

Wapômbênj Anênj Abô Mathenj

**The New Testament in
the Malei-Hote language
of Papua New Guinea**

**Nupela Testamen long tokples
Malei-Hote long Niugini**

Wapômbênj Anênj Abô Mathenj

The New Testament in the Malei-Hote language of Papua New Guinea

Translation by Wycliffe Bible Translators

© 2010 Wycliffe Inc. and The Malê people

Print publication, 2010 by Wycliffe Bible Translators, Inc.

Web version

© 2014, Wycliffe Bible Translators, Inc.

www.Wycliffe.org

<http://pngscriptures.org>

www.ScriptureEarth.org

Creative Commons license (Attribution-NonCommercial-No Derivative Works)

<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0>

Your are free to share — to copy, distribute and transmit the text under the following conditions:

- **Attribution.** You must attribute the work to *Wycliffe Bible Translators* (but not in any way that suggests that they endorse you or your use of the work).
- **Noncommercial.** You may not use this work for commercial purposes.
- **No Derivative Works.** You may not alter, transform, or build upon this work.
- **In addition,** you have permission to port the text to different file formats, as long as you don't change any of the text or punctuation of the Bible.

Notice — For any reuse or distribution, you must make clear to others the license terms of this work.

Tok Orait

Dispela Buk Baibel i kam wantaim tok orait na lo bilong Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivative Works license. Em i tok olsem **yu ken givim kopi long narapela manmeri**. Yu ken wokim kopi na givim long husat i laikim. Tasol, yu mas tok klia dispela samting i kam long <http://tokplesbaibel.org>. Yu no ken kisim mani na salim dispela. **Yu mas givim nating**. Na tu, **yu no ken senisim Tok**.

Ol piksa i kam wantim ol Baibel na narapela buk i stap long dispela sait i gat tok orait long usim wantaim dispela samting tasol. Sapos yu laik narapela tok orait, yu mas askim husat i papa bilong copyright long dispela ol piksa.

Sapos yu laik stretim samting i no orait long dispela tok orait, stretim tok, salim Buk Baibel, o tainim Tok bilong God long nupela tok ples, yu ken **askim mipela**.

Olgeta tok orait na lo long tok ples English i stap long

<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0>

Sapos yu gat askim long dispela, **plis askim mipela**.

Abô Mông Atu Ba Nêm Avômalô Sa

Abô Mavi atu ba Matyu hatô		
MatyuMat	1
Abô Mavi atu ba Mak hatô		
MakMak	77
Abô Mavi atu ba Luk hatô		
LukLuk	122
Abô Mavi atu ba Jon hatô		
JonJon	199
Aposel iniņ ku		
AposelAp.	252
Kapya atu ba Pol hatô hi Lom		
LomLom	319
Kapya mông atu ba Pol hatô hi Kolin		
1 Kolin.1Ko	353
Kapya yaņ atu ba Pol hatô hi Kolin		
2 Kolin.2Ko	381
Kapya atu ba Pol hatô hi Galesia		
Galesia.Gal	399
Kapya atu ba Pol hatô hi Epesus		
EpesusEp.	410
Kapya atu ba Pol hatô hi Pilipai		
PilipaiPlp	421
Kapya atu ba Pol hatô hi Kolosi		
KolosiKol	429
Kapya mông atu ba Pol hatô hi Tesalonaika		
1 Tesalonaika1Te	437
Kapya yaņ atu ba Pol hatô hi Tesalonaika		
2 Tesalonaika2Te	444
Kapya mông atu ba Pol hatô hadêņ Timoti		
1 Timoti1Ti	448
Kapya yaņ atu ba Pol hatô hadêņ Timoti		
2 Timoti2Ti	457
Kapya atu ba Pol hatô hadêņ Titi		
Titi.Tit.	463
Kapya atu ba Pol hatô hadêņ Pilemon		
PilemonPlm	468
Kapya hi hadêņ avômalô Hiblu		
HibluHib	471

Jems anêṅ kapya		
Jems	Jem494
Pita anêṅ kapya môṅ		
1 Pita	1Pi503
Pita anêṅ kapya yaṅ		
2 Pita	2Pi512
Jon anêṅ kapya môṅ		
1 Jon	1Jon.517
Jon anêṅ kapya yaṅ		
2 Jon	2Jon.525
Jon anêṅ kapya te lô		
3 Jon	3Jon.527
Jut anêṅ kapya		
Jut	Jut529
Yisu hik Auk Loṅ Kapô thô hadêṅ Jon		
Auk Loṅ Kapô	ALK532

Abô Nesam Êmôn

Êntêk ma Wapômbên anên Abô Mavi atu ba nê doho ik liliñ hathak abô Malê. Ma avômalô atu ba enañ abô Malê ma hatôm 3,000 ba havôhi. Thêlô ma anên Salamaua Distlik ba êmô Morobe Plovins anên Papua Niugini.

Sêbôk ma Wapômbên anên Abô Mavi ma eto hathak abô Yabêm lôk Inglis ma Pisin, ba intu hêv malaiñ hadên avômalô Malê. Ma lêk ma hathak abô Malê da ba tem nê avômalô Malê sa ek nesam lo nedañô Wapômbên anên Abô Mavi esak thêlôda veñiñbôlêk.

Aên ba nanêm leñiñmavi êndên Wapômbên esak hêv auk mavi hadên nê ik abô liliñ SIL, ba êv iniñ nê ku ba êlêm idum ku ik abô liliñ sondabên bên anôn aleba kapyã yañ lukmuk lêk halêm yaiñ ek avômalô Malê.

Lôk nanêm leñiñmavi êndên Wapômbên esak avômalô nômbên atu ba êv ku êntêk êñ sa. Aên ba môlô atu ba ôêv unim wakma ek udum ku êntêk haviñ, nodañô. Unim wakma êñ miñ hi oyañ ami. Mi. Anêm ku mavi êñ lêk hi hayabiñ o hamô Malak Leñ.

Hadên 1976 ma SIL êv iniñ nê ku ba êyô ek nijik abô Malê liliñ. Ma 1988 ma ik Môñ Anôn liliñ vêm ma Lut lo Jona. Ma 1992 ma Mak, Aposel, Galesia ma Pilipai. Ma lêk 2,010 ma Matyu hi hayô Auk Loñ Kapô. Ba intu nanêm athên bên êndên Wapômbên esak anên lahiki atu.

* * * * *

Ôpatu ba hasam abô plopet êntêk ma êmô lôk lamavi.
Ma ôpatu ba halañô ba hasopa ma êmô lôk lamavi
ek malê nena waklavônñ lêk habobo.
Auk Loñ Kapô 1:3

Preface

This book is a translation of the New Testament into the Malê language of Papua New Guinea. The population of the Malê language group is over 3,000. Most Malê speakers live in the Lae District of Morobe province, approximately 20 miles south of Lae extending to the coast near Salamaua (see map).

Missionaries from Germany began work among the Malê people in the 1940's. The Yabêm language from the coastal area around Finschhafen was used as a medium for both evangelism and education. In the 1960's English became the language of education in the Malê area. Yabêm and

Melanesian Pidgin continued to be used in the Malê churches until the time this translation work commenced.

At the invitation of the Malê people, the translation of this New Testament began in 1976 with the assistance of SIL. Thanks to the many Malê people whose efforts have gone into the production of this translation. Thanks also to the many people from around the world who have supported this work by means of financial support, prayers and encouragement.

Above all, thanks be to God for His written word given as a means for people to come to know and believe in His Son, the living Word. Thanks to Him for faithfully sustaining and enabling each and every member of the translation team. To Him be the glory.

The one who reads these prophet words, they are blessed.
And the one who hears and follows them, they are blessed
because the day is near.

Abô Mavi atu ba Matyu hato

Abô môḡ

Matyu hato kapyâ êntêk. Ma anêḡ athêḡ yaḡ nena Livai. Yani ma anyô Israel te. Yani hadum ku hawa takis haviḡ Lom vêm ma hatak ku êḡ ma hasopa Yisu. Yisu halam Pita lo Andulu ma Jems lo Jon vêm ma halam Matyu (Mat 4:18-22; 9:9-13). Matyu ma Yisu anêḡ ḡê ku laumiḡ ba lahavuju takatu te.

Matyu hato ek injik thô êndêḡ avômalô Israel nena Yisu ma thêlô iniḡ Mesia. Mesia ma abô Hiblu ma hathak abô Glik ma Kilisi. Ma anêḡ ôdôḡ nena, ‘Ôpatu ba Wapômbêḡ habi baḡ hayô hêk ek nêḡ anêḡ avômalô bulubiḡ.’ Matyu hik thô nena Yisu ma Mesia atu ba bôk eto hathak yani hêk Mose lôk plopet iniḡ kapyâ ba intu abô takêḡ lêk hik anôḡ hathak Kilisi. Yani hato kapyâ êntêk ek avômalô Israel, ma doḡtom lahaviḡ avômalô loḡ buyaḡ nesam imbiḡ.

Hato hadêḡ 60 mena 70 AD la.^a

Yisu Kilisi anêḡ limi (Luk 3:23-38)

1 ¹ Êntêk ma Yisu Kilisi anêḡ limi. Yani ma Ablaham lo Devit iniḡ lim lukmuk.

² Ablaham habi Aisak vê,
ma Aisak habi Jekop vê,
ma Jekop habi Juda lôk iviyaḡ vê.

³ ‘Ma Juda habi Peles lo Sela vê, ma thainiḡ talêbô Tama.
Ma Peles habi Heslon vê,

^a ‘60 AD’ anêḡ ôdôḡ nena Yisu anêḡ talêbô havathu yani ma sondabêḡ hatôm 60 bôk hale ba hi yôv. ^b 1:1 Stt 22:18; 1Sto 17:11 ^c 1:3 Stt 38:29-30; Rut 4:18-22

ma Heslon habi Lam vê.

4 Ma Lam habi Aminadap vê,
ma Aminadap habi Nason vê,
ma Nason habi Salmon vê.

5 ^dMa Salmon habi Boas vê, ma Boas talêbô Lahap.
Ma Boas habi Obet vê, ma Obet talêbô Lut.
Ma Obet habi Jesi vê.

6 ^eMa Jesi habi Kiņ Devit vê.

Ma Devit habi Solomon vê, ma Solomon anêņ talêbô ma Ulia yanavi.

7 Ma Solomon habi Lehoboam vê,
ma Lehoboam habi Abiya vê,
ma Abiya habi Asa vê.

8 Ma Asa habi Jehosapat vê,
ma Jehosapat habi Jeholam vê.
Ma Jeholam ma Usaia anêņ lim.

9 Ma Usaia ma Jotam anêņ bumalô,
ma Jotam habi Ahas vê,
ma Ahas habi Hesekaia vê.

10 Ma Hesekaia habi Manasa vê,
ma Manasa habi Amon vê,
ma Amon habi Josaia vê.

11 ^fMa Josaia ma Jekonaia lôk iviyaņ iniņ bumalô. Jekonaia lôk iviyaņ
ibitak ma avômalô Babilon ik vovak ba ewa avômalô Isael i êmô
Babilon.

12 ^gAvômalô Isael êmô Babilon denaņ,
ma Jekonaia habi Sialtiel vê,
ma Sialtiel ma Selubabel anêņ bumalô. Êņ ma avômalô Isael êvôi
iniņ loņ hathak loņbô.

13 Ma Selubabel ma Abiut anêņ lim,
ma Abiut ma Elaiakim anêņ lim,
ma Elaiakim ma Aso anêņ lim.

14 Ma Aso ma Sadok anêņ lim,
ma Sadok ma Akim anêņ lim,
ma Akim ma Eliut anêņ lim.

15 Ma Eliut ma Eleasal anêņ lim,
ma Eleasal ma Matan anêņ lim,
ma Matan ma Jekop anêņ lim.

16 Ma Jekop habi Josep vê, ma Josep intu Malia yamalô. Ma Malia êņ
intu havathu Yisu. Ma Yisu êņ atu ba elam nena “Mesia”.

^d 1:5 Rut 4:13-17 ^e 1:6 2Sml 12:24 ^f 1:11 2Kiņ 24:14-16; 2Sto 36:10; Jer 27:20; 40:1;
Dan 1:1-2 ^g 1:12 Esr 3:2

¹⁷Ma avômalô takatu ba ibitak anêḡ Ablaham haveḡ aleba hayô Devit, thêlô ma hatôm ôdôḡ laumiḡ ba lahavuva. Ma avômalô takatu ba ibitak anêḡ Devit aleba hayô avômalô Islael i Babilon, thêlô ma hatôm ôdôḡ laumiḡ ba lahavuva aêḡ iyom. Ma avômalô takatu ba ibitak hadêḡ waklavôḡ atu ba avômalô Islael êmô Babilon aleba hayô Mesia ma hatôm ôdôḡ laumiḡ ba lahavuva aêḡ iyom.

Malia havathu Yisu

(Luk 2:1-7)

¹⁸^hMa abô hathak Yisu Kilisi halêm pik aêntêk. Malia anêḡ avômalô bôk epesaḡ abô yôv ek nendom yani êndêḡ Josep. Thai miḡ ewa i ami denaḡ ma êyê nena yani hasabeḡ. Lovak Matheḡ da hêv amena êḡ. ¹⁹⁻²⁰Ma Josep, ôpatu ba enja Malia ma anyô thêthôḡ ba intu hadum ek êndô Malia. Ma hadô indum yani mama êndôk avômalô maleḡiḡ.

Êḡ ma habôlêm auk ek êndô avi êḡ menaḡna ba ni. Ma doḡtom hayê niaviḡ nena Wapômbêḡ anêḡ aḡela hayô ba hanaḡ, “Josep, Devit anêḡ lim lukmuk, amena êntêk ma Lovak Matheḡ hêv hadêḡ yani. Ba intu miḡ ôkô ek onja Malia ba nu anêm unyak êtôm vônim ami. ²¹^hMa tem embathu okna te ek nêm anêḡ avômalô bulubiḡ ba intu ondama anêḡ athêḡ nena Yisu.”

²²Ma nômkama takêntêk bôk habitak ek Wapômbêḡ anêḡ abô injik anôḡ ba hanaḡ hadêḡ plopet nena,

²³“Avi te miḡ hêk haviḡ anyô ami denaḡ ma tem esabeḡ ba embathu okna te. Ba tem nendam anêḡ athêḡ nena Imanuel.” *Aisaia 7:14*
Abô êḡ anêḡ ôdôḡ nena, “Wapômbêḡ hamô haviḡ alalô.”

²⁴Ma Josep hayê niaviḡ êḡ yôv ma haviyô. Ma hadum hatôm atu ba Wapômbêḡ anêḡ aḡela hanaḡ ba hawa Malia ba hi anêḡ unyak hatôm yanavi. ²⁵^jMa miḡ hêk haviḡ ami aleba havathu amena êḡ. Ma halam nena Yisu. Havathu amena êḡ vêm ka hêk haviḡ yanavi haveḡ yam.

ḡê lôkawk hathak vuliḡ êlêm êyê Yisu

2 ¹Helot hatu kiḡ ma Malia hawa Yisu hêk Betlehem anêḡ loḡ Judia. Êḡ ma ḡê lôkawk hathak vuliḡ anêḡ loḡ wak hathak êlêm Jelusalem ²^kma enaḡ hik liḡ, “Amena lukmuk atu ba hatu avômalô Islael iniḡ kiḡ, anêḡ talêbô havathu hêk êsê? Yêlô ayê anêḡ vuliḡ habitak loḡ wak hathak ba alêm ek nanêm yeḡ êndêḡ yani.”

³Ma kiḡ Helot lôk avômalô Jelusalem sapêḡ elañô abô êḡ ba êkô hathak. ⁴Êḡ ma Helot halam avômalô iniḡ ḡê bêḡbêḡ êbôk da lôk iniḡ ḡê lôkawk hathak abô balabuḡ sapêḡ ethak doḡtom. Ma hanaḡ hik thêlô liḡ, “Mesia atu tem nembathu êḡjêk êsê?” ⁵Ma thêlô enaḡ viyaḡ nena, “Wapômbêḡ bôk hanaḡ ba plopet te bôk hatô nena,

^h 1:18 Luk 1:27,35 ⁱ 1:21 Luk 1:31; 2:21 ^j 1:25 Luk 2:21 ^k 2:2 Nam 24:17

6^l “O Betlehem atu ba hómô Juda iniñ pik,
anyô bêñ te tem imbitak anêñ o ba eyabiñ yenañ avômalô Isael
êtôm boksipsip iniñ alañ
ba intu o miñ malak oyañ te hómô pik Juda malêvônñ ami. Mi
anôñ!” *Maika 5:2*

7Yôv ma Helot dalam ñê lôkauk eyala vuliñ menañña ek endarjô nena
añgê intu vuliñ êñ habitak. 8Ma hêv thêlô ba i Betlehem ma hanañ,
“Môlônú nômbolem amena êñ katô. Ba ôpôm ma nôlêm nonañ êndêñ ya
ek yana yanêm yeñ êndêñ yani imbiñ.”

9-10Thêlô elañô kiñ anêñ abô yôv ma i. Ma êyê vuliñ sêbôk ba habitak
loñ wak hathak. Êñ ma thêlô leñiñmavi bêñ anôñ. Vuliñ êñ hamônñ ba hi
aleba hamin unyak atu ba amena hêk vov. 11^mThêlô êyô unyak kapô ba
i ma êyê amena lo talêbô Malia. Êñ ma elek veñiñdônñ lêlô ba êkôm ba
êv yeñ hadêñ yani. Ma epesañ iniñ nômkama mavi ba êv iniñ leñiñmavi
hadêñ yani. Êv gol lôk nôm ôv mavi ju atu ba epesañ hathak alokwañ
thôk. 12Ma êyê niaviñ ma Wapômbêñ hanañ hadêñ thêlô nena miñ ini ek
Helot ami. Êñ ma elom loñôndê yañ ba i iniñ loñ hathak loñbô.

Josep lo Malia ma Yisu i Ijip

13Ñê lôkauk hathak vuliñ etak unyak yôv, ma Josep hayê niaviñ ba
Wapômbêñ anêñ añela te hayô ba hanañ, “Helot tem êmbôlêm amena
ek injik vônô. Aêñ ba umbiyô onja amena lo talêbô ba ôsôv ba nu Ijip ma
ômô endeba yanêm abô êndêñ o am.”

14Aêñ ba intu Josep haviyô ma hawa amena lo talêbô hadêñ bôlôvônñ
ba etak Betlehem ma êsôv ba i Ijip 15ma hamô aleba Helot hama. Nôm
takêñ habitak ek Wapômbêñ anêñ abô injik anôñ ba hanañ hadêñ plopet
nena,

“Yahalam yenañ okna hêk Ijip ba halêm.”

Hosea 11:1

Kiñ Helot hik apenena vônô

16Ñê lôkauk hathak vuliñ miñ êvôi hathak loñbô ami ba Kiñ Helot
hayala nena esau yani. Ma lañaña kambom anôñ ma lahabi thêlôninñ
abô takatu ba bôk enañ hathak vuliñ anêñ waklavônñ. Êñ ma hanañ ek
nijik apenena takatu ba iniñ sondabêñ hatôm lokwanju sapêñ vônô anêñ
Betlehem lôk anêñ loñ yaô nena sapêñ. 17Aêñ ba Wapômbêñ anêñ abô hik
anôñ ba hanañ hadêñ plopet Jelemaia nena,

18ⁿ “Voñvoñ bêñ hêk Lama,
asêñ malêñ lôk malaiñ bêñ,
Lesel anêñ limi lêk ema ba mi.

Aêñ ba halañ ba hadô nêñêm yani thêvô.”

Jelemaia 31:15

^l 2:6 Jon 7:42 ^m 2:11 Sng 72:10-15; Ais 60:6 ⁿ 2:18 Stt 35:19

Êvôi Nasalet

¹⁹Josep hamô Ijip denaŋ ma Helot hama. Hayê niaviŋ ma Wapômbêŋ anêŋ aŋela te hayô ²⁰ba hanaŋ nena, “Ŋê takatu ba idum ek nijik amena vônô bôk ema yôv ma umbiyô onja amena lo talêbô ba ômbônu pik Israeł esak loŋbô.” ²¹Êŋ ma Josep haviyô ma hawa amena lo talêbô ba êvôi pik Israeł. ²²Ma halanaŋô nena Akelaus hawa lambô Helot anêŋ loŋ ba hatu avômalô Judia iniŋ kiŋ. Ba intu hakô ek ni loŋ êŋ. Ma hayê niaviŋ ma hasôv ba hi ²³hamô malak nate anêŋ athêŋ nena Nasalet ba hamô Galili kapô. Nom êŋ habitak ek Wapômbêŋ anêŋ abô injik anôŋ ba hanaŋ hadêŋ plopet doho nena, “Avômalô tem nendam yani nena anyô Nasalet te.”

Jon anyô hathik ŋaŋ hanaŋ Wapômbêŋ anêŋ abô

(Mak 1:2-8; Luk 3:1-18; Jon 1:19-28)

3 ¹Wak êŋ ma anyô te ba elam nena “Jon anyô hathik ŋaŋ” hayô Judia iniŋ loŋ ek enaŋ Wapômbêŋ anêŋ abô êndêŋ avômalô. Ôpêŋ hamô loŋ thiliv ²ma hanaŋ nena, “Wapômbêŋ anêŋ loŋ lôkliŋyak lêk habobo. Ba intu node kapôlômim lilij.” ³Jon êŋ ma ôpatu ba Wapômbêŋ hanaŋ hadêŋ plopet Aisaia nena,

“Kaêk te halam haveŋ loŋ thiliv nena,
 ‘Nôpôpêk loŋôndê ek Anyô Bêŋ êlêm,
 ma nopesaŋ ba imbitak thêthôŋ ek yani.’”

Aisaia 40:3

⁴Jon ma hathak hik kwêv atu ba epesaŋ hathak bok kamel vuluk ma havak bokŋgôp epesaŋ hathak bok kupik hayôhêk lamalim. Ma hathak hayaŋ kôm sopek lôk hanum biyo thôk. ⁵Ma avômalô anêŋ Jelusalem lôk Judia anêŋ malak sapêŋ lôk loŋ takatu ba êmô habobo ŋaŋ Jolodaŋ ethak i hadêŋ Jon. ⁶Ma thêlô enaŋ iniŋ kambom bêŋ ma Jon hathik i halôk ŋaŋ Jolodaŋ.

⁷Ma hayê avômalô Israeł iniŋ ŋê bêŋbêŋ takatu ba elam nena Palisi lôk Sadyusi ma hanaŋ, “Môlô ma umya kambom anêŋ nali ba osoŋ nena tem yasik môlô ek nôsôv êŋjêk Wapômbêŋ anêŋ lamanij e? Mi anôŋ! ⁸Nundum ku takatu ba injik thô nena lêk ole kapôlômim lilij am. ⁹Ma miŋ lemimimbi auk te ba nonaŋ êndêŋ am nena, ‘Ablaham ma yêlôaniŋ bumalô. Ba intu yêlô avômalô thêthôŋ.’ Mi, yanaŋ êndêŋ môlô nena Wapômbêŋ hatôm enja valu takêntêk ba epesaŋ Ablaham anêŋ limi esak. ¹⁰‘Kisiŋ lêk hamô alokwaŋ ôdôŋ yôv, ek alokwaŋ takatu ba miŋ hik anêŋ anôŋ mavi ami, ma tem nede lu ba nêmbôk esak atum.

¹¹“Yahathik môlô hathak ŋaŋ ek injik thô nena bôk ole kapôlômim lilij yôv. Ma doŋtom ôpatu ba tem embeŋ ya yam anêŋ lôklokwaŋ ma

° 2:23 Ais 11:1; 53:2; Luk 2:39; Jon 1:45 P 3:2 Mat 4:17; Mak 1:15 † 3:4 2Kiŋ 1:8

† 3:7 Mat 12:34; 23:33 * 3:9 Jon 8:33,39; Lom 4:12 † 3:10 Mat 7:19; Luk 13:6-9

° 3:11 Jon 1:26-27,33; Ap 1:5

bomaŋ ek yenaŋ ba intu tem isik môlô esak Lovak Matheŋ lôk atum. Yani ma anyô lôk athêŋ bêŋ ma ya ma yaônaloŋ ba intu miŋ hatôm yanja anêŋ va bokŋgôp êtôm anyô ku oyaŋ ami. Mi anôŋ. ¹²Yani tem isuv nôŋ anêŋ kupik vê ba êndô anôŋ êmô unyak kapô. Ma yavoyav takatu ba hamô piklêvôŋ ma isi ba êmbôk esak atum atu ba tem miŋ ema ami.”

Jon hathik Yisu halôk ŋaŋ

(Mak 1:9-11; Luk 3:21-22; Jon 1:31-34)

¹³Yisu hatak Galili ma hi ŋaŋ Jolodaŋ ek Jon isik yani. ¹⁴Ma doŋtom Jon hadum ek imiŋ yani loŋ siŋ ba hanaŋ, “Aisê ka hólêm hadêŋ ya? Usik ya.”

¹⁵Êŋ ma Yisu hanaŋ viyaŋ nena, “Alalô nasopa loŋôndê thêthôŋ ba intu usik ya.” Ma Jon halôk ba hathik Yisu.

¹⁶Ma ketheŋ oyaŋ ma haviyô hêk ŋaŋ kapô. Ma leŋ hakyav ma hayê Wapômbêŋ anêŋ Lovak Matheŋ halôk ba halêm hatôm menak bôbô ba hayô hamô yani. ¹⁷Ma abô te halêm anêŋ malak leŋ ba hanaŋ nena, “Intu ma yenaŋ Okna atu ba yaleŋhaviŋ videdaun. Ma ya kapôlôŋ mavi hathak yani.”

Sadaŋ halôk Yisu la ek indum kambom

(Mak 1:12-13; Luk 4:1-13)

4 ¹Yôv ma Lovak Matheŋ halom Yisu hi loŋ thiliv ek Sadaŋ êndôk yani la ek indum kambom. ²Yani hatip ek nôŋ ba haveŋ hatôm wak lo bôlôvôŋ 40 ba intu hama kisi. ³Êŋ ma ŋgôk iniŋ anyô bêŋ hayô ek Yisu ma hanaŋ, “O Wapômbêŋ anêŋ Nakadaŋ ma onaŋ ek valu takêntêk imbitak êtôm polom.”

⁴Ma Yisu hanaŋ viyaŋ nena, “Wapômbêŋ anêŋ kapya hanaŋ nena, ‘Anyô miŋ hatôm êmô lôkmala esak nôŋ iyom ami. Mi. Esopa Wapômbêŋ anêŋ abô lôkthô.’ ”

⁵Vêm ma ŋgôk hawa Yisu ba hi Jerusalem loŋ bêŋ atu ba matheŋ ma hadô hamiŋ unyak matheŋ anêŋ vôv daim te. ⁶Ma hanaŋ, “O ma Wapômbêŋ anêŋ Nakadaŋ, e? Wapômbêŋ anêŋ kapya hanaŋ nena,

“ ‘Wapômbêŋ tem nêŋ anêŋ aŋela ek neyabiŋ o.

Ma thêlô tem netak baheŋ

ek miŋ valu la embatho vemkapô ami.”

Kapya Yeŋ 91:11-12

Ba intu ôsôv kisi.”

⁷Ma Yisu hanaŋ, “Abô bute hêk Wapômbêŋ anêŋ kapya aêntêk, ‘Miŋ hatôm môlô nundum mambêŋ esak Wapômbêŋ, môlônim Anyô Bêŋ ami.’ ”

† 3:16 Jon 1:32 ‡ 3:17 Sng 2:7; Ais 42:1; Mat 12:18; 17:5; Luk 9:35 * 4:1 Hib 2:18; 4:15

† 4:2 Kis 34:28 ‡ 4:4 Lo 8:3 * 4:7 Lo 6:16

⁸ Vêm ma ngôk hawa yani hathak loṅbô ba hi dumlolé daim te. Ma hik loṅ lôk nômkama mavi lomalomatakatu ba hamô pik bêṅ êntêk lôkthô thô hadêṅ yani. ⁹Ma hanaṅ hadêṅ Yisu, “Tem yanêm nômkakêntêk sapêṅ êndêṅ o. Ma doṅtom ondek vemdôṅ lêlô ba nêṅ yeṅ êndêṅ ya am.”

¹⁰^bMa Yisu hanaṅ, “Sadaṅ, o vê. Wapômbêṅ anêṅ kapya hanaṅ, ‘Nêṅ yeṅ êndêṅ Wapômbêṅ anêṅ Anyô Bêṅ ma undum yanida anêṅ ku iyom.’”

¹¹ Ba intu ngôk êṅ hatak yani ba hi ma aṅjela êyô êv yani sa.

Yisu hadum anêṅ ku môṅ
(*Mak 1:14-15; Luk 4:14-15*)

¹² ^cMa Yisu halaṅô nena bôk êdô Jon hamô koladôṅ. Ba intu havôhi Galili ¹³ba hi hamô Kapaneam ma miṅ hamô Nasalet ami. Kapaneam êṅ hamô habobo kasukthôm te ba hamô Sebulun lo Naptali iniṅ pik. ¹⁴Yani hamô loṅ êṅ ek Wapômbêṅ anêṅ abô injik anôṅ ba hanaṅ hadêṅ plopet Aisaia nena,

¹⁵ “Sebulun lo Naptali iniṅ pik
atu hamô habobo kasukthôm,
lôk pik atu ba hêk ṅaṅ Jolodaṅ anêṅ daṅ vi,
Galili, loṅ atu ba avômalô loṅ buyaṅ êmô.

¹⁶ Avômalô takatu ba êmô momaṅiniṅ bêṅ kapô,
thêlô lêk êyê deda bêṅ te.
Ba idum ek nema,
ma doṅtom deda habi hayô hêk thêlô ba hêv momaṅiniṅ vê.”

Aisaia 9:1-2

¹⁷^dYisu hayô Kapaneam yôv ma hadum anêṅ ku môṅ ba hanaṅ Wapômbêṅ anêṅ abô hadêṅ avômalô nena, “Wapômbêṅ anêṅ loṅ lôkliṅyak lêk habobo ba node kapôlômim liliṅ.”

Yisu halam anyô ayova ek nesopa yani
(*Mak 1:16-20; Luk 5:1-11; Jon 1:35-42*)

¹⁸ Yisu habup hathak kasukthôm Galili anêṅ liṅdaṅ ma hayê anyô lo yaṅ Saimon atu ba elam nena Pita lôk yaṅ molok Andulu. Thai ma ṅê ik alim ba ibi iniṅ yakseṅ halôk kasukthôm. ¹⁹Ma hanaṅ hadêṅ thai, “Mamu nôlêm nosopa ya! Tem yandum ba mamu nôbôv avômalô êtôm ôvôv alim halôk yakseṅ.” ²⁰Ma ketheṅ oyaṅ ma thai êdô iniṅ yakseṅ hamô ma esopa Yisu.

²¹ Habup hathak vauna ma hayê anyô loyaṅ, Jems lo Jon. Thai ma Sebedi nakaduṅ. Thêlô lôk lambô êmô yeṅ ba idu iniṅ yakseṅ. Ma Yisu halam thai. ²²Ma ketheṅ oyaṅ ma etak lambô lôk yeṅ hamô ma esopa Yisu.

^b 4:10 Lo 6:13 ^c 4:12 Mat 14:3; Mak 6:17; Luk 3:19-20 ^d 4:17 Mat 3:2

Yisu hadum avômalô lôk lijij mavi

(Luk 6:17-19)

²³eYisu hi havenj Galili lôbôlôbô ba hathak habitak hayô iniņ unyak yeņ ba hanaņ Wapômbêņ anêņ Abô Mavi hathak anêņ loņ lôkliņyak hadêņ i. Ma hadum iniņ malaiņ lôk lijij lomalomoma ba ibitak mavi. ²⁴fMa avômalô anêņ plovins Silia elañô abô hathak Yisu anêņ ku ma ewa iniņ ñê lôk lijij lomalomoma sapêņ ba i hadêņ yani. Ewa ñê takatu ba ewa vovaņ bêņ lôk ñê ñgôk hamô haviņ i ma ñê ema yak lôk ñê ivuviņ sapêņ i hadêņ yani ek hêv iniņ lijij takêņ vê. ²⁵gAvômalô bêņ anôņ êlêm esopa yani. Doho êlêm anêņ Galili, ma doho êlêm anêņ Jelusalem, ma doho êlêm anêņ Judia. Ma doho êlêm anêņ Dekapolis lôk loņ takatu ba hamô ñañ Jolodaņ vi.

Yisu hadôņ avômalô

(Luk 6:20-23)

5 ¹Yisu hayê avômalô bêņ anôņ êlêm ma hathak dumte ba hi hamô. Ma avômalô takatu ba esopa yani i êyô ek yani. ²Ma hadôņ i ba hanaņ nena,

³h“Ôpatu ba hayala nena yani anyô kambom anôņ, ôpêņ lêk hamô mavi ba tem enja Wapômbêņ anêņ loņ lôkliņyak.

⁴iMa ôpatu ba lamalaiņ, ôpêņ lêk hamô mavi ba Wapômbêņ tem nêm yani thêvô.

⁵jMa ôpatu ba hamô maliņyaô, ôpêņ lêk hamô mavi ba tem enja pik sapêņ.

⁶kMa ôpatu ba hama kisi lôk hathakmuniņ ek imbitak êtôm anyô thêthôņ, ôpêņ lêk hamô mavi ba tem laviyak.

⁷Ma ôpatu ba hêv kapô ek anyô yaņ, ôpêņ lêk hamô mavi ba Wapômbêņ tem nêm kapô ek ôpêņ aêņ iyom.

⁸Ma ôpatu ba kapô mabuņ, ôpêņ lêk hamô mavi ba tem êņjê Wapômbêņ.

⁹Ma ôpatu ba hêv bulubiņ, ôpêņ lêk hamô mavi ba tem nendam nena Wapômbêņ anêņ nakaduņ.

¹⁰lMa anyô thêthôņ te hapôm vovaņ, ôpêņ lêk hamô mavi ba tem enja Wapômbêņ anêņ loņ lôkliņyak.

¹¹m “Hosopa ya ba anyô te hanaņ abôma hathak o lôk hêv vovaņ hadêņ o lôk hanaņ abô kambom lomalomoma hathak o mena hanaņ abôyaņ hathak o, êņ ma lêk hômô mavi!

^e 4:23 Mat 9:35; Mak 1:39; Ap 10:38 ^f 4:24 Mak 6:55 ^g 4:25 Mak 3:7-8 ^h 5:3 Ais 57:15

ⁱ 5:4 Ais 61:2-3; ALK 7:17 ^j 5:5 Sng 37:11 ^k 5:6 Ais 55:1-2 ^l 5:10 1Pi 3:14

^m 5:11 1Pi 4:14

12 ⁿ “Avômalô bôk idum aên hadên plopet tak sêbôk ba êmônj ek o. Ma Wapômbênj tem nê m vuli mavi bênj te êndênj o êmô malak leŋ ba intu lemmavi anônj ba ômbô o!

Wapômbênj anên avômalô hatôm ŋgwêk lo deda

(Mak 9:50; Luk 14:34-35)

13 “Môlô ma pik êntêk anênj ŋgwêk. Ma doŋtom ŋgwêk vabô, êŋ ma lêk habitak hatôm siŋusik ma hatôm imbitak vasiŋ esak loŋbô ami ba intu nômbi ni ek avômalô nêyô nimiŋ ba nembak pesa.

14 ^o “Môlô ma pik anênj deda. Ma malak atu ba hamô dum ba avômalô êtôm atum lam sapênj, thêlô êthôkwênj ek nê m deda ma miŋ ivuŋ ami.

15 ^pMa miŋ othak ôtôm atum lam ba uvuŋ halôk uŋ kapô ami. Othak opesaŋ lam anênj deda ek imbi êyô unyak kapô lôkthô.

16 ^q “Ma môlônim deda imbi êyô ênjêk avômalô lôkthô ek nêgê unim ku mavi takatu ba udum ek nebam môlônim lemambô atu ba hamô malak leŋ anênj athênj.

Yisu halêm ek embatho abô balabuŋ loŋ

17 ^r “Môlô miŋ nosoŋ nena yahalêm ek yambuliŋ abô balabuŋ lôk plopet iniŋ abô ami. Yahalôk ba yahalêm ek abô takênj injik anônj ma miŋ yahalêm ek yanêm vê ami. 18 ^sYanaŋ avanônj êndênj môlô. Abô lêlêyaŋ yaô nena sapênj atu ba eto hêk kapya abô balabuŋ te tem miŋ nê m yak ami. Mi anônj. Abô takênj tem ênjêk endeba pik lo leŋ anênj daŋ. Ma nômkama takatu ba hamô abô balabuŋ sapênj tem injik anônj. 19 ^tAênj ba ôpatu ba hêv abô balabuŋ yaônate vê ba hadônj avômalô hathak tem êtôm okna hathek ênjêk Wapômbênj anênj loŋ lôkliŋyak. Ma doŋtom ôpatu ba hasopa abô balabuŋ lôk hik thô hadênj avômalô tem imbitak anyô lôk athênj bênj ênjêk Wapômbênj anênj loŋ lôkliŋyak. 20 Yanaŋ avanônj êndênj môlô. Anê m thêthônj miŋ hamônj ek Palisi lôk ŋê lôkauk hathak abô balabuŋ iniŋ ami, êŋ ma tem miŋ hatôm ôyô Wapômbênj anênj loŋ lôkliŋyak ami.

Notauviŋ unim lemiŋ maniŋ

(Luk 12:57-59)

21 ^u “Môlô bôk olaŋô abô takatu ba enaŋ hadênj bumalô thêlô nena, ‘Miŋ uŋgwik anyô vônô paliŋ ami. Ma ôpatu ba hik anyô vônô paliŋ tem êpôm abô.’ 22 ^vMa doŋtom yanaŋ êndênj môlô. Anyô te lamaniŋ hadênj anyô yaŋ, ôpênj tem êpôm abô. Ma anyô te hanaŋ abôma hathak anyô yaŋ, ôpênj tem imiŋ ŋê bêŋbêŋ maleŋiŋ ek indum abô. Ma anyô te hanaŋ

ⁿ 5:12 2Sto 36:16; Ap 7:52 ^o 5:14 Jon 8:12; 9:5 ^p 5:15 Mak 4:21; Luk 8:16; 11:33

^q 5:16 Ep 5:8-9; 1Pi 2:12 ^r 5:17 Lom 3:31 ^s 5:18 Luk 16:17; 21:33 ^t 5:19 Jem 2:10

^u 5:21 Kis 20:13; Lo 5:17 ^v 5:22 1Jon 3:15

hadêj anyô yaŋ nena, ‘O anyô molo’, yakô ôpêj tem nimbi êndôk loŋ atum lôkmala.

²³ ^w “Aêj ba hômô loŋ êbôk da ek ômbôk anêm da, ma lemhabi nena anêm abô hêk havij anyô te, ²⁴ êj ma otak anêm da êmô loŋ êbôk da ma nu êndêj ôpêj. Ma opesaŋ abô imbiŋ yani vêmam ka nu ômbôk anêm da.

²⁵ “Ma anyô te hadum ek idum abô ek o ba mamu ovej loŋondê hi denaŋ ek nôyô loŋ nindum abô, ma opesaŋ abô imbiŋ yani kethêj. Yakô tem etak o êndôk anyô halaŋô abô baŋ. Êj ma ôpêj tem etak o êndôk anêj nê ku baherij ek nêndô o êmô koladôj. ²⁶ Odaŋô! Yanaŋ avanôj êndêj o. Tem ômô koladôj endeba nêm anêm vuli sapêj atu ba anyô bêj hanaj am.

Otak auk sek walilij

²⁷ ^x “Môlô bôk olaŋô abô takatu ba enaŋ yôv nena, ‘Miŋ undum sek imbiŋ anyô yaŋ yanavi ami.’ ²⁸ Ma doŋtom yanaŋ êndêj môlô nena anyô te makilik hathak avi te ba hadum ek ênjêk imbiŋ yani, êj ma lêk hêk havij avi êj yôv. ²⁹ ^y Aêj ba malem vianôj hadum ba hudum kambom, êj ma ômbi vê ba umbini! Malem daluk doŋtom iyom, êj ma malaiŋ. Ma doŋtom, lemvimkupik sapêj êndôk loŋ atum lôkmala, êj ma malaiŋ bêj anôj. ³⁰ ^z Ma bahem vianôj hadum ba hudum kambom, êj ma odabêj kisi ba umbini! Bahem doŋtom iyom, êj ma malaiŋ. Ma doŋtom lemvimkupik sapêj êndôk loŋ atum lôkmala, êj ma malaiŋ bêj anôj.

Miŋ nêv vônim vê ami

(*Mat 19:9; Mak 10:11-12; Luk 16:18*)

³¹ ^a “Môlô bôk olaŋô yôv nena, ‘Anyô hadum ek êndô avi ma eto abô êndôk kapyba ba nêv kapyba êj êndêj yanavi ek nêv yani vê. Ma miŋ hatôm nêv yanavi vê oyaŋ ami.’ ³² ^b Ma doŋtom yanaŋ êndêj môlô aêntêk. Anyô te hêv yanavi vê oyaŋ ma miŋ hadum sek ami ba avi êj hi hawa anyô yaŋ êj ma ôpêj hadum ba avi êj hadum sek. Ma yamalô lukmuk êj hadum sek aêj iyom.

Nonaj abô anôj iyom

³³ ^c “Môlô bôk olaŋô abô takatu ba enaŋ hadêj bumalô thêlô nena, ‘Hovak balabuŋ hathak Wapômbêj anêj athêj hathak nômla, êj ma undum nôv êj anôj.’ Miŋ ômbôlij dôvim ami. ³⁴ ^d Ma doŋtom yanaŋ êndêj môlô nena miŋ ombak balabuŋ esak nômla ami lôk miŋ ombak balabuŋ esak Wapômbêj anêj athêj ami ek malê nena yanida hamô

^w 5:23 Mak 11:25 ^x 5:27 Kis 20:14; Lo 5:18 ^y 5:29 Mat 18:9; Mak 9:47 ^z 5:30 Mat 18:8; Mak 9:43 ^a 5:31 Lo 24:1-4; Mak 10:4 ^b 5:32 1Ko 7:10-11 ^c 5:33 Wkp 19:12; Nam 30:2; Lo 23:21 ^d 5:34 Ais 66:1; Mat 23:22; Jem 5:12

malak leŋ hatôm kiŋ. ^{35 e}Ma miŋ ombak balabuŋ esak pik ami ek malê nena pik bêŋ êntêk ma balê Wapômbêŋ da hatak vakapô hayô hamiŋ. Ma miŋ ombak balabuŋ esak Jelusalem ami ek malê nena Jelusalem ma Kiŋ Bêŋ atu anêŋ malak. ³⁶Ma miŋ ombak balabuŋ esak lemkadôk ami ek malê nena o miŋ hatôm onaŋ ba lemkadôk ŋauŋ imbitak thapuk mena loŋgavu la ami. ³⁷Ba intu môlô nonaŋ abô avanôŋ iyom. Ma miŋ nonaŋ balabuŋ lomaloma ek injik thô nena onaŋ abô avanôŋ ami. Abô takêŋ habitak anêŋ Sadaŋ anêŋ.

Môlô miŋ uŋgwik kambom liliŋ ami

(Luk 6:29-30)

^{38 f} “Môlô bôk olaŋô abô takatu ba enaŋ yôv nena, ‘Anyô te habi anyô yaŋ madaluk siŋ, êŋ ma nômbi ôpêŋ madaluk siŋ aêŋ iyom. Ma anyô te hik anyô yaŋ abôlêk kalalaŋ lu, ma uŋgwik ôpêŋ abôlêk kalalaŋ lu aêŋ iyom.’ ³⁹Ma doŋtom yanaŋ êndêŋ môlô nena miŋ uŋgwik anyô yaŋ anêŋ kambom liliŋ ami. Ma anyô te hapetav malem daŋ vi, êŋ ma nuŋgwik vi liliŋ ek epetav imbiŋ. ⁴⁰Ma anyô te hadum abô ek o ba anyô atu halaŋô abô hanaŋ nena nêŋ anêŋ kwêv êndêŋ ôpêŋ, êŋ ma nêŋ anêŋ kwêv thilibuŋ êndêŋ ôpêŋ imbiŋ. ⁴¹Ma anyô vovak te hanaŋ nena onja anêŋ nômkama ba nu êtôm kilomita te, êŋ ma nu êtôm kilomita ju. ⁴²Ma anyô te hanaŋ hik o liŋ ek nêŋ nômlate êndêŋ yani, êŋ ma nêŋ êndêŋ yani. Ma anyô te lahavij enja nômlate ênjêk o vêŋ ka nêŋ viyaŋ, êŋ ma miŋ ôpôlik ami.”

Lemimimbiŋ ŋê takatu ba êpôlik hathak o

(Luk 6:27-36)

^{43 g} “Môlô bôk olaŋô abô takatu ba enaŋ yôv nena, ‘Lemimbiŋ anêŋ avômalô ma ôpôlik esak ŋê takatu ba êpôlik hathak o.’ ^{44-45 h}Ma doŋtom yanaŋ êndêŋ môlô nena lemimimbiŋ ŋê takatu ba êpôlik hathak môlô lôk noteŋ mek esak ŋê takatu ba êv vovaŋ hadêŋ môlô ek numbitak êtôm Lemambô atu ba hamô malak leŋ anêŋ nali. Ek malê nena yanida hêv wak hadêŋ avômalô mavi lôk kambom ma hêv ôthôm ek ŋê thêthôŋ lôk ŋê lokbaŋ. ⁴⁶Ma môlô othak lemimhaviŋ ŋê takatu ba leŋihaviŋ môlô iyom, êŋ ma nôŋ oyaŋ. Tem miŋ môlô noja nôŋ mavi te ami. Ijê ewa takis ethak idum aêŋ haviŋ! ⁴⁷Ma môlô othak ôêv wاكلêvôŋ hadêŋ môlônim avômalô iyom, môlô osoŋ nena kobom hik môlô vônô e? Ijê daluk idum aêŋ haviŋ! ^{48 i}Ba intu nôŋô batôŋ oyaŋ êtôm Lemambô atu ba hamô batôŋ oyaŋ hamô malak leŋ.”

^e 5:35 Sng 48:2; Ais 66:1 ^f 5:38 Kis 21:24; Wkp 24:20; Lo 19:21 ^g 5:43 Wkp 19:18

^h 5:44-45 Kis 23:4-5; Luk 23:34; Ap 7:60; Lom 12:14,20 ⁱ 5:48 Wkp 19:2; Lo 18:13

Nônêm avômalô siv sa

6 ^{1j}“Môlô noyabinj am! Miñ nundum ku mavi lomaloma ek avômalô nêgê ba nebam môlô ami. Yakô Wapômbêñj atu ba hamô malak leñj tem miñ nêm nôm mavi la êndêñj môlô ami.

²“Môlô udum ek nônêm avômalô siv sa, ma miñ nundum êtôm ñê takatu ba esau avômalô ami. Thêlô ethak êv anyô ek iyuv lavuak êmôn ba i unyak yeñj. Êñj ma thêlô êv nômlate hadêñj avômalô siv ek avômalô nêgê ba nebam thêlô. Yanañj avanônñj êndêñj môlô nena ñê takêñj lêk ewa iniñj mavi yôv ba embeñj yam ma Wapômbêñj tem miñ nêm nôm mavi yañj êndêñj i ami. ³Ma doñtom môlô udum ek nônêm nômlate êndêñj avômalô siv, êñj ma nubuj ba nônêm ek avômalô vi miñ nêgê ami. Nôm atu ba bahem vianônñj hadum ma bahem vikeñj êsônñj palinj ⁴ek ku êñj êñjêk loñj kapô iyom. Ma Lemambô atu ba hayê ku takatu ba hudum hêk loñj kapô ma tem nêm nôm mavi te êndêñj o.

Okopak ba oteñj mek

(Luk 11:2-4)

⁵^k “Môlô udum ek noteñj mek, ma miñ nundum êtôm ñê takatu ba esau avômalô ami. Thêlô leñjñhavinj neteñj mek nimiñ malaklêvônñj lôk unyak yeñj ek avômalô nêgê i. Odañjô! Yanañj avanônñj êndêñj môlô. Ñjê takêñj lêk ewa iniñj mavi yôv ba embeñj yam ma Wapômbêñj tem miñ nêm nôm mavi yañj êndêñj i ami. ⁶Ma doñtom hudum ek oteñj mek, êñj ma nu anêm unyak kapô ma nuñgwik unyak abôlêk siñj. Ma oteñj mek êndêñj Lemambô atu ba hamô loñj kapô. Ma Lemambô tem êñjê ku takatu ba hudum hêk loñj kapô ma nêm nôm mavi te êndêñj o.

⁷^l “Hudum ek oteñj mek, ma miñ onдела abô êtôm ñê daluk ethak idum ami. Thêlô eteñj mek daim ek esoñj nena Wapômbêñj tem endañjô iniñj mek daim êñj. ⁸^mMa doñtom hudum ek oteñj mek ma Wapômbêñj lêk hayala anêm malaiñj yôv ba intu miñj osopa iniñj bôk lo loñj ami. ⁹Ma noteñj mek aêntêk,

“ Wakamik, hômô malak leñj.

Yêlô nambô anêm athêñj matheñj liñj.

¹⁰ ⁿAnêm loñj lôkliñyak êlêm.

Yêlô nasopa anêm lemhavinj êñjêk pik êtôm thêlô esopa hêk malak leñj.

¹¹ Nêm nôm êndêñj yêlô êndêñj wak êntêk.

¹² ^oMa otak kapôlôm ek yêlô êtôm atu ba yêlô atak kapôlônñj ek avômalô vi atu ba idum kambom hadêñj yêlô.

^j 6:1 Mat 23:5 ^k 6:5 Mat 23:5; Luk 18:10-14 ^l 6:7 1Kinj 18:26-29 ^m 6:8 Mat 6:32

ⁿ 6:10 Luk 22:42 ^o 6:12 Mat 6:14-15; 18:21-35

¹³ ^p Miņ otak yêlô ek nandum kambom ami. Ma nê m yêlô vê ênjêk kambom.^q

¹⁴ ^r “Ma notak kapôlômim ek avômalô vi, ma Lemambô atu ba hamô malak leņ tem etak kapô ek môlô aêņ iyom. ¹⁵ Ma hovalon kapôlôm lôn ek avômalô vi, ma Lemambô tem embalon kapô lon ek o aêņ iyom.

Hutip ek nôm ek lemimbi Wapômbêņ

¹⁶ ^s “Hutip ek nôm ek lemimbi Wapômbêņ, ma miņ malem tiyamtiyam êtôm ñê esau avômalô ethak idum ami. Thêlô miņ ithik i ba epesan i katô ami ek avômalô neyala nena thêlô lêk itip ek nôm. Yanan avanôn êndêņ môlô nena ñê êņ lêk ewa iniņ nôm mavi yôv ba embeņ yam ma Wapômbêņ tem miņ nê môm mavi yaņ êndêņ i ami. ¹⁷ Ma doņtom hutip ek nôm ek lemimbi Wapômbêņ, ma otak nôm lêņlêņ esak lemkadôk lôk usik thonam lo malem êtôm lemmavi iyom ¹⁸ ek avômalô miņ neyala nena lêk hutip ek nôm ami. Ma lemambô atu ba hamô lon kapô, yani iyom intu hayê anê m ku lon kapô êņ ba tem nê môm mavi te êndêņ o.

Nômbôlê m nômkama malak leņ

(Luk 12:33-34)

¹⁹ ^t “Pik êntêk ma didu lo da tem nimbuliņ nômkama lôk ñê vani tem nijik unyak vose ba neja nômkama takêņ vani. Ba intu miņ nômbôlê m nômkama mavi ba nôndô ê m pik êntêk ami. ²⁰ ^u Mi, nusup nômkama malak leņ mavimavi iyom. Êņ ma miņ hatôm da lo didu nimbuliņ nômkama takêņ lôk ñê vani miņ hatôm nijik anê m unyak vose ba neja anê m nômkama vani ami. ²¹ Lon atu ba anyô anêņ nômkama mavi hamô intu kapôlôn iņ tem ê m lon êņ imbiņ.

Maleņ ma kupik anêņ deda

(Luk 11:34-36)

²² “Maleņdaluk ma leņviņkupik anêņ deda. Aêņ ba malemdaluk hamô mavi, êņ ma anêņ deda êņ hayabiņ lemvimkupik sapêņ. ²³ Ma doņtom maleņdaluk kambom, êņ ma momaņiniņ lêk hayabiņ leņviņkupik sapêņ. Ba deda atu ba hamô kapôlôm miņ hadum anêņ ku ami, ma momaņiniņ tem indumbak bêņ.

Anyô te miņ hatôm indum anyô ju iniņ ku ami

(Luk 16:13)

²⁴ “Anyô te miņ hatôm indum anyô bêņ ju iniņ ku ami. Ma tem la imbiņ anyô yaņ ma kapô êndô yaņ. Ma tem ma endahaliņ anyô yaņ ma imbuliņ dô m ek anyô yaņ. Môlô miņ hatôm nosopa Wapômbêņ lôk valuseleņ ami.

^p 6:13 Luk 22:40; Jem 1:13; Jon 17:15; 2Te 3:3; 2Ti 4:18 ^q 6:13 ñê lôkauk vi enaņ nena abô doho atu ba Matyu hato ma hêk denaņ. Abô êņ ma aêntêk: Lon lôkliņyak lôk lôklokwaņ ma athêņ lôkmaņ iņ, êņ ma oda anê m êtôm wak nômbêņ intu sapêņ. Avanoņ.

^r 6:14 Mak 11:25-26 ^s 6:16 Ais 58:5-9 ^t 6:19 Jem 5:1-3 ^u 6:20 Mat 19:21; Luk 18:22

Miņ lemim imbi bēņ anōņ esak nōmkama pik ami
(Luk 12:22-32)

25^v“Lōkmala ma bēņ ek nōm eyaņ. Leņviņkupik ma bēņ ek kwēv lo sup. Aēņ ba intu yanaņ ēndēņ mōlō nena miņ lemim imbi bēņ anōņ esak nōmkama pik lomalomā êtōm kwēv mena nōm lōk ņaņ ami. 26^w“Ōņgō menak. Thêlō miņ ethak idum ku lōk elav nōm ami. Ma miņ ethak ewa nōm ba etak hamō unyak kapō ami. Mōlōnim Lemambō atu ba hamō malak leņ havakōņ thêlō. Ma mōlō ma Wapōmbēņ lahaviņ bēņ anōņ hamōņ ek menak. 27^{Ma mōlō lemhlakam hathak nōm pik takēņ, ma tem nōmō lōkmala wak te imbiņ e? Mi anōņ!}

28^{“Aisē ka mōlō othak lemimhabi bēņ anōņ hathak kwēv? Mōlō ōņgō alokwaņ vuak takatu ba hamō mayaliv. Thêlō ibitak aisē? Thêlō miņ ethak idum iniņ ku lōk idu iniņ kwēv ami. 29^xAēņ ba yanaņ ēndēņ mōlō! Solomon hathak hik anēņ kwēv kēkēlō. Ma anēņ kwēv sapēņ ma nōm yaōna ek alokwaņ vuak mavi takatu. 30^{Mōlō ma avōmalō ôēvhaviņ yaōna lōk! Ketheņ oyaņ ma tem nedabēņ kamuņ takatu kisi ba nēmbōk esak atum! Ma doņtom Wapōmbēņ hathak hēv kwēv hadēņ kamuņ takēņ. Ba intu tem eyabiņ mōlō mavi aēņ iyom. 31^{Aēņ ba mōlō miņ lemim injik am ba nonaņ, ‘Yêlō aņgaņ malē lōk nanum malē?’ ma ‘Yêlōaniņ kwēv êsē?’ Dō. 32^{Ųē daluk ethak elaviņ ba esopa nōm takēņ. Ma doņtom mōlōnim Lemambō atu ba hamō malak leņ hayala mōlōnim malaiņ ba tem nēm nōm takēņ ēndēņ mōlō. 33²Ba intu ku mōņ ma lem injik o esak Wapōmbēņ anēņ loņ lōkliņyak lōk osopa anēņ abō ma tem nēm nōm takēņ sapēņ ēndēņ o. 34^{Aēņ ba mōlō miņ lemimmalaiņ ek yamuņ anēņ nōmkama ami. Yamuņ anēņ malaiņ ma wak ēņ da anēņ. Ma wak te anēņ malaiņ ma wak ēņ da iyom anēņ.}}}}}

Miņ nutitiniņ avōmalō ami
(Luk 6:37-42)

7 1^a “Mōlō miņ nutitiniņ anyō vi ami. Wapōmbēņ tem ititiniņ mōlō aēņ iyom! 2^bAbō takatu ba honaņ hathak anyō vi, ēņ ma Wapōmbēņ tem enaņ aēņ ēndēņ o. Ma malēla takatu ba huik sam hadēņ anyō vi ma tem nēm viyaņ aēņ iyom ēndēņ o. 3^{Ma lem hik o hathak siņusik yaō atu ba hamiņ mamuyaņ madaluk. Ma doņtom aseleņ atu ba hapalaņaniņ hamiņ oda malem siņ ma hōthōņ paliņ. 4^{Ba honaņ, ‘Aiyaņ, yahadam ek yanēm siņusik atu ba hamō malem daluk vē.’ Nōņgō katō, oda anēm ma aseleņ hapalaņaniņ hamiņ malem loņ siņ. 5^{O anyō abōyaņ! Nēm aseleņ}}}

^v 6:25 Plp 4:6; 1Ti 6:6-8; 1Pi 5:7 ^w 6:26 Mat 10:29-31; Luk 12:6-7 ^x 6:29 1Kij 10:4-7; 2Sto 9:3-6 ^y 6:32 Mat 6:8 ^z 6:33 1Kij 3:11-14; Sng 37:4,25; Lom 14:17 ^a 7:1 Lom 2:1; 1Ko 4:5; Jem 4:11-12 ^b 7:2 Mak 4:24

atu ba hêk malem vê ek nôngô tak vêm ka miñ nêm siñusik atu ba hêk mamuyañ madaluk vê.

⁶“Ma miñ noja nôm mathej ba nônmêm êndêñ avuñ ami. Tem nijik liliñ ba nesañ môlô mayaliv. Ma miñ nômbi unim kômkom mavi êndêñ bok ami. Tem nembak pesa esak veñij kapô.

Loñôndê neteñ mek

(Luk 11:9-13)

⁷⁻⁸“Ŋê takatu ba enañ hik Wapômbêñ liñ, ma tem neja nômkama êtôm atu ba enañ. Ma anyô habôlêm nômlate, êñ ma tem êpôm. Ma ôpatu ba hapididiñ unyak abôlêk, ma tem injik unyak abôlêk vê ek ôpêñ. Aêñ ba nonañ injik Wapômbêñ liñ ma tem nêm môlônim lemimhaviñ êndêñ môlô. Ma môlô ôbôlêm ma tem nôpôm. Ma upididiñ unyak abôlêk ma tem injik vê ek môlô.

⁹“Nalummalô hanañ hik o liñ ek nêm polom êndêñ yani, ma tem nêm valu te êndêñ yani e? Mi. ¹⁰Ma nalummalô hanañ hik o liñ ek nêm alim ñgwêk te êndêñ yani, ma tem nêm umya kambom te êndêñ yani e? Mi. ¹¹“Odañô! Môlô ma avômalô kambom! Ma doñtom môlô othak ôêv nômkama mavi hadêñ nalumi. Ma môlônim Lemambô atu ba hamô malak leñ ma Wapômbêñ mavi anôñ ba intu tem nêm nômkama mavi êndêñ môlô ñê takatu ba onañ hik yani liñ.

¹²^e “Ma malêla takatu ba môlô lemimhaviñ avômalô vi nindum êndêñ môlô, ma nundum aêñ êndêñ i. Êñ ma abô balabuñ lôk plopet iniñ abô anêñ ôdôñ bêñ.”

Unyak abôlêk yaôna

(Luk 13:24)

¹³⁻¹⁴“Loñôndê bêñ ma hi loñ ñama. Ma badêñ abôlêk bêñ te hamô loñ êñ ba avômalô bêñ anôñ ethak ibitak êyô. Ma doñtom loñôndê kamuñ hi loñ lôkmala. Ma badêñ abôlêk yaônate hêk loñ êñ ba avômalô tomtom iyom ethak êpôm ba elom. Ba intu nôsôam ek numbitak nôyô badêñ abôlêk yaôna êñ ba unu.

Ŋê plopet abôyañ

(Luk 6:43-44; 13:25-27)

¹⁵^f“Môlô noyabiñ am êndêñ ñê plopet abôyañ. Thêlô ma hatôm avuñ yatap ba ivuliv i siñ hathak boksipsip kupik ba i hadêñ boksipsip ek nimbuliñ i. ¹⁶^gAêñ ba iniñ anôñ intu tem injik i thô. Yak lôkmañgiñ mena

^c 7:7-8 Mak 11:24; Jon 14:13; 15:7; 16:23-24; 1Jon 3:22; 5:14-15 ^d 7:11 Jem 1:17

^e 7:12 Mat 22:39-40; Luk 6:31; Lom 13:8-10 ^f 7:15 Mat 24:24; Ap 20:29; 2Pi 2:1

^g 7:16 Gal 5:19-22; Jem 3:12

kamuŋ l k lilu ma av mal  ethak elav hat m iniŋ n m e? ¹⁷Alokwaŋ mavi sap ŋ hathak hik an ŋ an ŋ mavi iyom. Ma alokwaŋ kambom hathak hik an ŋ an ŋ kambom a ŋ iyom. ¹⁸Ba intu alokwaŋ mavi miŋ hat m injik an ŋ an ŋ kambom ami. Ma alokwaŋ kambom miŋ hat m injik an ŋ an ŋ mavi ami. ¹⁹^hA ŋ ba alokwaŋ sap ŋ atu ba miŋ hik an ŋ an ŋ ami, ma tem nede lu ba n mb k esak atum. ²⁰ⁱBa intu plopet ab yaŋ iniŋ an ŋ tem injik th l da th   nd ŋ m l .

²¹^j“Av mal  ethak elam ya nena, ‘Any  B ŋ, Any  B ŋ.’ Ma doŋtom th l  sap ŋ miŋ hat m n y  Wap mb ŋ an ŋ loŋ l kliŋyak kap  ami. Ma av mal  takatu ba esopa Wakamik atu ba ham  malak leŋ an ŋ ab , th l   ŋ iyom intu tem n y  Wap mb ŋ an ŋ loŋ l kliŋyak kap . ²²Waklav ŋ yandaŋ  av mal  sap ŋ iniŋ ab , ma b ŋ an ŋ tem nenaŋ  nd ŋ ya ‘Any  B ŋ, Any  B ŋ, y l  athak alam an m ath ŋ ba adum an m ku plopet. Ma y l  athak alam an m ath ŋ ba  v ng k v  l k adum n mbithi b ŋ an ŋ hathak.’ ²³^k ŋ ma tem yanaŋ  nd ŋ i, ‘M l  nu! M l  ŋ  udum kambom ba yahath ŋ m l  paliŋ.’

Loŋ nd  ju ek nedav unyak

(Luk 6:46-49)

²⁴“A ŋ ba  patu ba halaŋô yenaŋ ab  sap ŋ ba hasopa hat m any  lôkauk mavi atu ba halav an ŋ unyak hal k valu. ²⁵Ma  th m l k lovak b ŋ ma ŋamb  hay  ba hay kwiniŋ unyak  ŋ. Ma valu havalonŋ unyak  ŋ loŋ l klokwaŋ ba miŋ hapu ami. ²⁶Ma any  halaŋô yenaŋ ab  ba miŋ hasopa ami hat m any  auk mi ba halav an ŋ unyak hal k thathe oyaŋ. ²⁷Ma  th m malokola l k lovak b ŋ ma ŋamb  hay  ba hay kwiniŋ unyak  ŋ ba hapu l k diŋdiŋ b ŋ ba hi.”

²⁸Yisu hanaŋ ab  sap ŋ y v ma av mal  takatu ba elan  esonŋ kambom ba enaŋ, ²⁹^l“Yani miŋ had ŋ alal  ba halam k d ŋwaga b  iniŋ ab  hat m ŋ  l kauk hathak ab  balabuŋ ethak idum ami. Mi. Had ŋ alal  hat m any  l k ath ŋ b ŋ.”

Yisu hadum any  pal  lepla te mavi

(Mak 1:40-45; Luk 5:12-14)

8 ¹Yisu hatak dumlol  ba hi ma av mal  b ŋ an ŋ esopa yani. ²Ma any  pal  lepla te hal m had ŋ Yisu ma halek vad ŋ l l  ma hanaŋ, “Any  b ŋ, odan m lemhaŋiŋ ma hat m undum ba yambitak mavi.”^m

³Ma hatak baŋ hay  h k  p ŋ ma hanaŋ, “Yaleŋhaŋiŋ umbitak mabuŋ mavi!” Ma kethenŋ oyaŋ ma lijiŋ  ŋ h v yak ba habitak mabuŋ mavi. ⁴ⁿ ŋ

^h 7:19 Mat 3:10; Luk 3:9; Jon 15:6 ⁱ 7:20 Mat 12:33 ^j 7:21 Luk 6:46; Jem 1:25

^k 7:23 Sng 6:8; 2Ti 2:19 ^l 7:29 Mak 1:22; Luk 4:32 ^m 8:2 Lijiŋ lepla ma pal  hat t  any  liŋkupik aleba ibitak puliŋ ba av mal   p lik hathak i. ⁿ 8:4 Wkp 14:1-32; Mat 9:30; Luk 17:14

ma Yisu hanaŋ hadêŋ yani, “Nu nuŋgwik o thô êndêŋ anyô habôk da ma nêma da êtôm sêbôk ba Mose hanaŋ ek injik thô nena anêma lijiŋ lêk hêv yak. Ma miŋ onaŋ bêŋ êndêŋ anyôla ami.”

Yisu hadum anyô vovak anêŋ anyô ku te mavi

(Luk 7:1-10)

⁵Yisu hayô malak Kapaneam, ma anyô vovak laik te anêŋ malak bêŋ Lom halêm hadêŋ yani ⁶ma hanaŋ, “Anyô bêŋ, yenaŋ anyô ku hapôm lijiŋ va lo baŋ havuviŋ ba hawa vovaŋ bêŋ ba hêk unyak iyom.”

⁷Ma Yisu hanaŋ hadêŋ yani, “Tem yasôk ek yandum ôpêŋ mavi.”

⁸⁻⁹Ma doŋtom anyô vovak laik êŋ hanaŋ, “Anyô bêŋ, ya miŋ anyô mavi ek ôlêm yenaŋ unyak ami. Yada yahamô anyô bêŋ te vibij, ma yenaŋ ŋê vovak êmô ya vibij. Ba yahanaŋ hadêŋ yenaŋ anyô vovak te nena, ‘Nu,’ êŋ ma hi. Mena yahanaŋ hadêŋ yaŋ nena, ‘Ôlêm,’ êŋ ma halêm. Ma yahanaŋ hadêŋ yenaŋ anyô ku nena, ‘Undum ku êntêk,’ êŋ ma hadum. Aêŋ ba yahayala nena onaŋ iyom ek yenaŋ anyô ku imbitak mavi ma tem imbitak mavi.”

¹⁰Yisu halaŋô abô êŋ ba hasoŋ kambom ma hanaŋ hadêŋ avômalô takatu ba esopa yani nena, “Yanaŋ avanôŋ êndêŋ môlô. Ya miŋ bôk yahapôm anyô hêvhaviŋ bêŋ te aêntêk hamô loŋ Israeal ami. ¹¹°Yanaŋ êndêŋ môlô. Avômalô loŋ buyaŋ bêŋ anôŋ tem nejaŋ ba ninum imbiŋ Ablaham lo Aisak ma Jekop nêmo Wapômbêŋ anêŋ loŋ lôkliŋyak. ¹²°Sêbôk ma Wapômbêŋ lahaviŋ avômalô Israeal nêyo anêŋ loŋ lôkliŋyak kapô, ma doŋtom lêk ma yani tem nêma thêlô vê ba ini loŋ momaŋiniŋ bêŋ. Loŋ êŋ ma tem thêlô nedaŋ asêŋ maleŋ ba nesaŋ veŋiŋbôlêk ôdôŋ loŋ.”

¹³Êŋ ma Yisu hanaŋ hadêŋ anyô vovak laik êŋ, “Nu! Ma nôma atu ba lêk hôêvhaviŋ ma tem imbitak aêŋ.” Ma ketheŋ oyaŋ ma ôpêŋ anêŋ anyô vovak atu habitak mavi.

Yisu hadum Pita yaŋavi mavi

(Mak 1:29-31; Luk 4:38-39)

¹⁴Ma Yisu hayô Pita anêŋ unyak kapô ma hayê Pita yaŋavi hapôm lijiŋ vovaŋ ba hêk iyom. ¹⁵Ma Yisu havalôŋ avi êŋ baŋ ma lijiŋ êŋ hatak yani ma haviyô hapôpêk nôma ek Yisu.

Yisu hadum avômalô bêŋ anôŋ mavi

(Mak 1:32-34; Luk 4:40-41)

¹⁶Yaŋsiŋ ma ewa ŋê lôk ŋgôk habuliŋ i doho êlêm hadêŋ Yisu. Ma Yisu hanaŋ abô iyom ma ŋgôk takêŋ etak avômalô takêŋ ba i. Ma hadum

° 8:11 Luk 13:29 P 8:12 Mat 22:13; 25:30; Luk 13:28

avômalô lôk lijij sapêṅ ibitak mavi. ¹⁷Ba intu Wapômbêṅ anêṅ abô atu ba bôk hanaṅ hadêṅ plopet Aisaia hik anôṅ nena,
 “Yani hapesaṅ alalôaniṅ lijij mavi
 ma hêv alalôaniṅ vovaṅ vè.” *Aisaia 53:4*

Ku bêṅ ek nesopa Yisu vaṅgwam
(Luk 9:57-62)

¹⁸Yisu hayê avômalô bêṅ anôṅ êmô ma hanaṅ hadêṅ anêṅ ṅê ku nena, “Alôana kasukthôm vi tuvulu.” ¹⁹Êṅ ma ṅê lôkauk hathak abô balabuṅ te halêm hadêṅ Yisu ma hanaṅ nena, “Kêdôṅwaga, loṅ nômbêṅ atu ba hu ma tem yasopa o.”

²⁰Ma Yisu hanaṅ, “Avuṅ yatap iniṅ pik abyañ hamô ma menak iniṅ unyak hamô, ma doṅtom ya Anyô Anêṅ Nakaduṅ atu anêṅ loṅ êṅjêk ma mi.”

²¹Ma Yisu anêṅ anyô te hanaṅ, “Anyô Bêṅ, otak ya ek yana yandav wakamik vêmam.”

²²Ma doṅtom Yisu hanaṅ hadêṅ ôpêṅ, “Dô! Ṽê ṅama da nedav iniṅ ṅama. Ma ôlêm osopa ya!”

Lovak halaṅô Yisu
(Mak 4:35-41; Luk 8:22-25)

²³Yôv ma Yisu hathak yeṅ ma anêṅ ṅê ku i haviṅ yani. ²⁴Thêlô i êyô kasukthôm malêvônṅ ma ketheṅ oyaṅ ma ôthôm bêṅ lôk lovak hayô. Ma ṅañ budum hik ba hadum ek êyô yeṅ vôv. Ma doṅtom Yisu hêk sôm denaṅ. ²⁵Ma anêṅ ṅê ku i ik yani liṅ ba enaṅ, “Anyô Bêṅ, nêm alalô bulubiṅ! Tem alalô nama!”

²⁶Ma Yisu hanaṅ hadêṅ i, “Môlô ṅê ôêvhaviṅ yaôna lôk! Aisê ba môlô ôkô?” Êṅ ma haviyô hathaṅ lovak lôk ṅañ budum ba êk maliṅyaô ba thêthê mavi.

²⁷Thêlô esonṅ kambom ba enaṅ, “Anyô aisête ba lovak lôk ṅañ budum elaṅô anêṅ abô ba esopa?”

Yisu hêv ṅgôk doho vê
(Mak 5:1-20; Luk 8:26-39)

²⁸Yôv ma Yisu hi kasukthôm vi tuvulu ba hayô avômalô Gadala iniṅ pik. Ma anyô lokwanju atu ba ṅgôk kambom hathak habuliṅ i êlêm anêṅ siô ba êpôm yani halôk loṅôndê. Anyô ju êṅ ethak ibuliṅ avômalô ba intu êkô ek nendom loṅôndê êṅ. ²⁹Ma êyê Yisu ma elam lôklala, “Wapômbêṅ anêṅ Nakaduṅ, hólêm ek undum malê êndêṅ yêlô? Waklavônṅ nindum abô hêk denaṅ. Ma hólêm loṅ êntêk ek nêm vovaṅ êndêṅ yêlô e?”

^q 8:20 2Ko 8:9 ^r 8:21 1Kiṅ 19:20 ^s 8:24 Sng 4:8 ^t 8:26 Mat 14:31; Sng 89:9

^u 8:29 Mak 1:24; Luk 4:41

³⁰Ma bok dum te êmô daim dokte ba eyaŋ kamuŋ êmô. ³¹Ma ngôk takêŋ elañ lôklokwaŋ hadêŋ Yisu, “Nêm yêlô vê ni êndôk bok takêŋdaku kapô.”

³²Ma Yisu hanaŋ hadêŋ thêlô “Môlô nu!” Êŋ ma ngôk takêŋ etak anyô ju êŋ ma i êlôk bok takêŋ kapô ba elañviŋ ketheŋ ba i hadêŋ loŋ kambom ma êv yak halôk kasukthôm ba ema. ³³Ŋê takatu ba eyabiŋ bok êyê nôm êŋ ma êsôv ba i êyô malak bêŋ. Ma enaŋ hadêŋ avômalô hathak nôm atu ba Yisu hadum hadêŋ bok lôk anyô ju atu ba ngôk habuliŋ thai. ³⁴Êŋ ma avômalô malak lôŋ êŋ iki thô ba i hadêŋ Yisu. Thêlô êyê yani ba êkô kambom ma enaŋ nena, “Otak yêlô ba nu!”

Yisu hadum anyô havuviŋ te mavi

(Mak 2:1-12; Luk 5:17-26)

9 ¹Yôv ma Yisu hathak yeŋ ngwêk te ba havôhi anêŋ loŋ. ²Ma anyô doho evak anyô havuviŋ te hêk yêm ba êlêm hadêŋ yani. Êŋ ma Yisu hayê thêlônin êvhaviŋ ma hanaŋ hadêŋ anyô havuviŋ atu nena, “Yenaŋ okna, lem êndôk biŋ. Lêk yahêv anêm kambom sapêŋ vê.”

³Ŋê lôkauk hathak abô balabuŋ doho elañô abô êŋ ma enaŋ hadêŋ i, “Ôpêŋ hasoŋ nena yani ma Wapômbêŋ e?”

⁴Yisu hayala thêlônin auk ma hanaŋ, “Aisê ka môlô owa auk kambom êŋ? ⁵Abô alê intu vumvum ek yanaŋ: ‘Lêk yahêv anêm kambom sapêŋ vê’ mena ‘Umbiyô omben.’ ⁶xAêŋ ba tem yaŋgik thô êndêŋ môlô nena Anyô Anêŋ Nakaduŋ atu anêŋ athêŋ ma bêŋ ba hatôm nêm kambom vê.” Êŋ ma hanaŋ hadêŋ anyô havuviŋ atu nena, “Umbiyô umiŋ ma onja anêm yêm ba nu anêm unyak.” ⁷Êŋ ma ôpêŋ haviyô hamiŋ ba hi anêŋ unyak. ⁸Ma avômalô êyê nôm êŋ ba esoŋ kambom ma êbô Wapômbêŋ atu ba hêv lôklokwaŋ lôk athêŋ bêŋ hadêŋ avômalô.

Yisu halam Matyu

(Mak 2:13-17; Luk 5:27-32)

⁹Yisu hi ma hayê anyô te ba anêŋ athêŋ nena Matyu ba hamô unyak ewa takis. Ma hanaŋ hadêŋ ôpêŋ nena, “Ôlêm osopa ya,” êŋ ma haviyô ba hi hasopa yani.

¹⁰Yisu hayaŋ nôm haviŋ Matyu hamô anêŋ unyak. Ma nê ewa takis lôk nê idum kambom bêŋ anôŋ êlêm eyaŋ nôm haviŋ yani lôk anêŋ nê ku. ¹¹Palisi êyê ma enaŋ hik anêŋ nê ku liŋ, “Aisê ka môlônim kêdôŋwaga hayaŋ nôm haviŋ nê ewa takis lôk nê idum kambom?”

¹²Yisu halaŋô abô êŋ ma hanaŋ, “Ŋê lôk lijiŋ iyom intu ethak i êyê dokta. Ma nê lijiŋ mi ma mi. ¹³xAêŋ ba môlô lemimimbi Wapômbêŋ anêŋ abô atu ba hêk kapyâ hanaŋ nena,

° 9:1 Mat 4:13 ° 9:4 Luk 9:47; Jon 2:25 ° 9:6 Jon 17:2 ° 9:11 Luk 15:2

° 9:13 Mat 12:7

“Yalerhaviḡ mólô nônêm kapólômim êndên avômalô.

Ma yahapôlik hathak da.’

Hosea 6:6

Ba intu yahalêm ek yandam ḡê takatu ba idum kambom. Ma miḡ yahalêm ek yandam ḡê thêthôḡ ami.”

Enaḡ hik Yisu liḡ hathak kobom evak balabuḡ ek nôḡ

(Mak 2:18-22; Luk 5:33-39)

¹⁴Jon anêḡ ḡê ku êlêm hadêḡ Yisu ma enaḡ hik yani liḡ, “Yêlô lôk ḡê Palisi athak avak balabuḡ ek nôḡ ek leḡiḡhabi Wapômbêḡ. Ma doḡtom anêḡ ḡê ku miḡ ethak idum aêḡ ami eka?”

¹⁵Ma Yisu hanaḡ, “Anyô te hawa avi lukmuk, êḡ ma anêḡ anyô mólô eyaḡ nôḡ lôk leḡiḡmavi. Ma miḡ hatôm nembak balabuḡ ek nôḡ ami. Ma doḡtom haveḡ yam, ba ewa yani vê hêk thêlô, êḡ ma anêḡ ḡê mólô tem nembak balabuḡ ek nôḡ.”

¹⁶“Anyô late hatôm enja sôp lukmuk bute ba indu sôp bô anêḡ abyaḡ siḡ esak ami. Hadum aêḡ ma tem sôp lukmuk buêḡ êḡmô sôp bô kisi. Êḡ ma tem itip bêḡ. ¹⁷Ma mólô othak ôkê waiḡ lukmuk halôk kolopak epesaḡ hathak bok kupik bô e? Mi! Waiḡ lukmuk êḡ tem imbuliḡ bok kupik bô atu bôk thektheḡ ba tem ipup ba waiḡ eḡgasô ni. Ba intu othak ôkê waiḡ lukmuk halôk bok kupik lukmuk atu ba belap ek isiḡ mavi ma miḡ ipup ami lôk waiḡ miḡ eḡgasô ni ami.”

Amena ḡama lôk avi liḡiḡ

(Mak 5:21-43; Luk 8:40-56)

¹⁸Yisu hanaḡ abô denaḡ ma anyô bêḡ te halêm halek vadôḡ lêlô hêk yani va ma hanaḡ, “Yenaḡ avena lêk hama. Ôlêm otak bahem êyôḡḡkêk yani ek imbiyô esak loḡbô.” ¹⁹Ma Yisu lôk anêḡ ḡê ku i iviḡ yani ba i.

²⁰Thêlô evenḡ ba i ma avi lôk liḡiḡ te halêm hadêḡ Yisu dôḡmlokwaḡ ma havalôḡ Yisu anêḡ kwêv anêḡ daḡ. Avi êḡ hapôm liḡiḡ thalaleḡ halom hatôm sondabêḡ laumiḡ ba lahavuju. ²¹^bMa avi êḡ anêḡ auk nena, “Yambaloḡ anêḡ kwêv iyom, ma tem ya mavi.” ²²Ma Yisu hik i liliḡ ba hayê avi êḡ ma hanaḡ, “Yenaḡ avena, lem êndôk biḡ. Anêḡ hôêvhaviḡ hadum ba lêk hubitak mavi.” Ma ketheḡ oyaḡ ma avi êḡ habitak mavi.

²³Vêḡ ma Yisu hi hayô anyô bêḡ atu anêḡ unyak. Ma hayê avômalô iyuv abiḡ ba elaḡ ba idum thôthô bêḡ ²⁴ma hanaḡ, “Mólô vê! Avena hêk sôm iyom ma miḡ hama ami.” Êḡ ma thêlô emalik hathak yani. ²⁵Ma doḡtom êv avômalô vê ma Yisu habitak hayô unyak kapô ba havalôḡ avena êḡ baḡ, ma haviyô hamiḡ. ²⁶Ba intu abô hathak nôḡ êḡ haveḡ loḡ êḡ lôkthô.

^a 9:14 Luk 18:12 ^b 9:21 Mat 14:36

Anyô maleŋ pusip ju lôk anyô abôlêk putup te

27^cMa Yisu hatak loŋ êŋ ma haveŋ ba hi, ma anyô maleŋ pusip ju esopa yani ba elam kaêk nena, “Devit anêŋ Lim Lukmuk, nêŋ kapôlôm ek yai!”

28 Yisu hayô unyak kapô ba hi ma anyô ju atu i hadêŋ yani. Ma hanaŋ hik thai liŋ, “Mamu ôêvhaviŋ nena ya hatôm yandum ba mamu numbitak mavi e?”

Ma thai enaŋ, “Intu êŋ. Anyô Bêŋ.”

29 Êŋ ma yani hatak baŋ hayô hêk thai maleŋdaluk ma hanaŋ, “Mamu lêk ôêvhaviŋ ba intu tem numbitak mavi.” 30^dÊŋ ma maleŋiŋ daluk hakyav. Ma Yisu hêv abô lôklokwaŋ hadêŋ thai, “Miŋ nonaŋ êndêŋ anyôla esak nôŋm êntêk ami.” 31 Ma doŋtom i ma enaŋ nôŋm atu ba Yisu hadum hadêŋ thai haveŋ loŋ êŋ lôkthô.

32 Anyô ju êŋ etak Yisu ba i denaŋ, ma avômalô ewa anyô abôlêk putup te atu ba ŋgôk habuliŋ yani ba êlêm ek Yisu. 33^eMa hêv ŋgôk êŋ vê ma ôpêŋ hanaŋ abô. Ma avômalô esoŋ kambom ba enaŋ, “Sêbôk ma miŋ nômlate aêŋ habitak Israeŋ ami.”

34^fMa doŋtom ŋê Palisi enaŋ, “Ŋgôk iniŋ anyô bêŋ hêv lôklokwaŋ hadêŋ ôpêŋ. Ba intu hatôm nêŋ ŋgôk sapêŋ vê êŋjêk avômalô.”

Ŋê ku naju iyom

35^gMa Yisu haveŋ loŋ buêŋ sapêŋ ba habitak hayô avômalô iniŋ unyak yeŋ ba hadôŋ avômalô lôk hanaŋ Abô Mavi hathak Wapômbêŋ anêŋ loŋ lôkliŋyak. Ma hapesaŋ avômalô iniŋ malaiŋ sapêŋ lôk hêv iniŋ lijiŋ lomalama sapêŋ vê. 36^hYisu hayê avômalô nômbêŋ atu iniŋ auk lêk mayaliv ba êmô malaiŋ kambom hatôm boksipsip anêŋ alaŋ mi. Aêŋ ba lahiki hathak i. 37ⁱBa intu hanaŋ hadêŋ anêŋ ŋê ku nena, “Nôm bêŋ anôŋ lêk hayôk ba hamô ku kapô, ma doŋtom ŋê ku ma tomtom iyom. 38 Aêŋ ba notêŋ mek êndêŋ ku anêŋ alaŋ ek nêŋ ŋê ku ba ini ek nindum anêŋ ku.”

Ŋê ku laumiŋ ba lahavuju iniŋ athêŋ

(Mak 3:13-19; Luk 6:12-16)

10 1^jMa Yisu halam ŋê ku laumiŋ ba lahavuju i hadêŋ yani. Ma hêv lôklokwaŋ hadêŋ thêlô ek nêŋnêŋ ŋgôk lelaik vê êŋjêk avômalô ma nindum avômalô lijiŋ lôk malaiŋ lomalama mavi.

2 Êntêk ma aposel laumiŋ ba lahavuju takatu iniŋ athêŋ: anyô môŋ ma Saimon, anêŋ athêŋ yaŋ nena Pita, ma yaŋ Andulu; ma Jems loyaŋ Jon,

^c 9:27 Mat 20:29-34 ^d 9:30 Mat 8:4 ^e 9:33 Mak 2:12 ^f 9:34 Mat 12:24; Mak 3:22; Luk 11:15 ^g 9:35 Mat 4:23; Mak 1:39 ^h 9:36 Nam 27:17; 1Kiŋ 22:17; Sek 10:2; Mat 14:14; Mak 6:34 ⁱ 9:37 Luk 10:2 ^j 10:1 Mak 6:7; Luk 9:1

thai ma Sebedi nali; ³ma Pilip, Batolomiu, Tomas, Matyu, anyô hawa takis; ma Jems Alpius nakaduņ ma Tadius, ⁴ma Saimon, anyô Selot te, ma Judas Iskaliot, ôpatu vêm ma hanaņ Yisu bêņ.

Yisu hêv nê ku ba i
(*Mak 6:7-11; Luk 9:1-5*)

⁵Yisu hanaņ abô hadêņ anyô laumiņ ba lahavuju takêņ yôv ma hêv i ba i ma hanaņ, “Avômalô Samalia iniņ loņ lôk avômalô loņ buyaņ ma miņ unu êndêņ i ami. ⁶^kMa doņtom unu êndêņ boksipsip Israeł takatu ba even mayaliv. ⁷Unu luvuluvu ba nonaņ Wapômbêņ anêņ abô êndêņ avômalô nena, ‘Dokte ma Wapômbêņ anêņ loņ lôkliņyak tem êlêm.’ ⁸Nundum avômalô lôk lijiņ mavi, ma uņgwik nê ŋama liņ, ma nundum nê lôk palê lepla mabuņ mavi, ma nônêm ŋgôk vê êņjêk avômalô. Athêņ bêņ ma miņ môlô ôêv vuli ami. Bôk yahêv oyaņ hadêņ môlô ba intu nundum ku takêņ oyaņ esak avômalô.

⁹⁻¹⁰^m “Môlô u hatôm nê ku ba mavi ek avômalô neyabiņ môlô ba intu nombeņ oyaņ. Miņ nobek vak ami. Valuseleņ mi. Kwêv mi. Veņ bokņgôp mi. Ma kôm mi. ¹¹Ma môlô ôyô loņ te ma nômbôlêm anyô wapôm te ba nômô imbiņ yani endeba notak loņ êņ ek unu buyaņ. ¹²ⁿMa ubitak ôyô anêņ unyak kapô, ma nonaņ êndêņ yani lôk anêņ avômalô nena, ‘Wapômbêņ anêņ lamavi êmô imbiņ môlô.’ ¹³Avômalô unyak êņ leņiņmavi ba ewa môlô thô, êņ ma môlônim abô mavi êņ tem êmô imbiņ i. Ma doņtom miņ leņiņmavi ba ewa môlô thô ami, êņ ma noja unim abô mavi êņ vê êņjêk i ba unu. ¹⁴^oMa avômalô loņ takatu ba miņ ewa môlô thô ami lôk êdô nedaņđ môlônim abô, ma waklavôņ otak loņ êņ, ma uņgwik voņgovaņ takatu ba hamô vemimkapô vê êndôk thêlô maleņiņ ma unu. ¹⁵^pYanaņ avanôņ êndêņ môlô nena waklavôņ atu ba Wapômbêņ endelêm ek endaņđ abô, êņ ma avômalô loņ atu ba miņ ewa môlô thô ami, thêlôniņ malaiņ tem êmôņ ek avômalô kambom anêņ Sodom lo Gomola.

Malaiņ lomaloma tem êpôm môlô
(*Mak 13:9-13; Luk 21:12-17*)

¹⁶^q “Odaņđ! Yahêv môlô hatôm boksipsip ba u ôlôk avuņ yatap malêvôņ. Aêņ ba môlô noja umya iniņ auk mavi ba nômô mabuņ êtôm menak bôbô. ¹⁷Aêņ ba intu môlô noyabiņ am ek avômalô! Thêlô tem nebaloņ môlô ba netak êndôk iniņ nê bêņbêņ baheniņ lôk nebali môlô êmô iniņ unyak yeņ. ¹⁸Ma môlô ma yenaņ avômalô ba intu tem nendom môlô ba unu êndêņ kiņ lôk nê bêņbêņ

^k 10:6 Jer 50:6 ^l 10:7 Mat 3:2; 4:17; Luk 10:9,11 ^m 10:9-10 Luk 10:4,7; 1Ko 9:14

ⁿ 10:12 Luk 10:5-6 ^o 10:14 Luk 10:10-12; Ap 13:51 ^p 10:15 Mat 11:24; Jut 7

^q 10:16 Luk 10:3; Lom 16:19 ^r 10:17 Mat 5:22; 23:34; Mak 13:9

ek nonaŋ yenaŋ Abô Mavi êndêŋ i lôk avômalô loŋ buyaŋ. ¹⁹⁻²⁰Ma doŋtom evaloŋ môlô ma môlônim Lemambô anêŋ Lovak Mathêŋ tem êmô imbiŋ môlô ba waklavôŋ êŋ ma tem nêŋm abô êndêŋ môlô ek nonaŋ. Tem miŋ môlôda nonaŋ unim abô ami. Ba intu miŋ nôkô ba nonaŋ nena, ‘Yêlô nanaŋ malé?’ mena ‘nanaŋ aisé?’ ami.

²¹ “Ma anyô loyaŋ tem yaŋ enaŋ yaŋ bêŋ ek nijik vônô. Ma lambô tem indum aêŋ êndêŋ nakaduŋ. Ma avômena tem nêmbôliŋ dômiŋ êndêŋ lami lo taluvi ba nenaŋ ek nijik i vônô. ²²Ma môlô ma yenaŋ avômalô. Ba intu avômalô sapêŋ tem nêpôlik esak môlô. Ma doŋtom êŋ takatu ba imiŋ lôklokwaŋ aleba hayô anêŋ daŋ, ma Wapômbêŋ tem nêŋm i bulubiŋ. ²³Aêŋ ba avômalô malak te êv vovaŋ hadêŋ môlô, ma nôsôv ba unu malak yaŋ. Yanaŋ avanôŋ êndêŋ môlô, tem nundum ku êŋ emberŋ Israeŋ denaŋ ma Anyô Anêŋ Nakaduŋ atu tem êlêŋ.

²⁴ “Avômena ethak unyak ma miŋ bêŋ ek iniŋ kêdôŋwaga ami. Ma êŋ ku miŋ bêŋ ek iniŋ anyô bêŋ ami. ²⁵Avômalô elam lambô nena, ‘Ŋgôk Bêŋ Belsebul’ êŋ ma tem nindum aêŋ esak yani anêŋ avômalô aêŋ iyom. Avômena ewa kêdôŋwaga iniŋ malaiŋ, êŋ ma hatôm. Ma êŋ ku ewa iniŋ anyô bêŋ anêŋ malaiŋ, êŋ ma hatôm.

Nakô ek Wapômbêŋ iyom

(Luk 12:2-7)

²⁶ “Aêŋ ba miŋ môlô nôkô ek êŋ takatu ba idum kambom takêŋ ami. Nôm takatu ba havuŋi hêk loŋ kapô, tem imbitak yaiŋ. Ma abô takatu ba havuŋi, tem avômalô sapêŋ neyala. ²⁷Aêŋ ba abô takatu ba yahananŋ hadêŋ môlô hadêŋ bôlôvôŋ, êŋ ma nonaŋ êndêŋ lôkwak. Ma abô takatu ba anyô vi enaŋ thikuthik, êŋ ma numiŋ unyak vôn ba nodam ek avômalô nedaŋô. ²⁸ Miŋ nôkô ek avômalô ami. Thêlô hatôm nijik lemvimkupik iyom vônô. Ma dahôlômim ma thêlô miŋ hatôm nijik vônô ami. Aêŋ ba intu nôkô ek Anyô Bêŋ iyom! Yani hatôm imbuliŋ môlônim lemvimkupik lôk dahôlômim êndôk loŋ atum lôkmala.

²⁹ “Avômalô ethak êv vuli menak yaônena hathak valuseleŋ yaô ek eyaŋ. Ma Lemambô lahiki hathak menak yaô takatu ba te hama. ³⁰Ma doŋtom môlô ma Wapômbêŋ bôk hakatuŋ môlô sapêŋ lemimkadôk ŋauŋ yôv. ³¹Avômalô ba môlô ma bêŋ ek menak, ba intu miŋ nôkô ami.

Miŋ mama esak Yîsu ami

(Luk 12:8-9)

³² “Aêŋ ba ôpatu ba hanaŋ hadêŋ avômalô nena hasopa ya, intu tem yanaŋ imiŋ Wakamik atu ba hamô malak leŋ ma nena, ‘Ôpêntêk ma

^s 10:19-20 Luk 12:11-12; 21:12-15; Jon 14:26 ^t 10:21 Mai 7:6; Mat 10:35; Mak 13:12;

Luk 21:16 ^u 10:24 Luk 6:40; Jon 13:16; 15:20 ^v 10:25 Mat 9:34; 12:24; Mak 3:22;

Luk 11:15 ^w 10:26 Mak 4:22; Luk 8:17 ^x 10:28 Lom 8:31; Jem 4:12 ^y 10:31 Mat 6:26

yenaŋ.’³³ ^zMa ôpatu ba hanaŋ hadêŋ avômalô nena hadô esopa ya, intu tem yanaŋ êndêŋ Wakamik atu ba hamô malak leŋ nena, ‘Yahathônŋ ôpêŋ paliŋ.’

Yisu hadum ba avômalô evak i vose

(Luk 12:49-53; 14:26-27)

³⁴ “Yahalêm ek yanêm kôm jaŋak êndêŋ mólô! Ba intu miŋ nosonŋ nena yahalêm ek yandum mólô kapôlômim êndôk biŋ ami ma milôk.

³⁵ Yahalêm ek

“ ‘namalô êmbôliŋ dôm êndêŋ lambô,
ma nalavi êmbôliŋ dôm êndêŋ talêbô,
ma namalô yanavi êmbôliŋ dôm êndêŋ yaŋavi.

³⁶ Anyô te lôk anêŋ thalaleŋ tem nêpôlik esak i.’ *Maika 7:6*

³⁷ “Ma opalê atu ba lahaviŋ lambô lo talêbô bêŋ anônŋ hamônŋ ek ya, ôpêŋ hatôm anyô ôv vathek ba miŋ yenaŋ ami. Ma opalê atu ba lahaviŋ nali bêŋ anônŋ hamônŋ ek ya, ôpêŋ hatôm anyô ôv vathek ba miŋ yenaŋ ami. ³⁸ “Ma ôpatu ba miŋ hawa anêŋ alovalaŋaŋsiŋ ba hasopa ya ami, ôpêŋ hatôm anyô ôv vathek ba miŋ yenaŋ ami. ³⁹ “Ma opalê atu ba hadum ku bêŋ ek embatho anêŋ lôkmala loŋ, êŋ ma anêŋ lôkmala êŋ tem nêŋ yak. Ma ôpatu ba hatak anêŋ lôkmala ek hasopa ya, ôpêŋ tem embalonŋ anêŋ lôkmala loŋ.

⁴⁰ ^c “Ma ôpatu ba hawa mólô thô, êŋ ma hawa ya thô haviŋ. Ma ôpatu ba hawa ya thô, êŋ ma hawa Ôpatu ba hêv ya ba yahalêm thô haviŋ. ⁴¹ Ma ôpatu ba hayê plopet te ba hawa thô, êŋ ma tem enja nôŋ mavi êtôm atu ba plopet êŋ hawa. Ma ôpatu ba hayê anyô thêthônŋ te ba hawa thô, êŋ ma tem enja nôŋ mavi êtôm atu ba anyô thêthônŋ êŋ hawa. ⁴² Ma ôpatu ba hayê anyô oyaŋ te hasopa ya ba hêv ŋaŋ thilibuŋ hadêŋ yani, yanaŋ avanônŋ biŋ êndêŋ mólô nena ôpêŋ tem enja anêŋ vuli.”

11 ¹ Ma Yisu hadônŋ anêŋ ŋê ku laumiŋ ba lahavuju yôv, ma hatak loŋ êŋ ma hi hanaŋ Wapômbêŋ anêŋ abô lôk hadônŋ avômalô hamô Galili anêŋ malak nenanena.

Yisu hanaŋ abô hathak Jon anyô hathik ŋaŋ

(Luk 7:18-35)

² Jon hamô koladônŋ ma halaŋô abô hathak ku takatu ba Kilisi hadum. Êŋ ma hêv anêŋ ŋê ku doho ba i hadêŋ yani ³ ek nenaŋ injik yani liŋ, “O ma Mesia atu ba Wapômbêŋ bôk habutiŋ abô ek nêŋ êlêm mena yêlô nayabiŋ anyô yaŋ?”

^z 10:33 Mak 8:38; Luk 9:26; 2Ti 2:12 ^a 10:38 Mat 16:24-25; Mak 8:34-35; Luk 9:23-24

^b 10:39 Luk 17:33; Jon 12:25 ^c 10:40 Mak 9:37; Luk 10:16; Jon 13:20

4-5 ^dĒṅ ma Yisu hanaṅ viyaṅ, “Nôbônu ma nonaṅ êndêṅ Jon esak nôṃ takatu ba mamu olaṅô lo ôyê. Ṽê maleṅiṅ pusip êyê tak, ma ṅê veṅiṅvuvuṅ evenṅ, ma ṅê palê lepla ibitak mavi, ma ṅê leṅiṅôndôṅ kôṭôṅ elañô abô, ma ṅê ṅama iviyô hathak loṅbô, ma avômalô siv elañô Wapômbêṅ anêṅ Abô Mavi atu. Ba intu unu nonaṅ êndêṅ Jon esak nôṃ takêṅ. 6Ma ṅê takatu ba êyê ya ba evaloṅ iniy êvhaviṅ loṅ, nêṃô lôk leṅiṅmavi.”

7Jon anêṅ ṅê ku êvôi denaṅ, ma Yisu hanaṅ abô hathak Jon hadêṅ avômalô nena, “Bôk môlô u loṅ thiliv ek ôyê malê? Môlô u ek ôyê lovak hayuv baselak vuak e? 8Mi. Ma môlô u ek ôyê malê? Môlô u ek ôyê anyô te hik kwêv kêkêlô e? Mi. Ṽê takatu ba ik kwêv kêkêlô, ma êṃô kiṅ iniy unyak ma miṅ êṃô loṅ thiliv ami. 9Môlô u loṅ thiliv ek ôyê malê? Plopet te e? Avanôṅ! Ma doṅtom yanaṅ êndêṅ môlô nena Jon ma bêṅ ek plopet sapêṅ. 10^eBôk eto hathak ôpêṅ hêk Wapômbêṅ anêṅ kapyā nena,

“Odaṅô, tem yanêṃ yenaṅ anyô ku te êṃôṅ ek o,
ek enaṅ yenaṅ abô bêṅ
ek êpôpêk loṅôndê ek o.”

Malakai 3:1

11“Yanaṅ avanôṅ biṅ êndêṅ môlô nena Jon ma bêṅ ek avômalô pik sapêṅ. Avi te miṅ bôk havathu anyô te aêṅ ami ma mi. Ma doṅtom ôpatu ba yaôna hêk Wapômbêṅ anêṅ loṅ lôkliṅyak, ôpêṅ ma bêṅ ek Jon.

12-13^f “Ma plopet sapêṅ lôk kapyā balabuṅ bôk enaṅ Wapômbêṅ anêṅ abô bêṅ aleba lêk hayô Jon habitak haviṅ. Ma sêbôk aleba lêk ma ôpêṅ hanaṅ abô ma Wapômbêṅ anêṅ loṅ lôkliṅyak halêṃ hatôm ṅê vovak ibi thêthô i ba i aleba ik vovak ba lovak. 14^gMa môlô lemimhaviṅ nodaṅô plopet takatu iniy abô ba nodaṅô! Wapômbêṅ anêṅ kapyā hanaṅ nena Elia tem êlêṃ. Elia êṅ ma Jon. 15Aêṅ ba môlô ṅê lôk lemôndôṅ ma nodaṅô abô êntêk katô!

16“Yanaṅ aisê esak avômalô bôlôṅ êntêk? Thêlô ma hatôm avômena takatu ba êṃô loṅ ethak doṅtom halôk ma elam hi ek avômena vi nena,

17“^hYêlô abi yeṅ beleṅ ek môlô nondo yeṅ,
ma doṅtom miṅ olo yeṅ ami.

Ma yêlô alaṅ asêṅ malêṅ ek môlô nodaṅ,
ma doṅtom miṅ olaṅ ami.’

18“Ma avômalô bôlôṅ êntêk êtôm avômena takêṅ. Jon halêṃ ba hathak hatip ek nôṃ lo waiṅ. Ma môlô ôpôlik hathak yani ba onaṅ nena ṅgôk hamô haviṅ yani. 19^hMa doṅtom Anyô Anêṅ Nakaduṅ atu halêṃ ma miṅ hatip ek nôṃ lo waiṅ ami. Ba intu avômalô êpôlik ba enaṅ, ‘Ôṅgô! Anyô êṅ hathak hayaṅ nôṃ lôk hanum waiṅ bêṅ anôṅ aleba intu halo molo. Yani ma ṅê idum kambom lôk ṅê ewa takis iniy anyô môlô.’ Aêṅ ba

^d 11:4-5 Ais 35:5-6; 61:1 ^e 11:10 Luk 1:76 ^f 11:12-13 Luk 16:16 ^g 11:14 Mal 4:5; Mat 17:10-13; Mak 9:11-13 ^h 11:19 Mat 9:14

Wapômbêḅ anêḅ auk tem injik anôḅ mavi ba avômalô tem nêḅê nena auk êḅ ma thêthôḅ anôḅ.”

Avômalô leḅôndôḅ kôtôḅ

(Luk 10:13-15)

²⁰ Yisu bôk hadum nômbithi bêḅ anôḅ yôv hamô malak doho ma avômalô takêḅ miḅ ele kapôlôḅḅḅ liliḅ ami. Ba intu Yisu hathaḅ i ²¹ ⁱba hanaḅ, “Alikaknena, môlô avômalô Kolasin lo Betsaida! Môlô bôk ôyê nômbithi lomaloma. Ma doḅtom bôk yandum nômbithi takêḅ êmô Taia lo Saidon malêvôḅ, êḅ ma kethêḅ oyaḅ ma tem nijik kwêv kambom lôk nesav atum ḅgavu esak leḅḅḅkadôk ek nede kapôlôḅḅḅ liliḅ. ²² Odaḅô! Yahanayaḅ avanôḅ êndêḅ môlô nena waklavôḅ atu ba Wapômbêḅ endelêḅ ek endayaḅ abô, êḅ ma môlônim malaiḅ tem bêḅ anôḅ êmôḅ ek avômalô Taia lo Saidon iniḅ!

²³ ^j “Ma môlô avômalô Kapaneam, tem nêmbô môlônim athêḅ esak leḅ e? Mi, môlô tem unu ḅê ḅama iniḅ loḅ! Môlô bôk ôyê nômbithi lomaloma. Ma doḅtom bôk yandum nômbithi takêḅ êmô Sodom malêvôḅ, êḅ ma tem netak iniḅ kambom ma tem nêḅô denaḅ endeba lêk. ²⁴ ^kOdaḅô! Yanaḅ avanôḅ! Waklavôḅ atu ba Wapômbêḅ endelêḅ ek endayaḅ alalôaniḅ abô, êḅ ma môlônim malaiḅ tem bêḅ anôḅ êmôḅ ek avômalô Sodom!”

Wapômbêḅ anêḅ aseleḅ ma vumvum

(Luk 10:21-22)

²⁵ ^lYôv ma Yisu hanaḅ, “Wakamik, O ma pik lo leḅ anêḅ alaḅ! Lêk huvuḅ anêḅ auk hadêḅ ḅê lôkauk lôk ḅê bêḅḅêḅ, ma huik thô hadêḅ ḅê takatu ba êtôm avômena yaôḅnena. Ba intu yahabô anêḅ athêḅ! ²⁶ Wakamik, avanôḅ oda hosopa anêḅ lemhaviḅ ba intu hudum aêḅ.

²⁷ ^m “Wakamik bôk hêv ya auk sapêḅ yôv. Ba anyô late miḅ hayala Nalum atu ami. Mi, O Wakamik iyom. Ma anyô late miḅ hayala O Wakamik katô ami. Mi, Nalum lôk ḅê takatu ba Nalum lahaviḅ injik O thô êndêḅ i iyom.

²⁸ ⁿ “Môlô ḅê takatu ba udum ku bêḅ ba owa malaiḅ nôlêḅ êndêḅ ya ma tem yanêḅ lovak êndêḅ môlô. ²⁹⁻³⁰ ^oYahathak yahatauviḅ ya hatôm anyô ku ba intu tem nôḅô mavi. Ma aseleḅ atu ba yahêv ma vumvum ek noja. Ma vak atu ba yahêv ek nôbô ma miḅ malaiḅ ami. Ba intu nôlêḅ êndêḅ ya ek noja yenaḅ auk.”

ⁱ 11:21-22 Ais 23; Ese 26:1-28:26; Jol 3:4-8; Amo 1:9-10; Sek 9:2-4 ^j 11:23 Stt 19:24-28; Ais 14:13-15 ^k 11:24 Mat 10:15; Luk 10:12 ^l 11:25 1Ko 1:26-29 ^m 11:27 Mat 28:18; Jon 1:18; 3:35; 10:15; 17:2 ⁿ 11:28 Jer 31:25 ^o 11:29-30 1Jon 5:3

Yisu ma Sabat anêḡ alañ
(Mak 2:23-28; Luk 6:1-5)

12 ¹P¹Sabat te ma Yisu lôk anêḡ ḡê ku i evenḡ ku kapô te. Ma anêḡ ḡê ku ema kisi ba ewa wit doho hêk ku êḡ kapô ba eyañ. ²Palisi doho êyê ma enañ, “Ondaḡô! Abô balabuḡ hanaḡ nena Sabat ma miḡ hatôm nandum ku ba naja nôḡ ek naḡḡañ ami. Ma doḡtom anêḡ ḡê ku ibuliḡ waklavôḡ êḡ!”

³Ma Yisu hanaḡ nena, “Môlô bôk osam abô hathak Devit lôk anêḡ ḡê môlô ema kisi ba idum e? ⁴Yani habitak hayô Wapômbêḡ anêḡ unyak matheḡ kapô ma hayaḡ polom atu ba matheḡ anôḡ. Polom êḡ ma ḡê êbôk da iyom iniḡ ek nejaḡ ba intu habuliḡ abô balabuḡ buêḡ. ⁵Odaḡô abô te imbiḡ. Môlô bôk osam abô te hamô abô balabuḡ nena Sabat sapêḡ ma ḡê êbôk da idum ku ba êv da hadêḡ Wapômbêḡ. Thêlô ethak ibuliḡ abô balabuḡ bô êntêk hathak Sabat. Ma doḡtom thêlô ma kambom mi. ⁶“Aêḡ ba yanaḡ êndêḡ môlô nena nôḡlate lêk hamô loḡ êntêk ma nôḡmbêḡ lôk ek unyak matheḡ. ⁷⁻⁸”Môlô bôk osam abô êḡ yôv ba hanaḡ nena,

“Yaleḡhaviḡ môlô nôḡnêḡ kapôlômim êndêḡ avômalô
ma yahapôlik hathak da.”

Hosea 6:6

“Ya Anyô Anêḡ Nakaduḡ atu ma Sabat anêḡ Alaḡ. Ba intu oyala abô êḡ anêḡ ôdôḡ, ma tem miḡ hatôm notak malaiḡ êyômô ôpatu ba anêḡ kambom mi ami. Mi.”

Sabat ma Yisu hadum anyô baḡ hatyôk te mavi
(Mak 3:1-6; Luk 6:6-11)

⁹Yôv ma Yisu hatak buêḡ ma habitak hayô avômalô loḡ êḡ iniḡ unyak yeḡ kapô. Ma anyô baḡ hatyôk te hamô loḡ êḡ. ¹⁰Ma Palisi doho êbôlêḡ loḡôndê ek nenaḡ Yisu bêḡ ba intu enañ hik yani liḡ, “Kapyā balabuḡ hanaḡ aisê? Hatôm alalô nandum anyô lôk lijiḡ mavi êndêḡ Sabat mena mi e?”

¹¹Ma Yisu hanaḡ, “Anyô te anêḡ boksipsip hêv yak halôk lôv hadêḡ Sabat, ma ôpêḡ tem ni edadi boksipsip êḡ imbitak yaiḡ mena mi e?”

¹²Anyô ma bêḡ ek boksipsip. Ba intu kapyā balabuḡ hanaḡ nena alalô hatôm nandum anyô mavi êndêḡ Sabat.”

¹³Aêḡ ba Yisu hanaḡ hadêḡ ôpêḡ, “Oto bahem.” Ma hato baḡ ma baḡ vi kambom atu habitak mavi hathak loḡbô hatôm baḡ vi atu mavi. ¹⁴Êḡ ma Palisi iviyô ba i ethak doḡtom ma ekak abô ek nêpôm loḡôndê te ek nijik Yisu vônô.

ḡ 12:1 Lo 23:25 ḡ 12:2 Kis 20:10 ḡ 12:3 1Sml 21:1-6 ḡ 12:4 Wkp 24:5-9

† 12:5 Nam 28:9-10 † 12:6 Mat 12:41-42 † 12:7-8 Mat 9:13 † 12:10 Luk 14:3

× 12:11 Luk 14:5 † 12:14 Jon 5:16

Wapômbên anêḡ anyô ku

¹⁵Yisu hayala nôḡ êḡ ba intu hatak loḡ êḡ ba hi. Ma avômalô bêḡ anôḡ esopa yani ba hadum iniḡ lijiḡ sapêḡ mavi. ¹⁶Ma Yisu hanaḡ lôklokwaḡ hadêḡ thêlô nena miḡ nenaḡ yani bêḡ êndêḡ anyôla ami. ¹⁷Yisu hanaḡ aêḡ ek Wapômbên anêḡ abô injik anôḡ ba bôk hanaḡ hadêḡ plopet Aisaia nena,

¹⁸“Ôpêntêk ma yenaḡ anyô ku atu ba bôk yahabi yabahaḡ hayô hêk yani yôv.

Ôpêḡ ma yalenḡhaviḡ yani bêḡ anôḡ, ma yakapôlôḡ mavi ek yani; tem yanêḡ yenaḡ Lovak Matherḡ êḡô imbiḡ ôpêḡ, ma tem enaḡ bêḡ êndêḡ avômalô nena tem nêḡ i bulubiḡ.

¹⁹Yani ma anyô bônôḡ ba miḡ hathak hanaḡ abô lôk lôklala ami, ma miḡ hathak hanaḡ abô hamô loḡ ekaksa ami.

²⁰Ma tem miḡ edabêḡ baselak atu hapu ba hêk pik ami, ma miḡ imbi ayôk ḡgathiniḡ ni ami ma mi.

Ma tem indum mavi iyom endeḡa etak kambom sapêḡ nêḡô ku mavi vibiḡ am.

²¹Ma avômalô pik sapêḡ tem nêḡnêḡ maleḡniḡ êndêḡ yani.” *Aisaia 42:1-4*

Yisu lôk Belsebul

(*Mak 3:20-30; Luk 11:14-23*)

²²Vêḡ ma ewa anyô te atu ḡgôk habuliḡ ba êlêḡ hadêḡ Yisu. Iḡgôk êḡ hadum ba ôpêḡ madaluk pusip ma abôlêk putup. Ma Yisu hadum ba ôpêḡ madaluk lôk abôlêk hakyav ba hayê tak lôk hanaḡ abô. ²³Ma avômalô sapêḡ esoḡ kambom ba enaḡ, “Yakô êntêk ma Devit anêḡ Lim Lukmuk atu ba Wapômbên hêḡ halêḡ ek nêḡ alalô bulubiḡ la?”

²⁴^bMa Palisi elanô abô êḡ ma enaḡ, “Iḡgôk iniḡ anyô bêḡ Belsebul hêḡ lôklokwaḡ hadêḡ ôpêḡ. Ba intu hatôm nêḡ ḡgôk sapêḡ vê êḡḡêk avômalô.”

²⁵Yisu hayala thêlôniniḡ auk ba hanaḡ, “Loḡ bêḡ te da iniḡ avômalô evaki vose hi ôdôḡ ju, êḡ ma loḡ bêḡ êḡ tem êḡḡêk ḡgathiniḡ. Ma malak te evaki vose hi ôdôḡ ju, êḡ ma tem nêḡnêḡ yak. Ma ôdôḡ te evaki vose hi ôdôḡ ju, êḡ ma tem nêḡnêḡ yak aêḡ iyom. ²⁶Ma Sadaḡ hêḡ anêḡ ḡgôk vê, êḡ ma hatôm evaki vose hi ôdôḡ ju. Ba anêḡ loḡ lôkliḡyak tem imiḡ majaḡ aisê? Mi. ²⁷Môlô onaḡ nena ḡgôk bêḡ Belsebul hêḡ lôklokwaḡ hadêḡ ya ba yahêḡ ḡgôk vê. Ma môlônim avômalô idum ku êḡ haviḡ! Ma opalê intu hêḡ lôklokwaḡ hadêḡ thêlô ba idum ku mavi êḡ? Iḡgôk Bêḡ, e? Mi! Môlôda unim avômalô ik thô nena môlô onaḡ abôyaḡ. ²⁸^cMa doḡtom

^z 12:16 Mat 8:4; Mak 3:12 ^a 12:18 Mat 3:17 ^b 12:24 Mat 9:34; 10:25 ^c 12:28 Ap 10:38; 1Jon 3:8

Wapômbên anên Lovak Mathen hêv lôklokwan hadên ya ba yahêv ngôk vê hêk avômalô. Aên ba oyala nena Wapômbên anên lon lôkliinyak lêk halêm yôv.

²⁹“Odañô abô yan imbiñ. Anyô te hatôm imbitak êyô anyô lôklokwan yan anên unyak kapô ba enja anên nômkama vani e? Mi anôn! Ôpên embalon anyô lôklokwan êñ ba ekak lon am, êñ ma yani hatôm enja anên nômkama vani.

³⁰“Ôpatu ba miñ lahaviñ ya ami, yani êñ intu hapôlik hathak ya. Ma ôpatu ba miñ hasup avômalô ba ethak doñtom ami, êñ ma hatôm halupunij i.

³¹ e “Aên ba yanaj êndên môlô nena Wapômbên tem nêm avômalô iniñ kambom lomaloma lôk abôma takatu ba enaj hathak Wapômbên vê. Ma doñtom anyô te hayê Lovak Mathen anên ku ba hanaj abôma nena, ‘Êntêk ma Ngôk Bên anên ku’, êñ ma Wapômbên miñ hatôm nêm kambom êñ vê êñjêk ôpên ami. Ma mi. ³²Ma anyô te hanaj abô kambom hathak Anyô Anên Nakadun atu, ma Wapômbên tem nêm ôpên anên kambom vê. Ma doñtom anyôla hanaj abô kambom hathak Lovak Mathen, êñ ma Wapômbên tem miñ nêm ôpên anên kambom êñ vê ami ma êñjêk thêthô.

Alokwan kambom hathak hik anên anôn kambom

(Luk 6:43-45)

³³f “Alokwan mavi ma tem injik anôn mavi, ma alokwan kambom ma tem injik anôn kambom aên iyom. Ma anyô ethak êyê anên anôn vêm ma eyala nena alokwan mavi mena kambom. ³⁴gMôlô ma umya kambom anên nali ba kapôlômim putup hathak nômkambom lomaloma atu ba habitak vemimbôlêk. Ba miñ hatôm nonaj abô mavi ami! ³⁵Anyôla hapesan anên nômkama mavi lomaloma ba hamô yani kapô, êñ ma tem enaj abô mavi iyom. Ma anyôla hapesan nômkama kambom lomaloma ba hamô yani kapô, êñ ma tem enaj abô kambom iyom.

³⁶“Odañô! Yanaj êndên môlô! Wapômbên tem êlêm ek endañô abô. Ba intu anyô tomtom tem nenan iniñ kambom takatu ba bôk enaj hadên avômalô vi lôk ibulij i bên. ³⁷Wapômbên tem endañô anêm abô ba enaj êndên o nena o anyô thêthôn mena o anyô lokbanj.”

Palisi leñihaviñ nêgê lavôñij te

(Mak 8:11-12; Luk 11:29-32)

³⁸hVêm ma Palisi lôk nê lôkauk hathak abô balabunj doho enaj hadên Yisu, “Kédôñwaga, yêlô leñihaviñ undum lavôñij te ek injik thô nena Wapômbên hêv o ba hôlek.”

^d 12:30 Mak 9:40; Luk 9:50 ^e 12:31 Hib 6:4-6 ^f 12:33 Mat 7:16-20 ^g 12:34 Mat 3:7; 15:18; Luk 3:7; 6:45 ^h 12:38 Mat 16:1; Luk 11:16; Jon 6:30

39-40 ⁱMa Yisu hanaŋ, “Môlô avômalô bôlôn êntêk ma avômalô kambom ba miŋ ôêvhaviŋ ya ami. Ba intu lemimhaviŋ yandum lavôŋiŋ ek injik thô nena Wapômbêŋ bôk hêv ya ba yahalêm, ma doŋtom tem mi. Wak lô ma Jona hamiŋ alim ŋgwêk bêŋ te kapô. Ma wak lô aêŋ iyom ma tem Anyô Anêŋ Nakaduŋ atu ênjêk pik kapô. Lavôŋiŋ êŋ iyom intu tem Wapômbêŋ injik thô nena bôk hêv ya ba yahalêm. ⁴¹ ^jSêbôk ma Jona hanaŋ abô hadêŋ avômalô Ninive ba ele kapôlôŋiŋ liliŋ. Odaŋô! Nômplate lêk hamô loŋ êntêk ma bêŋ hamôŋ ek Jona. Ma môlô miŋ ôêvhaviŋ ami. Ma waklavôŋ atu ba Wapômbêŋ hatak ek nindum abô ma avômalô Ninive tem nenaŋ môlônim kambom takêŋ bêŋ. ⁴² ^kMa sêbôk ma Siba iniŋ kwin hatak anêŋ loŋ ma halêm anêŋ loŋ daim bomaŋ ek endanô Solomon anêŋ auk mavi. Odaŋô! Nômplate lêk hamô loŋ êntêk ma bêŋ ek Solomon. Ma doŋtom môlô ôdô anêŋ nodanô. Ma waklavôŋ atu ba Wapômbêŋ hatak ek nindum abô ma tem Siba iniŋ kwin êŋ enaŋ môlônim kambom takêŋ bêŋ.”

Ŋgôk hatup siŋ

(Luk 11:24-26)

43 “Ŋgôk lelaik hatak anyô te, êŋ ma hi haveŋ loŋ thiliv ek êmbôlêm loŋ mavi te ek enja lovak ba êmô. Ma miŋ hapôm loŋ te ami, ⁴⁴ ma tem enaŋ nena, ‘Yatup siŋ yana unyak sêbôk esak loŋbô.’ Ma hayô ba hayê nena unyak êŋ lêk hamô oyaŋ ma epesaŋ ba lêk habitak mabuŋ mavi. ⁴⁵ ^lÊŋ ma tem ni êmbôlêm ŋgôk baheŋvi ba lahavuju takatu ba iniŋ lôklokwaŋ hamôŋ ek anêŋ ba enja i imbiŋ ek nimbitak nêyô unyak êŋ kapô esak loŋbô. Êŋ ma ôpêŋ tem êmô kambom anôŋ ek yaŋ sêbôk. Ba intu môlô avômalô kambom bôlôn êntêk tem nôpôm malaiŋ êŋ imbiŋ.”

Yisu anêŋ talêbô lôk iviyaŋ

(Mak 3:31-35; Luk 8:19-21)

46 Yisu hanaŋ abô hadêŋ avômalô denaŋ ma anêŋ talêbô lôk iviyaŋ leŋiŋhaviŋ nenaŋ abô imbiŋ yani ba intu êlêm imiŋ unyak viyaŋ.

47 Ma anyô te hi hanaŋ hadêŋ Yisu, “Lemtambô lôk môlôviyaŋ imiŋ yaŋ ba thêlô leŋiŋhaviŋ nenaŋ abô imbiŋ o.”

48 Ma Yisu hanaŋ, “Opalê intu yenaŋ wakatik lôk aiyaŋ thêlô?”

49-50 ^mMa habi baŋ hayô hamiŋ anêŋ ŋê ku ba hanaŋ, “Avômalô takatu ba esopa Wakamik atu ba hamô malak leŋ anêŋ lahaviŋ, intu yenaŋ wakatik lôk aiyaŋ ma livôŋ thêlô. Ba intu môlô êntêk ma yenaŋ wakatik lôk aiyaŋ thêlô.”

ⁱ 12:39-40 Mat 16:4; Mak 8:12; Jna 1:17 ^j 12:41 Jna 3:5 ^k 12:42 1Kij 10:1-10

^l 12:45 2Pi 2:20 ^m 12:49-50 Lom 8:29

Abô loŋ kapô hathak anyô hapaliv yaŋvêk
(Mak 4:1-9; Luk 8:4-8)

13 ¹Wak êŋ iyom ma Yisu hatak unyak atu ma hi hayô kasukthôm anêŋ daŋ ma halôk hamô biŋ. ²Ma avômalô bêŋ anôŋ ekalabu yani siŋ ba intu hathak yeŋ te ba hi hamô, ma avômalô imiŋ liŋdaŋ habup hathak. ³Ma hadôŋ avômalô hathak abô loŋ kapô bêŋ anôŋ. Ba hanaŋ nena, “Anyô te hi hapaliv anêŋ yaŋvêk halôk anêŋ ku. ⁴Yani hapaliv yaŋvêk takêŋ ma vi halôk loŋôndê. Êŋ ma menak êpôm ba eyaŋ. ⁵Ma doho halôk valu kikiliŋ ba intu hapup ketheŋ ek malê nena pik dokte iyom. ⁶Ma doŋtom wak habi hayô hêk ma hakapok ek malê nena anêŋ ŋgalôk ma bidoŋna. ⁷Ma vi halôk loŋ yak lôkmaŋgiŋ kapô ba yak êŋ halumbak hayô yaŋvêk takêŋ vov. ⁸Ma doŋtom vi halôk pik mavi ba hik anôŋ ba vi hatôm 100 ma vi 60 ma vi 30. ⁹Aêŋ ba môlô ŋê lôk lemôndôŋ ma nodanŋ abô êntêk katô!”

Aisê ka Yisu hanaŋ abô loŋ kapô?
(Mak 4:10-12; Luk 8:9-10)

¹⁰Yisu anêŋ ŋê ku i hadêŋ yani ma enaŋ hik yani liŋ, “Aisê ba hothak honaŋ abô loŋ kapô hadêŋ avômalô?”

¹¹Ma Yisu hanaŋ viyaŋ nena, “Wapômbêŋ lêk hik anêŋ auk loŋ kapô hathak anêŋ loŋ lôkliŋyak thô hadêŋ môlô. Ma miŋ hik thô hadêŋ thêlô ami. ¹²°Ba anyô te hayala auk êŋ, ma tem Wapômbêŋ nêŋ auk doho imbiŋ ba imbitak bêŋ anôŋ. Ma doŋtom anyô te hathôŋ auk êŋ, ma anêŋ auk dokte atu ba ôpêŋ havalonŋ loŋ tem yani nêŋ vê. ¹³°Ba intu yahananŋ abô loŋ kapô hadêŋ thêlô ba

“Êyê, ma doŋtom miŋ êyê katô ami.

Elaŋô, ma doŋtom miŋ elaŋô katô ba eyala abô êŋ anêŋ ôdôŋ ami.

¹⁴⁻¹⁵°Aêŋ ba Wapômbêŋ anêŋ abô hik anôŋ hatôm bôk ba Aisaia hanaŋ,

“Avômalô iniŋ auk bôk thektheke

ba ibi leŋôndôŋ siŋ

ma ivuliv maleŋiŋ siŋ.

Wak nômbêŋ intu ma tem nedaŋô abô,

ma doŋtom miŋ hatôm neyala anêŋ ôdôŋ ami.

Ma wak nômbêŋ intu ma tem nêgê nômlate,

ma doŋtom miŋ hatôm nêpôm anêŋ ôdôŋ ami.

Ba intu etak kambom êŋ

ma tem nêgê esak maleŋiŋ

lôk nedaŋô êndôk leŋôndôŋ

° 13:2 Luk 5:1-3 ° 13:12 Mat 25:29; Mak 4:25; Luk 8:18; 19:26 ° 13:13 Lo 29:4; Jer 5:21

¶ 13:14-15 Jon 12:40; Ap 28:26-27

ma neja ênjêk iniņ auk

ma nede i lilij ek yandum thêlô mavi.’

Aisaia 6:9-10

¹⁶Ma mólô lêk ôyê ya hathak malemim daluk lók olaņô ya halók lemim ôndôn. Ba intu lêk ômô mavi. ¹⁷Odaņô! Yanaņ avanônġ êndênġ mólô! Sêbók ma plopet lók ġê thêthônġ bêġ anônġ leņiņhiki ek nêġê nôġm êntêk ba lêk mólô ôyê, ma doņtom miņ êyê ami. Ma leņiņhiki ek nedaņô abô takêntêk ba lêk mólô olaņô, ma doņtom miņ elañô ami.

Abô loņ kapô hathak yaņvêk anêġ ôdônġ

(Mak 4:13-20; Luk 8:11-15)

¹⁸“Aêġ ba tem yanaņ abô loņ kapô hathak epaliv yaņvêk anêġ ôdônġ bêġ êndênġ mólô. ¹⁹Anyô te halaņô abô hathak Wapômbêġ anêġ loņ lôkliņyak ma doņtom miņ hayala anêġ ôdônġ ami, êġ ma Sadaņ hayô ba hawa yaņvêk atu ba Wapômbêġ havatho halók yani kapô vê. Êġ ma hatôm yaņvêk atu ba halók loņôndê.

²⁰⁻²¹“Ma ôpatu halaņô abô ba hêvhaviņ ketheġ lók lamavi ma doņtom malaiņ lók vovaņ hapôm yani hathak Wapômbêġ anêġ abô ma hatak anêġ hêvhaviņ ketheġ oyaņ, êġ ma hatôm yaņvêk atu ba hêv yak halók valu kikiliņ ba miņ habi ŋgalók ami.

²²^s “Anyô te halaņô abô ma doņtom lahiki bêġ anônġ hathak anêġ lôkmala pik êntêk lók nôġkama lomaloma lók valuseleġ. Ma auk takêġ intu hasivuņ Wapômbêġ anêġ abô ba ôpêġ miņ hik anêġ anônġ ami. Êġ ma hatôm yaņvêk atu ba halók yak lôkmaņġiņ kapô.

²³“Ma anyô halaņô Wapômbêġ anêġ abô ba hayala anêġ ôdônġ êġ ma tem indum ku ba inġik anônġ mavi êtôm 100 mena 60 mena 30 la. Êġ ma hatôm yaņvêk atu ba halók pik mavi.”

Abô loņ kapô hathak kamuġ kambom

²⁴Yisu hanaņ abô loņ kapô yaņ nena, “Wapômbêġ anêġ loņ lôkliņyak ma aêntêk. Anyô te havatho yaņvêk mavi halók anêġ ku. ²⁵Ma avômalô i êk sôm, ma ôpêġ anêġ anyô lamaniņ te halêm havatho kamuġ kambom halók ku kapô êġ haviņ ma hi. ²⁶Vêm ma nôġm anônġ hadum ek êyôk, ma kamuġ kambom êġ havuak haviņ. ²⁷Ma ġê eyabiņ ku i hadêġ ku alaņ ma enaņ hadêġ yani, ‘Anyô bêġ, bók hovatho yaņvêk mavi halók anêm ku iyom. Aisê ka kamuġ kambom habitak haviņ?’

²⁸“Ma yani hanaņ hadêġ thêlô, ‘Anyô te lamaniņ hathak ya ba hadum nôġm êġ.’

“Ma ġê ku enaņ hik yani liņ, ‘Lemhaviņ yêlô nayavovonġ ku êġ e?’

²⁹“Ma doņtom ku alaņ hanaņ, ‘Mi. Yahakô mólô noyavovonġ ba nosapu nôġm mavi vê imbiņ kamuġ kambom. ³⁰Mólô nôndô luvi êmô

^r 13:16-17 Luk 10:23-24 ^s 13:22 Luk 12:16-21; 1Ti 6:9-10,17

endeba avômalô nedav nô m am. Êñ ma tem yanañ êndêñ ñê ku takatu ba tem nedav nô m nena, “Môlô nusup kamuñ kambom sapêñ ba nokak lôkulôku ba nôndô êmô loñ nêmbôk esak atum. Ma nusup nô m anêñ anôñ ba notak êmô unyak nô m hamô.” ’ ’

Abô loñ kapô hathak ava yaôna

(Mak 4:30-32; Luk 13:18-19)

³¹Yisu hanañ abô loñ kapô te nena, “Wapômbêñ anêñ loñ lôkliñyak ma aêntêk. Anyô te hawa ava yaônate ba havatho halôk anêñ ku kapô. ³²Ava êñ ma yaôna lôk, ma doñtom habitak alokwañ daim ba hamôñ ek nômkama ku kapô vi. Ma menak ethak elav iniñ unyak halôk anêñ ñauñ.”

Abô loñ kapô hathak yis

(Mak 4:33-34; Luk 13:20-21)

³³Yisu hanañ abô loñ kapô te nena, “Wapômbêñ anêñ loñ lôkliñyak ma aêntêk. Avi te hawa yis dokte ba hayelañ halôk palawa bêñ anôñ kapô, ma haveñ yam ma palawa sapêñ hathiñ bêñ.”

³⁴Abô takêntêk ba Yisu hanañ hadêñ avômalô ma hanañ hathak abô loñ kapô iyom ma miñ hathak hadôñ i hathak abô yanña ami ³⁵ek Wapômbêñ anêñ abô injik anôñ ba hanañ hadêñ plopet nena, “Yaveñbôlêk tem ekyav ba yanañ abô loñ kapô êndêñ môlô.

Ma yanañ Wapômbêñ anêñ auk lomalomata takatu ba havuñ hadêñ sêbôk ba yani hapesañ pik êntêk aleba lêk bêñ.”

Kapya Yeñ 78:2

Yisu hanañ kamuñ kambom anêñ ôdôñ bêñ

³⁶Yôv ma Yisu hatak avômalô ba i ma hi unyak kapô. Ma anêñ ñê ku i ek yani ma enañ, “Nuñgwik abô loñ kapô atu ba hathak kamuñ kambom habitak ku kapô anêñ ôdôñ thô êndêñ yêlô.”

³⁷Êñ ma hanañ, “Ôpatu ba havatho yanñvêk mavi, êñ ma Anyô Anêñ Nakaduñ atu. ³⁸Ma ku kapô ma pik êntêk, ma yanñvêk mavi ma loñ lôkliñyak anêñ avômalô, ma kamuñ kambom ma anyô kambom anêñ avômalô. ³⁹Anyô lamaniñ atu ba havatho yanñvêk kambom, yani ma Sadañ. Avômalô takatu ba elav nô m, thêlô êñ ma hatôm añela. Nôm hayôk, êñ ma pik lo leñ anêñ dañ.

⁴⁰⁻⁴² † “Pik lo leñ anêñ dañ hayô ma Anyô Anêñ Nakaduñ atu tem nê m anêñ añela ba ini anêñ loñ lôkliñyak atu ba hamô pik êntêk ek neja avômalô kambom takatu ba êvôv avômalô ek nindum kambom lôk

† 13:40-42 Mat 8:12; 24:31; 25:31; Mak 13:27; Jon 15:6

avômalô sapêṅ atu ba ethak idum kambom ba nimbi êndôk loṅ atum lôkmala. Thêlô tem nedaṅ kambom ba nesaṅ veṅṅbôlêk ôdôṅ loṅ. Nôm êṅ hatôm avômalô takatu ba isup kamuṅ kambom ba êbôk hathak atum.

⁴³ “Ma doṅtom avômalô thêthôṅ tem nimitak êtôm wak anêṅ deda ba nêmo Lambô anêṅ loṅ lôkliṅyak. Aêṅ ba môlô ṅê lôk lemôndôṅ ma nodaṅ abô êntêk katô!”

Abô loṅ kapô hathak ivuṅ nôm mavi te

⁴⁴ “Wapômbêṅ anêṅ loṅ lôkliṅyak ma hatôm ku kapo te ba ivuṅ nôm mavi te hamô. Ma anyô te hapôm nôm mavi êṅ. Ma havuṅ halôk loṅbô. Yani lamavi ba hêv anêṅ nômkama sapêṅ ek nênem vuli. Ma hawa valuseleṅ ba hêv hadêṅ ku atu ba nôm mavi êṅ hamô anêṅ alaṅ ek enja ku êṅ.”

Abô loṅ kapô hathak kômkom mavi

⁴⁵ “Abô loṅ kapô te haviṅ nena Wapômbêṅ anêṅ loṅ lôkliṅyak ma aêntêk. Anyô hadum ku valuseleṅ te habôlêm kômkom kêkêlô ek nênem vuli. ⁴⁶ Yani habôlêm aleba hapôm kômkom kêkêlô anêṅ dôêṅ te ba anêṅ vuli bêṅ anôṅ. Êṅ ma hi hêv anêṅ nômkama sapêṅ ek nênem vuli. Ma hawa valuseleṅ ba hi hêv kômkom kêkêlô êṅ hathak.”

Abô loṅ kapô hathak yakseṅ

⁴⁷ “Abô loṅ kapô te hathak loṅbô nena Wapômbêṅ anêṅ loṅ lôkliṅyak ma hatôm aêntêk. ṅê ibi yakseṅ halôk kasukthôm êvôn alim lomalama aleba putup. ⁴⁸ Êṅ ma êvôn yakseṅ hathak liṅdaṅ. Ma êlôk êmo ma isup alim mavi halôk vak sam doho. Ma doṅtom alim kambom ma ibi hi. ⁴⁹ Ba intu waklavôṅ pik lo leṅ anêṅ daṅ ma Wapômbêṅ tem indum aêṅ iyom. Ba anêṅ aṅela tem nêlêm neja ṅê kambom vê êṅjêk ṅê thêthôṅ malêvôṅ ⁵⁰ ”ba nimbi êndôk loṅ atum lôkmala. Thêlô tem nedaṅ kambom ba nesaṅ veṅṅbôlêk ôdôṅ loṅ.”

⁵¹ Ma Yisu hanaṅ hik anêṅ ṅê ku liṅ nena, “Môlô lêk oyala abô sapêṅ anêṅ ôdôṅ e?”

Ma thêlô enaṅ hadêṅ yani, “Intu êṅ.”

⁵² Êṅ ma yani hanaṅ hadêṅ thêlô, “Anyô lôkauk hathak abô balabuṅ te halaṅô abô ba hawa auk hathak Wapômbêṅ anêṅ loṅ lôkliṅyak, yani êṅ hatôm unyak te anêṅ lambô. Yani hi unyak kapô ba hawa nôm mavi lukmuk lôk bô haviṅ ba hêv hadêṅ avômalô.”

Plopet ma athêṅ mi hêk anêṅ malak ôdôṅ

(Mak 6:1-6; Luk 4:16-30)

⁵³ Yisu hanaṅ abô loṅ kapô takêṅ yôv ma yani hatak loṅ êṅ. ⁵⁴ “Ma hi yanida anêṅ malak ôdôṅ. Ma hadôṅ avômalô hamô iniṅ unyak yeṅ

^u 13:43 Dan 12:3 ^v 13:50 Mat 13:42; Luk 13:28 ^w 13:54 Jon 7:15

aleba eson kambom ba enaŋ, “Ôpêntêk hawa auk êntêk anêŋ êsê? Aisê ba yani hatôm idum nômbithi? ⁵⁵Ôpêŋ ma anyô halav unyak te anêŋ nakaduŋ ma anêŋ talêbô ma Malia. Ma anêŋ iviyaŋ ma Jems lo Josep ma Saimon lo Judas. ⁵⁶Ma anêŋ livi êmô loŋ êntêk haviŋ. Ma aisê ka anyô êŋ hatôm idum nôm takêŋ?” ⁵⁷Ma thêlô enaŋ aêŋ, ma êpôlik hathak yani. Ba intu Yisu hanaŋ hadêŋ thêlô, “Plopet hawa athêŋ bêŋ hêk malak yaŋ. Ma doŋtom anêŋ malak ôdôŋ lôk anêŋ thalalen ma hatôm anyô athêŋ mi.”

⁵⁸Aêŋ ba intu miŋ hadum nômbithi bêŋ anôŋ hêk loŋ êŋ ami ek malê nena thêlô miŋ êvhaviŋ yani ami.

Ik Jon anyô hathik ŋaŋ vônô

(Mak 6:14-29; Luk 9:7-9)

14 ¹Wak êŋ ma Anyô Bêŋ Helot Antipas halaŋô abô hathak nôm takatu ba Yisu hadum. ²Êŋ ma hanaŋ hadêŋ anêŋ ŋê ku nena, “Ôpêŋ ma Jon anyô hathik ŋaŋ iyom intu haviyô hathak loŋbô. Ba intu yani hawa lôklokwaŋ ba hadum nômbithi takêŋ.”

³⁻⁴*Sêbôk ma Helot hawa yaŋ Pilip anêŋ avi Helodias vani. Ba Jon hanaŋ hadêŋ Helot, “Lêk howa avi êntêk vani ba intu hubuliŋ abô balabuŋ.” Êŋ ma Helot hêv anêŋ ŋê ku ba i evalon Jon ba ekak ma êdô hamô koladôŋ. ⁵“Avômalô leŋŋhabi nena Jon ma plopet te. Ba intu Helot hadum ek injik Jon vônô ma doŋtom hakô ek avômalô.

⁶Anyô doho êlêm eyaŋ nôm haviŋ Helot ek leŋŋhabi anêŋ waklavôŋ talêbô hawa yani. Ma Helodias nalavi halêm haloyeŋ hamiŋ thêlô malêvôŋ. Ma Helot hayê ba lamavi anêŋ dôêŋ. ⁷Êŋ ma Helot havak abô haviŋ yani nena, “Yanaŋ avanôŋ biŋ dake nena honaŋ hik ya liŋ hathak nômlate ek yanêm êndêŋ o, êŋ ma tem yanêm iyom.” ⁸Ma talêbô hêv auk hadêŋ nalavi ek enaŋ nena, “Yaleŋhaviŋ Jon wakadôk êndôk belev te ba nêm êndêŋ ya!” ⁹⁻¹⁰Ma kiŋ halaŋô ba lamalaiŋ. Ma doŋtom bôk havak abô halôk ŋê bêŋbêŋ maleŋŋ yôv ba intu hanaŋ hadêŋ ŋê ku ba i koladôŋ ma edabêŋ Jon laselo kisi hatôm atu ba avena hanaŋ. ¹¹Ma thêlô etak Jon wakadôk halôk belev te ba ewa êlêm êv hadêŋ avi muk atu. Ma yani hawa ba hi hêv hadêŋ talêbô. ¹²Ma Jon anêŋ ŋê ku elanô ma êlêm ewa anêŋ liŋkupik ba i elav. Elav vêm ma i enaŋ hadêŋ Yisu.

Yisu havakôŋ avômalô hatôm 5,000

(Mak 6:32-44; Luk 9:10-17; Jon 6:1-15)

¹³Yisu halaŋô abô êŋ vêm ma hatak loŋ êŋ ma hathak yeŋ te ba hi loŋ thiliv bute. Ma avômalô bêŋ anôŋ elanô nena yani iyom lêk hi ba intu

* 13:55 Jon 6:42 † 13:57 Jon 4:44 ‡ 14:3-4 Wkp 18:16; 20:21; Luk 3:19-20

ª 14:5 Mat 21:26

etak iniŋ malak ma eveyŋ yani yam ba i. ¹⁴Ma Yisu hathak liŋ ma hayê avômalô bêŋ anôŋ lêk êmô yôv. Ma lahiki hathak thêlô ba hadum iniŋ ŋê lôk lijiŋ mavi.

¹⁵Yaŋsiŋ hayô ma anêŋ ŋê ku êlêm ma enaŋ, “Lêk yaŋsiŋ ma alalô amô loŋ thiliv. Ba intu otak avômalô takêntêk ek ini malak takatu ba hamô habobo ek nênem iniŋ nôm vuli.”

¹⁶Ma doŋtom Yisu hanaŋ nena, “Mi! Thêlô nêômô. Môlô da nobakôŋ i.”

¹⁷Ma doŋtom thêlô enaŋ, “Yêlôaniŋ polom baherŋvi ma alim ju iyom.”

¹⁸Êŋ ma Yisu hanaŋ, “Noja nôlêm.” ¹⁹^bMa hanaŋ hadêŋ avômalô nena, “Nôndôk nômô kamuŋ takêntêk.” Ma hawa polom baherŋvi lôk alim ju atu ma hêv ma hathak leŋ ma hêv mek. Vêm ma haya polom lôk alim ba hêv hadêŋ anêŋ ŋê ku, ma ŋê ku ewa ba ibi sam ba êv hadêŋ avômalô nômbêŋ atu. ²⁰Ma avômalô sapêŋ eyaŋ ba leŋiŋviyak. Ma nôm wata vi atu ba hamô ma ŋê ku isup halôk vak sam laumiŋ ba lahavuju. ²¹Anyô iyom intu hatôm 5,000 ma avi lo avômena takatu ba eyaŋ nôm êŋ haviŋ miŋ ekatuŋ i ami.

Yisu haveŋ kasukthôm anêŋ dômlê

(Mak 6:45-52; Jon 6:16-21)

²²Vêm ma Yisu hanaŋ hadêŋ anêŋ ŋê ku nena nesak yeŋ ba nêômôŋ ba ini kasukthôm vi tuvulu. Ma yanida hamô ek nêôm avômalô ba ini am. ²³Yani hêv avômalô ba i ma hathak dum te ba hi ek eteŋ mek. Bôlôvôŋ hayô ma yani hamô dum êŋ denaŋ. ²⁴Ma yeŋ lêk hi kasuk malêvôŋ ma lovak hayuv ba hamô yeŋ loŋ hale hi ba intu ŋaŋ budum hik ba yeŋ êŋ halelela liliŋ kambom.

²⁵Habobo tem eyaŋ ma yani haveŋ kasuk anêŋ dômlê ba hi hadêŋ anêŋ ŋê ku. ²⁶^dMa anêŋ ŋê ku êyê yani haveŋ kasuk anêŋ dômlê ma êkô kambom ba enaŋ nena, “Anyôla dahô!” ba elaŋ boloba.

²⁷Ma ketheŋ oyaŋ ma yani hanaŋ hadêŋ thêlô nena, “Môlô miŋ nôkô ami ma nômô yaô! Ya êntêk!”

²⁸Êŋ ma Pita hanaŋ, “O Anyô Bêŋ Yisu, ma onaŋ ek yambeŋ kasuk anêŋ dômlê ba yasôk êndêŋ o.”

²⁹Ma Yisu hanaŋ, “Ôlêm.”

Êŋ ma Pita hatak yeŋ ma haveŋ kasuk anêŋ dômlê ba hi. ³⁰Ma doŋtom hayê lovak hayuv ba hakô. Êŋ ma hêv yak halôk kasuk kapô ma halam nena, “Anyô Bêŋ! Nêm ya sa!”

³¹^eKetheŋ oyaŋ ma Yisu havalonŋ yani. Ma hanaŋ, “O anyô hôêvhaviŋ yaôna lôk. Hosoŋ nena hatôm yayabiŋ o ami e?”

³²Ma thai ethak yeŋ ma lovak bêŋ êŋ hama. ³³Aêŋ ba ŋê takatu ba êmô yeŋ elek veŋiŋdôŋ lêlô ma êkôm ba êv yeŋ ba enaŋ, “Avanôŋ biŋ! O ma Wapômbêŋ anêŋ Nakaduŋ.”

^b 14:19 Mat 15:35-39; Mak 8:6-10 ^c 14:23 Luk 6:12; 9:28 ^d 14:26 Luk 24:37

^e 14:31 Mat 8:26; Mak 4:39

Yisu hadum avômalô lôk lijij mavi hêk Genesalet
(Mak 6:53-56; Jon 6:22-25)

³⁴Thêlô ethak lijdaq vi tuvulu anêj Genesalet. ³⁵Ma avômalô loj êj êyê Yisu ba eyala yani. Ma êv abô havenj malak loj êj sapêj. Ma ewa iniñ nê lôk lijij sapêj ba i hadêj Yisu. ³⁶Ma etej Yisu ba enağ ek nê lôk lijij nêsôm anêj kwêv anêj dağ iyom. Ma sapêj atu ba êsôm ma ibitak mavi.

Yisu hanağ hathak nôm takatu ba tem indum anyô lelaik
(Mak 7:1-23)

15 ¹Palisi lôk nê lôkauk hathak abô balabuğ doho êlêm anêj Jelusalem ba i hadêj Yisu ma enağ hik yani lij nena, ²“Bumalô iniñ abô majañ hanağ ek alalô nasik baheñij vêmam ka miñ añağ nôm ek indum Wapômbêj lamavi. Ma aisê ka anêm nê ku ibulij abô êj ba miñ ithik baheñij ami?”

³Êj ma Yisu hanağ, “Aisê ka mólô ubulij Wapômbêj anêj abô balabuğ ba osopa mólôda unim abô majañ? ⁴“Hatôm Wapômbêj hanağ nena, ‘Nodovak lemami lo lemtami’ ma ‘Ôpatu ba hathağ lambô lo talêbô hathak abô kambom, ma nijik ôpêj vônô.’ ⁵Ma doñtom mólô othak onağ nena anyôla hanağ hadêj lami nena, ‘Yenağ nômkama takatu ba hamô ek yanêm mamu sa, êj ma bôk yahanağ nena tem yanêm êndêj Wapômbêj êtôm da. ⁶Ba intu miñ hatôm yanêm mamu sa ami.’ Êj ma hatôm mólô ôvôlij dômim ek Wapômbêj anêj abô ba osopa libumi iniñ bôk lo loj. ⁷Mólô nê kambom! Mólô udum ba avômalô esoñ nena mólô nê wapôm. Ma doñtom mólô ma nê paloğ anôj ba plopet Aisaia anêj abô lêk hik anôj ba hanağ nena,

⁸ “‘Avômalô êntêk êbô yenağ athêj hathak veñijbôlêk oyağ.

Ma doñtom kapôlôñij ma hêk daim bô ek ya.

⁹Thêlô êv yeğ oyağ hadêj ya.

Ma ethak enağ thêlôda iniñ abô iyom ba esau nena,

“Êntêk ma Wapômbêj anêj abô.” ’ ’ ”

Aisaia 29:13

¹⁰Ma Yisu halam avômalô nômbêj atu ba êlêm hadêj yani ma hanağ nena, “Mólô nodağô ba noyala katô. ¹¹“Nôm takatu ba anyô hayağ halôk abôlêk miñ hadum yani habitak lelaik ami. Ma doñtom nôm takatu ba anyô hanağ hale abôlêk intu hadum anyô habitak lelaik.”

¹²Vêm ma nê ku êlêm enağ hadêj Yisu nena, “Ondağô. Palisi elağô anêm abô êntêk ba lêk leñijmaniğ kambom hathak o.”

¹³Ma Yisu hanağ viyağ nena, “Wakamik atu ba hamô malak leğ tem esapu nôm lôk ñgalôk takatu ba miñ yani havatho ami. ¹⁴“Ba miñ mólô

^f 14:36 Mat 9:20-21 ^g 15:4 Kis 20:12; 21:17; Wkp 20:9; Lo 5:16 ^h 15:11 Mat 12:34

ⁱ 15:14 Luk 6:39; Lom 2:19

nodanjo nê takênj iniñ abô ami. Thêlô ma nê maleñij pusip ba idum ek nendom avômalô vi emberj loñondê. Ma anyô mapusip yañ halom anyô mapusip yañ havenj loñondê, êñ ma tem luvi nênem yak êndôk lôv.”

¹⁵Êñ ma Pita hanañ hadênj Yisu nena, “Nuñgwik abô loñ kapô êñ anênj ôdônj thô êndênj yêlô.”

¹⁶Ma Yisu hanañ hadênj thêlô nena, “Môlô ôthônj haviñ e? ¹⁷Odanjo katô! Nôm takatu ba halôk anyô abôlêk ba hi hamiñ anyô lasoam vêm ma hale yañ ba hi. ¹⁸Ma doñtom nôm takatu ba hamô anyô kapô ba hanañ hale abôlêk, êñ ma habitak anênj anyô kapô ba intu hadum ôpênj habitak lelaik. ¹⁹Nôm takêntêk intu hamô avômalô kapôlônij ba hale yañ; auk kambom lôk ik anyô vônô ma idum sek haviñ anyô yañ yanavi lôk sek walilij ma vani lôk enañ abôyañ hathak anyô yañ ba idum abô ek yani lôk enañ abô kambom hathak anyô vi. ²⁰Aênj ba anyô hayañ nôm ba miñ hathik bañ ami, nôm êñ miñ hadum ba yani habitak lelaik ami. Mi. Kambom takêntêk intu hadum ba ôpênj habitak lelaik.”

Avi Kenan te hêvhaviñ Yisu

(Mak 7:24-30)

²¹Yisu hatak loñ êñ ma hi hamô habobo Taia lo Saidon. ²²Ma avi Kenan te hamô loñ êñ ba halêm ma halam nena, “Anyô Bênj! Devit anênj Lim Lukmuk! Nêm kapôlôm ek ya! ñgôk habulij yenañ avena kambom anônj.”

²³Ma doñtom yani bônônj iyom aleba nê ku êlêm ma enañ nena, “Avi êntêk halam kaêk havenj alalô yam bôsahe! Onañ ek yani ni!”

²⁴Êñ ma hanañ viyañ nena, “Wapômbênj hêv ya ba yahalêm hadênj avômalô Israel takatu ba evenj mayaliv iyom hatôm bôksipsip.”

²⁵Ma avi atu halêm ma halek vadônj lêlô ma hanañ, “Anyô bênj, nêm ya sa!”

²⁶Ma hanañ hadênj avi êñ nena, “Kambom ek nakaliv avômena iniñ nôm êndênj avuñ.”

²⁷Avi êñ hanañ, “Anyô Bênj, êñ ma avanônj. Ma doñtom avuñ ethak eyañ alañsi iniñ nôm mapmap.”

²⁸Yisu hanañ, “O avi hôêvhaviñ bênj anônj ba Wapômbênj tem êndôk esak anêm lemhaviñ.” Ma avi êñ nalavi habitak mavi hathak loñbô.

Yisu hadum avômalô lôk lijij bênj anônj mavi

²⁹Ma Yisu hatak loñ êñ ma habup hathak kasukthôm anênj Galili. Vêm ma hathak dumlolê te ba hi hamô. ³⁰Ma avômalô bênj anônj êlêm hadênj yani ma ewa nê venijvuviñ, lôk nê maleñij pusip, lôk nê venij lo bahenij thotho, lôk nê venijbôlêk putup, lôk nê lijij lomaloma ba êdô i

^j 15:24 Mat 10:6

hêk Yisu valuvi. Ma yani hadum ba ibitak mavi. ³¹Ma avômalô êyê gê veñjibôlêk putup enaŋ abô, lôk gê veñj lo baheñj thotho ibitak mavi, ma gê veñjvuvij eveŋ, lôk gê maleñj pusip êyê tak. Ma thêlô eson kambom ba êbô Isael iniŋ Wapômbêŋ anêŋ athêŋ.

Yisu havakôŋ avômalô hatôm 4,000

(Mak 8:1-10)

³²Yisu halam anêŋ gê ku êlêm ma hanaŋ hadêŋ i nena, “Yaleŋ hik ya hathak avômalô nômbêŋ êntêk. Thêlô bôk êmô haviŋ ya hatôm wak lô ba iniŋ nôm lêk mi. Ma yahadô yanêm thêlô ba ini oyaŋ. Yakô tem maleñj etaba êndôk loŋondê ba nênem yak.”

³³Ma anêŋ gê ku enaŋ nena, “Alalô amô loŋ thiliv ma avômalô bêŋ anôŋ ba intu naja nôm anêŋ êsê ba nanêm êndêŋ i?”

³⁴Ma Yisu hanaŋ hik thêlô liŋ, “Môlônim polom vithê intu hamô?”

Ma enaŋ nena, “Polom baheñvi ba lahavuju lôk alim yaônena tomtom.”

³⁵Ma Yisu hanaŋ hadêŋ avômalô nômbêŋ atu nena nêndôk nêmo biŋ. ³⁶Êŋ ma hawa polom baheñvi ba lahavuju atu lôk alim ma hêv lamavi hadêŋ Wapômbêŋ. Ma haya polom lôk alim ba hêv hadêŋ anêŋ gê ku. Ma gê ku ewa ba ibi sam hadêŋ avômalô. ³⁷Sapêŋ eyaŋ ba leñjvivyak ma gê ku isup nôm wata halôk vak sam baheñvi ba lahavuju. ³⁸Anyô iyom intu hatôm 4,000 ma avi lo avômena takatu ba eyaŋ nôm êŋ haviŋ miŋ ekatuj i ami. ³⁹Yôv ma Yisu hêv avômalô ba i ma hathak yeŋ ba hi Magadala.

Palisi lo Sadyusi leñjhaviŋ nêgê lavôñj te

(Mak 8:11-13; Luk 12:54-56)

16 ¹Palisi lo Sadyusi doho êlêm hadêŋ Yisu ek nesaê yani. Ba intu thêlô enaŋ hadêŋ yani nena, “Undum lavôñj te ek injik thô nena Wapômbêŋ hêv o ba hólêm mena mi e?”

²Ma Yisu hanaŋ nena, “Yaŋsiŋ ma môlô othak onaŋ nena, ‘Sômuyum mavi, êŋ ma wak mavi tem ênjêk sawa daim.’ ³Ma lôkbôk ma môlô othak onaŋ, ‘Wak habi thapuk ba tem ôthôm.’ Môlô oyala leñjlêvôŋ anêŋ kobom katô. Ma doŋtom ku lomaloma takatu ba lêk habitak anêŋ ôdôŋ, ma môlô ôthôŋ paliŋ denaŋ. ⁴Môlô avômalô bôlôŋ êntêk ma avômalô kambom ba miŋ ôêvhaviŋ ya ami. Môlô lemimhaviŋ yandum lavôñj ek injik thô nena Wapômbêŋ bôk hêv ya ba yahalêm, ma doŋtom tem mi. Môlô tem nôŋgô Jona anêŋ lavôñj iyom.” Êŋ ma Yisu hatak thêlô ba hi.

^k 15:31 Mak 7:37 ^l 15:32 Mat 14:14 ^m 16:1 Mat 12:38; Luk 11:16 ⁿ 16:4 Mat 12:39; Luk 11:29

Abô loŋ kapô hathak Palisi lo Sadyusi iniŋ yis
(Mak 8:14-21)

⁵Yisu lôk anêŋ nê ku êyô kasukthôm vi tuvulu. Ma anêŋ nê ku leŋiŋpaliŋ polom ba miŋ ewa haviŋ ami. ⁶Ma hanaŋ hadêŋ thêlô nena, “Noyabiŋ am esak Palisi lo Sadyusi iniŋ yis.”

⁷Ma nê ku enaŋ abô hadêŋ thêlôda nena, “Alalô miŋ awa polom ami ba intu hanaŋ abô êntêk la.”

⁸Ma doŋtom yani hayala iniŋ abô atu ba enaŋ ba hanaŋ, “Môlô nê ôêvhaviŋ yaôna lôk. Onaŋ hathak miŋ owa polom ami eka? ⁹Môlô ôthôn denaŋ e? Miŋ lemimhabi polom baheŋvi atu ba avômalô 5,000 bôk eyaŋ ami e? Ma vak sam vithê intu usup nôŋ wata halôk? ¹⁰Ma polom baheŋvi ba lahavuju ek avômalô hatôm 4,000, ma doŋtom vak sam vithê intu bôk usup nôŋ wata halôk ba lemimpaliŋ?

¹¹“Môlô ôthôn yenaŋ auk denaŋ ba osoŋ nena yahanaŋ abô hathak polom e? Noyabiŋ am ek Palisi lo Sadyusi iniŋ yis!” ¹²Êŋ ma nê ku eyala Yisu anêŋ auk. Yani hanaŋ nena thêlô neyabiŋ i ek Palisi lo Sadyusi takatu ba êdôn avômalô hathak auk lokbaŋ. Ma miŋ hanaŋ hathak yis atu ba avômalô enŋgabôm polom hathak ami.

Pita hanaŋ nena Yisu ma Kilisi
(Mak 8:27-30; Luk 9:18-21)

¹³Yisu habitak hayô Sisalia Pilipai ma hanaŋ hik nê ku liŋ nena, “Avômalô iniŋ auk aisê? Anyô Anêŋ Nakaduŋ atu ma opalê?”

¹⁴Ma thêlô enaŋ nena, “Doho enaŋ nena o ma Jon anyô hathik ŋaŋ. Ma doho enaŋ nena o Elia. Ma vi enaŋ nena o ma Jelemaia mena plopet bô te.”

¹⁵Ma hanaŋ hik thêlô liŋ, “Ma môlôda olam ya nena opalê?”

¹⁶Êŋ ma Saimon Pita hanaŋ nena, “O ma Mesia, Wapômbêŋ lôkmala anêŋ Nakaduŋ atu ba hêv ek nêŋ anêŋ avômalô bulubiŋ.”

¹⁷Ma hanaŋ viyaŋ, “Saimon, Jona anêŋ nakaduŋ, lêk hômô mavi. Ek malê nena anyô pik êntêk te miŋ hik auk êŋ thô hadêŋ o ami, ma mi. Wakamik atu ba hamô malak leŋ, yani êŋ intu hik auk êntêk thô hadêŋ o. ¹⁸Ma yanaŋ êndêŋ o nena o ma Pita. Ma tem yandav yenaŋ avômalô takatu ba êvhaviŋ êyô êmô valu êŋ. Ma nômlate miŋ hatôm imbuliŋ avômalô ôdôn êŋ ba nema ami ma mi. ¹⁹Tem yanêŋ loŋ lôkliŋyak anêŋ vovaleŋ êndêŋ o. Nôm takatu ba hubutiŋ hamô pik ma tem yambutij ênjêk leŋ aêŋ iyom. Ma nôŋ takatu ba hopole hamô pik ma tem yapole

° 16:6 Luk 12:1 ª 16:9 Mat 14:17-21 º 16:10 Mat 15:34-38 º 16:14 Mat 14:1-2;
Mak 6:14-15; Luk 9:7-8 º 16:16 Jon 6:69 † 16:17 Gal 1:15-16 º 16:18 Jon 1:42; Ep 2:20
‡ 16:18 Athên êŋ anêŋ ôdôn nena ‘valu’. * 16:19 Mat 18:18; Jon 20:23

ênjêk leŋ aêŋ iyom.”²⁰ Ma hanaŋ lôklokwaŋ hadêŋ anêŋ ñê ku ek miŋ nenaŋ êndêŋ anyôla nena yani ma Mesia atu ami.

Yisu hanaŋ abô hathak anêŋ ñama

(Mak 8:31–9:1; Luk 9:22-27)

²¹Pita hanaŋ nena Yisu ma Mesia vêm ma Yisu anêŋ ku yaŋ hayô nena êndôŋ anêŋ ñê ku, “Tem yasopa Wapômbêŋ anêŋ lahavinŋ ba yana Jelusalem. Ma Israel iniŋ ñê bêŋbêŋ lôk ñê bêŋbêŋ êbôk da lôk ñê lôk kauk hathak abô balabuŋ tem nê nê m vovaŋ êndêŋ ya. Ma Wapômbêŋ tem indum ba nijik ya vônô. Ma êtôm wak lô ma tem injik ya liŋ imbiyô esak loŋbô.”

²²Ma Pita hawa yani hi daim dokte ma hathaŋ ba hanaŋ nena, “Anyô Bêŋ, mi anôŋ! Nôm êŋ miŋ hatôm êpôm o ami ma mi anôŋ!”

²³Yisu hik i liliŋ ma hanaŋ hadêŋ Pita, “Sadaŋ, nu daŋ! Hosopa anyô iniŋ auk iyom ma miŋ hosopa Wapômbêŋ anêŋ auk ami. Ba intu o hatôm gwasilim te atu ba elav ek enja ya êmô.”

²⁴Êŋ ma Yisu hanaŋ hadêŋ anêŋ ñê ku nena, “Anyôla hadum ek esopa ya, êŋ ma êmbôliŋ dô m êndêŋ yanida ma enja anêŋ alovalaŋaŋsiŋ ba esopa ya. ²⁵Ek malê nena ôpatu ba lahabi bêŋ anôŋ hathak anêŋ lôkmala pik, anêŋ lôkmala êŋ tem nê m yak. Ma doŋtom ôpatu ba hatak anêŋ lôkmala ek hasopa ya, yani êŋ tem enja lôkmala anôŋ.

²⁶z “Anyô te hawa nômkama pik sapêŋ ma doŋtom miŋ hasopa Wapômbêŋ anêŋ abô ami ba anêŋ lôkmala hêv yak, êŋ ma tem yani êmô mavi e? Mi anôŋ, tem enja vovaŋ. Ma anyôla hatôm nê m nômlate êndêŋ Wapômbêŋ ek enja anêŋ lôkmala esak loŋbô e? Mi anôŋ! ²⁷aAnyô Anêŋ Nakaduŋ atu tem êlê m imbiŋ aŋela ba embaloŋ Lambô anêŋ lôklokwaŋ lôk deda lôkmaŋgiŋ. Êŋ ma tem yani nê m vuli êndêŋ avômalô sapêŋ êtôm ku mavi lôk ku kambom takatu ba bôk thêlô idum yôv anêŋ vuli. ²⁸Yanaŋ avanôŋ êndêŋ môlô nena Anyô Anêŋ Nakaduŋ atu tem êlê m imbiŋ anêŋ loŋ lôkliŋyak. Ma môlô vi atu ba lêk umiŋ loŋ êntêk tem nô m ô lôkmala denaŋ ma ôŋgô nô m êŋ imbiŋ.”

Yisu liŋkupik habitak yaŋda

(Mak 9:2-13; Luk 9:28-36)

17 ¹Wak baheŋvi ba lahavute hale ba hi ma Yisu hawa Pita haviŋ anyô loyaŋ Jems lo Jon ba ethak dumlolê daim bêŋ te ba i. Ma thêlô iyom êmô dumlolê êŋ. ²bÊŋ ma Yisu liŋkupik habitak yaŋda hêk thêlô maleŋiŋ. Ma thohavloma hatôm wak anêŋ deda, ma anêŋ kwêv sapêŋ habitak thapuk hatôm deda. ³Ma ketheŋ oyaŋ ma Mose lo Elia êyô ma enaŋ abô haviŋ Yisu ba thêlô êyê. ⁴Êŋ ma Pita hanaŋ hadêŋ Yisu,

^x 16:24 Mat 10:38; Luk 14:27 ^y 16:25 Mat 10:39; Luk 17:33; Jon 12:25 ^z 16:26 Mat 4:8-9

^a 16:27 Sng 62:12; Snd 24:12; Mat 25:31; Lom 2:6; ALK 22:12 ^b 17:2 2Pi 1:16-18

“Anyô Bêṅ, mavi anôṅ ek lêk alalô amô loṅ êntêk. Lemhaviṅ ma tem yandav unyak lôkkupik lokwarṅlô, te ek o ma te ek Mose ma te ek Elia?”

⁵“Pita hanaṅ abô denaṅ ma buliv mabuṅ anôṅ te hayô hava thêlô siṅ. Ma abô te halêm anêṅ buliv êṅ kapô nena, “Intu ma yenaṅ Okna atu ba yaleṅhaviṅ videdauṅ. Ma ya kapôlôṅ mavi hathak yani. Ba nodarṅô anêṅ abô!”

⁶Ṽê ku elarṅô abô êṅ ma êkô ba elarṅ boloba ba êlôk êk pik. ⁷Ma Yisu halêm ma hasôm thêlô ba hanaṅ, “Numbiyô, miṅ nôkô ami.” ⁸Êṅ ma thêlô eson êyê ma Yisu iyom hamiṅ. Ma anyô ju atu ma mi.

⁹Vêm ma etak dumlolê êṅ ba êlôk ele i ma Yisu hanaṅ lôklokwarṅ nena, “Môlô miṅ nonarṅ nôṁ atu ba ôyê bêṅ êndêṅ anyôla ami endeba Wapômbêṅ injik Anyô Anêṅ Nakaduṅ atu liṅ imbiyô êṅjêk ṅama esak loṅbô am.”

¹⁰Ṽê ku enaṅ hik Yisu liṅ nena, “Aisê ka ṅê lôkauk hathak abô balabuṅ enaṅ nena Elia tem êṁôṅ ba êlêm vêm ka Mesia?”

¹¹Êṅ ma Yisu hanaṅ, “Avanôṅ! Elia tem êlêm ba indum ku ek nômkama sapêṅ imbitak mavi esak loṅbô. ¹²“Ma doṅtom yanaṅ êndêṅ môlô nena Elia bôk halêm yôv. Ma avômalô êthôṅ yani paliṅ ba esopa iniṅ leṅṅhaviṅ iyom ba idum kambom lomaloma hadêṅ yani. Ma tem nêṅem vovaṅ êndêṅ Anyô Anêṅ Nakaduṅ atu aêṅ iyom.” ¹³Ṽê ku elarṅô abô êṅ, ma eyala nena Yisu hanaṅ abô hathak Jon anyô hathik ṅarṅ.

Yisu hêv ṅgôk vê hêk okna te

(Mak 9:14-29; Luk 9:37-43)

¹⁴Yisu thêlô i êyô ma êyê avômalô bêṅ anôṅ lêk êṁô. Ma anyô te halêm hadêṅ Yisu ma halek vadôṅ lêlô hêk yani ma, ¹⁵ma hanaṅ, “Anyô Bêṅ, nêṁ kapôlôṁ ek yenaṅ okna. Yani hawa lijiṅ hama yak ba hathak hêv yak halôk ṅarṅ lôk atum. Ma vovaṅ bêṅ hathak hapôm yani. ¹⁶Ma yahawa hi hadêṅ anêṁ ṅê ku, ma doṅtom thêlô miṅ hatôm nindum yani mavi ami.”

¹⁷Ma Yisu hanaṅ, “Yahamô haviṅ môlô sawa daim ma doṅtom miṅ ôêvhaviṅ ami ma owa auk lokbaṅ aleba yakapôlôṅ lêk hagiap hathak môlô. Noja okna êṅ êlêm!” ¹⁸Ma hathaṅ ṅgôk ba ṅgôk hatak okna êṅ ma kethêṅ oyaṅ ma habitak mavi.

¹⁹Ṽê ku i hadêṅ Yisu ma enaṅ, “Aisê ka yêlô miṅ hatôm nanêṁ ṅgôk êṅ vê ami?”

²⁰⁻²¹^hÊṅ ma Yisu hanaṅ, “Môlô miṅ hatôm ami ek malê nena môlônim ôêvhaviṅ ma yaôna lôk ba mi! Ava yaôna ma bêṅ anôṅ ek môlônim

^c 17:5 Lo 18:15; Sng 2:7; Ais 42:1; Mat 3:17; Mak 1:11; Luk 3:22 ^d 17:10 Mal 4:5

^e 17:12 Mat 11:14 ^f 17:13 Luk 1:17 ^g 17:19 Mat 10:1 ^h 17:20-21 Mat 21:21; Mak 11:23; Luk 17:6; 1Ko 13:2

ôêvhaviŋ! Yanaŋ avanôŋ êndêŋ môlô. Môlônim ôêvhaviŋ hatôm ava yaônate iyom, êŋ ma hatôm nonaŋ êndêŋ dumlolê êntêk, ‘Umbiyô ba nu buyaŋ’, êŋ ma tem ni. Ma môlô hatôm nundum nômbêŋ intu sapêŋ!’ⁱ

Yisu hanaŋ bôlôŋ yaŋ hathak anêŋ ŋama

(Mak 9:30-32; Luk 9:43-45)

22^jYisu lôk anêŋ ŋê ku sapêŋ ethak doŋtom halôk Galili ma hanaŋ hadêŋ i nena, “Tem nenaŋ Anyô Anêŋ Nakaduŋ atu bêŋ ba netak êndôk avômalô baheŋiŋ. 23 Ma tem nijik yani vônô, ma êtôm wak lô ma tem injik yani liŋ imbiyô esak loŋbô.” Ijê ku elanô abô êŋ ma leŋiŋmalaiŋ kambom.

Yisu hêv da unyak matheŋ

24^kYisu lôk anêŋ ŋê ku i êyô Kapaneam ma ŋê ewa da unyak matheŋ êlêm ma enaŋ hik Pita liŋ, “Môlônim kêdôŋwaga hathak hêv da unyak matheŋ e?”

25 Ma Pita hanaŋ, “Intu êŋ. Yani hathak hêv.”

Ma Pita habitak hayô unyak kapô ma Yisu hanaŋ hik yani liŋ hamôŋ, “Saimon, lemhabi aisê? Pik sapêŋ iniŋ kiŋ ethak ewa da anêŋ opalêla? Thêlôdaniŋ nali mena avômalô vi?”

26 Ma hanaŋ, “Ewa anêŋ avômalô vi.”

Aêŋ ba Yisu hanaŋ, “Nali ma miŋ ethak êv da êŋ ami. 27 Ma doŋtom yahadô alalô nanêm malaiŋ êndêŋ ŋê takêŋ. Ba intu nu kasukthôm ma okaliv lôm. Alim môŋ atu ba hôvôv, êŋ ma onja ba okyav abôlêk. Ma tem nôŋgô valuseleŋ te hamiŋ kapô. Onja valuseleŋ êŋ ba nêŋ êndêŋ ŋê êŋ ek êtôm da unyak matheŋ.”

Opalê intu bêŋ hêk Wapômbêŋ anêŋ loŋ lôkliŋyak kapô

(Mak 9:33-37,42-48; Luk 9:46-48; 17:1-2)

18 ¹Wak êŋ ma ŋê ku êlêm hadêŋ Yisu ma enaŋ hik yani liŋ, “Opalê te tem imbitak anyô lôk athêŋ bêŋ êmô Wapômbêŋ anêŋ loŋ lôkliŋyak kapô?”

²Ma Yisu halam amena te halêm ma hadô hamiŋ thêlô malêvôn ³ma hanaŋ, “Yanaŋ avanôŋ êndêŋ môlô nena miŋ otak unim kobom ba ubitak hatôm amena êntêk ami, êŋ ma môlô tem miŋ numbitak nôyô Wapômbêŋ anêŋ loŋ lôkliŋyak kapô ba unu ami. Ma mi. ⁴Aêŋ ba anyô te hatauviŋ i aleba yaôna hatôm amena êntêk, yani êŋ tem imbitak anyô lôk athêŋ bêŋ

ⁱ 17:20-21 Ijê lôkauk vi enaŋ nena abô doho atu ba Matyu hatô ma hêk denaŋ. Abô êŋ ma aêntêk: Okav balabuŋ ek nôŋ ma oteŋ mek iyom ma hatôm nêŋ ngôk lôklokwaŋ anêŋ aêŋ vê. ^j 17:22 Mat 16:21 ^k 17:24 Kis 30:13; 38:26 ^l 18:1 Luk 22:24 ^m 18:3 Mat 19:14; Mak 10:15; Luk 18:17

êmô Wapômbên anêṅ loṅ lôkliṅyak kapô. ⁵Ma ôpatu ba hêvhaviṅ ya ba hawa amena te aêntêk thô, ma hatôm hawa ya thô haviṅ.

⁶“Ma doṅtom anyô te hadum ba yenaṅ amena atu ba hêvhaviṅ ya te hêv yak, ôpêṅ tem êpôm malaiṅ bêṅ anôṅ. Ôpêṅ tem nêsôkwêṅ valu bêṅ te esak laselo ba nimbi yani êndôk ṅgwêk makidiṅ ba ema. Malaiṅ êṅ ma yaôna ek malaiṅ atu ba yani tem êpôm embeṅ yam.

⁷“Alikaknena môlô avômalô pik êntêk! Nôm lomaloma hamô pik êntêk ba hadum ba môlô udum kambom. Nôm takêṅ tem imbitak. Ma doṅtom ôpatu ba halom anyô vi ba idum kambom, yani êṅ tem êpôm malaiṅ bêṅ anôṅ. ⁸Bahem lo vem hadum ba hudum kambom, êṅ ma odabêṅ kisi ba umbini ek miṅ undum kambom esak loṅbô ami! Bahem lo vem vi iyom ma malaiṅ, ma doṅtom mavi ek nu malak leṅ. Ma bahem lo vem luvi hamô ba hudum kambom, êṅ ma lemvimkupik sapêṅ tem ni loṅ atum hathaṅ hamô hatôm wak nômbêṅ intu sapêṅ ba intu malaiṅ bêṅ anôṅ. ⁹Ma malem daluk hadum ba hudum kambom, êṅ ma ômbi vê ba okaliv ni ek miṅ undum kambom esak loṅbô ami! Malem daluk vi iyom ma malaiṅ, ma doṅtom mavi ek nu malak leṅ. Ma malem daluk luvi hamô ba hudum kambom êṅ ma lemvimkupik sapêṅ tem êndôk loṅ atum lôkmala ba intu malaiṅ bêṅ anôṅ.

¹⁰^p “Aêṅ ba noyabiṅ am! Miṅ nosoṅ nena yenaṅ avômena ma nôm oyaṅ ami. Yanaṅ êndêṅ môlô nena iniṅ aṅela ethak êyê nôm takatu ba udum hadêṅ i ma i enaṅ hadêṅ Wakamik atu ba hamô malak leṅ. ¹¹“Ya Anyô Anêṅ Nakaduṅ yahalêm ek yanêm avômalô takatu ba evenṅ mayaliv bulubiṅ.”^r

Abô loṅ kapô hathak boksipsip te mi

(Luk 15:4-7)

¹²“Anyô te anêṅ boksipsip hatôm 100 êmô ba te haveṅ aidoho. Lemhabi aisê? Boksipsip alaṅ tem indum malê? Tem etak 99 takatu ba nêôm dumlolê ma ni êmbôlêm ali atu ba mi. ¹³Yanaṅ avanôṅ êndêṅ môlô! Yani hapôm ali êṅ, ma tem lamavi anêṅ dôêṅ esak ali atu ba hapôm êmôṅ ek 99 takatu ba êmô. ¹⁴Ma môlônim Lemambô atu ba hamô malak leṅ hadô anyô athêṅ mi te ni loṅ atum lôkmala aêṅ iyom.

Loṅôndê opesaṅ abô imbiṅ mamuyaṅ

¹⁵^s “Mamuyaṅ hadum kambom hadêṅ o,^t ma nu êndêṅ yani ma onaṅ anêṅ kambom bêṅ. Yani halaṅô o, êṅ ma mamu ômô hatôm anyô loyaṅ hathak

ⁿ 18:5 Mat 10:40; Luk 10:16; Jon 13:20 ^o 18:8 Mat 5:29-30 ^p 18:10 Hib 1:14

^q 18:11 Luk 19:10 ^r 18:11 Hadêṅ sêbôk ṅê doho atu ba eto Abô Mavi eto abô 11 haviṅ, ma doho miṅ eto ami. ^s 18:15 Luk 17:3; Gal 6:1 ^t 18:15 ṅê lôkauk vi leṅiṅhabi nena abô 'hadêṅ o' êṅ, ma Matyu da miṅ hato ami, ma anyôla hato haveṅ yam.

lorjbô. ¹⁶Ma miñ halarjô o ami, êñ ma onja anyô te mena ju la imbiñ o ba unu êndên yani ma nonañ anêñ kambom êñ bêñ esak lorjbô. Anyô ju êñ tem niniñ ba nedarjô mamunim abô êtôm atu ba Wapômbên bôk hanarj yôv. ¹⁷Yani lêndônj kôtônj denarj, êñ ma nu onarj anêñ kambom bêñ êndênj avômalô ôdônj êvharinj. Ma doñtom yani lêndônj kôtônj denarj ba hadô endarjô avômalô ôdônj êvharinj iniñ auk, êñ ma môlô nõngô yani êtôm anyô daluk lôk anyô hawa takis.

¹⁸v “Yanarj avanônj êndênj môlô. Nôm takatu ba ubutiñ hamô pik ma tem yambutinj êmô malak leñ. Ma nôm takatu ba opole hêk pik ma tem yapole êñjêk malak leñ aên iyom.

¹⁹⁻²⁰w “Odarjô! Anyô ju mena lu la ethak doñtom hathak yenañ athênj, êñ ma yada tem yamô i malêvônj. Ba intu te mena ju la kapôlônjinj doñtom hathak nômlate ba etej mek, ma yenañ Wakamik atu ba hamô malak leñ tem indum nôm êñ anônj.”

Abô loñ kapô hathak anyô palonj

²¹Vêm ma Pita halêm ma hanarj hik Yisu liñ, “Anyô Bêñ, yenañ aiañ hadum kambom hadênj ya, êñ ma yatak yakapôlônj bôlônj vithê? Bôlônj baheñvi ba lahavuju, e?”

²²xMa Yisu hanarj, “Yanarj êndênj o. Otak kapôlôm ek mamuyañ êtôm wak nômbênj intu sapênj, ma miñ bôlônj baheñvi ba lahavuju ami!

²³“Wapômbênj anêñ loñ lôkliñyak ma hatôm kinj te hadum ek anêñ ñê ku nêlêm nêwê anêñ valuselej viyañ. ²⁴Wak êñ hayô, ma ewa anyô ku atu halêm. Ôpênj bôk hayañ kinj anêñ valuselej vithê ba hathônj palinj. ²⁵Yani miñ hatôm nêm viyañ ami ba intu kinj hanarj nena nêlêm ôpênj lôk veñj lôk nali ba nimbatak êtôm anyô yañ anêñ ñê ku oyañ ek nêlêm valuselej êñ viyañ. Ma nêlêm anêñ nômkama sapênj ba anyô vi nêlêm vuli ma neja valuselej esak ba nêwê kinj anêñ valuselej êñ viyañ.

²⁶“Êñ ma ôpênj hêv yak halôk hêk yani valuvi ma halarj nena, ‘Oyabiñ vêmam! Valuselej takatu ba yahawa hêk o ma tem yanêm viyañ.’ ²⁷Ma kinj lahiki ba hanarj, ‘Viyañ dôlôk!’ Ma hatak ôpênj ba hi.

²⁸“Anyô ku êñ hatak kinj anêñ unyak ma hi hapôm anyô ku yañ ba thaininj ku hatôm doñtom. Anyô yañ hawa valuselej yaôna lôk hêk yani ba miñ bôk hêv ami. Êñ ma yani havalonj ôpênj ba hakakô laselo siñ lôklokwañ ma hathañ ba hanarj, ‘Yenañ valuselej êlêm!’

²⁹“Ma yañ êñ hêv yak halôk hêk yani valuvi ma halarj nena, ‘Oyabiñ vêmam! Tem yanêm anêm valuselej êñ viyañ.’

³⁰“Ma doñtom ôpênj hapôlik hathak yañ êñ anêñ abô ba hawa ba hi hatak halôk koladônj endeba ôpênj nêm valuselej êñ viyañ am. ³¹Ïjê ku vi êyê nôm atu ba ôpênj hadum ba esonj kambom ma leñijmalainj bêñ ba i enañ hadênj kinj.

u 18:16 Lo 19:15; Jon 8:17 v 18:18 Mat 16:19; Jon 20:23 w 18:19-20 Mak 11:24; Jon 15:7
x 18:22 Luk 17:4

³²“Êŋ ma kiŋ halam ôpêŋ ba halêm ma hanaŋ, ‘O anyô kambom anôn! Holanŋ bêŋ hadêŋ ya aleba yahatak o ba miŋ hôwê anêm valuseleŋ viyaŋ ami. ³³Yaleŋ hik ya hathak o, ma aisê ka miŋ hudum aêŋ hadêŋ mamuyaŋ ami?’ ³⁴Ma kiŋ lamaniŋ ba hatak ôpêŋ halôk nê takatu ba eyabiŋ koladôn ek thêlô nênmêm vovaŋ êndêŋ yani endeba nêm valuseleŋ êŋ viyaŋ am.

³⁵“Aêŋ ba môlô tomtom lemimmavi ba notak unim kapôlômim kambom ek môlôviyaŋ. Yakô Wakamik atu ba hamô malak leŋ tem indum aêŋ êndêŋ o êtôm atu ba kiŋ hadum hadêŋ anêŋ anyô ku atu.”

Yisu hanaŋ abô hathak nê lôk veŋi êdô i

(Mak 10:1-12; Luk 16:18)

19 ¹Yisu hanaŋ abô takêŋ vêm ma hatak Galili ma hi ŋaŋ Jolodaŋ vi tuvulu hêk Judia. ²Ma hamô loŋ êŋ ma avômalô bêŋ anôn êyô. Ma hadum nê lôk liŋ ba ibitak mavi.

³Ma Palisi doho êlêm hadêŋ Yisu ma idum ek nesau yani ba enaŋ hik yani liŋ, “Abô balabuŋ hanaŋ aisê? Anyô hatôm nêm yanavi vê esak ôdôn lomalama mena mi e?”

⁴“Ma doŋtom Yisu hanaŋ, “Môlô bôk osam Wapômbêŋ anêŋ abô atu ba hanaŋ nena, ‘Sêbôk ba môŋ anôn atu ba Wapômbêŋ hapesaŋ avômalô ma hapesaŋ anyô lo avi. ⁵Ba intu Wapômbêŋ bôk hanaŋ nena, “Anyô tem etak lambô lo talêbô ma esak doŋtom imbiŋ yanavi ek thai nimbatak êtôm kupik doŋtom iyom.”’ ⁶Thai miŋ ju hathak loŋbô ami ma lêk ibitak doŋtom. Aêŋ ba nôm atu ba Wapômbêŋ bôk havak loŋ hathak doŋtom ma miŋ hatôm anyôla epole vê ami.”

⁷“Ma Palisi enaŋ, “Ma doŋtom Mose bôk hanaŋ nena anyô hadum ek êndô yanavi ma eto kapy a nêm yanavi vê ba nêm êndêŋ yanavi ek nêm yani vê.”

⁸Ma Yisu hanaŋ, “Môlô nê lemimôndôn kôtôn. Ba intu Mose hik loŋôndê êŋ thô hadêŋ môlô. Môŋ anôn atu ba Wapômbêŋ hapesaŋ pik êntêk, ma auk êŋ miŋ hamô haviŋ ami. ⁹Yanaŋ êndêŋ môlô nena anyô te yanavi miŋ hadum sek ami, ma doŋtom yamalô hadô yanavi ba hawa avi yaŋ. Anyô êŋ hadum sek haviŋ avi yaŋ êŋ.”

¹⁰Ŋê ku enaŋ hadêŋ Yisu, “Aêŋ ba anyô muk hamô mavi ek anyô lôk avi.”

¹¹Ma hanaŋ hadêŋ thêlô, “Anyô sapêŋ miŋ hatôm nedaŋô abô êŋ ami. Ôpatu ba Wapômbêŋ hêv lôklokwaŋ hadêŋ i iyom intu hatôm nedaŋô abô êŋ. ¹²Anyô doho ma taluvi ewa i ba malaiŋ hamô ba miŋ hatôm neja avi ami. Doho ma êvê iniŋ thalôk vê ek neyabiŋ kiŋ iniŋ vêŋi. Ma doho

[†] 18:34 Mat 5:25-26 [‡] 18:35 Mat 6:15; Mak 11:25; Ep 4:32; Kol 3:13 ^ª 19:4 Stt 1:27; 5:2

^ª 19:5 Stt 2:24; Ep 5:31 [¸] 19:7 Lo 24:1-4; Mat 5:31 [¸] 19:9 Mat 5:32; 1Ko 7:10-11

leŋiŋhaviŋ nênem iniŋ lôklokwanŋ lôkthô ek nindum Wapômbêŋ anêŋ loŋ lôkliŋyak anêŋ ku ba intu miŋ ewa avi ami. Ôpatu ba halaŋô abô êŋ ba hasopa, ma esopa iyom.”

Yisu hêv mek hathak avômena

(Mak 10:13-16; Luk 18:15-17)

¹³Avômalô doho ewa avômena yaônena êlêm ek Yisu etak baŋ êyô ênjêk thêlô ba nêm mek esak i. Ma doŋtom anêŋ ŋê ku ethaŋ avômalô takêŋ.

¹⁴Êŋ ma Yisu hanaŋ, “Notak avômena yaônena ba nêlêm êndêŋ ya ma miŋ numiŋ thêlô loŋ siŋ ami ek malê nena avômalô takatu ba athêŋ mi ma hatôm avômena takêntêk ba Wapômbêŋ anêŋ loŋ lôkliŋyak ma thêlôninŋ.” ¹⁵Êŋ ma hatak baŋ hayôhêk i vêm ma hatak loŋ êŋ ba hi.

Anyô muk lôk nômkama bêŋ hanaŋ abô haviŋ Yisu

(Mak 10:17-31; Luk 18:18-30)

¹⁶Anyô te halêm hadêŋ Yisu ma hanaŋ, “Kêdôŋwaga, yandum malê mavi te ek yamô lôkmala êtôm wak nômbêŋ intu sapêŋ?”

¹⁷Ma Yisu hanaŋ, “Anyô te iyom intu mavi! Ma honaŋ hik ya liŋ hathak abô ‘mavi’ êŋ eka? Lemhaviŋ onja lôkmala atu ba hamô hatôm wak nômbêŋ intu, êŋ ma osopa Wapômbêŋ anêŋ abô balabuŋ.”

¹⁸Ma ôpêŋ hanaŋ hik yani liŋ nena, “Yasopa abô balabuŋ alisê?”

Êŋ ma Yisu hanaŋ, “‘Miŋ nuŋgwik anyô vônô ami. Miŋ undum sek imbiŋ anyô yaŋ yanavi ami. Miŋ onja vani ami. Miŋ onaŋ abôyaŋ esak anyô vi ba undum abô ek i ami. ¹⁹Ondovak lemambô lo lemtambô.’ Ma ‘lemimbiŋ avômalô vi êtôm lemhaviŋ oda.’”

²⁰Ma anyô muk êŋ hanaŋ, “Abô balabuŋ takêŋ, ma yahathak yahasopa. Yandum malê te imbiŋ?”

²¹Ma Yisu hanaŋ, “Lemhaviŋ nuŋgwik anêm ku anêŋ daŋ siŋ, êŋ ma nu nêm anêm nômkama sapêŋ ek avômalô nênem vuli. Ma onja valuseleŋ sapêŋ ba nêm êndêŋ avômalô siv. Hudum aêŋ, ma tem anêm nômkama mavi lomalama êmô malak leŋ. Ma ôlêm osopa ya.”

²²Anyô muk êŋ ma anyô lôk nômkama bêŋ anôŋ. Ba intu halaŋô abô êŋ ma hêv malaiŋ bêŋ hadêŋ yani ba hi lôk lamalaiŋ.

²³Êŋ ma Yisu hanaŋ hadêŋ anêŋ ŋê ku nena, “Yanaŋ avanôŋ êndêŋ môlô nena ŋê lôk nômkama bêŋ tem nêpôm malaiŋ bêŋ ek nimbitak nêyô Wapômbêŋ anêŋ loŋ lôkliŋyak kapô ba ini. ²⁴Odaŋô! Miŋ malaiŋ bêŋ ek bok kamel imbitak êyô luvik idu sôp anêŋ abyanaŋ ba ni ami, ma doŋtom malaiŋ anôŋ ek anyô lôk nômkama bêŋ te imbitak êyô Wapômbêŋ anêŋ loŋ lôkliŋyak kapô.”

^e 19:14 Mat 18:2-3 ^f 19:17 Wkp 18:5; Luk 10:28 ^g 19:18 Kis 20:13-16; Lo 5:17-20

^h 19:19 Kis 20:12-16; Lo 5:16-20; Wkp 19:18

²⁵Ŋê ku elañô abô êŋ ma eson kambom ba enañ, “Avanôn e? Aên ba miŋ hatôm anyôla imbitak êyô Wapômbên anên loŋ lôklijyak kapô ba ni ami e?”

²⁶iMa Yisu hayê thêlô lôklokwan ma hanaŋ, “Wapômbên iyom hatôm indum nômkama sapên. Ma anyô te miŋ hatôm nêm yanida bulubij ami ma mi.”

²⁷Ma Pita hanaŋ, “Yêlô bôk atak yêlôaniŋ nômkama sapên ba alêm asopa o ba intu tem naja malê?”

²⁸jMa Yisu hanaŋ hadên i, “Yanaŋ avanôn êndên môlô! Wak te ma Wapômbên tem epesaŋ loŋ lukmuk. Ma Anyô Anên Nakaduŋ atu tem êmô loŋ êŋ ba eyabij anên avômalô êtôm kiŋ lôkmaŋŋiŋ. Ma môlô anyô ku laumiŋ ba lahavuju takatu ba osopa ya, môlô tem noyabij avômalô Israeël ôdôn laumiŋ ba lahavuju êtôm kiŋ aên iyom. ²⁹Ma avômalô takatu ba leŋiŋhabi ya ba etak iniŋ unyak lôk iviyaŋ ma livi lôk lami ma taluvi lôk iniŋ nali lôk iniŋ ku, êŋ ma tem Wapômbên nêm bên anôn êndên i êtôm 100 êyô êmô iniŋ loŋ imbij. Ma thêlô tem neja lôkmala atu ba nêmo êtôm wak nômbên intu sapên imbij. ³⁰kOdaŋô! Ŋê lôk athên bên, bên anôn tem nimbitak ŋê lôk athên mi. Ma ŋê lôk athên mi bên anôn tem nimbitak ŋê lôk athên bên.”

Abô loŋ kapô hathak ku anên vuli

20 ¹Yisu hanaŋ, “Wapômbên anên loŋ lôklijyak ma hatôm aëntêk. Lôkbôk momaŋiniŋ ma ku te anên alaŋ hi ek êmbôlêm ŋê ku ek nindum ku embeŋ anên ku kapô. ²Yani hapôm anyô doho ma hanaŋ hik i liŋ ek nindum anên ku êtôm wak daluk te ma nêm i vuli esak valuseleŋ doŋtom ma êlôk hathak anên abô. Yôv ma hêv thêlô ba i anên ku kapô.

³“Wak hathak leŋ ma hi loŋ ethak doŋtom halôk ma hayê anyô doho atu ba ida êmô iyom. ⁴Ma hanaŋ hadên thêlô, ‘Môlô nu nundum yenaŋ ku, ma tem yanêm môlô vuli êtôm unim ku.’ ⁵Êŋ ma i.

“Waklêvôn biŋ ma hi hadum aên ma habobo wak êndôk ma hi hadum aên hathak loŋbô. ⁶Yaŋsiŋ ma hayê anyô doho ida êmô iyom ma hanaŋ, ‘Aisë ka môlô ômô oyaŋ wak daluk êntêk?’

⁷“Ma enañ, ‘Anyô te miŋ hêv ku hadên yêlô ami.’

“Ma ku alaŋ hanaŋ, ‘Môlô nu nundum yenaŋ ku imbij.’

⁸l “Bôlôvôn hayô ma ku alaŋ hanaŋ hadên anyô hayabij ku, ‘Ondam ŋê takatu ba idum ku nêlêm ek nêm i vuli. Ŋê yaŋsiŋ êmôn ma ŋê wak halôk êyô ênjêk vêm ma ŋê waklêvôn ma ŋê lôkbôk ma embeŋ yam anôn.’

⁹“Ŋê yaŋsiŋ êlêm ma hêv i valuseleŋ doŋtom. ¹⁰Ma ŋê lôkbôk eson nena tem neja valuseleŋ esak. Ma doŋtom mi. Ewa hatôm doŋtom. ¹¹Ewa

ⁱ 19:26 Jop 42:2 ^j 19:28 Mat 25:31; Luk 22:30; ALK 3:21 ^k 19:30 Mat 20:16; Luk 13:30
^l 20:8 Wkp 19:13; Lo 24:15

iniŋ vuli yôv, ma thêlô enaŋ abô munuŋmunuŋ hathak ku alaŋ ba enaŋ, ¹² ‘Aisê ba yêlô alêm hadêŋ lôkbôk ba adum ku bêŋ lôk vovanik hamiŋ wak mathalaleŋ. Ma nê yaŋsiŋ idum ku yaôna lôk. Ma doŋtom ewa valuseleŋ hatôm yêlôaniŋ!’

¹³ “Êŋ ma ku alaŋ hanaŋ hadêŋ anyô te nena, ‘Aiyaŋ, miŋ yahadum kambom hadêŋ o ami. Bôk yahanaŋ ba hêlôk nena undum ku ma tem onja valuseleŋ doŋtom iyom. ¹⁴ Yenaŋ yalenhaviŋ ba yahêv nê takatu ba eveŋ yam iniŋ vuli hatôm môlenim. Aêŋ ba onja anêm ba nu! ¹⁵ Valuseleŋ êntêk ma yenaŋ ba intu hatôm yasopa yenaŋ yalenhaviŋ iyom ek yanêm. Ma môle malemim thêlêv eka?’

¹⁶ ^m “Aêŋ ba nê êmôŋ tem nimitak êtôm nê eveŋ yam. Ma nê eveŋ yam tem nimitak êtôm nê êmôŋ.”

Yisu hanaŋ abô hathak anêŋ ŋama bôleŋ te lô
(*Mak 10:32-34; Luk 18:31-33*)

¹⁷ Yisu hi Jelusalem ma hawa anêŋ nê ku laumiŋ ba lahavuju takatu. Thêlô eveŋ ba i ma Yisu havôv thêlô i daŋ vi ma hanaŋ nena, ¹⁸ ⁿ “Odaŋô. Alalô a daku Jelusalem. Ma tem nenaŋ Anyô Anêŋ Nakaduŋ atu bêŋ ba nênem yani êndêŋ nê bêŋbêŋ êbôk da lôk nê lôkauk hathak abô balabuŋ. Ma tem nenaŋ ek nijik yani vônô. ¹⁹ Tem nênem ya êndêŋ avômalô loŋ buyaŋ ek nenaŋ abôma lôk nebali ya ma nijik ya vônô esak a. Ma êtôm wak lô, ma tem injik ya liŋ ba yambiyô esak loŋbô.”

Jems lo Jon iniŋ talêbô anêŋ lahaviŋ
(*Mak 10:35-45*)

²⁰ Vêŋ ma Sebedi anêŋ nakaduŋ ju atu iniŋ talêbô halêm hadêŋ Yisu. Ma halek vadôŋ lêlô ma hadum ek enaŋ injik yani liŋ esak abô te. ²¹ ^o Êŋ ma Yisu hanaŋ, “Lemhaviŋ malê te?”

Ma avi êŋ hanaŋ, “Tem otak yenaŋ okna ju êntêk yaŋ sê êmô bahem vianôŋ ma yaŋ sê êmô bahem vikeŋ ênjêk anêm loŋ lôkliŋyak kapô?”

²² ^p Ma hanaŋ hadêŋ anyô loyaŋ, “Mamu ôthôŋ nôŋ atu ba onaŋ hik ya liŋ paliŋ. Hatôm nunum êndôk tase atu ba tem yanum e?”

Ma thai enaŋ, “Yai hatôm.”

²³ Ma hanaŋ nena, “Avanôŋ, tase êŋ tem nunum êndôk. Ma doŋtom nêŋô yabaheŋ vianôŋ lôk vikeŋ, ma miŋ yenaŋ ku ami. Mi, Wakamik da hayabiŋ ku êŋ ba bôk hatak anyô doho yôv ek nêŋô loŋ êŋ.”

²⁴ Ijê ku laumiŋ takêŋ elanô abô êŋ ba leŋiŋŋaŋa hadêŋ Jems lo Jon. ²⁵ ^q Ma Yisu halam thêlô êlêm ethak doŋtom ma hanaŋ, “Môle bôk oyala nena avômalô loŋ buyaŋ iniŋ kiŋ ethak ebam i ba ibuliŋ nê takatu

^m 20:16 Mat 19:30; Mak 10:31 ⁿ 20:18 Mat 16:21; 17:22-23 ^o 20:21 Mat 19:28;
Luk 22:30 ^p 20:22 Mat 26:39; Jon 18:11 ^q 20:25 Luk 22:25-26

ba êmô thêlô vibiŋ. Ma iniŋ nê bêŋbêŋ ethak ethaŋ iniŋ avômalô aêŋ iyom ek nesopa iniŋ abô. ²⁶‘Odaŋô! Môlô miŋ nundum kobom êŋ ami! Môlô te lahaviŋ imbitak anyô lôk athêŋ bêŋ ênjêk môlô malêvôn, êŋ ma imbitak êtôm môlônim anyô ku ek nêŋ môlô sa. ²⁷Ma ôpatu lahaviŋ imbitak êtôm môlônim anyô bêŋ, êŋ ma êmô êtôm môlônim anyô ku oyaŋ ²⁸‘hatôm ya Anyô Anêŋ Nakaduŋ atu ba yahadum aêŋ iyom. Miŋ yahalêm ek yandum nê bêŋbêŋ pik iniŋ kobom ba yasaŋ avômalô ek nindum yenaŋ ku ami. Mi anôŋ! Yahalêm hatôm anyô ku ek yanêŋ avômalô sa lôk yatak yenaŋ lôkmala ek nêŋ avômalô bulubiŋ.’”

Yisu hadum anyô mapusip ju mavi

(Mak 10:46-52; Luk 18:35-43)

²⁹Yisu lôk anêŋ nê ku etak Jeliko ba i ma avômalô bêŋ anôŋ esopa yani. ³⁰Ma anyô maleŋ pusip lokwaŋju êmô loŋôndê daŋ vi, ma thai elaŋô nena Yisu halêm. Êŋ ma thai elam lôklokwaŋ nena, “Anyô Bêŋ! Devit anêŋ Lim Lukmuk! Nêŋ kapôlôm ek yai!”

³¹Ma avômalô ethaŋ thai ba enaŋ, “Mamu bônôŋ!” Ma doŋtom thai elam lôklala nena, “Anyô Bêŋ! Devit anêŋ Lim Lukmuk! Nêŋ kapôlôm ek yai!”

³²Êŋ ma Yisu hamiŋ ma halam thai ba hanaŋ, “Lemimhaviŋ yandum malê êndêŋ mamu?”

³³Ma thai enaŋ nena, “Anyô Bêŋ, yai leŋiŋhaviŋ nagê tak!”

³⁴Êŋ ma Yisu lahiki hathak thai ba hatak baŋ hayô hêk maleŋiŋ daluk. Ma kethêŋ oyaŋ ma thai ibitak mavi ba êyê tak ma i esopa yani.

Yisu habitak hayô Jelusalem hatôm kiŋ

(Mak 11:1-11; Luk 19:28-40; Jon 12:12-19)

21 ¹Yisu thêlô i ebobo Jelusalem ma i êyô Betpagi, malak êŋ hêk habobo Dum Oliv. Ma hêv anêŋ nê ku ju ba i ²ma hanaŋ nena, “Mamu unu malak entuvulu. Ma kethêŋ oyaŋ ma tem ôŋgô bok doŋki te lôk nakaduŋ ba ekak luvi loŋ ba imiŋ. Nopole yak vê ma nodom luvi ba nôlêm êndêŋ ya. ³Ma anyôla hanaŋ abôla hadêŋ mamu, ma nonaŋ nena, ‘Anyô Bêŋ lahaviŋ indum ku te esak luvi’, êŋ ma tem êndôk ba etak luvi ek nêlêm kethêŋ.”

⁴Nôm êŋ habitak ek Wapômbêŋ anêŋ abô injik anôŋ ba hanaŋ hadêŋ plopet nena,

⁵“Nonaŋ abô êŋ êndêŋ avômalô Saion,

‘Ôŋgô. Môlônim kiŋ lêk halêm hadêŋ môlô.

Ôpêŋ anyô labali ba hayô hamô bok doŋki te.

Yani hayô hamô bok doŋki nakaduŋ te ba halêm.’”

Sekalaia 9:9; Aisaia 62:11

† 20:26 Mat 23:11; Mak 9:35 * 20:28 Luk 22:27; Plp 2:7

⁶Ma nê ku ju atu i ma idum hatôm atu ba Yisu hanaŋ. ⁷Ma ewa doŋki talêbô lôk nakaduŋ êŋ ba i ma ibi iniŋ kwêv thilibuŋ daim thô ba eŋgava hayôhêk bok doŋki dômlokwaŋ ma Yisu hayô hamô. ⁸Ma avômalô lubuŋlubuŋ eŋgava iniŋ kwêv thilibuŋ hêk loŋôndê. Ma vi ele nôkyalô ŋauŋ ba eŋgava hêk loŋôndê. ⁹Ma vi êmôn ma vi evenj yam ma Yisu halôk malêvôn ba leŋiŋmavi anôn ba lôk lêlô ba elam nena,

“Osana ni êndên Devit anên Lim Lukmuk!”

“Wapômbên nê m lamavi êndên ôpatu ba halêm hathak Anyô Bên anên athên!”

Kapya Yeŋ 118:26

“Osana! Nambô Wapômbên anên athên esak leŋ!”

¹⁰Yisu habitak hayô Jelusalem kapô ma avômalô nômbên atu ba êmô Jelusalem eson kambom ba enaŋ hik liŋ mayaliv nena, “Ôpêntêk ma opalê?” ¹¹Ma avômalô nômbên atu ba esopa Yisu enaŋ nena, “Yani ma Yisu, plopet atu ba halêm anên malak Nasalet hêk Galili.”

Yisu hêv nê idum ku valu vê hêk unyak mathen kapô

(Mak 11:15-19; Luk 19:45-46)

¹²Yisu habitak hayô unyak mathen kapô anên piklêvôn ma hayê avômalô ewa nômkama ba êdô hamô ek avômalô vi nê nê m vuli. Êŋ ma halupunij i ba hêv i vê hêk unyak mathen kapô ba ele yaiŋ ba i. Ma hale nê takatu ba êwê nê loŋ buyaŋ iniŋ valuseleŋ hathak Hiblu iniŋ valuseleŋ iniŋ balê liliŋ. Ma hadum aên hadên nê takatu ba êdô menak bôbô hamô ek avômalô vi nê nê m vuli. ¹³‘Ma hanaŋ hadên thêlô aêntêk, “Wapômbên anên kapy a hanaŋ nena, ‘Yenaŋ unyak ma unyak neten mek êndôk.’ Ma môlô lêk udum ba lêk habitak hatôm nê vani iniŋ loŋ ekopak êmô.”

¹⁴Vê m ma nê maleŋij pusip lôk nê veŋvuviŋ i êyô unyak mathen anên piklêvôn ma hadum ba ibitak mavi. ¹⁵Ijê bên bên êbôk da lôk nê lôkauk hathak abô balabuŋ êyê nômbithi takatu ba Yisu hadum. Ma thêlô elanô avômena elam kaêk haveŋ unyak mathen anên piklêvôn nena, “Osana ni êndên Devit anên Lim Lukmuk!” Êŋ ma thêlô leŋiŋmaniŋ ¹⁶ba enaŋ hadên Yisu nena, “Ondaŋô avômena iniŋ abô!”

Ma Yisu hanaŋ, “Yahalaŋô. Ma môlô bôk osam abô atu ba hêk Wapômbên anên kapy a ba hanaŋ hathak

“ ‘Avômena lôk amena kasek nena Wapômbên bôk hatak abô mavi halôk thêlô veŋiŋbôlêk ek nê mbô anên athên.’ ”

Kapya Yeŋ 8:2

¹⁷Vê m ma hatak avômalô takên ma hi hêk Betani bôlôvôn te.

‘ 21:13 Ais 56:7; Jer 7:11

Alokwan ɲauɲ hayeɲ
(Mak 11:12-14,20-24)

¹⁸Lôkbôk momaɲiniɲ ma Yisu havôhi Jelusalem hathak loɲbô ma hama kisi. ¹⁹Yani hayê alokwan sabo te hamiɲ loɲôndê daɲ vi. Hi hadêɲ alokwan êɲ, ma hayê nena ɲauɲ oyaɲ iyom hamiɲ ma anêɲ anôɲ mi. Ma hanaɲ hadêɲ alokwan êɲ, “Miɲ hatôm nuɲgwik anôɲ esak loɲbô ami!” Ma ketheɲ oyaɲ ma alokwan êɲ anêɲ ɲauɲ hayeɲ ba hama.

²⁰ɲê ku êyê nôɲm êɲ ba esoɲ kambom ba enaɲ, “Honaɲ malê hathak alokwan êntêk ba lêk hama ketheɲ?”

²¹Ma Yisu hanaɲ, “Yanaɲ avanôɲ êndêɲ môlô nena môlô ôêvhaviɲ ba miɲ kapôlômim ju ami, êɲ ma hatôm nundum êtôm atu ba yahadum hadêɲ alokwan êntêk lôk hatôm nundum nômla yaɲ imbiɲ nena nonaɲ êndêɲ dumlolê êntêk, ‘Ômbi o kisi ni tamu ɲgwêk.’ Êɲ ma Wapômbêɲ tem indum ba dumlolê êɲ endanô môlônim abô. ²²Môlô ôêvhaviɲ ba oterɲ mek, ma Wapômbêɲ tem nêɲm nôɲm takatu ba onaɲ hik yani liɲ hathak êndêɲ môlô.”

Yisu, opalê hêv athêɲ bêɲ hadêɲ o?
(Mak 11:27-33; Luk 20:1-8)

²³Yisu habitak hayô unyak matheɲ anêɲ piklêvôɲ ma hadôɲ avômalô hamô. Êɲ ma ɲê bêɲbêɲ êbôk da lôk avômalô iniɲ ɲê bêɲbêɲ êlêɲ hadêɲ yani ma enaɲ, “Opalê hêv athêɲ bêɲ hadêɲ o lôk hêv ku hadêɲ o ba intu hudum nôɲm takêntêk?”

²⁴Ma Yisu hanaɲ, “Tem yanaɲ injik môlô liɲ esak abô te aêɲ iyom. Ba onaɲ abô êɲ bêɲ hadêɲ ya, ma tem yandam ôpatu ba hêv athêɲ bêɲ hadêɲ ya êndêɲ môlô. ²⁵Opalê hêv ku nisik avômalô êndôk ɲaɲ hadêɲ Jon? Wapômbêɲ leɲ? Mena anyô pik?”

Ma thêlôda enaɲ hadêɲ i nena, “Alalô anaɲ nena Wapômbêɲ hêv ku êɲ hadêɲ Jon ma tem yani enaɲ, ‘Aisê ka môlô miɲ ôêvhaviɲ yani ami?’ ²⁶Ma doɲtom alalô anaɲ nena, ‘Anyô pik te hêv ku êɲ,’ êɲ ma avômalô tem lenɲmaniɲ êndêɲ alalô. Ek malê nena thêlô sapêɲ êvhaviɲ nena Jon ma plopet te.”

²⁷Ma thêlô enaɲ hadêɲ Yisu nena, “Yêlô athôɲ paliɲ.”

Êɲ ma Yisu hanaɲ hadêɲ thêlô, “Aêɲ ba miɲ hatôm yandam ôpatu ba hêv athêɲ bêɲ hadêɲ ya anêɲ athêɲ bêɲ êndêɲ môlô ami. Ma mi.”

Abô loɲ kapô hathak anyô lo yaɲ

²⁸“Lemimbi kukuthiɲ êntêk. Anyô te anêɲ nakaduɲ lokwanju êmô. Ma yani hi ek namalô yaɲ ma hanaɲ, ‘Yenaɲ okna! Undum yenaɲ ku embeɲ ku yak waiɲ kapô!’

^u 21:21 Mat 17:20; Luk 17:6; Jon 14:12; 1Ko 13:2 ^v 21:22 Mat 7:7-11; 18:19

^w 21:26 Mat 14:5

29“Ma namalô hanaŋ viyaŋ nena, ‘Yahadô.’ Vêm ma hik anêŋ auk liliŋ ma hi.

30“Lambô hi hadêŋ namalô yaŋ ma hanaŋ abô êŋ hathak loŋbô. Ma nakaduŋ hanaŋ, ‘Wakamik, tem yana’. Ma miŋ hi ami.

31“Namalô ju êŋ yaŋ sê intu hasopa lambô anêŋ abô?”

Ma thêlô enaŋ, “Namalô yaŋ môŋ.”

Ma Yisu hanaŋ hadêŋ thêlô, “Yanaŋ avanôŋ êndêŋ môlô. Îê takis lôk avi sek waliliŋ tem nimbitak nêyô Wapômbêŋ anêŋ loŋ lôkliŋyak kapô nêmoŋ ek môlô. ³²Jon bôk halêm ba hik loŋôndê thêthôn thô hadêŋ môlô. Ma doŋtom môlô miŋ ôêvhaviŋ anêŋ abô ami. Ma Îê takis lôk avi sek waliliŋ, thêlô êvhaviŋ ba bôk môlô ôyê yôv. Ma doŋtom môlô miŋ ole kapôlômim liliŋ ami. Ba intu Îê takêŋ tem nêmoŋ ba nimbitak nêyô Wapômbêŋ anêŋ loŋ lôkliŋyak kapô ba ini.”

Abô loŋ kapô hathak Îê kambom eyabiŋ ku yak waiŋ

(Mak 12:1-12; Luk 20:9-19)

33^y “Môlô nodaŋô abô loŋ kapô yaŋ. Ku alaŋ te havatho anêŋ ku yak waiŋ ma havak lôk hawê haveŋ. Ma halav lôv nêyô nimiŋ waiŋ anêŋ anôŋ pesa ek neja anêŋ thôk. Ma halav unyak daim te ek anyô nêmo ek neyabiŋ ku êŋ. Vêm ma hatak ku êŋ halôk anyô doho baheŋiŋ ek neyabiŋ ek hik anôŋ ma thêlô neja anôŋ vi ma nênem vi êndêŋ yani. Ma hatak loŋ êŋ ba hi loŋ buyaŋ.

34“Yak waiŋ êŋ hadum ek injik anôŋ ma ku alaŋ hêv anêŋ Îê ku ba i ek neja yak waiŋ anêŋ anôŋ. ³⁵Ma Îê takatu ba eyabiŋ ku evaloŋ thêlô ba epatiŋ i ma ik doho vônô ma ik doho hathak valu. ³⁶Êŋ ma ku alaŋ hêv Îê ku bêŋ anôŋ ba i ma Îê eyabiŋ ku yak waiŋ ibuliŋ thêlô aêŋ iyom.

37“Ma hasoŋ nena thêlô tem nedaŋô namalô anêŋ abô ba intu hêv yani iyom ba hi. ³⁸Îê eyabiŋ ku êyê ku alaŋ nakaduŋ hayô ma enaŋ hadêŋ i nena, ‘Ôpêntêk ma ku alaŋ anêŋ nakaduŋ ba tem eyabiŋ lambô anêŋ ku. Alalô ik yani vônô, ma ku êŋ tem imbitak alalôaniŋ.’ ³⁹“Ba intu evaloŋ yani ba ewa ele ku viyaŋ ma ik vônô.

40““Aêŋ ba ku alaŋ hayô ma tem indum malê êndêŋ Îê takatu ba eyabiŋ ku êŋ?”

41Îê bêŋbêŋ êbôk da lôk avômalô iniŋ Îê bêŋbêŋ enaŋ hadêŋ yani nena, “Yani tem imbuliŋ Îê kambom takêŋ kambom anôŋ. Ma tem enja ku yak waiŋ êŋ ba nêmo êndêŋ anyô vi. Yak waiŋ hik anôŋ, ma Îê êŋ tem nênem ku alaŋ anêŋ sam.”

42^bYisu hanaŋ hadêŋ thêlô nena, “Môlô bôk osam abô êntêk ba hêk Wapômbêŋ anêŋ kapyia nena,

^x 21:32 Luk 3:12; 7:29-30 ^y 21:33 Ais 5:1-2 ^z 21:38 Mat 27:18 ^a 21:39 Hib 13:12

^b 21:42 Lom 9:33; 1Pi 2:6-8

“Valu atu ba nê elav unyak êpôlik hathak,
ma lêk habitak landiŋ anôŋ.

Anyô Bêŋ da hadum aêŋ,

ma yêlô ayê nôŋ êŋ nena mavi anêŋ dôêŋ.’ *Kapya Yeŋ 118:22-23*

⁴³“Aêŋ ba yanaŋ êndêŋ môlô nena Wapômbêŋ tem nêŋ anêŋ loŋ lôkliŋyak vê ênjêk môlô ba nêŋ êndêŋ nê ôdôŋ yaŋ. Ma thêlô tem nijik anôŋ êtôm alokwaŋ mavi te hathak hik anôŋ. ⁴⁴Ma ôpatu ba hêv yak hayôhêk valu êntêk, ma tem ipup nenanena. Mena valu êŋ hêv yak hayôhêk anyôla, ma tem ôpêŋ ipulusik ba imbitak malimmalim.”^c

⁴⁵Ŋê bêŋbêŋ êbôk da lôk Palisi elanô Yisu anêŋ abô loŋ kapô takêŋ ma eyala nena yani hanaŋ hathak thêlôda. ⁴⁶Êŋ ma thêlô êbôlêm loŋôndê ek nebalon yani. Ma doŋtom êkô hathak avômalô iniŋ eyala nena Yisu ma plopet te ba intu êkô.

Abô loŋ kapô hathak eŋgabôm nôŋ ewa i

(*Luk 14:16-24*)

22 ¹Yisu hanaŋ abô loŋ kapô yaŋ hathak loŋbô nena,
²⁻³“Wapômbêŋ anêŋ loŋ lôkliŋyak ma hatôm aêntêk. Avômalô idum ek nendom avi te ni ek kiŋ te anêŋ nakaduŋ. Êŋ ma hêv abô hadêŋ avômalô doho ek nêlêm nejaŋ nôŋ imbiŋ thêlô. Ba haŋgabôm nôŋ bêŋ atu yôv ma halam avômalô ek nêlêm nejaŋ nôŋ ewa i êŋ imbiŋ thêlô. Ma doŋtom êdô.

⁴“Êŋ ma hêv nê ku doho hathak loŋbô ba hanaŋ hadêŋ avômalô takatu ba halam nena, ‘Môlô nodanô! Lêk yahapôpêk nôŋ yôv. Yahik yenaŋ bokmaŋkao doho lôk alim dopdop doho ba yahaŋgabôm! Ba intu nôlêm!’

⁵“Ma doŋtom miŋ elanô ami ma i mayaliv. Vi i iniŋ ku ma vi i idum iniŋ ku valuseleŋ. ⁶“Ma vi evalon kiŋ anêŋ nê ku ba idum kambom lomaloma hadêŋ i vêm ma iki vônô. ⁷Kiŋ lamaniŋ kambom ba hêv nê vovak i ek nijik nê êŋ lenkadôk liŋ lôk nêmbôk atum esaŋ loŋ êŋ.

⁸“Êŋ ma hanaŋ hadêŋ nê ku nena, ‘Nôm lêk yahapôpêk yôv ba hamô. Ma doŋtom avômalô takatu ba yahalam i, ma avômalô kambom ba intu êdô nêlêm. ⁹Aêŋ ba unu malaklêvônŋ ma nodam avômalô takatu ba ôpôm i ba nêlêm ek nejaŋ nôŋ êntêk.’ ¹⁰Ma nê ku i mayaliv ba evenŋ loŋôndê sapêŋ ma enaŋ kiŋ anêŋ abô hadêŋ avômalô takatu ba êpôm i. Êŋ ma elom avômalô mavi lôk avômalô kambom ba êyô aleba unyak kapô êŋ putup.

¹¹“Ma kiŋ habitak hayô unyak kapô ba hi ek ênjê avômalô, ma hayê nena anyô te miŋ hapesaŋ i mavi ami. ¹²Ma hanaŋ hadêŋ ôpêŋ, ‘Aiaŋ, miŋ huik kwêv mavi ami eka? Ma opalê hêv o ba hôlêm unyak kapô êntêk?’ Ma ôpêŋ bônônŋ iyom.

^c 21:44 Ŋê lôkauk vi enaŋ nena, “Abô 44, ma Matyu da miŋ hato ami ma anyô yaŋ hawa abô êŋ hêk Luk ba hato.” Ma vi enaŋ nena, “Mi, Matyu da hato.” ^d 22:6 Mat 21:35

13^e “Êṅ ma hanaṅ hadêṅ anêṅ ṅê ku nena, ‘Nobaloṅ ôpêntêk ba nokak va lo baṅ lusu ma nônêm yani vê ba ni loṅ momaṅiniṅ. Loṅ êṅ ma tem thêlô nedaṅ kambom ba nesaṅ veṅiṅbôlêk ôdôṅ loṅ.’ ”

14 Yisu hanaṅ abô loṅ kapô êṅ yôv ma hanaṅ, “Wapômbêṅ halam avômalô bêṅ anôṅ, ma doṅtom tem enja naju iyom ek nimbitak anêṅ avômalô.”

Nênêm takis êndêṅ Sisa mena dô

(Mak 12:13-17; Luk 20:20-26)

15^f Ma Palisi i ethak doṅtom ba ibutiṅ abô ba iniṅ abô ma hatôm elav gwasilim. Thêlô idum aêṅ ek Yisu hanaṅ abô kambom te ma nebalonṅ yani. 16 Êṅ ma thêlô êv iniṅ ṅê ku doho lôk ṅê ôdôṅ te iniṅ athêṅ nena “Helotian” ba i hadêṅ Yisu. Ma enaṅ, “Kêdôṅwaga, yêlô ayala nena o ma anyô abô avanôṅ. Ma hothak huik Wapômbêṅ anêṅ abô thô hadêṅ avômalô. Ma miṅ hothak hobam anyô yaṅ ma hôdô anyô yaṅ ami. Ba intu ṅê bêṅbêṅ êdô anêm abô, ma miṅ hôkô ek i ami. 17 Aêṅ ba onaṅ êndêṅ yêlô. Bumalô iniṅ balabuṅ hanaṅ nena yêlô hatôm nanêm valuseleṅ êndêṅ Sisa mena mi? Ba lemhabi aisê?”

18 Yisu hayala iniṅ auk kambom ba intu hanaṅ, “Môlô ṅê abôyaṅ! Aisê ba môlô udum ek numbuliṅ ya? 19 Uṅgwik valuseleṅ atu ba othak ôêv hadêṅ Sisa te thô êndêṅ ya.” Ma ewa valuseleṅ êṅ ba i êv hadêṅ yani. 20 Ma hanaṅ hik thêlô liṅ, “Opalê anêṅ dahô lôk anêṅ athêṅ hêk valuseleṅ êntêk?”

21^g Ma enaṅ nena, “Sisa.”

Êṅ ma Yisu hanaṅ hadêṅ thêlô nena, “Sisa anêṅ nômkama ma nônêm êndêṅ Sisa da. Ma Wapômbêṅ anêṅ nômkama ma nônêm êndêṅ Wapômbêṅ da.”

22 Thêlô elañô abô êṅ ba esonṅ kambom ma etak Yisu ba i.

Abô hathak ṅê ṅama tem nimbiyô aisê

(Mak 12:18-27; Luk 20:27-40)

23^h Wak êṅ ma Sadyusi doho i hadêṅ Yisu. Thêlô ma ôdôṅ te atu ba enaṅ nena ṅê ṅama tem miṅ nimbiyô esak loṅbô ami. Aêṅ ba intu enaṅ hik Yisu liṅ nena, 24ⁱ “Kêdôṅwaga, Mose bôk hanaṅ hadêṅ alalô nena, ‘Anyô te hama ba nali mi ma anêṅ yaṅ hamô, ma enja avi tôp êṅ ek imbi yaṅ atu ba hama anêṅ nakaduṅ vê.’ 25 Aêṅ ba ṅê lôk iviyaṅ baherṅvi ba lahavuṅju êmô. Ma bôp hawa avi te ba hama ma nakaduṅ mi. Ma nôk enja avi tôp êṅ, hawa 26 ba hama ma nakaduṅ mi. Ma ṅgwa enja avi tôp bô êṅ, nena hama haviṅ. Êṅ ma iviyaṅ takatu ba êmô ma nesopa kobom doṅtom

^e 22:13 Mat 8:12; 25:30; Luk 13:28 ^f 22:15 Mak 3:6 ^g 22:21 Lom 13:7 ^h 22:23 Ap 23:8

ⁱ 22:24 Lo 25:5

ênj iyom. ²⁷Vêm ma avi tîp ênj hama haviņ. ²⁸Ma waklavônj nê nãma iviyô hathak loņbô ma avi tîp atu ba nê lôk iviyaņ baherņvi ba lahavuju takatu ba ewa ma alisê te anênj avi?”

²⁹Ma Yisu hanaņ, “Môlô miņ oyala Wapômbênj anênj lôklokwaņ lôk anênj abô atu ba hêk anênj kapya katô ami. Ba intu onaņ abô lokbaņ êntêk. ³⁰Waklavônj nê nãma iviyô hathak loņbô, ma anyô lo avi tem miņ neja i esak loņbô ami ma mi. Thêlô tem nêmo êtôm aņjela malak leņ iyom.

³¹“Môlô onaņ nena nê nãma tem miņ nimbiyô esak loņbô ami. Ma doņtom môlô bôk osam abô atu Wapômbênj bôk hanaņ hadêj Mose aêntêk, ³²^j ‘Ya ma Ablaham lo Aisak ma Jekop iniņ Wapômbênj.’ Wapômbênj ma miņ nê nãma iniņ Wapômbênj ami. Mi, yani ma nê lôkmala iyom iniņ Wapômbênj. Ba intu yêlô ayala nena thêlô bôk ema, ma doņtom lêk êmô lôkmala.”

³³Avômalô bênj anôj elañô Yisu anênj abô ênj ba esonj kambom.

Balabuņ alisê intu bênj ek vi?

(Mak 12:28-34; Luk 10:25-28)

³⁴Palisi elañô nena Yisu hik Sadyusi iniņ auk lokbaņ thô aleba thêlô bônônj iyom. Ma thêlô ethak doņtom ba i hadêj Yisu. ³⁵Ma iniņ anyô lôkauk bênj te hathak balabuņ hadum ek esaê Yisu ba hanaņ, ³⁶“Kêdônjwaga, abô balabuņ alisê intu bênj ek abô balabuņ vi?”

³⁷^kÊņ ma Yisu hanaņ nena, “ ‘Lemimimbiņ Anyô Bênj unim Wapômbênj ênjêk unim kapôlômim lôk dahôlômim ma unim auk sapêj.’ ³⁸Ma balabuņ êntêk ma bênj anôj ba hamôj. ³⁹^lMa balabuņ yaņ ma hatôm balabuņ môj atu iyom ba hanaņ nena, ‘Lemimimbiņ avômalô vi êtôm lemhaviņ oda.’ ⁴⁰^mAbô balabuņ sapêj lôk plopet iniņ abô ma hamô balabuņ ju êntêk kapô.”

Mesia ma opalê anênj lim lukmuk?

(Mak 12:35-37; Luk 20:41-44)

⁴¹Yôv ma Yisu hanaņ hik Palisi takatu liņ, ⁴²ⁿ “Môlô lemimhabi aisê hathak Mesia atu? Yani ma opalê anênj lim lukmuk?”

Ma thêlô enaņ, “Devit anêj.”

⁴³⁻⁴⁴^oMa Yisu hanaņ hadêj thêlô, “Mavi. Ma doņtom odaņô Devit anêj abô te. Lovak Matheņ hêv auk hadêj yani ba Devit da hanaņ nena,

“ ‘Anyô Bênj Wapômbênj hanaņ hadêj yenaņ Anyô Bênj Mesia nena, “Ômô yabaheņ vianônj endeba yatak nê takatu ba ik vovak hadêj o nêmo vemkapô vibij am.” ’

Kapya Yeņ 110:1

^j 22:32 Kis 3:6; Mat 8:11 ^k 22:37 Lo 6:5 ^l 22:39 Wkp 19:18; Mat 7:12

^m 22:40 Lom 13:10; Gal 5:14 ⁿ 22:42 Jon 7:42 ^o 22:43-44 Mat 26:64

45 Ma Devit da bôk halam Mesia nena anêḡ Anyô Bêḡ. Ma aisê ka Mesia ma yani anêḡ lim lôk anêḡ Anyô Bêḡ imbiḡ?” 46 Ma thêlô miḡ hatôm nenaḡ viyaḡ ami. Ba intu hayô hamô wak êḡ ba hi, ma thêlô êkô ba miḡ enaḡ hik yani liḡ ek nesau yani esak loḡbô ami.

Yisu hathaḡ Palisi lôk ḡê lôkauk hathak abô balabuḡ
(*Mak 12:38-39; Luk 20:45-46*)

23 1 Yisu hanaḡ hadêḡ avômalô lubuḡlubuḡ takatu lôk anêḡ ḡê ku nena, 2 “ḡê lôkauk hathak abô balabuḡ lôk Palisi ma môlônim ḡê bêḡbêḡ êdôn môlô hathak Mose anêḡ abô. 3^p Ba intu nosopa ḡê êḡ iniḡ abô sapêḡ. Ma doḡtom thêlôda miḡ ethak esopa iniḡ abô ami ma mi. Aêḡ ba miḡ nundum êtôm atu ba thêlô idum ami. 4^q Thêlô êv balabuḡ anêḡ malaiḡ lomaloma hadêḡ avômalô ek nesopa. Nôm êḡ ma hatôm vak malaiḡ kambom. Ma doḡtom thêlôda miḡ êv sa dokte ami.

5 “ḡê takêḡ ethak epesaḡ vak yaðnena ek netak Wapômbêḡ anêḡ abô êndôk ba ibutiḡ hêk luvôḡḡiḡ lôk baheḡḡiḡ. Ma ethak ibutiḡ yak daim hamiḡ iniḡ kwêv anêḡ daḡ hêk veḡḡiḡ luvî ek injik thô nena ḡê êvhaviḡ Wapômbêḡ. Lôk epesaḡ iniḡ vak yað lôk yak daim takatu ba bêḡ ek avômalô vi iniḡ ek avômalô nêḡê ba nebam i. 6^s Ma avômalô eḡgabôm nôḡm bêḡ, ma leḡḡihaviḡ nejaḡ nôḡm êḡmô ḡê bêḡbêḡ iniḡ loḡ ethak êḡmô. Lôk leḡḡihaviḡ nêḡmô êtôm ḡê bêḡbêḡ êḡmô unyak yeḡ kapô. 7 Ethak i loḡ ethak doḡtom halôk ma leḡḡihaviḡ avômalô bêḡ anôḡ nenaḡ nena, ‘Waklêvôḡ anyô bêḡ’ lôk nebam i nena ‘Kêdôḡwaga’.

8 “Môlônim Anyô Bêḡ ma doḡtom iyom ma môlô ma ḡê lôk iviyaḡ sapêḡ. Ba intu miḡ malemimkilik ek avômalô nebam môlô nena ḡê bêḡbêḡ ami. 9 Ma môlônim lemambô ma doḡtom iyom hamô malak leḡ. Ba intu miḡ nodam anyô pik te nena môlônim lemambô ami. 10 Ma môlônim kêdôḡwaga ma doḡtom iyom. Yani ma Mesia atu. Ba intu miḡ anyô te endam môlô nena ‘kêdôḡwaga’ ami. 11^t Ôpatu ba hadum môlônim ku ek hêv môlô sa, yani êḡ intu tem imbitak anyô lôk athêḡ bêḡ. 12^u Ma ôpatu ba habam yanida, yani êḡ tem imbitak anyô athêḡ mi. Ma ôpatu ba hatauviḡ i, yani êḡ tem nebam yani.

Yisu hathaḡ ḡê bêḡbêḡ sapêḡ
(*Mak 12:40; Luk 11:39-52; 20:47*)

13 “Alikaknena môlô Palisi lôk ḡê lôkauk hathak abô balabuḡ! Môlô onaḡ auk mavi ma doḡtom môlô udum kambom ba uik Wapômbêḡ anêḡ loḡ lôkliḡyak anêḡ unyak abôlêk siḡ ek avômalô. Môlôda ôdô ek

^p 23:3 Mal 2:7-8 ^q 23:4 Luk 11:46 ^r 23:5 Kis 13:9; Nam 15:38-39; Lo 6:8; Mat 6:1

^s 23:6 Luk 11:43 ^t 23:11 Mat 20:26; Mak 9:35; Luk 22:26 ^u 23:12 Jop 22:29; Snd 29:23; Luk 14:11; 18:14

numbitak nôyô loŋ êŋ. Ma anyô te hadum ek imbitak êyô, êŋ ma môlô umiŋ yani loŋ siŋ.

¹⁴“Alikaknena môlô Palisi lôk nê lôkauk hathak abô balabuŋ! Môlô onaŋ auk mavi ma doŋtom môlô udum kambom. Môlô othak owa avi tôp iniŋ unyak lôk nômkama sapêŋ! Ma doŋtom môlô othak oteŋ mek daim bêŋ ek avômalô nebam môlô. Ba intu môlônim vovaŋ tem imbitak bêŋ anôŋ ek avômalô vi iniŋ.”

¹⁵“Alikaknena môlô Palisi lôk nê lôkauk hathak abô balabuŋ! Môlô onaŋ auk mavi ma doŋtom môlô udum kambom. Môlô othak oveŋ pik lôk ŋgwêk sapêŋ ek ôdôŋ avômalô hathak môlônim auk. Ma avômalô takêŋ esopa môlônim auk ba idum kambom takêŋ ma hatôm anyô ju iniŋ kambom idum bôlôŋ ju ba tem ini loŋ atum lôkmala êtôm môlô.

¹⁶“Alikaknena! Môlô ma hatôm nê maleŋiŋ pusip ba yaŋ halom yaŋ haveŋ loŋôndê ba othak onaŋ nena, ‘Anyô te havak balabuŋ hathak Wapômbêŋ anêŋ unyak, êŋ ma nôm yaôna ba yani hatôm êmbôliŋ dôm êndêŋ abô êŋ. Ma doŋtom anyô te havak balabuŋ hathak gol atu ba hamô Wapômbêŋ anêŋ unyak, êŋ ma nômbêŋ ba yani indum êtôm atu ba yani hanaŋ.’ ¹⁷Môlô nê molo lôk malemim pusip! Wapômbêŋ anêŋ unyak ma nômbêŋ ek gol. Ek malê nena Wapômbêŋ anêŋ unyak hadum ba gol êŋ habitak matheŋ.

¹⁸“Ma môlô othak onaŋ abô bute haviŋ nena, ‘Anyô te havak balabuŋ hathak loŋ êbôk da, yani êŋ hatôm êmbôliŋ dôm êndêŋ abô êŋ. Ma doŋtom anyô te hêv da ba havak balabuŋ hathak da êŋ, êŋ ma yani indum êtôm atu ba yani hanaŋ.’ ¹⁹Môlô nê malemim pusip! Loŋ êbôk da ma nômbêŋ ek nôm atu ba anyô hêv hatôm da. Ek malê nena loŋ êbôk da hadum ba da êŋ habitak matheŋ.

²⁰“Ba intu Anyô te havak balabuŋ hathak loŋ êbôk da, yani lêk havak balabuŋ hathak loŋ êbôk da lôk da atu ba hamô haviŋ. ²¹Ma anyô te havak balabuŋ hathak unyak matheŋ êŋ, yani êŋ lêk havak balabuŋ hathak unyak matheŋ lôk Wapômbêŋ atu ba hamô unyak matheŋ êŋ kapô haviŋ. ²²“Ma anyô te havak balabuŋ hathak malak leŋ, êŋ ma hatôm havak balabuŋ hathak Wapômbêŋ lôk loŋ atu ba hayô hamô ek hayabiŋ nômkama sapêŋ.

²³⁻²⁴“Alikaknena môlô nê lôkauk hathak abô balabuŋ lôk Palisi! Môlô lôklokwaŋ ba osopa balabuŋ yaônena ma balabuŋ bêŋ ma môlô ôthôŋ paliŋ. Môlô othak usup ava nenanena atu ba hadum nôm vasiŋ ma uik sam hi ôdôŋ laumiŋ ba ôêv te hadêŋ Wapômbêŋ hatôm da. Ma doŋtom môlô othak ubuliŋ avômalô ba

† ^{23:14} Ijê lôkauk vi leniŋhabi nena abô 14 êŋ, ma Matyu da miŋ hatô ami, ma anyôla hatô haveŋ yam. * ^{23:16} Mat 15:14 * ^{23:22} Ais 66:1; Mat 5:34 † ^{23:23-24} Wkp 27:30; Mai 6:8

miŋ udum thêthôn hadêŋ i ami lôk miŋ ôêv kapôlômim ek i ami. Ma miŋ môlô ôêvhaviŋ ba osopa Wapômbêŋ anêŋ abô sapêŋ ami.

“Môlô othak ôêv thêmathôm vê hêk môlônim nôm, ma doŋtom bok kamel ma môlô ôtôkwêŋ paliŋ! Ba intu môlô hatôm anyô mapusip te ba halom anyô yaŋ haveŋ loŋôndê. Notak auk takêŋ ma nosopa balabuŋ bêŋbêŋ lôk balabuŋ yaônena imbiŋ.

²⁵ “Alikaknena môlô Palisi lôk nê lôkauk hathak abô balabuŋ! Môlô osau avômalô ba othak uthik unim tase lôk belev anêŋ vidôm iyom. Ma doŋtom nôm takatu ba oŋgasô halôk ma bôk owa vani ba oaŋ paloŋ. ²⁶ Ba intu môlô nê malemim pusip! Nusik tase lôk belev vi kapô ek viyaiŋ imbitak mabuŋ imbiŋ!

²⁷ “Alikaknena môlô Palisi lôk nê lôkauk hathak abô balabuŋ! Môlô osau avômalô hatôm valu atu ba hamô siô ma esaba hathak nôm thapuk ek nepesaŋ mavi anôŋ. Ma doŋtom siô kapô ma putup hathak nê ŋama iniŋ lokwaŋ bôk hapalê hamô. ²⁸ ^bBa intu avômalô êyê môlônim bôk lo loŋ ma thêlô esoŋ nena môlô ma nê thêthôn. Ma doŋtom môlônim kapôlômim ma putup hathak ku esau avômalô lôk auk ôdô Wapômbêŋ anêŋ abô.

²⁹ “Alikaknena môlô Palisi lôk nê lôkauk hathak abô balabuŋ! Môlô onaŋ nena môlô ôdô kambom te. Ma doŋtom môlôda udum kambom êntêk. Môlô othak olav unyak mavi hayô plopet bô iniŋ siô ma môlô opesaŋ kamuŋ mavi hamô nê thêthôn iniŋ siô. ³⁰ Ma môlô othak onaŋ nena, ‘Bumalô iniŋ kambom ma bêŋ ek yêlôaniŋ. Ba intu thêlô ik plopet vônô. Ma yêlô namô imbiŋ bumalô, ma tem miŋ yêlô nadôk ek nijik plopet vônô ami.’ ³¹ ^cAêŋ ba lêk hik thô nena môlô ma nê takatu ba uik plopet vônô iniŋ limi ba intu môlô othak udum iniŋ kambom takêŋ haviŋ. ³² Yôv! Môlônu nundum bumalô iniŋ kambom takêŋ endeba êyô anêŋ daŋ!

³³ ^d“Môlô umya kambom! Môlô nyaleŋ kambom anêŋ nali! Wapômbêŋ indum abô ek môlô ma tem môlônu loŋ atum lôkmala. Ma miŋ hatôm nôsôv ba unu ami.

³⁴ “Ba intu tem yanêm plopet lôk nê lôkauk ma kêdônwaga doho êsôk êndêŋ môlô ma tem uŋgwik vi vônô ma vi ma uŋgwik esak alovalaŋaŋsiŋ. Ma vi ma tem nobali êndôk môlônim unyak yeŋ lôk nudupuniŋ i ba nêsôv mayaliv ba ini lomalak lomalak. ³⁵ ^eMôlô othak osopa libumi takatu ba bôk ik nê thêthôn bêŋ anôŋ vônô. Anyô môŋ atu ba ik vônô ma Abel ma ik aêŋ habup hathak aleba hayô Sekalaia, Belekia nakaduŋ. Ik yani vônô hêk unyak matheŋ lôk loŋ êbôk da anêŋ malêvôn.

^z 23:25 Mak 7:4 ^a 23:27 Ap 23:3 ^b 23:28 Luk 16:15 ^c 23:31 Ap 7:52 ^d 23:33 Mat 3:7; 12:34; Luk 3:7 ^e 23:35 Stt 4:8; 2Sto 24:20-21

Ba intu Wapômbêŋ tem nêŋ vovaŋ bêŋ êndêŋ môlô. ³⁶Yanaŋ avanôŋ êndêŋ môlô! Avômalô bôlôŋ êntêk tem nêpôm vovaŋ bêŋ esak limi iniŋ kambom.”

Yisu lahiki hathak Jelusalem

(Luk 13:34-35; 19:41-44)

³⁷“Ai, Jelusalem, Jelusalem! Môlô othak uik plopet pôpônô! Ma ŋê takatu ba Wapômbêŋ hêŋ halêm ma môlô uik i hathak valu! Alikaknena! Yahadum lôbôlôŋ ek yasup nalumi esak doŋtom êtôm tale tiŋ hasup nali ba êmô banik kapô. Ma doŋtom môlô ôdô. ³⁸Ōdaŋô! Môlônim malak ma tem kambom ba êmô ŋgathiniŋ! ³⁹Yanaŋ avanôŋ êndêŋ môlô nena môlô tem miŋ ôŋgô ya esak loŋbô ami endeŋa nonaŋ nena, ‘Wapômbêŋ nêŋ lamavi êndêŋ ôpatu ba halêm hathak Anyô Bêŋ anêŋ athêŋ!’ am.”

Yisu hanaŋ abô hathak unyak matheŋ Jelusalem

(Mak 13:1-2; Luk 21:5-6)

24 ¹Yisu hatak unyak matheŋ anêŋ piklêvôŋ ba haveŋ denaŋ ma anêŋ ŋê ku êlêm hadêŋ yani ba enaŋ nena, “Nôŋgô unyak matheŋ lôk anêŋ unyak yaônena mavi anôŋ takêntêk!” ²Ma Yisu hanaŋ, “Môlô ôyê nôŋ takêntêk ba lemimmavi hathak e? Yanaŋ avanôŋ êndêŋ môlô. Malaiŋ bêŋ tem imbitak ba ŋê vovak tem nijik nômkama mavi nômbêŋ êntêk pesa ba valu yaŋ miŋ hatôm êyômô yaŋ loŋ ami.”

Malaiŋ lomaloma tem nimbitak

(Mak 13:3-13; Luk 21:7-19)

³Yisu hathak Dum Oliv ba hi halôk hamô biŋ. Ma anêŋ ŋê ku iyom i hadêŋ yani ma enaŋ hik yani liŋ nena, “Anŋê intu nôŋ takêŋ tem imbitak? Ma malê intu tem imbitak ek injik thô nena tem ôlêm ek pik lo leŋ anêŋ daŋ?”

⁴⁻⁵Ma Yisu hanaŋ nena, “Ōê lomaloma tem nêlêm esak yenaŋ athêŋ ba nenaŋ nena, ‘Ya ma Mesia atu.’ Ma tem nesau avômalô bêŋ anôŋ. Ba intu noyabiŋ am. ⁶Ma môlô tem nodanô abô esak vovak lomaloma lôk vovak tem imbitak pik luvuluŋ. Nôm takêŋ tem imbitak ma doŋtom pik lo leŋ anêŋ daŋ ma mi denaŋ. Ba intu miŋ nodowaliŋ ami. ⁷Ma avômalô ôdôŋ yaŋ tem nijik vovak imbiŋ ôdôŋ yaŋ. Ma kiŋ yaŋ lôk anêŋ avômalô tem nijik vovak êndêŋ kiŋ yaŋ. Ma loŋ lomaloma ma tem bôm lôk duviaŋ bêŋ imbitak. ⁸Nôm takêŋ ma hatôm vovaŋ môŋ atu ba hapôm avi lôk lasabeŋ ek embathu.

^f 23:38 1Kij 9:7-8; Jer 22:5 ^g 23:39 Sng 118:26 ^h 24:2 Luk 19:44

ⁱ 24:4-5 Mat 24:23-24; 1Jon 2:18

^{9j} “Ma tem nebalon mólô ba netak êndôk anyô vi bahenjiñ ek nênem vovan êndên mólô lôk nijik mólô vônô. Mólô ma yenañ avômalô ba intu tem avômalô sapên nêpôlik esak mólô. ¹⁰Ma avômalô takatu ba êvhaviñ ya bêñ anôñ tem netak iniñ êvhaviñ, ma thêlôda tem nêpôlik esak i ba nenañ thêlôda bêñ. ¹¹^kMa plopet abôyañ bêñ anôñ tem nimbitak ba nesau avômalô bêñ anôñ. ¹²Ma avômalô takatu ba êdô nesopa Wapômbên anên abô tem nimbitak bêñ anôñ. Aên ba avômalô iniñ leñihaviñ avômalô vi tem imbitak thilibuñ. ¹³^lMa doñtom nê takatu ba imiñ lôklokwañ aleba hayô anên dañ, ma Wapômbên tem nêñ i bulubiñ. ¹⁴^mAên ba avômalô tem nenañ Wapômbên anên Abô Mavi êntêk esak anên loñ lôkliñyak bêñ emben pik sapên ek avômalô sapên nedañô vêm ka pik lo leñ anên dañ tem êyô.

Nôm kambom anôñ tem imbitak

(Mak 13:14-23; Luk 21:20-24)

¹⁵⁻¹⁶ⁿ “Plopet Daniel bôk hanañ abô te hathak nôm kambom anôñ atu ba tem imiñ loñ matheñ anôñ. (Aên ba mólô takatu ba osam abô êntêk, ma lemimimbi katô am.) Ma mólô takatu ba ômô Judia ôyê nôm êñ, ma nôsôv ketheñ ba unu dumlolê. ¹⁷^oMa nê takatu ba êmô unyak vôv, miñ hatôm nêndôk ba ini unyak kapô ek neja iniñ nômkama ami. ¹⁸Ma nê takatu ba êmô ku kapô miñ hatôm nendeni unyak ek neja iniñ kwêv thilibuñ ami. ¹⁹Ai, kikaknena. Waklavôn êñ ma tem malaiñ bêñ ek avi takatu ba esabeñ lôk avi takatu ba êv sôm hadên nali. ²⁰Noteñ mek ek malaiñ takên miñ imbitak êndên Sabat mena beleñ simbak la ami. ²¹^pEk malê nena waklavôn êñ ma tem malaiñ bomañ ba êmôn ek malaiñ tak sêbôk ba môñ anôñ aleba lêk. Ma tem miñ imbitak aên esak loñbô ami. ²²Ma miñ hadabên waklavôn malaiñ takên kisi ami, êñ ma avômalô sapên tem nema. Ma doñtom lahabi avômalô takatu ba bôk halam i yôv ba intu hadabên waklavôn êñ hi bidon.

²³^q “Waklavôn êñ ma anyôla hanañ hadên mólô nena, ‘Ôñgô, Mesia hamô loñ êntêk’ mena ‘hamô loñ tamu,’ ma miñ nôñêmimbiñ ami. ²⁴^rAnyô doho tem nêlêm ba nenañ abôyañ nena, ‘Ya ma Mesia’ mena ‘Ya ma Wapômbên anên plopet te’, ma nindum lavônjiñ lôk nômbithi ek nesau avômalô takatu ba bôk Wapômbên halam i yôv haviñ. Ma doñtom Wapômbên bôk halam i yôv ba intu miñ hatôm ami. ²⁵Odañô! Nôm takêntêk miñ lêk habitak ami denañ ma yahanañ nôm takên bêñ hadên mólô ek mólô noyabiñ am.

^j 24:9 Mat 10:22 ^k 24:11 Mat 24:5,24; 1Jon 4:1 ^l 24:13 Mat 10:22 ^m 24:14 Mat 28:19

ⁿ 24:15-16 Dan 9:27; 11:31; 12:11 ^o 24:17 Luk 17:31 ^p 24:21 Dan 12:1

^q 24:23 Mat 24:5 ^r 24:24 Lo 13:1-3; 2Te 2:8-9; ALK 13:13-14

26^s “Aêṅ ba anyô late hanaṅ hadêṅ mólô nena, ‘Ôṅgô, yani hamô loṅ thiliv,’ êṅ ma miṅ mólô unu ami. Mena hanaṅ, ‘Ôṅgô, yani hamô unyak êntêk,’ êṅ ma miṅ mólô nônêmbiniṅ ôpêṅ ami. 27^tNodaṅô! Damak hêv ba habi deda haveṅ loṅ lôkthô ma avômalô sapêṅ êyê. Ma Anyô Anêṅ Nakaduṅ atu tem êlêm ma avômalô sapêṅ tem nêgê yani aêṅ iyom.

28^u “Menak lambek ethak doṅtom êmô loṅ takatu ba alim palê hêk.

Anyô Anêṅ Nakaduṅ atu tem endelêm

(Mak 13:24-32; Luk 21:25-33)

29^v “Malaiṅ takêṅ hale halôk vêm ma ketheṅ oyaṅ ma

“wak tem imbitak momaṅiniṅ,
ma ayôṅ tem miṅ imbi deda ami,
ma vuliṅ leṅ tem nêṅem yak,

ma nôm takatu ba hamô leṅ tem nedowaliṅ.’ *Aisaia 13:10; 34:4*

30^w “Ma wak êṅ ma Anyô Anêṅ Nakaduṅ atu anêṅ lavôṅiṅ tem imbitak êṅjêk leṅ. Ma avômalô pik tem nedaṅ boloba ba nêgê Anyô Anêṅ Nakaduṅ atu tem êyô êmô buliv ba êlêm imbiṅ anêṅ lôkliṅyak lôk anêṅ deda lôkmaṅiṅ. 31^xMa lavuak tem endanṅ lôklokwaṅ bomaṅ, ma yani tem nêṅ anêṅ aṅela ba ini pik anêṅ daṅ sapêṅ ek nisup avômalô takatu ba bôk halam i yôv.

32^y “Ba intu mólô noja auk esak alokwaṅ beleṅ.ᶜ Hayeṅ ba ṅauṅ lukmuk habitak, êṅ ma oyala nena tem wak mavi êyô. 33^zMa aêṅ iyom, mólô ôyê nôm takêntêk habitak, êṅ ma noyala nena Anyô Anêṅ Nakaduṅ atu anêṅ waklavôṅ endelêm lêk habobo ba hamiṅ unyak abôlêk. 34^zYanaṅ avanôṅ êndêṅ mólô nena avômalô bôlôṅ êntêk tem miṅ nema ami denaṅ, ma nôm takêntêk sapêṅ tem imbitak. 35^aPik lôk leṅ tem nêṅ yak ba ni, ma doṅtom yenaṅ abô bute miṅ hatôm nêṅ yak ami.

Anyô te miṅ hayala waklavôṅ Yisu endelêm ami

(Mak 13:32-37; Luk 17:26-36)

36^b “Anyô te miṅ hayala Yisu anêṅ waklavôṅ endelêm ami. Aṅela leṅ miṅ eyala ami, ma Nakaduṅ miṅ hayala haviṅ ami. Ma Kamik iyom intu hayala. 37^cMa avômalô bôlôṅ êntêk tem nindum êtôm bôk idum hadêṅ Noa anêṅ waklavôṅ. Êṅ ma Anyô Anêṅ Nakaduṅ atu tem êlêm. 38-39^dAvômalô eyaṅ lo inum ma ewa i aleba êthôṅ paliṅ

^s 24:26 Luk 17:23-24 ^t 24:27 Mat 24:37-39 ^u 24:28 Luk 17:37 ^v 24:29 Ese 32:7;

Jôl 2:10,31; 2Pi 3:10; ALK 6:12-13 ^w 24:30 Dan 7:13; Sek 12:10; ALK 1:7

^x 24:31 1Ko 15:52; 1Te 4:16 ^y 24:32 Abô Bômbôm ma ‘fik’. Ma Abô Malê ma ‘sabo’, ma doṅtom sabo anêṅ waklavôṅ miṅ hatôm Israeḷ iniṅ sabo anêṅ waklavôṅ ami. Ba intu ato beleṅ iyom ek nêṅ auk esak Israeḷ iniṅ sabo anêṅ waklavôṅ. ^z 24:34 Mat 16:28

^a 24:35 Mat 5:18 ^b 24:36 Ap 1:7; 1Te 5:1-2 ^c 24:37 Stt 6:5-8 ^d 24:38-39 Stt 7:21-23

ma Noa hi yeŋ kapô. Êŋ ma ŋambô bêŋ hayô ba habuliŋ thêlô sapêŋ. Ma avômalô bôlôŋ êntêk tem nêsôŋ paliŋ aêŋ iyom. Ma Anyô Anêŋ Nakaduŋ atu tem êlêm. ⁴⁰Wak êŋ, ma anyô ju tem nêmo kulêvôŋ, ma tem enja anyô yaŋ ma yaŋ êmô. ⁴¹Ma avi ju tem nepesaŋ nômo êmô, ma tem enja avi yaŋ ma yaŋ êmô.

^{42 e} “Aêŋ ba môlô noyabiŋ am ek malê nena môlô miŋ oyala waklavôŋ atu ba môlônim Anyô Bêŋ endelêm ami. ^{43 f}Môlô lemimimbi abô êntêk katô. Unyak te anêŋ alaŋ halaŋô abô nena ŋê vani tem nijik anêŋ unyak vose, êŋ ma yani hêk lêlê ek ŋê vani miŋ hatôm nijik unyak êŋ vose ami. ⁴⁴Ma Anyô Anêŋ Nakaduŋ atu tem endelêm ba indum môlô nosoŋ kambom. Ba intu nômo lêlê aêŋ iyom.

Abô loŋ kapô hathak anyô ku mavi lôk anyô ku kambom
(Luk 12:42-46)

⁴⁵ “Aêŋ ba môlô nundum ku êtôm anyô lôkauk mavi atu ba hayabiŋ nômkama mavi. Unyak alaŋ hatak yani ek eyabiŋ anêŋ ŋê ku ba nêmo nômo êndêŋ i êtôm anêŋ wakma atu ba hatak. Vêm ma hi loŋ buyaŋ. ⁴⁶Ma unyak alaŋ havôhalêm hathak loŋbô ba hayê nena anêŋ anyô ku êŋ hadum ku mavi, ma tem lamavi esak ôpêŋ. ^{47 g}Yanaŋ avanôŋ êndêŋ môlô nena unyak alaŋ êŋ tem etak ôpêŋ ek eyabiŋ anêŋ nômkama sapêŋ.

⁴⁸ “Ma doŋtom ôpêŋ ma anyô kambom, êŋ ma tem laimbi ênjêk kapô nena, ‘Lêk sawa daim ma yenaŋ anyô bêŋ miŋ havôhalêm kethêŋ ami.’ ⁴⁹Êŋ ma hik ŋê ku takatu ba idum ku haviŋ yani ma hayaŋ nômo lôk hanum waiŋ bêŋ anôŋ haviŋ ŋê takatu ba ethak inum waiŋ ba elo molo. ⁵⁰Hadum aêŋ ba hathôŋ paliŋ, ma unyak alaŋ tem êyô ba indum ôpêŋ esoŋ kambom. ⁵¹Êŋ ma unyak alaŋ tem nêmo vovaŋ bêŋ êndêŋ yani ma êndô ôpêŋ êmô imbiŋ ŋê takatu ba esau avômalô. Loŋ êŋ ma thêlô tem nedaŋ kambom ba nesaŋ veŋiŋbôlêk ôdôŋ loŋ.

Abô loŋ kapô hathak avi muk laumiŋ

25 ^{1 h}“Wapômbêŋ anêŋ lôkliŋyak ma aêntêk. Avi muk laumiŋ ewa iniŋ atum ba i ek nêpôm ôpatu ba tem enja avi lukmuk. ²Avi lôkauk ma baheŋvi ma auk mi ma baheŋvi. ³Avi auk mi ewa iniŋ atum ba i, ma miŋ ewa iniŋ alokwaŋ thôk ami. ⁴Ma doŋtom avi lôkauk ewa iniŋ atum lôk alokwaŋ thôk halôk kolopak. ⁵Avi takêŋ eyabiŋ anyô êŋ ek êyô aleba mi ma maleniŋ hayaŋ ba êk sôm.

^e 24:42 Mat 25:13 ^f 24:43 Luk 12:39-40; ALK 16:15 ^g 24:47 Mat 25:21,23

^h 25:1 Luk 12:35; ALK 19:7

6 “Bôlôvôn biŋ ma elam, ‘Anyô hawa avi lêk hayô yôv ba alôana!’

7 “Êŋ ma avi muk takêŋ iviyô ma êpôpêk iniŋ atum. 8 Ma avi auk mi enaŋ hadêŋ avi lôk kau nena, ‘Yêlôaniŋ atum hadum ek ema ba môlô nô nê m athôk doho êlê m.’

9 “Ma avi lôk kau enaŋ, ‘Miŋ hatôm alalô sapêŋ ami ba dô, ma unu nonaŋ êndêŋ avômâlô doho ek nô nê m vuli.’

10 “Êŋ ma thêlô i ek nê nê m iniŋ vuli. Thêlô i denaŋ ma anyô atu hayô. Ma vi atu ba lêk êpôpêk i yôv ibitak êyô unyak kapô haviŋ yani ek nejaŋ nô m ma ik unyak abôlêk siŋ.

11ⁱ “Vê m ma vi atu êyô ma enaŋ, ‘Anyô bêŋ, anyô bêŋ! Uŋgwik unyak abôlêk vê ek yêlô.’

12^j “Ma doŋtom ôpêŋ hanaŋ, ‘Yanaŋ avanôŋ êndêŋ môlô nena yahathôn môlô paliŋ.’ ”

13^k “Êŋ ma Yisu hanaŋ hadêŋ avômâlô takatu ba elañô anêŋ abô nena, ‘Môlô miŋ oyala waklavôn atu ba Anyô Bêŋ tem endelê m ami. Ba intu noyabiŋ am.’”

Abô loŋ kapô hathak ŋê ku eyabiŋ valuseleŋ
(Luk 19:11-27)

14 “Nodaŋô abô doho imbiŋ. Wapômbêŋ anêŋ loŋ lôkliŋyak ma hatôm anyô te hadum ek ni loŋ buyaŋ ba halam anêŋ ŋê ku êlê m ek nê m nô mkama êndêŋ i ek neyabiŋ. 15^l Yani hik valuseleŋ sam hatôm thêlôn i auk lôk iniŋ ku ba hêv valuseleŋ 5,000 hadêŋ anyô te, ma 2,000 hadêŋ anyô yaŋ, ma 1,000 hadêŋ anyô te ma hi. 16 Ketheŋ oyaŋ ma ôpatu ba hawa 5,000 hi hadum ku hathak ma havôn 5,000 hayô hamô loŋ haviŋ. 17 Ma yaŋ atu ba hawa 2,000 hi hadum aêŋ ba havôn 2,000 hayô hamô loŋ haviŋ. 18 Ma ali atu ba hawa 1,000 hi halav lôv ba havuŋ halôk.

19 “Wak doho hale ba hi ma ŋê êŋ iniŋ anyô bêŋ havôhalê m. Ma halam i ek endañô iniŋ ku anêŋ lavôn. 20 Ma ali atu ba hawa 5,000 lôk 5,000 hayô hamô loŋ haviŋ halê m ma hanaŋ, ‘Anyô bêŋ, bôk hôêv 5,000 ek yayabiŋ. Nôŋgô! Lêk yahavôn 5,000 hayô hamô loŋ haviŋ.’

21^m “Ma anêŋ anyô bêŋ hanaŋ, ‘Mavi anôŋ! O anyô katô ba hudum ku mavi. Lêk hoyabiŋ nô mkama yaônena mavi ba intu tem yanê m nô mkama bêŋ anôŋ êndêŋ o ek oyabiŋ. Ôlê m ek alai leŋiŋmavi imbiŋ i!’

22 “Ma ôpatu ba hawa 2,000 halê m ma hanaŋ nena, ‘Anyô bêŋ, bôk hôêv ya 2,000 ek yayabiŋ. Nôŋgô! Lêk yahavôn 2,000 hayô hamô loŋ haviŋ.’

23 “Ma anêŋ anyô bêŋ hanaŋ ‘Mavi anôŋ! O anyô katô ba hudum ku mavi. Lêk hoyabiŋ nô mkama yaônena mavi ba intu tem yanê m nô mkama bêŋ anôŋ êndêŋ o ek oyabiŋ. Ôlê m ek alai leŋiŋmavi imbiŋ i!’

ⁱ 25:11 Luk 13:25-27 ^j 25:12 Mat 7:23 ^k 25:13 Mat 24:42 ^l 25:15 Lom 12:6

^m 25:21 Mat 24:45-47; Luk 16:10

24 “Êṅ ma ali atu ba hawa 1,000 halêm ma hanaṅ, ‘Anyô bêṅ, yahayala nena o ma anyô malem thêlêv. Hothak holav nôṃ hêk ku kapô atu ba miṅ hovatho ami. Ma pik atu ba anyô yaṅ hapaliv yaṅvêk halôk ma hothak howa anêṅ anôṅ. 25 Yahakô ba yahavunṅ anêṃ 1,000 atu halôk pik. Nôṅgô! Anêṃ valuseleṅ êntêk.’

26 “Ma anyô bêṅ hanaṅ viyaṅ, ‘O anyô vau kambom! Hôyê yenaṅ ku aisê ba intu honaṅ aêṅ? 27 Aisê ka miṅ hotak yenaṅ valuseleṅ halôk unyak valuseleṅ ek êmbôv doho ami ek wakma atu ba yahavôhalêm hathak loṅbô ma tem yanja doho êyômô loṅ imbiṅ.’

28-29 ⁿ “ ‘Ôpatu ba hadum ku mavi hathak yenaṅ nôṃkama ba habitak bêṅ, êṅ ma tem yatak doho êyômô loṅ imbiṅ ba yanêṃ êndêṅ ôpêṅ ba anêṅ tem imbitak bêṅ anôṅ. Ma ôpatu ba miṅ hadum ku hathak yenaṅ nôṃkama ami, êṅ ma tem yanêṃ dokte atu ba havalonṅ loṅ vê êṅjêk yani. Ba intu noja 1,000 atu vê êṅjêk ôpêṅ ba nôṃnêṃ êndêṅ ôpatu ba hawa 10,000. 30 °Ma nôṃnêṃ ôpêṅ vê ba ni loṅ momaṅiniṅ. Loṅ êṅ ma tem nedaṅ kambom ba nesaṅ veṅiṅbôlêk ôdôṅ loṅ.’ ”

Abô loṅ kapô hathak boksipsip lôk bokmeme

31 ^p “Anyô Anêṅ Nakaduṅ atu ma tem êlêm imbiṅ deda lôkmaṅiṅ lôk aṅela ma tem êndôk êṃô biṅ ek endanṅ avômalô iniṅ abô êtôm kiṅ. 32 °Tem nesak doṅtom ba ini êndêṅ yani ma embaki vose ni ôdôṅ ju êtôm boksipsip anêṅ alaṅ hathak hik boksipsip sam ba êṃô buyaṅ ma bokmeme êṃô buyaṅ. 33 Ma yani tem etak boksipsip êṃô baṅ vianôṅ ma bokmeme êṃô baṅ vikeṅ.

34 “Êṅ ma tem enaṅ êndêṅ avômalô takatu ba êṃô baṅ vianôṅ nena, ‘Môlô nôlêm! Wakamik bôk hadum mavi hadêṅ môlô. Nôlêm noja loṅ lôkliṅyak atu ba Wapômbêṅ lahaviṅ nêṃ êndêṅ môlô. Sêbôk ba yani hapesaṅ pik lukmuk, ma hapesaṅ loṅ êṅ êk môlô. 35 °Yahama kisi ma môlô ôêv nôṃ hadêṅ ya, ma yahathakmuniṅ ma ôêv ṅaṅ hadêṅ ya, ma ya anyô loṅ buyaṅ ma owa ya thô. 36 Ya sôp mi ma ôêv sôp hadêṅ ya, yahapôm lijiṅ ma oyabiṅ ya, yahamô koladôṅ ma ôlêm ôyê ya. Aêṅ ba nôlêm noja loṅ lôkliṅyak atu!’

37 “Ma avômalô thêthônṅ tem nenaṅ injik liṅ, ‘Anyô Bêṅ, aṅgê te ma yêlô ayê homa kisi ba yêlô êv nôṃ hadêṅ o ma hothakmuniṅ ba yêlô êv ṅaṅ hadêṅ o? 38 Aṅgê te ma o anyô loṅ buyaṅ ba yêlô awa o thô ma o sôp mi ba yêlô êv sôp hadêṅ o? 39 Aṅgê te ma hôpôm lijiṅ ba yêlô ayabiṅ o lôk ayê hôṃô koladôṅ ba yêlô athôk ayê o?’

ⁿ 25:28-29 Mat 13:12; Mak 4:25; Luk 8:18 ° 25:30 Mat 8:12; Luk 13:28

^p 25:31 Mat 16:27; 19:28 ^q 25:32 Ese 34:17; ALK 20:11-13 ^r 25:35 Ais 58:7

40^s “Ma Kinj tem enaŋ êndêŋ i, ‘Yanaŋ avanôŋ êndêŋ môlô! Môlô bôk udum nôŋ takêŋ hadêŋ yenaŋ avômalô takatu ba athêŋ mi, êŋ ma hatôm udum hadêŋ ya.’

41^t “Yôv ma tem enaŋ êndêŋ avômalô takatu ba imiŋ baŋ vikerŋ nena, ‘Môlô nu! Wapômbêŋ lêk hêv malaiŋ hadêŋ môlô ba unu loŋ atum hathaŋ wak nômbêŋ intu sapêŋ. Bôk ebaŋ yôv ba hamô ek Sadaŋ lôk anêŋ nê ku nêndôk. 42 Sêbôk ba yahama kisi ma miŋ ôêv nôŋ hadêŋ ya ami, ma yahathakmuniŋ ma miŋ ôêv ŋaŋ hadêŋ ya ami. 43 Ma ya anyô loŋ buyaŋ ma miŋ owa ya thô ami, ma ya sôp mi ma miŋ ôêv sôp hadêŋ ya ami. Yahapôm lijiŋ ba yahamô koladôŋ ma miŋ oyabiŋ ya ami. Ba intu môlô nu loŋ atum êŋ.’

44 “Ma tem nenaŋ, ‘Anyô Bêŋ, aŋgê te ma yêlô ayê homa kisi, mena hothakmuniŋ mena o anyô loŋ buyaŋ, mena o sôp mi, mena hôpôm lijiŋ, mena hômô koladôŋ, ba miŋ yêlô êv o sa ami?’

45 “Ma tem enaŋ nena, ‘Yanaŋ avanôŋ êndêŋ môlô! Môlô miŋ bôk udum nôŋ takêŋ hadêŋ yenaŋ avômalô takatu ba athêŋ mi te ami. Êŋ ma hatôm udum nôŋ êŋ hadêŋ ya.’

46^u “Aêŋ ba avômalô takêŋ tem ini ek neja vovaŋ wak nômbêŋ intu sapêŋ. Ma doŋtom avômalô thêthôŋ tem ini ek neja lôkmala êtôm wak nômbêŋ intu sapêŋ.”

ŋê bêŋbêŋ êbôlêm auk ek nijik Yisu vônô
(Mak 14:1-2; Luk 22:1-2; Jon 11:45-53)

26 ¹Yisu hanaŋ abô nômbêŋ êŋ yôv ma hanaŋ hadêŋ anêŋ nê ku nena, ²v “Môlô oyala nena wak ju hêk denaŋ ma waklavôŋ anêŋ athêŋ nena Hale ba Hi” tem êyô. Waklavôŋ êŋ ma tem netak ya Anyô Anêŋ Nakaduŋ atu êndôk avômalô doho baheŋiŋ ek nijik ya vônô esak a.”

³Ma nê bêŋbêŋ êbôk da lôk avômalô iniŋ nê bêŋbêŋ ethak doŋtom halôk anyô bêŋ habôk da Kaiapas anêŋ unyak. ⁴Ma êbôlêm loŋôndê ek nesau Yisu ba nebalôŋ ek nijik yani vônô. ⁵Ma thêlô enaŋ, “Lêk ma waklavôŋ mathêŋ ba intu natak ku êŋ ênjêk vêmam. Yakô avômalô tem leŋiŋmaniŋ ba nijik vovak.”

Avi te hanŋasô nôŋ ôv mavi hayô hamô Yisu wakadôk
(Mak 14:3-9; Jon 12:1-8)

⁶Wak êŋ ma Yisu hamô Saimon anêŋ unyak anêŋ Betani. Sêbôk ma ôpêŋ hapôm palê lepla ma doŋtom bôk mi. ⁷xMa thai lôk Yisu ma anêŋ nê ku eyaŋ nôŋ denaŋ ma avi te halêm unyak kapô. Ma hawa kolopak

^s 25:40 Snd 19:17; Mat 10:42; Mak 9:41 ^t 25:41 Mat 7:23 ^u 25:46 Dan 12:2; Jon 5:29
^v 26:2 Kis 12:1-27; Mat 20:18 ^w 26:2 Sêbôk Wapômbêŋ anêŋ aŋela hik Ijip iniŋ apenena môŋ vônô. Ma Israël ma hale ba hi ba miŋ hik te vônô ami. ^x 26:7 Luk 7:37-38

valu te ba thapuk ba nô m ôv mavi hamô kapô ba anêṅ vuli ma bêṅ anôṅ. Ma avi atu hi haṅgasô nô m ôv mavi êṅ hayô hamô Yisu wakadôk.

⁸Ἰê ku êyê nô m êṅ ma leṅṅmanîṅ ba enaṅ, “Aisê ka habuliṅ nô m ôv mavi êṅ hi oyaṅ? ⁹Hatôm nê m ek anyô yaṅ nê m vuli ma naja valuselenṅ bêṅ esak ek nanê m avômalô siv sa.”

¹⁰Yani halanṅ thêlônîṅ abô êṅ ma hanaṅ, “Aisê ka môlô ôêv malaiṅ hadêṅ avi êntêk? Yani hadum nô m mavi anôṅ hadêṅ ya. ¹¹Avômalô siv tem nê m ô imbiṅ môlô êtôm wak nô mbêṅ intu sapêṅ. Ma doṅtom tem miṅ yamô imbiṅ môlô sawa daim ami. ¹²Avi êntêk haṅgasô nô m ôv mavi hayô hamô ya ek epesaṅ yaleṅviṅkupik ek nedav ya. ¹³Odaṅô! Yanaṅ avanôṅ êndêṅ môlô! Pik nô mbêṅ atu ba enaṅ yenaṅ Abô Mavi bêṅ haveṅ, ma tem nenaṅ esak nô m atu ba avi êntêk lêk hadum imbiṅ ek avômalô leṅṅimbi yani.”

Judas habutiṅ abô ek nê m Yisu êndêṅ ḡê bêṅbêṅ

(Mak 14:10-11; Luk 22:3-6)

¹⁴Judas Iskaliot ma ḡê ku laumiṅ ba lahavuju takatu te ma yani hi hadêṅ ḡê bêṅbêṅ êbôk da ¹⁵zma hanaṅ hik i liṅ, “Yanê m Yisu êndêṅ môlô, ma tem nô nê m malê te êndêṅ ya?” Ma ekatuṅ valuselenṅ seleva hatôm 30 ba êv hadêṅ yani. ¹⁶Êṅ ma Judas habôlê m loṅôndê ek nê m Yisu êndôk thêlô baheṅṅ.

Yisu hayaṅ nô m waklavôṅ Hale ba Hi haviṅ anêṅ ḡê ku

(Mak 14:12-21; Luk 22:7-13,21-23; Jon 13:21-30)

¹⁷aWaklavôṅ anêṅ athêṅ nena Eyaṅ Polom Yis Mi anêṅ wak te môṅ hayô. Ma ḡê ku i hadêṅ Yisu ma enaṅ hik yani liṅ, “Lemhaviṅ yêlô ana unyak alê ek napôpêk nô m leṅṅimbi waklavôṅ Hale ba Hi êndôk?” ¹⁸Ma yani hanaṅ, “Môlô unu malak bêṅ kapô ba ôpôm ôpatu ma nonaṅ êndêṅ yani nena, ‘Kêdôṅwaga hanaṅ nena anêṅ waklavôṅ atu ma lêk habobo. Ma yani lôk anêṅ ḡê ku tem nêlê m anê m unyak ek leṅṅimbi waklavôṅ Hale ba Hi.’ ” ¹⁹Ma ḡê ku idum hatôm atu ba yani hanaṅ ba thêlô i êpôpêk waklavôṅ Hale ba Hi anêṅ nô m.

²⁰Bôlôvôṅ ma Yisu hayaṅ nô m hamô haviṅ anêṅ ḡê ku laumiṅ ba lahavuju takatu ²¹ma hanaṅ, “Yanaṅ avanôṅ êndêṅ môlô nena môlô te tem enaṅ ya bêṅ.” ²²Ἰê ku kapôlôṅṅîṅ malaiṅ kambom ba thêlô tomtom enaṅ, “Anyô Bêṅ, ya mi! Aêṅ e?” ²³bÊṅ ma Yisu hanaṅ nena, “Ôpatu ba hatak baṅ halôk belev haviṅ ya intu tem enaṅ ya bêṅ. ²⁴Anyô Anêṅ Nakaduṅ atu tem ni êtôm atu ba bôk eto yôv hathak yani. Ma doṅtom alikakna. Malaiṅ bêṅ ek ôpatu ba hanaṅ Anyô Anêṅ Nakaduṅ bêṅ. Talêbô miṅ bôk havathu ami, êṅ ma mavi ek ôpêṅ!”

^γ 26:11 Lo 15:11 ^z 26:15 Sek 11:12; Mat 27:3 ^a 26:17 Kis 12:14-20 ^b 26:23 Sng 41:9

²⁵Ma Judas, ôpatu ba tem enaŋ Yisu bêŋ, hanaŋ hik liŋ nena, “Kêdônŋwaga, ya mi! Aêŋ e?” Ma Yisu hanaŋ, “Hatôm intu honaŋ aêŋ.”

Yisu hêv polom lo waiŋ leŋiŋimbi yani
(*Mak 14:22-26; Luk 22:15-20; 1Ko 11:23-25*)

²⁶Thêlô eyaŋ nôŋ hamô ma Yisu hawa polom te ma hêv lamavi. Vêŋ ma haya ba hêv hadêŋ anêŋ ŋê ku ma hanaŋ, “Noja ba oŋgwaŋ. Êntêk ma yenaŋ vathiap.” ²⁷Vêŋ ma hawa tase lôk waiŋ ma hêv lamavi. Ma hêv hadêŋ thêlô ma hanaŋ, “Môlô sapêŋ nunum. ²⁸Êntêk ma yenaŋ thalalen atu ba tem eŋgasô ek embak tabô imbiŋ Wapômbêŋ lôk avômalô pik êntêk ek nêŋ avômalô bêŋ anôŋ iniŋ kambom vê. ²⁹Odaŋô! Yanaŋ êndêŋ môlô nena tem miŋ hatôm yanum waiŋ êŋ esak loŋbô ami endeba waklavôŋ êŋ hayô ma tem yanum waiŋ lukmuk êmô Wakamik anêŋ loŋ lôkliŋyak kapô.” ³⁰Êv yeŋ te vêŋ ma ethak ba i Dum Oliv.

Yisu hanaŋ nena Pita tem enaŋ nena hathôŋ yani paliŋ
(*Mak 14:27-31; Luk 22:31-34; Jon 13:36-38*)

³¹Ma Yisu hanaŋ hadêŋ anêŋ ŋê ku, “Bôk eto hêk Wapômbêŋ anêŋ kapyana nena,

“Tem yaŋgik boksipsip alaŋ vônô,

ma boksipsip tem nêsôv mayaliv ba ini.”

Sekalaia 13:7

Ba intu yaô bôlôvôŋ ma tem môlô ôŋgô nôŋ takatu ba tem êpôm ya. Ma môlô sapêŋ tem notak ya ma nêsôv mayaliv ba unu. ³²Ma doŋtom hik ya liŋ hathak loŋbô, ma tem yamôŋ ba yana Galili vêŋ ka môlô nombeŋ ya yam.”

³³Ma Pita hanaŋ nena, “Dô! Thêlô sapêŋ etak o ba i, ma tem yamiŋ imbiŋ o denaŋ.” ³⁴Ma Yisu hanaŋ nena, “Ondaŋô! Yanaŋ avanôŋ biŋ êndêŋ o nena bôlôvôŋ êntêk ma tale miŋ halaŋ ami denaŋ, ma tem onaŋ êtôm bôlôŋ lô nena hôthôŋ ya paliŋ.” ³⁵Ma Pita hanaŋ, “Mi anôŋ! Ik ya vônô, ma miŋ hatôm yanaŋ nena yahathôŋ o paliŋ ami. Milôk!” Ma ŋê ku sapêŋ enaŋ abô êŋ iyom.

Yisu hateŋ hamô Getsemani
(*Mak 14:32-42; Luk 22:39-46*)

³⁶Vêŋ ma Yisu lôk anêŋ ŋê ku êyô loŋ atu ba elam nena Getsemani ma hanaŋ hadêŋ i, “Môlô nôŋmô loŋ êntêk ma yana saka ek yateŋ mek.” ³⁷Ma hawa Pita lôk Sebedi nakaduŋ luvi ba i. Ma yani kapô lêk malaiŋ bomaŋ. ³⁸Ma hanaŋ hadêŋ thêlô, “Yakapôlôŋ lêk malaiŋ bomaŋ hatôm lêk yahama yôv. Môlô nôŋmô loŋ êntêk ma nôŋnêŋ lêlê imbiŋ ya.” ³⁹Ma hi

^c 26:28 Kis 24:8; Jer 31:31-34; Sek 9:11; 1Ko 10:16 ^d 26:30 Luk 22:39; Jon 18:1

^e 26:31 Jon 16:32 ^f 26:32 Mat 28:7,16 ^g 26:34 Mat 26:69-75 ^h 26:38 Jon 12:27

daim dokte ma hêv yak ba thohavloma halôk pik. Ma hateŋ mek nena, “Yenaŋ Wakamik, loŋôndê vi hamô, êŋ ma yalerhaviŋ onja tase êntêk vê ênjêk ya. Ma doŋtom miŋ osopa yenaŋ yalerhaviŋ ami. Mi, osopa oda anêm lemhaviŋ.”

⁴⁰Ma Yisu hale hi ma hayê ŋê ku takatu ma lêk êk sôm. Êŋ ma hanaŋ hik Pita liŋ, “Aisê? Môlô miŋ hatôm nônêm lêlê imbiŋ ya êtôm wakma te ami e? ⁴¹Nômô lêlê ba noterŋ mek ek miŋ nônêm yak ba nundum kambom ami. Kapô lahaviŋ indum mavi ma doŋtom auk ma pulusikna ba miŋ hatôm indum ami.”

⁴²Ma havôhi hathak loŋbô ma hateŋ mek nena, “Wakamik, lemhaviŋ malaiŋ bêŋ êntêk êpôm ya, êŋ ma mavi. Ma tem yandum êtôm honaŋ.” ⁴³Ma halehi hathak loŋbô ma hayê thêlô êk sôm denaŋ ek malê nena maleŋiŋ hayaŋ ba miŋ hatôm nêmô lêlê ami. ⁴⁴Ma hatak thêlô ma havôhi hateŋ mek bô atu bôlôŋ te lu hathak loŋbô.

⁴⁵Vêm ma halehi hadêŋ anêŋ ŋê ku ma hanaŋ, “Môlô ôêk sôm ba owa lovak denaŋ e? Odaŋô. Wakma lêk habobo ek netak ya Anyô Anêŋ Nakaduŋ atu êndôk ŋê kambom baheŋiŋ. ⁴⁶Aêŋ ba numbiyô ek alôana! Ôŋgô! Ôpatu ba tem enaŋ ya bêŋ lêk halêm yôv!”

Evaloŋ Yisu

(*Mak 14:43-50; Luk 22:47-53; Jon 18:1-11*)

⁴⁷Yisu hanaŋ abô denaŋ ma Judas hayô. Yani ma ŋê ku laumiŋ ba lahavuju takatu te. Ma avômalô bêŋ anôŋ êlêm iviŋ yani ba ewa biŋ vovak lôk okdiba. Ŋê takêŋ ma ŋê bêŋbêŋ êbôk da lôk avômalô iniŋ ŋê bêŋbêŋ êv thêlô ba êlêm. ⁴⁸Ôpatu ba tem enaŋ Yisu bêŋ bôk hik lavôŋiŋ te thô hadêŋ i nena, “Ôpatu ba yahaliŋu, êŋ ma Yisu ba nobaloŋ!” ⁴⁹Ma ôpêŋ hi ketheŋ hadêŋ Yisu ma hanaŋ, “Kêdôŋwaga, bôlôvôŋ mavi.” Ma haliŋu yani.

⁵⁰Ma Yisu hanaŋ, “Aiyaŋ, undum ku atu ba hólêm hathak.” Ma ŋê takatu ba êlêm haviŋ Judas i ma evaloŋ Yisu ba ewa ba i.

⁵¹Ma anyô te atu ba hamiŋ haviŋ Yisu hadadi anêŋ biŋ vovak ma hale anyô bêŋ habôk da anêŋ anyô ku te limbuk vi vê. ⁵²Ma Yisu hanaŋ, “Otak anêm biŋ êndôk anêŋ loŋ esak loŋbô! Ôpatu ba hik vovak hathak biŋ, ma biŋ êŋ tem enjaŋ yani vônô. ⁵³Lemimbi! Yahalaŋ hadêŋ Wakamik ma ketheŋ ma yani tem nêm aŋela vovak ôdôŋ laumiŋ ba lahavuju ma doho imbiŋ ba nêlêm ek nêlêm ya sa. ⁵⁴Ma doŋtom abô atu ba bôk hêk Wapômbêŋ anêŋ kapyâ tem injik anôŋ aisê? Wapômbêŋ anêŋ kapyâ hanaŋ nena nôm takêŋ tem êpôm ya.”

⁵⁵Êŋ ma Yisu hanaŋ hadêŋ avômalô nômbêŋ atu nena, “Ya ma anyô kambom anôŋ ba intu owa biŋ vovak lôk okdiba ba ôlêm ek nobaloŋ ya

¹ 26:46 Jon 14:31 ² 26:51 Jon 18:26 ³ 26:52 Stt 9:6; ALK 13:10 ⁴ 26:55 Luk 19:47; 21:37

e? Aisê? Wak nômbênj intu ma yahadônj avômalô hamô unyak mathej anêj piklêvônj ma miñj ovalonj ya ami eka? ⁵⁶Ma doñtom nômkama takêntêk ba lêk habitak ek plopet iniñj abô takatu ba bôk eto injik anônj.” Êñj ma anêj ñê ku sapêj etak yani ma êsôv mayaliv ba i.

Yisu hadum abô

(Mak 14:53-65; Luk 22:54-71; Jon 18:13-24)

⁵⁷Ïjê takatu ba evalonj Yisu ewa ba i Kaiapas anêj unyak, ôpêj ma anyô bênj habôk da. Ïjê lôkauk hathak abô balabuñj lôk ñê bênjbênj ethak doñtom ba êmô lonj êñj. ⁵⁸Ma Pita hasopa Yisu havej yam ma doñtom havej daim dokte. Ma habitak hayô anyô bênj habôk da anêj badêj kapô. Ma hi halôk hamô haviñj sôp bidonj ek êñjê nena malê intu tem imbitak.

⁵⁹Ïjê bênjbênj êbôk da lôk Sanhedlin sapêj^m êbôlêm avômalô doho ek nenañ abôyanj esak Yisu ek thêlô nindum abô esak ek nijik yani vônô. ⁶⁰Anyô bênj anônj êlêm ma enañ abôyanj hathak yani, ma doñtom thêlô miñj êpôm Yisu anêj kambom te ek nijik yani vônô ami. Êñj ma anyô ju êlêm ⁶¹“ma enañ, “Anyô êntêk bôk hanañ yôv nena, ‘Yahatôm yandiniñj Wapômbênj anêj unyak mathej ma êtôm wak lô iyom ma tem yandav esak lonjbô.’”

⁶²Êñj ma anyô bênj habôk da haviyô hamiñj ma hanañ hik Yisu liñj nena, “Anyô ju êntêk lêk enañ o bênj yôv ma o bônônj eka? O abô mi e?” ⁶³“Ma doñtom Yisu bônônj iyom. Ma anyô bênj habôk da hanañ hadêj Yisu, “Yanañ êndênj o! Ondam Wapômbênj lôkmala atu anêj athênj ba onañ êndênj yêlô nena, ‘O ma Mesia, Wapômbênj anêj nakaduñj atu e?’”

⁶⁴“Ma Yisu hanañ nena, “Oda honañ aêj. Ma yanañ abô te imbiñj êndênj môlô sapêj nena wak te am ka tem môlô ôñgô Anyô Anêj Nakaduñj atu tem êmô Wapômbênj Lôkliñyak Anônj bañ vianônj ba tem êyô êmô buliv ba êlêm.”

⁶⁵“Ma anyô bênj habôk da halanjô abô êñj ma hakakaviñj anêj kwêv ma hanañ, “Lêk yôv! Ôpêntêk habuliñj Wapômbênj anêj athênj ba hanañ nena yanida ma hatôm Wapômbênj ba môlô lêk olanjô abô êñj yôv! Aisê ka alalô leñjñhaviñj nadañjô abô doho imbiñj? ⁶⁶“Môlônim auk aisê? Yandum malê te?” Ma thêlô enañ, “Yani hanañ abôma hathak Wapômbênj ba intu ema.”

⁶⁷“Êñj ma thêlô êsôvwapôk hathak Yisu thohavloma ma êpêj yani. Ma doho epetav yani ⁶⁸ba enañ, “O ma Mesia e? O plopet te ma onañ êndênj yêlô nena opalê intu hik o?”

^m 26:59 Elam iniñj kaunsil nena ‘Sanhedlin’. ⁿ 26:61 Jon 2:19-21 ^o 26:63 Ais 53:7; Mat 27:12 ^p 26:64 Sng 110:1; Dan 7:13; Mat 24:30 ^q 26:65 Mat 9:3; Jon 10:33
^r 26:66 Wkp 24:16; Jon 19:7 ^s 26:67 Ais 50:6; 53:5

Pita hanaŋ nena hathônŋ Yisu paliŋ
(*Mak 14:66-72; Luk 22:55-62; Jon 18:15-18,25-27*)

⁶⁹Pita hamô unyak atu anêŋ badêŋ kapô ma avi ku te halêm hadêŋ yani ma hanaŋ, “O êntêk intu bôk hoveŋ haviŋ Yisu anêŋ Galili.” ⁷⁰Ma Pita hanaŋ, “Injo! Yahathônŋ abô intu ba honaŋ paliŋ!” Ma avômalô sapêŋ elañô anêŋ abô.

⁷¹Pita hi badêŋ abôlêk ma avi ku yaŋ hayê ma hanaŋ hadêŋ avômalô, “Anyô êntêk bôk hamô haviŋ Yisu anêŋ Nasalet.” ⁷²Ma Pita dalam Wapômbêŋ anêŋ athêŋ ba hanaŋ hathak loŋbô, “Mi anôŋ! Yahathônŋ ôpêntu paliŋ!” ⁷³Vêm ma nê takatu ba imiŋ badêŋ kapô êlêm hadêŋ Pita ma enaŋ, “Môlô lemimselo doŋtom ba intu o ma Yisu anêŋ anyô te.”

⁷⁴Ma doŋtom Pita hanaŋ, “Ya miŋ yahanaŋ abô avanôŋ ami, êŋ ma tem Wapômbêŋ nêm vovaŋ êndêŋ ya. Yahalam Wapômbêŋ anêŋ athêŋ ba yahanaŋ nena yahathônŋ ôpêntu paliŋ!” Ketheŋ oyaŋ ma tale halaŋ. ⁷⁵Ma Pita lahabi abô atu ba Yisu hanaŋ hadêŋ yani nena, “Tale miŋ halaŋ ami denaŋ, ma tem onaŋ êtôm bôlôŋ lô nena hôthônŋ ya paliŋ.” Êŋ ma Pita hale yaŋ ma lahiki ba halaŋ bêŋ.

Ewa Yisu ba i hadêŋ Pailat
(*Mak 15:1; Luk 23:1-2; Jon 18:28-32*)

27 ¹Lôkbôk momaŋiniŋ ma nê bêŋbêŋ êbôk da sapêŋ lôk avômalô Israeŋ iniŋ nê bêŋbêŋ ethak doŋtom ma ibutiŋ abô ek nijik Yisu vônô. ²Ma ekak baŋ luvi lusu ma ewa ba i hadêŋ Pailat, anyô Lom atu ba hayaŋiŋ Judia.

Judas hama
(*Ap 1:18-19*)

³Judas ôpatu ba hanaŋ Yisu bêŋ halaŋô nena lêk idum abô yôv ek nijik Yisu vônô. Êŋ ma lahiki bêŋ ba hi hêv valuseleŋ 30 seleva takatu hadêŋ nê bêŋbêŋ êbôk da lôk avômalô iniŋ nê bêŋbêŋ hathak loŋbô ⁴ma hanaŋ, “Lêk yahadum kambom hathak yahanaŋ ôpatu ba kambom mi bêŋ.”

Êŋ ma thêlô enaŋ, “Oda anêm malaiŋ ma miŋ yêlôaniŋ ami.” ⁵Ma Judas hakaliv valuseleŋ seleva takêŋ hayô unyak matheŋ kapô ma hi havaklôk ba hama.

⁶Ma nê bêŋbêŋ êbôk da isup valuseleŋ seleva takêŋ ba enaŋ, “Valuseleŋ êntêk ma valuseleŋ êv ek nijik anyô vônô esak. Ba intu abô balabuŋ hanaŋ nena valuseleŋ takêŋ ma miŋ nandô êmô imbiŋ unyak

¹ 26:75 Mat 26:34 ² 27:5 Mat 26:14-15

mathej anêj valuselej ami.” ⁷Ma thêlô ibutinj abô ek nênem anyô hapesañ uñ anêj pik bute vuli ek nedav avômalô loñ buyañ ênjêk. ⁸Ma avômalô elam pik êj nena “Enjasô Thalalej” ek malê nena ewa valuselej ek nijik anyô yañ vônô esak. ⁹⁻¹⁰“Ba intu Wapômbên anêj abô hik anôj ba hanañ hadên plopet Jelemaia nena,

“Thêlô ewa valuselej ba êv anyô hapesañ uñ anêj pik bute vuli hatôm atu ba Wapômbên hanañ hadên ya.

Valuselej êj ma avômalô Isael elam hatôm yani anêj vuli ba êv ek nijik yani vônô.”

Sekalaia 11:12-13

Yisu hadum abô hathak Pailat

(Mak 15:2-15; Luk 23:1-5,13-25; Jon 18:28-19:16)

¹¹Yisu hamiñ anyô bên Pailat thohavloma, ma Pailat hanañ, “O ma avômalô Isael iniñ kinj e?” Ma Yisu hanañ nena, “Intu êj, hatôm intu honañ.”

¹²“Jê bênjbên êbôk da lôk avômalô iniñ jê bênjbên ibi Yisu liñkupik hathak abô lomalama. ¹³Êj ma Pailat hanañ, “Aisê! Miñ holajoñ iniñ abô ami ma o bônôj eka?” ¹⁴Ma doñtom yani bônôj iyom ma miñ hanañ iniñ abô viyañ ami. Ba intu Pailat hasoñ kambom.

¹⁵Waklavôj Hale ba Hi nômbên intu, ma avômalô ethak elam anyô koladôj te anêj athên ek Pailat nêem vê. Ma Pailat hathak hêv ôpên vê.

¹⁶Sondabên êj ma anyô te anêj athên nena Yisu Balabas hamô koladôj. Ma avômalô bên anôj eyala ôpên. ¹⁷Aên ba avômalô sapên ethak doñtom ma Pailat hanañ hik thêlô liñ, “Yatak opalê te êndên mólô, Balabas mena Yisu atu ba elam nena Mesia?” ¹⁸*Pailat hayala nena jê bênjbên êbôk da lôk jê bênjbên leñjdañ hathak Yisu ba intu idum abô ek yani ba hanañ aên.

¹⁹Pailat halañô abô denañ ma yanavi hêv abô hadên yani ba hanañ, “Bôkam ma yahayê niavinj te ba yahakô kambom. Aên ba miñ undum nômlate êndên anyô thêthônj intu ami.”

²⁰Ma doñtom jê bênjbên êbôk da lôk jê bênjbên êlôk avômalô leñj ek nendam Balabas ma nenañ êndên Pailat nena nijik Yisu vônô. ²¹Aên ba Pailat hanañ hik thêlô liñ, “Yatak anyô ju êntêk yañ sê?” Ma avômalô elam, “Balabas.” ²²Ma Pailat hanañ hik thêlô liñ hathak loñbô nena, “Ma Yisu atu ba elam nena Mesia, yandum ôpên aisê?” Ma sapên elam nena, “Nijik vônô esak a!” ²³Ma Pailat hanañ, “Eka? Yani hadum malê kambom?” Ma doñtom thêlô elam lôklala hathak loñbô nena, “Nijik vônô esak a!”

²⁴†Pailat halañô thêlônij kaêk ma hayê nena vovak bên hadum ek imbitak ba anêj ku êj tem miñ hik anôj ami. Êj ma yani hawa ñañ ma

† 27:9-10 Jer 19:13; 32:6-9 * 27:12 Ais 53:7 x 27:18 Jon 11:47-48; 12:19

† 27:24 Lo 21:6-9

hathik baŋ hamiŋ avômalô maleniŋ ma hanaŋ nena, “Ôpêntêk hama, ma môlôda unim malaiŋ ma miŋ yenaŋ malaiŋ ami!” ^{25z}Ma avômalô sapêŋ enaŋ viyaŋ, “Yôv! Yêlô lôk yêlôaniŋ avômena iniŋ malaiŋ!” ²⁶Êŋ ma Pailat hatak Balabas ba hi. Ma hanaŋ ek nebali Yisu esak yak lôkmaŋgiŋ vêm ma hatak halôk ŋê vovak baheŋiŋ ek nijik vônô esak a.

Ŋê vovak enaŋ abôma hathak Yisu

(Mak 15:16-20; Jon 19:2-3)

²⁷Pailat anêŋ ŋê vovak ewa Yisu ba i Pailat anêŋ unyak badêŋ kapô. Ma elam ŋê vovak sapêŋ êlêm ethak doŋtom ba ekalabu yani siŋ. ²⁸aMa ibi anêŋ nômkama thô ba hamiŋ liŋ popam. Ma ewa kiŋ anêŋ kwêv thalaleŋ daim te ma ik hathak yani. ²⁹Ma ewa yak lôkmaŋgiŋ atu ba epesaŋ hatôm kiŋ iniŋ kuluj ma ik halôk wakadôk. Ma etak kôm halôk yani baŋ vianôŋ ba havalonŋ hatôm kiŋ iniŋ kwandiŋ. Ma thêlô elek veŋiŋdônŋ lêlô hadêŋ yani ma enaŋ abôma nena, “Waklêvônŋ mavi, avômalô Israel iniŋ kiŋ!” ^{30b}Ma vi êsôvwapôk hathak yani ma vi ewa kwandiŋ atu ba ik wakadôk hathak. ³¹Ma enaŋ abôma hathak yani vêm ma ibi kwêv thalaleŋ atu thô ma ik yanida anêŋ kwêv daim hathak loŋbô. Ma elom yani ba i ek nijik vônô esak a.

Ik Yisu hathak a

(Mak 15:21-32; Luk 23:26-43; Jon 19:17-27)

³²Ewa ba i ma êpôm anyô Sailini te ba anêŋ athêŋ nena Saimon halôk loŋôndê. Ma êpôviŋ ôpêŋ ek enja Yisu anêŋ alovalaŋaŋsiŋ. ³³Êŋ ma thêlô i êyô loŋ te anêŋ athêŋ nena Golgota, athêŋ êŋ anêŋ ôdônŋ nena Loŋ Lenkadôk Lokwaŋ. ^{34c}Loŋ êŋ ma thêlô ewa waiŋ ba eyelaŋ nôm maniŋ te halôk ma êv hadêŋ yani ek inum ek miŋ vovaŋ bêŋ anôŋ ami. Yani hanum dokte iyom ma hadô. ^{35d}Êŋ ma thêlô ik yani loŋ hathak a. Vêm ma ibi valu ek nêgê nena opalêla intu tem neja anêŋ kwêv lo sôp. ³⁶Vêm ma êlôk êmô ma eyabiŋ iniŋ ku êŋ. ³⁷Yani wakadôk vuliŋ ma eto abô atu ba idum anêŋ abô ŋama hathak ba eto nena,

ÔPÊNTÊK MA YISU, AVÔMALÔ ISRAEL INIŋ KIIŋ

^{38e}Ma êthôkwêŋ anyô vani lokwaŋju haviŋ. Êthôkwêŋ yaŋ hamiŋ Yisu baŋ vianôŋ, ma yaŋ hamiŋ baŋ vikeŋ. ^{39f}Ma avômalô takatu ba elom loŋôndê êŋ ba i ibi abôma hathak yani lôk itutuniŋ leniŋkadôk ^{40g}ba enaŋ, “O atu ba honaŋ nena tem undiniŋ Wapômbêŋ anêŋ unyak matheŋ ma ondav esak loŋbô êtôm wak lô iyom e? Êŋ ma nêŋ oda bulubiŋ! O ma Wapômbêŋ anêŋ Nakaduŋ, e? Êŋ ma otak alovalaŋaŋsiŋ ma ôlêm pik!”

^z 27:25 Ap 5:28 ^a 27:28 Luk 23:11 ^b 27:30 Ais 50:6 ^c 27:34 Sng 69:21

^d 27:35 Sng 22:18 ^e 27:38 Ais 53:12 ^f 27:39 Sng 22:7; 109:25 ^g 27:40 Mat 26:61; Jon 2:19

⁴¹Ma nê bêtjbetj êbôk da lôk nê lôk kauk hathak abô balabuŋ lôk avômalô iniŋ nê bêtjbetj, thêlô enaŋ abôma haviŋ ba enaŋ, ⁴²“Ôngô! Yani bôk hêv avômalô vi bulubiŋ, ma doŋtom miŋ hatôm nê m yanida bulubiŋ ami eka? Yani ma Israel iniŋ kiŋ e? Êŋ ma etak alovalaŋaŋsiŋ ba êlêm pik ek alalô nagê ba nanê mimiŋ yani! ⁴³hÔpêŋ hêvhaviŋ Wapômbêtj ba hanaŋ, ‘Ya Wapômbêtj anêŋ Nakaduŋ’. Yôv! Alalô nagê! Wapômbêtj lahaviŋ nê m yani bulubiŋ e?” ⁴⁴Ma anyô kambom ju atu ba imiŋ alovalaŋaŋsiŋ haviŋ yani enaŋ abôma haviŋ.

Yisu hama

(*Mak 15:33-41; Luk 23:44-49; Jon 19:28-30*)

⁴⁵Waklêvôn biŋ ma momaŋiniŋ hayô pik sapêŋ vov ba hêk aleba hayô 3 kilok. ⁴⁶Habobo 3 kilok ma Yisu dalam lôklala nena, “Eloi, Eloi, lama sabaktani?” Abô êŋ anêŋ ôdôn aêntêk, “Yenaŋ Wapômbêtj, yenaŋ Wapômbêtj, aisê ka hôdô ya?” ⁴⁷Ma avômalô vi atu ba imiŋ loŋ êŋ elanô abô êŋ ma enaŋ, “Yani dalam Elia!” ⁴⁸Ketheŋ oyaŋ ma nê êŋ te hi ma hawa kapôk ba hasoŋ halôk waiŋ maniŋ. Ma hathôkwêŋ kapôk êŋ hathak apiyak te ba hêv hadêŋ yani ek inum. ⁴⁹Ma anyô vi enaŋ, “Dô! Alalô nagê vêmam! Yakô Elia tem êlêm nê m yani bulubiŋ la?” ⁵⁰Ma yani dalam kaêk lôklala hathak loŋbô ma hatak dahô ba hi ma hama.

⁵¹kMa sôp bêtj atu ba hamiŋ unyak matheŋ ek hayaŋ unyak kapô kisi ma hapup vose hi luvi hêk vuliŋ ba hayô vibij. Ma duviaŋ hayôkwij pik ma valu hapupup nenanena. ⁵²⁻⁵³Ma siô abôlêk hakyav. Ma avômalô matheŋ sêbôk atu ba ema ma Wapômbêtj hik i liŋ ba etak siô ma iviyô hathak loŋbô. Ma eyabiŋ Yisu anêŋ haviyô hathak loŋbô, êŋ ma thêlô lôkthô i unyak matheŋ Jelusalem. Ma avômalô bêtj anôn êyê i. ⁵⁴Ma anyô vovak laik lôk nê vovak takatu ba eyabiŋ Yisu êmô êyê duviaŋ lôk nô m takatu ba habitak. Êŋ ma thêlô êkô kambom ba enaŋ nena, “Avanôn biŋ, ôpêntêk ma Wapômbêtj anêŋ Nakaduŋ anôn!”

⁵⁵⁻⁵⁶lMa Malia anêŋ Magadala, ma Malia Jems lo Josep iniŋ talêbô, ma Sebedi anêŋ nakaduŋ luvi iniŋ talêbô, thêlô lôk avi bêtj anôn imiŋ daim dokte ba êyê. Avi takêŋ bôk etak Galili ma evenŋ haviŋ Yisu ek êv yani sa.

Elav Yisu

(*Mak 15:42-47; Luk 23:50-56; Jon 19:38-42*)

⁵⁷⁻⁵⁸mYanŋsiŋ ma anyô lôk valuseleŋ bêtj te anêŋ Alimatia ba anêŋ athêŋ nena Josep halêm hayê Pailat. Yani bôk halaŋô Yisu anêŋ abô ba hasopa ba intu hi hanaŋ hadêŋ Pailat nena, “Hatôm yanja Yisu anêŋ kupik e?” Êŋ ma Pailat hanaŋ hadêŋ nê vovak ba êv hadêŋ Josep. ⁵⁹Ma

^h 27:43 Sng 22:8 ⁱ 27:46 Sng 22:1 ^j 27:48 Sng 69:21 ^k 27:51 Kis 26:31-33;
Hib 10:19-20 ^l 27:55-56 Luk 8:2-3 ^m 27:57-58 Lo 21:22-23

Josep hawa Yisu liŋkupik ba havuliv siŋ hathak sôp thapuk mabuŋ mavi te. ⁶⁰Ma hawa Yisu liŋkupik ba hi hadô hêk anêŋ siô lukmuk te. Siô êŋ ma elav valu abyañ ba epesaŋ ek nedav nê ɲama êndôk. Yôv ma habubi valu bêŋ te ba hik siô abôlêk siŋ hathak ma hi. ⁶¹Ma Malia anêŋ Magadala, thai lôk Malia yaŋ, êmô saku ma êyê siô êŋ.

Ŋê vovak eyabiŋ siô

⁶²Waklavônŋ êpôpêk nômkama Sabat lêk hale ba hi yôv. Ma haviyô hayaŋ ma nê bêŋbêŋ êbôk da lôk nê Palisi i ek nêgê Pailat. ⁶³Ma thêlô enaŋ, “Anyô bêŋ, yêlô leŋhabi nena anyô abôyaŋ atu hamô lôkmala denaŋ ma hanaŋ nena êtôm wak lô, ma tem nijik yani liŋ ba imbiyô esak loŋbô.

⁶⁴“Ba intu nêŋ nê vovak ini ek neyabiŋ siô êtôm wak lô êŋ. Yakô yanida anêŋ nê ku ini neja anêŋ kupik vani ma nesau avômalô nena, ‘Wapômbêŋ lêk hik yani liŋ ba haviyô hathak loŋbô.’ Abôyaŋ êŋ ma tem kambom anôŋ ek yaŋ môŋ atu.” ⁶⁵Êŋ ma Pailat hanaŋ hadêŋ thêlô, “Mavi. Noja nê vovak doho ba unu ek nepesaŋ siô abôlêk êŋ ba majaŋ.” ⁶⁶Êŋ ma thêlô i ma ebalanŋ valu atu ba hamô siô abôlêk siŋ. Yôv ma thêlô enaŋ hadêŋ nê vovak, “Môlô nômô ek noyabiŋ siô êntêk.”

Yisu haviyô hathak loŋbô

(Mak 16:1-10; Luk 24:1-10; Jon 20:1-18)

28 ¹Sabat hale ba hi. Ma sonda êŋ anêŋ wak te môŋ hayô. Lôkbôk momaŋiniŋ ma Malia anêŋ Magadala lôk Malia yaŋ thai i ek nêgê siô. ²Ma duviaŋ bêŋ hayô ek malê nena Anyô Bêŋ anêŋ aŋela te halôk anêŋ leŋ ba halêm ba habubi valu bêŋ atu vê ma hayô hamô loŋ ba hamô. ³Anêŋ thohavloma hatôm damak ma anêŋ kwêv ma thapuk anêŋ dôêŋ. ⁴Ma nê vovak êyê ba êkô kambom ba elowaliŋ. Ba êv yak êlôk êk êtôm nê ɲama.

⁵Êŋ ma aŋela hanaŋ hadêŋ avi ju êŋ, “Miŋ nôkô ami. Yahayala nena mamu ôbôlêm Yisu, ôpatu ba ik hathak a. ⁶Wapômbêŋ lêk hik yani liŋ yôv ba haviyô hathak loŋbô hatôm bôk ba hanaŋ. Yani miŋ hêk loŋ êntêk ami ma lêk hi yôv. Ma nôlêm ek ôŋgô loŋ atu ba yani hêk. ⁷Mamu ketheŋ ba unu nonaŋ êndêŋ anêŋ nê ku nena, ‘Wapômbêŋ lêk hik yani liŋ hêk ɲama ba haviyô hathak loŋbô. Ma lêk hamônŋ ek môlô ba hi Galili. Ôyô loŋ êŋ ma tem nôpôm yani.’ Abô êntêk intu yahalêm hathak.”

⁸Avi ju êŋ elañô abô êŋ ba êkô, ma doŋtom thai leŋŋmavi anôŋ haviŋ. Ma thai etak siô ma elañviŋ ketheŋ ba i ek nenaŋ abô êŋ êndêŋ anêŋ nê ku. ⁹Ma Yisu hapôm thai ma hanaŋ, “Lôkbôk mavi.” Ma thai i evalonŋ

ⁱ 27:60 Ais 53:9 ° 27:63 Mat 12:40; 16:21; Mak 9:31; 10:33-34; Luk 9:22; 18:31-33; Jon 2:19-21 ₪ 28:6 Mat 12:40; 16:21

vakapô ma êv yeŋ hadêŋ yani. ¹⁰Êŋ ma hanaŋ, “Mamu miŋ nôkô ami ma unu nonaŋ êndêŋ yenaŋ aiyarj thêlô nena ini Galili. Loŋ êŋ ma tem thêlô nêpôm ya.”

Ŋê vovak iniŋ abôyaŋ

¹¹Avi ju êŋ even denaŋ ma ŋê vovak doho eyabiŋ siô êyô Jelusalem. Ma thêlô i hadêŋ ŋê bêŋbêŋ êbôk da ma enaŋ abô hathak duviaŋ lôk aŋela. ¹²Ma ŋê bêŋbêŋ êbôk da lôk ŋê bêŋbêŋ ethak doŋtom ma epesaŋ abô ek nênem valuseleŋ bêŋ anôŋ êndêŋ ŋê vovak. ¹³Ma thêlô enaŋ hadêŋ ŋê vovak nena, “Môlô nonaŋ aêntêk êndêŋ avômalô, ‘Yêlô ek sôm ba athôn paliŋ ma Yisu anêŋ ŋê ku êlêm hadêŋ bôlôvôn ma ewa anêŋ kupik vani.’ ” ¹⁴Ma thêlô enaŋ abô doho haviŋ hadêŋ ŋê vovak nena, “Anyô bêŋ Pailat halaŋô abô hathak nôm êŋ, ma yêlô tem napesaŋ abô imbiŋ yani ek môlô miŋ nôpôm malaiŋ ami.” ¹⁵Ma ŋê vovak ewa valuseleŋ ma idum hatôm atu ba ŋê bêŋbêŋ enaŋ. Ma abô êŋ intu hi haveŋ Israeŋ iniŋ loŋ sapêŋ ba enaŋ aêŋ aleba lêk.

Yisu hêv ku hadêŋ anêŋ ŋê ku

(*Mak 16:14-18; Luk 24:36-49; Jon 20:19-23*)

¹⁶Ŋê ku laumiŋ ba lahavute i Galili ma êyô dumlolê atu ba Yisu bôk hanaŋ yôv nena thêlô ini. ¹⁷Thêlô êyê Yisu ma êv yeŋ hadêŋ yani. Ma doho êthôn paliŋ dokte ba leŋiŋhabi nena, “Êntêk ma Yisu mena mi e?” ¹⁸Êŋ ma halêm ma hanaŋ hadêŋ i, “Wapômbêŋ hêv athêŋ bêŋ hadêŋ ya ek yayabiŋ leŋ lôk pik lôkthô. ¹⁹‘Aêŋ ba môlô unu êtôm pik sapêŋ ma nundum avômalô sapêŋ ba nimbitak êtôm yenaŋ avômalô. Ma nusik thêlô êndôk ŋaŋ esak Wapômbêŋ lôk Nakaduŋ ma Lovak Matheŋ iniŋ athêŋ. ²⁰Ma nôndôn thêlô ek nesopa abô nômbêŋ atu ba bôk yahêv hadêŋ môlô yôv. Odaŋô! Tem yamô imbiŋ môlô êtôm wak nômbêŋ intu sapêŋ endeba pik lo leŋ anêŋ daŋ.”

^q 28:10 Mat 26:32 ^r 28:16 Mat 26:32 ^s 28:18 Jon 13:3; Ep 1:20-22

^t 28:19 Mak 16:15-16; Ap 1:8

Abô Mavi atu ba Mak hato

Abô môŋ

Mak hato kapya êntêk. Yani anêŋ athêŋ yaŋ nena Jon Mak. Yani ma anyô Israeël te. Sêbôk atu ba Yisu hadum anêŋ ku hamô pik, ma Mak ma anyô muk denaŋ ba intu miŋ hi haviŋ Yisu ami. Yani halumbak bêŋ hamô Jelusalem ba intu halaŋô abô hathak Yisu (Ap 12:12). Môŋ anôŋ ma Pol lo Banabas i luvuluvu, ma ewa Mak haviŋ (Ap 12:25; 13:5; 13:13; 15:36-39; Kol 4:10; 2Ti 4:11). Haveŋ yam ma Mak hamô haviŋ Pita hamô Lom. Pita bôk hayê Yisu anêŋ ku lôkthô hathak ma, ba intu hanaŋ ba Mak hato.

Mak hik thô nena Yisu Kilisi ma Wapômbêŋ anêŋ Nakaduŋ ba havalonŋ Wapômbêŋ anêŋ lôklokwaŋ ba hadum nômbithi lomaloma hathak. Ma hato haviŋ nena Yisu halêm pik hatôm anyô ku te. Mak hayê malaiŋ lomaloma hapôm avômalô êvhaviŋ anêŋ Lom, ba intu hato kapya êntêk ek embatho avômalô êvhaviŋ loŋ ek nimiŋ lôklokwaŋ. Mak hayê nena Yisu anêŋ lôklokwaŋ ma bêŋ anôŋ ba hamôŋ ek Sadaŋ anêŋ.

Hato kapya êntêk hadêŋ sondabêŋ 55 mena 65 AD la.

Jon anyô hathik ŋaŋ hapôpêk Yisu anêŋ loŋôndê (Mat 3:1-12; Luk 3:1-17; Jon 1:19-28)

- 1** ¹Abô Mavi êntêk ma hathak Wapômbêŋ nakaduŋ Yisu Kilisi.
²Hatôm plopet Aisaia bôk hato aêntêk,
“Ondaŋô! Tem yanêm yenaŋ anyô ku te ek enja abô êmôŋ ek o,
ôpêŋ tem êpôpêk anêm loŋôndê. *Malakai 3:1*
³“Kaêk te halam haveŋ loŋ thiliv nena,
‘Nôpôpêk loŋôndê ek Anyô Bêŋ êlêm,
-

^a 1:3 Ais 40:3

ma nopesaŋ ba imbitak thêthôn ek yani.’”

Aisaia 40:3

⁴*b*Aêŋ ba Jon anyô hathik ŋaŋ habitak anêŋ loŋ thiliv ba hanaŋ ek avômalô nede kapôlônŋiŋ liliŋ ba nisik ŋaŋ ek Wapômbêŋ nêŋ iniŋ kambom vê. ⁵Eŋ ma avômalô Judia lo Jelusalem sapêŋ ibi thêthô ba i hadêŋ yani ek enaŋ iniŋ kambom bêŋ. Ma Jon hathik i halôk ŋaŋ Jolodaŋ. ⁶*c*Jon ma hathak hik kwêv atu ba epesaŋ hathak bok kamel vuluk ma havak bokŋgôp epesaŋ hathak bok kupik hayôhêk lamalim. Ma hathak hayaŋ kôm sopek lôk hanum biyo thôk. ⁷*d*Ma hanaŋ nena, “Ôpatu ba tem embeŋ ya yam anêŋ lôklokwaŋ ma bomaŋ ek yenaŋ. Yani ma anyô lôk athêŋ bêŋ ma ya ma yaônaloŋ ba intu miŋ hatôm yakôm ba yapole anêŋ vakapô bokŋgôp anêŋ yak vê ami. ⁸Yahathik môlô hathak ŋaŋ. Ma doŋtom yani tem isik môlô esak Lovak Matheŋ.”

Jon hathik Yisu

(Mat 3:13-17; Luk 3:21-22; Jon 1:32-34)

⁹Wak te ma Yisu hatak Nasalet anêŋ Galili ba halêm ma Jon hathik yani halôk ŋaŋ Jolodaŋ. ¹⁰Yisu haviyô anêŋ ŋaŋ kapô ma hayê leŋ hakyav ma Lovak Matheŋ halôk ba halêm ek yani hatôm menak bôbô. ¹¹*e*Ma abô te halêm anêŋ leŋ nena, “O ma yenaŋ Okna atu ba yaleŋhaviŋ. Yaleŋmavi anôŋ hathak o.”

Sadaŋ halôk Yisu la ek indum kambom

(Mat 4:1-11; Luk 4:1-13)

¹²Ma ketheŋ oyaŋ ma Lovak Matheŋ hêv Yisu vê hi loŋ thiliv. ¹³*f*Yisu hamô loŋ êŋ hatôm wak 40, êŋ ma Sadaŋ hayô ba halôk yani la. Yani hamô haviŋ alim bomaŋ ma aŋela eyabiŋ yani.

Yisu anêŋ ku môŋ

(Mat 4:12-17; Luk 4:14-15)

¹⁴*g*Etak Jon halôk koladôn, êŋ ma Yisu hi Galili ma hanaŋ Wapômbêŋ anêŋ Abô Mavi bêŋ nena, ¹⁵*h*“Wakma lêk hayô yôv ba Wapômbêŋ anêŋ loŋ lôkliŋyak lêk habobo. Aêŋ ba node kapôlômim liliŋ lôk nônêŋmimbiŋ Wapômbêŋ anêŋ Abô Mavi!”

Yisu dalam anyô ayova ek nesopa yani

(Mat 4:18-22; Luk 5:1-11; Jon 1:35-42)

¹⁶Yisu habup hathak kasukthôm Galili anêŋ daŋ ma hayê Saimon lo yaŋ Andulu. Thai ma ŋê ik alim ba lêk ekaliv yakseŋ haveŋ. ¹⁷Ma Yisu hanaŋ hadêŋ thai, “Mamu nôlêm nosopa ya. Tem yandum ba mamu

^b 1:4 Ap 13:24; 19:4 ^c 1:6 2Kinj 1:8; Mat 11:8 ^d 1:7 Ap 13:25 ^e 1:11 Sng 2:7; Ais 42:1; Mat 12:18; Mak 9:7 ^f 1:13 Sng 91:11-13 ^g 1:14 Mak 6:17 ^h 1:15 Mat 3:2

nôbôv avômalô êtôm ôvôv alim halôk yaksej.”¹⁸ Kethej oyan ma thai êdô iniñ yaksej hamô ma esopa yani.

¹⁹Yisu habup hathak vauna ma hayê Jems lo Jon. Thai ma Sebedi nali ba êmô iniñ yej ma idu iniñ yaksej titip. ²⁰Hayê thai ma halam, êj ma êdô lambô Sebedi hamô yej haviñ anêj nê ku, ma i esopa yani.

Yisu hêv ngôk vê

(Luk 4:31-37)

²¹Ma Yisu thêlô êyô Kapaneam ba êmô. Ma Sabat hayô ba Yisu hi unyak yej ma hadôñ avômalô. ²²Thêlô elañô anêj abô ba esoj kambom ma leñijhabi nena yani miñ hadôñ i hatôm nê lôkauk hathak abô balabuñ ami. Mi, hadôñ i hatôm anyô lôk athêj bêt. ²³Ma anyô te hamô unyak yej êj ba ngôk lelaik hamô haviñ yani. Ma halam nena, ²⁴“Yisu anêj Nasalet, hólêm ek udum malê êndêj yêlô? Hólêm ek umbuliñ yêlô e? Yahayala o. O ma Wapômbên anêj Anyô Mathej.”

²⁵Êj ma Yisu hathañ ngôk êj ba hanañ, “O bônôn ma otak ôpêntu!” ²⁶Ma ngôk lelaik êj hayôkwij ôpên kambom anôn ba hanjaliak ma hatak ôpên ba hi.

²⁷Ma avômalô sapên esoj kambom ba enañ hadên i, “Malê êntêk aên am? Yani hadôn auk lukmuk hatôm anyô lôk athêj bêt. Ma hanañ lôklokwan hadên ngôk lelaik ma elañô anêj abô ba esopa.” ²⁸Ma abô hathak Yisu halañvij haveñ Galili iniñ loj sapên.

Yisu hadum avômalô lijij bêt anôn mavi

(Mat 8:14-17; Luk 4:38-41)

²⁹Ma Yisu thêlô etak unyak yej, ma i Saimon lo Andulu iniñ unyak. Ma Jems lo Jon i iviñ. ³⁰Êyô unyak, ma enañ hadên Yisu nena Saimon yanavi hapôm lijij vovan ba hêk. ³¹Ma Yisu hi hadên avi êj ma havalon baj ma hadadi haviyô. Êj ma lijij hatak yani ma hapôpêk nôm ek thêlô.

³²Wak halôk abuk ma avômalô ewa nê lôk lijij lôk nê takatu ba ngôk habuliñ i ba êlêm ek Yisu. ³³Lôk avômalô malak lôn êj sapên êlêm iviñ ba êmô unyak anêj piklêvôn. ³⁴Êj ma Yisu hadum avômalô lôk lijij lomaloma bêt anôn mavi. Ma hêv ngôk bêt anôn vê haviñ. Ngôk takên eyala nena yani intu opalê ba miñ hatak i ek nenañ abô ami.

Yisu da hi loj thiliv ek etej mek

(Luk 4:42-44)

³⁵Lôkbôk momañiniñ mi ma Yisu haviyô ba hi loj thiliv ek etej mek. ³⁶Ma Saimon thêlô i êbôlêm yani haveñ. ³⁷Êpôm yani ma enañ, “Avômalô sapên êbôlêm o haveñ.”

ⁱ 1:22 Mat 7:28-29 ^j 1:24 Mak 5:7 ^k 1:26 Mak 9:26 ^l 1:28 Mat 4:24

^m 1:34 Mak 3:10-12 ⁿ 1:35 Mat 14:23; Mak 6:46

³⁸Ma Yisu hanaŋ, “Alôana buyaŋ. Alôana malak lôn takatu ba hamô habobo ek yanaŋ Wapômbêŋ anêŋ abô êndêŋ i imbiŋ. Hathak ôdôn êŋ iyom intu yahalêm.” ³⁹Ma Yisu haveŋ Galili iniŋ loŋ sapêŋ ma hanaŋ Wapômbêŋ anêŋ abô hamô iniŋ unyak yeŋ lôk hêv ŋgôk bêŋ anôn vê hêk avômalô.

Yisu hadum anyô lôk palê lepla te mavi

(Mat 8:1-4; Luk 5:12-16)

⁴⁰Ma anyô lepla te hi hayô ek Yisu ma halek vadôn lêlô ma habui hadêŋ Yisu ba hanaŋ, “Hathak oda anêm lemhaveŋ, ma hatôm undum ba yambitak mavi.”

⁴¹Ma Yisu lahiki hathak ôpêŋ ba hatak baŋ hayôhêk yani ma hanaŋ, “Yaleŋhaveŋ. Umbitak mabuŋ mavi.” ⁴²Êŋ ma palê lepla êŋ hayôv ma liŋkupik habitak mabuŋ mavi.

⁴³Ma Yisu hêv ôpêŋ ba hi ketheŋ ma hanaŋ lôklokwaŋ hadêŋ yani nena, ⁴⁴^P “Miŋ onaŋ nôm êŋ bêŋ êndêŋ avômalô vi ami. Nu êndêŋ ŋê êbôk da ma nuŋgwik o thô êndêŋ i iyom. Ma osopa balabuŋ atu ba Mose bôk hato ba nêm da ek ŋê êbôk da nêgê o nena lêk hubitak mabuŋ.” ⁴⁵Ma doŋtom ôpêŋ miŋ hasopa Yisu anêŋ abô thêthôn ami. Mi, hanaŋ bêŋ ba abô êŋ hi mayaliv. Ba intu Yisu miŋ hatôm ni lomalak nenanena ami. Mi, hi haveŋ loŋ thiliv, ma avômalô êlêm anêŋ luvuluvu ba êyô ek nêgê yani.

Yisu hadum anyô havuviŋ te mavi

(Mat 9:1-8; Luk 5:17-26)

2 ¹Wak doho hale ba hi ma Yisu hi Kapaneam hathak loŋbô ma avômalô elanô nena Yisu lêk hayô anêŋ loŋ. ²Êŋ ma avômalô bêŋ anôn êlêm ba êmô unyak kapô êŋ aleba putup, ma unyak abôlêk putup aêŋ iyom. Ma Yisu hanaŋ Wapômbêŋ anêŋ abô hadêŋ i. ³Ma anyô doho ewa anyô havuviŋ te ba êlêm ma anyô ayova evak. ⁴Avômalô bêŋ anôn ba loŋ putup ba miŋ hatôm neja ôpêŋ ba ini unyak kapô ek Yisu ami. Ba ethak unyak vôn ba êŋgô unyak vôn abyana ma êlêlô ôpêŋ halôk yêm aleba habup ek Yisu. ⁵Yisu hayê thêlônij êvhaviŋ, ma hanaŋ hadêŋ anyô havuviŋ atu nena, “Yenaŋ okna, lêk yahêv anêm kambom sapêŋ vê.”

⁶Ma ŋê lôkawk hathak abô balabuŋ doho êmô haviŋ ba leŋiŋhabi nena, ⁷“Aisê ka ôpêntêk hanaŋ aêŋ? Ôpêŋ hasoŋ nena yani ma Wapômbêŋ e? Anyô late miŋ hatôm nêm kambom vê ami ma Wapômbêŋ iyom.”

⁸Yisu hayala thêlônij auk ba hanaŋ nena, “Aisê ka mólô lemimhikam hathak abô êntêk? ⁹Abô alê intu vumvum ek yanaŋ êndêŋ anyô havuviŋ êntêk: ‘Lêk yahêv anêm kambom sapêŋ vê’ mena ‘Umbiyô onja anêm yêm ba ombeŋ.’ ¹⁰Aêŋ ba tem yaŋgik thô êndêŋ mólô nena Anyô Anêŋ Nakaduŋ atu anêŋ athêŋ ma bêŋ ba hatôm nêm kambom vê.” Êŋ ma hanaŋ hadêŋ anyô havuviŋ atu aêntêk, ¹¹“Yanaŋ êndêŋ o nena umbiyô umiŋ ma onja anêm

yêm ba nu anêm unyak.”¹² Êñ ma ôpên haviyô anên avômalô malêvôn ma hawa anên yêm ma hale yaiñ ba hi. Avômalô eson kambom ba êbô Wapômbên anên athên ba ena, “Yêlô miñ bôk ayê nômlate aêntêk ami!”

Yisu dalam Livai

(Mat 9:9-13; Luk 5:27-32)

¹³Ma Yisu hatup hi kasukthôm anên dañ. Ma avômalô bên anôn êyô ma yani hadôn i. ¹⁴Yani habup hathak ma hayê Livai, Alpius nakaduñ hamô unyak ewa takis. Ma hanañ, “Ôlêm osopa ya.” Êñ ma haviyô ba hi hasopa yani.

¹⁵Yisu hayañ nôm haviñ Livai hamô anên unyak. Ma nê ewa takis lôk nê idum kambom bên anôn êyô eyañ nôm haviñ yani lôk anên nê ku ek malê nena thêlô bên anôn esopa Yisu. ¹⁶Ma Palisi doho atu ba nê lôkauk hathak abô balabuñ êyê ma enañ hik anên nê ku liñ, “Yisu hayañ nôm haviñ nê ewa takis lôk nê idum kambom eka?”

¹⁷Yisu halañô iniñ abô ma hanañ, “Ïjê lôk lijiñ iyom intu ethak i êyê dokta. Ma nê lijiñ mi ma mi. Ma aên iyom yahalêm ek yandam nê takatu ba idum kambom. Ma miñ yahalêm ek yandam nê thêthôn ami.”

Enañ hik Yisu liñ hathak kobom evak balabuñ ek nôm

(Mat 9:14-17; Luk 5:33-39)

¹⁸Wak te ma Jon anên nê ku lôk Palisi esopa iniñ kobom evak balabuñ ek nôm ek leññhabi Wapômbên. Ma avômalô doho êyô ek Yisu ma enañ hik liñ, “Jon lo Palisi iniñ nê ku evak balabuñ ek nôm ma anêm ma mi eka?”

¹⁹Ma Yisu hanañ, “Anyô te hawa avi lukmuk, êñ ma anên anyô mólô eyañ nôm lôk leññmavi. Ma miñ hatôm nembak balabuñ ek nôm ami. ²⁰Ma doñtom haveñ yam, ba ewa yani vê hêk thêlô, êñ ma anên nê mólô tem nembak balabuñ ek nôm.

²¹“Anyô late hatôm enja sôp lukmuk bute ba indu sôp bô anên abyañ siñ esak ami. Hadum aên ma tem sôp lukmuk buên êmô sôp bô kisi. Êñ ma tem itip bên. ²²Ma mólô othak ôkê waiñ lukmuk halôk kolopak epesañ hathak bok kupik bô e? Mi! Waiñ lukmuk êñ tem imbuliñ bok kupik bô atu ba bôk thektheke ba tem ipup ba waiñ engasô ni. Ba intu othak ôkê waiñ lukmuk halôk bok kupik lukmuk atu ba belap ek isiñ mavi ma miñ ipup ami lôk waiñ miñ engasô ni ami.”

Yisu ma Sabat anên alañ

(Mat 12:1-8; Luk 6:1-5)

²³Sabat te ma Yisu lôk anên nê ku i even ku kapô te, ma nê ku ewa wit doho ek neñañ. ²⁴Ma Palisi enañ hadên Yisu, “Ondañô! Abô balabuñ

¶ 2:16 Mat 11:19 ¶ 2:24 Lo 23:25

hanaŋ nena Sabat ma miŋ hatôm nandum ku ba naja nô m ek nanŋan ami. Ma doŋtom anêm ñe ku ibuliŋ waklavôŋ eŋ!”

²⁵Ma Yisu hanaŋ nena, “Môlô bôk osam abô hathak Devit lôk anêŋ ñe môlô ema kisi ba idum e? ²⁶‘Sêbôk atu ba Abiata hadum ku anyô bêŋ habôk da, ma Devit habitak hayô Wapômbêŋ anêŋ unyak matheŋ kapô ma hayaŋ polom atu ba matheŋ anôŋ. Polom eŋ ma ñe êbôk da iyom iniŋ ek neŋan ba intu habuliŋ abô balabuŋ buêŋ. Ma doŋtom Devit hayaŋ doho ma hêv doho hadêŋ anêŋ ñe takatu ba iviŋ yani ba eyaŋ.”

²⁷Ma Yisu hanaŋ hadêŋ thêlô, “Wapômbêŋ hapesaŋ Sabat ek nê m avômalô sa ma miŋ hapesaŋ avômalô ek Sabat eyabiŋ i ami. ²⁸Aêŋ ba Anyô Anêŋ Nakaduŋ atu ma Sabat anêŋ Alaŋ.”

Sabat ma Yisu hadum anyô baŋ hatyôk te mavi

(Mat 12:9-14; Luk 6:6-11)

3 ¹Ma Yisu habitak hayô unyak yeŋ kapô hathak loŋbô. Ma anyô baŋ hatyôk te hamô unyak eŋ kapô. ²Ma ñe takatu ba êbôlêm loŋôndê ek nenaŋ Yisu bêŋ êmô ma ititiŋ yani nena tem indum ôpêŋ mavi êndêŋ Sabat mena mi e? ³Êŋ ma Yisu hanaŋ hadêŋ ôpatu ba baŋ hatyôk nena, “Umbiyô umiŋ ek avômalô sapêŋ ñegê o.”

⁴Vêm ma hanaŋ hik thêlô liŋ nena, “Alalô hatôm nandum malê ek nasopa balabuŋ Sabat? Hatôm alalô nandum mavi mena nandum kambom? Hatôm alalô nanêm anyô sa ek êmô lôkmala mena nanŋik i vônô?” Ma doŋtom sapêŋ bônôŋ.

⁵Ma Yisu lamaniŋ ba hatitiŋ i hawê haveŋ lôk lamalaiŋ hathak thêlô evaloŋ kapôlôŋiŋ loŋ. Êŋ ma hanaŋ hadêŋ ôpatu, “Oto bahem.” Ma ôpêŋ hato baŋ ma baŋ eŋ habitak mavi hathak loŋbô. ⁶Yôv ma Palisi ethak doŋtom haviŋ avômalô Israel vi atu ba esopa Helot. Ma evak abô ek nêpôm loŋôndê te ek nijik Yisu vônô.

Avômalô bêŋ anôŋ esopa Yisu

(Mat 12:15-16; Luk 6:17-19)

⁷Yisu lôk anêŋ ñe ku etak loŋ eŋ ba i kasukthôm anêŋ daŋ ma avômalô Galili bêŋ anôŋ esopa yani. ⁸Avômalô anêŋ Judia ma Jusalem lo Idumia ma ŋaŋ Jolodaŋ vi lôk Taia ma Saidon, bêŋ anôŋ elanô nô m takatu ba Yisu hadum ba intu êlêm ek ñegê yani. ⁹Ma Yisu hayê avômalô bêŋ anôŋ ba hanaŋ hadêŋ anêŋ ñe ku nena nêpôm yeŋ te yapiŋ ek avômalô ekalabu yani siŋ ma esak yeŋ eŋ ba ni êmô. ¹⁰Ek malê nena bôk hadum avômalô lôk lijiŋ bêŋ anôŋ mavi ba avômalô takatu ba idum lijiŋ denaŋ intu lôklokwaŋ ek nêsôm yani. ¹¹Ma ŋgôk lelaik takatu êyê yani ma êv yak êlôk êk yani ma ba elan loŋklala nena, “O ma Wapômbêŋ

^s 2:25 1Sml 21:1-6 ^t 2:26 Wkp 24:5-9 ^u 2:27 Lo 5:14 ^v 3:4 Luk 14:3

^w 3:6 Mat 22:15-16 ^x 3:10 Mat 14:36 ^y 3:11 Luk 4:41

anêḡ Nakaduḡ.”^{12 z}Ma doḡtom Yisu hanaḡ lôklokwaḡ hadêḡ thêlô ek miḡ nenaḡ yani bêḡ êndêḡ anyôla ami.

Yisu halam ḡê ku laumiḡ ba lahavuḡu
(*Mat 10:1-4; Luk 6:12-16*)

¹³Ma Yisu hathak dum te ba hi ma halam ḡê takatu ba yani lahaviḡ ba i hadêḡ yani. ¹⁴Ma habi baḡ hayô hamiḡ anyô hatôm laumiḡ ba lahavuḡu ma halam i nena aposel. Yani hatak i ek nêḡmô imbiḡ yani lôk nêḡm i ba ini ek nenaḡ Wapômbêḡ anêḡ abô bêḡ. ¹⁵Ma yani lahaviḡ nêḡm lôklokwaḡ êndêḡ thêlô ek nêḡnêḡ ḡḡok lomaloma vê. ¹⁶“Êntêk ma anyô laumiḡ ba lahavuḡu takatu ba Yisu halam i. Saimon atu ba halam nena Pita ma ^{17 b}Jems lo yaḡ Jon, thai iniḡ lambô ma Sebedi. Ma halam i nena Boanegis. Boanegis anêḡ ôdôḡ nena Kakalu anêḡ Nali. ¹⁸Ma Andulu lôk Pilip ma Batolomiu lo Matyu ma Tomas lo Jems Alpius nakaduḡ ma Tadius lôk Saimon anyô Selot^c te ¹⁹ma Judas Iskaliot, ôpatu vêḡ ma hanaḡ Yisu bêḡ.

Yisu lo Belsebul
(*Mat 12:22-32; Luk 11:14-23; 12:10*)

²⁰Ma Yisu lôk anêḡ ḡê ku êyô unyak te kapô ma avômalô bêḡ anôḡ êyô ba ekalabu thêlô siḡ hathak loḡbô aleba miḡ hatôm nejaḡ nôm ami. ²¹Ma Yisu anêḡ avômalô elañô abô hathak nôm êḡ ma êlêm ek neja yani ba ini neyabiḡ ek malê nena avômalô enaḡ nena anêḡ auk lêk molo.

²²“ḡê lôkawk hathak abô balabuḡ anêḡ Jelusalem êlôk ba êlêm ma enaḡ, “Belsebul^e hamô haviḡ yani! Ba intu hêv ḡḡok vê hathak ḡḡok iniḡ anyô bêḡ Belsebul anêḡ lôklokwaḡ.”

²³Ma Yisu halam thêlô êlêm ethak doḡtom ma hanaḡ abô loḡ kapô doho hadêḡ i. “Sadaḡ hatôm nêḡm Sadaḡ vê e? ²⁴Mi, avômalô loḡ bêḡ te evaki vose hi ôdôḡ ju, êḡ ma tem nêḡnêḡ yak. ²⁵Lôk avômalô ôdôḡ te evaki vose hi ôdôḡ ju, êḡ ma tem nêḡnêḡ yak aêḡ iyom. ²⁶Ba intu Sadaḡ hik vovak haviḡ yanida ba havaki vose hi ôdôḡ ju, êḡ ma tem yani nêḡm yak ba tem miḡ êḡmô ami. ²⁷Odaḡô abô yaḡ imbiḡ. Anyô te hatôm imbitak êyô anyô lôklokwaḡ yaḡ anêḡ unyak kapô ba enja anêḡ nôḡkama vani e? Mi anôḡ! Ôpêḡ embalon anyô lôklokwaḡ êḡ ba ekak loḡ am, êḡ ma yani hatôm enja anêḡ nôḡkama vani. ²⁸Yanaḡ avanôḡ êndêḡ môlô nena Wapômbêḡ tem nêḡm avômalô iniḡ kambom lomaloma lôk abôma takatu ba enaḡ vê. ²⁹Ma doḡtom anyôla hayê Lovak Matheḡ anêḡ ku ba hanaḡ abôma nena, ‘Êntêk ma ḡḡok Bêḡ anêḡ ku’, êḡ ma

^z 3:12 Mak 1:34 ^a 3:16 Jon 1:42 ^b 3:17 Luk 9:54 ^c 3:18 Selot anêḡ ôdôḡ nena anyô atu ba hapôlik hathak Lom iniḡ gavman ek miḡ eyabiḡ avômalô Israeḡ ami. ^d 3:22 Mat 9:34; 10:25 ^e 3:33 Belsebul ma Sadaḡ anêḡ athêḡ yaḡ.

Wapômbênj miŋ hatôm nêmbombom êŋ vê ênjêk ôpênj ami. Ma mi. Anênj kambom êŋ tem ênjêk thêthô.”

³⁰Yisu hanaŋ abô takênj hathak nê takatu ba enaŋ nena ngôk lelaik hamô haviŋ yani.

Yisu anênj talêbô lôk iviyaŋ
(*Mat 12:46-50; Luk 8:19-21*)

³¹Ma Yisu anênj talêbô lôk iviyaŋ êyô imiŋ yaŋ ma êv anyô te ba hi ek enaŋ êndênj Yisu nena êlêm yaŋ. ³²Avômalô bên anônj lêk ekalabu yani siŋ ba enaŋ, “Lemtambô lôk môlôviyaŋ imiŋ yaŋ ba leŋiŋhaviŋ nêgê o.”

³³Ma Yisu hanaŋ hik liŋ, “Opalê intu yenaŋ wakatik lôk aiyaŋ thêlô?”

³⁴⁻³⁵Ma Yisu hayê avômalô nômbênj atu ba ekalabu yani siŋ ma hanaŋ, “Avômalô takatu ba esopa Wapômbênj anênj lahaviŋ, intu yenaŋ wakatik lôk aiyaŋ ma livônj thêlô. Ba intu môlô êntêk ma yenaŋ wakatik lôk aiyaŋ thêlô.”

Abô loŋ kapô hathak anyô hapaliv yaŋvêk
(*Mat 13:1-23; Luk 8:4-15*)

4 ¹Ma Yisu hadônj avômalô hathak loŋbô hamô kasukthôm anênj daŋ. Ma avômalô bên anônj ekalabu yani siŋ ba intu hathak yeŋ te ba hi hamô kasuk habobo liŋdaŋ ma avômalô imiŋ liŋdaŋ hapup hathak. ²Ma hadônj thêlô hathak abô loŋ kapô bên anônj. Ba hanaŋ nena, ³“Odaŋô! Anyô te hi hapaliv anênj yaŋvêk halôk anênj ku. ⁴Yani hapaliv yaŋvêk takênj ma vi halôk loŋôndê. Êŋ ma menak êpôm ba eyaŋ. ⁵Ma doho halôk valu kikiliŋ ba intu hapup ketheŋ ek malê nena pik dokte iyom. ⁶Ma doŋtom wak habi hayô hêk ma hakapok ek malê nena anênj ŋgalôk ma bidoŋna. ⁷Ma vi halôk loŋ yak lôkmanŋiŋ kapô ba yak êŋ halumbak hayô yaŋvêk takênj vôn. Ba intu miŋ yaŋvêk êŋ hik anônj ami. ⁸Ma doŋtom vi halôk pik mavi ba hapup ba habitak bên ba hik anênj anônj. Vi hatôm 30, ma vi 60, ma vi 100.”

⁹Yôn ma Yisu hanaŋ hadênj thêlô, “Môlô nê lôk lemôndônj ma nodanŋ abô êntêk katô!”

¹⁰Avômalô nômbênj atu etak Yisu ba i, êŋ ma yani lôk anênj nê ku laumiŋ ba lahavuju ma avômalô takatu ba evenj haveŋ yani iyom intu thêlô êmô. Ma thêlô enaŋ hik yani liŋ hathak abô loŋ kapô takatu ba yani hanaŋ anênj ôdônj. ¹¹Ma Yisu hanaŋ, “Wapômbênj lêk hêv anênj auk loŋ kapô hathak anênj loŋ lôkliŋyak hadênj môlô. Ma doŋtom avômalô vi atu ba êmô yaŋ ek anênj loŋ lôkliŋyak, thêlô ethak elanŋ abô êŋ hathak abô loŋ kapô iyom. ¹²ⁱAênj ba,

^f 3:31 Mak 6:3; Jon 2:12; Ap 1:14 ^g 4:1 Mak 3:7-9; Luk 5:1-3 ^h 4:2 Mat 13:34; Mak 4:33-34 ⁱ 4:12 Ap 28:26-27

“thêlô tem nêgê bêŋ anôŋ, ma doŋtom tem miŋ neyala ami.
 Ma tem nedaŋô abô bêŋ anôŋ,
 ma doŋtom tem miŋ neyala abô takêŋ anêŋ ôdôŋ ami.
 Yakô thêlô nede kapôlôŋiŋ liliŋ,
 ma Wapômbêŋ nêŋ iniŋ kambom vê.”

Aisaia 6:9-10

¹³Ma Yisu hanaŋ hadêŋ thêlô, “Môlô miŋ oyala abô loŋ kapô êntêk ami e? Aêŋ ba tem môlô noyala abô loŋ kapô yaŋ aisê? ¹⁴Anyô atu ba havatho yaŋvêk, êŋ ma hatôm yani havatho Wapômbêŋ anêŋ abô. ¹⁵Ma avômalô vi ma êtôm yaŋvêk atu ba epaliv halôk loŋôndê. Thêlô êŋ elajô Wapômbêŋ anêŋ abô. Ma doŋtom ketheŋ oyaŋ ma Sadaŋ hayô ba hêv abô takatu ba evatho halôk thêlô kapôlôŋiŋ vê. ¹⁶Ma avômalô vi ma hatôm yaŋvêk epaliv halôk valu kikiliŋ. Thêlô elajô Wapômbêŋ anêŋ abô ba êvhaviŋ ketheŋ lôk leŋiŋmavi. ¹⁷Ma doŋtom miŋ habi ŋgalôk ami ba intu imiŋ vauna iyom. Ek malê nena malaiŋ lôk vovaŋ hapôm thêlô hathak Wapômbêŋ anêŋ abô, êŋ ma etak iniŋ êvhaviŋ ketheŋ oyaŋ. ¹⁸Ma avômalô vi êtôm yaŋvêk epaliv halôk loŋ yak lôkmaŋgiŋ kapô. Avômalô takêŋ elajô Wapômbêŋ anêŋ abô, ¹⁹ma doŋtom thêlô leŋiŋhiki bêŋ anôŋ hathak iniŋ lôkmala pik êntêk lôk valuseleŋ ma maleŋiŋkilik hathak nômkama lomaloma. Auk takêŋ intu hasivuŋ Wapômbêŋ anêŋ abô ba thêlô miŋ ik iniŋ anôŋ ami. ²⁰Ma avômalô vi ma êtôm yaŋvêk epaliv halôk pik mavi. Thêlô elajô ba evaloŋ loŋ hêk thêlôŋiŋ kapôlôŋiŋ. Doho iniŋ anôŋ atu ba hik ma hatôm 30 ma doho 60 ma doho hatôm 100.”

Êthôkwêŋ atum hamiŋ ek nêŋ deda

(Luk 8:16-18)

²¹kMa Yisu hanaŋ hik thêlô liŋ nena, “Môlô othak ôtôm atum ba osoŋ halôk uŋ kapô mena uvuŋ hamô loŋ kapô e? Mi, môlô ôtôm ba ôthôkwêŋ liŋ hamiŋ. ²²lNômkama nômbêŋ atu ba hamô loŋ kapô, êŋ ma vêŋmam ka tem imbitak yaŋi. Ma nômkama takatu ba anyô havuŋ hêk loŋ kapô, êŋ ma vêŋmam ka tem imbitak deda. ²³O anyô lôk lemôndôŋ ma ondaŋô abô êntêk.”

²⁴mVêŋma ma Yisu hanaŋ, “Lemimimbi abô takatu ba yahanaŋ katô. Ma olaŋô mavi, êŋ ma tem noyala katô anôŋ lôk noja auk mavi bêŋ anôŋ imbiŋ. ²⁵nÔpatu ba halaŋô Wapômbêŋ anêŋ abô, ma tem Wapômbêŋ nêŋ auk bêŋ anôŋ êndêŋ yani. Ma doŋtom ôpatu ba miŋ halaŋô Wapômbêŋ anêŋ abô ami, anêŋ auk mavi atu ba bôk hamô haviŋ yani, Wapômbêŋ tem nêŋ vê.”

Abô loŋ kapô hathak yaŋvêk halumbak bêŋ

²⁶Ma Yisu hanaŋ, “Wapômbêŋ anêŋ loŋ lôkliŋyak ma aêntêk. Anyô te hapaliv yaŋvêk halôk anêŋ ku kapô. ²⁷Ma hêk hadêŋ bôlôvôŋ ma havenŋ hadêŋ lôkwak.

^j 4:19 Mat 19:23-24 ^k 4:21 Mat 5:15; Luk 11:33 ^l 4:22 Mat 10:26; Luk 12:2

^m 4:24 Mat 7:2 ⁿ 4:25 Mat 13:12; 25:29; Luk 19:26

Ma doɽtom yaɽvêk da hapup ba habitak bêɽ, ba anyô êɽ miɽ hayala ami. ²⁸Pik da hadum ku ba yaɽvêk êɽ hapup ba livuk habitak ma habi ɽaɽɽ ba hik va hayô hamô. ²⁹Ma nôɽ takêɽ hapôpêk i, êɽ ma anyô êɽ hawa biɽ ba hale anôɽ hathak ek malê nena waklavôɽ neja anôɽ hayô.”

Abô loɽ kapô hathak ava yaôna

(Mat 13:31-32; Luk 13:18-19)

³⁰Ma Yisu hanaɽ, “Yanaɽ aisê esak Wapômbêɽ anêɽ loɽ lôkliɽyak ek nêɽ auk êndêɽ môlô? Lôk abô loɽ kapô alê yaɽ intu tem yanaɽ? ³¹Wapômbêɽ anêɽ loɽ lôkliɽyak ma hatôm ava yaônate ba havatho halôk anêɽ ku. Ava êɽ ma yaôna lôk. ³²Ma doɽtom hapup ba habitak alokwaɽ daim ba hamôɽ ek nôɽkama ku kapô vi. Alokwaɽ êɽ anêɽ thaɽaɽ ma bêɽ ba intu loɽ kapô mavi ek menak nedav iniɽ unyak êndôk ba nêɽmô.”

Yisu hanaɽ abô loɽ kapô iyom

(Mat 13:34-35)

³³Ma Yisu hathak hanaɽ abô loɽ kapô bêɽ anôɽ aêɽ iyom hadêɽ avômalô. Ma hadôɽ thêlô hatôm thêlôda iniɽ auk eyala nôɽkama. ³⁴Avômalô bêɽ anôɽ êmô haviɽ yani, êɽ ma hathak hadôɽ i hathak abô loɽ kapô iyom. Ma yanida lôk anêɽ ɽê ku iyom êmô, êɽ ma hanaɽ anêɽ ôdôɽ bêɽ hadêɽ i.

Yisu hanaɽ ba lovak bêɽ hama

(Mat 8:23-27; Luk 8:22-25)

³⁵Wak êɽ anêɽ yaɽsiɽ habôk ma Yisu hanaɽ hadêɽ anêɽ ɽê ku nena, “Alôana kasukthôm vi tuvulu.” ³⁶Êɽ ma thêlô etak avômalô nôɽmbêɽ atu ma ethak yeɽ atu ba Yisu hamô ba i. Ma yeɽ doho i haviɽ. ³⁷Êɽ ma ôthôm bêɽ lôk lovak hayô ba hayuv ɽaɽ ba ɽaɽ haɽgasô halôk yeɽ kapô ba hadum ek êmô yeɽ sesoɽ. ³⁸Yisu hayô hêk kwalim te hêk yeɽ layuk ba hêk sôm. Êɽ ma anêɽ ɽê ku êyô ik liɽ ba enaɽ, “Kêdôɽwaga, ɽaɽ tem endok alalô. Ma hosôɽ nena êɽ ma nôɽ oyaɽ e?”

³⁹Êɽ ma Yisu haviyô ma hathaɽ ɽaɽ budum lôk lovak ba hanaɽ nena, “Nôɽɽwêk yaô ma ômô tiɽiɽ!” Yôv ma lovak hama ma ɽaɽ hêk labalina.

⁴⁰Ma Yisu hanaɽ hadêɽ anêɽ ɽê ku nena, “Môlô ôkô eka? Miɽ ôêvhaviɽ ami denaɽ e?”

⁴¹Ma ɽê êɽ elowaliɽ kambom ba enaɽ hik thêlôda liɽ, “Yani ma opalê ba intu ɽaɽ lo lovak elaiɽ anêɽ abô ba esopa.”

Yisu hêv ɽgôk kambom vê hêk anyô te

(Mat 8:28-34; Luk 8:26-39)

5 ¹Yisu lôk anêɽ ɽê ku i kasukthôm vi tuvulu ma êyô avômalô Gelasa iniɽ pik. ²Ma yeɽ hathak liɽ ma Yisu habup pik. Êɽ ma anyô lôk

ngôk lelaik te halêm anêj siô ba hi hadêj Yisu. ³Yani hathak hamô siô ma miñ hatôm anyô late embalon yani loñ ami. Ma miñ hatôm nekak yani loñ esak señ ami. ⁴Bôk evalon yani lôbôlôn ba ekak va loban lusu hathak señ ma doñtom hathô señ êj kisi. Anyô late miñ hatôm embalon ôpêj ba êmô tiñj ami, milôk. ⁵Ma wak lo bôlôvôn sapêj ma hamô ba havej siô lo dum ma hanjaliak ba hanjogthe liñkupik hathak valu.

⁶Yani hayê Yisu halêm daim dena, ma halanviñ ba hi hadêj Yisu ma halek vadôn lêlô hamô Yisu ma. ⁷⁻⁸Ma Yisu hanañ hadêj ôpêj, “Ŋgôk lelaik, otak ôpêntêk ba nu.” Ma anyô lôk ngôk êj halam lôklala boman, “Yisu, Wapômbên Lej Anôn Biñ anêj Nakaduñ, hólêm ek undum malê êndêj ya? Esak Wapômbên anêj athên miñ nêm vovan êndêj ya ami!”

⁹Êj ma Yisu hanañ hik ôpêj liñ, “Anêm athên nena?”

Ma ôpêj hanañ, “Yenañ athên nena Ŋê Vovak Lubuñlubuñ, ek malê nena yêlô ma bên anôn.” ¹⁰Ma yani hateñ Yisu lôbôlôn nena miñ nêm thêlô vê ênjêk loñ êj ami.

¹¹Bok bên anôn eyañ nôm êmô dum te habobo loñ êj. ¹²Ma ngôk takên enañ hik Yisu liñ nena, “Nêm yêlô vê ni êndôk bok takên daku kapô.”

¹³Êj ma Yisu halôk ba hêv thêlô vê i êlôk bok takên kapô. Ma bok takên elañviñ ketheñ ba i hadêj loñ kambom ma êv yak halôk kasukthôm ba ñañ halok sapêj vônô. Bok takên ma hatôm 2,000.

¹⁴Ma ñê takatu ba eyabiñ bok êsôv ba i enañ bên haveñ malak bên lôk loñ yaô nenanena haviñ. Êj ma avômalô i ek nêgê nôm atu ba lêk habitak. ¹⁵Thêlô êyô ma êyê ôpatu ba bôk ngôk lubuñlubuñ êmô iviñ yani lêk hapuk sôp ma anêj auk mavi ba hamô tiñj. Êj ma thêlô êkô kambom. ¹⁶Ma ñê takatu ba êyê nôm êj enañ abô hadêj avômalô hathak malê atu hapôm anyô lôk ngôk êj ma enañ hathak bok takatu ba elok ñañ ba ema haviñ. ¹⁷Êj ma avômalô eteñ Yisu lôklokwañ ek etak thêlônij loñ ba ni buyañ.

¹⁸Yôv ma Yisu hathak yeñ, ma anyô atu ba ngôk bôk hamô haviñ yani hapetenak nena, “Hatôm yasôk imbiñ o e?” ¹⁹Ma doñtom Yisu miñ halôk hathak ôpêj anêj abô ami ba hanañ nena, “Nu anêm unyak lôk anêm avômalô. Ma onañ êndêj thêlô esak nômbên atu ba Anyô Bên hadum hathak o lôk hêv anêj lahaviñ hadêj o.” ²⁰Êj ma ôpêj havôhi anêj loñ ma hanañ hathak nômbên atu ba Yisu hadum hadêj yani haveñ malak laumiñ atu ba hamô Dekapolis kapô. Ma avômalô loñ êj sapêj elañô ba eson kambom.

Avena ñama lôk avi liñj
(*Mat 9:18-26; Luk 8:40-56*)

²¹Yisu hathak yeñ ba hi liñdan vi tuvulu hathak loñbô. Yani hamiñ liñdan, ma avômalô bên anôn isup i ethak doñtom ba ekalabu yani siñ.

22 Ma anyô bêñ hayabiñ unyak yeñ te halêm, anêñ athêñ nena Jailus. Yani hi hayê Yisu ma hêv yak halôk Yisu va luvi. 23 Ma hapetenak nena, “Yenañ avena tem ema. Ma hatôm ôlêm ba otak bahem êyônggêk yani ek imbitak mavi ba êmô lôkmala e?” 24 Êñ ma Yisu hi haviñ yani.

Ma avômalô bêñ anôñ esopa yani ba ekalabu yani siñ. 25 Avi te hamô loñ êñ ba hapôm lijiñ thalaleñ halom hatôm sondabêñ laumiñ ba lahavuju. 26 Dokta bêñ anôñ idum ek nêñem yani sa ma doñtom miñ êtôm ami ma êv vovañ iyom. Avi êñ hêv anêñ valu lôkthô hadêñ thêlô, ma doñtom lijiñ êñ miñ hakapok dokte ami ma halom hêk denañ. 27 Ma bôk halañô abô hathak Yisu, ba intu halôk avômalô nômbêñ êñ kapô ma haveñ Yisu yam ba hasôm anêñ sôp dañ. 28 Yani lahabi nena, “Yambaloñ anêñ kwêv iyom ma tem ya mavi.” 29 Hasôm iyom ma ketheñ oyañ ma anêñ thalaleñ hakapok ma hayala nena malaiñ êñ hatak yani.

30 “Ma Yisu hasaê nena anêñ lôklokwañ doho hêv yak. Êñ ma hik i liliñ hamiñ avômalô takêñ malêvôn ma hanañ, “Opalê hasôm ya?”

31 Ma anêñ gê ku enañ, “Hôyê avômalô nômbêñ êntêk ekalabu o siñ ma honañ hik liñ hathak opalê hasôm o eka?”

32 Ma doñtom Yisu hatitiñ hawê haveñ nena opalê intu hasôm yani. 33 Ma avi êñ hayala nôñ atu ba lêk hapôm yani, ba intu hakô ba halowaliñ ma hi halek vadôn lêlô hêk Yisu va. Ma hanañ nôñ takêñ bêñ hadêñ yani. 34 “Ma Yisu hanañ hadêñ yani nena, “Yenañ avena, anêm hôêvhaviñ hadum ba lêk hubitak mavi. Nu lôk kapôlôm labali. Anêm lijiñ lêk hatak o.”

35 Yisu hanañ abô denañ ma anyô doho êlêm anêñ Jailus anêñ unyak ba enañ, “Nalum avi lêk hama yôv ba intu otak kêdônwaga ma miñ nêñ malaiñ êndêñ yani ami.”

36 Ma doñtom Yisu miñ halañô iniñ abô ami ma hanañ hadêñ Jailus nena, “Miñ ôkô ami, ônêmimbiñ iyom.”

37 Yisu hadô avômalô ini nimbijñ yani ba hawa Pita lo Jems ma yañ Jon iyom ba i haviñ yani. 38 Thêlô êyô Jailus anêñ unyak ma hayê avômalô lêk elañ asêñ malêñ lôk thôthô bêñ anôñ. 39 Êñ ma hi unyak kapô ma hanañ hadêñ thêlô nena, “Olañ ba thôthô bêñ êntêk eka? Amena ma hêk sôm iyom ma miñ hama ami.” 40 Ma thêlô emalik hathak yani.

Ma Yisu hêv thêlô vê ba ele yaiñ ba i, ma hawa amena êñ anêñ talêbô lo lambô ma anêñ gê ku lô atu iyom iviñ yani ba i unyak kapô atu ba amena hêk. 41 “Êñ ma havalon avena bañ ma hanañ hathak abô Hiblu aêntêk, “Talita kum!” (Abô êñ anêñ ôdôn nena, “Yenañ avena, yanañ êndêñ o nena umbiyô.”) 42 Ma ketheñ oyañ ma avena êñ haviyô ba haveñ. Yani anêñ sondabêñ hatôm laumiñ ba lahavuju. Thêlô êyê ba eboloba kambom. 43 Ma Yisu hanañ lôklokwañ hadêñ thêlô nena miñ nenañ nôñ êñ bêñ êndêñ anyôla ami. Ma nêñem nôñ ek enjañ.

¶ 5:30 Luk 6:19 ¶ 5:34 Mak 10:52; Luk 7:50; 17:19 * 5:41 Luk 7:14

Avômalô Nasalet êpôlik hathak Yisu
(*Mat 13:53-58; Luk 4:16-30*)

6 ¹Yisu hatak loŋ êŋ ma hi anêŋ malak ôdôŋ ma anêŋ ŋê ku i iviŋ. ²“Sabat anêŋ Waklavôŋ hayô ba Yisu hi unyak yeŋ ma hadôŋ avômalô. Ma avômalô bêŋ anôŋ elarô anêŋ abô ba esoŋ ma enaŋ nena, “Ôpêntêk hawa abô lôk auk takêntêk anêŋ êsê ba intu hadum nômbithi hathak? ³Ôpêŋ ma anyô halav unyak e? Yani ma Malia nakaduŋ ma Jems lo Josep ma Judas lo Saimon thêlô iniŋ te bêŋ e? Ma anêŋ livi êmô loŋ êntêk haviŋ alalô e?” Thêlô enaŋ aêŋ, ma êpôlik hathak yani. ⁴“Ma Yisu hanaŋ hadêŋ thêlô nena, “Plopet hawa athêŋ bêŋ hêk malak yaŋ. Ma doŋtom anêŋ malak ôdôŋ lôk anêŋ thalaleŋ ma anêŋ avômalô, ma hatôm anyô athêŋ mi.” ⁵Aêŋ ba Yisu miŋ hatôm idum nômbithi ênjêk loŋ êŋ ami, ma hatak baŋ hayô hêk anyô lôk lijiŋ tomtom iyom ba ibitak mavi. ⁶Ma Yisu hasoŋ kambom hathak thêlô miŋ êvhaviŋ yani ami.

Yisu hêv ŋê ku ba i
(*Mat 10:5-15; Luk 9:1-6*)

Ma Yisu hi lomalak nenanena ma hadôŋ avômalô. ⁷Ma halam anêŋ ŋê ku laumiŋ ba lahavuju ethak doŋtom ma habi i sam ba hêv juju ba i lôk hêv lôklokwaŋ hadêŋ thêlô ek nênem ŋgôk lelaik vê.

⁸“Ma Yisu hanaŋ hadêŋ i nena, “Nobaloŋ unim kôm kwandiŋ iyom. Ma miŋ noja nômla doho imbiŋ ami. Polom lôk vak ma valu imiŋ unim vak damaŋ ami, dô. ⁹Ma uŋgwik vemim kapô bokŋgôp iyom, ma miŋ noja kwêv ju ami. ¹⁰Ma ôyô unyak te, ma nômô unyak êŋ iyom endeba notak loŋ êŋ ba unu buyaŋ. ¹¹“Ma loŋ takatu ba miŋ ewa môle thô ami lôk êdô nedaŋô môle nim abô, ma waklavôŋ otak loŋ êŋ, ma uŋgwik voŋgovaŋ takatu ba hamô vemim kapô vê êndôk thêlô maleŋiŋ ek injik iniŋ kambom thô.”

¹²Êŋ ma Yisu anêŋ ŋê ku i lomalak ma enaŋ ek avômalô nede kapôlôŋiŋ liliŋ. ¹³“Thêlô êv ŋgôk bêŋ anôŋ vê lôk etak nôm lêŋlêŋ hayô hamô avômalô lôk lijiŋ bêŋ anôŋ leŋiŋkadôk ba idum i ibitak mavi.

Helot lahabi nena Yisu ma Jon anyô hathik ŋaŋ
(*Mat 14:1-12; Luk 3:19-20; 9:7-9*)

¹⁴“Kiŋ Helot Antipas halaŋô abô hathak Yisu ek malê nena avômalô sapêŋ bôk eyala yani katô. Doho enaŋ, “Jon anyô hathik ŋaŋ haviyô hathak loŋbô ba intu hawa lôklokwaŋ ba hadum nômbithi takêŋ.”

¹⁵Ma vi enaŋ, “Yani ma Elia.”

¹ 6:2 Jon 7:15 ² 6:4 Jon 4:44 ³ 6:8-11 Luk 10:4-11 ⁴ 6:11 Ap 13:51 ⁵ 6:13 Jem 5:14
⁶ 6:14 Mat 16:14; Mak 8:28; Luk 9:19-20

Ma vi enañ, “Yani ma plopet te hatôm plopet tak sêbôk doho.”

¹⁶Ma doɽtom Helot halaɽô abô takêɽ ma hanaɽ nena, “Jon, ôpatu ba bôk yahadabêɽ laselo kisi, lêk haviyô hathak loɽbô!”

¹⁷⁻¹⁸°Sêbôk ma Helot hawa yaɽ Pilip anêɽ avi Helodias vani. Ba Jon hanaɽ hadêɽ Helot nena, “Lêk howa mamuyaɽ yanavi vani ba intu hubuliɽ abô balabuɽ.” Êɽ ma Helot hêv abô ek nebalonɽ Jon. Ma evalonɽ yani ba ekak loɽ ma êdô hamô koladônɽ. ¹⁹Ma Helodias havalonɽ anêɽ lamaniɽ hathak Jon loɽ ba lahaviɽ nijik yani vônô, ma doɽtom miɽ hatôm ami, ²⁰ek malê nena Helot hakô ek Jon. Yani hayala nena Jon ma anyô matheɽ lôk anyô thêthônɽ. Aêɽ ba hayabiɽ Jon mavi. Ma hathak halaɽô Jon anêɽ abô ba lahiki kambom, ma doɽtom lahaviɽ bêɽ anônɽ ek endañô anêɽ abô.

²¹Havenɽ yam ma Helodias hapôm loɽôndê te. Helot hanɽgabôm nôm bêɽ ek lahabi anêɽ waklavônɽ talêbô hawa yani. Ba halam anêɽ ɽê bêɽbêɽ takatu ba ethak êv yani sa lôk ɽê vovak laik môɽ ma ɽê bêɽbêɽ anêɽ Galili. ²²Thêlô eyaɽ nôm êmô ma Helodias nalavi hayô haloyeɽ ba hadum Helot lôk anêɽ ɽê bêɽbêɽ sapêɽ maleɽiɽ mavi.

Êɽ ma kiɽ hanaɽ hadêɽ avena êɽ, “Lemhaviɽ malê ba honaɽ ma tem yanêm êndêɽ o.” ²³Ma havak abô haviɽ yani nena, “Yanaɽ avanônɽ biɽ dake nena honaɽ hik ya liɽ hathak nômlate ek yanêm êndêɽ o, êɽ ma tem yanêm iyom. Ma honaɽ hadêɽ ya ek yambak yenaɽ pik lôk nômkama sapêɽ vose êndôk malêvônɽ ba yanêm vi êndêɽ o, êɽ ma hatôm.”

²⁴Êɽ ma avena êɽ hi hanaɽ hik talêbô liɽ, “Yanaɽ aisê?”

Ma talêbô hanaɽ, “Onaɽ nena, ‘Yaleɽhaviɽ Jon anyô hathik ɽaɽ wakadôk.’ ”

²⁵Ma avena êɽ havôhi lêvôkê ma hanaɽ hadêɽ kiɽ nena, “Yaleɽhaviɽ êntêk iyom ma otak Jon anyô hathik ɽaɽ wakadôk êndôk belev te ba nêm êndêɽ ya.”

²⁶Ma kiɽ halaɽô ma lamalaiɽ bêɽ, ma doɽtom bôk havak abô halôk ɽê bêɽbêɽ maleɽiɽ yôv. Ba intu hadô enaɽ nena mi. ²⁷Aêɽ ba hêv ôpatu ba hathak hik anyô vônô ba hi ek enja Jon wakadôk ba êlêm. Anyô êɽ hi koladônɽ ma hadabêɽ Jon laselo kisi. ²⁸Ma hatak halôk belev te, ma hawa ba hi hêv hadêɽ avi muk atu. Ma avi êɽ hawa ba hi hêv hadêɽ talêbô. ²⁹Ma Jon anêɽ ɽê ku elañô abô êɽ, ma êlêm ewa anêɽ liɽkupik ba i elav halôk siô valu abyaaɽ.

Yisu havakônɽ avômalô hatôm 5,000
(*Mat 14:13-21; Luk 9:10-17; Jon 6:1-13*)

³⁰°Aposel itup êyô ek Yisu hathak loɽbô ma enaɽ hathak nôm takatu ba thêlô idum lo êdônɽ. ³¹Ma avômalô bêɽ anônɽ i ba êlêm ba Yisu lôk

° 6:17-18 Wkp 18:16 ° 6:30 Luk 10:17

anêḡ ḡê ku miḡ hatôm nejaḡ nôḡ ami. Ba intu hanaḡ hadêḡ anêḡ ḡê ku nena, “Nôlêm ek alôana loḡ thiliv bute ek naja lovak.”

³²Aêḡ ba thêlôda iyom ethak yeḡ te ba i loḡ thiliv bute. ³³Ma doḡtom avômalô bêḡ anôḡ êyê thêlô ma eyala loḡ atu ba thêlô tem ini. Ba intu avômalô anêḡ lomalak lomalak elayviḡ ba êyô loḡ êḡ êmôḡ vêm ka Yisu lôk anêḡ ḡê ku êyô everḡ yam. ³⁴^bMa Yisu hathak liḡ ma hayê avômalô bêḡ anôḡ lêk êmô hatôm boksipsip takatu ba alaḡsi mi, ba intu lahiki hathak thêlô. Ma hadôḡ thêlô hathak nôḡkama bêḡ anôḡ.

³⁵^cYaḡsiḡ hayô ma anêḡ ḡê ku i hadêḡ yani ma enaḡ, “Lêk yaḡsiḡ ma alalô amô loḡ thiliv. ³⁶Ba intu otak avômalô takêntêk ek ini malak lôk loḡ takatu ba hamô habobo ek nêḡnêḡ iniḡ nôḡ vuli ek nejaḡ.”

³⁷Ma doḡtom Yisu hanaḡ nena, “Mi, môlôda nobakôḡ i.”

Êḡ ma thêlô enaḡ viyaḡ, “Ai, avômalô nôḡmbêḡ anôḡ ba intu napôm valu êtôm ku ayôḡ baheḡvi ba lahavulô anêḡ vuli ek nanêḡ nôḡ vuli esak e?”

³⁸Ma Yisu hanaḡ hik thêlô liḡ, “Môlônim polom vithê? Ôḡḡô am.”

Ma i êyê ma enaḡ nena, “Polom baheḡvi ma alim ju.”

³⁹Êḡ ma Yisu hanaḡ ek anêḡ ḡê ku nenaḡ êḡḡêḡ avômalô ek nimbi i sam ni lodôḡlodôḡ nenanena ba nêḡḡôk nêḡmô kamuḡ mavi atu. ⁴⁰Ma thêlô ibi i sam hi lodôḡlodôḡ ba vi ma hatôm 100 êḡmô dôm te ma ôḡḡôḡ yaḡ ma hatôm 50 êḡmô lodôḡlodôḡ aêḡ. ⁴¹Ma Yisu hawa polom baheḡvi lôk alim ju atu. Ma hêv ma hathak leḡ ma hêv mek. Vêm ma haya polom êḡ ma hêv hadêḡ anêḡ ḡê ku ek nimbi sam êḡḡêḡ avômalô takatu ba êḡmô. Ma hadum aêḡ hathak alim ju atu haviḡ. ⁴²Ma avômalô sapêḡ eyaḡ ba leḡḡviyak. ⁴³Ma polom lôk alim wata vi atu ba hamô ma ḡê ku isup halôk vak sam laumiḡ ba lahavuju. ⁴⁴Ma anyô takatu ba eyaḡ nôḡ êḡ ma hatôm 5,000.

Yisu haveḡ kasukthôm anêḡ dôḡmlê

(*Mat 14:22-33; Jon 6:16-21*)

⁴⁵Vêm ma Yisu hanaḡ hadêḡ anêḡ ḡê ku nena nesak yeḡ ba nêḡmôḡ ba ini Betsaida. Ma yanida hamô ek nêḡ avômalô ba ini am. ⁴⁶^dYani hêv avômalô ba i, êḡ ma yani hathak dum te ba hi ek eteḡ mek.

⁴⁷Hale vônô ma yeḡ atu lôk anêḡ ḡê ku êḡmô kasukthôm malêvônḡ biḡ ma Yisu da intu hamô liḡḡaḡ denaḡ. ⁴⁸Ma hayê lovak hayuv anêḡ ḡê ku lôk yeḡ ba hamô yeḡ loḡ hale hi. Ma thêlô lôklokwaḡ ek ivusiḡ yeḡ. Habobo tem eyaḡ ma Yisu haveḡ kasuk anêḡ dôḡmlê ba hi hadêḡ thêlô. Yani hadum ek nêḡ thêlô liliḡ, ⁴⁹⁻⁵⁰^ema doḡtom anêḡ ḡê ku êyê yani haveḡ kasuk anêḡ dôḡmlê ba esoḡ nena anyôla dahô. Thêlô sapêḡ êyê yani ba êkô kambom ba elay boloba.

^b 6:34 Nam 27:17; Mat 9:36 ^c 6:35-44 Mak 8:1-9 ^d 6:46 Luk 5:16 ^e 6:49-50 Luk 24:37

Ma kethenj oyaŋ ma Yisu hanaŋ hadêŋ thêlô nena, “Môlô miŋ nôkô ami ma nômô yaô! Ya êntêk!” ^{51f}Ma yani hathak yeŋ haviŋ thêlô ma lovak bêŋ êŋ hama. Ma thêlô esoŋ kambom ba leŋiŋhabi mayaliv. ⁵²Ek malê nena iniŋ auk ma thekthek denaŋ ba miŋ eyala polom atu ba Yisu haŋgôli anêŋ ôdôŋ ami.

Yisu hadum avômalô lôk lijiŋ mavi hêk Genesalet

(*Mat 14:34-36; Jon 6:22-25*)

⁵³Thêlô ethak liŋdaŋ vi tuvulu anêŋ Genesalet ma êthô yeŋ hamô. ⁵⁴Etak yeŋ ba êlôk biŋ ma avômalô êyê Yisu ba eyala yani kethenj. ⁵⁵Ba intu elanviŋ evenj loŋ sapêŋ ba ewa ñê lôk lijiŋ halôk yêm ba i loŋ atu ba elanô nena Yisu tem êmô. ⁵⁶Loŋ nômbêŋ atu ba yani hi, malak yaônena lôk malak bêŋbêŋ, ma avômalô ewa ñê lôk lijiŋ ba i êdô i hêk loŋ ethak doŋtom halôk. Ma eteŋ yani ek nêsôm anêŋ kwêv daim anêŋ daŋ iyom. Ma sapêŋ atu ba êsôm ma ibitak mavi.

Yisu hanaŋ hathak nôm takatu ba tem indum anyô lelaik

(*Mat 15:1-20*)

7 ¹Ma Palisi lo ñê lôkauk hathak abô balabuŋ doho êlêm anêŋ Jelusalem ba ekalabu Yisu siŋ. ^{2g}Ma thêlô êyê Yisu anêŋ ñê ku doho eyaŋ nôm lôk baheŋ “lelaik” ma miŋ ithik baheŋiŋ hatôm Palisi iniŋ abô majaŋ hanaŋ ami. ³(Palisi lôk avômalô Israeŋ ethak esopa limi iniŋ kobom ba intu ethak ithik baheŋiŋ hatôm kobom atu ba limi ethak idum. Ithik aêŋ ma hatôm nejaŋ nôm, ma miŋ ithik aêŋ ami ma miŋ hatôm nejaŋ nôm ami. ^{4h}Lôk i loŋ etak nôm hamô ek nênem vuli ba êvô êlêm ma miŋ ithik nôm takatu ba ewa hatôm iniŋ bôk lo loŋ atu ba ethak idum ami, êŋ ma miŋ hatôm nejaŋ nôm takêŋ ami. Thêlô ethak esopa limi iniŋ bôk lo loŋ ba ithik tase lôk uŋ ma belev lôk nômkama lomalomama hatôm iniŋ abô majaŋ hanaŋ.)

⁵Êŋ ma Palisi lôk ñê lôkauk hathak abô balabuŋ enaŋ hadêŋ Yisu, “Aisê ka anêm ñê ku eyaŋ nôm lôk baheŋiŋ lelaik ma miŋ esopa bumalô iniŋ abô majaŋ ami?”

⁶Ma Yisu hanaŋ hadêŋ thêlô, “Plopet Aisaia bôk hato abô avanôŋ hathak môlô ñê takatu ba onaŋ abô mavi ma doŋtom udum kambom lomalomama ba hanaŋ nena,

“Avômalô êntêk êbô yenaŋ athêŋ hathak veŋiŋbôlêk oyaŋ.

Ma doŋtom kapôlôŋiŋ ma hêk daim bô ek ya.

⁷Thêlô êv yeŋ oyaŋ hadêŋ ya.

Ma ethak enaŋ thêlôda iniŋ abô iyom ba esau nena,

“Êntêk ma Wapômbêŋ anêŋ abô.”’

Aisaia 29:13

^f 6:51 Mak 4:39 ^g 7:2 Luk 11:38 ^h 7:4 Mat 23:25

⁸Môlô ovalonj nê pik iniñ kobom loñ ma otak Wapômbênj anênj abô balabuñ.”

⁹Ma Yisu hanañ hadênj thêlô nena, “Môlô ôdô Wapômbênj anênj abô balabuñ ba osopa môlôda unim abô majañ. ¹⁰ⁱHatôm Mose bôk hanañ aêntêk, ‘Nodovak lemami lo lemtami’ ma ‘Ôpatu ba hathañ lambô lo talêbô hathak abô kambom, ma nijik ôpênj vônô.’ ¹¹Ma doñtom môlô othak onañ nena anyôla hanañ hadênj lami nena, ‘Yenañ nômkama atu ba hamô ek yanêm mamu sa, êñ ma bôk yahanañ nena tem yanêm êndênj Wapômbênj êtôm da. Ba intu miñ hatôm yanêm mamu sa ami.’ ¹²Êñ ma numiñ yani loñ siñ ek nêm talêbô lo lambô sa. ¹³Môlô othak osopa libumi iniñ bôk lo loñ ba ôvôliñ dômiñ ek Wapômbênj anênj abô. Lôk udum kobom lomaloma aênj iyom.”

¹⁴Ma Yisu halam avômalô nômbênj atu êlêm hadênj yani hathak loñbô ma hanañ, “Môlô sapênj, nodañô ya lôk noyala abô takêntêk. ¹⁵⁻¹⁶^jNôm eyañ miñ hatôm indum anyô imbitak lelaik ami. Mi. Nôm takatu ba hamô anyô kapô ba hale yaiñ, intu hadum anyô habitak lelaik.”^k

¹⁷Yisu hatak avômalô nômbênj atu ma hi unyak kapô. Êñ ma anênj nê ku enañ hik yani liñ hathak abô loñ kapô atu ba hanañ. ¹⁸Ma Yisu hanañ, “Ma môlô ôthônj haviñ e? Odañô katô! Nôm takatu ba eyañ, miñ hatôm idum anyô imbitak lelaik ênjêk Wapômbênj ma ami. ¹⁹Nôm takênj miñ halôk anyô kapô ba habuliñ iniñ auk ami. Mi, hi hamiñ anyô lasoam vêm ma hale yaiñ ba hi.” (Yisu hanañ aênj ek hik thô nena nôm eyañ sapênj ma lêk mavi iyom.)

²⁰Ma Yisu hanañ nena, “Nôm takatu ba hamô anyô kapô ba hale yaiñ, intu hadum anyô ibitak lelaik hêk Wapômbênj ma. ²¹Nôm takatu ba hamô anyô kapô ba hale yaiñ ma aêntêk: auk kambom lôk sek waliliñ ma vani lôk ik anyô vônô ma idum sek haviñ anyô yañ yanavi lôk ²²maleññkilik ma leñññhabi auk kambom hathak anyô vi lôk abôyañ ma idum nôm kambom hathak anyô yañ ma miñ mama ami lôk leññañ hathak anyô yañ anênj nômkama ma enañ abôyañ hathak anyô yañ lôk êbôî hathak iniñ athênj ma idum nômkama hatôm nê molo. ²³Nôm kambom takênj intu hamô anyô kapô ba hale yaiñ ba hadum ôpênj habitak lelaik.”

Avi Ponisia te hêvhaviñ Yisu

(*Mat 15:21-28*)

²⁴Ma Yisu hatak loñ êñ ma hi haveñ loñ takatu ba habobo Taia. Ma hi unyak te kapô ma hadô ek avômalô neyala nena yani hamô loñ êñ. Ma doñtom miñ hatôm imbuñ i ek avômalô ami. ²⁵Ma avi te atu ba ngôk lelaik hamô haviñ nalavi halañô nena Yisu lêk hayô loñ êñ. Êñ ma hi

ⁱ 7:10 Kis 20:12; 21:17; Lo 5:16 ^j 7:15-16 Ap 10:14-15 ^k 7:15-16 Nê lôk kauk vi enañ nena abô doho atu ba Mak hatô ma hêk denañ. Abô êñ ma aêntêk: O anyô lôk lemônôdônj ma ondañô abô êntêk.

ketherj ma halek vadônj lélô hêk Yisu ma. ²⁶Yani ma avi Glik te ba talêbô havathu hêk Ponisia hamô Silia kapô. Ba hanañ hik Yisu liñ lôk kapô malaiñ nena nê m ñgôk atu ba hamô haviñ nalavi vê.

²⁷Ma Yisu hanañ nena, “Alalô nanêm nô m êndêñ avômena vê mam. Ma kambom ek nakaliv avômena iniñ nô m êndêñ avuñ.”

²⁸Ma avi êñ hanañ, “Anyô Bêñ, êñ ma avanôñ. Ma doñtom avuñ ethak isup avômena iniñ nô m mapmap atu ba hêv yak halôk balê vibiñ ba eyañ.”

²⁹Ma Yisu hanañ, “Abô atu ba honañ ma mavi ba intu ômbônu. ñgôk êñ lêk hatak nalum avi yôv.”

³⁰Ma avi êñ hayô anêñ unyak ma hayê nena ñgôk lêk hatak nalavi ba nalavi lêk hêk bônôñ hêk anêñ loñ.

Yisu hadum anyô lëndôñ lôk abôlêk putup te mavi

³¹Ma Yisu hatak Taia iniñ loñ hêk ma hasopa Saidon habup halôk ba hi hayô Dekapolis iniñ loñ vê m ma havôhi kasukthôm Galili. ³²Êñ ma ewa anyô lëndôñ lôk abôlêk putup te ba êyô ek Yisu ma enañ hik yani liñ lôk kapôlôññ ek etak bañ êyôñgêk ôpêñ.

³³Ma Yisu hawa ôpêñ ba hi daim dokte ek avômalô ma hasoñ bañwasoñ halôk ôpêñ lëndôñ kapô. Vê m ma hasôwapôk hathak bañ ma hasôm ôpêñ dahalañ. ³⁴Ma hayê leñ ma hik siv auk ma hanañ hadêñ ôpêñ hathak abô Hiblu nena, “Epata!” (Anêñ ôdôñ nena lemôndôñ ekyav.) ³⁵Êñ ma ôpêñ lëndôñ lo abôlêk hakyav ma hanañ abô halêm yaiñ.

³⁶Ma Yisu hanañ nena miñ nenañ bêñ êndêñ anyôla ami. Hanañ aêñ lôbôlôñ ma doñtom avômalô miñ bônôñ ami ma enañ bêñ hi ba hi. ³⁷Ma avômalô esoñ kambom ba enañ, “Yani hadum nô mkama lôkthô ma mavi anôñ. Hadum ñê leñôndôñ kô tôñ elañô abô ma ñê venjibôlêk putup enañ abô halêm yaiñ.”

Yisu havakôñ avômalô hatôm 4,000

(Mat 15:32-39)

8 ¹Ma wak te ma avômalô bêñ anôñ êlêm ethak doñtom hathak loñbô. Ma thêlô nô m mi ek nejañ. Êñ ma Yisu halam anêñ ñê ku êlêm ma hanañ hadêñ i nena, ²“Yaleñ hik ya hathak avômalô nô mbêñ êntêk. Thêlô bôk êmô haviñ ya hatôm wak lô ba iniñ nô m lêk mi. ³Doho êlêm anêñ loñ daim bô ba intu yahêv i ba i oyañ, ma tem malenjiñ etaba êndôk loñôndê ba nê nê m yak.”

⁴Ma anêñ ñê ku enañ nena, “Loñ êntêk ma loñ thiliv ma avômalô bêñ anôñ. Aêñ ba alalô naja polom anêñ êsê ek nanêm êndêñ i?”

⁵Ma Yisu hanañ hik thêlô liñ, “Môlônim polom vithê intu hamô?”

¹ 7:36 Mak 1:43-45 ^m 7:37 Ais 35:5 ⁿ 8:1-9 Mak 6:35-44

Ma enaŋ nena, “Baheŋvi ba lahavuju.”

⁶Ma Yisu hanaŋ hadêŋ avômalô nômbêŋ atu nena nêndôk nêmo biŋ. Ma hawa polom baheŋvi ba lahavuju atu ma hêv lamavi hadêŋ Wapômbêŋ. Ma haya ba hêv hadêŋ anêŋ ŋê ku ek nebani êndêŋ avômalô nômbêŋ atu ba êmô. ⁷Ma iniŋ alim yaônena tomtom hamô haviŋ. Hêv lamavi hathak vêm ma hêv hadêŋ anêŋ ŋê ku ek nebani êndêŋ avômalô imbiŋ. ⁸Ma avômalô nômbêŋ êŋ eyaŋ ba leŋiŋviyak. Ma ŋê ku isup nôm wata halôk vak sam baheŋvi ba lahavuju. ⁹Avômalô takêŋ ma hatôm 4,000. Yôv ma Yisu hêv thêlô sapêŋ ba i. ¹⁰Ma yani hathak yeŋ haviŋ anêŋ ŋê ku ba i Dalmanuta iniŋ loŋ.

Palisi leŋiŋhaviŋ nêgê lavôŋiŋ te
(*Mat 16:1-4*)

¹¹Ma Palisi êyô ma enaŋ hik Yisu liŋ lôklokwaŋ nena, “Undum lavôŋiŋ te ek injik thô nena Wapômbêŋ hêv o ba hólêm mena mi e?” Thêlô enaŋ aêŋ ek nesau yani iyom. ¹²°Êŋ ma Yisu hik siv auk ma hanaŋ, “Avômalô bôlôŋ êntêk leŋiŋhaviŋ yandum lavôŋiŋ te ek injik thô nena Wapômbêŋ bôk hêv ya ba yahalêm eka. Yanaŋ avanôŋ êndêŋ môlô nena tem miŋ yandum lavôŋiŋ ek avômalô bôlôŋ êntêk nêgê ami, ma mi.” ¹³Yôv ma Yisu hatak thêlô ma hathak yeŋ hathak loŋbô ba hi kasukthôm vi tuvulu.

Abô loŋ kapô hathak Palisi lôk Helot iniŋ yis
(*Mat 16:5-12*)

¹⁴Yisu anêŋ ŋê ku leŋiŋpaliŋ ba miŋ ewa polom bêŋ anôŋ ba ethak yeŋ ami ma ewa polom doŋtom iyom. ¹⁵°Ma Yisu hanaŋ lôklokwaŋ hadêŋ thêlô nena, “Noyabiŋ am esak Palisi lo Helot iniŋ yis.”^q

¹⁶Ma ŋê ku enaŋ hadêŋ thêlôda nena, “Betha hanaŋ hathak alalô polom mi la.”

¹⁷Ma doŋtom yani hayala iniŋ abô atu ba enaŋ ba hanaŋ hik thêlô liŋ, “Môlô onaŋ hathak miŋ owa polom ami eka? Môlô ôthôŋ lôk miŋ oyala ami denaŋ e? Ma unim auk ma thektheke e? ¹⁸Môlô ŋê lôk malemim ma miŋ ôyê tak ami e? Ma môlô ŋê lôk lemimôndôŋ ma miŋ olaŋô abô ami e? Ma môlô miŋ lemimhabi nôm atu ba bôk yahadum ami e? ¹⁹°Yahaya polom baheŋvi ek avômalô hatôm 5,000 ma usup polom wata halôk vak sam vithê?”

Ma enaŋ, “Laumiŋ ba lahavuju.”

²⁰“Ma yahaya polom baheŋvi ba lahavuju ek avômalô hatôm 4,000, ma usup polom wata halôk vak sam vithê?”

Ma enaŋ, “Baheŋvi ba lahavuju.”

²¹Êŋ ma Yisu hanaŋ hadêŋ i, “Aisê, miŋ oyala ami denaŋ e?”

° 8:12 Mat 12:39; Luk 11:29 ° 8:15 Luk 12:1 ° 8:15 Yis ma nôm atu ba hadum polom hathiŋ bêt. ° 8:17 Mak 6:52 ° 8:19 Mak 6:41-44

Yisu hadum anyô mapusip te mavi hêk Betsaida

²²Ma thêlô i êyô Betsaida ma avômalô doho ewa anyô mapusip te hayô ma enaḡ hik yani liḡ lôklokwaḡ ek êsôm ôpêḡ. ²³Ma Yisu havalonḡ anyô mapusip hamô baḡ ma hadadi ba thai etak malak bêḡ ma i daim dokte. Ma Yisu hasôwapôk hathak ôpêḡ madaluk luvi ma hatak baḡ hayô hêk ôpêḡ. Ma hanaḡ, “Hôyê nômlate mena mi e?”

²⁴Ma ôpêḡ hêv ma liḡ ma hanaḡ, “Yahayê avômalô doho, ma doḡtom thêlô hatôm alokwaḡ i ba êlêm.”

²⁵Êḡ ma Yisu hatak baḡ hayô hêk ôpêḡ madaluk hathak loḡbô. Ma ôpêḡ madaluk hakyav ba habitak mavi ma hayê nômkama sapêḡ halêm yaiḡ.

²⁶Ma Yisu hanaḡ nena, “Nu oda anêm unyak ma miḡ nu malak bêḡ ami.”

Pita hanaḡ nena Yisu ma Kilisi

(Mat 16:13-20; Luk 9:18-21)

²⁷Ma Yisu lôk anêḡ ḡê ku etak loḡ êḡ ma ibup ethak malak nenanena takatu ba hamô habobo Sisalia Pilipai. Evey loḡôndê denaḡ ma hanaḡ hik anêḡ ḡê ku liḡ, “Avômalô ethak elam ya nena opalê?”

²⁸‘Ma thêlô enaḡ nena, “Doho enaḡ nena o ma Jon anyô hathik ḡaḡ ma doho enaḡ nena o ma Elia ma doho enaḡ nena o ma plopet bô te.”

²⁹“Ma Yisu hanaḡ hik thêlô liḡ, “Ma môlôda olam ya nena opalê?”

Êḡ ma Pita hanaḡ bêḡ nena, “O ma Mesia atu ba Wapômbêḡ hêv ek nêm anêḡ avômalô bulubiḡ.”

³⁰“Ma Yisu hanaḡ lôklokwaḡ ek miḡ nenaḡ abô êḡ bêḡ êndêḡ anyôla ami.

Yisu hanaḡ abô hathak anêḡ ḡama

(Mat 16:21-28; Luk 9:22-27)

³¹Ma Yisu hadôḡ thêlô ba hanaḡ nena, “Anyô Anêḡ Nakaduḡ atu tem esopa Wapômbêḡ anêḡ lahaviḡ ba enja vovaḡ bêḡ anôḡ. Ma Isral iniy ḡê bêḡbêḡ lôk ḡê bêḡbêḡ êbôk da lôk ḡê lôkauk hathak abô balabuḡ tem nimbuliḡ dômiḡ êndêḡ yani. Ma Wapômbêḡ tem indum ba nijik yani vônô. Ma êtôm wak lô ma tem imbiyô esak loḡbô.” ³²Yisu hanaḡ abô takêḡ bêḡ hadêḡ thêlô, êḡ ma Pita hawa yani hi daim dokte ma hathaḡ ba hanaḡ nena, “Miḡ onaḡ aêḡ ami.”

³³Ma doḡtom Yisu hik ma lilij ba hayê anêḡ ḡê ku vi ma hathaḡ Pita ba hanaḡ, “Sadaḡ, nu daḡ! Hosopa anyô iniḡ auk iyom ma miḡ hosopa Wapômbêḡ anêḡ auk ami.”

³⁴“Êḡ ma Yisu halam avômalô nômbêḡ atu ba êlêm iviy anêḡ ḡê ku ma hanaḡ, “Anyôla hadum ek esopa ya, êḡ ma êmbôliḡ dôm êndêḡ yanida

‘ 8:28 Mak 6:15 ¨ 8:29 Jon 6:68-69 ˇ 8:30 Mak 9:9 ¨ 8:34 Mat 10:38-39; Luk 14:27

ma enja anêṅ alovalaṅaṅsiṅ ba esopa ya. ³⁵Ek malê nena ôpatu ba lahabi bêṅ anôṅ hathak anêṅ lôkmala pik, anêṅ lôkmala êṅ tem nêṅ yak. Ma doṅtom ôpatu ba hatak anêṅ lôkmala ek hasopa ya lôk yenaṅ abô, yani êṅ tem enja lôkmala anôṅ. ³⁶Anyô te hawa nômkama pik sapêṅ, ma doṅtom miṅ hasopa Wapômbêṅ ami ba anêṅ lôkmala hêṅ yak, êṅ ma tem yani êṅ mavi e? Mi anôṅ, tem enja vovaṅ. ³⁷Ma anyôla hatôm nêṅ nômlate êndêṅ Wapômbêṅ ek enja anêṅ lôkmala esak loṅbô e? Mi anôṅ! ³⁸*Avômalô bôlôṅ êntêk ma lêk idum kobom kambom lomaloma ba êdô Wapômbêṅ. Aêṅ ba anyôla mama ek ya lôk yenaṅ abô, ma emberṅ yam atu ba Anyô Anêṅ Nakaduṅ êlêṅ imbiṅ Lambô anêṅ deda lôkmaṅgiṅ lôk anêṅ aṅela mathêṅ, ma yani tem mama ek ôpêṅ aêṅ iyom.”

9 ¹Ma Yisu hanaṅ hadêṅ thêlô, “Yanaṅ avanôṅ êndêṅ môlô nena Wapômbêṅ anêṅ loṅ lôkliṅyak tem êlêṅ imbiṅ anêṅ lôklokwaṅ bêṅ. Ma môlô vi atu ba umiṅ loṅ êntêk tem nôṅ lôkmala denaṅ, ma ôṅgô nôṅ êṅ imbiṅ.”

Yisu liṅkupik habitak yaṅda

(*Mat 17:1-13; Luk 9:28-36*)

²Wak baheṅvi ba lahavute hale ba hi ma Yisu hawa Pita lo Jems ma Jon iviṅ yani ba ethak dumlolê daim te ba i êṅ daluk. Êṅ ma Yisu liṅkupik habitak yaṅda hêk thêlô maleṅiṅ. ³Ma anêṅ kwêṅ habitak thapuk anôṅ biṅ ba anyô pik la miṅ hatôm isik anêṅ kwêṅ ba imbitak thapuk aêṅ ami. ⁴Ma ketheṅ oyaṅ ma Elia lo Mose êyô ma enaṅ abô haviṅ Yisu ba thêlô êyê.

⁵Ma Pita hanaṅ hadêṅ Yisu, “Kêdôṅwaga, mavi anôṅ ek lêk alalô amô loṅ êntêk. Yêlô tem nadav unyak lôkkupik lokwaṅlô, te ek o ma te ek Mose ma te ek Elia.” ⁶(Thêlô êkô kambom ba êthôṅ abô nenaṅ paliṅ ba intu Pita hanaṅ aêṅ.)

⁷Ma buliv te hayô hava thêlô siṅ, ma abô te halêṅ anêṅ buliv êṅ kapô nena, “Intu ma yenaṅ Okna atu ba yaleṅhaviṅ videdauṅ. Ba nodanṅ anêṅ abô!”

⁸Ma ketheṅ oyaṅ ma thêlô êyê hawê haveṅ ma Yisu iyom intu hamiṅ ma miṅ anyôla hamiṅ haviṅ yani ami.

⁹Vêṅ ma etak dumlolê êṅ ba êlôk ele i ma Yisu hanaṅ lôklokwaṅ ek miṅ nenaṅ nôṅ atu ba êyê bêṅ êndêṅ anyôla ami endeba Anyô Anêṅ Nakaduṅ atu ema ba imbiyô êṅjêk ṅama esak loṅbô am. ¹⁰Aêṅ ba thêlô ivuṅ abô êṅ hêk thêlôda ma miṅ enaṅ bêṅ ami, ma doṅtom enaṅ abô pôk bêṅ hathak “ema lo imbiyô êṅjêk ṅama” anêṅ ôdôṅ ma aisê?

¹¹“Ma thêlô enaṅ hik Yisu liṅ, “Aisê ka ṅê lôkauk hathak abô balabuṅ enaṅ nena Elia tem êṅ ba êlêṅ vêṅ ka Mesia?”

* 8:38 Mat 10:33 † 9:1 Mak 13:30 ‡ 9:2-7 Ap 3:22; 2Pi 1:17-18 § 9:11 Mal 3:1

12-13^bMa Yisu hanaŋ nena, “Avanôŋ! Elia tem êmôŋ ek indum nômkama sapêŋ imbitak mavi esak loŋbô. Ma doŋtom yanaŋ êndêŋ môlô nena Elia bôk halêm yôv. Ma avômalô esopa iniŋ leŋiŋhaviŋ iyom ba idum kambom lomaloma hadêŋ yani hatôm atu ba Wapômbêŋ anêŋ kapyra bôk hanaŋ hathak yani. Ma doŋtom aisê ka Wapômbêŋ anêŋ kapyra hanaŋ nena Anyô Anêŋ Nakaduŋ atu tem enja vovaŋ bêŋ lôk nêmbôliŋ dômiŋ êndêŋ yani?”

Yisu hêv ŋgôk vê hêk okna te
(*Mat 17:14-21; Luk 9:37-43*)

14Yisu thêlô êyô ek ŋê ku vi ma êyê avômalô bêŋ anôŋ lêk ethak doŋtom ba êmô. Ma ŋê lôkawk hathak abô balabuŋ lôk anêŋ ŋê ku vi atu ba êmô enaŋ abô ba êkôki hathak. 15Ma avômalô nômbêŋ êŋ êyê Yisu, ma eson kambom ba elanviŋ i ma ewa yani thô.

16Ma Yisu hanaŋ hik thêlô liŋ, “Môlô ôkôkam hathak malê?”

17Ma anyô te hamiŋ avômalô nômbêŋ êŋ kapô ba hanaŋ, “Kêdôŋwaga, ŋgôk te havalon yenaŋ okna abôlêk loŋ ba miŋ hatôm enaŋ abô ami. Ba intu yahawa halêm ek o. 18Ŋgôk hathak hayôkwiŋ yani ba habi yani halôk pik ma abôlêk wapôk thapuk hale yaiŋ ma halonolon abôlêk kalalaŋ ma liŋ havuviŋ ba thotho. Yahanaŋ ek anêm ŋê ku nênem ŋgôk êŋ vê ma doŋtom thêlô miŋ hatôm ami.”

19Ma Yisu hanaŋ viyaŋ, “Yahamô haviŋ môlô sawa daim ma doŋtom miŋ ôêvhaviŋ ami ma owa auk lokbaŋ aleba yakapôlôn lêk hagiap hathak môlô. Noja okna êŋ êlêm.”

20Êŋ ma ewa okna atu hi hadêŋ Yisu. Ŋgôk hayê Yisu, ma hayôkwiŋ okna êŋ kambom ba hêv yak halôk pik ba hapiki ma abôlêk thôk hêv yak.

21Ma Yisu hanaŋ hik lambô liŋ, “Ŋgôk habuliŋ yani hadêŋ anŋê?”

Ma lambô hanaŋ nena, “Sêbôk ba yani yaôna. 22Ŋgôk êŋ habi yani halôk atum lôk ŋaŋ lôbôlôn ek injik yani vônô ma doŋtom mi. Aêŋ ba o hatôm undum ek ŋgôk êŋ etak yenaŋ okna, êŋ ma hôêv kapôlôm ek yai.”

23^cMa Yisu hanaŋ, “Aisê ka honaŋ nena, ‘o hatôm’? Wapômbêŋ hatôm indum nômkama sapêŋ ek ŋê takatu ba êvhaviŋ yani.”

24Ma kethen oyaŋ ma okna êŋ anêŋ lambô hanaŋ, “Yahêvhaviŋ ba undum ek yenaŋ auk atu ba miŋ yahêvhaviŋ ami êkôk ya liŋ ek yanêmbiŋ!”

25Ma Yisu hayê nena avômalô êvôv i kethen ethak doŋtom, êŋ ma hathaŋ ŋgôk lelaik atu ba hanaŋ, “O ŋgôk vembôlêk lôk lemôndôn putup, yahanaŋ hadêŋ o nena otak okna êntêk ba nu ma miŋ ômbôlêm esak loŋbô ami.”

^b 9:12-13 Sng 22:1-18; Ais 53:3; Mal 4:5-6; Mat 11:14 ^c 9:23 Mat 21:21; Mak 11:23

26^dMa ngôk halan boloba ma hayôkwiņ okna êņ kambom ma hale yain ba hi. Ma okna êņ hêk inan anyô ŋama ba avômalô enaņ nena, “Lêk hama.” 27^eMa doņtom Yisu havalonġ hamô ban vi ma havôv ba haviyô hamiņ.

28^fVêm ma Yisu lôk anêņ ñe ku iyom êmô unyak kapô ma thêlô enaņ hik yani liņ, “Aisê ka yêlô miņ hatôm nanêm ngôk êņ vê ami?”

29^gMa Yisu hanaņ viyaņ hadêņ thêlô, “Mek iyom intu hatôm nêm ngôk anêņ aêņ vê.”

Yisu hanaņ bôlôn yaņ hathak anêņ ŋama

(Mat 17:22-23; Luk 9:43-45)

30^hMa thêlô etak loņ êņ ba ibitak êyô Galili. Ma Yisu hadô avômalô neyala nena thêlô lêk êmô êsê 31ⁱek êndôn anêņ ñe ku. Êņ ma Yisu hanaņ hadêņ thêlô, “Tem nenaņ Anyô Anêņ Nakaduņ atu bêņ ba netak êndôk avômalô baherij. Ma tem nijik yani vônô, ma êtôm wak lô ma tem imbiyô esak loņbô.” 32^jMa anêņ ñe ku êthôn abô êņ anêņ ôdôn paliņ lôk êkô ek nenaņ injik yani liņ.

Opalê intu anyô bêņ?

(Mat 18:1-5; Luk 9:46-48)

33^kMa Yisu thêlô êyô Kapaneam ma i êmô unyak kapô te. Êņ ma Yisu hanaņ hik thêlô liņ, “Môlô ôkôkam hathak malê haveņ loņôndê ba ôlêm?” 34^lThêlô eyala nena thêlô êkôki hathak thêlô alisê intu anyô bêņ ek Yisu anêņ ñe ku vi ba intu thêlô bônôn. 35^mMa Yisu halôk hamô ma halam anêņ ñe ku laumiņ ba lahavuju takatu ba êlêm. Ma hanaņ, “Lemimhaviņ numbitak anyô bêņ, êņ ma undum o endeba yaôna ba ôtôm avômalô lôkthô iniņ anyô ku oyaņ.”

36ⁿMa hawa amena te ba hadô hamiņ thêlô malêvôn. Ma havalonġ hamiņ ma hanaņ hadêņ thêlô, 37°“Ôpatu ba hêvhaviņ ya ba hawa amena yaônate aêntêk thô, ma hatôm hawa ya thô. Ma ôpatu ba hawa ya thô, ma hatôm hawa ôpatu ba hêv ya ba yahalêm thô haviņ.”

Ôpatu ba hadum ku haviņ alalô ma miņ numiņ yani loņ siņ ami

(Luk 9:49-50)

38^pMa Jon hanaņ hadêņ Yisu nena, “Kêdônwaga, yêlô ayê anyô te hêv ngôk vê hathak anêm athêņ. Ma doņtom yani ma miņ alalô te ami, ba intu yêlô anaņ ek yani etak ku êņ.”

39^qMa doņtom Yisu hanaņ nena, “Dô! Miņ numiņ yani loņ siņ ami. Ôpatu ba hadum nômbithi hathak yenaņ athêņ ma tem miņ enaņ abô kambom

^d 9:26 Mak 1:26 ^e 9:30 Jon 7:1 ^f 9:31 Mak 8:31; 10:32-34 ^g 9:32 Luk 9:45

^h 9:35 Mat 20:25-27; Mak 10:43-44; Luk 22:24-26 ⁱ 9:37 Mat 10:40

kethej esak ya ami, ^{40j}ek malé nena ôpatu ba miñ hapôlik hathak alalô ami, intu alalôaniñ te. ^{41k}Yanañ avanônñ êndênj mólô nena anyô te hayê nena mólô ma Kilisi anênj avômalô ba hêv ñañ hadênj mólô, ôpênj tem enja anênj vuli.

Umij lôklokwañ ek kambom miñ esale o thô ami

(Mat 18:6-9; Luk 17:1-2)

⁴²“Ma anyô te hadum ba yenañ amena atu ba hêvhavinj ya te hêv yak, ôpênj tem êpôm malainj bêñ anônj. Ôpênj tem nêsôkwênj valu bêñ te esak laselo ba nimbi yani êndôk ñgwêk makidiñ ba ema. Malainj êñ ma yaôna ek malainj atu ba yani tem êpôm emberj yam. ^{43-44l}Ma bahem hadum ba hudum kambom, êñ ma odabênj kisi ba nêñ vê ek miñ undum kambom esak loñbô ami! Bahem vi iyom ma malainj, ma doñtom mavi ek nu malak lej. Ma bahem luvi hamô ba hudum kambom, êñ ma lemvimkupik sapênj tem ni loñ atu ba atum hathañ ba miñ hama ami. Ba intu malainj bêñ anônj. ^{m 45-46}Ma vem hadum ba hudum kambom, êñ ma odabênj kisi ba nêñ vê ek miñ undum kambom esak loñbô ami! Vem vi iyom ma malainj, ma doñtom mavi ek nu malak lej. Ma vem luvi hamô ba hudum kambom, êñ ma lemvimkupik sapênj tem ni loñ atu ba atum hathañ ba miñ hama ami. Ba intu malainj bêñ anônj. ^{n 47o}Ma malem daluk hadum ba hudum kambom, êñ ma ômbi vê. Malem daluk vi iyom ma malainj, ma doñtom mavi ek nu malak lej. Ma malem daluk luvi hamô ba hudum kambom, êñ ma lemvimkupik sapênj tem ni loñ atu ba atum hathañ ba miñ hama ami. Ba intu malainj bêñ anônj. ^{p 48}‘Loñ êñ ma matinjak tem nejan anyô liñkupik êtôm wak nômbênj intu sapênj, ma atum tem esañ anyô êmô aênj.’ ⁴⁹Atum tem êpôm avômalô sapênj êtôm ñgwêk etak hathak nôñ ek atum êñ esaê thêlô.

^{50q}“Ñgwêk ma nôñ mavi, ma doñtom anênj manij hêv yak, êñ ma opalê hatôm idum ba imbitak manij esak loñbô am? Ñgwêk hathak hadum nôñ ba vasiñ, ba intu nôñô yôhók^r mavi imbiñ am aênj iyom.”

Yisu hanañ abô hathak ñê lôk veñj êdô i

(Mat 19:1-12; Luk 16:18)

10 ¹Ma Yisu hatak loñ êñ ma hi havenj loñ Judia lo ñañ Jolodañ vi. Ma avômalô bêñ anônj êlêm hathak loñbô. Êñ ma hasopa anênj bôk lo loñ ba hadônj i.

^{j 9:40} Mat 12:30; Luk 11:23 ^{k 9:41} Mat 10:42 ^{l 9:43-44} Mat 5:30 ^{m 9:43-44} Ñê lôk kauk vi enañ nena abô doho atu ba Mak hatô ma hêk denañ. Abô êñ ma aêntêk: Loñ êñ ma matinjak tem nejan anyô liñkupik êtôm wak nômbênj intu sapênj, ma atum tem esañ anyô êmô aênj. ^{n 9:45-46} Ñê lôk kauk vi enañ nena abô doho atu ba Mak hatô ma hêk denañ. Abô êñ ma aêntêk: Loñ êñ ma matinjak tem nejan anyô liñkupik êtôm wak nômbênj intu sapênj, ma atum tem esañ anyô êmô aênj. ^{o 9:47} Mat 5:29 ^{p 9:48} Ais 66:24 ^{q 9:50} Mat 5:13; Luk 14:34 ^{r 9:50} ‘Yôhók’ anênj ôdônj nena ôpatu ba hamô malinjak havin avômalô vi. Lôk miñ lamanij kethej ami. Ma hêv avômalô sa ek netak vovak.

²Ma Palisi doho êlêm ma idum ek nesau Yisu ba enaḡ hik yani liḡ, “Abô balabuḡ hanaḡ aisê? Anyô hatôm nêm yanavi vê mena mi e?”

³Ma Yisu hanaḡ viyaḡ, “Mose bôk hanaḡ aisê?”

⁴Ma thêlô enaḡ, “Mose halôk ek anyô eto kapya nêm yanavi vê ba etak êndôk yanavi baḡ ek nêm yani vê.”

⁵Êḡ ma Yisu hanaḡ nena, “Môlô ḡê lemôndôḡ kôtôḡ kambom ba intu Mose hato balabuḡ êḡ ba hêv hadêḡ môlô. ⁶Ma doḡtom ‘sêbôk ba môḡ anôḡ atu ba Wapômbêḡ hapesaḡ avômalô ma hapesaḡ anyô lo avi. ⁷‘Ba intu Wapômbêḡ bôk hanaḡ nena, “Anyô tem etak lambô lo talêbô ma esak doḡtom imbiḡ yanavi ⁸ek thai nimbatak êtôm kupik doḡtom iyom.”’ Thai miḡ ju hathak loḡbô ami ma lêk ibitak doḡtom. ⁹Aêḡ ba nôm atu ba Wapômbêḡ bôk havak loḡ hathak doḡtom, ma miḡ hatôm anyôla epole vê ami.”

¹⁰Vêm ma Yisu lôk anêḡ ḡê ku êmô unyak kapô, ma anêḡ ḡê ku enaḡ hik yani liḡ hathak abô êḡ. ¹¹‘Êḡ ma Yisu hanaḡ hadêḡ thêlô, “Anyô hadô yanavi ba hawa avi yaḡ, êḡ ma hadum sek ba habuliḡ yanavi bô. ¹²Ma avi te hadô yamalô ba hawa anyô yaḡ, êḡ ma hadum sek aêḡ iyom.”

Yisu hêv mek hathak avômena

(Mat 19:13-15; Luk 18:15-17)

¹³Ma avômalô ewa avômena yaônena i hadêḡ Yisu ek etak baḡ êyô êḡjêk thêlô. Ma doḡtom anêḡ ḡê ku ethaḡ avômalô takêḡ. ¹⁴Yisu hayê nôm êḡ, ma lamaniḡ ba hanaḡ hadêḡ anêḡ ḡê ku nena, “Notak avômena yaônena ba nêlêm êndêḡ ya ma miḡ numiḡ thêlô loḡ siḡ ami ek malê nena avômalô takatu ba athêḡ mi ma hatôm avômena takêntêk ba Wapômbêḡ anêḡ loḡ lôkliḡyak ma thêlôniḡ. ¹⁵‘Yanaḡ avanôḡ êndêḡ môlô nena ôpatu ba miḡ hawa Wapômbêḡ anêḡ loḡ lôkliḡyak hatôm avômena yaônena ami, miḡ hatôm imbitak êyô loḡ êḡ kapô ba ni ami. Ma mi.” ¹⁶Ma Yisu havalôḡ avômena ma hatak baḡ hayô hêk i ma hêv mek hathak thêlô.

Anyô lôk nômkama bêḡ hanaḡ abô haviḡ Yisu

(Mat 19:16-30; Luk 18:18-30)

¹⁷Ma Yisu haviyô ba hi ma anyô te halaḡviḡ hadêḡ yani ma halek vadôḡ lêlô hamô valuvi ma hanaḡ, “Kêdôḡwaga mavi, yandum malê ek yamô lôkmala êtôm wak nômbêḡ intu sapêḡ?”

¹⁸Ma Yisu hanaḡ, “Holam ya nena mavi eka? Anyô late miḡ mavi ami ma Wapômbêḡ iyom intu ba mavi. ¹⁹*Abô balabuḡ ma bôk hoyala yôv: ‘Miḡ uḡḡwik anyô vônô ami. Miḡ undum sek imbiḡ anyô yaḡ yanavi

^s 10:4 Lo 24:1-4; Mat 5:31 ^t 10:6 Stt 1:27; 5:2 ^u 10:7-8 Stt 2:24; Ep 5:31-33

^v 10:11 Mat 5:32 ^w 10:15 Mat 18:3 ^x 10:19 Kis 20:12-17; Lo 5:16-20

ami. Miŋ onja vani ami. Miŋ onaŋ abôyaŋ esak anyô vi ba undum abô ek i ami. Miŋ onaŋ abôyaŋ ek ômbôv anyô yaŋ anêŋ nômkama ami. Ma ondovak lemambô lo lemtambô.’ ”

²⁰Ma ôpêŋ hanaŋ, “Kêdôŋwaga, ya yaôna aleba lêk ma yahasopa abô balabuŋ takêŋ.”

²¹Ma Yisu hayê ôpêŋ ba lahaviŋ. Ma hanaŋ, “O ma nômlate mi denaŋ. Nu nêŋ anêŋ nômkama sapêŋ ek avômalô nêŋêŋ vuli, ma onja valuselaŋ sapêŋ ba nêŋ êndêŋ avômalô siv. Hudum aêŋ, ma tem anêŋ nômkama mavi lomaloma êmô malak leŋ. Ma ôlêŋ osopa ya.”

²²Yani ma anyô lôk nômkama bêŋ anôŋ. Ba intu halaŋô abô êŋ, ma hakôm ba hi lôk lamalaiŋ bêŋ.

²³Ma Yisu hayê hawê havenŋ ma hanaŋ hadêŋ anêŋ ŋê ku, “Ŋê lôk nômkama bêŋ tem nêpôm malaiŋ bêŋ ek nimbitak nêyô Wapômbêŋ anêŋ loŋ lôkliŋyak kapô ba ini.”

²⁴Yisu anêŋ ŋê ku elañô ba eson kambom. Ma Yisu hanaŋ hadêŋ thêlô hathak loŋbô nena, “Yenaŋ avômena, avômalô takatu ba indum ek nimbitak nêyô Wapômbêŋ anêŋ loŋ lôkliŋyak kapô ba ini ma tem nêpôm malaiŋ bêŋ anôŋ! ²⁵Miŋ malaiŋ bêŋ ek bok kamel imbitak êyô luvik idu sôp anêŋ abyaŋ ba ni ami, ma doŋtom malaiŋ anôŋ ek anyô lôk nômkama bêŋ te imbitak êyô Wapômbêŋ anêŋ loŋ lôkliŋyak kapô.”

²⁶Ma Yisu anêŋ ŋê ku eson kambom anôŋ ba enaŋ hadêŋ i, “Avanôŋ e? Aêŋ ba miŋ hatôm anyôla imbitak êyô Wapômbêŋ anêŋ loŋ lôkliŋyak kapô ba ni ami e?”

²⁷Ma Yisu hayê thêlô lôklokwaŋ ma hanaŋ, “Wapômbêŋ iyom hatôm indum nômkama sapêŋ. Ma anyô te miŋ hatôm nêŋ yanida bulubiŋ ami ma mi.”

²⁸Ma Pita hanaŋ hadêŋ Yisu, “Yêlô bôk atak yêlôaniŋ nômkama sapêŋ ba alêŋ asopa o!”

²⁹Ma Yisu hanaŋ nena, “Yanaŋ avanôŋ êndêŋ môlô, anyô te lahabi ya lôk yenaŋ Abô Mavi ba hatak anêŋ unyak lôk iviyaŋ ma livi lôk talêbô lo lambô ma nali lôk anêŋ pik, ³⁰êŋ ma Wapômbêŋ tem nêŋ bêŋ anôŋ êndêŋ ôpêŋ êtôm 100 êyô êmô anêŋ loŋ imbiŋ. Ôpêŋ hamô pik denaŋ, ma tem enja nômkama bêŋ anôŋ aêntêk unyak lôk iviyaŋ ma livi lôk taluvi ma nali lôk pik, ma doŋtom avômalô vi tem nimbuliŋ yani imbiŋ. Ma embeŋ yam ma tem êmô lôkmala êtôm wak nômbêŋ intu sapêŋ. ³¹Yodaŋô! Ŋê lôk athêŋ bêŋ, bêŋ anôŋ tem nimbitak ŋê lôk athêŋ mi. Ma ŋê lôk athêŋ mi bêŋ anôŋ tem nimbitak ŋê lôk athêŋ bêŋ.”

† 10:31 Mat 20:16; Luk 13:30

Yisu hanaŋ abô hathak anêŋ ŋama bôlôn te lô
(*Mat 20:17-19; Luk 18:31-34*)

³²Yisu thêlô i Jelusalem ma Yisu hi hamônŋ. Ma anêŋ ŋê ku êyê ba eson kambom ma avômalô takatu ba evenŋ yam êkô. Ma Yisu hanaŋ hadêŋ anêŋ ŋê ku laumiŋ ba lahavuju takatu ek nêlêm bidonŋ ma hanaŋ hathak nôŋ takatu ba tem êpôm yani. ³³“Odaŋô. Alalô ayô Jelusalem ma tem nenaŋ Anyô Anêŋ Nakaduŋ atu bêŋ ba nênem yani êndêŋ ŋê bêŋbêŋ êbôk da lôk ŋê lôkauk hathak abô balabuŋ. Ma tem nenaŋ ek nijik yani vônô ma nênem yani êndêŋ avômalô loŋ buyaŋ ³⁴ek thêlô nenaŋ abôma lôk nêsôvwapôk esak yani ma nebali yani lôk nijik yani vônô. Wak lô ende ba ni ma tem imbiyô esak loŋbô.”

Jems lo Jon leŋiŋhaviŋ nimbitak ŋê bêŋ
(*Mat 20:20-28*)

³⁵Yôv ma Sebedi nakaduŋ luvi, Jems lo Jon, i hadêŋ Yisu ma enaŋ, “Kêdônŋwaga, yai leŋiŋhaviŋ undum nômlate ek yai.”

³⁶Ma Yisu hanaŋ, “Mamu lemimhaviŋ malê?”

³⁷Ma thai enaŋ nena, “Otaŋ yai yaŋ êmô bahem vianônŋ ma yaŋ êmô bahem vikeŋ êŋjêk anêŋ loŋ lôkmangiŋ kapô.”

³⁸“Ma Yisu hanaŋ, “Mamu ôthônŋ nôŋ atu ba onaŋ hik ya liŋ paliŋ. Hatôm nunum êndôk tase atu ba tem yanum lôk nusik êndôk ŋaŋ atu ba tem yasik e?”

³⁹^bMa enaŋ, “Yai hatôm.”

Ma Yisu hanaŋ, “Avanônŋ, tase êŋ lôk ŋaŋ êŋ tem nunum lôk nusik.

⁴⁰Ma doŋtom nêŋmô yabahaŋ vianônŋ lôk vikeŋ, ma miŋ yenaŋ ku ami. Mi, Wapômbêŋ da hayabiŋ ku êŋ ba bôk hatak anyô doho yôv ek nêŋmô loŋ êŋ.”

⁴¹ŋê ku laumiŋ takêŋ elanô abô êŋ ba leŋiŋŋaŋa hadêŋ Jems lo Jon.

⁴²“Ma Yisu halam sapêŋ ethak doŋtom ma hanaŋ, “Môlô bôk oyala nena avômalô loŋ buyaŋ iniŋ kiŋ ethak ebam i ba ibuliŋ ŋê takatu ba êmô thêlô vibinŋ. Ma iniŋ ŋê bêŋbêŋ ethak ethaŋ iniŋ avômalô aêŋ iyom.

⁴³“Odaŋô! Môlô miŋ nundum kobom êŋ ami! Môlô te lahaviŋ imbitak anyô lôk athêŋ bêŋ êŋjêk môlô malêvônŋ, êŋ ma imbitak êtôm môlônim anyô ku ek nêŋmô môlô sa. ⁴⁴Ma ôpatu lahaviŋ imbitak êtôm môlônim anyô bêŋ, êŋ ma êmô êtôm avômalô sapêŋ iniŋ anyô ku oyaŋ ⁴⁵hatôm ya Anyô Anêŋ Nakaduŋ atu ba yahadum aêŋ iyom. Miŋ yahalêm ek yandum ŋê bêŋbêŋ pik iniŋ kobom ba yasaŋ avômalô ek nindum yenaŋ ku ami. Mi anônŋ! Yahalêm hatôm anyô ku ek yanêŋ avômalô sa lôk yatak yenaŋ lôkmala ek nêŋmô avômalô bulubiŋ.”

^z 10:32-34 Mak 8:31; 9:31 ^a 10:38 Mak 14:36; Luk 12:50 ^b 10:39 Ap 12:2; ALK 1:9

^c 10:42 Luk 22:25-26 ^d 10:43 Mat 23:11; Mak 9:35

Yisu hadum Batimeas madaluk mavi

(Mat 20:29-34; Luk 18:35-43)

⁴⁶Ma Yisu lók anêṅ ḡê ku êyô Jeliko. Idum ek netak Jeliko ma avômalô bêṅ anôṅ i haviṅ thêlô. Ma anyô madaluk pusip te anêṅ athêṅ nena Batimeas hamô loṅôndê daṅ vi ba hapetenak ek avômalô nêṅem yani sa. (Batimeas anêṅ ôdôṅ nena Timeas nakaduṅ.) ⁴⁷Yani halaṅô nena Yisu anêṅ Nasalet halêm, ma halam kaêk lôklala nena, “Yisu, Devit anêṅ Lim Lukmuk, nêṅ kapôlôm ek ya!”

⁴⁸Ma avômalô bêṅ anôṅ ethaṅ yani ba enaṅ, “O bônôṅ!” Ma doṅtom yani halam lôklala nena, “Yisu, Devit anêṅ Lim Lukmuk, nêṅ kapôlôm ek ya!”

⁴⁹Êṅ ma Yisu hamiṅ ma hanaṅ, “Nodam yani êlêm.”

Ma elam hadêṅ anyô madaluk pusip atu nena, “Lemmavi! Umbiyô ba nu! Yani halam o.” ⁵⁰Êṅ ma hakaliv anêṅ kwêv thilibuṅ hi ma hasôv kisi haviyô hamiṅ ma hi hadêṅ Yisu.

⁵¹Ma Yisu hanaṅ hadêṅ yani, “Lemhaviṅ yandum malê êndêṅ o?”

Ma anyô madaluk pusip êṅ hanaṅ, “Kêdôṅwaga, yaleṅhaviṅ yaṅgê tak.”

⁵²Ma Yisu hanaṅ, “Umbiyô ba nu. Anêṅ hêv haviṅ hadum ba hubitak mavi.” Ma ketheṅ oyaṅ ma ôpêṅ madaluk hakyav ba hayê tak, ma hasopa Yisu haveṅ loṅôndê.

Yisu habitak hayô Jelusalem hatôm kiṅ

(Mat 21:1-11; Luk 19:28-40; Jon 12:12-19)

11 ¹Yisu thêlô i ebobo Jelusalem ma i êyô Betpagi lo Betani, malak ju êṅ hêk habobo Dum Oliv. Ma hêv anêṅ ḡê ku ju ba i ²ma hanaṅ nena, “Mamu unu malak entuvulu. Ubitak ôyô kapô ba u, ma tem ôṅgô ekak bok doṅki map te loṅ ba hamiṅ. Bok êṅ ma miṅ bôk anyôla hayô hamô ami. Nopole yak vê ma nondom ba nôlêm. ³Ma anyôla hanaṅ hik mamu liṅ nena, ‘Udum aêṅ eka?’ ma nonaṅ êndêṅ yani nena, ‘Anyô Bêṅ lahaviṅ idum ku te esak vêṅmam, ka tem nêṅ êmbôlêm.’”

⁴Êṅ ma ḡê ku ju atu i ma êyê bok doṅki map atu ekak loṅ ba êthô hamô unyak abôlêk habobo loṅôndê viyaiṅ. Ma thai epole yak vê. ⁵Ma anyô doho imiṅ loṅ êṅ êyê ba enaṅ, “Mamu udum malê ba opole bok anêṅ yak vê?” ⁶Ma thai enaṅ hatôm atu ba Yisu hanaṅ hadêṅ thai. Êṅ ma etak thai ba i. ⁷Ma ewa bok doṅki êṅ ba i hadêṅ Yisu, ma ibi iniṅ kwêv thilibuṅ daim thô ba eṅgava hayôhêk bok dôṅmlokwaṅ ma Yisu hayô hamô. ⁸Ma avômalô bêṅ anôṅ eṅgava iniṅ kwêv thilibuṅ daim ma vi ele nôkya lô ḡauṅ hamô kamuṅ ba eṅgava hêk loṅôndê. ⁹Ma vi êmôṅ ma vi evenṅ yam ma Yisu halôk malêvôṅ ba elam nena,

° 10:52 Mak 5:34

“Osana!”

“Wapômbêḡ nêḡ lamavi êḡdêḡ ôpatu ba halêḡ hathak Anyô Bêḡ anêḡ athêḡ!”

Kapya Yeḡ 118:25-26

¹⁰ “Wapômbêḡ nêḡ anêḡ lamavi êyô êḡḡ bumalô Devit anêḡ lim êḡḡḡḡ atu ba tem eyabiḡ alalô êḡḡḡḡ kiḡ êḡḡḡḡ sêbôk ba Devit hayabiḡ!

Osana! Nambô Wapômbêḡ anêḡ athêḡ esak leḡ!”

¹¹ Ma hi Jelusalem ma habitak hayô unyak matheḡ anêḡ piklêvôḡ kapô ba hi. Ma hayê nôḡkama takatu ba hamô loḡ êḡ. Ma doḡḡḡḡ wak lêk halôk jalôm, êḡ ma hatak Jelusalem ma hi Betani haviḡ anêḡ ḡê ku laumiḡ ba lahavuju takatu.

Yisu hêv ḡê idum ku valu vê hêk unyak matheḡ kapô

(Mat 21:12-19; Luk 19:45-48; Jon 2:13-22)

¹² Haviyô hayaḡ ma etak Betani ek ini Jelusalem. Ma Yisu hama kisi. ¹³ Ma hayê alokwaḡ sabo te lôk ḡauḡ hamiḡ daim dokte. Êḡ ma hi hayô alokwaḡ êḡ ôḡḡḡḡ ek êḡḡê nena hik anôḡ mena mi. Ma doḡḡḡḡ hayê ḡauḡ oyaḡ iyom ma miḡ hik ami ek malê nena miḡ anêḡ waklavôḡ injik ami. ¹⁴ Êḡ ma Yisu hanaḡ hadêḡ alokwaḡ êḡ nena, “Anyô late miḡ hatôm enjaḡ anêḡ anôḡ esak loḡbô ami.” Ba anêḡ ḡê ku elaḡḡ.

¹⁵ Ma Yisu thêlô êyô Jelusalem. Ma habitak hayô unyak matheḡ kapô anêḡ piklêvôḡ. Ma hayê avôḡmalô ewa nôḡkama ba êḡḡ hamô ek avôḡmalô vi nêḡḡḡḡ vuli. Êḡ ma halupuniḡ i ba hêv i vê hêk unyak matheḡ kapô ba ele yaḡḡ ba i. Ma hale ḡê takatu ba êwê ḡê loḡ buyaḡ iniḡ valuseleḡ hathak Hiblu iniḡ valuseleḡ iniḡ balê liliḡ. Ma hadum aêḡ hadêḡ ḡê takatu ba êḡḡ menak bôbô hamô ek avôḡmalô vi nêḡḡḡḡ vuli. ¹⁶ Ma hamiḡ loḡ siḡ ek avôḡmalô miḡ neja iniḡ nôḡkama ba ini kapô ek nêḡḡḡḡ vuli ami. ¹⁷ Ma Yisu hadôḡ thêlô ba hanaḡ aêḡḡêk, “Wapômbêḡ anêḡ kapyā hanaḡ nena, ‘Yenaḡ unyak ma unyak avôḡmalô pik sapêḡ neteḡ mek êḡḡḡḡ.’ Ma môlô lêk udum ba habitak hatôm ḡê vani iniḡ loḡ ekopak êḡḡ.”

¹⁸ Iḡê bêḡḡḡḡ êbôk da lôk ḡê lôkauk hathak abô balabuḡ elaḡḡ abô êḡ ma êbôlêḡ loḡḡḡḡḡ ek nijik yani vônô. Ma doḡḡḡḡ thêlô êkô hathak yani ek malê nena avôḡmalô sapêḡ eson kambom hathak anêḡ abô.

¹⁹ Yaḡsiḡ anôḡ ma Yisu thêlô etak Jelusalem ba i.

Alokwaḡ sabo hakapok

(Mat 21:20-22)

²⁰ Hayaḡ lôkbôk ma Yisu thêlô êvôi ma êyê alokwaḡ sabo atu lêk hama ba hakapok hêk ḡauḡ ba hayô ôḡḡḡḡ. ²¹ Ma Pita lahabi Yisu anêḡ abô ba hanaḡ nena, “Kêḡḡḡḡwaga, nôḡḡḡ! Alokwaḡ sabo wakbôk atu ba hoḡḡḡḡ ma lêk hakapok yôv.”

^f 11:13 Luk 13:6 ^g 11:15 Jon 2:14 ^h 11:17 Ais 56:7; Jer 7:11 ⁱ 11:18 Mak 14:1

²²Ma Yisu hanaŋ hadêŋ thêlô, “Nônêmimbiŋ Wapômbêŋ, ²³Yanaŋ avanôŋ êndêŋ mólô nena ôpatu ba hanaŋ hadêŋ dumlolê êntêk nena, ‘Ômbi o kisi ni tamu ŋgwêk’, ma hêvhaviŋ ba havalonŋ anêŋ abô êŋ loŋ lôklokwaŋ ma miŋ laluvi ami, êŋ ma Wapômbêŋ tem indum ba dumlolê êŋ endanô ôpêŋ anêŋ abô. ²⁴kAêŋ ba intu yanaŋ êndêŋ mólô nena malê atu ba mólô onanŋ halôk unim mek, êŋ ma nônêmimbiŋ nena lêk owa yôv, ma nôm êŋ tem imbitak êtôm mólônim. ²⁵⁻²⁶lMólô umiŋ ba oterŋ mek, ba lemimhabi kambom atu ba anyôla bôk hadum hadêŋ o, êŋ ma notak unim kapôlômim ek ôpêŋ. Udum aêŋ ma mólônim Lemambô atu ba hamô malak leŋ tem etak kapô ek mólô aêŋ iyom.”^m

Yisu, opalê hêv athêŋ bêŋ hadêŋ o?

(Mat 21:23-27; Luk 20:1-8)

²⁷Ma Yisu thêlô i Jelusalem hathak loŋbô ba êyô unyak mathenŋ anêŋ piklêvôŋ. Ma ŋê bêŋbêŋ êbôk da lôk ŋê lôk kauk hathak abô balabuŋ lôk ŋê bêŋbêŋ vi i hadêŋ Yisu. ²⁸Ma enaŋ hik yani liŋ nena, “Opalê hêv athêŋ bêŋ hadêŋ o lôk hêv ku hadêŋ o ba intu hudum nôm takêntêk?”

²⁹Ma Yisu hanaŋ hadêŋ i nena, “Tem yanaŋ injik mólô liŋ esak abô te aêŋ iyom. Ba onanŋ abô êŋ bêŋ hadêŋ ya ma tem yandam ôpatu ba hêv athêŋ bêŋ hadêŋ ya êndêŋ mólô. ³⁰Opalê hêv ku nisik avômalô êndôk ŋaŋ hadêŋ Jon? Wapômbêŋ leŋ? Mena anyô pik? Mólô nonanŋ êndêŋ ya!”

³¹Ma thêlôda enaŋ hadêŋ i nena, “Alalô anaŋ nena Wapômbêŋ hêv ku êŋ hadêŋ Jon ma tem yani enaŋ, ‘Aisê ka mólô miŋ ôêvhaviŋ yani ami?’ ³²Ma doŋtom alalô anaŋ nena, ‘Anyô pik te hêv ku êŋ,’ êŋ ma avômalô tem leŋŋmaniŋ êndêŋ alalô. Ek malê nena thêlô sapêŋ êvhaviŋ nena Jon ma plopet te.”

³³Ma thêlô enaŋ hadêŋ Yisu nena, “Yêlô athônŋ paliŋ.”

Êŋ ma Yisu hanaŋ hadêŋ thêlô, “Aêŋ ba miŋ hatôm yandam ôpatu ba hêv athêŋ bêŋ hadêŋ ya anêŋ athêŋ bêŋ êndêŋ mólô ami. Ma mi.”

Abô loŋ kapô hathak ŋê kambom eyabiŋ ku yak waiŋ

(Mat 21:33-46; Luk 20:9-19)

12 ¹Ma Yisu hanaŋ abô loŋ kapô doho hadêŋ thêlô. Ba hanaŋ, “Anyô te havatho anêŋ ku yak waiŋ ma havak lôk hawê haveŋ. Ma halav lôv nêyô nimiŋ waiŋ anêŋ anônŋ pesa ek neja anêŋ thôk. Ma halav unyak daim te ek anyô nêmo ek neyabiŋ ku êŋ. Vêma hatak ku êŋ halôk anyô doho bahenŋŋ ek neyabiŋ ba hik anônŋ ma thêlô neja anônŋ vi ma nênem vi êndêŋ yani. Vêma

^j 11:23 Mat 17:20 ^k 11:24 Mat 7:7 ^l 11:25-26 Mat 6:14-15 ^m 11:26 Ijê lôkauk vi enaŋ nena abô doho atu ba Mak hatô ma hêk denaŋ. Abô êŋ ma aêntêk: Ma doŋtom mólô miŋ otak kapôlômim ek avômalô vi iniŋ kambom ami, êŋ ma mólônim Lemambô tem miŋ etak anêŋ kapô ek mólônim kambom ami. ⁿ 12:1 Ais 5:1-2

ma hatak loŋ êŋ ba hi loŋ buyaŋ. ²Waklavôŋ yak waiŋ hik anôŋ hayô ma hêv anêŋ anyô ku te ba hi hadêŋ nê takatu ba eyabiŋ anêŋ ku atu. Yani lahaviŋ thêlô nênem anôŋ doho êndêŋ yani êtôm sêbôk ba thêlô evak abô haviŋ i. ³Ma doŋtom thêlô evaloŋ ôpêŋ loŋ ma ik yani kambom ba êv yani hi oyaŋ. ⁴Vêm ma hêv anyô ku yaŋ ba hi hathak loŋbô, ma doŋtom ik halôk wakadôk ma êv mama hadêŋ yani. ⁵Êŋ ma hêv anyô ku te hathak loŋbô ma doŋtom thêlô ik yani vônô. Vêm ma hêv tomtom aêŋ habup hathak ba vi ma evali ma vi ma ik vônô.

⁶“Hadum aêŋ aleba lêk mi ma anyô doŋtom iyom hamô. Ôpêŋ ma anêŋ namalô atu ba yani lahaviŋ. Hêv ôpêŋ hi ma lahabi nena, ‘Êntêk ma yenaŋ okna ba tem nedanô anêŋ abô.’

⁷“Ma doŋtom nê takatu ba eyabiŋ ku êŋ êyê ôpêŋ ma enaŋ hadêŋ thêlôda aêntêk, ‘Ôpêntêk ma ku alaŋ anêŋ nakaduŋ ba tem eyabiŋ lambô anêŋ ku. Alalô ik yani vônô ma ku êŋ tem imbitak alalôaniŋ.’ ⁸“Ba intu evaloŋ yani ba ik yani vônô ma ibi anêŋ kupik hale viyaŋ ba hi.

⁹“Aêŋ ba ku alaŋ tem indum malê? Tem ni injik nê takêŋ vônô ma nêŋ ku êŋ êndêŋ anyô vi ek neyabiŋ. ¹⁰Môlô bôk osam Wapômbêŋ anêŋ abô bu êntêk mena mi e?

“Valu atu ba nê elav unyak êpôlik hathak,
ma lêk habitak landiŋ anôŋ.

¹¹Anyô Bêŋ da hadum nôŋ êŋ,

ma yêlô ayê nôŋ êŋ nena mavi anêŋ dôêŋ.” *Karya Yer 118:22-23*

¹²Ma Israeŋ iniŋ nê bêŋbêŋ eyala nena Yisu hanaŋ abô loŋ kapô êŋ hathak thêlô ba intu êbôlêm loŋôndê ek nebalonŋ yani. Ma doŋtom êkô hathak avômalô, ba intu etak yani ma thêlô i.

Nênem takis êndêŋ Sisa mena dô

(*Mat 22:15-22; Luk 20:20-26*)

¹³Vêm ma êv Palisi doho lôk nê esopa Helot doho ba i hadêŋ Yisu ek nesau yani esak abô ek nebalonŋ yani. ¹⁴Thêlô êyô ek Yisu ma enaŋ, “Kêdôŋwaga, yêlô ayala nena o ma anyô abô avanôŋ. Ma miŋ hothak hobam anyô yaŋ ma hôdô anyô yaŋ ami. Ba intu nê bêŋbêŋ êdô anêŋ abô, ma miŋ hôkô ek i ami. Ma hothak huik Wapômbêŋ anêŋ abô thô hadêŋ avômalô. Aêŋ ba lemhabi aisê? Bumalô iniŋ balabuŋ hanaŋ nena yêlô hatôm nanêŋ valuseleŋ êndêŋ Sisa mena mi?”

¹⁵Ma doŋtom Yisu hayê thêlôniŋ auk kambom thô ba hanaŋ hik thêlô liŋ, “Aisê ba môlô udum ek numbuliŋ ya? Noja valuseleŋ te êlêm ek yangê.” ¹⁶Êŋ ma thêlô ewa valuseleŋ te halêm ek Yisu. Ma Yisu hanaŋ hadêŋ thêlô nena, “Opalê anêŋ dahô lôk anêŋ athêŋ hêk valuseleŋ êntêk?”

Ma thêlô enaŋ, “Sisa.”

¹⁷Êŋ ma Yisu hanaŋ hadêŋ thêlô nena, “Sisa anêŋ nômkama ma nônêm êndêŋ Sisa da. Ma Wapômbêŋ anêŋ nômkama ma nônêm êndêŋ Wapômbêŋ da.”

Ma thêlô elañô ba esonŋ kambom hathak anêŋ abô êŋ.

Abô hathak nê ŋama tem nimbiyô aisê

(Mat 22:23-33; Luk 20:27-40)

¹⁸Ma Sadyusi doho i hadêŋ Yisu. Thêlô ma ôdônŋ te atu ba enaŋ nena nê ŋama tem miŋ nimbiyô esak loŋbô ami. Aêŋ ba intu enaŋ hik Yisu liŋ nena, ¹⁹“Kêdônŋwaga, Mose bôk hato hadêŋ alalô nena, ‘Anyô te hama ba nali mi ma anêŋ yaŋ hamô, ma enja avi tôp êŋ ek imbi yaŋ atu ba hama anêŋ nakaduŋ vê.’ ²⁰Aêŋ ba nê lôk iviyaŋ baheŋvi ba lahavuju êmô. Ma bôp hawa avi te ba hama ma nakaduŋ mi. ²¹Ma nôk enja avi tôp êŋ, hawa ba hama ba nakaduŋ mi. Ma ŋgwa enja avi tôp bô êŋ, nena hama haviŋ. ²²Êŋ ma iviyaŋ takatu ba êmô ma nesopa kobom doŋtom êŋ iyom. Vêm ma avi tôp êŋ hama haviŋ. ²³Ma waklavônŋ nê ŋama iviyô hathak loŋbô ma avi tôp atu ba nê lôk iviyaŋ baheŋvi ba lahavuju takatu ba ewa ma alisê te anêŋ avi?”

²⁴Ma Yisu hanaŋ hadêŋ thêlô, “Môlô miŋ oyala Wapômbêŋ anêŋ lôklokwaŋ lôk anêŋ abô atu ba hêk anêŋ kapya katô ami. Ba intu onaŋ abô lokbaŋ êntêk. ²⁵Ŋê ŋama iviyô hathak loŋbô, ma anyô lo avi tem miŋ neja i esak loŋbô ami ma mi. Thêlô tem nê mômô êtôm aŋela malak leŋ iyom. ²⁶“Môlô onaŋ nena nê ŋama tem miŋ nimbiyô esak loŋbô ami. Ma doŋtom môlô bôk osam Mose anêŋ kapya lôk kukuthiŋ atum hathaŋ hamô aliŋ e? Wak êŋ ma Wapômbêŋ hanaŋ hadêŋ Mose aêntêk, ‘Ya ma Ablaham lo Aisak ma Jekop iniŋ Wapômbêŋ.’ ²⁷Wapômbêŋ ma miŋ nê ŋama iniŋ Wapômbêŋ ami. Mi, yani ma nê lôkmala iyom iniŋ Wapômbêŋ. Ba intu yêlô ayala nena thêlô bôk ema, ma doŋtom lêk êmô lôkmala. Môlônim abô ma lokbaŋ anônŋ!”

Balabuŋ alisê intu bêŋ ek vi?

(Mat 22:34-40; Luk 10:25-28)

²⁸Ŋê lôkauk hathak abô balabuŋ te hayô ma halaŋô Yisu lo Sadyusi êkôki. Ma halaŋô Yisu hanaŋ thêlônŋ abô viyaiŋ mavi anônŋ. Aêŋ ba yani hanaŋ hik Yisu liŋ, “Balabuŋ alisê intu bêŋ ek balabuŋ vi?”

²⁹Êŋ ma Yisu hanaŋ nena, “Balabuŋ môŋ hanaŋ nena, ‘Môlô Israel nodañô katô. Anyô Bêŋ alalôaniŋ Wapômbêŋ, yani iyom intu Anyô Bêŋ. ³⁰Lemimimbiŋ Anyô Bêŋ unim Wapômbêŋ êŋjêk unim kapôlômmim lôk dahôlômmim ma lôklokwaŋ lôk unim auk sapêŋ.’ ³¹“Ma balabuŋ yaŋ ma

^q 12:17 Lom 13:7 ^r 12:18 Ap 23:8 ^s 12:19 Lo 25:5 ^t 12:26 Kis 3:2,6

^u 12:28 Luk 10:25-28 ^v 12:29-30 Lo 6:4-5 ^w 12:31 Wkp 19:18

aêntêk: ‘Lemimbiŋ avômalô vi êtôm lemhaviŋ oda.’ Balabuŋ vi ma êmô balabuŋ bêŋ ju êntêk kapô.”

³²Ma anyô lôkauk hathak abô balabuŋ hanaŋ hadêŋ Yisu, “Kêdônŋwaga, honaŋ abô mavi anôŋ. Anêm abô ma avanôŋ biŋ nena Anyô Bêŋ iyom intu Wapômbêŋ ma miŋ wapômbêŋ la yaŋ hamô doho haviŋ ami.

³³*Alalô leŋiŋimbiŋ yani avanôŋ ênjêk alalôaniŋ kapôlônŋiŋ lôk auk ma lôklokwaŋ sapêŋ. Lôk leŋiŋimbiŋ avômalô vi êtôm alalô leŋiŋhaviŋ alalôda. Abô balabuŋ ju êŋ ma bêŋ ek da nômbêŋ atu ba êbôk hathak atum.”

³⁴Yisu halaŋô ôpêŋ hanaŋ viyaŋ lôkauk mavi ba intu hanaŋ hadêŋ ôpêŋ, “Miŋ hômô daim ek Wapômbêŋ anêŋ loŋ lôkliŋyak ami. Mi.” Ma avômalô sapêŋ elañô anêŋ abô ba êkô ma miŋ enaŋ hik yani liŋ ek nesau yani esak loŋbô ami.

Mesia ma opalê anêŋ lim lukmuk?

(Mat 22:41–23:36; Luk 20:41–47)

³⁵Ma Yisu hadôŋ avômalô hamô unyak mathenŋ anêŋ piklêvônŋ ma hanaŋ, “Ijê lôkauk hathak abô balabuŋ ethak enaŋ nena Mesia ma Devit anêŋ lim lukmuk eka? ³⁶Lovak Mathenŋ hêv auk hadêŋ Devit da ba hanaŋ,

“Anyô Bêŋ Wapômbêŋ hanaŋ hadêŋ yenaŋ Anyô Bêŋ Mesia nena,
 “Ômô yabaheŋ vianôŋ endeba yatak ŋê takatu ba ik vovak hadêŋ
 o nêôm vemkapô vibiy am.” ’ *Kapya Yeŋ 110:1*

³⁷Ma Devit da bôk halam Mesia nena anêŋ Anyô Bêŋ. Ma aisê ka Mesia ma yani anêŋ lim lôk anêŋ Anyô Bêŋ imbiŋ?”

Avômalô elañô Yisu anêŋ abô êŋ ba leŋiŋmavi anôŋ.

³⁸Yisu hadôŋ thêlô ba hanaŋ, “Môlô noyabiŋ am ek ŋê lôkauk hathak abô balabuŋ. Thêlô leŋiŋhaviŋ nijik kwêv daim kêkêlô ba nembenŋ ek avômalô nebam i. Lôk leŋiŋhaviŋ avômalô bêŋ anôŋ nenaŋ, ‘Waklêvônŋ anyô bêŋ’ embenŋ loŋ ethak doŋtom halôk. ³⁹Ma leŋiŋhaviŋ nêôm êtôm ŋê bêŋbêŋ êmô unyak yeŋ kapô. Ma avômalô enŋgabôm nôm bêŋ, ma leŋiŋhaviŋ nejaŋ nôm êmô ŋê bêŋbêŋ iniŋ loŋ ethak êmô. ⁴⁰Thêlô ethak esau avi tôp ba ewa iniŋ unyak vani lôk etenŋ mek daim bêŋ ek avômalô leŋiŋimbi nena thêlô ma ŋê thêthônŋ anôŋ. Ijê anêŋ aêŋ ma tem nêpôm vovaŋ bêŋ êndêŋ waklavônŋ idum abô.”

Avi tôp te anêŋ da

(Luk 21:1–4)

⁴¹Yisu hi halôk hamô habobo unyak mathenŋ anêŋ alapa da ma hayê avômalô lubuŋlubuŋ i ibi iniŋ da. Ma ŋê lôk valu bêŋ ekaliv valu bêŋ

* 12:33 1Sml 15:22; Hos 6:6

anôŋ halôk alapa da. ⁴²Ma avi tôp te atu ba nômkama mi anôŋ hayô ma hatak anêŋ da hatôm valuseleŋ thalaleŋ ju iyom halôk alapa da êŋ.

⁴³Ma Yisu halam anêŋ nê ku êlêm ma hanaŋ, “Yanaŋ avanôŋ êndêŋ môlô nena avi tôp êntêk hêv valuseleŋ bêŋ anôŋ hamôŋ ek takêntêk sapêŋ. ⁴⁴Avômalô nômbêŋ êntêk iniŋ valu bêŋ anôŋ hamô ma doŋtom êv doktena iyom. Ma avi tôp êntêk ma nômkama mi anôŋ ma lêk hêv anêŋ valuseleŋ sapêŋ ba miŋ havalonŋ dokte lonŋ ami.”

Yisu hanaŋ abô hathak unyak mathêŋ Jerusalem

(Mat 24:1-2; Luk 21:5-6)

13 ¹Yisu hatak unyak mathêŋ ba hale yaiŋ ma anêŋ nê ku te hanaŋ hadêŋ yani, “Kêdônwaga, nôŋgô unyak mathêŋ anêŋ lêlêyaŋ ma kêkêlô bomaŋ lôk anêŋ valu bêŋbêŋ!”

²Ma Yisu hanaŋ nena, “Hôyê unyak bêŋbêŋ takêntêk e? Malaiŋ bêŋ tem imbitak ba nê vovak tem nijik nômkama mavi nômbêŋ êntêk pesa ba valu yaŋ miŋ hatôm êyômô yaŋ lonŋ ami.”

Malaiŋ lomaloma tem imbitak

(Mat 24:3-28; Luk 21:7-24)

³Vêm ma Yisu hamô Dum Oliv ma hayê unyak mathêŋ hamô vi tuvulu. Ma Pita lo Jems ma Jon lo Andulu thêlô iyom i enaŋ hik yani liŋ, ⁴“Onaŋ êndêŋ yêlô nena aŋgê intu nôm takêŋ tem imbitak? Lôk malê intu tem imbitak ek injik thô nena nômbêŋ êŋ lêk habobo?”

⁵⁻⁶Ma Yisu hanaŋ hadêŋ thêlô, “Îjê lomaloma tem nêlêm esak yenaŋ athêŋ ba nenaŋ nena, ‘Ya ma Mesia atu.’ Ma tem nesau avômalô bêŋ anôŋ. Ba intu noyabiŋ am. ⁷Ma môlô olaŋô abô hathak vovak lomaloma lôk vovak tem imbitak pik luvuluvu. Nôm takêŋ tem imbitak, ma doŋtom pik lo leŋ anêŋ daŋ ma mi denaŋ. Ba intu miŋ nodowaliŋ ami. ⁸Ma avômalô ôdôn yaŋ tem nijik vovak imbiŋ ôdôn yaŋ. Ma kiŋ yaŋ lôk anêŋ avômalô tem nijik vovak êndêŋ kiŋ yaŋ. Ma lonŋ lomaloma ma tem duviaŋ lôk bôm bêŋ imbitak. Nôm takêŋ ma hatôm vovaŋ môŋ atu ba hapôm avi lôk lasabeŋ ek embathu.

⁹“Aêŋ ba noyabiŋ am. Tem nebalonŋ môlô ba netak êndôk nê elanô abô baheniŋ. Lôk nebalî môlô êmô unyak yeŋ. Hathak yenaŋ athêŋ ma tem numiŋ nê bêŋbêŋ lôk kiŋ maleŋiŋ ek nonaŋ yenaŋ abô bêŋ êndêŋ i. ¹⁰Avômalô pik sapêŋ tem nedaŋô yenaŋ Abô Mavi vêmam ka nôm takêŋ tem imbitak embeŋ yam. ¹¹^bThêlô ekak môlô lonŋ ma ewa ba i ek nundum abô, êŋ ma miŋ nôkô ba nonaŋ nena, ‘Yêlô tem nanaŋ malê?’ Mi. Waklavônŋ êŋ ma nonaŋ auk takatu ba êv hadêŋ môlô iyom. Auk takêŋ ma Lovak Mathêŋ da hanaŋ ma miŋ môlôda onaŋ ami.

^γ 12:43 2Ko 8:12 ^z 13:2 Luk 19:44 ^a 13:9 Mat 10:17-20 ^b 13:11 Luk 12:11-12

12^c “Ma anyô loyan tem yan enan yan bêñ ek nijik vônô. Ma lambô tem indum aên êndên nakaduñ. Ma avômena tem nêmbôliñ dômiñ êndên lami lo taluvi ba nenan ek nijik i vônô. 13^dMôlô ma yenan avômalô. Ba intu avômalô sapên tem nêpôlik esak môlô. Ma doñtom nê takatu ba imiñ lôklokwan aleba hayô anên dañ, ma Wapômbên tem nêm i bulubiñ.

14^e “Nôm kambom anôn te tem imiñ loñ mathen anôn ba loñ êñ ma miñ hatôm imiñ ami. (Aên ba môlô takatu ba osam abô êntêk, ma lemimimbi katô am.) Ma môlô takatu ba ômô Judia ôyê nôm êñ ma nôsôv kether ba unu dumlolê. 15^fMa nê takatu ba êmô unyak vôn miñ hatôm nêndôk ba ini unyak kapô ek neja iniñ nômkama ami. 16Ma nê takatu ba êmô ku kapô miñ hatôm nendeni unyak ek neja iniñ kwêv thilibuñ ami. 17^gAi, kikaknena. Waklavôn êñ ma tem malaiñ bêñ ek avi takatu ba esabeñ lôk avi takatu ba êv sôm hadên nali. 18Noten mek ek malaiñ takên miñ imbitak êndên waklavôn beleñ simbak ami. 19^hEk malê nena waklavôn êñ ma tem malaiñ bomañ anôn ba êmôn ek malaiñ tak sêbôk atu ba Wapômbên hapesañ pik aleba lêk. Ma tem miñ imbitak aên esak loñbô ami. 20Ma Anyô Bên miñ hadabên waklavôn malaiñ takên kisi ami, êñ ma avômalô sapên tem nema. Ma doñtom yani lahabi avômalô takatu ba bôk halam i yôv ba intu hadabên waklavôn êñ hi bidon.

21“Waklavôn êñ ma anyôla hanañ hadên môlô nena, ‘Ôñgô, Mesia hamô loñ êntêk’ mena ‘hamô loñ tamu,’ ma miñ nôñemimbiñ ami. 22ⁱAnyô doho tem nêlêm ba nenan abôyan aêntêk, ‘Ya ma Mesia’ mena ‘Ya ma Wapômbên anên plopet te’, ma nindum lavônij lôk nômbithi ek nesau avômalô takatu ba bôk Wapômbên halam i yôv haviñ. Ma doñtom Wapômbên bôk halam i yôv ba intu miñ hatôm ami. 23Odañô! Nôm takêntêk miñ lêk habitak ami denañ ma yahanan nôm takên bêñ hadên môlô ek môlô noyabiñ am.

Anyô Anên Nakaduñ atu tem endelêm

(*Mat 24:29-35; Luk 21:25-33*)

24^j “Malaiñ takên hale halôk vêm,

“ ‘ma wak tem imbitak momañiniñ,
ma ayôn tem miñ imbi deda ami;

25 ma vuliñ leñ tem nêñem yak

ma nôm takatu ba hamô leñ tem nedowaliñ.’ *Aisaia 13:10; 34:4*

26^k “Ma wak êñ ma avômalô tem nêgê Anyô Anên Nakaduñ atu tem êyô êmô buliv ba êlêm imbiñ anên lôkliñyak lôk anên deda lôkmañij.

^c 13:12 Mat 10:21 ^d 13:13 Mat 10:22; Jon 15:21 ^e 13:14 Dan 9:27; 11:31; 12:11

^f 13:15 Luk 17:31 ^g 13:17 Luk 23:29 ^h 13:19 Dan 12:1; ALK 7:14 ⁱ 13:22 ALK 13:13

^j 13:24-25 Jol 2:10,31; 3:15; ALK 6:12-13 ^k 13:26 ALK 1:7

27¹Yani tem nêḡm anêḡ aḡela ba ini pik anêḡ daḡ sapêḡ ek nisup avômalô takatu ba bôk halam i yôv.

28 “Ba intu môlô noja auk esak alokwaḡ beleḡ.”^m Hayeḡ ba ḡauḡ lukmuk habitak, êḡ ma oyala nena tem wak mavi êyô. 29 Ma aêḡ iyom, môlô ôyê nôḡ takêntêk habitak, êḡ ma noyala nena Anyô Anêḡ Nakaduḡ atu anêḡ waklavôḡ endelêḡ lêk habobo ba hamiḡ unyak abôlêk. 30 Yanaḡ avanôḡ êndêḡ môlô nena avômalô bôlôḡ êntêk tem miḡ nema ami denaḡ ma nôḡ takêntêk sapêḡ tem imbitak. 31 Pik lôk leḡ tem nêḡ yak ba ni, ma doḡtom yenaḡ abô bute miḡ hatôm nêḡ yak ami.

Anyô te miḡ hayala waklavôḡ Yisu endelêḡ ami
(*Mat 24:36-44*)

32 “Anyô te miḡ hayala Yisu anêḡ waklavôḡ endelêḡ ami. Aḡela leḡ miḡ eyala ami, ma Nakaduḡ miḡ hayala haviḡ ami. Ma Kamik iyom intu hayala. 33 Aêḡ ba noyabiḡ am ba nôḡnêḡ lêlê! Môlô miḡ oyala waklavôḡ atu ba nôḡ êḡ tem imbitak ami. 34 Nôḡ êḡ ma hatôm anyô hatak anêḡ unyak ba hi loḡ buyaḡ. Yani hi ma hanaḡ hadêḡ anêḡ ḡê ku ek neyabiḡ anêḡ nôḡkama. Ma hik ku sam toḡtom hatôm thêlô. Ma hanaḡ hadêḡ anyô hayabiḡ malak abôlêk nena eyabiḡ dedauḡ mavi.

35ⁿ “Môlô miḡ oyala waklavôḡ atu ba unyak alaḡ tem endelêḡ esak loḡbô ami. Tem êlêḡ êndêḡ yaḡsiḡ mena bôlôvôḡ biḡ mena wakma tale halaḡ mena hayaḡ wak bêḡ la. 36 Yakô ek êlêḡ ketheḡ ma êḡjê nena môlô ôêk sôm denaḡ. 37 Ma abô êntêk ba yahanāḡ hadêḡ môlô, ma lêk yahanāḡ hadêḡ avômalô sapêḡ haviḡ nena, ‘Noyabiḡ am!’ ”

Avi te haḡgasô nôḡ ôv mavi hayô hamô Yisu wakadôk
(*Mat 26:1-16; Luk 22:1-6; Jon 11:45-53; 12:1-8*)

14 ¹Wak lokwaḡju hêk denaḡ ek waklavôḡ nôḡ bêḡ ju, yaḡ ma Hale ba Hi^o ma yaḡ ma Eyaḡ Polom Yis Mi. Ma ḡê bêḡbêḡ êbôk da lôk ḡê lôkauk hathak abô balabuḡ idum ek nesau Yisu ba nebalonḡ ek nijik yani vônô. ²Ba enaḡ, “Lêk ma waklavôḡ matheḡ ba intu natak ku êḡ êḡjêk vêḡmam. Yakô avômalô tem leḡḡmaniḡ ba nijik vovak.”

^{3p}Wak êḡ ma Yisu hamô Saimon anêḡ unyak anêḡ Betani. Sêbôk ma ôpêḡ hapôm palê lepla ma doḡtom bôk mi. Yisu hamô balê eyaḡ nôḡ hamô ma avi te halêḡ ma hawa kolopak valu te ba thapuk ma nôḡ ôv mavi hamô kapô ba anêḡ vuli ma bêḡ anôḡ. Ma hik kolopak êḡ wakadôk lu ma haḡgasô nôḡ ôv mavi êḡ hayô hamô Yisu wakadôk.

¹ 13:27 Mat 13:41 ^m 13:28 Abô Bômbôm ma “fik”. Nôḡḡô Mat 24:32. ⁿ 13:35 Luk 12:38
^o 14:1 Waklavôḡ Hale ba Hi ma avômalô Israeḡ leḡḡhabi hathak sêbôk atu ba Wapômbêḡ anêḡ aḡela hi avômalô Israeḡ iniḡ unyak ma hêv liliḡ ba hi hathak avômalô Ijip iniḡ unyak ma hik iniḡ bôp sapêḡ vônô. ^p 14:3 Luk 7:37-38

⁴Ma avômalô vi atu ba êmô loŋ êŋ haviŋ êyê ba leŋiŋmaniŋ ba enaŋ hadêŋ thêlôda, “Aisê ka habuliŋ nôŋm ôv mavi êŋ hi oyaŋ? ⁵Hatôm nêŋm ek anyô yaŋ nêŋm vuli êtôm 300 seleva ek naja ba nanêŋm avômalô siv sa esak!” Êŋ ma leŋiŋmaniŋ ba ethaŋ avi êŋ.

⁶Ma doŋtom Yisu hanaŋ, “Aisê ka môlô ôêv malaiŋ hadêŋ avi êntêk? Notak yani. Yani hadum nôŋm mavi anôŋ hadêŋ ya. ⁷Avômalô siv tem nêŋmô imbiŋ môlô êtôm wak nômbêŋ intu sapêŋ, ba lemimhaviŋ nôŋnêŋm i sa ma nôŋnêŋm sa. Ma doŋtom tem miŋ yamô imbiŋ môlô sawa daim ami. ⁸Nôm atu ba yani hatôm indum, ma lêk hadum yôv, ba haŋgasô nôŋm ôv mavi hayô hamô ya ba lêk hapôpêk ya yôv ek nedav. ⁹Yanaŋ avanôŋ êndêŋ môlô nena pik nômbêŋ atu ba enaŋ yenaŋ Abô Mavi bêŋ haveŋ ma tem nenaŋ esak nôŋm atu ba avi êntêk lêk hadum imbiŋ ek avômalô leŋiŋimbi yani.”

¹⁰Êŋ ma Judas Iskaliot, Yisu anêŋ ŋê ku laumiŋ ba lahavuju takatu te, hi hadêŋ ŋê bêŋbêŋ êbôk da ek nêŋm Yisu êndôk thêlô baheŋiŋ. ¹¹Thêlô elañô abô êŋ ma leŋiŋmavi anôŋ ba ibutiŋ abô ek nêŋnêŋm valuseleŋ êndêŋ yani. Ba intu yani habôlêŋ loŋôndê ek enaŋ Yisu bêŋ.

Yisu hayaŋ nôŋm waklavôŋ Hale ba Hi haviŋ anêŋ ŋê ku
(*Mat 26:17-30; Luk 22:7-23; Jon 13:21-30; 1Ko 11:23-25*)

¹²Waklavôŋ anêŋ athêŋ nena Eyaŋ Polom Yis Mi anêŋ wak te môŋ hayô. Wak êŋ ma ethak ik boksipsip nakaduŋ te ek leŋiŋhabi waklavôŋ Hale ba Hi. Ma Yisu anêŋ ŋê ku enaŋ hik yani liŋ, “Lemhaviŋ yêlô ana unyak alê ek napôpêk nôŋm leŋiŋimbi waklavôŋ Hale ba Hi êndôk?”

¹³Ma Yisu hêv anêŋ ŋê ku ju ba i ma hanaŋ, “Mamu unu malak bêŋ kapô ma tem nôpôm anyô te ba hawa ŋaŋ lôk kolopak bêŋ te halôk loŋôndê, ma nosopa yani ba unu. ¹⁴Ma habitak hayô unyak kapô te ba hi, ma nonaŋ êndêŋ unyak êŋ anêŋ alaŋ nena, ‘Kêdôŋwaga hanaŋ nena, “Yenaŋ unyak kapô atu ba yaŋgaŋ nôŋm waklavôŋ Hale ba Hi imbiŋ yenaŋ ŋê ku hamô êsê?” ’ ¹⁵Êŋ ma tem injik unyak kapô bêŋ atu ba hêk vuliŋ thô êndêŋ mamu. Unyak kapô êŋ ma nômkama sapêŋ bôk hamô yôv. Ba intu nôpôpêk alalôaniŋ nôŋm êmô loŋ êŋ.”

¹⁶Êŋ ma ŋê ku ju atu i êyô malak lôŋ êŋ kapô. Ma êpôm nômkama sapêŋ hatôm atu ba yani hanaŋ. Ma êpôpêk nôŋm waklavôŋ Hale ba Hi ek thêlô.

¹⁷Yaŋsiŋ habôk ma Yisu lôk anêŋ ŋê ku laumiŋ ba lahavuju i êyô loŋ êŋ. ¹⁸Thêlô eyaŋ nôŋm êmô ma Yisu hanaŋ, “Yanaŋ avanôŋ êndêŋ môlô nena môlô te tem enaŋ ya bêŋ. Ôpêŋ lêk hayaŋ nôŋm haviŋ ya.”

¹⁹Ma thêlô leŋiŋmalaiŋ ba tomtom enaŋ hadêŋ yani nena, “Ya mi, aêŋ e?”

⁴ 14:7 Lo 15:11 ⁵ 14:8 Jon 19:40 ⁶ 14:12 Kis 12:6 ⁷ 14:18 Sng 41:9

²⁰Ma Yisu hanaŋ hadêŋ thêlô, “Môlô laumiŋ ba lahavuju takatu te. Ôpêŋ intu hasoŋ baŋ halôk belev haviŋ ya. ²¹Anyô Anêŋ Nakaduŋ atu tem ni êtôm atu ba bôk eto yôv hathak yani. Ma doŋtom alikakna. Malaiŋ bêŋ ek ôpatu ba hanaŋ Anyô Anêŋ Nakaduŋ bêŋ. Talêbô miŋ bôk havathu ami, êŋ ma mavi ek ôpêŋ!”

²²Thêlô eyaŋ nôŋ hamô ma Yisu hawa polom te ma hêv lamavi. Vêŋ ma haya ba hêv hadêŋ anêŋ ŋê ku ma hanaŋ, “Noja ba oŋgwaŋ. Êntêk ma yenaŋ vathiap.”

²³Vêŋ ma hawa tase lôk waiŋ ma hêv lamavi. Ma hêv hadêŋ thêlô ba sapêŋ inum.

²⁴“Ma hanaŋ hadêŋ thêlô, “Êntêk ma yenaŋ thalaleŋ atu ba tem eŋgasô ek embak tabô imbiŋ Wapômbêŋ lôk avômalô pik ek nêŋ avômalô bêŋ anôŋ sa. ²⁵Yanaŋ avanôŋ êndêŋ môlô nena tem miŋ hatôm yanum waiŋ esak loŋbô ami endeba waklavôŋ êŋ hayô ma tem yanum waiŋ lukmuk êmô Wapômbêŋ anêŋ loŋ lôkliŋyak kapô.”

²⁶Vêŋ ma êv yeŋ te yôv ma ethak ba i Dum Oliv.

Yisu hanaŋ nena Pita tem enaŋ nena hathôŋ yani paliŋ

(Mat 26:31-35; Luk 22:31-34; Jon 13:36-38)

²⁷Ma Yisu hanaŋ hadêŋ thêlô, “Bôk eto hêk Wapômbêŋ anêŋ kapy a nena,

“ Tem yaŋgik boksipsip alaŋ vônô,

ma boksipsip tem nêsôv mayaliv ba ini.’

Sekalaia 13:7

Ba intu môlô sapêŋ tem notak ya ma nêsôv mayaliv ba unu. ²⁸“Ma doŋtom hik ya liŋ hathak loŋbô, ma tem yamôŋ ba yana Galili vêŋ ka môlô nombeŋ ya yam.”

²⁹Ma Pita hanaŋ nena, “Dô! Thêlô sapêŋ etak o ba i, ma tem yamiŋ imbiŋ o denaŋ.”

³⁰Ma Yisu hanaŋ, “Yanaŋ avanôŋ biŋ êndêŋ o nena bôlôvôŋ êntêk ma tale miŋ halaŋ bôlôŋ ju ami denaŋ, ma tem onaŋ êtôm bôlôŋ lô nena hôthôŋ ya paliŋ.”

³¹“Ma doŋtom Pita hanaŋ lôklokwaŋ nena, “Mi anôŋ! Ik ya vônô, ma miŋ hatôm yanaŋ nena yahathôŋ o paliŋ ami. Milôk!” Ma ŋê ku sapêŋ enaŋ aêŋ iyom.

Yisu hateŋ mek hamô Getsemani

(Mat 26:36-46; Luk 22:39-46)

³²*Vêŋ ma thêlô êyô loŋ atu ba elam nena Getsemani ma hanaŋ hadêŋ anêŋ ŋê ku, “Môlô nômô loŋ êntêk ma yana ek yateŋ mek.” ³³Ma hawa Pita lo Jems ma Jon haviŋ yani. Ma yani kapô halêlêk lôk lamalaiŋ

“ 14:24 Kis 24:8; Jer 31:31-34; Sek 9:11; 1Ko 10:16; Hib 9:20 * 14:28 Mat 28:16; Mak 16:7

“ 14:31 Jon 11:16 * 14:32 Jon 18:1

kambom. ³⁴Ma hanaŋ hadêŋ thêlô nena, “Yakapôlôŋ lêk malaiŋ bomaŋ hatôm lêk yahama yôv. Môlô nômô loŋ êntêk ma nônem lêlê.”

³⁵Ma hi daim dokte ma hêv yak halôk pik ma hateŋ mek nena loŋôndê la hêk ek yani ma nê m malaiŋ lôk vovaŋ êntêk vê. ³⁶Ma hanaŋ, “O Aba^a Wakamik, o hatôm undum nômkama sapêŋ. Aêŋ ba nê m tase êntêk vê ênjêk ya. Ma doŋtom miŋ osopa yenaŋ yalenjhaŋi ami. Mî, osopa oda anê m lemhaŋi.”

³⁷Ma Yisu hale hi ma hayê anêŋ ŋê ku lêk êk sôm. Ma hanaŋ hadêŋ Pita, “Saimon, hôk sôm e? O miŋ hatôm ômô lêlê wakma te ami e? ³⁸Nômô lêlê ba noterŋ mek ek miŋ nônem yak ba nundum kambom ami. Kapô lahaŋi indum mavi ma doŋtom auk ma pulusikna ba miŋ hatôm indum ami.”

³⁹Vê m ma havôhi ma hateŋ mek bô atu hathak loŋbô. ⁴⁰Ma halehi hathak loŋbô ma hayê thêlô êk sôm denaŋ ek malê nena maleŋiŋ hayaŋ ba miŋ hatôm nê m lêlê ami. Ba intu êthôŋ nena nenaŋ malê êndêŋ yani.

⁴¹Vê m ma halehi bôlôŋ te lô ma hanaŋ hadêŋ thêlô, “Môlô ôk sôm ba owa lovak denaŋ e? Hatôm! Odaŋô, wakma lêk hayô yôv ek netak ya Anyô Anêŋ Nakaduŋ atu êndôk ŋê kambom baheŋiŋ. ⁴²Aêŋ ba numbiyô ek alôana. Ôŋgô! Ôpatu ba tem enaŋ ya bêŋ lêk halê m yôv.”

Evaloŋ Yisu

(*Mat 26:47-56; Luk 22:47-53; Jon 18:3-12*)

⁴³Yisu hanaŋ abô denaŋ ma Judas hayô. Yani ma ŋê ku laumiŋ ba lahavuju takatu te. Ma avômalô bêŋ anôŋ êlê m iviŋ yani ba ewa biŋ vovak lôk okdiba. Ŋê takêŋ ma ŋê bêŋbêŋ êbôk da lôk ŋê lôkauk hathak abô balabuŋ lôk ŋê bêŋbêŋ vi êv thêlô ba êlê m.

⁴⁴Ôpatu ba tem enaŋ Yisu bêŋ bôk hik lavôŋiŋ te thô hadêŋ i nena, “Ôpatu ba yahaliŋu, êŋ ma Yisu. Ba intu nobaloŋ loŋ ma noja ba unu.”

⁴⁵Ma ôpêŋ hi ketheŋ hadêŋ Yisu ma hanaŋ, “Kêdôŋwaga.” Ma haligu yani. ⁴⁶Ma ŋê takatu ba i haŋiŋ Judas evaloŋ Yisu ba ewa ba i. ⁴⁷Ma ŋê takatu ba imiŋ habobo te hadadi anêŋ biŋ vovak ma hale anyô bêŋ habôk da anêŋ anyô ku te limbuk vi vê.

⁴⁸Êŋ ma Yisu hanaŋ hadêŋ thêlô nena, “Ya ma anyô kambom anôŋ ba intu owa biŋ vovak lôk okdiba ba ôlê m ek nobaloŋ ya e? ⁴⁹^bAisê? Wak nômbêŋ intu ma yahamô unyak matheŋ anêŋ piklêvôŋ ba yahadôŋ môlô ma miŋ ovaloŋ ya ami eka? Ma doŋtom lêk nô m takêŋ habitak ek Wapômbêŋ anêŋ abô injik anôŋ.” ⁵⁰^cÊŋ ma anêŋ ŋê ku sapêŋ etak yani ma êsôv mayaliv ba i.

⁵¹Ma anyô muk te hasopa Yisu haveŋ yam ba havuliv liŋkupik hathak sôp mavi te iyom. Ma idum ek nebalôŋ yani, ⁵²ma doŋtom evaloŋ sôp oyaŋ ma hasôv liŋpopam ba hi.

^y 14:34 Jon 12:27 ^z 14:36 Mak 10:38; Jon 6:38 ^a 14:36 ‘Aba’ anêŋ ôdôŋ ma kamik. Êŋ ma abô Alam, Yisu thêlô iniŋ abô. ^b 14:49 Luk 19:47; 21:37; Jon 18:20
^c 14:50 Mak 14:27-31

Enaŋ Yisu bêŋ hadêŋ Sanhedlin

(Mat 26:57-68; Luk 22:54-55,63-71; Jon 18:12-14,19-24)

⁵³Ma thêlô ewa Yisu ba i hadêŋ anyô bêŋ habôk da. Ma nê bêŋbêŋ êbôk da sapêŋ lôk nê bêŋbêŋ sapêŋ lôk nê lôkauk hathak abô balabuŋ sapêŋ ethak doŋtom. ⁵⁴Ma Pita hasopa Yisu haveŋ yam ma doŋtom haveŋ daim dokte. Ma habitak hayô anyô bêŋ habôk da anêŋ badêŋ kapô. Ma hi hamô haviŋ sôp bidonŋ ba havuŋu atum haviŋ thêlô.

⁵⁵Ma nê bêŋbêŋ êbôk da lôk Sanhedlin^d sapêŋ êbôlêm avômalô doho ek nenaŋ Yisu anêŋ kambom takatu ba hadum bêŋ ek thêlô nindum abô esak ek nijik yani vônô. Ma doŋtom miŋ êpôm Yisu anêŋ kambom te ek nijik yani vônô ami. ⁵⁶Avômalô bêŋ anôn enaŋ abôyaŋ hathak Yisu, ma doŋtom iniŋ abô takatu ba enaŋ ma miŋ hatôm doŋtom ami.

⁵⁷Ma doho iviyô imiŋ ma enaŋ abôyaŋ hathak Yisu aêntêk, ⁵⁸e “Yêlô alaŋô yani hanaŋ nena, “Tem yandiniŋ unyak matheŋ êntêk ba anyô elav hathak baheniŋ. Ma êtôm wak lô iyom ma tem yandav lukmuk yaŋ atu ba miŋ elav hathak baheniŋ ami.” ⁵⁹Ma doŋtom iniŋ abô takatu ba enaŋ hi mayaliv ma miŋ enaŋ abô doŋtom ami.

⁶⁰Êŋ ma anyô bêŋ habôk da haviyô hamiŋ thêlô maleŋiŋ ma hanaŋ hik Yisu liŋ nena, “Ijê takêntêk lêk enaŋ o bêŋ yôv ma o bônôn eka? O abô mi e?” ⁶¹Ma doŋtom Yisu bônôn iyom ma miŋ hanaŋ abôla ami.

Ma anyô bêŋ habôk da hanaŋ hik Yisu liŋ hathak loŋbô nena, “O ma Mesia, Anyô Bêŋ Matheŋ atu anêŋ Nakaduŋ e?”

⁶²Ma Yisu hanaŋ nena, “Ya êŋ êntêk. Ma tem ôŋgô Anyô Anêŋ Nakaduŋ atu tem êmô Wapômbêŋ Lôkliŋyak Anôn baŋ vianôn ba tem êyô êmô buliv ba êlêm.”

⁶³Ma anyô bêŋ habôk da halaŋô abô êŋ ma hakakaviŋ anêŋ kwêv ma hanaŋ, “Lêk yôv. Aisê ka alalô leŋiŋhaviŋ nadaŋô abô doho imbiŋ? ⁶⁴Ĵlêk alaŋô yôv nena habuliŋ Wapômbêŋ anêŋ athêŋ ba hanaŋ nena yanida ma hatôm Wapômbêŋ. Ba intu lemimhabi aisê?”

Ma thêlô sapêŋ enaŋ nena, “Hadum kambom ba intu ema.” ⁶⁵Vêm ma doho êsôvwapôk hathak yani. Ma vi ivuliv ma siŋ hathak sôp ma êpêŋ yani ba enaŋ nena, “O plopet te ma onaŋ nena opalê intu hik o?” Ma sôp bidonŋ evalonŋ yani ba ik haviŋ.

Pita hanaŋ nena hathônŋ Yisu paliŋ

(Mat 26:69-75; Luk 22:56-62; Jon 18:15-18,25-27)

⁶⁶Pita hamô tamu unyak atu anêŋ badêŋ kapô, ma anyô bêŋ habôk da anêŋ avi ku te halêm. ⁶⁷Ma hayê Pita havuŋu atum hamô. Ma hatitiŋ yani ba hanaŋ, “O êntêk intu bôk hoveŋ haviŋ Yisu, anyô Nasalet atu.”

^d 14:55 Sanhedlin ma avômalô Isael iniŋ kaunsil. ^e 14:58 Jon 2:19-21

^f 14:64 Wkp 24:16; Jon 19:7

68 Êŋ ma Pita hanaŋ, “Mi, yahathôŋ abô intu ba honaŋ paliŋ.” Ma hale ba hi habobo badêŋ abôlêk. Ma tale te halaŋ.

69 Ma avi ku atu hayê Pita hathak loŋbô ma hanaŋ hadêŋ anyô takatu ba imiŋ habobo yani aêntêk, “Ôpêntêk ma nê takatu iniŋ anyô te.” 70 Ma doŋtom yani hanaŋ hathak loŋbô, “Mi.”

Vêm ma nê takatu ba imiŋ habobo yani enaŋ hadêŋ Pita hathak loŋbô, “Avanôŋ biŋ nena o ma anyô Galili te ba intu o ma anêŋ anyô te.”

71 Ma doŋtom Pita hanaŋ nena, “Ya miŋ yahananaŋ abô avanôŋ ami, êŋ ma tem Wapômbêŋ nêŋ vovaŋ êndêŋ ya. Yahalam Wapômbêŋ anêŋ athêŋ ba yahananaŋ nena yahathôŋ ôpêntu ba onaŋ abô hathak paliŋ.”

72 Ketheŋ oyaŋ ma tale halaŋ bôlôŋ yaŋ, êŋ ma Pita lahabi abô atu ba Yisu hanaŋ hadêŋ yani nena, “Tale miŋ halaŋ bôlôŋ ju ami denaŋ, ma tem onaŋ êtôm bôlôŋ lô nena hôthôŋ ya paliŋ.” Êŋ ma Pita hakôm ba halaŋ kambom.

Ewa Yisu ba i hadêŋ Pailat

(*Mat 27:1-2,11-26; Luk 23:1-5,13-25; Jon 18:28-19:16*)

15 1^aLôkbôk momaŋiniŋ ma Sanhedlin sapêŋ ethak doŋtom. Thêlô ma nê bêŋbêŋ êbôk da lôk avômalô iniŋ nê bêŋbêŋ lôk nê lôkauk hathak abô balabuŋ. Ma ibutiŋ abô hathak doŋtom vêm ma ekak baŋ luvi lusu ma ewa ba i hadêŋ Pailat.

2 Ma Pailat hanaŋ hik Yisu liŋ aêntêk, “O ma avômalô Israeŋ iniŋ kiŋ e?” Ma Yisu hanaŋ nena, “Intu êŋ, hatôm intu honaŋ.”

3 Ma nê bêŋbêŋ êbôk da ibi Yisu liŋkupik hathak abô lomaloma.

4 Ma Pailat hanaŋ hadêŋ Yisu hathak loŋbô, “O abô mi e? Thêlô ibi lemvimkupik hathak abô lomaloma.”

5^a Ma doŋtom Yisu bônôŋ iyom. Ba intu Pailat hasoŋ kambom.

6 Waklavôŋ Hale ba Hi nômbêŋ intu, ma avômalô ethak elam anyô koladôŋ te anêŋ athêŋ ek Pailat nêŋ vê. Ma Pailat hathak hêŋ ôpêŋ vê. 7 Sondabêŋ êŋ ma anyô te anêŋ athêŋ nena Balabas hamô koladôŋ. Yani hamô koladôŋ haviŋ nê takatu ba thêlô ik vovak hadêŋ Lom ba ik anyô doho vônô. 8 Êŋ ma avômalô i hadêŋ Pailat ma elam ek nêŋ anyô koladôŋ te vê êtôm hathak hadum lôbôlôŋ.

9 Ma Pailat hanaŋ hadêŋ thêlô nena, “Lemimhaviŋ yatak môlô avômalô Israeŋ unim kiŋ êntêk e?” 10 Pailat hayala nena nê bêŋbêŋ êbôk da leŋŋdaŋ hathak Yisu ba intu idum abô ek yani ba hanaŋ aêŋ. 11ⁱ Ma doŋtom nê bêŋbêŋ êbôk da ik avômalô kapôlôŋiŋ liŋ ek nendam nena netak Balabas ba ni ma nebalonŋ Yisu loŋ.

12 Ma Pailat hanaŋ hik thêlô liŋ hathak loŋbô nena, “Yandum malê êndêŋ ôpatu ba môlô olam nena Israeŋ iniŋ kiŋ?”

^a 15:1 Luk 22:66 ^b 15:5 Ais 53:7; Mak 14:61 ⁱ 15:11 Ap 3:13-14

¹³Ma sapêḅ elam nena, “Nijik vônô esak a!”

¹⁴Ma Pailat hanaḅ, “Eka? Yani hadum malê kambom?”

Ma doḅtom thêlô elam lôklala hathak loḅbô nena, “Nijik vônô esak a!”

¹⁵Ma Pailat lahaviḅ nêḅ leḅiḅmavi êḅdêḅ avômalô nômbêḅ atu ba intu hatak Balabas ba hi. Ma hanaḅ ek nebali Yisu esak yak lôkmaḅḅiḅ vêḅ ma hatak halôk ḅê vovak baherḅiḅ ek nijik vônô esak a.

Ḳê vovak enaḅ abôma hathak Yisu

(Mat 27:27-31; Jon 19:2-3)

¹⁶Vêḅ ma ḅê vovak ewa Yisu ba i Pailat anêḅ unyak badêḅ kapô. Ma elam ḅê vovak sapêḅ ba êlêḅ ethak doḅtom. ¹⁷Ma ewa kiḅ anêḅ kwêḅ thalaleḅ daim te ma ik hathak Yisu ma ewa yak lôkmaḅḅiḅ atu ba epesaḅ hatôm kiḅ iniḅ kuluḅ ma ik halôk wakadôk. ¹⁸Ma iviyô ma êḅ baherḅ hathak leḅ ma enaḅ, “Waklêḅvôḅ mavi, avômalô Islael iniḅ kiḅ!” ¹⁹Ma ik wakadôk hathak alokwaḅ te lôbôlôḅ ma êsôvwapôk hathak yani. Vêḅ ma elek veḅiḅdôḅ lêlô hadêḅ yani lôk êbô anêḅ athêḅ. ²⁰Ma enaḅ abôma hathak yani vêḅ ma ibi kwêḅ thalaleḅ atu thô ma ik yanida anêḅ kwêḅ daim hathak loḅbô. Ma elom yani ba i ek nijik vônô esak a.

Ik Yisu hathak a

(Mat 27:32-44; Luk 23:26-43; Jon 19:17-27)

²¹Ma anyô te anêḅ athêḅ nena Saimon anêḅ Sailini halêḅ anêḅ buyaḅ ba hadum ek ni Jelusalem. Yani ma Aleksanda lo Lupus iniḅ lambô. Ma ḅê vovak êpôm yani ba êpôviḅ ek enja Yisu anêḅ alovalaḅaḅsiḅ. ²²Êḅ ma ewa Yisu ba i loḅ te anêḅ athêḅ nena Golgota. Athêḅ êḅ anêḅ ôdôḅ nena Loḅ Leḅkadôk Lokwaḅ. ²³Ma ewa waiḅ ba eyelaḅ haviḅ alokwaḅ te anêḅ thôk ba êḅ hadêḅ yani ek inum ek etauviḅ vovaḅ. Ma doḅtom hadô. ²⁴Êḅ ma thêlô ik yani loḅ hathak a. Vêḅ ma ibi valu ek nêḅê nena opalêla intu tem neja anêḅ kwêḅ lo sôp.

²⁵Wakma hatôm 9 kilok lôkbôk ma ik Yisu loḅ hathak a.

²⁶Alovalaḅaḅsiḅ anêḅ vuliḅ ma eto abô atu ba enaḅ hathak Yisu aêntêk,
AVÔMALÔ ISLAEL INIḅ ḲIḲI

²⁷⁻²⁸^lMa êthôkwêḅ anyô vani lokwaḅju haviḅ. Êthôkwêḅ yaḅ hamiḅ Yisu baḅ vianôḅ, ma yaḅ hamiḅ baḅ viker.^m ²⁹ⁿMa avômalô takatu ba elom loḅôndê êḅ ba i ibi abôma hathak yani lôk itutuniḅ leḅiḅkadôk ba enaḅ, “Ai! O atu ba honaḅ nena tem undiniḅ Wapômbêḅ anêḅ unyak matheḅ ma ondav esak loḅbô êtôm wak lô iyom e? ³⁰Êḅ ma oda nêḅ oda bulubiḅ ba otak alovalaḅaḅsiḅ ma ôlêḅ pik!”

^j 15:21 Lom 16:13 ^k 15:24 Sng 22:18 ^l 15:27-28 Ais 53:12 ^m 15:28 Ḳê lôkauk vi enaḅ nena abô doho atu ba Mak hatô ma hêk denaḅ. Abô êḅ ma aêntêk: Aêḅ ba Wapômbêḅ anêḅ abô bute hik anôḅ. Abô êḅ hanaḅ aêntêk, “Thêlô êyê yani hatôm anyô kambom.”

ⁿ 15:29 Sng 22:7; 109:25; Mak 14:58

³¹Ma nê bêñbêñ êbôk da lôk nê lôkauk hathak abô balabuñ enañ abôma haviñ. Ba enañ hadêñ i nena, “Ôñgô! Yani bôk hêv avômalô vi bulubiñ, ma doñtom miñ hatôm nêma yanida bulubiñ ami eka? ³²Yani ma Mesia, Israel iniñ kiñ e? Êñ ma etak alovalaŋaŋsiñ ba êlêm pik ek alalô nagê ba nanêmimbiñ!” Ma anyô ju atu ba imiñ alovalaŋaŋsiñ haviñ yani enañ abôma haviñ.

Yisu hama

(*Mat 27:45-56; Luk 23:44-49; Jon 19:28-30*)

³³Waklêvôn biñ ma momaŋiniñ hayô pik sapêñ vôn ba hêk aleba hayô 3 kilok. ³⁴Ma 3 kilok ma Yisu halam lôklala aêntêk, “Eloi, Eloi, lama sabaktani?” Abô êñ anêñ ôdôn nena, “Yenañ Wapômbêñ, yenañ Wapômbêñ, aisê ka hôdô ya?”

³⁵Ma avômalô vi atu ba imiñ loñ êñ elañô abô êñ ma enañ, “Odañô, yani halam Elia.”

³⁶Ma anyô te hi bôlôn doñtom ma hawa kapôk ba hasoñ halôk wain maniñ. Ma hathôkwêñ kapôk êñ hathak apiyak te ba hêv hadêñ Yisu ek inum. Ma ôpêñ hanañ, “Dô! Alalô nagê vêmam. Yakô Elia tem êlêm enja yani vê êñjêk alovalaŋaŋsiñ la?”

³⁷Ma Yisu halam kaêk lôklala ma hama.

³⁸Ma sôp bêñ atu ba hamiñ unyak mathen ek hayañ unyak kapô kisi ma hapup vose hi luvi hêk vuliñ ba hayô vibiñ. ³⁹Ma anyô vovak laik atu ba hamiñ habobo Yisu hayê kobom atu ba Yisu hama hathak, êñ ma hanañ, “Avanôn biñ, ôpêntêk ma Wapômbêñ anêñ Nakaduñ anôn.”

⁴⁰Avi doho imiñ daim dokte ba êyê imiñ. Thêlô êñ te ma Malia anêñ Magadala. Ma te ma Malia, Jems yaô lo Josep iniñ talêbô. Ma te ma Salome. ⁴¹Sêbôk ba Yisu hamô Galili ma avi takêñ esopa yani ba êv yani sa. Ma avi bêñ anôn êmô haviñ ba iviñ Yisu ba i Jelusalem.

Elav Yisu

(*Mat 27:57-61; Luk 23:50-56; Jon 19:38-42*)

⁴²Wak ik Yisu vônô, êñ ma waklavôn avômalô ethak êpôpêk iniñ nômkama ek Sabat. Ma wak êñ anêñ yañsiñ bôlôvôn ma tem Sabat. ⁴³Ba intu wak hamiñ denañ ma Josep anêñ Alimatia hayô. Yani ma Sanhedlin iniñ anyô bêñ te. Yani hathak hêv ma ek Wapômbêñ anêñ loñ lôkliñyak atu tem êlêm. Ma miñ hakô ami ma hi hadêñ Pailat ma hanañ ek enja Yisu anêñ kupik. ⁴⁴Ma Pailat halañô nena Yisu lêk hama yôv ba hasoñ kambom ma halam anyô vovak laik halêm. Ma hanañ hik ôpêñ liñ nena, “Yisu lêk hama yôv mena mi e?” ⁴⁵Ma halañô anyô vovak laik anêñ abô yôv ma halôk ek Josep enja anêñ kupik. ⁴⁶Êñ ma Josep hêv sôp daim mavi te vuli ma hawa

Yisu liŋkupik vê hêk alovalaŋaŋsiŋ ma havuliv siŋ hathak sôp atu. Ma hi hadô hêk siô valu abyaŋ atu ba elav ek nedav nê ŋama êndôk. Ma habubi valu bêŋ te ek hik siô abôlêk siŋ hathak. ⁴⁷Malia anêŋ Magadala lôk Malia, Josep anêŋ talêbô, imiŋ ma êyê loŋ atu ba etak Yisu anêŋ kupik hêk.

Yisu haviyô hathak loŋbô

(*Mat 28:1-8; Luk 24:1-12; Jon 20:1-10*)

16 ¹Sabat hale ba hi ma Malia anêŋ Magadala lôk Malia, Jems anêŋ talêbô, ma Salome êv vuli nôm ôv mavi ek neja ba ini ek netak esak Yisu kupik. ²Ma sonda êŋ anêŋ wak te môn anêŋ lôkbôk momaŋiniŋ ma thêlô iviyô ba i siô. ³Ma enaŋ hadêŋ i nena, “Opalê tem ibubi valu atu ba hamô lôv abôlêk vê ek alalô am?”

⁴Êyô siô ma êyê nena valu bêŋ atu ma lêk ibubi hi hamô daŋ. ⁵Thêlô ibitak êyô valu abyaŋ kapô ma êyê anyô muk lôk kwêv thapuk daim te hamô thêlô baheŋ vianônŋ. Thêlô êyê ma esoŋ kambom.

⁶Ma doŋtom ôpêŋ hanaŋ, “Miŋ nosoŋ ami. Yahayala nena ôbôlêm Yisu anêŋ Nasalet atu ba ik hathak a. Yani lêk haviyô ba hi ma miŋ hêk loŋ êntêk ami. Ôŋgô loŋ atu ba êdô yani hêk êntêk. ⁷Ma unu nonaŋ êndêŋ anêŋ nê ku lôk Pita nena, ‘Yani lêk hamônŋ ek môlô ba hi Galili. Ôyô loŋ êŋ ma tem nôpôm yani êtôm atu ba bôk hanaŋ yôv hadêŋ môlô.’ ”

⁸Ma avi takêŋ êkô ba elowaliŋ kambom ma etak siô ba êsôv ele yaiŋ ba i. Thêlô êkô ba bônônŋ iyom ma miŋ enaŋ abô êŋ hadêŋ anyôla ami.

[Malia anêŋ Magadala lôk Yisu anêŋ nê ku êyê yani^s

(*Mat 28:9-20; Luk 24:13-49; Jon 20:11-23*)

⁹Yisu haviyô hadêŋ sonda te anêŋ wak te môn. Ma hik i thô môn hadêŋ Malia Magadala, avi atu ba bôk Yisu hêv ŋgôk baheŋvi ba lahavuju vê hêk yani. ¹⁰Êŋ ma Malia hi hanaŋ hadêŋ nê takatu ba bôk evenŋ haviŋ yani. Nê takêŋ leniŋmalaiŋ ba elañ êmô. ¹¹Ma elañô nena Yisu lêk hamô lôkmala ba Malia lêk hayê yani, ma doŋtom miŋ êvhaviŋ abô êŋ ami.

¹²Havenŋ yam ma Yisu anêŋ nê ku ju etak malak bêŋ ba i loŋ yaŋ. Ma Yisu habitak yaŋda ba hik i thô hadêŋ thai. ¹³Ma ele i enaŋ abô êŋ hadêŋ nê ku vi, ma doŋtom miŋ êvhaviŋ iniŋ abô ami.

¹⁴Yôv ma Yisu anêŋ nê ku laumiŋ ba lahavute eyaŋ nôm êmô, ma Yisu da hayô ek thêlô. Ma hathaŋ thêlô hathak iniŋ kapôlônŋiŋ thekthek ba miŋ êvhaviŋ nê takatu ba êyê nena yani lêk haviyô yôv iniŋ abô ami.

¹⁵Êŋ ma Yisu hanaŋ hadêŋ thêlô, “Unu êtôm pik sapêŋ ma nonaŋ Abô Mavi atu ba hathak ya bêŋ êndêŋ avômalô sapêŋ. ¹⁶”Nê takatu ba

^r **16:7** Mat 26:32; Mak 14:28 ^s **16:9-20** Nê lôk kauk bêŋ anônŋ leniŋhabi nena abô êŋ ma Mak da miŋ hatô ami, ma anyôla hatô havenŋ yam. ^t **16:14** 1Ko 15:5 ^u **16:15** Ap 1:8

^v **16:16** Ap 2:38

êvhaviŋ ba ithik ŋaŋ ma tem Wapômbêŋ nêŋ i bulubiŋ. Ma ŋê takatu ba miŋ êvhaviŋ ami, ma tem nêpôm Wapômbêŋ anêŋ abô atu nena ini nêndôk loŋ atum. ¹⁷wWapômbêŋ tem etak lavôŋiŋ lomalama êndôk ŋê êvhaviŋ baheŋiŋ aêntêk. Esak yenaŋ athêŋ, ma tem nêŋem ŋgôk vê lôk nenaŋ abô masôm lukmuk. ¹⁸xMa nebalonj umya kambom êmô baheŋiŋ lôk ninum nôm atu ba injik anyô vônô ma doŋtom tem nêŋmô mavi. Ma netak baheŋiŋ êyôŋgêk ŋê lôk lijiŋ, ma tem nimbitak mavi.”

Wapômbêŋ hawa Yisu
(Luk 24:50-53; Ap 1:9-11)

¹⁹yAnyô Bêŋ Yisu hanaŋ abô haviŋ thêlô yôv ma ewa yani hathak leŋ ba hi hamô Wapômbêŋ baŋ vianôŋ. ²⁰zVêŋ ma anêŋ ŋê ku i enaŋ Abô Mavi êŋ haveŋ loŋ sapêŋ. Ma Anyô Bêŋ hadum ku haviŋ thêlô ba hik iniŋ abô loŋ hathak lavôŋiŋ takatu ba idum.]

^w 16:17 Ap 2:4; 8:7 ^x 16:18 Luk 10:19; Ap 28:3-6 ^y 16:19 Ap 1:9-11; 2:33-34
^z 16:20 Ap 14:3; Hib 2:3-4

Abô Mavi atu ba Luk hato

Abô môn

Luk hato kapyà êntêk. Yani ma anyô loŋ buyaŋ ma miŋ Israeł te ami. Yani ma dokta te ma Pol anêŋ anyô môlô. Yanida ma miŋ hayê Yisu ami, ma doŋtom hanaŋ abô haviŋ ŋê nômbêŋ atu ba bôk êyê Yisu hathak maleŋiŋ.

Yani hato kapyà êntêk hadêŋ anyô bêŋ Tiapilus. Tiapilus ma anyô Lom te. Tiapilus miŋ bôk hayê pik atu Yisu hamô ba haveŋ ami. Ba intu Luk hawasa bêŋ anôŋ. Luk lahaviŋ Tiapilus eyala abô avanôŋ esak malêla takatu ba Yisu hanaŋ ba hadum. Ba intu hato hathak malêla takatu habitak vêm ka evathu Yisu hi aleba hayô waktavôŋ hathak leŋ ba hi. Aêŋ iyom ma Luk hik thô nena Yisu miŋ halêm ek nêm ŋê Israeł iyom bulubiŋ ami. Mi, halêm ek nêm ŋê Israeł lôk ŋê loŋ buyaŋ bulubiŋ imbiŋ. Luk halam Yisu nena, “Anyô Anêŋ Nakaduŋ” bêŋ anôŋ.

Hato kapyà êntêk hadêŋ 60 mena 70 AD la. Ma haveŋ yam ma hato kapyà Aposel haviŋ.

Abô môn

1 ¹Anyô bêŋ Tiapilus, avômalô bêŋ anôŋ eto kapyà hathak nôm takatu ba bôk hik anôŋ hêk yêlô malêvôŋ. ²Thêlô eto abô hatôm atu ba anyô vi êyê Yisu hadum ba hanaŋ. Ŋê êŋ êmô hatôm Wapômbêŋ anêŋ ŋê ku ek enaŋ abô hadêŋ avômalô. ³Aêŋ ba yaleŋmavi anôŋ ba yahato kapyà êntêk hadêŋ o hathak nôm takêŋ ek malê nena yada yahadum ku bêŋ anôŋ ek yahanaŋ hik abô takêŋ liŋ hathak Yisu anêŋ ku sapêŋ ek yenaŋ abô êŋ imbitak êtôm loho mavi. ⁴Yahato abô takêŋ ek nêm o sa ek oyala abô takatu ba bôk holaŋô, êŋ ma abô avanôŋ.

^a 1:1 Ap 1:1

Aņela hayô ek Sekalaia

⁵Sêbôk atu ba Kiņ Helot hayabiņ avômalô Judia ma anyô habôk da te hamô ba anêņ athêņ nena Sekalaia. Yani hadum ku habôk da haviņ ģê ôdôn atu ba iniņ athêņ nena Abiya. Ma yanavi Elisabet habitak anêņ Alon anêņ limi haviņ. ⁶Thai êmô thêthôn mavi hêk Wapômbêņ ma, ma ethak esopa abô balabuņ lôk Anyô Bêņ anêņ abô sapêņ ba iniņ kambom mi. ⁷Ma doņtom Elisabet ma avi yamu ba intu thai avômena mi, ma êmô aleba eyalôv.

⁸Wak te ma ôdôn Abiya iniņ waklavôn nindum ku êmô unyak matheņ. Ma etak Sekalaia ek indum ku êņ. ⁹^bThêlô esopa ģê êbôk da iniņ kobom ba ibi valu ek nêĝê nena opalê intu tem imbitak êyô Anyô Bêņ anêņ unyak matheņ ba ni ek êmbôk kamuņ ôv mavi. Êņ ma Sekalaia anêņ athêņ habitak ba yani hi Wapômbêņ anêņ unyak ek êmbôk da. ¹⁰Ma Sekalaia habôk da ôv mavi ba avômalô bêņ anôn imiņ unyak viyaiņ ba eteņ mek imiņ.

¹¹Êņ ma Anyô Bêņ anêņ aņela te hayô ek Sekalaia ba hamiņ loņ êbôk da ôv mavi anêņ loņ vianôn. ¹²Sekalaia hayê aņela, êņ ma hasoņ ba hakô kambom. ¹³Ma doņtom aņela hanaņ, “Sekalaia, miņ ôkô ami. Anêm mek ma Wapômbêņ halaņđ. Vônim Elisabet tem embathu nalum malô te ba ondam anêņ athêņ nena Jon. ¹⁴Ma tem lemmavi bêņ anôn. Amena êņ habitak ma avômalô bêņ anôn tem leņiņmavi ¹⁵^cek malê nena yani tem imbitak anyô lôk athêņ bêņ imiņ Anyô Bêņ ma. Yani miņ hatôm inum yak waiņ lôk ŋaņ maniņ vi ami. Hamiņ talêbô la denaņ ma tem Lovak Matheņ êmbôlô yani kapô siņ. ¹⁶Ma tem endom avômalô Israeļ bêņ anôn ba ini êndêņ Anyô Bêņ, thêlônin Wapômbêņ. ¹⁷^dMa yani tem êmôn ek Anyô Bêņ ma anêņ lôklokwaņ lôk ku lo loņ ma tem êtôm Elia anêņ. Ma tem indum ba lami lôk nali nimbitak kapôlônin doņtom. Lôk indum ģê leņôndôn kôtôn leņôndôn ekyav ek nedaņđ ģê thêthôn iniņ auk mavi. Ma yani tem indum aêņ ek avômalô nêpôpêk i ba neyabiņ Anyô Bêņ anêņ êyô.”

¹⁸Ma Sekalaia hanaņ hadêņ aņela, “Yai luvi bôk ayalôv yôv ba yanêmimbiņ abô êņ aisê?”

¹⁹^eMa doņtom aņela hanaņ viyaņ nena, “Ya Gebliel, ba yahamiņ Wapômbêņ thohavloma. Ba intu yanida hêv ya ba yahalêm ek yanaņ abô mavi êntêk êndêņ o. ²⁰Yôv ma ondaņđ, miņ hôêvhaviņ yenaņ abô ami. Aêņ ba vembôlêk tem putup ba miņ hatôm onaņ abô ami endeba yenaņ abô êntêk injik anôn êtôm waklavôn atu ba Wapômbêņ hanaņ am.”

²¹Avômalô eyabiņ Sekalaia aleba mi ma leņiņhabi nena malê te lêk hapôm Sekalaia hamô unyak matheņ kapô am? ²²Ma Sekalaia hale yaiņ

^b 1:9 Kis 30:7 ^c 1:15 Nam 6:2-3 ^d 1:17 Mal 3:1; 4:5-6; Mat 17:11-13 ^e 1:19 Dan 8:16; 9:21

ma abôlêk putup. Ba hik nômkama thô hathak baḡ iyom ma miḡ hanaḡ abô ami. Aêḡ ba thêlô eyala nena yani lêk hayê wêḡ te hêk unyak matheḡ kapô.

²³ Sekalaia hadum anêḡ ku yôv ma yani havôhi anêḡ unyak. ²⁴ Havenḡ yam ma Sekalaia yanavi Elisabet hasabeḡ. Ma havuḡ i hatôm ayôḡ baheḡvi. ²⁵ Ma hanaḡ nena, “Anyô Bêḡ lamavi ba hadum nôm êḡ ek ya ba hêv yenaḡ mama vê hêk avômalô maleḡiḡ.”

Aḡela hayô ek Malia

²⁶ Elisabet hasabeḡ hatôm ayôḡ baheḡvi ba lahavute, ma Wapômbêḡ hêv aḡela Gebliel ba hi hayô malak Nasalet hêk Galili kapô. ²⁷ Yani hi hadêḡ avi muk te anêḡ athêḡ nena Malia. Malia anêḡ avômalô bôk epesaḡ abô yôv ek nendom yani êndêḡ anyô te anêḡ athêḡ nena Josep. Josep ma Kiḡ Devit anêḡ lim. ²⁸ Aḡela hi hadêḡ Malia ma hanaḡ, “Waklêvôḡ mavi o! Anyô Bêḡ hêv lamavi anôḡ hadêḡ o ba hamô haviḡ o.”

²⁹ Ma Malia halaḡô abô êḡ ma hasoḡ kambom ba lahabi nena abô êntêk ma aisê am. ³⁰ Ma doḡtom aḡela hanaḡ hadêḡ yani, “Malia, miḡ ôkô ami. Lêk hôpôm Wapômbêḡ anêḡ lamavi. ³¹ Ondanoḡ, tem osabeḡ ba onja okna te ba ondama anêḡ athêḡ nena Yisu. ³² Yani ma tem imbitak anyô lôk athêḡ bêḡ. Ma tem nendam yani nena Wapômbêḡ Leḡ anêḡ Nakaduḡ. Ma tem Anyô Bêḡ Wapômbêḡ nêḡ lim Devit anêḡ ku kiḡ êndêḡ yani. ³³ Ma tem êmô êtôm Jekop anêḡ avômalô iniḡ kiḡ wak nômbêḡ intu sapêḡ. Ma anêḡ ku eyabiḡ anêḡ avômalô hatôm nêḡ yak ami ma mi anôḡ.”

³⁴ Ma Malia hanaḡ hadêḡ aḡela aêntêk, “Nôm êḡ tem imbitak aisê am? Miḡ bôk yahêk haviḡ anyô te ami.”

³⁵ Ma aḡela hanaḡ nena, “Lovak Matheḡ tem êlêm êndôk o ma Wapômbêḡ Leḡ anêḡ lôklokwaḡ tem êyô o vôv. Ba amena atu ba hovathu ma tem matheḡ ba nendam nena Wapômbêḡ Anêḡ Nakaduḡ. ³⁶ Ondanoḡ. Yatama avi Elisabet bôk avôdôḡna ba elama yani nena avi yamu, ma doḡtom lêk hasabeḡ ba anêḡ ayôḡ baheḡvi ba lahavute ba tem embathu amena te. ³⁷ Nômplate miḡ malaiḡ ek Wapômbêḡ indum ami.”

³⁸ Ma Malia hanaḡ, “Ya ma Anyô Bêḡ anêḡ avi ku. Ba indum êndêḡ ya êtôm intu honaḡ.” Êḡ ma aḡela hatak Malia ba hi.

Malia hi hayê Elisabet

³⁹ Ma Malia hatak anêḡ loḡ ma hi ketheḡ ba hayô malak te atu ba hêk loḡ dumlolê anêḡ Judia. ⁴⁰ Ma habitak hayô Sekalaia anêḡ unyak kapô ma hanaḡ waklêvôḡ mavi hadêḡ Elisabet. ⁴¹ Ma Elisabet halaḡô anêḡ abô

^f 1:27 Mat 1:16,18 ^g 1:31 Ais 7:14; Mat 1:21-23 ^h 1:32-33 2Sml 7:12-13,16; Ais 9:7

ⁱ 1:37 Stt 18:14

ma amena hapundik hamiŋ yani la kapô ba Lovak Mathen havôlô yani kapô siŋ. ⁴²Êŋ ma Elisabet halam kaêk lôk lamavi ba hanaŋ, “Wapômbên hêv lamavi bêŋ anôŋ hadên o hamôn ek avi vi. Ba tem indum mavi êndên o imbiŋ amena intu ba hamiŋ o kapôlôm. ⁴³Ma doŋtom ya avi alê te ba yenaŋ Anyô Bên anên talêbô halêm ek ênjê ya? ⁴⁴Ondaŋô, yahalaŋô anêm waklêvôn, êŋ ma amena êntêk hamiŋ yalensoam lamavi ba hapundik. ⁴⁵Bôk holaŋô Wapômbên anên abô ba hôêvhaviŋ nena tem indum aên. Ba intu ômô lôk lemmavi!”

Malia anên yeŋ

- ⁴⁶^jMa Malia hanaŋ,
 “Yakapôlôn habô Anyô Bên anên athên,
⁴⁷ ma yadahôlôn lamavi hadên Wapômbên atu ba hêv ya bulubiŋ
⁴⁸ ek malê nena yani hayê ba lahabi anên avi oyaŋ atu ba hadum
 anên ku.
 Avômalô sapên tem nenaŋ nena Wapômbên hêv lamavi hadên ya
 hatôm wak nômbên intu sapên
⁴⁹ ek malê nena Wapômbên Lôklokwaŋ Anôn hadum nômbên ek ya.
 Ma anên athên ida ênjêk mathen.
⁵⁰ ^kYani hathak hêv kapô hadên nê takatu ba elanô anên abô hadên
 sêbôk ma êntêk ma emben yam imbiŋ.
⁵¹ ^lYani hadum ku bêŋbên hathak yani anên lôklokwaŋ.
 Ma hathak havalon avômalô takatu ba êbô i ma habi i hi.
⁵² ^mMa hathak hamô nê bêŋbên iniŋ lôklokwaŋ lu.
 Ma hêv athên bêŋ hadên nê athên mi.
⁵³ ⁿMa hathak havakôn avômalô takatu ba ema kisi hathak nôm mavi
 anôn ba leŋŋviyak.
 Ma doŋtom nê lôk nômkama bêŋ, ma hathak hêv i vê ba i oyaŋ.
⁵⁴⁻⁵⁵ ^oMa yani hathak hêv anên avômalô ku Israel sa,
 ma lahabi anên abô atu ba bôk havak haviŋ Ablaham lôk anên
 limi sapên nena tem laimbi i ba nê i sa wak nômbên intu
 sapên.”
⁵⁶ Êŋ ma Malia hamô haviŋ Elisabet hatôm ayôn lô vêm ma halehi
 anên loŋ hathak loŋbô.

Elisabet havathu Jon anyô hathik ŋaŋ

⁵⁷Ma Elisabet anên waklavôn embathu hayô ba havathu okna te. ⁵⁸Êŋ ma Elisabet anên thalalen lôk anên avômalô elanô nena Anyô Bên hêv kapô bêŋ hadên yani ba intu êbô lôk leŋŋmavi anôn.

^j 1:46 1Sml 2:1-10 ^k 1:50 Sng 103:13,17 ^l 1:51 2Sml 22:28 ^m 1:52 Jop 12:19; 5:11; Sng 147:6 ⁿ 1:53 Sng 34:10 ^o 1:54-55 Sng 98:3; Stt 17:7; Mai 7:20

⁵⁹P^pMa amena êṅ hamô hatôm wak baherṅvi ba lahavulô, ma anêṅ avômalô êlêm ek neṅgothe anêṅ kupik. Ma leṅṅhaviṅ nêṅnêm lambô Sekalaia da anêṅ athêṅ êndêṅ okna êṅ. ⁶⁰Ma doṅtom talêbô hanaṅ nena, “Mi. Alalô nandam nena Jon.”

⁶¹Ma thêlô enaṅ hadêṅ yani nena, “Libumi la miṅ bôk ewa athêṅ Jon ami.”

⁶²Êṅ ma thêlô enaṅ hik lambô liṅ hathak baherṅṅ nena nendam anêṅ athêṅ aisê? ⁶³Aêṅ ba hanaṅ hathak baṅ nena neja aseleṅ te êlêm. Ma hato nena, “Okna êṅ anêṅ athêṅ ma Jon.” Ma thêlô sapêṅ êyê athêṅ êṅ ba eson kambom. ⁶⁴Ma ketheṅ oyaṅ ma Sekalaia hanaṅ abô hathak loṅbô ba habô Wapômbêṅ anêṅ athêṅ. ⁶⁵Ma avômalô malak êṅ êyê nôṅm êṅ ba êkô kambom. Ma abô êṅ hi haveṅ Judia iniṅ loṅ takatu ba hamô dumlolê sapêṅ. ⁶⁶Ma thêlô enaṅ hadêṅ i nena, “Anyô Bêṅ anêṅ lôklokwaṅ hamô haviṅ amena êntêk ba embeṅ yam ka tem imbitak aisê?”

Sekalaia anêṅ yeṅ

⁶⁷Yôv ma Lovak Matheṅ hayô halôk Jon lambô Sekalaia kapô ba hanaṅ abô plopet aêntêk,

⁶⁸^a “Anyô Bêṅ, Israeṅ iniṅ Wapômbêṅ, lêk halêm ek nêṅm anêṅ avômalô vê êṅjêk iniṅ malaiṅ. Ba intu nanêṅm athêṅ bêṅ êndêṅ yani.

⁶⁹ ^rYani hêv Anyô Lôklokwaṅ te habitak anêṅ anyô ku Devit anêṅ thalaleṅ ek nêṅm alalô bulubiṅ.

⁷⁰ Yani hadum aêṅ hatôm sêbôk ba hanaṅ hadêṅ anêṅ plopet matheṅ ba enaṅ nena

⁷¹ ^stem Wapômbêṅ nêṅm alalô bulubiṅ êṅjêk ṅê vovak lôk ṅê takatu ba bôk êpôlik hathak alalô.

⁷² ^tAêṅ ba yani hêv kapô ek alalôaniṅ bumalô lôk lahabi anêṅ tabô matheṅ.

⁷³ ^uAbô atu ba yani bôk havak balabuṅ haviṅ alalôaniṅ kamik Ablaham nena

⁷⁴ tem nêṅm alalô bulubiṅ êṅjêk ṅê vovak iniṅ lôklokwaṅ ek alalô nandum anêṅ ku ma miṅ nakô ami

⁷⁵ ^vek namô matheṅ lôk thêthôn êṅjêk Wapômbêṅ ma êtôm wak nômbêṅ intu sapêṅ.

⁷⁶ ^wAêṅ ba, yenaṅ okna, tem ôṅmôn ek ôpôpêk Anyô Bêṅ anêṅ loṅôndê ek êlêm ba intu tem nendam o nena Wapômbêṅ Leṅ anêṅ plopet.

⁷⁷ ^xLôk ôndôn anêṅ avômalô ek neyala nena Wapômbêṅ tem nêṅm i bulubiṅ esak hêv iniṅ kambom vê.

^p 1:59 Stt 17:12; Wkp 12:3; Luk 2:21 ^a 1:68 Sng 72:18 ^r 1:69 Sng 18:2

^s 1:71 Sng 106:10 ^t 1:72 Stt 17:7; Sng 105:8-9 ^u 1:73 Stt 22:16-17 ^v 1:75 Tit 2:12-14

^w 1:76 Ais 40:3 ^x 1:77 Jer 31:34

78 ^yAlalôaniŋ Wapômbêŋ lahiki bêŋ anôŋ ba intu hêv kapô ba tem indum nôm êŋ lôk nê m anêŋ wak êlêm anêŋ leŋ

79 ek nê m deda êndêŋ avômalô takatu ba bôk ema ba êmô momaŋiniŋ bêŋ kapô. Lôk anêŋ deda êŋ tem nê m alalô sa ek nambenŋ loŋôndê labali mavi.”

80 Ma Jon halumbak bêŋ ma habitak lôkklokwaŋ hathak hêvhaviŋ. Êŋ ma hi hamô loŋ thiliv ba hayabiŋ anêŋ waklavôŋ êlêm yaiŋ ek indum anêŋ ku ênjêk avômalô Israe l maleŋiŋ.

Malia havathu Yisu

(Mat 1:18-25)

2 ¹ Waklavôŋ êŋ ma Sisa Ogastus havak abô majaŋ ek neja avômalô pik takatu ba Lom eyabiŋ i iniŋ athêŋ. ² Wak êŋ ma môŋ anôŋ ek gavman hawa avômalô iniŋ athêŋ. Ma Kulinius ma hamô hatôm plovins Silia iniŋ gavman bêŋ. ³ Êŋ ma avômalô sapêŋ i iniŋ malak ôdôŋ nenanena ek neja iniŋ athêŋ. ⁴ Josep habitak anêŋ Kiŋ Devit anêŋ thalaleŋ. Ba intu hatak Nasalet anêŋ Galili ma hi Devit anêŋ malak ôdôŋ Betlehem anêŋ Judia. ⁵ Yani hi haviŋ Malia ek neto thainiŋ athêŋ. Avi êŋ bôk epesaŋ anêŋ abô yôv ek nendom êndêŋ Josep. Ma wak êŋ ma Malia hasabeŋ.

⁶ Êmô Betlehem denaŋ ma Malia anêŋ waklavôŋ hayô ek embathu. ⁷ Ma havathu namalô bôp ba havuliv hathak sôp ba hadô hêk bokmaŋkao iniŋ kabum ek malê nena unyak atu ba hêk ek avômalô nêjêk ma lêk putup ba mi.

Aŋela hayô ek ŋê eyabiŋ bok

⁸ Ma ŋê eyabiŋ boksipsip doho êmô loŋ êŋ viyaiŋ ba eyabiŋ iniŋ bok hadêŋ bôlôvôŋ. ⁹ Ma Anyô Bêŋ anêŋ aŋela te hayô ek thêlô lôk Anyô Bêŋ anêŋ deda lôkmaŋgiŋ habi hayôhêk thêlô ba êkô kambom. ¹⁰ Ma doŋtom aŋela hanaŋ nena, “Miŋ nôkô ami. Odaŋô! Yahawa abô mavi halêm ek môlô ba tem indum avômalô sapêŋ leŋiŋmavi anôŋ. ¹¹ Lêk êntêk hêk Devit anêŋ malak ma avi te havathu okna te atu ba tem nê m môlô bulubiŋ. Yani ma Anyô Bêŋ, Mesia^z atu ba Wapômbêŋ bôk hatak ek nê m anêŋ avômalô bulubiŋ. ¹² Môlô tem ôŋgô amena kasek te ivuliv hathak sôp ba êdô hêk bokmaŋkao iniŋ kabum. Nôm êŋ ma hatôm lavôŋiŋ ek môlô ôŋgô.”

¹³ Aŋela hanaŋ yôv ma ketheŋ oyaŋ ma aŋela bêŋ anôŋ anêŋ leŋ êlêm iviŋ yani. Ma êbô Wapômbêŋ anêŋ athêŋ ba enaŋ aêntêk,

¹⁴ ^a “Nômbô Wapômbêŋ anêŋ athêŋ lôkmaŋgiŋ esak leŋbum.

^y 1:78 Ais 60:1-2 ^z 2:11 Mesia ma abô Hiblu ma Kilisi ma abô Glik. Ma anêŋ ôdôŋ ma ‘Ôpatu ba Wapômbêŋ hêv ek nê m avômalô bulubiŋ.” ^a 2:14 Luk 19:38

Ma pik ma anêḡ labali êmô imbiḡ avômalô takatu ba Wapômbêḡ lamavi hathak.”

ᨡê eyabiḡ bok i êyê Yisu

¹⁵ Aḡela etak thêlô ba i malak leḡ ma ḡê eyabiḡ bok enaḡ hadêḡ i, “Alôana ek nagê nôḡm atu ba Anyô Bêḡ hanaḡ hadêḡ alalô nena lêk habitak Betlehem.”

¹⁶ Êḡ ma thêlô i ketheḡ ma êpôm Malia lo Josep ma amena kasek atu ba hêk bokmanḡkao iniḡ kabum. ¹⁷ Thêlô êyê yôḡ ma enaḡ abô takatu ba aḡela hanaḡ hadêḡ i hathak amena êḡ. ¹⁸ Ma avômalô elañô ḡê eyabiḡ bok iniḡ abô êḡ ba esoḡ kambom. ¹⁹ ^bMa Malia lahabi abô takêḡ ba havalonḡ lonḡ hêk kapô. ²⁰ Ma ḡê eyabiḡ boksipsip ele i ma êbô Wapômbêḡ lôk leḡniḡmavi anôḡ hadêḡ Wapômbêḡ hathak nôḡm takatu ba thêlô êyê lo elañô hatôm atu ba aḡela hanaḡ hadêḡ i.

Elam Yisu anêḡ athêḡ

²¹ ^cWak baheḡvi ba lahavulô hale ba hi ma eḡgothe okna êḡ anêḡ kupik ba elam anêḡ athêḡ nena Yisu. Athêḡ êḡ ma Malia miḡ hasabeḡ ami denaḡ ma aḡela te bôk halam yôḡ.

Simeon lo Ana êyê Yisu

²² ^dJosep lo Malia iniḡ waklavônḡ nimbitak mabuḡ êḡjêk Wapômbêḡ ma hayô hatôm balabuḡ atu ba Mose bôk hato. Êḡ ma ewa Yisu ba i Jelusalem ek nêḡnêḡm êḡndêḡ Anyô Bêḡ ²³ ^ehatôm anêḡ balabuḡ bôk hanaḡ yôḡ nena, “Nônêḡm anyô môḡ sapêḡ êḡndêḡ Wapômbêḡ.” ²⁴ ^fLôk i ek nêḡmbôk da hatôm Anyô Bêḡ anêḡ balabuḡ bôk hanaḡ nena, “menak bôbô lokwanḡju mena thabiyom muk lokwanḡju.”

²⁵ Ma anyô te hamô Jelusalem ba anêḡ athêḡ nena Simeon. Yani ma anyô thêthônḡ ba hasopa abô balabuḡ dedauḡ mavi. Yani hayabiḡ Mesia atu ba tem nêḡm Islael thêvô. Ma Lovak Matheḡ hamô haviḡ Simeon. ²⁶ Ma Lovak Matheḡ bôk hanaḡ hadêḡ yani yôḡ nena tem miḡ ema ami ma êmô endeba êḡjê Anyô Bêḡ anêḡ Mesia vêḡmam. ²⁷ Ma Lovak Matheḡ halom yani ba hi Wapômbêḡ anêḡ unyak matheḡ. Yani hamô denaḡ ma Josep lo Malia ewa Yisu ba êlêḡm ek nesopa abô balabuḡ. ²⁸ Ma Simeon hasip okna hamô baḡ ma habô Wapômbêḡ ba hanaḡ aêḡntêk,

²⁹ “Anyô Bêḡ Wapômbêḡ, ya anêḡm anyô ku. Lêk yahayê yôḡ ba tem yama lôk yaleḡmavi êtôm atu ba bôk hovak abô haviḡ ya.

³⁰ ^gLêk yamaleḡ hayê nôḡm atu ba hôêv ek nêḡm yêlô bulubiḡ.

³¹ Hôpôpêk nôḡm êḡ hêk avômalô sapêḡ maleḡniḡ.

^b 2:19 Luk 2:51 ^c 2:21 Luk 1:31 ^d 2:22 Wkp 12:1-8 ^e 2:23 Kis 13:2 ^f 2:24 Wkp 12:8

^g 2:30 Ais 52:10; Luk 3:6; Tit 2:11

32 ^hNôm êṅ ma hatôm deda ek avômalô loṅ buyaṅ nêgê,
ma tem nêṁ athêṅ lôkmaṅgiṅ êndêṅ anêṁ avômalô Israeḷ.”

33 Yisu anêṅ lambô lo talêbô elarṅô Simeon anêṅ abô atu ba hanaṅ
hathak okna êṅ ba esonṅ kambom. 34 ⁱÊṅ ma Simeon hêṁ mek hadêṅ thêlô
ma hanaṅ hadêṅ Malia aêntêk, “Wapômbêṅ hatak okna êntêk ek indum
avômalô Israeḷ bêṅ anôṅ nêṅêṁ yak ma bêṅ anôṅ nimbiyô nimiṅ. Yani
tem êṁô êtôm Wapômbêṅ anêṅ lavôṅiṅ te ma doṅtom avômalô bêṅ anôṅ
tem miṅ nêṅêṁimbiṅ yani ami. 35 Êṅ ma avômalô bêṅ anôṅ iniṅ auk
loṅ kapô tem imbitak loṅ yaiṅ. Ma tem kapôlôm indinṅ o êtôm biṅ vovak
hadabêṅ bimdaluk kisi.”

36 Ma plopet avi te hamô haviṅ ba anêṅ athêṅ nena Ana. Yani ma
Paniel anêṅ nalavi ba habitak anêṅ Asel anêṅ ôdôṅ. Yani bôk avôdôṅna
ba anêṅ sondabêṅ hatôm 84. Sêbôk ba yani avi muk ma hawa anyô ba
hamô haviṅ yamalô hatôm sondabêṅ baheṅvi ba lahavuju. 37 Vêṁ ma
yamalô hama ma yani hamô hatôm avi tôp sondabêṅ bêṅ anôṅ. Wak lo
bôlôlvôṅ ma miṅ hatak unyak matheṅ ami, ma hathak hatak nôṁ ek nêṁ
yeṅ lo eteṅ mek. 38 Ma Simeon hanaṅ abô denaṅ, ma avi êṅ hi habobo
thêlô ma hêṁ lamavi hadêṅ Wapômbêṅ. Ma hanaṅ abô hathak okna êṅ
hadêṅ avômalô takatu ba êṁô ek eyabiṅ waklavôṅ atu ba Wapômbêṅ
nêṁ avômalô Israeḷ vê êṅjêk iniṅ malaiṅ.

39 ^jJosep lo Malia idum nômkama sapêṅ hatôm atu ba Anyô Bêṅ anêṅ
balabuṅ hanaṅ vêṁ ma ele i iniṅ malak Nasalet hêk Galili. 40 Ma okna
halumbak ba habitak lôklokwaṅ. Ma anêṅ auk mavi bêṅ anôṅ. Ma
Wapômbêṅ anêṅ wapôm hamô haviṅ yani.

Yisu hamô unyak matheṅ kapô

41 ^kSondabêṅ nômbêṅ intu ma Yisu anêṅ talêbô lo lambô i Jelusalem ek
nêgê waklavôṅ anêṅ athêṅ nena Hale ba Hi. ^l 42 Ma Yisu anêṅ sondabêṅ
hatôm laumiṅ ba lahavuju, ma thêlô idum aêṅ ba ethak ba i Jelusalem ek
nêgê waklavôṅ êṅ. 43 Waklavôṅ bêṅ êṅ hale halôk ma thêlô ele i iniṅ loṅ.
Ma okna Yisu ma hamô Jelusalem denaṅ. Ma talêbô lo lambô êthôṅ ba i.
44 Ma esonṅ nena lêk haviṅ anêṅ avômalô vi ba hi la. Ba eveṅ wak daluk te
vêṁ ma êyê mi, êṅ ma i êbôlêṁ yani haveṅ iniṅ avômalô malêvôṅ. 45 Ma
doṅtom miṅ êpôm ami, êṅ ma êvôi Jelusalem hathak loṅbô ek nêṁbôlêṁ
yani. 46 Wak lô hale ba hi yôv ma êpôm yani hamô unyak matheṅ kapô.
Yani hamô haviṅ kêdôṅwaga doho ba halaṅô iniṅ abô ma hanaṅ hik
thêlô liṅ. 47 Avômalô takatu ba elarṅô anêṅ abô lôk anêṅ auk bêṅ ma esonṅ

^h 2:32 Ais 42:6; 49:6; 52:10 ⁱ 2:34 Ais 8:14; Mat 21:42; 1Pi 2:8 ^j 2:39 Mat 2:23

^k 2:41 Kis 12:24-27; 23:14-17; Lo 16:1-8 ^l 2:41 Sêbôk ma Wapômbêṅ anêṅ aṅela ik Ijip
iniṅ apenena môṅ vônô. Ma hayô Israeḷ ma hayê thalaleṅ hamô iniṅ unyak abôlêk, êṅ ma
hale ba hi ba miṅ hik Israeḷ te vônô ami.

kambom. ⁴⁸Êñ ma lambô lo talêbô êyê yani ba eson kambom haviñ. Ma talêbô hanañ, “Yenañ okna, hudum malê aen? Yai akô kambom ba abôlêm o.”

⁴⁹Ma Yisu hanañ viyañ nena, “Mamu ôbôlêm ya eka? Miñ oyala nena tem yamô Wakamik anên unyak ami e?” ⁵⁰Ma donjom êthôn anên abô êñ anên ôdôn paliñ.

⁵¹Yôv ma hi haviñ talêbô lo lambô ba i Nasalet. Ma halanô iniñ abô ba hasopa. Ma talêbô havalon abô takên lon hêk kapô. ⁵²Yisu habitak bêñ ma anên auk mavi anôn. Ma Wapômbên lôk avômalô leñjnmavi hathak yani.

Jon anyô hathik ñañ hanañ Wapômbên anên abô

(Mat 3:1-12; Mak 1:2-8; Jon 1:19-28)

3 ¹Hadên sondabên laumiñ ba labahenvi atu ba kiñ Sisa Taibelias hayabiñ Lom, ma Pontius Pailat hayabiñ Judia, ma Helot hayabiñ Galili, ma yañ molok Pilip hayabiñ Itulia lo Takonitis, ma Lisania hayabiñ Abilene, ²ma Anas lo Kaiapas êmô hatôm anyô bêñ êbôk da. Hadên wak êñ ma Sekalaia nakaduñ Jon hamô lon thiliv, ma Wapômbên hêv anên abô hadên yani. ³Êñ ma Jon hi haveñ lon takatu ba hamô habobo ñañ Jolodañ ma hanañ ek avômalô nede kapôlônij liliñ ba nisik ñañ ek Wapômbên nêm iniñ kambom vê. ⁴Hatôm plopet Aisaia bôk hatô halôk anên kapy nena,

“Kaêk te halam haveñ lon thiliv nena,
 ‘Nôpôpêk lonôndê ek Anyô Bên êlêm,
 ma nopesañ ba imbitak thêthôn ek yani.

⁵ Nusivuñ koloson sapên siñ
 ma node dumlolê sapên pesa ba imbitak kalôn mavi.
 Ma nopesañ lonôndê lokbañ ba imbitak thêthôn,
 ma lonôndê kekela ma nopesañ ba imbitak thêthê mavi.

⁶ Ma avômalô pik sapên tem nêgê Wapômbên anên kobom atu ba
 hêv avômalô bulubiñ.’” *Aisaia 40:3-5*

⁷Avômalô bêñ anôn i hadên Jon ek isik thêlô ma hanañ hadên i, “Môlô ma umya kambom anên nali ba oson nena tem yasik môlô ek nôsôv ênjêk Wapômbên anên lamaniñ e? Mi anôn! ⁸Ma nundum kobom takatu ba injik thô nena lêk ole kapôlômim liliñ. Ma miñ lemimimbi auk takatu ba nonañ êndên am nena, ‘Ablaham ma yêlôaniñ bumalô. Ba intu yêlô ma avômalô thêthôn.’ Mi, yanañ êndên môlô nena Wapômbên hatôm enja valu takêntêk ba epesañ Ablaham anên limi esak. ⁹Kisiñ lêk hamô alokwañ ôdôn yôv ek alokwañ takatu ba miñ hik anôn mavi ami ma tem nede lu ba nêmbôk esak atom.”

^m 2:51 Luk 2:19 ⁿ 2:52 1Sm 2:26; Snd 3:4 ^o 3:3 Ap 13:24 ^p 3:7 Mat 12:34; 23:33

^q 3:8 Jon 8:33,39 ^r 3:9 Mat 7:19

¹⁰Ma avômalô nômbêṅ atu ba elañô anêṅ abô enañ hik yani liṅ, “Yêlô nandum malê?”

¹¹Ma Jon hanaṅ nena, “Anyô anêṅ kwêv ju hamô ma nêṅ yaṅ êndêṅ anyô yaṅ atu ba kwêv mi. Ma anêṅ nôṅ hamô ma nêṅ aêṅ iyom.”

¹²Ma ṅê ewa takis doho êlêm ek Jon isik thêlô imbiṅ ba enañ hik yani liṅ nena, “Kêdôṅwaga, yêlô nandum malê?”

¹³Ma Jon hanaṅ, “Môlô noja takis êtôm atu ba Lom iniṅ anyô bêṅ hanaṅ iyom ma miṅ noja vi oyaṅ ami.”

¹⁴Ma ṅê vovak doho enañ hik yani liṅ haviṅ nena, “Ma yêlô nandum malê?”

Ma hanaṅ nena, “Miṅ o mathalaleṅ êndêṅ avômalô ek noja iniṅ valuselenṅ oyaṅ ami. Lôk miṅ osau ṅê idum abô ek onja anyô yaṅ anêṅ nôṅkama ami. Ma lemimimbi nena môlônim ku anêṅ vuli ma hatôm môlô.”

¹⁵Avômalô Israeṅ ethak êv maleṅiṅ ek Mesia nena tem êlêm. Ba êyê Jon hadum ku takêṅ ma esoṅ nena yani ma Mesia la. ¹⁶Êṅ ma Jon hanaṅ hadêṅ i nena, “Yahathik môlô hathak ṅaṅ, ma doṅtom ôpatu ba tem embeṅ ya yam anêṅ lôklokwaṅ ma bomaṅ ek yenaṅ. Yani ma anyô lôk athêṅ bêṅ ma ya ma yaônalôk ba intu miṅ hatôm yapole anêṅ vakapô bokṅgôp anêṅ yak vê ami. Yani tem isik môlô esak Lovak Matheṅ lôk atum. ¹⁷Yani tem isuv nôṅ anêṅ kupik vê ba êndô anôṅ êmô unyak kapô. Ma yavoyav takatu ba hamô piklêvôṅ ma isi ba êmbôk esak atum atu ba tem miṅ ema ami.” ¹⁸Ma Jon hanaṅ abô bêṅ anôṅ haviṅ ek imbi avômalô leṅiṅ liṅ ba hathak kobom êṅ ma hanaṅ Wapômbêṅ anêṅ Abô Mavi bêṅ hadêṅ thêlô.

¹⁹“Vêṅ ma Jon hathaṅ Galili iniṅ Anyô Bêṅ Helot hathak anêṅ kambom takatu ba hadum ba hanaṅ te bêṅ nena, “Aisê ka howa mamuyaṅ molok yanavi Helodias hatôm vônim?” ²⁰Êṅ ma Helot hadum kambom yaṅ hathak loṅbô nena hatak Jon hamô koladôṅ.

Jon hathik Yisu

(*Mat 3:13-17; Mak 1:9-11; Jon 1:32-34*)

²¹Jon hathik avômalô bêṅ anôṅ halôk ṅaṅ aleba hathik Yisu haviṅ. Hathik vêṅ ma Yisu hamiṅ ba hateṅ mek ma leṅ hakyav. ²²Ma Lovak Matheṅ halôk ba halêm hatôm menak bôbô ba hayô hamô yani. Ma kaêk te halêm anêṅ leṅ ba hanaṅ nena, “O ma yenaṅ okna atu ba yaleṅhaviṅ videdauṅ. Ma yaleṅmavi anôṅ hathak o.”

²³Yisu hadum anêṅ ku môṅ haveṅ avômalô maleṅiṅ, ma anêṅ sondabêṅ ma habobo 30. Ma avômalô esoṅ nena yani ma Josep nakadaṅ.

^s 3:12 Luk 7:29 ^t 3:16 Ap 13:25 ^u 3:19 Mat 14:3-4; Mak 6:17-18 ^v 3:22 Jon 1:32

^w 3:23 Luk 4:22; Jon 6:42

- Ma Josep ma Heli nakaduŋ.
24 Ma Heli ma Matat nakaduŋ.
Matat ma Livai nakaduŋ.
Livai ma Melki nakaduŋ.
Melki ma Janai nakaduŋ.
Janai ma Josep nakaduŋ.
25 Josep ma Matatias nakaduŋ.
Matatias ma Amos nakaduŋ.
Amos ma Nahum nakaduŋ.
Nahum ma Esli nakaduŋ.
Esli ma Nagai nakaduŋ.
26 Nagai ma Mat nakaduŋ.
Mat ma Matatias nakaduŋ.
Matatias ma Semen nakaduŋ.
Semen ma Josek nakaduŋ.
Josek ma Joda nakaduŋ.
27 Joda ma Joanan nakaduŋ.
Joanan ma Lesa nakaduŋ.
Lesma ma Selubabel nakaduŋ.
Selubabel ma Sealtiel nakaduŋ.
Sealtiel ma Neli nakaduŋ.
28 Neli ma Melki nakaduŋ.
Melki ma Adi nakaduŋ.
Adi ma Kosam nakaduŋ.
Kosam ma Elmadam nakaduŋ.
Elmadam ma El nakaduŋ.
29 El ma Josua nakaduŋ.
Josua ma Eliesel nakaduŋ.
Eliesel ma Jolim nakaduŋ.
Jolim ma Matat nakaduŋ.
Matat ma Livai nakaduŋ.
30 Livai ma Simeon nakaduŋ.
Simeon ma Juda nakaduŋ.
Juda ma Josep nakaduŋ.
Josep ma Jonam nakaduŋ.
Jonam ma Eliakim nakaduŋ.
31 Eliakim ma Melea nakaduŋ.
Melea ma Mena nakaduŋ.
Mena ma Matata nakaduŋ.
Matata ma Natan nakaduŋ.
Natan ma Devit nakaduŋ.

- 32 *Devit ma Jesi nakaduŋ.
 Jesi ma Obet nakaduŋ.
 Obet ma Boas nakaduŋ.
 Boas ma Salmon nakaduŋ.
 Salmon ma Nason nakaduŋ.
- 33 Nason ma Aminadap nakaduŋ.
 Aminadap ma Atmin nakaduŋ.
 Atmin ma Alni nakaduŋ.
 Alni ma Heslon nakaduŋ.
 Heslon ma Peles nakaduŋ.
 Peles ma Juda nakaduŋ.
- 34 Juda ma Jekop nakaduŋ.
 Jekop ma Aisak nakaduŋ.
 Aisak ma Ablaham nakaduŋ.
 Ablaham ma Tela nakaduŋ.
 Tela ma Naho nakaduŋ.
- 35 Naho ma Seluk nakaduŋ.
 Seluk ma Leu nakaduŋ.
 Leu ma Pelek nakaduŋ.
 Pelek ma Ebel nakaduŋ.
 Ebel ma Sela nakaduŋ.
- 36 †Sela ma Kainan nakaduŋ.
 Kainan ma Alpaksat nakaduŋ.
 Alpaksat ma Sem nakaduŋ.
 Sem ma Noa nakaduŋ.
 Noa ma Lamek nakaduŋ.
- 37 Lamek ma Metusela nakaduŋ.
 Metusela ma Inok nakaduŋ.
 Inok ma Jalet nakaduŋ.
 Jalet ma Mahalalel nakaduŋ.
 Mahalalel ma Kenan nakaduŋ.
- 38 ‡Kenan ma Inos nakaduŋ.
 Inos ma Set nakaduŋ.
 Set ma Adam nakaduŋ.
 Adam ma Wapômbêŋ nakaduŋ.

Sadaŋ halôk Yisu la ek indum kambom

(Mat 4:1-11; Mak 1:12-13)

4 ¹Lovak Matheŋ hadum ku lôklokwaŋ hamô Yisu kapô, êŋ ma hatak
 ŋaŋ Jolodaŋ hêk. Ma Lovak Matheŋ halom yani ba hi loŋ thiliv. ²Ma

* 3:32 Rut 4:17-22 † 3:36 Stt 11:10-26 ‡ 3:38 Stt 4:25-26

hamô loŋ êŋ hatôm wak 40 ek Sadaŋ êndôk yani la ek indum kambom. Ma miŋ hayaŋ nô m ami aleba hama kisi.

³Ma Sadaŋ hanaŋ hadêŋ yani, “Avanôŋ, o Wapômbêŋ anêŋ Nakaduŋ ma onaŋ ek valu êntêk imbitak êtôm polom.”

⁴“Ma doŋtom Yisu hanaŋ viyaŋ, “Wapômbêŋ anêŋ kapya hanaŋ, ‘Anyô miŋ hatôm êmô lôkmala esak polom iyom ami.’ ”

⁵Vêm ma Sadaŋ halom Yisu ba hathak dumlolê bêŋ te ba hi daku anêŋ dum. Ketheŋ oyaŋ ma hik pik êntêk anêŋ loŋ lôkliŋyak sapêŋ thô hadêŋ yani. ⁶Ma hanaŋ hadêŋ Yisu, “Tem yanêm loŋ takêŋ iniŋ athêŋ bêŋ lôk iniŋ lôkmaŋgiŋ sapêŋ êndêŋ o ek oyabiŋ. Nôm takêŋ ma yenaŋ ba yaleŋhaviŋ yanêm êndêŋ opalê, êŋ ma tem yanêm. ⁷Aêŋ ba hôêv yeŋ hadêŋ ya, ma tem yanêm nômkama takêntêk sapêŋ êndêŋ o.”

⁸^bMa Yisu hanaŋ, “Wapômbêŋ anêŋ kapya hanaŋ, ‘Nêm yeŋ êndêŋ Wapômbêŋ anêm Anyô Bêŋ lôk undum yani iyom anêŋ ku.’ ”

⁹Yôv ma Sadaŋ halom ba hi Jelusalem ma hatak yani hamiŋ unyak matheŋ anêŋ vôv. Ma hanaŋ, “Avanôŋ, o ma Wapômbêŋ anêŋ Nakaduŋ ma ôsôv kisi nu tamu pik ¹⁰ek malê nena bôk eto yôv nena,

“Yani tem nêm anêŋ aŋela ek neyabiŋ o mavi ¹¹lôk nisip o ek miŋ hatôm valu la embatho vemkapô ami.’ ” *Kapya Yeŋ 91:11-12*

¹²^cMa Yisu hanaŋ, “Wapômbêŋ anêŋ kapya hanaŋ nena, ‘Miŋ osaê Wapômbêŋ anêm Anyô Bêŋ ami.’ ”

¹³^dSadaŋ halôk Yisu la ek indum kambom takêŋ vêm ma hatak yani ba hi ma hayabiŋ wak yaŋ.

Yisu hadum ku môŋ daluk hêk Galili

(Mat 4:12-17; Mak 1:14-15)

¹⁴Hathak Lovak Matheŋ anêŋ lôklokwaŋ ma Yisu hale hi Galili hathak loŋbô. Ma abô hathak yani haveŋ loŋ takêŋ sapêŋ. ¹⁵Ma hadôŋ thêlô hamô iniŋ unyak yeŋ ba avômalô sapêŋ ebam yani.

Avômalô Nasalet êpôlik hathak Yisu

(Mat 13:53-58; Mak 6:1-6)

¹⁶Ma Yisu hi Nasalet, loŋ êŋ intu anêŋ loŋ halumbak bêŋ hamô. Ma Sabat ma hi unyak yeŋ hatôm anêŋ kobom hathak hadum. Haviyô hamiŋ ek esam Wapômbêŋ anêŋ abô. ¹⁷Ma êv plopet Aisaia anêŋ kapya hadêŋ yani, ma hakak ma hapôm abô bute hanaŋ aêntêk,

¹⁸ “Anyô Bêŋ anêŋ Lovak Matheŋ hamô haviŋ ya ek malê nena Anyô Bêŋ hatak ya ek yanaŋ anêŋ Abô Mavi êndêŋ avômalô siv.

^a 4:4 Lo 8:3 ^b 4:8 Lo 6:13-14 ^c 4:12 Lo 6:16; 1Ko 10:9 ^d 4:13 Hib 2:18; 4:15

Ma hêv ya ba yahalêm ek yanaŋ bêŋ êndêŋ nê takatu ba êmô koladôn ek nede yain
lôk yanaŋ êndêŋ nê maleŋiŋ pusip ek nêgê tak esak lonbô
ma yanja nê takatu ba anyô vi êv vovaŋ hadêŋ i vê
19 ^elôk yanaŋ nena lêk ma Anyô Bêŋ anêŋ waklavônŋ hik anêŋ lamavi thô.” *Aisaia 62:1-2*

20 Êŋ ma hik kapya siŋ ma hêv hadêŋ ôpatu ba hayabiŋ kapya ma halôk hamô biŋ. Ma avômalô sapêŋ ititiŋ yani. ²¹Ma hanaŋ nena, “Abô êntêk ba hêk Wapômbêŋ anêŋ kapya ba olaŋô intu lêk hik anôŋ.”

22 ^fMa thêlô sapêŋ esoŋ ba enaŋ nena anêŋ abô ma mavi anôŋ. Ma doŋtom enaŋ, “Yani ma Josep anêŋ nakaduŋ iyom, aêŋ e?”

23 Ma Yisu hanaŋ hadêŋ thêlô, “Yahayala nena môlô tem nonaŋ abô loŋ kapô te êndêŋ ya aêntêk, ‘Dokta, oda undum lemvimkupik mavi am. Yêlô bôk alaŋô nôŋ takatu ba hudum hêk Kapaneam. Ba intu undum aêŋ ênjêk anêŋ malak ôdônŋ imbiŋ.’ ”

24 ^gMa hanaŋ, “Yanaŋ avanônŋ êndêŋ môlô nena plopet te hi anêŋ malak ôdônŋ ma anêŋ avômalô miŋ ethak ewa yani thô ami. ²⁵Yanaŋ avanônŋ biŋ êndêŋ môlô nena sêbôk atu ba Elia hamô pik ma Israel iniŋ avi tôp bêŋ anôŋ êmô. Ma Wapômbêŋ hadum ba ôthôm mi hatôm sondabêŋ lô ma wata te haviŋ ba bôm bêŋ habitak loŋ êŋ. ²⁶Ma doŋtom Wapômbêŋ miŋ hêv Elia ba hi hadêŋ avi Israel te ami, ma mi. Ma hêv hi hadêŋ avi tôp te atu ba hamô Salepat Saidon iniŋ pik.

27 ^j“Ma sêbôk atu ba plopet Elisa hamô ma avômalô Israel bêŋ anôŋ êpôm palê lepla. Ma doŋtom thêlô te miŋ mavi ami, ma mi. Ma Elisa hêv anyô loŋ buyaŋ Naiman anêŋ Silia iyom sa.

28 “Ma avômalô takatu ba êmô unyak yeŋ elaŋô abô takêŋ ba leŋiŋmaniŋ kambom. ²⁹Ma iviyô imiŋ ma êv Yisu vê hêk anêŋ malak. Ma êmô yani siŋ hi hadêŋ dumlolê atu ba elav iniŋ malak hamô anêŋ dum. Ma êmô siŋ hadêŋ loŋ kambom te ek nêsoŋ yani pônêŋ êndôk. ³⁰Ma doŋtom Yisu hêv i vê hêk thêlô malêvônŋ ba haveŋ ba hi.”

Yisu hêv ŋgôk vê (Mak 1:21-28)

31 Vêŋ ma Yisu halôk ba hi Kapaneam anêŋ Galili. Ma Sabat ma hadônŋ avômalô. ³²^kThêlô elaŋô anêŋ abô ba esoŋ kambom ek malê nena anêŋ abô ma lôklokwaŋ bomaŋ.

33 Ma unyak yeŋ êŋ, ma anyô te atu ba ŋgôk lelaik hamô haviŋ yani hamô. Ma yani halam kaêk lôklala aêntêk, ³⁴“Ei. Yisu anêŋ Nasalet, hólêm ek undum malê te êndêŋ yêlô? Hólêm ek umbuliŋ yêlô e? Yahayala o. O ma Wapômbêŋ anêŋ Anyô Matheŋ.”

^e 4:19 Ais 58:6 ^f 4:22 Luk 3:23; Jon 6:42 ^g 4:24 Jon 4:44 ^h 4:25 1Kinj 17:1,7

ⁱ 4:26 1Kinj 17:8-16 ^j 4:27 2Kinj 5:1-14 ^k 4:32 Mat 7:28-29

³⁵Ma doŋtom Yisu hathaŋ ŋgôk êŋ ba hanaŋ, “O bônôŋ ma otak ôpêntu.” Ma ŋgôk êŋ hadum ba ôpêŋ hêv yak halôk pik hêk thêlô malêvôŋ ma hatak ôpêŋ ba hi ma miŋ habuliŋ ôpêŋ dokte ami.

³⁶Ma avômalô sapêŋ eson kambom ba enaŋ hadêŋ thêlôda nena, “Malê êntêk aêŋ am? Yani hanaŋ hadêŋ ŋgôk lelaik hatôm anyô lôk athêŋ bêŋ ma anêŋ abô ma lôklokwaŋ bomaŋ ba ŋgôk elañô ba ele yaiŋ ba i.” ³⁷Ma abô hathak yani hi haveŋ loŋ bêŋ êŋ sapêŋ.

Yisu hadum ŋê lôk lijiŋ bêŋ anôŋ mavi

(*Mat 8:14-17; Mak 1:29-39*)

³⁸Ma Yisu hatak unyak yeŋ ma hi Saimon anêŋ unyak. Ma Saimon yaŋavi hapôm lijiŋ vovaŋ kambom. Ma thêlô enaŋ ek Yisu nêŋ yani sa. ³⁹Êŋ ma Yisu hi habobo avi êŋ ma hathaŋ lijiŋ êŋ ma lijiŋ êŋ hatak yani. Ma ketheŋ oyaŋ ma haviyô ba hapôpêk nôm ek thêlô.

⁴⁰Wak halôk jalôm ma avômalô ewa ŋê lôk lijiŋ lomalom a êyô ek Yisu. Ma hatak baŋ hayô hêk tomtom ma sapêŋ ibitak mavi. ⁴¹Ma hadum ba ŋgôk etak avômalô bêŋ anôŋ ba ele yaiŋ ma elam lôklala nena, “O ma Wapômbêŋ Anêŋ Nakaduŋ.” Ŋgôk takêŋ eyala nena yani intu Mesia ba intu hathaŋ i ek bônôŋ.

⁴²Lôkbôk momaŋiniŋ ma Yisu hatak loŋ êŋ hêk ma hi loŋ thiliv. Ma avômalô êbôlêŋ yani aleba êpôm. Ma idum ek nebalonŋ yani loŋ ek miŋ etak thêlô ba ni loŋ buyaŋ ami. ⁴³Ma doŋtom hanaŋ, “Wapômbêŋ hêv ya ba yahalêŋ ek yandum ku êŋ ba intu yana ek yanaŋ Abô Mavi esak Wapômbêŋ anêŋ loŋ lôkliŋyak êndêŋ avômalô malak yaŋ imbiŋ.” ⁴⁴Êŋ ma hi Judia iniŋ unyak yeŋ tomtom ma hanaŋ Wapômbêŋ anêŋ abô bêŋ hadêŋ i.

Yisu hêv ku lukmuk hadêŋ Saimon

(*Mat 4:18-22; Mak 1:16-20; Jon 1:35-42*)

5 ¹Wak te ma Yisu hamiŋ kasukthôm Genesalet^o anêŋ daŋ ma avômalô bêŋ anôŋ imiŋ ba elañô Wapômbêŋ anêŋ abô ba ililiŋ yani siŋ hawê haveŋ. ²Ma hayê ŋê ik alim etak iniŋ yeŋ luvi hamô liŋdaŋ ma i ithik iniŋ yakseŋ. ³Êŋ ma hi hathak yeŋ êŋ yaŋ, yeŋ êŋ ma Saimon anêŋ. Ba intu hanaŋ hadêŋ Saimon nena, “Ôlêŋ ususuniŋ yeŋ dokte ni tovola kasuk.” Ma halôk hamô ma hadôŋ avômalô.

⁴Yani hadôŋ avômalô yôv ma hanaŋ hadêŋ Saimon nena, “Onja yeŋ ba nu kasuk malêvôŋ ma otak yakseŋ êndôk kasuk ek ômbôv alim.”

¹ 4:41 Mat 8:29; Mak 3:11-12 ^m 4:44 Mat 4:23 ⁿ 5:1 Mat 13:1-2; Mak 3:9-10

^o 5:1 Genesalet ma kasukthôm Galili anêŋ athêŋ yaŋ.

⁵Ma Saimon hanaŋ, “Anyô bêŋ, bôkam bôlôvônŋ daim ma yêlô atak yakseŋ halôk kasuk aleba miŋ avôn alim te ami ma mi anônŋ. Ma doŋtom lêk honaŋ ba intu tem yêlô natak yakseŋ êndôk kasuk.”

⁶Thêlô idum aêŋ ma êvôn alim bêŋ anônŋ ba yakseŋ hadum ek itip. ⁷Êŋ ma ik kaiyav hadêŋ yeŋ yaŋ atu ba thêlô idum ku êvôn alim haviŋ i nena nêlêm ek nêlêm thêlô sa. Êŋ ma êlêm ba etak alim halôk yeŋ luvi ba hayô siŋ ba hadum ek êmô yeŋ luvi sesonŋ.

⁸⁻⁹Saimon Pita lôk ŋê takatu ba êmô haviŋ yani êyê alim nômbêŋ atu ba êvôn ma esonŋ kambom. Êŋ ma Saimon halek vadônŋ lêlô hamô Yisu va luvi ma hanaŋ nena, “Anyô Bêŋ, otak ya ba nu. Ya anyô yahadum kambom.” ¹⁰Ma Sebedi anêŋ nakaduŋ Jems lo Jon atu ba thêlô idum ku êvôn alim haviŋ i êyê nôm êŋ ba esonŋ kambom haviŋ.

Ma Yisu hanaŋ hadêŋ Saimon, “Miŋ ôkô ami. Vêm ka tem ômbôn anyô êtôm lêk hôvôn alim.” ¹¹“Êŋ ma ewa yeŋ ba i ethak liŋdaŋ. Ma etak iniŋ nômkama sapêŋ hamô ma i esopa Yisu.

Yisu hadum anyô lepla te mavi

(Mat 8:1-4; Mak 1:40-45)

¹²Wak te ma Yisu hamô malak lônŋ te ma anyô palê lepla hatêtô liŋkupik te halêm. Hayê Yisu ma halek vadônŋ lêlô ba hakôm halôk pik. Ma hanaŋ, “Anyô Bêŋ, lemhaviŋ ma hatôm opesaŋ ya ek yenaŋ kupik imbitak thêthê mavi.”

¹³Êŋ ma Yisu hasôm ôpêŋ ma hanaŋ, “Yaleŋhaviŋ. Umbitak mabuŋ mavi.” Ma ketheŋ oyaŋ ma palê lepla hatak ôpêŋ ma ôpêŋ habitak liŋsiŋ anônŋ.

¹⁴Ma Yisu hanaŋ hadêŋ ôpêŋ nena, “Miŋ onaŋ nôm êntêk bêŋ ami. Ma nu nuŋgwik o thô êndêŋ anyô habôk da lôk nêlêm da êndêŋ Wapômbêŋ hatôm Mose bôk hanaŋ yôv. Ma ŋê êbôk da tem nenaŋ êndêŋ avômalô sapêŋ nena lêk o mabuŋ mavi.”

¹⁵Ma doŋtom abô hathak Yisu hi mayaliv. Ba intu avômalô bêŋ anônŋ êlêm ek nedaŋô anêŋ abô lôk indum iniŋ lijiŋ mavi. ¹⁶Ma doŋtom wak bêŋ anônŋ ma Yisu hatak avômalô hamô ma hi loŋ thiliv ek eteŋ mek.

Yisu hadum anyô havuviŋ te mavi

(Mat 9:1-8; Mak 2:1-12)

¹⁷Wak te ma Yisu hadônŋ avômalô. Ma ŋê Palisi lôk ŋê lôkauk hathak abô balabuŋ êlêm anêŋ Jelusalem lôk malak takatu ba hamô Galili lôk Judia kapô. Ma Anyô Bêŋ anêŋ lôklokwaŋ hamô haviŋ Yisu ek indum avômalô lôk lijiŋ nimitak mavi. ¹⁸Ma anyô doho etak anyô havuviŋ te halôk hêk yêm ba ewa ba êyô. Thêlô idum ek neja yani ba ini unyak kapô

¶ 5:5 Jon 21:3-8 ¶ 5:11 Mat 19:27 ¶ 5:14 Wkp 14:1-32

ek netak ênjêk ebobo Yisu. ¹⁹Ma dorjtom avômalô bêj anôj ba loj putup ba miñ hatôm neja yani ba ini unyak kapô ami. Êñ ma ethak unyak vov ma ênggô unyak vov abyanj ba êlêlô ôpatu halôk avômalô malêvônj aleba hayô Yisu thohavloma.

²⁰Yisu hayê thêlônij êvhavij ma hanañ hadêj anyô havuvij atu nena, “Aiyañ, lêk yahêv anêm kambom sapêj vê.”

²¹Ma Palisi lôk jê lôkauk hathak abô balabuñ elanj abô êj ma leñijhabi nena, “Ôpêntêk ma opalê ba hasoñ nena yani ma Wapômbêj e? Anyô late miñ hatôm nêm kambom vê ami ma Wapômbêj iyom.”

²²Yisu hayala thêlônij auk ba hanañ nena, “Aisê ka môlô lemimhikam hathak abô êntêk? ²³Abô alê intu vumvum ek yanañ: ‘Lêk yahêv anêm kambom sapêj vê’ mena ‘Umbiyô omben.’ ²⁴‘Aênj ba tem yangik Anyô Anênj Nakaduñ atu thô êndênj môlô nena anênj athênj ma bêj ba hatôm nêm kambom vê.’ Êñ ma Yisu hanañ hadêj anyô havuvij atu aêntêk, “Yanañ êndênj o nena umbiyô umij ma onja anêm yêm ba nu anêm unyak.” ²⁵Kethenj oyanj ma ôpênj haviyô hamiñ avômalô malêvônj ma hawa anênj yêm. Ma hi anênj unyak ba habô Wapômbêj anênj athênj. ²⁶Ma avômalô sapêj esonj kambom ba êbô Wapômbêj anênj athênj havij. Ma êkô ba enañ nena, “Lêk êntêk ma alalô ayê nômbithi anôj te.”

Yisu halam Livai
(*Mat 9:9-13; Mak 2:13-17*)

²⁷Vêm ma Yisu hi hayê anyô hawa takis te ba anênj athênj nena Livai ba hamô unyak ewa takis. Ma hanañ hadêj ôpênj nena, “Ôlêm osopa ya.” ²⁸Êñ ma Livai haviyô ba hatak nômkama sapêj hamô ma hi hasopa yani.

²⁹Ma Livai hi hanjabôm nôm bêj hamô anênj malak ek Yisu enañ. Ma jê ewa takis bêj anôj lôk avômalô vi eyañ nôm haviñ thai. ³⁰“Ma Palisi lôk jê lôkauk hathak abô balabuñ doho atu ba êmô Palisi kapô êyê ba enañ abô diñdiñ hadêj anênj jê ku nena, “Môlô oanj ba unum haviñ jê takis lôk jê idum kambom eka?”

³¹Êñ ma Yisu hanañ nena, “Ijê lôk lijij iyom intu ethak i êyê dokta. Ma jê lijij mi ma mi. ³²Ma aênj iyom yahalêm ek yandam jê takatu ba idum kambom ek nede kapôlônij liliñ. Ma miñ yahalêm ek yandam jê thêthônj ami.”

Enañ hik Yisu lij hathak kobom evak balabuñ ek nôm
(*Mat 9:14-17; Mak 2:18-22*)

³³Ma thêlô enañ hadêj Yisu aêntêk, “Wak bêj anôj ma Jon anênj jê ku evak balabuñ ek nôm ek leñijhabi Wapômbêj, ma Palisi iniñ jê ku idum aênj iyom. Ma aisê ka anêm jê ku eyañ nôm wak nômbênj intu sapêj?”

^s 5:20 Ais 43:25; Luk 7:48 ^t 5:24 Jon 5:8 ^u 5:30 Luk 15:1-2

34^wMa Yisu hanaŋ nena, “Anyô te hawa avi lukmuk, êŋ ma anêŋ anyô môlô eyaŋ nôŋ lôk leŋiŋmavi. Ma miŋ hatôm nembak balabuŋ ek nôŋ ami. 35Ma doŋtom haveŋ yam ba ewa yani vê hêk thêlô, êŋ ma anêŋ nê môlô tem nembak balabuŋ ek nôŋ.”

36Ma Yisu hanaŋ abô loŋ kapô te aêntêk, “Anyô te miŋ hatôm edabêŋ sôp lukmuk ek indu sôp bô anêŋ abyaŋ siŋ esak ami. Hadum aêŋ ma habuliŋ sôp lukmuk lôk sôp bô iniŋ lêlêyaŋ haviŋ.

37“Ma môlô othak ôkê waiŋ lukmuk halôk kolopak epesaŋ hathak bok kupik bô e? Mi! Waiŋ lukmuk êŋ tem imbuliŋ bok kupik bô atu ba bôk thekthek ba tem ipup ba waiŋ eŋgasô ni. 38Ba intu othak ôkê waiŋ lukmuk halôk bok kupik lukmuk atu ba belap ek isiŋ mavi ma miŋ ipup ami lôk waiŋ miŋ eŋgasô ni ami.

39“Ma doŋtom nê takatu ba inum waiŋ bô yôv ma ethak êpôlik ek waiŋ lukmuk. Ba enaŋ, ‘Waiŋ bô ma vasiŋ mavi ek waiŋ lukmuk.’ ”

Yisu ma Sabat anêŋ alaŋ

(Mat 12:1-8; Mak 2:23-28)

6¹“Sabat te ma Yisu lôk anêŋ nê ku i even ku kapô te. Ma anêŋ nê ku even haviŋ yani. Ma ewa wit anêŋ va ba ekamithiŋ hamô baheŋiŋ kapô ek anêŋ kupik nêŋ yak ek nejaŋ. 2^xMa Palisi doho êyê ba enaŋ, “Abô balabuŋ hanaŋ nena Sabat ma miŋ hatôm nandum ku ba naja nôŋ ek naŋgaŋ ami. Ma doŋtom anêŋ nê ku ibuliŋ waklavôn êŋ!”

3^yMa Yisu hanaŋ nena, “Môlô bôk osam abô hathak Devit lôk anêŋ nê môlô ema kisi ba idum e? 4^zYani habitak hayô Wapômbêŋ anêŋ unyak matheŋ kapô ba hawa polom matheŋ atu ba matheŋ anôŋ. Polom êŋ ma nê êbôk da iyom iniŋ ek nejaŋ ba intu habuliŋ abô balabuŋ buêŋ. Ma doŋtom Devit hayaŋ ma hêv doho hadêŋ anêŋ nê takatu ba even haviŋ yani ba eyaŋ.”

5Êŋ ma Yisu hanaŋ hadêŋ thêlô, “Anyô Anêŋ Nakaduŋ atu ma Sabat anêŋ Alaŋ.”

Sabat ma Yisu hadum anyô baŋ hatyôk te mavi

(Mat 12:9-14; Mak 3:1-6)

6Sabat yaŋ ma Yisu habitak hayô unyak yeŋ te ba hi ma hadôn avômalô. Ma anyô te hamô loŋ êŋ ba baŋ vianôn hatyôk. 7Ma nê Palisi lôk nê lôkauk hathak abô balabuŋ doho êmô ba ititiŋ Yisu ek nêgê nena tem indum avômalô lôk lijiŋ mavi êndêŋ Sabat mena mi e? Thêlô êbôlêŋ loŋôndê ek nanaŋ yani bêŋ. 8Ma doŋtom hayala thêlônŋ auk ba hanaŋ hadêŋ anyô baŋ hatyôk atu nena, “Umbiyô umiŋ ek avômalô sapêŋ nêgê o.” Êŋ ma ôpêŋ haviyô hamiŋ.

^w 5:34 Jon 3:29 ^x 6:1 Lo 23:25 ^y 6:2 Jon 5:10 ^z 6:3 1Sml 21:1-6 ^z 6:4 Wkp 24:5-9

⁹Ma Yisu hanaŋ, “Yahadum ek yanaŋ injik môlô liŋ. Alalô hatôm nandum malê ek nasopa Sabat anêŋ balabuŋ? Hatôm nandum mavi mena kambom? Hatôm nanêm anyô sa ek êmô lôkmala mena nambuliŋ i ek nema?”

¹⁰Ma Yisu hatitiŋ thêlô sapêŋ hawê haveŋ ma hanaŋ hadêŋ ôpatu nena, “Oto bahem.” Êŋ ma ôpêŋ hadum aêŋ ma baŋ habitak mavi hathak loŋbô. ¹¹Ma doŋtom nê lôkawk hathak abô balabuŋ lôk Palisi leŋiŋmaniŋ kambom ba enaŋ hadêŋ i hi ba halêm nena, “Alalô nandum malê êndêŋ Yisu?”

Yisu halam aposel laumiŋ ba lahavuju

(Mat 10:1-4; Mak 3:13-19)

¹²Wak te ma Yisu hathak dum te ba hi ek eteŋ mek. Ma bôlôvôŋ êŋ aleba hayaŋ ma hateŋ mek iyom hadêŋ Wapômbêŋ. ¹³Hayaŋ ma halam nê takatu ba esopa yani ethak doŋtom. Ma habi baŋ hayô hamiŋ tomtom hatôm laumiŋ ba lahavuju ma halam i nena aposel.^a ¹⁴Ma halam Saimon ba hêv athêŋ lukmuk nena Pita hadêŋ yani ma yaŋ molok Andulu ma Jems lo Jon ma Pilip lo Batolomiu ¹⁵ma Matyu lo Tomas ma Jems Alpius nakaduŋ ma Saimon ba elam yani nena Selot ¹⁶ma Judas Jems nakaduŋ ma Judas Iskaliot, ôpatu vêm ma hanaŋ Yisu bêŋ.

Yisu hadum avômalô bêŋ anôŋ mavi

(Mat 4:24-25; Mak 3:7-12)

¹⁷Yôv ma Yisu lôk anêŋ nê ku êlôk ba i kalôŋ bute. Ma avômalô nômbêŋ atu ba bôk esopa yani êmô loŋ êŋ lôk avômalô bêŋ anôŋ êlêm anêŋ Judia lo Jelusalem ma avômalô ŋgwêk Taia lo Saidon êlêm haviŋ. ¹⁸Thêlô êlêm ek nedaŋô anêŋ abô lôk indum iniŋ nê lôk lijiŋ mavi. Ma nê lôk ŋgôk lelaik ma Yisu hêv ŋgôk takêŋ vê ba ibitak mavi. ¹⁹Ma avômalô bêŋ anôŋ idum ek nêsôm yani ek malê nena anêŋ lôklokwaŋ bêŋ anôŋ habitak ba hi ba hathak thêlô ma tem thêlô nimbitak mavi.

Yisu hadôŋ avômalô

(Mat 5:1-12)

²⁰Ma Yisu hayê avômalô takatu ba esopa yani ma hanaŋ hadêŋ i nena, “Môlô avômalô siv, môlô lêk ômô mavi ba Wapômbêŋ anêŋ loŋ lôkliŋyak ma tem môlônim.

²¹^bMa môlô takatu ba lêk oma kisi, môlô lêk ômô mavi ba tem lemimviyak.

Ma môlô takatu ba lêk olaŋ, môlô lêk ômô mavi ba tem nomalik.

^a 6:13 ‘Aposel’ anêŋ ôdôŋ nena nê takatu ba Yisu hêv i ba i ek nenaŋ Wapômbêŋ anêŋ abô.

^b 6:21 Sng 126:5-6; Ais 61:3; ALK 7:16-17

- 22 ^cMa avômalô êyê mólô takatu ba osopa Anyô Anêḡ Nakaduḡ atu, ba êpôlik lôk êvôliḡ dômiḡ ma enaḡ abôma nena mólônim athêḡ ma nôḡ ôvathek kambom.
- 23 ^cÊḡ ma lemimmavi lôk nodam kaêk lôklala ek malê nena mólônim nôḡ mavi bêḡ lêk hamô malak leḡ. Sêbôk ma iniḡ bumalô idum aêḡ hadêḡ plopet lôkthô.
- 24 ^cMa doḡtom kikaknena mólô ḡê lôk nôḡkama bêḡ anôḡ, lêk owa unim nôḡkama lôk lemimmavi yôv.
- 25 Ma kikaknena mólô takatu ba lêk lemimviyak, tem noma kisi. Ma kikaknena mólô takatu ba lêk omalik, tem lemimmalaiḡ kambom ba nodanḡ.
- 26 Ma kikaknena mólô takatu ba lêk avômalô sapêḡ êbô mólô. Sêbôk ma mólônim bumalô êbô plopet abôyaḡ aêḡ iyom.

Lemimimbiḡ ḡê takatu ba ik vovak hadêḡ mólô

(Mat 5:38-48)

27^cMa doḡtom yanaḡ êndêḡ mólô takatu ba othak olaḡô yenaḡ abô nena lemimimbiḡ ḡê takatu ba ik vovak hadêḡ mólô ma nundum kobom mavi êndêḡ ḡê êpôlik hathak mólô. 28^cMa nonaḡ êndêḡ Wapômbêḡ ek indum mavi êndêḡ ḡê takatu ba enaḡ nena Wapômbêḡ imbuliḡ mólô. Ma notêḡ mek ek Wapômbêḡ indum mavi êndêḡ ḡê takatu ba idum kambom hadêḡ mólô. 29^cMa anyô te hapetav malem daḡ vi, ma nuḡgwik vi liliḡ ek epetav imbiḡ. Ma anyô te havôv anêḡ kwêv daim vê, êḡ ma otak yani ek enja anêḡ kwêv yaḡ imbiḡ. 30^cMa anyô te hanaḡ hik o liḡ hathak nôḡkama, êḡ ma nêḡ iyom. Ma anyô te hawa anêḡ nôḡkama, êḡ ma miḡ onaḡ lôklokwaḡ ek nêḡ endelêḡ ami. Dô. 31^dMa kobom atu ba lemhaviḡ anyô yaḡ indum êndêḡ o, êḡ ma undum aêḡ êndêḡ yani.

32^c“Mólô lemimhaviḡ ḡê takatu ba leniḡhaviḡ mólô iyom, êḡ ma osoḡ nena mólô avômalô mavi e? Mi anôḡ, ḡê idum kambom ethak idum aêḡ iyom. 33^cMa mólô othak udum kobom mavi hadêḡ ḡê takatu ba idum kobom mavi hadêḡ mólô iyom, êḡ ma osoḡ nena mólô avômalô mavi e? Mi anôḡ, ḡê idum kambom ethak idum aêḡ iyom. 34^cMa mólô ôêv nôḡkama hadêḡ ḡê takatu ba lemimhabi nena tem nêḡnêḡ viyaḡ iyom, êḡ ma osoḡ nena mólô avômalô mavi e? Mi anôḡ, ḡê idum kambom ethak idum aêḡ iyom. 35^cMa doḡtom lemimhaviḡ nundum kobom mavi, êḡ ma lemimimbiḡ ḡê êpôlik hathak mólô ba nundum kobom mavi lôk nôḡnêḡ nôḡkama oyaḡ êndêḡ i. Udum aêḡ ma embeḡ yam ma tem noja vuli bêḡ, ma tem nôḡmô êtôm Wapômbêḡ Leḡ anêḡ nali ek malê nena osopa yani anêḡ bôk lo loḡ. Yani hathak hadum kobom mavi hadêḡ ḡê palonḡ lôk avômalô idum kambom haviḡ. 36^cMa mólô kapôlômim injik am esak

^c 6:22 Jon 15:19; 16:2; 1Pi 4:14 ^d 6:31 Mat 7:12

avômalô lôkthô êtôm môlônim Lemambô kapô hiki hathak avômalô pik sapêŋ.

Môlô miŋ notatale anyô vi iniŋ kobom ami

(Mat 7:1-5)

^{37e} “Môlô miŋ notatale anyô vi ami. Wapômbêŋ tem etatale môlô aêŋ iyom! Ma miŋ nonaŋ êndêŋ anyô vi nena vovaŋ bêŋ tem êpôm yani ami. Wapômbêŋ tem enaŋ êndêŋ môlô aêŋ iyom. Ma anyô te hadum kambom hadêŋ o, ma otak kapôlôm ek ôpêŋ. Êŋ ma tem Wapômbêŋ nêŋ anêŋ kambom vê aêŋ iyom. ^{38f}Ma ôêv nômkama hadêŋ avômalô vi, ma tem Wapômbêŋ nêŋ nômkama êndêŋ môlô. Yani tem nêŋ bêŋ anôŋ. Ma doŋtom yani hathak hasopa môlônim kobom. Môlô udum palonŋ ma tem yani indum aêŋ. Ma udum wapôm, ma tem Wapômbêŋ indum aêŋ iyom êndêŋ môlô.”

^{39g}Vêŋ ma Yisu hanaŋ abô lonŋ kapô te hadêŋ thêlô aêntêk, “Hatôm anyô mapusip yaŋ endom anyô mapusip yaŋ e? Mi anôŋ. Thai luvi tem nêŋnêŋ yak êndôk lôv. ^{40h}Avômena ethak unyak ma miŋ bêŋ ek iniŋ kêdôŋwaga ami. Ma doŋtom ethak unyak vêŋ ma tem nimbitak êtôm iniŋ kêdôŋwaga.

⁴¹ “Aisê ka hôyê siŋusik hamô mamuyaŋ madaluk ma miŋ lemhabi aseleŋ atu ba hapalaŋaniŋ hêk malemdaluk ami? ⁴²Ma aisê ka honaŋ hadêŋ mamuyaŋ, ‘Aiyaŋ, yaleŋhaviŋ yanêŋ siŋusik vê ênjêk malem?’ O anyô abôyaŋ, nêŋ aseleŋ atu ba hapalaŋaniŋ hêk malem vê ek nôŋgô katô am ka nêŋ siŋusik atu ba hamô mamuyaŋ madaluk vê.”

Alokwaŋ lôk anêŋ anôŋ

(Mat 7:15-20; 12:33-35)

⁴³ “Alokwaŋ mavi ma miŋ hathak hik anôŋ kambom ami. Ma alokwaŋ kambom miŋ hathak hik anôŋ mavi ami. ⁴⁴Ma anyô ethak êyê alokwaŋ anêŋ anôŋ ma eyala nena alokwaŋ mavi mena alokwaŋ kambom. Ma anyô miŋ hatôm enja ŋgôbêŋ mena bada êmô yak lôkmaŋgiŋ kapô ami. Milôk. ⁴⁵Aêŋ ba anyô iniŋ kobom tem injik iniŋ kapôlônŋiŋ thô. Auk mavi hamô anyôla kapô ma tem indum nômkama mavi. Ma doŋtom auk kambom hamô anyôla kapô ma tem indum nômkama kambom. Aêŋ ba malêla takatu ba hamô anyô kapô siŋ intu tem enaŋ ende abôlêk.”

Kobom elav unyak

(Mat 7:24-27)

⁴⁶ⁱ “Aisê ka olam ya nena, ‘Anyô Bêŋ’ ma miŋ osopa yenaŋ abô ami? ⁴⁷Ma ôpatu ba halêŋ hadêŋ ya ba halaŋô yenaŋ abô ba hasopa, êŋ ma

^e 6:37 Mat 6:14 ^f 6:38 Mak 4:24 ^g 6:39 Mat 15:14 ^h 6:40 Mat 10:24-25

ⁱ 6:46 Mat 7:21

tem yangik ôpên anêṅ bôk lo loṅ thô êndên môlô. ⁴⁸Yani ma hatôm ôpatu ba halav anêṅ unyak landiṅ halôk pik lôk valu ba havalonṅ loṅ majaan. Ma ṅambô bêṅ hayô ba hayôkwiṅ unyak êṅ, ma doṅtom miṅ hapu ami ek malê nena pik lôk valu havalonṅ loṅ majaan. ⁴⁹Ma doṅtom ôpatu ba halanṅ yenaṅ abô ma miṅ hasopa ami, êṅ ma hatôm halav anêṅ unyak hayô hamô pik pulusik. Ma ṅambô bêṅ hayô ba hayôkwiṅ unyak êṅ, ma hapu kethenṅ oyanṅ ba mi.”

Anyô vovak laik anêṅ hêvhaviṅ

(Mat 8:5-13)

7 ¹Yisu hanaṅ abô takêṅ hadêṅ avômalô vêm ma hi Kapaneam. ²Ma anyô vovak laik te anêṅ Lom hamô ba yani lamavi hathak anêṅ anyô ku te, ma doṅtom anêṅ anyô ku êṅ hapôm lijiṅ kambom ba hadum ek ema. ³Anyô vovak laik atu halanṅ nena Yisu lêk hamô loṅ êṅ, êṅ ma yani hêv Israeḷ iniṅ ṅê bêṅbêṅ doho ba i hadêṅ Yisu ek nenaṅ injik yani liṅ ek êlêm indum anêṅ anyô ku êṅ mavi. ⁴Thêlô êyô ek Yisu ma enaṅ, “Ôpêntêk ma anyô mavi ba intu mavi ek nêm yani sa. ⁵Ôpênṅ hathak lahaviṅ alalô avômalô Israeḷ ba bôk hêv yêlô sa ek alav unyak yeṅ.”

⁶⁻⁸Êṅ ma Yisu hi haviṅ thêlô. Thêlô ebobo anêṅ unyak ma anyô vovak laik êṅ hêv anêṅ anyô môlô doho ba i hadêṅ Yisu ma enaṅ, “Anyô Bêṅ, ya miṅ anyô mavi ek ôlêm yenaṅ unyak kapô ami ba intu dô. Ma aêṅ iyom ma ya miṅ anyô mavi ek yasôk yanggê o ami. Yada yahamô anyô bêṅ te vibiiṅ ma yenaṅ ṅê vovak êmô ya vibiiṅ aêṅ iyom. Ba yahanaṅ hadêṅ yenaṅ ṅê vovak te nena, ‘Nu,’ ma hi. Mena yahanaṅ hadêṅ yaṅ nena, ‘Ôlêm,’ ma halêm. Ma yahanaṅ hadêṅ anyô ku te, ‘Undum ku êntêk,’ ma hadum. Ba intu humiṅ daim ba honaṅ ek yenaṅ anyô ku imbitak mavi ma tem mavi.”

⁹Yisu halanṅ ôpên anêṅ abô ba hasonṅ kambom ma hik i liliṅ havôhi ma hanaṅ hadêṅ avômalô nômbêṅ atu ba evenṅ yani yam nena, “Yanaṅ êndên môlô nena miṅ bôk yahayê anyô te anêṅ pik Israeḷ anêṅ hêvhaviṅ hatôm ôpêntêk ami!”

¹⁰Ma ṅê takatu ba enaṅ abô haviṅ Yisu êvôi unyak ma êyê nena anyô lôk lijiṅ atu lêk habitak mavi.

Yisu hik anyô ṅama te liṅ

¹¹Kasana ma Yisu hi malak te anêṅ athêṅ nena Nain. Ma anêṅ ṅê ku lôk avômalô bêṅ anônṅ i haviṅ yani. ¹²Thêlô ebobo malak êṅ anêṅ badêṅ abôlêk ma avômalô malak êṅ ewa anyô ṅama te ba ele yaṅ ba i. Yani ma avi tôp te anêṅ nakaduṅ doṅtom êṅ iyom. Ma avômalô malak êṅ bêṅ anônṅ i haviṅ avi tôp lôk nakaduṅ ṅama atu ba i ek nedav. ¹³Yisu hayê avi êṅ ma lahiki ba hanaṅ hadêṅ yani nena, “Miṅ ondanṅ andô.”

¹⁴Ma Yisu hi ma hatak ban hayôhêk alapa, ma nê takatu ba evak ôpên imiñ tiñiñ. Ma Yisu hanañ, “Anyô muk, yanañ êndên o, umbiyô!”
¹⁵Ma anyô ñama êñ haviyô hamô ma hanañ abô, ma Yisu hêv ôpên hadên talêbô.

¹⁶Ma avômalô sapên êyê ba êkô ma êbô Wapômbên anên athên ba ena, “Plopet bên te lêk habitak alalô malêvôn. Ma Wapômbên lêk halêm ek nêm anên avômalô sa.”
¹⁷Êñ ma abô hathak Yisu anên ku atu ba hadum hi haven avômalô Judia iniñ loñ sapên lôk pik buyañ takatu ba habobo haviñ.

Jon hêv nê ku ju ba i ek nenañ injik Yisu liñ
(Mat 11:2-19)

¹⁸Jon anên nê ku enañ hadên yani hathak nôm takatu ba Yisu hadum.
¹⁹Ma halam anên anyô ju êlêm ma hêv i ba i ek nenañ injik Yisu liñ, “O ma Mesia atu ba Wapômbên bôk habutiñ abô ek nêm êlêm mena yêlô nayabiñ anyô yañ?”

²⁰Anyô ju êñ êyô ek Yisu ma ena, “Jon anyô hathik ña, hêv yai ba alêm ek nanañ injik o liñ nena, ‘O ma Mesia atu ba Wapômbên bôk habutiñ abô ek nêm êlêm mena yêlô nayabiñ anyô yañ?’ ”

²¹Thai êyô ma êyê Yisu hadum avômalô lôk lijiñ lomaloma mavi lôk hêv ñgôk kambom bên anôn vê hêk avômalô. Ma hadum nê maleniñ pusip bên anôn êyê tak.
²²Vêm ma hanañ hadên thai aêntêk, “Nôbôn ma nonañ êndên Jon esak nôm takatu ba mamu ôyê lo olañô. Nê maleniñ pusip êyê tak, ma nê veniñvuiñ even, ma nê palê lepla ibitak mavi, ma nê leñiñondôn kôtôn elañô abô, ma nê ñama iviyô hathak loñbô ma nê siv elañô Wapômbên anên Abô Mavi atu. Ba intu unu nonañ êndên Jon esak nôm takên.
²³Ma nê takatu ba êyê ya ba evaloñ iniñ êvhaviñ loñ, nêmô lôk leñiñmavi.”

²⁴Ma Jon anên anyô ku êvôi ma Yisu hanañ abô hathak Jon hadên avômalô nena, “Bôk môlô u loñ thiliv ek ôyê malê? Môlô u ek ôyê lovak hayuv baselak vuak e?
²⁵Mi. Mena u ek ôyê anyô te hik kwêv kêkêlô ba hayañ nôm mavi lomaloma e? Mi, nê takatu ba ik kwêv kêkêlô ma êmô kiñ anên unyak ma miñ êmô loñ thiliv ami.
²⁶Môlô u loñ thiliv ek ôyê malê? Plopet te e? Avanôn! Ma doñtom yanañ êndên môlô nena Jon ma bên ek plopet sapên.
²⁷Bôk eto hathak ôpên hêk Wapômbên anên kapy nena,

“ Odañô, tem yanêm yenañ anyô ku te êmôn ek o,
 ek enañ yenañ abô bên ek
 êpôpêk loñondê ek o.”

Malakai 3:1

^j 7:15 1Kij 17:23; 2Kij 4:36 ^k 7:16 Luk 1:68 ^l 7:22 Ais 35:5-6; 61:1; Luk 4:18

^m 7:26 Luk 1:76

28 “Yanaŋ êndêŋ mólô nena Jon ma bêŋ ek avômalô pik sapêŋ. Avi te miŋ bôk havathu anyô te aêŋ ami ma mi. Ma doŋtom ôpatu ba yaôna hêk Wapômbêŋ anêŋ loŋ lôkliŋyak, ôpêŋ ma bêŋ ek Jon.”

29 “(Sêbôk ma Jon hathik avômalô lôk ŋê ewa takis haviŋ ba intu elanŋ abô atu ba Yisu hanaŋ hathak Jon ma enaŋ, “Wapômbêŋ anêŋ kobom ma thêthôn anôn.” 30 “Ma doŋtom ŋê Palisi lôk ŋê lôkauk hathak abô balabuŋ êdô ek Jon isik thêlô ba intu êvôliŋ dômiŋ hadêŋ loŋôndê atu ba Wapômbêŋ hik thô hadêŋ i.)

31 Ma Yisu hanaŋ, “Yanaŋ aisê esak avômalô bôlôn êntêk? Ma thêlô hatôm malê? 32 Thêlô ma hatôm avômena takatu ba êmô loŋ ethak doŋtom halôk ba elam hi ek avômena vi nena,

“ Yêlô abi yeŋ beleŋ ek mólô nondo yeŋ,
ma doŋtom miŋ olo yeŋ ami.

Ma yêlô alaŋ asêŋ malêŋ ek mólô nodaŋ,
ma doŋtom miŋ olaŋ ami.’

33 “Ma avômalô bôlôn êntêk êtôm avômena takêŋ. Jon anyô hathik ŋaŋ halêm ma hatip ek nôm lôk waiŋ. Ma mólô ôpôlik hathak yani ba onaŋ nena ŋgôk hamô haviŋ yani. 34 “Ma doŋtom Anyô Anêŋ Nakaduŋ atu halêm ma miŋ hatip ek nôm lo waiŋ ami. Ba intu mólô onaŋ, ‘Ôŋgô, anyô êŋ hathak hayaŋ nôm lôk hanum waiŋ bêŋ anôn aleba intu halo molo. Yani ma ŋê idum kambom lôk ŋê ewa takis iniŋ anyô mólô.’ 35 Aêŋ ba Wapômbêŋ anêŋ auk tem injik anôn mavi ba avômalô tem nêgê nena auk êŋ ma thêthôn anôn.”

Avi te hathik Yisu va hathak nôm ôv mavi

36 Palisi te halam Yisu hi ek enjaŋ nôm imbiŋ yani. Êŋ ma yani hi hayô ôpêŋ anêŋ unyak ma halôk hamô ek enjaŋ nôm. 37 “Ma avi sek te anêŋ loŋ êŋ halaŋô nena Yisu lêk hayaŋ nôm hamô Palisi atu anêŋ unyak. Êŋ ma hawa nôm ôv mavi halôk kolopak valu te ba thapuk ba hi unyak êŋ. 38 Ma halêm hamiŋ Yisu dôm habobo valuvi ma halaŋ ba mathôk hêv yak hayô hamô Yisu vakapô. Ma hathav mathôk vê hathak yanida wakadôk ŋauŋ. Ma haliŋu Yisu vakapô lôbôlôn ma hawa nôm lêŋlêŋ ôv mavi atu ba hathik Yisu vakapô hathak.

39 Palisi atu hayê nôm êŋ ma lahabi nena, “Yisu ma miŋ plopet te ami. Yani plopet ma tem eyala nena avi atu ba hasôm yani ma avi sek te ba tem êpôlik.”

40 Yisu hayala ôpêŋ anêŋ auk ma hanaŋ, “Saimon, yenaŋ abô te hêk ek yanaŋ êndêŋ o.”

Ma Saimon hanaŋ, “Kêdônwaga, onaŋ.”

41 Ma Yisu hanaŋ, “Anyô ju bôk ewa valuseleŋ hêk anyô bêŋ te. Anyô yaŋ hawa hatôm 500, ma yaŋ hawa hatôm 50 ba iniŋ viyaŋ hêk. 42 Ma

² 7:29 Luk 3:12 ° 7:30 Mat 21:32 P 7:34 Luk 15:2 ¶ 7:37 Mat 26:7; Mak 14:3; Jon 12:3

thai miŋ hatôm nênem valuselej êŋ viyaŋ ami. Ma anyô bêŋ êŋ hanaŋ hadêŋ thai luvi nena, ‘Dô, hatôm.’”

Yisu hanaŋ abô loŋ kapô êŋ yôv ma hanaŋ hik Saimon liŋ nena, “Lemhabi nena anyô ju êŋ yaŋsê intu lahaviŋ ôpêŋ bêŋ anôŋ?”

⁴³Ma Saimon hanaŋ viyaŋ nena, “Yaŋ atu ba hawa valu bêŋ la.”

Ma Yisu hanaŋ, “Anêm auk ma mavi.”

⁴⁴Ma Yisu hik i liliŋ ma hayê avi êŋ ma hanaŋ hadêŋ Saimon, “Nôŋgô avi êntêk. Yahabitak hayô anêm unyak kapô ma miŋ hôêv ŋaŋ ba yahathik yaveŋ ami. Ma doŋtom avi êntêk hathik yaveŋ hathak yanida mathôk ma haya vê hathak yanida wakadôk ŋauŋ. ⁴⁵Ma miŋ huliŋu ya ami, ma doŋtom avi êntêk haliŋu yaveŋkapô lôbôlôŋ. ⁴⁶Ma miŋ howa nôm lêŋlêŋ ba hoŋgasô hayô hamô yaleŋkadôk ami, ma doŋtom avi êntêk hawa nôm lêŋlêŋ ôv mavi ba haŋgasô hayô hamô yaveŋkapô. ⁴⁷Aêŋ ba yanaŋ êndêŋ o nena avi êntêk lahaviŋ ya bêŋ anôŋ ba intu alalô ayala nena anêŋ kambom bêŋ anôŋ bôk hêv yak yôv. Ma doŋtom avômalô takatu ba esoŋ nena iniŋ kambom takatu ba Wapômbêŋ hêv vê ma dokte iyom, êŋ ma leŋiŋhaviŋ yani dokte aêŋ iyom.”

⁴⁸Ma Yisu hanaŋ hadêŋ avi êŋ nena, “Anêm kambom sapêŋ lêk hêv yak yôv.”

⁴⁹Ma avômalô takatu ba êmô Saimon anêŋ unyak elaŋô abô êŋ ma enaŋ hadêŋ i nena, “Ôpêntêk ma opalê ba intu hêv kambom vê?”

⁵⁰Ma Yisu hanaŋ hadêŋ avi êŋ, “Anêm hôêvhaviŋ hêv o bulubiŋ. Nu lôk lemmavi.”

Avi doho êv Yisu thêlô sa

8 ¹Yôv ma Yisu hi haveŋ malak lôbôlôbô ba hanaŋ Abô Mavi hathak Wapômbêŋ anêŋ loŋ lôkliŋyak. ²Ŋê ku laumiŋ ba lahavuju lôk avi takatu ba bôk hêv iniŋ ŋgôk lôk liŋiŋ vê even haviŋ yani. Avi takatu te ma Malia anêŋ Magadala sêbôk ba ŋgôk baheŋvi ba lahavuju etak yani. ³Ma avi yaŋ ma Joana, Kusa yanavi. Kusa ma ôpatu ba hayabiŋ Helot anêŋ unyak. Ma te ma Susana lôk avi bêŋ anôŋ haviŋ. Avi takêŋ ethak êv Yisu thêlô sa hathak nômkama.

Abô loŋ kapô hathak anyô hapaliv yaŋvêk (Mat 13:1-23; Mak 4:1-20)

⁴Avômalô bêŋ anôŋ ibi thêthô hêk lomalak lomalak ba êlêm ethak doŋtom ek nêgê Yisu. Ma Yisu hanaŋ abô loŋ kapô te nena, ⁵“Anyô te hi hapaliv yaŋvêk halôk anêŋ ku. Ma hapaliv yaŋvêk takêŋ ma vi halôk loŋôndê ba avômalô evak pesa lôk menak êpôm ba eyaŋ. ⁶Ma doho halôk pik lôk valu ba hapup. Ma doŋtom pik êŋ moma ba yaŋvêk êŋ hayeŋ ba

^r 7:50 Luk 8:48; 18:42 ^s 8:2 Mat 27:55-56; Mak 15:40-41; Luk 23:49

hama. ⁷Ma vi halôk loŋ yak lôkmaŋgiŋ kapô ba yak êŋ halumbak hayô yaŋvêk takêŋ yôv. ⁸Ma doŋtom vi halôk pik mavi ba hapup ba habitak bêŋ ma hik anôŋ ba hatôm 100.”

Yisu hanaŋ abô takêŋ yôv ma halam nena, “Môlô ŋê lôk lemôndôŋ ma nodanô abô êntêk katô.”

⁹Ma Yisu anêŋ ŋê ku enaŋ hik yani liŋ hathak abô loŋ kapô êŋ anêŋ ôdôŋ. ¹⁰“Ma yani hanaŋ nena, “Wapômbêŋ lêk hik anêŋ auk loŋ kapô hathak anêŋ loŋ lôkliŋyak thô hadêŋ môlô yôv. Ma doŋtom avômalô vi ma yahathak yahananŋ hathak abô loŋ kapô iyom. Ba intu

“thêlô êyê, ma doŋtom miŋ êyê katô ami.

Ma thêlô elanô, ma doŋtom miŋ eyala anêŋ ôdôŋ katô ami.’”

Aisaia 6:9

¹¹Ma Yisu hanaŋ nena, “Abô loŋ kapô êŋ anêŋ ôdôŋ ma aêntêk. Yaŋvêk ma hatôm Wapômbêŋ anêŋ abô. ¹²Yaŋvêk takatu ba halôk loŋôndê ma hatôm avômalô takatu ba elanô Wapômbêŋ anêŋ abô, ma haveŋ yam ma Sadaŋ hayô ma hêv Wapômbêŋ anêŋ abô vê hêk thêlô kapôlôŋiŋ ek miŋ nênemimbiŋ ami. Ba intu Wapômbêŋ miŋ hatôm nêŋ thêlô bulubiŋ ami. ¹³Ma yaŋvêk takatu ba halôk pik lôk valu ma hatôm avômalô takatu ba elanô Wapômbêŋ anêŋ abô ba evaloŋ lôk leŋiŋmavi. Ma doŋtom iniŋ ŋgalôk miŋ halôk pik kapô ba hi ami. Ba intu êvhaviŋ bidoŋna iyom ma malaiŋ hayô ma etak iniŋ êvhaviŋ. ¹⁴Ma yaŋvêk takatu ba halôk yak lôkmaŋgiŋ kapô ma hatôm avômalô takatu ba elanô Wapômbêŋ anêŋ abô, ma doŋtom thêlô êmô dokte ba pik êntêk anêŋ malaiŋ lôk anêŋ nômkama lôk anêŋ nôŋ mavi hathivuŋ Wapômbêŋ anêŋ abô siŋ ba thêlô miŋ ik anôŋ ami ma mi. ¹⁵Ma doŋtom yaŋvêk takatu ba halôk pik mavi ma hatôm avômalô takatu ba kapôlôŋiŋ mavi ba maleŋ lêlê. Thêlô elanô Wapômbêŋ anêŋ abô ba evaloŋ loŋ majaŋ. Êŋ ma hatôm imiŋ lôklokwaŋ ba ik anôŋ mavi.

Minj evuŋ atum lam anêŋ deda ami

(Mak 4:21-25)

¹⁶“Anyô miŋ ethak êtôm atum lam ba êdô hamô uŋ kapô mena ivuŋ hamô loŋ kapô te ami. Thêlô ethak êthôkwêŋ hamiŋ ek avômalô takatu ba êyô unyak kapô ma nêgê deda. ¹⁷“Nômkama takatu ba ivuŋ hêk loŋ kapô ma tem nimbitak loŋ yaiŋ. Ma nômkama takatu ba ivuŋ i êmô loŋ momaŋiniŋ ma tem nimbitak yaiŋ ek sapêŋ neyala i. ¹⁸“Aêŋ ba môlô nodanô yenaŋ abô êntêk katô. Ôpatu ba hayala yenaŋ abô katô ma tem Wapômbêŋ indum ba yani eyala nômkama doho imbiŋ. Ma doŋtom ôpatu ba miŋ hayala yenaŋ abô ami, ma tem Wapômbêŋ enja auk takatu ba ôpêŋ hasoŋ nena bôk hawa yôv vê ênjêk ôpêŋ.”

[†] 8:10 Ais 6:9-10 [‡] 8:16 Mat 5:15; Luk 11:33 [¶] 8:17 Mat 10:26; Luk 12:2

^{*} 8:18 Mat 25:29; Luk 19:26

Yisu anêḡ talêbô lôk iviyaḡ
(*Mat 12:46-50; Mak 3:31-35*)

¹⁹Ma Yisu anêḡ talêbô lôk iviyaḡ êlêm ek nêḡe yani, ma doḡtom avômalô bêḡ anôḡ imiḡ loḡ siḡ ba miḡ hatôm nêḡe yani ami. ²⁰Êḡ ma anyô te hanaḡ hadêḡ Yisu nena, “Lemtambô lôk môlôviyaḡ imiḡ yaiḡ ba leḡiḡhaviḡ nêḡe o.”

²¹Êḡ ma Yisu hanaḡ, “Yenaḡ wakatik lôk aiyaḡ thêlô ma ḡê takatu ba elañô Wapômbêḡ anêḡ abô ba esopa.”

Yisu hanaḡ ba lovak bêḡ hama
(*Mat 8:23-27; Mak 4:35-41*)

²²Wak te ma Yisu hanaḡ hadêḡ anêḡ ḡê ku nena, “Alôana kasukthôm vi tuvulu.” Êḡ ma ewa yeḡ ba i. ²³Thêlô i ma Yisu hêk sôm. Ma ôthôm bêḡ lôk lovak hayô ba hayuv kasuk ba hik halôk yeḡ kapô ba hadum ek êmô thêlô sesoḡ êndôk kasuk kapô ba ini.

²⁴Êḡ ma i ik Yisu liḡ ba enaḡ, “Anyô bêḡ, anyô bêḡ, alalô tem nama ba mi!”

Ma Yisu haviyô ma hathaḡ lovak lôk kasuk budum bêḡ takatu ba ema ba êk tiḡiḡ. ²⁵Ma Yisu hanaḡ hadêḡ thêlô, “Môlônim ôêvhaviḡ hamô êsê?” Ma thêlô êkô ba eson kambom ba enaḡ hi ba halêm nena, “Ôpêntêk ma opalê ba intu hanaḡ abô hadêḡ kasuk lo lovak ba elañô anêḡ abô ba esopa?”

Yisu hêv ḡḡok vê hêk anyô te
(*Mat 8:28-34; Mak 5:1-20*)

²⁶Ma thêlô ewa yeḡ êḡ ba ibup êyô kasuk ba i avômalô Gelasa iniḡ pik. Loḡ êḡ hêk Galili vi tuvulu. ²⁷Ma thêlô ethak liḡ ma Yisu hatak yeḡ ba hi, ma anyô te atu ba ḡḡok hamô haviḡ yani anêḡ loḡ êḡ halêm ba hapôm Yisu. Ôpêḡ bôk hatak anêḡ malak ma hi hamô siô ba havenḡ kôlôlôḡ. ²⁸⁻²⁹Ḳê loḡ êḡ ethak ekak ôpêḡ baḡ lo va lusu hathak seḡ ma êv anyô te ek eyabiḡ, ma doḡtom ḡḡok êḡ hayô ba hayôkwiḡ ôpêḡ ma hamô seḡ êḡ kisi. Ma habi ôpêḡ vôkê ma hi hamô loḡ thiliv.

Ma anyô êḡ hayê Yisu ma halaḡ boloba ba hêv yak halôk pik habobo Yisu valuvi. Êḡ ma Yisu hanaḡ hadêḡ ḡḡok lelaik atu nena, “Otak ôpêntêk ba nu.” Êḡ ma ôpêḡ halam lôklala bomaḡ nena, “Yisu, o ma Wapômbêḡ Leḡ Anôḡ Biḡ anêḡ Nakaduḡ, lemhaviḡ undum malê êndêḡ ya? Miḡ nêḡ vovaḡ êndêḡ ya ami!”

³⁰Êḡ ma Yisu hanaḡ hik ôpêḡ liḡ, “Anêm athêḡ nena?”

Ma ôpêḡ hanaḡ, “Yenaḡ athêḡ nena Ḳê Vovak Lubuḡlubuḡ” ek malê nena ḡḡok bêḡ anôḡ êmô yani kapô.

³¹Ma ḡḡok takêḡ enaḡ lôbôlôḡ hadêḡ Yisu nena, “Miḡ ômbi yêlô êndôk Viv atu ami. ³²Nêm yêlô ni êndôk bok takêḡdaku ba êmô dum endaku.”

Êņ ma Yisu halôk hathak iniņ auk. ³³Ma ŋgôk takêņ etak ôpêņ ma i êlôk bok takêņ kapô. Ma bok takêņ elarņiņ kethêņ ba i hadêņ loņ kambom ma êv yak halôk kasukthôm ba ŋaņ halok sapêņ vônô.

³⁴Ma ŋê takatu ba eyabiņ bok êyê nôm êņ ma êsôv ba i enaņ mayaliv haveņ lomalak. ³⁵Ma avômalô êlêm ek nêgê nena malê te habitak loņ êņ. Thêlô êyô ma êyê Yisu lôk ôpatu ba ŋgôk bêņ anôņ bôk êmô haviņ yani ba lêk anêņ auk habitak mavi ba hapuk sôp ma hamô habobo Yisu valuvi. Avômalô êyê ba êkô kambom. ³⁶Ma ŋê takatu ba êyê nôm êņ enaņ hadêņ avômalô hathak nôm takatu ba hadum ba anyô lôk ŋgôk atu habitak mavi. ³⁷Ma avômalô Gelasa sapêņ êkô ba elowaliņ kambom ba enaņ ek Yisu etak i ba ni buyaņ. Aêņ ba Yisu hathak yeņ ma thêlô êvôi Galili hathak loņbô.

³⁸Ma anyô lôk ŋgôk atu lêk mavi ba hanaņ lôklokwaņ hadêņ Yisu nena, “Hatôm yasôk imbiņ o e?” Ma doņtom Yisu hêv ek êmbôni anêņ loņ ba hanaņ, ³⁹“Onaņ êndêņ avômalô esak nômbêņ atu ba Wapômbêņ hadum hathak o.” Êņ ma havôhi anêņ loņ ma hanaņ hadêņ avômalô sapêņ hathak nômbêņ atu ba Yisu hadum hadêņ yani.

Avena ŋama lo avi lijiņ
(*Mat 9:18-26; Mak 5:21-43*)

⁴⁰Yisu hale hi kasukthôm vi tuvulu hathak loņbô ma avômalô bêņ anôņ lêk eyabiņ yani êmô liņdaņ ba ewa yani thô. ⁴¹Ma anyô bêņ hayabiņ unyak yeņ te halêm ma anêņ athêņ nena Jailus. Yani halek vadôņ lêlô habobo Yisu valuvi ma hanaņ hik yani liņ lôk kapô malaiņ ek Yisu imbiņ yani ba ini anêņ unyak. ⁴²Ek malê nena anêņ amena ma doņtom iyom ba hapôm lijiņ ba hadum ek ema. Amena êņ anêņ sondabêņ ma hatôm laumiņ ba lahavuju.

Êņ ma Yisu hi haviņ yani ma avômalô bêņ anôņ ekalabu yani siņ. ⁴³Ma avi te hamô loņ êņ ba hapôm lijiņ thalaleņ halom hatôm sondabêņ laumiņ ba lahavuju. Ma anyôla miņ hatôm idum yani mavi ami. ⁴⁴Avi êņ halêm habobo Yisu dômlokwaņ ma hasôm Yisu anêņ kwêv daim anêņ daņ iyom ma kethêņ oyaņ ma thalaleņ êņ hakapok.

⁴⁵Êņ ma Yisu hanaņ hik thêlô liņ, “Opalê hasôm ya?”

Ma thêlô sapêņ enaņ nena thêlô mi. Ma Pita hanaņ, “Anyô Bêņ, avômalô bêņ anôņ ekalabu o siņ ba intu êsôm o.”

⁴⁶Ma doņtom Yisu hanaņ, “Anyôla hasôm ya ba yahasaê nena yenaņ lôklokwaņ doho hêv yak.”

⁴⁷Ma avi êņ hayê nena miņ hatôm imbuņ i ami. Ba intu hakô ba halowaliņ ba hi halek vadôņ lêlô habobo Yisu va. Ma hanaņ hathak hasôm yani ma kethêņ oyaņ ma anêņ thalaleņ atu hakapok ba avômalô nômbêņ atu elarņô. ⁴⁸^xMa Yisu hanaņ hadêņ avi êņ, “Yenaņ avena, anêm hôêvhaviņ hadum ba lêk hubitak mavi. Nu lôk kapôlôm labali.”

^x 8:48 Luk 7:50

⁴⁹Yisu hanaŋ abô hamiŋ denaŋ ma anyô te halêm anêŋ Jailus anêŋ unyak ba hanaŋ, “Nalum avi lêk hama yôv ba intu otak kêdôŋwaga ma miŋ nêŋ malaiŋ êndêŋ yani ami.” ⁵⁰Yisu halaŋô abô êŋ ma hanaŋ hadêŋ Jailus, “Miŋ ôkô ami. Nêŋimbiŋ iyom ma tem nalum avi mavi esak loŋbô.”

⁵¹⁻⁵³Yisu hayô Jailus anêŋ unyak ma avômalô êmô ba elañ asêŋ malêŋ lôk leŋiŋmalaiŋ bêŋ hathak yani. Ma Yisu hanaŋ, “Asêŋ dô. Yani hêk sôm iyom ma miŋ hama ami.” Thêlô eyala nena lêk hama yôv ba intu emalik hathak Yisu. Ma Yisu hadô avômalô ini imbiŋ yani ba hawa Pita lo Jon ma Jems lôk amena êŋ talêbô lo lambô iyom ba i unyak kapô haviŋ yani.

⁵⁴Êŋ ma havalon avena hamô baŋ ma halam nena, “Avena, umbiyô!” ⁵⁵Ma avena êŋ anêŋ dahô hayô halôk kupik hathak loŋbô ma ketheŋ oyaŋ ma haviyô. Ma Yisu hanaŋ ek nêŋnêŋ nôm êndêŋ avena êŋ ek enjaŋ. ⁵⁶Ma anêŋ talêbô lo lambô eson kambom. Ma doŋtom Yisu hanaŋ lôklokwaŋ nena miŋ nenaŋ nôm êŋ bêŋ êndêŋ anyôla ami.

Yisu hêv ŋê ku ba i
(*Mat 10:5-15; Mak 6:7-13*)

9 ¹Yisu halam anêŋ ŋê ku laumiŋ ba lahavuju ethak doŋtom ma hêv lôklokwaŋ lôk athêŋ bêŋ hadêŋ i ek nêŋnêŋ ŋgôk sapêŋ vê lôk nindum avômalô lijiŋ mavi. ²Ma yani hêv thêlô ba i ek nenaŋ abô esak Wapômbêŋ anêŋ loŋ lôkliŋyak lôk nindum avômalô lôk lijiŋ mavi. ³Ma Yisu hanaŋ hadêŋ thêlô, “Môlô nu lomalak lomalak. Ma miŋ noja kôm lo vak ma nôm lo valuseleŋ imbiŋ ami. Uŋgwik kwêv doŋtom ma miŋ noja kwêv yaŋ imbiŋ ami. ⁴Unyak alêla takatu ba môlô ôyô, ma nômô unyak êŋ iyom endeba notak loŋ êŋ ek unu buyaŋ. ⁵Ma doŋtom loŋ takatu ba miŋ ewa môlô thô ami, ma waklavôn otak loŋ êŋ, ma uŋgwik voŋgovaŋ takatu ba hamô vemimkapô vê êndôk thêlô maleŋiŋ ek injik iniŋ kambom thô.” ⁶Yôv ma thêlô i eveŋ lomalak lomalak ba enaŋ Wapômbêŋ anêŋ Abô Mavi lôk idum avômalô lôk lijiŋ mavi.

Helot lahabi nena Yisu ma opalê
(*Mat 14:1-2; Mak 6:14-16*)

⁷Anyô Bêŋ Helot halaŋô nôm takatu ba Yisu hadum ba lahabi bêŋ anônŋ hathak ek malê nena anyô doho enaŋ aêntêk, “Jon haviyô hêk ŋama hathak loŋbô.” ⁸Ma anyô doho enaŋ, “Elia halêm,” ma doho enaŋ, “Plopet tak sêbôk te haviyô hathak loŋbô.” ⁹Êŋ ma Helot hanaŋ nena, “Bôk yahadabêŋ Jon laselo kisi yôv, ma doŋtom Yisu ma opalê ba yahalaŋô avômalô enaŋ abôkama hathak yani?” Êŋ ma yani hadum ek ênjê Yisu.

^γ 9:3-5 Luk 10:4-11 ^z 9:7 Mat 16:14; Mak 8:28; Luk 9:19 ^a 9:9 Luk 23:8

Yisu havakôḅ avômalô hatôm 5,000
(*Mat 14:13-21; Mak 6:30-44; Jon 6:1-15*)

¹⁰Ma Yisu anêḅ aposel êyô, ma enaḅ hathak nôḅ takatu ba thêlô idum bêḅ hadêḅ Yisu. Yôḅ ma Yisu halom thêlôda iyom ba i malak te anêḅ athêḅ nena Betsaida. ¹¹Ma doḅtom avômalô bêḅ anôḅ eyala nena Yisu lêk hi. Êḅ ma thêlô esopa yani ba i. Thêlô i êyô ek Yisu ma yani hawa thêlô thô. Yôḅ ma yani hanaḅ abô hathak Wapômbêḅ anêḅ loḅ lôklijnyak ba hadum avômalô lôk lijij ibitak mavi.

¹²Ma yaḅsiḅ bôlôvôḅ ma Yisu anêḅ ḅê ku êlêm ma enaḅ hadêḅ yani nena, “Lêk yaḅsiḅ ma alalô amô loḅ thiliv. Ba intu otak avômalô takêntêk ek ini malak lôk loḅ takatu ba hamô habobo ek nêmbôlêm iniḅ nôḅ lôk loḅ nêjêk.”

¹³Ma doḅtom Yisu hanaḅ nena, “Mi, môlôda nobakôḅ i.” Ma thêlô enaḅ, “Yêlôaniḅ nôḅ ma polom baheḅvi ma alim ju iyom hamô ba miḅ hatôm ami. Aêḅ ba yêlô ana nanêm nôḅ vuli ek avômalô nômbêḅ êntêk êḅ la?” ¹⁴Thêlô enaḅ abô êḅ ek malê nena anyô bêḅ anôḅ ba hatôm 5,000 la intu êmô.

Ma Yisu hanaḅ hadêḅ anêḅ ḅê ku nena, “Môlô nonaḅ êndêḅ avômalô nena nesak doḅtom êtôm aêntêk 50 dum te, ma 50 dum yaḅ êtôm 5,000.” ¹⁵ḅê ku idum aêḅ hadêḅ avômalô ba sapêḅ êlôk êmô biḅ. ¹⁶Ma Yisu hawa polom baheḅvi lôk alim ju atu ba hêv ma hathak leḅ ma hateḅ mek. Vêḅ ma haya hi lôbôlôbô ma hêv hadêḅ anêḅ ḅê ku ba ibi sam hadêḅ avômalô nômbêḅ atu. ¹⁷Ma avômalô sapêḅ eyaḅ ba leḅijnyak. Ma nôḅ wata vi atu ba hamô ma ḅê ku isup halôk vak sam laumiḅ ba lahavuḅju.

Pita hanaḅ nena Yisu ma Kilisi
(*Mat 16:13-28; Mak 8:27-9:1*)

¹⁸Wak te ma Yisu hateḅ mek ma anêḅ ḅê ku iyom êmô haviḅ yani. Ma Yisu hanaḅ hik thêlô liḅ nena, “Avômalô ethak elam ya nena opalê?”

¹⁹^bMa thêlô enaḅ nena, “Doho enaḅ nena o ma Jon anyô hathik ḅaḅ. Ma doho enaḅ nena o ma Elia, ma doho enaḅ nena o ma plopet bô te intu haviyô hathak loḅbô.”

²⁰^cMa Yisu hanaḅ hik thêlô liḅ, “Ma môlôda olam ya nena opalê?”

Ma Pita hanaḅ viyaḅ nena, “O ma Mesia atu ba Wapômbêḅ hêv ek nêḅ anêḅ avômalô bulubiḅ.”

²¹Êḅ ma Yisu hanaḅ lôklokwaḅ hadêḅ thêlô ek miḅ nenaḅ abô êḅ bêḅ êndêḅ anyôla ami. ²²^dMa yani hanaḅ nena, “Anyô Anêḅ Nakaduḅ atu tem esopa Wapômbêḅ anêḅ lahaviḅ ba enja vovaḅ bêḅ anôḅ. Ma Israeḅ iniḅ ḅê bêḅbêḅ lôk ḅê bêḅbêḅ êbôk da lôk ḅê lôkauk hathak abô balabuḅ

^b 9:19 Luk 9:7-8 ^c 9:20 Jon 6:68-69 ^d 9:22 Luk 9:44; 18:32-33

tem nêmbôliŋ dômiŋ êndêŋ yani. Ma Wapômbêŋ tem indum ba nijik yani vônô. Ma êtôm wak lô ma tem injik yani liŋ imbiyô esak loŋbô.”

^{23e}Ma yani hanaŋ hadêŋ avômalô sapêŋ nena, “Anyôla hadum ek esopa ya, êŋ ma êmbôliŋ dôm êndêŋ yanida ma enja anêŋ alovalaraŋsiŋ êtôm wak nômbêŋ intu sapêŋ ba esopa ya. ^{24f}Ek malê nena ôpatu ba lahabi bêŋ anôŋ hathak anêŋ lôkmala pik ma anêŋ lôkmala êŋ tem nêŋ yak. Ma doŋtom ôpatu ba hatak anêŋ lôkmala ek hasopa ya, yani êŋ tem enja lôkmala anôŋ. ²⁵Anyô te hawa nômkama pik sapêŋ, ma doŋtom miŋ hasopa Wapômbêŋ ami ba anêŋ lôkmala hêŋ yak, êŋ ma tem yani êmô mavi e? Mi anôŋ, tem enja vovaŋ. ^{26g}Ma anyôla mama ek ya lôk yenaŋ abô, ma embeŋ yam atu ba ya Anyô Anêŋ Nakaduŋ yandaelêm imbiŋ yenaŋ deda lôkmaŋgiŋ lôk lambô ma aŋela mathêŋ iniŋ deda lôkmaŋgiŋ, ma tem ya mama ek ôpêŋ aêŋ iyom. ²⁷Aêŋ ba yanaŋ avanôŋ êndêŋ môlô nena Wapômbêŋ anêŋ loŋ lôkliŋyak tem êlêm. Ma môlô vi atu ba umiŋ loŋ êntêk tem nômô lôkmala denaŋ ma ôŋgô nôŋ êŋ imbiŋ.”

Yisu liŋkupik habitak yaŋda

(*Mat 17:1-13; Mak 9:2-13*)

²⁸Ma Yisu hanaŋ abô êŋ yôŋ ma wak baheŋvi ba lahavulô hale ba hi. Ma Yisu hathak dumlolê te ba hi ek eteŋ mek ma hawa Pita lo Jems ma Jon iviŋ yani. ²⁹Yisu hateŋ mek denaŋ ma thohavloma habitak yaŋda ba anêŋ kwêŋ habitak thapuk hatôm damak hêŋ. ³⁰⁻³¹^hMa ketheŋ oyaŋ ma anyô lokwanju lôk deda bêŋ imiŋ ba enaŋ abô haviŋ yani, yaŋ ma Mose ma yaŋ ma Elia. Thai enaŋ abô hadêŋ Yisu hathak nôŋ takatu ba Yisu tem indum ba injik anôŋ êmô Jelusalem endeba yani etak pik êntêk ba ni. ³²ⁱMa Pita lo Jems ma Jon thêlô maleŋ hatulak ba êk sôm. Ma thêlô iviyô ma êyê Yisu anêŋ deda bêŋ lôk anyô ju imiŋ iviŋ yani. ³³Ma thai idum ek ini ma Pita hanaŋ hadêŋ Yisu aêntêk, “Anyô bêŋ, mavi anôŋ ek lêk alalô amô loŋ êntêk. Yêlô nadav unyak lôkkupik lokwanjlo, te ek o ma te ek Mose ma te ek Elia.” Pita hathôn abô atu ba enaŋ ba intu hanaŋ aêŋ.

³⁴Pita hanaŋ abô denaŋ ma buliv te hayô hava thêlô siŋ ba thêlô êkô. ³⁵^jMa abô te halêm anêŋ buliv êŋ kapô nena, “Intu ma yenaŋ Okna ba bôk yahatak yani yôŋ ek indum yenaŋ ku. Ba nodanô anêŋ abô.” ³⁶Abô êŋ habitak yôŋ ma thêlô êyê Yisu iyom hamiŋ. Pita lo Jems ma Jon miŋ enaŋ hadêŋ anyôla hathak nôŋ takatu ba êyê lo elanô ami.

Yisu hêŋ ŋgôk vê hêk okna te

(*Mat 17:14-21; Mak 9:14-29*)

³⁷Haviyô hayaŋ ma Yisu thêlô etak dumlolê hêk ma êlôk ba i, ma avômalô bêŋ anôŋ i êpôm yani. ³⁸Ma anyô te halam aêntêk, “Kêdônwaga,

^e 9:23 Mat 10:38; Luk 14:27 ^f 9:24 Mat 10:39; Luk 17:33; Jon 12:25 ^g 9:26 Mat 10:33; Luk 12:9 ^h 9:30-31 Luk 9:22 ⁱ 9:32 2Pi 1:16-18 ^j 9:35 Luk 3:22

hatôm nê m kapôlôm ek yenaŋ okna ba nê m yani sa ek malê nena yenaŋ okna doŋtom iyom. ³⁹Iŋgôk te hathak hayôkwiŋ yani ba ketheŋ oyaŋ ma yani halaŋ boloba ba halowaliŋ kambom ba wapôk habitak abôlêk. Iŋgôk êŋ habuliŋ yani liŋkupik kambom anôŋ ba miŋ hathak hatak yani dokte ami. ⁴⁰Yahanaŋ hik anê m nê ku liŋ lôklokwaŋ ek nê nê m iŋgôk kambom êŋ vê, ma doŋtom thêlô miŋ hatôm ami.”

⁴¹Ma Yisu hanaŋ viyaŋ nena, “Yahamô haviŋ môlô sawa daim ma doŋtom miŋ ôêvhaviŋ ami ma owa auk lokbaŋ aleba yakapôlôŋ lêk hagiap hathak môlô. Onja okna êŋ êlê m.”

⁴²Ma okna êŋ haveŋ denaŋ, ma iŋgôk êŋ habi vôkê halôk pik ba hadum ba okna halowaliŋ kambom. Ma doŋtom Yisu hathaŋ iŋgôk lelaik êŋ, ma hadum okna êŋ ba habitak mavi ma hê v hi hadêŋ lambô hathak loŋbô. ⁴³Ma avômalô sapêŋ esonŋ kambom hathak Wapômbêŋ anêŋ lôklokwaŋ bêŋ.

Yisu hanaŋ bôlôŋ yaŋ hathak anêŋ ŋama

(Mat 17:22-23; Mak 9:30-32)

Avômalô sapêŋ leŋiŋhabi abô bêŋ anôŋ hathak nô m takatu ba Yisu hadum, ma Yisu hanaŋ hadêŋ anêŋ nê ku nena, ⁴⁴k “Môlô nodanô abô êntêk katô. Tem nenaŋ Anyô Anêŋ Nakaduŋ atu bêŋ ba netak êndôk avômalô baheŋiŋ.”

⁴⁵Ma anêŋ nê ku êthônŋ abô êŋ anêŋ ôdônŋ paliŋ ek malê nena havuŋ ek thêlô. Ma êkô ek nenaŋ injik yani liŋ ek enaŋ anêŋ ôdônŋ bêŋ êndêŋ thêlô.

Opalê intu anyô bêŋ?

(Mat 18:1-5; Mak 9:33-41)

⁴⁶mMa Yisu anêŋ nê ku êkôki nena thêlô alisê intu bêŋ ek nê ku vi. ⁴⁷Ma Yisu hayala thêlônŋiŋ auk êŋ. Ma hawa amena te ba hadô hamiŋ habobo yani. ⁴⁸Ma hanaŋ hadêŋ anêŋ nê ku nena, “Ôpatu ba hêvhaviŋ ya ba hawa amena nate aêntêk thô, ma hatôm hawa ya thô. Ma ôpatu ba hawa ya thô, ma hatôm hawa ôpatu ba hê v ya ba yahalê m thô haviŋ. Ma ôpatu ba hadum i aleba yaôna hamô môlô malêvônŋ intu anyô bêŋ ek môlô.”

⁴⁹Ma Jon hanaŋ nena, “Anyô Bêŋ, yêlô ayê anyô te hê v iŋgôk vê hathak anê m athêŋ. Ma doŋtom yani ma miŋ alalô te ami ba intu yêlô anaŋ ek yani etak ku êŋ.”

⁵⁰Ma doŋtom Yisu hanaŋ nena, “Dô! Miŋ numiŋ yani loŋ siŋ ami. Ôpatu ba miŋ hapôlik hathak alalô ami, intu alalôaniŋ te.”

Avômalô Samalia êdô Yisu

⁵¹Waklavônŋ Wapômbêŋ enja Yisu ni leŋ lêk habobo, êŋ ma yani lavidoŋ ek ni Jelusalem. ⁵²Ma yani hê v anyô doho ba i malak te hêk

^k 9:44 Luk 9:22 ^l 9:45 Luk 18:34 ^m 9:46 Luk 22:24 ⁿ 9:48 Mat 10:40

^o 9:50 Mat 12:30; Luk 11:23

Samalia ek nêpôpêk nômkama êmôn ek yani. ⁵³Ma doŋtom avômalô loŋ êŋ êdô neja yani thô ek malê nena hi Jelusalem. ⁵⁴Ma nê ku Jems lo Jon êyê nôm êŋ ma enaŋ hik yani liŋ aêntêk, “Anyô Bêŋ, yai nandam atum êndôk ba êlêm anêŋ leŋ ek esaŋ thêlô e?” ⁵⁵Ma doŋtom Yisu hik i liliŋ ma hayanda thai. ⁵⁶Ma thêlô i malak yaŋ.

Ku bêŋ ek nesopa Yisu vaŋgwam

(Mat 8:18-22)

⁵⁷Thêlô even loŋôndê ba i ma anyô te hanaŋ nena, “Loŋ nômbêŋ atu ba hu ma tem yasopa o.”

⁵⁸Ma Yisu hanaŋ, “Avuŋ yatap iniŋ pik abyana hamô ma menak iniŋ unyak hamô aliŋ, ma doŋtom ya Anyô Anêŋ Nakaduŋ atu ma yenaŋ loŋ yaŋgêk ma mi.”

⁵⁹Ma Yisu hanaŋ hadêŋ anyô yaŋ nena, “Osopa ya.”

Ma doŋtom ôpêŋ hanaŋ, “Anyô Bêŋ, otak ya ek yana yandav wakamik vêmam.”

⁶⁰Ma Yisu hanaŋ hadêŋ yani, “Dô, nê ŋama da nedav iniŋ ŋama. Ma nu onaŋ abô esak Wapômbêŋ anêŋ loŋ lôkliŋyak bêŋ.”

⁶¹Ma anyô yaŋ hanaŋ hadêŋ Yisu nena, “Anyô Bêŋ, tem yasopa o, ma doŋtom otak ya ek yanaŋ wاكلêvôn êndêŋ yenaŋ avômalô vêmam.”

⁶²Ma Yisu hanaŋ viyaŋ nena, “Ôpatu ba haveŋ loŋôndê ma hik ma liliŋ miŋ hatôm indum ku êŋjêk Wapômbêŋ anêŋ loŋ lôkliŋyak kapô ami ma mi.”

Yisu hêv nê ku hatôm 72 ba i

(Mat 11:20-24)

10 ¹Yôv ma Anyô Bêŋ hatak avômalô yaŋda hatôm 72 ba hêv i juju ba êmôn ek yani ba i hadêŋ malak lôŋ sapêŋ atu ba yani tem ni. ²Ma yani hanaŋ hadêŋ thêlô nena, “Nôm bêŋ anôŋ lêk hayôk ba hamô ku kapô, ma doŋtom nê ku ma tomtom iyom. Aêŋ ba noteŋ mek êndêŋ ku anêŋ alaŋ ek nê nê ku ba ini ek nindum anêŋ ku. ³Môlô nu. Yahêv môlô ba u hatôm boksipsip nali i êmô avuŋ yatap malêvôn. ⁴Ma miŋ môlô noja valuseleŋ lôk vak lôk bokŋgôp imbiŋ ami. Ma miŋ nonaŋ abô pôk embeŋ loŋôndê ami ma unu nundum ku êŋ ketheŋ.

⁵“Môlô ôyô unyak te kapô, ma nonaŋ êndêŋ thêlô aêntêk, ‘Wapômbêŋ hatôm indum ba môlô nômô yôhok mavi.’ ⁶Anyô yôhok te hamô unyak êŋ ba hêvhaviŋ, êŋ ma tem môlônim abô mavi êŋ êmô imbiŋ thêlô. Ma mi, ma tem abô êŋ êmbôlêm ek môlôda esak loŋbô. ⁷Ma môlô nômô unyak êŋ iyom. Ma môlô oŋgwaŋ ba nunum êtôm atu ba êv hadêŋ môlô iyom

^p 9:54 2Kij 1:9-16 ^q 9:61 1Kij 19:20 ^r 10:1 Mak 6:7 ^s 10:2 Mat 9:37-38; Jon 4:35

^t 10:3 Mat 10:16 ^u 10:4 Mat 10:7-14; Mak 6:8-11; Luk 9:3-5 ^v 10:7 1Ko 9:6-14; 1Ti 5:18

ek malê nena môlô ma nê ku ba mavi ek avômalô neyabinj môlô. Ma miñ môlô unu nosak unyak mayaliv ami.

⁸w “Môlô ôyô malak lôn te ba ewa môlô thô ba êv nôm hadênj môlô, êj ma môlônjgañ. ⁹Ma môlô nundum thêlônij avômalô lôk lijij nimitak mavi, ma môlô nonañ aêntêk, ‘Wapômbênj anênj loj lôklijyak lêk halêm habobo môlô.’ ¹⁰Ma doñtom miñ ewa môlô thô ami, êj ma môlô unu numij lojôndê ma nonañ nena, ¹¹x“Yêlô ik voñgoñaj vejijkapô vê halôk môlô malemim ek injik môlônim kambom thô. Ba intu môlô lemim imbi katô nena Wapômbênj anênj loj lôklijyak lêk halêm habobo môlô.’ ¹²yYañaj êndênj môlô nena waklavônj atu ba Wapômbênj endelêm ek endañô abô, êj ma avômalô loj atu ba miñ ewa môlô thô ami, thêlônij malaij tem êmônj ek avômalô kambom anênj Sodom.

¹³“Alikaknena, môlô avômalô Kolasin lo Betsaida! Môlô bôk ôyê nômbithi lomaloma. Ma doñtom bôk yandum nômbithi takênj êmô Taia lo Saidon malêvônj, êj ma kethej oñaj ma tem nijik kwêv kambom lôk nesav atum ñgavu esak leñijkadôk ek nede kapôlônij liliñ. ¹⁴Waklavônj atu ba Wapômbênj endelêm ek endañô abô, êj ma môlônim malaij tem bênj anônj êmônj ek avômalô Taia lo Saidon iniñ! ¹⁵Ma môlô avômalô Kapaneam, tem nêmbô môlônim athênj esak leñ e? Mi, môlô tem unu nê ñama iniñ loj!

¹⁶z “Anyô halañô môlônim abô, êj ma yani halañô yenañ abô havij. Ma anyô havôlij dôm hadênj môlô, êj ma yani havôlij dôm hadênj ya havij. Ma anyô havôlij dôm hadênj ya, êj ma yani havôlij dôm hadênj Ôpatu ba hêv ya ba yahalêm havij.”

Ñê ku êvôlêm hathak loñbô

(Mat 11:25-27; 13:16-17)

¹⁷Ñê ku 72 takatu êvôlêm hathak loñbô ma leñijmavi bênj anônj ba enañ, “Anyô Bênj, yêlô adum ku lomaloma lôk êv ñgôk vê hathak anêm athênj.”

¹⁸aMa Yisu hanañ aêntêk, “Yahayê Sadaj hêv yak anênj leñ hatôm damak. ¹⁹bOdañô, yahêv lôklokwañ hadênj môlô ek nombak umya lo dañgaviñ pesa. Ma môlô hatôm nômô Sadaj ôpatu ba lamaniñ hathak môlô anênj lôklokwañ sapênj lu. Ma nômlate miñ hatôm imbulij môlô ami ma mi. ²⁰cMa môlô miñ lemimmavi bênj anônj esak ñgôk elañô môlônim abô ami ma mi, ma doñtom môlô lemimmavi esak Wapômbênj bôk hatô môlônim athênj hêk leñ.”

²¹Yôv ma Lovak Matheñ hadum Yisu anênj kapô lamavi ba hanañ, “Wakamik, O ma leñ lo pik anênj alañ! Lêk huvuñ anêm auk hadênj ñê

^w 10:8 1Ko 10:27 ^x 10:11 Ap 13:51; 18:6 ^y 10:12 Stt 19:24-25; Mat 10:15; 11:24

^z 10:16 Mat 10:40; Luk 9:48; Jon 5:23 ^a 10:18 Jon 12:31; ALK 12:8-9 ^b 10:19 Sng 91:13; Mak 16:18 ^c 10:20 Plp 4:3; ALK 3:5

lôkauk lôk nê bêñbêñ ma huik thô hadêñ nê takatu ba êtôm avômena yaômena. Ba intu yahabô anêm athêñ! Wakamik, avanôñ oda hosopa anêm lemhaviñ ba intu hudum aêñ.

²² ^d “Wakamik bôk hôêv ya auk sapêñ yôv. Ba anyô late miñ hayala Nalum atu ami. Mi, O Wakamik iyom. Ma anyô late miñ hayala O Wakamik katô ami. Mi, Nalum lôk nê takatu ba Nalum lahaviñ injik O thô êndêñ i iyom.”

²³ Ma Yisu hik i liliñ ba hanañ hadêñ anêñ nê ku iyom nena, “Wapômbêñ hadum mavi hadêñ môlô ba môlô ôyê nôm takatu. ²⁴ Yanan êndêñ môlô nena sêbôk ma plopet lôk kiñ bêñ anôñ leññhaviñ nêgê nôm êntêk ba lêk môlô ôyê, ma doñtom miñ êyê ami. Ma leññhaviñ nedañô abô takêntêk ba lêk môlô olañô, ma doñtom miñ elañô ami.”

Anyô Samalia mavi te
(*Mat 22:34-40; Mak 12:28-34*)

²⁵ ^e Wak te ma anyô lôkauk hathak abô balabuñ hayô hamiñ ba hadum ek esaê Yisu ba hanañ, “Kêdôñwaga, yandum malê ek Wapômbêñ nêm lôkmala atu ba nêmo êtôm wak nômbêñ intu sapêñ êndêñ ya?”

²⁶ Ma Yisu hanañ hik yani liñ aêntêk, “Abô balabuñ hanañ malê? Êñ ma oda osam abô êñ ba lemimbi nena abô êñ hanañ aisê?”

²⁷ ^f Ma yani hanañ nena, “Lemimimbiñ Anyô Bêñ unim Wapômbêñ êñjêk unim kapôlômim lôk dahôlômim ma lôklokwañ lôk unim auk sapêñ. Ma lemimbiñ anêm avômalô êtôm lemhaviñ oda.”

²⁸ ^g Ma Yisu hanañ nena, “Avanôñ. Undum aêñ ma tem ômo lôkmala.”

²⁹ Ma doñtom yani hadum ek avômalô nêgê nena anêñ auk ma mavi, aêñ ba yani hanañ nena, “Yenañ avômalô êñ ma opalêla?”

³⁰ Ma Yisu hanañ viyañ aêntêk, “Anyô te hatak Jelusalem ma halôk ba hi Jeliko. Êñ ma nê vani êpôm yani ba ik yani ba hamayak hêk loñôndê ma ewa anêñ nômkama vani ba i. ³¹ Ma anyô habôk da te hasopa loñôndê êñ ba halôk ba hi. Êñ ma yani hayê anyô êñ, ma doñtom yani habup halôk loñôndê vi hale ba hi. ³² Aêñ iyom ma Livai te halôk loñôndê bô êñ hale ma hayê ôpêñ, ma ketheñ oyañ habup halôk loñôndê vi atu hale ba hi. ³³ Ma doñtom anyô Samalia^h te halom loñôndê êñ ba hi ma hayê ôpêñ ba lahiki. ³⁴ Êñ ma yani hi hadêñ ôpêñ ma hançasô waiñ lôk nôm lêñlêñ hathak ôpêñ anêñ palê ma hasum. Yôv ma yani hawa ôpêñ ba hatak hayô hamô anêñ bok doñki ma halom ba hi unyak atu ba êv vuli ba êk. Ma yanida hayabiñ ôpêñ. ³⁵ Ma haviyô hayañ ma yani hêv valuselen seleva ju hadêñ unyak alañ ma hanañ nena, ‘Oyabiñ anyô lijiñ êntêk mavi. Ma valu êntêk miñ hatôm ami ba wak yañ atu ba yahalehalêm ma tem yanêm doho imbiñ.’”

^d 10:22 Jon 3:35; 10:15 ^e 10:25 Mat 22:35-40; Luk 18:18 ^f 10:27 Wkp 19:18; Lo 6:5

^g 10:28 Wkp 18:5 ^h 10:33 Avômalô Samalia ma Isael iniñ nê kambom.

³⁶Yisu hanaŋ abô loŋ kapô êŋ yôv ma hanaŋ hik anyô lôkauk êŋ liŋ aêntêk, “Lemhabi aisê? Ôpatu ba nê kambom ik ma opalê hêv yani sa hatôm yanida anêŋ avômalô te?”

³⁷Ma anyô lôkauk hanaŋ viyaŋ nena, “Ôpatu ba hêv kapô hadêŋ yani.” Ma Yisu hanaŋ hadêŋ ôpêŋ nena, “Nu ma undum aêŋ iyom.”

Yisu hamô Mata lo Malia iniŋ unyak

³⁸Yisu lôk anêŋ nê ku even ba i ma Yisu habitak hayô malak lôŋ te ba hi. Ma avi te anêŋ athêŋ nena Mata hawa Yisu thô ba hi hamô anêŋ unyak. ³⁹ⁱMata anêŋ yaŋ molok Malia hamô habobo Anyô Bêŋ valuvi ba halaŋô anêŋ abô. ⁴⁰Ma doŋtom Mata hadum ku bêŋ anôŋ ek hapôpêk nôm. Êŋ ma yani hi hadêŋ Yisu ma hanaŋ, “Anyô Bêŋ, lemhabi aisê? Yahadum ku bêŋ anôŋ ma yenaŋ aiyanaŋ molok miŋ hêv ya sa dokte ami. Ba intu otak yani êlêm ek nêŋ ya sa.”

⁴¹Ma doŋtom Anyô Bêŋ hanaŋ viyaŋ hadêŋ yani nena, “Mata, Mata, aisê ka lem hik o ba kapôlôm malaiŋ hathak nômkama lomalom? ⁴²^jMa doŋtom nômlate iyom intu ba nômbêŋ ma Malia lêk hawa nôm êŋ yôv ba anyô te miŋ hatôm enja nôm êŋ vê ênjêk yani ami ma mi.”

Kobom neteŋ mek

(Mat 6:9-15; 7:7-11)

11 ¹Wak te ma Yisu hateŋ mek hamô bute. Ma hateŋ mek yôv ma anêŋ nê ku te hanaŋ hadêŋ yani nena, “Anyô Bêŋ, ôndôŋ yêlô ek yêlô nateŋ mek êtôm sêbôk ba Jon hadôŋ anêŋ nê ku.”

²Ma Yisu hanaŋ, “Môlô noteŋ mek aêntêk,

“ ‘Wakamik, anêŋ athêŋ ênjêk matheŋ.

Ma anêŋ loŋ lôkliŋyak êlêm êtôm loŋ lôkthô.

³Ma nêŋ wak tomtom anêŋ nôm êndêŋ yêlô.

⁴Ma yêlô êv avômalô iniŋ kambom takatu ba idum hadêŋ yêlô vê, ba intu nêŋ yêlôaniŋ kambom vê aêŋ iyom.

Lôk miŋ otak yêlô êndôk nôm atu ba esau yêlô ami.’ ”

⁵⁻⁶Yôv ma Yisu hanaŋ abô loŋ kapô te hadêŋ thêlô aêntêk, “Bôlôvôŋ biŋ te ma hu hadêŋ anêŋ anyô môlô te anêŋ unyak ma honaŋ, ‘Aiyanaŋ, yenaŋ anyô môlô te halêm anêŋ loŋ daim ba lêk hamô yenaŋ unyak ba hama kisi ma ya nôm mi. Ba hatôm nêŋ polom lokwaŋlô ek yani e?’ ⁷Ma anêŋ anyô môlô atu hamô unyak kapô tem enaŋ viyaŋ nena, ‘Yahadô. Yêlô lêk êk sôm ba unyak abôlêk lêk putup yôv ba tem miŋ yanêŋ nôm êndêŋ o ami ma mi.’ ⁸Yani hadô ek nêŋ anêŋ anyô môlô sa. Ma doŋtom yahananaŋ hadêŋ môlô nena oteŋ lôbôlôŋ, êŋ ma tem yani mama ba imbiyô ba nêŋ nôm êtôm atu ba hoteŋ yani.

ⁱ 10:39 Jon 11:1; 12:2-3 ^j 10:42 Mat 6:33

9-10 “Ba intu yahanaj hadêj mólô nena nê takatu ba enaj hik Wapômbêj lij, ma tem neja nômkama êtôm atu ba enaj. Ma êbôlêm nômlate ma tem nêpôm. Ma ipididiñ unyak abôlêk ma tem injik vê ek i. Aêj ba onaj hik Wapômbêj lij ma tem nê mólônim lemimhaviñ êndêj mólô. Ma ôbôlêm ma tem nôpôm. Ma upididiñ unyak abôlêk ma tem injik vê ek mólô.

11 “Mólô avômena iniñ lami, nalum hanaj hik o lij ek enaj alim ma tem nê umya kambom te êndêj yani e? Ma mi! 12 Mena yani hanaj ek enaj menak daluk, êj ma tem nê ngalivañ te e? Ma mi! 13 Mólô avômalô pik unim bôk lo loñ ma kambom, ma doñtom mólô othak ôv nômkama mavi hadêj nalumi. Aêj ba mólô noyala katô nena mólônim Lemambô Bêj atu ba hamô malak leñ yani lamavi anôj ek nê Lovak Mathej êndêj nê takatu ba enaj hik yani lij.”

Yisu lo Belsebul

(Mat 12:22-32,43-45; Mak 3:20-27)

14 Yisu hêv ngôk vê hêk anyô abôlêk putup te. Ma ngôk êj hatak ôpêj ba hi ma ôpêj hanaj abô ba avômalô sapêj êyê ba esoñ kambom. 15 ^kMa doñtom avômalô doho enaj, “Iñgôk iniñ anyô bêj Belsebul hêv lôklokwañ hadêj ôpêj. Ba intu hatôm nê ngôk sapêj vê ênjêk avômalô.” 16 ^lMa avômalô doho idum ek nesau Yisu ba enaj hik yani lij nena, “Undum lavôñij te ek injik thô nena Wapômbêj hêv o ba hólêm mena mi e?”

17 Ma doñtom Yisu hayala thêlôniñ auk ba hanaj abô loñ kapô te hadêj thêlô nena, “Avômalô malak lôñ te evaki vose hi ôdôn ju, êj ma tem malak lôñ êj ngathiniñ ba bapu ipup imbitak. Ma avômalô ôdôn te evaki vose hi ôdôn ju ma tem thêlôda nê nê yak. 18 Aêj ba Sadañ anêj ngôk vi evaki vose hi ôdôn ju, êj ma Sadañ anêj loñ lôkliñyak tem imiñ majañ aisê? Mi. Ma aisê ka mólô onaj nena yahêv ngôk vê hathak Belsebul anêj lôklokwañ? 19 Mólô onaj nena ngôk bêj Belsebul hêv lôklokwañ hadêj ya ba yahêv ngôk vê. Ma mólônim avômalô idum ku êj haviñ! Ma opalê intu hêv lôklokwañ hadêj thêlô ba idum ku mavi êj? Iñgôk Bêj, e? Mi! Mólôda unim avômalô ik thô nena mólô onaj abôyañ. 20 Wapômbêj da hêv lôklokwañ hadêj ya ba yahêv ngôk vê hêk avômalô. Aêj ba oyala nena Wapômbêj anêj loñ lôkliñyak lêk halêm yôv.

21 “Anyô lôklokwañ te havalonj nômkama vovak ba hayabiñ anêj loñ, êj ma anêj nômkama tem êmô mavi. 22 ^mMa doñtom anyô vovak laik môñ hayô ba hik vovak hadêj ôpêj aleba hamô lu, êj ma yani tem enja ôpêj anêj nômkama vovak takatu ba bôk hadum ôpêj ba habitak lôklokwañ vê. Aêj ba ôpatu ba lovak ma tem imbi yañ atu ba hêv yak anêj nômkama sam.

^k 11:15 Mat 9:34; 10:25 ^l 11:16 Mat 12:38 ^m 11:22 Kol 2:15

23ⁿ “Anyôla miŋ hêv ya sa ek yai nangik vovak êndêŋ Sadan ami, ôpêŋ hatôm haviŋ Sadan ba thai ik vovak hadêŋ ya. Ma anyô miŋ hêv ya sa ba hasup avômalô hathak doŋtom ami, êŋ ma hatôm halupunij i ba êsôv mayaliv.”

24 “Ŋgôk lelaik hatak anyô te, êŋ ma hi haveŋ loŋ thiliv ek êmbôlêm loŋ mavi te ek enja lovak ba êmô. Ma miŋ hapôm loŋ te ami ma tem enaŋ nena, ‘Yatup siŋ yana unyak sêbôk esak loŋbô.’ 25 Ma hayô ba hayê nena unyak êŋ lêk epesaŋ ba habitak mabuŋ mavi. 26 Êŋ ma tem ni êmbôlêm ŋgôk baheŋvi ba lahavuju takatu ba iniŋ lôklokwaŋ hamôŋ ek anêŋ ba enja i imbiŋ ek nimbitak nêyô unyak êŋ kapô esak loŋbô. Êŋ ma ôpêŋ tem êmô kambom anôŋ ek yaŋ sêbôk.”

27° Yisu hanaŋ abô takêŋ hamô denaŋ ma avi te hamiŋ avômalô nômbêŋ êŋ malêvôŋ ma halam aêntêk, “Avi atu ba havathu o ba hêv sum hadêŋ o, yani êŋ êmô lôk lamavi.”

28 Ma doŋtom Yisu hanaŋ, “Ôpatu ba halaŋô Wapômbêŋ anêŋ abô ba hasopa, yani êŋ êmô lôk lamavi anôŋ.”

Anyô doho leŋiŋhaviŋ nêgê lavôŋij

(Mat 12:38-42; Mak 8:11-12)

29^p Avômalô bêŋ anôŋ êyô ek Yisu. Êŋ ma Yisu hanaŋ, “Avômalô bôlôŋ êntêk ma avômalô kambom. Thêlô enaŋ ek yandum lavôŋij ek injik thô nena Wapômbêŋ bôk hêv ya ba yahalêm, ma doŋtom tem mi. Thêlô tem nêgê Jona anêŋ lavôŋij iyom. 30 Sêbôk ma Jona habitak hatôm lavôŋij ek avômalô Ninive. Ma lêk Anyô Anêŋ Nakaduŋ atu tem imbitak aêŋ iyom êndêŋ avômalô bôlôŋ êntêk.

31^q “Sêbôk ma Siba iniŋ kwin hatak anêŋ loŋ ma halêm anêŋ pik anêŋ daŋ ek endanô Solomon anêŋ auk mavi. Odaŋô! Nômplate hamô loŋ êntêk ma bêŋ ek Solomon. Ma doŋtom môlô ôdô anêŋ nodanô. Ma waklavôŋ atu ba Wapômbêŋ hatak ek nindum abô ma Siba iniŋ kwin êŋ tem enaŋ môlônim kambom takêŋ bêŋ. 32^r Ma sêbôk ba avômalô Ninive elanô Jona anêŋ abô ba ele kapôlôŋij liliŋ. Ma nômlate lêk hamô loŋ êntêk ma bêŋ ek Jona. Ma doŋtom môlô ôdô anêŋ nodanô. Ma waklavôŋ atu ba Wapômbêŋ hatak ek nindum abô ma tem avômalô Ninive nimiŋ ba nenaŋ môlônim kambom takêŋ bêŋ.”

Deda leŋviŋkupik

(Mat 5:15; 6:22-23)

33^s “Anyô miŋ ethak êtôm atum ba ivuŋ hamô lôŋ kapô mena êdô hamô uŋ kapô ami ma mi. Thêlô êthôkwêŋ hamiŋ ek avômalô takatu

ⁿ 11:23 Luk 9:50 ^o 11:27 Luk 1:28,42,48 ^p 11:29 Mat 16:4 ^q 11:31 1Kij 10:1-10

^r 11:32 Jna 3:5-10 ^s 11:33 Mak 4:21; Luk 8:16

ba êyô unyak kapô tem nêgê deda. ³⁴Malem daluk ma hatôm atum ek nê m deda êndêj lemvimkupik. Malem daluk mavi ma tem deda êmô lemvimkupik sapêj. Ma dojtom malem daluk kambom ma tem momajinij bêj ênjêk lemvimkupik. ³⁵Aêj ba nôjgô katô nena anê m deda ma deda anôj ek malê nena deda doho ma hatôm momajinij. ³⁶Ma deda hamô lemvimkupik sapêj, ma momajinij mi j hêk bute ami. Êj ma lemvimkupik sapêj tem imbitak deda êtôm atum habi malem loj.”

Yisu hathaj Palisi lôk jê lôkauk hathak abô balabu j
(*Mat 23:1-36; Mak 12:38-40; Luk 20:45-47*)

³⁷Yisu hana j abô yôv ma Palisi te hana j hik Yisu li j ek enja j nô m êmô imbi j yani. Êj ma Yisu hi hayô ôpêj anêj unyak kapô. ³⁸Ma Palisi êj hayê Yisu halôk hamô ek enja j nô m ma mi j hathik i ami. Êj ma yani haso j kambom.

³⁹Ma Yisu hana j hadêj yani nena, “Môlô jê Palisi, môlô othak uthik unim tase lôk belev anêj vidôm iyom, ma dojtom môlônim kapôlômim putup hathak kobom vani lo kobom kambom. ⁴⁰Môlô jê molo, Wapômbêj hapesa j viyai j lôk vika pô havi j. ⁴¹Ma dojtom môlônim nômkama takatu ba hamô ma môlô nô nê m êndêj jê nômkama mi ek nê m thêlô sa. Môlô nundum aêj ma tem môlônim nômkama sapêj êmô mabu j mavi ênjêk Wapômbêj ma.

⁴²“Alikaknena môlô jê Palisi, vova j bêj tem êpôm môlô. Môlô othak usup ava takatu ba hadum nô m vasi j ba uik sam hi ôdôj laumi j ba ôêv ôdôj te hadêj Wapômbêj hatôm da. Kobom êj ma nô m yaôna. Ma dojtom môlô otak kobom thêthôj lôk kobom lemimimbi j Wapômbêj. Kobom êntêk ma nômbêj! Noda jô! Môlô nosopa abô balabu j bêj takêntêk lôk abô balabu j yaônena imbi j!

⁴³“Alikaknena môlô jê Palisi, vova j bêj tem êpôm môlô! Môlô lemimhavi j nô mô êtôm jê bêjbêj êmô unyak ye j kapô lôk lemimhavi j avômalô nena j, ‘Waklêvôj anyô bêj’ êndôk lo j ethak dojtom halôk.

⁴⁴“Alikaknena, vova j bêj tem êpôm môlô. Môlô lelaik hatôm jama te atu ba bôk elav bô ma lêk mi j anyôla hayala ami. Ba intu avômalô êyô imi j ba ibitak lelaik hamô Wapômbêj ma. Aêj ba avômalô takatu ba ele ebobo môlô ma ibitak lelaik aêj iyom.”

⁴⁵Jê eyala abô balabu j te hala jô abô êj ma hana j hadêj Yisu aêntêk, “Kêdôjwaga, hona j abô êj hadêj jê Palisi ma huik yêlô susu havi j.”

⁴⁶Ma Yisu hana j, “Alikaknena môlô jê lôkauk hathak abô balabu j havi j, vova j bêj tem êpôm môlô. Môlô ôêv balabu j anêj malai j lomalama hadêj avômalô ek nesopa. Nôm êj ma hatôm vak malai j kambom ek thêlô. Ma dojtom môlô mi j ôêv thêlô sa dokte ami.

⁴⁷⁻⁴⁸“Alikaknena, vova j bêj tem êpôm môlô. Môlônim libumi bôk ik plopet bêj anôj vô nô ma môlô oyabi j ini j siô deda j mavi. Aêj ba hik

thô nena môlô ôlôk hathak libumi iniŋ bôk lo loŋ takatu ba idum. ⁴⁹Ba intu Wapômbêŋ anyô lôkauk bêŋ bôk hanaŋ aêntêk, ‘Tem yanêm plopet lo aposel bêŋ anôŋ êndêŋ thêlô, ma tem thêlô nindum kambom êndêŋ doho ba nijik doho vônô.’ ⁵⁰Aêŋ ba avômalô bôlôŋ êntêk tem neja vovaŋ bêŋ esak plopet takatu ba ik vônô hadêŋ waklavôŋ Wapômbêŋ hapesaŋ pik aleba lêk. ⁵¹Plopet môŋ atu ba ik vônô ma Abel ma ik aêŋ habup hathak aleba hayô Sekalaia ma anêŋ daŋ. Ik yani vônô hêk unyak matheŋ lôk loŋ êbôk da anêŋ malêvôŋ. Avanôŋ, yanaŋ êndêŋ môlô, vuli kambom hathak bôk lo loŋ takêŋ tem imbitak êpôm avômalô bôlôŋ êntêk.

⁵²“Alikaknena môlô ŋê uik abô majaŋ thô, vovaŋ bêŋ tem êpôm môlô! Môlô umiŋ auk mavi anêŋ loŋôndê loŋ siŋ. Môlôda miŋ oveŋ loŋôndê êŋ ami ma umiŋ siŋ ek avômalô takatu ba leŋiŋhaviŋ nesopa ma miŋ hatôm nesopa ami.”

⁵³Yôv ma Yisu hatak unyak êŋ ma ŋê lôkauk hathak abô balabuŋ lôk ŋê Palisi leŋiŋŋaŋa kambom ba enaŋ ik yani liŋ lomalama. ⁵⁴Thêlô idum aêŋ ek neja yani êndôk adêk esak anêŋ abô.

Noyabiŋ am esak Palisi iniŋ kobom kambom

(*Mat 10:26-33; 12:31-32; 10:19-20*)

12 ¹Avômalô bêŋ anôŋ bomaŋ ethak doŋtom ba êyô imiŋ i pesa. Ma Yisu hanaŋ hadêŋ anêŋ ŋê ku aêntêk, “Noyabiŋ am esak Palisi iniŋ kobom kambom. Thêlô idum hatôm ŋê mavi êmô avômalô malêvôŋ, ma doŋtom auk lomalama hêk iniŋ kapôlôŋiŋ. Nôm êŋ ma hatôm yis ba tem êmbôv avômalô bêŋ anôŋ. ²“Nôm takatu ba havuŋi hêk loŋ kapô ma tem imbitak loŋ yaiŋ. Ma abô takatu ba havuŋi ma tem avômalô sapêŋ neyala. ³Aêŋ ba abô takatu ba môlô onaŋ hadêŋ bôlôvôŋ ma tem avômalô nedaŋô êndêŋ lôkwak. Ma abô takatu ba môlô onaŋ thikuthik halôk unyak kapô, êŋ ma tem nimiŋ unyak vôv ba nendam bêŋ.

⁴“Yenaŋ avômalô, yanaŋ êndêŋ môlô nena miŋ nôkô ek avômalô ami. Thêlô hatôm nijik lemvimkupik iyom vônô. Ma embeŋ yam ma tem miŋ hatôm nindum nômlate ami. ⁵Odaŋô tem yaŋgik ôpatu ba môlô nôkô esak thô: Nôkô ek Anyô Bêŋ. Yani hatôm injik môlô lemvimkupik vônô vêm ma imbi êndôk atum lôkmala. Ba intu nôkô ek yani iyom.

⁶“Avômalô ethak êv vuli menak yaônena hathak valuseleŋ yaô ek eyaŋ. Ma doŋtom Wapômbêŋ miŋ hathôŋ thêlô te ami, mi. ⁷“Yani bôk hakatuŋ môlô sapêŋ lemimkadôk ŋauŋ yôv. Aêŋ ba môlô ma bêŋ ek menak, ba intu miŋ nôkô ami.

⁸“Yanaŋ êndêŋ môlô nena ôpatu ba hanaŋ hadêŋ avômalô nena hasopa ya ma tem ya Anyô Anêŋ Nakaduŋ atu yanaŋ imiŋ Wapômbêŋ ma ba aŋela nedaŋô nena, ‘Ôpêntêk ma yenaŋ.’ ⁹Ma ôpatu ba hanaŋ hadêŋ

¹ 12:1 Mat 16:5-6; Mak 8:14-15 ² 12:2 Luk 8:17 ³ 12:7 Luk 12:24; Ap 27:34

avômalô nena hadô esopa ya, intu tem yanaŋ imiŋ Wapômbêŋ ma ba aŋela nedaŋô nena, ‘Yahathôŋ ôpêŋ paliŋ.’ ¹⁰Ma anyô te hanaŋ abô kambom hathak Anyô Anêŋ Nakaduŋ atu, ma Wapômbêŋ tem nêŋ ôpêŋ anêŋ kambom vê. Ma doŋtom anyôla hayê Lovak Matheŋ anêŋ ku ba hanaŋ abôma nena, ‘Êntêk ma Ŋgôk Bêŋ anêŋ ku’, êŋ ma Wapômbêŋ tem miŋ nêŋ ôpêŋ anêŋ kambom êŋ vê ami.

¹¹w “Avômalô evaloŋ môlô loŋ ba u unyak yeŋ mena êdô môlô hamiŋ ŋê bêŋbêŋ mena ŋê loŋ buyaŋ iniŋ ŋê bêŋbêŋ maleŋiŋ, êŋ ma miŋ nôkô ba nonaŋ nena, ‘Yêlô tem nanaŋ malê?’ mena ‘nanaŋ viyaŋ aisê?’ ami. Mi. ¹²Lovak Matheŋ tem nêŋ auk êndêŋ môlô ek nonaŋ.”

Anyô lôkmaŋgiŋ atu ba auk mi

¹³Anyô te hamiŋ avômalô nômbêŋ atu kapô ma hanaŋ hadêŋ Yisu aêntêk, “Kêdôŋwaga, wakamik bôk hama yôv ba onaŋ ek aiaŋ bêŋ imbi anêŋ nômkama sam ba nêŋ ôdôŋ te ek ya.”

¹⁴Ma doŋtom Yisu hanaŋ hik ôpêŋ liŋ, “Aisête? Opalê te hatak ya ek yambitak anyô bêŋ ek yambi môlônim nômkama sam?” ¹⁵*Ma Yisu hanaŋ hadêŋ avômalô aêntêk, “Noyabiŋ am katô ek miŋ malemimkilik ek nômkama lomaloma ami. Anyô miŋ hamô lôkmala hathak nômkama ami.”

¹⁶Ma Yisu hanaŋ abô loŋ kapô te hadêŋ thêlô aêntêk, “Anyô lôk nômkama bêŋ te anêŋ nômkama hik anôŋ bêŋ anôŋ hamiŋ ku. ¹⁷Êŋ ma yani lahabi aêntêk, ‘Yatak yenaŋ nôŋ êmô êsê? Yenaŋ unyak kapô sapêŋ putup ba mi.’ ¹⁸Ma yani hanaŋ, ‘Aêŋ ba dô ma yandum aêntêk. Yaseŋ yenaŋ unyak sapêŋ thô ma yandav unyak lukmuk bêŋbêŋ ek yandô yenaŋ nôŋ lôk nômkama sapêŋ êmô kapô. ¹⁹Ma yada yanaŋ êndêŋ ya aêntêk, ‘Ya ma anyô lôkmaŋgiŋ kambom. Yenaŋ nômkama bêŋ anôŋ hamô. Ba tem yanŋaŋ lo yanum ma yamô mavi iyom êtôm wak nômbêŋ intu sapêŋ. Ma miŋ hatôm yandum ku te ami.’”

²⁰“Ma doŋtom Wapômbêŋ hanaŋ hadêŋ ôpêŋ aêntêk, ‘O anyô molo! Bôlôvôŋ êntêk ma tem yanja anêŋ lôkmala vê ba oma, ma opalê tem enja nômkama takatu ba hopesaŋ ek oda?’

²¹y “Noyabiŋ am! Avômalô takatu ba êpôm nômkama bêŋ anôŋ ek thêlôda ba leŋŋpaliŋ Anyô Bêŋ hatôm ôpêntêk, thêlô êŋ ma nômkama mi anôŋ hêk malak leŋ.”

Miŋ nôkô esak nôŋ atu tem imbitak ami

(Mat 6:25-34)

²²⁻²³Ma Yisu hanaŋ hadêŋ anêŋ ŋê ku aêntêk, “Lôkmala ma bêŋ ek nôŋ eyaŋ. Ma leŋŋkupiŋ ma bêŋ ek kwêv lo sup. Aêŋ ba intu yanaŋ

* 12:11 Mak 13:11; Luk 21:12-15 x 12:15 1Ti 6:9-10 y 12:21 Mat 6:19-20

éndêḡ mólô nena miḡ lemimimbi bêḡ anôḡ esak nômkama pik lomaloma êtôm kwêv mena nôḡ ami. ²⁴Mólô lemimimbi menak yelam. Thêlô ku kapô mi. Ma miḡ ethak ewa nôḡ ba etak hamô unyak kapô ek waklavôḡ nôḡ mi ami. Ma doḡtom Wapômbêḡ havakôḡ thêlô. Ma mólô ma Wapômbêḡ lahaviḡ bêḡ anôḡ hamôḡ ek menak ba intu tem eyabiḡ mólô. ²⁵Ma hatôm anyô te hamô ba hakôki ek êḡô pik êntêk, êḡ ma tem kobom êḡ nêḡ yani sa ek êḡô lôkmala dokte imbiḡ e? Ma mi anôḡ. ²⁶Mólô miḡ hatôm nundum nôḡ yaôna aêḡ ami. Aêḡ ba aisê ka mólô lemimhabi bêḡ anôḡ hathak nômkama takêḡ.

²⁷“Lemimimbi alokwaḡ vuak. Thêlô miḡ idum ku lôk epesaḡ sôp ami. Ma doḡtom yanaḡ êndêḡ mólô nena alokwaḡ vuak takêḡ iniḡ lêlêyaḡ hamôḡ ek Kiḡ Solomon anêḡ nômkama mavi sapêḡ. ²⁸Aêḡ ba Wapômbêḡ hêv sôp mavi anôḡ hadêḡ alokwaḡ vuak lo kamuḡ lomaloma atu ba êḡô bidonḡ, êḡ ma anyô ethak ele ba êbôk hathak atum. Aêḡ ba mólô oyala nena Wapômbêḡ lahaviḡ bêḡ anôḡ ek nêḡ sôp êndêḡ mólô imbiḡ. Alikaknena, mólônim ôêvhaviḡ miḡ bêḡ ami. ²⁹Ba miḡ kapôlômim injik am esak oḡgwaḡ malê mena nunum malê ami. ³⁰Ḳê daluk ethak leḡiḡhiki ba êbôlêḡ nôḡ takêḡ, ma doḡtom mólônim Lemambô hayala mólônim malaiḡ ba tem nêḡ nôḡ takêḡ êndêḡ mólô. ³¹Aêḡ ba mólô lemim injik am ek nômbôlêḡ Wapômbêḡ anêḡ loḡ lôkliḡnyak. Êḡ ma tem yani nêḡ nôḡ takêḡ sapêḡ êndêḡ mólô imbiḡ.

³² ^z“Mólô boksipsip ôdônḡ yaôna, miḡ nôkô ami. Lemambô lamavi ek nêḡ loḡ lôkliḡnyak êndêḡ mólô. ³³“Ma mólô owa vuli hathak unim nômkama ma nôḡnêḡ êndêḡ ḡê siv. Noja vak valuselenḡ atu ba tem miḡ kambom ami, ma nusup nômkama kêkêlô lomaloma ek mólô êḡjêk leḡ. Loḡ êḡ ma ḡê vani lo didu mi, ba intu unim nômkama valova tem êḡô. ³⁴Ma loḡ atu ba mólônim nômkama kêkêlô hamô, loḡ êḡ iyom intu tem mólônim lemimhaviḡ êḡô imbiḡ.

Noyabiḡ Anyô Anêḡ Nakaduḡ atu

(*Mat 24:42-51*)

³⁵ ^b“Mólô nôpôpêk am ek nundum ku ba intu nupuk unim sôp ma nôtôm unim atum lam ba noyabiḡ nôḡô ³⁶êtôm avômalô ku takatu ba eyabiḡ iniḡ anyô bêḡ. Thêlônḡ anyô bêḡ bôk hi hayaḡ nôḡ ewa avi vêḡ ma tem êmbôlêḡ esak loḡbô. Yani havôhalêḡ anêḡ loḡ ba hapididiḡ unyak abôlêk ma tem nijik unyak abôlêk vê kethêḡ ba neja yani thô. ³⁷Anyô bêḡ êḡ hayô ba hayê nena anêḡ ḡê ku eyabiḡ yani ba êḡô lêlê, êḡ ma tem yani lamavi ma thêlô nêḡô lôk leḡiḡmavi. Yanaḡ avanôḡ êndêḡ mólô nena anyô bêḡ êḡ tem ipuk anêḡ sôp ku ma enaḡ ek thêlô nêḡdôk

^z 12:32 Mat 14:27; 25:34 ^a 12:33 Mat 6:20; Luk 18:22; Ap 2:45; Jem 5:2

^b 12:35 Mat 25:1-13

nêmô biŋ ma yani nêm nôm êndêŋ thêlô êtôm anyô ku te. ³⁸Anyô bêŋ hale halêm hadêŋ bôlôvôŋ biŋ mena lôkbôk momaŋiniŋ ba hayê anêŋ nê ku miŋ êk sôm ami ma eyabiŋ yani iyom, êŋ ma tem nêm anêŋ lamavi êndêŋ thêlô.

³⁹“Môlô lemimimbi abô êntêk katô. Unyak te anêŋ alaŋ halaŋô abô nena nê vani tem nijik anêŋ unyak vose, êŋ ma yani hêk lêlê ek nê vani miŋ hatôm nijik unyak êŋ vose ami. ⁴⁰Ma Anyô Anêŋ Nakaduŋ atu tem endelêm ba indum môlô nosoŋ kambom. Ba intu nômô lêlê aêŋ iyom.”

⁴¹Ma Pita hanaŋ aêntêk, “Anyô Bêŋ, hêv abô loŋ kapô êntêk hadêŋ yêlô iyom mena hêv hadêŋ avômalô sapêŋ haviŋ e?”

⁴²Êŋ ma Anyô Bêŋ hanaŋ nena, “Yahanaŋ hadêŋ nê takatu ba idum iniŋ anyô bêŋ anêŋ ku mavi êtôm anyô lôkauk bêŋ atu ba hayabiŋ nômkama mavi. Unyak alaŋ hatak yani ek eyabiŋ anêŋ nê ku vi ba nêm nôm êndêŋ i êtôm anêŋ wakma atu ba hatak. Vêm ma hi loŋ buyaŋ. ⁴³Ma unyak alaŋ havôhalêm hathak loŋbô ma hayê nena anyô ku êŋ hadum ku mavi, ma tem lamavi esak ôpêŋ. ⁴⁴Yanaŋ avanôŋ êndêŋ môlô nena unyak alaŋ êŋ tem etak ôpêŋ ek eyabiŋ anêŋ nômkama sapêŋ. ⁴⁵Ma doŋtom anyô ku êŋ lahabi hêk kapô nena, ‘Lêk sawa daim ma yenaŋ anyô bêŋ miŋ havôhalêm ketheŋ ami.’ Êŋ ma hik anyô lo avi ku vi ma hayaŋ nôm lôk hanum waiŋ bêŋ anôŋ aleba halo molo. ⁴⁶Hadum aêŋ ba hathôŋ paliŋ ma unyak alaŋ tem êyô ba indum ôpêŋ esoŋ kambom. Êŋ ma unyak alaŋ tem nêm vovaŋ bêŋ êndêŋ yani ma êndô ôpêŋ êmô imbiŋ nê takatu ba miŋ êvhaviŋ ami.

⁴⁷e “Anyô ku atu ba hayala anêŋ anyô bêŋ anêŋ lahaviŋ ma doŋtom miŋ hapesaŋ nômkama ba hasopa anêŋ anyô bêŋ anêŋ lahaviŋ ami ma tem enja vovaŋ bêŋ. ⁴⁸Ma doŋtom anyô ku atu ba miŋ hayala anêŋ anyô bêŋ anêŋ lahaviŋ ami ma hadum nômkama kambom ma tem enja vovaŋ yaô.

“Ôpatu ba Wapômbêŋ hêv auk bêŋ hadêŋ yani, êŋ ma Wapômbêŋ lahaviŋ yani indum ku bêŋ esak. Ma ôpatu ba Wapômbêŋ hêv auk bêŋ anôŋ hadêŋ yani, êŋ ma Wapômbêŋ lahaviŋ yani indum ku bêŋ anôŋ esak.

Yisu halêm ek embak avômalô vose

(Mat 10:34-36)

⁴⁹“Yahalêm ek yambi atum êndôk pik. Yaleŋhaviŋ lôklokwaŋ nena atum êŋ bôk hathaŋ yôv. ⁵⁰f Tem yanja vovaŋ bêŋ ba intu yakapôlôŋ malaiŋ kambom endeba anêŋ daŋ. ⁵¹Môlô osoŋ nena yahalêm ek yandum avômalô kapôlôŋiŋ êndôk biŋ e? Mi anôŋ! Yanaŋ êndêŋ môlô nena yahalêm ek

^c 12:39 Mat 24:43-44; 1Te 5:2 ^d 12:44 Mat 25:21,23 ^e 12:47 Jem 4:17

^f 12:50 Mak 10:38-39

yambak i vose. ⁵²Yaô lôk emberj yam ma avômalô baherjvi anêj unyak te tem nembaki vose ni ôdôn ju ba lokwanjlo tem nêmbôlij dômiñ êndêj lokwanju ma lokwanju tem nêmbôlij dômiñ êndêj lokwanjlo. ⁵³Tem thêlô nembak i vose, ba lambô tem êmbôlij dômiñ êndêj nakaduñ, ma namalô tem êmbôlij dômiñ êndêj lambô, ma talêbô tem êmbôlij dômiñ êndêj nalavi, ma nalavi tem êmbôlij dômiñ êndêj talêbô, ma yanjavi tem êmbôlij dômiñ êndêj namalô yanavi, ma namalô yanavi tem êmbôlij dômiñ êndêj yanjavi.”

Noyala waklavôn bôlôn êntêk

(Mat 16:2-3; 5:25-26)

⁵⁴Ma Yisu hanañ hadêj avômalô nômbêj atu aêntêk, “Môlô ôyê buliv loŋgavu hamô loñ wak halôk, êj ma môlô onañ nena, ‘Ôthôm tem êyô.’ Êj ma ôthôm hik hayô. ⁵⁵Ma lovak halêm anêj loñ vovañ, êj ma môlô onañ nena, ‘Tem vovañ kambom.’ Êj ma tak vovañ kambom. ⁵⁶Môlô avômalô abôyañ. Môlô ôyê lej lo pik ma oyala anêj ôdôn, ma doñtom waklavôn êntêk ma môlô ôthôn anêj ôdôn paliñ.

⁵⁷“Aisê ka môlô miñ lemimhabi katô nena yenañ abô ma thêthôn mena mi e? ⁵⁸Nodañô! Anyô te hadum ek idum abô ek o ba hawa o ba hi unyak nindum abô. Mamu oveñ loñôndê denañ, êj ma opesañ abô imbiñ yani kethêj. Ma miñ honañ abô mavi hadêj yani ami, êj ma tem ôpêj êmbôv o lôklokwan kambom ba ni êndêj anyô halañô abô. Ma anyô bêj êj tem nêm o ni êndêj sôp bidonj. Ma sôp bidonj tem êmbôv o kisi ba ni etak o êndôk koladôn. ⁵⁹Yanañ êndêj o nena tem ômô koladôn endeba nêm anêm vuli sapêj am. Aêj ba lemimbi katô am!”

Node am liliñ

13 ¹Yôv ma anyô doho êyô ba enañ hadêj Yisu hathak ñê Galili doho êbôk iniñ da ma Pailat hik thêlô vônô ba iniñ thalaleñ hañgasô hathak iniñ da. ²^hMa Yisu hanañ vijañ nena, “Môlô osoñ nena ñê Galili êj iniñ kambom hamôn ek avômalô Galili vi ba malaiñ êj hapôm thêlô e? ³Ma mi. Ma doñtom môlô miñ ole kapôlômmim liliñ ami, êj ma malaiñ tem êpôm môlô imbiñ êtôm wak nômbêj intu sapêj. ⁴Ma anyô hatôm 18 takatu ba unyak daim anêj Siloam hañgôli ba hik thêlô vônô, êj ma môlô osoñ nena thêlônij kambom hamôn ek avômalô Jelusalem iniñ kambom e? ⁵Ma mi. Ma doñtom môlô miñ ole kapôlômmim liliñ ami, êj ma malaiñ tem êpôm môlô imbiñ êtôm wak nômbêj intu sapêj.”

Abô loñ kapô hathak alokwan anôn mi

⁶Ma Yisu hanañ abô loñ kapô te aêntêk, “Alokwan sabo te hamiñ anyô te anêj ku kapô. Ma wak te ma yani hi ku kapô ek ênjê nena hik mena

§ 12:53 Mai 7:6 ^h 13:2 Jon 9:2

mi e? Ma doŋtom mi. ⁷Êŋ ma yani hanaŋ hadêŋ anêŋ anyô ku nena, ‘Ondaŋô. Sondabêŋ lokwaŋlô ma yahalêm ek yanŋê a êntêk anêŋ va ma doŋtom mi. Alokwaŋ êŋ habuliŋ yenaŋ pik anêŋ lênglêŋ, ba dô ma onde lu.’

⁸^j “Ma anyô ku êŋ hanaŋ viyaŋ nena, ‘Anyô bêŋ, otak imiŋ sondabêŋ te vêmam ek yandav pik lo bok la esak ôdôn. ⁹Êŋ ma tem injik anôn êndêŋ sondabêŋ yaŋ endake. Nena mi, ma onde lu.’ ”

Sabat te ma Yisu hadum avi te mavi

¹⁰ Sabat te ma Yisu hanaŋ abô hadêŋ avômalô halôk unyak yeŋ. ¹¹ Ma avi te hamô ba ŋgôk bôk hêv lijiŋ hadêŋ avi êŋ hatôm sondabêŋ 18. Avi êŋ anêŋ dômlokwaŋ lokbaŋ kambom ba miŋ hatôm imiŋ tibum dokte ami ma mi. ¹²⁻¹³ Ma Yisu hayê avi êŋ ma halam “Ôlêm.” Ma avi êŋ halêm ma Yisu hatak baŋ hayôhêk yani ma hanaŋ, “Avi, yahêv anêm lijiŋ vê.” Êŋ ma ketheŋ oyaŋ ma avi êŋ hamiŋ tibum mavi ma habô Wapômbêŋ anêŋ athêŋ.

¹⁴^k Ma doŋtom anyô bêŋ atu ba hayabiŋ unyak yeŋ lamaniŋ hathak Yisu hadum avi êŋ mavi hadêŋ Sabat. Êŋ ma anyô bêŋ atu hanaŋ hadêŋ avômalô aêntêk, “Wak baheŋvi ba lahavute ma wak nindum ku. Ma môlô nôlêm êndêŋ wak takêŋ ek nêm môlônim lijiŋ vê, ma Sabat ma dô.”

¹⁵^l Ma Anyô Bêŋ hanaŋ ôpêŋ anêŋ abô viyaŋ nena, “Môlô ŋê abôyaŋ. Môlô sapêŋ othak opole unim bokmaŋkao lôk doŋki ba i inum ŋaŋ hadêŋ Sabat mena mi e? ¹⁶ Avi êntêk ma Ablaham anêŋ lim te. Sadaŋ hakak yani loŋ hathak lijiŋ hatôm sondabêŋ 18. Ma kambom ek yapole anêŋ yak vê êndêŋ Sabat e? Mi anôn. Êŋ ma nôm mavi.”

¹⁷ Yisu hanaŋ abô êŋ ma ŋê takatu ba êpôlik hathak yani elañô ba mama kambom, ma avômalô sapêŋ leŋiŋmavi hathak nômbêŋ atu ba Yisu hadum.

Wapômbêŋ anêŋ lôkliŋyak ma hatôm malê?

(*Mat 13:31-33; Mak 4:30-32*)

¹⁸ Vêm ma Yisu hanaŋ, “Wapômbêŋ anêŋ loŋ lôkliŋyak ma aisê ba hatôm malê? ¹⁹ Êŋ ma hatôm ava yaônate. Ma anyô te hawa ba havatho halôk anêŋ ku kapô. Ma haveŋ yam ma ava êŋ halumbak bêŋ hatôm alokwaŋ ba menak elav iniŋ unyak halôk anêŋ thaŋaŋ.”

²⁰ Ma Yisu hanaŋ hik thêlô liŋ hathak loŋbô, “Wapômbêŋ anêŋ loŋ lôkliŋyak, êŋ ma hatôm malê? ²¹ Êŋ ma hatôm yis. Avi te hawa yis dokte ba hayelaŋ halôk palawa bêŋ anôn kapô, ma haveŋ yam ma palawa sapêŋ hathiŋ bêŋ.”

ⁱ 13:7 Luk 3:9 ^j 13:8 2Pi 3:9,15 ^k 13:14 Kis 20:9-10; Lo 5:13-14 ^l 13:15 Luk 14:5

Unyak abôlêk yaôna

(Mat 7:13-14,21-23)

22 Yisu hi Jelusalem ma havenj malak lodônjlodônj nenanena ba hadônj avômalô. 23 Ma anyô te hanañ hik yani liñ nena, “Anyô Bêñ, Wapômbêñ tem nêñ anyô tomtom iyom bulubiñ e?”

Ma Yisu hanañ hadêñ thêlô nena, 24 “Môlô majarj anôñ ek numbitak nôyô unyak abôlêk yaôna. Yanañ êndêñ môlô nena tem anyô bêñ anôñ leñjñhaviñ nimbitak nêyô, ma doñtom thêlô miñ hatôm ami. 25^mUnyak alañ tem imbiyô injik unyak abôlêk siñ, êñ ma môlô tem numiñ viyaiñ ma nupididiñ unyak abôlêk ba nodam nena, ‘Anyô bêñ, nunçwik unyak abôlêk vê ek yêlô.’

“Ma doñtom yani tem enañ viyañ nena, ‘Yahathôñ môlô paliñ. Môlô ôlêm anêñ êsê?’

26 “Ma môlô tem nonañ êndêñ yani nena, ‘Bôk yêlô añ nôñ haviñ o ma hôdôñ yêlô hamô yêlôaniñ loñ.’ 27ⁿMa doñtom yani tem enañ nena, ‘Yahathôñ môlô paliñ. Môlô ôlêm anêñ êsê? Môlô ñê kambom ba unu daim ek ya!’

28-29° “Ma avômalô loñ buyañ tem netak pik luvuluvu sapêñ ma ini nejañ nôñ bêñ nêñô Wapômbêñ anêñ loñ lôkliñyak. Êñ ma môlô tem ôñgô Ablaham lo Aisak ma Jekop lôk plopet sapêñ tem nêñô loñ êñ. Ma doñtom Wapômbêñ tem nêñ môlô vê ba môlô tem nodañ asêñ malêñ ba nosañ vemimbôlêk ôdôñ loñ. 30^pOdañô, anyô yaô doho ma tem nimbitak anyô bêñ. Ma anyô bêñ doho ma tem nimbitak anyô yaô.”

Yisu halañ hathak Jelusalem

(Mat 23:37-39)

31 Yisu hanañ abô yôv ma Palisi doho êlêm ma enañ hadêñ Yisu nena, “Otak loñ êntêk ma nu buyañ ek malê nena Helot hadum ek injik o vônô.”

32 Ma Yisu hanañ viyañ nena, “Unu nonañ êndêñ avuñ yatap êñ aêntêk, ‘Ondañô, yaô lo yamuñ ma tem yanêñ ñgôk kambom vê lôk yandum avômalô lôk lijiñ mavi. Ma êtôm wak lô ma tem yançik yenañ ku anêñ dañ siñ.’ 33 Aêñ ba yaô lo yamuñ ma yañ ma tem yamberj ba yana Jelusalem ek malê nena kambom ek plopet ema êñjêk loñ yañda.

34 “Ai, Jelusalem, Jelusalem! Môlô othak uik plopet pôpônô. Ma ñê takatu ba Wapômbêñ hêv halêm ma môlô uik i hathak valu! Alikaknena! Yahadum lôbôlôñ ek yasup nalumi esak doñtom êtôm tale tiñ hasup nali ba êmô banik kapô. Ma doñtom môlô ôdô! 35^qOdañô! Môlônim malak ma tem kambom ba êmô ñgathiniñ! Yanañ avanôñ êndêñ môlô nena môlô

^m 13:25 Mat 25:10-12 ⁿ 13:27 Sng 6:8 ^o 13:28-29 Mat 8:11-12; Sng 107:3

^p 13:30 Mat 19:30 ^q 13:35 Sng 118:26

tem miŋ ôŋgô ya esak loŋbô ami endeba nonaŋ nena, ‘Wapômbêŋ nêŋ lamavi êndêŋ ôpatu ba halêŋ hathak Anyô Bêŋ anêŋ athêŋ!’ am.”

Yisu hadum anyô thiŋ te mavi

14 ¹Sabat te ma Yisu hi hayaŋ nôŋ hamô Palisi iniŋ anyô bêŋ te anêŋ unyak ma thêlô ititiŋ yani lôklokwaŋ. ²Anyô te hathiŋ kambom ba hamô haviŋ yani. ³Ma Yisu hanaŋ hik nê Palisi lôk nê lôkauk hathak abô balabuŋ liŋ nena, “Alalôaniŋ abô balabuŋ te hanaŋ nena alalô hatôm nandum anyô lôk lijiŋ mavi êndêŋ Sabat mena mi e?” ⁴Ma doŋtom thêlô bônôŋ iyom. Êŋ ma yani hawa anyô lijiŋ êŋ ba hadum yani mavi ma hatak yani ba hi.

⁵Ma Yisu hanaŋ hadêŋ thêlô nena, “Môlônim nalumi mena bokmaŋkao la hêv yak halôk lôv hadêŋ Sabat, ma môlô tem kethêŋ unu nodadi imbitak yaiŋ mena mi e?” ⁶Ma thêlô miŋ hatôm nenaŋ abô êŋ viyaŋ ami.

Undum o endeba yaôna

⁷Yisu hayê avômalô êlêŋ ek nejaŋ nôŋ ma thêlô leŋiŋhaviŋ nêndôk nêŋmô nê bêŋbêŋ iniŋ loŋ iyom. Aêŋ ba yani hanaŋ abô loŋ kapô te hadêŋ thêlô nena, ⁸“Anyô te hapôpêk anêŋ nôŋ bêŋ ba halam o ma miŋ nu ômô nê bêŋbêŋ iniŋ loŋ ami. Yakô thêlô bôk netak loŋ êŋ ek anyô lôk athêŋ bêŋ te la. ⁹Ma nôŋ anêŋ alaŋ tem êyô ma enaŋ, ‘O vê ek anyô êntêk enja anêŋ loŋ.’ Êŋ ma tem o mama kambom ba nu ômô nê yaô iniŋ loŋ. ¹⁰Aêŋ ba anyô te halam o ba hu ek noŋgwaŋ nôŋ, êŋ ma nu ômô anyô yaô iniŋ loŋ. Hudum aêŋ ma nôŋ anêŋ alaŋ tem êlêŋ ma enaŋ, ‘Aiyaŋ, ôlêŋ ômô imbiŋ nê bêŋbêŋ.’ Yani hadum aêŋ ma tem onja athêŋ bêŋ ênjêk nê nômbêŋ atu ba êlêŋ eyaŋ nôŋ êŋ. ¹¹“Anyô habô anêŋ athêŋ hathak leŋ ma tem Wapômbêŋ etauviŋ yani. Ma doŋtom anyô hatauviŋ i aleba yaôna ma Wapômbêŋ tem nêŋ athêŋ bêŋ êndêŋ yani.”

¹²Ma Yisu hanaŋ hadêŋ unyak anêŋ alaŋ nena, “Hudum ek ôpôpêk nôŋ bêŋ ma miŋ ondam anêŋ avômalô môlô lôk anêŋ thalaleŋ ma avômalô lôkmaŋgiŋ ami. Embeŋ yam ma thêlô tem nendam o ba nu noŋgwaŋ nôŋ êndôk thêlôniniŋ unyak aêŋ iyom. ¹³Ma doŋtom hôpôpêk nôŋ bêŋ, ma ondam nê siv ma nê baheŋiŋ kambom lôk nê veniŋ kambom ma nê maleŋiŋ pusip. ¹⁴”Jê anêŋ aêŋ ma miŋ hatôm nêŋnêŋ anêŋ nôŋ viyaŋ ami. Êŋ ma tem lemmavi ek malê nena embeŋ yam ma tem Wapômbêŋ nêŋ anêŋ nôŋ êŋ viyaŋ êndêŋ waklavôŋ atu ba nê thêthôŋ mavi iviyô hêk ŋama.”

¹ 14:3 Luk 6:9 ² 14:5 Mat 12:11; Luk 13:15 ³ 14:8 Snd 25:6-7 ⁴ 14:11 Mat 23:12;
Luk 18:14 ⁵ 14:14 Jon 5:29

Abô loŋ kapô hathak nôm bêŋ te
(*Mat 22:1-14*)

15^wAnyô te atu ba hayaŋ nôm hamô haviŋ Yisu halaŋô abô êŋ ma hanaŋ hadêŋ Yisu nena, “Avômalô takatu ba tem nejaŋ nôm nêmo Wapômbêŋ anêŋ loŋ lôkliŋyak anêŋ leŋ nêmo lôk leŋŋmavi.”

16^{Ma} Yisu hanaŋ viyaŋ nena, “Anyô te hatak waklavôŋ te ek êpôpêk anêŋ nôm bêŋ ma hêv abô hadêŋ avômalô bêŋ anôŋ ek nêlêm nejaŋ. 17^{Waklavôŋ} hayô ma yani hêv anêŋ anyô ku ba hi hadêŋ avômalô takatu ba bôk hanaŋ yôv hadêŋ i ma hanaŋ nena, ‘Môlô nôlêm, lêk yêlô apesaŋ nôm yôv.’

18^{“Ma} doŋtom avômalô takêŋ maleŋ baki iyom. Anyô te hanaŋ, ‘Lêk yahêv pik te vuli yôv ba yana ek yaŋgê. Alikakna, ku êŋ havalonŋ ya loŋ ba tem miŋ hatôm yasôk ami.’

19^{“Ma} anyô yaŋ hanaŋ, ‘Lêk yahêv bokmaŋkao laumiŋ vuli ek nindum yenaŋ ku ba tem yana ek yasaê i ek yaŋgê. Alikakna, ku êŋ havalonŋ ya loŋ ba tem miŋ hatôm yasôk ami.’

20^x “^{Ma} anyô yaŋ hanaŋ, ‘Lêk yahawa avi lukmuk ba miŋ hatôm yasôk ami.’

21^{“Êŋ} ma anyô ku hawa abô takêŋ ba hi hadêŋ anêŋ anyô bêŋ. Ma unyak anêŋ alaŋ lamaniŋ kambom ba hanaŋ hadêŋ ôpêŋ nena, ‘Nu ketheŋ êndêŋ malak lôŋ anêŋ loŋôndê bêŋ lôk loŋôndê yaô ma onja ŋê siv lôk ŋê baheŋŋ kambom ma ŋê maleŋŋ pusip lôk ŋê veŋŋ kambom ba ôlêm yenaŋ unyak kapô.’

22^{“Haveŋ} yam ma anyô ku êŋ hanaŋ, ‘Anyô bêŋ, lêk yahadum hatôm honaŋ, ma doŋtom unyak miŋ putup ami denaŋ.’

23^{“Ma} anyô bêŋ hanaŋ hadêŋ anyô ku nena, ‘Otak malak lôŋ ênjêk ma nu ku kapô lôk unyak kudum lôk ŋaŋ onaŋ sapêŋ ba onaŋ lôklokwaŋ nena thêlô nêlêm. Yalenhaviŋ yenaŋ unyak putup am. 24^{Yanaŋ} êndêŋ môlô nena ŋê takatu ba maleŋŋ baki, thêlô miŋ hatôm nejaŋ yenaŋ nôm dokte ami ma mi anôŋ.’ ”

Hudum ek esopa Yisu
(*Mat 10:37-38*)

25^{Avômalô} bêŋ anôŋ i haviŋ Yisu. Ma yani hik i liliŋ ma hanaŋ hadêŋ thêlô nena, 26^y “Anyô hadum ek esopa ya ma doŋtom miŋ hatak lambô lo talêbô ma yanavi lôk nali ma iviyaŋ lôk livi ma anêŋ lôkmala haviŋ ami ma miŋ hatôm imbitak yenaŋ anyô ku ami. 27^{Ma} ôpatu ba miŋ hawa anêŋ alovalaŋaŋsiŋ ba hasopa ya ami ma miŋ hatôm imbitak yenaŋ anyô ku ami.

^w 14:15 Luk 13:29 ^x 14:20 1Ko 7:33 ^y 14:26 Luk 9:23

28 “Môlônim anyô te lahaviŋ endav unyak bêŋ te, ma êmô ba laimbi katô nena hatôm endav unyak êŋ ba injik siŋ e. 29 Ma miŋ lahabi aêŋ ami ma tem endav landiŋ iyom ma miŋ hatôm injik siŋ ami. Ma avômalô sapêŋ tem nêgê ba nemalik esak yani 30 ba nenaŋ nena, ‘Halav landiŋ iyom ma miŋ hatôm injik unyak siŋ ami!’ Ba intu hudum ek osopa ya ma lemimbi katô am.

31 “Ma kiŋ te lahabi injik vovak êndêŋ kiŋ yaŋ, êŋ ma êmô ba laimbi katô êŋa anêŋ nê vovak ma 10,000 iyom ba hatôm nijik vovak êndêŋ kiŋ yaŋ atu ba anêŋ 20,000 e? 32 Ma mi, ma nêŋ abô ni ek kiŋ yaŋ atu ba hamô daim denaŋ ek thai nepesaŋ abô ek vovak dô.

33 “Ma aêŋ iyom ma môlô te lahaviŋ imbitak yenaŋ anyô ku, êŋ ma etak anêŋ nômkama sapêŋ.

34 “Ŋgwêk ma nôŋ mavi. Ma doŋtom ŋgwêk doho thilibuŋ kambom ma tem nindum aisê ek anêŋ vasiŋ êmô esak loŋbô? Mi anôŋ. 35 “Ma anêŋ ku lêk mi ba dô ma nubini. Ŋê lôk leŋôndôŋ ma nodanô abô êntêk katô.”

Abô loŋ kapô hathak boksipsip mi

(Mat 18:12-14)

15 1 Ŋê ewa takis lôk nê idum kambom, thêlô êlêm ek nedanô Yisu anêŋ abô. 2 Ma doŋtom nê Palisi lôk nê lôkauk hathak abô balabuŋ enaŋ abô munuŋmunuŋ nena, “Ôpêntêk hawa nê kambom thô ba hayaŋ nôŋ hamô haviŋ thêlô.”

3 Aêŋ ba Yisu hanaŋ abô loŋ kapô hadêŋ thêlô aêntêk, 4c “Môlônim anyô te anêŋ boksipsip hatôm 100 ba te mi, êŋ ma tem yani etak 99 ba nejaŋ kamuŋ nêŋô ma ni ek êmbôlêm ali atu ba mi endeba êpôm am. 5 Ma hapôm boksipsip êŋ, ma tem ekaliv ênjêk vakôk lôk lamavi ba ni. 6 Ma hayô anêŋ unyak ma tem endam anêŋ avômalô ma enaŋ nena, ‘Yaleŋmavi anêŋ dôêŋ hathak lêk yahapôm yenaŋ boksipsip hathak loŋbô ba nôlêm ek alalô leŋiŋmavi imbiŋ i.’

7 “Yanaŋ êndêŋ môlô nena Wapômbêŋ lamavi hathak avômalô thêthôŋ hatôm 99 takatu ba bôk ele kapôlôŋiŋ liliŋ yôv. Ma doŋtom anyô kambom te hale kapô liliŋ ma tem avômalô malak leŋ leŋiŋmavi anôŋ êtôm ôpatu ba hapôm boksipsip atu ba mi.”

Abô loŋ kapô hathak valuseleŋ mi

8 Ma Yisu hanaŋ, “Avi te anêŋ valuseleŋ seleva laumiŋ hamô ma doŋtom te mi. Êŋ ma yani tem indum malê? Yani tem êtôm atum ba injik unyak kapô kisi ba êmbôlêm endeba êpôm am. 9 Êŋ ma yani halam anêŋ avômalô ba hanaŋ hadêŋ thêlô, ‘Yaleŋmavi anêŋ dôêŋ ek malê nena lêk

z 14:34 Mak 9:49-50 a 14:35 Mat 5:13 b 15:2 Luk 5:30 c 15:4 Ese 34:11,16; Luk 19:10

yahapôm yenaŋ valuselenŋ hathak loŋbô ba alalô leŋiŋmavi.’¹⁰ Yanaŋ êndêŋ môle nena leŋiŋmavi anêŋ aêŋ iyom habitak Wapômbêŋ anêŋ aŋela malêvônŋ hathak anyô kambom te hale kapô liliŋ.”

Abô loŋ kapô hathak nakaduŋ hatak lambô

¹¹Ma Yisu hanaŋ, “Anyô te anêŋ nakaduŋ bôp lo nôk êmô. ¹²Wak te ma nôk hanaŋ hadêŋ lambô aêntêk ‘Wakamik, ômbi anêm nômkama sam ba nêm ôdônŋ yaŋ êndêŋ ya.’ Êŋ ma lambô hik nômkama sam hi ôdônŋ ju.

¹³“Nôk hamô vauna ma hêv anêŋ nômkama ba êv vuli ma yani hawa valuselenŋ sapêŋ ba hi loŋ buyaŋ. Ma yani hadum kambom lomaloma ba habuliŋ anêŋ nômkama sapêŋ. ¹⁴Êŋ ma yani anêŋ valuselenŋ lêk thô, ma bôm bêŋ hayô loŋ êŋ. Ba yani hama kisi kambom. ¹⁵Ma nôk hi hayô ek anyô loŋ êŋ te ma ôpêŋ hêv ku ni ek embakônŋ anêŋ bok. Ku êŋ ma lelaik kambom hêk Isael maleŋiŋ. ¹⁶Ma nôk hama kisi ba lahaviŋ enjaŋ bok iniŋ nôm, ma doŋtom thêlô miŋ êv nôm dokte hadêŋ yani ami.

¹⁷“Êŋ ma yani hawa auk mavi ma hanaŋ, ‘Ai, Wakamik anêŋ nê ku sapêŋ eyaŋ nôm mavi bêŋ anônŋ. Ma doŋtom yahamô loŋ êntêk ba yahama kisi kambom ba tem yama! ¹⁸^dYambiyô ba yana ek wakamik ma yanaŋ êndêŋ yani aêntêk, “Wakamik, yahadum kambom bêŋ hadêŋ o lôk Wapômbêŋ. ¹⁹Ya miŋ anyô mavi hatôm ondam ya nena nalum ami. Otak ya êtôm anêm anyô ku te.”’

²⁰“Yôv ma yani haviyô ba hi hadêŋ lambô. Ma hamiŋ daim denaŋ ma lambô hayê ba lahiki kambom hathak yani. Ma halaŋviŋ ba hi hadêŋ namalô ma havalonŋ ba halaŋ hathak.

²¹“Ma nakaduŋ hanaŋ hadêŋ lambô aêntêk, ‘Wakamik yahadum kambom bêŋ hadêŋ o lôk Wapômbêŋ. Ya miŋ anyô mavi hatôm ondam ya nena nalum ami.’

²²“Ma doŋtom lambô halam hadêŋ anêŋ nê ku nena, ‘Ketheŋ! Noja kwêv daim mavi te êlêm ek naŋgik esak yenaŋ okna. Ma notak mote êndôk baŋwasiŋ ma uŋgwik va bokŋgôp esak vakapô. ²³Ma môle unu noja bokmaŋkao dopdop te êlêm ma uŋgwik ek alalô aŋgaŋ lôk leŋiŋmavi. ²⁴^eEk malê nena yenaŋ okna êntêk bôk hama yôv, ma doŋtom lêk hamô lôkmala hathak loŋbô. Yani bôk mi, ma doŋtom lêk apôm yani hathak loŋbô.’ Êŋ ma thêlô eŋgabôm nôm bêŋ ba eyaŋ lôk leŋiŋmavi.

²⁵“Ma namalô bôp haveŋ ku denaŋ. Ma haveŋ yam ma yani hale halêm anêŋ ku kapô ba habobo unyak ma halaŋô avômaloŋ eloyeŋ bêŋ. ²⁶Êŋ ma yani halam anyô ku te halêm ma hanaŋ hik yani liŋ, ‘Idum malê?’ ²⁷Ma anyô ku hanaŋ hadêŋ yani nena, ‘Mamuyaŋ molok hale halêm hathak loŋbô ba lemambô hik bokmaŋkao dopdop te ek malê nena yani hamô mavi ba halêm.’

^d 15:18 Sng 51:4 ^e 15:24 Ep 2:1,5

28 “Bôp halan̄j abô ênj ma lamanij kambom ba hadô ni unyak kapô. Ênj ma lambô hale yainj ma hadum ek indum yani lamavi. 29-30 Ma doŋtom yani hanaŋ hadênj lambô aêntêk, ‘Ondan̄j! Aisê ba huik bok sinj mavi ek nalum atu ba hadô o ba hi buyan̄j. Yani habulij anêm nômkama sapênj ba hêv hadênj avi idum sek walilij. Ma ya ma yahayabin̄j o mavi ba yahalan̄j anêm abô hatôm sondabênj nômbênj intu sapênj. Yahadum anêm ku hatôm anyô oyan̄j. Ma doŋtom miŋ bôk huik bok nate ek ya lôk yenaŋ njê môlô ami.’

31 “Ma lambô hanaŋ hadênj yani nena, ‘Yenaŋ okna, wak nômbênj intu ma hômô haviŋ ya ba yenaŋ nômkama sapênj ma o iyom anêm. 32 Ma doŋtom lêk ma alalô leŋijmavi ek malê nena mamuyan̄j molok bôk mi ma lêk alalô apôm yani hathak loŋbô. Alalô ason̄j nena bôk hama ma doŋtom lêk hamô lôkmala hathak loŋbô.’ ”

Abô loŋ kapô hathak kobom neyabin̄j valuselen̄j

16 1 Yisu hanaŋ hadênj anênj njê ku nena, “Anyô lôkman̄gij te hatak anyô te ek eyabin̄j anênj ku. Ma haveŋ yam ma halan̄j nena ôpênj habulij anênj nômkama. 2 Ba intu halam yani ba hanaŋ, ‘Yahalan̄j nena hubulij yenaŋ nômkama. Ba oto anêm ku anênj lavônj êlêm ek yan̄gê. O miŋ hatôm oyabin̄j yenaŋ ku esak loŋbô ami.’

3 “Ma anyô ku lahabi aêntêk, ‘Yenaŋ anyô bênj tem nêm ya vê ênjêk anênj ku, aênj ba yandum malê. Ya miŋ anyô lôklokwan̄j hatôm yandum ku êmô ku kapô ami. Lôk ya mama ek yapetenak ek avômalô nênen̄j ya sa. 4 Ai! Yahayala nôm atu ba yandum ek avômalô leŋijmavi ba neja ya thô êndênj waklavônj atu ba ya ku mi.’

5 “Aênj ba yani halam njê takatu ba bôk ewa anyô bênj anênj nômkama ba anênj viyan̄j hêk denaŋ. Anyô mônj hayô ba yani hanaŋ hik ôpênj liŋ, ‘Howa yenaŋ anyô bênj anênj nômkama vithê ba anênj viyan̄j hêk?’

6 “Ma hanaŋ, ‘Yahawa nôm lêŋlênj lôk uŋ hatôm 100.’ Ênj ma anyô ku hanaŋ, ‘Onja kapyia atu ba bôk ato anêm nômkama halôk êlêm ma oto 50 iyom.’

7 “Yôv ma hanaŋ hadênj yan̄j atu ba haveŋ yam, ‘Anêm viyan̄j ma vithê?’
“Ênj ma ôpênj hanaŋ, ‘Yahawa wit lôk vak hatôm 100.’

“Ma anyô ku hanaŋ, ‘Onja kapyia atu ba bôk ato anêm nômkama halôk êlêm ma oto 80 iyom.’

8 “Ma haveŋ yam ma anyô lôkman̄gij atu hayê nôm atu ba anênj anyô ku hadum. Ênj ma hanaŋ nena ôpênj ma anyô kambom ma doŋtom hadum nômkama hatôm anyô lôkauk bênj. Avanônj, njê pik eyala kobom pik mavi anônj hamônj ek avômalô takatu ba esopa deda.

9 “Yanaŋ êndênj môlô nena noja nômkama pik ba nônen̄j êndênj avômalô vi ek thêlô leŋijmavi êndênj môlô. Ma waklavônj atu ba nômkama mi, ênj ma tem Wapômbênj enja môlô thô ba unu unyak atu ba tem nômô mavi wak nômbênj intu sapênj.

10^f “Ôpatu ba hayabiŋ nôm yaðnena mavi ma hatôm eyabiŋ nômbêŋ mavi aêŋ iyom. Ma ôpatu ba hayabiŋ nôm yaðnena kambom ma tem eyabiŋ nômbêŋ kambom aêŋ iyom. 11 Aêŋ ba oyabiŋ nômkama pik êntêk kambom, êŋ ma opalê tem nêŋ nômkama anôŋ êndêŋ môlô? Mi. 12 Ma oyabiŋ anyô yaŋ anêŋ nômkama kambom, êŋ ma opalê tem nêŋ nômkama ek môlôda? Milôk.

13^g “Anyô ku te miŋ hatôm indum anyô bêŋ ju iniŋ ku ami. Ma tem la imbiŋ anyô yaŋ ma kapô êndô yaŋ. Ma tem ma endahaliŋ anyô yaŋ ma imbuliŋ dôŋ ek anyô yaŋ. Môlô miŋ hatôm nosopa Wapômbêŋ lôk valuselen ami.”

14 Ijê Palisi takatu ba leŋiŋhaviŋ valuselen elañô Yisu anêŋ abô takêŋ ba maleŋ thêlêv hathak Yisu. 15^h Ma Yisu hanaŋ hadêŋ thêlô, “Môlô udum ek avômalô leŋiŋimbi nena môlô ŋê thêthôn mavi. Ma doŋtom Wapômbêŋ hayala môlônim kapôlômim. Nôm takatu ba avômalô leŋiŋhabi nena nôm mavi anôŋ, êŋ ma Wapômbêŋ hayê nena nôm ôvathek.

Yisu hanaŋ abô hathak balabuŋ

16ⁱ “Abô balabuŋ lôk plopet iniŋ abô iyom hayabiŋ avômalô aleba hayô Jon anêŋ waklavôn. Ma lêk yahanaŋ Abô Mavi bêŋ hathak Wapômbêŋ anêŋ loŋ lôkliŋyak. Ba avômalô bêŋ anôŋ lôklokwaŋ ek nimbatak nêyô loŋ lôkliŋyak êŋ kapô ba ini. 17^j Pik lo leŋ hatôm nêŋ yak. Ma doŋtom Wapômbêŋ anêŋ abô balabuŋ bunate miŋ hatôm nêŋ yak ami.

18^k “Anyô te hadô yanavi ba hawa avi yaŋ, êŋ ma hadum sek. Ma anyô te hawa avi atu ba yamalô bôk hadô, êŋ ma hadum sek haviŋ.”

Anyô lôkmaŋgiŋ lôk Lasalus

19 “Anyô lôkmaŋgiŋ te hamô ba wak nômbêŋ intu sapêŋ ma yani hik kwêv thapuk lo sôp thalalen kêkêlô ba hayaŋ nôm mavi lomalama lôk lamavi bêŋ anôŋ. 20 Ma anyô siv te anêŋ athêŋ nena Lasalus hêk ôpêŋ anêŋ malak badêŋ abôlêk. Ma palê hatêtô liŋkupik lôkthô. 21 Ma yani lahaviŋ enjaŋ ôpêŋ anêŋ nôm mapmap atu ba ibi hi, ma doŋtom mi. Yani hamô ma avuŋ ethak êlêm elami anêŋ palê.

22 “Haveŋ yam ma anyô siv hama, ma aŋela ewa yani ba i êdô hamô habobo Ablaham. Ma anyô lôkmaŋgiŋ êŋ hama haviŋ ba elav. 23 Anyô lôkmaŋgiŋ hamô ŋê ŋama iniŋ loŋ ba hawa vovaŋ bêŋ. Yani hêv ma liŋ ba hayê Ablaham lo Lasalus êmô daim bô. 24 Êŋ ma yani halam nena, ‘Wakamik Ablaham, lem ek ya ba nêŋ Lasalus ek etak baŋgwasiŋ kupik

^f 16:10 Luk 19:17-26 ^g 16:13 Mat 6:24 ^h 16:15 Mat 23:28; Luk 18:9-14

ⁱ 16:16 Mat 11:12-13 ^j 16:17 Mat 5:18 ^k 16:18 Mat 5:31-32; 19:9; Mak 10:11-12;

Lom 7:2-3; 1Ko 7:10-11

éndòk ñaŋ ba etak êyô êmô yadahalaŋ ek thilibuŋ ek malê nena yahawa vovaŋ bêŋ anôŋ hamô atum êntêk.’

²⁵ “Ma doŋtom Ablaham hanaŋ viyaŋ nena, ‘Yenaŋ okna, sêbòk ba hómô pik ma howa anêm nôm mavi yôv ma Lasalus hawa anêŋ kambom. Ma doŋtom lêk yêlô êv yani thêvô ma o ma lêk howa vovaŋ. ²⁶Ma Wapômbeŋ bók hatak kolosoŋ bêŋ te hêk malêvôŋ ek yêlô ma môlô. Ba intu miŋ hatôm môlô nôlêm êndêŋ yêlô ma yêlô nasók êndêŋ môlô ami.’

²⁷ “Ma ôpêŋ hanaŋ, ‘Aêŋ ba wakamik, hatôm nêŋ Lasalus ba endeni wakamik anêŋ unyak ²⁸ma enaŋ abô lôkklokaŋ êndêŋ yenaŋ aiaŋ baheŋvi takatu ek miŋ nêlêm loŋ vovaŋ bêŋ êntêk imbiŋ ya ami.’

²⁹ “Ma doŋtom Ablaham hanaŋ, ‘Mose lo plopet iniŋ abô hêk ba thêlô nedaŋô ba nesopa.’

³⁰ “Ma ôpêŋ hanaŋ, ‘Wakamik Ablaham, miŋ hatôm ami. Ma doŋtom anyô ñama te ni êndêŋ thêlô, êŋ ma tem thêlô nede kapôlôŋiŋ liliŋ.’

³¹ “Ma doŋtom Ablaham hanaŋ hadêŋ yani nena, ‘Thêlô miŋ elañô Mose lo plopet iniŋ abô ami. Êŋ ma anyô ñama te haviyô hathak loŋbô, ma tem miŋ nedaŋô anêŋ abô imbiŋ ami.’ ”

Kambom hathak habuliŋ êvhaviŋ

(*Mat 18:6-7; Mak 9:42-48*)

17 ¹Yisu hanaŋ hadêŋ anêŋ ñê ku nena, “Nôm lomaloma tem êndòk avômalô leŋiŋ ek nindum kambom. Ma doŋtom vovaŋ bêŋ tem êpôm opalêla takatu ba indum nôŋ êŋ. ²Ma anyô te hadum ba yenaŋ amena atu ba hêvhaviŋ ya te hêv yak, ôpêŋ tem êpôm malaiŋ bêŋ anôŋ. Ôpêŋ tem nêsôkwêŋ valu bêŋ te esak laselo ba nimbi yani êndòk ñgwêk makidiŋ ba ema. Malaiŋ êŋ ma yaôna ek malaiŋ atu ba yani tem êpôm embeŋ yam. ³Aêŋ ba noyabiŋ am.

“Mamuyaŋ hadum kambom hadêŋ o, êŋ ma nu opesaŋ abô imbiŋ yani. Ma yani hale kapô liliŋ, êŋ ma nêŋ anêŋ kambom êŋ vê. ⁴Wak te iyom ma mamuyaŋ hadum kambom hadêŋ o hatôm bôlôŋ baheŋvi ba lahavuju, ma bôlôŋ baheŋvi ba lahavuju havôhalêm hanaŋ hadêŋ o nena, ‘Alikakna, yahadum kambom’, êŋ ma nêŋ anêŋ kambom vê.”

Êvhaviŋ

⁵Ma aposel enaŋ hadêŋ Anyô Bêŋ nena, “Undum yêlôaniŋ êvhaviŋ indumbak bêŋ!”

⁶ “Ma Anyô Bêŋ hanaŋ, “Môlônim ôêvhaviŋ ma yaôna hatôm ava yaônate, êŋ ma hatôm nonaŋ êndêŋ alokwaŋ sabo êntêk, ‘Osapu oda ba nu umiŋ ñgwêk,’ êŋ ma tem endañô môlônim abô.”

¹ 17:3 Mat 18:15 ^m 17:4 Mat 18:21-22 ⁿ 17:6 Mat 17:20; 21:21

Ŋê ku iniŋ auk

⁷Ma Yisu hanaŋ, “Môlô othak ôêv ku nêpôpêk nôm hadêŋ malak lôŋ te. Êŋ ma ŋê bêŋbêŋ tem nenaŋ êndêŋ thêlô nena nejaŋ nôm êmôŋ e? Mi. ⁸Ŋê bêŋbêŋ tem nenaŋ êndêŋ thêlô nena, ‘Nôpôpêk yêlôaniŋ nôm êmôŋ ma môlônim emberŋ yam.’ ⁹Ma tem ŋê bêŋbêŋ nenaŋ leŋŋŋmavi bêŋ êndêŋ malak lôŋ êŋ e? Mi, thêlô idum iniŋ ku iyom. ¹⁰Ma môlô aêŋ iyom, môlô udum ku sapêŋ atu ba Anyô Bêŋ hêv hadêŋ môlô yôv, êŋ ma nonaŋ, ‘Yêlô ma ŋê ku iyom ba adum yêlôaniŋ ku iyom.’ ”

Yisu hadum anyô laumiŋ mavi

¹¹Yisu hi Jelusalem denaŋ ba hasopa loŋôndê atu ba haveŋ Samalia lo Galili iniŋ pik malêvôŋ. ¹²Ma hi habobo malak te ma ŋê lepla laumiŋ êlêm êpôm yani. Thêlô imiŋ daim dokte ¹³Ma elam nena, “Anyô Bêŋ Yisu, lem ek yêlô.”

¹⁴Ma Yisu hayê thêlô ma hanaŋ, “Môlô unu uŋgwik am thô êndêŋ ŋê êbôk da.” Êŋ ma thêlô evenŋ ba i denaŋ ma leŋviŋkupik habitak mavi.

¹⁵Ma thêlô êŋ te hayê nena liŋkupik lêk habitak mavi ma halehi ma halam kaêk lôk habô Wapômbêŋ anêŋ athêŋ. ¹⁶Ma hayô ma halek vadôŋ lêlô ba thohavloma halôk pik habobo Yisu valuvi ma hêv lamavi hadêŋ yani. Ôpêŋ ma anyô Samalia te.

¹⁷Ma Yisu hanaŋ, “Yahadum anyô laumiŋ mavi. Ma anyô baheŋvi ba lahavuva êmô êsê? ¹⁸Aisê ka anyô loŋ buyaŋ iyom hale halêm ek habô Wapômbêŋ anêŋ athêŋ?” ¹⁹Ma Yisu hanaŋ hadêŋ ôpêŋ aêntêk, “Umbiyô ba nu, anêm hôêvhaŋiŋ hadum ba o mavi.”

Wapômbêŋ anêŋ loŋ lôkliŋyak tem êlêm

(*Mat 24:23-28,37-41; Mak 13:14-23*)

²⁰Ŋê Palisi enaŋ hik Yisu liŋ nena, “Aŋgê ka tem Wapômbêŋ anêŋ loŋ lôkliŋyak êlêm?” Ma Yisu hanaŋ viyaŋ nena, “Wapômbêŋ anêŋ loŋ lôkliŋyak halêm ma tem miŋ êlêm lôk lavôŋŋiŋ ek avômalô nêgê ami. ²¹Aêŋ ba tem miŋ nenaŋ nena, ‘Ôŋgô, Wapômbêŋ anêŋ loŋ lôkliŋyak êntêk aêŋ’ mena ‘Endaku aêŋ’ ami. Mi, Wapômbêŋ anêŋ loŋ lôkliŋyak lêk hamô môlô malêvôŋ.”

²²Ma Yisu hanaŋ hadêŋ anêŋ ŋê ku nena, “Wak te tem êyô ba môlô tem lemimimbiŋ bêŋ anôŋ ek ôŋgô Anyô Anêŋ Nakaduŋ atu, ma doŋtom môlô tem miŋ ôŋgô ami. ²³Ma avômalô tem nenaŋ êndêŋ môlô nena, ‘Ôŋgô, yani hamiŋ loŋ êntêk!’ mena ‘hamiŋ loŋ endaku!’ Êŋ ma môlô nômô maliŋyaô ma miŋ nosopa thêlô ami ²⁴ek malê nena Anyô Anêŋ Nakaduŋ atu anêŋ waklavôŋ ma tem avômalô sapêŋ nêgê êtôm damak

° 17:13 Wkp 13:45-46 Þ 17:14 Wkp 14:2-3; Mat 8:3-4 ¶ 17:23 Mak 13:21; Luk 21:8

hêv ba habi deda havej lej lôkthô. ²⁵Ma doŋtom tem yanja vovaŋ lomaloma ma môlô ŋê bôlônj êntêk tem nômbôlinj dômmim êndênj ya vêmam.

²⁶“Anyô Anêj Nakaduŋ atu anêj waklavônj tem êtôm sêbôk ba Noa anêj waklavônj. ²⁷Avômalô eyaŋ lo inum ma ewa i aleba êthônj paliŋ ma Noa hi yeŋ kapô. Êj ma ŋambô bêj hayô ba habulinj thêlô sapêj. ²⁸⁷Aêj ba hatôm aêsêbôk ba Lot anêj waklavônj. Avômalô eyaŋ ba inum ma êv vuli lôk ewa vuli ma evatho ku lôk elav iniŋ unyak. ²⁹Ma doŋtom wak atu ba Lot hatak Sodom ba hi ma atum lôk valu vovaŋ solpa halôk anêj lej ba habulinj thêlô sapêj. ³⁰Waklavônj atu ba Anyô Anêj Nakaduŋ atu injik i thô ma tem imbitak ketheŋ oyaŋ aêj iyom.

³¹⁸ “Wak êj ma anyô te hamô unyak vôn ma anêj nômkama hamô unyak kapô, êj ma miŋ ni unyak kapô ek enja anêj nômkama ami. Mi, êsôv ba ni iyom. Ma aêj iyom ma anyôla hamiŋ ku kapô ma miŋ endeni unyak ami. Mi, êsôv ba ni iyom. ³²⁹Môlô lemim imbi Lot yanavi! ³³⁹Anyô te hadum ek embalonj yanida anêj lôkmala loŋ ma anêj lôkmala tem nêmyak. Ma doŋtom anyô te hatak anêj lôkmala ma anêj lôkmala tem êmô mavi.

³⁴“Yanaŋ êndênj môlô nena bôlôvônj êj ma anyô ju tem nêjêk yêm doŋtom ma tem neja anyô yaŋ ma yaŋ ênjêk. ³⁵⁻³⁶Ma avi ju tem nepesaŋ iniŋ palawa ma tem neja avi yaŋ ma yaŋ êmô.”

³⁷⁹Jê ku enaŋ hik Yisu liŋ nena, “Anyô Bêj, nôm êj tem imbitak êsê?”

Ma Yisu hanaŋ viyaŋ nena, “Menak lambek ethak doŋtom ba êmô loŋ takatu ba alim hapalê hêk.”

Abô loŋ kapô hathak avi tôp lôk anyô halaŋô abô

18 ¹⁹Yisu hanaŋ abô loŋ kapô te hadênj thêlô ek netej mek êtôm wak nômbênj intu sapêj ma miŋ kapôlônjinj enŋgiap ami. ²Aêj ba yani hanaŋ aêntêk, “Malak lôŋ te ma anyô bêj halaŋô avômalô iniŋ abô hamô. Yani ma miŋ hakô Wapômbênj ami ma hapôlik ek avômalô iniŋ abô haviŋ. ³Ma avi tôp te hamô lôŋ êj. Ma yani hi hadênj anyô bêj êj lôbôlônj ma hanaŋ, ‘Anyô te habulinj ya. Ma ôlêm ondanô yenaŋ abô ba opesaŋ.’ ⁴Ma doŋtom anyô bêj hadô avi tôp êj anêj abô hatôm wak bêj anônj.

“Haveŋ yam ma anyô bêj êj lahabi nena, ‘Miŋ yahalaŋô Wapômbênj anêj abô ami ma yakapôlônj hadô avômalô iniŋ abô haviŋ, ⁵ma doŋtom yahadô ek avi tôp êntêk êlêm wak nômbênj intu sapêj ba imbulinj yenaŋ auk. Aêj ba yandanô yani anêj abô ba yapesaŋ ketheŋ ek yani êmô tiŋinj.’”

⁷ 17:28 Stt 18:20–19:25 ⁸ 17:31 Mat 24:17-18 ⁹ 17:32 Stt 19:17,26 ⁹ 17:33 Luk 9:24

⁷ 17:36 ⁹Jê lôkawk vi enaŋ nena abô doho atu ba Luk hato ma hêk denaŋ. Abô êj ma aêntêk: Anyô ju êmô ku kapô ma neja yaŋ ma yaŋ êmô. ⁹ 18:1 Kol 4:2; 1Te 5:17

⁶Ma Anyô Bêñ Yisu hanañ, “Noja auk esak anyô bêñ kambom êntêk anêñ kobom. ⁷Aêñ ba Wapômbêñ tem endañô anêñ avômalô takatu ba bôk hatak i yôv iniñ asêñ atu ba elañ bôlôvônñ ba wak mena mi e? Tem endañô. Ma tem yani endañô yaôyaô e? ⁸Mi anôñ! Yanañ avanônñ biñ nena yani tem endañô kethêñ ma tem epesañ. Ma doñtom Anyô Anêñ Nakaduñ atu halêm pik hathak loñbô, êñ ma tem êpôm nena avômalô êvhaviñ doho êmô mena mi e?”

Abô loñ kapô hathak anyô ju eteñ mek

⁹Ma Yisu hanañ abô loñ kapô te hadêñ avômalô takatu ba leñññhabi nena thêlô ma avômalô thêthônñ iyom ba êyê avômalô vi kambom. Êñ ma Yisu hanañ nena, ¹⁰“Anyô ju i unyak mathêñ ek neteñ mek. Anyô yañ ma Palisi ma yañ ma anyô hawa takis. ¹¹Palisi êñ da hamiñ ba hateñ mek nena, ‘Wapômbêñ, mavi anôñ ek ya anyô mavi ma ya miñ hatôm anyô vi ami. Thêlô ma ñê vani lôk ñê kambom lôk ñê idum sek haviñ anyô yañ yanavi. Ma ya ma mi anôñ, ya ma miñ hatôm anyô hawa takis endaku ami. ¹²ˆSonda te anêñ wak ju ma yahavak balabuñ ek nôm. Ma nômkama nômbêñ atu ba yahawa ma yahabi sam hi ôdônñ laumiñ ba yahêv ôdônñ te hadêñ o.’

¹³ˆ“Ma doñtom anyô hawa takis hamiñ daim ma hakô ek êñjê leñ. Ma yani hakôm ba hatak bañ luvi hêk madaluk siñ ma hanañ, ‘Wapômbêñ, ya anyô kambom ba nêm kapôlôm ek ya.’”

¹⁴ˆMa Yisu hanañ, “Yanañ êndêñ môlô nena anyô hawa takis havôhi anêñ unyak ma lêk anyô thêthônñ hêk Wapômbêñ ma. Ma anyô yañ ma mi. Ôpatu ba hêv anêñ athêñ liñ ma tem Wapômbêñ etauviñ anêñ athêñ. Ma doñtom ôpatu ba hatauviñ i ma tem Wapômbêñ nêm anêñ athêñ liñ.”

Yisu hêv mek hathak avômena

(*Mat 19:13-15; Mak 10:13-16*)

¹⁵Avômalô ewa iniñ avômena yaônena i hadêñ Yisu ek etak bañ êyô êñjêk thêlô. Ma anêñ ñê ku êyê ma ethañ i. ¹⁶Ma doñtom Yisu halam avômena êlêm ma hanañ nena, “Notak avômena yaônena ba nêlêm êndêñ ya ma miñ numiñ loñ siñ ami ek malê nena avômalô takatu ba athêñ mi hatôm avômena takêntêk ma Wapômbêñ anêñ loñ lôkliñyak ma thêlônñiñ. ¹⁷ˆYanañ avanônñ êndêñ môlô nena ôpatu ba miñ hawa Wapômbêñ anêñ loñ lôkliñyak hatôm avômena yaônena ami ma miñ hatôm imbitak êyô loñ êñ kapô ba ni ami. Ma mi.”

ˆ 18:12 Ais 58:1-4; Mat 23:23 ˆ 18:13 Sng 51:1 ˆ 18:14 Mat 23:12 ˆ 18:17 Mat 18:3

Anyô lôk nômkama bêñ hanañ abô haviñ Yisu
(*Mat 19:16-30; Mak 10:17-31*)

18^bAnyô bêñ te hanañ hik Yisu liñ nena, “Kêdôñwaga mavi, ma yandum malê ek yamô lôkmala êtôm wak nômbêñ intu sapêñ?”

19Ma Yisu hanañ, “Holam ya nena mavi eka? Anyô late miñ mavi ami ma Wapômbêñ iyom intu ba mavi. 20‘Abô balabuñ ma bôk hoyala yôv: ‘Miñ undum sek imbiñ anyô yañ yanavi ami. Miñ nuñgwik anyô vônô ami. Miñ onja vani ami. Miñ onañ abôyañ esak anyô vi ba undum abô ek i ami. Ma ondovak lemambô lo lemtambô.’”

21Ma anyô bêñ êñ hanañ, “Ya yaôna aleba lêk ma yahasopa abô balabuñ takêñ.”

22Ma Yisu halañô ma hanañ hadêñ ôpêñ nena, “Mavi anôñ, ma doñtom nômlate hamô denañ. Nu nêñ anêñ nômkama sapêñ ek avômalô nêñem vuli ma onja valuseleñ sapêñ ba nêñ êndêñ ñê siv. Êñ ma tem anêñ nômkama mavi lomaloma êmô malak leñ. Ma ôlêñ osopa ya.”

23Yani ma anyô lôk nômkama bêñ anôñ. Ba intu halañô abô êñ ma hêv malaiñ bêñ hadêñ yani ba hi lôk lamalaiñ. 24Yisu hayê yani lamalaiñ ma hanañ, “Ïjê lôk nômkama bêñ tem nêpôm malaiñ bêñ ek nimbitak nêyô Wapômbêñ anêñ loñ lôkliñyak kapô ba ini. 25Avanôñ biñ nena miñ malaiñ bêñ ek bok kamel imbitak êyô luvik idu sôp anêñ abyan ba ni ami, ma doñtom malaiñ anôñ ek anyô lôk nômkama bêñ te imbitak êyô Wapômbêñ anêñ loñ lôkliñyak kapô.”

26Avômalô elañô abô êñ ma enañ nena, “Avanôñ e? Aêñ ba miñ hatôm anyôla imbitak êyô Wapômbêñ anêñ loñ lôkliñyak kapô ba ni ami e?”

27Ma Yisu hanañ, “Nôm takatu ba anyô miñ hatôm nindum ami, intu Wapômbêñ hatôm indum.”

28Ma Pita hanañ, “Yêlô bôk atak yêlôaniñ nômkama sapêñ ba alêñ asopa o.”

29Ma Yisu hanañ hadêñ thêlô nena, “Yanañ avanôñ nena avômalô takatu ba leññhabi Wapômbêñ anêñ loñ lôkliñyak ba etak iniñ unyak lo avi ma iviyañ lôk lami ma nali, 30ma thêlô êmô pik denañ ma Wapômbêñ tem nêñ iniñ nômkama lôkthô êndêñ i ba tem nêñ bêñ anôñ êyô êmô iniñ loñ imbiñ ma embeñ yam ma tem nêñ lôkmala atu ba nêñô êtôm wak nômbêñ intu sapêñ êndêñ i imbiñ.”

Yisu hanañ abô hathak anêñ ñama bôlôn te lô
(*Mat 20:17-19; Mak 10:32-34*)

31^dYisu hawa ñê ku laumiñ ba lahavuju takatu hathak doñtom ma hanañ, “Nodañô. Alalô ana daku Jelusalem ma abô tak sêbôk ba plopet

^b 18:18 Luk 10:25 ^c 18:20 Kis 20:12-16; Lo 5:16-20 ^d 18:31 Luk 24:44

eto hathak Anyô Anêḡ Nakaduḡ atu tem imbitak avanôḡ. ³²“Tem nêḡnêḡm yani êḡḡdôk ḡê loḡ buyaḡ Lom baheḡḡḡ. Ma tem nemalik esak yani ba nenaḡ abô lomaloma esak yani ma nêḡsôḡḡwapaḡk êḡyômô yani. ³³Ma neballi yani ba nijik yani vônô. Ma êḡtôm wak lô ma tem yani imbiyô esak loḡḡbô.”

³⁴Ma doḡḡtom ḡê ku miḡ eyala abô takêḡ ami. Abô êḡ anêḡ ôḡdôḡ ma havuḡ ek thêlô ba thêlô miḡ eyala ami ma êḡhôn paliḡ.

Yisu hadum anyô mapusip te mavi

(Mat 20:29-34; Mak 10:46-52)

³⁵Yisu hayô habobo Jeliko ma anyô mapusip te hamô loḡḡndê daḡ vi ba hapetenak ek avômalo nêḡnêḡm yani sa. ³⁶Yani halaḡḡ avômalo bêḡ anôḡ ele ba i ma hanaḡ hik thêlô liḡ nena, “Malê?” ³⁷Ma thêlô enaḡ hadêḡ yani nena, “Yisu anêḡ Nasalet halêḡm.”

³⁸Êḡ ma anyô mapusip halam nena, “Yisu, Devit anêḡ Lim Lukmuk, nêḡm kapôlôm ek ya!”

³⁹Avômalo takatu ba êḡmôḡ ethaḡ yani ba enaḡ, “O bônôḡ.” Ma doḡḡtom yani halam lôklala nena, “Devit anêḡ Lim Lukmuk, nêḡm kapôlôm ek ya!”

⁴⁰Êḡ ma Yisu hamiḡ ma hanaḡ ek thêlô neja ôḡpêḡ êlêḡ. Yani hayô ma Yisu hanaḡ hik yani liḡ nena, ⁴¹“Lemhaviḡ yandum malê êḡḡḡḡ o?”

Ma ôḡpêḡ hanaḡ, “Anyô Bêḡ, yaleḡhaviḡ yanḡê tak.”

⁴²Ma Yisu hanaḡ hadêḡ ôḡpêḡ nena, “Nôḡḡô tak. Anêḡm hôêḡhaviḡ hadum ba hubitak mavi.” ⁴³Ma ketheḡ oyaḡ ma ôḡpêḡ madaluk hakyav ba hayê tak. Ma yani hasopa Yisu lôk habô Wapômbêḡ anêḡ athêḡ. Ma avômalo nômbêḡ atu ba i haviḡ yani êḡyê nôḡm êḡ ba êḡbô Wapômbêḡ anêḡ athêḡ haviḡ.

Yisu hi Sakius anêḡ unyak

19 ¹Yisu hayô Jeliko ma hi iyom. ²Ma anyô lôk valuselenḡ bêḡ te hamô. Yani ma anyô bêḡ hawa takis ba anêḡ athêḡ nena Sakius. ³Yani lahaviḡ êḡḡê nena Yisu ma opalê, ma doḡḡtom avômalo bêḡ anôḡ ma Sakius anyô bidoḡ ba miḡ hatôm êḡḡê ami. ⁴Êḡ ma yani halaḡḡḡḡ hamôḡ ba hi ma hathak alokwaḡ sabo te ba hamô ek êḡḡê Yisu.

⁵Yisu hayô loḡ êḡ ma hêḡ ma hathak leḡ ma hanaḡ, “Sakius, ôḡḡdôk ba ôlêḡ ketheḡ. Yaô ma tem yamô anêḡm unyak.” ⁶Êḡ ma ketheḡ oyaḡ ma Sakius halôk ma hawa Yisu thô lôk lamavi.

⁷Ma avômalo sapêḡ êḡyê ba kapôlôḡḡḡ diḡḡḡḡ ba enaḡ nena, “Yani hi hamô haviḡ anyô kambom te.”

⁸Ma doḡḡtom Sakius haviyô hamiḡ ma hanaḡ hadêḡ Anyô Bêḡ nena, “Anyô Bêḡ, ondaḡḡ. Tem yambi yenaḡ nôḡmkama sam ni ôḡdôḡ ju ba yanêḡm yaḡ êḡḡêḡ ḡê siv. Ma bôk yahasaḡ anyôla ba yahawa anêḡ

^e 18:32 Luk 9:22,44 ^f 18:34 Mak 9:32 ^g 19:7 Luk 15:2 ^h 19:8 Kis 22:1; Nam 5:6-7

valuseleŋ doho vani, êŋ ma tem yanêŋ valuseleŋ êtôm dum ayova êyômô loŋ imbiŋ.”

⁹iMa Yisu hanaŋ hadêŋ yani nena, “Lêk ma Wapômbêŋ hêv avômalô unyak êntêk êŋ bulubiŋ ek malê nena yani ma Ablaham anêŋ nakaduŋ te. ¹⁰jAnyô Anêŋ Nakaduŋ atu halêm ek êmbôlêm nê takatu ba êv yak ek nêŋ i bulubiŋ.”

Abô loŋ kapô hathak anyô bêŋ te hêv valuseleŋ hadêŋ nê ku
(*Mat 25:14-30*)

¹¹Avômalô elarŋô abô êŋ yôv ma Yisu hanaŋ abô loŋ kapô te haviŋ ek malê nena yani lêk habobo Jelusalem. Ma avômalô takêŋ leŋiŋhabi nena yani hayô Jelusalem, êŋ ma Wapômbêŋ anêŋ loŋ lôkliŋyak tem imbitak êmô pik. ¹²Êŋ ma Yisu hanaŋ nena, “Anyô bêŋ te anêŋ namalô tem ni loŋ buyaŋ ek enja athêŋ lôk kuluf kiŋ vêmam ka êmbôlêm anêŋ malak ôdôŋ esak loŋbô ek eyabiŋ anêŋ avômalô. Loŋ êŋ ma daim kambom. ¹³Vêŋ ma yani halam anêŋ nê ku laumiŋ hathak doŋtom ma hêv valuseleŋ hatôm 100 hadêŋ thêlô tomtom sapêŋ. Ma hanaŋ aêntêk, ‘Môlô noja valuseleŋ êntêk ba nundum ku esak endeba yambô alêm esak loŋbô am.’ Yôv ma hatak thêlô ba hi.

¹⁴“Ma doŋtom yanida anêŋ avômalô kapôlôŋiŋ agiap ek yani. Êŋ ma yani hi loŋ buyaŋ ma thêlô êv anyô doho ba esopa yani ek nenaŋ aêntêk, ‘Yêlô adô anyô êntêk imbitak êtôm yêlôaniŋ kiŋ.’

¹⁵“Ma doŋtom yani habitak kiŋ yôv ma havôhalêm ma hanaŋ aêntêk, ‘Nodam nê ku takatu ba bôk yahêv valuseleŋ hadêŋ i ek yayala nena thêlô tomtom bôk êvôv valuseleŋ vithê haviŋ.’

¹⁶“Êŋ ma anyô te hamôŋ hi ma hanaŋ, ‘Anyô bêŋ, yahadum ku hathak anêŋ valuseleŋ êŋ ba yahavôv valuseleŋ hatôm 1,000.’

¹⁷k “Ma anêŋ anyô bêŋ hanaŋ nena, ‘Mavi anôŋ! O anyô katô ba hudum ku mavi. Hoyabiŋ nôŋ yaôna dedauŋ mavi ba intu oyabiŋ malak lôŋ laumiŋ.’

¹⁸“Yôv ma anyô yaŋ halêm ma hanaŋ, ‘Anyô bêŋ, hathak anêŋ valuseleŋ, yahavôv valuseleŋ hatôm 500.’

¹⁹“Ma anêŋ anyô bêŋ hanaŋ hadêŋ yani, ‘Oyabiŋ malak lôŋ baheŋvi.’

²⁰“Yôv ma anyô ku te lô halêm ma hanaŋ, ‘Anyô bêŋ, anêŋ valuseleŋ atutêk. Yahavuvi halôk sôp ba yahadô hamô ²¹ek malê nena yahakô ek o. O ma anyô malem thêlêv. Hothak hôvôv anyô vi iniŋ nômkama ba howa hatôm anêŋ. Ma pik atu ba anyô yaŋ hapaliv yaŋvêk halôk ma hothak howa anêŋ anôŋ.’

²²“Êŋ ma anêŋ anyô bêŋ hanaŋ, ‘O anyô ku mi kambom ba oda anêŋ abô intu hanaŋ o bêŋ. Bôk hoyala yôv nena ya hathak yahavôv anyô vi

ⁱ 19:9 Luk 13:16; Ap 16:31 ^j 19:10 Luk 15:4; Jon 3:17; 1Ti 1:15 ^k 19:17 Luk 16:10

iniñ nôm kama ba yahawa hatôm yenañ. Lôk pik atu ba anyô yañ hapaliv yañvêk halôk ma ya hathak yahawa anêñ anôñ. ²³Ma aisê ka miñ hotak yenañ valuselen halôk unyak valuselen ek êmbôv doho ami ek wakma atu ba yahavôhalêm hathak loñbô ma tem yanja doho êyômô loñ imbiñ?’

²⁴“Êñ ma hanañ hadêñ nê takatu ba imiñ habobo nena, ‘Môlô noja anêñ valuselen hatôm 100 vê ênjêk yani ba nônêm êndêñ ôpatu ba hawa 1,000.’

²⁵“Ma thêlô enañ hadêñ yani nena, ‘Anyô bêñ, yani anêñ 1,000 bôk hamô yôv.’

²⁶^l“Ma yani hanañ, ‘Yanañ êndêñ môlô nena ôpatu ba hadum ku mavi hathak yenañ nôm kama ba habitak bêñ, êñ ma tem yatak doho êyômô loñ imbiñ ba yanêm êndêñ ôpêñ. Ma doñtom ôpatu ba miñ hadum ku hathak yenañ nôm kama ami, êñ ma tem yanêm dokte atu ba havalon loñ vê ênjêk yani.’

²⁷“Ma doñtom nê takatu leññmaniñ hathak ya ba êdô ek yambitak iniñ kiñ, ‘Noja i êlêm loñ êntêk ma ungwik i pôpônô ênjêk yamalen.’ ”

²⁸Yisu hanañ abô êñ yôv ma hamôn ba hi Jelusalem.

Yisu habitak hayô Jelusalem hatôm kiñ
(*Mat 21:1-11; Mak 11:1-11; Jon 12:12-19*)

²⁹Yisu habobo Betpaga lo Betani, malak ju êñ hêk habobo Dum Oliv. Ma hêv anêñ nê ku ju ba i ma hanañ nena, ³⁰“Mamu unu malak entuvulu. Ma numbitak nôyô ma tem ôñgô ekak bok doñki map te loñ ba hamiñ. Bok êñ ma miñ bôk anyôla hayô hamô ami. Ma nopole yak vê ma nondom ba nôlêm. ³¹Ma anyôla hanañ nena, ‘Mamu opole eka’, êñ ma nonañ viyañ nena, ‘Anyô Bêñ lahaviñ indum ku te esak.’ ”

³²Yisu hêv thai ba i ma êyê nôm kama sapêñ hatôm atu ba yani hanañ. ³³Thai epole bok doñki êñ anêñ yak vê ma bok anêñ alañsi enañ hadêñ thai nena, “Mamu opole eka?”

³⁴Ma thai enañ, “Anyô Bêñ lahaviñ indum ku te esak.”

³⁵Êñ ma thai ewa bok doñki ba i êv hadêñ Yisu. Ma thai ibi iniñ kwêv thilibuñ daim thô ba engava hayôhêk bok doñki dômlokwañ, ma thai êv Yisu sa ek hathak hayô hamô bok êñ. ³⁶Ma Yisu hi ma avômalô engava iniñ kwêv thilibuñ hêk loñondê.

³⁷Yani halôk Dum Oliv ek ni vi tuvulu Jelusalem. Ma avômalô nômbênj atu ba esopa yani leññmavi hathak nômbithi nômbênj atu ba bôk thêlô êyê. Ba êbô Wapômbênj ba elam nena,

³⁸^m “Wapômbênj nêm lamavi êndêñ kiñ atu ba halêm hathak Anyô Bêñ anêñ athêñ!

Kapya Yeñ 118:26

Avômalô malak leñ leññmavi ma alalô nanêm athêñ lôkmañgiñ êndêñ Wapômbênj esak leñ ba ni.”

^l 19:26 Mat 13:12; Luk 8:18 ^m 19:38 Luk 2:14

³⁹Ma Palisi doho iminj avômalô takêj kapô ba enañ hadêj Yisu aêntêk, “Kêdôjwaga, osañ anêm jê ku takêntêk.”

⁴⁰Ma Yisu hanañ viyañ nena, “Yanañ êndêj mólô nena thêlô bônôj ma tem valu nendam kaêk.”

⁴¹Yisu habobo Jelusalem ma hayê vi tuvulu ba halañ hathak avômalô Jelusalem ⁴²ba hanañ, “Yalenhaviñ lêk oyala nôm takatu ba nundum ek Wapômbêj indum mólô kapôlômim ênjêk yaô. Ma dojtom mi, nôm takêj hamô loj kapô ba mólô miñ hatôm ôngô ami. ⁴³Aêj ba waklavôj hayô ma jê vovak tem nêyô ba nedav badêj êwê embej Jelusalem sapêj ba nêmo kapô ba nindum ek nijik mólô vônô. ⁴⁴Thêlô tem nimbuliñ mólônim loj sapêj ba nijik mólô takatu ba ômô unim badêj kapô vônô. Ma valu atu ba olav unyak hathak ma tem miñ êyômô yañ loj ami. Nôm malaiñ êj tem êlêm ek malê nena mólô miñ oyala waklavôj atu ba Wapômbêj halêm pik ek nêm mólô bulubiñ ami.”

Yisu hêv jê idum ku valu vê hêk unyak mathej kapô

(*Mat 21:12-17; Mak 11:15-19; Jon 2:13-22*)

⁴⁵Vêm ma Yisu habitak hayô Wapômbêj anêj unyak mathej anêj piklêvôj. Ma hayê avômalô ewa nômkama ba êdô hamô ek avômalô vi nênem vuli. Êj ma halupunij i ba hêv i vê hêk unyak mathej kapô ba ele yañ ba i. Ma hanañ hadêj thêlô aêntêk, ⁴⁶o “Wapômbêj anêj kapya hanañ nena, ‘Yenañ unyak ma unyak netej mek êndôk.’ Ma mólô lêk udum ba habitak hatôm jê vani iniñ loj ekopak êmô.”

⁴⁷P^aMa wak nômbêj intu ma yani hadôj avômalô halôk unyak mathej. Ma jê bêjbêj êbôk da lôk jê lôkauk hathak abô balabuñ lôk Isael iniñ jê bêjbêj, thêlô êbôlêm lojôndê ek nijik Yisu vônô. ⁴⁸Ma dojtom thêlô miñ hatôm nêpôm lojôndê te ami ek malê nena avômalô sapêj leñjmvavi bêj ek Yisu ba êmô ek nedañô anêj abô sapêj.

Yisu, opalê hêv athêj bêj hadêj o?

(*Mat 21:23-27; Mak 11:27-33*)

20 ¹Wak te ma Yisu hadôj avômalô hamô Wapômbêj anêj unyak mathej anêj piklêvôj ba hanañ Wapômbêj anêj Abô Mavi hadêj i. Ma jê bêjbêj êbôk da lôk jê lôkauk hathak abô balabuñ ethak dojtom haviñ jê bêjbêj ba i hadêj Yisu. ²Ma thêlô enañ, “Opalê hêv athêj bêj hadêj o lôk hêv ku hadêj o ba intu hudum nôm takêntêk?”

³Ma Yisu hanañ viyañ nena, “Tem yanañ injik mólô liñ esak abô te aêj iyom. ⁴Opalê hêv ku nisik avômalô êndôk ñañ hadêj Jon? Wapômbêj leñ? Mena anyô pik?”

⁵Ma thêlôda enañ hadêj i nena, “Alalô anañ nena Wapômbêj hêv ku êj hadêj Jon ma tem yani enañ, ‘Ma aisê ka mólô miñ ôêvhaviñ

ⁿ 19:44 Luk 21:6 ° 19:46 Ais 56:7; Jer 7:11 P 19:47 Luk 21:37

yani ami?’ ⁶Ma doŋtom alalô anaŋ nena, ‘Anyô pik te hêv ku êŋ,’ êŋ ma avômalô tem nijik alalô esak valu ek malê nena thêlô êvhaviŋ nena Jon ma plopet te.”

⁷Ma thêlô enaŋ hadêŋ Yisu nena, “Yêlô athôn paliŋ.”

⁸Êŋ ma Yisu hanaŋ hadêŋ thêlô, “Aêŋ ba miŋ hatôm yandam ôpatu ba hêv athêŋ bêŋ hadêŋ ya anêŋ athêŋ bêŋ êndêŋ môlô ami. Ma mi.”

Abô loŋ kapô hathak gê kambom eyabiŋ ku yak waiŋ

(Mat 21:33-46; Mak 12:1-12)

⁹Ma Yisu hanaŋ abô loŋ kapô te hadêŋ avômalô, “Anyô te havatho anêŋ ku yak waiŋ ma hêv hadêŋ gê ku doho ek neyabiŋ ba hanaŋ nena, ‘Waklavônŋ yak waiŋ hik anônŋ ma nombak vose ni ôdônŋ ju ba nônêm vi êndêŋ ya ma noja vi êtôm môlônim vuli.’ Ma hi hamô loŋ buyaŋ sawa daim. ¹⁰Ma waklavônŋ yak waiŋ hik anônŋ hayô ma hêv anêŋ anyô ku te ba hi hadêŋ thêlô ek enja anêŋ sam. Ma doŋtom thêlô ik yani kambom ba êv yani hi oyaŋ. ¹¹Êŋ ma ku anêŋ alaŋ hêv anyô ku yaŋ ba hi hadêŋ thêlô, ma doŋtom thêlô idum kobom kambom hadêŋ yani lôk ik yani ma êv yani vê oyaŋ ba hi. ¹²Yôv ma hêv anyô ku te lô ba hi, ma doŋtom gê ku takêŋ ibuliŋ yani ma êvônŋ yani ba ibi yani hi.

¹³“Aêŋ ba ku alaŋ hanaŋ hadêŋ yanida nena, ‘Yandum malê? Tem yanêm yenaŋ okna atu ba yaleŋhaviŋ bêŋ anônŋ. Yahadum aêŋ ma tem nedanô anêŋ abô.’ ¹⁴Ma doŋtom gê ku êyê namalô hayô ma enaŋ hadêŋ i nena, ‘Ôpêntêk ma ku alaŋ anêŋ nakaduŋ ba tem eyabiŋ lambô anêŋ ku. Alalô ik yani vônô ma ku êŋ tem imbitak alalôaniŋ.’ ¹⁵Ba intu evaloŋ yani ba êvônŋ hale yaiŋ ma ik yani vônô.

“Aêŋ ba ku anêŋ alaŋ tem indum malê êndêŋ thêlô? ¹⁶Tem ni injik gê ku takêŋ vônô ma nêŋ ku êŋ êndêŋ anyô vi ek neyabiŋ.”

Ma avômalô elanô abô loŋ kapô êŋ ma enaŋ, “Yêlô adô abô loŋ kapô êŋ injik anônŋ!”

¹⁷Ma doŋtom Yisu hatitiŋ thêlô lôklokwaŋ ma hanaŋ, “Ma bôk eto abô êntêk aêŋ eka?

“Valu atu ba gê elav unyak êpôlik hathak,
ma lêk habitak landiŋ anônŋ.’

Kapya Yeŋ 118:22

¹⁸Ma avômalô takatu ba êv yak hayôhêk valu êntêk, ma tem nipup nenanena. Mena valu êŋ hêv yak hayôhêk anyôla, ma tem ipulusik ba imbitak malimmalim.”

¹⁹Ma gê bêŋbêŋ êbôk da lôk gê lôkauk hathak abô balabuŋ eyala nena Yisu hanaŋ abô loŋ kapô êŋ hathak thêlô. Ba intu êbôlêm loŋônê ek nebalonŋ yani, ma doŋtom êkô hathak avômalô.

¶ 20:9 Ais 5:1 ¶ 20:18 Ais 8:14-15

Nênêm takis êndêŋ Sisa mena dô

(Mat 22:15-22; Mak 12:13-17)

²⁰Yôv ma nê bêŋbêŋ maleŋ hadahaliŋ Yisu ek nebalonŋ yani esak anêŋ abô. Ma thêlô êv nê kambom doho vuli ek nimitak êtôm nê thêthônŋ ek nesau Yisu. Thêlô elav gwasilim ek nebalonŋ Yisu anêŋ abô êndôk ba nêênêm yani êndêŋ Lom iniŋ anyô bêŋ Pailat. ²¹Êŋ ma thêlô enaŋ hadêŋ Yisu nena, “Kêdônŋwaga, yêlô ayala nena anêŋ abô sapêŋ ma abô avanônŋ iyom. Ma hudum kobom doŋtom hadêŋ avômalo sapêŋ lôk hôdônŋ avômalo hathak Wapômbêŋ anêŋ abô ma thêthônŋ iyom. ²²Aêŋ ba lemhabi aisê? Bumalô iniŋ balabuŋ hanaŋ nena yêlô hatôm nanêm valuseleŋ êndêŋ Sisa mena mi e?”

²³Yisu hayala thêlônŋ auk ba hanaŋ hadêŋ thêlô, ²⁴“Môlô uŋgwik valuseleŋ te thô ek yangê. Opalê anêŋ dahô lôk athêŋ hêk valuseleŋ êntêk?” Ma thêlô enaŋ, “Sisa.”

²⁵Êŋ ma Yisu hanaŋ hadêŋ thêlô nena, “Sisa anêŋ nômkama ma nônêm êndêŋ Sisa da. Ma Wapômbêŋ anêŋ nômkama ma nônêm êndêŋ Wapômbêŋ da.”

²⁶Yisu hanaŋ aêŋ ba avômalo sapêŋ elanô. Ba intu nê êŋ miŋ hatôm nebalonŋ yani esak anêŋ abô ami. Ma esonŋ kambom hathak anêŋ abô ba thêlô bônônŋ.

Abô hathak nê ŋama tem nimbiyô aisê

(Mat 22:23-33; Mak 12:18-27)

²⁷Ma Sadyusi doho i hadêŋ Yisu. Thêlô ma ôdônŋ te atu ba enaŋ nena nê ŋama tem miŋ nimbiyô esak loŋbô ami. Aêŋ ba intu enaŋ hik Yisu liŋ nena, ²⁸“Kêdônŋwaga, Mose hato hadêŋ alalô nena, ‘Anyô te hama ba nali mi ma anêŋ yaŋ hamô, ma enja avi tôp êŋ ek imbi yaŋ atu ba hama anêŋ nakaduŋ vê.’ ²⁹Aêŋ ba nê lôk iviyaŋ baheŋvi ba lahavuŋu êmô. Ma bôp hawa avi te ba hama ma nakaduŋ mi. ³⁰Ma nôk enja avi tôp êŋ, hawa ba hama ma nakaduŋ mi. ³¹Ma ŋgwa aêŋ iyom. Ma iviyaŋ takatu ba êmô ma nesopa kobom doŋtom êŋ iyom. ³²Vêm ma avi tôp êŋ hama haviŋ. ³³Ma waklavônŋ nê ŋama iviyô hathak loŋbô ma avi tôp atu ba nê lôk iviyaŋ baheŋvi ba lahavuŋu takatu ba ewa ma alisê te anêŋ avi?”

³⁴Ma Yisu hanaŋ viyaŋ hadêŋ thêlô nena, “Avômalo pik ethak ewa i, ³⁵ma doŋtom avômalo takatu ba Wapômbêŋ hêv i bulubiŋ ba ewa lôkmala hathak loŋbô, thêlô êŋ miŋ hatôm neja i esak loŋbô ami. ³⁶Thêlô ma tem nêtôm aŋela ba intu tem miŋ nema ami. Wapômbêŋ bôk hik thêlô liŋ yôv hêk ŋama ba intu hik thô nena thêlô ma yani anêŋ nali.

° 20:20 Luk 11:54 ‘ 20:28 Lo 25:5

37^u“Mose da anêṅ abô hik thô nena ṅê ṅama tem nimbiyô esak loṅbô. Sêbôk ba Mose hayê atum hathaṅ hamô alokwaṅ liṅ ma halam Anyô Bêṅ nena ‘Abraham lo Aisak ma Jekop iniṅ Wapômbêṅ.’ 38 Alalô ayala nena Wapômbêṅ ma miṅ ṅê ṅama iniṅ Wapômbêṅ ami. Mi, yani ma ṅê lôkmala iyom iniṅ Wapômbêṅ ek malê nena yani hayala nena avômalô lôkthô ma êmô lôkmala.”

39Ṽṅê lôkkauk hathak abô balabuṅ doho elañô abô êṅ ma enaṅ hadêṅ Yisu aêntêk, “Êê, Kêdôṅwaga, anêm abô ma mavi anôṅ!” 40 Ma avômalô sapêṅ elañô anêṅ abô ba êkô ma miṅ enaṅ hik yani liṅ ek nesau yani esak loṅbô ami.

Mesia ma opalê anêṅ lim lukmuk?

(Mat 22:41–23:36; Mak 12:35-40; Luk 11:37-54)

41 Yôv ma Yisu hanaṅ hadêṅ thêlô nena, “Avômalô ethak enaṅ nena Mesia ma Devit anêṅ lim lukmuk eka? 42 Hêk Kapya Yeṅ kapô ma Devit da hanaṅ aêntêk,

“Anyô Bêṅ Wapômbêṅ hanaṅ hadêṅ yenaṅ Anyô Bêṅ Mesia nena,
“Ômô yabaheṅ vianôṅ

43 endeba yatak ṅê takatu ba ik vovak hadêṅ o nêṁô vemkapô vibin
am.”’

Kapya Yeṅ 110:1

44 Ma Devit da bôk halam Mesia nena anêṅ Anyô Bêṅ. Ma aisê ka Mesia ma yani anêṅ lim lôk anêṅ Anyô Bêṅ imbin?”

45 Avômalô elañô Yisu anêṅ abô iminṅ denaṅ ma Yisu hanaṅ hadêṅ anêṅ ṅê ku aêntêk, 46 “Môlô noyabinṅ am ek ṅê lôkkauk hathak abô balabuṅ. Thêlô leṅṅhavinṅ nijik kwêv daim kêkêlô ba nembêṅ ek avômalô nebam i. Ma leṅṅhavinṅ avômalô nenaṅ nena, ‘Waklêvôṅ anyô bêṅ’ êmô loṅ ethak doṅtom halôk. Ma leṅṅhavinṅ nêṁô êtôm ṅê bêṅbêṅ êmô unyak yeṅ kapô. Ma avômalô eṅgabôm nôṁ bêṅ ma leṅṅhavinṅ nejaṅ nôṁ êmô ṅê bêṅbêṅ iniṅ loṅ ethak êmô. 47 Thêlô esau avi tôp ek neja iniṅ unyak ba eteṅ mek daim bomaṅ ek avômalô nêgê. Wapômbêṅ tem nêṁ vovaṅ kambom êndêṅ i.”

Avi tôp te anêṅ da

(Mak 12:41-44)

21 1 Yisu hamô Wapômbêṅ anêṅ unyak ba hayê ṅê lôk nômkama bêṅ etak iniṅ valuseleṅ halôk alapa da. 2 Ma avi tôp te atu ba nômkama mi anôṅ hayô ma hatak anêṅ da hatôm valuseleṅ thalaleṅ ju iyom halôk alapa da êṅ. 3^vYisu hayê ma hanaṅ nena, “Yanaṅ avanôṅ binṅ êndêṅ môlô nena avi tôp êntêk hêv valuseleṅ bêṅ anôṅ hamôṅ ek avômalô takêntêk sapêṅ. 4 Avômalô nômbêṅ êntêk iniṅ valu bêṅ anôṅ

^u 20:37 Kis 3:6 ^v 21:3 2Ko 8:12

hamô ma doɽtom êv doktena iyom. Ma avi tôp êntêk ma nômkama mi anôŋ ma lêk hêv anêŋ valuseleŋ sapêŋ ba miŋ havalonɽ dokte lonɽ ami.”

Yisu hanaŋ abô hathak unyak mathenɽ Jerusalem

(Mat 24:1-2; Mak 13:1-2)

⁵Ŋê ku doho enaŋ abô hathak valu kêkêlô lôk nôm da mavi anôŋ atu ba etak hathak unyak mathenɽ ek anêŋ lêlêyaŋ mavi anôŋ. Êŋ ma Yisu hanaŋ, ⁶w “Odaŋô katô. Nôm takêntêk ba lêk môlô ôyê, malaiŋ bêŋ tem imbitak ba ŋê vovak tem nijik nômkama mavi nômbêŋ êntêk pesa ba valu yaŋ miŋ hatôm êyômô yaŋ lonɽ ami.”

Malaiŋ lomaloma tem nimbitak

(Mat 24:3-14; 10:17-22; Mak 13:3-13)

⁷Ma thêlô enaŋ hik Yisu liŋ nena, “Kêdônɽwaga, aŋgê intu nôm takêŋ tem imbitak? Ma malê intu tem imbitak ek injik thô nena nôm takêŋ lêk habobo?”

⁸Ma Yisu hanaŋ, “Noyabiŋ am, avômalô tem nindum ek nesau môlô. Ŋê lomaloma tem nêlêm esak yenaŋ athêŋ ba nenaŋ nena, ‘Ya ma Mesia atu’. Lôk nenaŋ nena, ‘Waklavônɽ pik lo leŋ anêŋ daŋ lêk habobo tem êyô.’ Ma doɽtom miŋ nônêmbibiŋ iniŋ abô ba nosopa ami. ⁹Môlô olaŋô vovak bêŋ ba avômalô iki vônô, êŋ ma miŋ nôkô ami. Nôm takêŋ tem imbitak êmônɽ, ma doɽtom pik lo leŋ anêŋ daŋ tem miŋ imbitak ketheŋ oyaŋ ami.”

¹⁰Êŋ ma Yisu hanaŋ, “Ma avômalô ôdônɽ yaŋ tem nijik vovak imbiŋ ôdônɽ yaŋ. Ma kiŋ yaŋ lôk anêŋ avômalô tem nijik vovak êndêŋ kiŋ yaŋ. ¹¹Ma lonɽ lomaloma ma duviaŋ lôk bôm ma lijiŋ bêŋ tem êyô injik avômalô bêŋ anôŋ vônô. Lavônɽŋiŋ lôkmanɽŋiŋ lomaloma tem êŋjêk leŋlêvônɽ ba indum avômalô nêkô kambom anôŋ.

¹²“Ma nôm takêŋ tem miŋ imbitak ami denaŋ ma tem nebalonɽ môlô ba nindum kambom êndêŋ môlô. Ma tem nenaŋ môlô bêŋ imiŋ unyak yeŋ lôk nindum abô ek netak môlô êndôk koladônɽ. Môlô osopa ya ba intu tem neja môlô ba unu numiŋ kiŋ lôk iniŋ ŋê bêŋbêŋ maleŋiŋ. ¹³Ma nôm êŋ tem imbitak êtôm loŋônðê ek nonaŋ yenaŋ Abô Mavi bêŋ êndêŋ i. ¹⁴xMa miŋ lemimimbi nena, ‘Dokte ka yêlô nanaŋ aisê êndêŋ thêlô’ ami. ¹⁵yEk malê nena yada tem yanêm abô lôkawk mavi êndêŋ môlô. Ma ŋê takatu ba idum abô ek môlô ma miŋ hatôm nijik abô êŋ pesa ami. ¹⁶zAvômalô tem nenaŋ môlô bêŋ ba tem nijik môlô doho vônô ma môlônim lemami lôk môlôviyaŋ lôk anêm thalaleŋ lôk anêm anyô môlô tem nindum aêŋ iyom. ¹⁷Môlô ma yenaŋ avômalô ba intu avômalô sapêŋ tem nêpôlik esak môlô. ¹⁸Ma doɽtom Wapômbêŋ tem eyabiŋ môlô ba lemimkadôk ŋaunɽ

w 21:6 Luk 19:44 x 21:14 Luk 12:11-12 y 21:15 Ap 6:10 z 21:16 Mat 10:21-22

te miŋ hatôm nê m yak ami. ¹⁹Ma môlô numiŋ lôklokwaŋ ma tem noja lôkmala êtôm wak nômbêŋ intu sapêŋ.”

Tem nimbuliŋ Jelusalem
(*Mat 24:15-28; Mak 13:14-23*)

²⁰Ma Yisu hanaŋ, “Môlô ôyê nena ŋê vovak lodôŋlodôŋ êyô everŋ Jelusalem luvi, êŋ ma môlô noyala nena tem nimbuliŋ malak lôŋ êŋ ketheŋ. ²¹Aêŋ ba môlô takatu ba ômô Judia kapô, ma nôsôv ba unu dumlolê. Ma môlô takatu ba ômô Jelusalem kapô, ma unu viyaiŋ ketheŋ. Ma môlô takatu ba ômô Jelusalem viyaiŋ, ma miŋ unu kapô ami. ²²Ek malê nena waklavôŋ êŋ ma Wapômbêŋ anêŋ wakma nê m vovaŋ viyaŋ ek abô takatu ba hêk Wapômbêŋ anêŋ kapya ma tem injik anôŋ. ²³Ai, kikaknena. Waklavôŋ êŋ ma tem malaiŋ bêŋ ek avi takatu ba esabeŋ lôk avi takatu ba êv sôm hadêŋ nali ek malê nena malaiŋ lôk vovaŋ bêŋ tem imbitak Isael iniŋ pik êntêk, ma Wapômbêŋ anêŋ lamaniŋ tem êyô êmô avômalô pik êŋ. ²⁴Ŋê vovak tem ini Jelusalem ma iniŋ biŋ vovak tem injik avômalô Jelusalem pôpônô. Ma tem neja avômalô Jelusalem vi ba ini pik lomaloma. Ma avômalô loŋ buyaŋ tem nêyô nê mô Jelusalem ba neyabiŋ Jelusalem ende ba ŋê loŋ buyaŋ iniŋ waklavôŋ anêŋ daŋ am.”

Anyô Anêŋ Nakaduŋ atu tem endelê m
(*Mat 24:29-35; 13:24-31*)

²⁵c “Ma lavôŋiŋ tem êpôm wak lo ayôŋ ma vuliŋ. Ma ŋgwêk budum tem injik ba pôk lôklala bomaŋ ba avômalô pik sapêŋ tem nedaŋô ba nêkô kambom anôŋ ba iniŋ auk tem ni mayaliv. ²⁶Ma nô m takatu ba hamô leŋ tem nedowaliŋ ba avômalô tem nêkô ba nemayak esak malaiŋ bêŋ atu ba tem imbitak pik. ²⁷dMa wak êŋ ma tem thêlô nêgê Anyô Anêŋ Nakaduŋ atu tem êyô êmô buliv ba êlê m imbiŋ anêŋ lôkliŋyak lôk anêŋ deda lôkmaŋgiŋ. ²⁸Nôm kama takêŋ hadum ek imbitak ma numiŋ ba nô nê m malemim esak leŋ ek malê nena waklavôŋ Wapômbêŋ nê m môlô vê êŋjêk unim malaiŋ lêk habobo.”

²⁹Ma Yisu hanaŋ abô loŋ kapô te hadêŋ thêlô aêntêk, “Lemimimbi esak alokwaŋ beleŋ^e lôk alokwaŋ vi imbiŋ. ³⁰Ôyê nena alokwaŋ takêntêk habi ŋauŋ belap, êŋ ma oyala nena wak mavi lêk habobo. ³¹Ma aêŋ iyom, môlô ôyê nô m takêŋ habitak, êŋ ma noyala nena Wapômbêŋ anêŋ loŋ lôkliŋyak tem êyô ketheŋ.

³²“Yanaŋ avanaŋ êndêŋ môlô nena avômalô bôlôŋ êntêk tem miŋ nema ami denaŋ ma nô m takêntêk sapêŋ tem imbitak. ³³Pik lo leŋ tem nê m yak ba ni, ma doŋtom yenaŋ abô bute miŋ hatôm nê m yak ami.

^a 21:22 Jer 5:29; 46:10; Hos 9:7 ^b 21:24 Sng 79:1; ALK 11:2 ^c 21:25 Ais 13:10; Ese 32:7; Jol 2:31; ALK 6:12-13 ^d 21:27 Dan 7:13; Mat 26:64; ALK 1:7 ^e 1:29 Abô Bômbô m “fik”. Nôŋgô Mat 24:32.

³⁴⁻³⁵“Môlô noyabiŋ am. Anyô Anêŋ Nakaduŋ tem êlêm esak loŋbô ba tem êpôm avômalô pik sapêŋ. Môlô udum pik anêŋ kobom ba unum waiŋ ba olo molo lôk lemimhikam hathak nômkama pik, ma wak êŋ tem enja môlô kethêŋ êtôm gwasilim ba tem nosoŋ kambom. ³⁶Aêŋ ba wak nômbêŋ intu ma môlô noyabiŋ am lôklokwaŋ ba noteŋ mek ek Wapômbêŋ nêŋ môlô sa ek numiŋ lôklokwaŋ ek nôŋ takêntêk miŋ hatôm imbuliŋ môlô ami. Êŋ ma môlô hatôm numiŋ Anyô Anêŋ Nakaduŋ atu ma.”

³⁷Wak nômbêŋ intu ma Yisu hadôŋ avômalô hamô Wapômbêŋ anêŋ unyak matheŋ. Ma bôlôvôŋ ma yani hathak hi hamô Dum Oliv. ³⁸Ma lôkbôk momaŋiniŋ ma avômalô sapêŋ ethak i unyak matheŋ ek elanô Yisu anêŋ abô.

Judas hanaŋ Yisu bêŋ

(*Mat 26:1-5,14-16; Mak 14:1-2,10-11; Jon 11:45-53*)

22 ¹Waklavôŋ anêŋ athêŋ nena Eyaŋ Polom Yis Mi lêk habobo ba thêlô elam waklavôŋ êŋ nena Hale Ba Hi.^f ²Ma ŋê bêŋbêŋ êbôk da lôk ŋê lôkauk hathak abô balabuŋ êbôlêm loŋôndê ek nijik Yisu vônô ek malê nena thêlô êkô ek avômalô. ³Ma Sadaŋ halôk Judas Iskaliot la. Yani ma ŋê ku laumiŋ ba lahavuju takatu te. ⁴Yani hi ba hanaŋ abô haviŋ ŋê bêŋbêŋ êbôk da lôk unyak matheŋ iniŋ sôp bidoŋ nena yani tem enaŋ Yisu bêŋ aisê? ⁵Ŋê êŋ leŋiŋmavi ma thêlô evak abô ek nêŋnêŋ valuseleŋ êndêŋ yani. ⁶Êŋ ma Judas halôk hathak thêlôniŋ abô ba hadum ek nêŋ Yisu êndôk thêlô baheniŋ êndêŋ wak te atu ba avômalô miŋ êmô haviŋ Yisu ami.

Ŋê ku lokwaŋju êpôpêk nôŋ

(*Mat 26:17-25; Mak 14:12-21; Jon 13:21-30*)

⁷Waklavôŋ anêŋ athêŋ nena Eyaŋ Polom Yis Mi hayô. Wak êŋ ma thêlô ik boksipsip nakaduŋ te vônô ek leŋiŋhabi waklavôŋ anêŋ athêŋ nena Hale ba Hi. ⁸Êŋ ma Yisu hêv Pita lo Jon ba i ma hanaŋ, “Mamu unu nôpôpêk nôŋ waklavôŋ Hale ba Hi ek alalô aŋgaŋ.”

⁹Ma thai enaŋ hik Yisu liŋ, “Yai napôpêk nôŋ êmô êsê?”

¹⁰Ma Yisu hanaŋ hadêŋ thai nena, “Odaŋô. Mamu unu malak bêŋ kapô ma tem nôpôm anyô te hawa ŋaŋ lôk uŋ. Ma nosopa yani ba numbitak nôyô unyak atu ba yani habitak hayô ba hi. ¹¹Êŋ ma nonaŋ êndêŋ unyak anêŋ alaŋ nena, ‘Kêdôŋwaga hanaŋ hik o liŋ nena unyak kapô atu ba

^f 22:1 Sêbôk ba Wapômbêŋ hêv anêŋ aŋela atu ba idum ku injik anyô vônô ma hik ŋê liŋ iniŋ nali vônô. Ma doŋtom ŋê Israeŋ esaba thalaleŋ hathak unyak abôlêk ba intu aŋela miŋ hik iniŋ nali ami. Yani hayê thalaleŋ ma hatak ma hale ba hi. ^s 22:3 Jon 13:2,27

^h 22:7 Kis 12:1-27

yanġanġ nôm waklavônġ Hale ba Hi imbiġ yanġanġ nê ku hamô êsê?’¹² Êġ ma tem injik unyak kapô bêġ atu ba hêk vuliġ thô êndêġ mamu. Unyak kapô êġ ma nômkama sapêġ bôk hamô yôv. Ba intu nôpôpêk nôm êmô loġ êġ.”

¹³ Êġ ma thai i ma êpôm nômkama sapêġ hatôm atu ba yani hanġanġ. Êġ ma thai êpôpêk waklavônġ Hale ba Hi anêġ nôm.

Yisu hêv polom lôk waiġ hadêġ anêġ nê ku
(*Mat 26:26-30; Mak 14:22-26; 1Ko 11:23-25*)

¹⁴ Wakma nejġanġ nôm hayô ma Yisu hayaġ nôm hamô haviġ anêġ aposel. ¹⁵ Ma Yisu hanġanġ hadêġ thêlô nena, “Ya vovaġ ek yanġanġ nôm waklavônġ Hale ba Hi imbiġ môle vêm ka yanġa vovaġ. ¹⁶ Yahanġanġ avanônġ nena tem miġ yanġanġ nôm êntêk esak loġbô ami endeba waklavônġ Hale ba Hi injik anônġ ênjêk Wapômbêġ anêġ loġ lôkliġnyak am.”

¹⁷ Ma yani hawa waiġ lôk tase ma hêv lamavi ma hanġanġ, “Noġa ba nunum imbiġ am. ¹⁸ Yanġanġ êndêġ môle nena tem miġ hatôm yanum waiġ esak loġbô ami endeba Wapômbêġ anêġ loġ lôkliġnyak êlêm am.”

¹⁹ Ma yani hawa polom te ma hêv lamavi ma haya ba hêv hadêġ thêlô ma hanġanġ, “Êntêk ma yanġanġ vathiap atu ba yahêv ek nêm môle sa. Nundum aêġ ek lemimimbi ya.”

²⁰ Eyaġ vêm ma hadum aêġ hathak tase lôk waiġ ma hanġanġ, “Êntêk ma tabô lukmuk atu ba yahavak hathak yanġanġ thalaleġ ba tem yanġasô ek nêm môle sa. ²¹ ⁱMa doġtom odaġô. Ôpatu ba tem enaġ ya bêġ lêk hayaġ nôm haviġ ya. ²² Anyô Anêġ Nakaduġ atu tem indum êtôm atu ba Wapômbêġ bôk hanġanġ yôv, ma doġtom alikakna. Malaiġ bêġ ek ôpatu ba hanġanġ yani bêġ.” ²³ ^jÎê ku elanġô abô êġ ma thêlôda enaġ hik i liġ nena, “Opalê te tem indum nôm êġ?”

²⁴ ^jMa Yisu anêġ nê ku êkôki nena thêlônġ opalê tem êtôm thêlônġ anyô bêġ êmô loġ lôkliġnyak atu ba tem imbitak embeġ yam. ²⁵ ^kMa Yisu hanġanġ hadêġ thêlô nena, “Avômalô daluk iniġ kiġ ethak ebam i ba ibuliġ nê takatu ba êmô thêlô vibiġ. Ma nê lôk athêġ leġiġhaviġ avômalô nebam thêlô nena ‘Îê wapôm mavi’. ²⁶ ^lMa doġtom môle miġ nundum aêġ ami. Môle nim anyô lôk athêġ indum êtôm anyô athêġ mi. Ma môle nim anyô bêġ indum ku êtôm anyô ku oyaġ. ²⁷ ^mOpalê te ma anyô bêġ, ôpatu ba halôk hamô ba hayaġ nôm mena ôpatu ba hapôpêk nôm? Ôpatu ba halôk hamô ba hayaġ nôm, aêġ e? Ma doġtom yahamô haviġ môle hatôm anyô ku te.

²⁸ “Môle takatu ba malaiġ lomaloma habitak ma doġtom ômô haviġ ya denaġ. ²⁹⁻³⁰ ⁿMa yahêv athêġ ‘kiġ’ hadêġ môle hatôm wakamik hêv

ⁱ 22:21 Sng 41:9; Jon 13:21-22 ^j 22:24 Luk 9:46 ^k 22:25 Mat 20:25-27; Mak 10:42-45

^l 22:26 Mat 23:11; Mak 9:35 ^m 22:27 Jon 13:12-15 ⁿ 22:29-30 Mat 19:28

hadêṅ ya ek môlô tem oṅgwaṅ nôm lôk nunum ṅaṅ imbiṅ ya êmô yenaṅ loṅ lôkliṅyak. Ma môlô tem nôtmô kiṅ ek noyabiṅ avômalô Israeḷ ôdôṅ laumiṅ ba lahavuju takatu.”

Yisu hanaṅ nena Pita tem enaṅ nena hathôṅ yani paliṅ

(Mat 26:31-35; Mak 14:27-31; Jon 13:36-38)

³¹Ma Yisu hanaṅ, “Saimon, Saimon, ondaṅô. Sadaṅ hanaṅ hik Wapômbêṅ liṅ ek yani êyôkwiṅ môlô êtmô lovak hayôkwiṅ alokwaṅ te ek êṅjê nena o lôklokwaṅ mena mi e? ³²Ma doṅtom lêk yahateṅ mek yôv ek anêm hôêvhaviṅ miṅ nêm yak ami. Ma hole o liliṅ, êṅ ma ombatho môlôviyaṅ loṅ.”

³³Ma doṅtom Pita hanaṅ, “Anyô Bêṅ, ya anyô lôklokwaṅ ba ya hatôm yamô koladôṅ ba yama imbiṅ o.”

³⁴Ma doṅtom Yisu hanaṅ nena, “Pita, yanaṅ êndêṅ o nena bôlôvôṅ êntêk ma tale miṅ halaṅ ami denaṅ, ma tem onaṅ êtmô bôlôṅ lô nena hôthôṅ ya paliṅ.”

Noja valuseleṅ lôk vak ma biṅ vovak

³⁵Yôv ma Yisu hanaṅ hadêṅ thêlô aêntêk, “Bôk yahêv môlô ba u ma miṅ môlô owa valuseleṅ lôk vak lôk vemimkapô bokṅgôp haviṅ môlô ami. Wak êṅ ma môlô nômkama mi e?”

Ma thêlô enaṅ, “Mi, hamô.”

³⁶Ma Yisu hanaṅ hadêṅ thêlô nena, “Ma doṅtom lêk anêm valuseleṅ lôk vak hamô ma noja. Ma o biṅ vovak mi, ma nêm anêm kwêv daim ek nêṅnêm vuli ma onja biṅ vovak esak. ³⁷Ek malê nena Wapômbêṅ anêṅ kapyā hanaṅ aêntêk, ‘Thêlô tem nêgê yani êtmô anyô kambom te.’ Abô êṅ tem injik anôṅ esak ya ma nômkama sapêṅ atu ba hathak ya ma anêṅ daṅ tem êyô.”

³⁸Ma thêlô enaṅ, “Anyô Bêṅ, nôṅgô yêlôaniṅ biṅ vovak ju êntêk hamiṅ.”

Ma Yisu hanaṅ hadêṅ thêlô nena, “Yôv.”

Yisu hateṅ mek hamô Dum Oliv

(Mat 26:36-46; Mak 14:32-42)

³⁹Yisu hatak Jelusalem ma hi Dum Oliv hatôm hathak hadum, ma ṅê ku esopa yani. ⁴⁰Yisu hayô loṅ êṅ ma hanaṅ hadêṅ thêlô nena, “Notêṅ mek ek miṅ nôṅnêm yak ba nundum kambom ami.” ⁴¹Ma hatak thêlô ba hi daim dokte. Ma halek vadôṅ lêlô ma hateṅ mek aêntêk, ⁴²“Wakamik, lemhaviṅ nêm tase êntêk vê êṅjêk ya, ma nêm vê. Ma doṅtom miṅ osopa yenaṅ yalenṅhaviṅ ami. Mi, osopa oda anêm lemhaviṅ.”

° 22:32 Jon 17:15 ¢ 22:35 Luk 9:3; 10:4 ¶ 22:37 Ais 53:12

⁴³Ma aŋela te anêŋ leŋ hayô ek yani ma havatho yani loŋ. ⁴⁴Yisu kapô malaiŋ kambom ba hateŋ mek lôklokwaŋ ba vovanik hatektek halôk pik hatôm thalaleŋ.

⁴⁵Yani hateŋ mek yôv ma haviyô hamiŋ ma hi hadêŋ anêŋ ŋê ku ma hayê thêlô êk sôm ek malê nena thêlôniŋ kapôlôniŋ malaiŋ kambom. ⁴⁶Ma hanaŋ hadêŋ thêlô, “Môlô ôêk sôm eka? Numbiyô noten mek ek miŋ nônêm yak ba nundum kambom ami.”

Thêlô evaloŋ Yisu

(Mat 26:47-56; Mak 14:43-52; Jon 18:1-11)

⁴⁷Yisu hanaŋ abô denaŋ ma avômalô bêŋ anôŋ êyô. Ôpatu ba elam nena Judas, yani ma ŋê ku laumiŋ ba lahavuju takatu te, intu halom thêlô ba êlêm. Yani hayô ek indiuŋ Yisu, ⁴⁸ma doŋtom Yisu hanaŋ hik ôpêŋ liŋ aêntêk, “Judas, hudum ek undiuŋ Anyô Anêŋ Nakaduŋ atu ek onaŋ yani bêŋ e?”

⁴⁹Êŋ ma ŋê ku eyala nôm atu ba tem imbitak ba intu enaŋ, “Anyô Bêŋ, yêlô nanŋik thêlô esak biŋ vovak e?” ⁵⁰Êŋ ma thêlôniŋ anyô te hale anyô bêŋ habôk da anêŋ anyô ku te limbuk vianôŋ vê.

⁵¹Ma Yisu hayê ma hanaŋ, “Dô.” Ma hatak baŋ hayôhêk ôpêŋ limbuk ma habitak mavi hathak loŋbô.

⁵²Êŋ ma Yisu hanaŋ hadêŋ ŋê bêŋbêŋ êbôk da lôk unyak matheŋ iniŋ sôp bidonŋ lôk ŋê bêŋbêŋ takatu ba êlêm ek nebalonŋ yani aêntêk, “Ya ma anyô kambom anôŋ ba intu owa biŋ vovak lôk okdiba ba ôlêm ek nobalonŋ ya e? ⁵³Aisê? Wak nômbêŋ intu ma yahamô unyak matheŋ anêŋ piklêvônŋ haviŋ môlô ma miŋ ovalonŋ ya ami eka? Ma doŋtom lêk ma momaŋiniŋ hayabiŋ pik ba intu môlônim waklavônŋ.”

Pita hanaŋ nena yani hathôŋ Yisu paliŋ

(Mat 26:69-75; Mak 14:66-72; Jon 18:15-18,25-27)

⁵⁴Ma evalonŋ Yisu ba ewa ba i êyô anyô bêŋ habôk da anêŋ unyak. Ma Pita hasopa haveŋ yam ma doŋtom haveŋ daim dokte. ⁵⁵Anyô doho ebaŋ atum hamô unyak êŋ anêŋ badêŋ kapô, ma Pita hi halôk hamô haviŋ thêlô. ⁵⁶Pita hamô atum deda ma avi ku te hatitiŋ yani ma hanaŋ, “Anyô êntêk ma hathak hamô haviŋ Yisu.”

⁵⁷Ma doŋtom Pita hanaŋ, “Livônŋ, yahathônŋ ôpêŋ paliŋ.”

⁵⁸Kasana ma anyô yaŋ hayê yani ma hanaŋ, “O ma ŋê takatu iniŋ anyô te.” Ma doŋtom Pita hanaŋ, “Mi anôŋ.”

⁵⁹Yani hamô hatôm wakma te ma anyô yaŋ hanaŋ lôklokwaŋ hathak loŋbô nena, “Avanôŋ biŋ, yani ma anyô Galili te. Aêŋ ba yani ma Yisu anêŋ anyô ku te.”

† 22:54 Mak 14:53-54

⁶⁰Ma Pita hanaŋ, “Aiyaŋ, yahathôŋ anêŋ abô paliŋ!” Pita hanaŋ denaŋ ma tale halaŋ. ⁶¹Ma Anyô Bêŋ hik i liliŋ ma hatitiŋ Pita ma Pita lahabi anêŋ abô atu ba hanaŋ, “Tale miŋ halaŋ ami denaŋ ma tem onaŋ êtôm bôlôŋ lô nena hôthôŋ ya paliŋ.” ⁶²Êŋ ma Pita hale yaiŋ ma lahiki ba halaŋ bêŋ.

Ik Yisu lôk emalik hathak
(*Mat 26:67-68; Mak 14:65*)

⁶³Ŋê takatu ba evaloŋ Yisu enaŋ abôma hathak yani ma ik yani. ⁶⁴Thêlô ivuliv thohavloŋma siŋ ma ik yani ba enaŋ nena, “O plopet te ma onaŋ nena opalê intu hik o?” ⁶⁵Ma enaŋ abô kambom lomaloŋma hadêŋ yani haviŋ.

Enaŋ Yisu bêŋ hamiŋ Israeŋ iniŋ ŋê bêŋbêŋ maleŋiŋ
(*Mat 26:59-68; Mak 14:55-65; Jon 18:19-24*)

⁶⁶Haviyô hayaŋ ma avômalô Israeŋ iniŋ ŋê bêŋbêŋ ethak doŋtom ek elañô abô. Ŋê bêŋbêŋ êbôk da lôk ŋê lôkauk hathak abô balabuŋ êmô. Ma thêlô ewa Yisu ba enaŋ hik yani liŋ, ⁶⁷s “Onaŋ êndêŋ yêlô nena o ma Mesia e?”

Ma Yisu hanaŋ hadêŋ thêlô nena, “Yanaŋ abô êŋ êndêŋ môlô, êŋ ma môlô tem miŋ nônêmimbiŋ ami. ⁶⁸Ma yanaŋ injik môlô liŋ, ma tem miŋ môlô nonaŋ viyaŋ ami. ⁶⁹Ma doŋtom yaô ma Anyô Anêŋ Nakaduŋ atu tem êyô êmô Wapômbêŋ lôklokwaŋ anêŋ baŋ vianôŋ êtôm wak nômbêŋ intu sapêŋ.”

⁷⁰Ma thêlô sapêŋ enaŋ hik yani liŋ, “Aêŋ ba oda ma Wapômbêŋ anêŋ Nakaduŋ e?”

Ma Yisu hanaŋ hadêŋ thêlô, “Môlôda oyala ba onaŋ.”

⁷¹Êŋ ma thêlô enaŋ, “Aisê ka alalô leŋiŋhaviŋ nadaŋô abô doho imbiŋ? Yani hanaŋ yanida bêŋ ba alalô lêk alaŋô yôv.”

Enaŋ Yisu bêŋ hamiŋ Pailat ma
(*Mat 27:11-14; Mak 15:1-5; Jon 18:28-38*)

23 ¹Ma ŋê bêŋbêŋ takatu iviyô ma ewa Yisu ba i ek Pailat. ²Êŋ ma enaŋ yani bêŋ aêntêk, “Ôpêntêk habuliŋ yêlôaniŋ avômalô. Yani hadô môlô Lom noyabiŋ yêlô ba hanaŋ ek miŋ nêŋem takis êndêŋ Sisa ami. Ma hanaŋ nena yani ma Mesia. Mesia anêŋ ôdôŋ nena kiŋ.”

³Ma Pailat hanaŋ hik Yisu liŋ, “O ma avômalô Israeŋ iniŋ kiŋ e?”

Ma Yisu hanaŋ nena, “Intu êŋ, hatôm intu honaŋ.”

⁴Êŋ ma Pailat hanaŋ hadêŋ ŋê bêŋbêŋ êbôk da lôk avômalô nômbêŋ atu nena, “Miŋ yahapôm yani anêŋ kambom la ami.”

^s 22:67 Jon 3:12 ^t 22:69 Ap 7:56

⁵Ma doŋtom enaŋ lókklokwaj nena, “Yani hadôŋ avômalô ba halela iniŋ auk haveŋ Judia lókhô. Môŋ hêk Galili aleba hayô loŋ êntêk.”

⁶Pailat halaŋô abô êŋ ma hanaŋ hik thêlô liŋ, “Ôpêŋ ma anyô Galili e?” ⁷“Pailat halaŋô nena Yisu halêm anêŋ Galili, êŋ ma hêv yani hi hadêŋ Helot ek malê nena yani hayabiŋ loŋ êŋ. Wak êŋ ma Helot hamô Jelusalem haviŋ.

⁸Ma Helot hayê Yisu ba lamavi bêŋ anôŋ. Yani bôk halaŋô abô hathak Yisu ba lahaviŋ ênjê yani ma doŋtom mi aleba lêk hayê ma lahaviŋ Yisu indum lavôŋiŋ te ek yani ênjê. ⁹Ba intu Helot hanaŋ hik Yisu liŋ bêŋ anôŋ, ma doŋtom yani bônôŋ iyom. ¹⁰Ma nê bêŋbêŋ êbôk da lók nê lókauk hathak abô balabuŋ takatu ba imiŋ loŋ êŋ enaŋ abô lókklokwaj ba ibi yani liŋkupik hathak abô lomalama. ¹¹Êŋ ma Helot lók anêŋ nê vovak ewa kiŋ anêŋ kwêv thalaleŋ daim te ma ik hathak Yisu ma enaŋ abôma ba emalik hathak yani. Vêm ma Helot hêv yani ba hi ek Pailat hathak loŋbô. ¹²Bôk Helot lo Pailat êpôlik hathak i, ma doŋtom lêk ma thai ibitak nê môlô.

Pailat hanaŋ ba ik Yisu hathak a

(Mat 27:15-26; Mak 15:6-15; Jon 18:38–19:16)

¹³Yôv ma Pailat halam nê bêŋbêŋ êbôk da lók nê bêŋbêŋ lók avômalô ba ethak doŋtom. ¹⁴Ma hanaŋ, “Môlôwa anyô êntêk halêm hadêŋ ya ma môlô onaŋ nena anyô êntêk hanaŋ abôyaŋ hadêŋ avômalô ek thêlô nêndô Lom eyabiŋ thêlô. Ma môlô ômô ma yahanajaŋ hik ôpêŋ liŋ hathak nôm takêŋ. Yôv ma môlô odaŋô. Miŋ yahapôm ôpêntêk anêŋ kambom takatu ba môlô onaŋ yani bêŋ hathak ami. ¹⁵Ma Helot anêŋ auk aêŋ iyom ba intu hêv ôpêntêk halêm hadêŋ alalô hathak loŋbô. Odaŋô. Anyô êntêk miŋ hadum kambom te ek yanaŋ nena nijik yani vônô ami. ¹⁶⁻¹⁷Aêŋ ba yambali yani ma yatak yani ba ni.”

¹⁸Ma doŋtom avômalô sapêŋ elam kaêk lôklala aêntêk, “Nijik ôpêntu vônô ma netak Balabas ba êlêm êndêŋ yêlô.” ¹⁹(Balabas ma ôpatu ba hik vovak hadêŋ gavman Lom hamô Jelusalem kapô ba hik anyô te vônô ba êdô yani hamô koladôŋ.)

²⁰Yôv ma Pailat hadum ek etak Yisu ba ni. Êŋ ma yani halam hadêŋ avômalô hathak loŋbô. ²¹Ma doŋtom thêlô elam lôbôlôn aêntêk, “Nijik vônô esak a! Nijik vônô esak a!”

²²Yôv ma Pailat hanaŋ bôlôn te lô hadêŋ thêlô nena, “Eka? Yani hadum malê kambom? Ôdôŋ te miŋ hamô ek yaŋgik yani vônô ami. Aêŋ ba tem yambali yani ma yatak yani ba ni.”

“ 23:7 Luk 3:1 v 23:17 Ijê lókauk vi enaŋ nena abô doho atu ba Luk hatu ma hêk denaŋ. Abô êŋ ma aêntêk: Kobom te hamô Jelusalem aêntêk, “Hanaŋ aêŋ ek malê nena waklavôn nôm bêŋ êŋ anêŋ sondabêŋ tomtom ma hêv anyô koladôŋ te vê ba hi hadêŋ i”.

²³Ma doŋtom thêlô lôklokwaŋ kambom ba elam kaêk nena Pailat injik Yisu esak a. Thêlônij kaêk êŋ ma bêŋ anôŋ ba Pailat halaŋô. ²⁴Aêŋ ba Pailat hasopa thêlônij abô ²⁵ba hatak Balabas hadêŋ thêlô ma hêv Yisu hadêŋ ŋê vovak hatôm iniŋ lenijhaviŋ.

Ik Yisu hathak a

(*Mat 27:32-44; Mak 15:21-32; Jon 19:17-27*)

²⁶Thêlô ewa Yisu ba i ma êpôm anyô Sailini te halôk loŋôndê ba anêŋ athêŋ nena Saimon. Yani halêm anêŋ loŋ buyaŋ ba hadum ek ni Jelusalem. Ma ŋê vovak evaloŋ yani ba êv Yisu anêŋ a ba hawa ba haveŋ Yisu yam.

²⁷Ma avômalô bêŋ anôŋ eveŋ Yisu yam, lôk avi doho elaj asêŋ malêŋ ba eveŋ yani yam. ²⁸Ma doŋtom Yisu hik i liliŋ ma hanaŋ hadêŋ thêlô aêntêk, “Môlô avi Jelusalem, miŋ nodaŋ ek ya ami. Mi, nodaŋ ek amda lôk nalumi. ²⁹”Odaŋô, malaiŋ bêŋ tem êyô ma tem avômalô nenaŋ aêntêk, ‘Avi yamu atu ba avômena mi lôk miŋ bôk êv sum ami, thêlô nêmo mavi ek malê nena iniŋ avômena miŋ hatôm nêpôm vovaŋ ami.’ ³⁰”Wak êŋ ma avômalô tem nenaŋ êndêŋ dumlolê nena, ‘Upu ba usivun yêlô.’” ³¹Ma Yisu hanaŋ abô loŋ kapô te aêntêk, “Lêk ma idum kambom hadêŋ alokwaŋ lôkmala ma tem nindum malê êndêŋ alokwaŋ kapok?”

³²Ma thêlô ewa anyô kambom ju haviŋ ek nijik vônô imbiŋ Yisu. ³³Thêlô i êyô loŋ te ba anêŋ athêŋ nena Lenkadôk Lokwaŋ. Loŋ êŋ ma thêlô êthôkwêŋ Yisu lôk anyô kambom ju atu hathak a. Êthôkwêŋ yaŋ hamiŋ Yisu baŋ vianôŋ ma yaŋ hamiŋ baŋ vikeŋ. ³⁴”Ma Yisu hanaŋ, “Wakamik, nêmo thêlônij kambom vê ek malê nena thêlô êthônij paliŋ ba idum.” Vêmo ma ŋê vovak ibi valu ek nêgê nena opalêla intu tem neja anêŋ kwêv lo sôp.

³⁵”Avômalô imiŋ ba êyê iyom. Ma ŋê bêŋbêŋ ibi yani liliŋ ba enaŋ, “Yani bôk hêv avômalô vi bulubiŋ. Yani ma Mesia, ôpatu ba Wapômbêŋ bôk hatak yôv ek nêmo avômalô bulubiŋ, êŋ ma nêmo yanida bulubiŋ.”

³⁶”Ma ŋê vovak êyô haviŋ ba enaŋ abôma ma êv waiŋ maniŋ hadêŋ yani. ³⁷Ma enaŋ, “O ma avômalô Isiael iniŋ kiŋ e? Êŋ ma nêmo oda bulubiŋ.” ³⁸Ma eto abô te hamiŋ Yisu vuliŋ aêntêk,

AVÔMALÔ ISIAEL INIJ KIŊ

³⁹Anyô kambom ju atu ba êthôkwêŋ haviŋ Yisu ma yaŋ hanaŋ abôma hadêŋ Yisu nena, “O ma Mesia e? Êŋ ma nêmo oda bulubiŋ lôk yai imbiŋ.”

⁴⁰Ma doŋtom yaŋ halaŋô abô êŋ ma hathaŋ yaŋ êŋ ba hanaŋ, “Alalô tem nama ba miŋ hôkô ek Wapômbêŋ ami e? ⁴¹Alai adum kambom bêŋ anôŋ ba intu êv vovaŋ hadêŋ alai, ma doŋtom ôpêntêk ma miŋ hadum

^w 23:29 Luk 21:23 ^x 23:30 Hos 10:8; ALK 6:16 ^y 23:34 Sng 22:18; Ais 53:12

^z 23:35 Sng 22:7-8 ^a 23:36 Sng 69:21

kambom te ami.” ⁴² Êñ ma hanañ, “Yisu, hâyô anêm loj lôklijyak ma lemimbi ya.”

⁴³ Ma Yisu hanañ, “Yanañ avanônj êndênj o nena yaô ma tem ômô imbiñ ya êmô malak lenj.”

Yisu hama

(*Mat 27:45-56; Mak 15:33-41; Jon 19:28-30*)

⁴⁴⁻⁴⁵ ^bHabobo waklêvônj biñ ma momañiniñ hayô pik sapênj vov ba hêk aleba hayô 3 kilok. Ma sôp bênj atu ba êthôkwênj hamiñ unyak mathen kapô hapup hi luvi. ⁴⁶ Ma Yisu halam kaêk lôklala nena, “Wakamik, oyabiñ yadahôlônj.” Yani hanañ aênj ma auk habitak ba hi ma hama.

⁴⁷ Anyô vovak laik hayê nômj êñ ma yani habô Wapômbênj anênj athênj ba hanañ, “Avanônj biñ, ôpêntêk ma anyô thêthônj mavi.” ⁴⁸ Ma avômalô takatu ba ethak doñtom ba imiñ ek êyê, thêlô êyê nômj êñ ba kapôlônj malaiñ kambom ba ik biñ daluk ba êvôj. ⁴⁹ Ma doñtom Yisu anênj avômalô sapênj lôk avi takatu ba evenj haviñ yani hêk Galili ba êlêm imiñ daim dokte ma êyê nômj takatu ba habitak.

Elav Yisu

(*Mat 27:57-61; Mak 15:42-47; Jon 19:38-42*)

⁵⁰⁻⁵¹ Josep ma anyô Alimatia te anênj Judia. Yani hayabiñ waklavônj atu ba Wapômbênj anênj loj lôklijyak tem êlêm pik. Yani ma anyô thêthônj mavi te ma Sanhedlin iniñ anyô bênj te. Ma miñ halôk hathak Sanhedlin iniñ auk atu ba ik Yisu vônô ami. ⁵² Ba intu hi hadênj Pailat ma hanañ hik liñ ek enja Yisu anênj kupik. ⁵³ Êñ ma hawa Yisu liñkupik vê ma havuliv siñ hathak sôp, ma hawa ba hi hadô hêk siô lukmuk atu ba ekolop valu ba abyanj ek nedav nê ñama êndôk. Ma miñ bôk êdô anyô ñama la hêk ami.

⁵⁴⁻⁵⁵ Avi takatu ba esopa Yisu hêk Galili ba êlêm, ma esopa Josep ba i êyê valu abyanj atu ba êdô Yisu hêk. Wak êñ ma waklavônj atu ba avômalô Israel nêpôpêk i ek nêgê Sabat. ⁵⁶ ^c Aênj ba avi takênj i iniñ unyak ma êpôpêk nômj ôv mavi lôk nômj lêñlênj. Sabat hayô ma ewa lovak hatôm balabuñ hanañ.

Yisu haviyô hathak lonjô

(*Mat 28:1-10; Mak 16:1-8; Jon 20:1-10*)

24 ¹ Sonda êñ anênj wak te môñ anênj lôkbôk momañiniñ ma avi ewa nômj ôv mavi takatu ba bôk epesañ yov ba i siô. ² Thêlô êyô ma êyê valu atu ba hamô lôv abôlêk lêk ibubi hi hamô ña. ³ Ma thêlô ibitak êyô kapô, ma doñtom thêlô miñ êpôm Anyô Bênj Yisu anênj kupik ami.

^b 23:44-45 Hib 6:19-20; 10:19-20 ^c 23:56 Kis 20:10; Lo 5:14

⁴Ma thêlô lenjinhabi bêñ anôñ imiñ denañ ma ketheñ oyañ ma anyô ju lôk kwêv thapuk hatôm damak hêv imiñ haviñ thêlô. ⁵Êñ ma avi takêñ êkô ba êkôm ba êyê pik. Ma doñtom thai enañ hadêñ thêlô aêntêk, “Aisê ka môlô ôlêm ôbôlêm anyô lôkmala haveñ ñê ñama iniñ loñ?” ⁶Yani miñ hêk loñ êntêk ami, ma yani lêk haviyô yôv. Ma môlô lemimbi abô sêbôk ba yani hanañ hadêñ môlô hêk Galili. ⁷Yani hanañ aêntêk, “Tem nêñêm Anyô Anêñ Nakaduñ atu êndôk ñê kambom baherjñ ba nijik yani vônô esak a ma êtôm wak lô ma tem imbiyô esak loñbô.” ⁸Êñ ma thêlô lenjinhabi abô êñ. ⁹Êñ ma thêlô etak siô ba êvôi ma enañ abô takêñ sapêñ hadêñ ñê ku laumiñ ba lahavute lôk avômalô vi atu ba êmô haviñ. ¹⁰Avi takêñ te ma Malia anêñ Magadala, ma Joana lo Jems anêñ talêbô Malia, lôk avi doho haviñ. ¹¹Ma aposel elañô avi takêñ iniñ abô ba esoñ nena enañ abô molo la ba miñ êvhaviñ ami. ¹²Ma doñtom Pita haviyô ma halañviñ ba hi siô ma hakôm ba hayê sôp iyom hamô. Yôv ma yani hale hi anêñ unyak hathak loñbô ma lahabi bêñ anôñ hathak nôñ takatu ba lêk habitak.

Yisu hapôm anyô lokwanju halôk loñôndê
(Mak 16:12-13)

¹³Wak êñ iyom ma anyô ku ju i malak Emeus. Loñ êñ hamô daim dokte hatôm 11 kilomita ek Jelusalem. ¹⁴Thai even loñôndê ba i ma enañ hathak nôñ takatu ba habitak. ¹⁵Thai enañ abô bêñ anôñ, ma Yisu da halêm haveñ haviñ thai, ¹⁶ma doñtom Yisu hik thai maleñ loñ ba miñ eyala yani ami.

¹⁷Ma yani hanañ hik thai liñ, “Mamu onañ malê?”

Êñ ma thai imiñ ma idum hatôm thai elañ. ¹⁸Anyô yañ anêñ athêñ nena Kelopas hanañ hik yani liñ, “Êê, avômalô Jelusalem sapêñ eyala nôñ atu ba lêk habitak hêk loñ êntêk, ma hoveñ êsê ba miñ hoyala ami?”

¹⁹Ma Yisu hanañ hik thai liñ, “Malê?”

Ma thai enañ hadêñ yani nena, “Nôm takatu ba habitak hapôm Yisu anêñ Nasalet. Yani ma plopet te ba hadum ku bêñbêñ ba anêñ abô ma lôkliñyak kambom hamiñ Wapômbêñ ma lôk avômalô sapêñ maleñjñ. ²⁰⁻²¹Ma yêlô lenjinhabi nena Yisu ma Mesia atu ba Wapômbêñ hêv ek nêñ Israêl vê êñjêk iniñ malaiñ. Ma doñtom alalôaniñ ñê bêñbêñ lôk ñê bêñbêñ êbôk da enañ yani bêñ hadêñ Lom iniñ anyô bêñ ba halôk hathak iniñ abô ba intu ik vônô hathak a. Ma lêk ma wak te lô. ²²Ma yêlôaniñ avi doho elela yêlôaniñ auk. Hadêñ lôkbôk momañiniñ ma thêlô i siô ²³ma miñ êpôm Yisu anêñ kupik ami. Ma thêlô êvô êlêm ma enañ nena thêlô êyê wêñ añela doho ba enañ nena Yisu hamô lôkmala. ²⁴Ma yêlôaniñ anyô doho i siô ma êyê nôñ taken hatôm atu ba avi enañ, ma doñtom thêlô miñ êyê Yisu ami.”

^d 24:6 Luk 9:22 ^e 24:20-21 Luk 19:11; Ap 1:6 ^f 24:24 Jon 20:3-10

²⁵Ma Yisu hanaŋ hadêŋ thai nena, “Mamu ŋê auk mi lôk kapôlômim pulusikna ba intu miŋ ôêvhaŋiŋ plopet iniŋ abô ami! ²⁶Thêlô bôk enaŋ yôv nena Mesia tem enja vovaŋ takêŋ vêm ka tem enja anêŋ athêŋ lôkmaŋgiŋ ênjêk leŋ.” ²⁷Vêm ma yani hawa Wapômbêŋ anêŋ abô takatu ba bôk eto hathak yanida sa hadêŋ thai. Môŋ ma hanaŋ hathak Mose anêŋ kapy a vêm ma plopet sapêŋ iniŋ abô takatu ba bôk eto hathak yani haviŋ.

²⁸Ma thêlô êyô malak Emeus ma Yisu hadum ek ni thêthô. ²⁹Ma doŋtom thai enaŋ lôklokwaŋ, “Lêk yaŋsiŋ habôk ba tem bôlôvônŋ ba dô ma ômô imbiŋ yai.” Êŋ ma yani hi unyak kapô ek ênjêk imbiŋ thai.

³⁰Yôv ma thêlô êmô ek nejaŋ nôm ma yani hawa polom ba hêv mek ma haya ba hêv hadêŋ thai. ³¹Thai êyê ma maleŋ hakyav ba eyala yani. Ma ketheŋ oyaŋ ma yani mi. ³²Ma thai enaŋ hadêŋ i nena, “Êê, avanônŋ biŋ. Alai aveŋ loŋôndê ma yani hik Wapômbêŋ anêŋ abô thô ba alaianiŋ kapôlônŋiŋ hatôm atum hathaŋ.”

³³Ma bôlônŋ doŋtom ma thai etak loŋ êŋ ma ele i Jerusalem hathak loŋbô. Thai êyô ma êpôm ŋê ku laumiŋ ba lahavute lôk anyô doho ethak doŋtom haviŋ ba êmô. ³⁴Ma thêlô enaŋ hadêŋ thai aêntêk, “Avanônŋ biŋ nena Anyô Bêŋ haviyô hathak loŋbô ba yani hik i thô hadêŋ Saimon.”

³⁵Yôv ma anyô ju êŋ enaŋ nôm takatu ba hapôm thai halôk loŋôndê lôk polom atu ba yani haya, êŋ ma thai eyala nena Yisu.

Ŋê ku êyê Yisu hathak loŋbô

(*Mat 28:16-20; Mak 16:14-18; Jon 20:19-23*)

³⁶Ŋê ku enaŋ abô êmô denaŋ ma Yisu hamiŋ thêlô malêvônŋ ma hanaŋ, “Môlô kapôlômim ênjêk labali!”

³⁷Ma thêlô esoŋ nena ŋgôk anyô dahô ba êkô kambom. ³⁸Ma doŋtom Yisu hanaŋ, “Môlô osoŋ ba unim auk hêv yak eka? ³⁹Ôŋgô yabaheŋ lo yaveŋ. Yada êŋ êntêk ba nobaloŋ yaleŋviŋkupik. Ma ŋgôk liŋkupik mi, ma doŋtom yenaŋ ma hamô.” ⁴⁰Êŋ ma Yisu hik va lo baŋ thô hadêŋ thêlô.

⁴¹Thêlô êyê yani ma leŋiŋmavi, ma doŋtom thêlônŋiŋ auk mayaliv ba miŋ êvhaŋiŋ ami. Êŋ ma Yisu hanaŋ, “Nôm doho hamô e?” ⁴²Êŋ ma êv alim êbôk kabuk te vi, ⁴³ma yani hawa ba hayaŋ ma thêlô êyê.

⁴⁴Ma Yisu hanaŋ hadêŋ thêlô, “Bôk yahamô lôkmala haviŋ môlô, ma yahanaŋ nena abô takatu ba bôk eto hathak ya ba hêk Mose anêŋ Abô Balabuŋ lôk Kapy Plopet ma Kapy Yeŋ tem injik anônŋ.” ⁴⁵Ma yani hik iniŋ auk liŋ ek neyala Wapômbêŋ anêŋ kapy ⁴⁶ba hanaŋ, “Wapômbêŋ anêŋ kapy hanaŋ nena Mesia tem enja vovaŋ ba ema ma êtôm wak lô

§ 24:26 Luk 9:22 h 24:27 Sng 22:1-21; Ais 53 i 24:34 1Ko 15:4-5 j 24:37 Mat 14:26

k 24:44 Luk 9:22

ma tem imbiyô ênjêk nê nãama iniñ loñ esak loñbô. ⁴⁷Ma esak anêñ athêñ ma tem nenañ êndêñ nê Jelusalem lôk Islael ma avômalô loñ buyañ sapêñ nena nede kapôlôñij liliñ ek Wapômbêñ nêñ iniñ kambom vê. ⁴⁸^lMôlô lêk ôyê nôñ takêñ yôñ ba intu nonañ lôkthô bêñ. ⁴⁹^mOdañô! Tem yanêñ nôñ atu ba Wakamik bôk havak abô ek nêñ êyômô môlô. Aêñ ba nôñmô Jelusalem endeba lôklokwañ anêñ leñ êndôk êyômô môlô am.”

Yisu hathak leñ ba hi
(*Mak 16:19-20; Ap 1:9-12*)

⁵⁰Ma Yisu halom thêlô ba hi hayô Betani iniñ loñ ma hêñ bañ liñ ba hêñ mek hadêñ thêlô. ⁵¹Hêñ mek denañ ma hatak thêlô ma ewa yani hathak leñ ba hi. ⁵²Êñ ma thêlô êbô yani ma ele i Jelusalem lôk leñijmavi bêñ anôñ. ⁵³Ma wak nômbêñ intu sapêñ ma êbô Wapômbêñ êmô unyak mathêñ.

^l 24:48 Jon 15:27; Ap 1:8 ^m 24:49 Jon 14:16; 15:26; Ap 1:4

Abô Mavi atu ba Jon hato

Abô môḡ

Jon hato kapyā êntêk. Yani ma anyô Isael te. Yani ma anyô havôv alim vêm ma hasopa Yisu. Yani ma Yisu anêḡ ḡê ku laumiḡ ba lahavuju takatu te ba intu hato hathak nôḡ takatu ba habitak ba hayê hathak madaluk. Jon ma ‘ḡê ku ali atu ba Yisu hathak lahaviḡ bêḡ anôḡ’ (Jon 13:23; 19:26; 20:2; 21:7, 20, 24).

Jon anêḡ abô môḡ hêk kapyā êntêk ma hanaḡ hathak Yisu intu opalê. Ma hato kapyā êntêk ek avômalô nesam ba nêḡmimbiḡ nena Yisu ma Mesia atu lôk Wapômbêḡ anêḡ Nakaduḡ. Ma hato ek nêḡmimbiḡ ek neja lôkmala esak anêḡ athêḡ (Jon 20:31).

Hato hadêḡ 87 AD la.

Abô habitak hatôm anyô

1 ¹“Sêbôk atu ba môḡ anôḡ ma Abô hamô. Ma Abô êḡ hamô haviḡ Wapômbêḡ ba Wapômbêḡ da intu abô êḡ ²ba hamô haviḡ Wapômbêḡ hadêḡ sêbôk ba môḡ anôḡ.

³Abô êḡ intu Wapômbêḡ hapesaḡ nôḡkama sapêḡ hathak. Nôḡlate atu ba miḡ habitak ami, êḡ ma miḡ yani hapesaḡ ami. ⁴Abô êḡ hadum ba nôḡkama sapêḡ habitak lôkmala. Ma lôkmala êḡ ma avômalô iniḡ deda. ⁵Deda êḡ habi hayô hêk momaḡiniḡ. Ma momaḡiniḡ êḡ hathôḡ paliḡ ba miḡ hatôm êḡjêk deda êḡ loḡ siḡ ami.

⁶“Ma Wapômbêḡ hêv anyô te halêm ba anêḡ athêḡ nena Jon. ⁷Yani halêm ek injik Abô deda êḡ thô ek avômalô sapêḡ nedanḡ ba

^a 1:1 Jon 17:5; 1Jon 1:1-2; ALK 19:13 ^b 1:3 1Ko 8:6; Kol 1:16-17; Hib 1:2 ^c 1:4 Jon 5:26
^d 1:5 Jon 3:19 ^e 1:6 Mat 3:1; Luk 1:13-17,76

nênêmimbiņ. ⁸Yanida ma miņ deda êņ ami ma halêm ek injik thô iyom. ^{9f}Deda êņ halêm pik ba habi hayô hêk avômalô. Deda êņ ma deda anôņ.

¹⁰Wapômbêņ bôk hapesaņ avômalô hathak Abô êņ ba halêm pik. Ma doņtom êthôn paliņ denaņ. ¹¹Yani hi ek anêņ avômalô, ma miņ ewa yani thô ami. ¹²Ma avômalô takatu ba ewa yani thô lôk êvhaviņ ma hatak avômalô takêņ ek nimbitak Wapômbêņ anêņ nali. ^{13g}Avômena takêņ ma Wapômbêņ da hapesaņ loņôndê ba intu ibitak yanida anêņ nali. Ma miņ ibitak hatôm avômalô pik sapêņ atu ba ibitak ami. Lôk anyô te miņ habi thêlô vê ami. Ma taluvi lo lami miņ idum ba ibitak ami lôk miņ ibitak hathak lami iniņ leņiņhaviņ ami. Mi.

^{14h}Abô êņ intu habitak anyô ba halêm hamô haviņ yêlô ba bôk ayê nena anyô lôkmaņgiņ anôņ. Yani ma wapôm anêņ ôdôņ biņ ba hik nômkama avanôņ thô hadêņ avômalô. Yani ma Lambô anêņ Nakaduņ doņtom êņ iyom ba intu Lambô hêv lôkmaņgiņ êņ hadêņ yani.

¹⁵Jon hik anyô êņ thô ba halam, “Bôk yahanaņ yôv hathak anyô êntêk êņ nena, ‘Anyô te tem embeņ ya yam. Ma doņtom yani hamô hadêņ sêbôk ba miņ yahabitak ami. Ba intu yani ma bêņ ek ya.’”

¹⁶Yani ma lôkmaņgiņ anôņ ba anêņ wapôm hêv liņ siņ ba halêm ek alalô lôbôlôņ ¹⁷ⁱaêntêk nena sêbôk ma hêv abô balabuņ hadêņ Mose lôk alalô. Yôv ma Yisu Kilisi halêm ba hik Lambô lôk anêņ wapôm thô. ^{18j}Anyô te miņ bôk hayê Wapômbêņ ami. Ma doņtom Wapômbêņ anêņ Nakaduņ doņtom êņ iyom intu Wapômbêņ ba hamô haviņ Lambô ma hik Lambô thô hadêņ alalô.

Jon anyô hathik ŋaņ hanaņ anêņ ku bêņ

(*Mat 3:1-12; Mak 1:7-8; Luk 3:15-17*)

¹⁹Islael iniņ ŋê bêņbêņ takatu ba êmô Jelusalem êv ŋê êbôk da lôk avômalô Livai doho ba i hadêņ Jon ma enaņ hik yani liņ nena, “O ma opalê?” ²⁰Ma yani miņ bônôņ ami ma hanaņ bêņ nena, “Ya ma miņ Mesia atu ba Wapômbêņ hêv ek nêv avômalô bulubiņ ami. Mi anôņ.” ^{21k}Êņ ma enaņ hik yani liņ, “Sêbôk ma enaņ nena Elia tem êmôn vêm ka Mesia embeņ yam. O êņ êntêk e?”

Ma hanaņ, “Mi.”

“Sêbôk ma Mose hanaņ nena plopet te tem êlêm. O êņ êntêk e?”

Lo 18:15-18

Ma hanaņ viyaņ, “Mi.”

²²“Aêņ ba o opalê? Onaņ aisê esak oda? Onaņ viyaņ ek yêlô ana nanaņ êndêņ ŋê bêņbêņ.”

²³Êņ ma Jon hawa plopet Aisaia anêņ abô ba hanaņ,

^f 1:9 Jon 8:12 ^g 1:13 Jon 3:3-6; 1Pi 1:23 ^h 1:14 Plp 2:7 ⁱ 1:17 Kis 34:28; Lom 6:14

^j 1:18 Kis 33:20; Jon 6:46; 1Ti 6:16 ^k 1:21 Mal 4:5; Mat 11:14

“Ya ma kaêk atu ba halam halêm anêj loj thiliv nena,
 ‘Nopesañ lojôndê ek Anyô Bêj êlêm.’” *Aisaia 40:3*
 Hasam Aisaia anêj abô êj yôv ma hanañ, “Ya êj êntêk.”

²⁴Vêm ma Palisi takatu ba êlêm haviñ jê bêjbêj ²⁵enañ hik yani liñ,
 “O ma miñ Mesia lôk plopet ma Elia ami. Aisê ka huthik avômalô halôk
 ña?”

²⁶Ma Jon hanañ viyañ, “Yahathik thêlô hathak ña, ma dojtom anyô
 te hamô môlô malêvôn ba môlô ôthôn ôpên paliñ. ²⁷Yani ma ôpatu ba
 tem emben ya yam. Yani ma anyô lôk athên bêj ma ya ma yaônâlôk ba
 intu miñ hatôm yapole anêj vakapô bokjgôp anêj yak vê ami.”

²⁸Nôm êj habitak anêj Betani hêk Jolodañ vi, loj atu ba Jon hathak
 hathik avômalô halôk ña.

Yisu ma Wapômbên anêj Boksipsip Nakaduñ

²⁹Haviyô hayañ ma Jon hayê Yisu halêm. Ma hanañ, “Ôñgô, ôpên ma
 Wapômbên anêj Boksipsip Nakaduñ atu ba hêv ek nêm avômalô pik iniñ
 kambom vê. ³⁰Yani ma ôpatu ba bôk yahanañ nena, ‘Anyô te tem emben
 ya yam. Ma dojtom yani hamô hadên sêbôk atu ba miñ yahabitak ami
 dena. Ba intu yani ma bêj ek ya.’ ³¹Yada ma yahathôn ôpên anêj ku
 paliñ. Ma dojtom yahalêm yahathik avômalô halôk ña ek yañgik ôpên
 thô êndên avômalô Isael.”

³²⁻³³Êj ma Jon hanañ hathak nômlate atu ba bôk yani hayê yôv.
 Yani hanañ nena, “Sêbôk ma yahathôn ôpên anêj ku paliñ. Ma dojtom
 Wapômbên hêv ya ba yahalêm ek yasik avômalô êndôk ña. Ma yani
 hanañ hadên ya nena, ‘Tem nôngô Lovak Matheñ êlêm anêj leñ ba
 êyô êmô anyô te. Ma ôpên intu tem isik avômalô esak Lovak Matheñ.’
 Wapômbên bôk hanañ abô êj hadên ya. Êj ma yahayê Lovak Matheñ
 hatak leñ ma halôk ba halêm hatôm menak bôbô ba hayô hamô ôpên.
 Yada yahayê nôm êj. ³⁴Avanôn! Yada bôk yahayê nôm êj. Ma yahanañ
 nena anyô êntêk ma Wapômbên anêj Nakaduñ.”

Anyô doho ibitak Yisu anêj jê ku

³⁵Haviyô hayañ ma Jon lôk anêj jê ku ju êmô loj atu hathak lojbô.
³⁶Ma hayê Yisu halêm ma hanañ, “Ôñgô, Wapômbên anêj Boksipsip
 Nakaduñ atu intu.”

³⁷Jê ku ju êj elañ abô êj ma i esopa Yisu. ³⁸Êj ma yani hik i liliñ ma
 hayê thai esopa yani ma hanañ hik thai liñ, “Mamu lemimhaviñ malê?”

Ma thai enañ, “Labai, hôk êsê?” (“Labai” anêj ôdôn nena
 “Kêdônwaga”).

¹ 1:27 Jon 1:15 ^m 1:29 Ais 53:6-7; 1Pi 1:18-19 ⁿ 1:30 Jon 1:15 ^o 1:32-33 Mat 3:16
^p 1:34 Mat 3:17 ^q 1:36 Jon 1:29

³⁹Ma Yisu hanaŋ, “Mamu nôleŋ nôleŋ.”

Êŋ ma thai i êyê loŋ atu ba yani hamô. Nôm êŋ habitak hadêŋ yaŋsiŋ hatôm 4 kilok. Ma thai êmô haviŋ yani aleba bôlôvôn.

⁴⁰Andulu ma Saimon Pita anêŋ yaŋ, yani ma Jon anêŋ anyô ku te atu ba halaŋô Jon anêŋ abô ba hi hasopa Yisu. ⁴¹Yani hayê Yisu vêm ma hi ketheŋ ba hapôm yaŋ Saimon ma hanaŋ, “Yêlô lêk ayê Mesia.” (Mesia anêŋ ôdôn nena “Kilisi, ôpatu ba Wapômbêŋ hêv ek nêŋ avômalô bulubiŋ”).^s ⁴²Ma Andulu hawa Saimon ba hi hadêŋ Yisu. Yisu hayê ma hanaŋ, “O Saimon, Jon nakaduŋ. O ma tem nendam nena Sipas.” (Athêŋ “Sipas” êŋ ma hatôm “Pita”. Ma athêŋ ju êŋ anêŋ ôdôn nena “valu”).

Yisu dalam Pilip lo Nataniel

⁴³Haviyô hayaŋ ma Yisu hadum ek ni Galili ba hapôm Pilip ma hanaŋ, “Ôlêŋ osopa ya.”

⁴⁴Pilip ma anyô Betsaida. Betsaida êŋ ma Andulu lo Pita iniŋ malak ôdôn. ⁴⁵“Yani hapôm Nataniel ma hanaŋ nena, “Sêbôk ma Mose hato abô te hêk kapyâ balabuŋ hathak anyô te. Ma plopet doho bôk eto abô hathak ôpêŋ haviŋ. Ma yêlô lêk ayê yani yôv. Ôpêŋ ma Yisu anêŋ Nasalet, Josep nakaduŋ.”

⁴⁶Ma Nataniel hanaŋ nena, “Malê mavi te tem imbitak Nasalet?”

Ma Pilip hanaŋ, “Ôlêŋ nôleŋ.” Êŋ ma thai i.

⁴⁷Ma Yisu hayê Nataniel halêŋ ma hanaŋ, “Avanôn! Ôpêntêk ma anyô Israel mavi te. Yani ma abôyaŋ mi.”

⁴⁸Ma Nataniel hanaŋ, “Hoyala ya aisê?”

Ma Yisu hanaŋ, “Pilip miŋ dalam o ami denaŋ. Ma yahayê hômô alokwaŋ avi te ôdôn ba yahayala o.”

⁴⁹“Nataniel halaŋô abô êŋ ma hanaŋ, “Kêdônwaga, o ma Wapômbêŋ anêŋ Nakaduŋ ma avômalô Israel iniŋ Kiŋ.”

⁵⁰Ma Yisu hanaŋ, “Thatu yahayê hômô alokwaŋ ôdôn ba intu hôêvhaviŋ e? Ondaŋô! Nôm êŋ ma yaôna ek yaŋ atu ba tem embeŋ yam.” ⁵¹“Ma hanaŋ abô doho haviŋ nena, “Yanaŋ avanôn biŋ êndêŋ môle. Tem môle ôŋgô leŋ ekyav ma aŋela nesak ba nêndôk ek ya Anyô Anêŋ Nakaduŋ.”

Yisu hadum ba ŋaŋ habitak waiŋ

2 ¹Wak ju hale ba hi ma anyô te hawa avi te anêŋ Kena. Malak Kena êŋ hêk Galili kapô. Ma Yisu anêŋ talêbô hi haviŋ. ²Ma elam Yisu lôk anêŋ ŋê ku ba i haviŋ. ³Avômalô inum waiŋ aleba thô. Ma Yisu anêŋ talêbô hanaŋ hadêŋ Yisu nena, “Nôleŋ! Thêlônŋiŋ waiŋ lêk thô.”

^r 1:40 Mat 4:18-20 ^s 1:41 “Mesia” ma abô Hiblu. “Kilisi” ma abô Glik. ^t 1:42 Mat 16:18

^u 1:45 Lo 18:18; Ais 7:14; 9:6; Jer 23:5; Ese 34:23 ^v 1:49 Mat 14:33; 16:16; Mak 3:11

^w 1:51 Stt 28:12

⁴*Ma Yisu hanaŋ, “Avi bêŋ, honaŋ abô êŋ hadêŋ ya eka? Yenaŋ waklavôŋ mi denaŋ.”

⁵Ma Yisu talêbô hanaŋ hadêŋ nê takatu ba eyabiŋ nôŋ nena, “Nodaŋô anêŋ abô ba nundum êtôm atu ba hanaŋ.”

⁶Ma uŋ valu baheŋvi ba lahavute hamô habobo thêlô. Uŋ te hatôm embaloŋ ŋaŋ êtôm 100 lita la. Avômalô Israeŋ ethak ithik halôk ek nênem leŋiŋmavi êndêŋ Wapômbêŋ.

⁷Êŋ ma Yisu hanaŋ hadêŋ nê eyabiŋ nôŋ nena, “Noŋgasô ŋaŋ êndôk uŋ sapêŋ.” Ma eŋgasô halôk aleba hayô abdôlêk siŋ.

⁸Yôv ma hanaŋ hadêŋ thêlô, “Noja doho ba nônem êndêŋ anyô bêŋ atu hayabiŋ nôŋ.” Ma nê ku ewa ba i êv hadêŋ yani. ⁹Anyô bêŋ êŋ hanum ŋaŋ atu ba Yisu hik liliŋ ba habitak waiŋ. Ma doŋtom miŋ hayala ami. Ijê takatu ba ethakôv iyom intu eyala.

Yani hanum ba hasoŋ kambom ma halam anyô hawa avi ba thai i daim dokte ¹⁰ma hanaŋ, “Ethak êv waiŋ vasiŋ mavi hamôŋ ek avômalô inum aleba maleŋiŋ hataba êŋ ma miŋ êv waiŋ maniŋ haveŋ yam. Ma doŋtom waiŋ êntêk anêŋ vasiŋ ma vasiŋ anôŋ ek waiŋ yaŋ atu ba hamôŋ.”

¹¹Yisu hadum nôŋ êŋ hamô Kena anêŋ Galili. Nôm êŋ ma lavôŋiŋ môŋ anôŋ atu ba hadum ek hik anêŋ lôkmaŋgiŋ thô. Ma anêŋ nê ku êvhaviŋ yani. ¹²†Vêm ma Yisu lôk iviyaŋ ma talêbô etak Kena ma êlôk ba i Kapaneam. Ma nê ku iviŋ thêlô ba i êmô loŋ êŋ hatôm wak doho.

Yisu halupuniŋ avômalô doho hêk unyak matheŋ kapô

(*Mat 21:12-13; Mak 11:15-17; Luk 19:45-46*)

¹³†Avômalô Israeŋ iniŋ waklavôŋ te habobo anêŋ athêŋ nena Hale ba Hi. Ma Yisu hi daku Jelusalem ek ênjê waklavôŋ êŋ. ¹⁴Yani hi unyak matheŋ anêŋ piklêvôŋ ma hayê avômalô etak bokmaŋkao lôk sipsip ma menak bôbô ek nênem vuli ek nêmbôk êtôm da lôk nê takatu ba êwê nê loŋ buyaŋ iniŋ valuseleŋ hathak Hiblu iniŋ valuseleŋ êmô. ¹⁵Êŋ ma havuvi yak balawa te ba halupuniŋ i lôk iniŋ boksipsip lo bokmaŋkao ma hêv i vê hêk unyak matheŋ ba i. Ma hakayaŋ nê êŋ iniŋ balê ba valuseleŋ hagililiŋ mayaliv. ¹⁶Ma hanaŋ hadêŋ nê takatu ba etak menak bôbô ek nênem vuli nena, “Noja unim menak ba unu! Wakamik anêŋ unyak ma loŋ netak nômkama êmô ek nênem vuli e?”

¹⁷Ma Yisu anêŋ nê ku êyê nôŋ êŋ ma leŋiŋhabi hathak abô te hêk Wapômbêŋ anêŋ kapyia nena,

“Yahêv lêlê ek anêŋ unyak ma yaleŋhaviŋ unyak êŋ bêŋ anôŋ.”

Kapya Yey 69:9

¹⁸Israeŋ iniŋ nê bêŋbêŋ êyê ma enaŋ, “Undum lavôŋiŋ te ek injik o thô nena Wapômbêŋ halam o ba hudum nôŋ êŋ!”

* 2:4 Jon 7:30; 8:20 † 2:12 Mat 4:13 ‡ 2:13 Kis 12:1-27

¹⁹“Ma Yisu hanaŋ viyaŋ, “Nundiniŋ unyak mathenŋ êntêk, ma êtôm wak lô iyom ma tem yandav esak loŋbô.”

²⁰Ma nê bêŋbêŋ enaŋ, “Avômalô idum ku hatôm sondabênŋ 46 ek elav unyak êntêk ma doŋtom mi denaŋ! Ma hatôm ondav wak lô iyom e?”

²¹^bUnyak mathenŋ atu ba Yisu hanaŋ hathak êŋ ma yanida liŋkupik. ²²^cBa Yisu haviyô hathak loŋbô hêk ŋama ma anêŋ nê ku leŋiŋhabi abô atu ba bôk hanaŋ. Êŋ ma êvhaviŋ abô atu ba hêk Wapômbênŋ anêŋ kapya lôk Yisu da hanaŋ.

²³^dYani hamô Jelusalem ma hayê waklavôŋ atu ba anêŋ athênŋ nena Hale ba Hi. Ma avômalô bêŋ anôŋ êyê lavôŋiŋ takatu ba hadum ba êvhaviŋ. ²⁴Ma doŋtom Yisu miŋ hêvhaviŋ i ami. Hayala anyô sapêŋ iniŋ auk. ²⁵Anyô te miŋ hêv auk hadêŋ yani hathak avômalô iniŋ kobom ami. Mi, bôk hayala avômalô sapêŋ iniŋ kapôlôŋiŋ.

Yisu hêv auk hadêŋ Nikodimus

3 ¹Israel iniŋ anyô bêŋ te anêŋ athênŋ nena Nikodimus. Yani ma Palisi te. ²Bôlôvôŋ ma hi hadêŋ Yisu ma hanaŋ, “Kêdôŋwaga, hothak hudum lavôŋiŋ lomaloma ba intu yêlô ayala nena Wapômbênŋ hêv o ba hôleŋ hatôm kêdôŋwaga. Ma Wapômbênŋ miŋ hamô haviŋ anyô te ami, êŋ ma miŋ hatôm indum lavôŋiŋ êtôm atu ba hudum ami.”

³^fMa Yisu hanaŋ viyaŋ, “Yanaŋ avanôŋ biŋ êndênŋ môlô. Ôpatu ba evathu hathak loŋbô iyom intu tem êyô Wapômbênŋ anêŋ loŋ lôkliŋyak kapô.”^g

⁴Ma ôpênŋ hanaŋ, “Aisé ka nembathu ôpatu ba bôk hayalôv yôv? Yani tem êndôk talêbô kapô ba nembathu esak loŋbô e? Ma mi!”

⁵^hMa Yisu hanaŋ viyaŋ nena, “Yanaŋ avanôŋ biŋ êndênŋ môlô. Ôpatu ba Wapômbênŋ hathik hathak ŋaŋ lôk Lovak Mathenŋ hatôm evathu hathak loŋbô, ôpênŋ iyom intu tem imbitak êyô Wapômbênŋ anêŋ loŋ lôkliŋyak kapô. ⁶ⁱAvômalô pik ibitak hathak lami ibi i vê. Ma Wapômbênŋ anêŋ avômalô ibitak hathak Lovak Mathenŋ habi i vê. ⁷Ma aisê ka hosonŋ hathak abô êntêk ba yahanaŋ hadêŋ o nena ‘nimbi o vê esak loŋbô.’ ⁸Lovak da hathak hayuv hatôm anêŋ lahaviŋ ma holaŋô anêŋ diŋdiŋ iyom. Ma doŋtom hôthônŋ nena halêm anêŋ êsê ba hi êsê. Ma nê takatu ba Lovak Mathenŋ havathu i ma aênŋ iyom.”

⁹Ma ôpênŋ hanaŋ hik liŋ hathak loŋbô, “Nôm takêŋ tem imbitak aisê?”

¹⁰Ma Yisu hanaŋ, “Ai! O Israel iniŋ kêdôŋwaga bêŋ ma hôthônŋ nôŋm êntêk paliŋ, e? ¹¹⁻¹³Ya Anyô Anêŋ Nakaduŋ iyom intu yahatak malak leŋ

^a 2:19 Mat 26:61; 27:40 ^b 2:21 1Ko 6:19 ^c 2:22 Luk 24:6-8; Jon 12:16 ^d 2:23 Jon 7:31
^e 3:1 Jon 7:50; 19:39 ^f 3:3 Mat 18:3; 1Pi 1:23 ^g 3:3 Abô Glik “hathak loŋbô” lôk “halêm anêŋ vuliŋ” thai luvu ma abô doŋtom iyom. Yisu anêŋ auk nena “halêm anêŋ vuliŋ” ma doŋtom Nikodimus hasonŋ nena “hathak loŋbô”. ^h 3:5 Ese 36:25-27 ⁱ 3:6 Jon 1:13

ba yahalêm. Ma anyôla miŋ bôk hi loŋ êŋ ba hale halêm hathak loŋbô ami. Yanaŋ avanônŋ biŋ êndênŋ môlô. Yêlô anaŋ hathak nôŋ takatu ba bôk ayê. Ma môlô miŋ olaŋô yêlôaniŋ abô ami. Lêk yahananaŋ abô doho hathak nôŋkama pik ek oyala Wapômbênŋ anêŋ auk. Ma môlô miŋ ôêvhaviŋ ami. Ba intu nôŋkama malak leŋ tem miŋ nôŋnêmbiŋ aêŋ ami. ¹⁴ Sêbôk ma avômalô Israeŋ êmô loŋ thiliv ma umya bênŋ anônŋ ethaŋ i. Êŋ ma Mose hathôkwêŋ umya dahô te hathak kôm ba hêv liŋ hamiŋ leŋ ek avômalô nêgê ba nimbitak mavi. Wapômbênŋ anêŋ lahaviŋ ba tem nêsôkwêŋ ya Anyô Anêŋ Nakaduŋ ba nêŋem liŋ aêŋ iyom ¹⁵ ek avômalô takatu ba êvhaviŋ tem neja lôkmala anônŋ atu ba nêŋem êtôm wak nômbênŋ intu sapêŋ.

¹⁶ “Wapômbênŋ lahaviŋ avômalô pik bênŋ anônŋ ba intu hêv Nakaduŋ doŋtom êŋ halêm ek ôpatu ba hêvhaviŋ tem enja lôkmala anônŋ atu ba êmô êtôm wak nômbênŋ intu sapêŋ. Ma tem miŋ ema ami. ¹⁷ Wapômbênŋ hêv Nakaduŋ halêm pik ek nêŋem avômalô bulubiŋ. Ma miŋ hêv ek indum abô ek injik avômalô vônô ami. ¹⁸ Ôpatu ba hêvhaviŋ Nakaduŋ êŋ ma Wapômbênŋ miŋ hathak hadum abô ek injik yani vônô ami. Ma ôpatu ba miŋ hêvhaviŋ Nakaduŋ doŋtom êŋ ami ma ôpêŋ lêk hama yôv ek malê nena Wapômbênŋ bôk hadum abô hathak yani yôv. ¹⁹ Wapômbênŋ hadum abô hathak avômalô pik aêntêk. Deda bôk halêm pik yôv. Ma avômalô idum kambom lomaloma ba intu leŋŋhaviŋ momaŋiniŋ ma êdô deda êŋ. ²⁰ Deda tem injik avômalô iniŋ kambom thô ma tem thêlô mama ba intu nê kambom ethak êpôlik ba miŋ ibitak êyô deda kapô ami. ²¹ Ma doŋtom ôpatu ba halaŋô Wapômbênŋ anêŋ abô nena avanônŋ, yani êŋ ma hatôm hamiŋ deda ba avômalô sapêŋ êyê anêŋ ku takatu ba hadum ma Wapômbênŋ da hêv yani sa.”

Jon anyô hathik ŋaŋ hik Yisu anêŋ ku thô

²² Yôv ma Yisu lôk anêŋ nê ku i Judia anêŋ loŋ kamuŋ ma hamô haviŋ anêŋ nê ku wak doho. Ma thêlô ithik avômalô halôk ŋaŋ. ²³⁻²⁴ Ainon hêk habobo Salim. Loŋ êŋ ma ŋaŋ bênŋ anônŋ hêk ba avômalô ibi thêthô i loŋ êŋ. Jon miŋ hamô koladônŋ ami denaŋ, ba intu hamô loŋ êŋ ek isik thêlô. ²⁵ Ma anêŋ nê ku lôk anyô Israeŋ te êkôki hathak auk nimbitak mabuŋ ênjêk Wapômbênŋ ma. ²⁶ Êŋ ma nê ku i hadêŋ Jon ma enaŋ, “Kêdônŋwaga! Ôpatu sêbôk ba hamô haviŋ o hamô Jolodaŋ vi ba honaŋ abô bênŋ anônŋ hathak yani. Ondaŋô! Ôpêŋ lêk hathik avômalô halôk ŋaŋ ba avômalô sapêŋ i hadêŋ yani!”

²⁷ Ma Jon hanaŋ, “Wapômbênŋ da anêŋ lahaviŋ ba nômlate habitak aêŋ hadêŋ anyô te ma yôv. ²⁸ Môlôda bôk olaŋô abô atu ba yahananaŋ. ‘Ya ma

^j 3:14 Nam 21:9; Jon 8:28; 12:32 ^k 3:15 Jon 20:31 ^l 3:16 Jon 3:36; 10:28; Lom 5:8; 8:32; 1Jon 4:9-10 ^m 3:17 Luk 19:10 ⁿ 3:18 Jon 5:24 ^o 3:19 Jon 1:5,9; 8:12 ^p 3:22 Jon 4:1-2
^q 3:28 Mat 11:10; Jon 1:20

ôpatu ba Wapômbên hêv hamôn ek yanañ êndên avômalô nena Mesia tem êlêm. Ya miñ Mesia ami.’²⁹ Anyô te hawa avi te, êñ ma tem enja êtôm yanida anên. Ma donjom yapmalô ma tem êtôm ôpên anên anyô môlô atu ba imiñ ek embatho yani loñ. Ba halañô ôpên anên abô ma tem lamavi iyom. Ma yada intu hatôm yapmalô êñ. Ba intu lêk yaleñmavi bên anôn hamô yakapôlôn siñ. ³⁰ Wapômbên anên lahaviñ ba yani habitak anyô bên, ma yada yahabitak anyô oyañ.”

³¹ r “Ôpên bôk hamô leñ ba halêm, yani ma bên anôn ek avômalô pik sapên. Ôpatu ba hamô pik êntêk, ôpên ma anyô pik ba intu hanañ abô hathak nômkama pik iyom. Avanôn! Ôpatu ba halêm anên malak leñ, ôpên ma bên anôn ek avômalô pik sapên. ³² *Yani hanañ hathak nôm takatu ba yanida bôk hayê lo halañô bên. Ma avômalô miñ êvhaviñ abô êñ ami. ³³⁻³⁴ Wapômbên bôk hêv Lovak Matherñ ba hamô ôpên kapô siñ ba halêm hanañ Wapômbên anên abô. Ba intu ôpatu ba hêvhaviñ yani ma hik thô nena Wapômbên ma hanañ abô avanôn iyom. ³⁵ †Lambô lahaviñ Nakaduñ ba hêv nômkama sapên ek eyabiñ. ³⁶ †Ôpatu ba hêvhaviñ Nakaduñ lêk hawa lôkmala atu ba tem nêmo êtôm wak nômbên intu sapên. Ma ôpatu ba havôliñ dôm hadên Nakaduñ ma Wapômbên bôk hadum abô yôv ba ôpên lêk hawa vovañ. Ba intu tem miñ enja lôkmala ami.”

Yisu hanañ abô haviñ avi Samalia te

4 ¹⁻² †Yisu da miñ hathak hathik avômalô ami. Avômalô takatu ba leñihaviñ nesopa Yisu i hadên anên ñê ku ek nisik i êndôk ñañ. Ma Palisi elañô nena avômalô bên anôn i hadên Yisu ek isik i. Ma Jon anên lêk auviñna. ³ Yisu halañô abô êñ ma hayê nena Palisi lêk ititiñ anên ku ba intu hatak Judia ma havôhi Galili.

⁴ Ma loñôndê atu ba hi Galili ma hi Samalia haviñ. ⁵ †Êñ ma yani haveñ ba hi hayô Samalia iniñ malak lôn te ba elam nena Sika. Loñ êñ ma habobo pik sêbôk ba Jekop hêv hadên nakaduñ Josep. ⁶ Ma Jekop bôk halav ñañ lôv te hamô loñ êñ. Yisu haveñ aleba waklêvôn biñ ma hayô ñañ lôv êñ ma yani lêk vau ba halôk hamô biñ. ⁷⁻⁸ †Ê ku lêk i malak ek nênem vuli nôm. Ma avi Samalia te halêm ek enja ñañ. Ma Yisu hanañ hadên avi êñ, “†Ñañ ek yanum.”

⁹ †Avômalô Israël ethak êpôlik ek avômalô Samalia ba intu avi êñ hanañ, “O ma Israël ma ya ma avi Samalia. Ma aisê ka honañ nena ñañ êlêm ek unum?”

† 3:31 Jon 8:23 * 3:32 Jon 3:11 † 3:35 Mat 11:27; Jon 5:20 † 3:36 Jon 3:16-18; 1Jon 5:12 † 4:1-2 Jon 3:22 † 4:5 Stt 33:19; Jos 24:32 † 4:9 Esr 4:1-5

¹⁰Ma Yisu hanaŋ hadêŋ avi êŋ, “Hoyala nôŋ mavi atu ba Wapômbêŋ hêv lôk hoyala ôpatu ba hanaŋ, ‘Ŋaŋ ek yanum’, êŋ ma tem onaŋ injik yani liŋ ek nêŋ ŋaŋ lôkmala êndêŋ o.”

¹¹Ma avi êŋ hanaŋ hadêŋ yani, “Anyô Bêŋ, lôv êntêk ma daim ba anêŋ uŋ onja ŋaŋ êsê? Ma ŋaŋ lôkmala êŋ tem onja anêŋ êsê? ¹²Yêlôaniŋ bumalô Jekop hêv ŋaŋ lôv êntêk hadêŋ yêlô. Ma yanida lôk nali lôk anêŋ bokmaŋkao sapêŋ inum halôk ŋaŋ lôv êntêk. Ma anêŋ ŋaŋ ma mavi anôŋ ek ŋaŋ êntêk lôk o ma bêŋ ek Jekop e?”

¹³Ma Yisu hanaŋ, “Ŋaŋ êntêk ba inum ma tem nesakmuninŋ esak loŋbô. ¹⁴Ma doŋtom ôpatu ba hanum ŋaŋ atu ba yahêv ma miŋ hatôm esakmuninŋ esak loŋbô ami. Lôk ŋaŋ êŋ ma tem imbitak êtôm ŋaŋ onaŋ te ênjêk o kapôlôm ba nêŋ lôkmala anôŋ atu ba tem êmô êtôm wak nômbêŋ intu sapêŋ.”

¹⁵Ma avi êŋ hanaŋ hadêŋ Yisu, “Anyô bêŋ, nêŋ ŋaŋ êŋ êndêŋ ya ek miŋ yasakmuninŋ esak loŋbô ami. Lôk miŋ yalêŋ loŋ êntêk ek yanja ŋaŋ esak loŋbô ami.”

¹⁶Ma Yisu hanaŋ hadêŋ yani, “Nu ondam vônim êlêŋ.”

¹⁷Ma avi êŋ hanaŋ, “Ya anyô mi.”

Ma Yisu hanaŋ hadêŋ yani, “Lêk honaŋ avanôŋ nena o anyô mi. ¹⁸Sêbôk ma vônim baheŋvi. Ba anyô atu ba lêk hômô haviŋ yani ma miŋ vônim ami. Lêk honaŋ abô avanôŋ!”

¹⁹Ma avi êŋ hanaŋ hadêŋ yani, “Anyô bêŋ, lêk yahayala nena o ma plopet te. ²⁰Yêlôaniŋ bumalô ethak êv yeŋ halôk dumlolê êntêk. Ma doŋtom môlô avômalô Israeŋ onaŋ nena Wapômbêŋ lahaviŋ alalô nanêŋ yeŋ êndôk Jelusalem.”

²¹Ma Yisu hanaŋ, “Livôŋ! Ondaŋô! Wak te ma tem miŋ môlô nônêŋ yeŋ ek Wakamik êndôk dumlolê êntêk lo Jelusalem ami. ²²Môlô avômalô Samalia ma ôthôŋ ôpatu ba ôêv yeŋ hadêŋ. Ma Wapômbêŋ hêv anyô Israeŋ te ek nêŋ avômalô bulubiŋ ba intu yêlô avômalô Israeŋ ayala ôpatu ba yêlô êv yeŋ hadêŋ yani.

²³⁻²⁴^d “Wapômbêŋ ma lôkmala anêŋ ôdôŋ. Ba intu Wapômbêŋ habôlêŋ avômalô takatu ba êv yeŋ ek injiki thô nena thêlô bôk ewa Wapômbêŋ anêŋ lôkmala anôŋ yôv. Aêŋ ba avômalô takatu ba êvhaviŋ Wapômbêŋ intu nêŋ yeŋ aêŋ. Ma waklavôŋ atu ba nôŋ êŋ imbitak intu tem imbitak. Ma lêk hayô yôv.”

²⁵Ma avi êŋ hanaŋ hadêŋ Yisu, “Yahayala nena Mesia tem êlêŋ ma tem injik nômkama sapêŋ thô êndêŋ alalô.” (Ma “Mesia” êŋ intu elam nena “Kilisi”).

^y 4:10 Jon 7:37-38; ALK 21:6 ^z 4:12 Jon 8:53 ^a 4:14 Jon 6:35 ^b 4:20 Lo 12:5-14; Sng 122:1-5 ^c 4:22 2Kin 17:29-41; Ais 2:3; Lom 9:4-5 ^d 4:23-24 Lom 12:1; 2Ko 3:17; Plp 3:3

²⁶ eMa Yisu hanaŋ hadêŋ yani, “Ôpatu ba hanaŋ abô hadêŋ o ma yani êŋ.”

²⁷ Enaŋ abô denaŋ ma Yisu anêŋ nê ku êvô êlêm hathak loŋbô ma êyê Yisu hanaŋ abô haviŋ avi êŋ ba esaŋ kambom. Ma doŋtom thêlô bônôn ma miŋ enaŋ hik yani liŋ nena, “Lemhaviŋ malê?” mena “Honaŋ abô haviŋ avi êntêk eka?”

²⁸ Êŋ ma avi êŋ hatak anêŋ uŋ hawa ŋaŋ hamô ma havôhi malak ôdôn hathak loŋbô. Ma hanaŋ hadêŋ avômalô nena, ²⁹ “Môlô nôlêm ôŋgô anyô te! Nôm takatu ba bôk yahadum yôv ma yani hayala ba hanaŋ bêŋ hadêŋ ya. Betha yani ma Mesia atu la.” ³⁰ Avômalô elarô abô êŋ ma etak malak ba i hadêŋ Yisu.

³¹ Avi Samalia hamô malak denaŋ ma nê ku enaŋ hadêŋ Yisu nena, “Kêdônwaga, noŋgwan nôm.”

³² Ma hanaŋ, “Yenaŋ nôm hamô ek yaŋgaŋ ma môlô ôthôn nôm êŋ paliŋ.”

³³ Êŋ ma nê ku enaŋ hadêŋ thêlôda nena, “Betha anyôla lêk hêv nôm hadêŋ yani la?”

³⁴ fMa Yisu hanaŋ hadêŋ thêlô, “Yenaŋ nôm êntêk. Tem yasopa Wapômbêŋ anêŋ lahaviŋ ba yandum anêŋ ku lôkthô atu ba hêv ya ba yahalêm. ³⁵ gMôlô othak onaŋ, ‘Ayôn ayova iyom hêk, êŋ ma tem nôm injik anôn ba alalô naja.’ Yanaŋ êndêŋ môlô! Malemim ekyav ba ôŋgô ku katô! Nôm lêk hik anôn yôv! ³⁶ Ôpatu ba halav nôm ma hawa anêŋ vuli. Yani halav nôm anôn ek nôm sapêŋ êŋ neja lôkmala anôn atu ba tem nêmo êtôm wak nômbêŋ intu sapêŋ ek anyô havatho nôm lôk anyô halav nôm thai luvi leŋŋmavi. ³⁷ Aêŋ ba abô êntêk ma abô avanôn. ‘Anyô yaŋ habaŋ ku ba havatho ma anyô yaŋ halav anêŋ anôn.’ ³⁸ Yahêv môlô ba u ek noja nôm êmô ku atu ba miŋ bôk môlô udum ku êŋ ami. Anyô vi idum ku êŋ. Ma môlô u olav anôn iyom.”

³⁹ Avômalô Samalia bêŋ anôn êmô malak êŋ ba elarô avi êŋ hanaŋ, “Nôm takatu ba bôk yahadum yôv ma yani hayala ba hanaŋ bêŋ hadêŋ ya!” Ba intu thêlô êvhaviŋ Yisu. ⁴⁰ Êŋ ma nê Samalia takêŋ êlêm enaŋ hik yani liŋ, “Ômô imbiŋ yêlô wak doho!” Ma yani hamô haviŋ thêlô hatôm wak ju. ⁴¹ Ma hanaŋ abô haviŋ i ba intu bêŋ anôn êvhaviŋ yani.

⁴² hMa thêlô enaŋ hadêŋ avi êŋ nena, “Sêbôk yêlô alaŋô anêm abô ba êvhaviŋ. Ma lêk yêlôda alaŋô anêŋ abô ma ayala nena avanôn. Ôpêŋ ma ôpatu ba tem nêmo avômalô pik bulubiŋ.”

Yisu hadum anyô bêŋ te nakaduŋ mavi

⁴³⁻⁴⁵ iWak ju hale ba hi ma hatak loŋ êŋ ma hi Galili. Ma avômalô Galili doho bôk êmô Jerusalem hadêŋ waklavôn Hale ba Hi ba intu êyê

e 4:26 Mak 14:61-62 f 4:34 Jon 6:38 g 4:35 Luk 10:2 h 4:42 1Jon 4:14

i 4:43-45 Mat 13:57; Jon 2:23

nôm takatu ba hadum. Aênj ba hayô Galili ma ewa yani thô. Ma dojtom ewa yani thô oyanj hathak nêgê nômbithi iyom ba intu hatôm abô atu ba Yisu hanañ nena plopet ma athênj mi hêk iniñ malak ôdônj. ⁴⁶Hamô Galili vêm ma havôhi Kena loñ atu ba bôk hadum ñañj ba habitak waiñj. Kena ma hamô Galili kapô. Ma anyô bêñj te hamô Kapaneam ba namalô hapôm lijiñj ba hadum ek ema. ⁴⁷Ôpênj halañô nena Yisu bôk hatak Judia ma lêk hamô Galili. Êñj ma hi hadênj Yisu ba halañ hadênj yani nena ni indum namalô mavi.

⁴⁸Aênj ba Yisu hathañj yani aëntêk, “Môlô lemhaviñj yandum lavôñij lók nômbithi lomaloma ek môlô nônmimbiñj ya e?”

⁴⁹Êñj ma anyô bêñj êñj hanañ hadênj Yisu, “Anyô bêñj, ôlêm kethenñ! Yenaj okna tem ema!”

⁵⁰Ma Yisu hanañ hadênj yani, “Ondenu! Nalummalô tem êmô lôkmala.”

Yôv ma ôpênj hêhvaviñj Yisu anênj abô ba hi ⁵¹ma anênj ñê ku êpôm yani ba enañ nena, “Nalummalô hamô lôkmala.” ⁵²Êñj ma yani hanañ hik thêlô liñ nena wakma alê intu okna êñj mavi. Ma enañ, “Wakbôk yanñij hatôm 1 kilok ma lijiñj êñj hatak yani.”

⁵³Ma lambô lahabi nena wakbôk atu ba hatôm wakma êñj ma Yisu hanañ hadênj yani nena, “Nalummalô tem êmô lôkmala.” Ba intu yani lôk anênj avômalô sapênj êhvaviñj.

⁵⁴Yisu bôk hatak Judia ba hi Galili ma hadum lavôñij yanñj êñj ek hik thô nena Wapômbênj hêv yani ba halêm.

Anyô lijiñj Betesda te

5 ¹Vêm ma Yisu hi daku Jelusalem ek êñjê avômalô Israeñ iniñ waklavônj te. ²Kasuk te hêk Jelusalem ba avômalô Israeñ elam nena Betesda. Kasuk êñj hêk habobo Jelusalem anênj badênj abôlêk atu ba elam nena Sipsip iniñ Unyak Abôlêk. Ba kapo ñañj êyô êmô bahenñvi hêk loñj êñj. ³⁻⁴Ma ñê lók lijiñj hatôm ñê malenñij pusip lók ñê venñij kambom ma ñê ivuviñj ethak êk kapo ñañj takênj. ⁵Ma anyô te hawa lijiñj havuviñj ba hêk kapo ñañj êñj te hatôm sondabênj 38. ⁶Yisu hayê ôpênj ma hayala nena lijiñj bôk hamô bô ba hanañ hik yani liñj, “Lemhaviñj umbitak mavi e?”

⁷Ma ôpênj hanañ viyanñ, “Anyô bêñj, kasuk hathak liñaliñ ma anyôla miñj hamô ek nêm ya sa ami. Yahadum ek yandôk êmônj ma dojtom anyô vi êlók êmônj ek ya.”

^j 4:46 Jon 2:1-11 ^k 4:47 Mat 8:5-6 ^l 4:48 Jon 2:18; 1Ko 1:22 ^m 4:50 Mat 8:13

ⁿ 4:54 Jon 2:11 ^o 5:4 Ijê lôkawk vi enañ nena abô doho atu ba Jon hatô ma hêk denañ. Abô êñj ma aëntêk: Ijê lijiñj takatu ba êk balê ek eyabiñ Anyô Bêñ anênj aña te halôk ba hadum kasuk êñj liñaliñ. Ma ôpatu ba halôk kasuk kapô hamônj tem imbitak mavi.

8^pÊŋ ma Yisu hanaŋ hadêŋ yani, “Umbiyô umiŋ! Ma onja anêm yêm ba nu!” 9Ketheŋ oyaŋ ma yani habitak mavi ba hawa anêŋ yêm ba hi.

Wak êŋ ma Sabat. 10^qBa intu Israeŋ iniŋ nê bêŋbêŋ enaŋ hadêŋ anyô havuviŋ atu ba lêk habitak mavi nena, “Lêk ma Sabat! Abô balabuŋ hatip ek miŋ onja yêm ba ombenŋ ami.”

11Ma ôpêŋ hanaŋ viyaŋ, “Ôpatu ba hadum ya mavi hanaŋ nena, ‘Onja anêm yêm ba nu.’”

12Ma thêlô enaŋ hik yani liŋ, “Opalê intu hanaŋ nena onja anêm yêm ba nu?”

13Avômalô bêŋ anôŋ êmô loŋ êŋ ba Yisu hêv i vê menaŋna ba hi. Ba intu ôpêŋ hathôŋ nena opalê.

14Yôv ma Yisu habitak hayô unyak matheŋ anêŋ piklêvôŋ ma hayê ôpêŋ hamô ma hanaŋ, “Ondaŋô. O lêk mavi hathak loŋbô ba otak anêm kambom. Yakô malaiŋ bêŋ yaŋ tem êpôm o.” 15Êŋ ma ôpêŋ hi hanaŋ hadêŋ Israeŋ iniŋ nê bêŋbêŋ, “Yisu ma ôpatu ba hadum ya mavi.”

16Yisu hadum nôm takêŋ hadêŋ Sabat. Ba intu Israeŋ iniŋ nê bêŋbêŋ ethaŋ yani. 17Ma Yisu hanaŋ, “Wakamik hathak hadum ku wak nômbêŋ intu sapêŋ ba hadum ku takêŋ denaŋ. Ba intu ya tem yandum ku aêŋ iyom.” 18^rIsraeŋ iniŋ nê bêŋbêŋ elanŋ abô êŋ ma êyê nena Yisu lêk habuliŋ abô balabuŋ hathak Sabat ba hadum ku. Ma halam Wapômbêŋ nena Lambô ma yanida hadum i hatôm Wapômbêŋ. Ba intu leŋiŋmaniŋ kambom ba êbôlêm auk ek nijik yani vônô.

Yisu ma Wapômbêŋ Nakaduŋ

19^sMa Yisu hanaŋ hadêŋ nê bêŋbêŋ, “Yanaŋ avanôŋ biŋ êndêŋ mólô. Ya ma Nakaduŋ. Ma malê atu ba Lambô hadum ma tem Nakaduŋ indum aêŋ iyom. Ya miŋ hatôm yandum nômlate êtôm yenaŋ auk ami. Aêŋ ba nômkama sapêŋ atu ba yahayê Wakamik hadum ma tem yasopa. 20Wakamik lahaviŋ ya anêŋ Nakaduŋ ba hik nômkama takatu ba yani hadum thô hadêŋ ya. Aêŋ ba Nakaduŋ hatôm indum nôm takatu ba Lambô hadum. Ma tem injik ku mavi bêŋ anôŋ thô êndêŋ Nakaduŋ ba indum mólô nosoŋ kambom ek ku yaŋ sêbôk. 21Wakamik hathak hik nê ŋama liŋ ba hêv lôkmala hadêŋ i. Ma aêŋ iyom ma ya Nakaduŋ tem yanêm lôkmala êndêŋ avômalô êtôm yada yalenŋhaviŋ. 22^tMa wakamik hatak ku nedaŋô avômalô iniŋ abô halôk yabaheŋ. Ma yanida miŋ hadum ku êŋ ami. Aêŋ ba lôkmala atu ba Wakamik hêv ma tem yanêm aêŋ iyom 23^uek avômalô takatu ba elovak Nakaduŋ vibinŋ intu elovak Lambô aêŋ iyom. Ma nê takatu ba êpôlik ek ya intu êpôlik ek Wakamik atu ba hêv ya ba yahalêm.

^p 5:8 Mat 9:6 ^q 5:10 Neh 13:19; Jer 17:21 ^r 5:18 Mat 26:4; Jon 7:1; 10:30

^s 5:19 Jon 5:30 ^t 5:22 Jon 5:27; Ap 10:42 ^u 5:23 Plp 2:10-11; 1Jon 2:23

24^v “Yanaŋ avanôŋ biŋ êndêŋ môlô. Ôpatu ba halaŋô yenaŋ abô ba hêvhaviŋ Wakamik atu ba hêv ya ba yahalêm ma lêk hawa lôkmala atu ba tem êmô êtôm wak nômbêŋ intu sapêŋ yôv. Ma Wapômbêŋ tem miŋ indum abô ek yani ba ema ami. Yani bôk hatak ŋama yôv ba lêk hamô lôkmala anôŋ. 25 Yanaŋ avanôŋ biŋ êndêŋ môlô. Avômalô ŋama tem nedaŋô ya Wapômbêŋ anêŋ Nakaduŋ anêŋ abô. Ma avômalô takatu ba esopa ma tem nêmo lôkmala. Wak te ma nômo takêŋ tem imbitak. Ma wak êŋ lêk hayô yôv.

26 “Wakamik ida hamô lôkmala ba hadum ba ya Nakaduŋ yahamô lôkmala aêŋ iyom. Ba intu hatôm yanêm lôkmala êŋ êndêŋ avômalô. 27 Ma ya ma Anyô Anêŋ Nakaduŋ atu. Aêŋ ba hatak ya ek yandum ku yandaŋô avômalô iniŋ abô.

28 “Môlô miŋ nosoŋ esak yenaŋ abô êntêk ami. Wak te am ka tem ŋê ŋama nedaŋô ya Nakaduŋ yalenŋelo 29^wba nimbiyô esak loŋbô. Ma thêlô takatu ba bôk idum mavi ma tem nêmo lôkmala. Ma vi atu ba bôk idum kambom ma tem nêpôm abô ba nema. 30^xYada miŋ hatôm yandum nômlate êtôm yada yenaŋ auk ami. Yahasopa Wakamik anêŋ auk atu ek yandaŋô avômalô iniŋ abô ek yanêm lôkmala mena ŋama êndêŋ i la. Yahasopa Wakamik anêŋ lahaviŋ, ôpatu ba hêv ya ba yahalêm. Ma yada miŋ yahasopa yenaŋ yalenŋhaviŋ ami. Ba intu yenaŋ abô yahadum ma thêthôŋ.

Anyô vi evatho Yisu anêŋ abô loŋ

31 “Yahavatho yenaŋ abô loŋ êŋ ma tem miŋ avômalô nênemimbiŋ ya ami. 32 Ma doŋtom anyô yaŋ bôk havatho yenaŋ abô loŋ yôv. Ma yahayala nena anêŋ abô atu ba hanaŋ hathak ya ma avanôŋ.

33 “Sêbôk ma môlô onaŋ hik Jon liŋ hathak ya ba yani bôk hanaŋ abô avanôŋ. 34 Ma anyô pik te hatôm embatho yenaŋ abô loŋ e? Yahanaŋ hathak Jon anêŋ abô êŋ ek môlô noja bulubiŋ. 35 Jon ma hatôm atum lam atu ba êtôm ba hêv deda. Ma môlô othak ôlêlêk am hathak anêŋ deda êŋ sawa bidon iyom.

36^y “Ma doŋtom yahadum ku takatu ba Wakamik hêv hadêŋ ya ba intu hik thô nena Wakamik hêv ya ba yahalêm. Ba ku êŋ ma hamôŋ ek Jon anêŋ abô. 37-38^zWakamik atu ba hêv ya ba yahalêm intu hik ya thô. Ma môlô miŋ ôêvhaviŋ ya ami. Aêŋ ba môlô miŋ bôk olaŋô Wakamik laselo lôk ôyê yani thohavlo ma ami ma anêŋ abô miŋ hêk haviŋ môlô ami aêŋ iyom. 39^aMôlô othak utitiŋ Wapômbêŋ anêŋ kapya ba osoŋ nena tem nêmo lôkmala atu ba nêmo êtôm wak nômbêŋ intu sapêŋ êndêŋ môlô. Abô êŋ ma hik ya thô, 40 ma doŋtom môlô ôdô nosopa ya ek noja lôkmala anôŋ êŋ.

^v 5:24 Jon 3:15-18 ^w 5:29 Dan 12:2; Mat 16:27; Ap 24:15 ^x 5:30 Jon 5:19; 6:38

^y 5:36 Jon 3:2; 14:11 ^z 5:37-38 Mat 3:17; Jon 5:32; 8:18 ^a 5:39 Luk 24:27

41 “Ya miŋ yahanaj abô êŋ ek avômalô nebam ya ami. 42 Ma doŋtom yahayala môlô! Môlô miŋ lemimhaviŋ Wapômbêŋ ami. 43 Wakamik hêv ya ba yahalêm ek yanaŋ anêŋ abô bêŋ. Ma môlô ôpôlik hathak ya. Ma doŋtom anyô te halêm ba hanaŋ yanida anêŋ abô, êŋ ma môlô othak owa yani thô! 44 Môlô othak ôêv athêŋ lôkmaŋgiŋ hadêŋ ôpatu ba lahaviŋ môlô. Ma doŋtom miŋ môlô malemkilik hathak Wapômbêŋ doŋtom atu anêŋ lamavi ami. Êŋ ma tem nônêmbiŋ aisê?”

45 “Môlô othak ôêv malem hadêŋ Mose. Ma doŋtom tem enaj môlô bêŋ. Ba intu miŋ môlô lemimimbi nena tem yanaŋ môlô bêŋ imiŋ Wakamik ma ami. Mi anôŋ! 46 ^bMose bôk hato abô hathak ya yôv. Aêŋ ba môlô ôêvhaviŋ Mose anêŋ abô, êŋ ma tem nônêmbiŋ ya imbiŋ. 47 Ma doŋtom môlô miŋ ôêvhaviŋ abô atu ba yani hato ami. Ba intu môlô miŋ ôêvhaviŋ yenaŋ abô haviŋ ami.”

Yisu havakôŋ anyô hatôm 5,000

(*Mat 14:13-21; Mak 6:30-44; Luk 9:10-17*)

6 ¹Yôv ma Yisu hi kasukthôm Galili anêŋ daŋ vi. Kasuk êŋ anêŋ athêŋ yaŋ nena Taibelias. ²Ma avômalô bêŋ anôŋ bôk êyê lavôŋiŋ takatu ba hadum hathak avômalô liŋiŋ ba intu esopa yani. ³Yisu hathak dum ba hi ma halôk hamô biŋ haviŋ anêŋ ŋê ku. ⁴Avômalô Israeŋ iniŋ waklavôŋ elam nena Hale ba Hi habobo.

⁵Ma Yisu hayê avômalô bêŋ anôŋ êlêm ma hanaŋ hadêŋ Pilip, “Alalô nanêm vuli polom embeŋ êsê ek nabakôŋ avômalô takêntêk?” ⁶Yani hayala nôm atu ba tem yani indum ba intu hanaŋ ek eyala Pilip anêŋ auk iyom.

⁷Ma Pilip hanaŋ viyaŋ, “Alalô nandum ku êtôm ayôŋ baheŋvi ba lahavulô la anêŋ vuli ma miŋ hatôm nanêm polom vuli ek avômalô tomtom nejaŋ dokte dokte ami!”

⁸Êŋ ma ŋê ku te anêŋ athêŋ nena Andulu, Saimon Pita anêŋ yaŋ molok, hanaŋ nena, ⁹“Nôŋgô okna êntêk anêŋ polom bali yaônena baheŋvi lôk alim yaôna lokwaŋju. Ba nôm êŋ hatôm avômalô nômbêŋ êntêk e?”

¹⁰Ma Yisu hanaŋ, “Nonaj êndêŋ avômalô ek nêndôk nêmo biŋ.” Kamuŋ bêŋ anôŋ hamô loŋ êŋ ba anyô sapêŋ êlôk êmô. Thêlô hatôm 5,000. ¹¹Êŋ ma Yisu hawa polom ma hateŋ mek ba havani hatôm thêlôniŋ leŋiŋhaviŋ vêm ma hadum aêŋ hathak alim ju atu haviŋ.

¹²Thêlô eyaŋ ba leŋiŋviyak ma Yisu hanaŋ hadêŋ anêŋ ŋê ku nena, “Môlô nusup nôm wata sapêŋ esak doŋtom ma miŋ nômbi ni ami.”

¹³Êŋ ma isup polom wata ba etak halôk vak sam hatôm laumiŋ ba lahavuju.

^b 5:46 Ap 3:22

¹⁴Ma avômalô êyê lavôñij êñ ba ena, “Avanôn! Sêbôk ma ena nena plopet te tem êlêm. Ma êntêk lêk halêm yôv.” ¹⁵Êñ ma idum ek nebalon yani ek imbitak êtôm iniñ kiñ. Ma hayala iniñ auk êñ, ba intu hatak loj êñ ma havôhi dum atu hathak lojbô.

Yisu haveñ kasukthôm anêñ dômlê

(Mat 14:22-33; Mak 6:45-52)

¹⁶Yañsiñ ma anêñ nê ku i tamu kasukthôm anêñ dañ. ¹⁷Bôlôvôn ma miñ Yisu hayô ek thêlô ami. Ma thêlô iyom ethak yeñ ba i tuvulu Kapaneam. ¹⁸Ma lovak bêñ te hayuv ba kasuk hik bêñ. ¹⁹Thêlô ivusiñ yeñ ba i hatôm 6 kilomita la. Ma êyê Yisu haveñ kasukthôm anêñ dômlê ba halêm habobo yeñ ba hadum thêlô êkô kambom. ²⁰Ma Yisu hanañ hadêñ thêlô nena, “Yada êntêk! Miñ nôkô ami.” ²¹Êñ ma thêlô leñijmavi ba êlôk ek yani ni yeñ kapô. Ma kasana ma yeñ hi hathak liñdañ.

²²Haviyô hayañ ma avômalô takatu ba êmô kasukthôm anêñ dañ vi tuvulu eyala nena wakbôk ma yeñ doñtom iyom hamô ba nê ku iyom ethak yeñ êñ ba i. Ma Yisu miñ hathak yeñ êñ haviñ anêñ nê ku ba hi ami ma mi. ²³Êñ ma avômalô Taibelias iniñ yeñ doho êlêm ebobo loj atu ba Anyô Bêñ hava polom liñ halôk ba thêlô eya. ²⁴Ma avômalô êyê nena Yisu lôk anêñ nê ku miñ êmô ami. Êñ ma thêlô ethak yeñ ba i Kapaneam ek nêmbôlêm Yisu.

Yisu ma polom lôkmala

²⁵Avômalô i êpôm Yisu hêk loj atu ma ena, “Kêdônwaga, anjê te intu hólêm loj êntêk?”

²⁶Ma Yisu hanañ nena, “Yanañ avanôn biñ êndênj môlô. Môlô bôk oañ polom aleba lemimviyak. Ba intu môlô ôbôlêm ya. Ma lavôñij ma môlô bôk ôyê ma doñtom ôthônj paliñ dena. ²⁷eNundum ku ek noja nôm atu ba tem nêm lôkmala ba nê môtôm wak nômbênj intu sapênj. Wakamik Wapômbênj bôk havak sêk hayô hêk ya Anyô Anêñ Nakaduñ ba tem nêm lôkmala êñ êndênj môlô. Ma miñ malemkilik esak nôm atu ba tem epalê ami!”

²⁸Êñ ma thêlô ena, “Wapômbênj lahaviñ yêlô nandum ku malê?”

²⁹fMa Yisu hanañ, “Wapômbênj anêñ ku nena nônemimbiñ ôpatu ba yani hêv ba halêm.”

³⁰⁻³¹gÊñ ma thêlô ena hik yani liñ, “Undum lavôñij te ek yêlô nagê ma tem nanemimbiñ anêm abô. Mose bôk hêv mana hadêñ yêlôaniñ bumalô ba eya hamô loj thiliv ba eto aêntêk,

‘Yani hêv polom anêñ malak lej hadêñ avômalô ba eya.’

Etak Ijip 16:4

° 6:14 Lo 18:15,18 d 6:15 Jon 18:36 ° 6:27 Jon 6:48-58 f 6:29 1Jon 3:23

g 6:30-31 Kis 16:14-15; Nam 11:7-9; Sng 78:24; Mat 16:1; Jon 2:18

Ma o, tem undum lavôñij alé yañ?”

³²⁻³³Ma Yisu hanañ, “Yanañ avanôñ biñ êndên mólô nena Anyô Bêñ hêv anyô te ba halêm anêñ malak leñ ba hêv lôkmala hadên avômalô hatôm polom anôñ. Ba intu Wakamik iyom hêv nôm anôñ anêñ malak leñ hadên mólô. Ma miñ Mose hêv ami.”

³⁴Êñ ma thêlô enañ, “Anyô Bêñ, wak nômbên intu sapên ma nê m polom êñ êndên yêlô.”

³⁵Êñ ma Yisu hanañ, “Ya ma polom lôkmala. Ôpatu ba halêm hadên ya ma tem miñ ema kisi ami. Ma ôpatu ba hêvhaviñ ya ma tem miñ esakmuniñ ek inum ñañ ami. ³⁶Ma doñtom bôk yahanañ hadên mólô yôv. Mólô lêk ôyê ya ma miñ mólô ôêvhaviñ ami. ³⁷⁻⁴⁰Lêk yahalêm anêñ malak leñ ek yasopa ôpatu ba hêv ya ba yahalêm anêñ lahaviñ. Ma miñ yahalêm ek yasopa yada yenañ yalenhaviñ ami. Avômalô takatu ba êyê ya Nakaduñ ba êvhaviñ ma tem neja lôkmala anôñ atu ba nê m ô tôm wak nômbên intu sapên. Ma pik lo leñ anêñ dañ ma tem yañgik thêlô liñ. Êntêk ma Wakamik anêñ lahaviñ. Ba intu miñ hatôm yatak avômalô takatu ba Wakamik hêv hadên ya te ami. Milôk. Pik lo leñ anêñ dañ ma tem yañgik thêlô liñ. Êntêk ma yani atu ba hêv ya ba yahalêm anêñ lahaviñ. Ba intu avômalô takatu ba Wakamik hêv hadên ya ma tem nêlêm êndên ya. Ma opalê atu ba halêm hadên ya ma tem miñ yandupuniñ yani ami.”

⁴¹Avômalô Israel elañô Yisu anêñ abô êñ “Ya ma nô m atu ba halôk anêñ malak leñ ba halêm.” Êñ ma enañ abô munuñmunuñ ⁴²ñena, “Anyô êntêk ma Yisu, Josep anêñ nakaduñ! Ma alalô ayala talêbô lo lambô! Ma aisê ka hanañ nena halôk anêñ malak leñ ba halêm?”

⁴³Ma Yisu hanañ, “Mólô bônôñ! ⁴⁴Wakamik hêv ya ba yahalêm ba ôpatu ba halom hadên ya iyom intu tem enja lôklokwañ ek êlêm êndên ya. Ma pik lo leñ anêñ dañ ma tem yañgik avômalô takên liñ nimbijô esak loñbô. ⁴⁵Plopet te bôk hato abô halôk kapy aêntêk,

“Wapômbên tem nê m auk êndên avômalô sapên.” *Aisaia 54:13*

Avômalô takatu ba elañô Wakamik anêñ abô ba ewa auk, thêlô tem nêlêm ek ya. ⁴⁶Anyô te miñ bôk hayê Wakamik ami. Ôpatu ba hamô haviñ Anyô Bêñ ba halêm iyom intu hayê. ⁴⁷Yanañ avanôñ biñ êndên mólô. Anyô hêvhaviñ ya ma lêk hawa lôkmala anôñ atu ba ê m ô tôm wak nômbên intu sapên yôv. ⁴⁸Ya ma polom lôkmala. ⁴⁹Môlônim bumalô takatu ba eyañ mana hamô loñ thiliv bôk ema yôv. ⁵⁰Ma polom atu ba halêm anêñ malak leñ ba avômalô eyañ tem miñ nema ami. ⁵¹Yada intu polom lôkmala ba yahalêm anêñ malak leñ. Anyô te hayañ, êñ ma tem ê m ô tôm wak nômbên intu sapên. Polom êñ ma yenañ vathiap ek yanê m ek avômalô pik neja lôkmala.”

^h 6:35 Jon 4:14 ⁱ 6:37-40 Jon 10:28-29; 17:12 ^j 6:42 Mat 13:55 ^k 6:44 Jon 6:65

^l 6:46 Jon 1:18 ^m 6:47 Jon 3:15-16 ⁿ 6:48 Jon 6:32,58

⁵²Ma avômalô Israêl elañô abô êñ ma kapôlôñij ñôñô ba enañ nena, “Anyô êntêk hatôm nêmanên vathiap êndên alalô ba anjan aisé?”

⁵³Ma Yisu hanañ, “Yanañ avanôn biñ êndên môlô. Môlô miñ oañ ya Anyô Anên Nakaduñ atu anên vathiap lôk unum anên thalalen ami, ma tem miñ noja lôkmala ami. ⁵⁴⁻⁵⁵Yenañ vathiap ma nômanôn biñ ek nejan, ma yenañ thalalen ma nômanôn biñ ek ninum. Ba intu anyô hayañ yenañ vathiap lôk hanum yenañ thalalen ma yani hawa lôkmala atu ba nêmo êtôm wak nômbên intu sapên. Ma pik lo leñ anên dan ma tem yangik yani liñ. ⁵⁶Ôpatu ba hayañ yenañ vathiap lôk hanum yenañ thalalen intu hamô haviñ ya ma yahamô haviñ yani. ⁵⁷Wakamik ida hamô lôkmala ba hêv ya ba yahalêm ba intu yada yahamô lôkmala aên iyom. Aên ba ôpatu ba hayañ ya ma tem êmô lôkmala aên iyom. ⁵⁸Êntêk ma polom atu ba lêk halêm anên malak leñ. Sêbôk ma bumalô eyañ mana ba bôk ema ba mi. Ma ôpatu ba hayañ polom êñ, ma tem enja lôkmala anôn atu ba êmô êtôm wak nômbên intu sapên.” ⁵⁹Yisu hamô unyak yer anên Kapaneam ma hadôn avômalô hathak auk takên.

Yisu anên ñe ku doho êdô yani

⁶⁰Avômalô takatu ba esopa Yisu elañô abô takên ma bên anôn êpôlik ba enañ, “Abô êntêk ma abôma ba opalê hatôm endañô?”

⁶¹Yisu hayala nena thêlô enañ abô munuñmunuñ hathak abô atu. Êñ ma hanañ, “Abô êntêk habuliñ môlô e? ⁶²Ma môlô ôyê ya Anyô Anên Nakaduñ atu havôhi daku loñ sêbôk atu ba yani hamô, êñ ma tem môlô lemimibi aisé? ⁶³Lovak Matheñ da hêv lôkmala hadên avômalô. Ma avômalô pik miñ êtôm ami. Abô takatu ba yahanañ hadên môlô ma ida hamô lôkmala ba halêm anên Lovak Matheñ ba hêv lôkmala êñ hadên môlô. ⁶⁴⁻⁶⁵Ma donjom môlô doho miñ ôêvhaviñ ami. Ba intu bôk yahanañ hadên môlô nena ôpatu ba Wakamik halom hadên ya iyom intu tem enja lôklokwan ek êlêm êndên ya.”

Aên ba môñ anôn ma Yisu hadôn avômalô ba hayala ñe takatu ba miñ êvhaviñ ami. Ma hayala ôpatu ba tem enañ yani bên aên iyom.

⁶⁶Êñ ma avômalô bên anôn elañô abô êñ ma êpôlik hathak yani ba miñ esopa yani hathak loñbô ami.

⁶⁷Yisu hanañ hik ñe ku laumiñ ba lahavuju takatu liñ, “Ma môlô lemimhaviñ unu imbiñ e?”

⁶⁸Ma Saimon Pita hanañ viyañ, “Anyô Bên, yêlô ana êndên opalê am? Anêm abô iyom intu hêv lôkmala atu ba tem nêmo êtôm wak nômbên intu sapên. ⁶⁹Ma yêlô êvhaviñ ba ayala katô nena o ma Wapômbên anên Anyô Matheñ.”

⁷⁰Ma Yisu hanañ, “Bôk yahatak môlô laumiñ ba lahavuju ek numbitak yenañ ñe ku. Ma donjom môlônim anyô te ma ñgôk.” ⁷¹Yani hanañ

° 6:57 1Jon 3:24 P 6:64-65 Jon 6:44; 13:11 ¶ 6:68-69 Mat 16:16

hathak Judas, Saimon Iskaliot anêḡ nakaduḡ. Yani ma ḡê ku laumiḡ ba lahavuju takatu te ma doḡtom wak te am ka tem yani enaḡ Yisu bêḡ.

Yisu hayê waklavôḡ bêḡ halôk Jelusalem

7 ¹Vêm ma Israel iniḡ ḡê bêḡbêḡ idum ek nijik Yisu vônô. Ba intu hadô ek ni Judia ma hi haveḡ Galili lôbôlôbô iyom. ²Ma avômalô Israel iniḡ waklavôḡ te habobo ba elam nena Elav Unyak Alôkḡauḡ. ³Êḡ ma Yisu anêḡ iviyaḡ ibi yani liliḡ ba enaḡ, “Waklavôḡ Elav Unyak Alôkḡauḡ lêk hayô ba otak loḡ êntêk ma nu Judia ek anêm avômalô takatu ba esopa o tem nêḡê lavôḡniḡ takatu ba hothak hudum. ⁴Lemhaviḡ avômalô sapêḡ neyala o, êḡ ma miḡ umbuḡ o ami. Bôk huik o thô yôv ba intu nu yaiḡ ek avômalô sapêḡ neyala o!” ⁵Yisu anêḡ iviyaḡ miḡ êvhaviḡ yani ami ba intu enaḡ aêḡ.

⁶Ma Yisu hanaḡ viyaḡ, “Yenaḡ waklavôḡ yana Jelusalem ma mi denaḡ. Ma môlô ma wak sapêḡ ma mavi. ⁷Avômalô pik miḡ hatôm nêpôlik ek môlô ami. Ma yahik avômalô pik iniḡ kambom thô ba intu êpôlik hathak ya. ⁸Môlô nu ôḡḡô waklavôḡ atu. Ma yenaḡ waklavôḡ yana Jelusalem miḡ lêk hayô ami denaḡ ba intu tem miḡ yana daku ami.” ⁹Êḡ ma hamô Galili.

¹⁰Aêḡ ba anêḡ iviyaḡ êmôḡ ba i ek nêḡê waklavôḡ êḡ. Ma yani haveḡ i yam ma doḡtom miḡ hik i thô ami. ¹¹Ma Israel iniḡ ḡê bêḡbêḡ takatu ba êyê waklavôḡ êmô Jelusalem êbôlêm Yisu ba enaḡ, “Anyô êntêk hamô êsé?”

¹²Ma avômalô nômbêḡ êḡ enaḡ abô thikuthik bêḡ anôḡ hadêḡ i hathak yani. Vi enaḡ, “Yani anyô mavi anôḡ.” Ma vi enaḡ, “Mi. Yani hasau avômalô.” ¹³Ma avômalô êkô ek iniḡ ḡê bêḡbêḡ ba intu miḡ imiḡ piklêvôḡ ek nenaḡ iniḡ auk bêḡ ami.

¹⁴Waklavôḡ Elav Unyak Alôkḡauḡ anêḡ wak te malêvôḡ hayô. Ma Yisu hi unyak matheḡ anêḡ piklêvôḡ ba hêv auk hadêḡ avômalô. ¹⁵“Israel iniḡ ḡê bêḡbêḡ elañô Yisu anêḡ abô êḡ ma eson kambom ba enaḡ, “Aisé ka ôpêntêk hawa auk hathak alalôaniḡ abô balabuḡ? Kêdôḡwaga te miḡ hadôḡ yani ami.”

¹⁶Ma Yisu hanaḡ viyaḡ, “Auk atu ba yahêv hadêḡ môlô halêm anêḡ ôpatu ba hêv ya ba yahalêm ma miḡ yada yenaḡ auk ami. ¹⁷Ôpatu ba hadum ek esopa Wapômbêḡ anêḡ lahaviḡ, yani tem eyala nena yenaḡ auk êḡ halêm anêḡ Wapômbêḡ mena halêm anêḡ yada yenaḡ auk iyom. ¹⁸Ôpatu ba habam yanida hadum aêḡ ek enja athêḡ lôkmaḡḡiḡ. Ma doḡtom ôpatu ba hadum ku ek avômalô nebam anyô atu ba hêv yani ba halêm, ôpêḡ ma hanaḡ abô avanôḡ. Ma miḡ hasau avômalô ami. ¹⁹xMose

^r 7:1 Jon 5:18 ^s 7:2 Wkp 23:34 ^t 7:5 Ap 1:14 ^u 7:15 Mat 13:54; Luk 2:47

^v 7:16 Jon 12:49; 14:10 ^w 7:18 Jon 8:50 ^x 7:19 Ap 7:53; Lom 2:21-24

bôk hêv abô balabuŋ hadêŋ mólô yôv. Ma doŋtom mólônim anyô te miŋ hasopa abô balabuŋ takêŋ ami! Ma mólô udum ek uŋgwik ya vônô eka?”

²⁰Ma avômalô enaŋ viyaŋ, “Iŋgôk hamô haviŋ o. Opalê te hadum ek injik o vônô?”

²¹Ma Yisu hanaŋ, “Bôk yahadum ku te hadêŋ Sabat nena yahadum anyô havuviŋ atu mavi. Êŋ ma hadum ba mólô osoŋ kambom! ²²Odaŋô! Mólô osoŋ nena Mose hêv abô balabuŋ neŋgothe anyô kupik hadêŋ mólô. Ma doŋtom mi. Bumalô da êv. Ba intu ku êŋ habitak hadêŋ Sabat ma mólô othak osopa aêŋ iyom. ²³Abô balabuŋ neŋgothe kupik ma bêŋ ek abô balabuŋ Sabat. Ba intu mólô oŋgothe okna kupik hadêŋ Sabat ek mólô miŋ numbuliŋ Mose anêŋ abô balabuŋ atu ami. Ma nindum anyô mavi ma bêŋ ek neŋgothe kupik! Aêŋ ba yahatôm yandum anyô te liŋkupik lôkthô mavi êndêŋ Sabat. Ma mólô lemimmaniŋ eka? ²⁴Noja auk thêthôn esak ku lo loŋ vêmam. Ma miŋ ôŋgô iyom ma nundum abô esak ami.”

Avômalô idum ek neyala nena Yisu ma opalê

²⁵Êŋ ma avômalô Jelusalem doho enaŋ, “Ôpêntêk intu ba nê bêŋbêŋ idum ek nijik vônô, e? ²⁶Ôŋgô, yani hanaŋ abô hamiŋ piklêvôn ma nê bêŋbêŋ êyê iyom. Yakô ek thêlô neyala nena ôpêŋ ma Mesia la. ²⁷Ma doŋtom ôpêntêk ma ayala anêŋ malak ôdôŋ. Ma Mesia atu halêm ma tem miŋ nayala anêŋ malak ôdôŋ ami.”

²⁸Yisu hamiŋ unyak mathêŋ anêŋ piklêvôn ma halaŋô thêlônin abô. Êŋ ma halam, “Mólô oyala ya lôk yenaŋ malak ôdôŋ e? Ôpatu ba hêv ya ba yahalêm ma Wapômbêŋ anôŋ atu ba mólô ôthôn yani paliŋ ba miŋ yahalêm hatôm yadanaŋ auk ami. ²⁹Yahalêm anêŋ yani atu ba hêv ya ba yahalêm. Ba intu yada yahayala yani.”

³⁰Thêlô elañô abô êŋ ba idum ek nebalonŋ yani ma doŋtom anêŋ waklavôn miŋ hayô ami denaŋ. Ba intu miŋ hatôm anyôla embalonŋ yani ami. ³¹Avômalô nômbêŋ atu ba êmô ma êyê. Bêŋ anôŋ ma êvhaviŋ yani ba enaŋ thikuthik, “Anyôla tem miŋ embeŋ yam ba indum lavôŋinŋ bêŋ anôŋ êmônŋ ek ôpêntêk ami. Yakô yani ma Mesia atu la.” ³²Iê Palisi elañô thêlônin abô. Êŋ ma thêlô lôk nê bêŋbêŋ êbôk da êv thêlôninŋ sôp bidonŋ ba i ek nebalonŋ Yisu.

³³Ma Yisu hanaŋ, “Sawa bidonŋ ma tem yamô imbiŋ mólô vêm ma tem yambôna êndêŋ ôpatu ba hêv ya ba yahalêm. ³⁴Ma mólô tem nômbôlêm ya, ma doŋtom tem miŋ hatôm nôpôm ya ami lôk miŋ hatôm unu loŋ atu ba yahamô ami.”

³⁵Ma Israeŋ ininŋ nê bêŋbêŋ enaŋ hadêŋ thêlôda, “Tem ni êsê ba miŋ hatôm alalô napôm ami? Yani ni loŋ atu ba alalôniŋ avômalô sêbôk ba

^y 7:20 Jon 8:48; 10:20 ^z 7:22 Stt 17:9-13; Wkp 12:3 ^a 7:23 Jon 5:8-10,16

^b 7:27 Jon 7:41; 9:29 ^c 7:28 Mat 11:27; Jon 8:55 ^d 7:30 Jon 7:44 ^e 7:34 Jon 8:21; 13:36

ilupunij i ba lêk êmô haviņ nê daluk ek êndôn thêlô e? ³⁶Yani anêj auk aisê ba intu hanaņ aên, ‘Tem môlô nômbôlêm ya, ma doņtom tem miņ hatôm nôpôm ya ami lôk miņ hatôm unu loņ atu ba yahamô ami.’”

Yisu ma ŋaņ lôkmala

^{37f}Waklavôn bêj êj anêj daņ ma bêj ek wak vi. Ma Yisu haviyô hamiņ unyak mathen kapô ma halam, “Anyô te hathakmunij ek inum ŋaņ ma êlêm êndên ya. ^{38g}Abô te hêk Wapômbên anêj kapy ba hanaņ, ‘Ŋaņ atu ba hêv lôkmala tem endañvij êndôk avômalô takatu ba êvhaviņ ya iniņ kapôlônij ba endañ endeba ni.’” ^{39h}Yisu hanaņ abô êj hathak Lovak Mathen atu ba tem nêm êndên avômalô takatu ba êvhaviņ. Yani miņ hama ba haviyô ami denañ ba intu Lovak Mathen miņ halêm ami.

Avômalô evak i vose hi ôdôn ju

⁴⁰ⁱAvômalô doho elañô Yisu anêj abô êj ma enañ, “Avanôn biņ! Alalô ayabiņ plopet te! Ôpên êntêk êj!”

^{41-42j}Ma vi enañ, “Yani ma Mesia!”

Ma vi enañ, “Mi. Wapômbên anêj kapy hanaņ, ‘Mesia ma tem imbitak anêj Devit anêj thalalen anêj malak Betlehem.’ Ma doņtom yani ma anyô Galili te.” ⁴³Aên ba avômalô evak i vose hi ôdôn ju.

⁴⁴Anyô doho leņij haviņ nebalon yani, ma doņtom miņ evalon ami.

Israel iniņ nê bêjbên miņ êvhaviņ Yisu ami

⁴⁵Êj ma nê bêjbên iniņ sôp bidon êvôi ek nê bêjbên êbôk da lôk nê Palisi. Ma thêlô enañ, “Aisê ba môlô miņ ovalon yani ba owa ba ôlêm ami?”

^{46k}Ma sôp bidon takên enañ, “Anyô êj hanaņ abô atu ba miņ anyô la bôk hanaņ ami.”

⁴⁷Ma Palisi ethañ thêlô ba enañ, “Ôpên bôk hasau avômalô bên anôn. Ma lêk hasau môlô haviņ e? ^{48l}Ma alalôaniņ nê bêjbên lôk Palisi takêntêk iniņ anyô te hêvhaviņ yani e? ^{49m}Ma mi! Avômalô alonaņ takên êthôn Mose anêj abô balabuņ paliņ. Ba intu Wapômbên tem injiki vônô!”

⁵⁰ⁿNikodimus, anyô Palisi atu sêbôk ba hi hadên Yisu halaņô abô takên ma hanaņ hadên thêlô, ^{51o}“Alalôaniņ abô balabuņ hanaņ nena nijik anyô te vônô oyaņ e? Mi. Nadaņô anêj abô ba nayala nôm takatu ba hadum vêmam.”

^f 7:37 Wkp 23:36; Ais 55:1; Jon 4:14 ^g 7:38 Ais 58:11 ^h 7:39 Jon 16:7; 20:22; Ap 2:4

ⁱ 7:40 Lo 18:15; Jon 6:14 ^j 7:41-42 Jon 1:46; Sng 89:3-4; Mai 5:2 ^k 7:46 Mak 1:22

^l 7:48 Jon 12:42 ^m 7:50 Jon 3:1-2

52ⁿMa thêlô enaḡ viyaḡ, “O Galili hatôm ôpêḡ e? Osam abô atu ba hêk Wapômbêḡ anêḡ kapyā katô ma tem oyala nena plopet te tem miḡ êlêm anêḡ Galili ami.”

[Avi sek^o

53^Yôv ma avômalô i iniḡ unyak.

8 1^{Ma} Yisu hi Dum Oliv. 2^{Haviyô} hayaḡ wak hapup ma Yisu havôhi unyak matheḡ anêḡ piklêvônḡ. Ma avômalô êlêm êdêḡ yani, ma yani halôk hamô ma hêv auk hadêḡ thêlô. 3^{Iḡê} Palisi lôk ḡê lôkauk hathak abô balabuḡ êpôm avi sek te ma ewa yani ba êlêm êdô hamiḡ ḡê bêḡbêḡ maleḡḡ. 4^{Ma} enaḡ hik Yisu liḡ, “Kêdônḡwaga, lêk yêlô ayê avi êntêk hêk havinḡ anyô lôk avi te. 5^{Ma} Mose anêḡ abô balabuḡ hanaḡ nena avi anêḡ aêḡ ma nijik vônô esak valu. Ba lemhabi aisê?” 6^{Iniḡ} auk êḡ ma hatôm gwasilim ek neja yani êmô ek nenaḡ yani bêḡ.

Ma doḡtom Yisu hakôm ba hatô abô hêk pik hathak baḡgwasinḡ. 7^{Ma} enaḡ hik liḡ mathalaleḡ aleba yani haviyô hamiḡ ma hanaḡ hadêḡ thêlô, “Môlô te hayala nena miḡ hadum kambom te ami êḡ ma enja valu ba injik avi êntêk esak êmônḡ.” 8^{Êḡ} ma hakôm ba hatô abô hêk pik hathak loḡbô.

9^{Thêlô} elanḡ abô êḡ ma thêlô tomtom etak loḡ êḡ ba i. Iḡê iniḡ sondabêḡ bêḡ anônḡ êmônḡ ba i. Ma anyô vi evenḡ yam aleba Yisu lo avi êḡ iyom êmô. 10^{Ma} Yisu haviyô hamiḡ ma hanaḡ hadêḡ yani, “Livônḡ, ḡê takatu ma lêk i êsê ba mi? Ma opalê lêk hadum abô ek nijik o vônô?”

11^{Ma} avi êḡ hanaḡ, “Anyô Bêḡ, anyô mi.”

Êḡ ma Yisu hanaḡ, “Ya miḡ yahadum abô ek nijik o vônô ami. Nu! Ma otak anêm kambom êḡ!”]

Yisu ma pik anêḡ deda

12^sYisu hanaḡ abô hadêḡ avômalô hathak loḡbô nena, “Ya ma hatôm avômalô pik iniḡ deda. Ôpatu ba hasopa ya tem enja deda atu ba nêm lôkmala anônḡ ma tem miḡ embeḡ loḡ momaḡḡiniḡ ami. Milôk.”

13^{Ma} Palisi enaḡ, “Oda hovatho anêm abô loḡ ba abô êḡ ma miḡ abô avanônḡ ami.”

14^tMa hanaḡ viyaḡ, “Avanônḡ, lêk yahavatho yenaḡ abô loḡ. Ma yahayala loḡ atu ba yahamô ba yahalêm lôk loḡ atu ba tem yana. Ba intu yenaḡ abô ma avanônḡ. Ma doḡtom môlô ôthônḡ loḡ atu ba yahamô ba yahalêm lôk loḡ atu ba tem yana paliḡ. 15^uMôlô othak osopa avômalô

ⁿ 7:52 Jon 7:41-42 ^o 7:53 Iḡê lôkauk vi leḡḡḡhabi nena abô 7:53-8:11 ma Jon da miḡ hatô ami, ma anyôla hatô havenḡ yam. ^p 8:5 Wkp 20:10; Lo 22:22-24 ^q 8:7 Lo 17:7

^r 8:11 Jon 5:14 ^s 8:12 Ais 49:6; Jon 1:4-9; 9:5; 12:46 ^t 8:14 Jon 5:31-32; 7:28

^u 8:15 Jon 12:47

pik iniŋ auk ba udum abô aëntêk, ‘anyô êntêk ma mavi’ mena ‘avi êntêk ma kambom’. Ma doŋtom yada miŋ aêŋ ami. ¹⁶Yai lôk Wakamik atu ba hêv ya ba yahalêm, yai adum ku êŋ haviŋ i. Ma miŋ yahadum abô hathak yada yenaŋ auk ami ma mi. Ba intu yahadum ek yandum abô, ma yenaŋ abô ma avanôŋ iyom. ¹⁷Môlôda unim abô balabuŋ hanaŋ aëntêk, ‘Anyô lokwanju idum abô ba enaŋ abô te iyom êŋ ma abô avanôŋ.’ ¹⁸Ma yada yahavatho yenaŋ abô loŋ. Ma Wakamik atu ba hêv ya ba yahalêm intu havatho yenaŋ abô loŋ haviŋ.”

¹⁹Êŋ ma nê Palisi enaŋ hik yani liŋ, “Lemambô hamô êsê?”

Ma Yisu hanaŋ viyaŋ, “Môlô oyala ya, êŋ ma tem noyala Wakamik imbiŋ. Ma doŋtom môlô ôthôŋ ya ba intu ôthôŋ Wakamik haviŋ.” ²⁰Yisu hanaŋ abô takêŋ lôk hadôŋ avômalô hamô unyak mathen anêŋ piklêvôŋ hamô habobo loŋ êv da halôk. Ma anêŋ waklavôŋ miŋ lêk hayô ami denaŋ ba intu miŋ evaloŋ yani ami.

Yisu anêŋ malak ôdôŋ

²¹Yisu hanaŋ hathak loŋbô. “Tem yana. Ma môlô tem nômbôlêm ya ba unim kambom atu ôthôŋ ya paliŋ tem injik môlô vônô ba miŋ hatôm unu loŋ atu ba yaha ami.”

²²Islaël iniŋ nê bêŋbêŋ elanô abô êŋ ma thêlôda enaŋ hadêŋ i nena, “Aisê ka yani hanaŋ, ‘Môlô miŋ hatôm unu loŋ atu ba yaha ami?’ Yakô yanida injik i vônô la?”

²³Ma doŋtom Yisu hanaŋ hadêŋ thêlô, “Môlônim loŋ ma pik êntêk. Ma yenaŋ loŋ ma malak leŋ. Môlô ma avômalô pik ma doŋtom ya ma miŋ anyô pik êntêk ami. ²⁴Ma miŋ môlô ôêvhaviŋ abô êntêk ‘Yada Yahamô’ ami, êŋ ma tem noma. Ba intu bôk yahananŋ hadêŋ môlô yôv nena môlô othak udum kambom lomaloma ba tem noma.”

²⁵Thêlô enaŋ hik yani liŋ, “O ma opalê?”

Ma Yisu hanaŋ, “Sêbôk ba môŋ anôŋ ma yahananŋ hadêŋ môlô. ²⁶Yahatôm yanaŋ môlônim kambom lomaloma bêŋ. Ma doŋtom Wakamik atu ba hêv ya ba yahalêm, yani ma avanôŋ. Ba yahalanô anêŋ abô ba yahananŋ hadêŋ avômalô pik.”

²⁷Thêlô êthôŋ Yisu anêŋ abô atu ba hanaŋ hathak Lambô. ²⁸Aêŋ ba yani hanaŋ hadêŋ thêlô, “Wak te am ka tem môlô nôsôkwêŋ ya Anyô Anêŋ Nakaduŋ atu. Êŋ ma tem noyala nena Yada Yahamô ba yahananŋ abô takatu ba Wakamik hik thô hadêŋ ya ma miŋ yahadum nômlate hatôm yada yenaŋ auk ami. ²⁹Ma ôpatu ba hêv ya ba yahalêm intu hamô haviŋ ya. Yahadum nômkama hatôm anêŋ lahaviŋ. Aêŋ ba miŋ hatak ya ba yahamô daluk ami.” ³⁰Avômalô bêŋ anôŋ elanô Yisu anêŋ abô êŋ ba êvhaviŋ.

^v 8:16 Jon 5:30; 8:29 ^w 8:17 Lo 19:15 ^x 8:18 1Jon 5:9 ^y 8:20 Jon 7:30

^z 8:21 Jon 7:34; 13:33 ^a 8:23 Jon 3:31 ^b 8:28 Jon 3:14

Avômena ethak idum hatôm lami

³¹ Yisu hanaŋ hadêŋ avômalô Israeŋ takatu ba êvhaviŋ yani nena, “Môlô ovaloŋ yenaŋ abô loŋ lôklokwaŋ, êŋ ma môlô ma yenaŋ nê ku anôŋ.

³² Ma tem noyala nôŋ avanôŋ. Ma nôŋ avanôŋ êŋ tem epole yak atu ba havuvi môlô loŋ vê.”

³³ “Ma thêlô enaŋ viyaŋ, “Aisê! Yêlô ma Ablaham anêŋ limi ba anyôla ma miŋ yêlôaniŋ alaŋ ami. Ma honaŋ aêŋ eka?”

³⁴ “Ma Yisu hanaŋ viyaŋ, “Yanaŋ avanôŋ biŋ êndêŋ môlô nena nê takatu ba ethak idum kambom, êŋ ma hatôm yak havalonŋ i loŋ ba intu kambom habitak thêlôniŋ alaŋ. ³⁵ Ma nê takatu ba ewa hêk loŋ buyaŋ ma iniŋ alaŋ hamô. Ba intu nê êŋ ma miŋ unyak alaŋ anêŋ thalaleŋ te ami. Nakaduŋ iyom intu unyak alaŋ anêŋ avômalô wak nômbêŋ intu sapêŋ. ³⁶ Aêŋ ba ya Nakaduŋ yahapole môlônim yak vê, ma yak êŋ tem miŋ embaloŋ môlô loŋ esak loŋbô ami. ³⁷ Yahayala nena môlô ma Ablaham anêŋ limi, ma doŋtom yenaŋ abô ma miŋ hamô môlônim kapôlômim ami. Ba intu udum ek uŋgwik ya vônô. ³⁸ Yahathak yahanaŋ abô hathak nômkama takatu ba Wakamik hathak hik thô hadêŋ ya. Ma môlô othak udum hatôm atu ba olaŋ hêk lemimambô.”

³⁹ “Thêlô enaŋ viyaŋ, “Ablaham ma yêlôaniŋ wakamik.”

Ma Yisu hanaŋ hadêŋ thêlô, “Môlô ma Ablaham anêŋ limi, êŋ ma tem nosopa anêŋ bôk lo loŋ. ⁴⁰ Odaŋô! Wapômbêŋ hanaŋ abô avanôŋ hadêŋ ya ba yahanaŋ abô êŋ hadêŋ môlô. Ma lêk môlô udum ek uŋgwik ya vônô! Ablaham miŋ hadum aêŋ ami. Ma môlô aisê? ⁴¹ Môlô osopa lemambô iyom.”

Ma thêlô enaŋ, “Yêlô miŋ avômena loŋ sawa ami. Wapômbêŋ da intu yêlôaniŋ wakamik. Ma o?”

⁴² Ma Yisu hanaŋ, “Yahalêm anêŋ Wapômbêŋ ba êntêk yahamô. Yani hêv ya ba yahalêm ma miŋ yada yahalêm hathak yenaŋ auk ami. Ba intu Wapômbêŋ môlônim Lemambô, êŋ ma tem môlô lemimimiŋ ya aêŋ iyom. ⁴³ Môlô ôdô yenaŋ abô. Ba intu môlô ôthôŋ yenaŋ abô denaŋ. ⁴⁴ Sêbôk ba môŋ anôŋ ma Sadaŋ anyô hik avômalô vônô mayaliv ba êntêk hadum aêŋ haveŋ denaŋ. Nôm avanôŋ te miŋ hamô haviŋ yani ami. Ba intu hadô nôŋ avanôŋ sapêŋ. Yani ma anyô abôyaŋ lôk abôyaŋ anêŋ alaŋ. Aêŋ ba abôyaŋ ma anêŋ abô anôŋ ba intu hanaŋ abôyaŋ iyom. Ma môlônim lemambô ma Sadaŋ êŋ ba anêŋ nali ma môlô ba intu osopa anêŋ lahaviŋ. ⁴⁵ Ma ya anyô loŋ buyaŋ ba yahanaŋ abô avanôŋ. Ba intu môlô miŋ ôêvhaviŋ ya ami. ⁴⁶ Môlô te hatôm injik yenaŋ kambom thô e? Yakô yenaŋ abô ma avanôŋ ma aisê ba miŋ môlô ôêvhaviŋ ya

° 8:33 Mat 3:9 ° 8:34 Lom 6:16,20 ° 8:39 Mat 3:9 ° 8:41 Ais 63:16 ° 8:44 1Jon 3:8

h 8:46 2Ko 5:21; 1Pi 2:22

ami? ⁴⁷Wapômbêḅen anêḅen nali ma ethak elañô anêḅen abô. Môlô ma miḅ Wapômbêḅen anêḅen nali ami. Ba intu miḅ olanḅô anêḅen abô ami.”

Yisu hanaḅ abô hathak yanida

⁴⁸Avômalô Israeḅ enaḅ Yisu anêḅen abô viyaḅ, “Avanôḅ! O anyô Samalia te ba ḅḅôk hamô haviḅ o!”

⁴⁹Ma Yisu hanaḅ, “Ḳḅôk miḅ hamô haviḅ ya ami. Yahalovak Wakamik vibiy. Ma môlô miḅ olovak ya vibiy ami. ⁵⁰Miḅ yada yahadum ek avômalô nebam ya ami. Mi. Anyô te intu hamô. Ba intu hadum ek avômalô nebam ya ma tem endañô avômalô iniḅ abô. ⁵¹^kYanaḅ avanôḅ biḅ êndêḅen môlô. Ôpatu ba hasopa yenaḅ abô ma tem miḅ ema ami. Mi anôḅ.”

⁵²Avômalô Israeḅ enaḅ, “Yêlô lêk ayala nena ḅḅôk hamô haviḅ o. Ablaham lôk plopet sapêḅen bôk ema yôv. Ma doḅtom oda honaḅ, ‘Ôpatu ba hasopa yenaḅ abô ma tem miḅ ema ami.’ ⁵³O bêḅen ek yêlôaniḅ bumalô Ablaham, e? Yani bôk hama yôv! Ma plopet sapêḅen bôk ema haviḅ. Ma hosonḅ nena o anyô bêḅen e?”

⁵⁴Êḅ ma Yisu hanaḅ, “Yahabam yada, êḅ ma nôḅ oyaḅ. Wakamik atu ba môlô olam nena unim Wapômbêḅen, yani êḅ intu habam ya. ⁵⁵Ma doḅtom môlô miḅ oyala yani ami ma mi. Ya ma yahayala yani katô ba yahanaḅ nena yahathôḅen yani paliḅ, êḅ ma tem yambitak anyô abôyaḅ êtôm môlô. Aêḅ ba yahayala yani ba intu yahasopa anêḅen abô. ⁵⁶Môlônim bumalô Ablaham bôk hayala nena tem yalêm ba lamavi anôḅ. Ma hayê yenaḅ waklavônḅ êḅ ma hadum yani lamavi anêḅen dôêḅen.”

⁵⁷Avômalô Israeḅ enaḅ hadêḅen Yisu, “Anêm sondabêḅen miḅ hatôm 50 ami denaḅ ma honaḅ nena bôk hâyê Ablaham. Hosau!”

⁵⁸^lMa Yisu hanaḅ, “Yanaḅ avanôḅ biḅ êndêḅen môlô. Ablaham miḅ habitak ami denaḅ, ma yada bôk yahamô yôv.” ⁵⁹Thêlô elañô abô êḅ ma ewa valu ek nijik yani esak. Ma doḅtom Yisu hêv i vê menaḅna hêk unyak matheḅen anêḅen piklêvônḅ ba hi.

Anyô madaluk pusip

9 ¹Yisu haveḅen ba hi ma hayê anyô mapusip te. Sêbôk ba talêbô havathu ma mapusip. ²^mMa anêḅen ḅê ku enaḅ hik yani liḅ, “Kêdônḅwaga, opalê intu hadum kambom ba talêbô hawa ôpêntêk ba mapusip? Ôpêḅen da anêḅen kambom mena lambô lo talêbô iniḅ e?”

³ⁿMa Yisu hanaḅ, “Wapômbêḅen hadum ku êḅ hathak ôpêḅen ek avômalô pik nêḅê. Ma miḅ ôpêḅen mena lambô lo talêbô iniḅ kambom ami. Mi. ⁴Deda hêk denaḅ ba alalô nandum ôpatu ba hêv ya ba yahalêm anêḅen ku.

ⁱ 8:47 1Jon 4:6 ^j 8:48 Mak 3:21-22 ^k 8:51 Jon 5:24 ^l 8:58 Jon 1:1 ^m 9:2 Ese 18:20; Luk 13:2,4 ⁿ 9:3 Jon 11:4

Bôlôvôn tem êyô ba miñ hatôm anyô nindum ku ami. ⁵°Yahamô pik ma ya ma avômalô pik iniñ deda.”

⁶°Êñ ma yani hasôwapôk hathak pik ma hayelañ aleba habitak malim. Ma hawa ba hatak hathak anyô mapusip êñ madaluk. ⁷Ma hanañ hadêñ yani, “Nu usik o êndôk kasuk Siloam.” (Athêñ Siloam êñ anêñ ôdôn nena, “Êv yani ba hi.”) Ma ôpêñ hi hathik i. Ma hale halêm hathak loñbô ma lêk hayê tak mavi.

⁸Yanida anêñ avômalô lôk avômalô takatu ba bôk eyala yani êyê ôpêñ ma enañ, “Êntêk ma anyô petenak sêbôk e?” ⁹Ma doho enañ, “Ôpêñ intu.”

Ma vi enañ, “Mi, anyô yañ ba hatôm ôpêñ.”

Ma doñtom ôpêñda hanañ, “Ya êñ êntêk.”

¹⁰Ma thêlô enañ hik yani liñ, “Aisê ba malem daluk hakyav?”

¹¹Ma hanañ, “Ôpatu ba elam nena Yisu, hayelañ pik haviñ wapôk aleba hatôm pik malim ma hatak hathak yamaleñ. Yôv ma hanañ nena, ‘Nu kasuk Siloam ma usik o.’ Êñ ma yaha yahathik ma yamaleñ hakyav.”

¹²Ma thêlô enañ hik yani liñ, “Ôpêñ hamô êsê?”

Ma yani hanañ, “Yahathôn paliñ.”

Palisi enañ abô hadêñ anyô madaluk hakyav

¹³Êñ ma thêlô ewa anyô madaluk pusip atu ba lêk mavi hi ek Palisi. ¹⁴Lêk Sabat ma Yisu hadum ku êñ. ¹⁵Aêñ ba Palisi enañ hik yani liñ hatôm atu ba avômalô enañ hik yani liñ, “Malem hakyav aisê?” Ma yani hanañ, “Ôpêñ hatak pik malim hathak yamaleñ ma yahathik ma lêk yahayê tak.”

¹⁶Ma Palisi doho enañ, “Anyô êñ miñ halêm anêñ Wapômbêñ ami ek malê nena habuliñ Sabat.”

Ma doñtom vi enañ, “Anyô kambom hatôm indum lavônjiñ anêñ aêñ e?” Ma thêlô evak i vose hi ôdôn ju.

¹⁷°Yôv ma thêlô enañ hik anyô madaluk pusip êñ liñ hathak loñbô, “Yani hadum anêm malem ba hakyav. Ma honañ aisê hathak yani?”

Ma ôpêñ hanañ, “Yani ma plopet te.”

¹⁸Ma Israel iniñ gê bêñbêñ miñ êvhaviñ nena sêbôk ma yani mapusip ma doñtom lêk habitak mavi ami. Ba intu elam lambô lo talêbô ba êlêm. ¹⁹Ma enañ hik thai liñ, “Mamunim nalum êntêk e? Talêbô bôk havathu ba mapusip e? Aisê ka lêk hayê tak?”

²⁰Ma talêbô lo lambô enañ, “Avanôn! Ôpêntêk ma yaianiñ okna. Talêbô hawa ma bôk mapusip yôv. ²¹Ma doñtom madaluk hakyav lôk opalê hadum yani madaluk mavi, êñ ma yai athôn paliñ. Yani bôk anyô muk yôv ba nonañ injik yanida liñ.” ²²Israel iniñ gê bêñbêñ bôk enañ

° 9:5 Mat 5:14; Jon 8:12 P 9:6 Mak 8:23 ° 9:17 Jon 4:19

nena anyôla hanaŋ nena Yisu ma Mesia, êŋ ma tem nênem ôpêŋ vê. Aêŋ ba intu thai êkô ²³ba enaŋ, “Yani bôk anyô muk yôv ba nonaŋ injik yanida liŋ.”

²⁴Yôv ma elam ôpatu ba madaluk mavi hathak loŋbô ma enaŋ, “Ondam Wapômbêŋ anêŋ athêŋ ma onaŋ abô avanôŋ! Ôpêŋ ma anyô kambom! Aêŋ e?”

²⁵Ma yani hanaŋ, “Injo! Ôpêŋ anyô mavi mena anyô kambom la! Nôm atu ba yahayala katô, sêbôk ma yamaleŋ pusip ma lêk yamaleŋ hakyav!”

²⁶Ma enaŋ hik yani liŋ, “Yani hadum malê hadêŋ o ba malem hakyav?”

²⁷Ma yani hanaŋ, “Lêk yahanaŋ yôv hadêŋ môlô, ma môlô lemimôndôŋ kôtdôŋ. Môlô udum ek nodanô esak loŋbô ek numbitak anêŋ nê ku e?”

²⁸Êŋ ma Palisi enaŋ abôma lôk ethaŋ yani nena, “Oda intu hosopa ôpêŋ! Ma yêlô ma asopa Mose iyom! ²⁹Alalô ayala nena Wapômbêŋ bôk hanaŋ abô hadêŋ Mose. Ma doŋtom ôpêŋ anêŋ loŋ ma yêlô athôŋ paliŋ.”

³⁰Ma ôpêŋ hanaŋ, “Aêŋ e? Môlô ôthôŋ ôpêŋ anêŋ loŋ, e? Odaŋô! Yani hadum yamaleŋ mavi. ³¹Wapômbêŋ hathak halaŋô nê idum kambom iniŋ abô e? Mi. Halaŋô nê thêthôŋ atu ba esopa anêŋ abô iyom. ³²Sêbôk aleba lêk ma miŋ ayê anyô te hadum ba anyô mapusip te habitak mavi ami. ³³Wapômbêŋ miŋ hêv ôpêŋ ba halêm ami, êŋ ma miŋ hatôm indum nômlate ami.”

³⁴Palisi elanô aêŋ ba enaŋ, “Waklavôŋ lemtambô havathu o, ma hubup lôk kambom ma aisê ka hudum ek ôndôŋ yêlô? Dô!” Êŋ ma ilupuniŋ ôpêŋ.

Palisi ma hatôm nê maleŋiŋ pusip

³⁵Yisu halaŋô nena ilupuniŋ ôpêŋ ba intu hi ek êmbôlêm yani. Hapôm ma hanaŋ, “Hôêvhaviŋ Anyô Anêŋ Nakaduŋ atu e?”

³⁶Ma yani hanaŋ, “Anyô bêŋ, anyô êŋ ma opalê? Onaŋ êndêŋ ya ek yanêmbiŋ yani.”

³⁷Ma Yisu hanaŋ hadêŋ yani, “Bôk hâyê yani yôv. Ondaŋô! Yani êŋ êntêk ba hanaŋ abô haviŋ o.”

³⁸Ma ôpêŋ hanaŋ, “Anyô Bêŋ, yahêvhaviŋ.” Êŋ ma yani halek vadôŋ lêlô hadêŋ Yisu.

³⁹Ma Yisu hanaŋ, “Yahalêm pik ek yanaŋ avômalô iniŋ kambom bêŋ ek nê maleŋiŋ pusip tem nêgê tak ma nê êyê tak tem maleŋiŋ pusip.”

⁴⁰Ma Palisi doho êmô ba elanô abô êŋ. Ma enaŋ hik yani liŋ, “Aisê! Yêlô ma nê maleŋiŋ pusip haviŋ e?”

⁴¹Ma Yisu hanaŋ, “Maleŋiŋ pusip, êŋ ma kambom mi. Ma doŋtom môlô othak onaŋ, ‘Yêlô athak ayê tak.’ Ba intu môlônim kambom havalonŋ môlô loŋ denaŋ.”

^r 9:31 Sng 34:15 ^s 9:34 Sng 51:5 ^t 9:40 Mat 15:14

Yisu ma boksipsip iniñ alañ

10 ¹Yisu hanañ, “Yanañ avanôñ biñ êndêñ mólô. Ôpatu ba hasôv lôk kisi ma miñ habitak hayô kola abôlêk ek enja bôksipsip ami, yani ma anyô vani lôk anyô kambom. ²Ma anyô hathak habitak hayô kola abôlêk ba hi, intu boksipsip iniñ alañ. ³Anyô hayabiñ kola halate abôlêk vê ek boksipsip alañ enja anêñ bok. Halam tomtom iniñ athêñ ma elañô ba halom i hi yaiñ. ⁴Yani hawa anêñ boksipsip sapêñ ele yaiñ yôv ma hamôñ ma boksipsip even yam. Boksipsip eyala alañsi leñselo ba intu esopa i. ⁵Ma anyô yañ ma êthôn ôpêñ laselo paliñ ba intu êsôv ma miñ ethak esopa ami.” ⁶Yisu havuñ abô ba miñ eyala anêñ ôdôn ami.

⁷Aêñ ba Yisu hanañ hathak loñbô nena, “Avanôñ! Yanañ êndêñ mólô nena yada ma hatôm kola abôlêk ek boksipsip nêyô kola kapô. ⁸“Avômalô sapêñ atu ba êmôn ek ya ma nê vani lôk nê kambom. Ma doñtom boksipsip miñ elañô thêlô leñselo ami. ⁹Yada ma kola abôlêk. Anyô te halêm hadêñ ya ba hayô kola kapô ma Wapômbêñ tem nêm yani bulubiñ. Ôpêñ tem ni ba êlêm êmô kola kapô ma tem êpôm nôm mavi ek enjañ. ¹⁰Anyô vani halêm ek enja boksipsip vani lôk injik i vônô lôk imbuliñ i. Ma doñtom yahalêm ek neja lôkmala atu ba êmô thêlô kapôlôñiñ siñ.

¹¹“Ya ma boksipsip iniñ alañ mavi ba yahatak yenañ lôkmala ek nêm boksipsip sa. ¹²“Alañ anêñ nê ku ma miñ boksipsip iniñ alañ ami. Ba êyê avuñ yatap te halêm ma tem netak boksipsip nêmo ma nêsôv ba ini. Ma avuñ yatap tem indupuniñ i ba nêsôv mayaliv. ¹³Alañ anêñ nê ku ma leññhaviñ vuli iyom ma miñ leññhiki hathak boksipsip ami. Ba intu thêlô êsôv ba i.

¹⁴“Yada iyom intu boksipsip iniñ alañ mavi. Yahayala yenañ boksipsip ma thêlô eyala ya ¹⁵“hatôm atu ba Wakamik hayala ya ma yahayala Wakamik. Ma yahatak yenañ lôkmala ek nêm boksipsip sa. ¹⁶“Yenañ boksipsip doho miñ êmô kola êntêk kapô ami. Ma yahalam i ma tem nedañô yaleñselo ma tem yandom i ba ni nêyô kola kapô ek nimbitak ôdôn doñtom lôk alañ doñtom iyom. ¹⁷“Wakamik lahaviñ ya ba intu yaleñhaviñ yani ek yatak yenañ lôkmala ma tem yanja esak loñbô. ¹⁸Anyôla miñ hatôm nêm yenañ lôkmala vê ami. Mi. Yada yenañ yaleñhaviñ ek yatak yenañ lôkmala. Yahatôm yatak ma yahatôm yanja esak loñbô. Wakamik hanañ ek yandum aêñ.”

¹⁹Avômalô Israe elañô abô êñ ma evak i vose hi ôdôn ju hathak loñbô. ²⁰Ma bêñ anôn enañ nena, “Ëgôk kambom hamô haviñ yani ba anêñ auk molo. Aisê ka mólô olañô anêñ abô?”

²¹Ma doñtom vi enañ, “Mi! Anyô lôk ñgôk te miñ hatôm enañ abô takêñ ami. Ma ñgôk kambom miñ hatôm indum maleñ pusip mavi ami. Mi.”

“ 10:8 Jer 23:1-2; Ese 34:2-3 v 10:11 Sng 23:1; ALK 7:17 w 10:12 Ap 20:29

x 10:15 Mat 11:27; 1Jon 3:16 y 10:16 Ais 56:8; Ese 34:23 z 10:17 Plp 2:8-9

Ŋê Israel miŋ êvhaviŋ ami

²²Waklavôŋ Êv Mek Ek Unyak Mathen hayô ba avômalô Israel i Jelusalem ek nêgê.^a

Lêk ma beleŋ simbak ²³ba Yisu havenŋ unyak mathen anênŋ kapo daŋ te ba elam nena Solomon Anênŋ Kapo Daŋ. ²⁴Ma avômalô Israel ekalabu yani siŋ ma enaŋ, “Huvuŋ abô ba anŋê ka tem onaŋ nena o ma opalê? O ma Mesia atu e? Êŋ ma onaŋ bêŋ.”

²⁵Ma Yisu hanaŋ viyaŋ nena, “Bôk yahanaŋ yôv hadênŋ môlô lôk lavôŋiŋ takatu ba yahadum hathak Wakamik anênŋ athênŋ hik ya thô hadênŋ môlô. Ma miŋ ôêvhaviŋ ya ami. ²⁶Ek malê nena môlô ma miŋ yenaŋ boksipsip ami ba intu miŋ ôêvhaviŋ ya ami. ²⁷Yenaŋ boksipsip ma ethak elañô yalenŋselo. Yahayala thêlô ma thêlô ethak esopa ya. ²⁸^bYahêv lôkmala atu ba tem nêôm êtôm wak nômbênŋ intu sapênŋ hadênŋ yenaŋ avômalô ek miŋ nema ami lôk miŋ hatôm anyôla enja i vê ênjêk yabaheŋ ami. ²⁹Wakamik hêv i hadênŋ ya, ma yani ma bêŋ ek nômkama sapênŋ ba miŋ hatôm anyôla nêm thêlô vê ênjêk Wakamik baŋ ami. ³⁰Yai lôk Wakamik ma doŋtom iyom.”

³¹Avômalô Israel ewa valu hathak loŋbô ba idum ek nijik Yisu vônô. ³²Ma Yisu hanaŋ hadênŋ thêlô, “Môlô bôk ôyê lavôŋiŋ mavi bêŋ anônŋ atu ba yahadum yôv. Ku êŋ ma Wakamik hêv hadênŋ ya. Ma lavôŋiŋ alisê intu yenaŋ kambom ba udum ek uŋgwik ya esak valu?”

³³^cMa thêlô enaŋ viyaŋ, “Yêlô adum ek naŋgik o esak valu ek malê nena honaŋ abôma hathak Wapômbênŋ nena oda ma Wapômbênŋ. Ma doŋtom o ma anyô pik iyom. Ma miŋ yêlô leŋiŋhabi lavôŋiŋ la ami. Mi.”

³⁴Ma Yisu hanaŋ, “Môlô da unim abô balabuŋ te hanaŋ nena, ‘Wapômbênŋ da halam môlô nena wapômbênŋ.’ *Kapya Yey 82:6*

³⁵“Odaŋô! Abô atu ba hêk Wapômbênŋ anênŋ kapya ma avanônŋ ba bôk hêv hadênŋ avômalô takatu ba halam i nena, ‘wapômbênŋ’. ³⁶Ma hataku ya hatôm anênŋ anyô ek yalêm pik êntêk ba intu ya ma wapômbênŋ hatôm môlô. Ma doŋtom ya ma nakaduŋ ba intu ya ma bêŋ ek môlô. Aênŋ ba yahanaŋ nena, ‘Ya ma Wapômbênŋ Nakaduŋ’ ma yahanaŋ abôma hathak Wapômbênŋ aisê ba intu onaŋ ya bêŋ? ³⁷Yahadum ku takatu ba Wakamik hadum ba intu nônêmimebiŋ ya. ³⁸^dMa ôdô nônêmimebiŋ ya, êŋ ma nônêmimebiŋ lavôŋiŋ iyom. Nônêmimebiŋ yenaŋ ku takatu ek êndônŋ môlô ek noyala katô nena Wakamik hamô ya kapô ma yahamô Wakamik kapô.” ³⁹Êŋ ma idum ek nebalonŋ yani esak loŋbô. Ma doŋtom hêv i vê hêk thêlô ba hi.

^a **10:22** Sêbôk ba avômalô loŋ buyaŋ ibuliŋ unyak mathen ma avômalô Israel ik vovak. Vêma êv mek ek unyak mathen hathak loŋbô. Ba intu avômalô Israel leŋhabi waklavônŋ êŋ. ^b **10:28** Jon 3:16; 6:39 ^c **10:33** Wkp 24:16 ^d **10:38** Jon 14:10-11

40^eMa habup hayô ñaŋ Jolodaŋ ba hi ma hamô loŋ sêbôk ba Jon hathik avômalô halôk 41^ama avômalô bêŋ anôŋ i hadêŋ yani ma enaŋ, “Avanôŋ! Jon miŋ hadum lavôŋiŋ te ami. Ma doŋtom abô takatu ba yani hanaŋ hathak ôpêntêk ma avanôŋ.” 42^aMa avômalô loŋ êŋ bêŋ anôŋ êvhaviŋ yani.

Lasalus hama

11 1^fAnyô te hapôm lijiŋ ba anêŋ athêŋ nena Lasalus. Yani ma anyô Betani. Betani êŋ ma avi loyaŋ Malia lo Mata iniŋ malak ôdôn. 2^gMalia êŋ atu ba yani haŋgasô nôŋ ôv mavi hayô hamô Anyô Bêŋ va ma haya lopali vê hathak wakadôk ñaŋ. Anyô lijiŋ êŋ ma Lasalus, Malia atu limalô. 3^hMa avi lo yaŋ êv abô hadêŋ Yisu nena, “Anyô bêŋ, anêm anyô môlô hapôm lijiŋ.”

4^hYani halaŋô abô êŋ ma hanaŋ nena, “Lijiŋ êŋ anêŋ anôŋ ma miŋ ñama ami. Lijiŋ êŋ habitak ek injik Wapômbêŋ anêŋ lôkmaŋgiŋ thô. Ma lôkmaŋgiŋ êŋ tem injik ya Nakaduŋ anêŋ lôkmaŋgiŋ thô aêŋ iyom.” 5^hYani lahaviŋ Mata lo yaŋ Malia ma Lasalus bêŋ anôŋ. 6^hMa doŋtom yani halaŋô nena Lasalus hapôm lijiŋ ma miŋ hi ketheŋ ami ma hamô loŋ êŋ hatôm wak ju.

7^hÊŋ ma hanaŋ hadêŋ ñê ku, “Alalô nabôana Judia.”

8^hMa thêlô enaŋ, “Kêdôŋwaga, loŋ êŋ ma waksêŋyôk ma avômalô Islael idum ek nijik o vônô esak valu! Ma hudum ek ômbônu eka?”

9^hMa hanaŋ, “Wakma laumiŋ ba lahavuju hadêŋ wak te, aêŋ e? Ma pik êntêk êŋ anêŋ deda habi ba anyô êyê tak. Ma tem miŋ nêndôk ami. 10^hMa bôlôvôn ma deda mi ba anyô eveŋ ma tem nêndôk.”

11^hVêm ma hanaŋ, “Alalôaniŋ anyô môlô Lasalus hêk sôm ba tem yana ek yaŋgik liŋ.”

12^hMa ñê ku enaŋ, “Anyô Bêŋ, dô! Hêk sôm ek lijiŋ etak yani ba imbitak mavi.” 13^hThêlô esoŋ nena hanaŋ hathak Lasalus hêk sôm la. Ma doŋtom mi. Hanaŋ hathak Lasalus anêŋ ñama.

14^hBa intu hanaŋ bêŋ nena, “Lasalus lêk hama 15^hba miŋ yahamô haviŋ ami ba intu yaleŋmavi. Ma tem yanêm môlô sa ek nônêmiŋ. Alôana i!”

16ⁱÊŋ ma Tomas anêŋ athêŋ yaŋ nena Didimus^j hanaŋ hadêŋ ñê ku vi nena, “Alôana imbiŋ yani ek nijik alalô vônô imbiŋ.”

Yisu ma lôkmala anêŋ ôdôn

17^hYisu thêlô êyô Betani ma yani halaŋô nena Lasalus bôk hêk siô hatôm wak ayova. 18^hLoŋ êŋ hamô habobo Jelusalem ba hatôm kilomita lô

^e 10:40 Jon 1:28 ^f 11:1 Luk 10:38-39 ^g 11:2 Jon 12:3 ^h 11:4 Jon 9:3

ⁱ 11:16 Mak 14:31 ^j 11:16 Abô Glik “Didimus” anêŋ ôdôn ‘anyô lopopek’.

iyom. ¹⁹Ma avômalô Israeël bêñ anôñ êlêm ek nêñêm Malia lo Mata thêvô. ²⁰Mata halañô nena Yisu lêk halêm êñ ma hi ek êñjê. Malia ma hamô unyak.

²¹Ma Mata hanañ, “Anyô Bêñ, hómô loñ êntêk ma yenañ livôñ tem miñ ema ami. ²²Ma doñtom yahayala nena malêla takatu ba honañ hik Wapômbêñ liñ, êñ ma tem yani indum.”

²³Ma Yisu hanañ, “Livôm tem imbiyô esak loñbô.”

²⁴^kMa Mata hanañ, “Avanôñ! Pik lo leñ anêñ dañ ba avômalô iviyô ma tem yani imbiyô imbiñ.”

²⁵Ma hanañ, “Yada ma anyô yahik avômalô liñ lôk yahêv lôkmala hadêñ i. Ma ôpatu ba hama ma doñtom hêvhaviñ ya, ôpêñ tem êmô lôkmala. ²⁶Avômalô takatu ba êvhaviñ intu ewa lôkmala anôñ ma tem miñ nema ami. Hôêvhaviñ abô êntêk mena mi e?”

²⁷^lMa Mata hanañ, “Anyô Bêñ! Avanôñ! Yahêvhaviñ nena o ma Mesia lôk Wapômbêñ Nakaduñ atu ba bôk hanañ nena tem êlêm pik êntêk.”

²⁸Êñ ma Mata hi hanañ yaôna hadêñ Malia, “Kêdôñwaga hayô ba halam o.” ²⁹Malia halañô abô êñ ma haviyô kethêñ ba hi ek êñjê. ³⁰Yisu hamô loñ atu ba Mata hapôm yani halôk ma miñ hayô malaklêvôñ ami. ³¹Avômalô Israeël takatu ba êmô unyak haviñ Malia ek nêñêm yani thêvô êyê haviyô kethêñ ba hi yaiñ ma esopa ba i. Thêlô esoñ nena hi ek endañ embeñ siô la. ³²Malia hi hayô loñ atu ba Yisu hamô ma hayê yani. Ma halek vadôñ lêlô habobo Yisu valuvi ma hanañ, “Anyô Bêñ, hómô loñ êntêk ma tem miñ livôñ ema ami.”

³³Yani halañô Malia lôk avômalô iniñ asêñ malêñ ba lamalaiñ lôk lahiki bêñ anôñ. ³⁴Ma hanañ, “Môlô ôdô yani hêk êsê?”

Ma thêlô enañ, “Anyô Bêñ, ôlêm nôñgô.”

³⁵Enañ aêñ ma halañ.

³⁶Ma avômalô Israeël takêñ enañ, “Alikak! Yani lahaviñ ôpêntêk bêñ anôñ.”

³⁷^mMa doñtom doho enañ, “Anyô êñ hadum ba ñê maleññ pusip êyê tak. Ma tem indum aêñ iyom êndêñ ôpêntêk ba miñ hatôm ema ami.”

Yisu hik Lasalus liñ hathak loñbô

³⁸Yisu lamalaiñ ba lahiki bêñ anôñ hathak loñbô aleba hi hayô siô. Siô êñ ma valu abyañ te ba epesañ hêk dumlolê. Ma valu te hamô lôv abôlêk siñ. ³⁹Ma hanañ, “Nônêm valu vê!”

Mata, anyô ñama êñ anêñ livavi, hanañ, “Anyô Bêñ, bôk hêk siô hatôm wak ayova ba kupik bôk ôvpalê.”

⁴⁰Ma hanañ, “Lêk yahanañ hadêñ o yôv! Hôêvhaviñ, ma tem nôñgô Wapômbêñ anêñ lôkmañgiñ.”

^k 11:24 Jon 6:40 ^l 11:27 Jon 6:69 ^m 11:37 Jon 9:6-7

41 Êṅ ma thêlô êv valu vê. Ma hayê leṅ ma hanaṅ, “Wakamik! Hothak holaṅô yenaṅ abô ba yalenṅmavi. 42 Yada yahayala yôv nena wak nômbêṅ intu ma holaṅô yenaṅ abô. Ma doṅtom yahanaṅ abô êntêk ek nêṅ avômalô takêntêk sa ek nêṅmimbiṅ nena hôêv ya ba yahalêṅ.”

43 Êṅ ma halam lôklala nena, “Lasalus, ôlêṅ yaiṅ!” 44 Ma hatak siô ba hale yaiṅ. Ivuvi va lo baṅ hathak sôp seleṅ ma thohavloma ma ivuliv hathak sôp. Ma Yisu hanaṅ hadêṅ thêlô, “Nopole sôp vê ek ni.”

45 ^aMa avômalô Israel takatu ba elañ haviṅ Malia êyê nôṅ atu ba Yisu hadum ba bêṅ anôṅ êvhaviṅ. 46 ^oMa doṅtom vi i hadêṅ ṅê Palisi ma enañ hathak nôṅ takatu ba yani hadum. 47 Êṅ ma ṅê bêṅbêṅ êbôk da lôk ṅê Palisi takatu ba elam nena Sanhedlin^p elam sa te ba enañ nena, “Ôṅgô! Anyô êntêk hadum lavôṅṅṅ bêṅ anôṅ. Ma alalô ayê loṅ eka? 48 Atak yani ba hadum ku êṅ, ma tem avômalô sapêṅ nêṅmimbiṅ. Êṅ ma Lom tem nêlêṅ nimbuliṅ alalôaniṅ unyak matheṅ lôk avômalô sapêṅ.”

49 Ma thêlôniṅ anyô te anêṅ athêṅ nena Kaiapas. Ma sondabêṅ êṅ ma yani hatôm anyô bêṅ habôk da ba hanaṅ hadêṅ thêlô nena, “Môlô molo e? 50 Odaṅô! Môlô ôthôṅ auk êntêk paliṅ e? Anyô te hama êṅ ma nôṅ yaôna. Ma avômalô Israel sapêṅ ema êṅ ma malaiṅ bêṅ. Aêṅ ba mavi ek anyô te iyom ema ek nêṅ avômalô bêṅ anôṅ sa.”

51-52 ^qSondabêṅ êṅ ma Kaiapas hatôm anyô bêṅ habôk da. Ba intu hanaṅ abô loṅ kapô atu ba tem injik anôṅ nena Yisu tem ema ek nêṅ avômalô Israel sa lôk isup Wapômbêṅ anêṅ nali takatu ba êṅô mayaliv esak doṅtom ek malê nena miṅ hama ek nêṅ avômalô Israel iyom sa ami. Ma Kaiapas miṅ hanaṅ abô êṅ hatôm yanida anêṅ auk ami. 53 ^rṅê bêṅbêṅ elañô Kaiapas anêṅ abô ma êbôlêṅ loṅôndê ek nijik Yisu vônô.

54 Êṅ ma Yisu hatak avômalô Israel ma hi Eplaim atu hamô habobo loṅ thiliv ek êṅô imbiṅ anêṅ ṅê ku doho ba intu miṅ haveṅ Israel malêvôṅ ami.

55 Avômalô Israel iniṅ waklavôṅ Hale ba Hi habobo. Ma avômalô lomalak bêṅ anôṅ i daku Jelusalem ek nêpôpêk i ek nêṅê waklavôṅ êṅ. 56 Ma thêlô imiṅ unyak matheṅ anêṅ piklêvôṅ ek nêṅbôlêṅ Yisu. Ma thêlôda enañ hadêṅ i, “Môlô lemhabi aisê? Yani tem êlêṅ êṅjê waklavôṅ êntêk imbiṅ mena mi e?” 57 Ma doṅtom ṅê bêṅbêṅ êbôk da lôk ṅê Palisi enañ lôklokwaṅ hadêṅ avômalô, “Anyô te hayê nena Yisu hamô êsê êṅ ma enañ bêṅ ek nebalonṅ yani.”

^a 11:45 Jon 7:31 ^o 11:46 Luk 16:31 ^p 11:47 Elam iniṅ kaunsil nena “Sanhedlin”.

^q 11:51-52 Jon 10:16 ^r 11:53 Jon 5:18

Malia hathik Yisu va
(*Mat 26:6-13; Mak 14:3-9*)

12 ¹Wak baheŋvi ba lahavute hêk denaŋ ek êyô waklavônġ Hale ba Hi. Ma Yisu hi Betani, Lasalus anêŋ loŋ, ôpatu ba yani hik liŋ hathak loŋbô hêk ŋama. ²‘Êŋ ma thêlô engabôm nôŋ leŋiŋmavi ek yani. Mata hathô nôŋ ma Lasalus hamô haviŋ ŋê takatu ba eyaŋ nôŋ haviŋ Yisu. ³“Ma Malia hawa kolopak nôŋ ôv mavi hamô kapô ba anêŋ vuli ma bêŋ anônġ ba haŋgasô hayô hamô Yisu va kapô luvi. Ma hathav lôthôk vê hathak yanida wakadôk ŋauŋ. Ma nôŋ ôv mavi atu anêŋ ôv haveŋ unyak kapô êŋ sapêŋ.

⁴Ma Yisu da anêŋ ŋê ku te elam nena Judas Iskaliot ôpatu ba tem enaŋ yani bêŋ hayê ba hanaŋ, ⁵“Nôŋ ôv mavi êŋ ma anyô hadum ku sondabêŋ daluk te ek nêŋ vuli! Ma lêk eŋgasô oyaŋ iyom! Nanêŋ nôŋ êŋ ek anyô vi nêŋ vuli ba naja valuseleŋ ek nanêŋ êndêŋ avômalô siv.” ⁶Judas anêŋ ku hayabiŋ avômalô êvhaviŋ iniŋ valuseleŋ ma doŋtom anyô vani te ba hathak hawa vi vani hatôm yanida anêŋ lahaviŋ. Ba intu hanaŋ aêŋ. Ma miŋ lahiki hathak avômalô siv ba hanaŋ ami.

⁷Ma Yisu hanaŋ, “Notak yani. Avi êŋ hapôpêk yenaŋ ŋama. ⁸“Avômalô siv tem nêŋ imbiŋ mólô êtôm wak nômbêŋ intu sapêŋ. Ma doŋtom tem miŋ yamô imbiŋ mólô sawa daim ami.”

⁹Avômalô Israeġ bêŋ anônġ elanô nena Yisu hamô Betani. Êŋ ma i ek nêgê yani. Thêlô miŋ i ek nêgê yani iyom ami. Mi. Leŋiŋhaviŋ nêgê Lasalus imbiŋ, ôpatu ba Yisu hik liŋ hathak loŋbô hêk ŋama. ¹⁰⁻¹¹“Ba intu avômalô Israeġ bêŋ anônġ êvhaviŋ ba esopa Yisu. Ma ŋê bêŋbêŋ êbôk da evak abô ek nijik Lasalus vônô imbiŋ Yisu.

Yisu habitak hayô Jelusalem hatôm kiŋ
(*Mat 21:1-11; Mak 11:1-11; Luk 19:29-40*)

¹²Haviyô hayaŋ ma avômalô nômbêŋ atu ba bôk i Jelusalem ek nêgê waklavônġ Hale ba Hi elanô nena Yisu haveŋ ba hi Jelusalem. ¹³“Ma ewa nôkyaġ thaŋaŋ ba i êpôm Yisu ma elam kaêk nena,

“Osana!”

“Wapômbêŋ nêŋ lamavi êndêŋ ôpatu ba halêŋ hathak Anyô Bêŋ anêŋ athêŋ!”

Kapya Yerġ 118:25-26

“Wapômbêŋ nêŋ lamavi êndêŋ avômalô Israeġ iniŋ Kiŋ!”

¹⁴Yisu hawa bok doŋki map te ba hayô hamô hatôm atu ba bôk eto halôk Wapômbêŋ anêŋ kapya nena,

¹⁵“Mólô avômalô Saion miŋ nôkô ami.

^s 12:1 Jon 11:1,43 ^t 12:2 Luk 10:40 ^u 12:3 Luk 7:37-38 ^v 12:8 Lo 15:11

^w 12:10-11 Jon 11:45 ^x 12:13 Jon 1:49

Ôngô! Unim kiŋ halêm!

Yani hayô hamô bok doŋki nakaduŋ te ba halêm!” *Sekalaia 9:9*

¹⁶Ŋê ku êyê nô m takêŋ ma doŋtom êthôn anêŋ ôdôn paliŋ. Ma Yisu hama ba haviyô hathak loŋbô ma miŋ leŋiŋhabi abô takatu ba bôk eto halôk Wapômbêŋ anêŋ kapya. Êŋ ma eyala nena abô êŋ eto hathak Yisu da lôk leŋiŋhabi nô m takatu ba idum hadêŋ yani.

¹⁷Avômalô takatu ba bôk êyê Yisu halam Lasalus hêk siô ba hik liŋ hathak loŋbô enaŋ haveŋ denaŋ ba abô êŋ hi mayaliv. ¹⁸Aêŋ ba avômalô bêŋ anôŋ elanô nena Yisu bôk hadum lavôŋiŋ êŋ. Ba intu etak Jelusalem ba i ek nêpôm yani. ¹⁹Ŋê Palisi êyê ma thêlôda enaŋ hadêŋ i, “Ôngô! Avômalô sapêŋ lêk esopa yani ba alalôaniŋ ku anôŋ mi.”

Yisu anêŋ ku hayô

²⁰Avômalô loŋ buyaŋ doho i daku Jelusalem ek nêgê waklavôn Hale ba Hi ba nê nê m yeŋ imbiŋ avômalô Israel. ²¹Ma i hadêŋ Pilip, anyô Betsaida anêŋ Galili. Ma enaŋ hik yani liŋ, “Anyô bêŋ, yêlô adum ek nagê Yisu.” ²²Êŋ ma Pilip hi hanaŋ hadêŋ Andulu ba thai i enaŋ hadêŋ Yisu.

²³Ma Yisu hanaŋ, “Wakma lêk hayô yôv ek injik Anyô Anêŋ Nakaduŋ anêŋ lôkmaŋgiŋ thô. ²⁴Yanaŋ avanôn biŋ êndêŋ môlô. Yanvêk te miŋ evatho halôk pik ami, êŋ ma tem miŋ injik anôŋ ami. Tem ida êmô aêŋ. Ma doŋtom yanvêk atu ba evatho halôk pik, êŋ ma hama ba tem injik anêŋ anôŋ bêŋ anôŋ. ²⁵Anyô te lahaviŋ anêŋ lôkmala bêŋ anôŋ êŋ ma anêŋ lôkmala êŋ tem nê m yak ba mi. Ma anyô te hapôlik hathak anêŋ lôkmala pik êntêk êŋ ma tem embaloŋ anêŋ lôkmala êŋ loŋ wak nômbêŋ intu sapêŋ. ²⁶Ôpatu ba hadum ek indum yenaŋ ku ma esopa ya ba loŋ atu ba yahamô ma tem êmô imbiŋ. Ma Wakamik tem enaŋ abô mavi esak ôpêŋ.

²⁷ “Lêk yaleŋmalaiŋ bêŋ ba hatôm yanaŋ nena, ‘Wakamik, nê m ya bulubiŋ.’ Dô! Yahalêm ek yandum ku êŋ. ²⁸Wakamik, nuŋgwik anê m lôkmaŋgiŋ thô!”

Êŋ ma kaêk te halam anêŋ malak leŋ nena, “Bôk yahik yenaŋ lôkmaŋgiŋ thô yôv. Ma tem yandum esak loŋbô.” ²⁹Avômalô nômbêŋ atu imiŋ loŋ êŋ elanô abô êŋ ba enaŋ, “Kakalu!” Ma doho enaŋ, “Aŋela te hanaŋ abô hadêŋ yani!”

³⁰Ma Yisu hanaŋ nena, “Kaêk êŋ halêm ek nê m môlô sa. Yani miŋ halam ek nê m ya sa ami ma mi. ³¹Ku nenaŋ avômalô pik bêŋ lêk hayô yôv. Ba tem nimbi pik êntêk anêŋ anyô bêŋ kambom atu ni. ³²Ma tem nê nê m ya liŋ êtôm sêbôk ba Mose hathôkwêŋ umya dahô hathak a ek

^ŷ 12:16 Jon 2:22 ^z 12:23 Jon 13:31-32; 17:1 ^a 12:24 1Ko 15:36 ^b 12:25 Mat 16:25

^c 12:27 Sng 6:3; 42:5; Mat 26:38 ^d 12:32 Jon 3:14

endom avômalô sapêṅ nêlêm êndêṅ ya.”^{33 e} Yisu hanaṅ abô êṅ ek injik loṅôndê atu ba tem nijik yani vônô esak alovalaṅaṅsiṅ thô.

^{34 f}Ma avômalô nômbêṅ atu enaṅ, “Abô balabuṅ hanaṅ nena Mesia atu tem êmô êtôm wak nômbêṅ intu sapêṅ ba yêlô ayala abô êṅ. Ma honaṅ nena nêsôkwêṅ o Anyô Anêṅ Nakaduṅ esak a. Anyô Anêṅ Nakaduṅ êṅ ma opalê?”^{35 g}Ma Yisu hanaṅ, “Sawa bidonṅ iyom ma deda tem êmô imbiṅ môle. Ba ôpatu haveṅ momaṅiniṅ ma hathônṅ nena tem ni êsê. Aêṅ ba intu môle nombenṅ yapiṅ êṅa tem momaṅiniṅ êyô môle vôn!^{36 h}Deda hamô haviṅ môle denaṅ. Aêṅ ba nônêmimbiṅ yani ek môle tem numbitak deda anêṅ avômalô.” Yisu hanaṅ abô êṅ yôv ma hatak thêlô ba hi hakopak.

Avômalô bêṅ anôṅ miṅ êvhaviṅ Yisu ami

³⁷Yisu bôk hadum lavônṅiṅ lomaloma hêk avômalô maleṅiṅ. Ma doṅtom miṅ êvhaviṅ yani ami³⁸ ek plopet Aisaia anêṅ abô injik anôṅ nena, “Anyô Bêṅ, opalê lêk hêvhaviṅ alalôaniṅ abô?

Ma opalê lêk hayê anêm lôklokwaṅ atu ba bôk huik thô? Mi anôṅ.”

Aisaia 53:1

³⁹Avômalô iniṅ lôklokwaṅ mi ek nênimbiṅ ba intu plopet Aisaia bôk hanaṅ hêk Wapômbêṅ anêṅ kapy aêntêk,

⁴⁰“Yani habi thêlô maleṅiṅ siṅ
ma hik thêlônṅ auk siṅ
ek miṅ nêgê esak maleṅiṅ
lôk neyala ênjêk iniṅ auk

ba nêmbô nêlêm êndêṅ ya ek yandum thêlô mavi ami.” *Aisaia 6:10*

^{41 i}Aisaia bôk hayê Yisu anêṅ lôkmaṅiṅ. Aêṅ ba yani hanaṅ abô êṅ hathak Yisu.

^{42 j}Ma avômalô Israeṅ iniṅ ṅê bêṅbêṅ doho êvhaviṅ Yisu ma doṅtom miṅ enaṅ iniṅ êvhaviṅ bêṅ ami. Thêlô êkô ek Palisi nênem i vê^{43 k}ba intu leṅiṅhaviṅ avômalô pik iniṅ leṅiṅmavi bêṅ anôṅ hamônṅ ek Wapômbêṅ anêṅ lamavi. ⁴⁴Ma Yisu halam kaêk nena, “Ôpatu ba hêvhaviṅ ya ma hêvhaviṅ ôpatu ba hêv ya ba yahalêm haviṅ. Miṅ hêvhaviṅ ya iyom ami. ^{45 l}Ôpatu ba hayê ya, êṅ ma hatôm hayê ôpatu ba hêv ya ba yahalêm. ⁴⁶Yahalêm hatôm deda hamô pik ek opalêla takatu ba êvhaviṅ ya ma tem miṅ nêmbô momaṅiniṅ esak loṅbô ami.

^{47 m}“Yahalêm ek yanêm avômalô pik bulubiṅ. Ma miṅ yahalêm ek yandum abô ek avômalô pik ami. Aêṅ ba opalêla takatu ba elarṅ yenaṅ abô ba miṅ esopa ami ma tem miṅ yandum abô ek i ami. ⁴⁸Abô takêntêk ba yahanṅ êṅ iyom intu tem êtôm abô nindum abô esak êndêṅ pik lo

^e 12:33 Jon 18:32 ^f 12:34 Sng 110:4; Ais 9:7; Dan 7:14 ^g 12:35 Jon 8:12 ^h 12:36 Ep 5:8

ⁱ 12:41 Ais 6:1 ^j 12:42 Jon 9:22 ^k 12:43 Jon 5:44 ^l 12:45 Jon 14:9 ^m 12:47 Jon 3:17

leŋ anêŋ daŋ ba opalê atu ba hadô ya ba miŋ halaŋô yenaŋ abô ami, êŋ ma tem yani indum abô. ⁴⁹Ma Wakamik atu ba hêv ya ba yahalêm intu hêv abô êŋ ba yahananŋ. Miŋ yada yahananŋ yenaŋ abô ami. Ba intu tem nindum abô esak abô êŋ iyom. ⁵⁰Ma yahayala nena Wakamik anêŋ abô tem nêŋm lôkmala atu ba nêŋmô êtôm wak nômbêŋ intu sapêŋ. Aêŋ ba yahananŋ abô takatu ba Wakamik hêv hadêŋ ya iyom.”

Yisu hathik nê ku veŋiŋkapô

13 ¹Avômalô Israeŋ iniŋ waklavôn Hale ba Hi habobo. Ma Yisu hayala nena anêŋ waklavôn etak pik ba ni ek Lambô lêk hayô. Yani hathak lahavinŋ anêŋ avômalô takatu ba êmô pik aleba hayô wakma hatak i. Ma dokte ma tem injik anêŋ lahavinŋ anêŋ anôŋ thô êndêŋ thêlô.

²Yanŋsiŋ ma thêlô eyaŋ nôŋm êmô. Ma Sadaŋ bôk halôk Judas la yôv ek enaŋ Yisu bêŋ. Judas êŋ ma Saimon Iskaliot nakaduŋ. ³Ma Yisu hayala nena Wapômbêŋ hatak nôŋmkama sapêŋ halôk yanida baŋ. Lôk hayala nena yanida halêm anêŋ Wapômbêŋ ba tem êmbôni êndêŋ Wapômbêŋ esak loŋbô. ⁴Êŋ ma hatak nôŋm hamô. Ma habi anêŋ kwêv thô hatôm anyô athêŋ mi ma hawa sôp te ba havuvi hayô haveŋ lamalim. ⁵Ma haŋgasô ŋaŋ halôk belev te ba hathik anêŋ nê ku veŋiŋ kapô. Ma haya vê hathak sôp atu ba havak hawê haveŋ lamalim.

⁶Yani hathik anyô vi iniŋ yôv ma hadum ek isik Saimon Pita anêŋ. Ma Pita hanaŋ, “Anyô Bêŋ, hudum ek usik yaveŋkapô e?”

⁷Ma hanaŋ, “Hôthônŋ nôŋm atu ba lêk yahadum. Wak te am ka tem oyala.”

⁸Ma Pita hanaŋ, “Dô! Miŋ usik yaveŋkapô ami. Mi anôŋ.”

Ma hanaŋ viyaŋ, “Miŋ yahathik o ami ma tem miŋ umbitak yenaŋ avômalô te ami.”

⁹Ma Saimon Pita hanaŋ, “Anyô Bêŋ, êŋ ma usik yabaheŋ lôk yaleŋkadôk imbiŋ ma miŋ usik yaveŋkapô iyom ami.”

¹⁰Ma yani hanaŋ hadêŋ ôpêŋ nena, “Anyô bôk hathik i yôv, ma miŋ isik i esak loŋbô ami. Isik va iyom ek malê nena liŋkupik ma mabuŋ. Ma môlô ma mabuŋ. Ma doŋtom miŋ sapêŋ mabuŋ ami.” ¹¹Yisu lêk hayala ôpatu ba tem enaŋ yani bêŋ. Ba intu hanaŋ, “Miŋ sapêŋ mabuŋ ami.”

¹²Yani havôkwiŋ thêlô veŋiŋ yôv ma hik anêŋ kwêv hathak loŋbô ma halôk hamô. Ma hanaŋ hik thêlô liŋ, “Môlô oyala nôŋm atu ba lêk yahadum anêŋ ôdônŋ e? ¹³Ya môlônim Kêdônŋwaga lôk môlônim Anyô Bêŋ ba intu môlô udum mavi ba olam ya nena ‘Kêdônŋwaga’ lôk ‘Anyô Bêŋ’. ¹⁴Ôŋgô! Ya ma môlônim Anyô Bêŋ lôk Kêdônŋwaga ma doŋtom lêk yahathik môlô vemim hatôm anyô athêŋ mi. Aêŋ ba môlô sapêŋ nusik môlônim avômalô vi veŋiŋ aêŋ iyom. ¹⁵Yahik ku êŋ thô

° 13:2 Luk 22:3; Jon 13:27 ° 13:3 Jon 3:35; 16:28 P 13:10 Jon 6:64,70-71; 15:3

¶ 13:14 Mat 20:28; Luk 22:27

hadêḅ mólô ek nosopa yaveḅgwam ba nundum êtôm atu ba lêk yahadum hadêḅ mólô. ¹⁶Yanaḅ avanôḅ biḅ êndêḅ mólô. Anyô ku ma miḅ bêḅ ek anêḅ anyô bêḅ ami. Ma anyô atu ba hi ma miḅ bêḅ ek ôpatu ba hêv yani ba hi ami. ¹⁷Lêk mólô oyala auk takêḅ. Ba udum aêḅ ma tem Wapômbêḅ lamavi esak mólô.

Yisu hayala Judas anêḅ kambom

(*Mat 26:20-25; Mak 14:17-21; Luk 22:21-23*)

¹⁸“Ma miḅ yahanaj abô êḅ hathak mólô sapêḅ ami. Yahayala mólô ḅê takatu ba yahalam yôv unim auk. Ma doḅtom abô atu ba hêk Wapômbêḅ anêḅ kapyā tem injik anôḅ aêntêk,

‘Ôpatu ba hayaḅ nôm haviḅ ya ma tem nêḅ vaḅgwam liḅ ek embak ya esak.’
Kapyā Yeḅ 41:9

¹⁹“Nôm êḅ habitak ami denaj ma lêk yahanaj hadêḅ mólô yôv ek waklavôḅ atu ba nôm êḅ habitak ma mólô tem nônêḅmibiḅ ya nena Yada Yahamô. ²⁰Yanaḅ avanôḅ biḅ êndêḅ mólô nena ôpatu ba hawa anyô te atu ba yahêv hathôk thô, yani hawa ya thô haviḅ. Ma ôpatu ba hawa ya thô, hawa Ôpatu ba hêv ya ba yahalêḅ thô haviḅ.”

²¹Yisu hanaḅ yôv ma lamalaiḅ kambom. Ma hanaḅ bêḅ nena, “Yanaḅ avanôḅ biḅ êndêḅ mólô. Mólô te tem enaj ya bêḅ!”

²²Ma ḅê ku êthôḅ nena thêlô alisê intu tem indum nôm êḅ ba ititiḅ i mayaliv. ²³Ḳê ku ali atu ba Yisu hathak lahaviḅ bêḅ anôḅ hamô habobo yani. ²⁴Ma Saimon Pita hik thô hathak wakadôk nena, “Onaj injik yani liḅ nena yani hanaḅ hathak opalê.”

²⁵Êḅ ma ôpêḅ hanaḅ thikuthik nena, “Anyô Bêḅ, honaj hathak opalê?”

²⁶Ma Yisu hanaḅ, “Tem yatak polom te êndôk thôk ba yahêv hadêḅ mólô te. Êḅ ma ôpêḅ.” Ma hatak polom seleḅ êḅ halôk thôk ma hêv hadêḅ Judas, Saimon Iskaliot nakaduḅ. ²⁷Ḳudas hawa polom êḅ ma Sadaḅ halôk yani kapô.

Ma Yisu hanaḅ hadêḅ yani, “Nu undum anêḅ ku kethêḅ.” ²⁸Ḳê takatu ba eyaḅ nôm haviḅ Yisu elajô ma doḅtom êthôḅ anêḅ abô atu ba hanaḅ hathak Judas anêḅ ôdôḅ paliḅ. ²⁹Judas ma anyô hayabiḅ valuseleḅ. Aêḅ ba doho esôḅ nena Yisu hanaḅ ek ni nêḅ nômkaḅa vuli ek nêḅê waklavôḅ Hale ba Hi mena ni nêḅ nômkaḅa êndêḅ ḅê siv la. ³⁰Judas hawa polom êḅ yôv ma hatak thêlô ba hi. Ma lêk bôlôvôḅ.

Yisu hêv abô balabuḅ lukmuk

³¹Ḳudas hi yôv ma Yisu hanaḅ, “Dokte ma avômalô tem nêḅê ya Anyô Anêḅ Nakaduḅ atu anêḅ lôkmaḅḅiḅ thô. Ma lôkmaḅḅiḅ êḅ tem injik

^s 13:16 Mat 10:24 ^t 13:19 Jon 14:29; 16:4 ^u 13:20 Mat 10:40 ^v 13:27 Jon 13:2

^w 13:31 Jon 12:23

Wapômbêḅ anêḅ lôkmaḅḅḅḅ anôḅ thô. ³²*Ma kasana Wapômbêḅ tem injik ya Anyô Anêḅ Nakaduḅ atu anêḅ lôkmaḅḅḅḅ thô aêḅ iyom.

³³ʸ “Yenaḅ avômena, tem yamô vauna imbiḅ mólô. Ma mólô tem nômbôlêm ya. Ma doḅtom mólô miḅ ôtôm unu loḅ atu ba tem yana ami. Bôk yahanāḅ abô êḅ hadêḅ avômalô Israeḅ ma lêk yahanāḅ abô bô êḅ hathak loḅbô.

³⁴ʒ “Ma yahêv balabuḅ lukmuk te hadêḅ mólô nena lemimimbiḅ am êtôm atu ba lêk yalenḅhaviḅ mólô. ³⁵Mólô lemimhaviḅ am aêḅ ma tem avômalô sapêḅ nêḅḅ mólô nena yenaḅ avômalô takatu ba esopa ya.”

Yisu hanaḅ nena Pita tem enaḅ nena hathôḅḅ yani paliḅ

(*Mat 26:31-35; Mak 14:27-31; Luk 22:31-34*)

³⁶Saimon Pita hanaḅ hik Yisu liḅ, “Anyô Bêḅ, nu êsê?”

Ma Yisu hanaḅ, “Loḅ atu ba tem yana ma miḅ hatôm osopa ya ami. Ma doḅtom wak te am ka tem osopa ya.”

³⁷Ma Pita hanaḅ, “Anyô Bêḅ, aisê ba miḅ hatôm yasopa o êndêḅ yaô ami? Tem yatak yenaḅ lôkmala ek yanêm o sa!”

³⁸Ma Yisu hanaḅ, “Avanôḅ e? Lemhaviḅ otak anêm lôkmala ek nêm ya sa e? Yanaḅ avanôḅ biḅ êndêḅ o nena tale miḅ halaḅ ami denaḅ ma tem onaḅ êtôm bôlôḅ lô nena hôthôḅḅ ya paliḅ.”

Yisu da ma loḅôndê

14 ¹“Mólô miḅ kapôlômim malaiḅ ami. Nônêḅmimbiḅ Wapômbêḅ lôk nôḅmimbiḅ ya. ²Unyak lokapô lokapô hêk Wakamik anêḅ unyak ba yaha ek yapôpêk mólônim loḅ. Abô êḅ ma abôyaḅ, ma tem miḅ yanaḅ aêḅ ami. ³“Yaha ek yapôpêk mólônim loḅ. Êḅ ma tem yandealêm ek yanja mólô ek nôḅmô loḅ êḅ imbiḅ ya. ⁴Ma bôk oyala loḅôndê atu ba hi loḅ atu ba tem yana.”

⁵Tomas hanaḅ, “Anyô Bêḅ, yêlô athôḅ loḅ atu ba tem nu paliḅ ma tem nayala loḅôndê êḅ aisê?”

⁶bMa Yisu hanaḅ, “Yada intu loḅôndê lôk abô avanôḅ ma lôkmala. Ma anyô te miḅ hatôm esak loḅôndê yaḅ ba ni ek Wakamik ami. Mi. Ya iyom. ⁷cMólô oyala ya katô, êḅ ma tem noyala Wakamik aêḅ iyom. Avanôḅ! Bôk ôyê lôk oyala yani yôv!”

⁸Ma Pilip hanaḅ hadêḅ Yisu, “Anyô Bêḅ, nuḅḅwik Lemambô thô êndêḅ yêlô. Êḅ ma hatôm.”

⁹dMa hanaḅ viyaḅ, “Pilip, bôk yahamô haviḅ mólô sawa daim ma miḅ hoyala ya ami denaḅ e? Anyô hayê ya ma hayê Wakamik. Ma honaḅ nena

* 13:32 Jon 17:5 ʸ 13:33 Jon 7:33-34 ʒ 13:34 Jon 15:12,17; 1Jon 3:23; 2Jon 5

ª 14:3 Jon 12:26 b 14:6 Jon 11:25; Lom 5:1-2 c 14:7 Jon 8:19 d 14:9 Jon 12:45;

Kol 1:15; Hib 1:3

yaŋgik Wakamik thô eka? ¹⁰ eMa miŋ hôêvhaviŋ nena yahamô Wakamik kapô ma Wakamik hamô yakapô ami e? Abô atu ba yahanaj hadêŋ môle ma Wakamik hamô ya kapô ba hathak hadum anêŋ ku. Miŋ yada yahanaj hathak yenaŋ auk ami. ¹¹ fNônêmimbiŋ abô êntêk! Wakamik hamô ya kapô ma yahamô yani kapô. Ma môle ôdô nônêmimbiŋ abô êntêk, êŋ ma lemimimbi ku takatu ba yahadum ek nêŋ môle sa ek nônêmimbiŋ! ¹² *Yanaŋ avanôŋ biŋ êndêŋ môle. Anyô hêvhaviŋ ya ma tem indum ku lomaloma êtôm yahadum. Ma yaha ek Wakamik. Aêŋ ba ôpatu ba hêvhaviŋ tem indum ku mavi lomaloma êmôŋ ek ku takatu ba yahadum. ¹³ hNôm takatu ba môle onaŋ hathak yenaŋ athêŋ ek yandum ma tem yandum ek Nakaduŋ injik Lambô anêŋ lôkmaŋgiŋ thô. ¹⁴ Ma nôŋ takatu ba môle onaŋ hik liŋ hathak yenaŋ athêŋ ma tem yandum.”

Lovak Matheŋ tem êlêm

¹⁵ i“Môle lemimhaviŋ ya, êŋ ma tem nosopa abô takatu ba yahanaj. ¹⁶ jMa tem yanaŋ injik Wakamik liŋ ek nêŋ anyô yaŋ ek embatho môle loŋ. ¹⁷ kMa anyô êŋ tem êmô imbiŋ môle êtôm wak nômbêŋ intu sapêŋ. Ôpêŋ ma Lovak Matheŋ ba hathak hik Wapômbêŋ thô. Ma tem êmô imbiŋ môle ba êmô môle kapôlômim ek noyala yani. Ma doŋtom avômalô pik miŋ êyê lo eyala ami. Ba intu tem miŋ neja ami. ¹⁸ Tem yandealêm esak loŋbô ba miŋ hatôm yatak môle êtôm avômena bilak ami. ¹⁹ Dokte ma avômalô pik tem nêsôŋ ya paliŋ. Ma doŋtom môle tem ôŋgô ya. Yahamô lôkmala. Ba intu tem môle nôŋmô lôkmala imbiŋ. ²⁰ lWak êŋ ma tem môle noyala nena yahamô Wakamik kapô, ma môle ômô ya kapô, ma yahamô môle kapôlômim. ²¹ Ma ôpatu ba halaŋô yenaŋ abô balabuŋ ba hasopa, ôpêŋ lahaviŋ ya. Ma ôpatu ba lahaviŋ ya ma Wakamik tem laimbiŋ yani. Ma aêŋ iyom tem yalenimbiŋ yani ma tem yaŋgik ya thô êndêŋ yani.”

²² mÊŋ ma Judas yaŋ, miŋ Iskaliot ami, yani hanaŋ, “Anyô Bêŋ, aisê ba lemhaviŋ nuŋgwik oda thô êndêŋ yêlô ma avômalô pik mi?”

²³ nMa Yisu hanaŋ, “Ôpatu ba lahaviŋ ya tem esopa yenaŋ abô. Ma Wakamik tem laimbiŋ ôpêŋ, ma tem yai ana namô imbiŋ yani. ²⁴ oMa ôpatu ba miŋ lahaviŋ ya ami tem miŋ esopa yenaŋ abô ami. Abô êntêk ba môle olaŋô ma miŋ yenaŋ abô ami. Mi. Abô takêŋ ma Wakamik atu ba hêv ya ba yahalêm anêŋ abô.

²⁵ p“Yahamô denaŋ ma yahanaj abô takêŋ hadêŋ môle. ²⁶ Ma Wakamik tem nêŋ anyô te ba êlêm esak yenaŋ athêŋ ek embatho môle loŋ. Ôpêŋ ma Lovak Matheŋ ba tem êndôŋ môle esak nôŋm takêŋ sapêŋ. Ma tem

e 14:10 Jon 12:49 f 14:11 Jon 10:38 g 14:12 Mak 16:19-20 h 14:13 Mat 7:7;

Jon 15:16 i 14:15 Jon 15:10; 1Jon 5:3 j 14:16 Jon 14:26; 15:26; 16:7 k 14:17 Jon 16:13

l 14:20 Jon 17:21-23 m 14:24 Jon 7:16

indum ba mólô lemimimbi abô taksêbôk ba yahanaj. ²⁷Yenaj labali yahêv lôk yahadô hamô haviñ mólô. Êñ ma yada yenaj. Miñ avômalô pik hatôm nêñem êndêñ mólô ami. Lemim êndôk biñ ma miñ nôkô ami.

²⁸ "Ma lêk olañô abô êntêk ba yahanaj hadêñ mólô, 'Yaha. Ma tem yandealetem esak loñbô.' Êñ ma mólô lemimmalaiñ. Wakamik ma bêñ ek ya. Ma mólô lemimimbiñ ya, ma tem mólô lemimmavi ek yaha hadêñ Wakamik. ²⁹ Nôm êñ miñ habitak ami denaj ma lêk yahanaj hadêñ mólô ek wak êñ hayô ma mólô nônêñimbiñ. ³⁰ Dokte ma pik êntêk anêñ anyô bêñ tem êlêm ba intu miñ hatôm yanaj abô pôk bêñ anôñ ami. Ma miñ hatôm indum nômla esak ya ami. ³¹ Ma donjom yahadum ek avômalô pik neyala nena yaleñhaviñ Wakamik ba yahasopa nôñ takatu ba yani hanaj hadêñ ya katô. Yôv ma nôlêm ek alôana i."

Yisu ma yak lokwañ ta anôñ

15 ¹ Yisu hanaj, "Ya ma yak lokwañ ta anôñ. Ma Wakamik ma ku kapô anêñ alaj. ² Yenaj thañaj sapêñ atu ba miñ hik anôñ ami ma Wakamik hathak halo vê. Ma thañaj sapêñ atu ba hik anôñ ma hêv katôñ vê ek injik limamôk. ³ Abô atu ba yahanaj hadum ba mólô ubitak mabuñ. ⁴ Mólô odahaliñ ya êñ ma tem yandahaliñ mólô. Yak thañaj da miñ hatôm injik anêñ anôñ ami. Thañaj hadahaliñ yak lokwañ ta ek injik limamôk. Aêñ ba mólô miñ odahaliñ ya ami, êñ ma tem miñ unñwik anôñ ami.

⁵ "Yada ma hatôm yak lokwañ ta. Ma mólô ma thañaj. Ôpatu ba hadahaliñ ya ma yahadahaliñ yani ba intu hik limamôk. Ma miñ yahêv mólô sa ami, ma mólô miñ hatôm nundum nômlate ami. ⁶ Ma anyô te miñ hadahaliñ ya ami ma hatôm thañaj atu ba ibi halôk pik ba hakapok ba isup ek nêmbôk esak atum. ⁷ Ma mólô odahaliñ ya ba yenaj abô hêk mólô kapô ba onañ hik ya liñ hathak malêla takatu ba mólô lemimhaviñ, êñ ma tem noja. ⁸ Ma avômalô takatu ba ethak ik anôñ limamôk intu tem nêgê i nena yenaj. Êñ ma uik Wakamik anêñ lôkmañgiñ thô.

⁹ "Yaleñhaviñ mólô hatôm atu ba Wakamik lahaviñ ya. Nômô yenaj yaleñhaviñ êñ kapô. ¹⁰ Mólô osopa yenaj abô ma tem mólô nôñô yenaj yaleñhaviñ kapô hatôm atu ba yahasopa Wakamik anêñ abô ba yahamô yani anêñ lahaviñ kapô. ¹¹ Yahanaj abô takêntêk ek yenaj yaleñmavi êmô imbiñ mólô lôk êmô mólô kapôlômim siñ. ¹² Yanaj abô balabuñ te êndêñ mólô nena mólô tomtom lemimimbiñ am êtôm atu ba bôk yaleñhaviñ mólô yôv. ¹³ Ma anyô te hatak anêñ lôkmala ek hêv anêñ anyô mólô bulubiñ, êñ ma lahaviñ êñ hamôñ ek leñiñhaviñ vi. ¹⁴ Mólô

ⁿ 14:28 Jon 20:17 ^o 14:29 Jon 13:19 ^p 15:2 Mat 3:10 ^q 15:6 Mat 7:19; 13:42

^r 15:8 Mat 5:16 ^s 15:10 Jon 14:15; 1Jon 2:5 ^t 15:12 Jon 13:34 ^u 15:13 Jon 10:11;

1Jon 3:16 ^v 15:14 Mat 12:50

udum aêṅ êṅ ma môlô ma yenaṅ anyô môlô. ¹⁵Sêbôk ma yahalam môlô nena anyô ku. Anyô ku ma miṅ hayala anyô bêṅ anêṅ auk ami. Ma doṅtom lêk yahik auk nômbêṅ atu ba Wakamik bôk hêv hadêṅ ya thô hadêṅ môlô ba intu yahalam môlô tomtom nena anyô môlô. Ma miṅ ḡê ku hathak loṅbô ami. ¹⁶Môlô miṅ bôk olam ya ami. Mi. Yahalam môlô lôk yahatak yabaheṅ hayô hêk môlô ba hathak yenaṅ athêṅ nonaṅ injik Wakamik liṅ esak unim lemimhaviṅ ma tem yanêm lemimhaviṅ takêṅ êndêṅ môlô ek unu uṅgwik anôṅ atu ba tem êmô êtôm wak nômbêṅ intu sapêṅ. ¹⁷Yenaṅ abô balabuṅ ma môlô lemimimbiṅ am.”

Iḡê pik tem nêpôlik esak ḡê ku

¹⁸Yisu hanaṅ, “Avômalô pik êpôlik ek môlô, êṅ ma môlô lemimimbi nena bôk êpôlik hathak ya aêṅ iyom. ¹⁹ˆMôlô ma pik anêṅ ma tem avômalô pik leṅṅimbiṅ môlô êtôm atu ba leṅṅ haviṅ thêlôda iniṅ avômalô. Ma doṅtom môlô ma miṅ avômalô pik êntêk ami. Bôk yahalam môlô yôv ek notak avômalô takêṅ ba intu êpôlik hathak môlô. ²⁰ˆMôlô lemimimbi abô êntêk ba yahanaṅ hadêṅ môlô katô. ‘Anyô ku miṅ bêṅ ek anêṅ anyô bêṅ ami.’ Avômalô pik êntêk bôk êv vovaṅ hadêṅ ya ba intu tem nindum aêṅ iyom êndêṅ môlô. Ma aêṅ iyom doho bôk elañô yenaṅ abô ba intu tem nedaṅô môlônim abô imbiṅ. ²¹Môlô ma yenaṅ avômalô. Ma avômalô pik êthônḡ ôpatu ba hêv ya ba yahalêm paliṅ. Ba intu tem nênem vovaṅ êndêṅ môlô. ²²Ma miṅ yahalêm ba yahêv abô hadêṅ avômalô takêṅ ami, êṅ ma tem miṅ neja vuli esak iniṅ kambom ami. Ma doṅtom lêk miṅ hatôm nenaṅ abô te ami. ²³ˆÔpatu ba hapôlik hathak ya ma hapôlik hathak Wakamik aêṅ iyom. ²⁴Ma ya miṅ yahamô thêlô malêvônḡ ba yahadum ku atu ba miṅ bôk anyô te hadum ami êṅ ma thêlônṅ kambom mi. Ma doṅtom bôk êyê yôv ma êdô yai lôk Wakamik. ²⁵ˆAêṅ ba thêlôda iniṅ abô balabuṅ bute hik anôṅ aêntêk,

‘Thêlô êdô ya oyaṅ.’

Kapya Yeṅ 35:19; 69:4

²⁶^b “Tem yanêm anyô te êlêm anêṅ Wakamik ek embatho môlô loṅ. Ôpêṅ ma Lovak Matheṅ atu ba Wakamik tem nêm ek injik Wapômbêṅ thô. Ma tem enaṅ yenaṅ abô bêṅ. ²⁷Ma yenaṅ ku anêṅ mônḡ ma môlô sapêṅ bôk ômô haviṅ ya aleba lêk. Êṅ ma môlô nonaṅ yenaṅ abô bêṅ imbiṅ.

16 ¹ˆYahanaṅ abô takêṅ ek môlô miṅ notak unim ôêvhaviṅ ami. ²⁻³ˆÊthônḡ yai lôk Wakamik paliṅ ba intu tem nênem môlô vê lôk nijik môlô vônô ba nesonḡ nena êṅ ma êv yeṅ hadêṅ Wapômbêṅ. ⁴Lêk yahanaṅ abô takêṅ yôv hadêṅ môlô ek waklavônḡ nôm takêṅ habitak, êṅ ma tem lemimimbi nena bôk yahanaṅ yôv. Sêbôk ma yada yahamô haviṅ môlô ba intu miṅ yahanaṅ abô êṅ hadêṅ môlô ami.

^w 15:17 Jon 13:34 ^x 15:19 Jon 17:14 ^y 15:20 Jon 13:16 ^z 15:23 Luk 10:16

^a 15:25 Jon 13:16 ^b 15:26 Jon 14:26 ^c 16:2-3 Mat 24:9; Luk 6:22; Jon 9:22; 15:21

5-6 “Ma doŋtom yaha ek yani atu ba hêv ya ba yahalêm. Ma yahanaj abô takêntêk hadêj mólô ba intu hadum mólô lemimmalaij kambom ba miŋ onaj hik ya liŋ nena ‘tem nu êsê’ ami e? 7^dYanaŋ avanôj êndêj mólô nena yaha ek Wakamik ek nê mólô sa. Yaha ami êj ma Lovak Matherj, ôpatu ba embatho mólô loŋ tem miŋ êlêm ami. Ba intu tem yana ek yanêm yani ba êlêm êndêj mólô. 8Yani tem êlêm ek enaj avômalô pik iniŋ kambom lokwaŋlô bêj aêntêk: iniŋ kambom atu idum bêj lôk auk atu elela auk thêthôj ma iniŋ auk lôkbaŋ hathak waklavôj idum abô. 9Ku môj ma tem enaj avômalô iniŋ kambom atu ba miŋ êvhaviŋ ya ami bêj. 10Ma ku yaŋ ma avômalô pik esoj nena ya miŋ anyô thêthôj ami. Ma doŋtom yaha ek Wakamik ba tem miŋ mólô nôŋgô ya ami ba intu ya ma anyô thêthôj. Aêj ba tem êlêm ek injik auk thêthôj êj thô. 11^fMa ku te lô nena avômalô pik esopa anyô môj atu ba hayabiŋ pik êntêk ba esoj nena tem miŋ nindum abô ami. Ma doŋtom ôpêj bôk hamô loŋ idum abô yôv ek ema ba intu thêlô tem nindum abô imbiŋ. Aêj ba Lovak Matherj tem injik auk êj thô êndêj i imbiŋ.

12^g “Yaleŋhaviŋ yanêm abô bêj anôj imbiŋ êndêj mólô ma mólô miŋ hatôm nobaloŋ ami. 13Ma doŋtom Lovak Matherj ôpatu ba hik Wapômbêj thô tem êlêm ek eyabiŋ mólônim auk ek noyala Wapômbêj lôk enaj abô esak nô m takatu ba tem imbitak embej yam. Yani tem enaj abô atu ba halaŋô iyom ma tem miŋ enaj abô êtôm yanida anêj auk ami. 14Yani tem enja yenaŋ auk ba enaj bêj êndêj mólô ma tem injik yenaŋ lôkmaŋgiŋ thô êndêj mólô imbiŋ. 15Wakamik anêj auk ma hatôm yenaŋ. Ba intu yahanaj nena Lovak Matherj tem enja yenaŋ auk ba injik thô êndêj mólô.”

Leŋmalaij tem imbitak leŋmavi anôj

16^hYisu hanaŋ, “Dokte ma tem mólô nôsôj ya paliŋ. Ma vêm ka tem ôŋgô ya esak loŋbô.”

17Ma ŋê ku doho enaj hadêj thêlôda, “Aisê ka yani hanaŋ nena dokte ma tem alalô nasôj yani paliŋ? Ma vêm ka tem nagê yani esak loŋbô lôk ni ek Lambô? Alalô athôj abô takêj paliŋ.”

18Ma thêlô enaj lôbôlôj, “ ‘Dokte’ anêj ôdôj aisê? Alalô athôj abô êj paliŋ.”

19Yisu hayala nena idum ek nenaŋ injik yani liŋ esak abô êj. Aêj ba hanaŋ, “Yahanaj ‘Dokte ma tem nôsôj ya paliŋ. Ma vêm ka tem ôŋgô ya esak loŋbô.’ Ba intu mólô onaj hik mólôda liŋ hathak abô atu ba yahanaj anêj ôdôj e? 20Yanaŋ avanôj biŋ êndêj mólô. Avômalô pik tem leŋŋmavi. Ma doŋtom mólô tem nodaj asêj malêj. Mólô tem

^d 16:7 Jon 14:16 ^e 16:10 Abô êj anêj ôdôj ma miŋ hêk yaiŋ ami. ^f 16:11 Jon 12:31

^g 16:12 1Ko 3:1-2 ^h 16:16 Jon 14:19

kapôlômim malaiŋ. Ma doŋtom môlô lemimmalaiŋ êŋ tem imbitak lemimmavi anôŋ. ²¹Avi anêŋ waklavôŋ embathu hayô êŋ ma hawa vovaŋ ek embathu. Ma lêk havathu yôv ma miŋ lahabi vovaŋ êŋ hathak loŋbô ami. Amena lêk habitak yôv ba intu lamavi anôŋ. ²²Ma môlô aêŋ iyom. Lêk môlô kapôlômim malaiŋ. Ma doŋtom tem yaŋgê môlô esak loŋbô ba intu tem lemim mavi. Ma miŋ hatôm anyô la nêŋ lemim mavi êŋ vê ênjêk môlô ami. ²³ⁱYanaŋ avanôŋ biŋ êndêŋ môlô. Tem yana ba nôŋ takatu ba môlô onaŋ hik Wakamik liŋ hathak yenaŋ athêŋ ma tem yani nêŋ êndêŋ môlô. Ma môlô tem miŋ nonaŋ injik ya liŋ esak nômlate ami. ²⁴Ya ma Nakaduŋ ba intu nonaŋ injik yani liŋ esak yenaŋ athêŋ ek noja lemimmavi bêŋ anôŋ êmô môlô kapôlômim siŋ. Sêbôk aleba lêk ma miŋ môlô onaŋ hik yani liŋ hathak nômlate hathak yenaŋ athêŋ ami.”

²⁵Yisu hanaŋ, “Bôk yahavuŋ abô ba yahanaŋ abô sapêŋ hatôm abô loŋ kapô hadêŋ môlô. Ma wak te am ka tem yanaŋ abô avanôŋ êndêŋ môlô esak Wakamik ba tem yanaŋ bêŋ. ²⁶Wak êŋ ma môlôda tem nodam yenaŋ athêŋ ba nonaŋ injik Wakamik liŋ. Ma miŋ yada yanja môlônim abô ba yanaŋ injik yani liŋ ami. ²⁷^jAvanôŋ! Môlô lemimhaviŋ ya lôk ôêvhaviŋ nena yahalêm anêŋ Wapômbêŋ. Aêŋ ba intu Wakamik da lahaviŋ môlô ba môlôda tem nonaŋ injik yani liŋ esak unim lemimhaviŋ. ²⁸Yahatak Wakamik ba yahalêm pik. Ma lêk yahatak pik ba yahavôha ek Wakamik.”

²⁹Êŋ ma Yisu anêŋ ŋê ku enaŋ, “Lêk honaŋ abô êŋ bêŋ ma miŋ huvuŋ ami. ³⁰Lêk yêlô ayala nena hoyala nômkama sapêŋ. Miŋ yêlô anaŋ hik o liŋ ami denaŋ ma hoyala yêlôaniŋ abô ba honaŋ bêŋ. Ba intu yêlô êvhaviŋ nena hólêm anêŋ Wapômbêŋ.”

³¹Yisu hanaŋ, “Lêk môlô ôêvhaviŋ e? ³²^kOdaŋô! Avômalô tem nidupunij môlô tomtom ba nôsôv mayaliv ba unu unim loŋ. Ma môlô tem notak ya ba yada tem yamô thiliv. Ma doŋtom Wakamik hamô haviŋ ya. Aêŋ ba tem miŋ yamô daluk ami. Wak te am ka nôŋ êŋ tem imbitak. Ma wak êŋ lêk habitak yôv.

³³^l“Lêk yahanaŋ abô takêŋ ek môlô nodahaliŋ ya ba nômô yaô. Môlô tem nôpôm malaiŋ êmô pik êntêk. Ma doŋtom numij lôklokwaŋ! Ya bôk yahamô pik êntêk anêŋ lôklokwaŋ lu yôv.”

Yisu hateŋ mek ek yanida

17 ¹⁻²Yisu hanaŋ abô takêŋ yôv ma hêv ma hathak leiŋ ma hateŋ mek nena, “Wakamik, wakma lêk hayô yôv. Bôk hotak ya yôv ek yayabiŋ avômalô takatu ba bôk hôêv hadêŋ ya ek yanêŋ lôkmala atu ba nêŋmô êtôm wak nômbêŋ intu sapêŋ êndêŋ i. Ba nuŋgwik Nalum anêŋ lôkmaŋgiŋ thô

ⁱ 16:23 Mat 7:7 ^j 16:27 Jon 14:21,23 ^k 16:32 Mat 26:31,56 ^l 16:33 Jon 14:27; Lom 5:1; 1Jon 5:4

ek yanġik anêm lôkmanġiġ thô aêġ iyom. ^{3m}Êntêk ma lôkmala atu ba tem nêmo êtôm wak nômbêġ intu sapêġ. Neyala nena O ma Wapômbêġ avanôġ biġ doġtom lôk ya ma Yisu Kilisi, ôpatu ba O Wapômbêġ hôêv ba halêm. ⁴⁻⁵ⁿWakamik, lêk yahik anêm lôkmanġiġ thô hamô pik êntêk hathak ku takatu ba hôêv hadêġ ya aleba lêk anêġ daġ. Ma nêma mavi lôk athêġ bêġ êndêġ ya esak loġbô êtôm sêbôk atu ba pik miġ habitak ami denaġ ma yahawa athêġ bêġ êġ haviġ o ba yahamô mavi anôġ.

Yisu hateġ mek ek ġê ku laumiġ ba lahavuju

⁶“Bôk yahik o thô hadêġ avômalô pik takatu ba hôêv hadêġ ya yôv. Sêbôk atu ba thêlô ma anêm avômalô ba hôêv hadêġ ya ba lêk esopa anêm abô. ⁷⁻⁸Yahêv abô sapêġ atu ba hôêv hadêġ ya hadêġ i ba esopa. Thêlô eyala katô nena yahatak o ba yahalêm pik lôk êvhaviġ nena hôêv ya ba yahalêm. Aêġ ba lêk eyala nena nôma takatu ba hôêv hadêġ ya ma halêm anêġ o iyom. ⁹Yahateġ ek avômalô takatu ba bôk hôêv hadêġ ya yôv. Thêlô ma anêm avômalô ba intu yahateġ mek ek i. Ma miġ yahateġ mek ek avômalô pik ami. ¹⁰Avômalô takatu ba yenaġ êġ ma anêm. Ma avômalô takatu ba anêm êġ ma yenaġ. Ma thêlô êġ intu ik yenaġ lôkmanġiġ thô. ¹¹Tem yatak pik ba yana ma tem miġ yamô pik esak loġbô ami. Ma thêlô tem nêmo pik. Wakamik, o ma matheġ! Ba oyabiġ i esak anêm athêġ atu ba bôk hôêv hadêġ ya ek thêlô kapôlôġiġ doġtom êtôm alai kapôlôġiġ doġtom. ¹²“Bôk yahamô haviġ thêlô ba yahayabiġ i hathak athêġ atu ba hôêv hadêġ ya. Ma kambom te miġ habuliġ i ami lôk thêlô te miġ hatak o ami. Mi. Anyô te iyom intu tem ni loġ atum ek abô atu ba bôk hêk anêm kapya tem injik anôġ.

¹³“Ma doġtom yahamô pik denaġ ba yahananġ abô êġ ek yenaġ yalenmavi bêġ anôġ êmo thêlô kapôlôġiġ siġ ek malê nena tem yasôk. ¹⁴Bôk yahêv anêm abô yôv hadêġ i. Ma ya miġ anyô pik êntêk ami. Ma thêlô aêġ iyom. Ba intu avômalô êpôlik hathak i. ^{15p}Wakamik yahananġ hik o liġ nena umiġ anyô kambom loġ siġ ek thêlô ma miġ onja i vê êġjêk pik êntêk ami. ¹⁶Ya miġ anyô pik êntêk ami ma thêlô aêġ iyom. ¹⁷Otak anêm abô êndôk thêlô kapôlôġiġ ba undum i ek nimbitak anêm avômalô ku matheġ. Anêm abô êġ ma avanôġ. ¹⁸“Yahêv thêlô ba i pik êntêk hatôm atu ba hôêv ya ba yahalêm. ¹⁹Ma yahêv yada hadêġ o ek thêlô nimbitak anêm avômalô ku matheġ anôġ.

Yisu hateġ mek ek avômalô êvhaviġ sapêġ

²⁰“Miġ yahateġ mek hathak ġê ku takêġ iyom ami. Mi. Yahateġ mek hathak avômalô takatu ba tem nedaġô ġê ku takêġ iniġ abô ba

^m 17:3 1Jon 5:20 ⁿ 17:4-5 Jon 1:1-2; 4:34 ^o 17:12 Jon 6:39; 13:18 ^p 17:15 Mat 6:13; 2Te 3:3 ^q 17:18 Jon 20:21

nênêmimbiŋ ya ²¹ ek thêlô sapêŋ nêmo kapôlônŋiŋ doŋtom êtôm atu ba hômô yakapô ma yahamô o kapô. Wakamik, thêlô tem nêmo alai kapô imbiŋ ek avômalô pik nênêmimbiŋ nena hôêv ya ba yahalêm. ²² Bôk hôêv ya hatôm anyô lôkmaŋgiŋ ba lêk yahik lôkmaŋgiŋ êŋ thô hadêŋ thêlô ek thêlô kapôlônŋiŋ doŋtom êtôm alai kapôlônŋiŋ doŋtom. ²³ Yahamô thêlô kapôlônŋiŋ ma hômô ya kapô. Undum ba thêlô lôkthô nimbatak kapôlônŋiŋ doŋtom ek avômalô pik neyala nena hôêv ya ba yahalêm lôk neyala nena lemhabiŋ thêlô hatôm atu ba lemhabiŋ ya.

²⁴ “Wakamik, yalenhabiŋ avômalô takêntêk ba hôêv hadêŋ ya nêmo imbiŋ ya êmô loŋ atu ba yahamô ek nêgê yenaŋ lôkmaŋgiŋ. Pik miŋ habitak ami denaŋ ma lemhabiŋ ya ba intu hôêv lôkmaŋgiŋ êŋ hadêŋ ya.

²⁵ “Wakamik, o ma thêthôn. Avômalô pik êthôn o paliŋ ma doŋtom ya ma yahayala o. Ma yenaŋ avômalô takêntêk eyala nena hôêv ya ba yahalêm. ²⁶ Bôk yahik o thô hadêŋ thêlô. Ma tem miŋ yatak ku êŋ ami ek yada yamô thêlô kapôlônŋiŋ ek leŋŋimbiŋ avômalô vi êtôm atu ba lemhabiŋ ya.”

Evalonŋ Yisu

(*Mat 26:47-56; Mak 14:43-50; Luk 22:47-53*)

18 ¹ Yisu hateŋ mek yôv ma lôk anêŋ nê ku ibup êyô ŋaŋ Kidlon. Ŋaŋ êŋ vi ma ku alokwaŋ oliv te hêk ba thêlô i loŋ êŋ.

² Loŋ êŋ ma thêlô ethak i lôbôlônŋ. Ba intu Judas, ôpatu ba tem enaŋ Yisu bêŋ, hayala loŋ êŋ. ³ Êŋ ma Judas halom nê vovak Lom dumte lôk Palisi lôk nê bêŋbêŋ êbôk da ma iniŋ nê bêŋbêŋ ba i loŋ êŋ. Thêlô ewa atum lam lôk atum abiŋ kapok ma nômkama nijik vovak.

⁴ Yisu hayala nôm takatu ba tem êpôm yani ba hi yaiŋ ma hanaŋ, “Môlô ôbôlêm opalê?”

⁵ Ma thêlô enaŋ, “Yisu anêŋ Nasalet.”

Ma yani hanaŋ, “Ya êŋ êntêk.” Judas, ôpatu ba tem enaŋ Yisu bêŋ intu hamiŋ haviŋ nê êŋ. ⁶ Thêlô elanŋ Yisu hanaŋ, “Ya êŋ êntêk.” Êŋ ma ele i ma êv yak halôk pik.

⁷ Ma yani hanaŋ hik thêlô liŋ hathak loŋbô, “Môlô ôbôlêm opalê?”

Ma thêlô enaŋ, “Yisu anêŋ Nasalet.”

⁸ Ma hanaŋ, “Lêk yahanaŋ hadêŋ môlô yôv nena ya êŋ êntêk. Lêk ôpôm ya yôv ba notak nê êntêk ba ini.” ⁹ Hanaŋ aêŋ ek abô bôsêbôk tem injik anônŋ nena miŋ hatôm etak avômalô takatu ba Lambô hêv hadêŋ yani te ami.

¹⁰ Êŋ ma Saimon Pita hawa biŋ vovak ma hale anyô bêŋ habôk da anêŋ anyô ku te limbuk vianônŋ vê. Anyô ku êŋ anêŋ athêŋ nena Maluku.

^r 17:22 Ap 4:32 ^s 18:9 Jon 6:39

¹¹Ma Yisu hanaŋ hadêŋ Pita, “Otak anêŋ biŋ êndôk anêŋ kupik esak loŋbô! Tem yandum ku malaiŋ atu ba Wakamik hêv hadêŋ ya.”

Ewa Yisu ba i hadêŋ Anas

(Mat 26:57)

¹²Êŋ ma Lom iniŋ nê vovak lôk anyô vovak laik lôk avômalô Israel iniŋ sôp bidonŋ evalonŋ Yisu ba ekak hathak yak. ¹³Thêlôninŋ ku môŋ ma ewa yani ba i hadêŋ Anas, yani ma Kaiapas anêŋ yaŋmalô. Kaiapas ma anyô bêŋ habôk da hadêŋ sondabêŋ êŋ. ¹⁴Yani anyô sêbôk atu ba hik auk thô hadêŋ Israel iniŋ nê bêŋbêŋ nena, “Mavi ek anyô te iyom ema ek nêŋ avômalô Israel bêŋ anôn sa.”

Pita hanaŋ “Yahathônŋ Yisu”

(Mat 26:69-70; Mak 14:66-68; Luk 22:55-57)

¹⁵Saimon Pita lôk anyô ku yaŋ esopa Yisu ba i. Anyô ku êŋ ma anyô bêŋ habôk da anêŋ anyô môlô te ba intu hasopa Yisu habitak hayô badêŋ abôlêk ba hi. ¹⁶Ma Pita hamiŋ badêŋ viyaiŋ. Ma anyô ku yaŋ atu ba anyô bêŋ habôk da anêŋ anyô môlô havôhi ma hanaŋ abô hadêŋ avi atu ba hayabiŋ badêŋ abôlêk ba hawa Pita hayô badêŋ kapô.

¹⁷Avi atu ba hayabiŋ unyak abôlêk hanaŋ hik Pita liŋ, “E! O ma ôpatu anêŋ anyô ku te e?”

Ma Pita hanaŋ, “Mi.”

¹⁸Loŋ lêk thilibuŋ. Ma nê ku lôk nê êbôk da iniŋ sôp bidonŋ ebaŋ atum ba ivuŋu imiŋ. Ma Pita hamiŋ haviŋ.

Anyô bêŋ habôk da hanaŋ hik Yisu liŋ

(Mat 26:59-68; Mak 14:55-65; Luk 22:66-71)

¹⁹Ma anyô bêŋ habôk da hanaŋ hik Yisu liŋ hathak anêŋ nê ku lôk abô takatu ba hanaŋ ba hadônŋ avômalô.

²⁰Ma Yisu hanaŋ, “Yahathak yahamiŋ piklêvônŋ ba yahananŋ abô hadêŋ avômalô. Ma yahadônŋ avômalô hamô unyak yeŋ lôk unyak matheŋ ma loŋ atu ba avômalô Israel ethak donŋtom halôk. Ma miŋ yahavuŋ abô ami. ²¹Ma aisê ka honaŋ hik ya liŋ? Avômalô takatu ba elanô abô takatu ba yahananŋ, thêlô eyala abô êŋ katô. Ba intu onaŋ injik i liŋ.”

²²Hanaŋ aêŋ ma nê êbôk da iniŋ sôp bidonŋ atu ba hamiŋ habobo hapetav Yisu ba hanaŋ, “E! Honaŋ aêŋ hadêŋ anyô bêŋ habôk da eka?”

²³Ma Yisu hanaŋ, “Yahananŋ abô kambom, êŋ ma onaŋ abô êŋ bêŋ. Yahananŋ abô avanônŋ, ma aisê ka huik ya?” ²⁴Êŋ ma Anas hêv Yisu ba hi hadêŋ Kaiapas, anyô bêŋ habôk da. Ma yak atu ba ekak yani hamô denaŋ.

¹ 18:11 Mat 26:39 ² 18:14 Jon 11:49-51

Pita hanaŋ “Yahathônŋ Yisu” bôlônŋ yaŋ hathak loŋbô
(*Mat 26:71-75; Mak 14:69-72; Luk 22:58-62*)

²⁵Saimon Pita havuŋu atum hamiŋ ma enaŋ hik yani liŋ, “O ma ôpêŋ anêŋ nê ku te e?”

Ma Pita hanaŋ, “Mi.”

²⁶Êŋ ma anyô bêŋ habôk da anêŋ nê ku te hanaŋ, “Yahayê humiŋ alokwaŋ oliv kapô haviŋ yani.” Anyô ku êŋ ma ôpatu ba Pita hanŋgasiv limbuk vê anêŋ thalalenŋ te.

²⁷Ma Pita hanaŋ hathak loŋbô, “Mi.” Kasana ma tale halaŋ.

Ewa Yisu hi hadêŋ Pailat

(*Mat 27:11-26; Mak 15:1-15; Luk 23:1-5,13-25*)

²⁸Ewa Yisu hêk Kaiapas anêŋ unyak ba i anyô bêŋ Lom atu anêŋ unyak. Waklavônŋ Hale ba Hi anêŋ lôkbôk momaŋiniŋ lêk hayô ba Israel iniŋ nê bêŋbêŋ leŋiŋhaviŋ nêmo mabuŋ ênjêk Wapômbêŋ ma ek nêgê waklavônŋ êŋ. Ba intu êdô nimbitak nêyô anyô loŋ buyaŋ bêŋ êŋ anêŋ unyak. ²⁹Ma Pailat hi viyaiŋ ma hanaŋ, “Ôpêŋ hadum malê ba môlô udum abô ek yani?”

³⁰Ma enaŋ, “Aisé! Yani miŋ anyô kambom ami, êŋ ma tem miŋ yêlô naja yani êlêm êndêŋ o ami!”

³¹Ma Pailat hanaŋ, “Yôv! Môlôda noja yani ba nundum abô esak môlôda unim abô balabuŋ.”

Ma enaŋ, “Môlô avômalô Lom unim abô balabuŋ hanaŋ nena yêlô avômalô Israel miŋ hatôm nanŋik ôpatu ba hadum kambom vônô ami.”

³²Enaŋ aêŋ ek abô sêbôk atu ba Yisu hanaŋ hathak loŋôndê atu ba tem ema esak tem injik anôŋ.

³³Aêŋ ba Pailat hi unyak kapô hathak loŋbô ma halam Yisu halêm ma hanaŋ hik yani liŋ, “O ma avômalô Israel iniŋ kiŋ e?”

³⁴Ma Yisu hanaŋ, “Oda anêm auk ba honaŋ abô êŋ mena anyôla hanaŋ hadêŋ o e?”

³⁵Ma Pailat hanaŋ, “Hosoŋ nena ya anyô Israel e? Hudum malê ba oda anêm avômalô lôk nê bêŋbêŋ êbôk da ewa o ba êlêm hadêŋ ya?”

³⁶Ma Yisu hanaŋ, “Loŋ lôkliŋyak atu ba yahayabiŋ ma miŋ anêŋ pik êntêk ami. Yayabiŋ loŋ lôkliŋyak pik êntêk ma yenaŋ nê ku tem nijik vovak ek miŋ anyô te etak ya êndôk Israel iniŋ nê bêŋbêŋ baheŋiŋ ami. Ba intu yenaŋ loŋ lôkliŋyak ma miŋ hamô pik êntêk ami.”

³⁷Aêŋ ba Pailat hanaŋ, “O ma kiŋ!”

Ma Yisu hanaŋ “Intu êŋ. Ya ma kiŋ. Wakamik hêv ya ba yahalêm pik êntêk ma avi havathu ya ek yanŋik abô avanônŋ thô. Ma ôpatu ba hayala abô avanônŋ êŋ intu halaŋô yenaŋ abô.”

† 18:27 Jon 13:38 † 18:31 Jon 19:6-7 † 18:32 Jon 3:14; 12:33 † 18:35 Jon 1:11

³⁸Ma Pailat hanaḡ, “Abô avanôḡ, êḡ ma malê te?” Yôv ma hale unyak viyaḡ ba hi hadêḡ avômalô Israeḡ hathak loḡbô ma hanaḡ, “Lêk yahalaḡô abô ba ôpêntêk ma anêḡ kambom mi. ³⁹Ma yahathak yahasopa môlônim lemimhaviḡ nena sondabêḡ nômbêḡ intu anêḡ waklavôḡ Hale ba Hi ma yahatak anyô koladôḡ te ba hi hadêḡ môlô. Aêḡ ba lemimhaviḡ yatak môlô avômalô Israeḡ unim kiḡ êntêk e?”

⁴⁰Ma elam lôklala, “Yani mi. Otak Balabas!” Balabas ma anyô sêbôk atu ba hik vovak hadêḡ ḡê bêḡbêḡ anêḡ Lom takatu ba eyabiḡ avômalô Israeḡ.

Pailat hanaḡ ek nijik Yisu vônô

(*Mat 27:26-31; Mak 15:15-20*)

19 ¹Yôv ma Pailat hanaḡ ba evali Yisu. ²Ma ḡê vovak ewa yak lôkmaḡḡiḡ atu ba epesaḡ hatôm kiḡ iniḡ kuluḡ ma ik halôk wakadôk. Ma ewa kiḡ anêḡ kwêv thalaleḡ daim te ma ik hathak yani. ³Ma i hadêḡ yani ma enaḡ mathalaleḡ, “Waklêvôḡ mavi, avômalô Israeḡ iniḡ kiḡ!” ma epetav yani.

⁴Ma Pailat hale yaḡḡ hathak loḡbô ma hanaḡ hadêḡ avômalô, “Odaḡô! Tem yanja yani ende yaḡḡ ek yaḡḡik thô êndêḡ môlô nena lêk yahalaḡô abô yôv ba ôpêntêk ma anêḡ kambom mi.” ⁵Êḡ ma Yisu hale yaḡḡ ma kuluḡ yak lôkmaḡḡiḡ hamô wakadôk ma kwêv thalaleḡ atu hamô liḡkupik. Ma Pailat hanaḡ, “Ôḡḡo yani atu êntêk!”

⁶Êḡ ma ḡê bêḡbêḡ êbôk da lôk iniḡ sôp bidonḡ êyê ma elam nena, “Nijik vônô esak a! Nijik vônô esak a!”

Ma Pailat hanaḡ, “Lêk yahalaḡô abô yôv ba ôpêntêk anêḡ kambom mi! Aêḡ ba môlôda noja ba uḡḡwik vônô esak a!”

⁷Ma enaḡ viyaḡ, “Anyô êntêk hanaḡ nena yani ma Wapômbêḡ anêḡ Nakaduḡ. Ma yêlôaniḡ abô balabuḡ te hanaḡ nena naḡḡik anyô anêḡ aêḡ vônô.”

⁸Pailat halaḡô abô êḡ ba liḡhaka. ⁹“Ma hi unyak kapô ma hanaḡ hik Yisu liḡ, “Hôlêm anêḡ êsê?” Ma doḡtom Yisu bônônḡ iyom. ¹⁰Ma Pailat hanaḡ, “Hôdô onaḡ yenaḡ abô viyaḡ e? Ondaḡô! Ya ma anyô lôk athêḡ ba ya hatôm yanaḡ ek nijik o vônô esak a mena yatak o ba nu la. Lêk holaḡô e?”

¹¹^bMa hanaḡ, “Wapômbêḡ miḡ hêv athêḡ bêḡ êḡ hadêḡ o ami êḡ ma miḡ hatôm undum nômlate êndêḡ ya ami. Ba intu ôpatu ba hatak ya halôk bahem hathak yanida anêḡ auk intu anêḡ kambom ma bêḡ anônḡ ek anêm.”

¹²^cPailat halaḡô abô êḡ ma habôlêm loḡôndê ek etak Yisu ba ni. Ma doḡtom Israeḡ iniḡ ḡê bêḡbêḡ elam lôklala, “Hotak ôpêntu ba hi, o ma

^z 19:2 Luk 23:11 ^a 19:9 Mat 27:12 ^b 19:11 Jon 10:18; Ap 2:23; Lom 13:1

^c 19:12 Luk 23:2; Ap 17:7

miņ kiņ Lom iniņ anyô te ami! Ôpatu ba hanaņ nena yani kiņ, êņ ma hapôlik hathak Lom iniņ kiņ.”

¹³Pailat halanĝô abô êņ ma hawa Yisu hale yaiņ ma halôk hamô anêņ loņ idum abô. Loņ êņ elam nena Loņ Valu. Ma avômalô Hiblu elam loņ êņ nena “Gabata”. ¹⁴Habobo waklêvônĝ biņ hadêņ wak atu ba avômalô ethak epesaņ i ek nêĝê waklavônĝ Hale ba Hi.

Ma Pailat hawa Yisu hale yaiņ ma hanaņ hadêņ avômalô Isael, “Ôņĝô, môlônim kiņ êntêk.”

¹⁵Ma thêlô elam lôklala, “Nônêm yani vê ek nijik esak a!”

Ma Pailat hanaņ, “Yanĝik môlônim kiņ esak alovalaņsaņsiņ e?”

Ma nê bêņbêņ êbôk da enaņ, “Yêlôaniņ kiņ intu Lom iniņ kiņ!”

¹⁶Êņ ma Pailat hatak Yisu halôk nê vovak baheņiņ ek nijik vônô esak alovalaņsaņsiņ ma ewa ba i.

Ik Yisu hathak alovalaņsaņsiņ

(Mat 27:32-44; Mak 15:21-32; Luk 23:26-43)

¹⁷Yisu da hawa anêņ alovalaņsaņsiņ ba hi malak viyaiņ ba hayô loņ te atu ba elam nena Leņkadôk Lokwaņ. Ma avômalô Hiblu elam nena Golgota. ¹⁸Loņ êņ ma thêlô êthôkwêņ Yisu lôk anyô lokwaņju hathak alovalaņsaņsiņ. Anyô yaņ hamiņ vi ma yaņ hamiņ vi ma Yisu hamiņ malêvônĝ.

¹⁹Pailat hanaņ ba eto abô te hathak aseleņ te ba ik loņ hathak alovalaņsaņsiņ aêntêk,

YISU ANÊŅ NASALET, AVÔMALÔ ISLAEL INIŅ KIŅ

²⁰Eto abô êņ hathak abô Hiblu lôk abô Lom, ma abô Glik ba intu avômalô bêņ anônĝ êyê ba esam abô êņ. Loņ atu ba êthôkwêņ Yisu ma habobo malak lôņ. Ma loņôndê êņ ma avômalô bêņ anônĝ ethak elom ba intu esam. ²¹Isael iniņ nê bêņbêņ êbôk da êyê ma enaņ hadêņ Pailat, “Oto aêntêk, ‘Ôpêntêk hanaņ nena yanida intu Isael iniņ kiņ.’ Ma miņ oto nena, ‘Isael iniņ kiņ’ ami.”

²²Ma Pailat hanaņ, “Dô, abô atu ba lêk yahato yôv ma êņĝek aêņ.”

²³Ņê vovak takatu ba ik Yisu hathak alovalaņsaņsiņ ewa anêņ kwêv lôk sôp ba ibi sam hi ôdônĝ ayova. Ma nê vovak ewa tomtom ma kwêv te hamô denaņ. Kwêv êņ ma idu hathak sôp doņtom iyom ma miņ idu hathak sôp doho haviņ ami. ²⁴Ma nê vovak enaņ, “Alalô nato athêņ esak valu ba natak êndôk tase ma nayôkwiniņ ek nagê nena opalê enja kwêv êntêk. Ma miņ nakakaviņ ami.”

Thêlô idum aêņ ek abô atu ba hêk Wapômbêņ anêņ kapya hik anônĝ nena,

“Thêlô ibi yenaņ kwêv sam ba ewa,
ma ibi valu ek neja yenaņ kwêv daim.”

Kapya Yeņ 22:18

Aêņ ba intu nê vovak idum aêņ.

²⁵Ma avi doho imiņ habobo alovalaņsiņ atu ba êthôkwêņ Yisu hathak. Yisu anêņ talêbô lôk talêbô yað ma Malia Kelopas yanavi, ma Malia anêņ Magadala. ²⁶Ma anyô ku atu ba Yisu lahaviņ bêņ anôņ hamiņ habobo. Ma hayê talêbô lo anyô ku êņ ma hanaņ, “Wakatik, ôpêntu ma nalum.” ²⁷Ma hanaņ hadêņ anyô ku atu nena, “Avi intu ma lemtambô.” Aêņ ba ôpêņ hayabiņ Malia hatôm anêņ thalaleņ te hamô yanida anêņ unyak.

Yisu hama

(*Mat 27:45-56; Mak 15:33-41; Luk 23:44-49*)

²⁸Ma Yisu hayala nena lêk hadum anêņ ku yôv ma hanaņ, “Yahathakmuniņ” ek abô atu ba hamô Wapômbêņ anêņ kapyia injik anôņ. ²⁹Kolopak waiņ maniņ te hamô ba ewa nômlate hatôm kapôk ba esonj halôk waiņ aleba lôthôk. Ma etak hathak alokwaņ thaņaņ te anêņ athêņ nena “isop” ba êv halôk Yisu abôlêk. ³⁰Hanum vêm ma hanaņ, “Ku lêk yôv.” Êņ ma laselo haņgôli ma hatak dahô ba hi ma hama.

³¹Wak êņ ma wak nêpôpêk nômkama ek nêgê Sabat. Ma Sabat êņ ma waklavôņ bêņ te ba Israeļ iniņ nê bêņbêņ êðð ek nê takatu iniņ kupik imiņ alovalaņsiņ. Ba intu enaņ hik Pailat liņ nena nijik veņiņlokwaņ lu ek nema ketheņ ek nênem iniņ kupik vê. ³²Êņ ma nê vovak i ma ik anyô yaņ atu ba êthôkwêņ haviņ Yisu valokwaņ lu. Yôv ma idum aêņ hadêņ anyô yaņ. ³³⁻³⁴Ma êyô ek Yisu ma êyê nena lêk hama yôv ba intu anyô vovak te habi bayavi hathak kôm ma ketheņ oyaņ ma thalaleņ lôk ņaņ haņgasô. Ma miņ ik valokwaņ lu ami. ³⁵Ôpatu ba hayê nôm êņ hanaņ abô avanôņ ba hayala nena anêņ abô ma avanôņ ba intu hanaņ bêņ ek mólô nônemimbiņ. ³⁶Nôm takêņ habitak ek abô te atu ba bôk hêk Wapômbêņ anêņ kapyia injik anôņ nena,

“Tem miņ nijik yani lokwaņ te lu ami.”

Etak Ijip 12:46; Namba 9:12; Kapyia Yey 34:20

³⁷Ma

“Tem thêlô nêgê anyô atu ba ibi.”

Sekalaia 12:10

Elav Yisu

(*Mat 27:57-61; Mak 15:42-47; Luk 23:50-56*)

³⁸Josep anêņ Alimatia bôk halaņð Yisu anêņ abô ba hasopa. Ma doņtom hakô ek Israeļ iniņ nê bêņbêņ ba intu havuņ anêņ hêvhaviņ. Ik Yisu hathak alovalaņsiņ yôv ma hi hanaņ hik Pailat liņ ek enja anêņ liņkupik. Ma Pailat halaņð anêņ abô ba halôk ma yani hi hawa. ³⁹Nikodimus hi haviņ Josep. Yani ma anyô sêbôk atu ba hi hayê Yisu

^d 19:25 Mat 27:55-56 ^e 19:26 Jon 13:23 ^f 19:28 Sng 22:15 ^g 19:29 Sng 69:21

^h 19:31 Lo 21:22-23 ⁱ 19:35 Jon 21:24 ^j 19:37 ALK 1:7 ^k 19:39 Jon 3:1-2

hadêṅ bôlôvôn. Yani hawa kamuṅ ôv mavi ju ba hatak hathak doṅtom ba anêṅ malaiṅ hatôm 30 kilo la. ⁴⁰Thai epesaṅ ḡama êṅ ba esopa avômâlô Israeḡ iniṅ kobom ba ewa Yisu liṅkupik ba etak kamuṅ ôv mavi êṅ hathak ma ivuliv siṅ hathak sôp seleṅ. ⁴¹Ku te hêk habobo loṅ atu ba êthôkwêṅ Yisu hathak. Ku êṅ ma valu abyaṅ lukmuk te hêk ba miṅ bôk êdô ḡama la hêk ami. ⁴²Wak êṅ ma waklavôn atu ba avômâlô Israeḡ nêpôpêk i ek nêgê Sabat. Ma valu abyaṅ êdô ḡama hêk habobo. Aêṅ ba thai ewa Yisu anêṅ kupik ba i êdô hêk valu abyaṅ êṅ.

Yisu haviyô hathak loṅbô

(*Mat 28:1-8; Mak 16:1-8; Luk 24:1-12*)

20 ¹Sonda êṅ anêṅ wak te môṅ anêṅ lôkbôk momaṅiniṅ ma Malia anêṅ Magadala hi siô ma hayê nena lêk ibubi valu atu ba hamô lôv abôlêk vê. ²Ma halaṅviṅ ba hi hadêṅ Saimon Pita thai lôk anyô ku atu ba Yisu lahaviṅ bêṅ anôṅ ma hanaṅ, “Anyôla ewa Anyô Bêṅ anêṅ kupik vê hêk siô ba yêlô athôn nena êdô yani hêk êsê.”

³Êṅ ma thai iviyô ba i siô. ⁴Thai luvi elaṅviṅ ba i ma anyô ku yaṅ atu hamôn ek Pita ba hayô siô môṅ. ⁵Yani hakôm ba hayê lôv kapô ma hayê sôp seleṅ takatu ba ivuliv hathak iyom intu hamô. Ma miṅ habitak hayô valu abyaṅ kapô ami. ⁶Ma Saimon Pita haveṅ yam hayô ma habitak hayô valu abyaṅ kapô ba hi. Ma hayê sôp seleṅ takatu ba ivuliv hathak ⁷lôk sôp ivuliv thohavloma siṅ hathak intu hamô. Sôp ju êṅ intu lêk epesaṅ ba êdô yaṅ hamô buyaṅ ma yaṅ hamô buyaṅ. ⁸Êṅ ma anyô ku yaṅ atu ba hayô siô môṅ hi kapô ma hayê ba hêvhaviṅ. ⁹Ma doṅtom thai êthôn abô atu ba bôk hanaṅ hêk Wapômbêṅ anêṅ kapya nena tem injik Yisu liṅ imbiyô êṅjêk ḡama esak loṅbô paliṅ. ¹⁰Yôv ma ḡê ku ju êṅ êvôi malak.

Yisu hik i thô hadêṅ Malia anêṅ Magadala

(*Mat 28:9-10; Mak 16:9-11; Luk 24:10-11*)

¹¹Malia halaṅ hamiṅ valu abyaṅ viyaiṅ ma hakôm ba hayê lôv kapô. ¹²Ma hayê aṅela ju ba iniṅ kwêv thapuk. Thai êmô loṅ bu atu ba Yisu anêṅ kupik hêk. Yaṅ hamô wakadôk ma yaṅ hamô valuvi.

¹³Ma thai enaṅ hik Malia liṅ, “Livôn, holaṅ eka?”

Ma hanaṅ, “Anyôla hawa yenaṅ Anyô Bêṅ anêṅ kupik vê ba miṅ yahayala loṅ atu ba êdô hêk ami.” ¹⁴Hanaṅ aêṅ ma hik i liliṅ ma hayê Yisu hamiṅ ma doṅtom hathôn yani paliṅ.

¹⁵Ma Yisu hanaṅ, “Livôn, holaṅ eka? Ma hôbôlêm opalê?”

Malia hasoṅ nena yani ma anyô hayabiṅ ku kapô ba hanaṅ, “Livôn, howa anêṅ kupik ba hôdô hêk êsê ma onaṅ ek yana yanja.”

¹⁶Ma Yisu hanaṅ, “Malia.”

¹ 20:9 Sng 16:10; Ap 2:24-32 ^m 20:14 Luk 24:16; Jon 21:4

Ma hasoŋ losauk ba hik i liliŋ ma hanaŋ hathak abô Hiblu nena, “Laboni!” Abô êŋ anêŋ ôdôŋ nena “Kêdôŋwaga.”

¹⁷Ma Yisu hanaŋ, “Miŋ yahavôha ek Wakamik ami denaŋ ba intu otak ya ma nu êndêŋ yenaŋ nê ku ma onaŋ êndêŋ i, ‘Yana ek Wakamik ma môlônim Lemambô. Ma yana ek yenaŋ Wapômbêŋ ma môlônim Wapômbêŋ.’ ”

¹⁸Yôv ma Malia anêŋ Magadala hi ma hanaŋ hadêŋ nê ku nena, “Lêk yahayê Anyô Bêŋ.” Ma abô takatu ba Yisu hanaŋ hadêŋ yani ma hanaŋ hadêŋ thêlô haviŋ.

Yisu hik i thô hadêŋ nê ku

(*Mat 28:16-20; Mak 16:14-18; Luk 24:36-49*)

¹⁹Sonda êŋ anêŋ bôlôvôŋ ma nê ku ethak doŋtom. Thêlô êkô ek Israeŋ iniŋ nê bêŋbêŋ ba intu ik unyak abôlêk siŋ. Ma Yisu halêm hamiŋ thêlô malêvôŋ ma hanaŋ, “Môlô kapôlômim ênjêk labali!” ²⁰Ma hik baŋ kapôlôk baya thô hadêŋ thêlô. Ijê ku êyê Anyô Bêŋ ba leŋiŋmavi anôŋ.

²¹Ma hanaŋ hathak loŋbô, “Môlô kapôlômim ênjêk labali! Yahêv môlô ba u hatôm atu ba Wakamik hêv ya ba yahalêm.” ²²Êŋ ma hayuv auk hathak thêlô ma hanaŋ, “Noja Lovak Matheŋ. ²³Ma môlô ôêv anyô iniŋ kambom vê êŋ ma iniŋ kambom tem nêŋ yak. Ma miŋ ôêv anyô iniŋ kambom vê ami êŋ ma iniŋ kambom tem êmô.”

Yisu hik i thô hadêŋ Tomas

²⁴Tomas ma nê ku laumiŋ ba lahavuju takatu te ba anêŋ athêŋ yaŋ nena Didimus. Yisu hayô ek nê ku vi ma yani miŋ hamô ami. ²⁵Êŋ ma nê ku vi atu enaŋ hadêŋ yani, “Yêlô lêk ayê Anyô Bêŋ yôv!”

Ma Tomas hanaŋ, “Miŋ yahayê anêŋ pôpô atu ba hamô baŋ lôk yahatak yabahengwasin halôk yani baya êŋ ami ma tem miŋ yanêmiŋami ami ma milôk.”

²⁶Sonda te hale ba hi ma Yisu anêŋ nê ku ethak doŋtom hathak loŋbô ba êmô unyak kapô. Ma Tomas hamô haviŋ. Thêlô ik unyak abôlêk siŋ ma doŋtom Yisu halêm hamiŋ thêlô malêvôŋ ma hanaŋ, “Môlô kapôlômim ênjêk labali.” ²⁷Ma hanaŋ hadêŋ Tomas, “Nôŋgô yabaheŋ! Ma ôsôm pôpô êntêk! Ma otak bahemgwasin êndôk ya baya ek nôŋgô kôm lavôŋ. Otak auk thektheke lôk nôŋgô esak malem, ma nêmiŋami yom.”

²⁸Ma Tomas hanaŋ, “Yenaŋ Anyô Bêŋ lôk Wapômbêŋ!”

²⁹Ma Yisu hanaŋ, “Lêk hôyê ba intu hôêvhaviŋ e? Wapômbêŋ tem lamavi esak avômalô takatu ba miŋ êyê ami ma doŋtom êvhaviŋ.”

° 20:17 Lom 8:29; Hib 2:11-12 ° 20:20 Jon 16:22; 1Jon 1:1 P 20:23 Mat 16:19

¶ 20:29 1Pi 1:8

Kapya êntêk anêḡ ôdônḡ

³⁰Yisu hadum lavônḡḡ bêḡ anônḡ haviḡ ba anêḡ ḡê ku êyê. Ma doḡtom miḡ yahato abô takêḡ halôk kapya êntêk ami. ³¹Yahato abô takêntêk ek môlô nônêmbiḡḡ nena Yisu ma Mesia atu lôk Wapômbêḡ anêḡ Nakaduḡ. Lôk yahato ek môlô nônêmbiḡḡ ba noja lôkmala esak anêḡ athêḡ.

ḡê ku evov alim bêḡ anônḡ

21 ¹Yôv ma ḡê ku êmô kasukthôm atu anêḡ athêḡ nena Taibelias ma Yisu hik i thô hadêḡ i hathak loḡbô.^s ²Saimon Pita lo Tomas, anêḡ athêḡ yaḡ nena Didimus, ma Nataniel anêḡ Kena hêk Galili, ma Sebedi anêḡ nakaduḡ luvi, ma Yisu anêḡ ḡê ku lokwaḡju, thêlô sapêḡ êmô loḡ êḡ. ³Ma Saimon Pita hanaḡ, “Yana yaḡḡik alim.” Ma enaḡ, “Yêlô nasôk nambiḡ o.” Êḡ ma thêlô i ethak yeḡ te ma bôlôvônḡ êḡ ma êvôn alim te ami.

⁴Wak hapup ma Yisu hamiḡ kasukthôm anêḡ daḡ. Ma anêḡ ḡê ku êyê yani ma doḡtom miḡ eyala ami.

⁵Ma Yisu halam, “Aiyaḡ thêlô! Môlô alim mi, aêḡ e?”

Ma enaḡ, “Intu êḡ.”

⁶Ma hanaḡ, “Notak yakseḡ êndôk yeḡ vianônḡ ma tem môlô noja alim doho.” Idum aêḡ ma ewa alim bêḡ anônḡ ba intu miḡ hatôm nêbôn yakseḡ esak ami.

⁷Anyô ku atu ba Yisu lahaviḡ bêḡ anônḡ hanaḡ hadêḡ Pita, “Intu ma Anyô Bêḡ!” Pita êḡ intu bôk habi anêḡ kwêv thilibuḡ thô ek indum ku. Ma halaḡô ôpêḡ anêḡ abô êḡ ma hik hathak loḡbô ma hasôv kisi halôk kasukthôm ba hayam ba hi. ⁸Thêlô ebobo kasukthôm daḡ hatôm 90 mita la ma ḡê ku vi êmô yeḡ ba êvôn yakseḡ haveḡ yam ma Pita hayam hamônḡ. ⁹Thêlô êlêm ethak liḡdaḡ ma êyê atum te hathaḡ hamô ma Yisu habôk alim lôk polom.

¹⁰Ma Yisu hanaḡ, “Alim doho êlêm!”

¹¹Ma Saimon Pita hayô hathak yeḡ ma havôn yakseḡ halêm hathak liḡdaḡ. Yakseḡ êḡ putup hathak alim daim lomaloma hatôm 153. Ma yakseḡ miḡ hatip ami. ¹²Ma Yisu hanaḡ, “Nôlêm oḡḡwaḡ alim!” Thêlô lêk eyala nena yani ma Anyô Bêḡ ba êkô ba te miḡ hanaḡ nena, “O ma opalê?” ami. ¹³Ma Yisu hawa polom ba hi hêv hadêḡ thêlô ma hadum aêḡ hathak alim. ¹⁴Êntêk ma bôlônḡ te lô atu ba haviyô hathak loḡbô ba hik i thô hadêḡ anêḡ ḡê ku.

Yisu hapesaḡ abô haviḡ Pita

¹⁵Eyaḡ nôm yôv ma Yisu hanaḡ hadêḡ Saimon Pita, “Saimon, Jon anêḡ nakaduḡ, anêm lemhaviḡ ya ma bêḡ hamônḡ ek ḡê ku vi mena mi e?”

^r 20:31 Jon 3:15; Lom 1:17; 1Jon 5:13 ^s 21:1 Kasuk Galili intu elam athêḡ yaḡ nena “Taibelias”. ^t 21:3-6 Luk 5:4-7 ^u 21:7 Mat 14:29; Jon 13:23 ^v 21:11 Luk 5:6

^w 21:14 Jon 20:19,26

Ma Pita hanaŋ, “Intu êŋ. Anyô Bêŋ, hoyala nena yalenŋhaviŋ o bêŋ anôŋ.”

Ma Yisu hanaŋ, “Ombakôŋ yenaŋ boksipsip nali sapêŋ.”

¹⁶Ma hanaŋ hathak loŋbô, “Saimon, Jon anêŋ nakaduŋ, lemhaviŋ ya e?”

Ma Pita hanaŋ, “Intu êŋ. Anyô Bêŋ, hoyala nena yalenŋhaviŋ o.”

Ma Yisu hanaŋ, “Oyabiŋ yenaŋ boksipsip.”

¹⁷Ma hanaŋ bôlôŋ te lô “Saimon, Jon anêŋ nakaduŋ, lemhaviŋ ya e?”

Yisu lêk hanaŋ hik Pita liŋ hatôm bôlôŋ lô nena “Lemhaviŋ ya e?” ba Pita kapô malaiŋ ma hanaŋ, “Anyô Bêŋ, o hoyala nômkama sapêŋ ba hoyala nena yalenŋhaviŋ o.”

Ma Yisu hanaŋ, “Ombakôŋ yenaŋ boksipsip. ¹⁸Yanaŋ avanôŋ biŋ êndêŋ o. Sêbôk ba hômô anyô muk denaŋ ma oda hothak huik kwêv ma hu hatôm odanêm lemhaviŋ. Ma doŋtom hoyalôv ma tem nêm bahem ek anyô yaŋ injik anêm kwêv ma endom o ek nu loŋ atu ba miŋ lemhaviŋ nu ami.” ¹⁹Yisu hanaŋ abô êŋ ek injik loŋôndê atu ba Pita tem ema esak ek nêm athêŋ lôkmaŋgiŋ êndêŋ Wapômbêŋ. Yôv ma Yisu hanaŋ hadêŋ Pita, “Osopa ya!”

²⁰Pita hik i liliŋ ma hayê anyô ku atu ba Yisu lahaviŋ bêŋ anôŋ hasopa thai. Ôpatu ba hayaŋ nôm hamô ma hakithiŋ Yisu ba hanaŋ, “Anyô Bêŋ, opalê intu tem enaŋ o bêŋ?”

²¹Ma Saimon Pita hayê ôpêŋ ma hanaŋ, “Anyô Bêŋ, anyô êntêk tem êpôm malê?”

²²Ma Yisu hanaŋ, “Yalenŋhaviŋ nena ôpêŋ tem êmô endeba yandealêm am, o Pita miŋ anêm nômlate ami. Mi. Osopa ya iyom.” ²³Ma abô êŋ hi mayaliv ba ŋê takatu ba esopa Yisu elanô haviŋ ba esoŋ nena anyô ku êŋ tem miŋ ema ami. Yisu hanaŋ nena êmô endeba yani endelêm am, ma miŋ Pita anêŋ nômla ami. Ma doŋtom miŋ hanaŋ hathak ôpêŋ anêŋ ŋama ami.

²⁴Anyô ku atu ba hanaŋ nôm takêŋ bêŋ ba hato halôk kapy a êntêk intu yêlô ayala nena anêŋ abô ma avanôŋ.

²⁵Yisu hadum ku lomaloma bêŋ anôŋ haviŋ. Pik ma yaôna ba yakô miŋ hatôm nêndô kapy a nômbêŋ atu ba eto lôkthô êmô ami.

^x 21:16 Ap 20:28 ^y 21:19 Mat 16:24-25; 2Pi 1:14 ^z 21:20 Jon 13:23-25

^a 21:24 Jon 19:35 ^b 21:25 Jon 20:30

Aposel iniŋ ku

Abô mông

Luk hato kapyã lokwanju. Hato kapyã luvi ek Anyô Bêŋ Tiapilus. Yani ma Lom iniŋ anyô bêŋ te ba lahaviŋ nênem kapyã êŋ luvi êndêŋ avômalô ek nesam. Kapyã mông atu ba Luk hato ma elam nena Luk ma hato hathak malêla takatu ba Yisu hadum aleba hathak leŋ ba hi. Ma kapyã yaŋ haveŋ yam ma elam nena Aposel. Ma hato hathak ku takatu ba aposel lôk avômalô êvhaviŋ idum hadêŋ waklavôŋ Yisu hatak pik êntêk ba hi leŋ.

Luk da miŋ hayê Yisu ami, ma doŋtom hawa abô hêk nê vi atu ba elanô lo êyê hathak maleŋiŋ. Luk ma miŋ anyô Israeŋ te ami, yani ma anyô loŋ buyaŋ.

Hato kapyã êntêk ek enaŋ abô avanôŋ esak ku takatu ba aposel idum lôk Yisu anêŋ Abô Mavi atu ba hi luvuluvu. Avômalô vi enaŋ abôyaŋ hathak nê takatu ba êvhaviŋ ba intu Luk hato kapyã êntêk ek injik thô nena nê êvhaviŋ ma nê mavi ba esopa gavman iniŋ abô. Malaiŋ lomaloma hathak hapôm nê êvhaviŋ ba intu hato kapyã êŋ ek injik loŋôndê mavi thô êndêŋ nê takatu ba esopa Yisu. Ma kapyã êntêk hik thô nena Yisu lôk anêŋ avômalô êvhaviŋ tem nêmo nê kambom lu.

Hato kapyã êntêk hadêŋ 63 AD la.

Yisu havak abô nena tem nêmo Lovak Matheŋ êlêm

1 ^{1a}Tiapilus, bôk yahato kapyã te hadêŋ o hathak nômo takatu ba bôk Yisu hadum lo hadôŋ, ^{2b}mông anôŋ aleba hayô waklavôŋ hathak leŋ ba hi. Hamô pik denaŋ ma hathak Lovak Matheŋ anêŋ lôklokwan ma hêv abô ku hadêŋ anêŋ aposel^c takatu ba bôk halam i yôv. ^{3d}Yani hawa vovaŋ ba hama vêmo ma haviyô hathak loŋbô ma hik i thô hadêŋ anêŋ nê takêŋ. Lôk hadum nômkama bêŋ anôŋ ek hik thô nena yani hamô lôkmala hathak loŋbô. Wak hatôm 40 ma hik i thô lôbôlôŋ hadêŋ thêlô ba hanaŋ abô hathak Wapômbêŋ anêŋ loŋ lôkliŋyak.

^a 1:1 Luk 1:3 ^b 1:2 Mak 16:19; Luk 24:49-51 ^c 1:1 Aposel anêŋ ôdôŋ nena nê takatu ba Yisu hêv ek nenaŋ anêŋ Abô Mavi bêŋ. ^d 1:3 Luk 24:36-49; Ap 10:41

⁴Wak te ma hayaŋ nôm haviŋ thêlô ma hanaŋ, “Noyabiŋ nôm atu ba Wakamik bôk havak abô yôv ek nêm êndêŋ môlô hatôm atu ba bôk yahanay ba olaŋô yôv. Ma miŋ notak Jelusalem ami. ⁵fJon bôk hathik avômalô halôk ŋaŋ ma kasana ma tem nisik môlô esak Lovak Matheŋ.”

Yisu hathak leŋ ba hi
(Mak 16:19-20; Luk 24:50-53)

⁶Ma aposel êmô haviŋ Yisu ma enaŋ hik yani liŋ nena, “Anyô Bêŋ, lêk êntêk ma tem undum ek alalô avômalô Israeŋ naja alalôaniŋ kiŋ esak loŋbô e?”

⁷Ma Yisu hanaŋ, “Êŋ ma miŋ môlô unim nômla ek noyala waklavôŋ atu ba Kamik hatak ami. Hathak anêŋ lôklokwaŋ yanida hayabiŋ wak êŋ. ⁸iMa Lovak Matheŋ hayô hamô môlô, ma tem noja lôklokwaŋ. Ma tem nonaŋ yenaŋ abô imiŋ Jelusalem lôk Judia sapêŋ ma Samalia lôk ni endeŋba êndôk pik anêŋ daŋ.”

⁹Hanaŋ abô êŋ yôv, ma ewa yani hathak leŋ ba hi. Thêlô êyê imiŋ ma buliv hava yani siŋ ba êthôŋ. ¹⁰Thêlô ititiŋ leŋ denaŋ ma ketheŋ oyaŋ ma anyô ju lôk nômkama thapuk ba imiŋ thêlô malêvôŋ. ¹¹jMa enaŋ, “Ŧê Galili, umiŋ ba utitiŋ leŋ eka? Yisu doŋtom êntêk lêk Lambô hawa vé hêk môlô ba hi leŋ ma tem endelêm aêŋ iyom.”

Thêlô etak anyô te ek enja Judas anêŋ loŋ

¹²kVêm ma thêlô etak Dum Oliv ma ele i Jelusalem. Dum Oliv êŋ hêk habobo Jelusalem hatôm kilomita te iyom. ¹³lÊyô Jelusalem ma i unyak kapô vuliŋ atu ba ethak êmô. Thêlô iniŋ athêŋ ma Pita lo Jon ma Jems lo Andulu ma Pilip lo Tomas ma Batolomiu lo Matyu ma Jems, Alpius nakaduŋ, lôk Saimon anyô Selot te, ma Judas, Jems nakaduŋ. ¹⁴Wak sapêŋ ma thêlô ethak doŋtom ba eteŋ mek hi ba hi. Ma avi doho lôk Malia, Yisu talêbô, lôk anêŋ iviyaŋ êmô haviŋ.

¹⁵Ma wak te ma Pita haviyô hamiŋ ŋê êvhaviŋ hatôm 120 malêvôŋ ma hanaŋ, ¹⁶m“Aiyaŋ thêlô, abô te hêk Wapômbêŋ anêŋ kopya ba lêk hik anôŋ. Abô êŋ ma Lovak Matheŋ bôk hanaŋ hale Devit abôlêk hathak Judas, ôpatu ba hik Yisu thô hadêŋ ŋê takatu ba evaloŋ yani. ¹⁷Yani ma alalô te atu ba bôk hadum ku êntêk haviŋ alalô.”

¹⁸n(Judas hêv pik bute vuli hathak valuseŋ atu ba hadum kambom ba hawa. Êŋ ma hêv yak halôk pik buêŋ ba lasoam hapup ba la hangasô hale yaŋ. ¹⁹Avômalô Jelusalem sapêŋ elanô abô êŋ ba intu elam pik buêŋ hathak iniŋ abô nena “Akeldama”. Anêŋ ôdôŋ nena, “Pik atu ba thalaleŋ hathaŋ.”)

^e 1:4 Luk 24:49; Jon 14:16-17; Ap 2:33 ^f 1:5 Mat 3:11 ^g 1:6 Luk 24:21 ^h 1:7 Mak 13:32

ⁱ 1:8 Mat 28:19; Luk 24:48 ^j 1:11 Mat 26:64; Luk 21:27 ^k 1:12 Luk 24:50-53

^l 1:13 Mat 10:2-4 ^m 1:16 Sng 41:9 ⁿ 1:18 Mat 27:3-8

²⁰Êņ ma Pita hanaņ, “Hatôm bôk eto hêk Kapya Yeņ nena,

“ ‘Anêņ unyak tem ŋgathiniņ;

ma miņ notak anyôla ek êmô ami.’

Kapya Yeņ 69:25

Ma buyaņ hanaņ nena,

“ ‘Anyô yaņ enja anêņ loņ lôk anêņ ku.’

Kapya Yeņ 109:8

²¹Aêņ ba alalô natak anyô te atu ba Anyô Bêņ Yisu hamô haviņ alalô denaņ ma yani hamô haviņ alalô wak nômbêņ intu sapêņ, ²²ômôņ ma waklavôņ atu ba Jon hathik Yisu halôk ŋaņ aleba hayô wakma Lambô hawa yani vê hêk alalô ba hi malak leņ. Anyô êņ tem imbiņ alalô ek enaņ Yisu anêņ haviyô hathak loņbô bêņ êndêņ avômalô.”

²³Yôv ma etak anyô lokwaņju. Yaņ ma Josep, elam nena Balsabas, ma athêņ yaņ ma Jastas. Ma anyô yaņ ma Matias. ²⁴Ma eteņ mek nena, “Anyô Bêņ, hoyala avômalô sapêņ iniņ kapôlôņiņ. Nuņgwik thô nena hotak anyô ju êntêk yaņ sê ²⁵ek enja ku aposel atu ba bôk Judas hatak ba hi anêņ loņ.” ²⁶Yôv ma ibi valu ek nêgê nena athêņ yaņ sê habitak. Êņ ma etak Matias ek imbitak aposel imbiņ thêlô laumiņ ba lahavute takatu.

Lovak Matheņ halôk ba halêm

2 ¹Waklavôņ Pentikos hayô, êņ ma avômalô êvhaviņ ethak doņtom ba êmô unyak te. ²Ma ketheņ oyaņ ma nômlate diņdiņ halêm anêņ leņ ba anêņ pôk ma hatôm lovak bêņ te ba hayô hamô unyak atu ba thêlô êmô siņ. ³Ma êyê nômlate hatôm atum dahalaņ hatakalek ba hayô hamô thêlô tomtom. ⁴Ma Lovak Matheņ hayô hava thêlô sapêņ kapôlôņiņ siņ ba enaņ abô masôm lomaloma hatôm Lovak Matheņ hêv hadêņ thêlô.

⁵Avômalô Isael takatu ba êmô Wapômbêņ vibiņ bôk etak pik lôbôlôbô takatu ba êmô ma êlêm Jelusalem ek Pentikos. ⁶Ma elaņđ diņdiņ ba êlêm ethak doņtom. Ma eboloba kambom hathak elaņđ ŋê êņ enaņ abô hathak thêlô tomtom da iniņ abô. ⁷Ma esoņ kambom ba enaņ hik thêlôda liņ, “Thêlô ma ŋê Galili iyom. Malê te aêņ am? ⁸Aisê ba alalô alaņđ thêlô enaņ abô hathak alalôaniņ abô tomtom? ⁹Alalô ma anêņ Patia lo Midia ma Ilam lo Mesopotemia ma Judia lo Kapadosia ma Pontus lo Esia ¹⁰ma Plijia lo Pampilia ma Ijip lôk Libia bute atu habobo Sailini ma ŋê doho anêņ Lom. ¹¹(Ma vi ma avômalô Isael, ma vi ma avômalô loņ buyaņ takatu ba ibitak êyô Isael iniņ êvhaviņ kapô.) Ma doho anêņ Klit lo Alebia. Ma doņtom alalô alaņđ thêlô enaņ abô hathak nômbêņ atu ba Wapômbêņ hadum hathak alalôaniņ abô tomtom.” ¹²Ma avômalô sapêņ esoņ kambom ba itutuniņ leņiņkadôk ma enaņ hik thêlôda liņ nena, “Nôm êņ anêņ ôdôņ ma aisê?”

¹³Ma doņtom vi ibi thêlô liliņ ba enaņ, “Inum waiņ bêņ anôņ ba elo molo.”

° 1:22 Mak 1:9; 16:19; Jon 15:27 P 2:1 Wkp 23:15-21; Lo 16:9-11 ° 2:3 Mat 3:11

° 2:4 Mak 16:17; Ap 4:31; 10:44-46; 19:6

Pita hanaŋ abô

14 Êŋ ma Pita haviyô hamiŋ aposel laumiŋ ba lahavute malêvônŋ ma dalam lôkklokwaŋ nena,

“Môlô avômalô Israeŋ lôk avômalô takêntêk ba lêk ômô Jelusalem, nodanŋô yenaŋ abô katô. Tem yanaŋ nôm êŋ anêŋ ôdônŋ bêŋ. 15 Lêk ma lôkbôk denaŋ hatôm 9 kilok. Ba intu miŋ nosonŋ nena nê êntêk inum waiŋ ba elo molo ami. 16 Mi, nôm êŋ ma hatôm plopet Joel bôk hanaŋ,

17 “Wapômbêŋ hanaŋ nena habobo pik lo leŋ anêŋ daŋ

ma tem yaŋgasô yenaŋ Lovak Matheŋ êyômô avômalô sapêŋ.

Ma nalumi anyô lo avi tem yanêm yenaŋ abô êndêŋ i ba nenaŋ abô êtôm plopet.

Ma môlônim apenena tem netulak ba nêgê wêŋ.

Ma môlônim anyô boŋnena tem nêgê niaviŋ.

18 Ma tem yaŋgasô yenaŋ Lovak Matheŋ êyômô

yenaŋ anyô lo avi ku êndêŋ waklavônŋ êŋ

ma tem yanêm yenaŋ abô êndêŋ i ba nenaŋ abô êtôm plopet.

19 Ma tem yandum nômbithi ênjêk leŋ,

ma yandum lavônŋŋ ênjêk pik.

Thalaleŋ lôk atum ma atum yova bêŋ tem imbitak.

20 Ma wak tem ende i liliŋ ba imbitak momaŋiniŋ,

ma ayônŋ tem ende i liliŋ ba imbitak êtôm thalaleŋ.

Vêm ma Anyô Bêŋ anêŋ waklavônŋ lôkmaŋŋiŋ bêŋ atu tem êlêm.

21 Ma avômalô takatu ba elam Anyô Bêŋ anêŋ athêŋ,

tem nê i bulubiŋ.’

Jol 2:28-32

22 “Avômalô Israeŋ, nodanŋô abô êntêk. Wapômbêŋ bôk hadum ku lôkklokwaŋ anônŋ lôk nômbithi ma lavônŋŋŋ hathak Yisu anêŋ Nasalet anêŋ baŋ hamô môlô malêvônŋ ba hik thô nena yanida hêv ôpêŋ ba halêm.

Ba bôk oyala nôm takêŋ yôv. 23 Ma Wapômbêŋ hatak yani halôk môlô bahemim hatôm bôsêbôk ba lahabi lôk anêŋ auk ek nôm takêŋ imbitak aêŋ. Ma môlô udum ba nê kambom ik yani loŋ hathak alovalaŋaŋsiŋ ba hama. 24 Ma doŋtom Wapômbêŋ hik yani liŋ ba haviyô hathak loŋbô ba hawa yani vê hêk ŋama anêŋ vovaŋ bêŋ ek malê nena ŋama miŋ hatôm embaloŋ yani loŋ ami. 25 Devit bôk hanaŋ hathak yani nena,

“Yahayê Anyô Bêŋ hamô haviŋ ya wak nômbêŋ intu sapêŋ.

Yani hamô habobo ya

ba intu miŋ hatôm nômlate esale ya thô ami.

26 Aêŋ ba yaleŋmavi anônŋ

ba yahabôya.

Ma yaleŋviŋkupik hêv ma.

27 Ek malê nena tem miŋ ôndô ya êmô nê ŋama iniŋ loŋ ami,

ma tem miŋ otak anêm Anyô Matheŋ ek epalê ênjêk siô ami.

28 Bôk huik lojôndê lôkmala thô hadêj ya yôv,
ma tem yamô imbiñ o ba undum yalenmavi anêj dôêj.’

Kapya Yej 16:8-11

29^s “Aiyañ thêlô, yahanaj avanôj biñ nena bumalô Devit bôk hama ba elav yôv. Ma anêj siô êntêk hêk denaj aleba lêk. 30 ‘Ma dojtom Devit ma plopet te ba hayala nena Wapômbêj bôk havak abô nena embej yam ma tem etak lim lukmuk te ek imbitak kiñ êtôm yanida. 31 ‘Devit bôk hayala nôm atu ba tem imbitak embej yam ba hanaj hathak Mesia atu ba Wapômbêj tem nê m lôkmala êndêj yani ba imbiyô esak lojbô. Ba intu hanaj nena tem miñ nêndô yani êmô nê ñama iniñ loj ba kupik epalê ami. 32 Ôpêj ma Yisu atu ba Wapômbêj bôk hik yani liñ. Ma yêlô sapêj ayê nô m êj haviñ ba êntêk anaj bêt hadêj môlô. 33 ‘Ma Wapômbêj hawa Yisu ba hatak yani hamô baj vianôj yôv. Ma hêv Lovak Mathej atu ba bôk havak abô ek nê m êndêj yani ma êntêk lêk hanjasô hayô hamô yêlô ba intu lêk ôyê lo olañô. 34 Devit da miñ hi malak leñ hatôm Yisu ami, ma dojtom hanaj,

“ ‘Anyô Bêj Wapômbêj hanaj hadêj yenañ Anyô Bêj Mesia nena,
“Ômô yabaheñ vianôj

35 ende ba yatak nê takatu ba ik vovak hadêj o
nê m ô vemkapô vibiñ am.” ’

Kapya Yej 110:1

36^w “Aêj ba môlô avômalô Israe l sapêj, noyala abô êntêk katô. Yisu atu ba môlô uik hathak a, Wapômbêj hadum ba habitak Anyô Bêj lôk Mesia.”

Avômalô bêt anôj ele i liliñ ba ithik ñaj

37 Thêlô elañô Pita anêj abô takêj ma habi thêlô kapôlôñiñ vose. Ma enaj hadêj yani lôk aposel vi nena, “Aiyañ thêlô, yêlô nandum malê?”

38 Ma Pita hanaj, “Môlô tomtom node kapôlômim liliñ ba nusik ñaj esak Yisu Kilisi anêj athêj ek Wapômbêj nê m môlônim kambom vê ma nê m Lovak Mathej êndêj môlô êtôm anêj wapôm. 39^x Havak abô êj ek avômalô takatu ba alalôaniñ Wapômbêj tem endam i, môlô lôk unim avômena ma avômalô takatu ba êmô daimbô.”

40 Ma Pita hanaj abô bêt anôj haviñ hadêj thêlô ba hanaj nena, “Noyabiñ am. Nônê m amda sa ba nôsôv êñjêk avômalô kambom takêj ek miñ nôpôm vovaj atu ba tem êpôm i ami.” 41^y Aêj ba nê takatu ba ewa Pita anêj abô intu ithik ñaj. Ma wak êj ma avômalô hatôm 3,000 êlê m haviñ avômalô takatu ba bôk êvhaviñ yôv.

^s 2:29 1Kiñ 2:10 ^t 2:30 2Sml 7:12; Sng 89:3-4; 132:11 ^u 2:31 Sng 16:10 ^v 2:33 Ap 5:32; 7:55-56 ^w 2:36 Ap 5:30-31 ^x 2:39 Ais 57:19 ^y 2:41 Ap 2:47; 4:4

Ŋê êvhaviŋ ethak doŋtom haviŋ i

⁴²Ma thêlô lôklokwaŋ ek nedaŋô aposel iniŋ abô lôk ethak doŋtom haviŋ i ma eyaŋ polom lo inum waiŋ matheŋ atu ba Yisu bôk hêv lôk eteŋ mek haviŋ i. ⁴³Ma aposel idum lavôŋiŋ lôk nômbithi bêŋ anôŋ ba avômalô sapêŋ êyê ba esonŋ kambom. ⁴⁴Ma avômalô êvhaviŋ sapêŋ ethak doŋtom haviŋ i ma miŋ leŋvi iniŋ nômkama ami. Iniŋ nômkama lôkthô ma êdô hamô ek hêv thêlô sapêŋ sa. ⁴⁵Thêlô ethak êv iniŋ pik lôk nômkama ek nênem vuli ma ewa vuli takêŋ ba êv avômalô takatu ba nômkama vi mi sa. ⁴⁶Ma wak nômbêŋ intu ma thêlô ethak doŋtom êmô unyak matheŋ anêŋ piklêvôŋ. Ma ethak eyaŋ nôm haviŋ i lôk leŋŋmavi ma kapôlôŋiŋ labalina. ⁴⁷Lôk êbô Wapômbêŋ anêŋ athêŋ. Êŋ ma avômalô sapêŋ leŋŋmavi anôŋ hathak i. Ma wak nômbêŋ intu sapêŋ ma Anyô Bêŋ hêv avômalô doho bulubiŋ ba hêv i ibitak êyô ŋê êvhaviŋ kapô haviŋ.

Anyô va kambom te habitak mavi

3 ¹Wak te ma Pita lo Jon i unyak matheŋ hadêŋ wakma eteŋ mek. Wakma êŋ ma hatôm 3 kilok yaŋsiŋ. ²Êyô ma êyê ewa anyô va kambom te ba êlêm. Bôk evathu yaŋi aêŋ. Ma wak nômbêŋ intu ma ewa yaŋi ba i êdô hamô unyak matheŋ anêŋ badêŋ abôlêk atu ba elam nena Loŋ Kêkêlô. Êdô yaŋi hamô loŋ êŋ ek epetenak ek avômalô takatu ba i unyak matheŋ anêŋ piklêvôŋ ek nênem valu êndêŋ yaŋi. ³Ôpêŋ hayê Pita lo Jon êlêm ek ini unyak matheŋ kapô, êŋ ma halam ek thai nênem valu êndêŋ yaŋi. ⁴Pita lo Jon ititiŋ yaŋi lôklokwaŋ. Ma Pita hanaŋ, “Nôŋgô yaŋi!” ⁵Êŋ ma ôpêŋ hik i liliŋ hadêŋ thai ma hasonŋ nena tem nênem nômla êndêŋ yaŋi la.

⁶Ma Pita hanaŋ, “Ya valu mi. Ma doŋtom nôm atu ba yahawa ma tem yanêm êndêŋ o. Hathak Yisu Kilisi anêŋ Nasalet anêŋ athêŋ, umbiyô ombenŋ.” ⁷Ma Pita havalonŋ ôpêŋ baŋ vianôŋ ba havôv yaŋi haviyô. Ma ketheŋ oyaŋ ôpêŋ vagigiŋ lôk vakapô habitak lôklokwaŋ. ⁸Êŋ ma yaŋi hasôv kisi ma haveŋ. Ma hi unyak matheŋ anêŋ piklêvôŋ haviŋ thai. Ma haveŋ ba hasôv kisi hathak lolenŋ lolenŋ ba habô Wapômbêŋ. ⁹Ma avômalô sapêŋ êyê yaŋi haveŋ ba habô Wapômbêŋ. ¹⁰Ma eyala nena ôpêŋ ma anyô petenak atu ba hathak hamô unyak matheŋ abôlêk atu ba elam nena Loŋ Kêkêlô, êŋ ma eboloba ba dahôlôŋiŋ hi.

Pita hanaŋ abô hamiŋ unyak matheŋ kapô

¹¹Ma anyô petenak atu havalonŋ Pita lo Jon, êŋ ma avômalô sapêŋ esonŋ kambom ba elanŋiŋ êlêm hadêŋ thêlô halôk kapo daŋ atu ba elam

^z 2:42 Ap 20:7 ^a 2:44 Ap 4:32-35 ^b 2:47 Ap 6:7; 11:21 ^c 3:4 Ap 14:9 ^d 3:6 Ap 4:10; 16:18

nena Solomon anêḡ Kapo Daḡ. ¹²Pita hayê ma hanaḡ hadêḡ thêlô nena, “Avômalô Islael, osoḡ kambom ba utitiḡ yai lôklokwaḡ eka? Osoḡ nena yai adum ôpêntêk mavi hathak yaidaniḡ lôklokwaḡ lôk kobom mathêḡ e? Mi anôḡ! ¹³°Ablaham lo Aisak ma Jekop lôk alalôaniḡ bumalô thêlô iniḡ Wapômbêḡ iyom intu hadum nôḡ êḡ ek nêḡ athêḡ lôkmaḡḡiḡ êndêḡ anêḡ anyô ku Yisu. Môlô bôk otak ôpêḡ ek nijik vônô. Ma Pailat lahaviḡ etak yani, ma doḡtom môlô ôvôliḡ dôḡmim hadêḡ yani. ¹⁴Avanôḡ, môlô ôvôliḡ dôḡmim hadêḡ Anyô Mathêḡ lôk Anyô Thêthôḡ atu ma onaḡ hik Pailat liḡ ek etak ôpatu ba bôk hik anyô vônô êlêḡ êndêḡ môlô. ¹⁵Ôpatu ba lôkmala anêḡ ôdôḡ ma uik vônô. Ma doḡtom Wapômbêḡ hik yani liḡ hathak loḡbô hêk ḡama. Ma yai bôk ayê nôḡ takêḡ ba êntêk lêk anaḡ abô hathak. ¹⁶Êvhaviḡ hathak Yisu anêḡ athêḡ iyom hadum ba ôpatu ba ôyê lo oyala lêk hawa lôklokwaḡ. Yani habitak mavi anôḡ hatôm ôyê hathak Yisu anêḡ athêḡ lôk êvhaviḡ atu ba halêḡ anêḡ yani.

¹⁷f “Aiaḡ thêlô, yahayala nena môlô lôk unim avaka miḡ oyala ôpêḡ katô ami ba intu udum kambom hadêḡ yani. ¹⁸Ma doḡtom sêbôk ma Wapômbêḡ hanaḡ hadêḡ plopet sapêḡ ba eto nena anêḡ Mesia tem enja vovaḡ. Aêḡ ba unim kambom atu udum ma Wapômbêḡ anêḡ abô êḡ lêk hik anôḡ.

¹⁹g “Aêḡ ba node kapôlôḡmim liliḡ ba nosopa Wapômbêḡ ek nêḡ môlônim kambom vê lôk nêḡ lovak êndêḡ môlô. ²⁰Ma nêḡ anêḡ Mesia atu ba bôk hatak ek nêḡ êndêḡ môlô. Mesia êḡ ma Yisu atu. ²¹Ma lêk yani hamô malak leḡ ba hayabiḡ waklavôḡ atu ba Wapômbêḡ bôk hatak ek nôḡkama sapêḡ imbitak lukmuk esak loḡbô êtôm sêbôk atu ba yani havak abô ba hanaḡ ba anêḡ plopet mathêḡ enaḡ bêḡ. ²²hHatôm Mose bôk hanaḡ, ‘Wapômbêḡ unim Anyô Bêḡ tem etak plopet te êtôm ya ba imbitak anêḡ môlô malêvôḡ. Ba intu nodanô anêḡ abô takatu ba hanaḡ bêḡ hadêḡ môlô katô. ²³Ma ôpatu ba miḡ halaḡô plopet êḡ anêḡ abô ami, ma tem nêḡnêḡ yani vê êḡjêk anêḡ avômalô ba nimbuliḡ yani vi dedaḡ.’

²⁴“Samuel lôk plopet takatu ba ibitak eveḡ yam bôk enaḡ hathak waklavôḡ atu ba lêk habitak. ²⁵iMôlô ma plopet takêḡ iniḡ nali. Ma abô atu ba Wapômbêḡ bôk havak haviḡ libumi yôv, abô êḡ êntêk havalôḡ môlô loḡ denaḡ. Hatôm bôk hanaḡ hadêḡ Ablaham, ‘Hathak anêḡ libumi, ma tem avômalô pik sapêḡ neja mek mavi.’ ²⁶jBa intu Wapômbêḡ hik anêḡ anyô ku liḡ ma hêv halêḡ hadêḡ môlô hamôḡ ek nêḡ mek mavi êndêḡ môlô lôk ende môlô tomtom liliḡ êḡjêk unim kambom takatu ba udum.”

Evaloḡ Pita lo Jon

4 ¹Pita lo Jon enaḡ abô hadêḡ avômalô imiḡ denaḡ, ma ḡê êbôk da lôk unyak mathêḡ anêḡ sôp bidôḡ iniḡ anyô vovak laik ma Sadyusi doho

° 3:13 Kis 3:6,15; Luk 23:13-25; Ap 2:23 f 3:17 Luk 23:34; 1Ti 1:13 § 3:19 Ap 2:38

h 3:22-23 Lo 18:15,18-19 i 3:25 Stt 22:18 j 3:26 Ap 13:46

êyô ek thai. ²Thêlô leŋiŋmaniŋ hathak thai êdônŋ avômalô nena Yisu bôk haviyô hêk ŋama ba intu avômalô ŋama sapêŋ tem nimbiyô esak loŋbô aêŋ iyom. ³Lêk yaŋsiŋ habôk ba intu evaloŋ thai ba êdô hamô koladônŋ aleba hayaŋ wak bêŋ. ⁴^kMa doŋtom avômalô bêŋ anônŋ elarôŋ thai iniŋ abô ba êvhaviŋ. Ba ŋê takatu ba êvhaviŋ lêk halumbak hi habobo 5,000.

⁵Haviyô hayaŋ ma ŋê bêŋbêŋ eyabiŋ avômalô lôk ŋê bêŋbêŋ ma ŋê lôkauk hathak abô balabuŋ ethak doŋtom êmô Jelusalem. ⁶Anas, anyô bêŋ habôk da, lôk Kaiapas ma Jon lo Aleksanda lôk anyô bêŋ habôk da anêŋ thalaleŋ vi êmô haviŋ. ⁷Ma ewa thai êlêm ma enaŋ hik thai liŋ nena, “Lôklokwaŋ lôk athêŋ alê intu udum ôpêŋ mavi hathak?”

⁸Ma Lovak Matherŋ hava Pita kapô siŋ ba hanaŋ hadêŋ thêlô nena, “Ŋê bêŋbêŋ lôk ŋê eyabiŋ avômalô, nodarôŋ yenaŋ abô! ⁹Yai êv anyô va kambom êntêk sa ba intu udum ek nonaŋ yai bêŋ lôk lemimhaviŋ noyala nena yai adum yani mavi aisê e? ¹⁰^lAêŋ ba môlô lôk avômalô Israeŋ sapêŋ noyala katô nena anyô va kambom êntêk lêk habitak mavi ba hamiŋ môlô malemim hathak Yisu Kilisi anêŋ Nasalet anêŋ athêŋ. Bôk uik yani vônô hathak a, ma doŋtom Wapômbêŋ hik yani liŋ hêk ŋama. ¹¹Yani ma

“valu atu ba môlô ŋê olav unyak ôpôlik hathak,

ma lêk habitak valu landiŋ anôŋ.’

Kapya Yeŋ 118:22

¹²^mYisu da iyom anêŋ athêŋ hatôm nêŋ alalô bulubiŋ. Ma athêŋ yaŋ miŋ hêk pik lo leŋ sapêŋ ek nêŋ alalô bulubiŋ ami. Mi.”

¹³Ma thêlô êyê Pita lo Jon imiŋ lôklokwaŋ ma kô mi, ma eyala nena thai ma ŋê oyaŋ ba miŋ bôk ethak unyak ami. Êŋ ma thêlô esoŋ kambom ba leŋiŋhabi nena bôk êmô haviŋ Yisu. ¹⁴Ma êyê anyô va kambom atu lêk mavi ba hamiŋ haviŋ thai ba intu thêlô abô mi ek nenaŋ. ¹⁵Êŋ ma enaŋ ek neja Pita lo Jon vê êŋjêk Sanhedlinⁿ anêŋ unyak ma nede yaiŋ ba ini. Ma ele yaiŋ ba i ma thêlô êbôlêm auk. ¹⁶Ba enaŋ, “Alalô nandum malê esak anyô ju êntêk? Avômalô Jelusalem sapêŋ lêk eyala yôv nena thai idum lavôŋiŋ bêŋ te ba miŋ hatôm alalô nasi ami. ¹⁷Ma doŋtom alalô napôm loŋôndê te ek abô êŋ miŋ ni mayaliv êŋjêk avômalô malêvônŋ ami. Aêŋ ba nanaŋ lôklokwaŋ êndêŋ thai nena miŋ nenaŋ abô esak athêŋ êŋ êndêŋ avômalô la esak loŋbô ami.”

¹⁸^oYôv ma elam thai êlêm hathak loŋbô ma enaŋ lôklokwaŋ nena miŋ nenaŋ abô êŋ lôk nêndônŋ avômalô esak Yisu anêŋ athêŋ ami. ¹⁹^pMa doŋtom Pita lo Jon enaŋ viyaŋ, “Malê intu ba mavi hêk Wapômbêŋ ma ek yai nandum? Nasopa môlônim abô mena Wapômbêŋ anêŋ abô? ²⁰Yai miŋ hatôm bônônŋ esak nôŋ takatu ba ayê lo alarôŋ ami.”

²¹Ma Sanhedlin enaŋ lôklokwaŋ ek thai nêŋ bônônŋ, êŋ ma etak thai ba i. Avômalô sapêŋ êbô Wapômbêŋ anêŋ athêŋ hathak nôŋ atu ba lêk

^k 4:4 Ap 2:41 ^l 4:10 Ap 3:6,13-16 ^m 4:12 Mat 1:21 ⁿ 4:15 Israeŋ elam iniŋ kaunsiŋ nena ‘Sanhedlin’. ^o 4:18 Ap 5:28 ^p 4:19 Ap 5:29

idum ba intu miŋ hatôm nêpôm loŋôndê la ek nênem vovaŋ êndêŋ thai ami. ²²Ek malê nena ôpatu ba habitak mavi ma anêŋ sondabêŋ hatôm 40. Ba intu eyala nena Wapômbêŋ iyom hatôm indum nôm êŋ.

Ŋê êvhaviŋ iniŋ mek

²³Etak Pita lo Jon ba i hadêŋ avômalô êvhaviŋ. Ma enaŋ abô takatu ba ŋê bêŋbêŋ êbôk da lôk ŋê bêŋbêŋ enaŋ hadêŋ thai. ²⁴Thêlô elanô aêŋ ma lôkthô êv veŋiŋbôlêk liŋ ba eteŋ mek hadêŋ Wapômbêŋ nena, “Anyô Bêŋ, nômkama sapêŋ anêŋ alaŋ, bôk hopesaŋ pik lo leŋ ma ŋgwêk lôk nômkama sapêŋ atu ba êmô kapô. ²⁵Sêbôk ma honaŋ abô hathak Lovak Matheŋ hale anêŋ anyô ku ma yêlôaniŋ bumalô Devit abôlêk. Ba hanaŋ aêntêk,

“ ‘Avômalô pik sapêŋ leŋiŋŋaŋa eka?

Lôk ibutiŋ abôyaŋ ek nijik vovak êndêŋ Wapômbêŋ eka?

²⁶ Pik iniŋ kiŋ lôkthô êpôpêk i ek nijik vovak.

Lôk ŋê bêŋbêŋ pik sapêŋ ethak doŋtom

ek nêômô Anyô Bêŋ lôk anêŋ Mesia lu.’

Kapya Yeŋ 2:1-2

²⁷Avanôŋ biŋ, Helot Antipas lo Pontius Pailat ma ŋê loŋ buyaŋ lôk avômalô Isael bôk ethak doŋtom êmô malak lôŋ êntêk ba idum ek nêômô anêŋ anyô ku matheŋ Yisu lu, ôpatu ba bôk holam yôv ek imbitak anêŋ Mesia. ²⁸Thêlô idum nômkama sapêŋ hatôm anêŋ auk lôk lôklokwaŋ atu ba bôk lemhabi nena tem imbitak aêŋ. ²⁹‘Anyô Bêŋ, lemimbi abô takatu ba evak ba enaŋ ek indum yêlô nakô ba intu nêŋ yêlô anêŋ ŋê ku sa ek nanaŋ anêŋ abô lôklokwaŋ ma miŋ nakô ami. ³⁰Ma otak bahem êyôŋgêk avômalô lôk liŋiŋ ba undum i mavi lôk undum lavôŋiŋ lôk nômbithi lomaloma esak anêŋ anyô ku matheŋ Yisu anêŋ athêŋ.”

³¹Thêlô eteŋ mek yôv ma loŋ atu ba êmô halowaliŋ. Ma Lovak Matheŋ hayô hava thêlô lôkthô kapôlôŋiŋ siŋ. Ba enaŋ Wapômbêŋ anêŋ abô bêŋ ma miŋ êkô ami.

Ŋê êvhaviŋ sapêŋ kapôlôŋiŋ doŋtom

³²‘Ma ŋê êvhaviŋ sapêŋ iniŋ auk lôk kapôlôŋiŋ doŋtom iyom. Ma iniŋ nômkama sapêŋ ma hatôm thêlô lôkthô iniŋ ma miŋ evasiŋ ami. ³³Ma aposel ethak enaŋ Yisu anêŋ haviyô hathak loŋbô bêŋ ba iniŋ abô êŋ anêŋ lôklokwaŋ ma bomaŋ. Ma Wapômbêŋ habi anêŋ wapôm hayô hamô thêlô lôkthô. ³⁴‘Ma thêlô vi iniŋ pik lo unyak hamô ba ethak êv ba avômalô vi êv vuli. Ma ewa valu takêŋ ³⁵ba êv hadêŋ aposel ek neyabiŋ. Ma aposel ibi valuseleŋ takêŋ sam hadêŋ avômalô takatu ba êv yak hathak nômkama. Ba intu thêlô te miŋ hêv yak hathak nôm lôk nômkama ami.

^q 4:24 Kis 20:11; Neh 9:6; Sng 146:6 ^r 4:27 Mat 27:1-2; Luk 23:7-11; Ap 3:13

^s 4:28 Ap 2:23 ^t 4:29 Ep 6:19 ^u 4:32 Ap 2:44 ^v 4:34 Ap 2:45

³⁶Ma thêlô êṅ te ma Josep ba anêṅ loṅ ma ṅgavithôm Saiplus ma habitak anêṅ ôdôṅ Livai. Ma aposel ethak elam yani nena Banabas, athêṅ êṅ anêṅ ôdôṅ nena, “Anyô hathak havatho avômalô kapôlôṅṅṅ loṅ.”
³⁷Yani hêv anêṅ pik bute ek nêṅnêṅ vuli. Ma hawa valu hathak pik êṅ ba hi hêv hadêṅ aposel.

Ananaias lo Sapaila

5 ¹Ma anyô yaṅ hamô ba anêṅ athêṅ nena Ananaias ma yanavi ma Sapaila. Thai êv iniṅ pik bute ba êv vuli. ²Ma hawa valu pik êṅ vi ek thaida ma hêv vi hadêṅ aposel ma hasau i nena, “Valu lôkthô êntêk yahawa ba yahalêm.” Ma yanavi hayala nôm atu ba yamalô hadum.

³Ma Pita hanaṅ nena, “Ananaias, hotak Sadaṅ ba hava kapôlôm siṅ ma hosau Lovak Mathêṅ, ba huvuṅ anêṅ valu pik êṅ vi eka? ⁴Miṅ bôk êv vuli pik êṅ ami denaṅ, êṅ ma anêṅ pik. Ma bôk êv vuli yôv, valu êṅ ma anêṅ aêṅ iyom. Ma doṅtom howa auk kambom êṅ anêṅ êsê ba honaṅ abôyaṅ? Hosau ṅê pik lôk Wapômbêṅ haviṅ.”

⁵Ananaias halaṅô abô êṅ ma hêv yak halôk biṅ ba hama. Ma avômalô takatu ba elañô abô êṅ êkô ba biṅdaluk havalu kambom. ⁶Êṅ ma apenena muk êlêm ma ivuliv anêṅ kupik ma ewa ba i elav.

⁷Wakma lô hale ba hi ma yanavi halêm hayô ma hathôṅ nôm atu ba habitak paliṅ. ⁸Ma Pita hanaṅ hik avi êṅ liṅ, “Valu êntêk ma hatôm vuli pik atu ba êv vuli e?”

Ma avi êṅ hanaṅ, “Intu êṅ, vuli êṅ intu hatôm.”

⁹Êṅ ma Pita hanaṅ hadêṅ avi êṅ, “Aisê ka mamu ubutiṅ abô ek nosaê Anyô Bêṅ anêṅ Lovak Mathêṅ? Nôṅgô! ṅê takatu ba lêk elav vônim yôv, êntêk lêk imiṅ unyak abôlêk ba tem neja o ba ini nedav imbiṅ.”

¹⁰Ma kethêṅ oyaṅ ma avi êṅ hêv yak halôk hêk Pita valuvi ba hama. Ma apenena muk takatu ba ibitak êyô unyak kapô. Ma êyê avi êṅ lêk hama. Êṅ ma ewa ba i elav yani hêk yamalô vi. ¹¹Yôv ma avômalô êvhaviṅ sapêṅ lôk avômalô takatu ba elañô abô êṅ, lôkthô êkô kambom.

Aposel idum avômalô bêṅ anôṅ ibitak mavi

¹²Ma aposel idum lavôṅṅṅṅ lôk nômbithi lomaloma hêk avômalô maleṅṅṅ. Ma ṅê êvhaviṅ sapêṅ ethak doṅtom lôbôlôṅ halôk unyak mathêṅ anêṅ kapo daṅ atu ba elam nena Solomon anêṅ Kapo Daṅ. ¹³Ma avômalô vi atu ba miṅ êvhaviṅ ami êkô ek nesak doṅtom imbiṅ thêlô, ma doṅtom avômalô sapêṅ êyê thêlô nena ṅê mavi. ¹⁴Ma anyô lo avi bêṅ anôṅ ethak êvhaviṅ Anyô Bêṅ ba ibitak êyô avômalô êvhaviṅ kapô. ¹⁵Êṅ ma avômalô ethak ewa iniṅ ṅê lôk lijiṅ hayô hêk balê lo yêm ba i ililiṅ hêk loṅôndê anêṅ daṅ ek Pita havenṅ loṅôndê, êṅ ma dahô imbi êyôṅgêk i ek nimitak

ˆ 5:2 Ap 4:34-35 ˆ 5:3 Jon 13:2 ˆ 5:12 Ap 2:43; 14:3

mavi esak loṅbô. ¹⁶Ma avômalô bêṅ anôṅ êlêm anêṅ lomalak takatu ba habobo Jelusalem ba êlêm ethak doṅtom. Ma ewa iniṅ ṅê lôk lijiṅ lôk ṅê takatu ba ṅgôk lelaik habuliṅ i ma lôkthô ibitak mavi hathak loṅbô.

Êv vovaṅ hadêṅ aposel

¹⁷Ma anyô bêṅ habôk da lôk ṅê idum ku haviṅ yani, thêlô sapêṅ ma Sadyusi ba êyê nôṃ takatu ba aposel idum ba leṅṅdanṅ hathak i. ¹⁸Ba evaloṅ aposel ma etak i halôk malak lôṅ anêṅ koladôṅ. ¹⁹²⁰Ma bôlôvôṅ êṅ ma Anyô Bêṅ anêṅ aṅela hik koladôṅ abôlêk vê ma hawa i ele yaiṅ. Ma hanaj, ²⁰“Unu numiṅ unyak mathêṅ anêṅ piklêvôṅ ma nonaṅ abô sapêṅ esak lôkmala lukmuk êntêk êṅ bêṅ.”

²¹Aposel elañô abô êṅ ba lôkbôk momaṅiniṅ ma i unyak mathêṅ anêṅ piklêvôṅ. Ma êdôṅ avômalô.

Ma anyô bêṅ habôk da lôk anêṅ ṅê môlô êlêm ma elam ṅê Sanhedlin lôk Israeḷ iniṅ ṅê bêṅbêṅ sapêṅ. Ma êv abô hadêṅ koladôṅ ek neja aposel ba nêlêm. ²²Êṅ ma ṅê koladôṅ iniṅ sôp bidonṅ i ek neja aposel ma doṅtom miṅ êmô ami. Ma êvôdi ma enaṅ nena, ²³“Yêlô ayê koladôṅ anêṅ abôlêk putup ma ṅê takatu ba eyabiṅ imiṅ habobo. Ma doṅtom yêlô ik koladôṅ abôlêk vê ma miṅ apôm anyô late hamô kapô ami.” ²⁴Unyak mathêṅ anêṅ sôp bidonṅ iniṅ anyô vovak laik lôk ṅê bêṅbêṅ êbôk da elañô abô êṅ ba leṅṅhabi bêṅ anôṅ hathak ba enaṅ, “Malê te tem imbitak?”

²⁵Ma anyô te hayô ma hanaj hadêṅ i, “Nodaṅô! ṅê takatu ba otak i hamô koladôṅ, lêk imiṅ unyak mathêṅ anêṅ piklêvôṅ ba êdôṅ avômalô.” ²⁶Êṅ ma anyô vovak laik lôk anêṅ sôp bidonṅ i ewa thêlô. Êkô ek avômalô nijik i esak valu ba intu miṅ êpôviṅ thêlô ami.

²⁷Ewa aposel êyô ma etak i hamiṅ Sanhedlin maleṅṅiṅ ek anyô bêṅ habôk da enaṅ injik thêlô liṅ. ²⁸^a “Yêlô bôk anaṅ lôklokwaṅ hadêṅ môlô nena miṅ nôndôṅ avômalô esak ôpêṅ anêṅ athêṅ ami. Ma doṅtom lêk unim abô êṅ halaṅviṅ haveṅ Jelusalem mayaliv. Lôk lêk udum ek nonaṅ nena yêlô intu aṅgasô ôpêṅ anêṅ thalaleṅ.”

²⁹^bMa doṅtom Pita lôk aposel vi enaṅ hadêṅ i nena, “Yêlô nasopa Wapômbêṅ anêṅ abô iyom ma miṅ anyô iniṅ abô ami. ³⁰Môlô bôk uik Yisu vônô hathak a. Ma doṅtom bumalô thêlô iniṅ Wapômbêṅ hik yani liṅ. ³¹^cWapômbêṅ bôk hawa yani hathak ba hi daku leṅ ba hadô hamô baṅ vianôṅ hatôm Anyô Môṅ lôk Anyô hêv alalô bulubiṅ ek nêṃ alalô Israeḷ sa ek nande kapôlôṅiṅ liliṅ lôk nêṃ alalôaniṅ kambom vê. ³²Yêlô ma ṅê takatu ba bôk ayê nôṃ takêṅ ba lêk anaṅ abô êṅ bêṅ. Ma Lovak Mathêṅ atu ba Wapômbêṅ hêv hadêṅ avômalô takatu ba esopa anêṅ abô hik nôṃ takêṅ loṅ haviṅ.”

^a 5:19 Ap 12:7-10 ^b 5:28 Mat 27:25 ^c 5:29 Ap 4:19 ^d 5:31 Ap 2:33-34; Ep 1:20; Hib 2:10; 12:2

Gameliel hanaŋ ek Sanhedlin netak aposel

³³Sanhedlin elarŋô abô êŋ ma leŋiŋmaniŋ kambom ba leŋiŋhaviŋ nijik aposel vônô. ³⁴Ma doŋtom Gameliel haviyô hamiŋ Sanhedlin malêvônŋ. Yani ma anyô Palisi lôk anyô lôkawk hathak abô balabuŋ ma hadum ku Sanhedlin haviŋ. Avômalo sapêŋ ethak êv athêŋ bêŋ hadêŋ yani. Yani hamiŋ ba hanaŋ ek netak aposel takêŋ ba ini yaiŋ dokte vêmam. ³⁵Êŋ ma hanaŋ hadêŋ thêlô, “Môlô nê Israe, lemimimbi katô nena tem nundum malê êndêŋ nê takêntêk vêmam. ³⁶“Sêbôk ma Teudas habitak anyô lôk athêŋ ba hanaŋ, ‘Ya anyô bêŋ’. Ma anyô hatôm 400 esopa yani. Ma doŋtom Lom ik yani vônô ma anêŋ nê ku êsôv mayaliv. Ma anêŋ abô êŋ hêv yak. ³⁷Vêm ma waklavônŋ ewa avômalo iniŋ athêŋ, êŋ ma Judas anêŋ Galili habitak anyô lôk athêŋ ba havôn avômalo bêŋ anôn ek nijik vovak êndêŋ gavman. Ma doŋtom ik yani vônô, ma anêŋ nê ku êsôv mayaliv aêŋ iyom. ³⁸Ba intu yahanarŋ hadêŋ môlô Sanhedlin: Notak nê takêntêk. Miŋ nundum nômla esak i ami. Ku takatu ba idum halêm anêŋ nê pik iniŋ hatôm Teudas lo Judas, êŋ ma iniŋ ku takêŋ tem nêm yak. ³⁹Ma doŋtom ku takatu ba halêm anêŋ Wapômbêŋ, ma môlô miŋ hatôm numiŋ i loŋ siŋ ami. Yahakô tem uŋgwik vovak ni ba ni, êŋ ma tem ôŋgô nena uik vovak êŋ hadêŋ Wapômbêŋ.”

⁴⁰“Yôv ma thêlô êlôk hathak Gameliel anêŋ abô. Ba elam aposel êlêm ma evali i. Ma enarŋ lôklokwarŋ hadêŋ thêlô nena miŋ nenaŋ abô esak Yisu anêŋ athêŋ ami. Êŋ ma etak i ba i.

⁴¹“Aposel etak Sanhedlin ba ele yaiŋ ma thêlô leŋiŋmavi hathak Wapômbêŋ hayê thêlô nena nê mavi ek ewa mama hathak Yisu anêŋ athêŋ. ⁴²Ma wak nômbêŋ intu ma thêlô i unyak matheŋ anêŋ piklêvônŋ lôk lounyak lounyak ma êdônŋ avômalo ba enarŋ Abô Mavi bêŋ nena Yisu ma Mesia atu.

Etak anyô bahenŋvi ba lahavuju ek nênem aposel sa

6 ¹“Avômalo êvhaviŋ ilumbak ba êv liŋ siŋ, êŋ ma avômalo Israe vi atu ba êvhaviŋ ba enarŋ abô Glik, etatale avômalo Israe vi atu ba êvhaviŋ ba enarŋ abô Hiblu. Ba enarŋ, “Wak nômbêŋ intu ba ibi nôm sam ma miŋ evani yêlôaniŋ avi tôp iniŋ sam ami.” ²Êŋ ma aposel laumiŋ ba lahavuju takatu elam nê êvhaviŋ sapêŋ ethak doŋtom ma enarŋ, “Miŋ mavi ek yêlô natak ku nanaŋ Wapômbêŋ anêŋ abô ma nandum ku nambi nôm sam ami. ³Aêŋ ba, aiyaŋ thêlô, nômbôlêm môlônim anyô lôkawk bahenŋvi ba lahavuju takatu ba Lovak Matheŋ hava kapôlônŋiŋ siŋ ek nanêm ku êŋ êndêŋ i. ⁴Êŋ ma tem yêlô hatôm namô tiŋiŋ ek nateŋ mek lôk nanaŋ Wapômbêŋ anêŋ abô lôk nandônŋ avômalo.”

^d 5:36 Ap 21:38 ^e 5:40 Ap 4:18 ^f 5:41 Mat 5:10-12; 1Pi 4:13 ^g 6:1 Ap 4:35

⁵Avômalô sapêḅ elañô abô êḅ ma leḅḅḅmavi. Ma etak Stiven, yani anyô hêvhaviḅ lôklokwaḅ lôk Lovak Matheḅ hava yani kapô siḅ, ma Pilip lôk Plokulus ma Nikano lo Timon ma Pamenas lo Nikolas, yani ma anyô Antiok atu bôk habitak hayô avômalô Israeḅ iniḅ êvhaviḅ kapô vêm ma hêvhaviḅ Yisu. ⁶Ewa ḅê êḅ ba i hadêḅ aposel. Ma aposel etak baheḅḅḅ hayô hêk i ma eteḅ mek hathak i.

⁷Aêḅ ba Wapômbêḅ anêḅ abô hi ba hi. Ma avômalô anêḅ Jelusalem takatu ba êvhaviḅ ilumbak hi ba hi. Ma ḅê êbôk da bêḅ anôḅ êvhaviḅ ba esopa Yisu haviḅ.

Evaloḅ Stiven

⁸Ma Wapômbêḅ habi anêḅ wapôm sam ba hêv lôklokwaḅ bêḅ anôḅ hadêḅ Stiven. Ba intu Stiven hathak hadum nômbithi lôk lavôḅḅḅ lomaloma hêk avômalô malêvôḅ. ⁹Ma doḅtom ḅê doho êpôlik hathak yani. ḅê êḅ iniḅ unyak yeḅ ma elam nena, “ḅê takatu ba bôk iniḅ alaḅ hêv athêḅ ku vê hêk i ma êmô oyaḅ haviḅ i”. Thêlô sapêḅ ma avômalô Israeḅ, doho anêḅ Sailini ma doho anêḅ Aleksandlia ma doho anêḅ plovinas Silisia lo Esia. Ma ḅê takêḅ êkôki hathak Stiven anêḅ abô. ¹⁰Ma doḅtom Lovak Matheḅ hêv auk mavi hadêḅ Stiven ba miḅ hatôm nêḅmô anêḅ abô lu ami.

¹¹Êḅ ma thêlô eyenak ba i ibi anyô doho leḅḅḅ liḅ ek nenaḅ nena, “Yêlô bôk alaḅô ôpêḅ hanaḅ abôma hathak Mose lo Wapômbêḅ.”

¹²Aêḅ ba thêlô ibi avômalô lôk ḅê bêḅbêḅ ma ḅê lôkauk hathak abô balabuḅ leḅḅḅ liḅ. Ma i evaloḅ Stiven ba ewa ba i êdô hamiḅ Sanhedlin maleḅḅḅ. ¹³Ma êv anyô doho ek nenaḅ abôyaḅ esak yani. Ba enaḅ, “Wak nômbêḅ intu ma ôpêḅtêk hathak hanaḅ abô kambom hathak unyak matheḅ lôk Mose anêḅ balabuḅ. ¹⁴Yêlô alaḅô yani hanaḅ, ‘Yisu anêḅ Nasalet tem indiniḅ unyak matheḅ êntêk ma injik Mose anêḅ kobom sêbôk ba hêv hadêḅ alalô liliḅ.’”

¹⁵Ma ḅê nômbêḅ atu ba êmô Sanhedlin ititiḅ Stiven lôklokwaḅ ma êyê thohavloma lêk hatôm aḅela te.

Stiven hanaḅ abô hadêḅ Sanhedlin

7 ¹Ma anyô bêḅ habôk da hanaḅ, “Abô takêḅ ma avanôḅ e?”

²Ma Stiven hanaḅ, “Aiyaḅ thêlô lo wakamik thêlô, nodañô yenaḅ abô! Sêbôk atu ba alalôaniḅ bumalô Ablaham hamô Mesopotemia denaḅ ma miḅ hi Halan ami, ma Wapômbêḅ lôkmaḅḅḅḅ hayô ek yani. ³Ma hanaḅ, ‘Otak anêḅ pik lôk avômalô ma nu pik atu ba tem yaḅḅḅik thô êndêḅ o.’”

^h 6:7 Ap 2:41; 16:5 ⁱ 6:10 Luk 21:15 ^j 7:2 Stt 11:31; 15:7 ^k 7:3 Stt 12:1

⁴“Êṅ ma hatak Kaldia iniṅ pik ba hi hamô Halan. Vêm ba lambô hama ma Wapômbêṅ hêv yani ba halêm pik êntêk atu lêk alalô amô. ⁵“Ma wak êṅ ma Wapômbêṅ miṅ hêv pik bute ek yani ami, milôk. Ma doṅtom havak abô nena embeṅ yam ma tem yani lôk anêṅ limi neja pik bêṅ êṅ lôkthô. Waklavôṅ atu ba Wapômbêṅ hanaṅ abô takêṅ ma Ablaham nakaduṅ mi denaṅ. ⁶“Ma doṅtom Wapômbêṅ hanaṅ nena, ‘Anêm libumi tem nêmo êtôm ṅê masôm êmô malak yaṅ iniṅ pik. Ma ṅê pik êṅ tem nimbitak thêlôniṅ alaṅ ba nênem malaiṅ êndêṅ i êtôm sondabêṅ 400. ⁷“Vêm ma tem yanêm vovaṅ êndêṅ alaṅ takêṅ. Ma embeṅ yam ma tem netak pik yaṅ êṅ ma nêbônêlêm pik êntêk ma nênem yeṅ êndêṅ ya.’ ⁸“Vêm ma Wapômbêṅ havak abô haviṅ Ablaham ba hêv tabô neṅgothe kupik vê hadêṅ yani. Ma haveṅ yam ma Ablaham habitak Aisak anêṅ lambô ma hatôm wak baherṅvi ba lahavulô ma haṅgothe Aisak anêṅ kupik vê. Vêm ma Aisak habitak Jekop anêṅ lambô, ma Jekop habitak hatôm bumalô laumiṅ ba lahavuju takatu iniṅ lambô. Ma thêlô sapêṅ esopa tabô atu ba hêv.

⁹“Bumalô thêlô leṅiṅdaṅ hathak Josep ba intu êv hadêṅ ṅê loṅ buyaṅ ba êv vuli ba intu anyô Ijip te habitak Josep anêṅ alaṅ. Ma doṅtom Wapômbêṅ hamô haviṅ yani ba ¹⁰“hêv yani bulubiṅ hathak malaiṅ lomalama. Ba hêv auk mavi hadêṅ Josep ek indum Ijip iniṅ kiṅ Pelo lamavi esak yani. Ba intu hatak yani ek imbitak anyô bêṅ ek eyabiṅ Ijip lôk anêṅ unyak lôkmanṅiṅ sapêṅ.

¹¹““Haveṅ yam ma bôm bêṅ lôk malaiṅ lomalama habitak Ijip lo Kenan iniṅ loṅ sapêṅ ba bumalô thêlô miṅ hatôm nêpôm nômi ami. ¹²Ma Jekop halaṅô nena nômi hamô Ijip. Êṅ ma hêv bumalô thêlô ba i mōṅ anōṅ. ¹³“Ma i bôlōṅ yaṅ, ma Josep hanaṅ yanida bêṅ hadêṅ iviyaṅ. Ma Pelo halaṅô nena Josep anêṅ lambô lôk iviyaṅ êmô. ¹⁴“Êṅ ma Josep hêv abô ek lambô Jekop lôk anêṅ avômalô sapêṅ nêlêm. Thêlô hatôm 75. ¹⁵“Ma Jekop halôk ba hi Ijip ba hamô aleba hama ma bumalô thêlô ema haviṅ. ¹⁶“Ma ewa iniṅ kupik ba i elav hêk malak Sekem. Siô êṅ ma Ablaham bôk hêv vuli hêk Hamol anêṅ nali.

¹⁷“Waklavôṅ atu ba Wapômbêṅ bôk havak abô haviṅ Ablaham lêk habobo injik anōṅ, êṅ ma alalôaniṅ avômalô lêk ilumbak ba êv liṅsiṅ êmô Ijip. ¹⁸“Vêm ma kiṅ yaṅ habitak anêṅ Ijip ba hathôṅ Josep paliṅ. ¹⁹“Ôpêṅ hasau alalôaniṅ avômalô ba hêv malaiṅ hadêṅ bumalô thêlô lôk hanaṅ lôklokwaṅ nena neja avômena kasek ende yaiṅ ma nimbi i ni ek nema.

¹ 7:4 Stt 11:31–12:5 ^m 7:5 Stt 12:7; 15:18; 17:8 ⁿ 7:6 Stt 15:13-14; Kis 12:40

^o 7:7 Kis 3:12 ^p 7:8 Stt 17:9-14; 21:4 ^q 7:9 Stt 37:11,28; 39:2,21-23 ^r 7:10 Stt 41:37-44

^s 7:11 Stt 41:54; 42:1-2 ^t 7:13 Stt 45:1-4,16 ^u 7:14 Stt 45:9-11; 46:27 ^v 7:15 Stt 46:1-7;

49:33 ^w 7:16 Stt 23:2-20; 33:19; Jos 24:32 ^x 7:17 Kis 1:7 ^y 7:18 Kis 1:8

^z 7:19 Kis 1:11-22

20^a “Êṅ ma Mose talêbô havathu yani, ma yani amena mavi hêk Wapômbêṅ ma. Ma hatôm ayôn lô ma eyabiṅ yani hamô lambô anêṅ unyak. 21^b Vêṅ ma êdô yani hamô yaiṅ ma Pelo nalavi hawa ba hi hayabiṅ yani hatôm anêṅ namalô. 22 Ma Mose hathak unyak ba êdônṅ yani hathak avômalô Ijip iniṅ auk mavi sapêṅ. Anêṅ abô lôk ku ma lôklokwaṅ anônṅ.

23 “Mose anêṅ sondabêṅ hatôm 40 ma lahaviṅ ni ek êṅjê anêṅ avômalô Israeḷ. 24^c Ma hayê Ijip te habuliṅ Israeḷ yaṅ. Êṅ ma hêv Israeḷ êṅ sa ba hik anyô Ijip atu anêṅ kambom liliṅ ba hik ôpêṅ vônô. 25 Ma lahabi nena tem anêṅ avômalô neyala nena Wapômbêṅ hêv yani ek nêṅ thêlô bulubiṅ. Ma doṅtom mi. 26 Haviyô hayaṅ ma Mose hi ma hayê anyô Israeḷ ju ik i. Ma hadum ek nêṅ thai thêvô ek leṅṅimbiṅ i ba hanaṅ, ‘Ai, mamu ṅê loyaṅ. Ma uik am eka?’

27 “Ma doṅtom ôpatu ba habuliṅ yaṅ hathô Mose pônṅêṅ ba hanaṅ, ‘Opalê hatak o hatôm yêlôaniṅ anyô bêṅ lôk anyô nindum abô esak? 28^d Tem nuṅgwik ya vônô êtôm wakbôk ba huik Ijip alaṅ vônô e?’ 29^e Mose halaṅ abô êṅ ma hasôv ba hi hamô Midian iniṅ pik hatôm anyô masôm. Ma hawa nakaduṅ ju.

30^f “Sondabêṅ 40 hale ba hi ma aṅela te hayô ek Mose hêk loṅ thiliv habobo dum Sainai. Aṅela êṅ hamô atum atu ba hathaṅ hamô alokwaṅ yaônate kapô. 31 Mose hayê ma hasoṅ kambom. Ma hi habobo ek êṅjê katô, êṅ ma Anyô Bêṅ hanaṅ nena, 32 ‘Ya libumi iniṅ Wapômbêṅ, Ablaham lo Aisak ma Jekop iniṅ Wapômbêṅ.’ Êṅ ma Mose hakô kambom ba halowaliṅ ba miṅ hatôm êṅjê ami.

33 “Ma Anyô Bêṅ hanaṅ hadêṅ yani, ‘Ômbi anêṅ vem bokṅgôp thô. Loṅ êntêk ba humiṅ ma loṅ matheṅ. 34 Yahayê kambom takatu ba Ijip idum hathak yenaṅ avômalô. Ma lêk yahalaṅô iniṅ asêṅ ba êntêk yahalêṅ ek yanêṅ thêlô vê. Aêṅ ba ôlêṅ ek yanêṅ o ba ondenu Ijip esak loṅbô.’

35^g “Mose intu bôk thêlô êpôlik hathak ba enaṅ nena, ‘Opalê hatak o hatôm yêlôaniṅ anyô bêṅ lôk anyô nindum abô esak?’ Ma doṅtom hathak aṅela atu ba Mose hayê hatôm atum ba hathaṅ hamô alokwaṅ thaṅaṅ, Wapômbêṅ da hatak yani ek imbitak iniṅ anyô bêṅ lôk nêṅ thêlô bulubiṅ. 36^h Mose hawa thêlô vê hêk Ijip ba hi ma hadum nômbithi lôk lavônṅ hêk Ijip lôk ṅgwêk Thalaleṅ ma loṅ thiliv hatôm sondabêṅ 40.

37ⁱ “Êntêk ma Mose atu ba hanaṅ hadêṅ avômalô Israeḷ nena, ‘Wapômbêṅ tem etak môlôda te ba imbitak plopet. Ma tem enaṅ Wapômbêṅ anêṅ abô êtôm êntêk ba lêk yahaṅaṅ hadêṅ môlô.’ 38^j Yani êṅ intu hamô haviṅ bumalô takatu ba ethak doṅtom êmô loṅ thiliv. Ma

^a 7:20 Kis 2:2 ^b 7:21 Kis 2:3-10 ^c 7:24 Kis 2:11-15 ^d 7:28 Kis 2:14 ^e 7:29 Kis 2:21-22; 18:3-4 ^f 7:30-34 Kis 3:1-10 ^g 7:35 Kis 2:14 ^h 7:36 Kis 7:3; 14:21; Nam 14:33

ⁱ 7:37 Lo 18:15 ^j 7:38 Kis 19:3

hathak ba hi dum Sainai ma aŋela hanaŋ abô hadêŋ yani. Ma hawa Wapômbêŋ anêŋ abô takatu ba hêv lôkmala ek nêŋ êndêŋ alalô.

³⁹“Ma doŋtom bumalô thêlô êpôlik hathak anêŋ abô. Lôk êdô yani ma ik kapôlônŋij liliŋ hale hi Ijip hathak loŋbô. ⁴⁰^kMa enaŋ hadêŋ Alon nena, ‘Opesaŋ ngôk doho ek endom yêlô. Mose atu ba hawa yêlô vê hêk Ijip ba alêm lêk hi doho ba yêlô athôn paliŋ.’ ⁴¹^lAêŋ ba intu epesaŋ bokmaŋkao map te anêŋ dahô ba êv da hadêŋ yani. Ma eŋgabôm nôŋ lôk eloyeŋ bêŋ ek êv athêŋ bêŋ hadêŋ nôŋ atu ba epesaŋ hathak baheŋij. ⁴²Ba intu Wapômbêŋ havôliŋ dôŋ hadêŋ thêlô ba hatak thêlô ek nêŋem yeŋ êndêŋ wak lo ayôn ma vuliŋ. Hatôm bôk eto hêk plopet iniŋ kapya nena,

“Sêbôk atu ba môlô Israeŋ

ômô sondabêŋ 40 hamô loŋ thiliv,

osoŋ nena uik bokmaŋkao lôk boksipsip ba ôêv hatôm da hadêŋ
ya e? Milôk.

⁴³ Môlô bôk owa unim ngôk Molek anêŋ malak yeŋ

lôk ngôk Lepaŋ anêŋ vuliŋ dahô,

ma ngôk dahô takatu ba opesaŋ ek nôŋem yeŋ êndêŋ.

Aêŋ ba intu tem yanêm môlô vê ba unu Babilon vidôm doho.’

Amos 5:25-27

⁴⁴“Sêbôk atu ba bumalô thêlô êmô loŋ thiliv ma malak yeŋ hamô haviŋ thêlô hatôm tabô. Thêlô elav malak yeŋ êŋ hatôm Wapômbêŋ hanaŋ hadêŋ Mose nena endav aêŋ, lôk hatôm dahô atu ba Mose hayê.

⁴⁵^mVêm ma Josua halom thêlô ba ewa avômalô takatu ba Wapômbêŋ haliti i ba i iniŋ pik. Ma iniŋ bumalô bôk êv malak yeŋ êŋ hadêŋ i ba ewa ba i pik lukmuk êŋ haviŋ i. Ma êmô pik êŋ aleba Devit habitak.

⁴⁶ⁿWapômbêŋ lamavi hathak Devit. Ma Devit hateŋ mek ek endav malak yeŋ ek Jekop anêŋ Wapômbêŋ êmô. ⁴⁷^oMa doŋtom nakaduŋ Solomon halav unyak êŋ.

⁴⁸“Ma Wapômbêŋ Lôkmaŋgiŋ miŋ hathak hamô unyak atu ba anyô elav ami. Hatôm plopet te bôk hanaŋ:

⁴⁹“Wapômbêŋ hanaŋ nena,

‘Leŋ ma yenaŋ balê atu ba yahayô hamô hatôm kiŋ,

ma pik ma yenaŋ balê yaôna ek yahatak yaveŋkapô hayô hamiŋ.

Ma môlô udum ek nodav unyak alê te ek ya?

Ma tem yamô êsê ek yanja lovak?

⁵⁰ Ek malê nena yada yahapesaŋ nôŋkama takêŋ sapêŋ. Avanônŋ e?’

Aisaia 66:1-2

⁵¹^p “Môlô ŋê lemimôndônŋ kôtônŋ. Môlô kapôlômim ma thektheke hatôm ŋê daluk. Wak nômbêŋ intu ma môlô ôpôlik hathak Lovak Matherŋ anêŋ

^k 7:40 Kis 32:1 ^l 7:41 Kis 32:2-6 ^m 7:45 Jos 3:14-17 ⁿ 7:46 2Sml 7:1-16

^o 7:47 1Kij 6:1-38 ^p 7:51 Ais 63:10

abô hatôm libumi taksêbôk. ⁵² Môlônim libumi bôk idum kambom hadên plopet sapên! Ma plopet takatu ba bôk enaḡ nena Anyô Thêthôn atu tem êlêm ma ik i pôpônô haviḡ. Ma lêk môlô onaḡ ôpênḡda bêḡ haviḡ ba uik vônô. ⁵³ Môlô ma ḡê takatu ba bôk owa Wapômbên anên abô balabuḡ takatu ba aḡela êv, ma doḡtom miḡ osopa ami.”

Ik Stiven hathak valu ba hama

⁵⁴ Thêlô elanḡ abô êḡ ma leḡiḡmaniḡ kambom hadên Stiven ma ethaḡ veḡiḡbôlêk lokwaḡ loḡ. ⁵⁵ Ma doḡtom Lovak Matherḡ hadum ku lôklokwaḡ hamô Stiven kapô ba yani hayê leḡ lôklokwaḡ ma hayê Wapômbên anên deda lôkmaḡḡiḡ lôk Yisu hamiḡ Wapômbên baḡ vianônḡ. ⁵⁶ Êḡ ma hanaḡ nena, “Ôḡḡô! Yahayê leḡ abyanaḡ ba Anyô Anên Nakaduḡ atu hamiḡ Wapômbên baḡ vianônḡ.”

⁵⁷ Êḡ ma thêlô ibi leḡiḡôndônḡ siḡ ma elam kaêk lôklala bomaḡ ma elanḡviḡ ba i evaloḡ Stiven. ⁵⁸ Ma êvôn yani hale malak lôḡ viyaiḡ ma ik yani hathak valu. Iḡê takatu ba bôk enaḡ yani bêḡ, ibi iniḡ kwêv daim thô ba êdô hamô anyô muk te anên valuvi ek eyabiḡ. Ôpên anên athên nena Sol.

⁵⁹ Ik Stiven hathak valu ma yani hateḡ mek nena, “Anyô Bêḡ Yisu, onḡa yadahôlônḡ.” ⁶⁰ Ma yani hêv yak ba habi vadônḡ halôk pik ma halam nena, “Anyô Bêḡ, miḡ ombaloḡ iniḡ kambom êntêk viyaḡ loḡ ami.” Halam aên ma hama.

8 ¹⁻² Ma Sol hayê nena ik Stiven vônô ma hêv lamavi. Ma ḡê vi atu ba esopa Wapômbên anên lahaviḡ elav yani lôk kapôlônḡiḡ malaiḡ kambom.

Sol habuliḡ avômalô êvhaviḡ

Hadên wak êḡ ba hi ma êv malaiḡ lomaloma hadên avômalô êvhaviḡ anên Jelusalem. Êḡ ma êsôv mayaliv ba i hadên loḡ bêḡ Judia lo Samalia. Ma aposel iyom êmô Jelusalem denaḡ. ³ Êḡ ma Sol hadum ek imbuliḡ avômalô êvhaviḡ. Yani hi lounyak lounyak ba havalonḡ anyô lo avi ba havôn i ba hatak i hamô koladônḡ.

Pilip hi Samalia

⁴ Ma avômalô takatu ba êsôv mayaliv ba i ma enaḡ Wapômbên anên Abô Mavi haveḡ loḡ nômbên atu ba êyô. ⁵ Ma Pilip hi hayô malak bêḡ te anên Samalia ba hanaḡ abô hathak Yisu nena yani ma Mesia atu. ⁶ Avômalô bêḡ anônḡ elanḡ Pilip anên abô ba êyê lavônḡiḡ lôk nômbithi takatu ba hadum, ba intu elanḡ anên abô takatu ba hanaḡ katô. ⁷ Ma Pilip hêv ḡḡok kambom

^ḡ 7:52 Mat 23:31 ^ˆ 7:55 Sng 110:1 ^ˆ 7:56 Kol 3:1 ^ˆ 7:60 Luk 23:34 ^ˆ 8:3 Ap 9:1,13; 22:4; 26:9-11

bêṅ anôṅ vê hêk avômalô, ma ṅgôk takêṅ elañ ba enḡgaliak lôklokwaṅ ba ele yaiṅ ba i. Ma hadum ṅê ivuviṅ lôk ṅê veṅiṅ kambom bêṅ anôṅ mavi hathak loṅbô. ⁸Aêṅ ba avômalô malak bêṅ êṅ leṅiṅmavi bêṅ anôṅ.

Saimon anyô lôk ṅgôk soṅgoṅ

⁹Anyô te hamô malak bêṅ êṅ ba anêṅ athêṅ nena Saimon. Yani ma anyô lôk ṅgôk soṅgoṅ ba hadum anêṅ aloyak hamô loṅ êṅ sondabêṅ bêṅ anôṅ ba avômalô Samalia êyê ba eson kambom. Ma yani hathak habam yanida nena, “Ya anyô lôk athêṅ.” ¹⁰Ma avômalô lôk athêṅ bêṅ lôk athêṅ yaô ethak ititiṅ yani ba enañ nena, “Yani intu ma Wapômbêṅ anêṅ lôklokwaṅ atu ba elam nena Lôklokwaṅ Bêṅ.” ¹¹Wak bêṅ anôṅ ma yani hadum nôṃ takêṅ ba intu avômalô esopa yani ek êyê anêṅ aloyak takatu ba hadum ba nômbithi hathak habitak lôbôlôṅ. ¹²Ma doṅtom Pilip hayô ba hanaṅ Abô Mavi hathak Wapômbêṅ anêṅ loṅ lôkliṅyak lôk Yisu Kilisi anêṅ athêṅ. Êṅ ma anyô lo avi bêṅ anôṅ êvhaviṅ ba ithik ṅañ. ¹³Ma Saimon hêvhaviṅ haviṅ ba ithik yani halôk ṅañ. Ma hasopa Pilip haveṅ loṅ nômbêṅ atu ba yani hi ek hayê lavôṅiṅ lôk nômbithi lomalomata takatu ba Pilip hadum. Êṅ ma hasoṅ kambom.

¹⁴Aposel anêṅ Jerusalem elañô nena avômalô Samalia lêk êvhaviṅ Wapômbêṅ anêṅ abô. Êṅ ma êv Pita lo Jon ba i hadêṅ thêlô. ¹⁵⁻¹⁶Thai êyô ma elañô nena avômalô Samalia takatu ba bôk êvhaviṅ lo ithik ṅañ hathak Anyô Bêṅ Yisu anêṅ athêṅ, ma doṅtom miṅ ewa Lovak Matheṅ ami. Êṅ ma thai eteṅ mek ek thêlô neja Lovak Matheṅ. ¹⁷Etak bahen hayô hêk thêlô, ma Lovak Matheṅ hayô hamô i.

¹⁸Saimon hayê aposel ju atu etak baheniṅ hayô hêk avômalô ma Lovak Matheṅ hayô hamô i. Êṅ ma hadum ek nêṃ valuseleṅ êndêṅ thai ba hanaṅ, ¹⁹“Nônêṃ lôklokwaṅ intu êndêṅ ya imbiṅ ek yahatak yabaheṅ hayô hêk anyô te, ma ôpêṅ tem enja Lovak Matheṅ.”

²⁰Ma Pita hanaṅ nena, “Aisê? Hoson nena hatôm nêṃ Wapômbêṅ anêṅ wapôm vuli e? O nêṃ yak ba nu loṅ atum imbiṅ anêṃ valu! ²¹O miṅ hatôm undum Wapômbêṅ anêṅ ku êntêk imbiṅ yêlô ami. Mi anôṅ! Kapôlôm miṅ thêthôn hêk Wapômbêṅ ma ami. ²²Aêṅ ba onde kapôlôm liliṅ ma otak anêṃ kambom êṅ. Ma oteṅ mek êndêṅ Anyô Bêṅ ek etak anêṅ kapô esak anêṃ kambom takatu ba havuṅi hêk kapôlôm. ²³Yahayê nena kapôlôm putup hathak kambom lomalomata ma kambom anêṅ lôklokwaṅ havalon o loṅ majaṅ bomaṅ.”

²⁴Ma Saimon hanaṅ nena, “Noten mek êndêṅ Anyô Bêṅ esak ya ek malaiṅ takatu ba honañ miṅ êpôm ya ami.”

²⁵Ma Pita lo Jon enañ Anyô Bêṅ anêṅ abô bêṅ lôk enañ hathak nôṃ takatu ba bôk êyê. Vêṃ ma êvoi Jerusalem hathak loṅbô ba enañ Abô Mavi bêṅ haveṅ Samalia iniṅ malak nenanena.

^v 8:17 Ap 19:6

Pilip lo anyô Itiopia te

26 Ma Anyô Bêñ anêñ aŋela hanañ hadêñ Pilip, “Umbiyô ma ôndôk ba nu tamu loŋôndê atu ba hatak Jelusalem ma hi Gasa, loŋ êñ ma loŋ thiliv.”
27 Êñ ma Pilip haviyô ma hasopa loŋôndê êñ ma hayê anyô Itiopia te, yani ma anyô bêñ atu ba hayabiñ Itiopia iniñ kwin Kandas anêñ valuselen. Ôpêñ bôk êvê thalôk vê ek indum anêñ ku. Ma hi Jelusalem ek hêv yeñ hadêñ Wapômbêñ. 28 Vêma ma hale hi anêñ loŋ hathak loŋbô. Ma hathak anêñ kalis ba hi ma hasam kapya atu ba plopet Aisaia bôk hatô. 29 Ma Lovak Matheñ hanañ hadêñ Pilip, “Nu bidonj ek kalis intu ma ombenj imbiñ.”

30 Êñ ma Pilip halanviniñ ba hi habobo kalis ma halanjo ôpatu hasam plopet Aisaia anêñ kapya. Ma Pilip hanañ hik liñ, “Hoyala abô intu ba hosam anêñ ôdônj e?”

31 Ma ôpêñ hanañ, “Tem yayala aisê? Anyôla miñ hamô ek enañ anêñ ôdônj bêñ êndêñ ya ami.”

Êñ ma hanañ nena Pilip esak anêñ kalis ba ni êmô imbiñ yani.

32 Ma Wapômbêñ anêñ abô atu ba ôpêñ hasam ma aêntêk,

“Elom yani hatôm boksipsip atu ba elom
hi ek nijik vônô.

Lôk hatôm boksipsip nakaduñ atu ba ekapiñ vuluk vê
ba bônônj iyom,

lôk miñ halan ba hanañ abô te ami.

33 Thêlô êv mama bêñ hadêñ yani,

ma miñ idum abô thêthônj hathak yani ami.

Thêlô ik yani vônô,

ba intu limi mi.”

Aisaia 53:7-8

34 Ma anyô êñ hanañ hik Pilip liñ, “Plopet êñ hanañ hathak yanida, mena anyô yañ?” 35 Êñ ma Pilip hanañ Abô Mavi bêñ anônj hathak Yisu hadêñ ôpêñ, môñ ma Aisaia anêñ abô atu ba lêk hasam vêma ma hanañ Wapômbêñ anêñ abô vi haviñ.

36-37^w Thai evenj loŋôndê aleba êyô ñañ te, ma ôpêñ hanañ hadêñ Pilip, “Nônjgô, ñañ êntêk hêk. Hatôm usik ya mena mi e?”^x 38 Êñ ma ôpêñ hanañ ek nebalonj kalis loŋ. Ma thai lôk Pilip ibup ñañ ma Pilip hathik yani. 39 Etak ñañ ma ketheñ oyañ ma Anyô Bêñ anêñ Lovak Matheñ hawa Pilip vê. Ma ôpêñ miñ hayê Pilip hathak loŋbô ami. Ma hi lôk lamavi. 40^y Ma Pilip hasonj kambom ek lêk habitak hayô Asotas. Êñ ma hi lomalak lomalak ba hanañ Abô Mavi bêñ havenj aleba hayô Sisalia.

^w 8:36-37 Ap 10:47 ^x 8:36-37 Ñê lôkawk vi enañ nena abô doho atu ba Luk hatô ma hêk denañ. Abô êñ ma aêntêk: Êñ ma Pilip hanañ, ‘Hôêvhaviñ avanônj hêk kapôlôm, êñ ma o hatôm.’ Ma yani hanañ viyañ, ‘Yahêvhaviñ Yisu Kilisi Wapômbêñ anêñ Nakaduñ.’

^y 8:40 Ap 21:8

Sol hale kapô liliŋ

9 ¹Ma Sol hanaŋ abô lôklokwaŋ denaŋ nena tem imbuliŋ lôk injik avômalô takatu ba esopa Anyô Bêŋ Yisu vônô. Ma hi hadêŋ anyô bêŋ habôk da ²ek eto kapya êndêŋ nê bêŋbêŋ takatu ba eyabiŋ Israeŋ iniŋ unyak yeŋ takatu hamô Damaskas. Kapya êŋ hanaŋ nena Sol hapôm avômalô la esopa Yisu anêŋ loŋôndê, anyô mena avi, êŋ ma embalon i ba enja ba êlêm Jelusalem êtôm nê koladôn. ³Êŋ ma hatak Jelusalem ma hi Damaskas. Ma habobo Damaskas ma ketheŋ oyaŋ ma deda bêŋ te anêŋ leŋ hatôm damak hêv ba habi hayô hêk yani. ⁴Ma hêv yak halôk pik ma halaŋô abô te halam hadêŋ yani aêntêk, “Sol, Sol, hubuliŋ ya eka?”

⁵Ma Sol hanaŋ, “Anyô Bêŋ, o opalê?”

Ma ôpêŋ hanaŋ, “Ya Yisu ôpatu ba hubuliŋ. ⁶Umbiyô ba nu malak lôŋ kapô. Ma tem nenaŋ êndêŋ o esak nôm atu ba undum.”

⁷Ma nê takatu ba eveŋ haviŋ Sol imiŋ bônôn iyom. Thêlô elanô abô, ma doŋtom miŋ êyê anyôla ami. ⁸Êŋ ma Sol haviyô ma doŋtom miŋ hatôm ênjê tak ami. Ba intu evalon yani baŋ ma edadi ba i Damaskas.

⁹Hatôm wak lô ma yani mapusip ba miŋ hayaŋ nôm lo hanum ŋaŋ ami.

¹⁰Yisu anêŋ anyô ku te hamô Damaskas ba anêŋ athêŋ nena Ananaias. Ma hayê wêŋ te atu ba Anyô Bêŋ hanaŋ hadêŋ yani nena, “Ananaias!”

Ma yani hanaŋ, “Anyô Bêŋ, ya êntêk yahamô.”

¹¹Ma Anyô Bêŋ hanaŋ hadêŋ yani, “Umbiyô ba nu Judas anêŋ unyak hêk loŋôndê atu anêŋ athêŋ nena Thêthôn. Ma onaŋ injik liŋ nena, ‘Sol anêŋ Tasus hamô mena mi e?’ Yani lêk hateŋ mek. ¹²Ma hatulak ma hayê wêŋ te nena anyô te anêŋ athêŋ nena Ananaias halêm hatak baŋ hayô hêk yani ek ênjê tak esak loŋbô.”

¹³Ma Ananaias hanaŋ viyaŋ nena, “Anyô Bêŋ, yahalaŋô abô bêŋ anôn hathak ôpêŋ. Yani hadum nôm kambom lomalom hadêŋ anêm avômalô matheŋ anêŋ Jelusalem. ¹⁴Ma nê bêŋbêŋ êbôk da êv lôklokwaŋ hadêŋ yani ba halêm loŋ êntêk ek embalon avômalô takatu ba êvhaŋiŋ anêm athêŋ.”

¹⁵Ma doŋtom Anyô Bêŋ hanaŋ hadêŋ Ananaias nena, “Nu. Bôk yahatak ôpêŋ yôv ek imbitak yenaŋ anyô ku ba enja yenaŋ athêŋ ba ni ek avômalô loŋ buyaŋ lôk iniŋ kiŋ ma avômalô Israeŋ imbiŋ. ¹⁶Ma tem yangik malaiŋ lomalom takatu ba tem êpôm yani esak yenaŋ athêŋ thô êndêŋ yani.”

¹⁷Êŋ ma Ananaias hi unyak atu kapô ma hatak baŋ hayô hêk Sol ma hanaŋ, “Aiyaŋ Sol, Anyô Bêŋ Yisu atu ba hapôm o halôk loŋôndê hêv ya ba yahalêm ek nôŋgô tak esak loŋbô lôk Lovak Matheŋ êmbôlô kapôlôm siŋ.” ¹⁸Ma ketheŋ oyaŋ ma nômla hatôm alim anêŋ kalak hagililiŋ hêk

^a 9:1 Ap 8:3 ^a 9:15 Ap 26:2; 27:24; Lom 1:5 ^b 9:16 2Ko 11:23-28

Sol madaluk. Ma hayê tak hathak loj bô. Haviyô ma Ananias hathik yani. ¹⁹Vêm ma hayaŋ nôm doho ma hawa lôklokwaŋ hathak loj bô.

Sol hanaŋ Abô Mavi hamô Damaskas

Sol hamô haviŋ Yisu anêŋ nê ku takatu ba êmô Damaskas hatôm wak doho. ²⁰Vêm ma hi Israeł iniŋ unyak yeŋ takatu ba hamô loŋ êŋ, ma hanaŋ bêŋ nena Yisu ma Wapômbêŋ anêŋ Nakaduŋ. ²¹Avômalô takatu ba elarô anêŋ abô eson kambom ba enaŋ, “Ôpêntêk ma ôpatu ba bôk habuliŋ avômalô takatu ba êvhaviŋ Yisu anêŋ athêŋ anêŋ Jelusalem e? Ma lêk halêm loŋ êntêk ek embalon thêlô êtôm nê koladôn ba enja ba ni ek nê bêŋbêŋ êbôk da, aêŋ e?” ²²Ma doŋtom Sol anêŋ lôklokwaŋ halumbak hi ba hi. Ma anêŋ abô hik thô hadêŋ avômalô Israeł takatu ba êmô Damaskas nena Yisu ma Mesia atu. Ma thêlô eson kambom ba miŋ hatôm nenaŋ abôla ami.

²³Wak bêŋ anôn hale ba hi ma avômalô Israeł anêŋ loŋ êŋ ethak doŋtom ba ibutiŋ abô ek nijik Sol vônô. ²⁴Ma doŋtom Sol halaŋô abô hathak iniŋ auk êŋ. Wak lo bôlôvôn ma nê takêŋ eyabiŋ malak lôn êŋ anêŋ badêŋ abôlêk ek nijik yani vônô. ²⁵Ma doŋtom bôlôvôn te ma Sol anêŋ nê ku ewa yani ba etak halôk vak sam bêŋ te kapô. Ma êlêlô halôk badêŋ anêŋ loŋ lovak te ba hi tamu badêŋ vyaŋ.

Sol hi Jelusalem

²⁶Vêm ma Sol hi Jelusalem. Hayô ma lahaviŋ êmô imbiŋ avômalô êvhaviŋ, ma doŋtom thêlô sapêŋ êkô ek yani lôk miŋ êvhaviŋ nena yani ma Yisu anêŋ anyô ku te ami. ²⁷Ma doŋtom Banabas hawa Sol ba hi hayô ek aposel. Ma hanaŋ abô hathak Sol nena bôk hayê Anyô Bêŋ halôk loŋondê ma Anyô Bêŋ hanaŋ abô hadêŋ yani. Ma hanaŋ nena Sol hamô Damaskas ma hanaŋ abô lôklokwaŋ hathak Yisu anêŋ athêŋ ma miŋ hakô ami. Ma aposel êvhaviŋ anêŋ abô. ²⁸Aêŋ ba Sol hamô haviŋ i. Ma hi ba halêm hamô Jelusalem kapô ma hanaŋ abô bêŋ hathak Anyô Bêŋ anêŋ athêŋ ma kô mi. ²⁹Ma yani hi hanaŋ abô haviŋ avômalô Israeł takatu ba ethak enaŋ abô Glik. Ma hawa iniŋ auk vose ek nênimimbiŋ Yisu. Ma doŋtom thêlô leŋiŋmaniŋ ba idum ek nijik yani vônô. ³⁰Ma abô êŋ hi hapôm nê êvhaviŋ. Ba intu ewa yani ba i Sisalia ma etak halôk yeŋ te ek ni Tasus.

³¹Êŋ ma avômalô êvhaviŋ anêŋ Judia lo Galili ma Samalia êmô labali ba miŋ anyôla hêv malaiŋ hadêŋ i ami. Ma thêlô ibitak lôklokwaŋ ma Lovak Matheŋ havatho thêlô kapôlônŋ loŋ. Thêlô êmô Anyô Bêŋ vibiŋ ma êbô anêŋ athêŋ. Ma avômalô êvhaviŋ ilumbak hi ba hi.

Pita hadum anyô havuviŋ te mavi

³²Pita hi haveŋ lomalak lomalak. Ma wak te ma hi ek ênjê avômalô matheŋ anêŋ Lida. ³³Loŋ êŋ ma hapôm anyô te ba anêŋ athêŋ nena

^c 9:21 Ap 8:3 ^d 9:22 Ap 18:28 ^e 9:25 2Ko 11:32-33 ^f 9:26 Gal 1:17-19 ^g 9:27 1Ko 9:1

Ainias. Yani kupik bôk havuviņ ma hêk biņ iyom hatôm sondabêņ baheņvi ba lahavulô. ³⁴Ma Pita hanaņ, “Ainias, Yisu Kilisi lêk hadum o mavi. Umbiyô ma umbuvi anêm yêm.” Ma ketheņ oyaņ ma haviyô. ³⁵Êņ ma avômalô Lida lôk Salon sapêņ êyê yani, ma ele i liliņ ba esopa Anyô Bêņ.

Pita hik avi ŋama te liņ

³⁶Anêņ Jopa ma avi êvhaviņ te ba anêņ athêņ nena Tabita, ma hathak abô Glik nena Dokas. Wak nômbêņ intu ma yani hadum kobom mavi lomaloma lôk hêv avômalô siv sa. ³⁷Pita hamô Lida denaņ ma Dokas hapôm lijiņ ba hama. Ma ithik anêņ kupik ba êdô hêk unyak kapô te atu ba hêk daku vuliņ. ³⁸Jopa hamô habobo Lida ba intu avômalô êvhaviņ elañô nena Pita lêk hamô Lida, êņ ma êv anyô ju ba i hadêņ yani ma enaņ lôklokwaņ nena, “Ôlêm ketheņ!”

³⁹Êņ ma Pita hi haviņ thai ba êyô Jopa. Ma ewa yani ba i unyak kapô ali atu ba hêk daku vuliņ. Avi tôp bêņ anôņ êmô unyak kapô êņ ba elañ. Thêlô ekalabu Pita siņ ma ewa iniņ kwêv thilibuņ lôk sôp takatu ba Dokas bôk hamô ma hadu ba hêv hadêņ i ma ik thô hadêņ yani.

⁴⁰Ma Pita hanaņ ba avômalô sapêņ ele yaņ ba i. Ma halek vadôņ lêlô ma hateņ mek. Vêm ma hik i liliņ hadêņ avi ŋama êņ ma hanaņ, “Tabita, umbiyô.” Ma madaluk hakyav ba hayê Pita ma haviyô hamô. ⁴¹Ma Pita havalon baņ ma hêv yani liņ haviyô hamiņ. Ma halam avômalô mathenj lôk avi tôp takatu ba êlêm. Ma hik thô nena yani lêk haviyô lôkmala hathak loņbô.

⁴²Abô hathak nôm atu ba Pita hadum halaņviņ haveņ Jopa iniņ loņ sapêņ ba avômalô bêņ anôņ êvhaviņ Anyô Bêņ Yisu. ⁴³Ma Pita hamô Jopa sonda doho haviņ Saimon, ôpatu ba hapesaņ nômkama hathak alim kupik.

Konilias halam Pita

10 ¹Anyô Lom te hamô Sisalia ba anêņ athêņ nena Konilias. Yani ma anyô vovak laik te ba hayabiņ ŋê vovak ôdôņ te hatôm 100 takatu ba êmô Lom iniņ ŋê vovak kapô ba elam i nena Ijê Vovak Itali. ²Yani ma anyô hêv lêlê ek esopa Wapômbêņ anêņ lahaviņ. Ba yani lôk vênj lôk nali ethak êmô Wapômbêņ vibij. Yani hathak hêv valuseļeņ bêņ anôņ hadêņ Israeļ iniņ avômalô siv, ma wak nômbêņ intu ma hathak hateņ mek. ³Wak te hatôm 3 kilok yaņsiņ ma hayê wêņ te nena Wapômbêņ anêņ aņela te halêm ma hanaņ, “Konilias!”

⁴Ma Konilias hatitiņ aņela êņ lôklokwaņ ba hakô kambom ma hanaņ, “Anyô Bêņ, aisê?”

Ma aņela hanaņ, “Anêm mek nômbêņ atu ba hoteņ lôk wapôm takatu ba hôv hadêņ avômalô siv, lêk habitak hatôm da mavi hêk Wapômbêņ ma. ⁵Aêņ

ba nêḡ anyô doho ba ini Jopa ek neja anyô te anêḡ athêḡ nena Saimon, ma athêḡ yaḡ nena Pita ba nêlêm. ⁶Ôpêḡ hamô haviḡ anêḡ wase Saimon, ôpatu ba hapesaḡ nômkama hathak alim kupik. Anêḡ unyak hamô habobo ḡgwêk daḡ.”

⁷Aḡela hanaḡ abô takêḡ yôv ma hi. Êḡ ma Konilias halam anêḡ anyô ku ju lôk anyô vovak te atu ba hêk lêlê ek esopa Wapômbêḡ. Ôpêḡ ma Konilias anêḡ anyô hamô haviḡ yani. ⁸Ma Konilias hanaḡ abô takêḡ sapêḡ hadêḡ thêlô yôv, ma hêv i ba i Jopa.

Pita hayê wêḡ te

⁹Haviyô hayaḡ anêḡ wاكلêvônḡ biḡ ma thêlô lêk ebobo nêyô malak bêḡ Jopa. Ma wakma êḡ iyom ma Pita hathak unyak vôv atu ba kalônḡ ek eteḡ mek. ¹⁰Ma hama kisi ba lahaviḡ enjaḡ nôḡ. Ma doḡtom êpôpêk nôḡ denaḡ ba ma hatulak ma hayê wêḡ te aêntêk. ¹¹Leḡ abyaḡ ma nôḡla hatôm sôp bêḡ te ba ibutiḡ anêḡ daḡ ayova loḡ ma êlêlô halôk ba halêm. ¹²Sôp êḡ kapô ma alim lomaloma hamô. Alim doho eveḡ hathak veḡiḡ lo baheḡiḡ ma vi êyêyê hathak bôbôḡiḡ ma vi ma menak leḡlêvônḡ. ¹³Ma abô te halêm hadêḡ yani nena, “Pita, umbiyô. Nuḡgwik ba noḡgwaḡ.”

¹⁴^hMa Pita hanaḡ, “Anyô Bêḡ, ya milôk. Nôm takêḡ ma balabuḡ hanaḡ nena lelaik ba miḡ bôk yahaḡ ami.”

¹⁵ⁱMa abô êḡ hanaḡ hathak loḡbô nena, “Nôm takatu ba Wapômbêḡ hadum ba habitak mabuḡ ma miḡ onaḡ nena lelaik ami.”

¹⁶Nôm êḡ habitak hatôm bôlônḡ lô ma ketheḡ oyaḡ ma sôp lôk alim takêḡ hathak leḡ hathak loḡbô ba hi.

¹⁷Ma Pita lahabi wêḡ êḡ anêḡ ôdônḡ denaḡ ma ḡê takatu ba Konilias hêv i ba êlêm êyô. Thêlô êbôlêm Saimon anêḡ unyak aleba êyô imiḡ unyak abôlêk. ¹⁸Ma elam nena Saimon atu ba elam nena Pita hamô mena mi e?

¹⁹Ma Pita lahabi wêḡ atu denaḡ ma Lovak Matheḡ hanaḡ, “Ondaḡô, anyô lokwaḡlô êbôlêm o eveḡ. ²⁰Ba intu nu tamu pik. Ma miḡ ôkô ek nu imbiḡ thêlô ami. Mi, yahêv thêlô ba êlêm ba intu nu imbiḡ i.”

²¹Ma Pita habup ma hanaḡ, “Ya ôpatu ba môlô ôbôlêm êḡ êntêk. Môlô ôlêm eka?”

²²Ma thêlô enaḡ, “Konilias hêv yêlô ba alêm. Yani ma Lom iniḡ anyô vovak laik te. Yani ma anyô thêthônḡ ba hathak hamô Wapômbêḡ vibiiḡ. Ma avômalô Israeḡ takatu ba eyala yani êyê nena yani ma anyô mavi te. Ma aḡela matheḡ te hanaḡ hadêḡ yani ek endam o ba nu anêḡ unyak ek endanô abô takatu ba tem onaḡ.” ²³Pita halaḡô iniḡ abô ma hanaḡ ek ini nêḡmô unyak kapô imbiḡ yani.

Pita hayô Konilias anêḡ unyak

Lôkbôk ma Pita hi haviḡ thêlô ma ḡê êvhaviḡ doho anêḡ Jopa i haviḡ. ²⁴Thêlô eveḡ aleba êk loḡôndê, ma haviyô hayaḡ ma i ba êyô Sisalia. Ma

^h 10:14 Wkp 11:1-47; Ese 4:14 ⁱ 10:15 Mak 7:15,19

Konilias hêv ma ek thêlô. Ma halam anêḡ avômalô lôk anêḡ ḡê môlô ba thêlô ethak doḡtom êmô anêḡ unyak kapô ba eyabiḡ Pita. ²⁵Pita hayô unyak kapô ma Konilias halek vadôḡ lêlô hamô valuvi ma habô yani. ^{26j}Ma doḡtom Pita hanaḡ nena, “Umbiyô, ya ma anyô pik hatôm o.”

²⁷Ma Pita hanaḡ abô haviḡ yani ma hi unyak kapô ma hayê nena avômalô bêḡ anôḡ lêk ethak doḡtom ba êmô. ²⁸Ma hanaḡ hadêḡ thêlô, “Môlô oyala nena Israeḡ iniḡ balabuḡ hanaḡ lôklokwaḡ nena yêlô Israeḡ miḡ hatôm namô imbiḡ avômalô loḡ buyaḡ ba nambitak nayô iniḡ unyak kapô ami. Ma doḡtom Wapômbêḡ hik thô hadêḡ ya nena miḡ hatôm yandam anyô te nena lelaik mena kambom ami. ²⁹Ba intu ôêv anyô ba êlêm ek neja ya, ma miḡ yahanaḡ abôla ami. Mi, yahalêm iyom. Aêḡ ba hatôm onaḡ anêm auk atu ba holam ya ba yahalêm hathak bêḡ êndêḡ ya mena mi e?”

³⁰Ma Konilias hanaḡ, “Wak ayova hale ba hi ma yahamô yenaḡ unyak kapô ba yahatenḡ mek hadêḡ wakma êntêk hatôm 3 kilok yaḡsiḡ. Êḡ ma anyô te hamiḡ yamaleḡ ba anêḡ kwêv lôk sôp ma thapuk anôḡ oyaḡ. ³¹Ma hanaḡ, ‘Konilias, Wapômbêḡ lêk halaḡô anêm mek lôk wapôm takatu ba hôêv hadêḡ ḡê siv. ³²Aêḡ ba nêm abô ni Jopa ek Saimon atu ba elam nena Pita. Yani hamô haviḡ anêḡ wase Saimon ôpatu ba hapesaḡ nômkama hathak alim kupik. Anêḡ unyak hamô habobo ḡḡwêk daḡ.’ ³³Aêḡ ba yahêv abô kethêḡ ek o, ma hudum nôm mavi ba lêk hôlêm yôv. Lêk yêlô sapêḡ athak doḡtom ba amô Wapômbêḡ ma ek nadaḡô abô takatu ba Anyô Bêḡ hanaḡ hadêḡ o ek onaḡ êndêḡ yêlô.”

ḡê loḡ buyaḡ elañô Abô Mavi

^{34k}Êḡ ma Pita hanaḡ abô hadêḡ thêlô nena, “Avanôḡ biḡ, lêk yahayala nena Wapômbêḡ hadum kobom doḡtom hadêḡ avômalô lodôḡlodôḡ. Ma miḡ lamavi hathak ôdôḡ te iyom ami. ³⁵Mi, yani lamavi hathak avômalô lodôḡlodôḡ sapêḡ atu ba elovak yani vibiḡ ba idum nôm takatu ba thêthôḡ. ³⁶Môlô oyala abô atu ba Wapômbêḡ hêv hadêḡ yêlô avômalô Israeḡ. Abô êḡ hanaḡ hathak Abô Mavi atu ba hadum ek avômalô nêmo yôhok imbiḡ yani hathak Yisu Kilisi anêḡ ku. Yani ma avômalô sapêḡ iniḡ Anyô Bêḡ. ^{37l}Ma môlô bôk oyala nômbêḡ atu ba habitak Israeḡ iniḡ loḡ yôv. Môḡ ma habitak anêḡ Galili ba Jon anyô hathik ḡaḡ hanaḡ ek avômalô nisik ḡaḡ. ^{38m}Lôk oyala nena Wapômbêḡ bôk hêv Lovak Mathen lôk lôkliḡyak bêḡ hadêḡ Yisu anêḡ Nasalet hatôm mek ek indum ku. Ma hi lomalak lomalak ma hadum mavi. Wapômbêḡ hamô haviḡ yani ba intu hadum avômalô takatu ba êmô Sadaḡ anêḡ lôklokwaḡ vibiḡ ibitak mavi hathak loḡbô.

^j 10:26 Ap 14:13-15; ALK 19:10 ^k 10:34 Lo 10:17; Lom 2:11 ^l 10:37 Mat 4:12-17
^m 10:38 Mat 3:16; Luk 4:17-21

³⁹“Ma yêlô aposel anaj hathak nô m takatu ba yêlô ayê yani hadum haven Jelusalem lôk Israe l ini j lo j sapê j bê j hadê j avô malô. Thêlô ik yani hathak a ba hama, ⁴⁰ma do jtom wak te lô ma Wapô mbê j hik yani li j hathak lo j bô ek injik i thô ê ndê j avô malô. ⁴¹“Avô malô sapê j mi j ê yê yani ami. Mi, yêlô nê takatu ba bô k halam yô v ek nana j nô m takê ntê k bê j intu a j lo anum havi j yani hadê j waklavô j havi yô hathak lo j bô. ⁴²“Ma yani hana j hadê j yêlô ek yêlô nana j anê j Abô Mavi bê j ê ndê j avô malô lô k nana j bê j aê ntê k, ‘Wapô mbê j bô k hata k yani yô v ek endan jô avô malô lô kmala lô k nana ini j abô.’ ⁴³“Plopet bô sapê j bô k ena j nena avô malô takatu ba ê vhavi j yani ma tem Wapô mbê j nê m ini j kambom vê esak anê j athê j.”

⁴⁴“Pita hana j abô ê j dena j ma Lovak Mathe j hayô hamô avô malô takatu ba elan jô anê j abô. ⁴⁵⁻⁴⁶“Ma Israe l ini j nê ê vhavi j takatu ba ivi j Pita ba i, elan jô thêlô ena j abô masô m lô k ê bô Wapô mbê j anê j athê j. Ba intu eson j kambom ba ena j nena, “Wapô mbê j hê v Lovak Mathe j hadê j avô malô lo j buya j hatô m alalô.”

Ê j ma Pita hana j, ⁴⁷“Thêlô ewa Lovak Mathe j hatô m alalô nê Israe l. Ma opalê hatô m imi j thêlô lo j si j ek nisik nã j?” ⁴⁸“Ê j ma hana j nena, “Mô lô nusik nã j esak Yisu Kilisi anê j athê j.” I jê takê j ithik nã j yô v ma ena j ek Pita ê mô wak doho imbi j thêlô.

Pita hana j hathak ku takatu ba hadum havi j avô malô lo j buya j

11 ¹Aposel lô k avô malô ê vhavi j takatu ba ê mô Judia elan jô nena avô malô lo j buya j lê k ewa Wapô mbê j anê j abô havi j. ²Vê m ma Pita havô hi Jelusalem hathak lo j bô ma nê ê vhavi j takatu ba lô k lo k wa j ek nen gothe kupik, etha j yani ³“ba ena j, “Hu nê lo j buya j takatu ba mi j en gothe kupik ami ini j unyak ma hoan j nô m havi j i eka?”

⁴Ê j ma Pita hana j hathak nô mkama takatu ba habitak ba hana j nena, ⁵“Yahamô malak bê j Jopa ba yahate j me k hamô, ê j ma yahatulak ma yahayê wê j te aê ntê k. Nô mlate hatô m sô p bê j te ba ibuti j anê j da j ayova lo j ma ê lê lô anê j le j halô k ba halê m habup ek ya. ⁶Ma sô p ê j kapô ma yahayê alim pik lomaloma takatu ba even j hathak ve j i j lo bahen j ma alim kamu j kambom lô k alim vi atu ba ê yê yê hathak bô bô nã j ma menak le j lê vô j havi j. ⁷Ê j ma yahalan jô abô te halam hadê j ya nena, ‘Pita, umbiyô, nun gwik ba non gwaj.’

⁸“Ma do jtom yahanã j, ‘Anyô Bê j, ya milô k. Nô m takê j ma balabu j hana j nena lelaik ba mi j bô k yahan dokte ami.’

⁹“Ê j ma abô anê j le j hana j hathak lo j bô nena, ‘Nô m takatu ba Wapô mbê j hadum ba habitak mabu j, ma mi j onã j nena lelaik ami.’

ⁿ 10:41 Luk 24:42-43; Ap 1:8 ^o 10:42 Ap 17:31; 1Pi 4:5 ^p 10:43 Ais 53:5-6;

Jer 31:34; Ap 2:38 ^q 10:44 Ap 11:15; 15:8 ^r 10:45-46 Ap 2:4; 19:6 ^s 10:48 Ap 19:5

^t 11:3 Ap 10:28; Gal 2:12 ^u 11:5-15 Ap 10:9-48

10 Abô êṅ habitak hatôm bôlônṅ lô. Ma nôm takêṅ hathak leṅ hathak loṅbô ba hi.

11 “Êṅ ma ketheṅ oyaṅ ma anyô lokwaṅlô êyô imiṅ unyak atu ba yahamô. Thêlô ma anyô bêṅ te anêṅ Sisalia hêv i ba êlêm ek ya. 12 Ma Lovak Matheṅ hanaṅ hadêṅ ya, ‘Nu umbiṅ thêlô ma miṅ ôkô ba lemluvi ami.’ Ma aiyaṅ bahenṅvi ba lahavute anêṅ Jopa atu ba bôk i haviṅ ya êntêk lêk êlêm. Ma yêlô lôkthô abitak ayô ôpêṅ anêṅ unyak kapô. 13 Ma ôpêṅ hanaṅ nena yani hayê aṅela hayô anêṅ unyak kapô ba hanaṅ, ‘Nêm anyô doho ba ini Jopa ek neja Saimon, anêṅ athêṅ yaṅ nena Pita ba êlêm. 14 †Yani tem enaṅ abô êndêṅ môlô. Ma hathak abô êṅ ma Wapômbêṅ tem nêm o lôk anêm avômalô bulubiṅ.’

15 †“Aêṅ ba yahadum ek yanaṅ abô êndêṅ thêlô ma ketheṅ oyaṅ ma Lovak Matheṅ halôk ba halêm hayô hamô thêlô hatôm sêbôk ba môn anônṅ ma hayô hamô alalô. 16 †Êṅ ma yaleṅhabi Anyô Bêṅ anêṅ abô atu ba bôk hanaṅ nena, ‘Jon hathik avômalô hathak ṅaṅ, ma doṅtom Wapômbêṅ tem isik esak Lovak Matheṅ.’ 17 Thêlô êvhaviṅ Anyô Bêṅ Yisu Kilisi hatôm alalô bôk aêvhaviṅ yani. Êṅ ma Wapômbêṅ hêv anêṅ Lovak Matheṅ hatôm wapôm hadêṅ thêlô hatôm bôk ba hêv hadêṅ alalô. Ba intu ya opalê ba hatôm yaṅgêk Wapômbêṅ anêṅ lahaviṅ loṅ siṅ?”

18 †Thêlô elañô abô êṅ ma bônônṅ ba êbô Wapômbêṅ anêṅ athêṅ ba enaṅ, “Intu êṅ, avômalô takatu ba ele kapôlônṅiṅ liliṅ ma Wapômbêṅ tem enja thêlô ba nêm lôkmala êndêṅ i ma alalô Israel lôk ṅê loṅ buyaṅ imbiṅ.”

Avômalô êvhaviṅ anêṅ Antiok

19 †Ma ik Stiven vônô ma êv malaiṅ hadêṅ avômalô êvhaviṅ vi haviṅ. Ba intu ṅê êvhaviṅ bêṅ anônṅ anêṅ Jelusalem êsôv ba i luvuluvu. Vi i Ponisia ma vi i ṅgavithôm Saiplus ma vi i Antiok. Ma enaṅ Yisu anêṅ Abô Mavi hadêṅ avômalô Israel takatu ba êmô loṅ takêṅ iyom, ma ṅê loṅ buyaṅ ma mi. 20 Ma doṅtom ṅê êvhaviṅ doho anêṅ Saiplus lo Sailini, i Antiok ma enaṅ Anyô Bêṅ Yisu anêṅ Abô Mavi hadêṅ avômalô Glik haviṅ. 21 Ma Anyô Bêṅ anêṅ lôkliṅyak hamô haviṅ thêlô. Ba intu avômalô bêṅ anônṅ êvhaviṅ ba ik kapôlônṅiṅ liliṅ hadêṅ Anyô Bêṅ.

22 †Êṅ ma avômalô êvhaviṅ anêṅ Jelusalem elañô abô hathak nôm takatu ba habitak Antiok ma êv Banabas ba hi loṅ êṅ. 23 Ma hi hayô ma hayê Wapômbêṅ hêv anêṅ wapôm hadêṅ thêlô, ma yani lamavi. Ma hik thêlô sapêṅ iniṅ auk liṅ ek nesopa Anyô Bêṅ êṅjêk kapôlônṅiṅ êtôm wak nômbêṅ intu sapêṅ. 24 Banabas ma anyô mavi ba hêvhaviṅ lôkliṅyak. Ma Lovak Matheṅ hadum ku lôklokwaṅ hamô yani kapô. Ma avômalô bêṅ anônṅ anêṅ loṅ êṅ êvhaviṅ Anyô Bêṅ.

† 11:14 Ap 16:31 † 11:15 Ap 2:4 † 11:16 Ap 1:5 † 11:18 Ap 13:48; 14:27

‡ 11:19 Ap 8:1-4 ‡ 11:22 Ap 4:36

²⁵ ^bVêm ma Banabas hi Tasus ek êmbôlêm Sol. ²⁶ Hapôm yani ma hawa ba hi Antiok hathak lojbo ba thai êmô hatôm sondabêj te havij avômalô êvhavij anêj Antiok ma êdôn avômalô bêj anôn hathak Wapômbêj anêj abô. Antiok ma loj môn anôn atu ba elam avômalô êvhavij nena Kilisi anêj avômalô.

²⁷ Banabas lo Sol êmô Antiok denaj ma plopet doho etak Jerusalem ba i tamu Antiok. ²⁸ ^cMa thêlô te, anêj athêj nena Agabas, hamij ba hanaj hathak Lovak Mathêj anêj lôklokwanj nena bôm bêj tem imbitak pik sapêj. (Hadêj waklavôn Klodias hamô hatôm Lom iniñ kinj ma abô êj hik anôn.) ²⁹ Aêj ba avômalô êvhavij evak abô ek nênem valuselej ni ek iviyañ takatu ba êmô Judia ek nêm thêlô sa. Ijê êvhavij tomtom êv valuselej hatôm atu ba thêlô êpôm. ³⁰ ^dThêlô isup yôv ma êv hadêj Banabas lo Sol ek nênem êndêj avaka takatu ba eyabij avômalô êvhavij anêj Jerusalem.

Helot hik Jems vônô ma hadô Pita hamô koladôn

12 ¹ Waklavôn atu ba nôm takêj habitak ma Kinj Helot Aglipa havalon avômalô êvhavij doho ek nêm vovaj êndêj i imbij. ² Ma hanaj ba edabêj Jon anêj yanj Jems laselo kisi hathak bij vovak ba hama. ³ Ma hayê nena avômalô Israël leñijmavi hathak nôm êj, êj ma evalon Pita havij. Yani hadum nôm êj hadêj waklavôn Eyañ Polom Yis Mi. ⁴ Havalon Pita, êj ma hadô hamô koladôn ma hatak yani halôk jê vovak ôdôn ayova bahenij. Ijê vovak ôdôn ayova êj iniñ jê vovak hatôm ayova ayova eyabij yani. Helot lahabi nena waklavôn Hale ba Hi anêj danj, ma tem enja Pita ende yaiñ ba imij avômalô maleñij ek enaj yani bêj.

⁵ Pita hamô koladôn ma avômalô êvhavij etej mek lôklokwanj ek Wapômbêj nêm yani sa.

⁶ Ma bôlvônj te ma Pita hêk sôm hêk jê vovak lokwanju malêvônj. Ma ekak baj luvi hathak sej ju ba êthô hathak anyô vovak ju atu bahenij. Ma sôp bidoñ vi eyabij koladôn abôlêk. Helot bôk hanaj yôv nena biyamôn lôkbôk ma tem neja yani ende yaiñ ek indum abô. ⁷ Ma kethen oyañ ma deda bêj habi halôk koladôn kapô ma Anyô Bêj anêj añela te hayô. Ma hapetav Pita baya vi ma hik lij ba hanaj, “Umbiyô kethen!” Ma sej ju atu hêv yak hêk Pita baj.

⁸ Êj ma añela hanaj hadêj yani, “Umbuliv o sij esak anêm sôp ma nuñgwik anêm bokñgôp.” Ma Pita hadum aêj ma añela hanaj, “Nuñgwik anêm kwêv daim ba osopa ya.” ⁹ Êj ma Pita hasopa añela ba thai i, ma doñtom hasonj nena yani hayê wêj ma miñ nôm avanôn ami. ¹⁰ ^eThai ele ba i ma êv jê eyabij koladôn abôlêk lokwanju atu liliñ ba ele ba i. Êj ma

^b 11:25 Ap 9:30 ^c 11:28 Ap 21:10 ^d 11:30 Ap 12:25 ^e 12:10 Ap 5:19

thai i êyô badêṅ abôlêk atu ba epesaṅ hathak aen, ma badêṅ abôlêk êṅ da hakyav ma thai ele yaiṅ ba i malak bêṅ. Ma esopa loṅondê te ba i. Ma ketheṅ oyaṅ ma aṅela hatak Pita ba hi.

¹¹Yôv ma Pita anêṅ auk hathak ba hanaṅ, “Lêk yahayala avanôṅ nena Anyô Bêṅ hêv anêṅ aṅela ba halêm hawa ya vê hêk Helot baṅ lôk nômkama sapêṅ atu ba avômalô Israeḷ eson nena tem nindum aêṅ esak ya.”

¹²Yani lahabi abô êṅ yôv ma hi Jon talêbô Malia anêṅ unyak. Jon anêṅ athêṅ yaṅ nena Mak. Avômalô bêṅ anôṅ lêk ethak doṅtom ba eteṅ mek êmô. ¹³Ma Pita hapididiṅ unyak abôlêk hamiṅ viyaiṅ ma avi ku te ba anêṅ athêṅ nena Loda, hi ek injik unyak abôlêk vê. ¹⁴Ma doṅtom halaṅṅ Pita laselo katô, êṅ ma lamavi anôṅ ba halaṅviṅ hi unyak kapô hathak loṅbô ma miṅ hik unyak abôlêk vê ami. Ma hanaṅ hadêṅ thêlô, “Pita hamiṅ unyak abôlêk!”

¹⁵Ma thêlô miṅ êvhaviṅ yani ami ba enaṅ, “O avi molo.” Ma doṅtom yani lôklokwaṅ ba hanaṅ, “Mi anôṅ, yanida intu hamiṅ.” Êṅ ma enaṅ nena, “Betha Pita anêṅ aṅela la.”

¹⁶Ma doṅtom Pita hapididiṅ unyak abôlêk hamiṅ denaṅ. Êṅ ma thêlô ik unyak abôlêk vê ma êyê Pita ba eson kambom. ¹⁷Ma Pita hik thô hathak baṅ nena thêlô bônôṅ ma hanaṅ hathak nôm takatu ba Anyô Bêṅ hadum ba hawa yani vê hêk koladôṅ. Ma hanaṅ, “Nonan abô êntêk êndêṅ Jems lôk ṅê êvhaviṅ vi imbiṅ.” Ma hatak i ba hi buyaṅ.

¹⁸^fHaviyô hayaṅ ma ṅê vovak takatu ba eyabiṅ koladôṅ êyê nena Pita miṅ hamô ami. Êṅ ma eboloba ba enaṅ mayaliv, “Pita hamô sê?” ¹⁹Ma Helot hêv ṅê vovak ba i ek nêmbôlêm Pita, ma doṅtom miṅ êpôm ami. Êṅ ma hanaṅ hik ṅê takatu ba eyabiṅ Pita hamô koladôṅ liṅ lôklokwaṅ nena idum aisê? Ma doṅtom thêlô enaṅ nena injo. Êṅ ma Helot hanaṅ ek nijik sapêṅ vônô.

Vêm ma Helot hatak Judia ma halôk ba hi hamô Sisalia.

Kiṅ Helot Aglipa hama

²⁰Ma Helot bôk lamaniṅ hathak avômalô Taia lo Saidon. Ba hi hamô Sisalia, êṅ ma thêlô evak abô ek ini nepesaṅ abô imbiṅ yani ek malê nena thêlô ethak ewa nôm halêm anêṅ kiṅ anêṅ loṅ. Ba intu thêlô enaṅ abô haviṅ Blastas ôpatu ba hayabiṅ Helot anêṅ unyak kapô ma yani halôk ek nêm thêlô sa. Êṅ ma hatak wakma te ek thêlô nepesaṅ abô imbiṅ kiṅ.

²¹Ma wakma êṅ hayô ma Helot hik kiṅ iniṅ nômkama kêkêlô ma hi hamô anêṅ loṅ kiṅ. Êṅ ma hanaṅ abô hadêṅ avômalô takêṅ. ²²Ma elam aêntêk, “Abô êntêk ma miṅ anyô leṅselo ami. Mi, wapômbêṅ te laselo.” ²³^gMa Helot halaṅṅ iniṅ abô ba lamavi hathak i ma miṅ habam

^f 12:18 Ap 5:22-24 ^g 12:23 Dan 5:20

Wapômbên anêḡ athêḡ ami. Ba intu kethêḡ oyaḡ ma Anyô Bêḡ anêḡ aḡela hik yani ba matiḡyaḡ yaônena eyaḡ yani ba hama.

²⁴ ^hMalaiḡ lomaloma hapôm avômalô êvhaviḡ, ma doḡtom Wapômbên anêḡ abô halumbak ba halaiḡviḡ ba hi luvuluvu.

²⁵ ⁱMa Banabas lo Sol ik iniḡ ku atu ba êv hadêḡ thai daḡ siḡ halôk Jelusalem, ma ele i Antiok hathak loḡbô. Ma ewa Jon atu ba elam nena Mak ba hi haviḡ thai.

Êv Banabas lo Sol ek ini nenaḡ Wapômbên anêḡ abô

13 ¹Êntêk ma plopet lôk ḡê êdôḡ Wapômbên anêḡ abô takatu ba êmô Antiok iniḡ athêḡ: Banabas lo Simeon elam nena Niga^a ma Lusius anêḡ Sailini lo Sol ma Manain bôk ba thai lôk Kiḡ Helot Antipas yaôna ma evenḡ haviḡ i. ²^kWak te ma thêlô ethak doḡtom ba evak balabuḡ nôm ek neteḡ mek ma êv yeḡ hadêḡ Anyô Bêḡ. Êḡ ma Lovak Matheḡ hanaḡ nena, “Notak Banabas lo Sol ek nindum ku takatu ba yahalam thai ek nindum.” ³ⁱÊḡ ma thêlô evak balabuḡ ek netak nôm lôk neteḡ mek esak loḡbô. Vêm ma etak baherḡiḡ hayô hêk thai ma êv thai ba i ek nindum ku takatu ba Lovak Matheḡ hanaḡ.

Banabas lo Sol i ḡgavithôm Saiplus

⁴Ma Lovak Matheḡ hêv thai ba i ibup tamu malak Selusia, ma ethak yeḡ te ba i ḡgavithôm Saiplus. ⁵^mThai ethak malak Salamis ma enaḡ Wapômbên anêḡ Abô Mavi hamô Israeḡ iniḡ unyak yeḡ takatu ba êmô loḡ êḡ. Ma Jon Mak haveḡ haviḡ thai ek nêm thai sa.

⁶Thai evenḡ ḡgavithôm Saiplus anêḡ lomalak nenanena aleba êyô Papos. Loḡ êḡ ma thai êyê anyô Israeḡ te atu ba hathak hadum ḡḡok soḡḡoḡ. Yani ma plopet abôyaḡ haviḡ. Ba anêḡ athêḡ nena Ba-Yisu. ⁷Yani hathak hamô haviḡ Lom iniḡ anyô bêḡ atu ba hayabiḡ loḡ êḡ, ba anêḡ athêḡ nena Segius Polus. Segius Polus ma anyô lôk auk mavi. Yani lahaviḡ endaiḡ Wapômbên anêḡ abô ba intu halam Banabas lo Sol ba êlêm. ⁸Ma doḡtom Ba-Yisu hadum ek esale thai iniḡ abô thô ma lahaviḡ injik Lom iniḡ anyô bêḡ anêḡ auk liliḡ ek miḡ nêmiḡbiḡ thai iniḡ abô ami. (Ba-Yisu anêḡ athêḡ hathak abô Glik nena Elimas ma anêḡ ôdôḡ ma anyô lôk ḡḡok soḡḡoḡ.) ⁹Êḡ ma Lovak Matheḡ hava Sol atu ba elam nena Pol kapô siḡ, ma hatitiḡ Elimas lôklokwaḡ ma hanaḡ nena, ¹⁰“O ma Sadaḡ anêḡ nakaduḡ ba intu hôpôlik hathak kobom takatu ba thêthôḡ! Kapôlôm hayô siḡ hathak abôyaḡ lôk kambom lomaloma sapêḡ. Wak nômbên intu ma hothavuthiḡ Anyô Bêḡ anêḡ abô thêthôḡ ba habitak hatôm abôyaḡ. ¹¹“Aêḡ ba ondaḡô! Anyô Bêḡ anêḡ baḡ tem epetav o êndêḡ êntêk. Ba

^h 12:24 Ais 55:11 ⁱ 12:25 Ap 11:29-30; 15:37 ^j 13:1 Niga anêḡ ôdôḡ nena ḡê kupik loḡgavu. ^k 13:2 Ap 9:15 ^l 13:3 Ap 6:6 ^m 13:5 Ap 12:12; 15:39 ⁿ 13:11 Ap 9:8

malem tem pusip ba miŋ hatôm nôŋgô wak anêŋ deda ami ma tem ômô aêŋ dokte vêmam.”

Ma ketheŋ oyaŋ ma Elimas hayê nômlate hatôm buliv lôk momaŋiniŋ hava madaluk siŋ. Ma yani havalonŋ nômkama yakyak ek êpôm anyô te ek embalonŋ yani baŋ ba endom yani ba ni. ¹²Anyô bêŋ Lom atu hayê nôm êŋ ma hasonŋ kambom hathak Anyô Bêŋ anêŋ abô atu ba thai enaŋ ma hêvhaviŋ.

Thai enaŋ Abô Mavi hamô Antiok anêŋ Pisidia

¹³Ma Pol thêlô etak Papos ma ewa yeŋ ba i Pega anêŋ plovis Pampilia. Ma doŋtom Jon Mak hatak thêlô ba havôhi Jelusalem hathak lonŋbô. ¹⁴Êŋ ma etak Pega ma i Antiok anêŋ Pisidia. Ma Sabat ma thêlô i êyô avômalô Isael iniŋ unyak yeŋ ma êlôk êmô. ¹⁵Esam abô balabuŋ lôk plopet iniŋ abô yôv, êŋ ma unyak yeŋ iniŋ nê bêŋ êv abô hadêŋ Pol thêlô ba enaŋ, “Aiyaŋ thêlô, unim abôla hamiŋ ek nobatho avômalô iniŋ kapôlôŋiŋ lonŋ, êŋ ma nonaŋ.”

¹⁶Ma Pol haviyô hamiŋ ma hik thô hathak baŋ ba hanaŋ, “Môlô avômalô Isael lôk nê lonŋ buyaŋ takatu ba ôêv yeŋ hadêŋ Wapômbêŋ, nodanŋ ya! ¹⁷Sebôk ma Isael iniŋ Wapômbêŋ halam alalôaniŋ bumalô thêlô ba etak iniŋ lonŋ ba i êmô Ijip ma habi anêŋ wapôm sam hadêŋ i ba ibitak lôkmaŋiŋ. Ma haveŋ yam ma halom thêlô vê hêk Ijip hathak anêŋ lôklokwaŋ bêŋ. ¹⁸Ma êmô lonŋ thiliv hatôm sondabêŋ 40 ba idum kambom lomaloma, ma doŋtom hayabiŋ thêlô mavi. ¹⁹Ma yani hêv avômalô Kenan ôdôŋ baheŋvi ba lahavuju vê ma hêv iniŋ pik hadêŋ avômalô Isael ba evalonŋ hatôm iniŋ pik. ²⁰Nôm takêŋ bôk habitak ba hale ba hi hatôm sondabêŋ 450.

“Vêma ma Wapômbêŋ hatak nê doho ek neyabiŋ avômalô Isael. Ma hatak tomtom da iniŋ waklavônŋ neyabiŋ endeba êyô plopet Samuel anêŋ waklavônŋ. ²¹Vêma ma avômalô Isael enaŋ hik Wapômbêŋ liŋ ek nêma kiŋ êndêŋ thêlô ma Wapômbêŋ hatak Sol ek imbitak kiŋ. Yani ma Kis nakaduŋ ba habitak anêŋ Benjamin anêŋ ôdôŋ. Yani hayabiŋ Isael hatôm sondabêŋ 40. ²²Vêma ma Wapômbêŋ hêv yani vê ma hatak Devit habitak thêlô iniŋ kiŋ. Ma hanaŋ hathak Devit aêntêk, ‘Yahayê Jesi nakaduŋ Devit kapô ma hatôm yada yakapôlônŋ. Yani tem indum nômkama sapêŋ êtôm yenaŋ yalenŋhaviŋ.’

²³v “Ma Devit anêŋ limi ma Wapômbêŋ hêv Yisu ôpatu ba nêma Isael bulubiŋ hatôm bôk ba habutiŋ abô haviŋ i. ²⁴wYisu miŋ bôk hadum anêŋ ku ami denaŋ ma Jon hanaŋ ek avômalô Isael nede kapôlôŋiŋ

° 13:13 Ap 15:38 p 13:17 Kis 1:7; 6:6; 12:51 q 13:18 Nam 14:34; Lo 1:31-32

r 13:19 Lo 7:1; Jos 14:1 s 13:20 Het 2:16; 1Sml 3:20 t 13:21 1Sml 8:5,19; 10:20-24

u 13:22 1Sml 13:14; 16:12; Sng 89:20 v 13:23 2Sml 7:12-16 w 13:24 Mat 3:1-2

liliŋ ba nisik ŋaŋ. ²⁵xJon anêŋ ku anêŋ daŋ lêk habobo ma hanan, ‘Môlô lemimhabi aisê hathak ya? Ya ma miŋ Mesia atu ba môlô oyabiŋ ek nê m môlô bulubiŋ ami. Mi, yani tem embeŋ ya yam. Yani ma anyô lôk athêŋ ma ya ma yaônâlôk ba intu miŋ hatôm yakôm ba yapole anêŋ vakapô bokŋgôp anêŋ yak vê ami.’

²⁶“Aiyaŋ thêlô, môlô takatu ba Ablaham anêŋ limi lôk môlô takatu ba nê loŋ buyaŋ ba ômô Wapômbêŋ vibiŋ, odaŋô. Abô takatu ba hathak bulubiŋ, êŋ ma Wapômbêŋ hêv ek alalô sapêŋ. ²⁷Avômalô Jelusalem lôk iniŋ nê bêŋbêŋ miŋ eyala Yisu êŋ ami. Ba intu thêlô enaŋ ek nijik yani vônô, êŋ ma esopa plopet iniŋ abô takatu ba esam hadêŋ Sabat sapêŋ ba abô takêŋ intu hik anôŋ. ²⁸yThêlô miŋ êpôm anêŋ kambom la ek nijik yani vônô ami, ma doŋtom enaŋ hik Pailat liŋ ek injik yani vônô. ²⁹zThêlô idum nômkama sapêŋ hatôm bôk ba plopet eto hathak yani, êŋ ma êv yani vê hêk alovalaŋaŋsiŋ ma êdô yani hêk siô. ³⁰Ma doŋtom Wapômbêŋ hik yani liŋ haviyô hêk ŋama hathak loŋbô, ³¹a“ma wak bêŋ anôŋ ma anêŋ avômalô takatu ba bôk evenŋ haviŋ yani anêŋ Galili ba i Jelusalem êyê yani. Ma nê takatu ba bôk êyê nô m takêŋ intu lêk enaŋ bêŋ hadêŋ alalôaniŋ avômalô.

³²⁻³³“Ma lêk yêlô anaŋ Abô Mavi êntêk bêŋ hadêŋ môlô nena Wapômbêŋ lêk hik Yisu liŋ hêk ŋama ba intu abô takatu ba Wapômbêŋ bôk havak haviŋ bumalô thêlô ma lêk hik anôŋ hathak iniŋ nali alalô. Hatôm bôk eto hêk Kapy a Yeŋ anêŋ abô ju nena,

“O ma yenaŋ Okna,

lêk yahabitak anêm Lemambô.’

Kapya Yeŋ 2:7

³⁴“Wapômbêŋ hik yani liŋ hêk ŋama ba miŋ hatôm ema esak loŋbô ba kupik epalê ami. Hatôm bôk eto nena,

“Yahanaŋ avanôŋ biŋ nena tem yanêm mek matheŋ mavi êndêŋ

môlô êtôm bôk ba yahabutiŋ ek yanêm êndêŋ Devit.’ *Aisaia 55:3*

³⁵“Ma bôk ik auk êntêk thô hêk buyaŋ nena,

“Ma tem miŋ ôdô anêm Anyô Matheŋ anêŋ kupik ênjêk siô ba epalê ami.’

Kapya Yeŋ 16:10

³⁶“Devit miŋ hato abô êŋ hathak yanida ami. Mi, Wapômbêŋ halam yani ek indum anêŋ ku êtôm anêŋ waklavôŋ atu ba hamô lôkmala vêm ma hama. Ma elav yani haviŋ limi ba anêŋ kupik hapalê. ³⁷Ma doŋtom ôpatu ba Wapômbêŋ hik liŋ, miŋ kupik hapalê ami.

³⁸“Aêŋ ba aiyaŋ thêlô, nodanô katô. Lêk yêlô anaŋ hadêŋ môlô nena hathak Yisu ma Wapômbêŋ tem nê m môlônim kambom vê. ³⁹bAnyôla miŋ hatôm esopa Mose anêŋ abô balabuŋ lôkthô ek Wapômbêŋ endam yani nena anyô thêthôn ami. Mi anôŋ, ma doŋtom lêk avômalô takatu ba

x 13:25 Jon 1:20,27 y 13:28 Mat 27:22-23 z 13:29 Mat 27:59-60 a 13:31 Ap 1:3,8

b 13:39 Lom 10:4

êvhaviŋ Yisu, Wapômbêŋ hayê thêlô nena nê thêthônŋ ba miŋ lahabi iniŋ kambom hathak loŋbô ami. ⁴⁰Noyabiŋ am ek abô takatu ba plopet bôk enaŋ miŋ injik anônŋ imiŋ môlô ami. Thêlô bôk enaŋ aêntêk,

⁴¹ “Môlô nê obi Wapômbêŋ liliŋ, nodaŋô katô!

Tem yandum nômla bêŋ te imbitak ênjêk môlô malêvônŋ.

Ba anyôla hanaŋ nôm atu ba tem imbitak bêŋ hadêŋ môlô, ma tem miŋ nônêmbiŋ ami.

Ba intu tem indum môlô nosoŋ kambom lôk yambuliŋ môlô ba noma.’ ”

Habakuk 1:5

⁴²Pol hanaŋ abô yôv ma thai lôk Banabas idum ek nede yaiŋ ma avômalô enaŋ nena, “Sabat yaŋ endake ma mamu nonaŋ abô esak nôm takêntêk esak loŋbô.” ⁴³Sa anêŋ daŋ ma avômalô Israel lôk nê loŋ buyaŋ takatu ba ibitak êyô Israel iniŋ êvhaviŋ kapô esopa Pol lo Banabas. Thai enaŋ abô doho haviŋ hadêŋ thêlô ek injik thêlônŋ auk liŋ ek nesopa Wapômbêŋ anêŋ lahaviŋ ba nimiŋ lôklokwaŋ ek anêŋ wapôm embatho thêlô loŋ.

⁴⁴Ma Sabat atu hayô ma habobo avômalô Antiok sapêŋ êyô ek nedaŋô Wapômbêŋ anêŋ abô takatu ba thai tem nenaŋ. ⁴⁵Ma doŋtom nê bêŋbêŋ Israel vi êyê avômalô nômbêŋ êŋ ba leŋiŋdaŋ ba enaŋ abôma hathak abô takatu ba Pol hanaŋ.

⁴⁶Êŋ ma Pol lo Banabas miŋ êkô ami ma enaŋ hadêŋ thêlô nena, “Wapômbêŋ hêv yai ba alêm ek nanaŋ anêŋ abô êndêŋ môlô nê Israel êmônŋ. Ma doŋtom môlô ôpôlik hathak abô êŋ. Môlô ôdô lôkmala atu ba tem nêmo êtôm wak nômbêŋ intu sapêŋ e? Aêŋ ba yai lêk atak môlô ba a ek avômalô loŋ buyaŋ. ⁴⁷Hatôm atu ba Anyô Bêŋ hanaŋ hadêŋ yai nena, “Yahatak o hatôm deda ek avômalô loŋ buyaŋ

ek onaŋ Abô Mavi esak bulubiŋ atu ba tem yanêm êndêŋ avômalô embeŋ pik bêŋ êntêk endeba êyô anêŋ daŋ.’ ” *Aisaia 49:6*

⁴⁸Avômalô loŋ buyaŋ elanô abô êŋ ba leŋiŋmavi ba enaŋ nena Anyô Bêŋ anêŋ abô ma mavi anônŋ. Ma avômalô takatu ba Wapômbêŋ bôk hatak i yôv ek nêmo lôkmala êtôm wak nômbêŋ intu sapêŋ, lôkthô êvhaviŋ.

⁴⁹Ma Anyô Bêŋ anêŋ abô halilup haveŋ loŋ êŋ sapêŋ. ⁵⁰Ma doŋtom nê Israel doho i hadêŋ malak êŋ anêŋ nê bêŋbêŋ lôk avi bêŋbêŋ takatu ba ethak êmô Wapômbêŋ vibŋ ma ik iniŋ auk liŋ ek nimbuliŋ Pol lo Banabas. Êŋ ma thêlô evatho avômalô malak êŋ loŋ ek nênem vovaŋ êndêŋ thai. Idum aêŋ vêm ma êv thai vê hêk iniŋ loŋ ba i. ⁵¹Êŋ ma thai ik voŋgovaŋ vê hêk veŋiŋkapô ek injik thô nena thêlô idum kambom ma thai etak i ba i malak Aikoniam. ⁵²Ma doŋtom nê êvhaviŋ anêŋ Antiok leŋiŋmavi anônŋ ba Lovak Matheŋ hava thêlô kapôlônŋ siŋ.

° 13:46 Ap 3:26; 18:6 ° 13:51 Mat 10:14; Ap 18:6

Pol lo Banabas êmô Aikoniam

14 ¹Pol lo Banabas êyô malak Aikoniam ma esopa iniņ kobom ba i Isael iniņ unyak yeņ. Ma thai enaņ abô mavi anôņ ba intu avômalô Isael lôk nê loņ buyaņ bêņ anôņ êvhaviņ. ²Ma doņtom nê Isael takatu ba miņ êvhaviņ ami ik avômalô loņ buyaņ iniņ kapôlôņiņ liņ ba idum thêlô leņiņmaniņ kambom hadêņ avômalô êvhaviņ. ³Aêņ ba thai êmô loņ êņ sawa daim ma enaņ Anyô Bêņ anêņ abô bêņ ma kô mi. Ma Anyô Bêņ havatho thai loņ ek nindum lavôņiņ lôk nômbithi lomalama. Hathak nôm êņ ma hik thô hadêņ avômalô nena anêņ wapôm takatu ba hêv ek nê m avômalô bulubiņ ma avanôņ biņ. ⁴Êņ ma avômalô malak êņ evak i vose hi ôdôņ ju. Ôdôņ yaņ imiņ haviņ avômalô Isael takatu ba miņ êvhaviņ ami ma yaņ imiņ haviņ aposel. ⁵Vê m ma avômalô loņ buyaņ lôk avômalô Isael takatu ba êpôlik ek thai evak abô ek nimbuliņ thai ba nitu thai vônô esak valu. ⁶Ma doņtom thai elaņô abô êņ ma êsôv ba i malak Listla lo Debi hêk Likonia kapô lôk loņ vi atu ba hêk habobo loņ êņ. ⁷Ma thai even loņ takêņ ba enaņ Abô Mavi hadêņ avômalô.

Pol lo Banabas êmô Listla

⁸Malak Listla ma anyô vavuviņ te hamô. Sêbôk ba talêbô havathu yani ma miņ bôk haveņ dokte ami. ⁹Wak te ma Pol hanaņ Abô Mavi hadêņ avômalô ma yani halanô anêņ abô. Ma Pol hatitiņ yani ma hayê nena anêņ hêvhaviņ hatôm indum yani mavi. ¹⁰Êņ ma Pol halam nena, “Umbiyô umiņ.” Ma ketheņ oyaņ ma ôpêņ haviyô hamiņ ba haveņ.

¹¹^sMa avômalô takatu ba êmô loņ êņ êyê nô m atu ba Pol hadum. Ma elam hathak iniņ abô Likonia nena, “Lêk wapômbêņ lokwanju êwê i hatôm anyô ju êntêk ba êlôk ba êlê m ek alalô!” ¹²Thêlô iniņ wapômbêņ môņ ma Sus ba intu elam Banabas nena Sus. Ma elam Pol nena Helmes ek malê nena Helmes ma iniņ wapômbêņ atu ba hathak hanaņ abô hamôņ. ¹³Wapômbêņ Sus anêņ malakba hamô malak bêņ viyaiņ. Ma anêņ anyô habôk da lôk avômalô sapêņ leņiņhaviņ nê nê m da êndêņ thai. Aêņ ba Sus anêņ anyô habôk da hawa bokmanĳkao malô doho lôk alokwan vuak atu idu hathak yak ma ele malak bêņ anêņ badêņ abôlêk ek nê nê m da êndêņ thai.

¹⁴Ma doņtom aposel Banabas lo Pol elaņô abô êņ, ma ekakaviņ iniņ kwêv ma elaņviņ ba i imiņ avômalô nômbêņ atu malêvôņ ma elam, ¹⁵^h “Avômalô Listla! Môlô udum aêņ eka? Yai ma anyô pik hatôm môlô. Yai alê m ek nanaņ Abô Mavi êndêņ môlô ek notak nô m oyaņ takêntêk atu ba ôêv yeņ hadêņ i ma unu êndêņ Wapômbêņ lôkmala. Yani hapesaņ pik lo leņ ma ųgwêk lôk nômkama sapêņ atu ba hamô kapô. ¹⁶ⁱSêbôk ma yani

^e 14:3 Mak 16:20; Hib 2:4 ^f 14:5 Ap 14:19 ^s 14:11 Ap 28:6 ^h 14:15 Sng 146:6; Ap 10:26
ⁱ 14:16 Ap 17:30

hatak avômalô sapêḡ ek nesopa thêlôda iniḡ auk. ^{17j}Ma doḡtom hathak lavôḡniḡ ma yani hadum ek avômalô neyala yani. Yani hathak hadum mavi hadêḡ môlô ba hêv ôthôm lôk hadum ba unim nôḡm ku kapô hik anôḡ. Ma hêv nôḡm bêḡ anôḡ hadêḡ môlô lôk hadum ba môlô lemimmavi anôḡ.” ¹⁸Thai enaḡ abô takêḡ, ma doḡtom avômalô nôḡmbêḡ êḡ iniḡ auk ma mayaliv ba idum lôklokwaḡ ek nêḡnêḡ da êḡndêḡ thai.

^{19k}Vêḡm ma ḡê Israeḡ doho anêḡ Antiok lo Aikoniam êyô ma enaḡ abô bêḡ anôḡ hadêḡ avômalô Listla aleba ik iniḡ auk liliḡ ba êyê Pol lo Banabas nena ḡê kambom. Êḡ ma ik Pol hathak valu ma êvôv yani hale malak bêḡ viyaiḡ ba hi ba eson nena lêk hama yôv. ²⁰Ma doḡtom ḡê êvhaviḡ êyô ba ekalabu yani siḡ, êḡ ma yani haviyô ma havôhi malak bêḡ kapô hathak loḡbô. Haviyô hayaḡ ma thai lôk Banabas i malak Debi.

Thai êvôḡ Antiok anêḡ Silia

²¹Thai enaḡ Abô Mavi haveḡ malak bêḡ Debi. Ma idum ba avômalô bêḡ anôḡ ibitak ḡê êvhaviḡ. Vêḡm ma êvôḡ Listla lôk Aikoniam ma Antiok hathak loḡbô ²²‘ek evatho ḡê êvhaviḡ iniḡ kapôlôḡniḡ loḡ lôk enaḡ nena nebalon iniḡ êvhaviḡ loḡ lôklokwaḡ. Ma enaḡ haviḡ nena, “Alalô tem naja malaiḡ lomalomā ek nasopa Wapômbêḡ anêḡ loḡ lôkliḡyak anêḡ loḡḡndê.” ²³Ma Pol lo Banabas etak avaka hatôm lomalak lomalak ek neyabiḡ avômalô êvhaviḡ. Êv mek hathak thêlô ma etak i halôk Anyô Bêḡ atu ba thêlô êvhaviḡ baḡ. Vêḡm ma thêlô sapêḡ evak balabuḡ ek nôḡm ma eteḡ mek ek Anyô Bêḡ embalon thêlô loḡ.

²⁴Ma thai i plovins Pampilia ma elom hêk loḡḡndê atu hêk plovins Pisidia ba i êyô Pampilia. ²⁵Êḡ ma thai enaḡ Yisu anêḡ abô hadêḡ avômalô Pega anêḡ Pampilia. Vêḡm ma êlôk ba i Atalia.

^{26m}Ma anêḡ Atalia ma ethak yeḡ ba i Antiok anêḡ Silia, loḡ sêbôk atu ba ewa mek ek Wapômbêḡ nêḡm anêḡ wapôm êḡndêḡ thai esak ku takatu ba idum aleba lêk anêḡ daḡ. ²⁷ⁿÊyô Antiok ma isup avômalô êvhaviḡ ethak doḡtom ma enaḡ hathak nôḡm takatu ba Wapômbêḡ hêv thai sa ba idum bêḡ. Lôk enaḡ nena, “Wapômbêḡ hakyav ḡê loḡ buyaḡ iniḡ unyak abôlêk êvhaviḡ vê ba vi dedaḡ lêk êvhaviḡ.” ²⁸Ma thai êḡmô loḡ êḡ sawa daim haviḡ avômalô êvhaviḡ.

Sam habitak Jelusalem

15 ^{1o}Ma ḡê Judia doho êlôk ba i Antiok ma êdôḡ avômalô êvhaviḡ ba enaḡ nena, “Môlô miḡ oḡgothe kupik vê hatôm bôk ba Mose hanaḡ ami, êḡ ma Wapômbêḡ tem miḡ nêḡm môlô bulubiḡ ami.” ^{2p}Pol lo Banabas elaḡô iniḡ abô takatu ba enaḡ ma miḡ êlôk hathak iniḡ auk êḡ

^j 14:17 Jer 5:24 ^k 14:19 Ap 17:13; 2Ko 11:25 ^l 14:22 Ap 15:32; 1Te 3:3

^m 14:26 Ap 13:1-2 ⁿ 14:27 Ap 15:4,12 ^o 15:1 Gal 5:2 ^p 15:2 Gal 2:1

ami. Ba intu thêlô êkôki bêñ anôñ. Êñ ma ñê êvhaviñ elam Pol lo Banabas lôk ñê êvhaviñ doho ek ini Jelusalem ek nepesañ abô êñ imbiñ aposel lôk avaka vi. ³Ba intu êv i ba i. Ma even Pinisia lo Samalia malêvôn ba enañ hadêñ avômalô êvhaviñ anêñ lomalak nenanena hathak nômlak takatu ba Wapômbêñ bôk hadum ba avômalô loñ buyañ ele kapôlônjiñ liliñ ba êvhaviñ Wapômbêñ. Ma avômalô êvhaviñ takêñ elañ abô êñ ma lenjiñmavi anôñ.

⁴Êyô Jelusalem ma avômalô êvhaviñ lôk iniñ avaka doho lôk aposel ewa thêlô thô. Ma Pol lo Banabas enañ hathak nômlak takatu ba Wapômbêñ hêv thai sa ba idum bêñ. ⁵Êñ ma Palisi vi atu ba êvhaviñ Yisu iviyô imiñ ma enañ, “Avômalô loñ buyañ takatu ba êvhaviñ, êñ ma nêmlô Mose anêñ abô balabuñ vibij lôk nenjothe anyô iniñ kupik vê. Ma êdô ma dô.”

⁶Aêñ ba aposel lôk avaka takatu ba êmlô ethak doñtom ek nekaksa esak abô êñ. ⁷Thêlô enañ abô pôk bêñ anôñ aleba Pita haviyô hamiñ ma hanañ, “Aiyañ thêlô, môlô oyala nena sêbôk ma Wapômbêñ halam ya hêk môlô malêvôn ek yanañ Abô Mavi êndêñ avômalô loñ buyañ ek nedañ abô nêmlak imbiñ. ⁸Wapômbêñ hayala avômalô kapôlônjiñ. Ma hêv anêñ Lovak Matheñ hadêñ avômalô loñ buyañ hatôm hêv hadêñ alalô ek hik thô nena yani lamavi ek enja thêlô imbiñ. ⁹Wapômbêñ miñ hadum nômlak hadêñ alalô avômalô Israel ma hadum nômla yañ hadêñ thêlô ami. Mi, thêlô êvhaviñ yani ba intu yani havôkwiñ thêlô kapôlônjiñ. ¹⁰Ma alalô lôk bumalô thêlô miñ hatôm naja malaiñ takatu ba Mose anêñ balabuñ hanañ ami. Ma aisê ka môlô udum ek nômlak malaiñ êndêñ avômalô loñ buyañ takatu ba êvhaviñ? Môlô udum aêñ ek nômbi Wapômbêñ la liñ e? ¹¹Ma doñtom alalô êvhaviñ nena Wapômbêñ hêv alalô bulubiñ hathak Anyô Bêñ Yisu anêñ wapôm. Ma thêlô aêñ iyom.”

¹²Pita hanañ yôv ma Pol lo Banabas iviyô enañ abô ma lôkthô elañ abô bônôn iyom. Thai enañ abô hathak lavônjiñ lôk nômbithi lomalama takatu ba Wapômbêñ hatak halôk thai bahenjiñ ba idum haveñ avômalô loñ buyañ malêvôn.

¹³Thai enañ yôv ma Jems hanañ, “Aiyañ thêlô, nodañ yenañ abô. ¹⁴Saimon lêk hanañ hadêñ alalô yôv nena Wapômbêñ hik anêñ lahaviñ thô hathak hawa avômalô loñ buyañ vi ek nimbatak êtôm anêñ avômalô. ¹⁵Ma plopet iniñ abô bôk enañ aêñ iyom. Ba te bôk hatô nena,

¹⁶“ ‘Embeñ yam ma tem yandealêm,
ma yapesañ Devit anêñ loñ lôkliñyak atu ba bôk hapu yôv ek
imbatak lôklokwañ esak loñbô.

Ma loñ lôkliñyak êñ anêñ nômkama takatu ba bôk kambom,
ma tem yapesañ lukmuk esak loñbô.

^q 15:4 Ap 14:27 ^r 15:7 Ap 10:1-43 ^s 15:8 Ap 10:44; 11:15 ^t 15:10 Mat 11:30; Gal 3:10

^u 15:11 Gal 2:16; Ep 2:5-8 ^v 15:13 Gal 2:9

17 Ek avômalô takatu ba êmô denaŋ lôk avômalô loŋ buyaŋ takatu ba bôk yahêv yenaŋ athêŋ hadêŋ i hatôm nêpôm Anyô Bêŋ.

Ya Anyô Bêŋ atu ba tem yandum nô m takêntêk, intu yahananŋ aêŋ.

18 Ma nô m takêŋ intu bôk yahik thô hadêŋ yenaŋ avômalô.’

Amos 9:11-12

19 “Aêŋ ba yenaŋ auk ma aêntêk. Avômalô loŋ buyaŋ takatu ba bôk ele kapôlônŋiŋ liliŋ ba i hadêŋ Wapômbêŋ ma miŋ nanêm malaiŋ êndêŋ i ami. 20 “Mi, alalô nato kapy a êndêŋ thêlô ma nanaŋ ek miŋ nejaŋ nô m takatu ba anyô êv hatôm da hadêŋ ŋgôk dahô ami, nô m êŋ intu lelaik hêk Wapômbêŋ ma. Lôk netak sek waliliŋ, ma miŋ nejaŋ alim takatu ba evak laselo siŋ ba thalaleŋ hamô kapô siŋ lôk ninum thalaleŋ ami. 21 Êŋ ma hatôm. Ek malê nena sêbôk aleba lêk ma enaŋ Mose anêŋ abô bêŋ haveŋ lomalak lomalak lôk esam hamô Israe l iniŋ unyak yeŋ hadêŋ Sabat sapêŋ. Ba intu ŋê loŋ buyaŋ hatôm neyala.”

Eto kapy a hi ek ŋê êvhaviŋ anêŋ loŋ buyaŋ

22 Êŋ ma aposel lôk avaka ma avômalô êvhaviŋ sapêŋ ibutiŋ abô nena nendam iniŋ anyô doho ek ini Antiok imbiŋ Pol lo Banabas. Ma elam iniŋ anyô bêŋ ju. Yaŋ ma Judas, anêŋ athêŋ yaŋ nena Balsabas, ma yaŋ ma Silas. 23 Ma eto kapy a te ba êv hadêŋ thêlô. Kapy a êŋ hanaŋ aêntêk.

Yêlô avaka lôk aposel, môlônim môlôviyaŋ, yêlô ato kapy a êntêk hadêŋ môlô avômalô loŋ buyaŋ takatu ba ôêvhaviŋ ba ômô malak Antiok lôk plovins Silia lôk Silisia. Aiyaŋ thêlô, wاكلêvônŋ mavi.

24 Yêlô alaŋô yôv nena yêlôaniŋ avômalô doho bôk êthôk ba ibuliŋ môlônim auk ba êv malaiŋ hadêŋ môlô hathak abô takatu ba enaŋ. Yêlô miŋ êv i ba êthôk ami. Mi, thêlôda êthôk. 25 Ba intu yêlô alôk ek nanêm anyô doho ba nêsôk imbiŋ Pol lo Banabas, thai atu ba yêlô leŋŋhaviŋ bêŋ anôŋ. 26 Thai bôk etak iniŋ lôkmala ek nindum Yisu Kilisi anêŋ ku.

27 Aêŋ ba yêlô êv Judas lo Silas ek nepesaŋ abô ek embatho kapy a êntêk loŋ. 28 *Yêlô lôk Lovak Matheŋ adô nanêm malaiŋ êndêŋ môlô. Ba intu yêlô leŋŋhaviŋ môlô nosopa abô takêntêk iyom. 29 Miŋ oŋgwaŋ nô m takatu ba anyô êv hatôm da hadêŋ ŋgôk dahô ami. Lôk miŋ nunum thalaleŋ ami ma miŋ oŋgwaŋ alim takatu ba ekak leŋselo siŋ ba thalaleŋ hamô kapô ami, lôk notak sek waliliŋ. Môlô udum aêŋ, ma mavi.

Wاكلêvônŋ mavi môlô lôkthô.

30 Eto kapy a êŋ yôv ma êv hadêŋ thêlô ba ewa ba i tamu Antiok. Êyô Antiok ma elam avômalô êvhaviŋ ethak doŋtom ma êv kapy a êŋ hadêŋ thêlô. 31 Ma avômalô Antiok esam kapy a êŋ, ma kapy a êŋ havatho

° 15:20 Kis 34:15-17; Wkp 17:10-16 * 15:28 Mat 23:4

thêlô loŋ ba thêlô leŋiŋmavi anôŋ. ³²Judas lo Silas, thai ma plopet. Ba enaŋ abô bêŋ anôŋ ek evatho ŋê êvhaviŋ loŋ lôk idum thêlô nimbitak lôklokwaŋ. ³³⁻³⁴Êmô loŋ êŋ wak doho vêm ma avômalô êvhaviŋ anêŋ loŋ êŋ êv mek labali hadêŋ thai ma êv thai ba êvôi hadêŋ ŋê taksêbôk ba êv thai ba êlêm.^γ ³⁵Ma doŋtom Pol lo Banabas êmô Antiok ma idum ku haviŋ avômalô bêŋ anôŋ ek enaŋ lo êdôŋ avômalô hathak Anyô Bêŋ anêŋ abô.

Pol lo Banabas evak i vose

³⁶Wak doho hale ba hi ma Pol hanaŋ hadêŋ Banabas, “Alai ana ek nagê avômalô êvhaviŋ embeŋ malak nenanena taksêbôk ba alai anaŋ Anyô Bêŋ anêŋ abô hadêŋ i. Ma nagê nena thêlô êmô mavi mena mi e?” ³⁷Ma Banabas lahaviŋ enja Jon atu ba elam nena Mak imbiŋ thai, ³⁸“ma doŋtom Pol hanaŋ nena, “Ôpêŋ bôk hatak alai halôk plovin Pampilia ma miŋ haviŋ alai ba hadum ku ami. Ba intu dô.” ³⁹Thai êkôki mathalaleŋ aleba thai evaki vose. Ba Banabas hawa Mak haviŋ yani ba thai ethak yeŋ ba i ŋgavithôm Saiplus. ⁴⁰Ma Pol hawa Silas haviŋ yani. Êŋ ma avômalô êvhaviŋ anêŋ Antiok êv mek ek Wapômbêŋ anêŋ wapôm êmô imbiŋ thai. Vêm ma etak i ⁴¹ba i plovin Silia lôk Silisia iniŋ malak nenanena ba evatho avômalô êvhaviŋ loŋ.

Timoti hi haviŋ Pol lo Silas

16 ¹Pol hi hayô Debi lo Listla. Loŋ êŋ ma anyô hêvhaviŋ te hamô ba anêŋ athêŋ nena Timoti. Talêbô ma avi Isael te atu ba hêvhaviŋ. Ma lambô ma anyô Glik te. ²Ma avômalô êvhaviŋ anêŋ Listla lo Aikoniam enaŋ nena Timoti ma anyô mavi. ³Aêŋ ba Pol lahaviŋ ôpêŋ ni imbiŋ yani. Ma doŋtom lahabi nena avômalô Isael takatu ba êmô loŋ êŋ eyala nena Timoti anêŋ lambô ma anyô Glik te. Ba intu hawa Timoti ba hi ek neŋgothe anêŋ kupik vê. ⁴Ma thêlô even ba i lomalak lomalak ma enaŋ abô takatu ba aposel lôk avaka bôk evak anêŋ Jerusalem ek avômalô nesopa. ⁵Aêŋ ba avômalô êvhaviŋ ibitak lôklokwaŋ hathak iniŋ êvhaviŋ ba wak nômbêŋ intu ma êvôv avômalô lukmuk êyô ba ilumbak hi ba hi.

Pol hatulak ma hayê wêŋ hathak anyô Masedonia te

⁶Ma Lovak Matheŋ miŋ halôk ek Pol thêlô ini nenaŋ Wapômbêŋ anêŋ abô embeŋ plovin Esia ami. Ba intu i Plijia lo Galesia iniŋ malak

^γ 15:33-34 ŋê lôkawk vi enaŋ nena abô doho atu ba Luk hato ma hêk denaŋ. Abô êŋ ma aêntêk: Ma doŋtom Silas hik auk liliŋ ba hamô Antiok ba miŋ havôhi ami. ^z 15:37 Ap 12:12,25 ^a 15:38 Ap 13:13; Kol 4:10 ^b 16:1 Ap 14:6; 2Ti 1:5 ^c 16:2 Plp 2:19-22 ^d 16:4 Ap 15:23-29 ^e 16:6 Ap 18:23

nenanena. ⁷Ma êyô pik Misia anêj dañ ma idum ek ini plovins Bitinia, ma doñtom Yisu anêj Lovak Mathen miñ halôk ek ini loj êj ami. ⁸Ba intu thêlô êv Misia liliñ ma i tamu Tloas. ⁹Ma bôlôvôn ma Pol hatulak ma hayê wêj te nena anyô plovins Masedonia te hamiñ ma hapetenak nena, “Ôlêm Masedonia ek nêm yêlô sa.” ¹⁰Pol hayê wêj êj yôv ma yêlô apesañ i kethen ek ana Masedonia. Yêlô ayala nena Wapômbêj halam yêlô ek ana nanañ Abô Mavi êj bêj êndên thêlô.

Lidia halañô Pol anêj abô ba hêvhaviñ Yisu

¹¹Vêm ma yêlô athak yej te hêk Tloas ba a nôñnôn hadên ngavithôm Samotles ma wak yañ ma a Niapolis. ¹²Vêm ma yêlô a Pilipai. Malak êj ma Masedonia iniñ malak bêj ma avômalo Lom takatu ba eyabiñ pik takên ethak êmô loj êj. Ma yêlô amô wak doho hamô loj êj.

¹³Ma Sabat hayô ma yêlô ale malak bêj anêj badên abôlêk ba a ñañ te hêk viyaiñ. Yêlô leññhabi nena loj eten mek hêk habobo ñañ êj la. Ma ñañ êj ma yêlô ayê avi doho ethak doñtom ba êmô. Êj ma yêlô alok amô haviñ thêlô ma anañ abô hadên i. ¹⁴Ma avi Taiataila te halañô abô êj, ba anêj athên nena Lidia. Avi êj hadum ku valu hathak sôp thalalen ek avômalo êv vuli ma hathak hêv yej hadên Wapômbêj. Anyô Bêj hik avi êj anêj kapô liliñ ek halañô Pol anêj abô ba hêvhaviñ. ¹⁵Vêm ma yani lôk avômalo takatu ba êmô anêj unyak sapên ithik ñañ. Êj ma yani hanañ hadên yêlô, “Môlô lêk ôyê ya hatôm avi yahêvhaviñ Anyô Bêj, êj ma nôlêm nômô yenañ unyak.” Ma yani hañgasi yêlô aleba yêlô a anêj unyak.

Etak Pol lo Silas halôk koladôn

¹⁶Wak te ma yêlô a loj neten mek ma avi te atu ba anêj alañsi êmô hapôm yêlô. Yani ma avi lôk ngôk ba anêj ngôk hathak hêv yani sa ek hayala nôm takatu ba tem imbitak emben yam ba hanañ bêj. Yani hathak havôn valu bêj hathak anêj ku êj ba hêv hadên anêj alañsi. ¹⁷Yani hasopa yêlô lôk Pol ma halam kaêk lôbôlôn aëntêk, “Ñê êntêk êj ma Wapômbêj Lej Anôn Biñ anêj ñê ku. Ba lêk enañ hathak malêla takatu ma nundum ek Wapômbêj nêm môlô bulubiñ.” ¹⁸Wak bêj anôn ma yani hathak halam aên aleba habuliñ Pol kapô kambom anôn. Ba intu hik i liliñ ma hanañ hadên ngôk êj nena, “Hathak Yisu Kilisi anêj athên ma yanañ êndên o nena otak avi intu ba nu!” Ma kethen oyañ ma ngôk êj hatak avi êj.

¹⁹Ma avi êj anêj alañsi êyê nena iniñ lojônndê nêbôn valuseleñ lêk mi, êj ma evaloñ Pol lo Silas ba êvôn thai ba i malak lôñ êj anêj loj ethak doñtom halôk ek nimiñ ñê idum abô hathak malenñ. ²⁰⁻²¹Ewa

^f 16:17 Mak 1:24 ^{*} 16:20-21 Mak 13:9

thai ba êyô ek nê takatu ba idum abô hathak ba enaŋ, “Anyô ju êntêk ma nê Israeġ. Thai enaŋ ek avômalô nesopa kobom takatu ba kambom ek alalô avômalô Lom. Ba intu ibi avômalô malak bêŋ êntêk lenjij liŋ ba lenjijŋaŋa mayaliv.”

²²Ma avômalô bêŋ anôŋ enaŋ abô lôk lenjijmaniŋ hathak thai haviŋ. Êŋ ma nê takatu ba idum abô hathak enaŋ ek nimbi iniŋ kwêv thô ma neballi thai esak yak wabeŋ. ²³Evali thai kambom anôŋ vêm ma ibi thai halôk koladôŋ kapô. Ma enaŋ hadêŋ ôpatu ba hayabiŋ koladôŋ nena eyabiŋ thai dedauŋ mavi. ²⁴Ôpêŋ halaŋô abô êŋ, ma hawa thai ba halôk ba hi hadô hamô tamu koladôŋ kapô ali atu ba hêk vibij anôŋ ma eson veŋij halôk alokwaŋ abyariŋ ba hadahaliŋ veŋij loŋ.

²⁵Ma bôlôvôŋ biŋ ma Pol lo Silas eterŋ mek ba êv yeŋ hadêŋ Wapômbêŋ, ma nê koladôŋ vi elariŋ. ²⁶Ma ketheŋ oyaŋ ma duviaŋ bêŋ te hayô ba hayôkwiŋ koladôŋ anêŋ landiŋ. Ma koladôŋ abôlêk sapêŋ hakyav ma seŋ takatu ba ibutiŋ thêlô veŋij lo baheŋij sapêŋ hêv yak. ²⁷Ma ôpatu ba hayabiŋ koladôŋ haviyô ma hayê koladôŋ anêŋ abôlêk sapêŋ lêk abyariŋ. Ma lahabi nena nê koladôŋ sapêŋ lêk êsôv ba i, ba intu hadadi anêŋ biŋ vovak ek embatho yanida vônô esak. ²⁸Ma doŋtom Pol halam lôklokwaŋ, “Miŋ ômbi o vônô ami! Yêlô sapêŋ êntêk amô!”

²⁹Êŋ ma ôpêŋ halam ek neja atum êlêm ma halaŋviŋ ba hi koladôŋ kapô, ma hakô ba halowaliŋ ba hêv yak halôk Pol lo Silas maleŋij. ³⁰Vêm ma hawa thai ba hi yaiŋ ma hanaŋ, “Anyô bêŋ luvi, yandum malê ek yanja bulubiŋ?”

³¹Ma thai enaŋ vyaŋ, “Ônêmbimbiŋ Anyô Bêŋ Yisu ma tem Wapômbêŋ nê m o lôk anê m avômalô bulubiŋ.” ³²Êŋ ma thai enaŋ Anyô Bêŋ anêŋ abô hadêŋ yani lôk avômalô takatu ba êmô anêŋ unyak kapô. ³³Bôlôvôŋ denariŋ ma yani hawa thai ba hi hathik iniŋ palê. Vêm ma Pol lo Silas ithik ôpêŋ lôk anêŋ avômalô sapêŋ. ³⁴Ma yani hawa thai ba hi anêŋ unyak ma hêv nô m hadêŋ thai. Yani lôk anêŋ avômalô sapêŋ lenjijmavi anôŋ ek lêk êv haviŋ Wapômbêŋ.

³⁵Haviyô hayaŋ lôkbôk ma nê takatu ba idum abô hathak êv iniŋ sôp bidonŋ ba i hadêŋ ôpatu ba hayabiŋ koladôŋ ma enaŋ nena, “Ota k anyô ju intu ba ini.” ³⁶Ma ôpatu ba hayabiŋ koladôŋ hi hanaŋ hadêŋ Pol nena, “Ijê takatu ba idum abô hathak enaŋ nena mamu lôk Silas notak koladôŋ ba unu. Ba intu unu lôk kapôlômim labali.”

³⁷Ma doŋtom Pol hanaŋ hadêŋ sôp bidonŋ takêŋ nena, “Yai ma nê Israeġ ma Lom haviŋ.^k Ma doŋtom ik yai oyaŋ ma miŋ enaŋ yaianiŋ kambom bêŋ

^h 16:22 2Ko 11:25; 1Te 2:2 ⁱ 16:27 Ap 12:18-19 ^j 16:30 Ap 2:37 ^k 16:37 Abô êŋ anêŋ ôdôŋ hathak Abô Inglis nena ‘Citizenship’. Pol hawa thai lôk Silas sa ba hanaŋ nena thai ma Israeġ citizen lôk Lom citizen haviŋ. Lom iniŋ abô majaŋ te nena miŋ hatôm nijik Lom iniŋ citizen te oyaŋ ami. Ba intu nê bêŋ idum abô hathak ibuliŋ Lom iniŋ abô majaŋ. Nôŋgô abô êŋ vi hêk Aposel 22:25-29.

ami. Ma ibi yai halôk koladôn kapô. Ma Lom iniŋ balabuŋ hanaŋ nena miŋ hatôm nindum aêŋ êndêŋ nê Lom ami. Ma lêk ekopak ba idum ek netak yai menaŋna ba ana e? Mi anôn! Thêlôda nêlêm ma neja yai vê ênjêk koladôn.”

³⁸Ma sôp bidonŋ ewa abô êŋ ba i enaŋ hadêŋ nê takatu ba idum abô hathak. Ma elanô nena thai ma nê Lom haviŋ, êŋ ma thêlô êkô kambom. ³⁹Ma thêlô i ma ibui hadêŋ Pol lo Silas ma ewa thai ele yaiŋ. Ma enaŋ nena, “Hatôm mamu notak loŋ êntêk ba unu e?” ⁴⁰Êŋ ma thai etak koladôn ma ele yaiŋ ma i Lidia anêŋ unyak. Ma êyê avômalô êvhaviŋ ma enaŋ abô doho ek embatho iniŋ kapôlônŋiŋ loŋ. Vêm ma etak i ba i.

Pol lo Silas êmô Tesalonaika

17 ¹Pol lo Silas êv malak Ampipolis lo Apolonia liliŋ ma i thêthô ba êyô Tesalonaika. Ma Israel iniŋ unyak yeŋ te hamô loŋ êŋ. ²Sabat te lô ma Pol hasopa anêŋ kobom ba habitak hayô unyak yeŋ êŋ kapô. Ma hadôn avômalô hathak Wapômbêŋ anêŋ kapya. ³Ma hik thô nena kapya êŋ ma hanaŋ nena Mesia tem enja vovaŋ ba ema ma imbiyô esak loŋbô. Êŋ ma Pol hik thô nena, “Yisu atu ba yahanaŋ hadêŋ môlô, ôpêŋ intu Mesia êŋ.” ⁴Ma avômalô Israel doho lôk avômalô Glik bêŋ anôn atu ba êmô Wapômbêŋ vibinŋ lôk avi lôk athêŋ bêŋ doho elanô ma êvhaviŋ ba i iviŋ Pol lo Silas.

⁵Ma doŋtom avômalô Israel leŋinŋdaŋ ba ewa nê kambom doho anêŋ loŋ ethak doŋtom halôk ba isup avômalô bêŋ anôn ethak doŋtom ek nijik avômalô malak êŋ iniŋ kapôlônŋiŋ liŋ. Ma thêlô elanviŋ ba i Jeson anêŋ unyak ek nêmbôlêm Pol lo Silas ek nebalonŋ thai ba neja ende yaiŋ ba ini nênem êndêŋ avômalô nômbêŋ atu. ⁶Ma doŋtom miŋ êpôm thai ami, êŋ ma êvôn Jeson lôk nê êvhaviŋ doho ba ewa i hi hadêŋ nê bêŋbêŋ loŋ êŋ maleŋiŋ ma elam aêntêk, “Ŋê êntêk êŋ idum nôm kambom haveŋ pik lôkthô aleba lêk êyô loŋ êntêk. ⁷Ma Jeson hawa thêlô thô ba hadô i hamô anêŋ unyak. Ŋê takêŋ êdô nêôm Lom iniŋ Kiŋ Sisa anêŋ abô majaŋ vibinŋ ba enaŋ nena, ‘Kiŋ yaŋ hamô ba anêŋ athêŋ nena Yisu.’” ⁸Ŋê bêŋbêŋ lôk avômalô nômbêŋ atu elanô abô êŋ ma eson kambom ba kapôlônŋiŋ haliŋ i kambom. ⁹Yôn ma malak êŋ anêŋ nê bêŋbêŋ enaŋ hadêŋ Jeson thêlô nena, “Nônêm valuseleŋ ek injik thô nena tem miŋ nundum kambom êŋ esak loŋbô ami. Ba ômô tiŋiŋ, ma tem noja unim valu esak loŋbô.” Êŋ ma êv valu ma etak i ba i.

Avômalô Belia bêŋ anôn êvhaviŋ Yisu

¹⁰Bôlôvônŋ êŋ iyom ma nê êvhaviŋ êv Pol lo Silas vê hêk Tesalonaika ba i Belia. Êyô Belia ma i Israel iniŋ unyak yeŋ. ¹¹Avômalô Belia iniŋ kobom ma mavi anôn ek avômalô Tesalonaika iniŋ. Thêlô elanô Pol lo Silas iniŋ

¹ 17:7 Luk 23:2; Jon 19:12

abô lôk kapôlônij mavi ba wak nômbênj intu ma êyê Wapômbênj anênj kapyra ek nêgê nena iniñ abô ma avanônj mena mi. ¹² Êñ ma avômalô Israeël bênj anônj êvhavij ma avi Glik lôk athênj bênj doho lôk anyô Glik bênj anônj êvhavij aênj iyom.

¹³ Vêm ma avômalô Israeël anênj Tesalonaika elañô nena Pol hanañ Wapômbênj anênj abô hadênj avômalô Belia. Êñ ma thêlô i loñ êñ ma elela iniñ auk ek thêlô leñijmanij. ¹⁴ Kethenj oyañ ma ñê êvhavij anênj Belia êv Pol ba hi ñgwêk ðañ, ma Silas lo Timoti iyom êmô Belia. ¹⁵ Ma ñê takatu ba elom Pol ba i ma ivij yani ba i Athens. Ma etak Pol ek nêbônij, ma hêv abô hadênj i ek nenañ êndênj Silas lo Timoti nena ini kethenj.

Pol hamô Athens

¹⁶ Pol hayabij thai hamô Athens ma hayê nena ñê lôñ êñ iniñ ñgôk dahô bênj anônj êmô ba kapô malaiñ kambom. ¹⁷ Aênj ba yani hi avômalô Israeël iniñ unyak yej kapô ma hanañ abô havij avômalô Israeël lôk avômalô loñ buyañ takatu ba êmô Wapômbênj vibij. Ma wak nômbênj intu ma yani hathak hi loñ ethak doñtom halôk ek enañ abô imbij avômalô takatu ba êmô loñ êñ. ¹⁸ Ma ñê lôkawk ôðônj ju êmô, yañ iniñ athênj nena Epikulian ma yañ ma Stoik. Thêlô elañô Pol hanañ Abô Mavi hathak Yisu lôk anênj haviyô hathak loñbô. Ba intu thêlô lôk Pol êkôki. Ma vi enañ, “Anyô abô mayaliv êntêk hadum ek enañ malê?” Ma vi enañ, “Yani hanañ hathak wapômbênj masôm doho.” ¹⁹ Yôv ma thêlô ewa Pol ba i êðô hamô Aliopagas, loñ atu ba avômalô ethak doñtom ek enañ abô hathak auk lomaloma anênj ôðônj. Ma thêlô enañ, “Yêlô leñijhavij nayala auk lukmuk takatu ba honañ hadênj avômalô. ²⁰ Abô takatu ba honañ ma hatôm abô masôm ek yêlô. Aênj ba yêlô leñijhavij nayala anênj ôðônj.” ²¹ Wak nômbênj intu ma avômalô Athens lôk avômalô loñ buyañ takatu ba êmô Athens ethak doñtom ek nedañô abô esak auk lukmuk takatu ba hayô ek nenañ abô pôk esak. Ma miñ idum nômla yañ havij ami. Ba intu leñijhavij nedañô Pol anênj abô.

²²⁻²³ Êñ ma Pol haviyô hamiñ Aliopagas maleñij ma hanañ, “Môlô ñê Athens, lêk yahaveñ môlônim loñ ba yahayê nôm takatu ba môlô ôêv yej hadênj. Ma yahapôm loñ êbôk da te ba abô te hanañ nena, ‘Loñ êntêk ma wapômbênj te atu ba yêlô athônj paliñ anênj loñ êbôk da.’ Ba intu yahayala nena môlô udum nôm lomaloma ek ôêv athênj bênj hadênj unim wapômbênj lomaloma. Ma wapômbênj atu ba môlô ôthônj paliñ ba ôêv yej hathak, êntêk tem yanañ bênj êndênj môlô.

²⁴ “Wapômbênj atu ba hapesañ pik lôk anênj nômkama sapênj, ma yani ma pik lo leñ iniñ alañ. Ma miñ hamô unyak matherj atu ba elav hathak bahenij ami. ²⁵ Yanida hêv lovak kapôlônij lôk lôkmala ma nômkama

^m 17:17 Ap 18:19 ⁿ 17:24 1Kiñ 8:27; Ap 7:48 ^o 17:25 Sng 50:12; Ais 42:5

sapêṅ hadêṅ avômalô lôkthô. Ma yani miṅ hêv yak hathak nômlate ek anyôla nêṃ yani sa ami, ma mi. ²⁶Hathak anyô doṅtom iyom ma yani habi avômalô lodôṅlodôṅ sapêṅ vê ek nêṃô pik bêṅ êntêk sapêṅ. Yanida hatak iniṅ waklavôṅ lôk iniṅ loṅ takatu ba nêṃô. ²⁷Wapômbêṅ hadum nôṃ takêṅ ek avômalô sapêṅ nêgê ba nêṃbôlêṃ yani atu ba êthôṅ. Ma doṅtom miṅ hamô daim ek alalô tomtom ami.

²⁸“Mi, hatôm anyô lôkauk te bôk hatô nena, ‘Yani habibôm hayô hêk alalô vov ba awa lôkmala lôk aveṅ ma lôkmala anêṅ ôdôṅ ma halêṃ anêṅ yani iyom.’ Ma unim ṅê lôkauk te bôk hatô nena, ‘Alalô ma yani anêṅ nali.’

²⁹“Avanôṅ biṅ nena alalô ma Wapômbêṅ anêṅ nali ba intu miṅ mavi ek leṅṅimbi nena yani ma hatôm dahô takatu ba epesaṅ hathak gol lo seleva ma valu ami. Mi, dahô takêṅ ma anyô epesaṅ hathak baheṅṅ lôk iniṅ auk iyom. ³⁰Sêbôk ma avômalô êthôṅ Wapômbêṅ paliṅ ba intu yani miṅ hêv kambom êṅ anêṅ viyaṅ hadêṅ i ami. Ma doṅtom yani lêk hanaṅ lôklokwaṅ hadêṅ avômalô pik sapêṅ nena nede kapôlôṅṅ liliṅ. ³¹‘Yani bôk hatak waklavôṅ te yov ek nindum abô. Ma bôk hatak anyô te ek indum ku êṅ thêthôṅ. Ôpêṅ bôk hama ma Wapômbêṅ hik liṅ hêk ṅama ek injik thô nena yani tem endanṅ avômalô sapêṅ iniṅ abô.’”

³²Thêlô elanṅ Pol anêṅ abô hathak anyô haviyô hêk ṅama, êṅ ma vi ibi anêṅ abô êṅ liliṅ ma doṅtom vi enaṅ, “Yêlô leṅṅhaviṅ nadaṅô anêṃ abô esak nôṃ êntêk esak loṅbô.” ³³Vêṃ ma Pol hatak thêlô ba hi. ³⁴Thêlô doho êvhaviṅ ba esopa yani. Thêlô êṅ te ma Dionisius, yani ma Aliopagas iniṅ anyô te, lôk avi te ba anêṅ athêṅ nena Damalis, ma doho haviṅ.

Pol hi Kolin

18 ¹Vêṃ ma Pol hatak Atens ma hi Kolin. ²Ma hapôm anyô Israel te ba anêṅ athêṅ nena Akwila. Yani anêṅ malak ôdôṅ ma plovins Pontus. Bôk lovêṅ Plisila êṃô malak Lom anêṅ Itali vêṃ ma Kiṅ Klodias hanaṅ ek avômalô Israel sapêṅ netak Lom ba ini. Aêṅ ba thai i Kolin. Ba intu Pol hi ek êṅjê thai. ³Thai ethak idum ku epesaṅ unyak hathak alim kupik ek nêṃêṃ vuli. Ku êṅ ma Pol anêṅ ku hathak hadum ba intu hamô haviṅ thai ba hadum ku êṅ haviṅ. ⁴Sabat sapêṅ ma Pol hi Israel iniṅ unyak yeṅ ma hanaṅ abô haviṅ thêlô ek injik avômalô Israel lôk Glik iniṅ auk liliṅ ek nêṃêṃimbiṅ.

⁵Ma Silas lo Timoti etak Masedonia ma êlôk ba i Kolin, êṅ ma Pol hatak anêṅ ku epesaṅ sôp ma hanaṅ Wapômbêṅ anêṅ abô iyom. Ba hanaṅ bêṅ hadêṅ avômalô Israel nena, “Yisu ma Mesia atu.” ⁶Vêṃ ma

ᵖ 17:27 Sng 145:18; Jer 23:23 ᵍ 17:29 Ais 40:18-20; 44:10-17; Ap 19:26

ʳ 17:31 Sng 96:13 ᵗ 18:2 Lom 16:3 ʳ 18:3 Ap 20:34 ᵘ 18:5 Ap 17:14-15

ʷ 18:6 Ap 13:46,51; 20:26

thêlô épôlik hathak Pol ma enaŋ abôma hathak yani. Êŋ ma yani hik vonŋgovaŋ vê hêk anêŋ kwêv ek injik Wapômbêŋ anêŋ lamaniŋ thô ma hanaŋ hadêŋ thêlô, “Malaiŋ atu ba tem épôm môlô, êŋ ma môlôda unim kambom ma miŋ yenaŋ kambom ami. Ma lêk yahatak môlô avômalô Israeŋ ma yaha ek avômalô loŋ buyaŋ.”

⁷Êŋ ma Pol hatak unyak yeŋ hêk ma hi hamô Titius Jastas anêŋ unyak. Ôpêŋ ma anyô loŋ buyaŋ atu ba hathak hêv yeŋ hadêŋ Wapômbêŋ ba anêŋ unyak hamô habobo unyak yeŋ atu. ⁸Ma Klispus, anyô bêŋ atu ba hayabiŋ Israeŋ iniŋ unyak yeŋ, lôk anêŋ avômalô takatu ba êmô anêŋ unyak êvhaviŋ Anyô Bêŋ. Ma avômalô Kolin bêŋ anôŋ elañô Pol anêŋ abô ba êvhaviŋ ma ithik ŋaŋ.

⁹Ma bôlôvôŋ te ma Pol hayê wêŋ ma Anyô Bêŋ hanaŋ hadêŋ yani nena, “Onaŋ abô takêŋ bêŋ ma miŋ ôkô ba o bônôn ami. ¹⁰”Yahamô haviŋ o ba miŋ hatôm anyô late êyô ba imbuliŋ o ami. Mi, yenaŋ avômalô bêŋ anôŋ êmô malak êntêk.” ¹¹Aêŋ ba Pol hamô Kolin ba hadôŋ avômalô hathak Wapômbêŋ anêŋ abô hatôm sondabêŋ te lôk ayôŋ baheŋvi ba lahavute haviŋ.

¹²Waklavôŋ Galio hayabiŋ plovinŋ Akaia, êŋ ma avômalô Israeŋ anêŋ Kolin ethak doŋtom ba idum leŋiŋŋaŋa hathak Pol ba ewa yani ba i loŋ idum abô. ¹³Êŋ ma thêlô enaŋ, “Ôpêntêk hadôŋ avômalô ek nênem yeŋ êndêŋ Wapômbêŋ hathak loŋôndê yaŋda atu ba habuliŋ abô balabuŋ.”

¹⁴Pol hadum ek enaŋ abô êŋ viyaŋ, êŋ ma Galio hanaŋ hadêŋ avômalô Israeŋ takatu nena, “Môlô avômalô Israeŋ, môlô ôyê nena ôpêntêk hadum nômlate ba habuliŋ Lom iniŋ abô majaŋ mena hadum kambom bêŋ te, êŋ ma mavi ek yandaŋô môlônim abô. ¹⁵Ma doŋtom abô takatu ba môlô onaŋ hathak ôpêntêk ma hathak abô lôk athêŋ doho ma môlô Israeŋ da unim abô balabuŋ. Ba intu tem miŋ yandaŋô abô êŋ ami. Mi, môlôda nopesaŋ abô êŋ.” ¹⁶Ba intu hêv thêlô vê hêk loŋ idum abô. ¹⁷Êŋ ma thêlô evaloŋ Israeŋ iniŋ unyak yeŋ anêŋ anyô bêŋ te anêŋ athêŋ nena Sostenes hêk ba ik yani habobo loŋ atu ba idum abô viyaiŋ. Ma Galio hayê ma hadum hatôm hathônŋ paliŋ.

Pol havôhi Antiok

¹⁸*Pol hamô Kolin sawa daim dokte. Vêŋ ma hatak ŋê êvhaviŋ ma hi tamu Senklia ek enja yeŋ ba ni Silia. Ma Plisila lo Akwila iviŋ yani ba i. Pol bôk havak abô haviŋ Wapômbêŋ hathak nômlate ba intu miŋ hakapiŋ wakadôk ŋauŋ ami aleba hayô Senklia. Êŋ ma abô êŋ anêŋ daŋ ba intu hakapiŋ wakadôk ŋauŋ vê. ¹⁹⁻²¹Vêŋ ma ethak yeŋ te ba i Epesus. Ma Pol hi Israeŋ iniŋ unyak yeŋ ma hanaŋ abô haviŋ avômalô Israeŋ. Ma thêlô enaŋ ek yani êmô imbiŋ thêlô wak doho vêŋmam, ma doŋtom yani miŋ

^w 18:10 Jos 1:9; Ais 41:10 * 18:18 Nam 6:18; Ap 21:24

halôk hathak iniŋ abô ami. Ba hathak yeŋ ma hanaŋ hadêŋ thêlô nena, “Wapômbêŋ anêŋ lahaviŋ ma tem yambôalêm êndêŋ mólô esak loŋbô.” Êŋ ma yani hatak Epesus ba hi. Ma hadô Plisila lo Akwila êmô Epesus. 22 Ma yeŋ hi Sisalia ma Pol hatak yeŋ êŋ ma hathak ba hi Jelusalem ek ênjê avômalô êvhaviŋ anêŋ loŋ êŋ. Vêm ma halôk ba hi Antiok hamô Silia kapô.

23 Pol hamô wak doho hamô Antiok vêm ma hi plovins Galesia lo Plijia iniŋ malak nenanena ek embatho avômalô êvhaviŋ kapôlôŋiŋ loŋ.

Apolo hanaŋ abô hamô Epesus lo Kolin

24 Ma anyô Isael te anêŋ athêŋ nena Apolo hi hayô Epesus. Yani anêŋ malak ôdôn ma Aleksandlia. Yani ma anyô lôkawk bêŋ ba hayala Wapômbêŋ anêŋ abô dedauŋ mavi. 25 Bôk êdôn yani hathak Anyô Bêŋ anêŋ loŋôndê ba intu kapô lôklokwaŋ ek êdôn avômalô esak auk thêthôn êŋ. Ma hanaŋ abô thêthôn hathak Yisu anêŋ bôk lo loŋ vi. Ma doŋtom hayala ŋaŋ atu ba Jon hathik avômalô hathak iyom. 26 Yani hi avômalô Isael iniŋ unyak yeŋ ma hanaŋ abô hathak Yisu ma miŋ hakô ami. Ba Plisila lo Akwila elañô anêŋ abô ma elam yani ba hi iniŋ unyak ma ewa Wapômbêŋ anêŋ abô atu ba miŋ hayala ami sa hadêŋ yani.

27 Vêm ma Apolo lahaviŋ ni plovins Akaia, ma avômalô êvhaviŋ anêŋ Epesus evatho yani anêŋ auk loŋ ek indum aêŋ. Ba eto kapyra hadêŋ avômalô êvhaviŋ anêŋ Akaia ek neja yani thô. Hi hayô Akaia, êŋ ma hêv avômalô takatu ba êvhaviŋ Wapômbêŋ hathak anêŋ wapôm sa bêŋ anôn. 28 Yani hamiŋ lôklokwaŋ ba hanaŋ avômalô Isael iniŋ abô viyaŋ hêk avômalô sapêŋ maleŋiŋ. Ma hawa Wapômbêŋ anêŋ kapyra sa ba hik thô nena Yisu ma Mesia atu ba Wapômbêŋ bôk havak abô yôv ek nê m êlêm.

Pol hi Epesus hathak loŋbô

19 1ª Apolo hamô Kolin denaŋ ma Pol hi haveŋ plovins Galesia lo Plijia kapô ba haveŋ aleba hayô Epesus. Loŋ êŋ ma hapôm avômalô êvhaviŋ doho 2^a ma hanaŋ hik thêlô liŋ, “Bôk ôêvhaviŋ ba owa Lovak Matheŋ e?”

Ma thêlô enaŋ, “Mi, yêlô miŋ bôk alañô abô te hathak Lovak Matheŋ ami.”

3 Êŋ ma Pol hanaŋ, “Ŋaŋ malê intu bôk mólô uthik?” Ma enaŋ, “Jon anêŋ ŋaŋ.”

4^b Ma Pol hanaŋ, “Jon bôk hathik avômalô hathak ŋaŋ nede kapôlôŋiŋ liliŋ ma hanaŋ ek avômalô nê nê mimiŋiŋ ôpatu ba haveŋ yani yam. Ôpêŋ ma Yisu.” 5 Thêlô elañô abô êŋ, ma ithik ŋaŋ hathak Anyô Bêŋ Yisu anêŋ athêŋ. 6^c Ma Pol hatak baŋ hayô hêk thêlô, êŋ ma Lovak Matheŋ hayô hamô thêlô ba enaŋ abô masôm lôk abô plopet. 7^d Ê takêŋ ma hatôm laumiŋ ba lahavuju la.

^y 18:28 Ap 9:22 ^z 19:1 1Ko 3:6 ^a 19:2 Ap 8:16 ^b 19:4 Mat 3:11 ^c 19:6 Ap 8:17; 10:44,46

⁸Êŋ ma Pol hi hamô Epesus hatôm ayôŋ lô. Ma hathak hi avômalô Israeŋ iniŋ unyak yeŋ ma hanaŋ abô hathak Wapômbêŋ anêŋ loŋ lôkliŋyak ek thêlô nênemimbiŋ ma miŋ hakô ami. ⁹Ma doŋtom thêlô doho evaloŋ kapôlôŋiŋ loŋ ba miŋ êvhaviŋ ami ma enaŋ abôma hathak Anyô Bêŋ anêŋ loŋôndê bêŋ ek avômalô sapêŋ nedaŋô. Aêŋ ba Pol hatak thêlô ma hawa ŋê êvhaviŋ ba i Tailanus anêŋ kapo ekaksa halôk. Ma wak nômbêŋ intu ma thêlô enaŋ abô hamô loŋ êŋ. ¹⁰Pol hadum aêŋ hatôm sondabêŋ ju. Aêŋ ba intu avômalô Israeŋ lôk avômalô Glik takatu ba êmô plovins Esia elañô Anyô Bêŋ anêŋ abô.

Skeva nali

¹¹^dWapômbêŋ hêv lôklokwaŋ hadêŋ Pol ba hadum nômbithi yaŋda lomaloma. ¹²^eBa intu sôp seleŋ lo sôp daŋ takatu ba Pol hasôm, ewa ba i ethav hathak avômalô lôk lijiŋ ba ibitak mavi ma ŋgôk etak i ba i.

¹³Ma avômalô Israeŋ doho idum ku nênem ŋgôk vê ba ethak i lomalak lomalak. Ma thêlô doho idum ku êŋ, ma elam Anyô Bêŋ Yisu anêŋ athêŋ hayô ŋê lôk ŋgôk takêŋ vôv ba enaŋ, “Hathak Yisu atu ba Pol hanaŋ abô hathak anêŋ athêŋ, yahanañ nena otak ôpêntêk ba nu.” ¹⁴Ma Israeŋ iniŋ ŋê bêŋbêŋ êbôk da te anêŋ athêŋ nena Skeva namalô bahenŋvi ba lahavuju idum aêŋ haviŋ. ¹⁵Ma wak te ma ŋgôk hawê iniŋ abô viyaŋ ba hanaŋ, “Yahayala Yisu, ma yahayala Pol, ma môlô ma opalê?” ¹⁶Êŋ ma ôpatu ba ŋgôk havalonŋ loŋ hasôv kisi hayô hêk i ba hik i mayav bomaŋ aleba thêlô sapêŋ ewa thalalenŋ ba êsôv lenŋviŋpopam ele unyak viyaiŋ ba i.

¹⁷^fMa avômalô Israeŋ lo Glik anêŋ Epesus elañô abô êŋ, ma êkô kambom ba êv athêŋ bêŋ hadêŋ Anyô Bêŋ Yisu. ¹⁸Ma avômalô êvhaviŋ bêŋ anôŋ êlêm ma enaŋ iniŋ kambom lomaloma bêŋ. ¹⁹Thêlô vi êbôk siniŋ ma vi idum aloyak, aêŋ ba isup iniŋ kapya aloyak sapêŋ hathak doŋtom ma êbôk hathak atum hêk avômalô maleŋiŋ. Ekatuŋ kapya takêŋ ba anêŋ vuli hatôm 50,000 seleva. ²⁰Hathak kobom êŋ ma Anyô Bêŋ anêŋ abô halanŋviŋ ba hi mayaliv ma anêŋ lôklokwaŋ halumbak bêŋ.

²¹^gNôm takêŋ habitak vêm ma Pol lahabi ni Jelusalem ba halom hêk loŋôndê yaŋ atu hi plovins Masedonia lo Akaiia. Ma hanaŋ, “Yaha Jelusalem vêm ma tem yana Lom imbiŋ.” ²²Ma yani hêv Timoti lo Elastus, anyô ju atu ba idum ku haviŋ yani, ba i Masedonia. Ma yanida hamô plovins Esia dokte vêmam.

Ŋgalakŋgalak bêŋ habitak Epesus

²³^hWak êŋ ma avômalô ethañ i hathak Yisu anêŋ loŋôndê ba ŋgalakŋgalak bêŋ habitak. ²⁴Anyô atu ba hadum ba nôm êŋ habitak anêŋ

^d 19:11 Ap 14:3 ^e 19:12 Ap 5:15 ^f 19:17 Ap 5:11 ^g 19:21 Ap 23:11; Lom 1:13

^h 19:23 2Ko 1:8

athên nena Demitlius. Ôpên ma anyô hapesan nôm kama hathak seleva. Ba hathak hapesan ngôkba avi Artemis anên malakba anên dahô ek avômalô nêndô êmô iniñ unyak kapô. Yani lôk anyô doho ethak êvôn valu bên hathak iniñ ku êñ. ²⁵Wak te ma ôpên dalam gê ku êñ sapên ethak doñtom ba hanañ, “Aiyañ thêlô, odañô. Môlô oyala nena alalô avôn valu bên hathak alalôaniñ ku êntêk. ²⁶Ma doñtom lêk ôyê lo olañô abô hathak nôm atu ba Pol hadum. Ôpên hathak hanañ nena ngôk takatu ba anyô epesan hathak baheñiñ, êñ ma miñ wapômbên anôn ami. Yani hanañ aên ba avômalô bên anôn êvhaviñ anên abô ba etak alalôaniñ ngôkba Artemis. Yani hadum aên hamô Epesus ma bidon oyañ ma tem anên abô êñ endañviñ embeñ plovins Esia sapên. ²⁷Nôm êñ tem indum ba avômalô nêgê alalôaniñ ku êtôm nôm kambom. Lôk nêgê ngôk lôk athên bên ngôkba avi Artemis anên malakba êtôm nôm oyañ. Ma ngôk avi êñ atu ba avômalô plovins Esia lôk avômalô pik bên êntêk sapên ethak êv yey hathak, yanida anên athên tem nêm yak.”

²⁸Thêlô elañô abô êñ ma leñiñmaniñ kambom ba elam kaêk lôklala nena, “Artemis anên Epesus ma ngôkba lôkmanggiñ anôn!” ²⁹ⁱBidon oyañ ma ngalakngalak bên êñ haveñ Epesus sapên. Ma avômalô evalon Gaius lo Alistakas, thai ma gê Masedonia ju atu ba ethak eveñ haviñ Pol, ma elañviñ hathak doñtom ba i iniñ lon evalon sa bên bên halôk. ³⁰Ma Pol lahaviñ ni lon êñ kapô ek enañ abô êndên avômalô nômbên êñ, ma doñtom gê êvhaviñ imiñ yani lon siñ. ³¹Ma gê bên bên doho anên plovins Esia takatu ba êmô Epesus, thêlô ma Pol anên gê môlô ba êv abô hadên Pol ba enañ nena, “Miñ ôyô kapô ami. Tem nijik o vônô ba dô.”

³²Ma avômalô nômbên atu ba êmô lon êñ kapô iniñ auk hêv yak ba elam kaêk lomaloma. Ma bên anôn miñ eyala iniñ ethak doñtom êñ anên ôdôn ami. ³³Ma avômalô Israe el isisuñ iniñ anyô te anên athên nena Aleksanda ek ni imiñ avômalô nômbên atu maleñiñ ek enañ abô esak malaiñ êñ. Êñ ma Aleksanda hêv bañ hathak leñ ek avômalô bônôn ek enañ abô. ³⁴Ma doñtom avômalô nômbên êñ êyê nena yani ma anyô Israe te, êñ ma thêlô êvôlô veñiñbôlêk hathak doñtom ba elam lôklala nena, “Artemis anên Epesus ma ngôkba lôkmanggiñ anôn!” Elam aên halôk ba halôk hatôm wakma lokwanju.

³⁵Vêm ma Epesus iniñ anyô bên hapesan kapy a hanañ ek avômalô lôkthô bônôn. Êñ ma hanañ, “Avômalô Epesus, avômalô pik sapên eyala nena Epesus ma malak bên atu ba hayabiñ ngôkba lôkmanggiñ Artemis anên malakba lôk anên valu matheñ atu ba hêv yak halôk leñ ba habup. ³⁶Auk êñ ma hêk yaiñ ba avômalô pik sapên eyala. Ba intu môlô bônôn ma noyabiñ am ek miñ nundum nômlate mayaliv ami. ³⁷Môlô ovalon anyô ju êntêk ba owa ba ôlêm, ma doñtom miñ enañ abôma hathak alalôaniñ ngôkba avi

ⁱ 19:29 Ap 20:4; 27:2; Kol 4:10; Plm 24

mena ewa malakba anêḡ nôm̄la vani ami. Mi. ³⁸Ma alalôaniḡ unyak nedarḡ abô lôk anêḡ ḡê bêḡbêḡ nindum abô esak i intu êmô. Aêḡ ba Demitlius lôk ḡê takatu ba epesaḡ nôm̄kama hathak seleva iniḡ malaiḡ la hêk, êḡ ma neja ba ini ek ḡê idum abô hathak. ³⁹Aêḡ ba abô yaḡ hamiḡ denaḡ, êḡ ma waklavôḡ atu ḡê idum abô hathak ethak doḡtom, ma nêḡ êndêḡ i. ⁴⁰Noyabiḡ am mavi. ḡê bêḡ Lom idum abô ek alalô hathak nôm ḡgalakḡgalak takatu ba lêk habitak, êḡ ma tem alalô abô mi ek malê nena nôm ḡgalakḡgalak êḡ anêḡ ôdôḡ mi.” ⁴¹Yani hanaḡ abô êḡ yôv ma hêv avômalô ba i iniḡ loḡ mayaliv.

Pol hadum ku hamô plovins Masedonia lo Glis

20 ¹ḡgalakḡgalak bêḡ êḡ lêk yôv, ma Pol halam avômalô êvhaviḡ ethak doḡtom. Ma hanaḡ abô doho ek embatho thêlô loḡ. Vêḡ ma hanaḡ waklêvôḡ hadêḡ i ma hatak Epesus ba hi Masedonia. ²Yani haveḡ loḡ êḡ anêḡ lomalak nenanena ma hanaḡ abô bêḡ anôḡ ek embatho i loḡ aleba hayô Glis. ³Êḡ ma hamô loḡ êḡ ayôḡ lô. Ma hadum ek enja yeḡ ba ni Silia, ma doḡtom halaḡô nena avômalô Israeḡ ibutiḡ abô nena hathak yeḡ ma thêlô nesak imbiḡ ek nijik yani vônô. Aêḡ ba Pol lahabi nena êmbôni endom plovins Masedonia esak loḡbô. ⁴Êntêk ma ḡê takatu ba ethak eveḡ haviḡ Pol iniḡ athêḡ: Sopata anêḡ Belia, yani ma Pailas anêḡ nakaduḡ, ma Alistakas lo Sekandas anêḡ Tesalonaika, ma Gaius anêḡ Debi, ma Tikikus lo Tlopinas anêḡ plovins Esia, ma Timoti. ⁵ḡê takêntêk êmôḡ ba i eyabiḡ yêlô êmô Tloas. ⁶Ma yêlô a amô Pilipai aleba avômalô Israeḡ iniḡ waklavôḡ Eyaḡ Polom Yis Mi hale ba hi. Êḡ ma yêlô atak Pilipai ma athak yeḡ ba aveḡ hatôm wak baheḡvi ma yêlô athak Tloas ma apôm thêlô. Ma yêlô amô Tloas hatôm sonda te.

Pol hik Yutikas liḡ

⁷⁻⁹Sonda te anêḡ wak môḡ ma yêlô lôk ḡê êvhaviḡ athak doḡtom ek nanḡaḡ Anyô Bêḡ anêḡ polom matheḡ. Yêlô athak unyak daim te ba amô kapô bôlô te lô atu hêk vuliḡ ma avômalô êtôm atum lam bêḡ anôḡ ba êthôkwêḡ haveḡ. Pol lahabi etak thêlô êndêḡ lôkbôk ba intu hanaḡ abô daim aleba bôlôvôḡ biḡ. Ma anyô muk te anêḡ athêḡ nena Yutikas hamô unyak abôlêk lovak ma halaḡô Pol anêḡ abô aleba ma hayaḡ ma hêk sôm. Êḡ ma hêv yak ba hi tamu pik. Ma thêlô i ek neja yani, ma doḡtom lêk hama yôv. ¹⁰Ma Pol halôk ba hi ma hayô hêk ôpêḡ ma havalonḡ yani ma hanaḡ, “Môlô miḡ noboloba ami. Yani hêk lôkmala.” ¹¹Vêḡ ma Pol thêlô êvôi unyak vuliḡ hathak loḡbô ma eyaḡ Anyô Bêḡ anêḡ polom matheḡ. Êḡ ma Pol hanaḡ abô bêḡ anôḡ hathak loḡbô aleba hayaḡ wak bêḡ ma hi. ¹²Ma anyô muk atu ba Pol hik liḡ anêḡ avômalô ewa yani ba i unyak lôk leḡḡmavi anôḡ.

Pol hatak Tloas ma hi Miletus

¹³Pol lahaviḡ embeḡ pik ba ni Asos ma hanaḡ ek yêlô nasak yeḡ ba ana napôm yani êndôk loḡ êḡ. ¹⁴Pol hapôm yêlô halôk Asos ma yêlô awa

yani hathak yeŋ ba a Mitilini. ¹⁵Ma haviyô hayaŋ ma atak Mitilini ma yêlô a ŋgavithôm Kios ma doŋtom miŋ athak liŋ ami. Ma hayaŋ hathak loŋbô ma yêlô a ayô apôm ŋgavithôm Samos. Ma hayaŋ te ma yêlô ayô Miletus. ¹⁶Pol lahaviŋ ênjê waktlavôŋ Pentikos êndôk Jelusalem ba intu lahaviŋ ni kethen. Aên ba hadô ni Epesus ek malê nena hi loŋ êŋ ma tem êmô plovins Esia sawa daim.

Pol hanaŋ waktlêvôŋ hadên ŋê bêŋbêŋ anên Epesus

¹⁷Pol hamô Miletus ma hêv abô hadên Epesus nena avômalô êvhaviŋ iniŋ avaka sapên ini êndên yani. ¹⁸^kThêlô êyô ma yani hanaŋ, “Môlô oyala ku takatu ba yahayô Esia môn anôn ma yahamô haviŋ môlô ba yahadum aleba lêk. ¹⁹Avômalô Israeal ethak êv malaiŋ lomaloma hadên ya lôk ibutiŋ abô ek nimbuliŋ ya lôbôlôn. Ma doŋtom yahatauviŋ ya aleba yaôna ma yahadum Anyô Bêŋ anên ku lôk yamaleŋ thôk. ²⁰Ma oyala nena abô alêla takatu ba hêv môlô sa, êŋ ma yahananŋ abô takên bêŋ lôk yalenvidonŋ iyom. Ma yahadôn môlô hamô loŋ yaiŋ lôk haveŋ môlônim unyak nenanena haviŋ. ²¹Ma yahananŋ abô doŋtom êntêk hadên avômalô Israeal lôk avômalô loŋ buyan nena nede kapôlônŋ liliŋ êndên Wapômbên ba nênemimbiŋ alalôaniŋ Anyô Bêŋ Yisu.

²²“Ma lêk Lovak Matheŋ hakak ya ek yana Jelusalem. Ma miŋ yahayala nena malê intu tem êpôm ya anên loŋ êŋ ami. ²³^lNôm doŋtom intu yahayala ma aêntêk. Malak nômbên atu ba yahayô ma Lovak Matheŋ hanaŋ hadên ya nena, “Tem malaiŋ lomaloma êpôm o lôk ômô koladôn.” ²⁴^mMa miŋ yalen hik ya hathak nôm takên ami. Lôk miŋ yahayê yalenŋkupik hatôm nômbên ek ya ami. Mi, yenaŋ auk bêŋ ma yamiŋ lôklokwaŋ ba yandum ku takatu ba Anyô Bêŋ Yisu hêv hadên ya endeba êyô anên daŋ am. Ku êŋ ma aêntêk: yanaŋ Abô Mavi bêŋ esak Anyô Bêŋ anên wapôm.

²⁵“Ma môlô takatu ba bôk yahamô haviŋ ba yahananŋ abô hathak Wapômbên anên loŋ lôkliŋyak, ondanô. Lêk yahayala nena môlô te tem miŋ ênjê yamaleŋ esak loŋbô ami. ²⁶Aên ba yahananŋ bêŋ hadên môlô nena anyôla hadô Wapômbên anên abô ba hapôm malaiŋ, êŋ ma miŋ yenaŋ kambom ami. ²⁷Ek malê nena yahananŋ Wapômbên anên loŋondê sapên bêŋ hadên môlô ma miŋ yahakô ami. ²⁸ⁿNoyabiŋ am lôk avômalô takatu ba bôk Lovak Matheŋ hêv hadên môlô ek noyabiŋ i. Ma noyabiŋ Wapômbên anên avômalô êvhaviŋ takatu ba yani bôk hêv i vuli hathak yanida anên thalaleŋ. ²⁹^oYahayala nena yahatak môlô ba yaha, êŋ ma kêdônwaga abôyanŋ tem nêlêm êtôm avuŋ yatap ek nimbuliŋ boksipsip. ³⁰Ma môlôda doho tem nonanŋ abôyanŋ ba nunduviŋ abô avanôn ek nôbôv

^j 20:17 Ap 18:21 ^k 20:18 Ap 18:19–19:41 ^l 20:23 Ap 9:16; 21:11 ^m 20:24 Ap 21:13; 2Ti 4:7 ⁿ 20:28 1Ti 4:16; 1Pi 5:2-4 ^o 20:29 Mat 7:15; Jon 10:12

ņê êvhaviņ vi ek nesopa i. ³¹P Aêņ ba noyabiņ am ma lemimimbi nena hatôm sondabêņ ló anêņ wak lo bôlôvôn ma yahanaj abô hadêņ mólô lók yamaleņ thók ek yambatho mólô lôn.

³² “Ma lék yahatak mólô halók Wapômbêņ baņ lók anêņ abô hathak anêņ wapôm. Abô êņ ma hatôm embatho mólô loņ ba nêņ loņ êņjêk malak leņ ek mólô imbiņ ñê mathêņ takatu ba bók êmô yôv. ³³ Ma miņ yamaleņkilik hathak anyôla anêņ seleva lo gol ma sôp ami. ³⁴ Ma mólôda oyala nena yada yahadum ku hathak yabahêņ ek yahêv yada sa lók ñê takatu ba idum ku iviņ ya. ³⁵ Ku takatu ba yahadum hik thô hadêņ mólô nena mavi ek alalô nandum ku bêņ ek nanêm avômalô siv sa. Ma lemimimbi abô takatu ba Anyô Bêņ Yisu bók hanaņ nena, ‘Anyô yaņ hêv nômlate ek hêv o sa, ma tem lemmavi. Ma doņtom hêv nômlate ek nêņ anyô yaņ sa, êņ ma tem lemmavi anôn.’ ”

³⁶ Pol hanaņ abô takêņ yôv, ma halek vadôn lélô ma hateņ mek haviņ thêlô. ³⁷ Ma thêlô sapêņ evaloņ yani ba iliņu ma elañ bêņ hathak yani. ³⁸ Êņ ma thêlô ewa yani ba i etak hathak yeņ. Thêlô leņiņmalaiņ kambom hathak abô takatu ba bók hanaņ nena tem miņ nêgê yani ma esak loņbô ami.

Pol hi Jerusalem

21 ¹ Yêlô atak thêlô lók kapôlônij malaiņ, ma yeņ hatak ñgwêk daņ anêņ Miletus ba hi nôņnôn hadêņ ñgavithôm Kos. Haviyô hayaņ ma yêlô ayô ñgavithôm Lodes vêm ma a Patala. ² Ma yêlô atak yeņ êņ ma apôm yeņ yaņ atu ba tem ni Pinisia, êņ ma yêlô athak yeņ êņ ba a. ³ Ma yêlô a aleba ayê ñgavithôm Saiplus hamô vituvulu bahêvi keņ ma yêlô alom bahêvi anôn aleba ayô Taia hêk plovin Silia. Loņ êņ ma yeņ hadum ek etak anêņ nômkama êndók biņ. ⁴ Êņ ma yêlô apôm ñê êvhaviņ anêņ loņ êņ ba amô haviņ thêlô hatôm sonda daluk te. Ma hathak Lovak Mathêņ ma thêlô enañ lóklókwaņ hadêņ Pol nena miņ ni Jerusalem ami. ⁵ Ma doņtom sonda daluk êņ anêņ daņ, ma yêlô a ek nasak yeņ esak loņbô. Ma ñê êvhaviņ lók vêņi lók nali elom yêlô ibup ñgwêk daņ. Ma ñgwêk daņ ma yêlô alek veņiņ lélô ma ateņ mek. ⁶ Vêm ma ekam yêlô ma yêlô athak yeņ ba a ma thêlô êvôi iniņ loņ hathak loņbô.

⁷ Ma yeņ hatak Taia ma hi aleba hayô Tolemes. Ma anêņ Tolemes ma yêlô a ek nagê ñê êvhaviņ ba namô imbiņ thêlô êtôm wak te. ⁸ Haviyô hayaņ ma yêlô athak yeņ ba a ayô Sisalia. Ma yêlô amô Pilip anêņ unyak. Yani ma anyô hanaņ Anyô Bêņ anêņ abô bêņ. Bók etak ñê bahêvi ba lahavuju ek nênem aposel sa ba Pilip ma ñê êņ te. ⁹ Yani anêņ nali avi muk ayova êmô. Thêlô ethak enañ abô hatôm plopet.

^P 20:31 1Te 2:11 ^q 20:33 1Ko 9:11-12 ^r 20:34 Ap 18:3; 1Te 2:9 ^s 21:4 Ap 20:23
^t 21:8 Ap 6:5; 8:40

¹⁰“Yêlô amô wak doho ma plopet te anêṅ athêṅ nena Agabas hatak Judia ma halôk ba halêm Sisalia. ¹¹“Yani halêm hayô ek yêlô ma hawa Pol anêṅ bokṅgôp ba hakak yanida baṅ lo va loṅ hathak ma hanaṅ, “Lovak Matheṅ hanaṅ nena, ‘Avômalô Israeḷ anêṅ Jelusalem tem nekak bokṅgôp êntêk anêṅ alaṅ aêṅ iyom ba nêṅem yani êndôk avômalô loṅ buyaṅ bahenṅi.’”

¹²Yêlô alaṅṅ abô êṅ, ma yêlô lôk avômalô loṅ êṅ alaṅ ba anaṅ hadêṅ Pol nena miṅ ni Jelusalem ami. ¹³“Êṅ ma Pol hanaṅ nena, “Môlô olaṅ ba ômô yabiṅdaluk lu eka? Ya lêk yahapesaṅ ya yôv ek yamô koladôṅ mena ik ya vônô halôk Jelusalem hathak Anyô Bêṅ Yisu anêṅ athêṅ la. Êṅ ma hatôm.” ¹⁴Yêlô ayê nena yani miṅ hatôm endanṅô yêlôaniṅ abô ami ba intu yêlô atak auk êṅ ma anaṅ, “Anyô Bêṅ anêṅ lahaviṅ injik anôṅ.”

Pol hayô Jelusalem

¹⁵Vêm ma yêlô apesaṅ i ek ana Jelusalem. ¹⁶Ma ṅê êvhaviṅ doho anêṅ Sisalia elom yêlô ba i Neson anêṅ unyak ek namô. Yani ma anyô Saiplus te atu ba bôk hêvhaviṅ môṅ anôṅ.

¹⁷Yêlô ayô Jelusalem ma ṅê êvhaviṅ ewa yêlô thô lôk leṅṅmavi anôṅ. ¹⁸Haviyô hayaṅ ma yêlô lôk Pol a ek nagê Jems ma avômalô êvhaviṅ iniṅ avaka sapêṅ êmô haviṅ. ¹⁹“Ma Pol hakam thêlô ma hanaṅ hathak nôṃ takatu ba Wapômbêṅ hadum hathak yani hêk avômalô loṅ buyaṅ malêvôṅ.

²⁰Thêlô eḷaṅṅ abô êṅ, ma êbô Wapômbêṅ. Ba anaṅ hadêṅ Pol, “Aiyaṅ, ondanṅ. Avômalô Israeḷ lubuṅlubuṅ bôk êvhaviṅ Yisu yôv ba thêlô lôklokwaṅ ek nesopa Mose anêṅ balabuṅ. ²¹Ma thêlô bôk eḷaṅṅ yôv nena hôdôṅ avômalô Israeḷ takatu ba êmô ṅê loṅ buyaṅ malêvôṅ nena netak Mose anêṅ balabuṅ lôk miṅ neṅgothe nali iniṅ kupik vê ami lôk miṅ nebalonṅ yêlôaniṅ kobom ami. ²²Tem nedaṅṅ nena lêk hólêm ba alalô nandum malê? ²³“Osopa yêlôaniṅ auk êntêk. Yêlôaniṅ anyô ayova êmô ba bôk ibutiṅ abô haviṅ Wapômbêṅ ek nindum nômlate ek nimitak matheṅ. ²⁴Onja ṅê takêntêk ba nu unyak matheṅ ma umbiṅ thêlô esak loṅôndê atu ba esopa ek indum thêlô nimitak mabuṅ êṅjêk Wapômbêṅ ma. Ma nêṃ valu ek thêlô nêṅem êtôm iniṅ da vêm ma neṅgulu leṅṅkadôk ṅauṅ sapêṅ vê. Undum aêṅ ma tem avômalô sapêṅ neyala nena abô takatu ba eḷaṅṅ ma abôyaṅ. Ma oda hôwê balabuṅ vibiṅ haviṅ. ²⁵“Ma hathak avômalô loṅ buyaṅ takatu ba êvhaviṅ, yêlô bôk ato kapya hadêṅ thêlô yôv ek nenaṅ abô takatu ba alalô bôk abutiṅ nena thêlô miṅ nejaṅ alim takatu ba êv hatôm da hadêṅ ṅgôk dahô ami, lôk miṅ ninum thalaleṅ ami, ma miṅ nejaṅ alim takatu ba ekak leṅselo siṅ ami, ma netak sek waliliṅ.”

“ 21:10 Ap 11:28 v 21:11 Ap 20:23; 21:33 w 21:13 Ap 20:24 x 21:19 Ap 15:12

‡ 21:20 Ap 15:1,5 * 21:23-24 Nam 6:1-20; Ap 18:18 a 21:25 Ap 15:29

²⁶ ^bHaviyô hayaŋ ma Pol lôk nê ayova atu i unyak matheŋ ba esopa loŋôndê atu ba indum thêlô nimbitak mabuŋ ênjêk Wapômbêŋ ma. Vêm ma hi unyak matheŋ kapô ma hanaŋ hadêŋ nê êbôk da nena wak baheŋvi ba lahavuju hale ba hi, ma tem iniŋ waklavôŋ nêmo mabuŋ anêŋ daŋ ba intu tem nêlêm esak loŋbô ek nêmbôk thêlôda tomtom iniŋ da.

Evaloŋ Pol

²⁷Wak baheŋvi ba lahavuju atu habobo anêŋ daŋ ma avômalô Isael anêŋ plovins Esia êyê Pol hamiŋ unyak matheŋ. Êŋ ma ibi avômalô nômbêŋ atu leŋiŋ ba evaloŋ Pol. ²⁸Ma elam kaêk aêntêk, “Môlô nê Isael, nônem yêlô sa! Anyô êntêk ma ôpatu ba hathak hanaŋ abô kambom hathak alalô lôk abô balabuŋ ma unyak matheŋ êntêk haveŋ lomalak nenanena ba hadôŋ avômalô sapêŋ hathak auk êŋ. Ma nômla yaŋ haviŋ aêntêk. Yani halom nê loŋ buyaŋ doho ba ibitak êyô unyak matheŋ êntêk kapô ba idum loŋ matheŋ habitak lelaik.” ²⁹“Thêlô enaŋ aêŋ ek malê nena bôk êyê Tlopimas anêŋ Epesus hamô Jelusalem haviŋ Pol ba eson nena bôk Pol halom yani ba hi unyak matheŋ kapô.

³⁰Êŋ ma avômalô Jelusalem sapêŋ leŋiŋŋaŋa kambom ba elañviŋ ethak doŋtom ma evaloŋ Pol ba êvôv hale unyak matheŋ viyaiŋ ba hi. Ma ketheŋ oyaŋ ma ik unyak matheŋ anêŋ badêŋ abôlêk siŋ ek miŋ ini kapô esak loŋbô ami. ³¹Thêlô idum ek nijik yani vônô haveŋ denaŋ, ma abô halaŋviŋ hi hayô Lom iniŋ anyô vovak laik môŋ nena avômalô Jelusalem sapêŋ idum pôk lili bêŋ anôŋ. ³²Êŋ ma yani hawa nê vovak lôk nê vovak laik doho ba elañviŋ ba i hadêŋ avômalô nômbêŋ atu. Avômalô êyê anyô vovak laik môŋ lôk anêŋ nê vovak êlêm, êŋ ma etak Pol ba miŋ ik yani hathak loŋbô ami. ³³Anyô vovak laik môŋ hayô ma havalon Pol ma hanaŋ hadêŋ nê vovak nena nekak Pol loŋ esak seŋ ju. Ma hanaŋ hik avômalô liŋ nena, “Yani ma opalê ba hadum malê te?”

³⁴Ma avômalô vi elam abô te ma vi elam abô yaŋ. Pôk lili bêŋ habitak ba anyô vovak laik môŋ miŋ hatôm êpôm malaiŋ êŋ anêŋ ôdôŋ ami. Ba intu hanaŋ hadêŋ nê vovak ek neja Pol imbitak êyô iniŋ loŋ êmô. ³⁵Thêlô ewa Pol êyô loŋ êŋ anêŋ alêlê ma avômalô leŋiŋŋaŋa kambom ek nijik yani vônô ba intu nê vovak êv Pol liŋ hathak leŋ ek miŋ hatôm nijik yani ami. ³⁶“Ma avômalô nômbêŋ atu ba even yam elam mathalaleŋ nena, “Uŋgwik yani vônô! Uŋgwik yani vônô!”

³⁷Ma nê vovak ebobo iniŋ loŋ êmô, êŋ ma Pol hanaŋ hathak abô Glik hadêŋ anyô vovak laik môŋ nena, “Hatôm yanaŋ abô te êndêŋ o e?” Ma anyô vovak laik môŋ hasoŋ ba hanaŋ, “Hoyala abô Glik, e? ³⁸“Yahason nena o anyô Ijip sêbôk ba huik vovak hadêŋ Lom ba howa nê kambom takatu ba ik anyô vônô hatôm 4,000 ba hu loŋ thiliv la.”

^b 21:26 1Ko 9:20 ^c 21:29 Ap 20:4 ^d 21:36 Luk 23:18 ^e 21:38 Ap 5:36-37

³⁹Ma Pol hanaŋ, “Mi. Ya anyô Israeġ te ba yenaŋ loŋ ma Tasus hêk plovins Silisia. Yenaŋ loŋ ma loŋ lôk athêŋ. Hatôm yanaŋ abô dokte êndêŋ avômalô takêntêk e?”

⁴⁰Ma anyô vovak laik môŋ halôk, ma Pol hamiŋ alêlê ma hêv baŋ hathak leŋ ek avômalô bônônŋ. Thêlô bônônŋ, êŋ ma Pol hanaŋ abô hadêŋ thêlô hathak abô Hiblu.

22 ¹Ba hanaŋ nena, “Aiyaŋ thêlô lo wakamik thêlô, nodaŋô. Tem yanaŋ nôŋ êŋ bêŋ êndêŋ môlô.” ²Ma eġaŋô Pol hanaŋ abô hathak abô Hiblu, êŋ ma thêlô imiŋ tiŋiŋ.

Êŋ ma Pol hanaŋ, ^{3f}“Ya anyô Israeġ. Wakatik havathu ya hêk Tasus anêŋ plovins Silisia, ma doŋtom yahalumbak bêŋ hamô loŋ êntêk. Ma Gameliel bôk hadônŋ ya dedaŋ mavi hathak bumalô iniŋ balabuŋ. Ma ya bôk lôklokwaŋ bomaŋ ek yasopa Wapômbêŋ hatôm môlô êntêk lêk udum. ⁴Bôk yahêv vovaŋ hadêŋ nê takatu ba esopa Yisu anêŋ loŋôndê ba yahatak anyô lo avi halôk koladônŋ lôk yahanaŋ ek nijik thêlô vônô. ⁵Anyô bêŋ habôk da lôk Israeġ iniŋ nê bêŋbêŋ eyala nôŋ takêntêk. Thêlô eto kapyra te hadêŋ iniŋ iviyaŋ anêŋ Damaskas ek nijik ku takatu tem yandum thô êndêŋ thêlô. Ku êŋ ma yambaloŋ nê takatu ba esopa Yisu anêŋ loŋôndê ba yanja i ba yalêm Jelusalem ek nêŋem vovaŋ êndêŋ i.

⁶“Yaha ek yandum ku êŋ ba hatôm waklêvônŋ biŋ ma yahabobo Damaskas. Ma ketheŋ oyaŋ ma deda bêŋ te anêŋ leŋ habi hayô hêk ya. ⁷Ma yahêv yak halôk pik ma yahalaŋô abô te hanaŋ hadêŋ ya, ‘Sol, Sol, aisê ka hubuliŋ ya?’

⁸“Ma yahanaŋ viyaŋ, ‘Anyô Bêŋ, o ma opalê?’

“Ma hanaŋ nena, ‘Ya Yisu anêŋ Nasalet, ôpatu ba hôêv vovaŋ hadêŋ.’ ⁹Îê takatu ba iviŋ ya êyê deda êŋ, ma doŋtom miŋ eġaŋô ôpatu anêŋ abô atu ba hanaŋ hadêŋ ya ami.

¹⁰“Ma yahanaŋ, ‘Anyô Bêŋ, yandum malê?’

“Ma Anyô Bêŋ hanaŋ nena, ‘Umbiyô ba nu Damaskas ma anyô te tem enaŋ êndêŋ o esak ku takatu ba bôk yahatak yôv ek undum.’ ¹¹Deda bêŋ êŋ habi yamaleŋ siŋ ba miŋ hatôm yaŋgê loŋ ami. Aêŋ ba nê takatu iviŋ ya evaloŋ yabaheŋ ba edadi ya hi Damaskas.

¹²“Ma anyô te anêŋ athêŋ nena Ananias hamô loŋ êŋ ba halêm ek ênjê ya. Yani hathak hasopa abô balabuŋ dedaŋ mavi, ma avômalô Israeġ takatu ba êmô Damaskas ethak elam yani nena anyô mavi. ¹³Yani hamiŋ habobo ya ma hanaŋ, ‘Aiyaŋ Sol, nôŋgô tak esak loŋbô!’ Ma ketheŋ oyaŋ ma yahayê yani.

¹⁴“Ma hanaŋ, ‘Bumalô thêlô iniŋ Wapômbêŋ hatak o ek oyala anêŋ lahaŋiŋ lôk nôŋgô anêŋ Anyô Thêthônŋ Yisu lôk ondaŋô laselo. ¹⁵Tem umbitak êtôm anêŋ anyô onaŋ anêŋ abô bêŋ êndêŋ avômalô sapêŋ esak nôŋ

† 22:3 Ap 5:34 § 22:4 Ap 8:3

takatu ba hâyê lo holarjô. ¹⁶Lêk aisê, hoyabiñ malé? Umbiyô ma usik o êndôk ñarj lôk ondam anêñ athêñ ek êmbôkwiñ anêm kambom sapêñ vê.’

¹⁷“Vêm ma yahaleha Jerusalem ma wak te ma yahateñ mek hamô unyak matheñ kapô ma yahatulak ba yahayê wêñ te. ¹⁸Ma yahayê Anyô Bêñ hanañ abô hadêñ ya ba hanañ, ‘O ketheñ, otak Jerusalem ba nu. Ek malê nena avômalô loñ êntêk tem miñ nedañô anêm abô takatu ba honañ hathak ya ami.’

¹⁹i “Ma yahanaj, ‘Anyô Bêñ, thêlô eyala nena bôk yahaveñ avômalô Israel iniñ unyak yeñ nenanena takatu ba hamô lomalak ek yanja avômalô takatu ba êvhaviñ o ek yambali thêlô ba yatak i êndôk koladôñ. ²⁰Ma ik Stiven anêm anyô atu ba hanañ anêm abô bêñ vônô ma lêk yahamiñ loñ êñ haviñ ba intu yahalôk hathak auk êñ ba yahayabiñ ñê ik yani vônô iniñ sôp.’

²¹k “Êñ ma Wapômbêñ hanañ hadêñ ya, ‘Nu, tem yanêm o êndêñ avômalô loñ buyañ takatu ba êmô daimbô.’ ”

²²Avômalô Israel elañô Pol anêñ abô aleba hanañ bute nena, “Wapômbêñ hêv yani ba hi ek ñê loñ buyañ”, êñ ma thêlô elam lôklala nena, “Uñgwik yani vônô! Miñ notak yani ek êmô lôkmala ami.” ²³Ma thêlô elam lôklala ba ibi iniñ kwêv daim thô ma ibi voñgoañ hathak leñ ek injik thô nena leññmaniñ hathak abô takatu ba Pol hanañ. ²⁴Êñ ma anyô vovak laik mông hanañ ek ñê vovak neja Pol ba ini iniñ loñ. Ma hanañ nena nebali yani esak yak wabeñ lôk nenañ injik yani liñ ek neyala nena avômalô leñññañ hathak malê ba elam kaêk lôklala. ²⁵Thêlô eto Pol va lo bañ thêthôn ma ekak loñ ek nebali yani, êñ ma Pol hanañ hadêñ anyô vovak laik atu ba hamiñ habobo yani nena, “Lom iniñ balabuñ hanañ aisê hathak avômalô Lom da? Hatôm nobali anyô Lom te atu ba miñ hadum abô ba êpôm anêñ kambom ami denañ e?”

²⁶Anyô vovak laik halañô abô êñ ma hi hanañ hadêñ anyô vovak laik mông nena, “Hudum malé? Ôpêntêk ma anyô Lom te.”

²⁷Ma anyô vovak laik mông hi hadêñ Pol ma hanañ hik yani liñ, “O ma anyô Lom te e?” Ma Pol hanañ, “Intu êñ.”

²⁸Ma anyô vovak laik mông hanañ, “Bôk yahêv valuseleñ bêñ anôn hadêñ Lom ek yambitak anyô Lom te.” Ma Pol hanañ, “Ya mi, wakamik ma anyô Lom ba intu yahabitak anyô Lom haviñ.”

²⁹m Êñ ma ñê takatu ba idum ek nenañ injik yani liñ, etak yani ba i ketheñ. Ma anyô vovak laik mông hasoñ kambom ek malê nena hakak Pol anyô Lom te bañ lo va lusu hathak señ.

Pol hamiñ kaunsil malêvôn

³⁰Ma anyô vovak laik mông lahaviñ eyala katô nena avômalô Israel enañ Pol bêñ hathak malê. Aêñ ba haviyô hayañ ma hapole señ vê

^h 22:18 Ap 9:29-30 ⁱ 22:19 Ap 8:3; 26:9-11 ^j 22:20 Ap 8:1 ^k 22:21 Ap 9:15

^l 22:25 Ap 16:37 ^m 22:29 Ap 16:38

hêk Pol ma hêv abô hadêj nê bêjnbêj êbôk da lôk Sanhedlin ek nesak dojtom. Êj ma hawa Pol ba hi hadô hamiñ thêlô malejij.

23 ¹Pol hatitiñ Sanhedlin ma hanañ, “Aiyañ thêlô, yahadum Wapômbêj anêj ku dedauñ mavi hêk Wapômbêj ma ba yakapôlôn miñ hanañ ya bêj hathak nômlate ami aleba lêk.” ²Êj ma anyô bêj habôk da Ananias hanañ hadêj nê takatu ba imiñ habobo yani ek nepetav yani abôlêk. ³Ma Pol hanañ, “Lemvimkupik ma thêthê mavi, ma dojtom kapôlôm ma lônghôlôn ba Wapômbêj tem epetav o. Hômo loñ êntêk ek onañ ya bêj esak balabuñ, ma dojtom oda huik balabuñ pesa ba honañ nena nepetav ya.”

⁴Ma nê takatu ba imiñ habobo yani enañ, “Honañ abô kambom hathak Wapômbêj anêj anyô bêj habôk da eka?”

⁵Ma Pol hanañ, “Aiyañ thêlô, miñ yahayala nena yani ma anyô bêj habôk da ami. Hatôm bôk eto nena, ‘Miñ nonañ abô kambom esak anyô bêj atu ba hayabiñ anêm avômalô ami.’”

⁶Ma Pol hayala nena avômalô Sanhedlin vi ma Sadyusi ma vi ma Palisi. Ba intu yani halam hadêj thêlô nena, “Aiyañ thêlô, wakamik ma anyô Palisi ma ya aêj iyom. Ba yahêvhaviñ nena nê takatu ba bôk ema tem nimbiyô esak lojbdô, ma hathak abô êj ma lêk udum abô ek ya.”

⁷Yani hanañ abô êj ma Palisi lôk Sadyusi enañ i aleba evak i vose hi ôdôn ju. ⁸Evak i vose ek malê nena nê Sadyusi iniñ auk nena nê ñama tem miñ nimbiyô esak lojbdô ami, lôk enañ nena añela lôk ñgôk miñ êmô ami. Ma dojtom Palisi êvhaviñ nena nôm takêj ma avanôn.

⁹Êj ma pôk lili bêj habitak ma nê lôkauk hathak abô balabuñ doho atu ba Palisi, iviyô imiñ ma enañ lôklala nena, “Yêlô miñ lêk apôm ôpêntêk anêj kambom la ami. Betha ñgôk mena añela te hanañ abô êj hadêj yani la.” ¹⁰Ma leñjmaniñ halumbak hi bêj ba anyô vovak laik môn hakô nena tem nêbôn Pol endeba itip ni lovian. Ba intu hanañ hadêj nê vovak nena nêbôn Pol vê ênjêk i ba neja ba ini iniñ loj.

¹¹Wak êj anêj bôlôvôn ma Anyô Bêj hamiñ habobo Pol ma hanañ, “Umiñ lôklokwañ ma miñ ôkô ami! Bôk honañ abô hathak ya bêj hamiñ Jelusalem ma tem onañ imiñ Lom aêj iyom.”

Avômalô Israel evak abô ek nijik Pol vônô

¹²Haviyô hayañ ma avômalô Israel doho ethak dojtom ma evak abô hathak Wapômbêj anêj athêj nena, “Alalô miñ hatôm nañgañ nôm lo nanum ñañ ami endeba nañgik Pol vônô am.” ¹³Ñê takatu ba evak abô êj, ma hatôm 40 ba havôhi. ¹⁴Ma thêlô i êyô nê bêjnbêj êbôk da lôk nê bêjnbêj Israel ma enañ, “Yêlô avak abô hathak Wapômbêj anêj athêj

° 23:2 Jon 18:22-23 ° 23:3 Wkp 19:15; Mat 23:27 P 23:5 Kis 22:28 ¶ 23:6 Ap 26:5
 † 23:8 Mat 22:23 * 23:11 Ap 27:24; 28:16,23

nena miŋ hatôm aŋgaŋ nôm lo nanum ŋaŋ ami endeba naŋgik Pol vônô am. ¹⁵‘Aêŋ ba môm lôk Sanhedlin nônêm abô êndêŋ anyô vovak laik môm ba nosau yani nena neja Pol êlêm êndêŋ môm ek nonaŋ injik yani liŋ ek enaŋ anêŋ abô doho anêŋ ôdôŋ bêŋ. Ek malê nena yêlô lêk apesaŋ i yôv ek naŋgik yani vônô êndôk loŋôndê.”

¹⁶Ma doŋtom Pol livavi anêŋ namalô halaŋô abô takatu ba thêlô ibutin. Ma hi ŋê vovak iniŋ loŋ kapô ma hanaŋ hadêŋ Pol. ¹⁷Pol halaŋô anêŋ abô, êŋ ma halam anyô vovak laik te halêm ma hanaŋ, “Ondom anyô muk êntêk ni anyô vovak laik môm ek enaŋ anêŋ abô te êndêŋ yani.” ¹⁸Êŋ ma anyô vovak laik êŋ hawa yani ba hi hadêŋ anyô vovak laik môm ma hanaŋ, “Pol anyô koladôŋ halam ya ek yanja anyô muk êntêk êlêm êndêŋ o. Ek malê nena anêŋ abô te hêk ek enaŋ imbiŋ o.”

¹⁹Êŋ ma anyô vovak laik môm havalon anyô muk atu baŋ ba halom yani hi daim dokte ma hanaŋ hik yani liŋ, “Hudum ek onaŋ malê êndêŋ ya?” ²⁰Ma ôpatu hanaŋ, “Avômâlô Israeël lêk evak abô ek nenaŋ injik o liŋ nena yamuŋ ma nêm Pol êndêŋ Sanhedlin. Thêlô esau nena tem nenaŋ injik Pol liŋ esak anêŋ abô doho anêŋ ôdôŋ. ²¹Ma miŋ ondanô iniŋ abô ami. Thêlô ma hatôm 40 ba havôhi evak abô majaŋ hathak Wapômbêŋ anêŋ athêŋ nena miŋ hatôm nejaŋ nôm lo ninum ŋaŋ ami endeba nijik Pol vônô am. Ma lêk epesaŋ i yôv ba êmô loŋôndê ek nijik yani vônô, ma doŋtom eyabiŋ o ek ôndôk esak iniŋ abô am.”

²²Ma anyô vovak laik môm hatak anyô muk atu ba hi ma hanaŋ lôklokwaŋ nena, “Miŋ onaŋ êndêŋ anyôla nena honaŋ abô êntêk hadêŋ ya ami.”

Anyô vovak laik môm hêv Pol hadêŋ Peliks

²³Êŋ ma anyô vovak laik môm halam ŋê vovak laik ju ma hanaŋ, “Nusup ŋê vovak êtôm 200 takatu ba even pik lôk 70 takatu ba êyô êmô bokhos ma 200 takatu ba ik vovak hathak kôm jaŋak ek nêpôpêk i ek dokte bôlôvôn êtôm 9 kilok ma ini Sisalia. ²⁴Ma nopesaŋ bokhos doho ek Pol ek noja yani dedauŋ mavi endeba notak êndôk Peliks anyô bêŋ atu ba hayabiŋ Judia baŋ.” ²⁵Lôk hatô kapya te aêntêk:

²⁶Ya Klodias Lisias, yahato kapya êntêk hadêŋ o Peliks,

O ma anyô bêŋ mavi atu ba hoyabiŋ Judia. Waklêvôn mavi o!

²⁷“Ijê Israeël evalon anyô êntêk ba idum ek nijik yani vônô, ma doŋtom bôk yahalaŋô yôv nena yani ma anyô Lom te. Ba intu ya lôk yenaŋ ŋê vovak ayô aêv yani sa. ²⁸”Ma yalenhaviŋ yandaŋô nena avômâlô Israeël leŋiŋdaŋ ba enaŋ ôpêntêk bêŋ hathak malê. Ba intu yahawa yani hi hadêŋ iniŋ Sanhedlin. ²⁹Ma iniŋ abô takatu ba enaŋ hathak yani ma hathak Israeël da iniŋ balabuŋ, ma miŋ yahapôm

‘ 23:15 Ap 25:3 ” 23:27 Ap 21:30-33; 22:25-27 ˇ 23:28 Ap 22:30

abôla hatôm nanjik yani vônô mena nandô yani êmô koladôn ami.

³⁰Ma yahalañô nena nê Israeël doho evak abô ek nijik yani vônô, ba intu yahêv yani kethej oyan ba hathôk ek o. Ma yahanaj hadêj nê takatu ba enaj yani bêj nena thêlôda nenanaj abô êj bêj êndêj o.

³¹Hato kapyã êj yôv, ma hêv hadêj anêj nê vovak. Ma thêlô esopa anêj abô takêj ma ewa Pol ba i malak Antipatlis hadêj bôlôvôn. ³²Ma haviyô hayaj ma nê êyô êmô bokhos iyom ewa Pol ba i Sisalia. Ma nê vovak vi êvôi iniñ loj hathak lojbô. ³³Ma nê bokhos êyô Sisalia, êj ma êv kapyã atu lôk Pol hadêj anyô bêj hayabiñ Judia. ³⁴Ma hasam kapyã êj ma hanaj hik Pol liñ, “O anêj plovinã alê?” Ma Pol hanaj, “Ya anêj Silisia.” ³⁵Ma ôpêj hanaj, “Ijê takatu ba idum abô ek o êyô, ma tem yandañô anêm abô.” Ma hanaj ek nê vovak doho neyabiñ Pol êmô unyak bêj atu ba Helot bôk halav bô.

Ijê bêjbêj anêj Israeël idum abô ek Pol

24 ¹Wak bahejvi hale ba hi, ma Ananaiã anyô bêj habôk da lôk Israeël iniñ nê bêjbêj doho ma Tetulus ôpatu ba ewa hatôm iniñ anyô indum abô, thêlô sapêj êlôk ba i Sisalia. Ma enaj Pol bêj hadêj Peliks anyô bêj atu ba hayabiñ avômalô Judia. ²⁻³Ewa Pol ba êyô loj nedañô abô. Êj ma Tetulus hanaj Pol anêj kambom bêj ba hanaj nena, “Anyô bêj Peliks, o anyô mavi anôn. Hoyabiñ yêlô mavi anôn ba intu yêlô amô labali mavi. Ma hathak anêm auk mavi hopesaj nôm takatu ba bôk hêv malaiñ hadêj yêlô ba lêk habitak mavi hathak lojbô. Aêj ba yêlô lôk avômalô lomalak nenanena sapêj anaj leñijmavi anôn hathak nôm takêj hatôm wak nômbêj intu sapêj. ⁴Ma kambom ek yambaloñ o loj bêj anôn lôk nanêm malaiñ êndêj o ba intu lem ek yêlô ba ondañô yêlôaniñ abô bidonja êntêk.

⁵“Ôpêntêk hêv malaiñ bêj anôn hadêj yêlô ba hik avômalô Israeël kapôlônij liñ havej pik sapêj. Yani ma anyô bêj ek ôdôn lukmuk te atu ba esopa anyô Nasalet atu anêj abô kambom. ⁶⁻⁸Ma yani hadum ek imbulij yêlôaniñ unyak mathej ba imbitak lelaik ênjêk Wapômbêj ma. Ba intu yêlô avaloñ yani.^z Oda onañ injik ôpêj liñ ma tem oyala nena abô takatu ba yêlô anañ hathak yani ma avanôn.”

⁹Tetulus hanaj abô takêj yôv ma avômalô Israeël takatu ba iviñ yani ik Tetulus anêj abô loj haviñ ba enaj nena abô takatu ba hanaj ma avanôn.

^w 23:30 Ap 23:16-23; 24:1-9 ^x 24:5 Ap 17:6 ^y 24:6-8 Ap 21:28-30 ^z 24:6-8 Ijê lôkaur vi enaj nena abô doho atu ba Luk hatô ma hêk denaj. Abô êj ma aêntêk: Ma leñijhaviñ nanañ yani bêj esak yêlôaniñ abô balabuñ. Ma doñtom anyô vovak laik môñ Lisias halêm ma havôn yani vê hêk yêlô. Ma hanaj nena nê takatu ba idum ek nenanaj yani bêj, nêlêm nindum abô esak o.

¹⁰Ma anyô bêṅ atu habi baṅ hadêṅ Pol nena enaṅ anêṅ abô. Êṅ ma Pol hanaṅ viyaṅ, “Yahayala nena hoyabiṅ avômalô Judia sondabêṅ bêṅ anôṅ ba holaṅô iniṅ abô ba hopesaṅ thêthôn. Ba intu yalerṅmavi ek yanaṅ yenaṅ abô bêṅ êndêṅ o ek opesaṅ. ¹¹Ma onaṅ injik anyô doho liṅ ma tem ôpôm nena wak laumiṅ ba lahavuju iyom intu hale ba hi ma yaha Jelusalem ek yanêṅm yey. ¹²Ma wak êṅ ma ṅê Israeḷ takatu ba enaṅ ya bêṅ miṅ êyê yahanaṅ abô lôk vovak hadêṅ anyôla hamô unyak mathêṅ ami, lôk miṅ yahabi avômalô leniṅ hamô malak yey la mena loṅ la hamô malak bêṅ Jelusalem haviṅ ami. Mi. ¹³Abô kambom takatu ba enaṅ hathak ya, abôla miṅ hêk ek injik thô nena iniṅ abô ma avanônṅ ami. ¹⁴Ma doṅtom abô êntêk ma abô avanônṅ: Yahêv yey hadêṅ bumalô thêlô iniṅ Wapômbêṅ ba yahasopa Yisu anêṅ loṅôndê atu ba elam nena loṅôndê lokbaṅ. Ma yahêvhaviṅ Mose anêṅ balabuṅ lôk plopet iniṅ abô takatu ba bôk eto. ¹⁵Ma ya hatôm ṅê takêntêk ba yahêv yamaleṅ ek Wapômbêṅ injik avômalô taksêbôk ba bôk ema yôv liṅ, avômalô thêthôn lôk avômalô kambom. ¹⁶Aêṅ ba wak nômbêṅ intu sapêṅ ma ya lôklokwaṅ ek yakapôlônṅ êṅjêk mabuṅ ma kambom mi êṅjêk Wapômbêṅ lo avômalô maleṅiṅ.

¹⁷“Bôk yahatak Jelusalem sondabêṅ doho ma lêk yahavôhalêṅm ek yanêṅm wapôm êndêṅ yenaṅ avômalô Israeḷ takatu ba êv i sêkêya lôk yambôk da êndêṅ Wapômbêṅ. ¹⁸^bYaha unyak mathêṅ anêṅ piklêvônṅ ma yahadum nôṅm êṅ lôk yahasopa kobom yambitak mabuṅ êṅjêk Wapômbêṅ ma. Êṅ ma thêlô êpôm ya. Avômalô bêṅ anôṅ miṅ êmô haviṅ ya ami lôk miṅ yahadum thôthô bêṅ ami. Mi. ¹⁹Avômalô Israeḷ doho anêṅ plovins Esia iniṅ abôla hamiṅ ek nenaṅ ya bêṅ, êṅ ma mavi ek thêlô nêlêṅ nimiṅ maleṅ ma nenaṅ ya bêṅ. Ma doṅtom ṅê êṅ la miṅ halêṅ ami. ²⁰Ba intu onaṅ ek ṅê takatu ba lêk êmô nenaṅ yenaṅ kambom takatu ba bôk êpôm hadêṅ waklavônṅ atu ba idum abô ek ya hamiṅ Sanhedlin maleṅiṅ bêṅ. ²¹“Betha thêlô êpôm yenaṅ kambom doṅtom iyom la. Kambom êṅ ma bôk yahalam hamiṅ thêlô maleṅiṅ nena, ‘Yahêvhaviṅ nena Wapômbêṅ tem injik avômalô ṅama liṅ esak loṅbô. Ma hathak nôṅm êṅ iyom intu lêk môlô udum abô ek ya.’” Pol hanaṅ aêṅ.

²²^dPeliks bôk halaṅô abô bêṅ anôṅ hathak avômalô takatu ba esopa Yisu anêṅ loṅôndê. Ba intu hakak abô daṅ siṅ ba hanaṅ nena, “Anyô vovak laik môṅ Lisias halêṅm hayô ma tem yanaṅ yenaṅ auk bêṅ esak anêṅm abô.” ²³Ma hanaṅ hadêṅ sôp bidonṅ nena etak yani êndôk koladônṅ, ma doṅtom nepole yak sêṅ vê êṅjêk yani baṅ ek êmô oyaṅ ma anêṅ ṅê môlô êyô ma netak i ek nêṅm yani sa.

Eyabiṅ Pol hamô Sisalia

²⁴Wak doho hale ba hi ma Peliks lôk yanavi Dlusila, yani ma avi Israeḷ te, i êyô iniṅ loṅ ekaksa halôk. Ma Peliks dalam Pol halêṅm ma halaṅô

^a 24:15 Jon 5:28-29 ^b 24:18 Ap 21:17-28 ^c 24:21 Ap 23:6 ^d 24:22 Ap 23:26

Pol hanaŋ abô hathak anêŋ hêvhaviŋ Yisu Kilisi. ²⁵Ma hanaŋ abô hathak loŋôndê thêthônŋ lôk bôk lo loŋ nipuk i loŋ lôk waklavônŋ Wapômbênŋ tem indum abô, êŋ ma Peliks hakô ba hanaŋ, “Lêk hatôm, ma nu. Ma wakla ya ku mi, ma tem yanêm abô ek ôlêm esak loŋbô.” ²⁶Peliks lahabi nena Pol tem nêm valu doho êndênŋ yani ek indum yani lamavi ek nêm Pol sa. Ba intu dalam Pol lôbôlônŋ ek thai nenaŋ abô.

²⁷Sondabênŋ ju hale ba hi ma Posias Pestas hawa Peliks anêŋ ku. Ma Peliks lahaviŋ indum avômalô Israeŋ leŋŋmavi ba intu hadô Pol hamô koladônŋ denaŋ.

Idum abô ek Pol hamiŋ Pestas ma

25 ¹Pestas hawa ku eyabiŋ Judia ba hamô Sisalia hatôm wak lô. Vêm ma hi Jelusalem. ²Êŋ ma nê bêngbênŋ êbôk da lôk nê bêngbênŋ Israeŋ i hadênŋ yani ma enaŋ Pol bênŋ. ³Ba enaŋ nena, “Lemmavi hathak yêlô, êŋ ma nêm ôpêntêk ba êlêm Jelusalem ek indum abô.” Ma doŋtom iniŋ auk loŋ kapô ma bôk evak abô ek netak anyô doho ek nekopak êmô loŋôndê ek nijik Pol vônô. ⁴Ma Pestas hanaŋ iniŋ abô viyaŋ nena, “Pol ma eyabiŋ hamô Sisalia. Ma tem yana Sisalia esak loŋbô. ⁵Ba intu nônem unim nê bêngbênŋ doho nêlêm imbiŋ ya ek nenaŋ kambom takatu ba onaŋ nena bôk hadum bênŋ êndôk loŋ êŋ.”

⁶Pestas hamô haviŋ thêlô hatôm wak baherŋvi ba lahavulô mena laumiŋ la vêm ma halôk ba hi Sisalia hathak loŋbô. Ma haviyô hayaŋ ma hi loŋ idum abô ma hanaŋ ek neja Pol ba ini loŋ êŋ. ⁷Pol hayô, êŋ ma nê Israeŋ takatu ba êlêm anêŋ Jelusalem ekalabu yani siŋ ma enaŋ yani bênŋ hathak abô malaiŋ lomaloma, ma doŋtom iniŋ abô miŋ hatôm injik nômla thô nena iniŋ abô ma avanônŋ ami. ⁸Êŋ ma Pol hanaŋ iniŋ abô viyaŋ nena, “Miŋ yahadum kambom la hathak Israeŋ iniŋ balabuŋ lôk iniŋ unyak matheŋ ma Sisa anêŋ abô majaŋ ami. Milôk.”

⁹Ma doŋtom Pestas lahaviŋ indum avômalô Israeŋ leŋŋmavi ba hanaŋ hadênŋ Pol, “Lemmavi ek nu Jelusalem ek yandaŋô anêm abô takêntêk êndôk loŋ êŋ e?”

¹⁰Ma Pol hanaŋ, “Unyak êntêk lêk yahamiŋ, êŋ ma Sisa anêŋ unyak idum abô halôk. Ya ma anyô Lom ba intu loŋ êntêk ma thêthônŋ ek yandum abô êndôk. Ma oda hoyala nena miŋ yahadum nômla kambom hadênŋ avômalô Israeŋ ami. ¹¹Ma yahadum nômla kambom ba abô majaŋ hanaŋ nena yama, êŋ ma mavi ek nijik ya vônô. Ma doŋtom abô takêntêk ba thêlô enaŋ hathak ya miŋ avanônŋ ami, êŋ ma miŋ mavi ek otak ya êndôk thêlô baherŋŋ ami. Ba intu yalerhaviŋ Sisa da endanŋô yenaŋ abô êndôk Lom.”

¹²Pestas halaŋô abô êŋ ma hanaŋ abô haviŋ anêŋ nê lôkauk vêm ma hanaŋ bênŋ nena, “Holam Sisa ek endanŋô anêm abô ba intu tem nu ek Sisa endanŋô.”

° 25:2 Ap 24:1 † 25:3 Ap 23:15 * 25:7 Ap 24:5-6

Pestas hanaŋ abô haviŋ Kiŋ Aglipa hathak Pol

¹³Wak doho hale ba hi ma Kiŋ Aglipa lo livavi Benaisi êlêm Sisalia ek nênm leŋiŋmavi êndêŋ Pestas. ¹⁴Thai êmô loŋ êŋ wak bêŋ anôŋ ma wak te ma Pestas hanaŋ abô hathak Pol hadêŋ kiŋ ba hanaŋ nena, “Anyô te hamô loŋ êntêk ba Peliks bôk hatak yani halôk koladôŋ. ¹⁵Wak atu ba yaha Jelusalem ma nê bêŋbêŋ êbôk da lôk Israeŋ iniŋ nê bêŋbêŋ enaŋ ôpêntêk anêŋ kambom bêŋ, ba enaŋ ek yandum abô ba yanaŋ nena hadum kambom ek batu nijik yani vônô. ¹⁶Ma yahananŋ hadêŋ i nena, ‘Yêlô Lom iniŋ abô majanŋ hanaŋ aêntêk, yêlô miŋ hatôm nangik anyô te vônô oyaŋ ami. Mi, môn ma imiŋ nê takatu ba idum abô hathak yani maleŋiŋ ek endanô iniŋ abô. Vêm ma enaŋ iniŋ abô viyaŋ.’ ¹⁷Thêlô iviŋ ya ba êlêm, êŋ ma miŋ yahayabiŋ wak doho ami. Mi, haviyô hayaŋ ma yaha loŋ idum abô ba yahananŋ ek neja Pol ba nêlêm. ¹⁸Ma nê takatu ba idum abô ek yani iviyô imiŋ ma yahasoŋ nena tem nenaŋ yani anêŋ kambom anôŋ la bêŋ, ma doŋtom mi. ¹⁹Thêlô enaŋ hathak loŋôndê takatu ba nesopa iniŋ Wapômbêŋ ba enaŋ nena Pol miŋ hasopa loŋôndê êŋ thêthôn ami. Lôk enaŋ hathak anyô ŋama te anêŋ athêŋ nena Yisu atu ba Pol hanaŋ nena hamô lôkmala. ²⁰Miŋ yahapôm loŋôndê la hatôm yapesaŋ malaiŋ êŋ ami. Ba intu yahananŋ hik yani liŋ nena, ‘Lemhaviŋ nu Jelusalem ek yandaŋô anêm abô êŋ êndôk loŋ êŋ e?’ ²¹Ma doŋtom yani hanaŋ nena yani lahaviŋ Sisa endanô anêŋ abô êndôk Lom. Ba intu yahananŋ hadêŋ yenaŋ nê vovak nena neyabiŋ yani endeba yanêm yani ni Lom ek ênjê Sisa.”

²²Êŋ ma Aglipa hanaŋ hadêŋ Pestas, “Yaleŋhaviŋ yandaŋô ôpêŋ da anêŋ abô.” Ma Pestas hanaŋ viyaŋ, “Mavi, biyamôn ma tem ondanô.”

Pol hamiŋ Aglipa ma

²³Haviyô hayaŋ ma Aglipa lo Benaisi ik iniŋ nômkama kêkêlô ba i malak bêŋ atu ethak elaŋô abô halôk. Ma nê vovak laik môn lôk nê bêŋbêŋ malak êŋ êlêm haviŋ thai. Ma Pestas hanaŋ ba ewa Pol halêm.

²⁴Ma Pestas hanaŋ, “Kiŋ Aglipa lôk mólô avômalô takatu ba lêk ômô haviŋ yêlô. Ôpêntêk ma avômalô Israeŋ sapêŋ anêŋ Jelusalem lôk loŋ êntêk bôk elam lôklala hadêŋ ya ek yandôk esak iniŋ abô ba yanaŋ ek nijik ôpêntêk vônô. ²⁵Ma doŋtom miŋ yahapôm ôpêntêk anêŋ kambomlate hatôm yanaŋ ek nijik yani vônô ami. Ma yanida lahaviŋ ni ek Sisa endanô anêŋ abô ba intu tem yanêm yani ni ek ênjê Sisa. ²⁶Ma doŋtom yato malê esak yani êndôk kapya êntêk êndêŋ anyô bêŋ Sisa? Ba intu yahawa yani halêm ek o, Kiŋ Aglipa, lôk mólô sapêŋ ek alalô nadaŋô anêŋ abô katô ek apôm ôpêŋ anêŋ malaiŋ anêŋ ôdôn bêŋ, êŋ ma tem

^h 25:14 Ap 24:27

yato êndôk kapya êntêk. ²⁷Yanêm anyô koladônj te oyanj ni êndênj Sisa ma miñ yahato abô atu ba enanj yani bêtj hathak halôk kapya ami, ênj ma kambom.”

Pol hamiñ Kiñ Aglipa ma

26 ¹Ênj ma Aglipa hanañ hadênj Pol, “Yahêv thalek ek onanj anêm abô.”

Ma Pol hêv bañ lij ma hanañ anênj abô nena, ²“Kiñ Aglipa, tem yanggik thô nena nê Isael iniñ abô takatu ba enanj hathak ya ma miñ abô avanônj ami. Yalenmavi anônj ek yananj abô ênj imiñ malem ³ek malê nena o ma anyô lôkauk bêtj hathak yêlô Isael iniñ kobom sapênj. Ma hoyala abô takatu ba yêlô avak i vose hathak. Aênj ba yahalanj hadênj o nena ondanô yenanj abô vêmam.

⁴“Avômalô Isael sapênj bôk eyala yenanj bôk lo loñ takatu ba yahasopa hadênj sêbôk atu ba ya yaôna ba yahamô yenanj loñ aleba lêk. Lôk eyala loñôndê takatu ba yahasopa hamô Jelusalem haviñ. ⁵Thêlô bôk eyala ya bô ba hatôm nenanj nena ya ma Palisi te. Palisi ethak esopa Wapômbêtj lôk anênj balabuñ lôklokwanj ba êmônj ek Isael iniñ ôdônj vi. ⁶Ma yahathak yahêv yamaleñ ek malêla takatu ba Wapômbêtj bôk havak abô haviñ bumalô thêlô ek nêm. Ma hathak ôdônj ênj, ma lêk idum abô ek ya. ⁷Yêlô ma lodônjlodônj hatôm laumiñ ba lahavuju, ma wak lo bôlôvônj ma athak aêv yeñ lôklokwanj hadênj Wapômbêtj lôk aêv maleñ ek nôm takatu ba yani bôk havak ek nêm injik anênj anônj. Kiñ, yahêv yamaleñ ek nôm takênj ba intu lêk avômalô Isael enanj ya bêtj. ⁸Aisê ka môlô doho lemimhabi nena Wapômbêtj miñ hatôm injik nê nãma lij esak loñbô ami e?

⁹“Sêbôk ma yenanj auk thekthek ek yandum nômkama bêtj anônj ek yamiñ avômalô takatu ba esopa Yisu anênj Nasalet loñ siñ ek miñ nesopa ami. ¹⁰Ma bôk yahadam aênj havenj Jelusalem. Ijê bêtjbêtj êbôk da anênj loñ ênj bôk êv athênj hadênj ya ba intu yahavalonj avômalô matheñ bêtj anônj ba yahadô i hamô koladônj. Ma ik i vônô ma yahalôk hathak iniñ auk ênj haviñ. ¹¹Ma wak bêtj anônj ma yaha unyak yeñ nenanena ek yanêm vovanj êndênj i. Lôk yahabi thêlô leñij lij ek nenanj abôma esak Yisu. Yalenmaniñ kambom anônj hathak thêlô ba intu yaha malak lônj takatu ba êmô loñ buyanj ek yanêm malaiñ êndênj i imbiñ.

¹²“Wak te ma yaha Damaskas ek yambuliñ nê êvhaviñ ma nê bêtjbêtj êbôk da êv athênj lôk lôklokwanj hadênj ya ek yandum ku ênj. ¹³Kiñ, hatôm wاكلêvônj biñ ma yahabup hathak loñôndê denanj ma deda lôkmanjgij anônj te anênj leñj habi hayô hêk ya lôk nê takatu ba evenj haviñ ya. Wak anênj deda ma yaôna lôk ek deda ênj anênj. ¹⁴Ma yêlô lôkthô êv yak halôk

¹ 26:5 Plp 3:5-6 ² 26:6-7 Ap 23:6; 28:20 ³ 26:9 Ap 8:3

pik ma yahalanjô abô te halêm hadêj ya hathak abô Hiblu nena, ‘Sol, Sol, hubulij ya eka? O hatôm bokmanjao atu ba habô i ba miñ hasopa anêj alañ anêj lahaviñ ami ba hapam i velevele hathak kôm damoma ba hawa vovaj.’

¹⁵“Ma yahanaj, ‘Anyô Bêj, o opalê?’

“Ma Anyô Bêj hanaj, ‘Ya ma Yisu atu ba hubulij. ¹⁶Umbiyô umiñ. Yahik ya thô hadêj o ek yatak o ek umbitak yenañ anyô ku. Ma tem onañ abô esak nô m takatu ba lêk hôyê lôk nô m takatu ba tem yangik thô êndêj o embeñ yam bêj êndêj avômalô. ¹⁷Ma tem yanêm o bulubiñ ênjêk anêm avômalô lôk avômalô loñ buyañ baheniñ. Ma yanêm o êndêj thêlô ¹⁸’ek okyav thêlô maleñij lôk nuñgwik i liliñ ênjêk momañiniñ ni êndêj deda. Ma nuñgwik thêlô liliñ ênjêk Sadañ anêj lôklokwañ ni êndêj Wapômbêj anêj lôklokwañ ek yanêm iniñ kambom vê lôk neja loñ imbiñ avômalô takatu ba bôk ibitak matheñ hathak iniñ êvhaviñ ya.’

¹⁹“Aêj ba, Kiñ Aglipa, wêj atu ba yahayê anêj lej ma yahawê anêj abô vibij. ²⁰Ma yahanaj Abô Mavi hadêj avômalô ek nede kapôlôñij liliñ êndêj Wapômbêj ma nindum kobom thêthôn ek injik thô nena avanôn lêk ele kapôlôñij liliñ yôv. Môn ma yahanaj abô êj halôk Damaskas vêm ma Jelusalem lôk Judia sapêj aleba yahanaj abô êj hadêj jê loñ buyañ haviñ. ²¹Aêj ba intu avômalô Israe l evaloñ ya hêk unyak matheñ anêj piklêvôn ma idum ek nijik ya vônô. ²²Ma doñtom Wapômbêj hêv ya sa aleba lêk. Ba intu yahamiñ loñ êntêk ba yahanaj abô hadêj jê athêj mi lôk jê athêj bêj haviñ. Ma abô takatu ba yahanaj ma miñ abô yanja ami. Mi, abô êj iyom intu plopet lo Mose bôk enañ nena tem imbitak. ²³”Ba enañ Mesia tem enja vovaj ba ema, ma tem imbiyô môn ek avômalô ñama sapêj ba enañ abô esak deda êndêj anêj avômalô Israe l lôk avômalô loñ buyañ imbiñ.”

²⁴Pol hanaj abô denañ ma Pestas halam lôklala nena, “Pol, anêm auk lêk hêv yak! Auk bêj takatu ba howa ma lêk hadum o hubitak anyô molo.”

²⁵Ma Pol hanaj, “Anyô bêj Pestas, abô takatu ba yahanaj ma thêthôn ma avanôn biñ. Ma miñ ya molo ami. ²⁶Ma nô m takêj ma hêk loñ yaiñ ma miñ hêk loñ kapô ami. Ba intu Kiñ Aglipa miñ hatôm êsôn ami. Mi, yani bôk hayala nô m takêj yôv ba intu yahanaj abô takêj bêj hadêj yani. ²⁷Kiñ Aglipa, hôêvhaviñ plopet iniñ abô takatu ba bôk eto bô mena mi e? Yahayala nena hôêvhaviñ.”

²⁸Ma Aglipa hanaj hadêj Pol, “Hosoñ nena sawa bidoñ êntêk hatôm undum ba yambitak Kilisi anêj anyô te e?”

²⁹Ma Pol hanaj, “Sawa bidoñ mena sawa daim, ma doñtom yalenjhabi nô m doñtom iyom ba intu yahateñ mek hadêj Wapômbêj nena o lôk

¹ 26:18 Ais 42:16; Ep 2:2; Kol 1:13 ^m 26:23 Luk 24:44-47; 1Ko 15:20

avômalô takatu ba lêk elañô yenañ abô, môlô lôkthô numbitak êtôm ya. Ma donptom yahadô seņ embaloņ môlô loņ êtôm êntêk lêk havaloņ ya loņ.”

³⁰Pol hanañ abô êņ, ma Kiņ Aglipa lôk anyô bêņ hayabiņ Judia ma Benaisi lôk nê takatu ba êmô haviņ thêlô, lôkthô iviyô imiņ ³¹ma etak loņ êņ ba i. Ma thêlôda enañ hadêņ i nena, “Anyô êntêk miņ hadum nômlate kambom ek nijik yani vônô mena nêndô êmô koladôņ ami. Mi.” ³²Ma Aglipa hanañ hadêņ Pestas nena, “Ôpêntêk bôk halam Sisa yôv ek endañô anêņ abô. Ma mi, ma tem nanêm yani vê ba ni.”

Îjê vovak ewa Pol ba i Lom

27 ¹Haveny yam ma thêlô epesañ abô ek Pol lôk nê koladôņ doho neja yeņ ba ini pik bêņ Itali. Ma etak thêlô halôk anyô vovak laik te baņ, yani anêņ athêņ nena Julias. Yani hayabiņ Sisa anêņ nê vovak ôdôņ takatu ba lôkmanģiņ anôņ. ²“Thêlô ethak yeņ te ma yai lôk anyô Tesalonaika te anêņ athêņ nena Alistakas athak yeņ êņ haviņ ba yêlô a. Tesalonaika ma hamô plovins Masedonia kapô. Yeņ êņ halêm anêņ loņ Adlamitiam ma hadum ek ni lomalak nenanena takatu ba hamô plovins Esia kapô.

³Haviyô hayañ ma yêlô athak Saidon ma Julias hadum mavi hadêņ Pol ba hatak yani ek ni ênjê anêņ avômalô môlô ek nênem yani sa esak nômkama takatu ba yani mi. ⁴Yêlô atak Saidon ba a ma lovak bêņ te hayuv yêlô vôkê ba intu yêlô asopa Îġgavithôm Saiplus vidôm. ⁵Ma yeņ halom hêk ŋgwêk malêvôņ biņ hêk plovins Silisia lo Pampilia aleba athak Maila anêņ plovins Lisia. ⁶Loņ êņ ma anyô vovak laik atu hayê yeņ te halêm anêņ Aleksandlia ba hadum ek ni Itali. Ba hawa yêlô hathak yeņ êņ. ⁷Ma lovak hayuv kambom ba intu yeņ hi yaôyaô hatôm wak bêņ anôņ ba hêv malaiņ bêņ ek yeņ ni esak Naidas. Hayô habobo Naidas, êņ ma lovak bêņ hayuv ba yeņ miņ hatôm esopa yeņ anêņ loņ atu ba hathak halom ba hi Itali ami. Ba intu yeņ hik i liliņ ba halom hêk Îġgavithôm Klit anêņ viyaiņ ba hi habobo loņ te anêņ athêņ nena Salmoni. ⁸Yeņ anêņ nê ku idum ku bêņ ba yêlô asopa ŋgwêk daņ iyom aleba ayô loņ atu elam nena Loņ Mavi Ek Yeņ Êmô. Loņ êņ hamô habobo malak Lasia.

⁹Wak bêņ anôņ bôk hale ba hi yôv lôk Israeļ iniņ waklavôņ Evak Balabuņ Ek Nôm bôk hale ba hi haviņ ba intu lêk ma waklavôņ kambom ek yeņ embeņ ŋgwêk. Êņ ma Pol hanañ hadêņ thêlô, ¹⁰“Aiyañ thêlô, yahayala nena alalô a ma malaiņ bêņ tem êpôm alalô ba imbuliņ yeņ lôk nômkama takatu ba hamô yeņ ma alalô bêņ anôņ tem nama imbiņ.” ¹¹Ma donptom anyô vovak laik hasopa anyô hawa yeņ lôk yeņ anêņ alaņ iniņ abô, ma miņ hasopa Pol anêņ abô ami. ¹²Loņ Mavi Ek Yeņ Êmô

ⁿ 27:2 Ap 19:29

êṅ ma miṅ mavi ek yeṅ êmô êndêṅ waklavônṅ ṅgwêk beleṅ lokwaṅ hik ami. Ba intu avômalô bêṅ anônṅ leṅiṅhabi nena yêlô natak loṅ êṅ ma ana Piniks ek namô loṅ êṅ endeba ṅgwêk beleṅ lokwaṅ ende êndôk am. Piniks ma Ṇgavithôm Klit anêṅ loṅ te atu ba havova hêk ṅgwêk malêvônṅ ba intu loṅ mavi ek yeṅ êmô êndêṅ waklavônṅ ôthôm beleṅ lokwaṅ.

Lovak bêṅ hayuv

¹³Yêlô amô aleba lovak yaônate hayuv ma thêlô esonṅ nena hatôm yêlô ana mavi. Êṅ ma êvôn aṅga hathak ma idum ek nesopa Klit anêṅ ṅgwêk daṅ ba ini Piniks. ¹⁴Ma miṅ yêlô a daim ami ma lovak lôklokwaṅ bêṅ te hayuv yêlô vômê hêk liṅdaṅ ba yeṅ hi ṅgwêk malêvônṅ biṅ. ¹⁵Lovak hayuv lôklokwaṅ bomaṅ ba yeṅ miṅ hatôm imbup êndôk ṅgwêk daṅ ami. Ba intu yêlô atak ma yeṅ hasopa lovak anêṅ lahaviṅ. ¹⁶Lovak hayuv yêlô vômê aleba ayô ṅgavithôm yaônate atu elam nena Kauda vidôm. Ma Kauda hêk lovak loṅ siṅ dokte. Ba intu yêlô avôn yêlôaniṅ yeṅ yaôna hathak ba halêm. Ma doṅtom yêlô avôn mathalaleṅ kambom ek malê nena lovak bêṅ hayuv denaṅ. ¹⁷Thêlô êvôn yeṅ yaô ba etak halôk yeṅ bêṅ kapô ma ibutiṅ yeṅ lokwaṅ loṅ hathak yak balawa doho ek embalonṅ yeṅ loṅ. Thêlô êkô kambom nena lovak tem iyuv thêlô endeba nesak thathe atu ba hamô ṅgwêk malêvônṅ habobo Siltis anêṅ Aplika. Ba intu ibi aṅga halôk ṅgwêk ek embalonṅ yeṅ loṅ ek ni yaôyaô dokte. ¹⁸Haviyô hayaṅ ma lovak lôk ṅgwêk hik yêlô kambom, ba ibi nômkama takatu ba yeṅ hawa doho halôk ṅgwêk ba hi. ¹⁹Ma wak te lô ma evalonṅ yeṅ anêṅ alokwaṅ havalonṅ sôp loṅ lôk anêṅ yak ba ibi halôk ṅgwêk ba hi. ²⁰Wak bêṅ anônṅ ma yêlô miṅ ayê wak lo vuliṅ ami ek malê nena lovak lôk ôthôm bêṅ hayuv denaṅ ba hadum ba yêlô sapêṅ akô kambom nena tem nama.

²¹Wak bêṅ anônṅ ma yêlô sapêṅ miṅ aṅ nôm ami, êṅ ma Pol halam thêlô hathak doṅtom ma hanaṅ, “Aiyaṅ thêlô, bôk yahanaṅ nena miṅ alalô natak Klit ami, ma namô vémam. Êṅ ma tem miṅ napôm malaiṅ êntêk lôk miṅ hatôm nômkama la nêṅ yak ami. ²²Ma doṅtom lêk ma yanaṅ êndêṅ mólô nena numiṅ lôklokwaṅ ma miṅ nôkô ami ek malê nena anyôla tem miṅ ema ami. Mi, yeṅ iyom intu tem kambom. ²³Bôkam ma yenaṅ alaṅ Wapômbêṅ atu ba yahadum anêṅ ku anêṅ aṅela hamiṅ habobo ya ma hanaṅ, ²⁴‘Pol, miṅ ôkô ami. Tem umiṅ Sisa ma ek undum abô. Aêṅ ba ondaṅô. Wapômbêṅ lêk halaṅô anêṅ mek ba ṅê takatu ba êmô yeṅ haviṅ o, sapêṅ tem nêṅmô lôkmala.’ ²⁵Aêṅ ba numiṅ lôklokwaṅ ma miṅ nôkô ami! Yahêvhaviṅ Wapômbêṅ nena tem indum ba nômkama sapêṅ tem imbitak êtôm atu ba anêṅ aṅela hanaṅ hadêṅ ya. ²⁶Yeṅ tem esak ṅgavithôm te anêṅ liṅdaṅ ma alalô sapêṅ tem namô lôkmala.”

Yej hathak liŋdan

²⁷Ma wak te laumiŋ ba lahavuva anêŋ bôlôvônŋ ma lovak hayuv yêlô lôklokwanŋ denaŋ ba yêlô amô Ŋgwêk Adliatik.⁹ Ma habobo bôlôvônŋ biŋ ma ŋê ku yeŋ elanô nena yeŋ lêk habobo ŋgwêk daŋ. ²⁸Aêŋ ba thêlô ililu yeŋ anêŋ lavônŋŋ ma êyê nena ŋgwêk anêŋ daim ma lêk hatôm 37 mita. Ma yêlô a dokte ma ililu hathak loŋbô ma êyê nena lêk hatôm 27 mita. ²⁹Êŋ ma thêlô êkô kambom nena tem yêlô nasak valu ba ibi yeŋ anêŋ aŋga ayova halôk yeŋ layuk ma eteŋ mek ek eyaŋ wak bêŋ ketheŋ. ³⁰Ma yeŋ anêŋ ŋê ku idum ek nêsôv ba ini. Ba intu etak yeŋ yaô atu halôk ŋgwêk ma esau nena imbi aŋga doho halôk yeŋ anêŋ thohav. ³¹Ma doŋtom Pol hanaŋ hadêŋ anyô vovak laik lôk anêŋ ŋê vovak nena, “Ŋê takêntêk etak yeŋ ba i, ma tem môlô sapêŋ noma.” ³²Êŋ ma ŋê vovak edabêŋ yeŋ yaô anêŋ yak kisi ba hêv yak halôk ŋgwêk.

³³Habobo eyaŋ wak bêŋ ma Pol hasoŋ thêlô lokwanŋ ba hanaŋ ek thêlô sapêŋ nejaŋ nôm. Ma hanaŋ nena, “Wak laumiŋ ba lahavuva bôk hale ba hi yôv ma môlô ômô lôk kapôlômim daluk ba miŋ oaŋ nôm ami. ³⁴Ma lêk yahanaŋ hadêŋ môlô nena tem miŋ malaiŋ la êpôm môlô ami. Mi. Ba intu yahasoŋ môlô lokwanŋ nena oŋgwanŋ nôm dokte ek embatho môlô loŋ ek nômô mavi.” ³⁵Yani hanaŋ aêŋ vêm ma hawa polom ba hêv lamavi hadêŋ Wapômbêŋ hamiŋ thêlô maleŋiŋ. Ma hanŋôli polom atu ba hayaŋ. ³⁶Êŋ ma anyô sapêŋ leŋiŋ halôk biŋ ma ewa nôm ba eyaŋ. ³⁷Yêlô sapêŋ atu ba amô yeŋ ma hatôm 276. ³⁸Eyaŋ nôm takatu ba leŋiŋhaviŋ yôv, ma ibi wit halôk ŋgwêk ek yeŋ vumvum.

³⁹Lu hayaŋ wak bêŋ hayô, ma thêlô êyê liŋdanŋ, ma doŋtom êthônŋ loŋ êŋ paliŋ. Ma êyê loŋ mavi te hêk ek yeŋ êmô ba loŋ êŋ ma loŋ thathe mavi. Ba intu leŋiŋhabi nena nimbusiŋ yeŋ ba ni nôŋnôŋ êndêŋ loŋ êŋ. ⁴⁰Êŋ ma thêlô edabêŋ yeŋ anêŋ aŋga takatu ba havalonŋ yeŋ loŋ kisi ba êv yak halôk ŋgwêk kapô. Ma epole yak balawa takatu ba havalonŋ yeŋ anêŋ nôm nimbusiŋ vê. Ma thêlô êthôkwêŋ yeŋ anêŋ sôp lovak hathak ma lovak hayuv yeŋ hi ek esak liŋdanŋ. ⁴¹Ma doŋtom yeŋ halaŋviŋ ba hi hathak thathe atu ba hamô ŋgwêk malêvônŋ ba havalonŋ yeŋ loŋ lôklokwanŋ. Ma ŋgwêk budum bêŋ hik yeŋ layuk aleba hapup nenanena.

⁴²Ma ŋê vovak leŋiŋhabi nena nijik ŋê koladônŋ sapêŋ vônô ek miŋ neyam ba nêsôv ami. ⁴³Ma doŋtom anyô vovak laik lahaviŋ nêŋ Pol sa ba intu hêk thêlô loŋ siŋ. Ma hanaŋ hadêŋ ŋê takatu ba eyala neyam nena nêsôv kisi êndôk ŋgwêk êmônŋ ba neyam ba ini liŋ. ⁴⁴Ma takatu ba êthônŋ neyam, êŋ ma vi nêyô nêjêk aseleŋ ma vi neja yeŋ anêŋ nômkama takatu hapup loseleŋ loselêŋ ba nêyô nêjêk seleŋ tomtom ba neyam ba ini liŋdanŋ. Thêlô idum aêŋ ma sapêŋ ethak liŋ mavi.

⁹ 27:27 Ŋgwêk Adliatik hamô Meditelenian kapô habobo Itali.

Pol hamô ngavithôm Molta

28 ¹Yêlô sapêṅ athak liṅ mavi vêm ma ayala nena ngavithôm êṅ ma elam nena Molta. ²Ma avômalô ngavithôm êṅ ewa yêlô thô ba idum kobom mavi anôṅ hadêṅ yêlô. Ôthôm hik ba loṅ lêk thilibuṅ kambom ba intu thêlô ebaṅ atum ek yêlô nabuṅ. ³Ma Pol hasup ayôk doho ba habaṅ hathak atum ma umya kambom te hêk ayôk kapô ba atum haliṅ ba vovaṅ. Êṅ ma hale yaiṅ ma hathaṅ Pol baṅ. ⁴Ma avômalô loṅ êṅ êyê umya hakêlô hamiṅ Pol baṅ ma enaṅ hadêṅ thêlôda nena, “Avanôṅ biṅ, ôpêntêk ma anyô hik anyô vônô la. Ma doṅtom ngwêk miṅ halok yani vônô ami ba intu umya hadum ek injik loṅôndê thêthôn thô.” ⁵Ma doṅtom Pol havali baṅ ma umya êṅ hêv yak hayô hêk atum ma miṅ nômla hapôm yani ami. ⁶Avômalô loṅ êṅ leṅiṅhabi nena Pol liṅkupik tem isiṅ bêṅ mena nêṅ yak ba ema la. Ma doṅtom thêlô eyabiṅ aleba lêk sawa daim ma miṅ nômlate hapôm yani ami. Êṅ ma thêlô ik iniṅ auk liliṅ ma enaṅ, “Yani ma ṅgôk te la.”

⁷Anyô loṅ êṅ te anêṅ athêṅ nena Publias ma yani ma ngavithôm êṅ iniṅ anyô bêṅ. Ma anêṅ loṅ hamô habobo loṅ atu ba yeṅ hathak. Ôpêṅ hawa yêlô ba hi anêṅ unyak ma hayabiṅ yêlô mavi anôṅ hatôm wak lô. ⁸Ôpêṅ anêṅ lambô bôk hapôm lijiṅ liṅkupik vovaṅ lôk habopakla ba hêk iyom. Ma Pol hi ek êṅjê yani. Hayô ma hateṅ mek vêm ma hatak baṅ hayô hêk yani ma hadum ôpêṅ habitak mavi hathak loṅbô. ⁹Avômalô ngavithôm êyê nôṅ êṅ, ma iniṅ avômalô lôk lijiṅ sapêṅ i hadêṅ Pol ma yani hadum ba thêlô sapêṅ ibitak mavi. ¹⁰Thêlô êv athêṅ bêṅ hadêṅ yêlô hathak kobom mavi lomaloma. Aêṅ ba yêlô apôpêk i ek ana ma êv yêlô sa hathak nômkama takatu ba yêlô mi.

Pol hi Lom

¹¹Yêlô amô ngavithôm êṅ hatôm ayôṅ lô, êṅ ma yêlô athak yeṅ te atu ba bôk hamô loṅ êṅ hadêṅ waklavôṅ ngwêk beleṅ lokwaṅ. Yeṅ êṅ halêm anêṅ malak Aleksandlia. Ma yeṅ thohav ma etak ṅgôkba lopopek dahô hamô, ṅgôkba yaṅ anêṅ athêṅ nena Kasto ma yaṅ ma Polaks. Êṅ ma yêlô athak yeṅ êṅ ba a. ¹²Yêlô a aleba athak malak Silakius ma amô loṅ êṅ hatôm wak lô. ¹³Ma yêlô atak loṅ êṅ ma a aleba athak malak Legiam. Ma haviyô hayaṅ ma yêlô a, ma lovak mavi hayuv ba wak yaṅ ma yêlô athak malak Puteoli. ¹⁴Ma loṅ êṅ ma yêlô apôm ṅê êvhaviṅ doho ba ewa yêlô thô ma enaṅ ek yêlô namô imbiṅ i êtôm sonda te. Vêm ma yêlô atak i ma aveṅ pik ba a Lom. ¹⁵Ma avômalô êvhaviṅ anêṅ Lom elaṅô nena yêlô aveṅ loṅôndê ek nayô Lom, êṅ ma etak Lom ba i ek nêpôm yêlô êndôk loṅôndê. Doho i malak te anêṅ athêṅ nena “Apias Anêṅ Loṅ Êv

† 28:2 2Ko 11:27 § 28:5 Mak 16:18 † 28:6 Ap 14:11

Vuli Nômkama”, ma doho i malak yaŋ ba anêŋ athêŋ nena “Unyak Lô Ek Vathi”. Pol hayê thêlô ma hêv lamavi hadêŋ Wapômbêŋ ma kapô halôk biŋ. ¹⁶Yêlô ayô Lom ma enaŋ nena Pol ênjêk unyak te êtôm yani da anêŋ lahavij. Ma anyô vovak te eyabiŋ yani.

Pol hanaŋ Abô Mavi bêŋ hamô Lom

¹⁷Wak lô hale ba hi ma Pol dalam Israeŋ iniŋ nê bêŋbêŋ takatu ba êmô Lom ethak doŋtom ma hanaŋ, “Aiaŋ thêlô, miŋ yahadum nômla kambom hadêŋ alalôaniŋ avômalô mena yahabuliŋ bumalô thêlô iniŋ kobom ami. Ma doŋtom anêŋ Jelusalem ma evaloŋ ya ba etak ya halôk Lom baherij. ¹⁸“Ma avômalô Lom elañô yenaŋ abô ma enaŋ nena miŋ yahadum nômlate kambom ek nijik ya vônô ami. Ba intu thêlô leŋijhaviŋ nênem ya vê ênjêk koladôŋ. ¹⁹“Ma doŋtom avômalô Israeŋ êdô ba imiŋ lôklokwaŋ aleba ya loŋôndê mi ba intu yahalam ek Sisa endañô yenaŋ abô. Miŋ yahadum aêŋ ek yanaŋ thêlô bêŋ êndêŋ Sisa esak kambom takatu ba idum hadêŋ ya ami. Mi. ²⁰“Ba intu yahalam môlô ek nôlêm ek yaŋgê môlô lôk yanaŋ abô imbiŋ môlô. Miŋ yahadum kambom la ami, ma doŋtom seŋ havaloŋ ya loŋ. Ek malê nena yahêv yamaleŋ hathak nôm doŋtom atu ba avômalô Israeŋ ethak êv maleŋij hathak. Nôm êŋ ma Mesia.”

²¹Ma enaŋ viyaŋ, “Miŋ anyô Judia la hato kapyâ hadêŋ yêlô ba hanaŋ abôla hathak o mena nê Israeŋ takatu ba êlêm loŋ êntêk, miŋ enaŋ abô kambom la hathak o ami. Mi. ²²“Ma doŋtom yêlô ayala nena loŋ nômbêŋ intu sapêŋ ma avômalô enaŋ abô kambom hathak loŋôndê nênemimbiŋ Yisu. Ba intu yêlô leŋijhaviŋ nadaŋô anêm auk nena honaŋ aisê hathak loŋôndê êŋ.” ²³Êŋ ma etak wak yaŋ ek nesak doŋtom imbiŋ yani.

Wak êŋ hayô ma avômalô Israeŋ bêŋ anôŋ êyô unyak atu ba Pol hamô. Lôkbôk hi aleba bôlôvôŋ ma Pol hanaŋ abô hadêŋ thêlô. Ma hik Wapômbêŋ anêŋ loŋ lôkliŋyak anêŋ ôdôŋ thô hadêŋ i. Ma hik iniŋ auk liŋ hathak Mose anêŋ balabuŋ lôk plopet iniŋ abô ek thêlô nênemimbiŋ nena Yisu ma Mesia atu. ²⁴Ma thêlô doho êvhaviŋ abô takatu ba hanaŋ ma doho ma mi. ²⁵Ma thêlôda enaŋ abô lôk vovak ba evak i vose hi ôdôŋ ju. Ba idum ek ini ma Pol hanaŋ abô te haveŋ yam nena, “Lovak Matheŋ bôk hanaŋ abô avanôŋ hadêŋ libumi halôk plopet Aisaia ba hanaŋ aêntêk,

²⁶ “Nu êndêŋ avômalô takêntêk ba onaŋ êndêŋ i nena,
 “Wak nômbêŋ intu ma tem nodañô abô,
 ma doŋtom tem miŋ hatôm noyala anêŋ ôdôŋ ami;
 Ma wak nômbêŋ intu ma tem ôŋgô nômlate,
 ma doŋtom miŋ hatôm nôpôm anêŋ ôdôŋ ami.”

“ 28:18 Ap 26:31 ˆ 28:19 Ap 25:11 * 28:20 Ap 26:6-7 x 28:22 Ap 24:14

27 Ek malê nena avômalô takêḅ iniy auk ma thektheḅ,
 ma ibi leḅiyôndôḅ siḅ,
 lôk ivuliv maleḅiy siḅ.
 Ma mi, ma tem nêḅê tak esak maleḅiy,
 lôk nedaḅô êndôk leḅiyôndôḅ,
 lôk neḅa êḅjêk iniy auk
 ma tem nede kapôlôḅiy liliḅ ek yandum thêlô ba nimbitak mavi.'

Aisaia 6:9-10

28 "Aêḅ ba noyala katô nena Wapômbêḅ hêv anêḅ abô hathak anêḅ
 bulubiḅ hadêḅ avômalô loḅ buyaḅ ba tem thêlô neḅa thô." 29 [Pol hanaḅ
 abô êḅ yôv, êḅ ma avômalô Israeḅ etak yani ba i. Ma êkôki hathak anêḅ
 abô takatu.]^ḅ

30 Hatôm sondabêḅ ju ma Pol hamô unyak atu ba yanida hêv vuli ma
 hawa avômalô takatu ba êlêm ek nêḅê yani thô lôk lamavi. 31 Ma yani
 hamiḅ lôklokwaḅ ma kô mi ma hanaḅ abô hathak Wapômbêḅ anêḅ loḅ
 lôkliḅyak ma hadôḅ avômalô hathak Anyô Bêḅ Yisu Kilisi. Ma anyôla miḅ
 hamiḅ yani loḅ siḅ ami.

^ḅ 28:29 ḅê lôkawk vi leḅiyhabi nena abô 28:29, ma Luk da miḅ hatô ami, ma anyôla hatô
 haveḅyam.

Kapya atu ba Pol hatô hi Lom

Abô môṅ

Pol hamô Kolin mena Senklian la ma hatô kapya êntêk hadêṅ avômalô êvhaviṅ takatu ba êmô Lom. Yani da miṅ bôk hi Lom ami. Lôk aposel la miṅ hamô haviṅ thêlô ek êndôṅ i ami. Thêlô bêṅ anôṅ ma ḡê loṅ buyaṅ, ma doho intu ḡê Israeal. Pol anêṅ auk nena tem ni Lom ek êṅjê thêlô, ma doṅtom môṅ ma enja avômalô Kolin lo Masedonia iniṅ da takatu ba êv ek nêṅ avômalô êvhaviṅ anêṅ Jelusalem takatu ba bôm bêṅ hapôm i ba ewa malaiṅ sa am. Ba intu hatô ek injik thô nena tem ni ek êṅjê thêlô vêm ma ni Spen ek enaṅ Wapômbêṅ anêṅ Abô Mavi êndêṅ i. Thêlô ma ḡê daluk ba miṅ bôk elaiṅ abô dokte hathak Yisu ami.

Ma hatô kapya êntêk ek hanaṅ bêṅ halêm yaṅ hathak Wapômbêṅ anêṅ loṅondê atu ba hadum ba avômalô ibitak thêthônṅ hathak iniṅ êvhaviṅ. Ma hadum ek enaṅ bêṅ nena aisê ba avômalô Israeal bêṅ anôṅ êvôliṅ dômiṅ hadêṅ Yisu. Hatô nena embeṅ yam ka tem avômalô Israeal bêṅ anôṅ nedaṅô Yisu anêṅ abô ba nesopa.

Hatô kapya êntêk hadêṅ 57 AD la.

Pol hatô anêṅ lamavi hadêṅ avômalô Lom

1 ^{1a}Ya Pol, Yisu Kilisi anêṅ anyô ku, yahato kapya êntêk. Wapômbêṅ bôk halam ya ek yambitak aposel ma hatak ya ek yanaṅ anêṅ Abô Mavi êṅ bêṅ. ^{2b}Abô Mavi êṅ ma bôk habutiṅ ek nêṅ ba anêṅ plopet bôk enaṅ bêṅ hêk kapya mathêṅ atu. ³Abô Mavi êṅ ma hanaṅ hathak anêṅ Nakaduṅ atu ba halêm pik hatôm anyô ba habitak anêṅ Kiṅ Devit anêṅ thalaleṅ. ⁴Wapômbêṅ hik yani liṅ hêk ḡama ba hathak Lovak Mathêṅ hik yani thô nena Wapômbêṅ Nakaduṅ Lôklokwaṅ. Yani ma Yisu Kilisi, alalôaniṅ Anyô Bêṅ. ^{5c}Hathak yani, Wapômbêṅ habi anêṅ wapôm sam hadêṅ yêlô ba hadum yêlô abitak anêṅ aposel ek nandom avômalô loṅ buyaṅ lôkthô ek nêṅmimbiṅ ba nesopa yani ek nêṅm athêṅ bêṅ êndêṅ yani. ⁶Ma halam môlô aêṅ iyom ek numbitak Yisu Kilisi anêṅ imbiṅ.

^a 1:1 Ap 9:15 ^b 1:2 Lom 16:25-26 ^c 1:5 Ap 26:16-18; Gal 2:7-9

^{7d}Yahato kapya êntêk hadêj mólô takatu ba Wapômbêj lahaviñ anêj Lom. Yani halam mólô ek numbitak anêj avômalô mathêj. Alalôaniñ Kamik Wapômbêj lôk Anyô Bêj Yisu Kilisi iniñ wapôm lôk labali êmô imbiñ mólô.

Pol lahaviñ ênjê avômalô Lom

⁸Abô takatu ba yahadum ek yanañ êmôn ma avômalô pik bêj êntêk lôkthô enañ hathak unim ôêvhaviñ. Ba intu yalenhabi mólô ba yahêv yalenmavi hadêj yenañ Wapômbêj hathak Yisu Kilisi anêj athên. ⁹Yahathak yahadum Wapômbêj anêj ku lôk yakapôlôn lôkthô ba intu yahanañ Abô Mavi hathak Nakaduñ bêj. Ma yanida hayala nena yahathak yahateñ mek velelevele ek mólô ^{10e}ma miñ yalenpaliñ ami. Bôk yahateñ mek bôbô ba yahanañ hik anêj lahaviñ liñ hatôm êpôm loñôndê te ek yasôk yangê mólô mena mi e? ¹¹Yahêk lêlê ek yangê mólô ek yanêm mólô Lovak Mathêj anêj mek mavi doho ek embatho mólônim ôêvhaviñ loñ. ¹²Ek batu mólônim ôêvhaviñ embatho yenañ loñ ma yenañ embatho mólônim loñ. ^{13f}Aiyañ thêlô, noyala katô nena wak bêj anôn yalenhabi yasôk yangê mólô, ma doñtom nôm lomaloma habitak ba havasiñ ya. Yahadum ku lomaloma haviñ avômalô loñ buyañ ba yahayê ku takên anêj anôn habitak. Ba intu yalenhaviñ yasôk ek yandum ku imbiñ mólô ek anêj anôn imbitak aên iyom. ¹⁴Wapômbêj hêv ku hadêj ya ek yanañ anêj Abô Mavi êndên avômalô sapên, avômalô ñgwêk lôk avômalô alonañ, ma ñê lôkauk lôk ñê thônôthôn. Ba intu miñ hatôm yatak ku êñ ami. ¹⁵Aên ba yahapôviñ ya ek yanañ Wapômbêj anêj Abô Mavi êndên mólô avômalô Lom imbiñ.

Abô Mavi ma Wapômbêj anêj lôklokwañ

^{16g}Abô Mavi ma Wapômbêj anêj lôklokwañ ek nêm avômalô sapên atu ba êvhaviñ bulubiñ. Ba intu ya miñ mama ek yanañ abô êñ bêj ami. Môn ma hêv avômalô Israeñ bulubiñ vêm ma avômalô loñ buyañ. ^{17h}Abô Mavi êñ intu hik Wapômbêj anêj loñôndê atu ba endam avômalô nena thêthôn thô. Loñôndê êñ ma êvhaviñ iyom, ma miñ loñôndê yañ hêk ek nimbitak thêthôn ênjêk Wapômbêj ma ami. Hatôm bôk eto nena,

“Avômalô takatu ba êvhaviñ Wapômbêj, ma tem endam i nena avômalô thêthôn ek nêmô lôkmala.”

Habakuk 2:4

Avômalô sapên êvôliñ dômiñ hadên Wapômbêj

¹⁸Wapômbêj leñ lêk hik anêj lamaniñ thô hadên avômalô lôkthô atu ba êvôliñ dômiñ hadên yani ba idum kambom lomaloma. Iniñ kambom

^d 1:7 Nam 6:25-26 ^e 1:10 Ap 19:21; Lom 15:23 ^f 1:13 Ap 19:21 ^g 1:16 Mak 8:38;
Ap 13:46; 1Ko 1:18-24 ^h 1:17 Lom 3:21-22

takêṅ intu haluviṅ abô avanôṅ. ¹⁹ⁱBôk Wapômbêṅ hik auk anôṅ hathak yanida thô hadêṅ avômalô sapêṅ ba intu bôk eyala yôv hêk kapôlôṅiṅ. ²⁰^jAnyôla miṅ hatôm êṅjê Wapômbêṅ esak ma ami. Ma doṅtom yani hapesaṅ pik lo leṅ ma hathak nôṃ takêṅ, thêlô hatôm neyala nena yani ma yaṅda ek malê nena yani ma Wapômbêṅ. Ma anêṅ lôklokwaṅ bôk hamô bô ba tem êṃô êtôm wak nômbêṅ intu sapêṅ. Aêṅ ba avômalô lôkthô bôk eyala yôv, ba miṅ hatôm nesavuthiṅ ba nenaṅ nena êthôṅ Wapômbêṅ ami. ²¹^kAvanôṅ, thêlô bôk eyala Wapômbêṅ ma doṅtom miṅ êbô anêṅ athêṅ lôk êv leṅiṅmavi hadêṅ yani ami. Mi, iniṅ auk hi mayaliv ba êtôm ṅê molo ba intu momaṅiniṅ havalôṅ iniṅ auk molo êṅ loṅ denaṅ. ²²^lThêlô esôṅ nena thêlô ma ṅê lôkkaṅ bêṅ ma doṅtom mi, thêlô lôkthô ibitak ṅê molo. ²³^mBa intu miṅ êv yeṅ hadêṅ Wapômbêṅ lôkmaṅgiṅ atu ida hamô aêṅ ami. Mi, êv yeṅ hadêṅ dahô takatu ba epesaṅ hatôm ṅê pik takatu ba êṃô vauna lôk menak ma alim lôk umya.

²⁴Aêṅ ba Wapômbêṅ hatak thêlô ek nindum sek lôṅgôlôṅ lomaloma hatôm iniṅ thethaṅak habi alak ba intu thêlô êv mama hadêṅ thêlôda leṅviṅkupik. ²⁵Thêlô êdô neja auk anôṅ esak Wapômbêṅ ba ethavuthiṅ hathak abôyaṅ. Ma êv yeṅ hadêṅ nôṃ takatu ba Wapômbêṅ hapesaṅ ba idum iniṅ ku, ma nôṃkama lôkthô anêṅ alaṅ atu ba hapesaṅ ma mi. Wapômbêṅ êṅ intu nambô wak nômbêṅ intu sapêṅ. Avanôṅ.

²⁶Aêṅ ba Wapômbêṅ hatak thêlô ek nesopa iniṅ thethaṅak mama takêṅ. Ba intu iniṅ avi êdô auk mavi atu nêjêk imbiṅ anyô ma êwê hathak auk lokbaṅ. ²⁷ⁿMa anyô aêṅ iyom êdô auk mavi nêjêk imbiṅ avi ba iniṅ thethaṅak haliṅ i ek nêndêṅ i. Ba intu idum nôṃ mama bêṅ hathak anyô yaṅ ba ewa kambom êṅ anêṅ vuli viyaṅ hathak thêlôda leṅviṅkupik.

²⁸Thêlô êdô neyala Wapômbêṅ ba intu hatak i ek nesopa iniṅ auk ôvathek takêṅ ek nindum nôṃ takatu ba miṅ mavi ami. ²⁹Thêlô kapôlôṅiṅ putup hathak kambom lomaloma lôk lokbaṅ ma palôṅ lôk leṅiṅdaṅ. Ma maleṅkilik lôk nijik anyô vônô ma nijik vovak ma abôyaṅ lôk ewa auk kambom hathak anyô vi. Ma etatale avômalô ³⁰lôk enaṅ abôma hathak anyô yaṅ. Ma êpôlik ek Wapômbêṅ, ma epek hathak avômalô vi, ma leṅiṅhabi nena thêlôda iyom intu mavi. Ma ethak ebam thêlôda, ma êbôlêṃ kambom lukmuk lomaloma ek nindum, ma miṅ êwê taluvi lo lami iniṅ abô vibiṅ ami. ³¹Thêlô ma ṅê auk mi, lôk miṅ esopa iniṅ abô ami, ma leṅiṅhaviṅ mi, lôk miṅ ethak êv kapôlôṅiṅ ami. ³²Thêlô eyala abô thêthôṅ takatu ba Wapômbêṅ bôk hanaṅ nena ṅê takatu ba idum nôṃ takêṅ tem nêpôm ṅama. Ma doṅtom idum havôhi thêthô lôk leṅiṅmavi ek vi atu ba idum nôṃ takêṅ haviṅ.

ⁱ 1:19 Ap 14:15-17; 17:24-28 ^j 1:20 Jop 12:7-9; Sng 19:1 ^k 1:21 Ep 4:17-18

^l 1:22 Jer 10:14; 1Ko 1:20 ^m 1:23 Lo 4:15-19; Sng 106:20 ⁿ 1:27 Wkp 18:22; 20:13; 1Ko 6:9

Wapômbêṅ anêṅ hadum abô ma thêthônṅ

2 ¹°Môlô doho lêk lemimhabi nena, “Avanônṅ biṅ, avômalô takêṅ ma ṅê kambom.” Ma doṅtom yahananṅ nena môlô ma ṅê kambom aêṅ iyom ba intu môlô bônônṅ. Otatale thêlô ma hatôm otatale amda ek malê nena môlô udum hatôm atu ba thêlô idum. ²Wapômbêṅ halanṅ abô, êṅ ma hêv malainṅ hadêṅ avômalô takatu ba idum kambom. Ma alalô ayala nena yani hayala nômkama sapêṅ ba intu anêṅ hadum abô ma thêthônṅ iyom. ³Ma tem endanṅ ininṅ abô ba nêṅ malainṅ êndêṅ i esak ininṅ kambom. Ma môlô udum kambom aêṅ iyom ba osonṅ nena tem miṅ endanṅ môlônim abô ba nêṅ malainṅ êndêṅ môlô imbiṅ ami e? Mi. ⁴°Wapômbêṅ hadum mavi anônṅ hathak alalô ba intu hamô malinṅyaô ba miṅ hêv kambom anêṅ vuli viyanṅ ketheṅ ami. Hosonṅ nena êṅ ma nôṅ oyanṅ e? Miṅ hoyala nena Wapômbêṅ hadum mavi êṅ ek hêv thalek hêk ek môlô node kapôlômim liliṅ ba nosopa yani ami e?

⁵Ma doṅtom môlônim auk ma thektheṅ kambom ba miṅ ole kapôlômim liliṅ ami. Aêṅ ba môlô usup Wapômbêṅ anêṅ lamaninṅ hathak amda ba tem êpôm môlô êndêṅ anêṅ waklavônṅ endanṅ abô. Wak êṅ ma anêṅ lamaninṅ atu ba thêthônṅ tem êlêm yaiṅ. ⁶°Ma tem nêṅ anyô tomtom ininṅ vuli êtôm nôṅ takatu ba bôk idum. ⁷°Ê takatu ba idum mavi havôhi thêthô ek neja lôkmanṅinṅ lôk athêṅ bêṅ ma lôkmala atu ba anêṅ danṅ mi ma Wapômbêṅ tem nêṅ lôkmala atu ba nêṅ êtôm wak nômbêṅ intu sapêṅ êndêṅ i. ⁸°Ma doṅtom ṅê takatu ba idum palonṅ lôk êpôlik hathak abô avanônṅ ma idum kambom thêthô ma tem nêpôm Wapômbêṅ anêṅ lamaninṅ lôk vovanṅ. ⁹Avanônṅ biṅ, avômalô lôkthô atu ba idum kambom thêthô ma Wapômbêṅ tem nêṅ malainṅ lôk vovanṅ êndêṅ i, avômalô Israel êmônṅ ma avômalô lonṅ buyanṅ nemberṅ yam. ¹⁰Ma doṅtom avômalô lôkthô atu ba idum mavi ma tem neja lôkmanṅinṅ lôk athêṅ bêṅ ma kapôlôninṅ ênjêk yaô, avômalô Israel êmônṅ ma avômalô lonṅ buyanṅ nemberṅ yam. ¹¹Ek malê nena Wapômbêṅ hadum kobom doṅtom hadêṅ avômalô lôkthô, avômalô Israel lôk avômalô lonṅ buyanṅ haviṅ.

¹²Avômalô lonṅ buyanṅ idum kambom ma tem Wapômbêṅ indum abô ba nêṅ vovanṅ êndêṅ i. Thêlô miṅ eyala Mose anêṅ balabuṅ ami ba intu Wapômbêṅ tem miṅ enja balabuṅ êṅ ba indum abô ek i ami. Aêṅ iyom ma avômalô Israel idum kambom ma tem Wapômbêṅ indum abô ba nêṅ vovanṅ êndêṅ i. Thêlô eyala Mose anêṅ balabuṅ ba intu tem Wapômbêṅ enja balabuṅ êṅ ba indum abô ek i. ¹³Ek malê nena ṅê takatu ba elanṅ abô balabuṅ ma miṅ êwê vibinṅ ami ma Wapômbêṅ miṅ halam i nena ṅê thêthônṅ ami. Mi, ṅê takatu ba êwê vibinṅ iyom, intu Wapômbêṅ halam

° 2:1 Mat 7:1-2; Jon 8:7 ° 2:4 Ep 1:7; 2Pi 3:15 ° 2:6 Sng 62:12; Snd 24:12; Mat 16:27; 2Ko 5:10 ° 2:8 2Te 1:8

i nena nê thêthôn. ¹⁴Avômalô loŋ buyaŋ miŋ eyala Mose anêŋ abô balabuŋ ami, ma doŋtom doho esopa abô balabuŋ êŋ vi hathak ida iniŋ leŋiŋhabi. Ba intu hik thô nena eyala malê atu ba mavi lo kambom. ¹⁵Aêŋ ba iniŋ kobom hik thô nena eyala Wapômbêŋ anêŋ balabuŋ hêk kapôlôŋiŋ. Ma wak doho ma iniŋ auk hanaŋ thêlôda bêŋ, ma wak doho ma iniŋ auk hanaŋ nena thêlô idum mavi. ¹⁶Nôm takêŋ tem imbitak êndêŋ waklavônŋ atu ba Wapômbêŋ hatak ek Yisu Kilisi endanô abô. Ma tem indum abô esak avômalô iniŋ auk loŋ kapô. Abô Mavi atu ba yahananŋ intu hanaŋ aêŋ.

Avômalô Israel lôk abô balabuŋ

¹⁷Môlô vi olam am nena Israel. Môlô lemimhabi nena owa Mose anêŋ abô balabuŋ ba intu Wapômbêŋ tem enja môlô thô. Lôk obam am nena, “Yêlô ma Wapômbêŋ anêŋ avômalô.” ¹⁸Ma Wapômbêŋ anêŋ abô bôk hadônŋ môlô ba intu oyala malêla takatu ba Wapômbêŋ lahaviŋ ma malêla takatu ba mavi anônŋ. ¹⁹⁻²⁰“Ma môlô lemimhabi nena abô balabuŋ ma môlô unim ba oyala auk lôk abô avanônŋ sapêŋ. Ba intu lemimhabi nena hatôm nondom nê maleŋiŋ pusip lôk nônmêm deda êndêŋ avômalô takatu ba êmô momanŋiniŋ lôk uŋgwik auk thô ek avômalô auk thônŋôthônŋ lôk auk pulusik e?”

²¹“Avanônŋ, ôdônŋ avômalô vi, ma aisê ka miŋ ôdônŋ amda ami? Ma onaŋ nena avômalô miŋ neja vani ami. Ma môlôda? ²²Ma onaŋ nena miŋ nindum sek imbiŋ anyô yaŋ yanavi ami, ma môlôda udum mena mi e? Ma ôdô ŋgôk, ma doŋtom owa iniŋ nômkama vani hayô iniŋ malak matheŋ e? ²³Ma obam am hathak abô balabuŋ ma doŋtom ômô lu êŋ ma hatôm otavuiŋ Wapômbêŋ anêŋ athêŋ. ²⁴Hatôm bôk eto nena,

“Môlô Israel udum kambom ba intu avômalô loŋ buyaŋ enaŋ abôma hathak Wapômbêŋ anêŋ athêŋ.” *Aisaia 52:5*

²⁵Môlô osopa balabuŋ, êŋ ma tabô neŋgothe anyô iniŋ kupik ma nôm mavi. Ma doŋtom ômô balabuŋ lu, êŋ ma ubitak hatôm nê takatu ba miŋ eŋgothe iniŋ kupik ami. ²⁶“Ma aêŋ iyom ma nê takatu ba miŋ eŋgothe iniŋ kupik ami ma doŋtom esopa balabuŋ, êŋ ma Wapômbêŋ tem ênjê i êtôm nê eŋgothe kupik haviŋ. ²⁷Avanônŋ, môlô avômalô Israel owa Wapômbêŋ anêŋ kapyâ balabuŋ ba oŋgothe unim kupik vê. Ma doŋtom ômô balabuŋ lu ba avômalô loŋ buyaŋ takatu ba miŋ eŋgothe iniŋ kupik vê ami ma esopa abô balabuŋ tem nenaŋ môlônim kambom bêŋ. ²⁸⁻²⁹“Ôpatu ba habitak anêŋ Israel ba eŋgothe anêŋ kupik vê, ma doŋtom kapô lôk auk miŋ hamô haviŋ Wapômbêŋ ami, miŋ Israel anônŋ ami. Mi, Israel anônŋ ma ôpatu ba anêŋ kapô hamô haviŋ Wapômbêŋ. Ma

* 2:14 Ap 10:35 † 2:19-20 2Ti 3:5 ‡ 2:21 Mat 23:3-4 † 2:26 Gal 5:6

¶ 2:28-29 Lo 30:6; Kol 2:11

tabô engothe kupik anôḡ ma miḡ kupik viyaiḡ hatôm balabuḡ hanaḡ ami. Mi, tabô engothe kupik anôḡ ma Lovak Matherḡ da haḡgothe tabô êḡ hêk anyô kapô. Ôpêḡ ma avômalô miḡ ebam ami. Mi, Wapômbêḡ da habam yani.

**Kobom kambom miḡ hatôm indum ba
Wapômbêḡ etak anêḡ balabuḡ ami**

3 ¹Aêḡ ba malê mavi te intu hêk ek avômalô Israel? Ma engothe kupik, ma malê mavi te tem êpôm i? ²Mavi lomaloma bêḡ anôḡ hêk! Nôm môḡ ma Wapômbêḡ bôk hêv anêḡ abô halôk thêlô baheḡḡ ek neyabiḡ.

³Ma doḡtom ḡê Israel doho miḡ êvhaviḡ ami. Ba intu nôm êḡ hatôm indum ba Wapômbêḡ etak anêḡ balabuḡ e? ⁴Mi anôḡ! Avômalô lôkthô ma avômalô abôyaḡ, ma doḡtom Wapômbêḡ da hanaḡ abô avanôḡ ba hasopa anêḡ abô iyom. Hatôm bôk eto nena,

“Abô takatu ba honaḡ,
ma tem nêḡê nena abô avanôḡ iyom.
Ma avômalô idum abô ek o,
ma tem ômô i lu.”

Kapya Yey 51:4

⁵Yêlôaniḡ kambom hik Wapômbêḡ anêḡ thêthôḡ thô halêm yaiḡ. Aêḡ ba avômalô pik doho enaḡ nena, “Wapômbêḡ hik anêḡ lamaniḡ thô ba hêv vovaḡ viyaḡ hathak yêlôaniḡ kambom, êḡ ma hadum kambom.” ⁶Êḡ ma lokbaḡ! Wapômbêḡ miḡ thêthôḡ ami, ma tem indum abô thêthôḡ aisê esak avômalô pik sapêḡ? ⁷Ma anyôla tem enaḡ nena, “Yenaḡ abôyaḡ hik thô nena Wapômbêḡ anêḡ abô ma avanôḡ ba nanêm athêḡ lôkmaḡḡḡiḡ êndêḡ yani. Ma doḡtom, aisê ka Wapômbêḡ hayê ya nena anyô kambom ba hanaḡ ya bêḡ?” ⁸Abô êḡ ma hatôm abô kambom atu ba bôk doho enaḡ, “Alalô nandum kambom ek nôm mavi imbitak.” Ma avômalô doho esau nena yahanaḡ abô êḡ. Aêḡ ba malaiḡ takatu ba tem êpôm i ma thêthôḡ.

Anyô thêthôḡ la miḡ hamô ami

^{9*}Aêḡ ba alalô nanaḡ aisê? Avômalô Israel iyom intu mavi hêk Wapômbêḡ ma, ma avômalô loḡ buyaḡ ma mi e? Mi, bôk yahanaḡ yôv nena alalô lôkthô ma amô kambom vibiy, avômalô Israel lôk avômalô loḡ buyaḡ haviḡ. ¹⁰Hatôm bôk eto nena,

“Anyô thêthôḡ la miḡ hamô ami. Mi anôḡ.

¹¹ Ma anyô lôkawk mavi la miḡ hamô ami.

Lôk anyôla miḡ habôlêm Wapômbêḡ ami.

¹² Avômalô lôkthô êvôliḡ dômiḡḡiḡ hadêḡ Wapômbêḡ ba intu ibitak êtôm nôm oyaḡ.

Kapya Yey 14:1-3; 53:1-3; Sav 7:20

* 3:9 Lom 1:18–2:24; 3:23

Ma miŋ anyôla hadum mavi ami, milôk.

13 Abô takatu ba hale thêlô veŋiŋbôlêk ma ôvpalê hatôm elav anyô
ŋama iniŋ lôv abôlêk vê.

Thêlô ethak enaŋ abôyaŋ bêŋ anôŋ hale veŋiŋbôlêk. *Kapya Yeŋ 5:9*

Ma iniŋ abô hatôm umya kambom anêŋ siniŋ. *Kapya Yeŋ 140:3*

14 Wak nômbêŋ intu ma thêlô enaŋ abôma lôk leŋiŋŋaŋa. *Kapya Yeŋ 10:7*

15 Ma elom even ek nijik anyô vônô.

16 Loŋ takatu ba thêlô i, ma ibuliŋ avômalô ba êv malaiŋ hadêŋ i.

17 Ma êthôn bôk lo loŋ nêôm labali imbiŋ avômalô vi paliŋ. *Aisaia 59:7-8*

18 Ma miŋ êkô dokte ek Wapômbêŋ ami.” *Kapya Yeŋ 36:1*

19 Alalô bôk ayala yôv nena abô balabuŋ takêŋ ma hanaŋ hathak avômalô Israeŋ takatu ba êmô balabuŋ viŋiŋ. Ba intu avômalô Israeŋ lôk avômalô pik sapêŋ bônôn iyom hathak Wapômbêŋ hanaŋ iniŋ kambom bêŋ. 20^yAêŋ ba anyôla miŋ hatôm esopa balabuŋ ba imbitak thêthôn êŋjêk Wapômbêŋ ma ami. Mi, balabuŋ hathak hik alalôaniŋ kambom thô hadêŋ alalôda.

Alalô abitak thêthôn hathak aêvhaviŋ iyom

21 Ma doŋtom lêk Wapômbêŋ hik loŋôndê yaŋda thô hadêŋ alalô ek nambitak thêthôn êŋjêk yani ma. Ma Mose lôk plopet bôk enaŋ hathak loŋôndê êŋ yôv. Ma loŋôndê êŋ miŋ hanaŋ hathak nesopa balabuŋ ami. Mi. 22^zLoŋôndê êŋ ma aêntêk. Wapômbêŋ halam avômalô takatu ba êvhaviŋ Yisu Kilisi nena thêthôn. Avômalô Israeŋ lôk avômalô loŋ buyaŋ sapêŋ ma imbitak thêthôn hathak loŋôndê doŋtom êŋ iyom. 23 Ek malê nena lôkthô idum kambom ba êv yak ba miŋ hatôm nêôm lôkmaŋgiŋ êtôm Wapômbêŋ ami. 24^aAêŋ ba intu Wapômbêŋ habi anêŋ wapôm sam ba hapesaŋ loŋôndê ek avômalô nimitak thêthôn. Hadum aêŋ hathak lôkmala atu ba Yisu Kilisi hêv ek hapole ŋê takatu ba êvhaviŋ iniŋ kambom anêŋ malaiŋ vê. 25 Wapômbêŋ hatak Yisu Kilisi hêk avômalô maleŋiŋ ek ema ba eŋgasô anêŋ thalaleŋ êtôm da ek enja alalôaniŋ kambom anêŋ vovaŋ. Ba intu alalô aêvhaviŋ, êŋ ma Wapômbêŋ tem etak anêŋ lamaniŋ atu hathak alalô. Êŋ ma hik thô nena yani bôk hadum thêthôn hathak avômalô takatu ba bôk êmô hamôn vêm ka Kilisi hama hathak a. Thêlô idum kambom, ma miŋ hadum abô ketheŋ ek i ami. Mi, havalon lôkthô iniŋ kambom loŋ aleba hatak hayô hamô Yisu iyom. 26 Ma lêk hik thô nena yanida ma thêthôn ba hapesaŋ loŋôndê ek halam avômalô takatu ba êvhaviŋ Yisu nena thêthôn.

27 Aêŋ ba opalê hatôm embam yanida? Mi anôŋ, ek malê nena alalô miŋ adum ku asopa balabuŋ ek nambitak thêthôn êŋjêk Wapômbêŋ ma ami. Mi, aêvhaviŋ iyom. 28 Alalô aêvhaviŋ nena ôpatu ba hêvhaviŋ iyom

^y 3:20 Sng 143:2; Lom 7:7; Gal 2:16 ^z 3:22 Gal 2:16 ^a 3:24 Lom 5:1

intu hamô thêthôn hêk Wapômbên ma. Ma ku esopa balabuṅ miṅ hatôm indum ôpên imbitak thêthôn ami. Mi. ^{29b}Wapômbên ma avômalô Israeḷ iyom iniṅ Wapômbên e? Mi, yani ma avômalô loṅ buyaṅ iniṅ Wapômbên haviṅ. ³⁰Ek malê nena Wapômbên ma doṅtom iyom. Ma hik loṅôndê doṅtom iyom thô ek nambitak thêthôn ênjêk yani ma. Ijê takatu ba eṅgothe iniṅ kupik ba êvhaviṅ ma Wapômbên tem endam i nena ḡê thêthôn. Ma ḡê takatu ba miṅ eṅgothe iniṅ kupik ami ba êvhaviṅ ma Wapômbên tem endam i imbiṅ nena ḡê thêthôn. ³¹Lêk aisê? Alalô adum êvhaviṅ hi bên ma balabuṅ tem imbitak êtôm nôṃ oyaṅ e? Mi, êvhaviṅ havatho balabuṅ loṅ.

Wapômbên halam Ablaham nena anyô thêthôn hathak anêṅ hêvhaviṅ

4 ¹Alalô leṅjiṃbi bumalô Ablaham. Yani hadum aisê ba habitak thêthôn? ²Yani hadum ku ba habitak thêthôn ba intu yani hatôm êmbôi, e? Mi anôn, Wapômbên miṅ lahabi aêṅ ami. ³Êbôk eto aisê? Eto nena,

“Ablaham hêvhaviṅ Wapômbên ba intu halam yani nena anyô thêthôn.” *Môn Anôn 15:6*

⁴Anyô te hadum ku ba anêṅ anyô bên hêv yani vuli, êṅ ma nanaṅ nena hêv anêṅ anyô ku vuli ma miṅ nanaṅ nena anêṅ anyô bên hêv anêṅ wapôm hadêṅ yani ami. ⁵Ma doṅtom anyô miṅ hatôm indum ku ek imbitak thêthôn ami. Mi, hêvhaviṅ Wapômbên iyom, ma tem Wapômbên endam yani nena anyô thêthôn. Wapômbên ma ôpatu ba halam ḡê kambom nena thêthôn. ⁶Devit bôk hanaṅ aêṅ iyom hathak avômalô takatu ba miṅ idum ku ek nimbatak thêthôn ami, ma Wapômbên halam i nena ḡê thêthôn. Yani hanaṅ nena thêlô lêk êmô lôk leṅjiṃmavi ba hatô hathak i nena,

⁷“Ijê takatu ba Wapômbên bôk hêv iniṅ kambom vê lôk haluviṅ iniṅ sek, thêlô lêk êmô lôk leṅjiṃmavi.

⁸Ma ḡê takatu ba bôk Wapômbên lapaliṅ iniṅ kambom, lêk êmô lôk leṅjiṃmavi.” *Kapyā Yēṅ 32:1-2*

⁹Môlônim auk aisê? Mek mavi êṅ ma ḡê Israeḷ takatu ba eṅgothe kupik iyom iniṅ e? Ma ḡê loṅ buyaṅ takatu ba miṅ eṅgothe kupik ami? Alalô bôk anaṅ nena Ablaham hêvhaviṅ ba intu halam yani nena anyô thêthôn. ¹⁰Ma eṅgothe yani kupik vêm ka Wapômbên halam yani nena anyô thêthôn e? Mi, bôk halam yani yôv nena anyô thêthôn. ¹¹Miṅ eṅgothe Ablaham kupik ami denaṅ ma hêvhaviṅ ba Wapômbên halam yani nena anyô thêthôn. Vêm ma Wapômbên havak balabuṅ neṅgothe kupik hatôm

^b 3:29 Lom 10:12 ^c 3:30 Lo 6:4; Gal 3:20 ^d 3:31 Mat 5:17 ^e 4:3 Gal 3:6

^f 4:11 Stt 17:10-11

tabô ek injik thô nena bôk halam yani nena anyô thêthôn yôv. Aênj ba Ablaham habitak hatôm Lambô ek nê êvhaviņ takatu ba miņ engothe iniņ kupik ami ek Wapômbênj endam i nena nê thêthôn. ¹²Ma aênj iyom ma Ablaham ma nê takatu ba engothe kupik lôk esopa anênj vanjgwan hathak êvhaviņ iniņ lambô. Iniņ êvhaviņ ma hatôm bumalô Ablaham anênj ba hêvhaviņ vêm ka engothe anênj kupik havenj yam.

¹³Wapômbênj habitij abô haviņ Ablaham lôk anênj limi nena tem nêm pik sapênj êndênj i hathak anênj thêthônj atu ba halêm anênj hêvhaviņ. Ma miņ hathak anênj hasopa balabuņ ami. ¹⁴Avômalô esopa abô balabuņ ba ewa nôm atu ba Wapômbênj habitij abô hathak, êj ma êvhaviņ lêk habitak hatôm nôm oyaņ. Ma Wapômbênj anênj abô atu ba habitij haviņ Ablaham habitak hatôm yavoyav oyaņ. ¹⁵Ek malê nena balabuņ hathak havôv Wapômbênj anênj lamaniņ halêm hadênj avômalô takatu ba miņ esopa ami. Balabuņ mi, ma tem namô balabuņ lu aisê?

¹⁶Aênj ba avômalô ewa nôm takatu ba Wapômbênj habitij abô hathak anênj anônj hathak iniņ êvhaviņ. Ba intu hathak anênj wapôm ma Wapômbênj hadum nôm êj. Ma Wapômbênj hik anênj abô habitij haviņ Ablaham loj hathak anênj limi sapênj atu ba êvhaviņ, avômalô Israeł takatu ba bôk ewa anênj balabuņ lôk avômalô loj buyaņ haviņ. Ba intu yani ma bumalô ek alalô lôkthô. ¹⁷Hatôm abô atu ba Wapômbênj bôk hanaņ ba eto nena, “Lêk yahatak o ek umbitak avômalô lodôņlodôņ iniņ lim.”

Môj Anôj 17:5

Abô êj ma avanônj hêk Wapômbênj ma. Ablaham hêvhaviņ yani atu ba hathak hêv lôkmala hadênj nê nâma ma hathak halam nômkama takatu ba miņ hamô ami, ma lôkthô ibitak aênj.

¹⁸Avômalô sapênj leņijhabi nena nôm êj miņ hatôm imbitak ami. Ma doņtom Wapômbênj hik vulij leņsawa thô hadênj yani ba hanaņ,

“Anêm libumi tem nimbitak aênj.”

Môj Anôj 15:5

Ma Ablaham hêvhaviņ ba hêv ma ba intu habitak lodôņlodôņ iniņ lambô.

¹⁹^kAblaham hayala nena yani anênj sondabênj hatôm 100 ba lêk liņkupik hayalôv. Ma Sala liņkupik bôk hayalôv aênj iyom. Ma doņtom nôm êj miņ hatauviņ anênj hêvhaviņ ami. Mi, havalonj loj lôklokwaņ. ²⁰Ma miņ hawa auk ju hathak abô atu ba Wapômbênj havak haviņ yani ami. Mi, anênj hêvhaviņ halumbak bênj ba hêv athênj lôkmaņgiņ hadênj Wapômbênj. ²¹Yani hayala yôv nena Wapômbênj hatôm indum êtôm atu ba bôk habitij. ²²Ba intu

“Wapômbênj halam yani nena anyô thêthônj.”

Môj Anôj 15:6

²³⁻²⁴Ma abô atu ba eto nena “halam yani nena anyô thêthônj,” miņ hathak Ablaham iyom ami. Mi, eto hathak alalô takatu ba êvhaviņ Wapômbênj

^g 4:13 Stt 17:4-6; 22:17-18; Gal 3:29 ^h 4:14 Gal 3:18 ⁱ 4:15 Lom 3:20; 5:13

^j 4:16 Gal 3:7 ^k 4:19 Stt 17:17

atu ba hik alalôaniņ Anyô Bêņ Yisu liņ hêk ŋama. Ba intu halam alalô lôkthô atu ba aêvhaviņ nena ŋê thêthôņ. ²⁵Yisu êņ intu Wapômbêņ hatak ek ema esak alalôaniņ kambom ma hik liņ hathak loņbô ek êpôpêk loņôndê ek alalô nambitak thêthôņ.

Alalô lêk amô labali haviņ Wapômbêņ

5 ¹Alalô aêvhaviņ ba Wapômbêņ halam alalô nena avômalô thêthôņ. Aêņ ba lêk amô labali haviņ Wapômbêņ hathak alalôaniņ Anyô Bêņ Yisu Kilisi. ²Hathak aêvhaviņ ma yani hawa alalô ba hadô hamô Wapômbêņ anêņ wapôm kapô atu ba êntêk lêk amô. Ma alalô aêv maleņiņ lôk leņiņmavi ek namô Wapômbêņ anêņ lôkmangriņ kapô. ³Ma aêņ iyom ma alalô leņiņmavi esak malaiņ takatu ba hapôm alalô ek malê nena alalô bôk ayala nena malaiņ takêņ tem indum ba alalô namiņ lôklokwaņ. ⁴Ma amiņ lôklokwaņ, êņ ma hik thô nena alalô amô malaiņ takêņ lu. Ma amô malaiņ takêņ lu, êņ ma havatho alalô loņ ek nanêm maleņiņ. ⁵Ma aêv maleņiņ êņ miņ hatôm indum alalô kapôlôņiņ malaiņ ami. Mi, Wapômbêņ bôk haņgasô anêņ lahaviņ halôk alalô kapôlôņiņ hathak anêņ Lovak Matheņ atu ba hêv hadêņ alalô.

⁶Nodaņô. Bôk alalô lokwaņ mi ba apôlik hathak Wapômbêņ ma hadêņ anêņ waklavôņ atu ba yanida hatak ma hêv Yisu halêm ba hama hathak alalô. ⁷Hatôm anyôla ema ek enja anyô thêthôņ yaņ anêņ loņ e? Injo, betha wakla intu anyô yaņ hêv anêņ lôkmala ek nêm anyô mavi yaņ sa la. ⁸Ma doņtom Wapômbêņ hik anêņ lahaviņ alalô thô aêntêk. Alalô adum kambom denaņ ma Kilisi hêv anêņ lôkmala ba hama ek alalô. ⁹Ma lêk Wapômbêņ halam alalô nena thêthôņ hathak Yisu anêņ thalaleņ. Aêņ ba intu nayala nena hathak yani ma tem nêm alalô vê êņjêk anêņ lamaniņ. ¹⁰Sêbôk ma alalô lôk Wapômbêņ apôlik hathak i, êņ ma hapesaņ abô haviņ alalô hathak Nakaduņ anêņ ŋama ek nambitak anêņ ŋê mólô. Ma lêk alalô ma anêņ ŋê mólô ba intu ayala katô nena tem nêm alalô bulubiņ esak anêņ lôkmala. ¹¹Ma nôm mavi yaņ ma aêntêk. Hathak Anyô Bêņ Yisu Kilisi ma alalô abitak Wapômbêņ anêņ ŋê mólô ba intu alalô athak leņiņmavi anôņ hathak Wapômbêņ.

Ŋama halêm anêņ Adam ma lôkmala halêm anêņ Kilisi

¹²PKambom halêm pik hathak anyô doņtom iyom ma ŋama halêm pik hathak kambom. Avômalô pik lôkthô idum kambom ba intu ŋama hapôm sapêņ. ¹³Abô balabuņ mi denaņ ma kambom bôk hamô pik yôv. Ma Wapômbêņ miņ hakatuņ avômalô iniņ kambom tomtom ami ek malê nena balabuņ mi denaņ. ¹⁴Avômalô takatu ba evenġ Adam yam ba hi hayô

¹ 4:25 Ais 53:4-5 ^m 5:3 Jem 1:2-3; 1Pi 1:5-7 ⁿ 5:8 Jon 3:16; 1Jon 4:10 ^o 5:9 Lom 1:18; 2:5; Ep 2:3-5 ^p 5:12 Stt 3:6; Lom 6:23 ^q 5:13 Lom 4:15

waklavôŋ Wapômbêŋ hêv balabuŋ hadêŋ Mose ma miŋ êmô balabuŋ lu hatôm Adam ami. Ek malê nena thêlô miŋ êmô balabuŋ kapô ami. Ma doŋtom ŋama hayabiŋ thêlô sapêŋ.

Ma Adam ma hatôm anyô yaŋ atu ba havenŋ yam anêŋ dahô. ¹⁵Adam ma anyô doŋtom, ma doŋtom hamô Wapômbêŋ anêŋ balabuŋ lu ba avômalô bêŋ anôŋ ema. Ma Yisu Kilisi, yani ma anyô doŋtom aêŋ iyom. Ma doŋtom hathak yani anêŋ wapôm ma Wapômbêŋ habi anêŋ wapôm sam ba hêv liŋsiŋ ek hêv nôm mavi hadêŋ avômalô bêŋ anôŋ. Ba intu wapôm atu ba Wapômbêŋ hêv ma miŋ hatôm kambom atu ba Adam hadum ami. ¹⁶Avanôŋ biŋ, wapôm êŋ lôk kambom êŋ iniŋ anôŋ ma yaŋda yaŋda. Kambom anêŋ anôŋ ma aêntêk, Wapômbêŋ hadum abô ba hik kambom êŋ anêŋ malaiŋ thô. Ma wapôm anêŋ anôŋ ma aêntêk, hadum ŋê takatu ba idum kambom lomaloma ibitak thêthôŋ. ¹⁷Anyô doŋtom hadum kambom ba intu ŋama hayabiŋ avômalô pik sapêŋ hathak anêŋ kambom. Ma doŋtom Wapômbêŋ anêŋ wapôm ma hamô vuliŋ ek ŋama ba intu avômalô takatu ba ewa Wapômbêŋ anêŋ wapôm atu ba hêv liŋsiŋ tem nimbitak thêthôŋ. Thêlô tem lovak ek kambom lo ŋama ma nêmo lôkmala êtôm kiŋ esak anyô doŋtom, ôpêŋ ma Yisu Kilisi.

¹⁸Aêŋ iyom ma anyô te hadum kambom te ba intu Wapômbêŋ hadum abô hathak avômalô sapêŋ ba hik iniŋ malaiŋ thô. Ma doŋtom anyô yaŋ hadum nôm thêthôŋ yaŋ ba intu Wapômbêŋ halam alalô sapêŋ nena thêthôŋ ba hêv lôkmala hadêŋ alalô. ¹⁹Avanôŋ, anyô te anêŋ lëndôŋ kôtôŋ hadum avômalô bêŋ anôŋ ibitak ŋê idum kambom. Ma doŋtom anyô yaŋ anêŋ halaŋô abô hadum avômalô bêŋ anôŋ ibitak thêthôŋ hêk Wapômbêŋ ma.

²⁰Wapômbêŋ hêv balabuŋ ek avômalô neyala nena thêlôniŋ kambom ma nôm kambom anôŋ. Ma doŋtom iniŋ kambom habitak bêŋ anôŋ, êŋ ma Wapômbêŋ anêŋ wapôm halumbak hi ba hi. ²¹Sêbôk ma kambom hathak hayabiŋ avômalô lôkthô ba hêv ŋama. Ma doŋtom lêk ma Wapômbêŋ anêŋ wapôm hayabiŋ alalô ba halam alalô nena thêthôŋ ek nêmo lôkmala atu ba tem êmô êtôm wak nômbêŋ intu sapêŋ hathak alalôaniŋ Anyô Bêŋ Yisu Kilisi anêŋ athêŋ.

Kambom anêŋ lôklokwaŋ lêk hêv yak

6 ¹Môlônim auk aisê? Bôk yahato yôv nena avômalô idum kambom bêŋ anôŋ, êŋ ma Wapômbêŋ anêŋ wapôm tem indumbak ni ba ni. Aêŋ ba mavi ek alalô nandum kambom lomaloma ek Wapômbêŋ anêŋ wapôm indumbak ni ba ni e? ²Mi anôŋ! Alalô bôk atôm ŋê ŋama ek kambom anêŋ lôklokwaŋ miŋ êmbôv alalô ami ba intu hatôm nandum kambom thêthô e? Mi. ³Alalô takatu ba athik ŋaŋ lôk athak doŋtom

¹ 5:18 1Ko 15:22 ² 5:19 Ais 53:11 ³ 5:21 Lom 6:23 ⁴ 6:3 Gal 3:27

haviŋ Yisu Kilisi bôk athik hathak anêŋ ŋama haviŋ. Lemimpaliŋ e? ⁴ Ba intu athik ŋaŋ, êŋ ma hatôm alalô ama ba elav haviŋ Kilisi. Ma hathak ôdôŋ êŋ ma Wapômbêŋ atu ba bôk hik Kilisi liŋ hêk ŋama hathak anêŋ lôklokwaŋ lôkmaŋgiŋ lêk hadum aêŋ hadêŋ alalô ek namô imbiŋ lôkmala lukmuk êŋ.

⁵ Alalô bôk athak doŋtom aviŋ Kilisi lôk anêŋ ŋama yôv ba intu avanôŋ biŋ nena tem nasak doŋtom imbiŋ anêŋ haviyô aêŋ iyom. ⁶ Alalô nayala nena alalôaniŋ kapôlôŋiŋ bô bôk ik vônô hathak a haviŋ yani ek kambom anêŋ lôklokwaŋ miŋ hatôm eyabiŋ alalô esak loŋbô ami. Ba intu kambom ma miŋ lêk alalôaniŋ alaŋ ami. ⁷ Ek malê nena ôpatu ba bôk hama yôv haviŋ Kilisi ma miŋ hamô kambom anêŋ lôklokwaŋ vibiŋ ami.

⁸ Avanôŋ biŋ nena alalô bôk ama yôv haviŋ Kilisi ba intu ayala nena tem namô lôkmala imbiŋ yani. ⁹ Kilisi hama vêm ma Wapômbêŋ hik yani liŋ ba intu alalô nayala nena yani miŋ hatôm ema esak loŋbô ami. Ŋama anêŋ lôklokwaŋ ma lêk nôm oyaŋ ek yani. ¹⁰ Yani hama bôlôŋ te iyom ek imbuliŋ kambom anêŋ lôklokwaŋ. Ma lêk hamô lôkmala ek nêm athêŋ lôkmaŋgiŋ êndêŋ Wapômbêŋ. ¹¹ *Aêŋ iyom lemimimbi nena lêk atak kambom hatôm ŋê ŋama ma amô lôkmala haviŋ Kilisi ek nanêm athêŋ bêŋ êndêŋ Wapômbêŋ. ¹² Ba intu miŋ notak kambom ek eyabiŋ lemvmkupik ba nosopa anêŋ thethaŋak ami. ¹³ Wapômbêŋ bôk hik môlô liŋ hêk ŋama ba ômô lôkmala. Ba intu nônêm amda lôk unim kupik lôbôlôbô sapêŋ êndêŋ Wapômbêŋ ek nindum ku takatu ba thêthôŋ. Ma miŋ notak lemvmkupik bula ek indum kambom anêŋ ku ami. ¹⁴ Môlô ômô Wapômbêŋ anêŋ wapôm kapô ma miŋ ômô balabuŋ vibiŋ ami. Ba intu kambom miŋ môlônim anyô bêŋ hathak loŋbô ami.

Thêthôŋ ma alalôaniŋ alaŋ

¹⁵ Lemimhabi aisê? Alalô amô Wapômbêŋ anêŋ wapôm kapô ma miŋ amô balabuŋ vibiŋ ami. Ba intu hatôm nandum kambom thêthô e? Mi anôŋ. ¹⁶ Ôpatu ba olaŋô anêŋ abô ba osopa, êŋ ma hatôm môlônim anyô bêŋ. Ba osopa kambom, êŋ ma kambom hatôm môlônim anyô bêŋ ba tem endom môlô ni ŋama. Ma aêŋ iyom ma olaŋô Wapômbêŋ anêŋ abô ba osopa, êŋ ma hatôm môlônim anyô bêŋ ba tem indum ba môlô numbitak avômalô thêthôŋ. ¹⁷ Sêbôk ma kambom ma môlônim alaŋ, ma doŋtom Wapômbêŋ hatak môlô hamô abô avanôŋ vibiŋ ba lêk môlô ôêv kapôlômim ek olaŋô abô êŋ ba osopa. Hathak nôm êŋ ma nanêm leŋiŋmavi êndêŋ Wapômbêŋ. ¹⁸ Kilisi bôk hêv môlô vê hêk kambom, môlônim alaŋ bô. Ma thêthôŋ lêk habitak môlônim alaŋ lukmuk. ¹⁹ Auk êŋ ma malaiŋ ek môlô avômalô pik noyala ba intu yahêv liliŋ hathak

^v 6:4 Kol 2:12 ^w 6:6 Gal 5:24 ^x 6:11 2Ko 5:15; Gal 2:19 ^y 6:12 Stt 4:7 ^z 6:13 Lom 12:1

^a 6:14 1Jon 3:6 ^b 6:16 Jon 8:34; 2Pi 2:19

auk pik. Sêbôk ma môlô ôêv lemvimkupik bula ek lônghôlôn imbitak môlônim alaŋ ek kambom indumbak ni ba ni. Ma doŋtom lêk ma nônem lemvimkupik lôkthô ek thêthôn imbitak môlônim alaŋ ek êmbôv môlô ni êndêŋ matheŋ.

²⁰Sêbôk ma môlônim alaŋ ma kambom. Ba miŋ ômô thêthôn anêŋ lôklokwaŋ vibiŋ ami. ²¹Ma bôk owa anôn alêla hêk kambom anêŋ? Mi, nôm takêŋ anêŋ anôn ma ŋama iyom ba lêk môlô mama hathak. ²²Ma doŋtom lêk Kilisi hapole môlô vê hêk kambom anêŋ lôklokwaŋ ba Wapômbêŋ lêk habitak môlônim alaŋ. Ba ku êŋ anêŋ anôn lêk hadum môlô ubitak matheŋ ba tem nômô lôkmala êtôm wak nômbêŋ intu sapêŋ. ²³Avômalô takatu ba idum kambom anêŋ ku tem neja kambom anêŋ vuli, êŋ ma ŋama. Ma doŋtom avômalô takatu ba êmô haviŋ alalôaniŋ Anyô Bêŋ Yisu Kilisi ma Wapômbêŋ tem imbi anêŋ wapôm sam oyaŋ biŋ ba nêŋ lôkmala atu ba nêŋmô êtôm wak nômbêŋ intu sapêŋ êndêŋ i.

Lêk asopa loŋôndê lukmuk

7 ¹Aiyaŋ thêlô, môlô oyala balabuŋ katô ba intu oyala nena balabuŋ hayabiŋ avômalô takatu ba êmô lôkmala iyom. Ma takatu ba bôk ema ma mi. ²Anêŋ ôdôn ma hatôm avi atu ba hawa anyô. Thai êmô lôkmala ma balabuŋ havalonŋ thai loŋ. Ma yamalô hama, êŋ ma balabuŋ miŋ havalonŋ yanavi loŋ ami. ³Aêŋ ba yamalô hamô lôkmala denaŋ ma yanavi hadô ba hi hawa anyô lukmuk, êŋ ma elam yani nena avi sek. Ma doŋtom yamalô hama, êŋ ma balabuŋ miŋ havalonŋ yani loŋ ami ba intu hatôm enja anyô lukmuk ma miŋ nendam yani nena avi sek ami.

⁴Aiyaŋ thêlô, môlô ma Kilisi anêŋ liŋkupik. Ba hathak ôdôn êŋ, ma oma hathak balabuŋ ek miŋ eyabiŋ môlô ami ek nosak doŋtom imbiŋ anyô yaŋ. Ôpêŋ ma Kilisi, ôpatu ba Wapômbêŋ hik liŋ hêk ŋama. Aêŋ ba môlô ma Kilisi anêŋ ek uŋgwik anôn mavi êtôm atu ba Wapômbêŋ lahaviŋ. ⁵Sêbôk atu ba alalôaniŋ kapôlônŋ bô hayabiŋ alalô ma balabuŋ habisôk ek nandum kambom. Ba intu leŋviŋkupik habi alak ek nandum kambom ba anêŋ anôn ma ŋama. ⁶Ma doŋtom lêk alalô ama ek balabuŋ ba intu balabuŋ anêŋ lôklokwaŋ miŋ havalonŋ alalô loŋ hathak loŋbô ami. Ma nandum Wapômbêŋ anêŋ ku ba nasopa loŋôndê lukmuk atu ba Lovak Matheŋ hik thô hadêŋ alalô. Ma miŋ nasopa balabuŋ atu ba bôk eto anêŋ loŋôndê ami.

Balabuŋ hik kambom thô

^{7f}Aêŋ ba intu yahananŋ nena balabuŋ ma nôŋ kambom e? Mi anôn. Balabuŋ mi, ma tem yayala kambom aisê? Balabuŋ te hananŋ aêntêk, “Miŋ malemkilik esak anyô yaŋ anêŋ nômkama ami.” Hathak abô êŋ

^c 6:23 Lom 5:12,15 ^d 7:4 Lom 6:2,11 ^e 7:6 Lom 6:4; 8:2 ^f 7:7 Kis 20:17; Lo 5:21

iyom, yahayala nena yamalenkilik hathak avômalô vi iniñ nômkama, êñ ma kambom. ⁸Ma doñtom kambom hawa balabuñ êñ ba habisôk ek yamalenkilik esak avômalô vi iniñ nômkama lomaloma. Balabuñ mi, ma kambom anêñ lôklokwañ ma mi hatôm ñama. ⁹Sêbôk atu ba yahathôn balabuñ paliñ, êñ ma yahasoñ nena ya ma anyô lôkmala. Ma doñtom balabuñ halêm, êñ ma hatôm kambom hawa anêñ lôkmala hathak loñbô ba intu yahayala nena ¹⁰ya hatôm anyô ñama. Aêñ ba yahasoñ nena balabuñ tem nêm lôkmala êndêñ ya. Ma doñtom mi, hêv ñama hadêñ ya. ¹¹⁸Kambom hawa balabuñ ba hasau ya hathak ek yandum kambom ek injik ya vônô. ¹²^hAêñ ba nanañ aisê esak abô balabuñ? Balabuñ ma nôm kambom e? Mi, Wapômbêñ anêñ balabuñ ma matheñ lôk thêthôn ma mavi.

¹³Aêñ ba nanañ nena nôm mavi êñ hik ya vônô e? Mi anôn! Kambom da hawa nôm mavi êñ ba hadum ek injik ya vônô esak. Ba intu ayê nena kambom ma nôm ôvathek anôn.

¹⁴Alalô nayala nena balabuñ halêm anêñ Lovak Matheñ, ma doñtom yada ma anyô pik ba kambom ma yenañ alañ ba yahadum ku hamô yani vibiñ. ¹⁵ⁱMiñ yahayala nôm atu ba yahadum ami. Malêla takatu ba yalenhaviñ yandum ma miñ yahadum ami. Ma malêla takatu ba yahapôlik, êñ ma yahathak yahadum. ¹⁶Yahadum kambom atu ba yahapôlik hathak, êñ ma hik thô nena yenañ auk halôk hathak balabuñ anêñ auk lôk hayala nena balabuñ ma nôm mavi. ¹⁷Kambom atu ba hamô yakapôlôn iyom intu havôn ya ek yandum kambom. Ma miñ yenañ auk havôn ya ek yandum kambom takêñ ami. ¹⁸Yalenhaviñ yandum malê atu ba mavi, ma doñtom miñ yahatôm yandum ami. Ba intu yahayala nena nômla mavi te miñ hêk yakapôlôn bô ami. ¹⁹Nôm mavi atu ba yalen hik ya hathak ek yandum ma miñ yahadum ami. Ma kambom takatu ba yahadô, êñ ma yahadum havôhi thêthô. ²⁰Avanôn, nôm kambom takatu ba yahadô yandum ma yahathak yahadum, ba intu hik thô nena yada miñ yahadum ami. Mi, kambom takatu ba hamô yakapôlôn da intu hadum nôm êñ.

²¹Aêñ ba avanôn biñ nena wak nômbêñ atu ba yalenhaviñ yandum mavi ma kambom hamiñ ya loñ siñ. ²²Ya dahôlôn lamavi hathak Wapômbêñ anêñ balabuñ, ²³^jma doñtom lôklokwañ yanña hadum ku hathak yalenvinakupik ba hik vovak hadêñ balabuñ atu ba yalenhaviñ yasopa. Lôklokwañ êñ ma kambom anêñ ba lovak ek yalenhaviñ atu ba havalon ya ek yandum anêñ ku. ²⁴⁻²⁵^kAêñ ba yenañ auk ma aêntêk. Yalenhaviñ Wapômbêñ anêñ balabuñ imbitak yenañ alañ, ma doñtom yakapôlôn bô hathak hadum ba kambom habitak yenañ alañ. Ai, malaiñ

⁸ 7:11 Stt 3:13 ^h 7:12 1Ti 1:8 ⁱ 7:15 Gal 5:17 ^j 7:23 Gal 5:17; 1Pi 2:11

^k 7:24-25 1Ko 15:57

êṅ habuliṅ ya kambom anôṅ! Yalerṅviṅkupik hathak hadum kambom ba intu havôv ya hi loṅôndê ṅama. Opalê intu hatôm nêṃ ya sa? Wapômbêṅ hathak alalôaniṅ Anyô Bêṅ Yisu Kilisi iyom intu hatôm nêṃ ya vê êṅjêk kambom anêṅ lôklokwaṅ, ba intu yahanaiṅ yalerṅmavi hadêṅ Wapômbêṅ.

Lêk asopa Lovak Matheṅ anêṅ loṅôndê lukmuk

8 ¹Abô takatu ba bôk yahanaiṅ yôv anêṅ ôdôṅ ma aêntêk. Wapômbêṅ tem miṅ indum abô ba nêṃ malaiṅ êndêṅ avômalô takatu ba êṃô haviṅ Yisu Kilisi ami. ²Ek malê nena hathak Yisu Kilisi anêṅ ku, ma Lovak Matheṅ atu ba hêv lôkmala anêṅ lôklokwaṅ hêv alalô vê hêk kambom anêṅ lôklokwaṅ atu ba havôv alalô hi ek nama. ³Alalôaniṅ kapôlôṅiṅ bô miṅ hatôm esopa balabuṅ ami ba intu balabuṅ êṅ miṅ hatôm nêṃ alalô vê êṅjêk kambom anêṅ lôklokwaṅ ami. Ma doṅtom Wapômbêṅ da hadum nôṃ êṅ hathak hêv Nakaduṅ halêṃ hatôm anyô pik atu ba hadum kambom. Ma hêv yani hatôm da hathak alalôaniṅ kambom ba hawa anêṅ vovaṅ. ⁴Yani hadum aêṅ ek balabuṅ injik anêṅ anôṅ imiṅ alalô atu ba asopa Lovak Matheṅ anêṅ loṅôndê ma miṅ kapôlôṅiṅ bô anêṅ loṅôndê ami.

⁵Avômalô takatu ba êṃô kapôlôṅiṅ bô vibiy ethak leṅiṅhabi auk takatu ba kapôlôṅiṅ bô lahaviṅ. Ma doṅtom avômalô takatu ba êṃô Lovak Matheṅ vibiy ethak leṅiṅhabi auk takatu ba Lovak Matheṅ lahaviṅ. ⁶Ma avômalô takatu ba iniṅ auk hasopa kapôlôṅiṅ bô anêṅ auk tem nema. Ma doṅtom avômalô takatu ba iniṅ auk hasopa Lovak Matheṅ anêṅ auk tem neja lôkmala ba nêṃô labali. ⁷Avômalô takatu ba evaloṅ kapôlôṅiṅ bô miṅ hatôm nesopa Wapômbêṅ anêṅ balabuṅ ami. Ba intu miṅ esopa ami ba iniṅ auk hapôlik hathak yani. ⁸Ma avômalô takatu ba kapôlôṅiṅ bô hayabiṅ i miṅ hatôm nindum Wapômbêṅ lamavi ami.

⁹Ma doṅtom môlônim kapôlômim bô miṅ hayabiṅ môlô ami ma mi. Wapômbêṅ anêṅ Lovak Matheṅ da intu hamô môlô kapôlômim ba hayabiṅ môlô. Ma avômalô takatu ba Kilisi anêṅ Lovak Matheṅ mi, thêlô êṅ intu miṅ yani anêṅ ami. ¹⁰Udum kambom ba intu unim kupik tem ema. Ma doṅtom Kilisi hamô môlô kapôlômim ba bôk ubitak avômalô thêthôṅ yôv. Aêṅ ba dahôlômim lêk hawa lôkmala anôṅ yôv. ¹¹Wapômbêṅ bôk hik Yisu Kilisi liṅ hêk ṅama. Ma anêṅ Lovak Matheṅ hamô môlô kapôlômim, ba hathak Lovak Matheṅ anêṅ ku ma Wapômbêṅ tem nêṃ lôkmala êndêṅ kupik atu ba tem ema aêṅ iyom.

Lovak Matheṅ hadum ba alalô abitak Wapômbêṅ nali

¹²Aêṅ ba aiyaiṅ thêlô, alalôaniṅ ku hêk ek nasopa Lovak Matheṅ anêṅ auk ma miṅ nasopa kapôlôṅiṅ bô anêṅ auk esak loṅbô ami. ¹³Ômôlô

¹ 8:4 Gal 5:16,25 ^m 8:9 1Ko 3:16; 12:3 ⁿ 8:10 Gal 2:20 ^o 8:13 Gal 6:8; Kol 3:5

osopa unim kapôlôlmim bô anêḡ auk, êḡ ma tem noma. Ma doḡtom uik kambom atu ba kapôlôlmim bô lahaviḡ vônô hathak Lovak Matherḡ, êḡ ma tem nômo lôkmala. ¹⁴Wapômbêḡ anêḡ avômena ma avômalô takatu ba Lovak Matherḡ halom i. ¹⁵^pWapômbêḡ hêv anêḡ Lovak Matherḡ hadêḡ alalô. Ma Lovak Matherḡ hadum ek alalô nambitak Wapômbêḡ da anêḡ avômena ba intu alaḡ nena, “Aba, Wakamik!”^r Ma miḡ hatak alalô hamô yani vibiy ek nakô esak loḡbô ami. ¹⁶^sMa Lovak Matherḡ hathak hik alalôaniḡ auk loḡ nena alalô ma Wapômbêḡ anêḡ avômena anôḡ. ¹⁷Alalô ma Wapômbêḡ anêḡ avômena ba intu tem alalô naja nôm mavi takatu ba yani bôk habitiy haviḡ anêḡ avômalô. Avanôḡ, tem naja nôm mavimavi takêḡ anêḡ Wapômbêḡ imbiḡ Kilisi. Ma lêk awa vovaḡ hatôm yani bôk hawa, êḡ ma tem naja athêḡ lôkmaḡḡiy imbiḡ yani.

Lôkmaḡḡiy tem imbitak embeḡ yam

¹⁸Avanôḡ, Wapômbêḡ tem injik anêḡ lôkmaḡḡiy thô ek namô kapô. Ba intu yaleḡhabi nena malaiḡ lomaloma takatu ba lêk hapôm alalô, êḡ ma nôm oyaḡ lôkthô. ¹⁹Nômkaḡa sapêḡ atu ba Wapômbêḡ hapesaḡ ma êvsoḡ ba eyabiḡ ek nêḡê waklavôḡ atu ba tem yani injik anêḡ avômena thô. ²⁰⁻²¹^tEk malê nena nômkaḡa pik sapêḡ lêk êmô mayaliv. Wapômbêḡ habuliḡ hathak Adam anêḡ kambom ba hêv malaiḡ hadêḡ nôm takêḡ. Ma nôm takêḡ miḡ leḡḡhaviḡ aêḡ ami. Nômkaḡa takatu ba hapesaḡ lêk epalê ba hatôm êmô koladôḡ. Ma doḡtom wak te tem nêḡ nôm takêḡ vê êḡḡêk koladôḡ êḡ ba nede yaḡḡ imbiḡ Wapômbêḡ anêḡ avômena takatu ba êmô anêḡ lôkmaḡḡiy kapô. Ba intu nômkaḡa lôkthô lêk êv maleḡḡiy.

²²Alalô ayala nena nômkaḡa sapêḡ atu ba Wapômbêḡ bôk hapesaḡ ma lôkthô lêk elaiḡ ba elom eveḡ hatôm avi lavuvi ek embathu aleba lêk. ²³^uVovaḡ êḡ lêk hapôm alalô haviḡ ma miḡ nômkaḡa iyom ami. Wapômbêḡ bôk hêv Lovak Matherḡ yôv hatôm nôm mavi môḡ hadêḡ alalô. Ba intu alalôaniḡ kapôlôḡḡiy halaḡ ba halom haveḡ ba hayabiḡ wak atu ba alalô tem nambitak êtôm Wapômbêḡ da anêḡ avômena anôḡ lôk nêḡ kupik lukmuk êndêḡ alalô. ²⁴Avanôḡ, Wapômbêḡ bôk hêv alalô bulubiḡ yôv, ma doḡtom miḡ alalô ayê balabuḡ anêḡ anôḡ sapêḡ hathak maleḡḡiy ami denaḡ. Ba intu aêv maleḡḡiy ba ayabiḡ anêḡ anôḡ. Avômalô miḡ ethak eyabiḡ nôm takatu ba bôk ewa yôv ami. Mi. ²⁵Ma aêḡ iyom ma alalô aêv maleḡḡiy hathak nôm takatu ba miḡ bôk ayê ami denaḡ. Ba intu amô maliḡyaô ba ayabiḡ.

²⁶Ma Lovak Matherḡ hathak hêv alalô sa haviḡ. Alalô lokwaḡ mi ba athôḡ nena nateḡ mek aisê. Êḡ ma Lovak Matherḡ da hêv alalô sa ba

^p 8:15 2Ti 1:7 ^q 8:15-17 Gal 4:5-7; ALK 21:7 ^r 8:15 ‘Aba’ anêḡ ôdôḡ nena ‘wakamik’ hathak Abô Alam. Nôḡḡô Mak 14:36. ^s 8:16 2Ko 1:22 ^t 8:20-21 Stt 3:17-19
^u 8:23 2Ko 5:2-4

hateŋ mek hatôm kapô halaŋ iyom ma abô mi. ²⁷Ma Wapômbêŋ atu ba hayala kapôlônŋiŋ sapêŋ halaŋô ba hayala Lovak Matherŋ anêŋ mek êŋ. Ek malê nena Lovak Matherŋ hateŋ mek ek avômalô matherŋ hatôm Wapômbêŋ anêŋ lahavij.

Avômalô takatu ba Wapômbêŋ halam tem nêtôm Kilisi

²⁸Alalô ayala nena Wapômbêŋ hathak hawa nômkama nômbêŋ atu ba habitak ba hadum ek nôm mavi imbitak ek avômalô takatu ba leŋiŋhaviŋ yani. Thêlô ma yani bôk halam i yôv hatôm yanida anêŋ lahavij.

²⁹*Sêbôk atu ba môŋ anôŋ ma Wapômbêŋ bôk hayala i yôv ba habi baŋ hayôhêk i ek nimbitak êtôm yanida Nakaduŋ Kilisi. Hadum aêŋ ek Kilisi imbitak anyô môŋ ek iviyaŋ lôk livi nômbêŋ atu ba evenŋ yam. ³⁰Ma avômalô takatu ba bôk habi baŋ hayô hêk i yôv intu halam i haviŋ. Ma takatu ba bôk halam i yôv ma hayê i nena ŋê thêthôŋ haviŋ. Ma takatu ba bôk hayê i nena thêthôŋ ma tem nêŋ deda lôkmaŋŋiŋ êndêŋ i imbiŋ.

Nômplate miŋ hatôm nêŋ alalô vê êŋjêk Wapômbêŋ anêŋ lahavij ami

³¹⁠Aêŋ ba alalô nanaŋ aisê esak nôm takatu ba Wapômbêŋ hadum? Yani hamiŋ haviŋ alalô, êŋ ma opalê hatôm êmô alalô lu? Mi anôŋ!

³²Wapômbêŋ hatak Nakaduŋ halôk ŋê kambom baheŋiŋ ba hama hathak alalô sapêŋ ma miŋ havasiŋ ami. Aêŋ ba intu nayala nena tem injik anêŋ lawapôm sam ba nêŋ mek lomaloma êyô êmô loŋ imbiŋ ek nêŋ alalô sa.

³³⁠Wapômbêŋ da bôk habi baŋ hayôhêk alalô yôv. Ba intu opalê hatôm enaŋ alalôaniŋ kambom bêŋ? Mi anôŋ, Wapômbêŋ da bôk halam alalô yôv nena thêthôŋ! ³⁴Ba intu opalêla tem nenaŋ nena alalô naja kambom anêŋ vovaŋ? Mi anôŋ. Ek malê nena Yisu Kilisi atu ba bôk hama ma haviyô hathak loŋbô ba lêk hamô Wapômbêŋ baŋ vianôŋ ba hathak hanaŋ hik lambô liŋ ek nêŋ alalô sa.

³⁵Malê te hatôm êmbôv alalô vê êŋjêk Kilisi anêŋ lahavij alalô? Malaiŋ lomaloma lôk vovaŋ ma avômalô ethaŋ alalô lôk bôm bêŋ lôk amô thavuthiŋ hathak nômkama ma kambom takatu idum ek nijik alalô vônô mena ele alalô vônô hathak biŋ, nôŋ takêŋ hatôm êmbôv alalô vê e? Mi anôŋ! ³⁶Hatôm bôk eto nena,

“Yêlô ma anêŋ avômalô ba intu ethak idum ek nijik yêlô vônô wak nômbêŋ intu.

Yêlô hatôm boksipsip atu ba evaloŋ ek nijik vônô.” *Kopya Yeŋ 44:22*
³⁷Ma doŋtom malaiŋ takêŋ miŋ hatôm êmô alalô lu ami. Mi, hathak Kilisi atu ba lahavij alalô, alalô lovak ba ik nôŋ takêŋ sapêŋ sesoŋ.
³⁸Yenaŋ auk thektheke nena nômlate miŋ hatôm êmbôv alalô vê êŋjêk

⁠ 8:27 Sng 139:1 * 8:28 Ep 1:11 x 8:29 Kol 1:18; Hib 1:6 y 8:31 Sng 118:6

z 8:33 Ais 50:8-9

Wapômbên anên lahaviŋ ami. Mi anôn! Alalô ama mena amô lôkmala, mena aŋela la lôk ŋgôk la, mena nôm takatu ba lêk hamô mena tem nimitak embenŋ yam, mena lôklokwaŋ la, ³⁹mena nômkama vuliŋ lôk nômkama vibinŋ, mena nômlate atu ba Wapômbên hapesaŋ tem nê m alalô vê ênjêk Wapômbên anên lahaviŋ atu ba halêm anên alalôaniŋ Anyô Bên Yisu Kilisi e? Mi anôn!

Pol lahiki hathak avômalô Israel

9 ¹Yahamô haviŋ Kilisi ba intu abô alêla takatu ba tem yanaŋ ma avanôn iyom. Miŋ yahasau môlô ami. Mi, yenaŋ auk ma Lovak Matheŋ hik loŋ haviŋ. ²Wak nômbên intu ma yakapôlôn malaiŋ kambom ba vovaŋ bên haliŋ ya ^{3a}hathak yenaŋ avômalô, thêlô ma yêlô ôdôn te iyom. Yalenhaviŋ thêlô nê nê mimbini ek Wapômbên nê m thêlô bulubiŋ. Hêv thêlô bulubiŋ, êŋ ma hatôm nê m ya vê ênjêk Kilisi ba imbi ya êndôk loŋ atum ek nê m thêlô sa. ^{4b}Yahanaŋ hathak avômalô Israel iyom. Wapômbên bôk halam i yôv ek nimitak anên avômena ma hik anên lôkmaŋgiŋ thô hadên i. Ma havak tabô lôk habutiŋ abô haviŋ iniŋ limi. Ma hêv balabuŋ lôk hadôn i ek nê nê m yeŋ êndên yani. ⁵Iniŋ limi bôbô ma ŋê lôk athên bên. Ma Kilisi halêm pik hatôm anyô ba habitak anên iniŋ thalaleŋ. Yanida ma Wapômbên ma nômkama lôkthô anên alaŋ. Nambô anên athên esak leŋ êtôm wak nômbên intu sapên. Avanôn.

Wapômbên anên loŋôndê halam anên avômalô

⁶Wapômbên bôk havak abô haviŋ avômalô Israel. Ma lêk Israel bên anôn êdô Kilisi, ma doŋtom Wapômbên anên abô miŋ hêv yak ami. Ek malê nena avômalô takatu ba ibitak anên Israel, vi atu ba Wapômbên halam iyom intu Israel anôn ma vi ma mi. ⁷Ma aên iyom ma limi lukmuk takatu ba ibitak anên Ablaham ma miŋ Ablaham nali sapên ami. Mi, vi atu ba ibutiŋ abô hathak iyom intu nali anôn ma vi atu ba mi ma mi. Hatôm Wapômbên bôk hanaŋ hadên Ablaham nena,

“Aisak nali iyom intu libumi lukmuk tem nimitak.” *Môŋ Anôn 21:12*

^{8c}Abô êŋ anên ôdôn nena avômena takatu ba Wapômbên habutiŋ abô hathak iyom intu ba Wapômbên anên nali. Ma avômena takatu ba Ablaham habi vê, thêlô ma miŋ Ablaham nali anôn ami. ⁹Abô êŋ ma hatôm abô atu ba bôk ibutiŋ ba hanaŋ,

“Sondabên yaŋ endake yahale halêm hathak loŋbô ma Sala tem embathu okna te.”

Môŋ Anôn 18:10,14

¹⁰Okna êŋ ma bumalô Aisak. Vê m ma hawa Lebeke ba havathu amena lopopek. ¹¹⁻¹²Amena ju êŋ mi denaŋ ma Wapômbên hanaŋ hadên Lebeke aêntêk,

^a 9:3 Kis 32:32 ^b 9:4 Kis 4:22; Sng 147:19; Lom 15:8; Hib 9:5 ^c 9:8 Gal 4:23

“Amena yaŋ bêt tem imbitak yaŋ molok anêt anyô ku.” *Môŋ Anôŋ 25:23*
 Odaŋô! Amena ju êŋ mi denaŋ ba miŋ idum kambom lo mavi la ami.
 Ma doŋtom abô êŋ habitak môŋ ba hik thô nena Wapômbêtŋ hathak habi
 baŋ hayôhêk avômalô hatôm yanida anêtŋ auk atu ba bôk lahabi. Ma miŋ
 hathak iniŋ ku ami. Mi, halam i hathak yanida anêtŋ lahaviŋ. ¹³Hatôm
 bôk eto nena,

“Yaleŋhaviŋ Jekop, ma yahadô yaŋ bêtŋ Isau.” *Mal 1:2-3*

¹⁴Aêtŋ ba nanaŋ aisê? Wapômbêtŋ hadum aêtŋ ma miŋ thêthônŋ ami e?
 Mi anônŋ! ¹⁵Yani bôk hanaŋ hadêtŋ Mose nena,

“Yakapôlônŋ hik ya hathak anyôla, êŋ ma tem yanêm yakapôlônŋ ek
 ôpêtŋ.

Ma yaleŋhaviŋ yanêm anyôla sa, êŋ ma tem yanêm ôpêtŋ sa.”

Etak Ijip 33:19

¹⁶Aêtŋ ba intu Wapômbêtŋ habi baŋ hayôhêk avômalô hathak yanida
 anêtŋ lahiki. Ma miŋ hathak iniŋ ku lôk leŋiŋhaviŋ ami. ¹⁷Hatôm bôk eto
 Wapômbêtŋ anêtŋ abô hadêtŋ Pelo aêntêk,

“Yahatak o hatôm kiŋ ek yaŋgik yenaŋ lôklokwaŋ thô esak o ek
 avômalô pik sapêtŋ neyala yenaŋ athêtŋ.” *Etak Ijip 9:16*

¹⁸Ba intu Wapômbêtŋ lahaviŋ nêm kapô ek anyôla, êŋ ma hêv kapô ek
 ôpêtŋ. Ma lahaviŋ indum avômalô vi leŋôndônŋ kôtônŋ, êŋ ma hadum thêlô
 leŋôndônŋ kôtônŋ.

¹⁹Môlô te tem endanô abô êŋ ba enaŋ, “Aisê ka Wapômbêtŋ hanaŋ
 avômalô leŋôndônŋ kôtônŋ iniŋ kambom bêtŋ? Thêlô miŋ hatôm netak
 Wapômbêtŋ anêtŋ lahaviŋ ba nesopa iniŋ leŋiŋhaviŋ ami, aêtŋ e?” ²⁰eMa
 doŋtom o anyô alê ba hôwê Wapômbêtŋ anêtŋ abô viyaŋ? Hatôm nôm atu
 ba epesaŋ, enaŋ êndêtŋ ôpatu ba hapesaŋ yani nena, “Hopesaŋ ya aêtŋ
 eka?” ²¹fÔpatu ba hapesaŋ uŋ hatôm enja pik tôktôk ba epesaŋ uŋ ek
 indum ku mavimavi esak lôk epesaŋ uŋ ek indum ku oyaŋ esak imbiŋ e?

²²Ma aêtŋ iyom ma Wapômbêtŋ da hatôm esopa anêtŋ lahaviŋ ba injik
 anêtŋ lôkliŋyak lôk lamaniŋ thô ba imbuliŋ nê takatu ba bôk epesaŋ i yôv
 ek neja vovaŋ. Ma doŋtom mi, havalonŋ kapô lonŋ ba miŋ habuliŋ nê takêtŋ
 kethetŋ ami. ²³Yani hadum aêtŋ ek injik anêtŋ lôkmaŋgiŋ anônŋ thô êndêtŋ
 avômalô ôdônŋ yaŋ atu ba lahiki hathak. Yani bôk hapesaŋ i yôv ek nêm
 anêtŋ lôkmaŋgiŋ êndêtŋ i. ²⁴Avômalô takêtŋ ma alalô takatu ba Wapômbêtŋ
 bôk halam yôv, avômalô Israeŋ lôk avômalô lonŋ buyaŋ haviŋ. ²⁵Hathak
 avômalô lonŋ buyaŋ ma Wapômbêtŋ bôk hanaŋ hadêtŋ Hosea nena,

“Avômalô takatu ba miŋ yenaŋ ami ma tem yandam i nena ‘yenaŋ
 avômalô’.

Ma avômalô takatu ba miŋ yaleŋhaviŋ i ami ma tem yandam i
 nena ‘avômalô takatu ba yaleŋhaviŋ videdaŋ.’” *Hosea 2:23*

^d 9:16 Ep 2:8 ^e 9:20 Ais 29:16; 45:9 ^f 9:21 Jer 18:6

26 Lôk hanaŋ nena,

“Loŋ atu ba bôk yahanaŋ hadêŋ thêlô nena, ‘Môlô ma miŋ yenaŋ avômalô ami’,
loŋ êŋ ma tem nendam thêlô nena, ‘Wapômbêŋ Lôkmala anêŋ nali.’”

Hosea 1:10

27 Ma hathak avômalô Israel ma plopet Aisaia bôk halaŋ nena,

“Avômalô Israel ma hatôm thathe ŋgwêk daŋ,
ma doŋtom Anyô Bêŋ tem nêŋ auviŋna iyom bulubiŋ.

28 Ek malê nena Anyô Bêŋ tem esopa anêŋ indum abô esak avômalô pik sapêŋ ba injik daŋ siŋ ketheŋ oyaŋ.”

Aisaia 10:22-23

29 Abô êŋ ma hatôm abô yaŋ atu ba Aisaia bôk hato nena,

“Anyô Bêŋ Lôklokwaŋ Lôkthô Anêŋ Ôdôŋ miŋ hadô alalô doho ek namô lôkmala ami,
êŋ ma alalô lôkthô tem nambitak voŋgovaŋ oyaŋ êtôm Sodom lo Gomola.”

Aisaia 1:9

Avômalô Israel miŋ esopa loŋôndê êvhaviŋ ami

30 Aêŋ ba alalô nanaŋ aisê? Avômalô loŋ buyaŋ miŋ idum ek nimbatak thêthôŋ ami, ma doŋtom ibitak thêthôŋ hathak iniŋ êvhaviŋ. 31 Ma avômalô Israel esopa balabuŋ ek nimbatak thêthôŋ, ma doŋtom miŋ ibitak thêthôŋ ami. 32 Eka? Thêlô esoŋ nena tem nimbatak thêthôŋ esak iniŋ ku esopa balabuŋ ma miŋ hathak iniŋ êvhaviŋ ami. Thêlô evak valu vuviyathiŋ atu silili ba habi i pôŋêŋ. 33 Hatôm bôk eto nena,

“Odaŋô! Yahatak valu yaônate hamô Saion ek ende anyô liliŋ ba imbi i pôŋêŋ
lôk valu bêŋ te ek nembak silili ba nêŋem yak.

Ma avômalô takatu ba êvhaviŋ yani
tem miŋ nêŋem mama êndêŋ i ami.”

Aisaia 8:14; 28:16

Israel miŋ eyala Wapômbêŋ anêŋ loŋôndê ek nimbatak thêthôŋ ami

10 1 Aiyaŋ thêlô, yakapôlônŋ lahaviŋ yenaŋ avômalô Israel nêpôm Wapômbêŋ anêŋ bulubiŋ ba intu yahateŋ mek ek thêlô.

2 Yahanaŋ avanôŋ nena thêlô ethak lôklokwaŋ ek nesopa Wapômbêŋ, ma doŋtom miŋ eyala loŋôndê êŋ katô ami. 3 Thêlô miŋ eyala loŋôndê atu ba Wapômbêŋ bôk hapôpêk ek endam avômalô nena thêthôŋ ami. Mi, esopa thêlôda iniŋ loŋôndê ek nimbatak thêthôŋ. Ba intu miŋ êwê Wapômbêŋ anêŋ lahaviŋ êŋ vibiŋ ami. 4 Kilisi ma balabuŋ anêŋ daŋ ba intu avômalô takatu ba êvhaviŋ yani ibitak thêthôŋ hêk Wapômbêŋ ma.

5 Mose bôk hato abô hathak loŋôndê balabuŋ atu ba avômalô nesopa ek nimbatak thêthôŋ ma aêntêk,

“Ijê takatu ba esopa abô balabuŋ dedaŋ mavi ma miŋ êv yak
hathak bute ami intu tem neja lôkmala.”

Wok Plis 18:5

6 Ma doɽtom loɽõndê atu ba avômalô nimbitak thêthôn esak nênemimbiɽ ma miɽ malaiɽ hatôm loɽõndê nesopa abô balabuɽ ami, ma mi. Hatôm bôk eto nena,

“Môlô miɽ nosoɽ nena unim ku bêɽ hêk ek nosak leɽ ba unu ami.”

Lo 30:12

Mi, Kilisi bôk halêm yôv ba intu notak auk êɽ. 7 Ma hatôm bôk eto nena,

“Môlô miɽ nosoɽ nena unim ku bêɽ hêk ek unu loɽ ɽama ami.” *Lo 30:13*

Mi, Wapômbêɽ bôk hik yani liɽ yôv hêk loɽ ɽama ba intu notak auk êɽ.

8 Loɽõndê nanênimbiɽ miɽ hanaɽ hathak nandum ku takêɽ ami. Mi, hanaɽ nena,

“Wapômbêɽ anêɽ abô lêk habobo môlô ba hamô vemimbôlêk lôk kapôlômim yôv.”

Lo 30:14

Abô nênemimbiɽ êntêk intu yêlô athak anaɽ hadêɽ môlô. 9 Aêntêk nena honaɽ bêɽ hale vembôlêk nena, “Yisu ma Anyô Bêɽ” lôk hêvhaveɽ hêk kapôlôm nena Wapômbêɽ hik yani liɽ hêk ɽama, êɽ ma Wapômbêɽ tem nê m o bulubiɽ. 10 Ek malê nena hêk kapôlônɽ ma avômalô ethak êvhaveɽ ba Wapômbêɽ halam i nena ɽê thêthôn. Ma hale veɽɽibôlêk ma avômalô ethak enaɽ iniɽ êvhaveɽ bêɽ ba Wapômbêɽ hêv i bulubiɽ.

11 Hatôm Wapômbêɽ anêɽ kapy a bôk hanaɽ nena,

“Opalêla takatu ba êvhaveɽ yani ma tem miɽ nênem mama êndêɽ i ami.”

Aisaia 28:16

12 8 Anyô Bêɽ doɽtom êɽ iyom intu avômalô pik sapêɽ iniɽ Anyô Bêɽ. Ba intu abô êɽ hanaɽ hathak avômalô sapêɽ, avômalô Israe l lôk avômalô loɽ buyaɽ haveɽ. Ma takatu ba elam yani ma hathak hêv anêɽ wapôm anôn hadêɽ i. 13 h Hatôm bôk eto nena,

“Lôkthô atu ba elam Anyô Bêɽ anêɽ athêɽ ma tem neɽa bulubiɽ.”

Joel 2:32

14-15 Avômalô takatu ba miɽ êvhaveɽ Anyô Bêɽ ami ma tem nendam yani aisê? Môɽ ma nanê m anyô ek enaɽ Abô Mavi êɽ bêɽ. Ma hanaɽ bêɽ ba elanô, êɽ ma tem nênemimbiɽ ba nendam yani ek nê m thêlô bulubiɽ. Hatôm bôk eto nena,

“Avômalô takatu ba elanô Abô Mavi, thêlô êbôi hathak ɽê takatu ba ewa abô êɽ ba êyô enaɽ.”

Aisaia 52:7

16-17 Aêɽ ba avômalô ethak elanô abô hathak Kilisi vê m ka êvhaveɽ Abô Mavi takatu ba elanô. Ma doɽtom avômalô Israe l naju iyom ewa Abô Mavi êɽ thô. Hatôm bôk Aisaia hanaɽ,

“Anyô Bêɽ, opalê hêvhaveɽ abô takatu ba yêlô anaɽ hadêɽ i? Mi la.”

Aisaia 53:1

18 Ma malê te hapôm Israe l ba thêlô bêɽ anôn miɽ êvhaveɽ ami? Thêlô miɽ elanô Abô Mavi ami e? Mi, bôk elanô yôv. Hatôm bôk eto nena,

8 10:12 Ap 15:9 h 10:13 Jol 2:32

“Abô êṅ bôk haveṅ mayaliv ba hi hayô pik anêṅ daṅ.” *Kapya Yeṅ 19:4*
 19-21 Avanoṅ, Israeḷ elanô, ma doṅtom êthôn anêṅ ôdôn paliṅ e? Mi, thêlô
 bôk elanô ba eyala yôv ma doṅtom miṅ êvhaviṅ ami. Lemimimbi abô atu
 ba Aisaia bôk hatô hathak Israeḷ nena,

“Wak nômbêṅ intu ma yahalek yabaheṅ hadêṅ môlô,
 ma doṅtom môlô ma nê auk thektheḷ lôk lemimôndôn kôtôṅ.”

Aisaia 65:2

Ba intu Wapômbêṅ hanaṅ ba Mose hatô aêntêk,

“Tem yanêṅ mek mavi êndêṅ avômalô athêṅ mi lôk auk mi ek
 yandum môlô Israeḷ maleṅiṅkilik lôk leṅiṅṅaṅa.”

Lo 32:21

Ma Aisaia miṅ hakô ami ma hanaṅ auk êṅ bêṅ nena,

“Avômalô takatu ba miṅ êbôlêṅ ya ami intu bôk êpôm ya yôv.

Ma avômalô takatu ba miṅ enaṅ hik ya liṅ ami ma tem yaṅgik ya
 thô êndêṅ i.”

Aisaia 65:1

Wapômbêṅ miṅ havôliṅ dôṅ ek Israeḷ ami

11 ¹Aêṅ ba intu yahanaṅ hik môlô liṅ nena Wapômbêṅ hapôlik
 ek anêṅ avômalô Israeḷ e? Milôk. Yada ma anyô Israeḷ te ma
 Ablaham anêṅ lim ba yahabitak anêṅ Benjamin anêṅ ôdôn ba intu
 oyala nena Wapômbêṅ miṅ hapôlik ek Israeḷ ami. ²Sêbôk atu ba môṅ
 anôṅ ma Wapômbêṅ bôk lahaviṅ thêlô yôv ba intu miṅ hapôlik hathak
 anêṅ avômalô ami. Lemimimbi Wapômbêṅ anêṅ kapya bu atu ba hanaṅ
 hathak Elia. Yani hatatale avômalô Israeḷ ba hanaṅ hadêṅ Wapômbêṅ
 nena,

³“Anyô Bêṅ, thêlô ik anêṅ plopet pôpônô lôk ik anêṅ loṅ êbôk da
 pepesa. Ma yada iyom êntêk yahamô denaṅ ba thêlô idum ek nijik
 ya vônô imbiṅ.”

I Kiṅ 19:10,14

⁴Ma doṅtom Wapômbêṅ hanaṅ aisê hadêṅ Elia? Hanaṅ,

“Yahavalonṅ avômalô Israeḷ hatôm 7,000 takatu ba miṅ êv yeṅ hadêṅ
 ŋgôk Baal ami loṅ hatôm yada yenaṅ. Ma miṅ o iyom ami.”

I Kiṅ 19:18

⁵Ma lêk aêṅ iyom, Wapômbêṅ hik anêṅ wapôm sam ba halam avômalô
 Israeḷ auviṅna. ⁶Yani habi anêṅ wapôm sam ba halam thêlô. Ma miṅ
 hathak iniṅ ku ami. Hêv hathak iniṅ ku, êṅ ma miṅ wapôm anôṅ ami.

⁷Abô êṅ anêṅ ôdôn ma aêntêk. Avômalô Israeḷ idum lôklokwaṅ
 ek nimbitak thêthôn êṅjêk Wapômbêṅ ma, ma doṅtom mi. Vi atu ba
 Wapômbêṅ halam iyom intu ibitak thêthôn. Ma vi dedauṅ ma hadum
 thêlôninṅ auk thektheḷ. ⁸Hatôm Wapômbêṅ anêṅ kapya hanaṅ,

“Wapômbêṅ bôk hadum ba thêlô leṅviṅmalaiṅ.

Ma bôk hik maleṅiṅ siṅ ek miṅ nêgê ami.

¹ 11:1 1Sml 12:22; Sng 94:14; Plp 3:5 ² 11:6 Gal 3:18

Ma bôk habi leŋôndôŋ siŋ ek miŋ nedaŋô ami.

Ba bôk êmô aêŋ aleba lêk.”

Lo 29:4; Aisaia 29:10

⁹Ma hatôm bôk ba Devit hanaŋ hadêŋ Wapômbêŋ hathak avômalô Israeł nena,

“Undum nôm mavi atu ba thêlô ethak eyaŋ imbitak êtôm adêk ek embalonŋ thêlô loŋ

ek nênem yak ba neja malaiŋ êtôm iniŋ vuli.

¹⁰Ômbi thêlô maleŋiŋ siŋ ek miŋ nêgê tak ami,

ma wak nômbêŋ intu ma thêlô dômiŋ lokwaŋ da lokbaŋ ênjêk aêŋ.”

Kapya Yeŋ 69:22-23

Wapômbêŋ hawa alokwaŋ bomaŋ thaŋaŋ ba hagêgê loŋ haviŋ alokwaŋ yôhók

¹¹^kBa intu yahanaŋ hadêŋ môlô hathak Israeł aêntêk. Thêlô êv yak ba miŋ hatôm nimbiyô esak loŋbô ami e? Mi anôŋ, tem nimbiyô esak loŋbô. Ma doŋtom hathak iniŋ kambom ma Wapômbêŋ hêv avômalô loŋ buyaŋ bulubiŋ ek batu nêgê ba maleŋiŋkilik esak. ¹²Hathak iniŋ kambom lôk etak Wapômbêŋ ma avômalô pik sapêŋ lôk avômalô loŋ buyaŋ ewa mek mavi. Vêm ba ele i liliŋ, êŋ ma oyala nena tem neja mek mavi bêŋ anôŋ êmôŋ ek yaŋ bô.

¹³Yahato abô êntêk hadêŋ môlô avômalô loŋ buyaŋ. Wapômbêŋ bôk halam ya ek yambitak avômalô loŋ buyaŋ iniŋ aposel ba yaleŋmavi hathak ku êŋ. Ba intu yahadum ku êŋ dedauŋ mavi ¹⁴ek batu yenaŋ avômalô Israeł nêgê nôm mavi takatu ba Wapômbêŋ hadum hathak môlô ba maleŋiŋkilik esak ek Wapômbêŋ nêm doho bulubiŋ. ¹⁵Lêk ma Wapômbêŋ hatak avômalô Israeł ba intu avômalô pik sapêŋ ethak doŋtom haviŋ Wapômbêŋ. Ma haveŋ yam atu ba Wapômbêŋ hawa i hathak loŋbô, êŋ ma tem êtôm iviyô hêk ŋama.

¹⁶Alalô ayala nena êbôk polom ba êv bute hadêŋ Wapômbêŋ, êŋ ma polom lôkthô habitak matheŋ. Ma alokwaŋ oliv ŋgalôk matheŋ ma anêŋ thaŋaŋ sapêŋ ma matheŋ haviŋ. Ma aêŋ iyom ma avômalô Israeł iniŋ limi bôbô bôk matheŋ ba intu limi lukmuk ma tem matheŋ aêŋ iyom. ¹⁷^lAvômalô Israeł ma hatôm alokwaŋ oliv yôhók êŋ. Ma môlô avômalô lôŋ buyaŋ ma hatôm alokwaŋ oliv bomaŋ. Ma Wapômbêŋ hale oliv yôhók anêŋ thaŋaŋ doho vê, ma hawa môlô oliv bomaŋ anêŋ thaŋaŋ ba hagêgê loŋ hathak oliv yôhók. Ba intu môlô othak doŋtom haviŋ thaŋaŋ vi atu ba hamô denaŋ ba owa pik anêŋ lêŋlêŋ atu ba oliv ŋgalôk havôv. ¹⁸Aêŋ ba miŋ nobam amda ba nonaŋ nena yêlô awa alokwaŋ yôhók thaŋaŋ anêŋ loŋ ami. Môlô ma thaŋaŋ oyaŋ ma Israeł limi ma ŋgalôk, ma ŋgalôk êŋ intu havatho môlô loŋ ma miŋ môlô ovatho a êŋ anêŋ ŋgalôk loŋ ami.

^k 11:11 Ap 13:46 ^l 11:17 Ep 2:11-19

¹⁹Ma doŋtom mólô doho tem nonaŋ nena, “Wapômbêŋ hale thaŋaŋ doho vê ek yêlô naja iniŋ loŋ.” ²⁰Avanôŋ, ma doŋtom lemimimbi nena Wapômbêŋ hadabêŋ i kisi hathak miŋ êvhaviŋ ami ma hawa mólô hathak unim ôêvhaviŋ. Ba intu nôkô ek Wapômbêŋ ba miŋ nobam amda ami. ²¹Wapômbêŋ bôk hadabêŋ alokwaŋ yôhók da anêŋ thaŋaŋ vi kisi yôv, ma hatôm edabêŋ mólô kisi imbiŋ. ²²“Ba intu lemimimbi nena Wapômbêŋ hathak mayôhók lôk mathêlêv haviŋ. Yani mathêlêv hadêŋ avômalô takatu ba êv yak, ma mayôhók hadêŋ mólô takatu ba ômô anêŋ mayôhók kapô ba miŋ notak ami. Ma otak, ma tem edabêŋ mólô kisi imbiŋ. ²³Ma avômalô Israeŋ ele i liliŋ ba êvhaviŋ, êŋ ma tem Wapômbêŋ êgêgê i loŋ esak alokwaŋ atu esak loŋbô. Yani hatôm indum aêŋ. ²⁴Ek malê nena Wapômbêŋ bôk hale mólô vê hêk oliv bomaŋ ba hagêgê loŋ hathak oliv yôhók yôv. Alokwaŋ êŋ ma miŋ unim ami. Ba intu miŋ malaiŋ ek êgêgê oliv yôhók da anêŋ thaŋaŋ esak loŋbô ami.

Wapômbêŋ lahaŋiŋ injik anêŋ lahiki thô êndêŋ avômalô sapêŋ

²⁵Aiyaŋ thêlô, yaleŋhaviŋ mólô noyala abô lôk kup êntêk ek miŋ nômbôam ami. Abô lôk kup êŋ ma aêntêk. Avômalô Israeŋ vi iniŋ kapôlôŋiŋ lêk thektheke ba tem nêmo aêŋ endeba avômalô lôŋ buyaŋ takatu ba Wapômbêŋ halam i, nênemimbiŋ ba nêyô ek yani am. ²⁶“Êŋ ma tem yani nêm Israeŋ sapêŋ bulubiŋ. Hatôm bôk eto abô atu ba Wapômbêŋ hanaŋ nena,

“Anyô hêv bulubiŋ tem êlêm anêŋ Saion,

ma tem injik avômalô Israeŋ liliŋ ênjêk iniŋ kambom.

²⁷“Êŋ ma tem yaleŋimbi tabô atu ba bôk yahavak haviŋ i nena tem yanêm iniŋ kambom vê.”

Aisaia 59:20-21

²⁸Avômalô Israeŋ miŋ ewa Abô Mavi thô ami ba intu Wapômbêŋ hapôlik hathak i. Nôm êŋ hêv mólô avômalô loŋ buyaŋ sa. Ma doŋtom Wapômbêŋ bôk halam thêlô ba havak balabuŋ haviŋ iniŋ limi ba intu lahaŋiŋ thêlô denaŋ. ²⁹Ek malê nena Wapômbêŋ hathak halam avômalô ba hêv mek hadêŋ i ma tem miŋ lapaliŋ i ba nêm anêŋ mek vê esak loŋbô ami. ³⁰Bôk mólô avômalô loŋ buyaŋ lemimôndôŋ kôtôŋ hadêŋ Wapômbêŋ. Havaŋ yam ma avômalô Israeŋ leŋiŋôndôŋ kôtôŋ haviŋ ba intu Wapômbêŋ hêv kapô hadêŋ mólô. ³¹Ma aêŋ iyom ma avômalô Israeŋ lêk leŋiŋôndôŋ kôtôŋ ba Wapômbêŋ hêv kapô ek mólô. Hadum aêŋ ek wak te ma tem nêm kapô ek thêlô imbiŋ. ³²Wapômbêŋ hatak avômalô sapêŋ ek nesopa iniŋ leŋiŋôndôŋ kôtôŋ ek injik anêŋ lahiki thô êndêŋ thêlô sapêŋ.

^m 11:22 Jon 15:2,4 ⁿ 11:26 Ais 59:20-21 ^o 11:27 Ais 27:9; Jer 31:33-34

Nambô Wapômbêḡ anêḡ athêḡ

33 ^pAiyê, yahasoḡ kambom hathak Wapômbêḡ anêḡ wapôm lôk anêḡ auk lôk anêḡ hayala nômkama ma anêḡ daḡ mi!

Opalê hatôm eyala anêḡ auk atu ba lahabi am? Mi anôḡ.

Anyô late miḡ hatôm eyala anêḡ loḡondê atu ba hapesaḡ ami.

34 ^qOpalê hatôm eyala Wapômbêḡ anêḡ tabilôk? Mi.

Ma opalê hatôm nêḡ auk êndêḡ yani? Mi anôḡ. *Aisaia 40:13*

35 Ma opalê hatôm nêḡ nômlate êndêḡ yani ek êwê viyaḡ. Milôk!

Jop 41:11

36 ^rNômkama lôkthô halêm anêḡ yani ba imiḡ hathak anêḡ lôklokwaḡ lôk êmô ek nêḡmbô yani.

Nanêḡ athêḡ lôkmangḡ êndêḡ yani êtôm wak nômbêḡ intu sapêḡ. Avanôḡ biḡ.

Nanêḡ i êtôm da êndêḡ Wapômbêḡ

12 ^sAêḡ ba, aiyaḡ thêlô, Wapômbêḡ lahiki lôbôlôḡ hathak alalô.

Ba intu yahasoḡ môlô lokwaḡ nena nônêḡ am vidoḡ êndêḡ yani êtôm alim takatu ba ik vônô hêk loḡ êbôk da. Da êḡ ma lôkmala lôk matheḡ ba hêḡ lamavi hadêḡ Wapômbêḡ. Êḡ ma hatôm ôêḡ yeḡ anôḡ hadêḡ Wapômbêḡ. ²Ba nônêḡ loḡ ênjêk kapôlômim ek Wapômbêḡ epesaḡ môlônim auk imbitak lukmuk ek môlô numbitak yaḡda. Ma miḡ nosopa avômalô pik veḡḡḡwam ami. Êḡ ma tem noyala ba nosopa nôḡ takatu ba Wapômbêḡ lahaviḡ. Lahaviḡ êḡ ma mavi lôk mabuḡ anôḡ ba tem indum Wapômbêḡ lamavi.

Nandum ku esak wapôm takatu ba Wapômbêḡ hêḡ hadêḡ alalô tomtom

³Wapômbêḡ habi anêḡ wapôm sam ba hêḡ ya ku aposel. Ba intu yahaḡ hadêḡ môlô nena lemimimbi am ba nutitiḡ am katô esak êḡhaviḡ atu ba Wapômbêḡ hêḡ hadêḡ môlô tomtom. Ma miḡ nosoḡ nena môlô ma ḡê bêḡbêḡ ami. ⁴Anyô liḡkupik ma doḡtom iyom, ma doḡtom anêḡ lôbôlôbô ma bêḡ anôḡ. Ma lôbôlôbô takêḡ ethak idum ku lomaloma. ⁵Ma alalô aêḡ iyom. Alalô ma bêḡ anôḡ ma doḡtom athak doḡtom haviḡ Kilisi ba abitak kupik doḡtom. Ba intu alalô amô hatôm ḡê ôdôḡ te iyom.

⁶Ma Wapômbêḡ hik anêḡ wapôm sam ba hêḡ auk ku lomaloma hadêḡ alalô tomtom. Ôpatu ba hawa auk ek enaḡ Wapômbêḡ anêḡ abô êtôm plopet, êḡ ma yani indum ku êḡ êtôm anêḡ hêḡhaviḡ. ⁷Ma yaḡ hawa auk ek indum ku nêḡ avômalô sa, êḡ ma nêḡ i sa. Ma te hawa auk ek êndôḡ

^p 11:33 Ais 55:8-9 ^q 11:34 1Ko 2:16 ^r 11:36 1Ko 8:6 ^s 12:1 Lom 6:11,13; 1Pi 2:5

^t 12:3 1Ko 12:11; Ep 4:7; Plp 2:3 ^u 12:4-5 1Ko 12:12,27 ^v 12:6-8 1Ko 12:4-11;

1Pi 4:10-11

avômalô esak Wapômbêñ anêñ abô, ma êndôñ. ⁸Ma yañ hawa auk ek embatho avômalô vi loñ, êñ ma embatho i loñ. Ma te hawa auk ek nêñ avômalô sa esak nômkama, êñ ma nêñ lôk lavidoñ. Ma te hawa auk ek eyabiñ avômalô, êñ ma eyabiñ dedauñ mavi. Ma te hawa auk nêñ kapô ek avômalô, êñ ma indum lôk lamavi.

Kobom leñhaviñ

⁹Lemimbiñ avômalô lôk lemvidoñ. Ma nôpôlik esak nôñ takatu ba kambom ma nobaloñ nôñ takatu ba mavi loñ. ¹⁰Ma Lemimbiñ avômalô takatu ba êvhaviñ videdauñ êtôm lemhaviñ mamuyañ. Ma nêñ athêñ bêñ êndêñ i êmôñ ek o. ¹¹Ma nôñnêñ am lôkthô ek nundum Anyô Bêñ anêñ ku ma miñ o vau ami. Ma notak Lovak Matheñ ek esañ êtôm atum êmô môlô kapôlômim. ¹²Ma nôñnêñ malemim lôk lemimmavi. Ma malaiñ hapôm o ma ômô maliñyaô. Ma oterñ mek thôthô. ¹³Ma avômalô matherñ takatu ba êv i sêkêya, êñ ma nêñ i sa. Ma avômalô malak yañ êlêm, onja i thô ba oyabiñ i mavi.

¹⁴Ma Nêñ mek ek avômalô takatu ba idum kambom hadêñ o. Nêñ mek ma miñ ondañ ek Wapômbêñ nêñ malaiñ êndêñ i ami. ¹⁵Avômalô takatu ba leñimavi ma lemmavi imbiñ i. Ma avômalô takatu ba elañ asêñ malêñ ma ondañ imbiñ i. ¹⁶Ma Nômô maliñyaô imbiñ am. Ma miñ osoñ nena o anyô bêñ ami. Mi, otauviñ o ba ômô imbiñ ñê athêñ mi. Ma miñ osoñ nena o anyô lôkawk bêñ ami. Mi.

¹⁷Ma Anyôla hadum kambom hadêñ o ma miñ nuñgwik kambom êñ liliñ êndêñ yani ami. Undum malêla takatu ba avômalô eyala nena mavi iyom êñjêk thêlô maleñiñ. ¹⁸Ombatho o loñ lôklokwañ ek ômô labali imbiñ avômalô sapêñ. ¹⁹Ma Aiyañ thêlô, miñ nôwê kambom viyañ ami ma notak êndôk Wapômbêñ anêñ lamaniñ kapô. Hatôm bôk eto nena,

“Ya Anyô Bêñ yahanañ nena ku nijik anyô leñkadôk liñ ma yenañ ku
ba tem yandum.” Lo 32:35

²⁰Ma

“Ôpatu ba hapôlik hathak o hama kisi ma nêñ nôñ êndêñ yani.
Ma hathakmuniñ ma nêñ ñañ ek inum.

Hudum aêñ ma tem nêñ yani mama bêñ.” *Gutpela Sindaun 25:21-22*

²¹Aêñ ba undum mavi iyom ek ômô kambom lu, ma miñ otak kambom ek êmô o lu ami.

Alalô namô gavman vibiy

13 ¹Gavman pik sapêñ ma Wapômbêñ hatak i ba hêv lôklokwañ hadêñ i ek neyabiñ avômalô. Gavman te miñ habitak oyañ ami ma mi. Ba

^w 12:10 1Pi 1:22 ^x 12:12 1Te 5:16-18 ^y 12:13 Hib 13:2 ^z 12:14 Mat 5:44; 1Ko 4:12

^a 12:16 Snd 3:7 ^b 12:17 1Te 5:15 ^c 12:19 Mat 5:39 ^d 12:20 Mat 5:44 ^e 13:1 Snd 8:15; Tit 3:1

intu avômalô lôkthô nêmo thêlô vibij. ²Aêj ba anyôla hadô êmô gavman vibij, êj ma hadô ek êmô Wapômbêj baj vibij. Ba intu ôpêj tem indum abô ba enja malaij. ^{3f}Opalêla intu êkô ek gavman? Avômalô takatu ba idum mavi e? Mi, jê takatu ba idum kambom. Ba intu undum mavi ek gavman miij nêmo vovaj êndêj o ami, ma embam o iyom. Êj ma tem miij ôkô ek gavman ami. ⁴Gavman ma Wapômbêj anêj jê ku ek nênem o sa ek ômô mavi. Wapômbêj hêv lôklokwanj hadêj i ek nênem anêj vovaj êndêj avômalô takatu ba idum kambom. Ma thêlô miij ewa lôklokwanj êj oyaj ami. Mi, ba intu hudum kambom, êj ma ôkô. ⁵Aêj ba alalô miij namô gavman vibij esak akô ek naja vovaj iyom ami. Mi, esak nayala ênjêk kapôlôrij nena êj ma mavi. ^{6g}Aêj ba intu alalô athak êv takis. Gavman ma Wapômbêj anêj jê ku ba ethak idum iniij ku thêthônj. ⁷Ba intu malêla takatu ba enaj nena nêmo ma nêmo. Elam takis alêla ma nêmo. Ma anyôla hamô o vuliij ma ômô yani vibij. Ma opalêla takatu ba ewa athêj bêj ma nêmo athêj bêj êndêj i.

Lemimbij avômalô vi

^{8h}Ôwê anêmo malêla takatu ba viyaj hêk denaj. Ma undum ku esak viyaj dojtom atu hêk nena lemimbij avômalô. Hudum aêj ma hatôm abô balabuj lôkthô hik anôj hamiij o. ⁹ⁱAbô balabuj hanaj aêntêk, “Miij undum sek imbij anyô yaj yanavi ami. Miij nunjwik anyô vônô ami. Miij onja vani ami. Ma miij malemkilik esak anyô vi iniij nômkama ami.” Ma hanaj abô balabuj vi haviij. Balabuj nômbêj êj hamô balabuj ali êntêk kapô nena, “Lemimbij anyô yaj êtôm lemhaviij oda.” ^{10j}Alalô leijihaviij avômalô vi ma tem miij nandum i kambom ami. Ba intu alalô leijihaviij avômalô vi, êj ma hatôm balabuj lôkthô hik anôj.

Waklavônj naja bulubij lêk habobo

^{11k}Oyala waklavônj êntêk ba lêk alalô amô, aêj ba nosopa abô takatu ba lêk yahanaj yôv hadêj môlô. Sêbôk atu ba alalô aêvhaviij môj anôj ma hamô daim dokte, ma dojtom waklavônj naja bulubij lêk habobo. Ba intu notak malemim hayaaj ma numbiyô. ^{12l}Bôlôvônj anêj daaj lêk habobo ma wak tem imbi. Ba intu nômbi momanjiniij anêj ku thô ma noba deda anêj nômkama vovak. ^{13m}Aêj ba alalô nasopa waklavônj êj anêj kobom mavi. Ba miij nandum nômkama mayaliv lôk nanum waij ba nambitak molo ami. Ma miij nandum sek waliliij lôk nasopa thethajak ami. Ma natak leijihajaja lôk leijidaj. ¹⁴ⁿMiij nandum kobom takêj ami, ma mi. Omba Anyô Bêj Yisu Kilisi êtôm anêmo kwêv ma miij ômbôlêmo kambom anêj lojôndê ek undum thethajak lamavi ami.

^f 13:3 1Pi 2:13-14 ^g 13:6-7 Mat 22:21 ^h 13:8 Mat 22:39-40; Jem 2:8

ⁱ 13:9 Kis 20:13-15,17; Lo 5:17-19,21 ^j 13:10 1Ko 13:4-7 ^k 13:11 Ep 5:14; 1Te 5:6-7

^l 13:12 1Jon 2:8 ^m 13:13 Luk 21:34; Ep 5:18 ⁿ 13:14 Ep 5:11

Minj òngò mòlòviyan ba nonaη nena ηê kambom ami

14 ¹°Onja ηê takatu ba iniη êvhaviη pulusik thò. Ma hathak auk atu ba Wapòmbêη anêη abò miη hik thò halêm yaiη ami ma miη otatale i esak iniη auk atu ba leηiηhabi nena malê intu mavi lo kambom hêk Wapòmbêη ma ami. ²°Ma anyò yaη anêη êvhaviη ma lôklokwaη ba hatòm enjaη nòm lomaloma sapêη. Ma yaη anêη hêvhaviη ma pulusikna ba intu hayaη nòm ku kapò iyom ma hatip ek alim atu ba êv hadêη ηgòk. ³°Ôpatu ba hayaη nòmkaη sapêη ma miη enaη nena ôpatu ba hatip ek nòm doho ma anyò kambom ami. Ma ôpatu ba hatak nòm doho ma miη etatale ôpatu ba hayaη nòmkaη sapêη ami. Mi, Wapòmbêη bòk hawa yani yòv. ⁴°Ma o opalê ba hotatale anyò yaη anêη anyò ku? Ôpêη da anêη anyò bêη tem enaη nena ôpêη hamiη mena hêv yak. Ma Anyò Bêη da tem embatho ôpêη loη ek imiη.

⁵°Ma avòmalo vi leηiηhabi nena wak doho ma matheη ma doho ma mi. Ma vi leηiηhabi nena wak lôkthò ma hatòm doηtom iyom. Hathak auk êη ma anyò tomtom da leηiηimbi katò am ka nesopa iniη êvhaviη. ⁶Avòmalo takatu ba leηiηhabi nena wak doho ma matheη ma ethak idum aêη ek êv athêη bêη hadêη Anyò Bêη. Ma vi atu ba ethak eyaη alim ma êv leηiηmavi hadêη Wapòmbêη ba eyaη ek nênem athêη bêη êndêη Anyò Bêη. Ma avòmalo takatu ba itip ek alim ma êv leηiηmavi hadêη Wapòmbêη ba eyaη iniη nòm ek nênem athêη bêη êndêη Anyò Bêη. ⁷Alalò ηê êvhaviη miη adum nômlate ek alalò da iyom ami. Mi, nòmkaη lôkthò atu ba adum, amò lôkmala mena ama, ma adum ek Anyò Bêη. ⁸°Alalò amò lôkmala, ma amò ek nanêm athêη bêη êndêη Anyò Bêη. Ma ama, ma ama ek nanêm athêη bêη êndêη Anyò Bêη aêη iyom. Ba intu alalò amò mena ama, alalò ma Anyò Bêη da anêη. ⁹Kilisi bòk hama ba haviyò hathak loηbò ek imbitak ηê lôkmala lôk ηê ηama iniη Anyò Bêη.

¹⁰°Aêη ba aisê ka mòlò otatale mòlòviyan? Ma aisê ka mòlò ôyê mòlòviyan ba onaη nena thêlò ma ηê kambom? Wapòmbêη tem indum abò ba alalò sapêη tem namiη yani ma êndêη wak êη. ¹¹°Hatòm bòk eto nena,

“Yada Anyò Bêη, yahamò aêη, ba yahanaη avanòη biη nena avòmalo sapêη tem nedek veηiηdòη lêlò ma nênem athêη bêη êndêη ya Wapòmbêη.”

Aisaia 45:23

¹²Ba intu alalò tomtom tem namiη Wapòmbêη ma ek nandum abò esak alalòaniη nòm takatu ba adum.

Minj undum mamuyaη nêm yak ami

¹³Wapòmbêη tem endanò avòmalo lôkthò iniη abò ba intu notak auk notatale avòmalo êvhaviη vi. Ma lemimimbi katò ek miη nundum

° 14:1 Lom 15:7 ° 14:2 Stt 9:3-4 ° 14:3 Kol 2:16 ° 14:4 Mat 7:1; Jem 4:11-12

° 14:5 Gal 4:10-11 ° 14:8 Gal 2:20 ° 14:10 2Ko 5:10 ° 14:11 Plp 2:10-11

nômlate ek nosale lôk numbuliŋ mólôviyaŋ ami. ¹⁴ *Yahamô haviŋ Anyô Bêŋ Yisu ba yahayala lôk yahêvhaviŋ nena nôml takatu ba êv hadêŋ ŋgôk lôk nôml sapêŋ ma mavi hêk Wapômbêŋ ma ek nejaŋ. Ma doŋtom anyôla lahabi nena nômlate lelaik hêk Wapômbêŋ ma, êŋ ma nôml êŋ lêk lelaik ek ôpêŋ. ¹⁵ *Hoanŋ nômlate atu ba mamuyaŋ hêvhaviŋ nena lelaik ba hôêv malaiŋ hadêŋ yani, êŋ ma miŋ hosopa leŋhaviŋ anêŋ loŋôndê ami. Kilisi hama hathak ôpêŋ ba intu miŋ undum ek yani nêml yak esak nôml atu ba hoanŋ ami. ¹⁶ Aêŋ ba hoyala nena nôml lôkthô ma mavi ek nejaŋ, êŋ ma auk mavi. Ma doŋtom mamuyaŋ atu ba hapôlik ek nômla doho hayô, êŋ ma oyabiŋ o ek anêml auk mavi êŋ miŋ imbuliŋ yani ba enaŋ abô kambom esak anêml auk êŋ ami. ¹⁷ Nôml eyaŋ lo inum, êŋ ma nôml oyaŋ. Nômbêŋ hêk Wapômbêŋ anêŋ loŋ lôkliŋyak ma nandum nômkama thêthôŋ lôk namô labali imbiŋ i ma namô lôk leŋiŋmavi. Nôml takêŋ halêml anêŋ Lovak Matheŋ. ¹⁸ Ôpatu ba hadum Kilisi anêŋ ku takêŋ hêv lamavi hadêŋ Wapômbêŋ ba avômalô ebam yani.

¹⁹ *Aêŋ ba alalô nandum ek namô yôhôk imbiŋ i lôk nambatho alalôaniŋ êvhaviŋ loŋ. ²⁰ *Ma miŋ umbuliŋ Wapômbêŋ anêŋ ku esak nôml eyaŋ ami. Nôml lôkthô ma mabuŋ hêk Wapômbêŋ ma, ma doŋtom hoanŋ nômla te atu ba hadum ba anyô yaŋ hêv yak, êŋ ma hudum kambom. ²¹ Aêŋ ba hoanŋ alim mena hunum waiŋ mena hudum nômla yaŋ atu ba hadum mamuyaŋ hêv yak, êŋ ma mavi ek otak.

²² Anêml auk hathak nôml takatu ba lêk yahananŋ, êŋ ma êmô imbiŋ oda lôk Wapômbêŋ iyom. Avômalô takatu ba esopa iniŋ êvhaviŋ lôk kapôlôŋiŋ labali lêk êmô lôk leŋiŋmavi. ²³ Ma doŋtom avômalô takatu ba eyaŋ nôml lôk auk ju, êŋ ma miŋ esopa iniŋ êvhaviŋ ami ba intu idum kambom hêk Wapômbêŋ ma. Malêla takatu ba hudum ma miŋ halêml anêŋ hôêvhaviŋ ami, êŋ ma hatôm hudum kambom.

Nandum nômkama lôkthô ek nônlêml mólôviyaŋ sa

15 ¹ Alalô takatu ba aêvhaviŋ lôklokwaŋ miŋ nasopa alalôaniŋ leŋiŋhaviŋ iyom ami. Mi, nanêml avômalô takatu ba iniŋ êvhaviŋ pulusikna sa ba naja iniŋ malaiŋ imbiŋ. ² *Ma alalô tomtom leŋiŋimbi alalôaniŋ iviyaŋ ek nanêml i sa ek iniŋ êvhaviŋ imbitak lôklokwaŋ. ³ Êtôm Kilisi da bôk hadum ba miŋ hasopa yanida anêŋ lahaviŋ ami. Mi, bôk eto nena,

“Wapômbêŋ, abôma atu ba enaŋ hathak o ma lêk hapôm ya haviŋ.”

Kapya Yeŋ 69:9

* 14:14 Ap 10:15; Tit 1:15 * 14:15 1Ko 8:11-13 * 14:19 Lom 12:18; 15:2

z 14:20 1Ko 8:13 a 15:2 1Ko 10:24,33

⁴^bAbô lôkthô atu ba bôk eto hêk Wapômbêḅ anêḅ kapya ma eto ek êndôn alalô ek namô malinyâô lôk nêḅ alalô thêvô ek alalô nanêḅ maleḅḅḅ ek Wapômbêḅ anêḅ bulubiḅ.

⁵Wapômbêḅ atu ba hathak havatho môlô loḅ ek nôḅô malinyâô lôk hêv môlô thêvô ma tem indum ba môlô kapôlômim imbitak doḅtom êtôm Yisu Kilisi anêḅ lahaviḅ. ⁶Ek môlô sapêḅ kapôlômim doḅtom lôk auk doḅtom ba nônêḅ athêḅ lôkmaḅḅḅḅ êḅḅêḅ Wapômbêḅ alalôaniḅ Anyô Bêḅ Yisu Kilisi anêḅ Lambô.

Yisu halêḅ ek nêḅ avômalô Israeḅ lo avômalô loḅ buyaḅ sa

⁷^cAêḅ ba onja ḅê êvhaviḅ vi thô êtôm môlôviyaḅ hatôm Kilisi bôk hawa môlô thô. Nundum aêḅ ek nêḅ athêḅ lôkmaḅḅḅḅ êḅḅêḅ Wapômbêḅ. ⁸^dYahanaḅ avanôḅ nena Kilisi habitak hatôm ḅê Israeḅ iniḅ anyô ku ek hik thô nena Wapômbêḅ hasopa anêḅ abô takatu ba bôk habutiḅ haviḅ iniḅ limi. ⁹^eMa Kilisi hadum ku êḅ ek avômalô loḅ buyaḅ hatôm nêḅḅḅḅ athêḅ lôkmaḅḅḅḅ êḅḅêḅ Wapômbêḅ hathak anêḅ hêv kapô hadêḅ thêlô. Hatôm bôk eto nena,

“Tem yambam anêḅ athêḅ êḅḅêḅ ḅê loḅ buyaḅ malêvôḅ.

Lôk yanêḅ yeḅ êḅḅêḅ o.”

Kapya Yeḅ 18:49

¹⁰Ma buyaḅ hanaḅ nena,

“Môlô ḅê loḅ buyaḅ, lemimmavi imbiḅ Wapômbêḅ anêḅ avômalô.”

Lo 32:43

¹¹Ma bute hanaḅ nena,

“Môlô avômalô loḅ buyaḅ sapêḅ nôḅbô Anyô Bêḅ.

Lôk avômalô pik sapêḅ nônêḅ yeḅ ba nôḅbô yani.” *Kapya Yeḅ 117:1*

¹²^fMa Aisaia bôk hato abô te aêḅtêk,

“Jesi anêḅ ôḅôḅ ma su lukmuk tem ipililip.^g

Yani tem imbitak kiḅ ba eyabiḅ avômalô loḅ buyaḅ sapêḅ.

Ma thêlô tem nêḅḅḅḅ maleḅ ek nôḅ atu ba yani bôk havak abô hathak.”

Aisaia 11:10

¹³Môlô ôêvhaviḅ ma Wapômbêḅ ma nôḅ mavi lôkthô atu ba ôêv maleḅ hathak anêḅ ôḅôḅ tem êḅbôlô môlô kapôlômim siḅ esak leḅḅḅḅmavi lôk labali. Ma hathak Lovak Matheḅ anêḅ lôklokwaḅ ma tem indum ek môlô maleḅḅḅḅ endahaliḅ nôḅ takatu ba tem Wapômbêḅ nêḅ.

Pol anêḅ ku hawa Abô Mavi hi loḅ buyaḅ

¹⁴Aiyaḅ thêlô, yahayala nena môlôḅa othak udum mavi lomaloma ba unim auk mavi ma bêḅ ba intu hatôm nôḅḅôḅ amda. ¹⁵Wapômbêḅ habi anêḅ wapôm sam hadêḅ ya ba hêv anêḅ ku hadêḅ ya ba intu yahato abô

^b 15:4 2Ti 3:16 ^c 15:7 Lom 14:1 ^d 15:8 Mat 15:24 ^e 15:9 Ap 3:25 ^f 15:12 ALK 5:5

^g 15:12 Jesi ma Kiḅ Devit anêḅ lambô.

lôkliŋyak doho hêk kapya êntêk hadêŋ môlô ek lemimimbi esak loŋbô. ¹⁶ ^hYani dalam ya ek yambitak êtôm Yisu Kilisi anêŋ anyô habôk da ek môlô avômalô loŋ buyaŋ. Ba intu yahananŋ Wapômbêŋ anêŋ Abô Mavi hadêŋ môlô ek yanêm môlô êtôm da ôv mavi êndêŋ Wapômbêŋ. Lovak Matheŋ hadum ba da êŋ habitak matheŋ.

¹⁷ Aêŋ ba Yisu Kilisi hadum ku bêŋ hathak ya ek yandum Wapômbêŋ anêŋ ku ba intu hathak ku takêŋ ma yahabam yada. ¹⁸ Tem miŋ yanaŋ abô esak malêla takatu ba yada yahadum ami. Mi, tem yanaŋ esak nôm takatu ba Kilisi hadum hathak ya iyom ek batu avômalô loŋ buyaŋ nênimimbiŋ Wapômbêŋ esak nôm takatu ba yahadum lôk yahananŋ. ¹⁹ Ma êyê nômbithi lôk lavôŋiŋ lomaloma takatu ba yahadum hathak Lovak Matheŋ anêŋ lôklokwaŋ. Ba intu ŋê loŋ buyaŋ esopa Wapômbêŋ anêŋ abô. Aêŋ ba bôk yahananŋ Abô Mavi lôkthô hathak Kilisi halôk Jelusalem ba hi loŋ sapêŋ aleba hayô plovins Ililikum. ²⁰ ⁱYahathak yaleŋ hik ya lôklokwaŋ ek yanaŋ Abô Mavi embeŋ loŋ takatu ba miŋ bôk elanô abô hathak Kilisi ami. Yahadô yandav unyak êyômô loŋ lavôŋ atu ba anyô yaŋ bôk halav halôk yôv. ²¹ Hatôm atu ba bôk eto nena,

“Avômalô takatu ba miŋ bôk enaŋ abô hathak yani hadêŋ i ami ma tem nêgê katô.

Ma avômalô takatu ba miŋ bôk elanô ami ma tem neyala katô anôŋ.”

Aisaia 52:15

Pol hadum ek ni Lom

²² ^jKu takêŋ hathak havalonŋ ya loŋ bêŋ anôŋ ba intu miŋ yahathôk ek môlô ami. ²³ Sondabêŋ lôbôlônŋ ya thôthô ek yasôk yanŋgê môlô ma doŋtom mi. Ma yenaŋ ku loŋ êntêk lêk yôv ba intu tem yasôk. ²⁴ Yahadum ek yana Spen, êŋ ma yalenŋhabi nena tem yande yanŋgê môlô vêmam ek alalô leŋŋmavi imbiŋ i. Vêm ma môlô nônmê ya sa esak loŋôndê ek yana Spen.

²⁵ ^kMa doŋtom lêk êntêk ma tem yana Jelusalem ek yanêm i sa esak da vêmam. ²⁶ ^lAvômalô plovins Masedonia lôk Akaia êv da takêŋ lôk leŋŋmavi anôŋ ek nênmê avômalô matheŋ takatu ba êv i sêkêya êmô Jelusalem sa. ²⁷ ^mThêlô leŋŋmavi ek nênmê da êŋ êndêŋ avômalô Jelusalem ek malê nena avômalô Islael bôk êv nômkama malak leŋ hadêŋ thêlô ŋê loŋ buyaŋ ba intu viyaŋ hêk. Ma lêk ma mavi ek thêlô nêwê viyaŋ esak nômkama pik. ²⁸ Tem yada yanja da êŋ ba yana Jelusalem ek yanêm da êŋ solop êndêŋ i. Vêm ma yana Spen ma tem yanŋgê môlô vêmam ka yana. ²⁹ ⁿYahayala nena yahathôk ek môlô ba alalô amô, êŋ ma Kilisi tem nênmê mek bêŋ anôŋ êndêŋ alalô.

^h 15:16 Lom 1:5; 11:13 ⁱ 15:20 2Ko 10:15-16 ^j 15:22 Lom 1:13 ^k 15:25-26 1Ko 16:1-4
^l 15:26 Ap 24:17; 1Ko 16:1; 2Ko 8:1; 9:2,12 ^m 15:27 1Ko 9:11 ⁿ 15:29 Lom 1:11

³⁰°Aiyaj thêlô, Wapômbêj anêj Lovak Mathej hadum ba alalô leŋiŋhaviŋ i. Aêj ba yahasoŋ môlô lokwaŋ hathak Yisu Kilisi anêj athêj nena nônêm lêlê esak mek imbiŋ ya ek Wapômbêj nêm ya sa. ³¹Môlô noterj mek ek Wapômbêj eyabiŋ ya mavi ek ŋê Israeŋ takatu ba leŋiŋôndôŋ kôtôŋ miŋ nimbuliŋ ya ami. Ma noterj mek imbiŋ ek avômalô mathej anêj Jelusalem leŋiŋmavi esak da takatu ba yahawa ba yaha ek thêlô. ³²Ek Wapômbêj anêj lahaviŋ yasôk, êj ma tem yasôk ek alalô leŋiŋmavi lôk yambatho môlô loŋ ma môlô nobatho ya loŋ. ³³Wapômbêj, labali lôkthô anêj alaŋ, êmô imbiŋ môlô. Avanoŋ.

Pol hêv anêj lamavi hadêj avômalô

16 ¹Yahêv abô ek môlô hathak livôŋ Pibi atu ba hathôk ek ênjê môlô. Yani ma avômalô êvhaviŋ anêj Senklia iniŋ avi ku te. ²Ba noja yani thô esak Anyô Bêj anêj athêj êtôm Wapômbêj anêj avi ku mathej te. Yani bôk hayabiŋ ya lôk avômalô bêj anôŋ hathak anêj nômkama. Ba nônêm yani sa esak malaiŋ malêla takatu ba hapôm yani. ³Nônêm yenaŋ yaleŋmavi êndêj Plisila lo yamalô Akwila atu ba idum Yisu Kilisi anêj ku haviŋ ya. ⁴Sêbôk ma habobo tem nijik thai vônô esak ya. Ba intu yada lôk avômalô êvhaviŋ lodôŋlodôŋ anêj loŋ buyaŋ sapêj leŋiŋmavi hathak thai. ⁵Ma nônêm yaleŋmavi ni êndêj avômalô êvhaviŋ takatu ba ethak êv yeŋ halôk thai iniŋ unyak imbiŋ.

Nônêm yaleŋmavi êndêj yenaŋ aiyaj anôŋ Epainetus. Yani anyô môŋ anêj plovinŋ Esia atu ba hêvhaviŋ Kilisi vêm ka vi êvhaviŋ haveŋ yam. ⁶Ma nônêm yaleŋmavi êndêj Malia. Yani hathak hadum ku bêj ek hêv môlô sa. ⁷Ma nônêm yaleŋmavi êndêj Andlonikus lo yanavi Junias. Thai ma yenaŋ avômalô Israeŋ ba bôk êvhaviŋ Kilisi hamôŋ ek ya. Ma bôk yêlô amô koladôŋ haviŋ i. Thai ma aposel lôk athêj bêj.

⁸Nônêm yaleŋmavi êndêj Ampliatus atu ba yaleŋhaviŋ hathak Anyô Bêj anêj athêj. ⁹Nônêm yaleŋmavi êndêj Ulbanus, yani hadum Kilisi anêj ku haviŋ alalô. Lôk nônêm yaleŋmavi êndêj yenaŋ aiyaj Stakis. ¹⁰Nônêm yaleŋmavi êndêj Apeles, yani hawa malaiŋ lomalomama ma doŋtom hamiŋ lôklokwaŋ hathak Kilisi. Ma nônêm yaleŋmavi êndêj avômalô sapêj atu ba êmô haviŋ Alistobulus. ¹¹Ma nônêm yaleŋmavi êndêj Helodion, yani ma yenaŋ avômalô Israeŋ te. Ma nônêm yaleŋmavi êndêj Anyô Bêj anêj avômalô sapêj atu ba êmô haviŋ Nalsisus.

¹²Nônêm yaleŋmavi êndêj Tlipina lo Tliposa, avi ju atu ba idum Anyô Bêj anêj ku. Nônêm yaleŋmavi êndêj livôŋ Pelsis, yani hadum Anyô Bêj anêj ku lôklokwaŋ haviŋ. ¹³°Ma nônêm yaleŋmavi êndêj Lupus atu ba Anyô Bêj bôk habi baŋ hayô hêk yôv lo talêbô atu ba habitak hatôm yenaŋ wakatik. ¹⁴Ma nônêm yaleŋmavi êndêj Asinklitus lo Plegon ma

° 15:30 2Ko 1:11; Kol 4:3; 2Te 3:1 P 16:3 Ap 18:2 ° 16:13 Mak 15:21

Helmes lo Patlobas ma Helmas lôk avômalô êvhaviņ takatu ba ethak êmô haviņ thêlô. ¹⁵Ma nônêm yalerņmavi êndêņ Pilologus lôk Julia, ma Neleus lo livavi ma Olimpasi lôk avômalô matherņ lôkthô atu ba êmô haviņ thêlô.

¹⁶Ma nokam mólôviyaņ esak kobom yôhók matherņ.

Kilisi anêņ avômalô êvhaviņ lodôņlodôņ sapêņ êv iniņ leņiņmavi hadêņ mólô.

Noyabiņ am

¹⁷Aiyaņ thêlô, yahathô mólô loņ lôklokwaņ nena noyabiņ am esak ņê takatu ba idum ek nembak mólô vose. Thêlô iniņ abô ma yaņda ek abô avanôņ atu ba bók olaņô ba ôêvhaviņ. Ba intu iniņ mólô loņ siņ hathak ôêvhaviņ. Aêņ ba nômô daim ek i. ¹⁸Thêlô lôk avômalô takatu ba esopa iniņ kobom idum ku hathak thêlôda iniņ leņiņhaviņ ma miņ idum alalôaniņ Anyô Bêņ Kilisi anêņ ku ami. Enaņ abô vasiņ mavi lôk abô lôk thók ek nesau avômalô takatu ba iniņ auk voloņ. ¹⁹Avômalô êvhaviņ lôkthô bók elañô yôv nena mólô ma avômalô olaņô abô ba osopa. Ba intu yalerņmavi anôņ hathak mólô. Ma doņtom yalerņhaviņ mólô nômô lôk auk esak malêla takatu ba mavi ma nômô mabuņ ek malêla takatu ba kambom. ²⁰Ma Wapômbêņ ma labali anêņ alaņ ba kasana ma tem etak Sadaņ êmô vemimkapô vibiy ek nombak pesa.

Anyô Bêņ Yisu anêņ wapôm êmô imbiņ mólô.

Avômalô doho êv iniņ leņiņmavi hadêņ avômalô Lom

²¹Timoti atu ba hadum ku haviņ ya hêv anêņ lamavi hadêņ mólô. Ma Lusius lo Jeson ma Sosipatel, thêlô ma yenaņ avômalô Isael ba êv iniņ leņiņmavi haviņ.

²²Ma ya Teltius atu ba yahato Pol anêņ abô halók kapya êntêk, yahanañ yenaņ yalerņmavi hathak Anyô Bêņ anêņ athêņ hadêņ mólô haviņ.

²³⁻²⁴Gaius hêv anêņ lamavi hadêņ mólô. Yani hathak hayabiņ ya lôk avômalô êvhaviņ sapêņ atu ba êlêm êmô anêņ unyak. Ma Elastus atu ba hayabiņ malak bêņ êntêk iniņ valu lôk yêlôaniņ aiyaņ Kwaltus êv iniņ leņiņmavi hadêņ mólô haviņ.^y

Nanêm athêņ bêņ êndêņ Wapômbêņ

²⁵Alalô nambô Wapômbêņ anêņ athêņ. Yani hatôm embatho unim ôêvhaviņ loņ esak Abô Mavi takatu ba yahanañ hathak Yisu Kilisi. Abô

^r 16:16 1Ko 16:20; 1Pi 5:14 ^s 16:17 Mat 7:15; Tit 3:10 ^t 16:18 Plp 3:19; 2Pi 2:3

^u 16:19 Lom 1:8; 1Ko 14:20 ^v 16:20 Stt 3:15 ^w 16:21 Ap 16:1-2; 19:22; 20:4

^x 16:23-24 Ap 19:22; 1Ko 1:14 ^y 16:23-24 ņê lôkauk vi enaņ nena abô doho atu ba Pol hatô ma hêk denaņ. Abô êņ ma aêntêk: Yisu Kilisi anêņ wapôm êmô imbiņ mólô. Avanôņ.

^z 16:25 Lom 1:5; Ep 1:9; 3:5,9; Kol 1:26

Mavi êḡ intu hik auk loḡ kapô takatu ba bôk havuḡ i bô halêm yaiḡ.
²⁶Plopet bôk eto hathak auk loḡ kapô êḡ ma Wapômbêḡ atu ba hamô
lôkmala hatôm wak nômbêḡ intu sapêḡ hanaḡ ek auk loḡ kapô êḡ lêk
halêm yaiḡ ek avômalô pik lôkthô hatôm nênemimbiḡ ba nesopa. ²⁷Aêḡ
ba alalô nanêm athêḡ lôkmaḡḡiḡ êndêḡ Wapômbêḡ, yanida iyom intu
Wapômbêḡ lôkauk lôkthô anêḡ ôdôḡ hatôm wak nômbêḡ intu sapêḡ esak
Yisu Kilisi. Avanôḡ.

Kapya môn̄ atu ba Pol hato hi Kolin

Abô môn̄

Pol hato kapya êntêk hadên avômalô êvhaviñ anên̄ Kolin. Kolin ma malak bên̄ ba anên̄ avômalô ma hatôm 600,000. Avômalô Kolin ethak idum sek waliliñ bên̄ anôn̄ ba intu hathak abô Glik ma abô aêntêk, ‘Yahadum Kolin’, êñ ma abô loñ kapô te. Ma anên̄ ôdôn̄ nena, ‘Yahadum sek waliliñ’.

Pol hamô Epesus ma halañ nena avômalô êvhaviñ anên̄ Kolin ethak esopa kobom kambom takên̄ lôk evaki vose ba intu hato kapya êntêk hadên̄ thêlô. Ma Pol bôk hato kapya te hadên̄ thêlô ba thêlô vi miñ eyala katô ami ba intu hato kapya êntêk hadên̄ thêlô ek injik anên̄ abô êñ anên̄ ôdôn̄ thô êndên̄ i. Ma avômalô Kolin doho bôk enañ hik Pol liñ hathak abô doho halôk kapya te atu ba bôk eto hadên̄ yani ba intu hato iniñ kapya êñ viyañ. Ma hato ek embatho iniñ êvhaviñ loñ lôk hêv takatu ba bôk êv yak sa.

Hato kapya êntêk hadên̄ 55 AD la.

Abô môn̄

1 ¹Ya Pol ma Wapômbên̄ halam ya ba hadum ba ya habitak Yisu Kilisi anên̄ aposel hatôm anên̄ lahaviñ. Yai lôk ²alalôaniñ aiyañ Sostenes ato kapya êntêk ek môlô avômalô ôdôn̄ takatu ba ôêvhaviñ Wapômbên̄ anên̄ Kolin. Kilisi hadum ba thêlô ibitak matheñ ma halam i nena Wapômbên̄ anên̄ avômalô haviñ avômalô luvuluvu takatu ba elam alalôaniñ Anyô Bên̄ Yisu Kilisi anên̄ athên̄. Yani ma alalôaniñ Anyô Bên̄ ma thêlôn̄iñ haviñ.

³Wakamik Wapômbên̄ lôk Anyô Bên̄ Yisu Kilisi nênem̄ iniñ wapôm lôk labali êndên̄ môlô.

Pol hanañ lamavi hadên̄ Wapômbên̄

⁴Wapômbên̄ hêv anên̄ wapôm hadên̄ môlô hathak Yisu Kilisi. Ba intu yahanañ yaleñmavi lôbôlôn̄ hadên̄ yani hathak môlô. ⁵⁻⁶Yani lêk havatho Yisu anên̄ abô loñ lôklokwañ hamiñ môlô ba môlô ôêvhaviñ

ba Wapômbêj lêk hangasô nô mavi halôk môlô kapôlômim ba hayô siŋ hatôm auk mavi lôk abô mavi. ⁷Aêj ba môlô ma avômalô ôpôviŋ alalôaniŋ Anyô Bêj Yisu Kilisi anêj waklavôŋ endelêm ek injiki thô ba intu môlô miŋ ôêv yak hathak wapôm la ami. ⁸⁻⁹“Yani dalam môlô ek numbitak Nakaduŋ Yisu Kilisi, alalôaniŋ Anyô Bêj anêj avômalô môlô lôk malêla takatu ba hanaŋ ma hatôm indum. Ba intu yani tem embatho môlô loŋ endeba anêj daŋ ek miŋ môlônim abô la ênjêk êndêj alalôaniŋ Anyô Bêj Yisu Kilisi anêj waklavôŋ ami.

Avômalô êvhaviŋ êkôki

¹⁰⁻¹²^bAiyaŋ thêlô, Kaloe anêj avômalô doho enaŋ hadêj ya nena môlô intu ôkôkam ba tomtom onaŋ nena, “Yêlô ma Pol anêj” ma vi enaŋ nena, “Apolo anêj” ma vi enaŋ nena, “Sipas anêj” ma vi ma “Kilisi anêj”. Ba intu aiyaŋ thêlô, hathak Yisu Kilisi anêj athêj ma yaleŋ hik ya nena miŋ nombak am vose ami ek nobaloŋ auk lôk kapôlômim doŋtom iyom.

¹³Aisê. Hatôm nombak Kilisi vose ni nenanena e? Mena ik ya Pol hathak alovalaŋaŋsiŋ ek môlô e? Mena môlô uthik ŋaŋ hathak Pol anêj athêj e? ¹⁴“Yahathik Klispus lo Gaius iyom ma miŋ yahathik anyôla haviŋ ami ba intu yaleŋmavi anôj hadêj Wapômbêj ¹⁵ek môlô te miŋ hatôm enaŋ nena yahathik môlô hathak yenaŋ athêj ami. ¹⁶“Bôk yahathik Stepanas anêj avômalô doho. Ma injo betha bôk yahathik avômalô vi haviŋ la. ¹⁷Odaŋô! Kilisi hêv ya ba yahalêm ek yanaŋ Wapômbêj anêj Abô Mavi ma miŋ hêv ya ek yasik avômalô ami. Yahadô yambuliŋ Kilisi anêj alovalaŋaŋsiŋ imbitak êtôm nô m oyaŋ. Ba intu miŋ yahanaŋ anêj Abô Mavi êj ek yandôk thêlô leŋj êtôm ŋê lôk auk bêj ethak idum ami.

Ŋê lôk auk bêj miŋ hêv ya sa ami

¹⁸“Ma avômalô takatu ba esopa loŋôndê ŋama elañô abô hathak alovalaŋaŋsiŋ êj ba esoŋ nena abô molo. Ma doŋtom alalô takatu ba Wapômbêj hêv bulubiŋ ayala nena nô m êj ma Wapômbêj anêj lôklokwaŋ. ¹⁹“Hatôm bôk eto nena,

“Tem yambuliŋ ŋê lôk auk bêj iniŋ auk
ma tem yambak iniŋ auk takêj pesa ba imbitak êtôm nô m oyaŋ.”

Aisaia 29:14

²⁰“Ma ŋê lôk auk bêj lôk ŋê ethak lô m bêj lôk kêdôŋwaga takatu ba evaloŋ kapya auk bêj bôlôŋ êntêk, thêlô aisê? Wapômbêj hik thô nena auk bêj takêj habitak auk molo. ²¹“Wapômbêj ma anyô auk mavi ba

^a 1:8-9 1Te 3:13; 5:23; 5:24; 1Jon 1:3 ^b 1:10-12 Ap 18:24-28; 1Ko 3:4; Plp 2:2

^c 1:14 Ap 18:8; Lom 16:23 ^d 1:16 1Ko 16:15 ^e 1:18 Lom 1:16 ^f 1:19 Ais 29:14

^g 1:20 Jop 12:17; Ais 19:12; 33:18; 44:25 ^h 1:21 Mat 11:25

hadô ek avômalô neyala yani esak auk luvôniŋ. Aêŋ ba hawa abô molo ek nêŋ vi atu ba êvhaviŋ bulubiŋ. ²²Ma avômalô Israeŋ leŋiŋhaviŋ nêgê lavôniŋ ek nêŋemimbiŋ. Ma Glik êbôlêŋ auk lôŋ bêŋ ek nêŋemimbiŋ. ²³ⁱMa doŋtom yêlô ananŋ bêŋ nena Kilisi hama hathak alovalanŋsiŋ. Auk êŋ habuliŋ avômalô Israeŋ ba intu êpôlik. Ma nê loŋ buyanŋ elanô nena auk êŋ ma auk molo. ²⁴⁻²⁵^jWapômbêŋ anêŋ auk molo êŋ ma auk bêŋ ek nê pik iniŋ auk. Ma Wapômbêŋ anêŋ pulusik ma lôklokwanŋ bêŋ ek nê pik iniŋ. Ba intu avômalô Israeŋ lo Glik ma avômalô loŋ buyanŋ takatu ba Wapômbêŋ halam i ma eyala nena Kilisi ma Wapômbêŋ anêŋ lôklokwanŋ lôk anêŋ auk bêŋ.

²⁶^kAiyanŋ thêlô, môlô lemimimbi esak sêbôk atu ba elam môlô. Avômalô lôkthô miŋ êyê môlô bêŋ anôŋ nena nê lôk auk bêŋ mena anyô lôkmanŋiŋ mena anyô lôk athêŋ bêŋ te ami. Mi. ²⁷Wapômbêŋ hawa auk molo anêŋ pik ek nêŋ mama êndêŋ nê lôk auk bêŋ ma hawa nômkama pik takatu ba pulusikna ek nêŋ mama êndêŋ nê lôklokwanŋ. ²⁸Ŋê takatu ba avômalô êyê hatôm yavoyav lôk nôŋ ôvathek lôk nôŋ oyanŋ lomaloma pik êntêk intu yani halam ek nêŋ auk bôlônŋ êntêk vê esak, ²⁹^lek anyô late miŋ hatôm êmbôŋ imiŋ Wapômbêŋ ma ami. ³⁰^mMa môlô ma Wapômbêŋ da hadum ba lêk ômô haviŋ Yisu Kilisi. Yani habitak hatôm Wapômbêŋ anêŋ auk atu ba hêv ek nêŋ alalô sa ek nêŋ kambom vuli lôk hapole alalô vê hêk kambom anêŋ ba lêk abitak thêthônŋ lôk matheŋ hamiŋ Wapômbêŋ ma. ³¹Ba intu eto nena,

“Opalêla takatu ba êbôŋ ma nêmbôŋ esak Wapômbêŋ iyom.”

Jelemaia 9:24

Pol hêv auk hadêŋ avômalô Kolin

2 ¹Aiyanŋ thêlô, sêbôk atu ba yahayô ek môlô ma yahananŋ Wapômbêŋ anêŋ abô takatu ba hik thô hadêŋ ya ma miŋ yahananŋ abô mavi mena auk mavi hatôm nê lôk auk iniŋ ami. ²Mi anôŋ. Yahadum ek yanŋ abô esak Yisu Kilisi atu ba hama hathak alovalanŋsiŋ iyom. ³ⁿYahamô haviŋ môlô ma ya anyô vau lôk bômko ma yahalowaliŋ bêŋ anôŋ. ⁴^oMa doŋtom Lovak Matheŋ da hik anêŋ lôklokwanŋ thô ba yahananŋ abô ba miŋ yahananŋ hatôm nê lôk auk iniŋ abô ek yandôk môlô lemim ami ⁵ek môlô nôŋemimbiŋ Wapômbêŋ anêŋ lôkliŋyak ma miŋ nê lôk auk iniŋ abô ami.

Lovak Matheŋ hêv auk

⁶⁻⁷Ŋê talaŋ elanô yêlôaniŋ abô hatôm auk bêŋ. Sêbôk bôlada ma Wapômbêŋ havuŋ auk nêŋ alalô bulubiŋ ek indum ba alalô nambitak

ⁱ 1:23 Lom 9:32; 1Ko 2:14 ^j 1:24-25 Kol 2:3; 2Ko 13:4 ^k 1:26 Mat 11:25; Jem 2:5

^l 1:29 Ep 2:9 ^m 1:30 Jer 23:5-6 ⁿ 2:3 Ap 18:9; 2Ko 10:1 ^o 2:4 1Te 1:5

avômalô lôkmanjij. Ma yêlôaniņ auk êņ ma miņ hatôm nê bêņbêņ iniņ auk bôlôņ êntêk ami. Thêlô takêņ tem nênem yak. ⁸⁻⁹“Hatôm bôk eto hathak auk êņ nena,

“Wapômbêņ bôk hapesaņ nômka ma yôv
ek nêem ek avômalô takatu ba leņijhaviņ yani.

Ma doņtom maleņij miņ êyê nôm takêņ
lôk leņôndôņ miņ elañô abô takêņ ami.

Ba intu avômalô êthôņ nôm takêņ paliņ.”

Aisaia 64:4

Ŋê bêņbêņ bôlôņ êntêk miņ eyala auk êņ ami. Bôk neyala ma tem miņ nijik Anyô Bêņ Lôkmanjij êņ vônô esak a ami. ¹⁰⁻¹¹Alalôaniņ dahôlôņij da hayala alalôaniņ auk. Ma Wapômbêņ da anêņ dahô hayala anêņ aêņ iyom. Ba intu Lovak Matheņ hayala nômka ma lôkthô lôk hayê Wapômbêņ anêņ auk anôņ biņ ba lêk hik nômka ma lôkthô thô hadêņ alalô.

¹²Wapômbêņ hêv anêņ Lovak Matheņ êņ hadêņ alalô ek nayala anêņ wapôm takatu ba hêv hadêņ alalô. Ma miņ hêv auk pik ami. ¹³Auk takêņ ma Lovak Matheņ intu hêv hadêņ yêlô ba anaņ bêņ lôk adôņ avômalô takatu ba êmô haviņ Lovak Matheņ hathak anêņ auk. Anyôla miņ hadôņ yêlô ba anaņ abô êņ ami. ¹⁴Lovak Matheņ hêv avômalô sa ek neyala Wapômbêņ anêņ auk. Ba opalê atu ba miņ hawa Lovak Matheņ ami hasoņ nena auk êņ ma auk molo ba intu miņ hatôm ititiņ ba eyala auk takatu ba halêm anêņ Wapômbêņ anêņ Lovak Matheņ ami.

¹⁵⁻¹⁶ ^a“Ba opalê intu hayala Anyô Bêņ anêņ auk ba tem êndôņ yani? Mi.”

Aisaia 40:13

Ma ôpatu ba hawa Lovak Matheņ anêņ auk tem ititiņ nômka ma lôkthô. Ma ôpatu ba miņ hayala Anyô Bêņ anêņ auk ami tem miņ ititiniņ alalô takatu ba awa Lovak Matheņ anêņ auk ami. Aêņ ba alalô ma awa Kilisi da anêņ auk.

Avômalô Kolin evak i vose

3 ¹⁻²“Aiyaņ thêlô, sêbôk ma môlô osopa avômalô pik êntêk veņijgwam ba osopa Kilisi hatôm amena kasek ba miņ oañ nôm thekthekek ami. Ba intu yahêv sum hadêņ môlô ba miņ yahanaņ abô hatôm nê bôk ilumbak yôv iniņ abô ami. Ba êntêk unum sum denañ e? ³“Môlô othak udum hatôm nê pik ba môlô lemimdaņ lôk lemimņaņa ⁴“ma ôdôņ yaņ enañ nena, “Yêlô ma Pol anêņ” ma vi enañ, “Yêlô ma Apolo anêņ.” Êņ ma hathak uik unim auk thô nena môlô ma nê pik.

⁵“Aêņ ba ya Pol ma opalê? Ma Apolo ma opalê? Yai ma Anyô Bêņ anêņ nê ku iyom! Yani hêv anyô tomtom da iniņ ku ba hêv yaianiņ ba intu môlô bôk ôêvhaviņ yôv. ⁶“Yahavatho yaņvêk ma Apolo hathak hêv ŋañ

^p 2:8-9 Ais 64:4 ^q 2:15-16 Ais 40:13 ^r 3:1-2 Hib 5:12-13; 1Pi 2:2 ^s 3:3 1Ko 1:10-11
^t 3:4 1Ko 1:12 ^u 3:5 Ap 18:24 ^v 3:6 Ap 18:4-11,27-28

ma Wapômbêḅ da hadum ba yaḅvêk êḅ halumbak. ⁷Ba ôpatu ba havatho mena hêv ḅaḅ thai luvi ma nôḅ oyaḅ. Ma Wapômbêḅ iyom intu ba nôḅ avanôḅ. ⁸*Opalê atu ba havatho mena opalê atu ba hêv ḅaḅ, thai idum ku doḅtom ba tem neḅa vuli êtôm ida iniḅ ku atu idum.

⁹*Yai adum Wapômbêḅ anêḅ ku iyom haviḅ i ma môlô ma anêḅ unyak lôk anêḅ ku kapô. ¹⁰⁻¹¹†Wapômbêḅ hêv wapôm hadêḅ ya ba yahabitak anyô lôkmaḅḅiḅ ek yandav unyak. Ba yahalav landiḅ. Ma anyô vi etak pam thalôk lôk unyak vôn hayô hamô. Ma miḅ anyôla endav landiḅ yaḅda imbiḅ ami. Yisu Kilisi da intu landiḅ êḅ ba bôk hamiḅ yôv. Ba môlô ḅê ku tomtom noyabiḅ am katô ek nodav Wapômbêḅ anêḅ unyak êḅ. ¹²⁻¹³‡Waklavôḅ Idum Abô hayô ma tem injik ḅê ku takêḅ iniḅ ku sapêḅ êlêm yaiḅ. Ma atum tem esaḅ anyô tomtom iniḅ ku ek êḅḅê nena elav unyak êḅ mavi mena kambom. Ba intu uik siḅ hathak gol mena seleva mena valu mavi mena alokwaḅ kapi mena kamuḅ kondaḅ mena sesalik la, ma hêk môlôda. ¹⁴Ma opalêla takatu ba iniḅ ku elav unyak êḅ mavi ma tem neḅa vuli. ¹⁵Ma ôpatu ba atum hathaḅ anêḅ ku ma tem miḅ enḅa vuli ami. Ma doḅtom bulubiḅ hamô ba tem nêḅ ôpêḅ vê êḅḅêk atum.

Môlôda ma Wapômbêḅ anêḅ unyak

¹⁶“Môlô ma Wapômbêḅ anêḅ unyak matheḅ atu ba yanida hamô kapô. Oyala nôḅ êḅ mena mi? Ma Wapômbêḅ anêḅ Lovak Matheḅ hamô môlô kapôlômim. ¹⁷Môlô ma Wapômbêḅ anêḅ unyak matheḅ atu ba yanida hamô kapô ba intu loḅ êḅ ma matheḅ! Ma ôpatu ba habuliḅ unyak matheḅ êḅ ma tem Wapômbêḅ imbuliḅ ôpêḅ aêḅ iyom.

Miḅ nobam anyô vi ami

¹⁸Miḅ môlô nosau am ami! Môlô lemimhabi nena môlô ma ḅê lôk auk bêḅ hatôm ḅê lôk luvôḅiḅ bôlôḅ êḅtêk, êḅ ma notak. Ma noḅa alovalaḅaḅsiḅ anêḅ auk molo ek numbitak anyô lôk auk mavi. ¹⁹Auk pik êḅtêk ma auk molo hêk Wapômbêḅ ma hatôm eto nena,

“Yani havalôḅ ḅê lôk auk bêḅ hathak thêlôda iniḅ auk ba êv yak.”

Jop 5:13

²⁰Ma abô yaḅ hanaḅ nena,

“Anyô Bêḅ hayala nena ḅê lôk auk bêḅ iniḅ auk ma anôḅ mi.”

Kapya Yeḅ 94:11

²¹Aêḅ ba miḅ nobam anyô te êḅmôḅ ek vi ami. Thêlô sapêḅ ma ḅê ku ek nêḅnêḅ môlô sa iyom. ²²Pol lo Apolo ma Sipas lôk pik êḅtêk ma lôk mala lo ḅama ma lêk lo embeḅ yam ma nôḅkama lôk avômalô ma nôḅ takêḅ ma môlônim iyom. ²³Ma môlô ma Kilisi anêḅ ma Kilisi ma Wapômbêḅ anêḅ.

* 3:8 Mat 16:27 * 3:9 Ep 2:20-22 † 3:10-11 Ais 28:16; 1Pi 2:4-6 ‡ 3:12-13 1Ko 4:5

§ 3:16 1Ko 6:19; 2Ko 6:16

Kilisi anêḡ aposel

4 ¹Aêḡ ba avômalô sapêḡ nêḡê yêlô nena Yisu Kilisi anêḡ ḡê ku oyaḡ iyom ek ayabiḡ Wapômbêḡ anêḡ abô loḡ kapô atu ba hik thô hadêḡ anêḡ avômalô. ²^bAêḡ ba intu nayabiḡ ku êḡ mavi êtôm anyô hamôḡ ek ku. ³⁻⁴Yakapôlôḡ miḡ hanaḡ ya bêḡ nena yahadum Wapômbêḡ anêḡ ku tomberḡ ami. Aêḡ ba môlô otha ya mena owa ya hi loḡ idum abô êḡ ma nôḡm oyaḡ. Ma yenaḡ auk miḡ hatôm ami. Aêḡ ba miḡ yahathô yada ba yahaya ami. Anyô Bêḡ da intu tem ititiniḡ ya. ⁵^cWaklavôḡ Anyô Bêḡ endelêḡ ma tem imbi anêḡ deda êyô êḡjêk nôḡmkama takatu ba havuḡji hêk loḡ momaḡiniḡ kapô ba injik avômalô iniḡ auk takatu ba hêk kapôlôḡniḡ thô. Ma wak êḡ ma tomtom tem neja iniḡ leḡḡmavi êḡjêk Wapômbêḡ. Aêḡ ba miḡ nosa avômalô vi iniḡ ku ami.

Avômalô Kolin thêlôda ebam i

⁶^dAiyaḡ thêlô, bôk yahanaḡ hathak yai lôk Apolo ek nêḡm môlô sa ek lemimimbi abô êntêk “Nosopa abô balabuḡ atu ba eto,” nena miḡ nobam anyôla êḡmôḡ ek vi ami. ⁷^eMa opalê hatak môlô ba ubitak anyô bêḡ? Môlôda unim lôklokwaḡ ba owa auk e? Mi! Wapôm takêḡ intu hêv hadêḡ môlô. Ma aisê ka obam amda?

⁸Môlô lêk ubitak ôyô uḡlôv yôv e? Ma môlô lêk ḡê lôkmaḡiḡ e? Mena môlô lêk hatôm kiḡ e? Kikaknena! Alalô ḡê lôk iviyaḡ ba lêk môlô ubitak kiḡ ma tem yêlô aêḡ iyom! ⁹Nôḡḡô! Wapômbêḡ hatak yêlô aposel hatôm ḡê oyaḡ ba amiḡ piklêvôḡ ma avômalô lôk aḡela ititiḡ yêlô hatôm ḡê kambom takatu ba enaḡ nena, “Uḡḡwik thêlô vônô.” ¹⁰Yêlô ma ḡê auk molo hathak Kilisi e? Ma môlô ḡê lôk auk bêḡ hathak Kilisi e? Ma yêlô ḡê vau ma môlô ḡê lôkliḡyak e? Môlô ḡê lôk athêḡ bêḡ ma yêlô ḡê athêḡ mi e? ¹¹^fSêbôk aleba lêk ma yêlô ama kisi lôk athakmuniḡ ma ik nôḡmkama titip lôk ik yêlô ba epam mayaliv ba yêlôaniḡ malak namô mi. ¹²^gMa adum ku hathak baheḡḡiḡ aleba yêlô lêk vau. Enaḡ ek nimbuliḡ yêlô, êḡ ma yêlô êv leḡḡmavi iyom. Iḡiti yêlô ba êv vovaḡ, êḡ ma yêlô amiḡ leḡvidôḡ. ¹³Enaḡ abômapopak hathak yêlô ma yêlô anaḡ vijaḡ lôk labali mavi. Wak nôḡmbêḡ intu sapêḡ ma yêlô hatôm matiḡyak pik lôk nôḡm ôvpalê.

Pol lahaviḡ avômalô Kolin nesopa yani

¹⁴Môlô ma yenaḡ avômena takatu ba yaleḡhaviḡ ba intu yahadôḡ môlô. Ma miḡ yahato nôḡm takêntêk ek indum môlô mama ami. ¹⁵^hḡê êvhaviḡ bêḡ anôḡ ethak eyabiḡ môlô, ma doḡtom lemambô doḡtom

^b 4:2 Luk 12:42 ^c 4:5 1Ko 3:8 ^d 4:6 Lom 12:3 ^e 4:7 Lom 12:6 ^f 4:11 2Ko 11:23-27
^g 4:12 Mat 5:44; 2Te 3:8 ^h 4:15 Gal 4:19

iyom. Yada bôk yahanaŋ Wapômbêŋ anêŋ Abô Mavi hadêŋ môlô hatôm yahavathu môlô ba môlô ubitak Yisu Kilisi anêŋ avômalô. ¹⁶ Aêŋ ba yalen hik ya nena nosopa yaveŋgwam. ¹⁷ Ba intu yahêv Timoti hathôk ek nêŋ môlô sa. Yani ma anyô ku anôŋ lôk yenaŋ okna atu ba hasopa Anyô Bêŋ ba yalenhaviŋ yani. Ma tem injik môlônim auk liŋ esak yenaŋ bôk lo loŋ atu ba hathak Yisu Kilisi ma yahadôŋ avômalô êvhaviŋ takatu ba êmô luvuluvu hathak. ¹⁸ Môlô doho osoŋ nena tem miŋ yasôk esak loŋbô ami ba intu môlô lemimôndôŋ kôtôŋ. ¹⁹⁻²⁰ *Nodaŋô katô! Wapômbêŋ anêŋ avômalô miŋ enaŋ hathak abô oyaŋ ami. Mi. Lovak Matheŋ hêv lôkliŋyak ba idum Wapômbêŋ anêŋ lahaviŋ. Anyô Bêŋ lahaviŋ ma tem yasôk ketheŋ ek yaŋgê nena avômalô takêŋ bôk ewa lôklokwaŋ êŋ mena mi e? ²¹ Lemimhabi aisê? Yasôk ek yambali môlô ek noja auk mena yasôk êtôm anyô yaô ek yanaŋ abô labalina?

Nutiŋ nê sek êndôk kamuŋ

5 ¹Yahalaŋô nena môlô avômalô dêvhaviŋ te hadum sek haviŋ lambô yanavi lukmuk lôbôlôŋ. Ma doŋtom nê daluk miŋ ethak idum aêŋ ami. ² Aisê ka môlô ôbô am? Lemiminjikam ba nutiŋ ôpêŋ êndôk kamuŋ! ³ ^mYa miŋ yahamô haviŋ môlô ami. Mi. Ma doŋtom yakapôlôŋ hamô haviŋ môlô hatôm lêk yahamô haviŋ môlô. Ma lêk yahanaŋ ôpatu ba bôk hadum kambom êŋ bêŋ yôv hathak Yisu Kilisi anêŋ athêŋ. ⁴ Aêŋ ba othak doŋtom, êŋ ma yakapôlôŋ lêk hamô haviŋ môlô. Ma alalôaniŋ Anyô Bêŋ Yisu anêŋ lôkliŋyak lêk hamô haviŋ. ⁵ ⁿBa nônêŋ ôpêŋ êndêŋ Ŋgôk Bêŋ ek imbuliŋ ôpêŋ anêŋ auk ek Anyô Bêŋ anêŋ Waklavôŋ Nindum Abô ma tem yani enja bulubiŋ.

⁶ ^{môlô} ôbô am ma miŋ mavi ami. Lôk miŋ oyala nena yis doktena iyom hatôm êndôk polom bêŋ anôŋ kapô ba isiŋ bêŋ ami e? ⁷ ^{sêbôk} ma avômalô Isael ethak ik boksipsip nakaduŋ te ek leŋiŋhabi Waklavôŋ Hale ba Hi. Ma alalôaniŋ boksipsip nakaduŋ Waklavôŋ Hale ba Hi intu Yisu. Kilisi hama ek môlô ba intu lêk ubitak ôtôm polom lukmuk atu ba yis mi. Aêŋ ba nômbi unim kambom ni êtôm avômalô Isael ethak ibi yis bô hi ek leŋiŋhabi Waklavôŋ Hale ba Hi. ⁸ ⁿBa intu alalô leŋiŋimbi Waklavôŋ Hale ba Hi wak nômbêŋ intu sapêŋ ma nambitak êtôm polom atu ba anêŋ yis mi. Polom êŋ ma nôŋ anôŋ ba anêŋ lelaik mi. Ma yis bô atu êŋ ma adum kambom lo miŋ asopa Wapômbêŋ ami. Ba intu nabi ni.

⁹ ^{bôk} yahato yenaŋ kapya hadêŋ môlô ek miŋ nômô imbiŋ nê takatu ba idum sek lomaloma ami. ¹⁰ Ma doŋtom miŋ yahanaŋ hathak avômalô pik êntêk ba idum sek lomaloma lo nê esau avômalô ba ewa iniŋ nômkama vani lôk nê paloŋ ma nê esopa ŋgôk ami. Mi. Ŋê takêŋ ma êmô pik haviŋ

ⁱ 4:16 Plp 3:17 ^j 4:17 Ap 19:22 ^k 4:19-20 1Ko 2:4 ^l 5:1 Wkp 18:7-8; Lo 22:30

^m 5:3 Kol 2:5 ⁿ 5:5 1Ti 1:20 ^o 5:6 Gal 5:9 ^p 5:7 Ais 53:7; 1Pi 1:19 ^q 5:8 Lo 16:3

alalô ba natak i aisê? ¹¹Yenaŋ abô anêŋ ôdôŋ ma aêntêk. Ôpatu ba hanaŋ nena, “Yahêvhaviŋ Wapômbêŋ” ma doŋtom hadum sek lomaloma mena hadum palon mena hêv yeŋ hadêŋ ŋgôk mena hanaŋ abôma mena hanum waiŋ ba molo mena hawa vani. Anyô anêŋ aêŋ miŋ nonŋwanŋ nômu lo ômô imbiŋ yani ami. Dôlôk!

¹²Nosa ŋê takatu ba êmô avômalô êvhaviŋ kapô iyom. Ma miŋ nosa ôpatu ba miŋ alalôaniŋ te ami. Ku êŋ ma miŋ bôk êv hadêŋ alalô ami. ¹³Aêŋ ba Wapômbêŋ tem indum abô ek ŋê daluk. Ba intu ŋê takatu ba indum kambom ma

“Nônêm i vê ênjêk môlô.”

Lo 17:7

Kobom nepesaŋ malaiŋ

6 ¹Aisê ka môlô doho lemimmaniŋ hathak môlô doho ma othak u ŋê daluk iniŋ loŋ idum abô? Yahasonŋ kambom hathak môlô uik kobom êŋ liliŋ! ²Môlô oyala nena Waklavôŋ Idum Abô ma ŋê matheŋ tem nedaŋô ŋê daluk iniŋ abô. Môlô ŋê auk pulusik ba miŋ hatôm nepesaŋ malaiŋ pik lomaloma ami e? ³Nodaŋô! Tem alalô nadaŋô aŋela iniŋ idum abô. Aêŋ ba malaiŋ pik lôkthô ma yaôna ek alalô nepesaŋ. ⁴⁻⁶Môlô te miŋ anyô lôk auk bêŋ hatôm epesaŋ abô imbiŋ avômalô êvhaviŋ vi ami e? Ma ŋê êvhaviŋ yaŋ lamaniŋ hathak yaŋ ma môlô olam ŋê daluk ek nepesaŋ abô êŋ eka? Ijê daluk elanô ma môlô miŋ mama ami e? Aêŋ ba môlônim malaiŋ lomaloma hamô ma môlônim anyô bêŋ la miŋ hamô ami, ma nodam môlônim anyô hêvhaviŋ takatu ba athêŋ mi ek nedaŋô abô êŋ. Ma miŋ nodam ŋê daluk ami.

⁷Dô! Hu ek undum abô, êŋ ma hik thô nena lêk hôêv yak yôv. Ma anyôla habuliŋ o mena hasau o la ma ômô yaô. ⁸Ma doŋtom môlôda intu udum tombeŋ êŋ ba osau môlôviyaŋ ba ubuliŋ i hamô ŋê daluk iniŋ loŋ idum abô.

⁹“Avômalô takatu ba idum kambom tem nêmu imbiŋ Wapômbêŋ êmu loŋ atu ba yani hayabiŋ, e? Mi anôŋ. Noyabiŋ am. Avômalô takatu ba idum sek lomaloma lôk êv yeŋ hadêŋ ŋgôk ma idum sek haviŋ anyô yaŋ yanavi lôk anyô da idum i lôk avi da idum i ma ¹⁰vani lo palon ma inum waiŋ ba elo molo lôk enaŋ abôma ma esau avômalô ba ewa iniŋ nômkama vani. Ijê takêŋ miŋ hatôm nêmu Wapômbêŋ anêŋ loŋ lôkliŋyak ami. ¹¹“Sêbôk ma môlô vi udum kambom takêŋ haviŋ. Ma doŋtom Wapômbêŋ hathik môlô ba ubitak matheŋ lôk thêthônŋ hathak Anyô Bêŋ Yisu Kilisi anêŋ athêŋ lôk alalôaniŋ Wapômbêŋ anêŋ Lovak Matheŋ.

¹ 5:11 2Te 3:6; Tit 3:10 ² 5:13 Lo 13:5; 17:7 ³ 6:2 ALK 20:4 ⁴ 6:9-10 Gal 5:19-21;
Ep 5:5; ALK 22:15 ⁵ 6:11 Tit 3:3-7

Alalôaniŋ leŋviŋkupik ma Lovak Matheŋ anêŋ unyak

¹² *Môlô onaŋ nena, “Balabuŋ te miŋ havalonŋ ya lonŋ ami. Ba malêla takatu ba yaleŋhaviŋ yandum ma ya hatôm.” Ma doŋtom ya Pol yahananŋ nena auk takêŋ tem miŋ nêŋ ya sa ami ba yahadô nômlate eyabiŋ ya. ¹³ *Môlô onaŋ nena, “Nôm eyaŋ hêv leŋsoam sa ma leŋsoam hêv nôŋ eyaŋ sa. Ma thai luvi ma nôŋ pik iyom ba Wapômbêŋ tem nêŋ vê.” Ma môlô osoŋ nena sek waliliŋ ma nôŋ oyaŋ hatôm nôŋ eyaŋ lôk leŋsoam e? Ma yahananŋ nena kupik ma Anyô Bêŋ anêŋ ek indum anêŋ ku. Aêŋ ba kupik lôk sek miŋ ethak doŋtom ami. ¹⁴ *Wapômbêŋ da anêŋ lôkliŋyak hik Anyô Bêŋ liŋ ba tem injik alalô liŋ aêŋ iyom. ¹⁵⁻¹⁷ *Môlônim lemvimkupik sapêŋ ma hatôm Kilisi da anêŋ liŋkupik bute. Môlô ôthôn auk êŋ e? Ma ôpatu ba hathak doŋtom haviŋ Anyô Bêŋ thai iniŋ dahôlônŋŋ habitak doŋtom. Ma Wapômbêŋ anêŋ abô bute hanaŋ nena,

“Thai tem nimbitak êtôm kupik doŋtom.”

Môŋ Anôŋ 2:24

Aêŋ ba anyô te hathak doŋtom haviŋ avi sek te, êŋ ma thai lêk ibitak kupik doŋtom. Ma naja Kilisi anêŋ liŋkupik bute ba nanêŋ êndêŋ avi sek e? Mi anôŋ!

¹⁸ Nôsôv ek sek waliliŋ. Kambom takatu ba avômalô ethak idum ba vi ma hêk kupik viyaiŋ. Ma opalê atu ba hadum sek waliliŋ êŋ ma yanida habuliŋ anêŋ liŋkupik ba hadum sek hathak. ¹⁹⁻²⁰ *Môlô lemvimkupik ma Lovak Matheŋ anêŋ unyak matheŋ atu ba hamô kapô ba Wapômbêŋ da hêv hadêŋ alalô. Avanônŋ e? Ma hêv alalô vuli ba miŋ o anyô bêŋ ek oyabiŋ oda ami. Ba intu ômbô Wapômbêŋ esak lemvimkupik.

Abô hathak ewa i

7 ¹ Yahato môlônim abô viyaŋ nena mavi ek nôŋ daluk ma miŋ noja avi ami. ² Ma doŋtom avômalô ethak idum sek waliliŋ. Aêŋ ba mavi ek ŋê ewa i, anyô ênjêk imbiŋ yanavi ma avi ênjêk imbiŋ yamalô. ³ Ma anyô lahaŋŋ ênjêk imbiŋ yanavi êŋ ma yanavi miŋ embasiŋ i ami. Ma yanavi lahaŋŋ ênjêk imbiŋ yamalô ma yamalô indum aêŋ iyom ek malê nena ŋê lôk vênŋ iniŋ viyaŋ hêk. ⁴ Avi miŋ hayabiŋ yanida liŋkupik ami. Mi. Anyô hayabiŋ. Ma anyô miŋ hayabiŋ yanida liŋkupik ami. Mi. Avi hayabiŋ. ⁵ Ba intu ovasiŋ am, êŋ ma hatôm udum vani! Anyô hadum ek eteŋ mek ma miŋ bônônŋ ami. Enaŋ êndêŋ yanavi. Ma avi hadum ek eteŋ mek ma miŋ bônônŋ ami. Enaŋ bêŋ êndêŋ yamalô ba thai nêndôk am. Êŋ ma netak iniŋ êk haviŋ i êtôm wak vithê. Ma mek anêŋ daŋ ma nêjêk esak lonbô ek Sadaŋ miŋ hatôm enja iniŋ thethaŋak ek êndôk thai leŋŋ

* 6:12 1Ko 10:23 * 6:13 1Te 4:3-5 * 6:14 Lom 8:11; 1Ko 15:20; 2Ko 4:14

‡ 6:15-17 Mat 19:5; Jon 17:21-23; Lom 8:9-11; Ep 5:30 * 6:19-20 1Ko 7:23; 1Pi 1:18-19

ami. ⁶ Miŋ yahavak balabuŋ te ek avi lo anyô miŋ nêjêk imbiŋ i wak la ami. Mi. Yahanaj ek yanêm môle nim auk sa iyom. ⁷ Yada ma anyô muk ba yalerhaviŋ anyô lôkthô nimitak êtôm yada. Ma doŋtom anyô tomtom da ewa iniŋ wapôm lomaloma halêm anêŋ Wapômbêŋ. Aêŋ ba nô m takatu ba Wapômbêŋ habi sam ma yaŋda yaŋda.

⁸ Abô êntêk ba tem yanaŋ ma hathak aluŋ lo avi tôp. Mavi ek thêlô nê môle daluk êtôm ya. ⁹ ^b Thethaŋak miŋ êmbôk môle êtôm atum hathaŋ ami, êŋ ma mavi anôŋ. Aêŋ ba anyô te miŋ hatôm ipuki loŋ ami, êŋ ma enja avi.

¹⁰ ^c Yahanaj abô êntêk ek avômalô ewa i. Avi te miŋ hatôm êndô yamalô ami. Abô êntêk ma Anyô Bêŋ anêŋ abô balabuŋ ma miŋ yenaŋ abô ami. ¹¹ Avi hadô yamalô êŋ ma epesaŋ abô imbiŋ yamalô ma miŋ enja anyô yaŋ ami. Ma anyô aêŋ iyom.

¹²⁻¹³ Yahanaj abô êntêk ek avômalô takatu ba ewa i ba yaŋ miŋ hêvhaviŋ Wapômbêŋ ami. Ba anyô te hawa avi te ba miŋ hêvhaviŋ Wapômbêŋ ami ma doŋtom lahaviŋ ê môle imbiŋ yani, ma miŋ êndô avi êŋ ami. Ma avi te hawa anyô te ba miŋ hêvhaviŋ Wapômbêŋ ami ma doŋtom lahaviŋ ê môle imbiŋ yani, ma miŋ êndô ôpêŋ ami. Êntêk ma yenaŋ auk iyom. Ma miŋ Anyô Bêŋ anêŋ abô balabuŋ te ami. ¹⁴ Anyô te hawa avi atu miŋ hêvhaviŋ ami, êŋ ma anyô anêŋ hêvhaviŋ hatôm nê môle avi êŋ lôk nali sa ba nimitak êtôm nô môle mabuŋ hêk Wapômbêŋ ma. Ma avi hawa anyô atu ba miŋ hêvhaviŋ ami ma aêŋ iyom. Ma mi, êŋ ma tem Wapômbêŋ ênjê nali takêŋ nena lelaik. Aêŋ ba miŋ ôndô vônim atu ba anêŋ hêvhaviŋ mi ami.

¹⁵ ^d Ma howa avi atu ba miŋ hêvhaviŋ Wapômbêŋ ami ba hadum ek êndô o, êŋ ma otak yani ek ni. Ma howa anyô atu ba miŋ hêvhaviŋ Wapômbêŋ ami ba hadum ek êndô o, êŋ ma otak yani ek ni aêŋ iyom. Tem miŋ undum abô esak nô môle êŋ ami. Wapômbêŋ halam alalô hathak kobom namô maliŋyaô imbiŋ i. ¹⁶ ^e Ba injo. Yanavi tem nê môle yamalô sa ek imbitak anyô hêvhaviŋ mena yamalô nê môle yanavi sa ek imbitak avi hêvhaviŋ la.

Alalô namô êtôm lôkmala atu ba Wapômbêŋ lahaviŋ alalô namô

¹⁷ Hô môle aisê ba Wapômbêŋ halam o ma ô môle aêŋ. Êŋ ma hatôm Anyô Bêŋ anêŋ wapôm atu ba hik sam hadêŋ môle tomtom. Abô balabuŋ êntêk ma yahêv hadêŋ nê hêvhaviŋ lodôŋlodôŋ lôkthô. ¹⁸ Ôpatu ba bôk engothe anêŋ kupik ba Wapômbêŋ halam yani ma ê môle aêŋ. Ma miŋ nepesaŋ anêŋ kupik esak loŋbô ami. Ma ôpatu ba miŋ engothe anêŋ kupik ami ba Wapômbêŋ halam yani ma ê môle aêŋ iyom. Ma miŋ engothe anêŋ kupik vê ami. ¹⁹ ^f Engothe kupik lôk miŋ engothe kupik ami, nô môle ju êŋ

^b 7:9 1Ti 5:14 ^c 7:10 Mat 5:32 ^d 7:15 Lom 14:19 ^e 7:16 1Pi 3:1 ^f 7:19 Lom 2:25; Gal 5:6; 6:15

ma nôm oyaŋ. Ma nôm bêŋ ma nesopa Wapômbêŋ anêŋ abô. ²⁰Engothe anêm kupik mena engothe ami mena ewa avi mena miŋ ewa avi ami ba Wapômbêŋ halam o, ma ômô aêŋ. ²¹Ma o atu ba anêm alaŋ hamô ba Wapômbêŋ halam o ma miŋ lemmalaiŋ andô. Ma doŋtom loŋondê la hêk ek otak anêm alaŋ anêŋ ku, êŋ ma undum aêŋ. ²²ªBa nê takatu ba iniŋ alaŋ hamô aleba Anyô Bêŋ halam i ma hatôm Anyô Bêŋ hapole iniŋ yak vê. Ma aêŋ iyom nê takatu ba miŋ êmô alaŋ la vibiniŋ ami aleba Anyô Bêŋ halam i ma Kilisi lêk habitak iniŋ alaŋ. ²³Wapômbêŋ bôk hêv mólô vuli hathak vuli bêŋ ba miŋ anyôla habitak mólônim alaŋ ami ba intu leminjikam esak auk pik takêŋ ami. ²⁴Aiyaŋ thêlô, mólô tomtom nômô êtôm aêsêbôk ba Wapômbêŋ halam mólô. Mólô owa am mena miŋ owa am ami mena engothe kupik mena miŋ engothe kupik ami lôk nê iniŋ alaŋ hamô mena iniŋ alaŋ mi, nômô aêŋ iyom ba nosopa Wapômbêŋ.

Pol hêv abô hadêŋ avômalô muk

²⁵Anyô Bêŋ lahiki hathak ya ba intu yenaŋ abô ma avanôŋ ek mólô nônemimbiŋ. Êntêk ma yenaŋ auk hathak avômalô muk ma miŋ Anyô Bêŋ anêŋ abô balabuŋ ami. ²⁶Lêk ma malaiŋ lomaloma habitak. Aêŋ ba nômô êtôm avômalô muk ma tem nômô mavi. ²⁷Ôpatu ba lêk epesaŋ anêŋ abô ek enja avi ma miŋ êndô ami. Ma mólô takatu ba avi mi miŋ nômbôlêm avi ami. ²⁸Ma howa avi, ma miŋ hudum kambom ami. Ma avi muk te hawa anyô, ma miŋ hadum kambom ami. Ma doŋtom mólô takatu ba owa am tem nôpôm malaiŋ lomaloma êmô pik êntêk ba intu yahavatho mólô loŋ ek miŋ malaiŋ takêŋ êpôm mólô ami.

²⁹⁻³¹^hYenaŋ abô anêŋ ôdôŋ nena pik êntêk tem êmô sawa bidoŋ iyom ba anêŋ auk lôk anêŋ nômkama lôkthô lêk idum ek nema. Ba opalê atu ba hawa avi, êŋ ma nôm mavi. Ma doŋtom lelimbi nena ewa i tem miŋ êmô wak nômbêŋ intu sapêŋ ami. Ma opalê atu ba lamalaiŋ miŋ undum ba malaiŋ êŋ eyabiŋ anêm auk ami. Ma nôm mavi miŋ eyabiŋ anêm auk ami. O atu ba hôêv vuli nômkama lomaloma miŋ nôŋgwêk lêlê esak nôm takêŋ ami. Nômkama pik nômbêŋ êŋ ma nôm mavi anôŋ. Ma doŋtom miŋ nôŋgô êtôm nômbêŋ ênjêk anêm auk ami.

³²Yaleŋhaviŋ nena leŋhiki lomaloma miŋ embalon mólô loŋ ami. Anyô muk lahiki hathak Anyô Bêŋ anêŋ ku ek indum Anyô Bêŋ lamavi. ³³Ma doŋtom anyô lôk avi lahiki hathak nômkama pik ek batu indum yanavi lamavi. ³⁴Ba intu yani lahiki hathak yanavi ma Anyô Bêŋ haviŋ. Ma avi tôp lôk avi muk ethak leŋhiki hathak Anyô Bêŋ anêŋ ku. Iniŋ auk nena nênem dahôlôŋiŋ lôk leŋviŋkupik êndêŋ Anyô Bêŋ. Ma doŋtom avi lôk anyô lahiki hathak nômkama pik ek indum yamalô lamavi. ³⁵Yahanaŋ abô takêntêk ek nê mólô sa ma miŋ nê malaiŋ êndêŋ mólô ami

ª 7:22 Plm 16; 1Pi 2:16 ^h 7:29-31 1Jon 2:17

ek mólô nômô thêthôŋ ma miŋ nômla embalon mólô loŋ ami ek mólô nônêm kapólômim lôkthô êndêŋ Anyô Bêŋ. Ma miŋ yahanan ek êtôm yak embalon mólô loŋ ami.

³⁶Ma ôpatu ba hapesan abô yôv ek enja avi muk te ba anêŋ thethanak hadum ek imbuliŋ avi êŋ ma ôpêŋ enja avi êŋ. Yani miŋ hadum kambom ami. ³⁷Ma ôpatu ba hapesan yanida anêŋ auk ma miŋ hasopa anyôla anêŋ auk ami ba hasopa anêŋ lahaviŋ iyom nena hadô enja avi muk, ôpêŋ hadum nôm mavi haviŋ. ³⁸Aêŋ ba ôpatu ba hawa avi muk hadum nôm mavi. Ma ôpatu ba hadô enja avi êŋ ma anêŋ malaiŋ ma yaô ba intu hadum nôm mavi anôŋ.

³⁹ⁱAvi atu ba hawa anyô ba yamalô hamô lôkmala denan ma hatôm ibutiŋ thai loŋ endeba anyô ema am. Êŋ ma hatôm enja anyô yan atu ba hasopa Anyô Bêŋ esak loŋbô êtôm yanida anêŋ lahaviŋ. ⁴⁰Yenan auk nena yani êmô daluk ma tem yani lamavi bêŋ anôŋ. Ma Wapômbêŋ anêŋ Lovak Matheŋ hamô haviŋ ya ba intu ya anyô lôk auk hatôm mólô.

Ŋgôkba anêŋ nôm lôk ya

8 ¹Yahanan abô êntêk hathak ŋgôkba anêŋ nôm lôk ya.^k Mólô onan nena, “Alalô lôkthô ma ŋê lôkauk.” Mólônim auk êŋ hadum ba mólô ôyê am daŋ ba ubuliŋ avômalô êvhaviŋ vi. Ma mólô lemimhaviŋ avômalô takêŋ, êŋ ma tem nônêm i sa. ²ⁱMólô osoŋ nena mólô oyala nômkama lôkthô e? Mi. Mólô ôthôŋ auk anôŋ paliŋ! ³Opalê atu ba lahaviŋ Wapômbêŋ ma Wapômbêŋ hayala yani.

⁴^mYenan auk hathak eyan ŋgôkba iniŋ nôm ma aêntêk. Alalô ayala nena Wapômbêŋ ma doŋtom iyom. Ma ŋgôkba takatu avômalô êv yeŋ hathak miŋ Wapômbêŋ anôŋ ami. ⁵Avômalô elam nôm lomaloma nena iniŋ ŋgôkba lo iniŋ anyô bêŋ. Aêŋ ba nôm takêŋ hatôm iniŋ wapômbêŋ lo anyô bêŋ. ⁶ⁿMa doŋtom alalô ayala nena Wakamik Wapômbêŋ yani iyom intu Wapômbêŋ ba hapesan nômkama lôkthô ba alalô abitak ek nandum anêŋ ku. Ma Yisu Kilisi yani iyom intu Anyô Bêŋ anôŋ ba Wapômbêŋ hapesan nômkama lôkthô hathak yani. Ma Yisu êŋ hadum ba alalô abitak Wapômbêŋ anêŋ avômalô.

⁷Ma avômalô doho miŋ leŋiŋhabi auk takêŋ hêk kapólôŋiŋ ami. Sêbôk ma thêlô eŋgabôm ŋgôkba anêŋ nôm ma lêk êdô ba esopa Wapômbêŋ. Ma doŋtom eyan ŋgôkba anêŋ nôm ma hatôm esopa ŋgôkba hathak loŋbô. Thêlôŋiŋ auk ma pulusikna ba intu leŋiŋmalaiŋ. ⁸Avômalô takatu ba leŋiŋ malaiŋ hathak nôm êŋ ba miŋ eyan ami ma Wapômbêŋ miŋ

ⁱ 7:39 Lom 7:2-3 ^j 8:1 Ap 15:29 ^k 8:1 Avômalô Kolin ethak êbôk nôm ek êv da hadêŋ ŋgôk. Ma ŋê êvhaviŋ leŋhaviŋ nejan nôm takêŋ. Thêlôŋiŋ auk aêntêk nena êŋ ma miŋ wapômbêŋ anôŋ ami ba intu thêlô hatôm nejan. Aêŋ ba thêlô eto kapya hadêŋ Pol ek nedaŋo anêŋ auk. ^l 8:2 Gal 6:3 ^m 8:4 Lo 4:39; 6:4; Gal 4:8 ⁿ 8:6 Ep 4:5,6

hatatale i ami. Ma mólô avômalô takatu ba oañ nôm lomaloma ma Wapômbêñ miñ habam mólô ami. Aêñ ba oañ mena ôdô ma nôm oyañ hêk Wapômbêñ ma.

⁹Aêñ ba o anyô hôêvhaviñ lôklokwañ, oyabiñ o! Anêm malaiñ mi ek noñgwañ ngôkba anêñ nôm ba hoañ êñ ma miñ oñañ êndêñ avômalô takatu ba auk pulusik ek nindum aêñ ami êña tem indum thêlô nêñem yak. ¹⁰Hu malakba ba hoañ ngôkba anêñ nôm ma anyôla lamalaiñ hathak nôm êñ te hayê hoañ, hosonj nena hôêv yani sa ba tem eyala nena nôm êñ ma nôm oyañ e? ¹¹PÊñ ma hubuliñ yani ek endeni anêñ kobom bô esak loñbô ba anêm auk êñ habuliñ anyô hêvhaviñ pulusik atu ba Yisu hama ek nêm yani sa. ¹²Anyô te anêñ auk pulusik ba hubuliñ yani êñ ma hudum kambom hathak Kilisi. ¹³Ba intu yahañ nôm êñ ba habuliñ yenañ aiyañ ba hadum kambom êñ ma tem miñ yañgañ alim esak loñbô ami. Yakô yandum ba yenañ aiyañ nêm yak.

Pol hadô vuli

9 ¹Odañ! Abô balabuñ lomaloma miñ havalonj ya loñ ami! Ma bôk yahayê Yisu alalôaniñ Anyô Bêñ yôv! Ya ma aposel ba yada yenañ ku lôk Wapômbêñ anêñ lôklokwañ hadum ba intu mólô ubitak! ²Avômalô doho êpôlik nena ya Pol ma miñ aposel ami. Ma doñtom mólônim ôêvhaviñ hik ya thô nena ya ma Anyô Bêñ anêñ aposel. Aêñ ba mólônim aposel ma ya.

³Avômalô doho ibi yaleñ nena yahabuliñ yenañ ku aposel ba yahêv yada kisi aêntêk. ⁴Avômalô ethak êv nôm hadêñ yêlô hatôm nê lôk athêñ bêñ takatu ba idum Wapômbêñ anêñ ku. ⁵Ma Anyô Bêñ anêñ iviyañ lôk Sipas ma aposel vi ethak ewa avi takatu ba êvhaviñ hatôm vênji. Ma yêlô hatôm nandum aêñ imbiñ. ⁶Ma yai hatôm natak ku baheniñ ek nandum Wapômbêñ anêñ ku êtôm aposel vi. Ma mólô osoñ nena yai lôk Banabas iyom intu nê athêñ mi e? Mi. Yêlô lôkthô ma aposel iyom. ⁷Îê vovak da miñ êv vuli iniñ nôm ami. Ma avômalô takatu ba idum iniñ ku ethak eyañ anêñ anôñ. Ma nê takatu ba eyabiñ bok ethak eyañ bok takêñ. ⁸Abô takêñ ma auk pik e? Mi. Wapômbêñ anêñ abô balabuñ bôk hanañ ⁹vba Mose bôk hato nena,

“Bok oks hadum ku ma miñ nokak abôlêk siñ ami.”

Lo 25:4

Ma Wapômbêñ lahiki hathak bok oks mena? ¹⁰“Mi. Abô êñ ma hathak yêlô. Avanôñ! Abô êñ hathak yêlô opalêla takatu ba adum Wapômbêñ anêñ ku. Îê takatu ba ele ku lôk evatho ku, lôkthô êv maleñiñ ek nejañ

° 8:9 Lom 14:13-15; Gal 5:13 P 8:11 Lom 14:15,20 ° 8:13 Lom 14:21 † 9:1 Ap 9:1-9; 26:16; 1Ko 15:8-9 ° 9:2 2Ko 3:2-3 † 9:4 Luk 10:8 ° 9:6 Pol hayala Kolin iniñ auk lôkbañ ba intu havuñ abô ba hadô ek enja Kolin iniñ da. Aêñ ba hadum thêlô lenjmaniñ.
 ° 9:9 Lo 25:4; 1Ti 5:18 ° 9:10 2Ti 2:6

nôm. ¹¹⁻¹² *Môlô othak ôêv avômalô ku vi sa. Ma yêlô avatho Wapômbêḅ anêḅ abô halôk môlô. Aêḅ ba awa nôm anêḅ môlô ma ôyê nena malaiḅ e? Mi! Yêlôaniḅ athêḅ hêk ba intu yêlô amôḅ ek naja môlônim nôm!

Ma doḅtom miḅ yêlô asopa loḅôndê êḅ ami. Ba awa malaiḅ lomaloma ek miḅ embasiḅ Wapômbêḅ anêḅ Abô Mavi ami. ¹³ *Môlô oyala nena ḅê takatu ba idum ku hamô unyak matherḅ ma eyaḅ nôm takatu ba êv hadêḅ unyak êḅ. Ma ḅê takatu ba idum ku hamô loḅ êbôk da ma eyaḅ nôm takatu ba êv hatôm da. ¹⁴ *Anyô Bêḅ bôk hanaḅ aêḅ iyom nena ḅê takatu ba enaḅ Wapômbêḅ anêḅ abô ma neja iniḅ nôm êlêm anêḅ iniḅ ku takatu ba idum. ¹⁵ Ma doḅtom yada miḅ bôk yahasopa loḅôndê takêḅ ami. Ma miḅ yahato abô êntêk ek môlô nobakôḅ ya ami. Mi! Yahama ma mavi ek miḅ yanêm malaiḅ êndêḅ môlô ami ek anyôla miḅ enja nôm takatu ba yahabam ya hathak vê ami. ¹⁶ *Miḅ yahabam ya hathak yahanaḅ Wapômbêḅ anêḅ abô ami. Mi. Wapômbêḅ hêv ku êḅ hadêḅ ya. Ba miḅ yahanaḅ Wapômbêḅ anêḅ abô ami, êḅ ma malaiḅ bêḅ ek ya. ¹⁷ Yahapetenak ek yandum ku êntêk êḅ ma tem yanja vuli. Ma doḅtom miḅ yada yenaḅ auk ami. Ba intu yahadum oyaḅ hatôm yenaḅ ku atu ba Wapômbêḅ hêv ek yayabiḅ. ¹⁸ Vuli alête intu tem yanja? Yenaḅ vuli ma aêntêk. Yahanaḅ Wapômbêḅ anêḅ Abô Mavi ma miḅ avômalô nêḅnêm vuli ami. Êḅ ma hatôm yenaḅ vuli atu ba yahabam ya hathak.

¹⁹ Aêḅ ba yabaheḅ miḅ ekak loḅ lôk anyôla miḅ hayabiḅ ya ami. Ma doḅtom yenaḅ auk nena avômalô lôkthô nimbatak yenaḅ alaḅ ek yanggik loḅôndê thô ek bêḅ anôḅ ini nesopa Kilisi. ²⁰ *Yahamô haviḅ avômalô Israeḅ ma yahabitak hatôm thêlô. Ma yahamô haviḅ avômalô esopa abô balabuḅ takatu êḅ ma yahabitak hatôm thêlô ek yandom i ini ek Kilisi. Ma doḅtom abô balabuḅ miḅ hayabiḅ ya ami. ²¹ Yahamô haviḅ ḅê daluk takatu ba iniḅ abô balabuḅ mi, êḅ ma yahabitak hatôm thêlô ba miḅ yahasopa alalô avômalô Israeḅ iniḅ abô balabuḅ lomaloma ami ek yandom thêlô ini êndêḅ Kilisi. Ma yahasopa Wapômbêḅ lôk Kilisi iniḅ abô ba intu eyabiḅ ya. ²² *Ma yahamô haviḅ ḅê takatu ba iniḅ auk pulusik ma yahabitak pulusik hatôm thêlô ek yandom thêlô ini ek Kilisi. Yahasopa avômalô lôkthô iniḅ auk lomaloma ek auk anêḅ aêḅ ma hatôm yanêm vi dedauḅ sa. ²³ Yahadum aêḅ ek avômalô lôkthô nedaḅô Wapômbêḅ anêḅ abô ba nesopa ek alalô lôkthô naja bulubiḅ.

Nadaḅviḅ lôklokwaḅ ek nayô uḅlôv

²⁴ Avômalô takatu ba elauḅviḅ sapêḅ ewa vuli e? Mi. Ôpatu ba hamôḅ iyom. Aêḅ ba ondaḅviḅ ek onja anêm vuli aêḅ iyom. ²⁵ *Avômalô takatu ba ik mambêḅ ma ethak êdôḅ i wak nômbêḅ intu ek neja kuluḅ atu ba

* 9:11-12 Lom 15:27; Ap 20:34; 2Ko 11:9 ʻ 9:13 Lo 18:1-3 º 9:14 Mat 10:10; Gal 6:6

ª 9:16 Jer 20:9 º 9:20 Ap 21:20-26 ¸ 9:22 2Ko 11:29 ¸ 9:25 Plp 3:14; 2Ti 2:4-5; 4:7-8

tem ekapok kethen. Ma doɽtom alalô adum ek naja kuluɽ atu ba tem êmô wak nômbên intu sapên. ²⁶Ba intu ya miɽ yahalaɽviɽ hatôm anyô halaɽviɽ mayaliv ami. Ma miɽ yahik vovak hatôm anyô hathak hik loɽ oyaɽ ami. ²⁷^eMi! Yahik yaleɽviɽkupik ek batu yenaɽ auk pik etauviɽ. Yakô yanaɽ Wapômbên anên Abô Mavi êndên avômalô ba nênemimbiɽ ma yada mi.

Yakô ek alalô nanêm yak esak saê

10 ¹^fAiyaɽ thêlô miɽ mólô lemimpaliɽ ami! Sêbôk ma alalôaniɽ bumalô esopa buliv lôk even ɽgwêk malêvôn. ²Ma buliv lo ɽgwêk ithik thêlô ek injik thô nena thêlô esopa Mose. ³^gThêlô sapên eyaɽ nôm matheɽ atu ⁴^hma sapên inum ɽaɽ valu matheɽ atu ba haveɽ haviɽ i. Valu êɽ ma Yisu da. ⁵ⁱMa doɽtom Wapômbên miɽ lamavi hathak thêlô ami ba intu ema ba kupik hêk mayaliv hêk loɽ thiliv.

⁶^jNôm takên habitak ek alalô leɽɽimbi esak ma miɽ imbisôk imiɽ alalô ek nandum kambom ami. ⁷^kBôk eto hathak thêlô nena,
 “Avômalô êɽ esopa ɽgôk ba eloyeɽ hathak lôk eyaɽ ba inum ba idum sek lomaloma.” *Etak Ijip 32:6*

Aên ba miɽ mólô nundum aên ami. ⁸^lMiɽ alalô nandum sek waliliɽ êtôm bôk ba alalôaniɽ bumalô idum ba avômalô hatôm 23,000 ema wak doɽtom iyom ami. ⁹^mAlalô miɽ natatale Anyô Bên êtôm avômalô vi atu ba bôk idum ba umya hathaɽ i pôpônô ami. ¹⁰ⁿMa miɽ nanaɽ abô munuɽmunuɽ êtôm bôk ba doho idum ba aɽela vovak hiki pôpônô ami.

¹¹^oNôm takatu ba bôk habitak hathak avômalô bôsêbôk ma eto ek alalô avômalô bôlôn êntêk atu ba lêk amô habobo pik lo leɽ anên daɽ leɽɽimbi katô ba nayabiɽ i. ¹²Aên ba o atu ba hoson nena humiɽ lôklokwaɽ êɽ ma oyabiɽ o ek miɽ nêm yak ami. ¹³Kambom hathak halôk avômalô leɽɽ ek nindum kambom. Ma hudum ek undum kambom ma Wapômbên tem miɽ imbuliɽ dôm ek o ami. Tem yani êmbôlêm loɽôndê ek otak auk êɽ ek umiɽ lôklokwaɽ. Ma tem miɽ etak o ek nêm yak ami.

Miɽ nônem yeɽ êndên Wapômbên ma ɽgôkba imbiɽ ami

¹⁴Aên ba aiyaɽ thêlô, nônem am vê êɽjêk ɽgôkba anên ku lo loɽ. ¹⁵Mólô avômalô lôkauk ba intu nutitiɽ abô êntêk nena thêthôn mena mi e? ¹⁶^pKilisi anên thalaleɽ hadum ba alalô abitak doɽtom lôk anum ba leɽɽhabi hathak nôm mavi takatu ba yani hadum ek hêv alalô sa. Ma polom doɽtom êɽ ma hatôm Kilisi liɽ kupik ba intu alalô aɽgôli ba aɽ.

^e 9:27 Lom 8:13; 13:14 ^f 10:1 Kis 13:21-22; 14:22-29 ^g 10:3 Kis 16:35 ^h 10:4 Kis 17:6; Nam 20:11 ⁱ 10:5 Nam 14:29-30 ^j 10:6 Nam 11:4,34; 1Ko 10:11 ^k 10:8 Nam 25:1-9 ^l 10:9 Nam 21:5-6 ^m 10:10 Nam 16:41-49 ⁿ 10:16 Mat 26:26-28

17^oMa alalô avômalô bêṅ anôṅ aṅ ek injik thô nena alalô sapêṅ lêk athak doṅtom haviṅ Kilisi ba abitak ôdôṅ te iyom.

18^pMa lemimimbi esak avômalô Israeḷ. Thêlô êv iniṅ da hadêṅ ṅê êbôk da ba êbôk ma sapêṅ eyaṅ nôṃ da êṅ ma hatôm ethak doṅtom haviṅ Kilisi ba ibitak ôdôṅ te iyom. 19^qMa yahanay nena ṅgôk iniṅ nôṃ lôk alokwaṅ ma valu iniṅ athêṅ hêk e? 20^rMi. ṅê daluk êv da hadêṅ ṅgôk. Ma ṅgôk takêṅ ma Wapômbêṅ e? Miṅ yaleṅhaviṅ môlô nosak doṅtom imbiṅ ṅgôk ami. 21^sMiṅ hatôm nunum êndôk Anyô Bêṅ anêṅ tase lôk ṅgôk anêṅ imbiṅ ami. Ma miṅ hatôm noṅgwaṅ ṅgôk anêṅ nôṃ lôk Anyô Bêṅ anêṅ imbiṅ ami. 22^tHatôm alalô nadôk Anyô Bêṅ la ek ladaṅ e? Ma hêv vovaṅ hadêṅ alalô êṅ ma tem namô lôklokwaṅ ma miṅ nanêm yak ami e?

Nambô Wapômbêṅ anêṅ athêṅ

23^u“Môlô onaṅ nena, “Balabuṅ te miṅ havalonṅ alalô lonṅ ami. Ba malêla takatu alalô leṅṅhaviṅ nandum ma hatôm.” Ma doṅtom ya Pol yahanay nena nôṃkama sapêṅ tem miṅ nêṃ môlô sa lôk embatho môlô lonṅ ami. 24^vBa miṅ lemimimbi oda anêṃ mavi iyom ami ma lemimimbi anyô vi iniṅ mavi imbiṅ.

25-30^wMa

“Nôṃkama pik lôkthô ma Anyô Bêṅ anêṅ.”

Karya Yey 24:1

Yahabô Wapômbêṅ ba yahaṅ lôk yaleṅmavi êṅ ma anyôla miṅ hatôm esaṅ ya ami. Yenaṅ auk nena yaṅgaṅ ma tem yaṅgaṅ. Ma yahadô ma dô. Anyô vi iniṅ auk miṅ havalonṅ ya lonṅ ami. Aêṅ ba noja alim vathiap lôkthô atu ba ôêv vuli ba oṅgwaṅ. Miṅ lemim malaiṅ ami.

Ma ṅê daluk doho elam o ek nu noṅgwaṅ nôṃ imbiṅ i ba hudum ek nu ma miṅ onaṅ injik i liṅ ami. Noṅgwaṅ iyom. Ma doṅtom anyôla hanaṅ hadêṅ o nena nôṃ êntêk ma nôṃ ṅgôkba, êṅ ma miṅ noṅgwaṅ ami ek nêṃ anyô daluk êṅ sa ek miṅ lamalaiṅ esak o ami. Ma miṅ yahanay hathak ṅê êvhaviṅ ami. Mi. Yahanay hathak ṅê daluk.

31^xAêṅ ba oṅṅ mena unum mena udum aisê, nundum lôkthô aêṅ iyom ek nobam Wapômbêṅ anêṅ athêṅ. 32^yAvômalô Israeḷ lo Glik lôk Wapômbêṅ anêṅ avômalô êvhaviṅ takatu, ma miṅ nundum nôṃla ek nosale i thô ami. 33^zNôṃkama lôkthô atu ba yahadum ma yahadum ek yanêṃ avômalô vi sa ek neja bulubiṅ. Miṅ yahabôlêṃ nôṃ leṅṅmavi ek yada ami.

^o 10:17 Lom 12:5 ^p 10:18 Wkp 7:6 ^q 10:19 1Ko 8:4 ^r 10:20 Lo 32:17; ALK 9:20

^s 10:21 2Ko 6:15-16 ^t 10:22 Lo 32:21 ^u 10:23 1Ko 6:12 ^v 10:24 Lom 15:1-2

^w 10:25-30 Sng 24:1; 1Ko 8:7; 1Ti 4:4 ^x 10:31 Kol 3:17 ^y 10:32 Lom 14:13

^z 10:33 1Ko 9:20-22

11 ¹ ^aYahasopa Kilisi ba intu nosopa yaveŋgwam.

Pol hanaŋ hathak nendam leŋkadôk siŋ

²Yahayê nena môlô miŋ lemimpaliŋ yenaŋ abô ami ba yahanaŋ abô mavi hathak môlô. Môlô ovaloŋ yenaŋ auk taksêbôk atu ba êdôŋ ya ba yahadôŋ môlô hathak.

³Yaleŋhaviŋ môlô noyala nena Kilisi ma hamô vuliŋ ek anyô ma anyô hamô vuliŋ ek avi ma Wapômbêŋ hamô vuliŋ ek Kilisi.^c ⁴Ba ôpatu ba hadum ek eteŋ mek mena hanaŋ Wapômbêŋ anêŋ auk bêŋ ek embatho avômalô loŋ ba hakôk kuloŋ, êŋ ma hêv mama hadêŋ Kilisi atu ba hamô vuliŋ ek yani. ⁵Avi takatu ba enaŋ Wapômbêŋ anêŋ auk bêŋ ek embatho avômalô loŋ lôk eteŋ mek nendam leŋŋkadôk siŋ ma miŋ nekapiŋ leŋŋkadôk ŋauŋ ba popam ami. Edam leŋŋkadôk siŋ ami lôk ekapiŋ leŋŋkadôk ŋauŋ ba popam, êŋ ma hatôm êv mama hadêŋ ôpatu ba hamô vuliŋ ek i. ⁶Avi atu ba miŋ lahaviŋ endam wakadôk ami êŋ ma nekapiŋ wakadôk ŋauŋ. Ma doŋtom nôm êŋ ma nôm mama. Ba intu avi nesak nendam leŋŋkadôk siŋ. ⁷⁻⁹^dAnyô ma hatôm Wapômbêŋ da ba hik Wapômbêŋ anêŋ lôkmaŋgiŋ thô. Ba intu yani êkôk nômla êmô wakadôk ami. Anyô ma miŋ epesaŋ hathak avi lokwaŋ ami ma mi. Avi ma epesaŋ hathak anyô lokwaŋ. Miŋ epesaŋ anyô ek nêŋ avi sa ami, mi, avi ek nêŋ anyô sa. Ba intu avi hik anyô anêŋ lôkmaŋgiŋ thô. ¹⁰Aêŋ ba avi nendam leŋŋkadôk siŋ êtôm lavôŋiŋ te ek aŋela nêgê.

¹¹⁻¹²Avi ibitak anêŋ anyô. Ma avi evathu anyô ba intu anyô êlêm anêŋ avi aêŋ iyom. Ma doŋtom nômkama sapêŋ halêm anêŋ Wapômbêŋ. Ba intu avi takatu ba esopa Anyô Bêŋ miŋ hatôm nenaŋ nena, “Yêlô avi iyom ba yôv” mena anyô nenaŋ nena, “Yêlô anyô iyom ba yôv”. Mi. ¹³Lemimhabi aisê? Avi miŋ edam leŋkadôk siŋ ami ba eteŋ mek hadêŋ Wapômbêŋ êŋ ma mavi e? ¹⁴⁻¹⁵Alalô lôkthô ayala alalôaniŋ auk. Avi iniŋ leŋkadôk ŋauŋ hamô ek imbuliv leŋŋkadôk siŋ. Ma alalô anaŋ nena yani ma avi mavi. Ma doŋtom anyô atu ba wakadôk ŋauŋ daim yani tem mama. ¹⁶Avômalô takatu ba êpôlik hathak abô êntêk nodanô! Yêlôaniŋ avi lôk avi takatu ba êvhabiŋ Anyô Bêŋ ba êmô luvuluvu ethak edam leŋŋkadôk siŋ ba intu môlô nundum aêŋ iyom.

Kolin ibuliŋ Wapômbêŋ anêŋ nôŋ matheŋ

¹⁷Môlô othak doŋtom ma miŋ udum mavi hadêŋ avômalô vi ami. Môlô ubuliŋ i ba intu ya miŋ hatôm yanaŋ abô mavi esak môlô ami.

^a 11:1 1Ko 4:16 ^b 11:3 Stt 3:16; Ep 5:23 ^c 11:3 Abô Glik hathak “vuliŋ” anêŋ ôdôŋ yaŋ nena “lokwaŋ ta”. Aêŋ ba abô 11:3 haveŋ aêntêk. “Kilisi ma hatôm a anêŋ lokwaŋ ta ma anyô sapêŋ ma epesaŋ hathak Kilisi ba êtôm thaŋaŋ. Ma anyô hatôm a anêŋ lokwaŋ ta ma avi halêm anêŋ anyô ba êtôm thaŋaŋ. Ma Anyô Bêŋ hatôm a anêŋ lokwaŋ ta ma hêv Kilisi ba halêm ba hatôm thaŋaŋ.” ^d 11:7-9 Stt 1:26-27; 2:18-23

18 eYahalaŋô mólô ñê êvhaviŋ othak doŋtom ma ovak am vose hi lodôŋlodôŋ. Yakô abô êŋ bute ma avanôŋ. 19Yakô mólô osoŋ nena lodôŋlodôŋ êŋ ma mavi ek nêgê nena opalêla esopa Wapômbêŋ mavi ba hanaŋ mavi ma opalêla mi. Aisê? 20Mólô othak doŋtom hatôm ñê êvhaviŋ ma osoŋ nena oasŋ Anyô Bêŋ anêŋ nôŋ e? Mi! 21Mólô doho ômôŋ ba ovasiŋ nôŋ ba oasŋ palonŋ. Ma doho ema kisi ma doho eyaŋ ba inum aleba leŋsoam bok. 22Mólô unyak oŋgwaŋ lo nunum êmô mi e? Yakô mólô nôpôlik ek Wapômbêŋ anêŋ avômalô êvhaviŋ takatu ba nômkama mi ba ôŋgô i nena avômalô ôvathek. Ba yanaŋ aisê êndêŋ mólô? Yambam mólô e? Mi anôŋ!

23Anyô Bêŋ hadôŋ ya ba intu yandôŋ mólô aêntêk. Bôlôvôŋ atu ba tem nenaŋ Anyô Bêŋ Yisu bêŋ ma hawa polom 24ma hêv lamavi ma haya ba hanaŋ, “Êntêk ma yenaŋ yalenŋiŋkupik ba yahêv ek nêŋ mólô sa. Nundum aêŋ ek lemimimbi ya.” 25fEyaŋ vêŋ ma hawa tase te aêŋ iyom ma hanaŋ, “Êntêk ma tabô lukmuk atu ba yahavak hathak yenaŋ thalaleŋ. Waklavôŋ atu ba unum ma nundum aêŋ ek lemimimbi ya.” 26Waklavôŋ mólô oasŋ polom êntêk lôk unum halôk tase êntêk ma hanaŋ hathak Anyô Bêŋ anêŋ ŋama lôk endelêŋ.

Alalô nasô i ba naya vêŋmam ka naja Anyô Bêŋ anêŋ nôŋ

27gAêŋ ba anyôla hayaŋ lo hanum palonŋ êŋ ma habuliŋ polom lôk tase êŋ ba Anyô Bêŋ anêŋ liŋkupik lo thalaleŋ lôk ŋama habitak hatôm nôŋ oyaŋ ba ôpêŋ tem indum abô. 28Avômalô idum ek nejaŋ polom lôk ninum êndôk tase êŋ ma nêso i ba neya vêŋmam ka nejaŋ. 29Anyôla hayaŋ lo hanum nôŋ mathenŋ êntêk ma miŋ lahabi Yisu Kilisi liŋkupik lôk anêŋ avômalô ami, ôpêŋda hadum ba tem Wapômbêŋ nêŋ malaiŋ êndêŋ ôpêŋ. 30Aêŋ ba intu mólô doho lokwaŋ mi lôk ôpôm liŋŋ ma bêŋ anôŋ ema. 31Ma doŋtom alalôda nasô i ba naya êŋa Wapômbêŋ miŋ hatôm indum abô ek alalô ami. 32hAnyô Bêŋ hanaŋ alalô bêŋ ba hêv malaiŋ hadêŋ alalô ek êndôŋ alalô ek pik lo leŋ anêŋ daŋ atu ba Wapômbêŋ hêv avômalô pik vê ma tem miŋ nêŋ alalô vê imbiŋ ami.

33Aêŋ ba aiyaŋ thêlô, waklavôŋ atu ba mólô ôlêŋ othak doŋtom ek oŋgwaŋ, êŋ ma noyabiŋ mólôviyaŋ. 34Ma mólô doho oma kisi ma oŋgwaŋ nôŋ êmô unim unyak vêŋ ka nôlêŋ nosak doŋtom ek miŋ abô la êpôm o ami.

Wak alê atu ba yahathôk ma tem yanêŋ auk doho imbiŋ.

Lovak Mathenŋ anêŋ wapôm lomaloma

12 1Aiyaŋ thêlô yahadum ek yapesaŋ mólônim auk lokbaŋ takatu ba hathak wapôm lomaloma atu ba Lovak Mathenŋ hêv hadêŋ

e 11:18 1Ko 1:10-12 f 11:25 Kis 24:6-8; Hib 8:8-13 g 11:27 Hib 10:29

h 11:32 Hib 12:5-6

avômalô. ² ⁱSêbôk ba môlô avômalô daluk ma elom môlô hi mayaliv ek ôêv yeŋ hadêŋ nôŋ takatu ba miŋ hatôm enaŋ abô ami. ³ ^jAêŋ ba yanaŋ êndêŋ môlô nena Anyô Bêŋ anêŋ Lovak Matheŋ hayabiŋ anyôla, êŋ ma tem miŋ yani esaŋ Yisu ba enaŋ abôma ami. Ma Lovak Matheŋ iyom intu hatôm indum ôpêŋ ba enaŋ nena Yisu ma Anyô Bêŋ.

⁴ ^kWapôm ma lomaloma ma Lovak Matheŋ ma doŋtom iyom intu hêv. ⁵ Ma kobom nêŋem avômalô sa ma lomaloma ma Anyô Bêŋ ma doŋtom iyom. ⁶ Ma ku lomaloma hêk ma doŋtom Wapômbêŋ ma doŋtom iyom intu hêv lôklokwaŋ hadêŋ avômalô lôkthô ek nindum.

⁷ Lovak Matheŋ hadum ku hamô anyô tomtom ek hêv alalô sa ek namô mavi imbiŋi. ⁸ Anyô yaŋ ma hêv Wapômbêŋ anêŋ abô auk lôkmaŋgiŋ ek enaŋ bêŋ. Ma yaŋ ma Lovak Matheŋ êŋ hêv auk eyala Wapômbêŋ anêŋ auk lomaloma. ⁹ Ma te ma hêv auk hêvhaviŋ lôklokwaŋ. Ma te ma hêv lôklokwaŋ ek nindum anyô liŋiŋ mavi. ¹⁰ Ma te ma hêv ek indum nômbithi lôklokwaŋ ma yaŋ ma enaŋ Wapômbêŋ anêŋ auk bêŋ ek embatho avômalô loŋ ma te ma hatitiŋ ŋê evatho avômalô loŋ hathak iniŋ ku ma te ma hêv abô masôm hadêŋ avômalô ma te ma hêv auk ek enaŋ abô masôm takêŋ anêŋ ôdôŋ bêŋ. ¹¹ ^lKu takêŋ lôkthô ma halêm anêŋ Lovak Matheŋ doŋtom êŋ iyom ba hêv hadêŋ anyô tomtom hatôm yanida anêŋ lahaviŋ.

Alalô lôkthô ma kupik doŋtom êŋ anêŋ lôbôlôbô

¹² ^mKupik ma doŋtom iyom, ma doŋtom anêŋ lôbôlôbô hamô. Anêŋ lôbôlôbô takêŋ ma bêŋ anôŋ, ma doŋtom kupik doŋtom hayabiŋ. Ma Kilisi da anêŋ aêŋ iyom. ¹³ ⁿAlalô lôkthô athik athak Lovak Matheŋ doŋtom ba abitak kupik doŋtom, avômalô Israeŋ lôk avômalô Glik ma ŋê lôk alaŋsi lôk ŋê alaŋsi mi, alalô sapêŋ abitak hatôm kupik doŋtom iyom. Ma Lovak Matheŋ doŋtom intu hamô alalô lôkthô kapôlôŋiŋ.

¹⁴ Ma kupik ma miŋ epesaŋ hathak nômla doŋtom ami. Mi. Bêŋ anôŋ. ¹⁵ Veŋ kapô hanaŋ nena, “Baheŋ ma yaŋda ma veŋ kapô ma yaŋda. Ba intu ya miŋ kupik bute ami.” Êŋ ma abô avanôŋ e? Mi. Veŋ kapô ma kupik êŋ bute. ¹⁶ Leŋôndôŋ hanaŋ nena, “Maleŋdaluk ma yaŋda ma leŋôndôŋ ma yaŋda. Ba intu ya miŋ kupik bute ami.” Êŋ ma abô avanôŋ e? Mi. Leŋôndôŋ ma kupik êŋ bute. ¹⁷ Aêŋ ba kupik lôkthô ma maleŋdaluk iyom ma tem alalô nadaŋô aisê? Ma kupik lôkthô ma leŋôndôŋ iyom, ma tem alalô nadiŋu ôv aisê? ¹⁸ Odaŋô! Wapômbêŋ hapesaŋ kupik êŋ bu tomtom halôk ida iniŋ loŋ hatôm yanida anêŋ lahaviŋ. ¹⁹ Ba intu kupik êŋ bute iyom ma kupik lôkthô tem aisê? ²⁰ Aêŋ ba kupik êŋ anêŋ lôbôlôbô hamô ma doŋtom anêŋ kupik ma doŋtom.

ⁱ 12:2 Hab 2:18-19 ^j 12:3 1Jon 4:2-3 ^k 12:4 Lom 12:6 ^l 12:11 1Ko 7:7

^m 12:12 1Ko 10:17 ⁿ 12:13 Gal 3:28

²¹Maleŋdaluk miŋ hatôm êpôlik esak baheŋ ba enaŋ, “O dô!” Ma leŋkadôk miŋ hatôm êpôlik esak veŋkapô ba enaŋ, “O dô!” ²²Mi! Kupik lôkthô ma anêŋ loŋ pulusik hamô ba loŋ pulusik takêŋ ma bêŋ ek eyabiŋ o mavi. ²³Kupik anêŋ loŋ mama alalô athak apesaŋ lôk aluviŋ mavi ba adô hêk loŋ kapô. ²⁴Ma kupik anêŋ loŋ mama mi ma miŋ alalô athak ik kup ami. Ma Wapômbêŋ hapesaŋ kupik anêŋ lôbôlôbô atu ba ethak doŋtom ma hêv athêŋ bêŋ hadêŋ loŋ mama ²⁵ek batu miŋ nabaki vose ni lodôŋlodôŋ ami ma nanêm i sa ni ba êlêm. ²⁶Bute hawa vovaŋ, lôkthô ewa vovaŋ. Ma bute hawa athêŋ bêŋ, êŋ ma lôkthô êbôi.

²⁷°Môlô ma Kilisi liŋkupik ba môlô tomtom ma hatôm yani anêŋ kupik lôbôlôbô atu. ²⁸°Ŋê êvhaviŋ Anyô Bêŋ ma hêv ku lomaloma hadêŋ i. Môŋ anôŋ ma aposel, hayô hêk ma plopet, ma haveŋ yam ma kêdôŋwaga, vêm ma ŋê ku idum nômbithi lôk ŋê takatu ba idum avômalô mavi lôk ŋê takatu ba êv avômalô sa lôk avaka ku lôkthô ma ŋê enaŋ abô masôm. ²⁹Aêŋ ba môlô doho lêk aposel ma doho plopet ma doho kêdôŋwaga lôk doho idum nômbithi ³⁰ma doho idum avômalô mavi lôk doho enaŋ abô masôm ma doho ik abô masôm liliŋ êŋ ma mavi. ³¹°Wapôm lomaloma takatu ba hamôŋ ek vi, êŋ ma ôpôviŋ o ek onja.

Êntêk ma loŋôndê mavi anôŋ te intu tem yaŋgik thô êndêŋ môlô.

Loŋôndê leŋiŋhaviŋ

13 ¹Ôpatu ba hanaŋ abô masôm lôk aŋela iniŋ abô lomaloma ma doŋtom lahaviŋ avômalô ami, yani êŋ hatôm subim atu ba ik ba halaŋ mayaliv lôk yeŋ beleŋ atu ba ibi ba pôk lili oyaŋ. ²°Ma ôpatu ba hanaŋ Wapômbêŋ anêŋ auk bêŋ mena hawa auk hathak auk loŋ kapô ba hanaŋ auk lôkmaŋgiŋ mena anyô hêvhaviŋ ba hanaŋ ba dumlolê haviyô ba hi, ma doŋtom lahaviŋ mi hêk ôpêŋ ma anêŋ ku ma nôm oyaŋ. ³Ma anyôla hêv anêŋ nômkama ek hêv ŋê siv sa lôk hêv ida hatôm da atum ma doŋtom miŋ lahaviŋ avômalô ami, nôm êŋ miŋ hêv yanida sa ami.

⁴Ôpatu ba lahaviŋ avômalô, yani ma yôhok mavi ba nêm la êndêŋ avômalô. Yani miŋ ladaŋ lôk ebam yanida ba êmbôi ami. ⁵Ma miŋ indum nôm mama lôk êtôm anyô palonŋ lôk miŋ laŋaŋa ketheŋ oyaŋ lôk embalonŋ auk esak kambom bôsêbok ami. ⁶°Leŋhaviŋ ma miŋ habôi hathak kambom ami, mi, habôi hathak abô avanôŋ iyom. ⁷°Ôpatu ba lahaviŋ avômalô hathak hamô maliŋyaô ma anêŋ hêvhaviŋ hamiŋ lôklokwaŋ. Ma hathak hêv ma ek Wapômbêŋ ba hamiŋ majaŋ.

⁸Kobom leŋiŋhaviŋ i ma anêŋ daŋ mi. Ma opalêla takatu ba enaŋ abô plopet ma thêlôniŋ ku tem anêŋ daŋ. Lôk abô masôm lomaloma, jiŋaŋ takêŋ tem êŋjêk tiŋiŋ. Lôk auk lôkmaŋgiŋ tem ende ba ni. ⁹Ma alalô

° 12:27 Lom 12:5 ° 12:28 Ep 4:11-12 ° 12:31 1Ko 14:1 ° 13:2 Mat 17:20

° 13:6 Lom 12:9 ° 13:7 1Pi 4:8

ayala Wapômbêṅ anêṅ auk dokte iyom lôk anaṅ anêṅ auk dokte iyom. ¹⁰Ma waklavônṅ atu ba Yisu endelêṅ ma ku sapêṅ tem êyô anêṅ daṅ ba injik anônṅ ma tem enja loṅ ek ku takêṅ lôkthô. ¹¹Sêbôk ma ya amena ma yahananaṅ abô inaṅ amena lôk yalenṅhabi inaṅ amena ma yenaṅ auk inaṅ amena. Ma yahabitak anyô ma yahatak auk amena. ¹²Lêk ma alalô ayê lôk anônṅ ami. Mi. Ayê dahô oyaṅ. Ma embeṅ yam ma tem nagê lôk anônṅ. Lêk ayala dokte iyom ma embeṅ yam ma tem nayala anônṅ biṅ hatôm Wapômbêṅ lêk hayala alalô lôkthô katô anônṅ.

¹³“Ma nôṅm lô êntêk iyom hêk. Êvhaviṅ lôk êv maleṅ ek Wapômbêṅ ma leṅhaviṅ. Ma doṅtom leṅhaviṅ iyom intu bêṅ ek nôṅm lô êntêk.

Alalô leṅṅmavi anônṅ ek nanaṅ Wapômbêṅ anêṅ abô

14 ¹Nosopa loṅôndê leṅṅhaviṅ iyom ba nondanṅviṅ ek nonaṅ Lovak Matheṅ anêṅ abô lomalama. Lôk nômbêṅ ba nôpôviṅ am lôklokwaṅ ek nonaṅ Wapômbêṅ anêṅ auk bêṅ ek embatho avômalô loṅ. ²Ma opalê atu ba hanaṅ hathak abô masôm miṅ hanaṅ hadêṅ avômalô pik ami. Mi. Hanaṅ hadêṅ Wapômbêṅ ba hanaṅ abô loṅ kapô atu ba Lovak Matheṅ hêv hadêṅ yani. Ba anyôla miṅ hatôm eyala anêṅ ôdônṅ ami. ³Ma opalêla takatu ba idum ek nembatho avômalô loṅ ma nenaṅ Wapômbêṅ anêṅ abô esak avômalô pik iniṅ abô, ôpêṅ havatho thêlô loṅ lôk hathô thêlô ba haya lôk hêv abô labali hadêṅ i. ⁴Ma ôpatu ba hanaṅ abô masôm havatho yanida loṅ. Ma doṅtom ôpatu ba hanaṅ Wapômbêṅ anêṅ auk hathak avômalô pik iniṅ abô, yani havatho avômalô êvhaviṅ loṅ. ⁵Yalenṅhaviṅ môlô lôkthô nonaṅ abô masôm. Ma doṅtom yenaṅ auk lôklokwaṅ nena nonaṅ Wapômbêṅ anêṅ auk bêṅ ek embatho avômalô loṅ. Ôpatu ba havatho avômalô êvhaviṅ loṅ ma bêṅ anônṅ ek ôpatu ba hanaṅ hathak abô masôm. Ma doṅtom anyôla hik abô êṅ liliṅ ba havatho avômalô êvhaviṅ lôkthô loṅ, êṅ ma mavi anônṅ aêṅ iyom.

⁶Aêṅ ba aiyanaṅ thêlô, nodaṅô! Yahathôk ek môlô ba yahananaṅ abô lôk auk mena yahik Wapômbêṅ anêṅ auk loṅ kapô thô mena yahadônṅ avômalô mena yahananaṅ Wapômbêṅ anêṅ auk bêṅ, êṅ ma hatôm yahavatho môlô loṅ. Ma doṅtom yahananaṅ abô masôm ba miṅ môlô oyala ami, êṅ ma yahavatho môlô loṅ aisê? ⁷Ma môlô lemimimbi esak abiṅ lôk gita. Thêlô ma miṅ nôṅm lôkmala ami. Ma doṅtom iniṅ asêṅ hamô. Ma thêlônṅiṅ pôk halaṅ mayaliv êṅ ma tem miṅ alalô nadaṅô iniṅ asêṅ mavi ami. ⁸Ma lavuak miṅ halaṅ mavi ami ma avômalô tem nêpôpêk i ek nijik vovak aisê am? ⁹Ma môlô vemimbôlêk ma aêṅ iyom. Môlô onaṅ abô masôm ma avômalô tem neyala aisê? Abô êṅ ma hatôm lovak ba miṅ eyala ami. ¹⁰Yakô ek abô lomalama takatu ba hêk pik bêṅ êntêk lôkthô iniṅ ôdônṅ hamô.

“ 13:13 1Te 1:3 14:1 1Ko 12:31; 14:39

¹¹Aênj ba miŋ yahayala abô atu ba anyô yaŋ hanaŋ anêŋ ôdôŋ ami, êŋ ma hatôm ya anyô loŋ buyaŋ ma yani anyô loŋ buyaŋ. ¹²Ma môlô aênj iyom. Môlô othak ôpôviŋ ek nundum Lovak Matheŋ anêŋ ku lomalomoma. Aênj ba nundilup esak ku yaŋ atu ba tem embatho avômalô êvhaviŋ lôkthô loŋ.

¹³Ba intu opalêla takatu ba enaŋ abô hathak abô masôm ma neteŋ mek ek nijik iniŋ abô êŋ liliŋ ek avômalô lôkthô neyala. ¹⁴Ma yahateŋ mek hathak abô masôm, êŋ ma yadahôlôŋ hateŋ mek êŋ. Ma doŋtom yenaŋ auk miŋ havalonj ami. ¹⁵Aênj ba yandum aisê? Mek atu ba yadahôlôŋ hateŋ ma yenaŋ auk eteŋ imbiŋ. Lôk yeŋ atu ba yadahôlôŋ hêv ma yenaŋ auk nêŋ imbiŋ. ¹⁶Hôêv lemmavi hadêŋ Wapômbêŋ hathak abô masôm ma ôpatu ba miŋ halaŋô ami tem miŋ hatôm eyala abô atu ba honaŋ ami. Ba tem miŋ enaŋ nena “avanôŋ” esak anêŋ mek êŋ ami. ¹⁷Odanêŋ mek êŋ mavi ma doŋtom miŋ havatho ôpêŋ loŋ ami.

¹⁸Yahamôŋ ek môlô lôkthô hathak yahanaŋ abô masôm ba intu yahanaŋ yalenj mavi hadêŋ Wapômbêŋ. ¹⁹Ma yahamô ŋê êvhaviŋ malêvôŋ ba yahanaŋ abô bidonja hathak avômalô da iniŋ abô ek yanêŋ auk êndêŋ i, êŋ ma mavi. Ma abô daim hatôm 10,000 hathak abô masôm êŋ ma tem thêlô neja auk aisê?

²⁰“Aiaŋj thêlô, notak auk hathak nundum kambom êtôm avômena kasek takatu ba miŋ eyala nômla ami ma noja ŋê bôk talaŋ yôv iniŋ auk. ²¹“Eto hêk abô balabuŋ nena Wapômbêŋ hanaŋ avômalô Islel bêŋ ba hanaŋ,

“ Tem yaŋgik vovak ba yanaŋ abô masôm
lôk ŋê pik yaŋ iniŋ abô
êndêŋ avômalô,
ma doŋtom thêlô tem miŋ nedaŋô ya ami.’

Anyô Bêŋ hanaŋ aênj.”

Aisaia 28:11-12

²²Ba intu abô masôm ma hatôm lavôŋiŋ ba êv hadêŋ ŋê daluk ek injik i thô. Ma abô takatu ba enaŋ ek havatho avômalô loŋ ma hatôm lavôŋiŋ ba êv hadêŋ ŋê êvhaviŋ. ²³“Avômalô êvhaviŋ lôkthô ethak doŋtom ba enaŋ abô masôm lôk vi atu ba miŋ êvhaviŋ ami ba miŋ êdôŋ i ami, elanô abô êŋ, ma tem nenaŋ nena môlô ma avômalô molo. ²⁴“Ma doŋtom môlô onaŋ Wapômbêŋ anêŋ auk bêŋ ek embatho avômalô vi loŋ, ma auk êŋ intu tem indum abô esak anyô vi ek nede i liliŋ. ²⁵Malêla takatu ba havuŋi hamiŋ yani kapô tem imbitak yaiŋ. Êŋ ma tem yani endek vadôŋ lêlô ba nêŋ yeŋ êndêŋ Wapômbêŋ ba enaŋ bêŋ nena, “Avanôŋ biŋ! Wapômbêŋ lêk hamô haviŋ môlô!”

“ 14:20 Ep 4:14 * 14:21 Ais 28:11-12 † 14:23 Ap 2:13 ‡ 14:24 Jon 16:8

Ku nênem yeŋ lókhô imbitak thêthôn

²⁶ Aêŋ ba aiyar thêlô, alalô nanaŋ aisê? Alalô ayô athak doŋtom ma doho nênem yeŋ ma doho nêndôn avômalô ma doho nenaŋ Wapômbêŋ anêŋ abô loŋ kapô ma doho nenaŋ abô masôm ma doho nenaŋ abô êŋ anêŋ ôdôn bêŋ. Nômbêŋ êŋ imbitak aêŋ ek embatho avômalô êvhaviŋ loŋ. ²⁷ Ba intu anyô ju mena lô la nenaŋ abô masôm ma te êmôn ma yaŋ ember yeŋ ma te ember yeŋ anôn ek anyô lôkauk la hamô ma enaŋ abô êŋ anêŋ ôdôn bêŋ. ²⁸ Aêŋ ba ôpatu ba hanaŋ abô masôm anêŋ ôdôn bêŋ te miŋ hamô avômalô malêvôn ami, êŋ ma ôpatu ba hanaŋ abô masôm bônôn ba imiŋ. Yani enaŋ thikuthik êndôk yanida ni ek Wapômbêŋ.

²⁹ Lokwanju mena lô la takatu ba Wapômbêŋ hêv abô hadêŋ i ek nenaŋ ma takatu ba êmô ek elanô nititiŋ abô takêŋ katô. ³⁰ Anyôla hanaŋ Wapômbêŋ anêŋ abô hamiŋ ba Wapômbêŋ hêv abô halôk anyô yaŋ kapô ek enaŋ, ma ôpêŋ êndôk êmô biŋ ma yaŋ atu imbiyô enaŋ ³¹ ek mólô sapêŋ tomtom nonaŋ abô ek avômalô sapêŋ nedaŋô ba neja auk ek embatho i loŋ. ³²⁻³⁴ Wapômbêŋ hathak hasup avômalô sapêŋ ethak doŋtom lôk kapôlônŋiŋ doŋtom. Ma miŋ hadum nômla mayaliv ami. Aêŋ ba avômalô enaŋ Wapômbêŋ anêŋ abô bêŋ, thêlô ethak eyabiŋ veŋiŋbôlêk.

Avômalô êvhaviŋ ethak doŋtom êŋ ma avi nêmô bônôn. Avômalô ôdôn êvhaviŋ takatu ba êmô luvuluvu ethak idum aêŋ. Thêlô miŋ hatôm nenaŋ abô ami. Ma thêlôda nêmô anyô vibiŋ êtôm atu ba abô balabuŋ hanaŋ. ³⁵ Avômalô êvhaviŋ lêk ethak doŋtom ek nênem yeŋ, ma avi la hamiŋ ba hanaŋ abô, êŋ ma nôm mama. Aêŋ ba avi idum ek neja auk ma ini unyak am ka miŋ nenaŋ injik vêŋi liŋ.

³⁶ Ma mólô osoŋ nena mólôda intu Wapômbêŋ anêŋ abô anêŋ alaŋ e? ³⁷ Anyô la hasoŋ nena yani anyô hanaŋ Wapômbêŋ anêŋ abô hadêŋ avômalô vi mena hadum Lovak Matheŋ anêŋ ku lomaloma, êŋ ma enaŋ bêŋ nena abô êntêk yahato ma Wapômbêŋ anêŋ balabuŋ mena mi e?

³⁸ Opalêla takatu ba êpôlik hathak abô êntêk ma nôpôlik esak i aêŋ iyom.

³⁹ Aêŋ ba aiyar thêlô, nôpôviŋ am ek nonaŋ Wapômbêŋ anêŋ auk bêŋ ek embatho avômalô loŋ ma miŋ nôŋgwêk abô masôm loŋ siŋ ami. ⁴⁰ Ma nundum ku lôkhô thêthôn ma miŋ mayaliv ami.

Kilisi bôk hama ba haviyô hathak loŋbô

15 ¹ Aiyar thêlô, yahadum ek yaŋgik mólônim auk liŋ esak Abô Mavi takatu ba bôk yahanar hadêŋ mólô yôv. Mólô bôk olaŋô ba lêk umiŋ lôklokwaŋ. ² Ma doŋtom yakô mólônim ôêvhaviŋ êŋ anêŋ anôn mi. Mólô ovaloŋ abô takatu ba bôk yahanar bêŋ hadêŋ mólô lôklokwaŋ êŋ ma tem nêm mólô bulubiŋ.

^a 14:26 1Ko 12:8-10 ^b 14:29 1Te 5:21 ^c 14:32-34 1Ko 11:3; 1Ti 2:12 ^d 14:37 1Jon 4:6

³Abô bôk êdôŋ ya hathak ma yahadôŋ môlô aëntêk. Abô êntêk ma auk lôkthô anêŋ ôdôŋ. Kilisi hama ek hêv alalôaniŋ kambom lôkthô vê hatôm atu ba bôk eto yôv. ⁴Ba elav yani ma wak te lô ma haviyô hatôm atu ba bôk eto yôv. ⁵Pita hayê yani vêm ma aposel lauminŋ ba lahavuju êyê yani. ⁶Vêm ma avômalô êvhaviŋ hatôm 500 ethak doŋtom êmô ba êyê yani. Bêŋ anôŋ êmô lôkmala ma vi bôk ema. ⁷Ma yani hik i thô hadêŋ Jems vêm ma aposel lôkthô. ⁸Ma ya hatôm amena atu ba evolôŋ ba intu yani hiki thô hadêŋ ya haveŋ yam anôŋ.

⁹Yahabulinŋ Wapômbêŋ anêŋ avômalô êvhaviŋ ba intu yahatôm aposel yaônâlôk ba ya miŋ anyô mavi ek nendam ya nena aposel ami. ¹⁰^kMa Wapômbêŋ hêv anêŋ wapôm hadêŋ ya ba hik anôŋ ek yambitak aposel. Yahadum ku bêŋ anôŋ hamôŋ ek aposel vi. Ma doŋtom yada miŋ yahadum ku takêŋ ami ma Wapômbêŋ anêŋ wapôm atu ba hamô haviŋ ya. ¹¹Yêlô lôk aposel sapêŋ athak anaŋ abô doŋtom hadêŋ môlô ba abô takêŋ intu bôk ôêvhaviŋ yôv.

Avômalô ŋama tem nimbiyô

¹²Yêlô athak anaŋ nena Yisu haviyô anêŋ ŋama ma aisê ka môlô vi onaŋ nena miŋ hatôm imbiyô ami? ¹³Aêŋ ba ŋê ŋama miŋ iviyô ami, êŋ ma Kilisi miŋ bôk haviyô anêŋ ŋama ami. ¹⁴Ma Kilisi miŋ bôk haviyô hathak loŋbô ami, êŋ ma yêlôaniŋ abô takatu ba anaŋ ma anêŋ anôŋ mi hatôm môlônim ôêvhaviŋ anêŋ anôŋ mi aêŋ iyom. ¹⁵Yêlô anaŋ nena Wapômbêŋ bôk hik Kilisi liŋ. Ma ŋê ŋama miŋ iviyô hathak loŋbô ami, êŋ ma Wapômbêŋ miŋ bôk hik Kilisi liŋ ami ba yêlô êv Wapômbêŋ anêŋ abô lelaliliŋ ba adum hatôm abôyaŋ. Êŋ ma malaiŋ bêŋ. ¹⁶Ma ŋê ŋama miŋ iviyô ami, êŋ ma Kilisi miŋ bôk haviyô haviŋ ami. ¹⁷Ma Kilisi miŋ haviyô ami, êŋ ma môlônim kambom hamô denaŋ ba môlônim ôêvhaviŋ miŋ hatôm nêv môlô sa ami. ¹⁸Ba avômalô takatu ba bôk êmô haviŋ Yisu Kilisi ba ema ma thêlô êŋ bôk êv yak haviŋ. ¹⁹Ma alalô asoŋ nena alalôaniŋ êvhaviŋ hêv alalô sa hamô pik êntêk iyom, êŋ ma alalô kambom anôŋ ma ŋê puliŋ takatu ba avômalô vi enaŋ nena “Alikaknena!” êmô mavi ek alalô.

Yisu haviyô anêŋ ŋama

²⁰Ma doŋtom Kilisi bôk haviyô yôv anêŋ ŋama. Yani hatôm vuŋ môŋ atu ba halôk môŋ ba hayôk. Ba alalô ayê vuŋ môŋ êŋ ma ayala nena bêŋ anôŋ tem êyôk embeŋ yam. Ma Yisu haviyô môŋ ba ŋê ŋama lôkthô tem nimbiyô esak loŋbô aêŋ iyom. ²¹^lMa anyô yaŋ hadum ba ŋama habitak.

^e 15:3 Ais 53:5-12 ^f 15:4 Mat 12:40; Ap 2:24-32 ^g 15:5 Mat 28:16-17; Luk 24:34

^h 15:7 Ap 1:3-4 ⁱ 15:8 Ap 9:3-6 ^j 15:9 Ep 3:8; 1Ti 1:15 ^k 15:10 2Ko 11:23

^l 15:21 Lom 5:12

Ma yaŋ hadum ba ŋe ŋama iviyô hathak loŋbô. ²²Aêŋ ba alalô ma Adam anêŋ avômalô ba intu tem nama. Ma doŋtom vi atu ba êvhaviŋ Kilisi tem neja lôkmala esak loŋbô. ²³^mBa ôdôŋ ju êŋ iniŋ wakma da hamô. Kilisi ma hatôm vuŋ yôk môŋ atu ba bôk haviyô ba tem endelêm ek anêŋ avômalô nimbiyô aêŋ iyom. ²⁴⁻²⁵^rKilisi tem eyabiŋ anêŋ nômkama lôkthô endeba etak ŋe takatu ba ik vovak hadêŋ yani nêômô vakapô vibiy am. Êŋ ma pik lo leŋ anêŋ daŋ tem êyô ma tem imbuliy kiŋ lo ŋe bêŋbêŋ ma ŋgôk lomaloma. Ma nêôm loŋ lôkliŋyak êmbôni êndêŋ Lambô Wapômbêŋ. ²⁶^oMa nôm kambom anôŋ atu ba yani imbuliy embeŋ yam, êŋ ma ŋama ²⁷^phatôm bôk enaŋ nena,

“Bôk etak nômkama lôkthô hamô yani vakapô vibiy.” *Kopya Yey 8:6*
Aêŋ ba Wapômbêŋ da hatak nômkama lôkthô hamô Kilisi vakapô vibiy. Ba intu alalô lôkthô ayala nena nômkama lôkthô tem êmô Kilisi vakapô vibiy ma doŋtom Wapômbêŋ da hamô vuliy. ²⁸Wapômbêŋ hadum anêŋ ku hatak nômkama sapêŋ hamô Kilisi vakapô vibiy endeba anêŋ daŋ ma tem etak Nakaduŋ êmô yani vibiy, Lambô atu ba hatak nômkama lôkthô hamô Nakaduŋ vibiy ek Wapômbêŋ êmô nômkama sapêŋ vuliy.

²⁹Ma ŋe ŋama miŋ ewa lôkmala hathak loŋbô ami ma aisê hathak ŋe takatu ba ithik ŋaŋ ek nênenê ŋe ŋama sa? Aêŋ ba ŋe ŋama miŋ iviyô ami ma idum aêŋ eka? ³⁰^qMa aisê ka yêlô ana loŋ takatu ba yêlô apôm malaiŋ lomaloma? ³¹Wak nômbêŋ intu ma yahama! Aiyarê thêlô, yahabôya hathak môlô ek môlônim ôêvhaviŋ Yisu Kilisi alalôaniŋ Anyô Bêŋ atu ba hadum ku hamiŋ môlô ba yahanaŋ abô avanôŋ. ³²^rBôk yaha Epesus yôv ek yaŋgik vovak imbiŋ alim kambom atu. Ma abô hathak ŋe ŋama iviyô hathak loŋbô ma abô êŋ abôyaŋ, êŋ ma tem miŋ yandum aêŋ ami. Mi. Tem yasopa avômalô iniŋ abô nena,

“Alalô nanŋaŋ ba nanum yaŋiy ek yamuŋ ma tem alalô nama.”

Aisaia 22:13

³³Abô bute hanaŋ nena, “Avômalô kambom ethak ibuliŋ avômalô mavi.” Ba intu miŋ nosopa avômalô takatu ba esau môlô ami. ³⁴Môlô doho miŋ oyala Wapômbêŋ ami. Ba intu yahanaŋ ek nêôm mama êndêŋ môlô. Aêŋ ba môlô nubiyô nombeŋ thêthôŋ ba notak unim kambom.

Kupik atu ba haviyô hathak loŋbô ma tem yaŋda

³⁵Ma doho enaŋ, “Avômalô ŋama tem nimbiyô aisê? Ma tem neja kupik alê?” ³⁶^sMôlô avômalô auk mi! Miŋ hovatho yaŋvêk ami êŋ ma tem enja lôkmala esak loŋbô aisê? ³⁷Hovatho ku te ma hovatho anêŋ anôŋ e? Mi. Hovatho anêŋ vêk iyom. ³⁸Wapômbêŋ da hêv yaŋvêk takêŋ iniŋ liŋkupik hatôm yanida anêŋ lahaviŋ. Yani hêv yaŋvêk takêŋ da leŋviŋkupik

^m 15:23 1Te 4:16; ALK 20:5 ⁿ 15:24-25 Mat 22:44 ^o 15:26 ALK 20:14 ^p 15:27 Sng 8:6
^q 15:30 Lom 8:36 ^r 15:32 Ais 22:13 ^s 15:36 Jon 12:24

tomtom. ³⁹Vathiap lôkthô miŋ hatôm doŋtom ami. Anyô iniŋ vathiap yaŋda, ma alim iniŋ te da, menak iniŋ te da, ma alim ŋgwêk iniŋ te da.

⁴⁰Ma nômkama leŋ hamô ma nômkama pik hamô. Ma nômkama leŋ da anêŋ lêlêyaŋ hamô ma nômkama pik anêŋ lêlêyaŋ da hamô aêŋ iyom.

⁴¹Ma wak anêŋ lêlêyaŋ yaŋda ek ayôŋ anêŋ ma vuliŋ anêŋ te da. Ma vuliŋ lomalomama da iniŋ lêlêyaŋ hamô aêŋ iyom.

⁴²Ma kupik takatu ba iviyô hathak loŋbô iniŋ lêlêyaŋ hamô aêŋ iyom. Ma kupik atu ba elav halôk lôv ma hapalê. Ma kupik atu ba haviyô êŋ ma yaŋda ba tem miŋ epalê ami. ⁴³Kupik atu ba elav êŋ ma anêŋ athêŋ mi. Ma kupik atu ba haviyô hathak loŋbô êŋ ma lôkmaŋgiŋ. Ma kupik atu ba elav, êŋ ma vauna. Ma kupik atu ba haviyô hathak loŋbô ma anêŋ lôklokwaŋ bomaŋ. ⁴⁴Kupik atu ba elav ma kupik pik. Ma kupik atu ba haviyô hathak loŋbô ma kupik dahô lôkmala. Avanôŋ. Kupik pik hamô ba intu kupik leŋ hamô aêŋ iyom.

⁴⁵“Bôk eto nena,

“Adam môŋ habitak hatôm nôm lôkmala.”

Môŋ Anôŋ 2:7

Ma doŋtom Adam yaŋ atu ba haveŋ yam ma kupik dahô lôkmala anêŋ ôdôŋ ba tem nêŋ lôkmala. ⁴⁶Aêŋ ba dahô êŋ miŋ habitak môŋ ami. Ma kupik pik atu ba hamôŋ vêŋmam ka miŋ dahô lôkmala êŋ haveŋ yam.

⁴⁷Ma anyô môŋ habitak anêŋ pik ma anyô yaŋ haveŋ yam halêŋ anêŋ malak leŋ aêŋ iyom. ⁴⁸Aêŋ ba avômalô takatu ba êmô pik, êŋ ma anyô pik atu anêŋ. Ma avômalô malak leŋ ma êtôm anyô malak leŋ atu anêŋ.

⁴⁹Alalô lêk awa leŋviŋkupik anyô pik anêŋ ma embeŋ yam ka tem naja anyô malak leŋ anêŋ liŋkupik aêŋ iyom.

⁵⁰Aiyaŋ thêlô, yahanaŋ nena kupik lôk thalaleŋ atu ba hapalê tem miŋ êmô Wapômbêŋ anêŋ loŋ lôkliŋyak ami. Ma nôm atu ba hapalê tem miŋ enja nôm atu ba tem miŋ epalê anêŋ loŋ ami. ⁵¹“Nodaŋô! Ya tem yanaŋ abô loŋ kapô te êndêŋ môlô. Alalô sapêŋ tem miŋ nama ami ma leŋviŋkupik sapêŋ tem imbitak yaŋda. ⁵²Alalô tem nadaŋô abiŋ ali atu ba anêŋ daŋ anêŋ asêŋ ma kasana ma tem ŋê ŋama nimbiyô ma kupik palê mi ma alalô tem nambitak yaŋda. ⁵³“Ma kupik palê êŋ imbuliv i esak kwêv yaŋ atu ba tem miŋ epalê ami. Ma kupik ŋama êŋ imbuliv i esak kwêv yaŋ atu ba tem miŋ ema ami. ⁵⁴“Ma kupik palê êŋ havuliv i hathak kwêv yaŋ atu ba tem miŋ epalê ami lôk kupik ŋama havuliv i hathak kwêv yaŋ atu ba tem miŋ ema ami aêŋ iyom, êŋ ma abô atu ba bôk eto tem imbitak avanôŋ nena,

“Lôklokwaŋ lovak ba hatôkwêŋ ŋama.”

Aisaia 25:8

⁵⁵“Ŋama ma anêŋ lôklokwaŋ o lovak êsê?

Ŋama ma anêŋ siniŋ nuŋgwik anyô vônô êsê?”

Hosea 13:14

¹ 15:43 Plp 3:20-21 ² 15:45 Stt 2:7 ³ 15:51-52 Mat 24:31; 1Te 4:15-17 ⁴ 15:53 2Ko 5:4

⁵ 15:54 Ais 25:8 ⁶ 15:55 Hos 13:14

56^zŊama anêṅ siniṅ ma kambom lomaloma. Ma kambom hawa lókklokwaṅ hêk balabuṅ. 57Ba nanêm leṅṅmavi êndêṅ Wapômbêṅ! Yani hêv alalôaniṅ Anyô Bêṅ Yisu Kilisi atu ba hadum ba alalô athak lovak.

58Yenaṅ aiyaṅ lókma anôṅ, mólô oyala nena udum Anyô Bêṅ anêṅ ku ba ku êṅ tem miṅ anôṅ mi ami. Mi. Ba intu numiṅ lókklokwaṅ ma miṅ notak nômla ek êyôkwiṅ mólô ami. Ma nônêm am dedauṅ ek nundum Wapômbêṅ anêṅ ku êṅ.

Pol hanaṅ hathak da atu ni Jelusalem

16 ¹aYahanaṅ abô êntêk hathak da takatu ba tem mólô nônêm êndêṅ Wapômbêṅ anêṅ avômalô mathêṅ. Nundum êtôm atu ba yahanaṅ hadêṅ avômalô êvhaviṅ takatu ba êmô Galesia. ²Sonda lókkthô anêṅ wak te mōṅ ma vithêla atu ba ôpôm ma nômbi sam ni lodôṅlodôṅ ba notak valuseleṅ da êndôk kolopak te ek imbitak bêṅ anôṅ ek yahayô ma da takêṅ bók usup yôv. ³Ma nodam anyô doho ek yato kapyā te imbiṅ ek injik i thô ek neja mólônim wapôm takêṅ ba ini Jelusalem. ⁴Injo. Tem yana mena mi la. Yaha ma tem ṅê êṅ nimbiṅ ya ek yêlô ana.

Pol lahaviṅ ni Kolin

⁵bTem yana Masedonia ba yamô wak doho vêm ka tem yasôk ek mólô. ⁶⁻⁷cYahathôn. Miṅ yaleṅhaviṅ yangê mólô ma yatak mólô ketheṅ ami. Yaleṅhaviṅ nena yamô imbiṅ mólô êtôm wak doho vêmam êtôm Anyô Bêṅ anêṅ lahaviṅ. Ba intu beleṅ simbak haviṅ ba tem yamô imbiṅ mólô wak doho mena injo ek batu mólô nônêm ya sa ek loṅ alêla takatu ba tem yana. ⁸⁻⁹dAvômalô Epesus bêṅ anôṅ ethak êdô yenaṅ ku. Ma doṅtom loṅôndê nindum ku ek nênem i sa lêk abyāṅ ba intu tem yamô loṅ êṅ endeba Pentikos.

¹⁰eTimoti hadum Anyô Bêṅ anêṅ ku hatôm ya. Ba intu yani hathôk ma mólô noyabiṅ am ek yani miṅ êkô esak mólô ami. Ma wak takatu ba hamô haviṅ mólô ma noyabiṅ yani mavi. ¹¹fMa miṅ nôndô ek noja yani thô ami. Ma hatak mólô ma nônêm yani ni lók lamavi ek batu endelêm êndêṅ ya. Tem yayabiṅ yani lók iviyaṅ takatu ba tem nêlêm nimbiṅ yani.

¹²gYahanaṅ hathak alalôaniṅ aiyaṅ Apolo. Yahanaṅ abô lókklokwaṅ ek yani êsôk imbiṅ iviyaṅ doho ek nêgê mólô. Yani popabuk ek êsôk ma tem yani êsôk êndêṅ wak alê atu ba yanida lahaviṅ.

¹³Nômô lêlê lók nobaloṅ êvhaviṅ loṅ. Numiṅ lókklokwaṅ êtôm anyô ṅê. ¹⁴Ma nundum nômkama lókkthô esak leṅṅhaviṅ iyom.

¹⁵hMólô oyala nena Stepanas lók anêṅ avômalô, thêlô ma avômalô êvhaviṅ mōṅ hamô Akaia. Ma thêlô êv i dedauṅ ek êv avômalô mathêṅ sa. Aiyaṅ

^z 15:56 Lom 7:13 ^a 16:1 Lom 15:25-26; 2Ko 8:1-9 ^b 16:5 Ap 19:21 ^c 16:6-7 Lom 15:24

^d 16:8-9 Ap 19:8-10; 2Ko 2:12 ^e 16:10 1Ko 4:17 ^f 16:11 1Ti 4:12 ^g 16:12 1Ko 3:6

^h 16:15 1Ko 1:16

thêlô, yahêv abô lôklokwaŋ hadêŋ môlô ¹⁶ek nômo avômalô takêŋ lôk avômalô takatu ba ethak idum Wapômbêŋ anêŋ ku vibij. ¹⁷Ya miŋ yahamô haviŋ môlô ami ba yaleŋ hik ya bêŋ anôŋ. Ma doŋtom Stepanas lo Potunatus ma Akaikus lêk êlêm ba intu yaleŋ halôk bij ¹⁸lôk yaleŋ mavi. Ma môlô aêŋ iyom. Aêŋ ba noja ŋê anêŋ aêŋ thô êtôm ŋê athêŋ bêŋ.

Abô anêŋ daŋ

¹⁹ⁱAvômalô êvhaviŋ anêŋ plovin Esia êv iniŋ leŋijmavi hadêŋ môlô. Akwila lo Plisila enaŋ iniŋ leŋijhaviŋ anôŋ hathak Anyô Bêŋ anêŋ athêŋ lôk avômalô vi atu ba êv yeŋ êmô thai iniŋ unyak. ²⁰Ŋê êvhaviŋ lôkthô anêŋ loŋ êntêk êv iniŋ leŋijmavi hadêŋ môlô. Ma nokam am esak kobom yôhok matheŋ.

²¹Ya Pol da yahato yaleŋmavi êntêk hathak ya da yabaheŋ.

²²^jAnyôla miŋ lahaviŋ Anyô Bêŋ ami, vovaŋ tem êpôm yani. Ôlêm, Anyô Bêŋ.

²³Anyô Bêŋ Yisu anêŋ wapôm êmô imbij môlô.

²⁴Yenaŋ yaleŋhaviŋ êmô imbij môlô lôkthô esak Yisu Kilisi anêŋ athêŋ.

ⁱ 16:19 Ap 18:2,18,26 ^j 16:22 Gal 1:8-9; ALK 22:20

Kapya yaŋ atu ba Pol hatô hi Kolin

Abô môŋ

Kêdôŋwaga abôyaŋ êmô Kolin ba enaŋ nena Pol miŋ aposel anôŋ ami. Lôk enaŋ nena Pol ma anyô abôyaŋ. Pol halaŋô abô takêŋ ba intu hatô kapya êntêk ek injik thô nena ŋê takêŋ iniŋ abô ma abôyaŋ. Ma hanaŋ haviŋ nena da takatu ba thêlô bôk enaŋ nena tem nênem ma nênem ni.

Pol hamô Masedonia ba hatô kapya êntêk hadêŋ 55 AD la.

1 ¹Ya Pol atu ba Wapômbêŋ lahaviŋ yambitak êtôm Yisu Kilisi anêŋ aposel yai lôk aiyaŋ Timoti ato kapya êntêk hadêŋ Wapômbêŋ anêŋ avômalô anêŋ Kolin lôk avômalô mathêŋ takatu ba êmô plovins Akaia.

²Wapôm lôk labali êlêm anêŋ Kamik Wapômbêŋ lôk Anyô Bêŋ Yisu Kilisi.

Wapômbêŋ atu hêv alalô thêvô

³“Nambô Wapômbêŋ. Yani ma alalôaniŋ Anyô Bêŋ Yisu Kilisi anêŋ lambô ma lahiki anêŋ alaŋ ba hêv alalô thêvô lôk hêv alalô sa. ⁴⁻⁵^bAlalô athak apôm Kilisi anêŋ malaiŋ lomaloma ba hayô siŋ ba halelope. Ma doŋtom yani hathak hêv alalô thêvô aêŋ iyom. Aêŋ ba alalô apôm malaiŋ ma hêv alalô thêvô ek nanêm avômalô takatu ba ewa malaiŋ thêvô esak thêvô atu ba bôk Wapômbêŋ hêv hadêŋ alalô. ⁶Ma yêlô apôm malaiŋ ek môlô noja bulubiŋ lôk thêvô. Ma Kilisi hêv yêlô thêvô êŋ ek môlô noja aêŋ iyom. Aêŋ ba ôpôm malaiŋ hatôm yêlô êŋ ma thêvô êŋ hadum ba tem numiŋ lôklokwaŋ lôk maliŋyaô. ⁷Môlô unim malaiŋ hatôm yêlôaniŋ ma yêlô aêv maleŋiŋ nena môlô tem numiŋ lôklokwaŋ ba noja thêvô êtôm intu yêlô awa.

⁸“Aiyaŋ thêlô, nodaŋô! Yêlô bôk amô plovins Esia ma awa malaiŋ lôk vovaŋ bêŋ aleba hamô yêlô lu ba malimmalim ba asoŋ nena tem nama.

^a 1:3 Lom 15:5 ^b 1:4-5 Sng 34:19 ^c 1:8 Ap 19:23; 1Ko 15:32

⁹Avanôñ! Yêlô kapôlôñij hanañ nena tem yêlô nama êtôm enañ hathak anyô kambom hamiñ loñ idum abô. Malaiñ êñ hadum ba yêlô anañ nena, “Wapômbêñ da iyom hatôm ma yêlô mi. Yani iyom intu hik ñe ñama liñ.”
¹⁰⁻¹¹ ^dYani hêv yêlô vê hêk malaiñ takatu ba hadum ek injik yêlô vônô ma hawa yêlô hathak loñbô. Môlônim ku hêk ek noteñ mek ma yêlô aêv maleñij nena tem yani nêv yêlô bulubiñ. Avanôñ! Avômalô bêñ anôñ neteñ mek êndêñ Wapômbêñ ma tem nêv wapôm êndêñ yêlô. Ma tem avômalô bêñ anôñ nêgê lôk nenañ leñijmavi êndêñ Wapômbêñ.

Pol miñ hasau avômalô Kolin ami

¹²⁻¹⁴ ^eYêlô miñ asopa auk pik ami. Mi. Wapômbêñ hêv wapôm ba intu yêlô lêk atitiñ yêlôaniñ ku ba ayê nena avaloñ Wapômbêñ anêñ auk ba anañ abô anôñ ma miñ avôv môlônim auk ek yêlô aêv yêlôda liñ ami. Yêlô adum aêñ hadêñ avômalô lôkthô. Ma sêbôk atu ba amô haviñ môlô ma yêlô ayabiñ i dedaun mavi ek nandum aêñ iyom. Ma abô takatu ba bôk yêlô ato hadêñ môlô êñ ma yêlôaniñ auk anôñ ba môlô lêk osam ba oyala yôv. Aêñ ba yêlô ayê yêlôaniñ ku nena mavi. Ma lêk môlô oyala yêlôaniñ auk dokte. Yakô vêmam ka tem môlô noyala yêlôaniñ auk lôkthô ma tem alalô napesañ abô imbiñ i. Ma waklavôñ Anyô Bêñ Yisu anêñ endelêm ma tem môlô nobam yêlô êtôm atu ba tem yêlô nabam môlô aêñ iyom.

¹⁵⁻¹⁶ ^fMa yahayala nena môlônim auk ma hatôm yenañ. Ba intu yaleñhaviñ yasôk ek môlô vêm ka yana plovins Masedonia ma yambôalêm esak loñbô ek môlô nôñem ya sa ek nôpôpêk nômkama ek yana Judia. Ba intu yaleñhaviñ yasôk ek môlô bôlôñ ju ma yanêm yaleñmavi bôlôñ ju êndêñ môlô. ¹⁷Ma doñtom yahik yenañ auk lilij. Ba lêk môlô onañ nena ya anyô auk pik ba yahasau môlô ba miñ yahathôk ami. Ba môlô onañ nena ya hathak yahanañ abô luvi nena “avanôñ” lo “mi”, aêñ e?

¹⁸Wapômbêñ hathak hanañ abô avanôñ iyom. Ba intu yêlôaniñ abô takatu ba anañ ma avanôñ aêñ iyom ba miñ anañ abô takêñ lôk leñ luvi ami. ¹⁹^gYisu Kilisi ma Wapômbêñ nakaduñ ôpatu ba ya lôk Silas ma Timoti anañ anêñ abô bêñ hadêñ môlô ba Wapômbêñ hanañ abôla hathak yani ma miñ hasau ami. Mi! Yisu Kilisi ma Wapômbêñ anêñ “avanôñ!”
²⁰ ^hWapômbêñ habutiñ abô lomaloma ba hanañ, “Avanôñ! Yisu Kilisi tem injik yenañ abô sapêñ thô.” Ba intu alalô aêvhaviñ Kilisi ba anañ nena “avanôñ” ek Wapômbêñ enja athêñ lôkmañgij. ²¹Ma Wapômbêñ da hanañ nena alalô ma Kilisi anêñ avômalô ba habi bañ hayô hêk yani lôk alalô aêñ iyom ek embatho alalô loñ ek nambitak anêñ avômalô. ²² ⁱMa

^d 1:10-11 2Ti 4:18 ^e 1:12-14 2Ko 5:12; Plp 2:16 ^f 1:15-16 1Ko 16:5-6 ^g 1:19 Ap 18:5

^h 1:20 ALK 3:14 ⁱ 1:22 2Ko 5:5; Ep 1:13-14

hakak sêk hayô hêk alalô ek injik thô nena alalô ma anêj avômalô ma hatak anêj dahô halôk alalô kapôlônjin ek nayala nena anêj abô tem injik anôj.

²³⁻²⁴Yêlô miñ anyô bêj ek nasañ mólô ba nanañ nena, “Nônêmimebiñ.” Mi! Mólôda bôk ôêvhaviñ ba umiñ lôklokwañ yôv. Ba intu alalô jê lôk iviyañ ek nandum ku imbiñ i ma nanêm leñjñmavi ni ba êlêm. Aêj ba yahamiñ Wapômbêj ma ba yahanañ abô êntêk. Yakô yasôk Kolin ma tem yanêm malaiñ êndêj mólô ba intu miñ yahathôk ami.

2 ¹Ba yenañ auk thekthek nena tem miñ yasôk lôk malaiñ bôlôn te imbiñ ami. ²Yahêv malaiñ hadêj mólô ma opalê te tem indum yaleñmavi? Mólô takatu ba yahêv malaiñ e? Yakô mi. ³Mólô ma avômalô takatu ba othak udum yaleñmavi. Aêj ba bôk yahato kapya ek alalô miñ naja malaiñ ami. Yenañ auk ma thekthek nena alalô lôkthô lêk athak doñtom lôk leñjñmavi iyom. ⁴Yaleñmalaiñ lôk yaleñ hik ya ma yahalañ ma bôk yahato kapya bôsêbôk lôk yamaleñ thôk. Miñ yahato kapya êj ek nêm mólô malaiñ ami. Mi. Yahato ek injik thô nena yaleñhaviñ mólô bêj anôj.

Nodate kapôlômim ek jê idum kambom

⁵Malaiñ takatu ba ôpatu hêv hadêj ya Pol ma hatôm hêv malaiñ êj hadêj alalô lôkthô. Betha ya iyom mena alalô lôkthô la. ⁶Malaiñ takatu ba bôk avômalô êvhaviñ êv hadêj yani ma hatôm. ⁷Ma ôpatu ba kapô malaiñ kambom ma nodate kapôlômim ek yani ma noja yani itup siñ ek miñ la injiki ami. ⁸Ba intu yahanañ lôklokwañ nena mólô nopesañ abô ba lemimmavi esak yani. ⁹Bôk yahato hathak malaiñ takatu ek injik mólô thô ek yanğê nena mólô ôtôm avômalô osopa abô mena mi e? ¹⁰Injo. Betha ôpêj hadum kambom ami la. Ba intu nodate kapôlômim ek ôpêj ek yandate yenañ aêj iyom. Yahamiñ Kilisi ma, ma tem ênjê nena lêk yahalate yakapôlôn ek yani ek yanêm mólô sa ¹¹mek alalô miñ natak sawa bute ênjêk ek Sadañ esau alalô ami. Alalô ayala anêj auk êj.

Aposel ma tabô lukmuk anêj jê ku

¹²Anyô Bêj da hadum ba yaha Tloas ek yanañ anêj Abô Mavi atu ba hathak Kilisi bêj. ¹³Ma doñtom miñ yahapôm Titi ami denañ ba yakapôlôn malaiñ ba yahanañ yanjsiñ ma yaha plovins Masedonia.

¹⁴Aêj ba nanêm leñjñmavi êndêj Wapômbêj. Yani lovak ba halom alalô takatu ba Yisu Kilisi anêj avômalô ba aloyeñ lôk leñjñmavi. Wapômbêj hadum ku hamô alalô kapôlônjin ba intu avômalô tem neja anêj auk êtôm nômla ôv mavi embeñ luvuluvu. ¹⁵Alalô ma Kilisi anêj

^j 1:23-24 ⁱPi 5:3 ^k 2:1 ^lKo 4:21 ^l 2:4 ^m Ap 20:31 ⁿ 2:11 ⁿ Luk 22:31 ⁿ 2:12 ⁿ Ap 14:27; ^lKo 16:9 ^o 2:13 ^o Ap 20:1

da atu ba ôv mavi ba êv hadêŋ Wapômbêŋ ba avômalô lôkthô ilinŋ ôv êŋ. Avômalô takatu ba ewa bulubiŋ lôk takatu ba i loŋ nimbuliŋ i. ¹⁶P Avômalô vi ilinŋ alalô hatôm nôŋ ôvpalê takatu ba hadum ek ema ba havôv thêlô i ek nema. Ma vi ilinŋ alalô hatôm nôŋ ôv lôkmala takatu ba havôv i ek nêŋ lôkmala. Aêŋ ba anyôla miŋ lôkmaŋŋiŋ anôŋ ek indum Wapômbêŋ anêŋ ku ami. ¹⁷Avômalô doho iluviŋ Wapômbêŋ anêŋ abô ek neja valuseleŋ. Yêlô ma Kilisi anêŋ avômalô takatu ba Wapômbêŋ hêv ba amiŋ thohavloma. Aêŋ ba anaŋ abô te ma avanôŋ iyom.

3 ¹Môlô osoŋ nena yêlô aêv i liŋ e? Mi. Yêlô miŋ anaŋ hadêŋ môlô nena noto kapyâ lôk abô mavi ek avômalô vi neja yêlô thô ami. Mi. Avômalô vi idum aêŋ. Ma yêlô ma mi. ²Môlôda intu yêlôaniŋ kapyâ atu eto hêk yêlô kapôlôŋiŋ. Ba avômalô lôkthô esam ba eyala. ³Môlô uik thô nena môlô ma kapyâ halêŋ anêŋ Yisu. Ba yêlôaniŋ ku anêŋ anôŋ ma miŋ eto hathak kêlêpê ami ma hathak Wapômbêŋ lôkmala anêŋ Lovak Matheŋ. Miŋ eto hathak valu petap ami ma halôk anyô kapôlôŋiŋ.

⁴Yêlô ma Kilisi anêŋ avômalô takatu ba amiŋ Wapômbêŋ ma. Aêŋ ba intu alalô ayala avanôŋ biŋ nena abô takêŋ ma avanôŋ iyom. ⁵Yêlô da ma lôkmaŋŋiŋ ba hatôm nanaŋ, “Yêlô hatôm.” e? Mi. Wapômbêŋ da hadum ba ku takatu ba yêlô adum ma habitak mavi. ⁶Tabô bô takatu ba eto hathak hik avômalô vônô. Ma doŋtom Lovak Matheŋ hêv lôkmala. Wapômbêŋ hadum yêlô abitak lôklokwaŋ ek nandum tabô lukmuk anêŋ ku atu ba miŋ eto ami. Mi. Lovak Matheŋ da hayabiŋ.

Tabô lukmuk anêŋ lôkmaŋŋiŋ

⁷Tabô bô ma edabêŋ valu ba eto hathak. Ma deda bêŋ habi hayô hêk Mose ba habi avômalô Israeŋ maleŋiŋ loŋ ba miŋ hatôm nêgê Mose thohavloma ami. Vêŋ ma deda hale hi yaôna ma doŋtom thêlô miŋ hatôm nêgê ami denaŋ. Odaŋô! Tabô halêŋ lôk deda bêŋ ma doŋtom anêŋ ku ma havôv ŋama halêŋ haviŋ. ⁸Ma Lovak Matheŋ anêŋ ku hamôŋ lôk anêŋ deda ma lôkmaŋŋiŋ anôŋ ek tabô bô anêŋ. ⁹Odaŋô! Tabô bô anêŋ ku ma halêŋ lôk deda. Ma doŋtom avômalô miŋ esopa ami ba intu Wapômbêŋ hanaŋ, “Môlô noma.” Ma tabô lukmuk anêŋ ku ma hapesaŋ loŋôndê ek indum avômalô nimbitak thêthôŋ. Ba intu anêŋ deda ma mabuŋ anôŋ hamôŋ ek tabô bô anêŋ. ¹⁰Deda haveŋ yam hamôŋ ek yaŋ bô ba deda bô lêk hi ba mi. ¹¹Ma yaŋ halêŋ lôk deda ma doŋtom lêk hale hi mabô. Ma yaŋ ma tem ida imbi deda wak nômbêŋ intu. Ba intu anêŋ deda ma lôkmaŋŋiŋ anôŋ ek yaŋ.

^P 2:16 Luk 2:34; 2Ko 3:5-6 ^q 3:1 Ap 18:27; 2Ko 5:12 ^r 3:2 1Ko 9:2 ^s 3:3 Kis 24:12; Jer 31:33; Ese 36:26-27 ^t 3:6 Jer 31:31; Jon 6:63; 1Ko 11:25 ^u 3:7 Kis 34:29
^v 3:9 Lo 27:26; Lom 1:17

12 Aên ba yêlô aêv maleņij hadêj tabô lukmuk. Ba intu miņ akô ami ma anaņ Wapômbêj anêj abô bêj. 13^wYêlô miņ avuliv maleņij siņ hatôm Mose ami. Deda thohavloma hale hi yaôna ma doņtom yani havuliv ma siņ ba miņ hatôm avômalô Israeł nêgê ami. 14Thêlô esam balabuņ tabô takêj ma doņtom iniņ auk thektheke hatôm ivuliv i siņ ba intu miņ eyala abô takêj ami aleba lêk êntêk. Anyôla miņ hatôm nêv sôp êj vê êņjêk anêj auk ek eyala abô takêj ami. Mi. Kilisi iyom. 15Avanôj! Lêk êntêk jê bêjbêj esam Mose anêj balabuņ ma doņtom sôp êj havuliv kapôlôņij siņ denaņ. 16^xMa anyôla hale i liliņ ba hasopa Anyô Bêj êj ma hatôm hêv sôp êj vê. 17^yAnyô Bêj ma hatôm Lovak Mathej. Ma loņ atu ba Lovak Mathej havej, êj ma hatôm hapole alalôaniņ yak vê. 18Alalô maleņij ma miņ avuliv siņ ami ba lêk ayê Anyô Bêj anêj deda lôkmaņij hatôm alalô ayê thonaiņ lo maleņij halôk liyali. Yanida intu Lovak Mathej êj ba hêv deda lôkmaņij anôj halêm ba halêm aleba abitak yaņda hatôm yanida. Alalô ma hatôm liyali ba ik deda êj thô ek avômalô vi nêgê.

Aposel ma êtôm uņ anôj

4 1Ma Wapômbêj lahiki hathak yêlô ba hêv ku êntêk hadêj yêlô. Ba intu yêlô namiņ lôklokwaņ ma miņ natak ami. 2^zYêlô avôliņ dômiņ ek nôv mama takatu ba hêk loņ kapô ba miņ avuņ abô ba asau avômalô lôk aluviņ Wapômbêj anêj abô ami. Wapômbêj hayê yêlô. Aên ba yêlô ik abô avanôj thô ma avômalô ititiņ yêlôaniņ ku ba eyala nena yêlô adum thêthôj. 3-4^aMa doņtom anyô bêj bôlôj êntêk Sadaņ bôk havuliv avômalô maleņij siņ ba miņ êvhaviņ ami. Ba intu yêlôaniņ Abô Mavi hêk loņ kapô ma avômalô takêj lêk idum ek nema ba miņ hatôm nêgê Abô Mavi anêj deda atu ba enaņ hathak anyô lôkmaņij Yisu Kilisi ami. Yanida ma Wapômbêj. 5Yêlô anaņ bêj nena Yisu Kilisi ma Anyô Bêj. Ma yêlôda atôm mólônim jê ku ek nandum Yisu anêj ku. Ma yêlô miņ aêv yêlôda liņ ami. 6^bWapômbêj bôk hanaņ, “Deda tem imbi êyô êņjêk momaņiniņ ba imbitak deda”. *Môj Anôj 1:3*
Ba Wapômbêj êj iyom intu habi deda êj halôk alalô kapôlôņij ek nagê Kilisi thohavloma. Êj ma hatôm alalô ayê Wapômbêj lôkmaņij aêj iyom.

7^cMa deda lôk Abô Mavi êj ma hatôm payeņ atu ba halôk uņ anôj kapô ek injik thô nena anêj lôklokwaņ lôkmaņij ma Wapômbêj anêj ma miņ halêm anêj alalô ami. 8^dVovaņ lomaloma hapôm yêlô ma doņtom miņ hakapiņ yêlô loņ ami. Hadum ek injik yêlô sesoņ aleba

^w 3:13 Kis 34:33 ^x 3:16 Kis 34:34 ^y 3:17 Jon 8:36; Lom 8:2 ^z 4:2 2Ko 2:17; 1Te 2:5

^a 4:3-4 Ep 2:2; Kol 1:15; Hib 1:3 ^b 4:6 Ais 9:2; 2Ko 3:18 ^c 4:7 2Ko 5:1 ^d 4:8 2Ko 1:8; 7:5

nanaj aisê. Ma doɽtom miɽ hadum yêlô popabuk ami. ⁹Maleɽ thêlêv hathak yêlô ma doɽtom ayala nena Anyô Bêɽ miɽ hatak yêlô ami. Êpêɽ yêlô ba ama yak ma doɽtom miɽ ama ami. ¹⁰⁻¹¹ ^eWak nômbêɽ intu yêlô takatu ba asopa Yisu ba amô lôkmala ma avômalô idum ek nijik yêlô vônô êɽ ma hatôm ik Yisu anêɽ lôkmala atu ba hamô yêlôaniɽ kupik pik thô. Aêɽ ba Yisu anêɽ ɽama lêk hamô yêlô leɽviɽkupik kapô ek injik Yisu anêɽ ɽama lôk lôkmala thô. Luvi êntêk lêk hamô. ¹² Aêɽ ba ɽama hadum ku hamô yêlô ma doɽtom lôkmala hadum ku hamô môlô.

¹³ Bôk eto hêk Wapômbêɽ anêɽ kapya nena,

“Yahêvhaviɽ ba intu yahanaj.”

Kapya Yeɽ 116:10

Ma yêlô aêvhaviɽ aêɽ iyom. Ba intu yêlô anaj Anyô Bêɽ anêɽ abô mavi. ¹⁴ ^fMa yêlô ayala nena ôpatu ba hik Anyô Bêɽ Yisu liɽ hêk ɽama ma tem indum aêɽ êndêɽ yêlô ba endom alalô lôkthô ba ana namô imbiɽ Yisu. Aêɽ ba intu yêlô anaj Wapômbêɽ anêɽ abô bêɽ. ¹⁵ Yahawa malaiɽ takêntêk ek nêɽ môlô sa ek Wapômbêɽ imbi anêɽ wapôm sam êndêɽ avômalô bêɽ anôɽ endeba leɽɽmavi indumbak ni ba ni ek nebam anêɽ athêɽ lôkmajɽiɽ esak leɽ.

¹⁶ ^gAêɽ ba miɽ hadum yêlô apôlik ba atak ku takêɽ ami. Mi. Alalô leɽviɽkupik lêk hapalê ma doɽtom dahôlôɽiɽ halumbak ba habitak lukmuk hi ba hi. ¹⁷ ^hMa alalôaniɽ malaiɽ ma vumvum ba hamô vauna. Ma doɽtom tem injik anêɽ anôɽ lôkmajɽiɽ atu ba êmô êtôm wak nômbêɽ intu sapêɽ ba êmô vuliɽ ek nômkama lôkthô. ¹⁸ ⁱMa nôɽ takatu ba hôyê ma tem nêɽ yak ba ni. Ma nôɽ takatu ba miɽ hôyê ami ma tem êmô êtôm wak nômbêɽ intu sapêɽ. Ba intu miɽ maleɽɽkilik hathak nôɽ takatu ba ayê iyom ami. Mi. Alalô athak atitiɽ nôɽ takatu ba miɽ hatôm nagê ami.

Leɽviɽkupik lukmuk

5 ¹ ^jAlalôaniɽ leɽviɽkupik ma hatôm unyak kudum. Ma ayala nena ibuliɽ unyak êɽ ma tem naja leɽviɽkupik yaɽ atu ba hatôm unyak anôɽ atu ba Wapômbêɽ hapesaj ba hamô malak leɽ ba tem êmô êtôm wak nômbêɽ intu sapêɽ. Unyak êɽ ma miɽ ɽê pik epesaj hathak bahêɽiɽ ami. ² ^kMa alalô alaj ba adum ek naɽgik leɽviɽkupik malak leɽ atu êtôm kwêv ba aêv lêlê ³ek imbi êyô alalô vôn ek miɽ nambêɽ kôlôlôɽ ami. ⁴ Alalô amô pik hatôm avômalô leɽ popam ba intu alaj lôk leɽɽmalaiɽ ek naja kupik malak leɽ ek lôkmala êtôkwêv kupik pik. ⁵ Wapômbêɽ hapesaj alalô ek nambitak aêɽ ma hatak anêɽ dahô halôk alalô kapôlôɽiɽ ek nayala nena anêɽ abô ma tem injik anôɽ.

^e 4:10-11 1Ko 15:31; Lom 8:36 ^f 4:14 1Ko 6:14 ^g 4:16 Ep 3:16 ^h 4:17 Lom 8:17-18

ⁱ 4:18 Kol 1:16 ^j 5:1 2Ko 4:7 ^k 5:2 Lom 8:23

6-7¹Aêvhaviṅ hayabiṅ alalô. Ma miṅ aêv alalôaniṅ auk ek nô m atu ba ayê hathak malenḍaluk ami. Aêṅ ba alalô ayala avanôṅ nena alalô amô lôk kupik pik ba intu miṅ amô haviṅ Anyô Bêṅ ami. 8^mAvanôṅ! Alalô ayala auk êṅ ba apôviṅ ek natak kupik êntêk ba ana namô imbiṅ Anyô Bêṅ. 9-10ⁿMa alalô lôkthô tem namiṅ Kilisi ma ek nandum abô esak malêla takatu ba adum mavi mena kambom ek alalô tomtom naja alalôaniṅ vuli. Ba intu amô pik mena amô haviṅ Anyô Bêṅ ma nanêm i videdauṅ ek nandum yani lamavi.

Avômalô kapôlôṅiṅ esak doṅtom imbiṅ Wapômbêṅ

11 Yêlô ayala nena amô Anyô Bêṅ vibiṅ ba tem nandum abô. Aêṅ ba yêlô alôk avômalô lenṅiṅ ek nesopa yani. Wapômbêṅ hayala yêlôaniṅ kapôlôṅiṅ. Ma yahêvhaviṅ nena môlô kapôlô mim hayala yêlô aêṅ iyom. 12 Yêlô adum ek môlô nobam am esak yêlôaniṅ ku lôk nonaṅ bêṅ êndêṅ avômalô takatu ba êv thêlôda liṅ hathak nômkama viyaiṅ ma lenṅipaliṅ nômkama kapôlôṅiṅ. Ma miṅ yêlô aêv yêlôda liṅ ami. 13 Ma avômalô doho enaṅ nena yêlô adum molo. Yôv lôk. Hêk Wapômbêṅ da. Ma vi enaṅ nena yêlô awa auk mavi. Yôv lôk. Êṅ ma hêv môlô sa. 14 Alalô ayala nena anyô te iyom intu bôk hama ek hêv avômalô lôkthô sa ba intu lôkthô bôk ema yôv. Aêṅ ba Kilisi anêṅ lahaviṅ hayabiṅ alalô. 15^oAvanôṅ! Yani hama ek avômalô lôkthô. Ba alalô ṅê lôkmala takatu ba asopa yani nasôṅ alalôda paliṅ ma lemijimbi ôpatu ba bôk hama ba haviyô hathak loṅbô ek hêv alalô sa.

16 Aêṅ ba miṅ alalô nabalonaṅ avômalô esak auk pik ami. Sêbôk ma adum aêṅ hathak Kilisi. Ma doṅtom lêk ayala yani thêthôṅ. 17^pAêṅ ba anyôla haveṅ haviṅ Kilisi êṅ ma ku lukmuk lêk hayô ma nômkama bô lôkthô lêk hale ba hi ma nômkama lukmuk lêk habitak hayô ba halêm. 18^qMa Wapômbêṅ hadum nô m takêṅ lôkthô. Yani hêv Kilisi ek embak tabô. Ma hêv ku hadêṅ yêlô ek nanêm avômalô sa ek neyala ku êṅ. 19^rKu êṅ ma aêntêk. Wapômbêṅ hêv Kilisi hatôm tabô ek yani lapaliṅ alalôaniṅ kambom ek alalô namô labali mavi imbiṅ yani. Ma hêv ku ek nanaṅ abô êṅ êndêṅ avômalô. 20 Yêlô ma Kilisi anêṅ ṅê ku. Ba intu alaṅ ba awa Wapômbêṅ abôlêk lôk alôk môlô lemim hathak Kilisi anêṅ athêṅ nena môlô nôlêm noja Wapômbêṅ anêṅ tabô. 21^sKilisi ma kambom mi. Ma doṅtom Wapômbêṅ hêv alalô sa ba hêv alalôaniṅ kambom hayô hamô yani hatôm vuli ek nambitak thêthôṅ ênjêk Wapômbêṅ ma esak Kilisi anêṅ ku êṅ.

6 1-2 Yêlô lôk Wapômbêṅ adum ku haviṅ i. Yani hanaṅ,
“Bôk yahatak wak te yôv ek yanêm môlô sa.

¹ 5:6-7 Hib 11:13-16 ^m 5:8 Plp 1:23 ⁿ 5:9-10 Kol 1:10; 1Te 4:1; Sav 12:14

^o 5:15 Lom 14:7-8 ^p 5:17 Lom 8:1; Gal 6:15 ^q 5:18 Lom 5:10 ^r 5:19 Lom 3:23-25

^s 5:21 Hib 4:15

Ba môlô olaŋ ma yahalaŋô
ba yahêv môlô bulubiŋ yôv.”

Aisaia 49:8

Môlô bôk owa Wapômbêŋ anêŋ wapôm yôv. Ba intu yêlô asoŋ môlô lokwaŋ, “Lêk êntêk hêv môlô sa. Lêk êntêk hêv môlô bulubiŋ.”
Ba intu miŋ nundum ku êŋ imbitak êtôm nôm oyaŋ ami.

Aposel ewa malaiŋ bêŋ hathak iniŋ ku

³Yêlô adô ek anyôla enaŋ abôma esak Wapômbêŋ anêŋ ku. Ba intu adum ku êŋ ek miŋ nambuliŋ avômalô iniŋ auk ami. ⁴⁻⁵“Yêlô ma Wapômbêŋ anêŋ ŋê ku. Ba intu yêlô awa iniŋ ku mavi takatu sa hadêŋ môlô. Yêlô awa vovaŋ lôk malaiŋ hathak ku êntêk ba hakakô yêlô kambom. Epetav yêlô lôk etak yêlô halôk koladôŋ ma êkôki hathak abô. Yêlô adum ku lôk vovanik bêŋ ba aêv lêlê lôk nôm mi ba ama kisi. Malaiŋ nômbêŋ êntêk hapôm yêlô ma doŋtom amiŋ lôklokwaŋ. ⁶“Lovak Matheŋ hamô haviŋ yêlô ba ayala Wapômbêŋ anêŋ auk ba kapôlôŋiŋ ida hêk mabuŋ ma yêlô ŋê maliŋyaô lôk yôhok ma wapôm. Ma yêlô leŋiŋhaviŋ avômalô ba miŋ asau thêlô ami. ⁷Yêlô anaŋ abô avanôŋ iyom haviŋ Wapômbêŋ anêŋ lôklokwaŋ lôk avaloŋ anêŋ thêthôŋ hatôm nômkama vovak hamô baheŋ luvi. ⁸Avômalô vi ebam yêlô ma vi etatale yêlô. Doho enaŋ abô mavi hathak yêlô ma doho enaŋ abôma. Yêlô ŋê abô anôŋ iyom ma doŋtom avômalô vi elam yêlô nena ŋê abôyaŋ. ⁹“Avômalô pik êthôŋ yêlô paliŋ ma doŋtom Wapômbêŋ hayala yêlô. Yêlô adum ek nama ma doŋtom nôŋgô, lêk amô lôkmala. Ik yêlô kambom ma doŋtom miŋ ama ami. ¹⁰Leŋiŋmalaiŋ ma doŋtom leŋiŋmavi wak nômbêŋ intu. Yêlô ma ŋê nômkama mi ma doŋtom adum ba avômalô bêŋ anôŋ ibitak ŋê lôk nômkama bêŋ. Yêlô nômkama mi ma doŋtom nômkama sapêŋ ma yêlôaniŋ.

¹¹O yenaŋ avômalô Kolin! Yêlô anaŋ abô lôkthô hi yaiŋ ek môlô ma yêlô kapôlôŋiŋ hik i ek môlô nôlêm. ¹²Yêlô miŋ avasiŋ kapôlôŋiŋ ek môlô ami. Mi. Môlô da. ¹³“Aêŋ ba yahanaŋ hadêŋ môlô hatôm lambô hanaŋ hathak nakaduŋ. Malêla takatu ba yêlô adum hathak môlô ma nundum aêŋ iyom lôk nodate kapôlômim ek yêlô.

Ŋê daluk lôk ŋê êvhaviŋ miŋ nesak doŋtom ami

^{14*}Môlô miŋ nômô imbiŋ ŋê daluk ami. Thêthôŋ lôk lokbaŋ hatôm doŋtom e? Deda lo momaŋiniŋ hatôm doŋtom e? ¹⁵Sadaŋ Belial lo Kilisi hatôm leŋiŋmavi imbiŋ i e? Mena ŋê êvhaviŋ lo ŋê daluk hatôm nesak doŋtom e? ¹⁶“Ma Wapômbêŋ anêŋ unyak matheŋ lôk ŋgôkba hatôm nêmo imbiŋ i e? Milôk. Alalô ma Wapômbêŋ lôkmala anêŋ unyak matheŋ hatôm anêŋ abô hanaŋ,

[†] 6:4-5 2Ko 11:23-27 [‡] 6:6 1Ti 4:12 [¶] 6:9 2Ko 4:10 [•] 6:13 1Ko 4:14 ^{*} 6:14 Ep 5:11
^{††} 6:16 1Ko 3:16

“Tem yamô lôk yamberj imbiņ i
 ma ya tem êtôm thêlônij Wapômbêj
 ma thêlô tem nimbitak yenaņ avômalô. Wok Plis 26:12
 17^zAêj ba notak avômalô takêj ma nômo daim.

Ma miņ nobaloņ lelaik takêj ami ek batu yanja môlô thô.

Aisaia 52:11; Esekiel 20:34,41

Ya Anyô Bêj yahanaj aêj.

18^aYa tem yambitak môlônim lemambô
 ma môlô tem numbitak êtôm yenaņ okna lo avena. *2 Samuel 7:8, 14*
 Ya Anyô Bêj Lôklokwaņ yahanaj aêj.”

7 ¹Aiyaņ thêlô, Wapômbêj bôk habutiņ abô haviņ alalô ba amô yani
 vihiņ. Ba intu natip ek nôm takatu ba hadum alalô leņvijkupik lôk
 dahôlônij habitak lelaik ek nayô uņlôv ba nambitak mabuņ lôk mathenj
 anôj.

Avômalô Kolin ele kapôlônij liliņ ba Pol lamavi

²Nodate kapôlômim ek yêlô. Yêlô miņ adum kambom lôk abuliņ
 anyôla lôk asau i ami. ³Miņ yahanaj abô êj ek yasaņ môlô ami. Mi.
 Bôk yahanaj nena môlô ma yenaņ avômalô môlô. Ba intu môlô ômo ma
 yahamô. Môlô oma ma yahama aêj iyom. ⁴Yahayala avanôj nena môlô
 avômalô mavi ba yahabam môlô. Alalôaniņ malaiņ lomaloma hamô ma
 doņtom yaleņmavi hamô yakapôlôj siņ aleba yaleņ halôk biņ.

⁵Yêlô ayô Masedonia ma malaiņ lomaloma hapôm yêlô aleba hik
 yêlô sesoņ. Ibuliņ yêlô lôbôlôj lôk ik vovak hadêj yêlô ma yêlô leņijhiki
 hathak malaiņ lomaloma vi haviņ. ⁶Ma doņtom Wapômbêj atu ba hêv
 avômalô leņijmalaiņ thêvô, hêv Titi ba hayô. ⁷Yani hanaņ hadêj ya nena
 môlô lem hikam bêj anôj hathak malaiņ lomaloma ba môlô vovaņ ek
 alalô napesaņ malaiņ takêj imbiņ i. Titi halaņô môlônim abô êj ma hêv
 yani thêvô. Ba intu Wapômbêj hêv yani hayô ek ya ba hêv ya thêvô aêj
 iyom ba yaleņmavi anêj dôêj.

⁸Bôk yahato kapyba ba hêv malaiņ hadêj môlô. Ma doņtom yada
 ma malaiņ mi. Alikaknena. Yahêv malaiņ atu ba hamô vauna ma
 yaleņmalaiņ aêj iyom. ⁹Ma doņtom lêk yaleņmavi anôj. Ma yenaņ kapyba
 hêv malaiņ hadêj môlô ba intu hadum yaleņmavi e? Mi. Wapômbêj intu
 hadum ba hêv malaiņ takêj hadêj môlô ba intu ole kapôlômim liliņ.
 Aêj ba abô takatu ba yêlô anaņ miņ habuliņ môlô ami. Ba intu hadum
 yaleņmavi. ¹⁰^dWapômbêj hêv malaiņ hadêj avômalô ek nede kapôlônij
 liliņ ek neja bulubiņ. Êj ma miņ malaiņ bêj ami. Ma doņtom malaiņ
 pik hathak hadum anêj ku nena hik avômalô vônô. ¹¹Odaņô! Môlônim

^z 6:17 ALK 18:4 ^a 6:18 Jer 31:9 ^b 7:5 2Ko 2:13 ^c 7:8 2Ko 2:4 ^d 7:10 Mat 27:3-5;
 Hib 12:16-17

malaiŋ halêm anêŋ Wapômbêŋ ba hik môlô thô nena môlô vovaŋ ek notak auk kambom lôk udum ek uŋgwik môlôda thô nena môlô ma kambom mi. Môlô lemimmaniŋ lôk ôkô ma vovaŋ ek ôŋgô ya ek napesaŋ malaiŋ êŋ ek nanêm malaiŋ êndêŋ ôpatu ba hadum kambom êŋ. Avanôŋ! Môlô udum aêŋ ba intu hik thô nena môlô kambom mi. ¹²Aêŋ ba kapya atu ba bôk yahato ma miŋ yahato ek imbuliŋ ôpatu ba hamiŋ yenaŋ ku loŋ siŋ lôk nêŋ yada liŋ ami. Mi. Yahato ek môlô numiŋ Wapômbêŋ ma ek injik môlôda thô nena môlô lemimhaviŋ yêlô bêŋ anôŋ. ¹³Ma nôŋ takêŋ hadum ba havatho yêlô kapôlôŋiŋ loŋ.

Ba môlô ôêv Titi thêvô ba yani lamavi bêŋ anôŋ ba intu yêlô leŋiŋmavi bêŋ anôŋ aêŋ iyom. ¹⁴Yahabam môlô ba yahanaŋ hadêŋ yani nena môlô ma avômalô mavi. Ba lêk udum mavi ba miŋ ôêv mama hadêŋ ya ami. Mi. Abô nômbêŋ atu ba yêlô anaŋ hadêŋ môlô, êŋ ma avanôŋ ba yêlôaniŋ abô mavi atu ba anaŋ hathak môlô hadêŋ Titi, ma abô êŋ hik anôŋ mavi aêŋ iyom. ¹⁵Môlô ôkô ba olowaliŋ ma owa yani thô lôk olaŋô anêŋ abô. Hayê aêŋ ba lahaviŋ môlô bêŋ anôŋ. ¹⁶Lêk yahayala avanôŋ nena môlô ma avômalô mavi ba intu yaleŋmavi anôŋ.

Numbitak avômalô wapôm

8 ¹Aiyaŋ thêlô, yêlô leŋiŋhaviŋ môlô noyala wapôm atu ba Wapômbêŋ hêv hadêŋ avômalô êvhaviŋ takatu ba êmô plovin Masedonia. ²Thêlô ewa malaiŋ bêŋ anôŋ ba êv i sêkêya. Ma doŋtom leŋiŋmavi bêŋ anôŋ ba hayô siŋ ba halelope ma iniŋ malaiŋ êv i sêkêya anêŋ anôŋ ma wapôm ba êv bêŋ anôŋ hatôm da. ³Yahanaŋ avanôŋ biŋ nena êv iniŋ nômkama aleba miŋ hatôm ami. Êŋ ma thêlô êv doho haviŋ. Thêlôda iniŋ auk ma miŋ anyôla hanaŋ hadêŋ i ami. ⁴Thêlô elaiŋ hadêŋ yêlô nena, “Yêlô vovaŋ ek nandum ku imbiŋ avômalô vi ek nanêm Wapômbêŋ anêŋ avômalô mathêŋ sa. Ba intu nandum mavi êndêŋ yêlô ba notak yêlô ek nandum ku êŋ.” ⁵Ma yêlô asoŋ kambom! Avômalô takêŋ iniŋ ku môŋ ma êv i hadêŋ Wapômbêŋ vêm ma esopa Wapômbêŋ anêŋ auk ba êv i hadêŋ yêlô haviŋ. ⁶Aêŋ ba yêlô apôviŋ Titi nena, “Nu Kolin ma undum anêm ku wapôm atu ba lêk habitak yôv endeba anêŋ daŋ am.” ⁷Môlô avômalô vuliŋ biŋ ba udum unim ku mavi ba hêv liŋsiŋ. Ôêvhaviŋ ba onaŋ abô batôŋ oyaŋ lôk oyala auk ma ôpôviŋ ek nandum ku lôk lemimhaviŋ yêlô. Aêŋ ba intu nônêm lêlê esak ku wapôm atu ba hêv liŋsiŋ aêŋ iyom.

⁸Ya miŋ hatôm anyô bêŋ te ek yanaŋ nena, “Undum aêŋ” ami. Mi. Ma doŋtom yahayê avômalô takatu ba êv i sêkêya leŋiŋhiki ek nêŋêm avômalô vi sa. Ba intu yaleŋhaviŋ yaŋgê nena môlônim lemimhaviŋ êŋ ma avanôŋ hatôm thêlô iniŋ mena mi e? ⁹Ma môlô oyala Anyô Bêŋ Yisu

° 8:1 Lom 15:26; 2Ko 9:1-2 † 8:7 1Ko 16:1-2 § 8:9 Mat 8:20; Plp 2:6-7

Kilisi anêṅ wapôm. Yani lôkmaṅgiṅ. Ma doṅtom yani habitak hatôm anyô hêv i sêkêya ek nêṅ mômlo sa ek batu numbitak lôkmaṅgiṅ.

¹⁰Mômlo ma avômalo mavi ba yenaṅ auk ma aêntêk. Sondabêṅ yaṅ wakbôk ma mômlo omôṅ ek ôêv unim da. Ma miṅ ôêv oyaṅ ami. Mi. Kapôlômim hik am ba ôêv. ¹¹Aêṅ ba valuseleṅ vithê la takatu ba ôpôm ma nônêṅ vi ek nundum ku esak ek mômlo nim kapôlômim lôk unim ku imbitak doṅtom iyom. ¹²^hNônêṅ lôk kapôlômim, êṅ ma mavi. Ba miṅ lemimbi nena nônêṅ nômkama sapêṅ êtôm da êndêṅ Wapômbêṅ ami. Nônêṅ êtôm vithêla takatu ba ôpôm ma tem indum Wapômbêṅ lamavi. ¹³Yêlôaniṅ auk nena miṅ nôdêlêk am ba nônêṅ nômkama lôkthô ek nêṅ avômalo vi sa ma mômlo mi ami. Mi. Nômbi sam esopa avômalo iniṅ bôk lo loṅ êmô. ¹⁴Ma lêk mômlo nim bêṅ anôṅ hamô ba intu nônêṅ thêlo sa. Yakô embeṅ yam ma tem iniṅ bêṅ anôṅ ma tem nêṅ mômlo sa aêṅ iyom. Êṅ ma lôkthô tem êtôm doṅtom. ¹⁵Hatôm bôk eto nena,

“Opalê atu ba hawa bêṅ anôṅ ma tem miṅ êpôm bêṅ anôṅ ami,
ma opalê atu ba hawa auviṅna ma tem miṅ nêṅ yak ami.”

Etak Ijip 16:18

Pol hêv Titi lôk anyô doho ba i Kolin

¹⁶⁻¹⁷Yêlô anaṅ hik Titi liṅ ek êsôk ek mômlo ba yani lamavi ba halôk ek êsôk. Ma miṅ yêlô alôk yani la ek êsôk ami. Mi. Yanida lahaviṅ ba hapôviṅ ek êsôk. Wapômbêṅ hêv yenaṅ auk hadêṅ Titi ba lahiki hathak mômlo. Aêṅ ba yahêv yaleṅmavi hadêṅ Wapômbêṅ. ¹⁸Tem yêlô nanêṅ anyô yaṅ imbiṅ yani. Ôpêṅ ma avômalo êvhaviṅ êyê nena anyô hadum Wapômbêṅ anêṅ ku mavi ba ebam yani. ¹⁹Ba intu avômalo êvhaviṅ elam ôpêṅ ek ni imbiṅ yêlô ek nêṅ da wapôm atu ek Wapômbêṅ enja athêṅ lôkmaṅgiṅ lôk injik thô nena yêlô leṅiṅhaviṅ nanêṅ thêlo sa. ²⁰Yêlô akô ek avômalo netatale yêlô esak da wapôm atu ba yêlô ayabiṅ. Ba intu yêlô apesaṅ ku êṅ mavi ²¹ek Anyô Bêṅ lôk avômalo sapêṅ nêṅ nena yêlô adum ku êṅ thêthôṅ.

²²Ba intu yêlô êv anyô te haviṅ ba hathôk. Yani hik i thô nena lamavi ek nêṅ ku lomaloma sa lôbôlôṅ. Bôk hayê nena mômlo ma avômalo mavi ba intu hapôviṅ ek êsôk. ²³Titi ma yenaṅ anyô mômlo atu ba hadum ku haviṅ ya hamô mômlo malêvôṅ. Ma aiyaṅ takêṅ ma avômalo êvhaviṅ iniṅ ṅê ku takatu ba êv athêṅ lôkmaṅgiṅ hadêṅ Kilisi. ²⁴ⁱAêṅ ba uṅgwik am thô êndêṅ ṅê êntêk nena mômlo ma avômalo lemimhaviṅ avômalo vi. Ba intu yêlô abam mômlo. Ma tem avômalo êvhaviṅ lodôṅlodôṅ lôkthô nêṅ nena yêlôaniṅ abô ma avanôṅ.

^h 8:12 Mak 12:43-44 ⁱ 8:24 2Ko 7:13-14

Kolin êv da ek nêw Wapômbên anên avômalô sa

9 ^{1j}Môlô bôk ovaloŋ ku da takatu ba ôêv ek nêw Wapômbên anên avômalô matheŋ sa. Ma doŋtom yalenhaviŋ yanaŋ abô doho imbiŋ. ²Yahayala nena môlô lemimhaviŋ nônêm i sa. Ba yahabam môlô hadên avômalô Masedonia nena sondabên yaŋ wakbôk atu ma môlô avômalô Akaia kapôlômim hakak am ek nônêm da. Ba intu avômalô Masedonia doho elanô ba elom everŋ ek nindum aên. ³Aên ba yahêv aiyaŋ doho ba êthôk êtôm atu ba yêlô abam môlô ek miŋ imbitak êtôm abôyaŋ ami ma êtôm ku ek môlô nopesaŋ am êtôm atu ba yahananŋ. ⁴Sêbôk ma yahabam môlô ba yakô nê Masedonia doho nêlêm imbiŋ yêlô ba nêgê nena miŋ ôpôpêk am ami êŋ ma tem ya mama ma môlô ma tem noja mama bên anôŋ lôk. ⁵Aên ba yahananŋ hik aiyaŋ takatu liŋ ek nêw nêsôk nêgê môlô ek nêpôpêk da takatu ba bôk môlô ubutiŋ abô ek nônêm ek batu da êŋ imbitak êtôm da wapôm ma miŋ da palonŋ ami.

⁶^kLemimbi nôw êntêk. Opalê atu ba havatho yaŋvêk auviŋna ma tem enja dokte. Ma opalê atu ba havatho bên anôŋ ma tem enja limamôk. ⁷Wapômbên lamavi hathak ôpatu ba hêv i lôk lavidonŋ. Ba intu avômalô tomtom nêw malêla êtôm iniŋ leŋiŋhaviŋ. Ma miŋ nêpôlik ami. Ma anyô yaŋ miŋ êndôk anyô yaŋ la ek nêw ami. ⁸Wapômbên anên wapôm tem indum ba anêw nômkama tem imbitak bên anôŋ êtôm wak nômbên intu ek anêw ku lomaloma indilup mavi. ⁹Hatôm bôk eto nena,

“Yani hathak hapaliv anên wapôm hadên nê nômkama mi takatu ba êmô lôbôlôbô,

ma anên thêthôn hêk wak nômbên intu sapên.” *Kapya Yeu 112:9*

¹⁰ⁱWapômbên hêv yaŋvêk ek nembatho ma polom ek nejaŋ. Ma tem nêw yaŋvêk bên anôŋ ek indum môlô numbitak thêthôn êtôm yaŋvêk atu ba hêv liŋsiŋ. ¹¹^mYani tem indum ba môlô numbitak lôkmanŋiŋ ek nundum wapôm lôbôlôn ek yêlô nanêm da êntêk êndên avômalô ma tem nêw iniŋ leŋiŋmavi êndên Wapômbên.

¹²Ku takatu ba môlô udum ma miŋ ôêv Wapômbên anên avômalô matheŋ iyom sa ami. Mi. Thêlô enaŋ iniŋ leŋiŋmavi bên hadên Wapômbên aleba leŋiŋmavi takên hayô siŋ ba halelope. ¹³Ma da êŋ hik môlônim wapôm thô ek avômalô nêgê nena ôêvhaviŋ Kilisi ba osopa anên Abô Mavi ba udum wapôm hadên thêlô lôk avômalô vi haviŋ. Êŋ ma tem nêwbô Wapômbên. ¹⁴Ma thêlô tem nêgê Wapômbên anên wapôm takatu ba hêv hadên môlô ba hayô siŋ ba halelope ma tem leŋiŋjiki ba neteŋ mek ek môlô. ¹⁵Nanêm leŋiŋmavi êndên Wapômbên esak anên wapôm takatu ba hêv hadên alalô aleba hik alalôaniŋ auk vônô.

^j 9:1 2Ko 8:1-7 ^k 9:6 Snd 11:24-25 ^l 9:10 Ais 55:10 ^m 9:11 2Ko 1:11; 4:15

Pol hêv yanida kisi

10 ¹Ya Pol yahasopa Kilisi ôpatu ba hatauviņ i ba hamô malinŷaô. Ma yaleņ hik ya ek môlô ba yahanaj nena avômalô enaj nena yahamô haviņ môlô ma ya anyô kupik. Ma doņtom enaj nena yahamô daim ma yahakôk haveņ ek yambitak anyô bêņ. ²Ma doho enaj nena yêlô asopa auk pik. Yakô tem yasôk êtôm anyô bêņ ba yasaņ i la. Ba intu yahanaj hik môlô liņ lôklokwaņ ek nopesaņ abô êņ vêmam ka yasôk nena mi ma tem yasôk êtôm anyô bêņ. ³Yêlô amô pik ma doņtom miņ ik vovak hatôm avômalô ethak idum ami. ⁴Ma yêlô awa Wapômbêņ anêņ lôklokwaņ ek abuliņ nômkama pik takatu ba lôklokwaņ ba nômkama vovak takatu ba yêlô ik vovak hathak ma miņ nômkama pik êntêk ami. ⁵Abô ebam i lôk êkôki takatu ba hamiņ Wapômbêņ anêņ auk loņ siņ intu yêlô avak pesa. Ma yêlô ato auk lokbaņ takêņ ek imbitak thêthônġ êņġêk Wapômbêņ ma. ⁶Ba intu node kapôlômim liliņ yapiņ ek yêlô athôk ma nanêm vovaņ êndêņ ġê takatu ba leņôndônġ kôtônġ iyom. Ma miņ ole kapôlômim liliņ ami ma ku êņ tem mi.

⁷Môlô othak ôyê nômkama hêk viyaiņ iyom. Ma ôpatu ba habam yani nena Kilisi anêņ, nodanġô! Yêlô ma Kilisi anêņ haviņ. ⁸Yahabam yada bêņ anônġ nena Anyô Bêņ hêv athêņ bêņ hadêņ yêlô ek nambatho môlô loņ lôklokwaņ ma miņ nambuliņ môlô ami. Ba intu miņ ya mama ami. ⁹⁻¹⁰Avômalô enaj nena yahato kapyâ hatôm anyô bêņ lôk yamaleņ thêlêv ba yahathanaj avômalô. Lôk enaj nena yahalêm ma thêlô êyê ya hatôm anyô kupik lôk yenaņ abô ma voloġna. Nodanġô! Môlô miņ nosonġ nena yahato kapyâ yaņ atu ek indum môlô nôkô ami. Mi. ¹¹Môlô opalêla takatu ba osoņ nena ya anyô kupik, ma nodek lemôndônġ ba nodanġô! Malêla takatu ba môlô osam hêk yêlôaniņ kapyâ, nôm takêņ iyom intu tem yêlô nasopa.

¹²Hatôm yambam yada êtôm ġê mavi takatu ba ebam thêlôda? Yanaņ nena ya anyô lôkauk hatôm thêlô e? Alikaknena! Ya mi. ġġê molo ethak idum aêņ! Thêlô ethak êyê iniņ ku ba ebam nena thêlônġiņ ku lêk habitak mavi. ¹³Yêlô abam yêlôaniņ athêņ hathak ku takatu ba Wapômbêņ hêv hadêņ yêlô iyom. Ba môlô ma ômô ku êņ kapô. Ma vi atu ba miņ hêv ami ma miņ abam yêlôda ba anaņ abô mayaliv ami. ¹⁴Ma avômalô doho enaj nena yêlô abam i hathak ku takatu ba miņ yêlôaniņ ami. Mi. Yêlô ma ġê môņ anônġ ek ayô ek môlô haviņ Kilisi anêņ Abô Mavi. ¹⁵Ba intu yêlô miņ abam yêlôaniņ athêņ hathak ku takatu ba anyô vi idum ami. Yakô môlônim ôêvhaviņ tem indumbak ma yêlôaniņ ku tem ni embeņ môlônim loņ sapêņ ¹⁶ek yêlô nanaņ Wapômbêņ anêņ Abô Mavi embeņ luvuluvu. Aêņ ba tem yêlô nabam yêlôaniņ athêņ esak ku kapô takatu ba anyô yaņ

ⁿ 10:1 1Ko 2:3 ^o 10:2 1Ko 4:21 ^p 10:4 Ep 6:13-17 ^q 10:8 2Ko 13:10 ^r 10:13 Lom 12:3

hadum ami. 17-18 ^sÔpatu ba Anyô Bêj habam yani intu tem Anyô Bêj imbi binôj esak. Ma ôpatu ba habam yanida intu tem athêj mi. Hatôm bôk eto nena,

“Opalêla takatu ba êbôi ma nêmbôi esak Anyô Bêj iyom.”

Jelemaia 9:24

Pol miñ kêdôñwaga abôyañ ami

11 ¹Yahanañ abô molo ma doñtom nômo malinçaô vêmam. ²Yalençañ hathak môlô hatôm atu ba Wapômbênj ladañ hathak alalô. Yahapesañ abô ek noja anyô doñtom iyom intu Kilisi ba yahadum ek môlô kapôlômim ênjêk mabuñ êtôm avi muk atu ba lêk êlôk la yôv ma doñtom miñ elom ami denañ. ³“Ma yakô avômalô doho nimbuling môlônim auk endeba nôndô abô takatu ba ovak haviñ Kilisi hatôm sêbôk atu ba umya havuñ abô ba hasau Ewa. ⁴”Jê takênj êlêm enañ ba môlô osopa Yisu yança ma miñ Yisu atu ba yêlô bôk anañ hathak ami. Ma owa dahô yança ma miñ yañ atu ba sêbôk ba môlô owa ami. Ma osopa abô yança ma miñ abô mavi sêbôk ba môlô osopa ami. Aisê ka owa jê êñ thô? ⁵“Môlô osoñ nena kêdôñwaga takatu ba olam nena “apospel lôkmançin” êmô vulinj ek ya e? Mi. Miñ yahamô thêlô vibinj ami. ⁶“Ya anyô yaveñbôlêk malainj ba yahanañ abô thôthô. Ma doñtom yenañ auk hamô ba bôk yahik lôkthô thô hadênj môlô ba oyala yôv.

⁷Yahanañ Wapômbênj anênj Abô Mavi hadênj môlô ma doñtom yahadô vuli ek yatauvinj ya ma yanêm môlô linj. Êñ ma kambom e? ⁸“Nodañô! Ya ma hatôm anyô vani ba yahawa jê êvhavinj vi inin valuselenj ek batu yandum ku yanêm môlô sa esak. ⁹“Yahamô haviñ môlô ba yahêv yak hathak nômkama ma doñtom miñ yahêv malainj hadênj môlô ami. Aiyañ doho êlêm anênj Masedonia ba êv ya sa. Wak takênj ma yahadô yanêm malainj lomaloma êndênj môlô ba tem miñ yatak auk êñ ami. ¹⁰Kilisi anênj abô ma avanôñ. Ma yenañ abô aênj iyom ba intu yahabam ya hathak nôm takênj. Môlô avômalô plovins Akaia miñ hatôm numinj ya loñ sinj ami. ¹¹Miñ yalençhavinj môlô ami ba intu yahadum aênj e? Wapômbênj intu hayala.

¹²⁻¹⁵Sadañ hêv i liliñ hatôm añela lôk deda. Ma anênj jê ku ele i liliñ hatôm jê thêthônj aênj iyom ba ibitak aposel oyañ ma esau môlô nena thêlô ma Kilisi anênj aposel. Êñ ma Sadañ da anênj kobom ba hathak hadum aênj ba intu miñ nosonj kakapuk ami. Aênj ba tem yandum êtôm aêsêbôk ba yahadum ek miñ yanja vuli esak Wapômbênj anênj abô takatu ba yahanañ ami ek yadabênj jê takênj inin auk kisi. Thêlô idum ek nenañ

^s 10:17-18 1Ko 1:31; 4:4 ^t 11:2 Ep 5:26-27 ^u 11:3 Stt 3:4,13 ^v 11:4 Gal 1:8-9

^w 11:5 1Ko 15:10; 2Ko 12:11 ^x 11:6 1Ko 2:1,13 ^y 11:7 1Ko 9:18 ^z 11:8 Plp 4:15,18

^a 11:9 2Ko 12:13; Plp 4:15,18

nena, “Yêlô ma aposel hatôm Pol” ba intu idum ek yanaŋ injik môlô liŋ esak vuli. Êŋ ma tem thêlô nênem iniŋ athêŋ liŋ esak iniŋ ku. Ijê takêŋ iniŋ lôkmala anêŋ daŋ tem êtôm iniŋ ku kambom takatu ba idum.

Pol hadum ku aposel ba hawa malaiŋ lomaloma

¹⁶Bôk yahanari yôv nena miŋ lemimimbi nena ya ma anyô molo te ami. Ma doŋtom tem yanaŋ abô molo ba yambam ya êtôm kêdôŋwaga abôyaŋ takêŋ ba intu nodariŋ bônôŋ êtôm atu ba othak udum hadêŋ nê molo vi. ¹⁷Yahasopa auk molo ba yahabam ya ma miŋ yahasopa Anyô Bêŋ anêŋ abô ami. ¹⁸Ma kêdôŋwaga abôyaŋ ethak ebam i hatôm avômalô pik ethak idum. Aêŋ ba intu tem yambam ya. ¹⁹Môlô othak ômô labalina haviŋ nê auk molo. Êŋ ma môlô nê lôkauk e? ²⁰Odaŋô! Ijê êŋ êyê môlô nena ôvathek lôk ibuliŋ môlô ma êv vovaŋ lôk êv thêlôda liŋ ma epetav môlô malemim daŋ. Ma doŋtom môlô miŋ ôpôlik ami! ²¹^bBetha ya anyô vau lôk miŋ yahadum hatôm thêlô ami ba intu ôpôlik hathak ya? Ai! Lêk ya mama.

Ijê takêŋ miŋ êkô ami ma êv iniŋ athêŋ liŋ ba intu tem yandum êtôm anyô auk molo ek yambam yada aêŋ iyom. ²²⁻²³“Thêlô ma Hiblu e? Mena Israel e? Mena Ablaham anêŋ limi e? Ma thêlô ma Kilisi anêŋ nê ku e? Ma ya? Ya ma bêŋ anôŋ lôk ek thêlô. Aêŋ ba ya hatôm anyô molo ba tem yambam ya da. Bôk yahadum ku bêŋ anôŋ lôk yahamô koladôŋ ma ik ya hathak yak lôkmaŋgiŋ lôk idum ek nijik ya vônô lôbôlôŋ hamôŋ ek i. ²⁴^dAvômalô Israel bôk ik ya bôlôŋ baherŋvi hathak yak lôkmaŋgiŋ hatôm ³⁹.^e ²⁵^fIk ya hathak okdiba hatôm bôlôŋ lô ma ik ya hathak valu bôlôŋ te. Ma yahathak yeŋ ba yaha ma kakalu lôk damak ba yeŋ kambom hatôm bôlôŋ lô. Ma yahamô ŋgwêk malêvôŋ hatôm bôlôvôŋ yaŋ ma wak daluk yaŋ. ²⁶^gYaha ba yahalêm lôbôlôŋ ba ŋarhô lôk nê vani ma yada yenaŋ avômalô lôk nê loŋ buyaŋ ma avômalô malak bêŋbêŋ lôk loŋ oyaŋ ma ŋgwêk kambom lôk nê esau nena yenaŋ aiyaŋ lôkthô idum ek nimbuliŋ ya. ²⁷Yahadum ku malaiŋ lôk vovanik bêŋ ba miŋ yahêk ami. Yahathakmuniŋ lôk yahama kisi ma yaha yaleŋ oyaŋ. Ya nômkama mi ba yahasimbak. ²⁸Ma malaiŋ te haviŋ nena yaleŋ hik ya wak nômbêŋ intu hathak avômalô êvhaviŋ lôkthô. ²⁹Ijê takatu ba lêk vau, êŋ ma ya lêk vau aêŋ iyom. Ma anyôla havôv anyô yaŋ ek indum kambom, êŋ ma yakapôlôŋ hathariŋ hatôm atum.

³⁰Lemimhaviŋ yambam ya aêŋ ba intu tem yambam ya esak yenaŋ ku vaunena takatu ba bôk yahadum iyom. ³¹Wapômbêŋ alalôaniŋ Anyô Bêŋ

^b 11:21 Plp 3:4 ^c 11:22-23 Ap 16:23; Plp 3:5 ^d 11:24 Lo 25:3 ^e 11:24 Israel iniŋ abô balabuŋ hanaŋ nena nijik anyô esak yak lôkmaŋgiŋ êŋ êtôm bôlôŋ 40 êŋ ma tem anyô ema. Ma 39 ma tem anyô êmô lôkmala. Ba intu evali Pol hatôm 39 iyom.

^f 11:25 Ap 16:22; 14:19 ^g 11:26 Ap 9:23; 14:5

Yisu anêḡ lambô atu ba nêmbô wak nômbêḡ intu sapêḡ hayala nena miḡ yahanay abôyay ami. ³² ^hAletas hatôm kiḡ ma yahamô Damaskas. Ma kiḡ anêḡ anyô bêḡ te hanaḡ hadêḡ ḡê vovak takatu ba eyabiḡ loḡ êḡ ek nebaloy ya. ³³Ma doḡtom etak ya halôk vak sam bêḡ te ba êlêlô ya halôk unyak lôk abyay ba yahasoḡv ma miḡ evaloy ya ami.

Pol hayê wêḡ

12 ¹Abô êntêk miḡ hatôm nêḡ avômalô sa mavi ami. Ma doḡtom tem yambam ya esak loḡbô esak wêḡ lôk auk takatu ba Anyô Bêḡ hik thô hadêḡ ya. ²Yahayala anyô atu ba hêvhaviḡ Kilisi. Sondabêḡ 14 hale ba hi ma ewa yani ba i malak leḡ te lô. Ewa ôpêḡ lôk liḡkupik mena injo, êḡ ma yahathôḡ. Wapômbêḡ da hayala. ³Yahayala nena anyô êḡ ewa lôk liḡkupik mena mi, êḡ ma yahathôḡ ma Wapômbêḡ iyom intu hayala ⁴ba ewa yani ba i malak leḡ elam nena “Paladais”. Yani halaḡô abô loḡ kapô lomaloma ba ik yani kisi ek miḡ enay bêḡ ami. ⁵Anyô anêḡ aêḡ ma tem yambam yani. Ma doḡtom yada ma tem yambam yenaḡ ku vaunena takatu.

Nômla hatôm yak lôkmaḡḡiḡ havatho Pol

⁶⁻⁷ ⁱWapômbêḡ bôk hêḡv ku lôk abô ma auk lôkmaḡḡiḡ hadêḡ ya yôḡ. Aêḡ ba yahadum ek yambam yada esak auk êḡ, êḡ ma yanaḡ abô avanôḡ iyom ba miḡ ya anyô auk voloḡ ami. Ma yakô avômalô nesoy nena ya anyô lôkmaḡḡiḡ ba miḡ ya anyô oyaḡ hatôm ḡê vi ami. Aêḡ ba hêḡ Sadaḡ anêḡ ḡê ku ba i ibi yaleḡviḡkupik hathak yak lôkmaḡḡiḡ ba hêḡ malaiḡ hadêḡ ya ek miḡ yaḡḡê ya daḡ ami. ⁸Yahalaḡ hadêḡ Wapômbêḡ hatôm bôlôḡ lô ek nêḡ vê êḡḡêk ya. ⁹Ma doḡtom hanaḡ hadêḡ ya, “Yenaḡ lôklokwaḡ hik i thô hadêḡ waklavôḡ o vau lôk yenaḡ wapôm ma hatôm ek o.” Aêḡ ba yaleḡmavi ek yambam yenaḡ ku vaunena takatu ek injik Kilisi anêḡ lôklokwaḡ thô. ¹⁰Ya anyô vau ma doḡtom lêk ya anyô lôklokwaḡ. Ba intu yahasopa Kilisi vaḡḡwam ma yaleḡmavi nena ya anyô vau lôk enay abôma hathak ya ma yahadum ku lôk vovanik lôk êḡv vovaḡ lôk malaiḡ lomaloma hadêḡ ya.

Pol hathô avômalô Kolin ba haya

¹¹ ^kMôlôda udum ba yahabam yada ba intu lêk yahabatak anyô molo. Ya anyô oyaḡ ma doḡtom miḡ ya anyô oyaḡ anôḡ ek aposel lôkmaḡḡiḡ takatu ami. Thêlô êlêḡ ek môlô ma môlô ôêḡv yak ba miḡ onaḡ yenaḡ ku anêḡ lavôḡ mavi hadêḡ i ami. ¹² ^lWapômbêḡ hamiḡ lôklokwaḡ haviḡ ya ba intu hik yenaḡ ku thô nena ya ma aposel te. Ma hêḡ

^h 11:32-33 Ap 9:23-25 ⁱ 12:6-7 Jop 2:6 ^j 12:9 Plp 4:11-13 ^k 12:11 2Ko 11:5

^l 12:12 Lom 15:19

avômalô sa ek neyala yanida mavi hathak lavôñij lôk nômbithi ma ku lôklokwañ lomaloma ma miñ ya popabuk ami. Ma môlô bôk ôyê nôm takên yôv. ¹³ *m*Aisê ba môlô onañ nena yakapôlôn hagiap hathak môlô ma yalenhaviñ avômalô êvhaviñ vi? Sêbôk ba yahamô haviñ môlô ma yahadô yanêm malaiñ êndên môlô ba intu miñ yahawa môlônim da hatôm yahadum hadên avômalô êvhaviñ vi ami. Ma môlô lemmaniñ eka? Kikaknena! Notak kapôlômim ek ya.

¹⁴ Odañô! Lêk bôlôn te lô ba tem yasôk ek môlô. Miñ yalenhaviñ môlô nônem nômkama êndên ya ami. Yalenhaviñ môlôda. Avômena miñ isup valuseleñ ek nênem lami sa ami. Mi. Lami isup valuseleñ ek nênem nali sa. Ba intu tem miñ yanêm môlô malaiñ ek yasup môlônim da ek nêm ya sa ami. ¹⁵ Aên ba yalenmavi anôn ek yanêm yenañ nômkama lôkthô êndên môlô ma yanêm yada imbiñ aên iyom. Yalenhaviñ môlô bêñ anôn ma yakô ek môlô nôndô ya. ¹⁶ Avômalô enañ nena yahamô haviñ i ba miñ yahêv malaiñ ami. Ma doñtom elam ya nena anyô yahasau avômalô lôk yahanañ abô yañ. ¹⁷ Aisê! Ijê ku takatu ba yahêv hathôk ma doho ibuliñ môlô e? ¹⁸ *n*Yahapôviñ Titi ek êsôk ek môlô ma yahêv alalôaniñ aiyañ te haviñ. Ma Titi habuliñ môlô e? Mi. Titi hathak hasopa yaveñgwam iyom ma yaianiñ auk ma doñtom.

¹⁹ Môlô olañô abô takatu ba osoñ nena yêlôda êv i kisi e? Mi. Yêlô ma Kilisi anên avômalô ba amiñ Wapômbên ma ba anañ abô êntêk. Aiyañ thêlô, nômkama lôkthô atu ba yêlô adum ek embatho môlô loñ. ²⁰ Yahakô ek yasôk ma tem miñ yalenmavi ek môlô ami ma môlô tem miñ lemimmavi ek ya aên ami. Yahakô ek abô lôkthango ma lenđañ lôk lenñaña, lôk ovak am vose hi lodôn lodôn, abôma lôk onañ abôyañ hathak anyô yañ ma otatale am lôk ôyê am dañ lôk ôthô avômalô ba i mayaliv. ²¹ *o*Yahakô ek yasôk esak loñbô ma yenañ Wapômbên tem indum ba ya mama esak môlônim kambom takatu. Ma tem yakapôlôn malaiñ bêñ anôn esak jê takatu ba miñ ele kapôlônij liliñ hathak iniñ lelaik lôk thethañak ma sek waliliñ takatu ba idum ami.

Kolin neyabiñ iniñ êvhaviñ

13 ¹ *p*Bôk yahathôk bôlôn ju yôv ma êntêk yahathôk ma tem bôlôn te lô. Lemimimbi esak abô êntêk,

“Ju mena lô la enañ anyô te anên kambom bêñ, êñ ma abô avanôn.”

Lo 19:15

²⁻³ Sêbôk atu ba yahathôk bôlôn yañ ma yahêv abô lôkliñyak hadên môlô. Ma lêk yahamô haviñ môlô ami, ma doñtom yahanañ hathak loñbô nena môlô lemimhaviñ ôñgô nena yada yenañ abô mena Kilisi anên abô. Ba intu tem yasôk esak loñbô ek yañgê nena avômalô takatu ba idum

kambom lôk avômalô kambom vi ma tem miŋ yatak i ek nêsôv ami. Kilisi ma miŋ anyô vau ami. Mi. Anyô lôklokwaŋ kambom ba tem eyabiŋ môlô dedauŋ mavi. ⁴Avanôŋ, yani hatôm anyô vauna te ba ik yani hathak a. Ma doŋtom hamô lôkmala hathak Wapômbêŋ anêŋ lôkliŋyak. Yêlô ma vaunena aêŋ iyom ma doŋtom hathak Wapômbêŋ anêŋ lôklokwaŋ ba intu yêlô amô lôkmala haviŋ yani ek nanêm môlô sa.

⁵Nôsôam ba noya ek ôŋgô nena unim ôêvhaviŋ hamô mena mi e? Nutitiŋ amda ek noyala nena intu ômô haviŋ Yisu Kilisi mena bôk ôêv yak yôv. Injo. Yakô mi la. ⁶Yalerŋhaviŋ môlô nutitiŋ yêlô ma tem ôŋgô nena miŋ bôk aêv yak ami. ⁷Ba yêlô miŋ aêv yak ami ba avômalô êyê yêlô hatôm aposel, êŋ ma nôm oyaŋ. Mena enaŋ nena yêlô aêv yak ba yêlô ŋê vau ba miŋ aposel ami, êŋ ma nôm oyaŋ aêŋ iyom. Ma doŋtom nômbêŋ ma nundum nômkama lôkthô thêthôŋ iyom. Ma yahanŋ hik Wapômbêŋ liŋ ek miŋ môlô nundum kambom la ami. ⁸Yêlô miŋ hatôm nandum nômla eso abô avanôŋ ami. Mi. Nambatho abô avanôŋ loŋ iyom. ⁹Môlô lôklokwaŋ ma yêlô vau, êŋ ma yêlô leŋiŋmavi. Yêlô ateaŋ mek ek môlô nopesaŋ unim kambom takêŋ ba numbitak mavi esak loŋbô. ¹⁰Anyô Bêŋ hêv ku lôk athêŋ êŋ hadêŋ ya ek yato môlô ek numbitak thêthôŋ ma miŋ yambi môlô ni ami. Aêŋ ba miŋ yahamô haviŋ môlô ami ba intu yahato abô takêntêk ek waklavôŋ atu ba yahathôk ma tem yanja yenaŋ lôklokwaŋ ek yapesaŋ môlônim auk. Ma miŋ yanêm vovaŋ êndêŋ môlô ami.

Pol hanaŋ anêŋ lamavi

¹¹Aiyaŋ thêlô, lêk yôv. Ba lemimmavi ma nopesaŋ malaiŋ sapêŋ. Nobatho am loŋ esak abô ni ba êlêm ma noja auk doŋtom lôk nômô yôhôk ma Wapômbêŋ anêŋ lahaviŋ lôk anêŋ labali êmô imbiŋ môlô.

¹²Ma nokam môlôviyaŋ esak kobom yôhôk matheaŋ.

Îê matheaŋ lôkthô êv iniŋ leŋiŋmavi haviŋ.

¹³Alalôaniŋ Anyô Bêŋ Yisu Kilisi anêŋ wapôm lôk Wapômbêŋ anêŋ lahaviŋ ma Lovak Matheaŋ anêŋ lamavi êmô imbiŋ môlô lôkthô.

Kapya atu ba Pol hato hi Galesia

Abô mông

Pol hato abô êntêk hi hadêḅ avômalô êvhaviḅ takatu ba êmô plovins Galesia. Bôk hamô haviḅ thêlô ba hanaḅ Wapômbêḅ anêḅ Abô Mavi bêḅ hadêḅ thêlô ba intu êvhaviḅ Yisu (Ap 16:6; 18:23). Thêlô bêḅ anôḅ ma miḅ ḅê Israeḅ ami ma ḅê loḅ buyaḅ.

Haveḅ yam ma ḅê Israeḅ doho êlêm ma enaḅ hadêḅ thêlô ek nebalonḅ Mose anêḅ abô balabuḅ loḅ lôk neḅgothe iniḅ kupik êtôm ḅê Israeḅ ek nimitak thêthônḅ ênjêk Wapômbêḅ ma. Pol halaḅô abô êḅ, ma hato kapya êntêk nena ḅê takatu ba êvhaviḅ Yisu Kilisi ma Wapômbêḅ halam i nena ḅê thêthônḅ. Ma ḅê takatu ba esopa balabuḅ iyom miḅ hatôm nimitak thêthônḅ ami.

Hato hadêḅ 53 AD la.

Pol hêv lamavi

1 ¹Ya ma aposel Pol. Avômalô la miḅ elam ya ek yandum ku êntêk ami lôk miḅ anyôla hêv ku êntêk hadêḅ ya ami. Yisu Kilisi lo Kamik Wapômbêḅ thai da êv ku êntêk hadêḅ ya, ôpatu ba hik Yisu Kilisi liḅ hêk ḅama. ²Ya lôk aiyāḅ thêlô aêv kapya êntêk hadêḅ môlô avômalô ôdônḅ takatu ba ôêvhaviḅ ômô malak lôḅ nenanena anêḅ plovins Galesia.

³Alalôaniḅ Kamik Wapômbêḅ lôk Anyô Bêḅ Yisu Kilisi nêḅnêḅ iniḅ wapôm lôk labali êndêḅ môlô. ⁴Alalôaniḅ Kamik Wapômbêḅ anêḅ lahaviḅ ba Kilisi hêv yanida ek nêḅ alalô sa ek nêḅ kambom vê lôk epole kambom bôlônḅ êntêk anêḅ yak takatu ba havalonḅ alalô loḅ vê. ⁵Aêḅ ba nambô Kamik Wapômbêḅ anêḅ athêḅ lôkmaḅḅḅḅ êtôm wak nômbêḅ intu sapêḅ. Avanôḅ!

^a 1:4 Gal 2:20

Abô Mavi ma doŋtom iyom

⁶Ya kapôlôn hasoŋ kambom nena ketheŋ oyaŋ ma môlô ôvôliŋ dômim hadêŋ ôpatu ba bôk halam môlô hathak Yisu Kilisi anêŋ wapôm ma lêk môlô osopa abô yaŋda. ^{7b}Ma doŋtom abô êŋ ma miŋ Wapômbêŋ anêŋ abô ami. Yakô anyô doho lêk nendela môlônim auk ba nindum ek ninduviŋ Kilisi anêŋ Abô Mavi. ^{8c}Odaŋô! Yêlôda anaŋ abô yaŋda mena aŋela la anêŋ malak leŋ hanaŋ abô yaŋda hadêŋ môlô ba miŋ hatôm Abô Mavi sêbôk ba yêlô anaŋ hadêŋ môlô ami, êŋ ma tem yandam Wapômbêŋ ek imbuliŋ ôpêŋ. ⁹Bôk yêlô anaŋ hadêŋ môlô yôv ma lêk yahanaŋ hathak loŋbô. Anyô late hanaŋ Abô Mavi hadêŋ môlô ba miŋ hatôm atu ba bôk owa anêŋ yêlô ami, êŋ ma tem yandam Wapômbêŋ ek imbuliŋ ôpêŋ.

^{10d}Ba yahanaŋ abô êŋ ek yandôk avômalô leŋiŋ lôk Wapômbêŋ la e? Mena yahadum ek avômalô nêgê ya nena mavi e? Yahanaŋ abô êŋ ba hatôm sêbôk atu ba yahadum ku ek avômalô nêgê ba nebam ya, êŋ ma ya miŋ Kilisi anêŋ anyô ku te ami.

Pol hanaŋ anêŋ ku lavôn

^{11-12e}Aiyaŋ thêlô, yaleŋhaviŋ môlô noyala nena Abô Mavi atu ba yahanaŋ hadêŋ môlô, êŋ ma Yisu Kilisi da hik thô hadêŋ ya. Ma miŋ anyôla hanaŋ mena yahawa hêk anyôla anêŋ auk lôk miŋ anyôla hadôn ya hathak abô êŋ ami. Milôk.

^{13f}Môlô bôk olaŋô hathak yenaŋ bôk lo loŋ sêbôk ba yahasopa Israel iniŋ abô balabuŋ, ba yahêv vovaŋ bêŋ hadêŋ Wapômbêŋ anêŋ avômalô êvhaviŋ ba yahabuliŋ i. ^{14g}Ma ya lôklokwaŋ ek yasopa bumalô iniŋ bôk lo loŋ ba yahatitiŋ Mose anêŋ balabuŋ aleba yenaŋ auk hamôn ek apenena muk Israel vi iniŋ. ^{15-17h}Ma doŋtom Wapômbêŋ da hadum ba hik nakaduŋ thô hadêŋ ya ek yanaŋ Abô Mavi esak nakaduŋ bêŋ êndêŋ avômalô loŋ buyaŋ. Sêbôk ba yahamiŋ wakatik kapô denaŋ, ma bôk habi baŋ hayô hêk ya lôk halam ya yôv hathak anêŋ wapôm. Ba intu yaha Alebia vêm ma yahavôhalêm Damaskas hathak loŋbô. Miŋ yahanaŋ hik anyôla liŋ lôk yaha Jelusalem ek yaŋgê aposel takatu ba ibitak êmôn ek ya ami.

¹⁸ⁱSondabêŋ lokwaŋlô hale ba hi, êŋ ma yaha daku Jelusalem ek yanaŋ abô imbiŋ Pita. Ma yahamô haviŋ yani hatôm wak laumiŋ ba labahêŋvi. ¹⁹Ma doŋtom miŋ yahayê aposel vi ami ma yahayê Jems iyom, Yisu yaŋ molok. ²⁰Ba intu abô êntêk ba yahato hadêŋ môlô, ma yahanaŋ abô avanôn hamiŋ Wapômbêŋ ma. Ma miŋ abôyaŋ ami. ^{21j}Vêm ma yaha plovins Silia lo Silisia. ²²Ma avômalô ôdôn takatu ba êvhaviŋ Yisu Kilisi

^b 1:7 Ap 15:1,24 ^c 1:8 1Ko 16:22 ^d 1:10 1Te 2:4 ^e 1:11-12 Mat 16:17 ^f 1:13 Ap 8:3
^g 1:14 Ap 22:3 ^h 1:15-17 Ais 49:1; Gal 2:7 ⁱ 1:18 Ap 9:26-27 ^j 1:21 Ap 9:30

êmô Judia êthôn ya paliŋ. ²³Thêlô elanô abô takatu ba avômalô vi enaŋ hathak ya iyom nena, “Sêbôk ma ôpêŋ hêv vovaŋ hadêŋ alalô ba habuliŋ abô êvhaviŋ. Ma doŋtom lêk hanaŋ abô êŋ bêŋ.” ²⁴Ma avômalô takêŋ êyê yenaŋ ku ba êbô Wapômbêŋ anêŋ athêŋ.

Aposel êlôk hathak Pol anêŋ ku

2 ¹⁻²⁴Sondabêŋ hatôm 14 hale ba hi yôv ma Wapômbêŋ miŋ hik anêŋ lahaviŋ thô ek yana Jelusalem. Aêŋ ba yahavôha daku hathak loŋbô. Ma Banabas hi haviŋ ya ma yahawa Titi haviŋ. Ma yahalam avômalô êvhaviŋ iniŋ nê bêŋbêŋ ba yêlô amô unyak kapô ma yahanan yenaŋ ku lavôn hathak Wapômbêŋ anêŋ Abô Mavi atu ba yahêv hadêŋ avômalô loŋ buyaŋ ek yêlô sapêŋ kapôlônŋiŋ doŋtom ek ku êŋ injik anôn. ³⁵Nê bêŋbêŋ takêŋ elanô yenaŋ abô ba leŋŋmavi hathak ma miŋ enaŋ nena yêlô nanŋothe Titi anyô Glik atu anêŋ kupik ami. ⁴⁶Ku êŋ anêŋ ôdôn nena sêbôk ba aiyaŋ doho atu ba esopa abô yanŋa ivuŋ iniŋ auk ma ibitak êyô yêlô kapô ba êlêm ek neyala yêlôaniŋ auk esak Yisu Kilisi lôk aisê ba balabuŋ nenŋothe kupik miŋ havalon alalô loŋ hathak loŋbô ami. Yakô iniŋ auk êŋ embalon alalô loŋ ba namô balabuŋ vibin esak loŋbô. ⁵⁷Ma yêlô miŋ alôk hathak nê êŋ iniŋ auk nenŋothe Titi anêŋ kupik ami, ma milôk ek Abô Mavi êŋ anêŋ anôn injik imiŋ môlô.

⁶⁸Ma doŋtom nê bêŋbêŋ takêŋ miŋ eyabiŋ yenaŋ auk ami. Môlôda obam thêlô nena nê bêŋbêŋ ma doŋtom Wapômbêŋ miŋ hayê nômkama takatu ba hêk loŋ yaiŋ ami. Aêŋ ba yada yenaŋ auk nena thêlô ma nê bêŋbêŋ, êŋ ma nôm oyaŋ. ⁷⁹Nê bêŋbêŋ takêŋ êyê nena Wapômbêŋ bôk hêv ku yanaŋ anêŋ Abô Mavi bêŋ êndêŋ avômalô loŋ buyaŋ hatôm hêv ku hadêŋ Pita ek enaŋ êndêŋ avômalô Israel. ⁸¹⁰Wapômbêŋ hêv lôklokwaŋ êŋ hadêŋ Pita ek indum ku aposel êmô avômalô Israel malêvôn. Ma hêv lôklokwaŋ hadêŋ ya aêŋ iyom ek yandum ku aposel êmô avômalô loŋ buyaŋ malêvôn. ⁹¹¹Jems lo Pita ma Jon nê takatu ba môlô ôyê hatôm nê bêŋbêŋ, thêlô takêŋ êyê nena Wapômbêŋ hêv anêŋ wapôm ek yandum ku êŋ imbiŋ. Ba intu ekam yai lôk Banabas ma ewa yai hatôm iniŋ iviyaŋ ek nandum ku êmô avômalô loŋ buyaŋ malêvôn ma thêlôda nindum ku nê mô avômalô Israel malêvôn. ¹⁰¹²Ma thêlô êv abô doŋtom iyom hadêŋ yai ek nanêm avômalô sawa takatu ba êvhaviŋ sa. Ku êŋ bôk haliŋ ya bô ba hapôviŋ ya ek yandum.

Pol hanaŋ Pita anêŋ kambom bêŋ

¹¹¹³Sêbôk atu ba yahamô Antiok ma Pita hayô ba yai amô vêm ma hadum kambom te. Yahayê ma yahathaŋ yani nena, ¹²¹⁴“O ma anyô

⁴ 2:1-2 Ap 15:2 ¹ 2:4 Gal 1:7; 5:1,13 ⁵ 2:7 Ap 22:21 ⁶ 2:10 Ap 11:29-30

⁷ 2:12 Ap 11:3

hothak hoan nôm haviņ avômalô loņ buyaņ takatu ba miņ enġothe iniņ kupik ami ma êvhaviņ Yisu Kilisi. Ma doņtom Jems anêņ ġê ku takatu ba evaloņ auk nenġothe kupik loņ êyô, ma hôkô ba hôpôlik lôk hôvôliņ dômim ek avômalô loņ buyaņ takêņ. ¹³Ma anêm auk lôkbaņ êņ havôv avômalô êvhaviņ vi anêņ Israeł aleba havôv Banabas haviņ.”

¹⁴Yahayê nena lêk etak Abô Mavi anêņ loņôndê ba even mayaliv, êņ ma yahamiņ piklêvôņ ma yahanaņ Pita bêņ nena, “O ma anyô Israeł te ma doņtom lêk hôyô loņ êntêk môn ma hotak avômalô Israeł iniņ kobom ba hoan nôm mayaliv haviņ avômalô loņ buyaņ. Ma doņtom lêk huik auk êņ liliņ ba hudum ek osopa Mose anêņ balabuņ esak loņbô ba hôpôlik hathak avômalô loņ buyaņ takêņ. Aisê, hudum ek ôpôviņ avômalô loņ buyaņ ek nesopa Mose anêņ abô balabuņ e?”

Ôpatu ba hêvhaviņ Yisu ma anyô thêthônġ

¹⁵Yêlôaniņ wakatik lo wakamik ma avômalô Israeł ba yêlô ma miņ abitak anêņ avômalô loņ buyaņ takatu ba elam nena ġê daluk ami. ¹⁶Ma yêlô ayala nena ôpatu ba hêvhaviņ Yisu Kilisi, ma Wapômbêņ halam yani nena anyô thêthônġ. Ma ôpatu ba hasopa Mose anêņ abô balabuņ, yani ma mi. Ma yêlô bôk abitak thêthônġ hatôm avômalô loņ buyaņ hathak ale kapôlôņiņ liliņ ba aêvhaviņ Yisu Kilisi. Ma miņ hathak abô balabuņ ami ek malê nena abô balabuņ miņ hatôm indum ba anyôla imbitak thêthônġ ami.

¹⁷Ma doņtom anyôla hanaņ nena balabuņ ma nôm oyaņ ma êvhaviņ iyom intu nôm anôņ ba hadum mayaliv, êņ ma avômalô tem nêġê Kilisi êtôm kambom anêņ alaņ. Êņ ma auk lokbaņ anôņ! ¹⁸Yahavôliņ yadômiņ ek abô balabuņ ma doņtom haveņ yam ma yahik auk êņ liliņ ba yahayê nena balabuņ ma lêk nômbêņ ba yahasopa. Êņ ma hik thô nena ya ma anyô yahabuliņ abô balabuņ. ¹⁹Lôk abô balabuņ êņ hik ya vônô ek batu yamô lôkmala imbiņ Wapômbêņ. ²⁰Bôk ik yai lôk Kilisi vônô hathak alovalaņaņsiņ. Yada ma miņ yahamô lôkmala hathak loņbô ami. Ma doņtom Kilisi da lêk hamô lôkmala hamô yakapôlôņ. Lôkmala êņ intu hamô yaleņviņkupik hatôm yahêvhaviņ Wapômbêņ Nakaduņ, ôpatu ba lahaviņ ya ba hêv i ek nêm ya sa. ²¹Avômalô doho enaņ nena yahanaņ abôma hathak abô balabuņ lôk yahavôliņ yadômiņ hadêņ Wapômbêņ anêņ wapôm. Ma doņtom miņ yahadum aêņ ami. Abô balabuņ hadum ba alalô abitak thêthônġ hêk Wapômbêņ ma, êņ ma Kilisi anêņ ŋama lêk habitak hatôm nôm oyaņ.

Kobom nasopa balabuņ lôk êvhaviņ

3 ¹Galesia môlô avômalô molo. Ya bôk yahik Yisu Kilisi thô hadêņ môlô yôv hatôm lêk môlô ôyê êthôkwêņ hamiņ alovalaņaņsiņ ba

¶ 2:16 Ap 15:10-11; Lom 3:20-28; Gal 3:11 ¶ 2:20 Gal 1:4

opalé intu halela môlônim auk? ² Yalenhaviŋ yandaŋô môlônim auk. Môlô bôk osopa balabuŋ ba owa Lovak Matheŋ? Mena olaŋô Abô Mavi lôk ôêvhaviŋ ba intu owa Lovak Matheŋ êŋ? ³ Môlô molo e? Lovak Matheŋ bôk hadum ku ba bôk ôêvhaviŋ yôv. Ma doŋtom môlô osoŋ nena miŋ ôyô uŋlôv ami denaŋ ba intu owa lôklokwaŋ hêk balabuŋ ek uŋgwik ku êŋ daŋ siŋ e? ⁴ Aêŋ ba malaiŋ takatu ba bôk ôpôm hêk ôêvhaviŋ êŋ ma nôm oyaŋ e? Yakô anôŋ êŋ la. ⁵ Môlô othak osopa abô balabuŋ ba intu Wapômbêŋ hêv Lovak Matheŋ lôk hadum nômbithi hêk môlô malêvôŋ e? Mi. Hêv hathak olaŋô Abô Mavi ba ôêvhaviŋ. ⁶ Môlô lemimimbi esak Ablaham. Bôk eto nena,

“Ablaham hêvhaviŋ Wapômbêŋ anêŋ abô ba intu halam yani nena anyô thêthôŋ.” *Môŋ Anôŋ 15:6*

⁷ Ba intu noyala nena ŋê takatu ba êvhaviŋ iyom intu Wapômbêŋ hayê thêlô hatôm Ablaham nali. ⁸ Wapômbêŋ anêŋ kapyâ hanaŋ nena avômalô loŋ buyaŋ tem nênmimibiŋ ba Wapômbêŋ endam i nena ŋê thêthôŋ hatôm bôk hanaŋ Abô Mavi êŋ bêŋ hadêŋ Ablaham nena,

“Esak o iyom ma avômalô lodôŋlodôŋ anêŋ loŋ buyaŋ tem neja mek mavi.” *Môŋ Anôŋ 12:3*

⁹ Ablaham ma ôpatu ba bôk hêvhaviŋ ba intu Wapômbêŋ hadum mavi hadêŋ yani. Ma avômalô takatu ba êvhaviŋ ma tem indum mavi êndêŋ i êtôm bôk hadum hadêŋ Ablaham.

¹⁰ Avômalô takatu ba esoŋ nena esopa balabuŋ ma tem nimbitak thêthôŋ ênjêk Wapômbêŋ ma lêk êmô malaiŋ bêŋ kapô yôv. Hatôm bôk eto nena,

“Avômalô takatu ba êv yak hathak abô balabuŋ bute lôk miŋ esopa balabuŋ takatu ba bôk eto hêk kapyâ balabuŋ dedaŋ mavi ami ma lêk êmô malaiŋ bêŋ kapô yôv.” *Lo 27:26*

¹¹ Ma buyaŋ hanaŋ nena,

“Avômalô takatu ba êvhaviŋ intu ibitak thêthôŋ ba tem neja lôkmala.” *Habakuk 2:4*

Aêŋ ba auk êntêk lêk habitak yaiŋ yôv nena abô balabuŋ miŋ hatôm indum ba avômalô nimbitak thêthôŋ ami. Milôk. ¹² Ma bôk eto hathak abô balabuŋ nena,

“Anyô hasopa abô balabuŋ sapêŋ, êŋ ma balabuŋ hadum ba ôpêŋ tem enja lôkmala.” *Wok Plis 18:5*

Aêŋ ba êvhaviŋ miŋ hamô balabuŋ êŋ kapô ami. ¹³ Lôk eto abô buyaŋ nena,

“Wapômbêŋ tem imbuliŋ ŋê takatu ba êthôkwêŋ hamiŋ alovalaŋaŋsiŋ.” *Lo 21:23*

[†] 3:8 Stt 18:18; 22:18; Lom 4:3,16 [‡] 3:10 Lo 27:26 [†] 3:11 Gal 2:16 [‡] 3:13 Lo 27:26; Lom 8:3

Ma Wapômbêḅ habuliḅ Kilisi ba intu hêv alalô vuli hêk balabuḅ anêḅ vovaḅ ¹⁴ek avômalô loḅ buyaḅ tem nênemimbiḅ Yisu Kilisi imbiḅ ba neja Lovak Mathêḅ atu ba bôk habutiḅ abô hathak ek thêlô neja mek mavi takatu ba Wapômbêḅ bôk hêv hadêḅ Ablaham lôk anêḅ nali.

Wapômbêḅ anêḅ tabô lôk balabuḅ

¹⁵Aiyaḅ thêlô, môlô lêk oyala alalôaniḅ kobom katô. Avak tabô ma hatôm nanêm vê, e? Mena hatôm nambak tabô yaḅ imbiḅ e?

¹⁶Wapômbêḅ bôk havak abô haviḅ Ablaham lôk anêḅ su lukmuk yôv. Ma miḅ hanaḅ hathak su lukmuk lôkthô ami. Hanaḅ hathak doḅtom iyom. Su lukmuk êḅ intu Kilisi.

¹⁷Aêḅ ba Wapômbêḅ havak tabô haviḅ Ablaham. Ma sondabêḅ hatôm 430 hale ba hi ma abô balabuḅ hayô. Ba intu balabuḅ atu ba haveḅ yam miḅ hatôm edabêḅ Wapômbêḅ anêḅ abô atu vê ami. Bôk havak yôv haviḅ Ablaham ba lôklokwaḅ ba miḅ hatôm nêḅ vê ami. ¹⁸Wapômbêḅ hêv anêḅ wapôm ba havak tabô ba hêv anêḅ lamavi hadêḅ Ablaham ma miḅ hêv hathak balabuḅ ami. Ba intu balabuḅ havatho lamavi êḅ loḅ, êḅ ma tem nêḅ tabô êḅ vê.

¹⁹Ma hêv balabuḅ eka? Avômalô idum kambom ba intu hêv balabuḅ halêm ek injik iniḅ kambom thô endeba Kilisi imbitak am, Ablaham anêḅ su lukmuk atu ba Wapômbêḅ havak abô hathak ek êlêm. Aḅela êv hadêḅ Mose ma Mose hi hêv hadêḅ avômalô.

²⁰Mose hamiḅ malêvôḅ ek avômalô Israeḅ ma Wapômbêḅ. Ma doḅtom Wapômbêḅ ma doḅtom iyom ma yanida intu havak abô haviḅ Ablaham, ma miḅ hêv hadêḅ anyôla yaḅ ba hi hêv ami.

²¹Abô balabuḅ lôk evak tabô evaki vose e? Mi. Balabuḅ hatôm nêḅ lôkmala, êḅ ma tem nambitak thêthôḅ esak balabuḅ. ²²Ma doḅtom mi. Wapômbêḅ anêḅ abô hanaḅ nena avômalô pik sapêḅ idum kambom ba hatôm êḅ koladôḅ te ek injik iniḅ kambom thô endeba nede kapôlôḅniḅ liliḅ ba nênemimbiḅ Yisu Kilisi ek neja leḅḅmavi sêbôk ba Wapômbêḅ havak abô hathak.

²³Sêbôk ma alalô miḅ aêvhaviḅ ami ba intu abô balabuḅ hatôm alaḅ ek injik Kilisi thô êndêḅ alalô endeba nanêḅmimbiḅ yani am. ²⁴Abô balabuḅ ma hatôm kamik atu ba hayabiḅ alalô ek nanêḅmimbiḅ Kilisi endeba nambitak thêthôḅ am. ²⁵Ma loḅôndê êvhaviḅ lêk hayô yôv ba intu abô balabuḅ miḅ hayabiḅ alalô hathak loḅbô ami.

ḅ 3:16 Stt 12:7; 13:15; 24:7 ḅ 3:17 Kis 12:40 ḅ 3:18 Lom 4:14 ḅ 3:19 Ap 7:38; Lom 5:20

ḅ 3:21 Lom 8:2-4 ḅ 3:23 Gal 4:3 ḅ 3:24 Lom 10:4

Ŋê êvhaviŋ intu Wapômbêŋ nali

26-27^cMôlô ôêvhaviŋ Yisu Kilisi ba intu ithik môlô ma Kilisi ma hatôm kwêv atu ba ik hathak môlô ba môlô lôk Kilisi lêk ubitak doŋtom. Ba intu lêk ubitak Wapômbêŋ nali. 28^dAêŋ ba môlô ma lêk ôdôŋ te iyom. Ma miŋ nosoŋ nena môlô ma ŋê Israeŋ mena ŋê Glik la ami. Lôk miŋ nosoŋ nena môlô ma ŋê udum ku hamô alaŋ vibiy mena môlô ŋê lôk alaŋsi mi ami. Ma miŋ nosoŋ nena môlô anyô mena avi ami. Milôk. 29^eMôlô ma Kilisi anêŋ ba intu môlô ma Ablaham anêŋ limi takatu ba tem noja leŋŋmavi takatu ba Wapômbêŋ bôk havak abô yôv ek nêŋ êndêŋ yani.

4 ¹Yenaŋ abô ma aêntêk. Okna te lambô anêŋ nômkama ma nakaduŋ anêŋ ma doŋtom tem miŋ enja ketheŋ ami. Yani ma alaŋ ma doŋtom okna denaŋ ba intu tem êmô êtôm ôpatu ba hadum ku hamô alaŋ vibiy vêmam. ²Yani hamô ŋê takatu ba eyabiy yani vibiy ma miŋ hatôm enja anêŋ nômkama sapêŋ ami endeba êyô waklavôŋ atu ba lambô hatak am. ³Ma yêlô Israeŋ ma aêŋ iyom. Yêlô ma hatôm okna atu ba balabuŋ havalôŋ loŋ denaŋ ⁴endeba Wapômbêŋ etak anêŋ waklavôŋ atu ba nêŋ Nakaduŋ êlêŋ am. Avi havathu yani ba habitak anyô ba hamô balabuŋ vibiy ⁵ek nêŋ yêlô avômena seka takatu ba amô balabuŋ vibiy vê ek nambitak Wapômbêŋ anêŋ nali anôŋ.

⁶Ma môlô avômalô loŋ buyaŋ lêk ubitak Wapômbêŋ anêŋ nali haviŋ. Ba intu Wapômbêŋ hêv Nakaduŋ anêŋ Lovak Matheŋ halêŋ hamô alalôaniŋ kapôlôŋiŋ lôk Lovak Matheŋ êŋ hadum ba alalô alam kaêk nena, “Aba wakamik.”ⁱ ⁷Aêŋ ba môlô ma nali ma miŋ hatôm ŋê idum ku hamô alaŋsi vibiy hathak loŋbô ami. Ba intu Wapômbêŋ hadum ba tem noja nômkama mavi êtôm nali ethak ewa.

Pol lamalaiŋ ek avômalô Galesia

⁸Sêbôk atu ba miŋ oyala Wapômbêŋ ami, êŋ ma ŋgôkba hamô hatôm môlônim alaŋ. Ŋgôkba takêŋ ma miŋ wapômbêŋ anôŋ ami. ⁹⁻¹⁰^jMa lêk môlô osopa Wapômbêŋ. Ma doŋtom Wapômbêŋ da anêŋ ku nena bôk havôv môlô vê ba lêk ubitak yani anêŋ ma miŋ môlôda unim auk ami. Ma aisê ka môlô osopa Mose anêŋ balabuŋ hathak loŋbô? Ayôŋ lukmuk lôk ku kapô lôk sondabêŋ iniŋ balabuŋ ma êntêk osopa denaŋ. Ku takêŋ ma pulusikna lôk vaunena ma doŋtom havôv môlô halehi bumalô iniŋ auk pik hathak loŋbô. Ba lemimhaviŋ nôŋ takêŋ imbitak môlônim alaŋ esak loŋbô e? Môlôda. ¹¹Yaleŋ hik ya hathak môlô. Yakô ku taksêbôk ba yahadum ma lêk hêv yak ba miŋ hik anôŋ ami.

^c 3:26-27 Jon 1:12; Lom 6:3 ^d 3:28 Lom 10:12 ^e 3:29 Lom 4:13 ^f 4:3 Kol 2:20

^g 4:4-5 Jon 1:12-14; Lom 1:3 ^h 4:6-7 Lom 8:15-17 ⁱ 4:6 “Aba” êŋ ma abô Alam ba anêŋ ôdôŋ nena ‘kamik’. ^j 4:9-10 Lom 14:5; Kol 2:16

¹² Aiyaj thêlô, bôk yahabitak hatôm mômô ma yahatak avômâlô Israel iniñ balabuñ. Ba intu yahalan hadên mômô ek numbitak êtôm ya. Sêbôk ma miñ ôdô ya ami. ¹³ Mômô oyala nena yahapôm lijiñ ma yahathôk ba yahanaj Wapômbên anên Abô Mavi môn anôn hadên mômô. ¹⁴ Lijiñ êñ hêv malaiñ hadên mômô ma doñtom owa ya thô hatôm owa Wapômbên anên añela te mena Yisu Kilisi da la thô. Ma miñ ôvôliñ dômim lôk ôpôlik hathak ya ami. ¹⁵ Yahayala katô nena mômô hatôm nômbi malemim daluk vê ba nônmê êndên ya. Lemimmavi êñ lêk hasôv ba hi êsê? ¹⁶ Yahanaj abô avanôn hadên mômô ma ôpôlik hathak ya eka?

¹⁷ Îê takên maleñjikilik ek mômô nôpôlik esak ya ma lemimibiñ i. Ma miñ idum aên ek mômô nôpôm nômla mavi êñjêk i ami. ¹⁸ Avômâlô ethak êv leñjimmavi hadên ñê loñ buyaj, êñ ma mavi. Ma doñtom miñ yahamô haviñ mômô ami, ma aisê ka mômô uluviñ ku êñ ma ôev lemimmavi hadên ñê auk kambom takên? ¹⁹ Yenan avômena anôn, ya hatôm avi atu ba hawa vovaj hathak loñbô ek embathu endeba Kilisi êmô mômô kapôlômim am. ²⁰ Mômônim auk haliñ ya ba intu yalenhaviñ yasôk yamô imbiñ mômô ek yatak abô lôklokwanj ma yanaj abô labali iyom.

Abô loñ kapô hathak Sela lo Haga

²¹ Mômô takatu ba udum ek nômô Mose anên abô balabuñ vibiñ ma yahadum ek yanaj injik mômô liñ nena, “Mômô oyala abô balabuñ anên loñôndê anên dañ sapên e?” ²² ^kEto nena Ablaham habi okna ju vê. Ma yanavi Sala da havathu yaj, yani ma alaj mi. Ma avi ku Haga havathu yaj, yani ma avi lôk alaj. ²³ ^lMa Haga havathu nakaduñ hathak ñê pik iniñ loñôndê. Ma Sala ma havathu hathak Wapômbên bôk havak abô haviñ Ablaham yôv.

²⁴⁻²⁵ Avi ju êntêk ma abô loñ kapô hathak ik tabô lokwanju thô. Tabô yaj ma evak hêk dum Sainai hamô loñ Alebia kapô. Haga ma hatôm tabô atu ba havathu nali ba idum ku êmô alajsi vibiñ. Ma avômâlô Israel takatu ba êmô Jelusalem, thêlô êmô balabuñ vibiñ hatôm ñê lôk alajsi takên. Aên ba tabô êñ ma Haga ma Haga êñ ma malak Jelusalem bôlôn êntêk.

²⁶ ^mMa tabô yaj ma avi atu ba alaj mi, êñ ma Jelusalem atu ba hamô malak leñ ma yani miñ hadum ku hamô alaj vibiñ ami. Yani ma alalôaniñ wakatik. ²⁷ Hatôm bôk eto nena,

“O avi yamu, miñ howa avômena ami,
ômô lôk lemmavi.

Ma o avi atu ba miñ howa vovaj ek ombathu avômena ami,
nêm yeñ lôk lemmavi lôk lêlô,
ek malê nena o avi yamu, nalumi lêk bên anôn

^k 4:22 Stt 16:15; 21:2 ^l 4:23 Lom 9:7-9 ^m 4:26 Hib 12:22; ALK 21:2,10

hamôṅ ek avi lôk anyô atu.”

Aisaia 54:1

²⁸“Aiyaṅ thêlô, Wapômbêṅ havak abô ba Aisak habitak. Ma môlô lêk ubitak aêṅ iyom. ²⁹“Ma okna yaṅ atu ba habitak hathak ṅê pik iniṅ loṅôndê hêv vovaṅ hadêṅ yaṅ atu ba evathu hathak Lovak Matheṅ. Lêk êntêk aêṅ iyom. ³⁰Ma doṅtom Wapômbêṅ anêṅ kapya hanaṅ aisê?

“Nakaduṅ yaṅ atu ba talêbô ma alaṅ mi tem enja lambô anêṅ nômkama.

Ma yaṅ atu ba talêbô hamô alaṅ vibiṅ ma mi.

Ba intu nêṅ avi êṅ lôk anêṅ nakaduṅ vê.”

Môṅ Anôṅ 21:10

³¹Aêṅ ba aiyaṅ thêlô, alalô ma avi alaṅ atu anêṅ nali. Ma miṅ avi lôk alaṅsi anêṅ nali ami.

Kilisi hêv alalô vê hêk balabuṅ

5 ¹Kilisi hêv alalô vê hêk balabuṅ ek balabuṅ miṅ eyabiṅ alalô ami. Aêṅ ba numiṅ lôklokwaṅ ek balabuṅ miṅ imbitak alalôaniṅ alaṅ esak loṅbô ami.

²Nodaṅô! Ya Pol yahanaṅ hadêṅ môlô nena noṅgothe unim kupik, êṅ ma Kilisi anêṅ ku tem imbitak êtôm nôṅ oyaṅ. ³Ma yahanaṅ hathak loṅbô nena opalêla takatu ba eṅgothe iniṅ kupik, ma balabuṅ anêṅ ku miṅ hama ami ma lôkmala denaṅ ek nesopa lôkthô. ⁴Aêṅ ba ôpatu ba hasopa balabuṅ ek imbitak thêthôṅ, êṅ ma hatôm hadabêṅ yanida kisi hêk Kilisi anêṅ wapôm. Lôk hêv yanida vê hêk Kilisi. ⁵Ma doṅtom Lovak Matheṅ hadum ba alalô aêvhaviṅ ba apôviṅ thêthôṅ atu ba aêv maleṅiṅ hathak ek êlêm. ⁶“Eṅgothe kupik mena miṅ eṅgothe kupik ami ma alalô takatu ba aêvhaviṅ Yisu Kilisi ayê nena nôṅ oyaṅ. Êvhaviṅ ma nômbêṅ ba hik anêṅ anôṅ ma leṅiṅhaviṅ avômalô vi.

⁷Sêbôk ma môlô olaṅviṅ mavi. Ma opalê intu lêk hathale môlô thô ba ôêv yak hathak abô avanôṅ? ⁸Auk êṅ miṅ halêm anêṅ ôpatu ba halam môlô ami. ⁹“Yis dokte iyom hatôm idum polom isiṅ bêṅ. ¹⁰“Ma doṅtom yahayala nena môlô ma Anyô Bêṅ anêṅ avômalô ba tem miṅ nobaloṅ auk yaṅ ami. Ma opalê atu ba habuliṅ môlônim auk tem enja anêṅ vuli.

¹¹Aiyaṅ thêlô, avômalô doho esoṅ nena yahavatho auk neṅgothe kupik loṅ hatôm sêbôk ba yahasopa abô balabuṅ. Ma doṅtom yahavatho auk neṅgothe kupik loṅ, êṅ ma tem miṅ avômalô takêṅ nesaṅ ya ami. Lôk yahalôk ek neṅgothe kupik, êṅ ma yahêv alovalaṅaṅsiṅ atu ba avômalô êpôlik hathak vê. ¹²Ma ṅê takatu ba ibuliṅ môlônim auk, êṅ ma mavi ek neṅgothe iniṅ kupik lôk nimbi thalôk vê imbiṅ!

¹³“Yenaṅ aiyaṅ thêlô, Wapômbêṅ halam môlô ba hapole môlô vê hêk abô balabuṅ anêṅ ku. Balabuṅ miṅ hayabiṅ môlô hathak loṅbô ami

ⁿ 4:28 Stt 15:4-5; Lom 9:7 ^o 4:29 Stt 21:9 ^p 5:6 1Ko 7:19; Gal 6:15 ^q 5:9 1Ko 5:6

^r 5:10 2Ko 11:15; Gal 1:7 ^s 5:13 1Pi 2:16

ba intu miŋ nodenu kapôlôlmim bô esak loŋbô ami. Mi. Lemimimbiŋ avômalô vi ba nônêm i sa. ¹⁴†Balabuŋ sapêŋ anêŋ ôdôŋ ma doŋtom iyom nena,

“Lemimbiŋ anyô yaŋ êtôm lemhaviŋ oda.”

Wok Plis 19:18

¹⁵Môlô hatôm avuŋ yatap ba othaŋ am mayaliv ba intu noyabiŋ am. Yakô môlôda numbuliŋ am.

Lovak Matheŋ anêŋ loŋôndê

¹⁶Yahanaŋ nena nosopa Lovak Matheŋ ek lemvimkupik anêŋ thethaŋak miŋ imbi alak imiŋ môlô ami. ¹⁷“Kapôlôlŋiŋ bô hapôlik ek Lovak Matheŋ anêŋ auk ma Lovak Matheŋ hapôlik ek kapôlôlŋiŋ bô anêŋ thethaŋak. Nôm ju êŋ ethak ik i aleba môlô miŋ hatôm nundum ku mavi takatu ba môlô lemimhaviŋ ek nundum ami. ¹⁸Ma doŋtom môlô lêk osopa Lovak Matheŋ anêŋ abô ba intu miŋ ômô abô balabuŋ vibiiŋ ami.

¹⁹“Kapôlôlŋiŋ bô anêŋ bôk lo loŋ atu ba havôv avômalô ma aêntêk. Sek waliliŋ lôk anyô lo avi maleŋiŋkilik ek i ma kobom mama lomaloma ²⁰lôk êv yeŋ hadêŋ ŋgôkba lôk êbôk siniŋ ma ik vovak ba leŋiŋmaniŋ lôk kapôlôlŋiŋ kambom ba ethaŋ i ma leŋiŋdaŋ ba idum palonŋ lôk enaŋ abô lôk vovak ek nembak i vose. ²¹Ma maleŋiŋkilik hathak nômkama lôk inum waiŋ ba molo ma êbôi ba elam kaêk mayaliv lôk idum kambom lomaloma haviŋ. Nôm takêŋ bôk yahanaŋ hadêŋ môlô yôv, ma lêk yahanaŋ hathak loŋbô nena avômalô takatu ba idum aêŋ tem miŋ hatôm nimbital nêyô Wapômbêŋ anêŋ loŋ lôkliŋyak kapô ami. Mi anôŋ.

²²Ma doŋtom Lovak Matheŋ anêŋ bôk lo loŋ atu ba hik anôŋ ma aêntêk. Leŋiŋhaviŋ i lôk leŋiŋmavi haviŋ i ma êmô yôhôkna lôk êmô maliŋyaô ma êv avômalô vi sa lôk idum mavi hadêŋ i ma êmô batôŋ oyaŋ ²³lôk etauviŋ i ma ipuki loŋ. Ma balabuŋ la miŋ hêk kobom takêntêk êŋ loŋ siŋ ami. ²⁴“Ma Yisu Kilisi anêŋ avômalô bôk ik kapôlôlŋiŋ bô lôk thethaŋak takatu ba habi alak hamiŋ i vônô hathak alovalaŋaŋsiŋ. ²⁵Lovak Matheŋ lêk hayabiŋ alalô ba intu nasopa vaŋgwam. ²⁶“Ma miŋ alalô nambôi lôk nambi anyô yaŋ la ek inŋik vovak ma leŋiŋdaŋ ami.

Kobom mavi anêŋ ôdôŋ

6 ¹“Aiyaŋ thêlô, môlônim anyô hêvhaviŋ te hadum kambom, êŋ ma môlô takatu ba osopa Lovak Matheŋ nonaŋ abô yaô ek nôbôv yani êmbôlêm esak loŋbô. Ma oyabiŋ o ek miŋ êmbôv o ami. ²“Nônêm avômalô takatu ba ewa malaiŋ sa. Êŋ ma hatôm hosopa Kilisi anêŋ balabuŋ. ³Alalô lôkthô ma ŋê athêŋ mi. Ba intu anyô te hasoŋ nena yani anyô lôk athêŋ bêŋ, êŋ ma hasau yanida. ⁴Anyô tomtom nêsoi ba neya

† 5:14 Lom 13:9 † 5:17 Lom 7:15-23 † 5:19-21 1Ko 6:9-10 † 5:24 Lom 6:6; Kol 3:5

× 5:26 Plp 2:3 † 6:1 Mat 18:15 † 6:2 Lom 15:1

ek leŋiŋmavi esak iniŋ kobom ma miŋ netatale anyô vi ami. ⁵aAêŋ ba môleŋda tomtom noja unim vak atu ba Wapômbêŋ hêv hadêŋ o.

⁶bMa nuŋgwik anêm nômkama mavi sam êndêŋ kêdôŋwaga takatu ba êdôŋ môleŋ hathak Wapômbêŋ anêŋ abô.

⁷cNôm alêla takatu ba ovatho halôk unim ku intu tem nodav. Ba intu miŋ nosoŋ nena hatôm nosau Wapômbêŋ esak nômla ami. Mi anôŋ. ⁸Ma ôpatu ba hapaliv kapôlôŋiŋ bô anêŋ vêk ma tem enja anêŋ anôŋ ma ŋama. Ma ôpatu ba hapaliv Lovak Matheŋ anêŋ vêk ma tem enja anêŋ anôŋ ma lôkmala atu ba êmô êtôm wak nômbêŋ intu sapêŋ. ⁹Alalô nandum ku lôklokwaŋ ma miŋ natak ku takêŋ ami ek naja anêŋ anôŋ mavi êndêŋ anêŋ waklavôŋ. Ba intu alalô miŋ kapôlôŋiŋ egiap ek nandum mavi lomaloma ami. ¹⁰Aêŋ ba alalô napôpêk i ek nandum kobom mavi êndêŋ avômalô sapêŋ. Ma nandum kobom êŋ mathalalen êndêŋ ôdôŋ takatu ba êvhaviŋ.

Abô anêŋ daŋ

¹¹Môleŋ ôyê abô anêŋ daŋ êntêk ba eto bêŋbêŋ ma yahato hathak yada yabahaŋ.

¹²Ŋê takêŋ êkô ek neja vovaŋ esak Kilisi anêŋ alovalaŋaŋsiŋ. Ba intu eyanda môleŋ ek noŋgothe unim kupik ek thêlô nêmbôŋi esak nômkama takatu ba hamô yaiŋ iyom. ¹³Ŋê takatu ba êlôk hathak auk noŋgothe kupik, ma thêlôda miŋ esopa balabuŋ lôkthô ami. Ma doŋtom idum ek môleŋ noŋgothe kupik ek avômalô vi nêgê ba nênem athêŋ lôkmaŋgiŋ êndêŋ i. ¹⁴Ma Yisu Kilisi hama hathak alovalaŋaŋsiŋ. Ba intu hik auk pik vônô aleba yahathôŋ auk êŋ paliŋ. Ma hik ya vônô aleba auk pik hathôŋ ya paliŋ aêŋ iyom. Aêŋ ba yada tem yambôya esak alalôaniŋ Anyô Bêŋ Yisu Kilisi anêŋ alovalaŋaŋsiŋ iyom. ¹⁵dEŋgothe kupik mena miŋ eŋgothe kupik ami, êŋ ma nôm oyaŋ. Nômbêŋ ma alalô lêk abitak avômalô lukmuk. ¹⁶Yôhok lôk nanêm kapôlôŋiŋ ni êndêŋ avômalô takatu ba esopa abô êŋ, thêlô ma Wapômbêŋ anêŋ avômalô Israeŋ anôŋ.

¹⁷eMa yôv. Pôpô takatu ba yahawa hathak Yisu hêk yaleŋviŋkupik ma hatôm. Ba intu notak nôm takêŋ ek miŋ nêŋ malaiŋ êndêŋ ya esak loŋbô ami.

¹⁸Aiyaŋ thêlô, Anyô Bêŋ Yisu Kilisi anêŋ wapôm eyabiŋ môleŋnim dahôlômim. Avanôŋ.

^a 6:5 Lom 14:12 ^b 6:6 1Ko 9:11,14 ^c 6:7-8 Lom 8:13 ^d 6:15 Gal 5:6; 2Ko 5:17

^e 6:17 2Ko 4:10

Kapya atu ba Pol hato hi

Epesus

Abô môn

Pol hato kapya êntêk hadêŋ avômalô Epesus. Epesus ma malak lôk athêŋ bêŋ. Pol lo Silas bôk i lomalak lomalak ek enaŋ Wapômbêŋ anêŋ Abô Mavi bêŋ hadêŋ avômalô aleba êyô Epesus haviŋ (Ap 18:18-21; 19:1-41). Havaŋ yam ma Pol hi hamô Epesus hathak loŋbô ba hamô hatôm sondabêŋ lô. Vêm ma hatak Epesus ba hi ma hato kapya êntêk.

Hato ek embatho iniŋ êvhaviŋ loŋ. Ma miŋ hato ek enaŋ iniŋ kambom bêŋ ami. Hadôŋ thêlô hathak Wapômbêŋ anêŋ wapôm lomaloma. Ma hik êvhaviŋ anêŋ loŋôndê mavi thô hadêŋ i.

Pol hamô koladôŋ ma hato kapya êntêk hadêŋ 60 AD la.

Pol hêv lamavi

1 ¹“Ya Pol, Yisu Kilisi anêŋ aposel hathak Wapômbêŋ da anêŋ lahaviŋ. Yahato kapya êntêk hadêŋ avômalô mathêŋ anêŋ Epesus takatu ba êvhaviŋ ba esopa Yisu Kilisi. ²Alalôaniŋ Kamik Wapômbêŋ lôk Anyô Bêŋ Yisu Kilisi nênem iniŋ wapôm lôk labali êndêŋ môlô.

Wapômbêŋ hêv nôm mavi lomaloma hadêŋ alalô hathak Kilisi

³Alalô nambô Wapômbêŋ, alalôaniŋ Anyô Bêŋ Yisu Kilisi anêŋ Lambô. Yani bôk hêv Lovak Mathêŋ anêŋ mek mavi hathak nômkama lomaloma anêŋ malak leŋ yôv hadêŋ alalô takatu ba amiŋ haviŋ Kilisi. ⁴Sêbôk atu ba miŋ hapesaŋ pik ami denaŋ ma halam alalô takatu ba amô haviŋ Kilisi ek nambitak mathêŋ lôk kambom mi ênjêk yani ma. ⁵Ma lahaviŋ alalô ba intu hathak anêŋ lamavi lôk anêŋ auk ma bôk habi sêk yôv ek nambitak anêŋ nali esak Yisu Kilisi. Hadum aêŋ ⁶ek avômalô nêmbô anêŋ wapôm lôkmangiŋ. Yani haŋgasô anêŋ wapôm êŋ oyaŋ biŋ ek alalô takatu ba amiŋ haviŋ Nakaduŋ, anêŋ biŋdaluk anôŋ.

^a 1:1 Ap 18:19-21; 19:1 ^b 1:3 Ep 2:6 ^c 1:4 Jon 15:16 ^d 1:5 Jon 1:12

^{7e}Yani hawa alalô vê hathak Kilisi anêḡ thalaleḡ ba hale alalôaniḡ kambom liliḡ hathak anêḡ wapôm anêḡ sam valaluk. ⁸Ma haḡgasô anêḡ wapôm takatu ba hayô abôlêk siḡ ba halelope hayô hamô alalô lôk hêv auk bêḡ ek nayala nômkama lomaloma sapêḡ. ^{9f}Sêbôk ma yani kapô mavi ba havak auk loḡ kapô hathak Kilisi. Ma lêk hik anêḡ auk êḡ thô hadêḡ alalô. ^{10s}Auk êḡ ma auk isup nômkama takatu ba hamô pik lo leḡ esak doḡtom ba nêḡmô Kilisi vibij. Nôm êḡ tem imbitak êḡndêḡ anêḡ waklavôḡ.

^{11h}Nômkaḡ takatu ba Wapômbêḡ lahabi nimbitak ma lôkthô tem nimbitak aêḡ. Ma bôsêbôk ma lahabi nena tem enja yêlô ḡê Israeḡ ba habutiḡ anêḡ sêk hayô hêk yêlô. Ba intu hathak Kilisi yani hawa yêlô hatôm anêḡ sam. ¹²Yani hadum aêḡ ek yêlô ḡê môḡ takatu ba aêv maleḡḡ ek Kilisi nabam anêḡ athêḡ lôkmaḡḡ. ¹³Ma haveḡ yam ma môlô olaḡô abô avanôḡ aêḡ iyom. Abô êḡ ma Abô Mavi atu ba nêḡ môlô bulubiḡ. Môlô olaḡô ba ôêvhaviḡ, êḡ ma Wapômbêḡ habutiḡ anêḡ sêk hayô hêk môlô. Sêk êḡ ma Lovak Matheḡ atu ba Wapômbêḡ bôk havak abô yôv ek nêḡ êlêḡ. ¹⁴ⁱWapômbêḡ hêv Lovak Matheḡ hadêḡ alalô hatôm nôḡ mavi atu ba havak abô ek nêḡ anêḡ dahô, ek waklavôḡ êḡ ma tem nêḡ anêḡ avômalô vê êḡḡêk kambom lomaloma. Ba intu nabam anêḡ athêḡ lôkmaḡḡ esak leḡ.

Pol hateḡ mek ek avômalô Epesus

¹⁵Yahalaḡô abô takêḡ hathak môlô ôêvhaviḡ Anyô Bêḡ Yisu Kilisi lôklokwaḡ lôk lemimhaviḡ avômalô matheḡ lôkthô. Aêḡ ba ¹⁶yahanaḡ yaleḡmavi velevele hadêḡ Wapômbêḡ hathak môlô halôk yenaḡ mek. ^{17j}Yahateḡ mek lôbôlôn ek Wapômbêḡ nêḡ anêḡ Lovak Matheḡ êḡndêḡ môlô ek nêḡ auk mavi lôk injik abô lôk kup thô êḡndêḡ môlô ek noyala yani katô anôḡ. Yani ma alalôaniḡ Anyô Bêḡ Yisu Kilisi anêḡ Lambô lôkmaḡḡ. ¹⁸Ma yahateḡ mek ek Wapômbêḡ nêḡ deda mavi êḡndôk môlô kapôlômim ek noyala nômbêḡ atu ba halam môlô ek nôḡnêḡ malemim esak. Nôm takêḡ ma wapôm lôkmaḡḡ anôḡ ek anêḡ avômalô matheḡ neja embeḡ yam. ^{19k}Ma yahateḡ ek môlô noyala anêḡ lôklokwaḡ anôḡ biḡ atu ba hathak hadum ku ek hêv alalô takatu ba aêvhaviḡ yani sa. Lôklokwaḡ êḡ iyom intu ^{20l}bôk hik Kilisi liḡ hêk ḡama hathak ba hadô yani hamô Wapômbêḡ baḡ vianôḡ anêḡ leḡ. ^{21m}Loḡ êḡ ma Kilisi hamô vuliḡ anôḡ ek ḡḡôkba lôk ḡḡôk bêḡ lomaloma ma aḡela bêḡ lôk lôklokwaḡ sapêḡ ma ḡê lôk athêḡ bêḡ lôkthô takatu ba tem nêḡmô êḡndêḡ lêk ma embeḡ yam imbiḡ. ²²ⁿWapômbêḡ hatak nômkama lôkthô

^e 1:7 Ep 2:7; Kol 1:14 ^f 1:9 Lom 16:25 ^s 1:10 Kol 1:16,20 ^h 1:11 Lom 8:28-29

ⁱ 1:14 2Ko 1:22 ^j 1:17 Kol 1:9 ^k 1:19 Kol 1:11 ^l 1:20 Sng 110:1; 2Ko 13:4; Kol 2:12

^m 1:21 Kol 1:16; 2:10 ⁿ 1:22 Sng 8:6

hamô Kilisi anêḡ lôklokwaḡ vibiḡ ma hêv yani ek imbitak nômkama sapêḡ anêḡ alaḡ ek nêḡ anêḡ avômalô ôdôn takatu ba êvhaviḡ yani sa. 23^oAvômalô êvhaviḡ ma hatôm yanida liḡkupik. Yani hamô thêlô kapô lôk nômkama sapêḡ kapô ba hayô abdôlêk siḡ.

Wapômbêḡ hêv lôkmala hadêḡ alalô ḡê ḡama

2 1^pSêbôk ma môlô ovalaki abô balabuḡ ba udum kambom lomaloma ba intu môlô kapôlômim bôk hama yôv. 2^qBôk olaḡô pik anêḡ auk ba osopa ḡḡôk Sadaḡ anêḡ abô. Yani ma anyô bêḡ ek ḡḡôk takatu ba êmô pik vuliḡ. Ma lêk hadum ku haviḡ avômalô takatu ba ibi leḡôndôn siḡ ek nedanḡ Wapômbêḡ anêḡ abô. 3^rBôk alalô lôkthô amô hatôm thêlô ba asopa kapôlônḡiḡ bô anêḡ thethaḡak lôk anêḡ auk. Alalô lôk avômalô takatu ba evathu hamô pik ayabiḡ Wapômbêḡ anêḡ lamaniḡ iyom.

4-5^sBa intu kambom takatu ba bôk adum ma bôk hik alalôaniḡ kapôlônḡiḡ vônô yôv. Ma doḡtom Wapômbêḡ anyô hêv kapô lôk lahaviḡ alalô bêḡ anôn ba hêv lôkmala hadêḡ alalô haviḡ Kilisi. Avanôn biḡ nena Wapômbêḡ hêv alalô bulubiḡ hathak anêḡ wapôm. 6^tMa hik alalô liḡ haviḡ Kilisi ba hadô alalô amô malak leḡ haviḡ yani. Alalô amô haviḡ Yisu Kilisi ba intu hadum nôḡ takêḡ aêḡ. 7^uYani hadum nôḡ mavi takêḡ ek alalô hathak Yisu Kilisi ek wak nôḡbêḡ atu ba tem imbitak embeḡ yam ma yani hatôm injik anêḡ wapôm anôn biḡ atu thô. 8^vAvanôn, Wapômbêḡ anêḡ wapôm hêv môlô bulubiḡ hathak unim ôêvhaviḡ. Hêv oyaḡ biḡ ba miḡ udum nôḡmlate ek owa bulubiḡ êḡ ami. 9^wMa miḡ hayê môlô unim ku ba hêv ami. Ba intu miḡ hatôm anyôla embam yanida ami. 10^xMi, alalô takatu ba amô haviḡ Yisu Kilisi ma Wapômbêḡ da baḡ hapesaḡ lukmuk ek nandum ku mavi takatu ba bôk hapôpêk yôv ek nandum.

Kilisi hadum avômalô Israel lôk avômalô loḡ buyaḡ ibitak doḡtom

11^yAêḡ ba môlô ḡê loḡ buyaḡ lemimimbi nena bôk ôḡô viyaiḡ ek avômalô Israel. Thêlô ethak elam môlô nena, “ḡê miḡ enḡothe kupik ami”. Ma elam thêlôda nena, “ḡê enḡothe kupik”. Ku êḡ ma ku baheniḡ iyom. 12^zMôlô bôk ôḡô daimbô ek Kilisi ma môlô miḡ Wapômbêḡ anêḡ avômalô hatôm Israel ami. Ma tabô takatu ba Wapômbêḡ bôk havak haviḡ Israel ma miḡ hathak môlô ami. Ma môlô miḡ ôêv malemim ek nôḡ mavi la ami lôk ôḡô pik oyaḡ ma Wapômbêḡ mi. 13^{aa}Sêbôk ma môlô ôḡô daimbô ek Wapômbêḡ, ma doḡtom lêk ôḡô haviḡ Yisu Kilisi ba intu Wapômbêḡ hawa môlô halêm bidonḡ oyaḡ ek yani hathak Kilisi anêḡ thalaleḡ.

^o 1:23 Lom 12:5; Ep 4:10,15; Kol 1:18 ^p 2:1-5 Kol 1:21; 2:13 ^q 2:2 Kol 3:7; Tit 3:3

^r 2:3 Kol 3:6 ^s 2:4-5 Lom 6:11-13 ^t 2:6 Kol 2:12 ^u 2:9 1Ko 1:29-31; 2Ti 1:9

^v 2:10 Tit 2:14 ^w 2:12 Lom 9:4; Kol 1:21 ^x 2:13 Kol 1:20

14^yKilisi da ma alalôaniņ yôhok ba hadum ek yêlô Israeġ lôk môlô avômalô loņ buyaņ nambitak ôdôņ doņtom. Sêbok ma alalô apôlik hathak i ba hatôm badêņ hayaņ thêlô lôk alalô kisi, ma doņtom lêk Kilisi hamô badêņ êņ lu. 15^zBadêņ êņ ma Israeġ iniņ abô balabuņ lomalama. Ma Kilisi hama ba hapole abô takêņ vê ek indum ôdôņ ju êņ nimbatak ôdôņ lukmuk doņtom nêmo yani kapô. Hadum aêņ ba intu yôhok habitak. 16^aMa ôdôņ ju êņ ma yani hakapo i hathak doņtom ek nimbatak kupik doņtom hathak ik yani vônô hathak a ek indum yôhok imbiņ ôdôņ lukmuk êņ ma Wapômbêņ. Aêņ ba intu Yisu hik alalôaniņ apôlik êņ vônô hathak a. 17^bYani halêm ba hanaņ abô yôhok hadêņ môlô takatu ba ômô daimbô lôk yêlô takatu ba amô bidôņ. 18^cAêņ ba hathak Kilisi anêņ ku ma Lovak Matheņ doņtom iyom hapesaņ loņôndê ek môlô lôk yêlô ana bidôņ ek Kamikbêņ.

Alalô ma Anyô Bêņ anêņ unyak matheņ

19^cAêņ ba sêbok ma môlô ôtôm avômalô takatu ba etak iniņ loņ ba i buyaņ ma pik mi. Ma doņtom lêk môlô ma Wapômbêņ anêņ loņ lôkliņyak anêņ avômalô haviņ avômalô matheņ sapêņ. Ma môlô ômô Wapômbêņ anêņ unyak lo loņ. 20^dAlalô ñê aêvhaviņ hatôm unyak atu ba Wapômbêņ halav. Aposeġ lo plopet êtôm unyak êņ anêņ bum ma Yisu Kilisi da ma hatôm landiņ. 21^eAnyô Bêņ Kilisi hagêgê unyak êņ lôkthô loņ ba hadum ba halumbak bêņ ba habitak unyak matheņ ek yanida. 22^fMa Kilisi halav unyak êņ hathak môlô avômalô loņ buyaņ haviņ. Halav môlô hathak doņtom haviņ anêņ avômalô lôkthô hatôm unyak matheņ ek Wapômbêņ êmô esak anêņ Lovak Matheņ.

Pol hik Wapômbêņ anêņ auk loņ kapô thô hadêņ ñê loņ buyaņ

3 1^gWapômbêņ hadum nôġ mavi takêņ ba intu ya Pol yahathak yahalek yaveņdôņ lêlô hadêņ Kamikbêņ. Ma yahamô koladôņ ek malê nena yahadum Yisu Kilisi anêņ ku ek yahêv môlô ñê loņ buyaņ sa. 2^hMôlô bôk olaņô yôv nena Wapômbêņ hêv anêņ wapôm hadêņ ya ba hêv ku yanêm môlô sa. 3ⁱMa hik anêņ auk loņ kapô êņ thô hadêņ ya hatôm atu ba bôk yahato abô dokte hathak yôv hêk kapyâ êntêk. 4^jOsam abô êņ, ma tem noyala yenaņ auk esak auk loņ kapô takatu ba hathak Kilisi. 5^kWapômbêņ miņ bôk hik auk loņ kapô takêņ thô hadêņ avômalô bôsêbok ami. Ma doņtom lêk Wapômbêņ hik nôġ takêņ thô hadêņ anêņ plopet lôk aposel matheņ hathak Lovak Matheņ. 6^lMa auk loņ kapô êņ ma aêntêk. Hathak Abô Mavi ma môlô avômalô loņ buyaņ takatu ba ômô haviņ Yisu

^y 2:14 1Ko 12:13 ^z 2:15 Kol 2:14 ^a 2:16 Sek 9:10; Kol 1:20,22 ^b 2:17 Ais 57:19

^c 2:19 Ep 3:6 ^d 2:20 1Ko 3:11 ^e 2:21 1Ko 3:16 ^f 2:22 1Pi 2:5 ^g 3:1 Plp 1:7,13

^h 3:2 Kol 1:25 ⁱ 3:3 Ep 1:9-10; Kol 1:26 ^j 3:6 Ep 2:13,16-19

Kilisi ma tem Wapômbêj imbi sam doŋtom êndêj mólô étôm sam atu ba habi hadêj yêlô avômalô Israe. Ma mólô lêk ubitak kupik doŋtom haviŋ yêlô Israe. Ma mólô lôk yêlô Israe tem naja nôm takatu ba Wapômbêj bôk havak abô hathak imbiŋ i.

⁷kHathak anêj lôklokwaŋ ma Wapômbêj hêv anêj wapôm hadêj ya ek yambitak Abô Mavi êj anêj anyô ku. ⁸lYa ma yaôna lôk ek Wapômbêj anêj avômalô mathêj lôkthô, ma doŋtom hêv anêj wapôm hadêj ya ek yanaŋ anêj Abô Mavi esak Kilisi anêj nômkama kêkêlô êndêj mólô nê loŋ buyaŋ. Nômkama takêj halôk ba hi bomaŋ ba miŋ hatôm anyôla eyala anêj ôdôn ami. ⁹Ma yani hêv ya ek yaŋgik auk loŋ kapô êj thô êlêm yaŋ ek avômalô sapêj nêgê. Wapômbêj atu ba hapesaŋ pik lo leŋ bôk havuŋ auk loŋ kapô êj hadêj môŋ anôn aleba lêk ma hik thô. ¹⁰Yani hadum aêj ek ngôk bêj ma aŋela lôk athêj anêj leŋ sapêj nêgê nena yani lêk hakapo avômalô loŋ buyaŋ lôk Israe ba ibitak avômalô êvhaviŋ doŋtom. Ek batu neyala anêj auk kêkêlô lôkmaŋgiŋ takêj. ¹¹Wapômbêj hadum aêj ek hasopa anêj auk atu ba bôk lahabi hadêj môŋ anôn. Ma hathak alalôaniŋ Anyô Bêj Yisu Kilisi ma nôm takêj lêk hik anôn.

¹²mAlalô aêvhaviŋ Kilisi ba amô haviŋ yani ba intu miŋ akô ek ana bidon ek Wapômbêj ami. Mi, ayala avanôn biŋ nena yani lamavi ek alalô. ¹³Aêj ba mólô miŋ kapôlômim malaiŋ esak vovaŋ takatu ba yahawa hathak mólô ami. Mi, mólô ma nômbêj hêk Wapômbêj ma ba intu yahawa vovaŋ takêj.

Pol hateŋ mek

¹⁴Yaleŋhabi nôm takatu ba Wapômbêj hadum ba yahathak yahalek yaveŋdôn lêlô hadêj Kamikbêj. ¹⁵Yani bôk hapesaŋ avômalô pik lo leŋ ba hêv athêj hadêj thêlô lôkthô. ¹⁶Yahateŋ mek ek nômkama lôkthô anêj alaŋ lôkmaŋgiŋ nena nê Lovak Mathêj êndôk mólô kapôlômim ek embatho mólô loŋ esak yanida anêj lôklokwaŋ bêj ¹⁷ek Kilisi enja loŋ êmô mólô kapôlômim esak unim ôêvhaviŋ. Ma yahateŋ mek nena Wapômbêj anêj lahaviŋ ma indum ba numiŋ lôklokwaŋ étôm a anêj ŋgalôk halôk pik ba havalon loŋ ¹⁸ek mólô lôk nê mathêj lôkthô hatôm noyala nena Kilisi anêj lahaviŋ ma bêj anôn ba anêj daim hathak bomaŋ ma halôk bomaŋ ba hi ma anêj vova ma hi ba hi iyom. ¹⁹Kilisi anêj lahaviŋ ma hi bomaŋ ba miŋ hatôm anyôla eyala anêj daŋ ami. Ma doŋtom yahateŋ mek ek Wapômbêj injik lahaviŋ êj thô êndêj mólô ek anêj nômkama mavi lôkthô atu ba hamô yanida kapô ma êmbôlô mólô kapôlômim siŋ.

²⁰Wapômbêj anêj lôklokwaŋ hathak hadum ku hamô alalô kapôlônŋiŋ. Ma hathak lôklokwaŋ êj ma yani hatôm indum nômkama takatu ba

^k 3:7 Kol 1:25 ^l 3:8 1Ko 15:9-10 ^m 3:12 Jon 14:6; Lom 5:2 ⁿ 3:17 Jon 14:23; Kol 1:23; 2:7

alalô anaŋ lo leŋiŋhabi hathak. Ma malêla takatu ba alalô miŋ hatôm leŋiŋimbi ami ma yani hatôm indum nôŋ takêŋ imbiŋ. ²¹Aêŋ ba alalô takatu ba aêvhaviŋ nabam Wapômbêŋ lôkmaŋgiŋ esak Yisu Kilisi anêŋ athêŋ ni ba ni êtôm wak nômbêŋ intu sapêŋ. Avanôŋ.

Avômalô êvhaviŋ ma Kilisi anêŋ liŋkupik

4 ¹Aêŋ ba ya Pol, ôpatu ba hamô koladônŋ hathak Anyô Bêŋ anêŋ athêŋ, yahasonŋ môlô lokwaŋ ek nôŋ êtôm atu ba Wapômbêŋ halam môlô ek nôŋ aêŋ. ²Ba intu notauviŋ am anônŋ biŋ ma nôŋ labalina imbiŋ avômalô. Nôŋ malinŋyaô ma malaiŋ takatu ba môlôviyaŋ êv hadêŋ môlô ma noja lôk lemimmavi iyom esak unim lemimhaviŋ. ³Lovak Matherŋ hatak kapôlônŋiŋ doŋtom halôk alalô ba nubuvi am esak yak nôŋ yôhók êŋ. ⁴Kilisi anêŋ liŋkupik ma doŋtom, ma Lovak Matherŋ ma doŋtom aêŋ iyom. Ma Wapômbêŋ halam alalô sapêŋ ek nanêŋ maleŋ ek nôŋ doŋtom iyom. ⁵Ma Anyô Bêŋ ma doŋtom, ma êvhaviŋ ma doŋtom aêŋ iyom, ma ithik ŋaŋ ma doŋtom aêŋ haviŋ. ⁶Ma Wapômbêŋ doŋtom ma Kamikbêŋ doŋtom aêŋ iyom. Yani habibôm hayô hék alalô lôkthô vôv ma hadum ku hathak alalô lôkthô ma hamô alalô lôkthô kapôlônŋiŋ.

⁷Ma Kilisi habi anêŋ wapôm sam hadêŋ alalô tomtom hatôm yanida anêŋ lahaviŋ. ⁸Hatôm Wapômbêŋ anêŋ kapy a bôk hanaŋ nena,

“Yani hamô anêŋ ŋê vovak lu,

ma halom i hatôm ŋê ku koladônŋ ba ethak vuliŋ ba i,

ma hik anêŋ wapôm sam hadêŋ anêŋ avômalô.” *Kapya Yeŋ 68:18*

⁹Ma abô atu ba enaŋ nena, “ethak vuliŋ ba i” hik thô nena yani bôk halôk ba halêm pik. ¹⁰Ma ôpatu ba halôk ba halêm, yanida intu hathak ba hi leŋ lôkthô anêŋ vuliŋ ek êmbôlô nômkama sapêŋ ba êyô siŋ. ¹¹Ma yanida intu habi anêŋ wapôm sam ba doho ibitak aposel, ma doho plopet, ma doho ŋê enaŋ Abô Mavi hadêŋ ŋê daluk, ma doho ŋasakiŋ, ma doho kêdônŋwaga êdônŋ avômalô hathak Wapômbêŋ anêŋ abô. ¹²Yani habi anêŋ wapôm sam hadêŋ avômalô takêŋ ek nêpôpêk Wapômbêŋ anêŋ avômalô matherŋ sapêŋ ek nindum ku nêŋêŋ avômalô sa ek embatho Kilisi anêŋ liŋkupik loŋ ek imbitak lôklokwaŋ. ¹³Ku takêŋ lôkthô tem ni ba ni ende ba alalôaniŋ aêvhaviŋ lôk auk esak Wapômbêŋ Nakaduŋ imbitak bêŋ lôk indum ek alalô sapêŋ nambitak kapôlônŋiŋ doŋtom. Êŋ ma tem alalô nambitak êtôm anyô talaŋ te atu ba halumbak ba anêŋ daim êtôm Kilisi da.

¹⁴Êŋ ma tem miŋ namô êtôm avômena esak loŋbô ami. Ma ŋê takatu ba êdônŋ abôyaŋ lôk êbôlêm loŋôndê ek nesau alalô ek nimbuliŋ alalôaniŋ aêvhaviŋ ma tem miŋ hatôm nêyôkwiŋ alalôaniŋ aêvhaviŋ

° 4:1 Kol 1:10 P 4:2 Kol 3:12-13 ° 4:3 Kol 3:14-15 ° 4:6 1Ko 12:6 ° 4:7 Lom 12:3,6

° 4:9 Jon 3:13 ° 4:11 1Ko 12:28 ° 4:13 Kol 1:28

ni ba êlêm êtôm lovak hayuv baselak vuak lôk ŋgwêk hik ami. ¹⁵ *Mi, alalô leŋjiŋimbiŋ avômalô ba nanaŋ abô avanôŋ iyom êndêŋ i. Adum aêŋ ma tem nandumbak ba nambitak êtôm Kilisi da. Yani ma avômalô êvhaviŋ sapêŋ iniŋ wakadôk. ¹⁶ Yani havalonŋ leŋviŋkupik lôbôlôbô sapêŋ ba hagêgê lonŋ hathak doŋtom. Bu tomtom da idum iniŋ ku ba idum leŋviŋkupik takêŋ halumbak bêŋ lôk lôklokwaŋ ma leŋjiŋhaviŋ i.

Nosopa loŋôndê lukmuk

¹⁷ *Aêŋ ba yenaŋ abô te hêk ek yanaŋ imbiŋ môle. Ma yahananŋ hathak Anyô Bêŋ anêŋ athêŋ nena miŋ nômo êtôm ŋê daluk ethak êmo aêŋ esak loŋbô ami. Mi, iniŋ auk ma nômo oyaŋ. ¹⁸ Lôk iniŋ eyala nômkama ma hatôm êmo momaŋiniŋ bêŋ kapô denaŋ. Thêlôniniŋ auk ma thekthek lôk iniŋ auk mavi mi ba intu êmo daimbô ek Wapômbêŋ anêŋ lôkmala. ¹⁹ Thêlô kapôlôniniŋ halôk biŋ hathak kambom ba intu êv i vidoŋ ek nesopa iniŋ thethaŋak ma miŋ mama ami. Lôk malerjiŋkilik ek nindum nômo lôŋgôlônŋ lomaloma ni ba ni.

²⁰ Ma doŋtom sêbôk atu ba ôêvhaviŋ Kilisi ma êdônŋ môle hathak loŋôndê yaŋda. ²¹ Ma olaŋô abô hathak yani ba ôêvhaviŋ yani ma êdônŋ môle hathak abô avanôŋ takatu ba hêk Yisu kapô. ²² *Ba êdônŋ aêntêk. Kapôlômim bô hathak havôn môle ek osopa thethaŋak lomaloma takatu ba hasau môle ek imbuliŋ môle. Ba intu notak kapôlômim bô takatu ba osopa ²³ *ek Wapômbêŋ indum môle nim auk imbitak lukmuk anôŋ. ²⁴ *Ma noja kapôlômim lukmuk takatu ba Wapômbêŋ hapesaŋ ek numbitak êtôm yanida esak anêŋ matheŋ lôk thêthônŋ anôŋ.

²⁵ *Aêŋ ba notak abôyaŋ. Alalô tomtom bôk abitak hatôm leŋviŋkupik doŋtom yôv ba intu nonaŋ abô avanôŋ imbiŋam. ²⁶ *Môle lemimmaniŋ ma noyabiŋ am ek miŋ nundum kambom ami. Wak hamiŋ denaŋ ma nopesaŋ unim lemmaniŋ êŋ ma miŋ noyabiŋ endeba wak êndôk jalôm ami ²⁷ ek batu miŋ node lonŋ ek Sadaŋ imbitak êyô ba êlêm ami.

²⁸ Môle te anyô vani ma etak anêŋ vani. Ma indum ku mavi esak baŋ ek êpôm nômo. Êŋ ma yani hatôm nêmo avômalô vi atu ba nômkama mi sa.

²⁹ *Oyabiŋ vembôlêk esak abô kambom. Onaŋ abô mavi iyom ek embatho môle vijaŋ lonŋ ek nêmo i sa lôk nêmo Wapômbêŋ anêŋ wapôm êndêŋ avômalô takatu ba elanô.

³⁰ *Miŋ undum Wapômbêŋ anêŋ Lovak Matheŋ kapô malaiŋ ami. Lemimimbi nena Lovak Matheŋ ma Wapômbêŋ anêŋ sêk atu ba bôk habutiŋ haviŋ o endeba yani enja o lôk avômalô takatu ba hêv i vuli hêk kambom anêŋ ku êndêŋ waklavônŋ pik lo leŋ anêŋ daŋ.

* 4:15-16 Kol 1:18; 2:19 * 4:17 Lom 1:21; 1Pi 1:14 * 4:22 Lom 8:13; Kol 3:9

* 4:23 Lom 12:2 * 4:24 Stt 1:26; Kol 3:10 * 4:25 Sek 8:16; Kol 3:8-9 * 4:26 Sng 4:4; Jem 1:19-20 * 4:29 Kol 4:6 * 4:30 Ais 63:10; Ep 1:13-14; 1Te 5:19

³¹ Mólô notak kobom ômô lôkthango lôk lemimmaniñ ketheñ lôk lemimñarja ba olam kaêk lôklala ma otharñ anyô vi hathak abô kambom. Avanôñ biñ, notak kapôlômim kambom lomaloma takatu ba lemimhabi hathak anyô yarj. ³² Ma miñ nundum aêñ ami. Mi, nundum mavi êndêñ mólôviyarñ lôk nôñêm kapôlômim êndêñ i. Ma otak kapôlôm ek ôpatu ba hadum kambom hadêñ o êtôm Wapômbêñ bôk hatak kapô hathak mólônim kambom hathak Kilisi anêñ athêñ.

Nômô êtôm deda anêñ avômena

5 ¹ Mólô ma Wapômbêñ anêñ avômena ba lahaviñ mólô bêñ anôñ ba intu nosopa vanjwam. ² Ma nômô lôk lemimimbiñ avômalô vi êtôm Kilisi bôk lahaviñ alalô ba hêv ida ek hêv alalô sa. Yani hêv anêñ lôkmala hadêñ Wapômbêñ hatôm da atu ba ôv vasiñ mavi anôñ.

³ Mólô nômô daimbô ek sek waliliñ lôk kobom lelaik lomaloma ma notak malemimkilik. Mólô ma Wapômbêñ anêñ avômalô mathêñ ba kobom takêñ ma miñ mavi ek mólô ami. ⁴ Ma miñ nonañ abô kambom mena abô lokbañ lôk abô sop esak nôm mama ami. Abô takêñ ma kambom ek mólô ba notak ma nonañ lemimmavi iyom êndêñ Wapômbêñ. ⁵ Odañô, abô avanôñ ma aêntêk. Wapômbêñ tem miñ enja nê takatu ba ethak idum sek waliliñ lôk idum kobom lelaik lomaloma ma maleññkilik thô ami. Maleññkilik ma hatôm êv yer hadêñ ngôk. Ijê takêñ tem miñ nêñmô Wapômbêñ lo Kilisi iniñ loñ lôkliñyak kapô ami. ⁶ Wapômbêñ anêñ lamaninñ hathak hapôm nê leñôndôñ kôtôñ takatu ba idum nôm takêñ. Ba intu oyabiñ o ek anyôla miñ esau o esak abô oyañ oyañ ami. ⁷ Aêñ ba oyabiñ o ek miñ ombêñ imbiñ i ami.

⁸ Sêbôk ma mólô hatôm momañiniñ, ma doñtom lêk ma Anyô Bêñ hadum ba mólô hatôm deda. Ba intu nômô êtôm deda anêñ avômena. ⁹ Deda anêñ anôñ ma aêntêk. Alalô nandum mavi lomaloma ba nasopa loñôndê thêthôñ ma nabalonñ nôm avanôñ loñ ¹⁰ lôk nambôlêm malêla takatu ba Anyô Bêñ lamavi hathak. ¹¹ Ma avômalô takatu ba idum momañiniñ anêñ ku, ma miñ undum ku êñ dokte imbiñ i ami. Ku êñ ma anêñ anôñ mi ba miñ undum ami. Mi, nuñgwik kambom êñ thô ni yaiñ ek avômalô lôkthô nêgê. ¹² Nôm mama bêñ ek nenañ abô esak nê leñôndôñ kôtôñ iniñ kambom takatu ba idum hamô loñ kapô. ¹³ Ma doñtom deda habi hayô hêk nôm takêñ, êñ ma hik thô nena nôm takêñ ma kambom anôñ ¹⁴ ek malê nena deda habi hayô hêk ma nômkama sapêñ habitak yaiñ. Ba intu nôm takêñ tem imbitak deda imbiñ hatôm abô atu ba hanañ nena,

^f 4:31 Kol 3:8 ^g 4:32 Mat 6:14; 18:22-35; Kol 3:12-13 ^h 5:1 Mat 5:48 ⁱ 5:2 Kis 29:18; Hib 10:10 ^j 5:5 1Ko 6:9-10; Kol 3:5 ^k 5:6 Lom 1:18; Kol 2:4,8 ^l 5:8 Jon 12:36; Ep 2:13; Kol 1:13; 1Pi 2:9 ^m 5:13 Jon 3:20-21 ⁿ 5:14 Ais 26:19; Lom 13:11

“Môlô takatu ba ôêk sôm,
numbiyô ênjêk ŋama.

Ma Kilisi tem imbi êyônggêk môlô êtôm deda.”

¹⁵ °Aêŋ ba noyabiŋ am ek nôôm êtôm ŋê lôkkauk ma miŋ êtôm ŋê auk mi ami. ¹⁶ Kambom lomaloma lêk habitak lôklokwaŋ ba intu nobatho am loŋ lôklokwaŋ esak mavi lomaloma. Yakô wakma êŋ ni oyaŋ. ¹⁷ Ba intu numiŋ lôklokwaŋ ek nôpôm Anyô Bêŋ anêŋ lahauiŋ. Ma miŋ nôôm êtôm ŋê auk thôŋôthôŋ ami. ¹⁸ °Lôk miŋ nondo molo esak waiŋ atu ba tem imbuliŋ môlô ami. Mi, notak Lovak Matheŋ ek êmô môlô kapôlômim siŋ. ¹⁹ °Êŋ ma tem nônem yeŋ imbiŋam wak nômbêŋ intu, yeŋ takatu ba hêk kapya yeŋ lôk ebam Wapômbêŋ anêŋ athêŋ ma yeŋ atu ba matheŋ. Nônem yeŋ takêŋ lôk kapôlômim ni êndêŋ Anyô Bêŋ. ²⁰ °Wak nômbêŋ intu sapêŋ ma nônem lemimmavi êndêŋ Kamik Wapômbêŋ esak nômkama sapêŋ esak alalôaniŋ Anyô Bêŋ Yisu Kilisi anêŋ athêŋ.

Anyô lo avi ewa i iniŋ abô

²¹ °Môlô othak ôyê Kilisi anêŋ athêŋ nena matheŋ ba intu nôôm môlôvyaŋ vibiŋ.

²² °Môlô avi takatu ba bôk owa anyô yôv ma nôôm vônimi vibiŋ êtôm atu ba ômô Anyô Bêŋ vibiŋ ²³ °ek malê nena yamalô hamô vuliŋ ek yanavi hatôm atu ba Kilisi hamô vuliŋ ek avômalô êvhaviŋ lôkthô. Kilisi ma avômalô ôdôŋ êvhaviŋ iniŋ wakadôk ma avômalô ôdôŋ êvhaviŋ ma Kilisi anêŋ liŋkupik. Yanida intu hêv i bulubiŋ. ²⁴ Avômalô êvhaviŋ ethak êmô Kilisi vibiŋ ma aêŋ iyom ma yanavi êmô yamalô vibiŋ esak nômkama lôkthô.

²⁵ °Ma môlô anyô, lemimimbiŋ vônimi êtôm Kilisi lahauiŋ avômalô ôdôŋ êvhaviŋ ba hêv anêŋ lôkmala ek hêv i sa. ²⁶ °Yani hadum aêŋ ek êmbôkwiŋ anêŋ avômalô ôdôŋ êvhaviŋ iniŋ kambom esak ŋaŋ lôk abô avanôŋ ek nimbitak matheŋ. ²⁷ °Yani hadum aêŋ ek avômalô ôdôŋ êvhaviŋ nimbitak êtôm avi muk te atu ba palumbak mavi lôk liŋsiŋ mavi ma lelaik lo pôpô mi ma êmô matheŋ ma kambom mi. Êŋ ma Kilisi tem endom avi êŋ êndêŋ yanida. ²⁸ Aêŋ iyom môlô anyô lemimbiŋ vônimi êtôm atu ba lemimhaviŋ lemvimkupik. Ôpatu ba lahauiŋ yanavi ma hatôm lahauiŋ yanida. ²⁹ Anyô late miŋ hapôlik hathak yanida liŋkupik ami. Mi anôŋ, havakôŋ ba hayabiŋ mavi hatôm Kilisi hadum hadêŋ avômalô êvhaviŋ ³⁰ ek malê nena alalô tomtom ma hatôm anêŋ liŋkupik anêŋ lôbôlôbô.

³¹ °Hatôm Wapômbêŋ anêŋ kapya hanaŋ nena,

° 5:15-16 Kol 4:5 ° 5:18 Luk 21:34 ° 5:19 Kol 3:16 ° 5:20 Kol 3:17 ° 5:21 1Pi 5:5
 ° 5:22 Kol 3:18; 1Pi 3:1 ° 5:23 1Ko 11:3; Ep 1:22 ° 5:25 Kol 3:19; 1Pi 3:7 ° 5:26 Tit 3:5
 ° 5:27 2Ko 11:2; Kol 1:22 ° 5:31 Mat 19:5

“Anyô tem etak lambô lo talêbô ma esak doŋtom imbiŋ yanavi ek thai nimitak êtôm kupik doŋtom iyom.” *Môŋ Anôŋ 2:24*
 32^zAbô êŋ ma abô lôk kup anôŋ biŋ. Ma doŋtom yahayala nena hanaŋ hathak Kilisi lôk avômalô êvhaviŋ. 33Ba intu môlô anyô tomtom lemimbiŋ vônimi êtôm oda lemhaviŋ oda. Ma môlô avi nônêm athêŋ bêŋ êndêŋ vônimi.

Avômena lôk lami iniŋ abô

6 1^aAvômena, môlô ma Anyô Bêŋ anêŋ ba intu nosopa lemami lo lemtami iniŋ abô. Êŋ ma mavi. 2^bWapômbêŋ anêŋ tabô balabuŋ laumiŋ takatu bute hanaŋ nena, “Nodovak lemami lo lemtami.” Abô balabuŋ êntêk êŋ ma balabuŋ môŋ atu ba Wapômbêŋ habutiŋ abô hathak ba hanaŋ, 3^c“Udum aêŋ ma tem nômô mavi êmô pik sawa daim.”

4^cMa yahanaŋ hadêŋ môlô avômena iniŋ lami nena noyabiŋ nalumi mavi lôk noto i ma nôndôŋ i êtôm Anyô Bêŋ anêŋ lahaviŋ. Ma miŋ nondela iniŋ auk ba nundum i leŋiŋŋaŋa ami.

Alaŋsi lôk iniŋ ŋê ku iniŋ abô

5^dMôlô ŋê takatu ba unim alaŋ êmô^e nosopa unim alaŋ takatu ba êmô pik iniŋ abô. Nônêm athêŋ bêŋ êndêŋ i ma nômô thêlô vibiy. Nundum aêŋ lôk kapôlômim êtôm udum Kilisi da anêŋ ku. 6^eMa miŋ nundum unim alaŋ anêŋ ku mavi êndêŋ wak takatu ba êmô haviŋ môlô iyom ami. Mi, nundum unim ku mavi wak nômbêŋ intu sapêŋ, êndêŋ wakma atu ba êmô mena miŋ êmô ami. Wapômbêŋ lahaviŋ nundum ku êŋ lôk kapôlômim êtôm udum Kilisi môlônim alaŋ anêŋ ku. 7^fNundum unim ku lôk lemimimbiŋ êtôm udum Anyô Bêŋ anêŋ ku ma miŋ anyô iniŋ ku ami. 8^gLemimimbi nena Anyô Bêŋ tem nêm vuli êndêŋ avômalô tomtom esak iniŋ ku mavi takatu ba idum, ŋê êmô alaŋsi vibiy lôk ŋê takatu ba idum ida iniŋ ku haviŋ.

9^hMa môlô alaŋ takatu ba oyabiŋ unim ŋê ku, noyabiŋ i mavi. Miŋ onaŋ abô takatu ba indum thêlô nêkô ami. Lemimimbi nena môlô lôk thêlô unim Alaŋ ma doŋtom iyom hamô malak leŋ. Yani tem indum abô ma miŋ hathak lahabi avômalô iniŋ athêŋ lôk ku ami. Mi, hathak hadum kobom doŋtom hadêŋ avômalô lôkthô ba intu noyabiŋ am.

^z 5:32 ALK 19:7 ^a 6:1 Kol 3:20 ^b 6:2-3 Lo 5:16 ^c 6:4 Sng 78:4; Snd 22:6; Kol 3:21

^d 6:5 Kol 3:22-23; Tit 2:9-10; 1Pi 2:18 ^e 6:5 ŋê takatu ba iniŋ alaŋ êmô ma anêŋ ôdôŋ aêntêk. Gavman anêŋ abô majaŋ hanaŋ nena thêlô miŋ hatôm netak iniŋ ku lôk alaŋsi ami. Doho ma bôk ik vovak ba êv yak ba ŋê lovak hathak vovak ewa i hatôm iniŋ ŋê ku. Ma doho ma êv vuli. Ma doho miŋ êwê iniŋ viyaŋ ami. Ma doho ma lami ma iniŋ alaŋsi êmô ba intu nali ibitak aêŋ. ^f 6:8 2Ko 5:10; Kol 3:24-25 ^g 6:9 Lom 2:11; Kol 4:1

Noba Wapômbên anêṅ nômkaṅma vovak

¹⁰Éntêk ma yenaṅ abô anêṅ daṅ ba nodanô katô. Numiṅ lôklokwaṅ esak Anyô Bêṅ anêṅ lôkliṅyak bêṅ. ¹¹^hSadaṅ anêṅ auk loṅ kapô hadum ek esau môlô ba intu noba Wapômbên anêṅ nômkaṅma vovak sapêṅ êndôk am ma numbiyô numiṅ ek uṅgwik vovak. ¹²ⁱAlalô ik vovak hadêṅ ṅgôkba lôk ṅgôk lôk athêṅ ma ṅgôk takatu ba eyabiṅ pik anêṅ momaṅiniṅ lôk ṅgôk bomaṅ takatu ba êmô leṅ. Ma miṅ alalô ik vovak hadêṅ ṅê pik ami.

¹³Aêṅ ba noba Wapômbên anêṅ nômkaṅma vovak sapêṅ ek waklavônṅ kambom êṅ hayô, ma tem numiṅ lôklokwaṅ ba uṅgwik vovak mavi endeba anêṅ daṅ ma tem numiṅ denaṅ. ¹⁴^jNumiṅ lôklokwaṅ ba nobaloṅ abô avanônṅ loṅ êtôm bokṅgôp vovak atu ba ovak hayô hêk lemimmalim. Ma nobaṅgiṅ kobom thêthônṅ êtôm moko bôbônṅiṅ. ¹⁵^kMa nôpôpêk am ek nonaṅ Wapômbên anêṅ Abô Mavi takatu ba hêv labali. Udum aêṅ, ma hatôm uik vemimkapô bokṅgôp ek vovak. ¹⁶Lôk nobaloṅ unim ôêvhaviṅ loṅ êtôm moko ek uṅgwik ṅgôk kambom atu anêṅ kôm lôk atum sapêṅ vôkê. ¹⁷^lMa noja bulubiṅ atu ba Wapômbên hêv hadêṅ môlô êtôm kulug thektheṅ. Lôk noja Lovak Matheṅ anêṅ biṅ vovak, êṅ ma Wapômbên anêṅ Abô. ¹⁸^mMa notêṅ mek ek nômkaṅma lôkthô êtôm wak sapêṅ esak Lovak Matheṅ anêṅ lôklokwaṅ ba nonaṅ injik yani liṅ ek nêṅ môlô sa. Lôk nôṅmô lêlê ma notêṅ mek lôk lemimvidonṅ ek avômalô matheṅ lôkthô.

¹⁹ⁿMa notêṅ mek ek ya imbiṅ ek Wapômbên nêṅ abô êndêṅ ya ek yaṅgik Abô Mavi anêṅ auk loṅ kapô thô ma miṅ yakô ami. ²⁰^oLêk ma yahamô koladônṅ hathak yahawa Wapômbên anêṅ abôlêk ba yahanāṅ Abô Mavi êṅ. Aêṅ ba notêṅ mek ek yandum yenaṅ ku dedaṅ mavi ba yanaṅ abô êṅ bêṅ ma miṅ yakô ami.

Abô anêṅ daṅ lôk mek

²¹^pTikikus tem enaṅ êndêṅ môlô esak malêla takatu ba hapôm ya ek noyala nena yahamô aisê. Yani ma aiyaṅ anônṅ te ba hadum Anyô Bêṅ anêṅ ku dedaṅ mavi. ²²Ma yahêv yani ba hathôk ek êṅjê môlô ba enaṅ esak malêla takatu ba hapôm yêlô ek indum môlô lemimmavi.

²³Alalôaniṅ Kamik Wapômbên lo Anyô Bêṅ Yisu Kilisi nêṅnêṅ yôhok êndêṅ môlô yenaṅ aiyaṅ sapêṅ ma nindum ek môlô lemimimbiṅ am lôk unim ôêvhaviṅ imbitak lôklokwaṅ. ²⁴Wapômbên anêṅ wapôm êmô imbiṅ môlô lôk avômalô nômbên atu ba lemimhaviṅ alalôaniṅ Anyô Bêṅ Yisu Kilisi êtôm wak nômbên intu sapêṅ.

^h 6:11 Lom 13:12; 2Ko 10:4 ⁱ 6:12 1Pi 5:8-9 ^j 6:14 Ais 11:5; 59:17; 1Te 5:8

^k 6:15 Lom 10:15 ^l 6:17 Hib 4:12 ^m 6:18 Luk 18:1; Kol 4:2; 1Te 5:17 ⁿ 6:19 Kol 4:3-4; 2Te 3:1 ^o 6:20 2Ko 5:20; Plm 9 ^p 6:21 Ap 20:4; Kol 4:7-8; 2Ti 4:12

Kapya atu ba Pol hato hi Pilipai

Abô môŋ

Pol bôk hanaŋ Wapômbêŋ anêŋ Abô Mavi hadêŋ avômalô Pilipai (Ap 16:11-40). Ba intu ethak êv yani sa ek indum anêŋ ku enaŋ Wapômbêŋ anêŋ abô bêŋ embenŋ loŋ luvuluvu. Ma haveŋ yam ma Pol hamô koladôŋ anêŋ Lom. Ma avômalô êvhaviŋ anêŋ Pilipai elañô nena yani hamô koladôŋ ma êv yani sa hathak loŋbô. Ba intu Pol hato kapya êntêk ek hanaŋ anêŋ lamavi bêŋ hadêŋ i. Lôk hanaŋ hathak lêk yani aisê lôk hanaŋ ek embatho iniŋ êvhaviŋ loŋ ek nimiŋ lôklokwaŋ. Yani hanaŋ haviŋ ek thêlô nesopa Yisu vanŋwam lôk nebalog auk doŋtom. Ma hanaŋ nena Timoti lo Epaploditus ma nê mavi luvi. Ma hanaŋ lôklokwaŋ ek thêlô neyabiŋ i esak kêdôŋwaga abôyaŋ.

Pilipai ma malak lôk athêŋ bêŋ ba hamô plovins Masedonia kapô.
Hato kapya êntêk hadêŋ 61 AD la.

1 ¹Pol lo Timoti, yai ma Yisu Kilisi anêŋ nê ku ba ato kapya êntêk hadêŋ avômalô mathenŋ takatu ba êvhaviŋ Yisu Kilisi anêŋ Pilipai lôk nê takatu ba eyabiŋ i lôk nê takatu ba idum ku êv avômalô êvhaviŋ sa. ²Alalôaniŋ Kamik Wapômbêŋ lôk Anyô Bêŋ Yisu Kilisi iniŋ wapôm lôk labali êmô imbiŋ môlô.

Pol hêv lamavi hadêŋ Wapômbêŋ

³Wak nômbêŋ intu ma yalenŋhabi môlô ba yahananŋ yalenŋmavi hadêŋ Wapômbêŋ hathak môlô. ⁴⁻⁵Sêbôk ba môlônim ôêvhaviŋ hadêŋ môŋ aleba lêk, ma môlô ovatho ya loŋ hathak ku yanaŋ Abô Mavi bêŋ ba intu yalenŋmavi ba yahateŋ mek hathak môlô wak nômbêŋ intu sapêŋ. ⁶^bMa yahayala nena sêbôk ma Wapômbêŋ hadum anêŋ ku mavi ba hatak halôk môlô kapôlômim ma tem indum ku êŋ endeba êyô Yisu Kilisi anêŋ waklavôŋ ma tem injik ku êŋ anêŋ daŋ siŋ. ⁷Yahamô koladôŋ mena

^a 1:1 Ap 16:12-40 ^b 1:6 1Ko 1:8

yahamô yaiŋ ma yahêv Wapômbêŋ anêŋ Abô Mavi bulubiŋ lôk yahik Abô Mavi êŋ thô, ma môlô sapêŋ owa Wapômbêŋ anêŋ wapôm haviŋ ya. Ba intu môlô ma hatôm yenaŋ avômalô vuliŋ biŋ. Aêŋ ba yenaŋ auk atu ba yaleŋhabi hathak môlô ma thêthôŋ hatôm mek atu ba yahateŋ ek môlô. ⁸Ma Wapômbêŋ hayala nena Yisu Kilisi lahiki bêŋ anôŋ hathak môlô ma lêk yaleŋ hik ya hathak môlô bêŋ anôŋ aêŋ iyom.

⁹Yahateŋ mek aêntêk nena môlônim lemimhaviŋ indumbak ni ba ni ek noyala auk anôŋ ba nutitiŋ mavi lo kambom ¹⁰ek noyala loŋôndê atu ba mavi anôŋ ek Kilisi anêŋ waklavôŋ ma tem nômô mabuŋ anôŋ ek miŋ êpôm môlônim kambom la ami. ¹¹Yisu da tem indum ba thêthôŋ injik anôŋ êmô môlô kapôlômim siŋ ek avômalô nêgê ba nebam Wapômbêŋ anêŋ athêŋ lôkmangiŋ.

Pol anêŋ malaiŋ havatho Abô Mavi loŋ

¹²Aiyaŋ thêlô, yaleŋhaviŋ môlô noyala katô nena malaiŋ takatu ba hapôm ya intu hadum ba Wapômbêŋ anêŋ Abô Mavi habitak bêŋ hêk avômalô loŋ êntêk malêvôŋ. ¹³^dAêŋ ba ŋê vovak takatu ba eyabiŋ anyô bêŋ môŋ anêŋ unyak lôk avômalô takatu ba êmô loŋ êntêk intu eyala nena etak ya halôk koladôŋ ek malê nena yahasopa Kilisi. ¹⁴Ma Anyô Bêŋ anêŋ avômalô êvhaviŋ bêŋ anôŋ imiŋ lôklokwaŋ ek enaŋ Wapômbêŋ anêŋ abô ma miŋ êkô ami.

¹⁵Avômalô doho leŋiŋdaŋ hathak ya ba enaŋ Kilisi anêŋ abô ek nebam thêlôda ek nembak i vose ni lodôŋlodôŋ. Ma doŋtom avômalô vi enaŋ Kilisi anêŋ abô lôk leŋiŋmavi haviŋ ya. ¹⁶Thêlô eyala nena Wapômbêŋ hatak ya ek yanêm anêŋ Abô Mavi bulubiŋ ba intu yahamô koladôŋ. Aêŋ ba thêlô evatho yenaŋ ku loŋ hathak leŋiŋhaviŋ ya. ¹⁷Ma avômalô ôdôŋ yaŋ enaŋ Yisu anêŋ abô ma doŋtom ivuŋ iniŋ auk nembak avômalô vose ni lodôŋlodôŋ hêk kapôlôŋiŋ. Yahamô koladôŋ ba intu thêlô esôŋ nena tem nênem malaiŋ bêŋ êndêŋ ya. ¹⁸Hatôm. Avômalô ivuŋ iniŋ auk ba enaŋ abô hathak Kilisi mena enaŋ abô avanôŋ, êŋ ma nôm oyaŋ. Ku bêŋ hamôŋ ma enaŋ abô hathak Kilisi. Ba intu yaleŋmavi anôŋ. Avanôŋ! Yaleŋmavi! ¹⁹^eYahayala nena môlô oteŋ mek ek ya ma Yisu Kilisi anêŋ Lovak Matheŋ tem nêŋ ya sa, aêŋ ba tem injik ya thô lôk yanja bulubiŋ. ²⁰Yahamô lôkmala mena yahama ma ya vovaŋ ba yahêvhaviŋ nena tem yamiŋ êtôm ŋê ek avômalô nêgê ya lôk nêmbô Kilisi êtôm sêbôk atu ba yahadum aleba lêk. ²¹Yahamô lôkmala, êŋ ma yahamô haviŋ Yisu. Ma yahama, êŋ ma tem yamô mavi aêŋ iyom. ²²Yahamô lôkmala, êŋ ma tem yandav ku êŋ anêŋ anôŋ la. Ba intu yasopa loŋôndê yaŋ sê? Injo. ²³^gAêŋ ba auk ju êŋ havôv ya. Yahamô haviŋ Kilisi, êŋ ma mavi anôŋ hamôŋ ek nômkama sapêŋ ba intu yahapôviŋ ek yana. ²⁴Ma doŋtom

^c 1:10 1Te 5:23 ^d 1:13 Ap 28:30 ^e 1:19 2Ko 1:11 ^f 1:21 Gal 2:20 ^g 1:23 2Ko 5:8

yahamô lôkmala, êṅ ma mavi anôṅ ek môlô. ²⁵Aêṅ ba yahayala katô nena tem yamô imbiṅ môlô ma miṅ yana ami ek môlô nundumbak ba lemimmavi esak unim ôêvhaviṅ ²⁶ek môlô nômbôam esak Yisu Kilisi ek malê nena yahamô haviṅ môlô hathak loṅbô.

²⁷^hYenaṅ auk bêṅ doṅtom iyom nena môlô nômô batôṅ oyaṅ êtôm ṅê esopa Yisu Kilisi anêṅ Abô Mavi. Aêṅ ba yahathôk mena yahamô daim ek môlô ma tem yandaṅô nena môlô umiṅ lôklokwaṅ hathak kapôlômim doṅtom lôk uik vovak hathak dahôlômim doṅtom iyom ek nobatho Wapômbêṅ anêṅ Abô Mavi loṅ ek avômalô nêñemimbiṅ ²⁸lôk miṅ oka hathak ṅê takatu ba êpôlik ek môlô ami. Êṅ ma hik thô nena Wapômbêṅ tem nêṅ môlô bulubiṅ ma imbuliṅ ṅê takêṅ. ²⁹ⁱWapômbêṅ hêv anêṅ wapôm hadêṅ môlô ba ôêvhaviṅ. Ma hêv wapôm noja vovaṅ esak Kilisi aêṅ iyom. Ba intu malaiṅ takêṅ lêk hapôm môlô. ³⁰Ma yada yahik vovak hathak malaiṅ aêṅ iyom hatôm atu ba môlô ôyê lo olaṅô.

Avômalô êvhaviṅ netauviṅ i

2 ¹Aêṅ ba nodaṅô. Kilisi havatho môlônim kapôlômim loṅ lôk lahaviṅ môlô ba hêv thêvô hadêṅ môlô. Ma môlô ômô haviṅ Lovak Matheṅ ma Wapômbêṅ hêv kapô lôk lahiki hathak môlô. ²Ba intu môlô sapêṅ noja auk doṅtom iyom lôk lemimimbiṅ am ma nômô kapôlômim doṅtom ek nundum ku doṅtom iyom ek yaleṅmavi êmbôlô yakapôlôṅ siṅ. ³^jMa môlô tomtom notauviṅ am ba ôṅgô anyô vi nena bêṅ ek môlô. Ma miṅ nundum paloṅ ba nobam amda ami. ⁴^kMa miṅ lemimimbi môlôda iyom ami. Mi. Lemimimbiṅ avômalô vi imbiṅ.

Yisu Kilisi hatauviṅ i ma Wapômbêṅ hêv yani liṅ

⁵Ma môlô nobaloṅ auk doṅtom atu ba Yisu Kilisi havalôṅ aêntêk.

⁶⁻⁷^lYanida ma Wapômbêṅ

ma doṅtom yani hatauviṅ i aleba yaôna lôk ba

hatôm ôpatu ba hamô alaṅ vibiy

ma habitak hatôm anyô pik.

Ma miṅ lahabi lôklokwaṅ ek embalôṅ anêṅ loṅ atu ba êtôm

Wapômbêṅ ami.

⁸^mAvômalô êyê yani hatôm anyô anôṅ,

ma hatauviṅ i

ba hasopa Wapômbêṅ anêṅ abô aleba hama hathak a hatôm anyô

kambom anôṅ.

⁹ⁿBa intu Wapômbêṅ hadô yani hamô vuliṅ anôṅ ek nômkama sapêṅ

^h 1:27 Ep 4:1; 1Te 2:12 ⁱ 1:29 Ap 16:19-40 ^j 2:3 Gal 5:26 ^k 2:4 1Ko 10:24

^l 2:6-7 Jon 1:1-2,14; 17:5; 2Ko 8:9 ^m 2:8 Hib 5:8; 12:2 ⁿ 2:9 Ap 2:33; Ep 1:20-21; Hib 1:3-4

lôk hêv athênj te atu ba hamônj ek athênj lôkthô hadênj yani
¹⁰ °ek avômalô takatu ba êmô lej lo pik ma pik kapô lôkthô
 tem nedarô anênj athênj ma nedek veñjndônj lêlô êndênj yani.
¹¹ P Ma thêlô sapênj tem nenañ ende veñjnbôlêk nena, “Yisu Kilisi ma
 Anyô Bênj”
 ba lôkmanjij ni êndênj Kamik Wapômbênj.

Namô êtôm pik anênj deda

¹²⁻¹³ Aênj ba yenañ aiyajj lôkma anônj thêlô, mólô nôkô ba nodowaliñ
 ba nundum ku ek môlônim bulubiñ ni êyô anênj dañ. Wapômbênj da hik
 môlô kapôlômim liñ ba hêv lôklokwañ hadênj môlô ek nundum ku takatu
 ba yani lahaviñ. Sêbôk ba yahamô haviñ môlô ma môlô osopa yenañ abô.
 Ma lêk yahatak môlô ma nosopa yenañ abô takênj dedauñ mavi aênj iyom.

¹⁴ Ma nôm takatu ba môlô udum ma miñ kapôlômim diñdiñ lôk
 nôkôkam esak ami ¹⁵ °ek numbitak mabuñ lôk anyôla miñ hatôm enañ
 môlô bênj ami. Ma tem môlô nômô êtôm Wapômbênj anênj nali mavi êmô
 avômalô lokbañ takatu ba idum kambom lomaloma malêvônj êtôm vuliñ
 hêv deda hadênj lej. ¹⁶ °Ma môlô nobaloñ abô lôkmala loñ ek waklavônj
 Kilisi hale halêm hathak loñbô ma tem yambôya esak môlô ek injik thô
 nena lêk yenañ ku hik anônj ma miñ yahalanviñ oyañ ami. ¹⁷ Môlô ma
 avômalô ôêvhaviñ ba ôêv môlôda hatôm da hadênj Wapômbênj. Betha
 ik ya vônô ma tem yambitak êtôm waiñ atu ba engasô halôk da. Êñj ma
 tem yambôya ba yaleñmavi imbiñ môlô sapênj. ¹⁸ °Ma môlô aênj iyom tem
 nôbôam ba lemimmavi imbiñ ya.

Timoti lo Eaploditus

¹⁹ Anyô Bênj Yisu anênj lahaviñ, êñj ma tem yanêm Timoti ba êsôk ek
 môlô kethênj. Ma halehalêm ma tem enañ êndênj ya esak môlô ek nêm
 thêvô êndênj ya. ²⁰ Anyô late miñ hamô haviñ ya ba anênj auk hatôm
 Timoti ami ma Timoti iyom. Yani lahiki hathak môlô ba hadum ku
 lomaloma ek eyabiñ môlô mavi anônj. ²¹ °Ma doñtom avômalô vi ethak
 leñjñhiki hathak iniñ leñjñhaviñ ma miñ leñjñhabi hathak Yisu Kilisi anênj
 lahaviñ ami. ²² Ma môlôda oyala nena Timoti bôk hik yanida thô ba hêv
 ya sa hathak ku hanañ Abô Mavi bênj hatôm amena hathak hêv lambô sa.
²³ Aênj ba yahêv yamaleñ ek yañgê nena malê intu tem êpôm ya vêm ka
 yanêm yani ba êsôk kethênj ek êñjê môlô. ²⁴ Ma doñtom yahêvhaviñ nena
 yada tem yasôk kethênj ek yañgê môlô imbiñ.

²⁵⁻²⁶ °Môlô bôk ôêv Eaploditus halêm hadênj ya ek nêm ya sa. Yani
 hatôm yenañ aiyajj atu ba yai adum ku vovak haviñ i. Ma doñtom yani

° 2:10 Lom 14:11 P 2:11 Lom 10:9 ¶ 2:15 Dan 12:3 † 2:16 Plp 1:10; 1Te 2:19

° 2:18 Plp 3:1; 4:4 † 2:21 2Ti 4:10 ° 2:25-26 Plp 4:18

lamalaiŋ l k lahiki hathak m l  ek mal  nena m l  b k olaŋ  ab  hathak yani hap m lijiŋ. Ba intu tem yan m  p ŋ imbiŋ ba  s k ek m l . ²⁷Avan ŋ, yani b k hap m lijiŋ ba hadum ek ema, ma doŋtom Wap mb ŋ hıv la ek yani. Ma miŋ hıv la ek yani iyom ami. M . H v la ek ya haviŋ ek mal  nena had  malaiŋ b ŋ an ŋ  p m ya. ²⁸A ŋ ba yahap viŋ ek yan m yani ba  s k ek m l   ŋg  yani esak loŋb  ek lemimmavi ma tem yakap l ŋ  nd k biŋ. ²⁹⁻³⁰Ba intu noja yani th  esak Any  B ŋ an ŋ ath ŋ l k lemimmavi an ŋ. Yani habobo ema esak Kilisi an ŋ ku ma miŋ havalonŋ an ŋ l kmala loŋ ami ek hıv ya sa ek mal  nena m l   m  loŋ buyaŋ ba miŋ hat m ami. A ŋ ba n n m ath ŋ b ŋ  nd ŋ  ŋ takatu ba  t m yani.

Yisu ma th th ŋ an ŋ  d ŋ

3 ¹Aiyaŋ th l , yenaŋ ab  l k habobo  y  an ŋ daŋ. Ma alal  ma Any  B ŋ an ŋ av mal  ba intu yahanaŋ nena lemimmavi. Yahato ab  tak ŋ had ŋ m l  hathak loŋb  ma miŋ yakap l ŋ hagiap ami ek yan m m l  sa.

²M l  noyabiŋ am ek  ŋ takatu ba idum kambom hat m avuŋ yatap ba  gothe any  leŋviŋkupik mayaliv ek nimbitak  t m Wap mb ŋ an ŋ nali. ³Alal  ma  ŋ takatu ba Wap mb ŋ an ŋ Lovak Matheŋ h v l klokwaŋ ek nan m yeŋ. Alal  ma  ŋ takatu ba ab i hathak Yisu Kilisi iyom ma miŋ aêvhaviŋ leŋviŋkupik iniŋ n mkama ami. Ba intu alal  ma hat m  ŋ takatu ba b k  gothe kupik an ŋ.

⁴Odaŋ , yaham ŋ ek  ŋ takatu ba  b i hathak n mkama leŋviŋkupik. Ba intu n mkama leŋviŋkupik hat m n m alal  sa,  ŋ ma tem yada yam  mavi an ŋ. ⁵Wak baheŋvi ba lahavul  ma  gothe yenaŋ kupik. Ya ma any  Israel ba yahabitak an ŋ Benjamin an ŋ lukmuk. Yahanaŋ ab  Hiblu palapa hat m wakatik lo wakamik. Ya ma Palisi te ba yahasopa Palisi iniŋ ab  majaŋ mavi an ŋ. ⁶Ma ya vovaŋ ek yasopa Wap mb ŋ aleba yahabuliŋ yanida an ŋ av mal   vhaviŋ b ŋ an ŋ. Ma ya any  th th ŋ an ŋ ba miŋ yahabuliŋ balabuŋ la ami.

⁷Ma doŋtom yahay  n m mavi tak ŋ nena n m oyaŋ ek yahasopa Kilisi. ⁸Avan ŋ! Yahay  n mkama mavimavi takatu ba ham  pik nena n m oyaŋ haviŋ. N m mavi an ŋ d  ŋ ma yambitak yenaŋ Any  B ŋ Yisu Kilisi an ŋ any . Ba intu yahav liŋ yad miŋ had ŋ n mkama pik mavi tak ŋ ba yahay  hat m siŋusik ek yanja Yisu Kilisi ⁹ba yam  imbiŋ yani. Yahêvhaviŋ Kilisi iyom ba intu Wap mb ŋ hadum ba yahabitak any  th th ŋ. Ma miŋ yada yenaŋ ku yahasopa balabuŋ ba yahabitak any  th th ŋ ami. ¹⁰^bYaleŋhaviŋ yayala Kilisi avan ŋ l k

  3:3 Lom 2:29   3:4 2Ko 11:21   3:5 Luk 1:59; Ap 23:6; 2Ko 11:22   3:6 Ap 8:3

  3:7 Mat 13:44-46   3:9 Lom 3:21-22   3:10 Lom 6:3-5; 8:17

Wapômbên anên lóklokwaŋ atu ba hadum ba Yisu haviyô hathak loŋbô. Ma yaleŋhaviŋ yanja anên malaiŋ lomaloma ek yama imbiŋ yani ¹¹ek yapôm loŋôndê atu ba tem yambiyô esak loŋbô ênjêk ŋama.

Nadaŋviŋ lóklokwaŋ

¹²°Miŋ nosoŋ nena lêk yahayala Kilisi katô anôŋ ba yenaŋ ku lêk hayô anên daŋ ami. Mi. Kilisi bôk havalonŋ ya loŋ ba yahalaŋviŋ ek yambalonŋ nôŋ takatu ba Kilisi havalonŋ loŋ ek nêŋ êndên ya. ¹³Aiyaŋ thêlô, miŋ yahavalonŋ nôŋ êŋ ami denaŋ. Aên ba yahapôviŋ ba yahathônŋ nôŋkama bô paliŋ ma yahato yabaheŋ ek yanja nôŋkama takatu ba hamô uŋlôv. ¹⁴ªYahalaŋviŋ lóklokwaŋ ek yayô uŋlôv ek yanja vuli atu ba Wapômbênŋ tem endam ya ek yamô imbiŋ yani êmô malak leŋ wak nôŋbênŋ intu sapênŋ ek malê nena yahêvhaviŋ Yisu Kilisi.

¹⁵°Aên ba alalô vi ma ŋê talaŋ ba nabalonŋ auk êŋ loŋ. Ma doŋtom môlô doho owa auk yaŋda, êŋ ma tem Wapômbênŋ injik auk thêthônŋ thô êndên môlô. ¹⁶Aên ba alalô nasopa auk takatu ba bôk avalonŋ yôv. Êŋ ma nôŋbênŋ.

¹⁷ªAiyaŋ thêlô, môlô kapôlômim doŋtom ba nosopa yaveŋgwam. Ma avômalô vi atu ba esopa yêlô veŋŋgwam, nutitiŋ ŋê takên iniŋ bôk lo loŋ ba nosopa. ¹⁸Bôk yahananŋ lôbôlônŋ ma lêk yahananŋ hathak loŋbô lók yamaleŋ thôk nena avômalô bên anôŋ lêk ik vovak hathak Kilisi anên a. ¹⁹ªThêlônŋ Anyô Bên ma thethaŋak. Thêlô ethak idum kambom lomaloma takatu ba hêv mama, ma doŋtom êbôŋ hathak. Ma thêlô ethak leŋŋhabi nôŋ pik iyom. Ku takên anên anôŋ tem imbuliŋ i. ²⁰ªMa doŋtom alalôaniŋ malak ôdônŋ ma hamô malak leŋ ba intu alalô ayabiŋ ek Anyô Bên Yisu Kilisi endelêm ek nêŋ alalô bulubiŋ. ²¹ªÔpênŋ tem enja anên lóklokwaŋ ek injik alalôaniŋ kupik pulusikna liliŋ ba nambitak êtôm yanida anên kupik lôkmaŋŋiŋ. Hathak lóklokwaŋ êŋ ma yani tem êndô nôŋkama sapênŋ êmô yani vibiŋ.

4 ¹ªAên ba yenaŋ aiyay lókma anôŋ, nosopa yenaŋ abô takên ba numiŋ lóklokwaŋ esak Anyô Bên anên athênŋ. Môlô ma hatôm yenaŋ kulunŋ kékêlô atu ba yahawa hatôm ku anên vuli. Ba yahêk lêlê ek yaŋgê môlô yenaŋ avômalô takatu ba yaleŋmavi hathak.

Pol hik loŋôndê auk mavi thô

²Yuodia lo Sintike, mamu ma avi ôêvhaviŋ Anyô Bên. Ba intu yahananŋ hik mamu liŋ nena notak auk ôkôkam ma nobalonŋ kapôlômim doŋtom iyom. ³ªAên ba yenaŋ aiyay atu ba humiŋ lóklokwaŋ hathak ku êntêk êŋ haviŋ ya, yahananŋ hadênŋ o nena nêŋ avi ju êntêk êŋ sa. Thai ethak idum

° 3:12 1Ti 6:12,19 ¤ 3:14 1Ko 9:24 ° 3:15 1Ko 2:6 ¤ 3:17 1Ko 4:16 ¤ 3:19 Lom 16:18

ª 3:20 Ep 2:6,19 ¤ 3:21 1Ko 15:28,42-53 ¤ 4:1 1Te 2:19-20 ¤ 4:3 Luk 10:20

ku lôklokwan haviŋ ya ek enaŋ Abô Mavi haviŋ Klemen lôk yenaŋ nê ku vi atu ba yêlô adum ku haviŋ i. Ijê takêŋ iniŋ athêŋ hêk kapya lôkmala.

⁴Môlô ma Anyô Bêŋ anêŋ avômalô ba lemimmavi wak nômbêŋ intu sapêŋ. Aêŋ ba yanaŋ esak loŋbô nena lemimmavi. ⁵Yaleŋhaviŋ avômalô lôkthô nêgê môlô nena avômalô ômô maliŋyaô. Anyô Bêŋ anêŋ endelêm lêk habobo. ⁶Ma wak nômbêŋ intu notêŋ mek ba nonaŋ lemimmavi êndêŋ Wapômbêŋ lôk nonaŋ injik yani liŋ esak môlônim lemimhaviŋ. Ma miŋ kapôlômim daluk ami. ⁷Môlô ma avômalô ôêvhaviŋ Yisu Kilisi ba intu Wapômbêŋ anêŋ labali atu ba hayô siŋ ba halelope tem eyabiŋ môlônim auk lôk kapôlômim.

⁸Aiyaŋ thêlô, yenaŋ abô lêk habobo anêŋ daŋ. Aêŋ ba nobaloŋ kobom takêntêk êŋ loŋ. Kobom avanôŋ lôk nômô batôŋ oyaŋ ma nômô thêthôŋ lôk nômô mabuŋ lôk bôk lo loŋ nundum avômalô kapôlôŋiŋ mavi esak lôk malemimkilik esak nosopa auk mavi. Kobom takêntêk intu hadum ba avômalô sapêŋ êyê nena mavi ba leŋiŋmavi anôŋ. ⁹Nôm takatu ba yahik thô lôk yahanaŋ ba môlô olaŋô lôk ôyê yahadum intu nosopa. Ma Wapômbêŋ anyô yôhók anêŋ ôdôŋ da tem êmô imbiŋ môlô.

Pol hêv lamavi hadêŋ avômalô Pilipai

¹⁰Yaleŋmavi anôŋ hathak Anyô Bêŋ. Lêk ma môlôda uik unim auk liŋ ba ôêv ya sa. Yahayala nena sêbók ma môlô lemimhabi ya, ma doŋtom loŋôndê atu ba nônêm ya sa ma mi. ¹¹Malêla takatu ba hapôm ya, êŋ ma yaleŋmavi iyom. Auk êŋ intu yahayala ba miŋ nosôŋ nena ya nômkama mi ba intu yahanaŋ abô êntêk ami. ¹²Ya anyô lôkmaŋgiŋ mena ya anyô thavuthiŋ, yaleŋviyak mena yahama kisi, ya anyô nômkama bêŋ mena ya anyô nômkama mi, auk takêŋ bók hapôm ya lôbôlôŋ ba yahayala katô anôŋ ba intu miŋ nômbêŋ ami. ¹³Kilisi anêŋ lôklokwan iyom intu havalôŋ ya loŋ ba hêv malaiŋ takêntêk vê hêk ya.

¹⁴Ma doŋtom malaiŋ takatu ba hapôm ya ma môlô lêk udum kobom mavi ba lemimhikam hathak ya ba ôêv ya sa. ¹⁵Yaleŋhabi môŋ anôŋ sêbók atu ba yahanaŋ Abô Mavi bêŋ hadêŋ môlô avômalô Pilipai. Vêm ma yahatak môlônim plovins Masedonia ba yaha ma môlô Pilipai iyom ôêv da ek hêv ya sa ma nê êvhaviŋ ôdôŋ yaŋ miŋ idum aêŋ ami. Môlôda intu oyala ku êŋ. ¹⁶Ma yahamô Tesalonaika ma môlô ôêv ya sa vêm ma môlô ôêv ya sa hathak loŋbô. ¹⁷Ma doŋtom miŋ yamaleŋkilik hathak môlônim da lomaloma ami. Mi. Yamaleŋkilik hathak ku atu ba halumbak ba hadum Wapômbêŋ lamavi anôŋ hadêŋ môlô. ¹⁸Môlônim da takatu ba Eaploditus hêv hadêŋ ya ma lêk hayô abôlêk siŋ ba halelope ba intu miŋ lemimmalaiŋ ami. Da takêŋ ma hatôm da ôv mavi ba Wapômbêŋ

¹ 4:5 Hib 10:25; Jem 5:8-9 ^m 4:6 Mat 6:25-34; Kol 4:2 ⁿ 4:7 Ais 26:3; Jon 14:27; Kol 3:15
^o 4:9 Lom 16:20 ^p 4:13 2Ko 12:10 ^q 4:15 2Ko 11:9

hawa lôk lamavi. ¹⁹Ma yenaŋ Wapômbêŋ tem eyabiŋ môlô esak anêŋ lôkmaŋgiŋ atu ba hamô Yisu Kilisi kapô. ²⁰Aêŋ ba nanêm alalôaniŋ Kamik Wapômbêŋ anêŋ athêŋ lôkmaŋgiŋ esak leŋ êtôm wak nômbêŋ intu sapêŋ. Avanôŋ.

Pol hanaŋ waklêvôŋ hadêŋ avômalô Pilipai

²¹Nônêm yalenŋmavi êndêŋ avômalô matheŋ lôkthô esak Yisu Kilisi anêŋ athêŋ. Ma ŋê êvhaviŋ takatu ba êmô haviŋ ya êv iniŋ leŋiŋmavi hadêŋ môlô haviŋ. ²²Avômalô matheŋ lôkthô êv iniŋ leŋiŋmavi hadêŋ môlô. Ma ŋê takatu ba idum ku hamô Sisa anêŋ unyak êpôviŋ ek nênem leŋiŋmavi êndêŋ môlô imbiŋ.

²³Anyô Bêŋ Yisu Kilisi anêŋ wapôm eyabiŋ môlô dahôlômim.

Kapya atu ba Pol hato hi Kolosi

Abô môŋ

Pol hato kapya êntêk hadêŋ avômalô êvhaviŋ anêŋ Kolosi. Pol miŋ bôk hi Kolosi ami. Ma doŋtom Epaplas bôk hamô Epesus ba halaŋô Pol anêŋ abô ba hêvhaviŋ. Êŋ ma hawa Abô Mavi êŋ ba hi hanaŋ bêŋ hadêŋ avômalô Kolosi.

Kêdôŋwaga abôyaŋ êv auk lokbaŋ hadêŋ avômalô êvhaviŋ anêŋ Kolosi. Ba intu Pol hato ek epesaŋ iniŋ auk lôk embatho iniŋ êvhaviŋ loŋ.

Hamô koladôŋ ma hato kapya êntêk hadêŋ 60 AD la.

Pol hanaŋ anêŋ lamavi

1 ¹Ya Pol, Yisu Kilisi anêŋ aposel hathak Wapômbêŋ da anêŋ lahaviŋ lôk alalôaniŋ aiyaŋ Timoti, yai ato kapya êntêk ²hadêŋ avômalô matheŋ takatu ba êmô majaŋ anêŋ Kolosi. Môlô ma yêlôaniŋ aiyaŋ takatu ba ômô haviŋ Kilisi.

Alalôaniŋ Kamik Wapômbêŋ anêŋ wapôm lôk labali êmô imbiŋ môlô.

Mek leŋiŋmavi hathak avômalô Kolosi

³Yêlô ateaŋ mek ma athak anaŋ leŋiŋmavi wak nômbêŋ intu hathak môlô hadêŋ Wapômbêŋ, alalôaniŋ Anyô Bêŋ Yisu Kilisi anêŋ Lambô ⁴⁻⁵bek malê nena bôk alaŋô nena môlô ôêv malemim ek nôm mavi takatu ba Wapômbêŋ bôk hapôpêk yôv ek môlô hêk malak leŋ. Môlô bôk olaŋô abô hathak nôm mavi takêŋ yôv halôk Wapômbêŋ anêŋ Abô Mavi atu ba avanôŋ. Aêŋ ba yêlô alaŋô nena môlô ôêvhaviŋ Yisu Kilisi lôklokwaŋ ba lemimhaviŋ avômalô matheŋ lôkthô. ⁶Abô Mavi êŋ bôk halêm ek môlô ma lêk hik anôŋ ba hêv liŋsiŋ haveŋ pik lôkthô. Hatôm atu ba bôk hadum hadêŋ môlô hadêŋ wak atu ba olaŋô lôk oyala abô avanôŋ hathak Wapômbêŋ anêŋ wapôm aleba lêk. ⁷Epaplas bôk hadôŋ môlô hathak

^a 1:3 Ep 1:15-16 ^b 1:4-6 Ep 1:15; 1Pi 1:4 ^c 1:7 Kol 4:12; Plm 23

abô êṅ yôv. Yani ma yêlôaniṅ aiyarṅ ba hadum ku haviṅ yêlô ma yêlô leṅiṅhaviṅ yani. Yani ma Kilisi anêṅ anyô ku majarṅ te ek hêv môlô sa. ⁸Ma bôk hanaṅ hadêṅ yêlô hathak môlônim lemimhaviṅ takatu ba Lovak Matheṅ hêv.

⁹^dWaklavôṅ abô êṅ hayô ek yêlô ma miṅ atak mek ek môlô ami. Ma athak aterṅ mek ek Wapômbêṅ anêṅ Lovak Matheṅ nêṅ auk lomalama êndêṅ môlô ek noyala Wapômbêṅ anêṅ lahaviṅ katô. ¹⁰Yêlô aterṅ mek êṅ ek môlô nôṁô êtôm Anyô Bêṅ anêṅ lahaviṅ ek indum yani lamavi esak nômbêṅ atu ba môlô udum. Êṅ ma tem unim ku mavi lomalama injik anôṅ lôk auk hathak Wapômbêṅ tem indumbak bêṅ. ¹¹^eMa embatho môlô loṅ esak lôklokwarṅ lôkthô atu ba halêm anêṅ yanida anêṅ lôklokwarṅ lôkmanṅiṅ ek malaiṅ la hapôm môlô, ma numiṅ lôklokwarṅ lôk nôṁô maliṅyaô. ¹²^fMa nômbôam ba nônêm lemimmavi êndêṅ Kamikbêṅ. Yani hêv athêṅ hadêṅ môlô ek noja unim sam imbiṅ avômalô matheṅ takatu ba êṁô anêṅ loṅ deda. ¹³^gYani hawa alalô vê hêk momaṅiniṅ anêṅ lôklokwarṅ ba hadô alalô hamô Namalô anêṅ loṅ lôkliṅyak kapô. Yani lahaviṅ Namalô êṅ ba ¹⁴^hNamalô êṅ iyom intu hêv alalôaniṅ kambom vê ba halate alalô hale yaiṅ.

Kilisi hamô nômkama lôkthô vuliṅ

¹⁵ⁱKilisi hawa Wapômbêṅ atu ba anyôla miṅ hatôm êṅjê ami anêṅ dahô. Yani ma Wapômbêṅ nakaduṅ môṅ ba hamô vuliṅ ek nômkama lôkthô atu ba Wapômbêṅ hapesaṅ. ¹⁶Hathak Kilisi ma Wapômbêṅ hapesaṅ nômkama lôkthô anêṅ leṅ lo pik, vi ma hatôm nagê ma vi ma miṅ hatôm nagê ami hatôm aṅela lôk iniṅ avaka ma iniṅ ṅê bêṅbêṅ lôk lôklokwarṅ takatu ba hêk kapô. Hapesaṅ nômkama lôkthô hathak Kilisi ek nêṅ athêṅ bêṅ êndêṅ yani. ¹⁷^jKilisi hamô hamôṅ vêm ka nômkama lôkthô habitak. Ma havalôṅ nômkama lôkthô loṅ ba intu êṁô tiṅiṅ. ¹⁸^kYani bôk hadum ba avômalô ôdôṅ êvhaviṅ lôkthô ibitak ba intu hamô hatôm avômalô êvhaviṅ lôkthô iniṅ wakadôk. Ma thêlô ma yani liṅkupik. Yani ma anyô môṅ atu ba haviyô anêṅ ṅama ek avômalô ṅama lôkthô ba intu hamô vuliṅ ek nômkama lôkthô. ¹⁹^lWapômbêṅ lamavi ek anêṅ auk lôkmala lôkthô hamô Namalô kapô. ²⁰^mHathak Kilisi Wapômbêṅ hapôpêk loṅôndê ek etauviṅ nômkama sapêṅ anêṅ leṅ lo pik ek nêṁô labali imbiṅ yani. Hadum nôṁ êṅ hathak Kilisi anêṅ thalaleṅ atu ba haṅgasô hathak a.

²¹ⁿSêbôk ma môlô ôṁô daimbô ek Wapômbêṅ. Ba udum kambom lomalama ba intu unim auk hapôlik hathak yani. ²²^oMa doṅtom lêk

^d 1:9 Ep 1:16-17 ^e 1:11 Ep 1:19; 3:16 ^f 1:12 Ep 1:11,18 ^g 1:13 Luk 22:53; Ep 2:2

^h 1:14 Ep 1:7 ⁱ 1:15 Jon 1:18; 2Ko 4:4 ^j 1:17 Jon 1:1; 8:58 ^k 1:18 Ap 26:23; Ep 1:22-23;

ALK 1:5 ^l 1:19 Kol 2:9 ^m 1:20 Ep 1:10 ⁿ 1:21 Lom 5:10; Ep 2:12 ^o 1:22 Lom 5:10;

Ep 5:27

hathak Kilisi anêḡ ɲama liŋkupik, hatauviḡ mólô ek nôômô labali imbiḡ yani lôk matheḡ ma mabuḡ lôk kambom mi êḡjêk yani ma. ²³Aêḡ ba nobaloḡ unim ôêvhaviḡ loḡ ba numiḡ lôklokwaḡ ek miḡ nupu ami. Ma nônem malemim ek nôm mavi takatu ba Abô Mavi hik thô ma miḡ notak ami, êḡ ma tem nôpôm mek mavi takêḡ. Mólô bôk olaḡô Abô Mavi êḡ yôv. Ma bôk enaḡ bêḡ hadêḡ avômalô pik luvuluvu. Ya Pol intu, Abô Mavi êḡ anêḡ anyô ku.

Pol hêv avômalô matheḡ sa

²⁴Ma lêk yaleḡmavi hathak vovaḡ takatu ba hapôm ya ek nêḡ mólô sa. Kilisi bôk hawa vovaḡ vi, aêḡ ba anêḡ avômalô êvhaviḡ tem neja vovaḡ êḡ vi imbiḡ. Thêlô ma yani liŋkupik ma vovaḡ êntêk ba yahawa hêv Kilisi anêḡ liŋkupik sa ek vovaḡ sapêḡ atu ba Kilisi hawa ni êyô anêḡ daḡ. ²⁵^pWapômbêḡ hêv ku hadêḡ ya ba yahabitaḡ avômalô êvhaviḡ iniḡ anyô ku ek yanaḡ anêḡ abô lôkthô bêḡ êndêḡ mólô avômalô loḡ buyaḡ. ²⁶^qAbô êḡ ma abô lôk kup ba bôk havuḡi hêk loḡ kapô ek avômalô bôsêbôk bôlada halêm ba halêm. Ma doḡtom lêk hik thô halêm yaḡi ek anêḡ avômalô matheḡ. ²⁷Wapômbêḡ lahaviḡ thêlô neyala abô lôk kup êḡ. Ma abô lôk kup êḡ ma abô lôkmaḡḡi anôḡ atu ba habitak ek nêḡ mólô avômalô loḡ buyaḡ sa hatôm hêv avômalô Israel sa. Ma abô lôk kup êḡ ma aêntêk. Kilisi hamô mólô ɲê loḡ buyaḡ kapô ba intu ôêv malemim ek nôômô Kilisi anêḡ lôkmaḡḡi kapô. ²⁸Aêḡ ba intu yêlô anaḡ Kilisi bêḡ hadêḡ avômalô sapêḡ. Yêlô adôḡ lôk anaḡ abô lôklokwaḡ hathak auk mavi sapêḡ ek thêlô lôkthô nimbitak ɲê mabuḡ anôḡ imbiḡ Kilisi ek ini nêḡ Wapômbêḡ ma. ²⁹^rBa intu yahadum ku bêḡ lôk vovanik hathak Kilisi anêḡ lôklokwaḡ atu ba hadum ku bêḡ hamô yakapôlôḡ.

2 ¹Yaleḡhaviḡ mólô noyala nena yahadum ku lôk vovanik bêḡ ek mólô lôk avômalô Laodisia lôk avômalô êvhaviḡ lôkthô atu ba miḡ bôk êyê ya ami. ²Yahadum ku êḡ ek yambatho mólô lôkthô kapôlômim loḡ ek nosak doḡtom lôk lemimbiḡ am ek noja auk lôkmaḡḡi sapêḡ ek noyala Wapômbêḡ anêḡ auk atu ba havuḡi katô. Auk êḡ ma Kilisi da. ³^sMa auk lôkmaḡḡi lôk auk bêḡ sapêḡ havuḡi hamô yani kapô hatôm payeḡ mavi ek nêḡ alalô sa.

⁴^tYahanaḡ abô takêḡ ek anyôla miḡ êmbôv mólônim auk esak abô lêlêyaḡ mavi la ba esau mólô ami. ⁵^uMiḡ yahamô haviḡ mólô ami, ma doḡtom yadahôlôḡ hamô haviḡ mólô. Ma yahayê mólô ômô thêthôḡ mavi ba ôêvhaviḡ Kilisi lôklokwaḡ ba intu yaleḡmavi anôḡ.

^p 1:25 Ep 3:2,7-8 ^q 1:26 Lom 16:25-26; Ep 3:5,9 ^r 1:29 Ep 3:7,20; Plp 4:13

^s 2:3 1Ko 1:24,30 ^t 2:4 Lom 16:18 ^u 2:5 1Ko 5:3

Lôkmala lukmuk

⁶Bôk owa Yisu Kilisi hatôm unim Anyô Bêḡ yôv. Ba intu nômo imbiḡ yani aêḡ iyom. ⁷Numiḡ lôkklokwaḡ êtôm alokwaḡ lôk ḡgalôk ma nodav unim ôêvhaviḡ êyômô yani ek unim ôêvhaviḡ imbitak lôkklokwaḡ êtôm atu ba bôk êdôḡ môlô. Ma nônem lemimmavi êndêḡ Wapômbêḡ êtôm ḡḡḡ hasôv halôk bôḡ.

⁸Noyabiḡ am dedauḡ mavi ek avômalô vi miḡ nesau môlô esak auk pik lôk abô takatu ba hayovak oyaḡ ami. Ôêvhaviḡ iniḡ abô ma hatôm etak o halôk kola kapô. Thêlô ewa auk takêḡ halêm anêḡ auk bô lôk ḡgôk takatu ba eyabiḡ pik ma miḡ Kilisi ami ⁹wek malê nena Wapômbêḡ anêḡ auk lôkmala sapêḡ hamô Kilisi liḡkupik kapô. ¹⁰xYani hamô vuliḡ ek lôkklokwaḡ lôk athêḡ bêḡ lôkthô. Môlô ômô haviḡ yani ba intu Wapômbêḡ hêv anêḡ lôkmala hadêḡ môlô ba lôkmala êḡ intu haḡgasô hayô môlô vôv. ¹¹yMa tabô ḡḡgothe kupik hik anôḡ hamiḡ môlô takatu ba ôêvhaviḡ Kilisi. Miḡ ḡḡgothe kupik hathak baheḡḡḡ ami. Mi, Kilisi da hadum ku hêk môlô kapôlômim ba hadabêḡ môlônim kapôlômim bô vê. ¹²*Ba uthik ḡḡḡ ma Wapômbêḡ halav môlô haviḡ Kilisi. Ma hathak unim ôêvhaviḡ Wapômbêḡ anêḡ lôkklokwaḡ atu ba hik Kilisi liḡ ma hik môlô liḡ haviḡ.

¹³aSêbôk atu ba Kilisi miḡ haḡgothe kapôlômim bô vê ami denaḡ, ma kapôlômim bô êḡ havalôḡ môlô loḡ ba udum kambom lomaloma lôk ômô hatôm ḡê ḡama. Êḡ ma Wapômbêḡ hêv unim kambom sapêḡ vê ba hadum ba ômô lôkmala haviḡ Kilisi. ¹⁴bSêbôk ma alalô leḡḡḡndôḡ kôtôḡ ba abuliḡ abô balabuḡ ba intu tem inḡik i liliḡ ba nêḡm vovaḡ êndêḡ alalô. Ma doḡtom Wapômbêḡ hamiḡ abô balabuḡ anêḡ vovaḡ takêḡ loḡ siḡ ba hik loḡ hathak a haviḡ Kilisi. ¹⁵Ma hathak Kilisi anêḡ ḡama hathak a, ma Wapômbêḡ hamô ḡgôk bêḡbêḡ lôk ḡgôk lôk athêḡ lu ba hêv iniḡ nômkama vovak vê. Vêḡm ma halom thêlô ba hi hadô hamiḡ avômalô maleḡḡḡ ma hêv mama bêḡ hadêḡ thêlô.

Abô hathak ḡê pik iniḡ balabuḡ

¹⁶cAêḡ ba ḡê doho etatale môlô hathak nôḡm takatu ba oyaḡ lo unum ma waklavôḡ ôêv yeḡ lo waklavôḡ ayôḡ lukmuk ma waklavôḡ Sabat, êḡ ma miḡ nodaḡô iniḡ abô ami.^d ¹⁷eNôm takêḡ lôkthô ma yaôna ma hatôm dahô atu ba halêm hamôḡ ek alalô nagê vêḡmam ka miḡ nôḡm anôḡ embeḡ yam. Ma nôḡm anôḡ êḡ ma Kilisi da. ¹⁸Avômalô doho esopa iniḡ auk bô ba ebam i oyaḡ hathak iniḡ kobom êv yeḡ. Thêlô enaḡ nena thêlô etauviḡ i ba esopa iniḡ niaviḡ takatu ba êyê ba intu êv yeḡ hathak aḡela.

^v 2:7 Ep 3:17 ^w 2:9 Jon 1:14,16 ^x 2:10 Ep 1:21-22 ^y 2:11 Lom 2:29 ^z 2:12 Lom 6:4

^a 2:13 Ep 2:1,4-5 ^b 2:14 Ep 2:14-16; 1Pi 2:24 ^c 2:16 Lom 14:1-13 ^d 2:16 'Sabat' ma abô Hiblu ma anêḡ ôdôḡḡ nena, 'Waklavôḡ neja lovak.' ^e 2:17 Hib 8:5

Miņ notak i ek netatale mólô ba nêñem unim vuli mavi vê ami. ¹⁹Ŋê êñ miņ evaloņ Kilisi atu ba hatôm leņviņkupik anêñ wakadôk loņ ami. Leņviņkupik êñ ma ģê êvhaviņ Kilisi. Ma hathak hayabiņ leņviņkupik êñ lôkthô dedauņ mavi ek nimbitak lôklokwaņ ba nedahaliņ i mavi ma nindumbak esak lôklokwaņ atu ba Wapômbêñ hêv.

²⁰ᵘMólô bôk oma yôv haviņ Kilisi ba intu ģgôk takatu ba eyabiņ pik êntêk ma miņ eyabiņ mólô ami. Ma osopa pik anêñ balabuņ hatôm pik hayabiņ mólô denaņ eka? ²¹Pik anêñ balabuņ hanaņ nena, “Miņ ombaloņ ami! Miņ noņgwaņ ami! Miņ ôsôm ami!” ²²^hBalabuņ takêñ halêm anêñ avômalô pik iniņ auk lôk iniņ abô takatu ba êdôñ ba enaņ hathak nôñ takatu ba aņ lo anum iyom vêm ma mi. ²³Ŋê takatu ba êdôñ balabuņ takêñ eson nena balabuņ êñ ma auk mavi ek nêm avômalô sa ek nêñem yeņ lôk nêñem vovaņ êndêñ leņviņkupik ek indum Wapômbêñ lamavi. Ma doņtom mi, balabuņ takêñ miņ hatôm nêm avômalô sa ek netak iniņ thethaņak ami.

Alalô aviyô ba awa lôkmala haviņ Kilisi

3 ¹ⁱAêñ ba Wapômbêñ bôk hik mólô liņ haviņ Kilisi ba ômô lôkmala. Ma lêk Kilisi hamô Wapômbêñ baņ vianôñ hamô malak leņ. Ba intu nôñmô lêlê esak nômkama malak leņ iyom. ²^jMa nôñem auk esak nômkama vuliņ, ma miņ nômkama pik ami. ³Mólô bôk oma yôv ba unim lôkmala hakopak hamô haviņ Kilisi atu ba hadahaliņ haviņ Wapômbêñ. ⁴Kilisi ma mólônim lôkmala ba anêñ waklavôñ endelêm ma tem nólêm yaņ imbiņ yani lôk anêñ lôkmaņģiņ.

⁵^kAêñ ba uņgwik kambom pik sapêñ atu ba hamô mólô kapôlômmim vônô: sek waliliņ lôk auk lônģôlôn ma thethaņak lôk leņñhaviņ kambom lôk maleņģikilik hathak nômkama. Maleņģikilik ma hatôm êv yeņ hathak ģgôk. ⁶Avômalô leņđondôñ kôtôñ intu ethak idum nôñ takêñ ba intu tem nêpôm Wapômbêñ anêñ lamaniņ. ⁷Sêbôk ma mólô ômô aêñ ba osopa loņôndê kambom takêntêk haviņ. ⁸^lMa doņtom lêk ma notak kambom sapêñ atu ba hamiņ mólô kapôlômmim aêntêk: lemimmaniņ lôk lemimņaņa ma kapôlômmim kambom lôk onaņ abôma hathak avômalô vi lôk onaņ abô kambom. ⁹^mMólô bôk otak kapôlômmim bô lôk anêñ kambom lomaloma yôv. Ba intu miņ nonaņ abôyaņ êndêñ mólôviyaņ ami. ¹⁰ⁿMa lêk owa kapôlômmim lukmuk. Ma wak nômbêñ intu ma Wapômbêñ atu ba hapesaņ kapôlômmim lukmuk êñ hadum ek imbitak êtôm yanida anêñ dahô ek noyala yani mavi anôñ. ¹¹^oBa intu avômalô takatu ba bôk ewa kapôlôñiņ lukmuk yôv, lôkthô ma êtôm doņtom iyom. Avômalô Israel

^f 2:19 Ep 2:21; 4:16 ^g 2:20-21 Gal 4:3,9; 1Ti 4:3 ^h 2:22 Mat 15:9 ⁱ 3:1 Mak 12:36; 16:19; Ep 1:20 ^j 3:2 Mat 6:33 ^k 3:5-6 Lom 6:6,11; Ep 4:19; 5:3-6 ^l 3:8 Ep 4:25-29; 5:4
^m 3:9 Ep 4:22,25 ⁿ 3:10 Ep 4:24 ^o 3:11 Gal 3:28

lôk avômalô loŋ buyaŋ, ma vi atu ba eŋgothe kupik lôk vi atu ba miŋ eŋgothe ami, ma vi atu ba ŋê kamuŋ lôk vi atu ba alonaŋ anôŋ, ma vi atu ba êmô alaŋsi vibiy lôk vi atu ba idum ida iniŋ ku, lôkthô êtôm doŋtom iyom. Kilisi intu bêŋ ek nômbêŋ takêŋ lôkthô ba hamô haviŋ alalô sapêŋ.

¹²Wapômbêŋ lahaviy môlô ba bôk habi baŋ hayô hêk môlô ek numbitak anêŋ avômalô matheŋ. Ba intu numbuliv am siŋ esak kobom leŋiŋhiki hatôm vovaŋ haliy anyô lôk nundum mavi êndêŋ anyô yaŋ ma notauiŋ am ba nômô labalina lôk maliyâô. ¹³Ma anyô te hawa auk lokbaŋ hathak yaŋ ma embalon kapô loŋ. Ma malem thêlêv hathak anyô yaŋ ma otak anêm kapôlôm kambom êŋ. Anyô Bêŋ bôk hêv anêm kambom vê yôv, ba intu undum aêŋ iyom. ¹⁴Ma ôkôk leŋiŋhaviŋ êyôŋgêk nôm takêŋ vôv. Leŋiŋhaviŋ havalon lôkthô loŋ majaŋ anôŋ.

¹⁵Môlô lôkthô bôk othak doŋtom ba ubitak Kilisi anêŋ liŋkupik doŋtom ba halam môlô ek nômô yôhôk imbiŋam. Ba intu notak Kilisi anêŋ yôhôk ek eyabiŋ môlô kapôlômim. Ma nônêm lemimmavi êndêŋ Wapômbêŋ wak nômbêŋ intu sapêŋ. ¹⁶Nômbôlô Kilisi anêŋ abô êmô kapôlômim siŋ ek nôndôŋ lôk uŋgwik auk mavi sapêŋ thô imbiŋ am. Nônêm yeŋ atu ba hêk Wapômbêŋ anêŋ kapya yeŋ lôk yeŋ matheŋ lôk yeŋ atu ba Lovak Matheŋ hêv ek nônêm lemimmavi êndêŋ Wapômbêŋ êndôk kapôlômim. ¹⁷Nôm kama lôkthô atu ba môlô udum ba onaŋ ma nundum lôkthô esak Anyô Bêŋ Yisu Kilisi anêŋ athêŋ. Ma hathak yani ma nônêm lemimmavi êndêŋ Kamik Wapômbêŋ.

Pol anêŋ abô hadêŋ ŋê matheŋ lodôŋlodôŋ

¹⁸Môlô avi lôk anyô, nômô unim anyô vibiy. Êŋ ma mavi ek avi atu ba hasopa Anyô Bêŋ.

¹⁹Ma môlô anyô, lemimimbiŋ vônimi ma miŋ nosaŋ i ami.

²⁰Ma môlô avômena, nôwê lemami lo lemtami iniŋ abô sapêŋ vibiy. Nôm êŋ hadum Anyô Bêŋ lamavi.

²¹Ma môlô lami miŋ nosaŋ i kakapuk ami, êŋ ma tem undum nalumi maleŋiŋ tiyamtiyam.

Pol anêŋ abô hanan hadêŋ ŋê ku lôk anêŋ alaŋsi

²²Ma môlô vi atu ba lôk alaŋsi, nôwê unim alaŋ iniŋ abô sapêŋ vibiy. Ma unim alaŋ hamô mena mi la, ma nundum iniŋ ku dedauŋ mavi. Ma miŋ nundum unim ku mavi êndêŋ wak takatu ba yani hamô ek nêm lamavi êndêŋ yani iyom ami. Mi, nôkô ek Anyô Bêŋ ba nundum unim ku sapêŋ lôk kapôlômim. ²³Ba intu ku alêla takatu ba udum ma

P 3:12 1Pi 2:9 q 3:13 Ep 4:2,32 r 3:14 Lom 13:8-10 s 3:15 1Ko 12:27; Ep 4:4; Plp 4:7
 t 3:16 Ep 5:19 u 3:17 1Ko 10:31; Ep 5:20 v 3:18 Ep 5:22 w 3:19 Ep 5:25 x 3:20 Ep 6:1
 y 3:21 Ep 6:4 z 3:22 Ep 6:5-8

nundum lók kapôlômim êtôm udum Anyô Bêj anêj ku ma miŋ nê pik iniŋ ami. ²⁴Êj ma oyala nena ku takatu ba udum ek unim anyô bêj, êj ma Anyô Bêj Kilisi anêj ku ba lemimimbi nena tem injik ku anêj vuli sam êndêj môlô. ²⁵Ma doŋtom opalêla takatu ba idum kambom ma tem neja kambom êj anêj vuli viyaŋ. Wapômbêj hathak hadum aêj hadêj avômalô lôkthô ba miŋ lahabi iniŋ athêj ami.

4 ¹Ma môlô alaŋsi takatu ba unim nê ku êmô, noyala nena unim Anyô Bêj doŋtom aêj iyom hamô malak leŋ. Ba intu nundum kobom thêthônj lók mavi êndêj i.

Pol hapôviŋ thêlô ek neteŋ mek

²Môlô nônem lêlê ba noteŋ mek lemimvidoj lók nônem lemimmavi êndêj Wapômbêj. ³Ma noteŋ mek ek yêlô imbiŋ ek Wapômbêj nêmbalaŋ vê ek yêlô nanaŋ anêj abô hathak Kilisi atu ba havuŋi êlêm yaŋ. Abô êj intu lêk yahamô koladônj hathak. ⁴Ba intu noteŋ mek ek yanaŋ abô êj ni yaŋi êtôm Wapômbêj anêj lahaviŋ ek avômalô sapêj neyala.

⁵Ômô haviŋ nê takatu ba miŋ êvhaviŋ ami, ma nombeŋ lók auk mavi wak nômbêj intu ma nômbôlêm loŋôndê atu ba nuŋgwik Kilisi thô êndêj i. ⁶Undum ek anêm abô sapêj ida yôhokna êtôm nôm lók ŋgwêk ek oyala loŋôndê ôwê avômalô tomtom iniŋ abô viyaŋ mavi.

Pol hêv Tikikus lo Onesimiba i Kolosi

⁷Alalôaniŋ aiyaŋ anônj Tikikus tem enaŋ êndêj môlô esak malêla takatu ba hapôm ya. Yani ma anyô ku majaŋ te ba hathak hadum Anyô Bêj anêj ku haviŋ ya. ⁸Yahêv yani hathôk hathak ôdônj êntêk ek enaŋ nena lêk yêlô amô aisê ek indum môlô kapôlômim mavi. ⁹Ma yahêv alalôaniŋ aiyaŋ anônj Onesimi hathôk haviŋ Tikikus. Yani ma môlôda te atu ba hamiŋ majaŋ. Thai tem nenaŋ esak nôm takatu ba habitak loŋ êntêk.

Pol hêv thêlônij leŋiŋmavi hadêj avômalô Kolosi

¹⁰Alistakas atu ba hamô koladônj haviŋ ya hêv anêj lamavi hadêj môlô. Ma Mak, Balabas anêj naha hêv anêj lamavi hadêj môlô haviŋ. Mak hathôk ek môlô ma nosopa abô takatu ba bôk yahanajaŋ ba noja yani thô. ¹¹Ma Yisu ôpatu ba elam nena Jastas hêv anêj lamavi haviŋ. Anyô lô êntêk êv ya thêvô bêj anônj. Thêlô êj ma nê Israeël ba idum ku enaŋ abô hathak Wapômbêj anêj loŋ lôkliŋyak haviŋ ya. Israeël miŋ bêj anônj êmô haviŋ ya ami. Mi, thêlô lô êntêk iyom.

^a 3:25 Lom 2:11 ^b 4:1 Ep 6:9 ^c 4:2 Ep 6:18; Plp 4:6 ^d 4:3 Lom 15:30; Ep 6:19

^e 4:5 Ep 5:15-16 ^f 4:6 Ep 4:29; 1Pi 3:15 ^g 4:7 Ep 6:21 ^h 4:8 Ep 6:22 ⁱ 4:9 Plm 10-12

^j 4:10 Ap 12:12; 13:13; 15:37-39; 2Ti 4:11

¹² ^kEpaplas, ma môlôda te, hêv anêḡ lamavi hadêḡ môlô. Yani ma Yisu Kilisi anêḡ anyô ku ba hathak havalonḡ môlô lonḡ lôklokwaḡ hathak mek ek môlô numinḡ êtôm ḡê talaḡ ek noyala Wapômbêḡ anêḡ lahavinḡ katô. ¹³ Yahananḡ avanônḡ biḡ nena yani hathak hadum ku bêḡ hathak môlô lôk avômalô Laodisia lo Hielapolis. ¹⁴ ^lAlalôaniḡ aiyaḡ anônḡ dokta Luk lôk Dimas êv iniḡ leḡinḡmavi hadêḡ môlô havinḡ.

¹⁵ Nônêm yenaḡ yaleḡmavi êndêḡ aiyaḡ thêlô anêḡ Laodisia lôk Nimpa ma ḡê êvhavinḡ takatu ba êv yeḡ êmô anêḡ unyak.

¹⁶ Môlô te hasam kapya êntêk hadêḡ môlô yôv, ma nônêm ni êndêḡ avômalô êvhavinḡ anêḡ Laodisia ek nesam imbiḡ. Ma kapya atu ba yahato ek Laodisia, thêlô nindum aêḡ iyom ek môlô nosam. ¹⁷ ^mMa nonaḡ êndêḡ Alkipus nena, “Ku atu ba Wapômbêḡ hêv hadêḡ o, ma undum ku êḡ dedauḡ mavi.”

¹⁸ ⁿYa Pol, hathak yada yabaheḡ ma yahato yaleḡmavi êntêk hadêḡ môlô. ^o Yahamô koladônḡ ba intu lemimimbi ya. Wapômbêḡ anêḡ wapôm êmô imbiḡ môlô.

^k 4:12-13 Kol 1:7; Plm 23 ^l 4:14 Plm 24 ^m 4:17 Plm 2 ⁿ 4:18 1Ko 16:21 ^o 4:18 Anyô yaḡ hêv Pol sa ba hato anêḡ abô halôk kapya. Ma Pol da hato anêḡ lamavi iyom hathak yanida baḡ. Nônḡô Lom 16:22.

Kapya môn̄ atu ba Pol hatō hi Tesalonaika

Abō môn̄

Tesalonaika ma malak bēn̄ hamō ngwēk daŋ. Avōmalō loŋ ēn̄ ma hatōm 200,000. Plovins Masedonia iniŋ gavman ēmō Tesalonaika ba eyabiŋ plovins.

Pol bōk hawa Abō Mavi ba hi Tesalonaika, ma doŋtom n̄ē Islael doho leŋiŋmaniŋ. Ba intu hasōv ba hi Belia vēm ma hi Atens vēm ma hi Kolin (Ap 17-18). Yani hayō loŋ ēn̄ ma hatō kapya ēntēk hadēn̄ avōmalō Tesalonaika. Yani bōk hamō haviŋ avōmalō Tesalonaika sawa bidoŋ ma hatak i ketheŋ ba hi ba intu hatō ek embatho iniŋ ēvhaviŋ loŋ ek nimiŋ lōklokwaŋ esak malaiŋ. Ma hatō abō hathak Wapōmbēn̄ anēn̄ lahaviŋ takatu ba nēmō lo nembeŋ esak lōk malēla takatu ba tem ēpōm n̄ē ēvhaviŋ takatu ba bōk ema hadēn̄ waklavōn̄ atu ba Yisu miŋ halēm pik ami denaŋ.

Ēntēk ma Pol anēn̄ kapya môn̄ atu ba hatō hi ek thēlō hadēn̄ 51 AD la.

Pol hēv lamavi

1 ¹Ya Pol ma Silas lo Timoti ato kapya ēntēk hadēn̄ mōlō avōmalō ôēvhaviŋ takatu ba ômō haviŋ Kamik Wapōmbēn̄ lo Anyō Bēn̄ Yisu Kilisi anēn̄ Tesalonaika.

Wapōm lōk labali ēmō imbiŋ mōlō.

Pol lamavi hathak avōmalō Tesalonaika iniŋ ēvhaviŋ

²Wak nōmbēn̄ intu sapēn̄ ma yēlō aēv leŋiŋmavi hadēn̄ Wapōmbēn̄ hathak mōlō sapēn̄ ba atēn̄ mek ek mōlō ma miŋ atak ami. ³^bYēlō amō alalōaniŋ Kamik Wapōmbēn̄ thohavloma ba leŋiŋhabi mōlōnim ôēvhaviŋ anēn̄ ku lōk lemimhaviŋ avōmalō ba ôēv i sa lōk ôēv malemim ek alalōaniŋ Anyō Bēn̄ Yisu Kilisi anēn̄ waklavōn̄ endelēm ba umiŋ lōklokwaŋ.

^a 1:1 Ap 17:1-9 ^b 1:3 1Ko 13:13; Kol 1:4-6

⁴Aiyaŋ thêlô, Wapômbêŋ lahaŋiŋ môlô ba yêlô ayala nena bôk halam môlô yôv ek numbitak yani anêŋ ⁵ek malê nena môn anôn ma yêlô aêv Abô Mavi hadêŋ môlô ma miŋ halêm hatôm abô oyaŋ ami. Mi, halêm haŋiŋ lôkliŋyak lôk Lovak Matheŋ ma kapôlônŋiŋ anôn. Ma môlô oyala kobom takatu ba yêlô bôk adum amô môlô malêvôn ek hêv môlô sa. ⁶Wak êŋ ma môlô ôpôm malaiŋ lomaloma, ma doŋtom owa abô takatu thô lôk kapôlômim mavi atu ba halêm anêŋ Lovak Matheŋ. Udum aêŋ ba intu oŋopa yêlô lôk Anyô Bêŋ veŋiŋgwam. ⁷Êŋ ma hatôm môlô uik loŋôndê mavi thô hadêŋ avômalô êvhaviŋ sapêŋ anêŋ ploŋins Masedonia lo Akaia. ⁸Ma anêŋ môlô ma Anyô Bêŋ anêŋ abô hi yaŋiŋ ba halaŋ hatôm lavuak hêk Masedonia lo Akaia. Ma doŋtom miŋ hamô loŋ êŋ iyom ami. Mi, avômalô pik sapêŋ elanô abô hathak môlônim ôêvhaviŋ Wapômbêŋ. Aêŋ ba yêlô a loŋ buyaŋ ma thêlô bôk elanô yôv. ⁹Ma enaŋ nena môlô owa yêlô thô mavi anôn ba otak unim ŋgôk ma ole am liliŋ ek udum Wapômbêŋ avanôn atu ba hamô lôkmala anêŋ ku. ¹⁰Lôk oyabiŋ anêŋ Nakaduŋ atu ba bôk hik liŋ hêk ŋama. Yisu tem êlêm anêŋ leŋ ek nêŋ alalô vê êŋjêk waklavônŋ lamanŋiŋ atu ba tem imbitak embeŋ yam.

Pol anêŋ ku takatu ba bôk hadum hêk Tesalonaika

2 ¹Aiyaŋ thêlô, môlô oyala nena yêlô bôk ayô amô haŋiŋ môlô ma miŋ aêv yak ami. Mi, ku êŋ hik anôn. ²Ma môlô oyala nena yêlô bôk awa vovaŋ lôk mama hêk Pilipai. Vêŋ ma yêlô atak Pilipai ba a môlônim loŋ ma Wapômbêŋ havatho yêlô loŋ ba hêv yêlô sa ek miŋ nakô esak ŋê lôklokwaŋ takatu ba imiŋ yêlô loŋ siŋ ami. Aêŋ ba intu anaŋ Wapômbêŋ anêŋ Abô Mavi hadêŋ môlô. ³Abô takatu ba yêlô aŋon môlô lokwaŋ miŋ halêm anêŋ auk lokbaŋ lôk auk lôŋgôlônŋ ma adum ek nasau môlô ami. ⁴Mi anôn. Wapômbêŋ bôk hayê yêlô nena hatôm ba intu hatak ku nanaŋ anêŋ Abô Mavi bêŋ halôk yêlô baheŋiŋ. Aêŋ ba yêlô miŋ anaŋ abô ek indum avômalô leŋiŋmavi ami. Mi, yêlô adum ek indum Wapômbêŋ atu ba hatitiŋ yêlô kapô mavi. ⁵Môlô oyala nena yêlô miŋ anaŋ abô ek nadôk môlô lemim mena nasau môlô ek naja môlônim nômlate ami. Mi anôn, Wapômbêŋ da hamô ba hayê yêlô. ⁶Ba intu miŋ adum ek môlô mena avômalô la nebam yêlô ami.

⁷Yêlô ma Kilisi anêŋ aposel ba intu hatôm nateŋ môlô ek nônêŋ yêlô sa. Ma doŋtom dô, yêlô bôk amô labali mavi haŋiŋ môlô hatôm avi te hayabiŋ anêŋ nali. ⁸Sêbôk ma yêlô leŋiŋhaŋiŋ môlô bêŋ anôn ba intu yêlô leŋiŋmavi ba aêv Wapômbêŋ anêŋ Abô Mavi hadêŋ môlô lôk yêlô aêv yêlôda haŋiŋ ek malê nena yêlô leŋiŋhaŋiŋ môlô bêŋ anôn. ⁹Aiyaŋ thêlô, lemimimbi ku takatu ba yêlô bôk adum amô haŋiŋ môlô. Yêlô amô

^c 1:5 1Ko 2:4-5 ^d 1:6 Ap 17:5-9 ^e 2:2 Ap 16:19-24; 17:1-9 ^f 2:4 Gal 1:10

^g 2:9 Ap 20:34

ek anaj Wapômbên anêj Abô Mavi, ma doŋtom wak lo bôlôvôn ma adum ku bêj haviŋ ek napôm nôm nanŋaj ek nêj leŋviŋkupik sa. Yêlô adum aêj ek miŋ nanêm malaiŋ te êndêj môlô ami. ¹⁰Môlô lôk Wapômbên oyala nena yêlô bôk adum kobom mathen lôk thêthôn ma kambom mi hêk avômalô maleŋiŋ hadêj môlô avômalô takatu ba ôêvhaviŋ. ¹¹^hMa môlô oyala nena yêlô bôk adum hadêj môlô tomtom hatôm lambô hayabiŋ nali. ¹²Ba asonj môlô lokwaŋ lôk athô môlô ba aya ma aêv auk mavi ek nômô êtôm Wapômbên anêj lahaviŋ. Yani ma ôpatu ba halam môlô ek nômô anêj loŋ lôkliŋyak lôk lôkmaŋgiŋ kapô.

¹³ⁱMa yêlô athak anaj leŋiŋmavi hadêj Wapômbên hatôm wak nômbên intu hathak yêlô bôk anaj Wapômbên anêj abô hadêj môlô ba olaŋô ba ôêvhaviŋ nena abô êj ma Wapômbên da anêj abô, ma miŋ nosonj nena anyô late anêj abô ami. Mi, abô êj ma halêm anêj Wapômbên ba hadum ku hamô môlô jê ôêvhaviŋ kapôlômim. ¹⁴^jAiyaŋ thêlô, môlô bôk owa vovaŋ hatôm Wapômbên anêj avômalô anêj Israel takatu ba êvhaviŋ Yisu Kilisi. Môlô da unim avômalô bôk êv vovaŋ hadêj môlô hatôm avômalô Israel bôk êv hadêj iniŋ avômalô takatu ba êvhaviŋ Yisu. ¹⁵^kAvômalô Israel êj bôk ik Anyô Bêj Yisu lôk plopet pôpônô ma êv yêlô vê haviŋ. Wapômbên miŋ lamavi hathak thêlô ami, ma thêlô ethak êpôlik ek avômalô pik sapêj ¹⁶ba idum ek nimiŋ yêlô loŋ siŋ ek miŋ nanaŋ Wapômbên anêj abô êndêj jê loŋ buyaŋ ek Wapômbên nêj thêlô bulubiŋ ami. Ba intu thêlônij kambom hathak halumbak ba Wapômbên anêj lamanij lêk hayô hamô i yôv.

Pol lahiki ek ênjê avômalô Tesalonaika

¹⁷Aiyaŋ thêlô, bôk êv yêlô vê hêk môlô vauna ba abitak hatôm avômalô baloŋ, ma doŋtom yêlô kapôlônij hamô haviŋ môlô denaŋ. Ba intu yêlô leŋiŋhiki bêj anônj ek nagê môlô, lôk adum lôklokwaŋ ek nasôk esak loŋbô. ¹⁸Yêlôaniŋ auk lôklokwaŋ ek nasôk nagê môlô ma ya Pol yahadam lôbôlônj ek yasôk, ma doŋtom Sadaŋ hamiŋ yêlô loŋ siŋ. ¹⁹^lMalê te intu tem indum yêlô maleŋiŋ mavi lôk leŋiŋmavi lôk êtôm kuluŋ kêkêlô atu ba nêj athêj bêj êndêj yêlô ênjêk Anyô Bêj Yisu thohavloma êndêj waklavônj endelêm? Môlô iyom! ²⁰Avanônj, môlô ma yêlôaniŋ lôkmaŋgiŋ lôk leŋiŋmavi anônj.

Pol hêv Timoti hi Tesalonaika

3 ¹^mBôk yêlô leŋiŋmalaiŋ hathak môlô ba miŋ hatôm nayabiŋ sawa daim ami. Ba intu yêlô leŋiŋhabi nena yai iyom namô Atens ²ⁿma nanêm Timoti êsôk. Yani ma yêlôaniŋ aiyaŋ ba yêlô lôkthô ma

^h 2:11-12 Ap 20:31 ⁱ 2:13 2Te 2:13 ^j 2:14 Ap 17:5 ^k 2:15 Ap 9:23,29; 13:45,50; 14:2,5,19 ^l 2:19 Plp 2:15-16; 4:1; 2Te 1:4 ^m 3:1 Ap 17:15 ⁿ 3:2 Ap 16:1-3

Wapômbên anêḡ ḡe ku haviḡ i ek anaḡ Kilisi anêḡ Abô Mavi bêḡ. Yêlô êv yani ek embatho môlô loḡ lôk êsô môlô liḡ esak unim ôêvhaviḡ ³ek malaiḡ lomaloma miḡ imbuliḡ môlô ami. Môlô bôk oyala yôv nena Wapômbên bôk hatak malaiḡ takêḡ ek êpôm alalô takatu ba aêvhaviḡ. ⁴Sêbôk atu ba yêlô amô haviḡ môlô ma anaḡ lôbôlôḡ nena tem alalô naja malaiḡ lomaloma. Ma môlô oyala nena nôḡ takêḡ lêk habitak yôv. ⁵Ba intu miḡ hatôm yêlô namô sawa daim ami ba yahêv Timoti hathôk ek êḡḡê môlônim ôêvhaviḡ. Yakô ek anyô halôk avômalô leḡiḡ atu^p esau môlô ba yêlôaniḡ ku takatu ba adum hathak môlô tem imbitak êtôm nôḡ oyaḡ.

Timoti hêv Pol thêvô hathak Tesalonaika iniḡ êvhaviḡ

⁶Ma lêk Timoti hatak môlô ba halêm hathak loḡbô ma hawa abô mavi hathak môlônim ôêvhaviḡ lôk lemimhaviḡ. Yani hanaḡ nena môlô othak lemimhabi yêlô lôk lemimmavi. Ma lemimhaviḡ lôklokwaḡ ek ôḡḡô yêlô ma yêlô aêḡ iyom. ⁷Ba intu aiyaḡ thêlô, môlônim ôêvhaviḡ hêv yêlô thêvô hathak malaiḡ lôk vovaḡ lomaloma takatu ba hapôm yêlô. ⁸Êḡ ma yêlô ayala nena môlô umiḡ lôklokwaḡ hathak Wapômbên ba intu hadum yêlô amô lôkmala hathak loḡbô. ⁹Ma yêlô abô ba leḡiḡmavi anêḡ dôêḡ hathak môlô hêk Wapômbên ma ba intu miḡ hatôm nabam leḡiḡmavi êḡ katô êndêḡ Wapômbên ami. ¹⁰Wak lo bôlôvôḡ ma yêlô atêḡ mek lôklokwaḡ ek nasôk nagê môlô lôk nanêm môlô sa esak nôḡ takatu ba mi denaḡ ek unim ôêvhaviḡ injik lôkanôḡ.

Pol hateḡ mek hathak avômalô Tesalonaika

¹¹Alalôaniḡ Kamik Wapômbên da lôk alalôaniḡ Anyô Bêḡ Yisu tem nepesaḡ loḡôndê thêthôḡ te ek yêlô nasôk nagê môlô. ¹²Ma Anyô Bêḡ indum ek môlô lemimimbiḡ avômalô êvhaviḡ lôk avômalô sapêḡ bêḡ anôḡ êtôm yêlô adum hadêḡ môlô. ¹³Ma yani embatho môlô kapôlôdim loḡ ek môlô nôḡmô matheḡ ma kambom mi êḡḡêk alalôaniḡ Kamik Wapômbên ma êndêḡ wak atu ba alalôaniḡ Anyô Bêḡ Yisu endelêm imbiḡ anêḡ ḡe matheḡ.

Nasopa Wapômbên anêḡ lahaviḡ

4 ¹Yôv, aiyaḡ thêlô, yêlô bôk adôḡ môlô hathak Wapômbên anêḡ loḡôndê nôḡmô lo nombeḡ ek nundum yani lamavi ma lêk osopa yôv. Ma yêlô asoḡ môlô lokwaḡ hathak Anyô Bêḡ Yisu anêḡ athêḡ nena nosopa loḡôndê êḡ mathalaleḡ. ²Môlô oyala abô takatu ba yêlô bôk aêv hadêḡ môlô hathak Anyô Bêḡ Yisu anêḡ lôklokwaḡ yôv.

^o 3:3 2Ti 3:12 ^p 3:5 Anyô êḡ ma Sadaḡ. ^q 3:6 Ap 18:5 ^r 3:7 2Te 1:4

^s 3:11 2Te 2:16-17

³Êntêk ma Wapômbêj anêj lahaviņ nena mólô numbitak mathej ba notak sek waliliņ. ⁴Yani lahaviņ mólô tomtom noyabiņ unim kupik êtôm Wapômbêj anêj ek avômalô lôkthô nebam. ⁵Minj thetharjak êmbôv o inarj nê daluk ami. Thêlô minj eyala Wapômbêj ami. ⁶Ma minj mólô nosau mólôviyarj ba nundum sek esak vêņi ami. Yêlô bôk anarj lôklokwarj hadêj mólô yôv nena Wapômbêj tem nêmvovarj viyarj esak nômv takêj lôkthô. ⁷Wapômbêj minj halam alalô ek namô lelaik ami. Mi, halam alalô ek namô mathej. ⁸Aêj ba ôpatu ba hadô abô êntêk ma hadô Wapômbêj atu ba hêv anêj Lovak Mathej hadêj mólô. Ma minj hadô anyô iyom iniņ abô ami.

Alalô leņiņimbiņ avômalô

⁹Wapômbêj bôk hadôj mólô yôv hathak kobom leņiņimbiņ mólôviyarj ba intu yêlô minj hatôm nato abô esak kobom êj ami. ¹⁰Mólô bôk udum aêj hadêj mólôviyarj takatu ba êmô malak nenanena anêj plovins Masedonia kapô. Ma doņtom aiyarj thêlô, yêlô asonj mólô lokwarj ek nundum aêj mathalalej. ¹¹Ma nundum ek nômvô labalina lôk noyabiņ amda unim ku. Ma nundum ku ek nômv am sa êtôm atu ba yêlô bôk anarj hadêj mólô yôv. ¹²Nundum aêj ek minj nômv malaiņ êndêj anyô yarj ek eyabiņ mólô ami, lôk nê takatu ba minj êvhaviņ ami tem nêgê mólônim kobom nena mavi anôj.

Waklavôņ Yisu endelêm

¹³Aiyarj thêlô, yêlô leņiņhaviņ mólô noyala katô esak malêla takatu ba tem êpôm nê êvhaviņ takatu ba bôk ema yôv. Yakô mólô kapôlômim malaiņ êtôm nê daluk takatu ba minj êv maleņiņ ek nimbiyô esak loņbô ami. ¹⁴Alalô êvhaviņ nena Yisu hama ba haviyô hathak loņbô. Ba intu alalô aêvhaviņ nena nê êvhaviņ Yisu takatu ba bôk ema yôv ma tem Wapômbêj injik i liņ êtôm hik Yisu liņ ba nimbiyô esak loņbô ba nêlêm imbiņ Yisu. ¹⁵Êntêk ma Anyô Bêj Yisu da anêj abô takatu ba lêk yêlô anarj. Alalô takatu ba amô lôkmala denarj ma Anyô Bêj anêj waklavôņ endelêm hayô ma tem minj ana namôj ek avômalô takatu ba bôk ema yôv ami. ¹⁶Mi, Anyô Bêj da tem êndôk anêj leņ lôk kaêk ma aņela bêj atu tem endam ma Wapômbêj anêj lavuak tem niyuv. Êj ma nê ņama takatu ba bôk êvhaviņ Kilisi tem nimbiyô môj. ¹⁷Êj ma Wapômbêj tem isup alalô takatu ba amô lôkmala denarj lôk nê ņama takatu ba êvhaviņ ek napôm Anyô Bêj êndôk buliv. Ma tem namô imbiņ yani wak nômbêj intu sapêj. ¹⁸Aêj ba nômv am da thêvô esak abô êntêk.

† 4:3 1Te 5:23; 1Pi 1:16 † 4:4-5 1Ko 6:13 † 4:7 Hib 12:14; 1Pi 1:15-16 † 4:8 Luk 10:16; 2Ko 1:22 † 4:9 Jon 13:34 † 4:11 Ep 4:28 † 4:14 Lom 14:9; 1Ko 15:3-4,12
 † 4:15-16 1Ko 15:51-52

Nôpôpêk am ek Anyô Bêñ anêñ endelêm

5 ¹Aiyañ thêlô, yêlô miñ hatôm nato abô êndêñ mólô esak wak lo ayôñ alê intu ba Anyô Bêñ tem endelêm esak loñbô ami. ²^bMi. Mólô bôk oyala yôv nena Anyô Bêñ anêñ waklavôñ ma tem êlêm êtôm anyô vani halêm hadêñ bôlôvôñ. ³^cAvômalô tem nenañ nena, “Alalô lêk amô mavi ma malaiñ mi.” Êñ ma ketheñ oyañ ma malaiñ bêñ tem imbuliñ thêlô êtôm vovañ hapôm avi lôk lasabeñ ek embathu. Ba tem miñ nêsôv ami.

⁴Ma doñtom, aiyañ thêlô, mólô miñ ômô momañiniñ ek waklavôñ êñ indum mólô noboloba êtôm anyô vani te ami. ⁵^dMi, alalô sapêñ ma wak lo deda iniñ avômena ma miñ bôlôvôñ lo momañiniñ iniñ ami. ⁶Ba intu napuki loñ ba namô lêlê ma miñ nangêk êtôm avômalô vi ami. ⁷Ma vi atu ba êk sôm, ma êk hadêñ bôlôvôñ. Ma vi atu ba inum waiñ ba elo molo, ma elo molo hadêñ bôlôvôñ. ⁸^eMa doñtom alalô ma wak anêñ ba intu napuki loñ. Ma alalôaniñ aêvhaviñ lôk leñihaviñ tem êtôm moko biñdaluk. Ma nanêm maleñ ek waklavôñ Wapômbêñ nêm alalô bulubiñ tem êtôm akôk kuluñ vovak.

⁹Wapômbêñ hatak alalô ek nêm alalô bulubiñ esak alalôaniñ Anyô Bêñ Yisu Kilisi ma miñ hatak alalô ek naja anêñ lamaniñ ami. Mi. ¹⁰^fYani hama ek alalô ba intu alalô amô lôkmala mena ama ma hatôm amô lôkmala haviñ yani. ¹¹Aêñ ba nôñêm amda thêvô lôk nobatho am loñ êtôm intu othak udum.

Ñê êvhaviñ iniñ loñôndê nesopa

¹²Aiyañ thêlô, yêlô anañ ek mólô nodovak ñê takatu ba idum ku bêñ hathak mólô lôk eyabiñ mólô hathak Anyô Bêñ anêñ ku lôk ik auk mavi thô hadêñ mólô ek notak kobom kambom. ¹³Ma lemimimbiñ i ba nôñêm athêñ bêñ êndêñ ñê takêñ esak iniñ ku. Ma nômô yôhók mavi imbiñ am.

¹⁴^gAêñ ba aiyañ thêlô, yêlô asoñ mólô lokwañ ek nonañ lôklokwañ êndêñ ñê ku mi ek nindum ku lôk nôñêm ñê takatu ba êkô thêvô ma nôñêm ñê vau hathak êvhaviñ sa. Ma nômô maliñyaô imbiñ avômalô sapêñ. ¹⁵^hNoyabiñ am ek wak nômbêñ intu ma nundum mavi imbiñ am lôk avômalô sapêñ. Ma mólô te miñ injik anyô yañ anêñ kambom liliñ ami. Mi.

¹⁶ⁱWak nômbêñ intu sapêñ ma lemimmavi. ¹⁷Lôk noteñ mek ma miñ notak ami. ¹⁸^jMa nôñêm lemimmavi êndêñ Wapômbêñ esak malêla takatu ba habitak. Wapômbêñ anêñ lahaviñ nena mólô takatu ba ômô

^b 5:2 Mat 24:42-43; 2Pi 3:10; ALK 3:3 ^c 5:3 Mat 24:39; Luk 21:34-35 ^d 5:5 Lom 13:12

^e 5:8 Ais 59:17; Ep 6:14,17 ^f 5:10 Lom 14:8-9; 1Te 4:14 ^g 5:14 2Te 3:6,11

^h 5:15 Lom 12:17; 1Pi 3:9 ⁱ 5:16 Plp 4:4 ^j 5:18 Ep 5:20

haviŋ Yisu Kilisi nundum aêŋ. ¹⁹^kMa miŋ numiŋ Lovak Matheŋ anêŋ ku loŋ siŋ ami. ²⁰Lôk miŋ nôndô abô plopet takatu ba Lovak Matheŋ hêv hadêŋ môlô ami. ²¹^lNoyawê nômkama sapêŋ ma nobaloŋ nôm takatu ba mavi loŋ. ²²Ma nobasiŋ am ek kambom lomaloma sapêŋ.

²³^mWapômbêŋ da ma yôhok anêŋ ôdôŋ ba tem indum môlô numbitak matheŋ anôŋ lôk eyabiŋ unim dahôlômim lôk auk ma kupik dedauŋ mavi ek kambom mi êndêŋ waklavôŋ atu ba alalôaniŋ Anyô Bêŋ Yisu Kilisi endelêm. ²⁴Ôpatu ba halam môlô hathak hasopa anêŋ abô ba tem indum aêŋ ek abô takêŋ injik anôŋ.

²⁵ⁿAiyaŋ thêlô, noteŋ mek ek yêlô. ²⁶Ma nokam môlôviyaŋ esak kobom yôhok matheŋ. ²⁷Yahanaŋ lôklokwaŋ hathak Anyô Bêŋ anêŋ athêŋ nena nosam kapya êntêk êndêŋ môlôviyaŋ lôkthô.

²⁸Alalôaniŋ Anyô Bêŋ Yisu Kilisi anêŋ wapôm êmô imbiŋ môlô sapêŋ.

^k 5:19 Ep 4:30 ^l 5:21 1Jon 4:1 ^m 5:23 2Te 3:13 ⁿ 5:25 Kol 4:3; 2Te 3:1

Kapya yaŋ atu ba Pol hato hi Tesalonaika

Abô môŋ

Hatôm ayôŋ bahenŋvi ba lahavute la atu ba Pol hamô Kolin ma hato kapya yaŋ haveŋ yam êntêk hadêŋ avômalô Tesalonaika. Pol hato ek embatho iniŋ êvhaviŋ loŋ ma hanaŋ abô doho haviŋ ek epesaŋ iniŋ auk esak waklavôŋ atu ba tem Yisu endelêm.

Hato hadêŋ 51 mena 52 AD la.

Pol hêv lamavi

1 ¹Ya Pol ma Silas lo Timoti, yêlô ato kapya êntêk hadêŋ môlô avômalô ôêvhaviŋ takatu ba ômô haviŋ alalôaniŋ Kamik Wapômbêŋ lo Anyô Bêŋ Yisu Kilisi anêŋ Tesalonaika.

²“Kamik Wapômbêŋ lo Anyô Bêŋ Yisu Kilisi iniŋ wapôm lôk labali êmô imbiŋ môlô.

Avômalô Tesalonaika miŋ êv yak hathak malaiŋ ami

³Aiyaŋ thêlô, yêlô athak aêv leŋiŋmavi hadêŋ Wapômbêŋ hathak môlô hatôm wak nômbêŋ intu sapêŋ. Êŋ ma mavi ek malê nena môlônim ôêvhaviŋ halumbak hi ba hi ma môlô tomtom unim lemimhaviŋ môlôviyaŋ habitak bêŋ. ⁴Ba intu yêlô abam môlô hadêŋ avômalô êvhaviŋ anêŋ luvuluvu. Ba anaŋ nena avômalô ibuliŋ môlô ba owa malaiŋ lomaloma, ma doŋtom ôêvhaviŋ Yisu ba umiŋ lôklokwaŋ denaŋ.

Wapômbêŋ tem indum abô

⁵Nôm takêŋ hik thô nena Wapômbêŋ anêŋ hadum abô ma thêthôŋ iyom ba tem enaŋ nena môlô hatôm nômô yani anêŋ loŋ lôkliŋyak kapô atu ba lêk owa malaiŋ hathak. ⁶“Avanôŋ, Wapômbêŋ tem indum

^a 1:2 Lom 1:7 ^b 1:4 2Ko 7:4; 1Te 2:19 ^c 1:6 Lom 12:19

abô thêthôn ba nêmalaij êndênj nê takatu ba êv malaij hadênj môlô. ^{7d}Ma nêmalovak êndênj môlô takatu ba owa malaij lôk yêlô imbiyj êndênj waklavônj atu ba Anyô Bêj Yisu lôk anênj aŋela lôklokwanj netak lej ba nêlêm yaij lôk atum dahalaŋ. ^{8e}Ma nêmalovovaj viyaj êndênj nê takatu ba êthônj Wapômbênj lôk nê takatu ba miŋ esopa alalôaniyj Anyô Bêj Yisu anênj Abô Mavi ami. ^{9f}Vovaj bênj tem imbuliŋj nê takênj êtôm wak nômbênj intu sapênj ba tem nêmalô daimbô ênjêk Anyô Bêj ma lôk anênj lôklokwanj lôkmaŋgiŋ. ^{10g}Nôm takênj tem imbitak êndênj waklavônj yani endelêm ek anênj avômalô mathenj takatu ba êvhaviŋ nêmbô anênj athênj lôk nebam yani. Ma môlô aênj iyom ek malê nena môlô ôêvhaviŋ yêlôaniyj abô haviŋ.

Eteŋ mek ek avômalô Tesalonaika

^{11h}Ba intu yêlô atenj mek wak nômbênj intu ek môlô nena alalôaniyj Wapômbênj indum ek môlô nômbô êtôm atu ba yani bôk halam môlô ek nômbô aênj, lôk nêmalôklokwanj êndênj môlô ek nundum nômbô mavi takatu ba lemimhaviŋ nundum lôk nundum ôêvhaviŋ anênj ku sapênj. ¹²ⁱMa yahateŋ mek takênj ek Anyô Bêj Yisu enja athênj bênj esak môlô ma môlô noja athênj bênj esak yani esak alalôaniyj Wapômbênj lôk Anyô Bêj Yisu Kilisi iniŋ wapôm.

Anyô lêndônj kôtônj atu tem êyô

2 ¹Aiyaj thêlô, yêlôaniyj abô te hêk ek nanaŋ êndênj môlô esak alalôaniyj Anyô Bêj Yisu Kilisi anênj endelêm ba isup alalô esak doŋtom ek napôm yani. ²Anyô late hasau nena Anyô Bêj anênj waklavônj lêk halêm yôv, êŋ ma miŋ nosonj kakapuk ba unim auk endowaliŋ ketheŋ ami. Anyô late hanaŋ nena Lovak Mathenj hêv abô êŋ mena yêlô ato abô êŋ halôk kapya ma miŋ nômbimbiŋ thêlô ami. ³Lôk miŋ notak thêlô ek nesau môlô ami. Mi, waklavônj êŋ tem imbitak embeŋ yam ek waklavônj êvôliŋ dômiŋ hadênj Wapômbênj lôk anyô lêndônj kôtônj anênj waklavônj êlêm yaij. Yani ma anyô pik atu ba tem Wapômbênj imbuliŋ. ^{4j}Yani tem nêmalô ida liŋ ba êpôlik ek Wapômbênj lôk nômkama sapênj takatu ba avômalô elam nena mathenj. Ma tem ni êyô êmô Wapômbênj anênj unyak mathenj kapô ba enaj nena yanida ma Wapômbênj.

⁵Bôk yahamô haviŋ môlô ma yahanaŋ nômbô takênj yôv. Lemim hêv siŋ e? ⁶Ma lêk oyala nômbô atu ba havalonj yani lonj ba hayabiŋ waklavônj atu ba Wapômbênj hatak ek ende yaij. ⁷Kobom lejônônj kôtônj lêk hadum anênj ku menaŋna hamô kapô. Tem indum aênj endeba Wapômbênj nêmalô anyô atu ba hamiŋ lonj siŋ vê am. ^{8k}Êŋ ma anyô lêndônj kôtônj êŋ tem

^d 1:7 1Te 3:13 ^e 1:8 Ais 66:15 ^f 1:9 Ais 2:10 ^g 1:10 Kol 3:4 ^h 1:11 Kol 1:9; 1Te 1:2-3
ⁱ 2:3 1Ti 4:1; 1Jon 2:18; 4:3 ^j 2:4 Ese 28:2; Dan 11:36 ^k 2:8 Ais 11:4; ALK 19:15

ende yaiŋ. Vêŋ ma tem Anyô Bêŋ Yisu endelêm ma anêŋ abôlêk auk tem injik ôpêŋ vônô lôk anêŋ deda lôkmaŋgiŋ injik ôpêŋ anêŋ lôklokwaŋ pesa. ⁹Anyô lêndônŋ kôtônŋ êŋ tem êlêm lôk lôklokwaŋ bêŋ ek indum Sadaŋ anêŋ ku lôk lavônŋŋ ma nômbithi oyaŋ lomaloma. ¹⁰Tem indum kambom lomaloma ek esau avômalô takatu ba evey loŋôndê ŋama ek malê nena thêlô miŋ êvhaviŋ abô avanônŋ takatu ba hatôm nêŋ i bulubiŋ ami. ¹¹Ba intu Wapômbêŋ tem nêŋ auk lokbaŋ lôkliŋyak ek esau thêlô ek nêŋemimbiŋ abôyaŋ takatu. ¹²Aêŋ ba avômalô takatu ba miŋ êvhaviŋ abô avanônŋ ami ma leŋŋimavi hathak iniŋ kambom ma Wapômbêŋ tem enaŋ iniŋ kambom bêŋ.

Numiŋ lôklokwaŋ

¹³Ma aiyaŋ thêlô takatu ba Anyô Bêŋ lahaŋiŋ, yêlô athak aêv leŋŋimavi wak nômbêŋ intu hadêŋ Wapômbêŋ hathak môlô. Êŋ ma mavi ek malê nena môŋ anônŋ ma yani hatak môlô ek nêŋ môlô bulubiŋ. Ma hêv môlô bulubiŋ hathak môlônim ôêvhaviŋ abô avanônŋ lôk Lovak Matheŋ anêŋ ku takatu ba hadum ek môlô numbitak matheŋ. ¹⁴Yani halam môlô hathak Abô Mavi atu ba yêlô anaŋ ek alalôaniŋ Anyô Bêŋ Yisu anêŋ lôkmaŋgiŋ imbi êyô môlô vôn.

¹⁵Ba intu aiyaŋ thêlô, numiŋ lôklokwaŋ ba nobaloŋ abô avanônŋ takatu ba yêlô ato lo anaŋ hadêŋ môlô loŋ.

Pol anêŋ mek

¹⁶⁻¹⁷Alalôaniŋ Anyô Bêŋ Yisu da lo Kamik Wapômbêŋ nêŋem môlô thêvô ma nembatho môlô loŋ esak nômkama mavi nômbêŋ atu ba môlô udum lo onaŋ. Wapômbêŋ lahaŋiŋ alalô ba hathak anêŋ wapôm ma hêv alalô thêvô atu ba tem miŋ nêŋ yak ami lôk havak abô hathak nôŋ mavi takatu ba nanêŋ maleŋ esak.

Noteŋ mek êndêŋ Wapômbêŋ ek nêŋ yêlô sa

3 ¹Ma aiyaŋ thêlô, noteŋ mek ek Wapômbêŋ nêŋ yêlô sa ek Anyô Bêŋ anêŋ abô ni pik sapêŋ ketheŋ ek enja athêŋ bêŋ êtôm atu ba bôk udum. ²Ma noteŋ mek ek Wapômbêŋ nêŋ yêlô vê êŋjêk ŋê sek lôk ŋê kambom ek malê nena avômalô vi miŋ êvhaviŋ ami denaŋ.

³Ma doŋtom Anyô Bêŋ hasopa anêŋ abô iyom ba tem embatho môlô loŋ ma eyabiŋ môlô ek ŋgôk kambom atu. ⁴Hathak Anyô Bêŋ anêŋ lôklokwaŋ ma yêlô ayala avanônŋ nena abô takatu ba anaŋ, ma môlô lêk udum ba tem nundum ni thêthô. ⁵Anyô Bêŋ injik môlônim kapôlômim liŋ ek noyala Wapômbêŋ anêŋ kobom lahaŋiŋ lôk Kilisi anêŋ kobom hamiŋ lôklokwaŋ hathak malaiŋ lomaloma.

¹ 2:9 ALK 13:11-13 ^m 2:13 Ep 1:4; 2Te 1:3 ⁿ 3:4 2Ko 7:16; Gal 5:10

Avômalô lôkthô nindum iniḡ ku

⁶°Aiyaḡ thêlô, yêlô anaḡ lôklokwaḡ hadêḡ môlô hathak alalôaniḡ Anyô Bêḡ Yisu Kilisi anêḡ athêḡ nena nômô daim ek môlôviyaḡ takatu ba êmô ku mi ba miḡ esopa abô takatu ba yêlô êv hadêḡ môlô ami. ⁷°Môlô oyala nena mavi ek nosopa yêlô veḡḡḡwam. Ma sêbôk atu ba yêlô amô haviḡ môlô, ma miḡ amô ku mi ami. ⁸°Mi, yêlô adum ku lôklokwaḡ bôlôvôḡ ba wak ek miḡ nanêm malaiḡ êndêḡ môlô ek noyabiḡ yêlô ami. Lôk yêlô miḡ aḡ anyôla anêḡ nôm oyaḡ ami. ⁹°Yêlô hatôm nanaḡ ek môlô nônêm yêlô sa esak nôm. Ma doḡtom yêlô miḡ bôk adum aêḡ ami ek aḡgik loḡôndê thô êndêḡ môlô. ¹⁰°Sêbôk ba yêlô amô haviḡ môlô ma aêv abô êntêk hadêḡ môlô nena, “Anyô te miḡ hadum ku ami ma miḡ enjaḡ nôm ami.” ¹¹°Ma doḡtom yêlô alaḡô nena môlô vi ôêk vau ma ku mi ma olom oveḡ lounyak ba ôêv vemimbôlêk yakyak hathak avômalô vi. ¹²°Ma hathak Anyô Bêḡ Yisu Kilisi anêḡ athêḡ, yêlô anaḡ lôklokwaḡ hadêḡ avômalô anêḡ aêḡ ek nêôm maliḡyaô ba nindum ida iniḡ ku ek nejaḡ nôm. ¹³°Ma aiyaḡ thêlô, miḡ môlô vau ek nundum nôm takatu ba mavi ami.

¹⁴°Anyô late miḡ hasopa yêlôaniḡ abô takatu ba ato ami, êḡ ma ôḡḡô ôpêḡ katô. Ma nômô daim ek yani ek yani mama esak kobom êḡ. ¹⁵°Ma doḡtom miḡ nôḡḡô yani êtôm anyô atu ba hik vovak haviḡ o ami. Mi, onaḡ abô imbiḡ yani êtôm mamuyaḡ ek nêôm auk mavi êndêḡ yani.

Abô anêḡ daḡ

¹⁶°Anyô Bêḡ ma yôhôk anêḡ ôdôḡ ba tem nêôm yôhôk êndêḡ môlô esak nômkama sapêḡ êtôm wak nômbêḡ intu. Anyô Bêḡ êmô imbiḡ môlô sapêḡ.

¹⁷°Ya Pol yahathak yahato abô daḡ êntêk iyom hathak yada yabaheḡ hêk kapyâ takatu ba yahanaḡ ba eto ek hik thô nena kapyâ takêḡ halêm anêḡ ya.

¹⁸°Alalôaniḡ Anyô Bêḡ Yisu Kilisi anêḡ wapôm êmô imbiḡ môlô lôkthô.

° 3:6 Lom 16:17 ° 3:7 Plp 3:17 ° 3:8 1Te 2:9 ° 3:9 1Ko 9:4; 1Te 1:6 ° 3:11 1Ti 5:13
 ° 3:12 1Te 4:11 ° 3:13 Gal 6:9 ° 3:15 1Te 5:14

Kapya môn̄ atu ba Pol hato hadên̄ Timoti

Abô môn̄

Pol hato kapya êntêk hadên̄ Timoti. Timoti ma anyô Listla te (Ap 16:1). Lambô ma anyô Glik te ma talêbô ma avi Israe. Pol lo Silas bôk i enaŋ Wapômbên̄ anên̄ Abô Mavi even̄ ma ewa Timoti haviŋ (Ap 16:1-4). Vêm ma Pol hi hamô Epesus hatôm sondabên̄ lô ba hanaŋ Wapômbên̄ anên̄ Abô Mavi ma Timoti hamô ba hadum ku êŋ haviŋ (Ap 19:1-22). Haveŋ yam ma Pol hatak Timoti ek eyabiŋ avômalô êvhaviŋ anên̄ Epesus ma hi plovins Masedonia. Ma Pol hayê nena tem êmô loŋ êŋ sawa daim ba intu hato kapya êntêk ek nêm Timoti sa. Hato hathak loŋôndê eyabiŋ nê êvhaviŋ lôk kobom nênem yeŋ êndên̄ Wapômbên̄ lôk eyabiŋ i esak kêdôn̄waga abôyaŋ.

Hato hadên̄ 64 AD la.

1 ¹Ya Pol, Yisu Kilisi anên̄ aposel yahato kapya êntêk. Wapômbên̄ anyô hêv alalô bulubiŋ lôk Yisu Kilisi ôpatu ba alalô aêv maleŋiŋ, thai enaŋ abô ba yahabitak Yisu Kilisi anên̄ aposel.

²“Hadên̄ o Timoti yenaŋ okna anôn̄ atu ba hôêvhaviŋ.

Kamik Wapômbên̄ lôk Yisu Kilisi alalôaniŋ Anyô Bêŋ iniŋ wapôm lôk kapôlôn̄iŋ ma labali êmô imbiŋ o.

Nan̄gik abôyaŋ pesa

³Sêbôk atu ba yaha plovins Masedonia ma yahasoŋ o lokwaŋ nena ômô Epesus ek onaŋ êndên̄ nê takatu ba êdôn̄ avômalô hathak êvhaviŋ anên̄ ôdôn̄ yaŋ nena netak iniŋ ku êŋ. ⁴^bMa miŋ thêlô nimbi kukuthiŋ abôyaŋ bô lôk nekatuŋ limi bôbô takatu ba êthôn̄ paliŋ ami. Nôm takêŋ hadum ba avômalô leŋiŋhabui ma miŋ hêv thêlô sa ek nênemimbiŋ Wapômbên̄

^a **1:2** Ap 16:1-3; Tit 1:4 ^b **1:4** 1Ti 4:7; Tit 1:14

anêḡ auk ami. ⁵Yahanaḡ abô takêḡ ek alalôaniḡ kapôlôḡniḡ êḡḡêḡ mabuḡ lôḡ nasôḡ ba naya lôḡ nanêmimbiḡ avanôḡ ek leḡḡimbiḡ avômalô vi. ⁶Avômalô doho lêḡ etak auk takêḡ ba idum mayaliv hatôm abô anêḡ ôdôḡ mi. ⁷Thêlô miḡ eyala abô takatu ba enaḡ hathak ami ba leḡḡihaviḡ nimbitak êtôm anyô êv auk hathak abô balabuḡ ba idum hatôm thêlôda ḡê lôḡkauḡ.

⁸Ma doḡtom alalô ayala nena anyôla miḡ halela abô balabuḡ ami, êḡ ma nôḡ mavi anôḡ. ⁹Ma bôḡ ayala yôḡ nena balabuḡ ma miḡ eto ek ḡê thêthôḡ ami. Mi. Eto ek ḡê takatu ba miḡ esopa Wapômbêḡ anêḡ abô ami lôḡ ḡê leḡôndôḡ kôtôḡ lôḡ ḡê miḡ êvhaviḡ ami lôḡ ḡê kambom lomaloma lôḡ ḡê miḡ mathêḡ ami lôḡ ḡê ibuliḡ Wapômbêḡ lôḡ ḡê ik lami lo taluvi vônô lôḡ ḡê ik anyô vônô. ¹⁰Ma eto ek ḡê idum sek haviḡ anyô yaḡ yanavi lôḡ anyô da idum i ma avi da idum i, lôḡ ḡê ewa anyô vi vani hatôm iniḡ ḡê ku lôḡ ḡê enaḡ abôyaḡ êḡô loḡ idum abô. Eto balabuḡ êḡ ek kambom takêḡ lôḡ nôḡ lada takatu ba miḡ esopa auk thêthôḡ ami. ¹¹Auk thêthôḡ êḡ ma abô mavi atu ba hik Wapômbêḡ atu ba ida hamô mavi anêḡ lôḡmaḡḡiḡ thô ma bôḡ hêv hadêḡ ya ek yayabiḡ.

Pol hêv lamavi hadêḡ Wapômbêḡ

¹²^dYisu Kilisi hêv lôḡkloḡwaḡ hadêḡ ya ba hayala yenaḡ ku mavi. Ba intu hêv ya ek yandum anêḡ ku. Aêḡ ba intu yahêv yaleḡmavi hadêḡ Yisu Kilisi alalôaniḡ Anyô Bêḡ. ¹³^eSêbôḡ atu ba miḡ yahêvhaviḡ ami ba yahasoḡ nena yahadum mavi ba yahanaḡ abôma hathak Wapômbêḡ lôḡ yahêv vovaḡ hadêḡ anêḡ avômalô ma ya anyô yaleḡḡaḡa. Ma doḡtom Wapômbêḡ hêv kapô ek ya. ¹⁴Anyô Bêḡ ma anyô wapôm ba haḡḡasô êvhaviḡ lôḡ leḡḡimavi atu ba yahapôm hêḡ Yisu Kilisi aleba anêḡ daḡ mi.

¹⁵^fÊntêḡ ma abô avanôḡ biḡ ba avômalô sapêḡ nêḡnêḡmimbiḡ. Yisu Kilisi halôḡ pik ba halêm ek nêḡ avômalô kambom bulubiḡ. Ma yada ma anyô ôvathek anôḡ. ¹⁶Ba intu Wapômbêḡ hêv kapô ek ya anyô ôvathek kambom êḡ ek yani injik Yisu Kilisi anêḡ maliḡyaô atu ba anêḡ daḡ mi thô ek avômalô nêḡê ba nêḡnêḡmimbiḡ ma neḡa lôḡkmala atu ba nêḡmô wak nôḡmbêḡ intu sapêḡ. ¹⁷Wapômbêḡ ma kiḡ hatôm wak nôḡmbêḡ intu sapêḡ ba ida hamô lôḡkmala. Ma avômalô miḡ hatôm nêḡê ami. Yanida ma Wapômbêḡ. Aêḡ ba nanêm athêḡ lôḡmaḡḡiḡ êḡndêḡ Wapômbêḡ wak nôḡmbêḡ intu sapêḡ. Avanôḡ.

Timoti injik vovak lôḡkloḡwaḡ esak kobom kambom

¹⁸Timoti yenaḡ okna, sêbôḡ ma plopet enaḡ abô hathak o. Yahavatho thêlôniḡ abô loḡ hathak ku takatu ba bôḡ yahêv hadêḡ o yôḡ. Lemimbi

^c 1:8 Lom 7:12,16 ^d 1:12 Ap 9:15; 1Ko 15:9-10; Gal 1:15-16 ^e 1:13 Ap 8:3; 9:1-5

^f 1:15 Luk 19:10

Avaka iniŋ abô

3 ¹Êntêk ma abô avanôŋ. Anyôla anêŋ auk nena imbitak avaka, êŋ ma mavi. ²Ma avômalô nêgê ôpêŋ nena anyô thêthôŋ vêmam ka nendam ek imbitak anyô bêŋ. Ma êmô tiŋiŋ imbiŋ yanavi. Yani anyô auk mavi lôk hapuki loŋ ma hamô batôŋ oyaŋ lôk hawa avômalô thô ma hadôŋ avômalô mavi. ³Yani miŋ inum waiŋ ba endo molo lôk lamaniŋ ba injik vovak ami. Yani êmô yôhók ma miŋ laimbiŋ valuseleŋ ami. ⁴Yani eyabiŋ yanavi lôk nali mavi ma êndôŋ nali ek nesopa anêŋ abô ba nêmoŋ yani vibiy. ⁵Anyô miŋ hayabiŋ yanavi lo nali mavi ami ma miŋ hatôm eyabiŋ Wapômbêŋ anêŋ avômalô ôdôŋ takatu ba êvhaviŋ mavi ami. ⁶⁻⁷Anyô kambom te hiki liliŋ ba habitak mavi ma miŋ enja athêŋ bêŋ ba indum ku te ketheŋ ami endeba ŋê daluk nêgê imbiŋ nena yani anyô mavi am. Yakô tem yani êmbôï ba enja mama ba êndók Sadaŋ anêŋ lek ba nêm yak imbiŋ Sadaŋ êndêŋ waklavôŋ indum abô.

Ŋê êv avômalô sa iniŋ abô

⁸Ma ŋê takatu ba idum ku ba êv avômalô êvhaviŋ sa ma nêmoŋ thêthôŋ êtôm avaka. Thêlô nenaŋ abô avanôŋ iyom. Ma miŋ ninum waiŋ bêŋ anôŋ lôk netaŋtaŋi esak avômalô vi iniŋ valuseleŋ ami. ⁹Thêlô nêsôï ba neya ma nênemimbiŋ nômkama nômbêŋ atu ba Wapômbêŋ hik thô ma nebalonŋ loŋ lôkklokwaŋ. ¹⁰Nutitiŋ iniŋ ku nena thêthôŋ vêmam ka nônêŋ ku nênem avômalô sa êndêŋ i.

¹¹Ma vêŋi ma thêthôŋ êtôm thêlôda. Ma miŋ nenaŋ abô kambom esak avômalô vi ami. Ma nipuki loŋ esak auk mayaliv. Ma miŋ nenaŋ abôyaŋ lôk neja vani ami.

¹²Ma nêmoŋ tiŋiŋ imbiŋ vêŋi ba neyabiŋ vêŋi lôk nali ma iniŋ nômkama sapêŋ mavi. ¹³Ma idum ku mavi ma avômalô tem nebam i ma miŋ hatôm nêkô ek nenaŋ iniŋ abô bêŋ esak iniŋ hêvhaviŋ Yisu Kilisi ami.

Wapômbêŋ hik anêŋ thêthôŋ thô

¹⁴⁻¹⁵Yaleŋhaviŋ yaŋgê o ketheŋ oyaŋ. Ma doŋtom yahakô ek nômla embalonŋ ya loŋ. Ba intu yahato abô êntêk ek oyala Wapômbêŋ anêŋ auk esak yani anêŋ avômalô iniŋ kobom. Yani ma Wapômbêŋ lôkmala. Wapômbêŋ anêŋ thalaleŋ ma avômalô takatu ba êvhaviŋ. Avômalô takêŋ ma hatôm unyak landiŋ lôk bum vumak takatu ba havalonŋ Wapômbêŋ anêŋ abô avanôŋ loŋ. ¹⁶Avanôŋ! Êntêk êŋ ma nômbêŋ. Wapômbêŋ hik anêŋ thêthôŋ thô aêntêk.

Yani hawa liŋkupik pik ba halêm pik,

° 3:1 Ap 20:28 ° 3:2-6 Tit 1:6-9 P 3:6-7 2Ko 8:21 ° 3:11 Tit 2:3 ° 3:16 Mak 16:19; Jon 1:14; Kol 1:23

ma Lovak Matherŋ hik yani thô,
 ba aŋela êyê yani,
 ma anyô enaŋ yani bêŋ hadêŋ nê pik lôkthô,
 ba nê pik elañô ba êvhaviŋ yani,
 ma Wapômbêŋ hawa yani ba hi hadô hamô anêŋ loŋ lôkmaŋgiŋ
 anôŋ.

Kêdôŋwaga abôyaŋ

4 ¹Lovak Matherŋ hanaŋ avanôŋ biŋ nena habobo pik lo leŋ anêŋ
 daŋ ma avômalô doho tem nêmbôliŋ dômiŋ esak iniŋ êvhaviŋ
 Wapômbêŋ ba nesopa ŋgôk takatu ba evenŋ ek esau avômalô lôk elañô
 auk takatu ba halêm anêŋ ŋgôk. ²Ma avômalô takatu ba ethak esopa
 ŋgôk iniŋ abô lôk êv auk hadêŋ avômalô ba enaŋ abô mavi aleba
 avômalô esonŋ nena thêlô ma avômalô thêthôŋ. Ma doŋtom thêlô ma
 nê abôyaŋ. Thêlô êthôï ba eya ma doŋtom idum kambom thêthô aleba
 iniŋ auk mavi bôk habitak hatôm atum la. Thêlô hatôm bok mathañô ba
 miŋ leŋiŋmalaiŋ ami. ³Thêlô itip ek avômalô miŋ neja i lôk nejaŋ nôm
 lomaloma ami. Ma doŋtom Wapômbêŋ hapesaŋ nôm takêŋ ek avômalô
 takatu ba êvhaviŋ lôk eyala abô avanôŋ ma neja ek nênem leŋiŋmavi
 êndêŋ Wapômbêŋ. ⁴⁻⁵Howa Wapômbêŋ anêŋ nôm takêŋ ba hotêŋ mek
 lôk lemmavi êŋ ma nôm takêŋ tem imbitak mavi. Anêm lemmavi lôk
 Wapômbêŋ anêŋ abô hadum nôm êŋ habitak mavi. Aêŋ ba nômkama
 sapêŋ atu ba Wapômbêŋ hapesaŋ ma mavi. Ba intu miŋ utip ek nômlate
 ami.

Yisu anêŋ anyô ku mavi

⁶Onaŋ abô takêŋ katô êndêŋ Wapômbêŋ anêŋ avômalô. Ma noŋgwaŋ
 Wapômbêŋ anêŋ abô avanôŋ lôk osopa anêŋ auk mavi takatu ba bôk
 holaŋô yôv. Êŋ ma avômalô tem nêgê nena o ma Yisu Kilisi anêŋ
 anyô ku mavi. ⁷⁻⁸‘Miŋ onja kukuthiŋ abôyaŋ ba onaŋ lôk miŋ ondaŋô
 avôdôŋnena iniŋ auk thôŋôthôŋ ami. Ôpatu ba hadum ku lomaloma ek
 nêm lôklokwaŋ êndêŋ liŋkupik tem êmô mavi dokte. Ma doŋtom ôpatu
 ba hadum ku hasopa Wapômbêŋ, yani tem êmô mavi anôŋ. Wapômbêŋ
 habituŋ abô ek nêm avômalô sa êmô pik êntêk. Ba ema ma tem nêm i sa
 aêŋ iyom. Aêŋ ba nundum Wapômbêŋ anêŋ ku ek nosopa yani.

⁹Êntêk ma abô lôklokwaŋ anôŋ ba avômalô sapêŋ nênemimbiŋ.
¹⁰‘Alalô lêk aêv maleŋiŋ hadêŋ Wapômbêŋ. Yani ma Wapômbêŋ atu ba
 hamô lôkmala ba hêv avômalô sapêŋ bulubiŋ. Ba intu yêlô adum ku lôk
 vovanik ek nanêm avômalô sapêŋ sa ek ôpatu ba hêvhaviŋ ma tem enja
 bulubiŋ êŋ.

^s 4:3 Stt 9:3; Lom 14:6; 1Ko 10:30-31 ^t 4:7-8 1Ti 1:4 ^u 4:10 1Ti 2:3-4

¹¹Timoti yahanaj hadêj o nena ôndôj avômalô esak nô m takêntêk lôk osoj i lokwanj ek nesopa. ¹²Vo ma anyô muk. Ba onaj abô mavi iyom lôk undum thêthôj ma lemimbij avômalô lôk ônêmimbij Wapômbêj ma ômô mabuj ek avômalô nêgê o ba nesopa vemgwam. Êj ma avômalô mij hatôm nêpôlik esak o ami. ¹³Osam Wapômbêj anêj abô êndêj avômalô wak nômbêj intu sapêj lôk onaj anêj abô bêj lôk nê m auk êndêj thêlô endeba êtôm wakma atu ba yahayô. ¹⁴Wplopêt enaj abô hathak wapôm takatu ba Wapômbêj hêv ma avaka etak baherij hayô hêk o ma mij ômbi wapôm êj thô ami.

¹⁵Osopa abô êntêk katô oyaj ba nê m anê m auk lôkthô ek undum ku êntêk ek avômalô lôkthô nêgê nena anê m hôêvhavij halumbak. ¹⁶Oyabij nô m takatu ba hudum lôk auk takatu ba hôêv hadêj avômalô katô. Ma osopa Wapômbêj lôk onaj anêj abô wak nômbêj intu sapêj. Êj ma tem odanê m o bulubij lôk avômalô takatu ba elanj anê m abô.

Noyabij jê êvhavij mavi

5 ¹Onaj abô yaô êndêj anyô bêj atu ba hadum kambom inaj honaj hadêj lemambô. Ma mij osaj yani ami. Undum mavi êndêj jê muk inaj hudum hadêj mamujanj molok. ²Ma avi bêjbêj ma undum aêj iyom êtôm hudum hadêj lemtambô. Ma onja auk mabuj esak avi muk inaj hudum hadêj livômi.

Opalê eyabij avi tôp

³Avi tôp takatu ba inij avômalô mi ma oyabij thêlô mavi. ⁴Ma dojtom avi tôp te anêj nali lôk limi êmô, êj ma inij ku môj anôj ma nindum thêthôj ek neyabij yani êtôm lami lôk limi bôk idum hadêj i ek nêwê mavi taksêbôk viyaij. Êj ma tem indum Wapômbêj lamavi. Ba intu nundum aêj ma mij nonaj esak abô iyom ami. ⁵Avi tôp takatu ba inij thalalej mi ethak êv malenij hadêj Wapômbêj bôlôvôj ba wak ma enaj hik yani lij ek nê m thêlô sa. ⁶Ma avi tôp takatu ba êbôlê m nô m pik mavimavi lôk idum sek mayaliv, êj ma inij lejvinkupik ma lôkmala ma dojtom inij dahô bôk hama yôv. ⁷Ma ôndôj avômalô esak auk takêj ek anyô te mij hatôm enaj nena thêlô ma avômalô kambom ami. ⁸Ôpatu ba mij hayabij anêj ôdôj katô ami êj ma anyô kambom. Ma ôpatu ba mij hayabij anêj thalalej katô ami, êj ma hatôm havôlij dô m ek anêj hêvhavij. Yani ma kambom anôj ek jê daluk.

⁹⁻¹⁰Avi tôp takatu ba inij sondabêj bôk hatôm 60 ba havôhi ma sêbôk ma êk havij vêj iyom ba eyabij inij avômena lôk ewa avômalô loj buyaj thô ba ithik avômalô mathej vejij lôk êv avômalô ewa malaij sa lôk idum ku mavi lomaloma wak nômbêj intu sapêj, êj ma oto inij athêj êndôk kapyja.

▼ 4:12 Tit 2:15 ✱ 4:14 2Ti 1:6

¹¹Ma miñ oto avi tōp muk iniñ athên êndōk kapya êntêk ami. Thêlōniñ thethajak tem imbitak bêt ba leñjimbiniñ neja anyō ¹²ma tem nêmbōlinj dômiñ êndên Kilisi ba nepole abō takatu ba bōk ekak yōv. Êñ ma tem nindum abō. ¹³*Ba avi tōp muk takên ida ethak êmō oyañ ba elom even lomalak. Nôm êñ ma kambom. Lōk enañ abō kambom hathak avōmalō lōk êv veñjibōlêk yakyak hathak avōmalō lōk enañ avōmalō iniñ abō loñ kapō bêt. Êñ ma kambom anōñ. ¹⁴⁻¹⁵Doho bōk êvōlinj dômiñ hadên Yisu ba esopa Sadañ. Aên ba yahanañ hadên avi tōp muk ek neja anyō ba nembathu avōmena ba neyabiñ unyak ek ñê takatu ba êpōlik hathak alalō tem miñ nenañ abō kambom esak alalō ami ma mi.

¹⁶Aên ba ôdōñ la iniñ avi tōp te hamō, ma iniñ avi nêñem yani sa ek miñ nêñem malaiñ êndên avōmalō êvhaviñ vi ami. Ma avi tōp takatu ba iniñ avōmalō mi ma avōmalō êvhaviñ nêñem i sa.

Ñê bêt bêt iniñ abō

¹⁷⁻¹⁸*Wapōmbêt anên abō hanañ nena,

“Bokmañkao atu ba hêv mōlō sa ma miñ numiñ yani loñ siñ ek enjañ nôm ami.” *Lo 25:4*

Ma abō yañ haviñ nena, “Anyō ku enja anên vuli.” Ba intu nônem vuli mavi êndên avaka takatu ba eyabiñ avōmalō êvhaviñ mavi. Ma avaka takatu ba enañ Wapōmbêt anên abō lōk êv auk mavi, ma nônem iniñ vuli êmōñ.

¹⁹⁻²¹*Timoti, Wapōmbêt lo Yisu Kilisi lōk añela mathên lêk êyê o. Aên ba yahanañ abō lōklokwañ hadên o nena anyō te iyom hanañ avaka te anên kambom ma miñ ondañō ami. Ju mena lô la enañ ma ondañō nena abō êñ avanōñ mena abōyañ. Ma onañ ôpên anên kambom bêt êndên avōmalō ek lōkthō atu ba elañō ma nêkō. Undum aên êndên avaka takatu ba idum kambom. Ma anêm anyō mōlō te hatôm anyō bêt ba hadum kambom ma osopa abō êñ iyom.

²²Ma miñ ômbi bahem êyômō anyō te ketheñ ek imbitak ñê êvhaviñ iniñ anyō bêt ami. Nōñgō am. Yakō anên malaiñ imbitak ba nêm malaiñ êndên o. Ba dô. Ma ômō mabuñ.

²³Timoti, o ma anyō lemhaviñ unum ñañ iyom. Ma doñtom lemvovañ ba hōpôm lijiñ bêt anōñ. Ba intu unum waiñ dokte imbiñ.

²⁴Anyō doho idum kambom ba iniñ kambom hik i thō hamōñ ba avōmalō êyê nena tem neja vovañ êndên waklavōñ idum abō. Ma doho idum kambom ba iniñ kambom hamiñ kapō ba avōmalō êthōñ aleba waklavōñ idum abō hayō ma iniñ kambom takên tem injik i thō. ²⁵Kobom mavi ma aên iyom. Kobom mavi vi hamiñ yaiñ ma vi hêk loñ kapō. Ma doñtom waklavōñ idum abō ma kobom mavi takên tem miñ imbuñ ami.

* 5:13 2Te 3:11 † 5:17-18 Mat 10:10; Luk 10:7; 1Ko 9:9 ‡ 5:19-21 2Ko 13:1; Ep 5:11

Ijê ku nêmo alaŋsi vibin

6 ¹Avômalô takatu ba iniŋ alaŋ hamô ma nindum mavi êndên i ek miŋ avômalô nenaŋ abô kambom esak yêlôaniŋ abô lôk Wapômbên anên athên ami. ²Ma anyô ku te lôk anên alaŋ thai esopa Wapômbên, ma ôpên miŋ indum kambom êndên anên alaŋ ba enaŋ nena, “Alai ma nê loyaŋ. Ba miŋ yamô o vibinŋ ami.” Miŋ onaŋ aên ami. Anyô ku êŋ laimbini anên alaŋ êtôm anyô loyaŋ ba nêmi yani sa êtôm Wapômbên anên avômalô te. Aên ba indum ku mavi êmôn ek ku mavi sapên. Nunŋwik auk êŋ thô êndên avômalô ba onaŋ lôklokwaŋ ek nesopa.

Avômalô takatu ba leŋiŋhaviŋ valuseleŋ

³Anyô te hik auk lokbaŋ thô ma miŋ hanaŋ abô hathak Anyô Bên Yisu Kilisi anên abô avanôn lôk auk thêthôn ami, ⁴ôpên habô ba hason nena yani anyô lôk auk bên. Ijê êŋ ma kêdônwaga abôyaŋ ba êthôn iniŋ kambom paliŋ. Lelaik hamô iniŋ auk aleba enaŋ abô lôk vovak hathak auk lomaloma ba leŋiŋdaŋ lôk êpên vovak ma enaŋ abô kambom. Thêlô eson nena anyô yaŋ hawa auk êŋ ek indum kambom êndên i la. ⁵Wak nômbên intu ma thêlôda idum ba êpôlik hathak thêlôda. Ma Sadaŋ hawa Wapômbên anên abô vani hêk i lôk habuliŋ iniŋ auk. Thêlô eson nena thêlô êmô thêthôn ba tem thêlô neja valuseleŋ bên anôn.

⁶Ôpatu ba hasopa Wapômbên ma miŋ makilik lôk la hiki hathak nômkama pik ami, yani tem êmô mavi. ⁷Alalô alêm pik êntêk oyaŋ. Ba ama ma tem ana oyaŋ aên iyom. ⁸Ba intu alalô miŋ maleŋiŋkilik esak nômkama pik andô. Ma alalôaniŋ nômi lôk sôp iyom hamô êŋ ma hatôm ek alalô. ⁹Ma avômalô leŋiŋ hiki ek neja valu lôk nômkama bên anôn, ma tem auk êŋ êndôk thêlô leŋiŋ lôk êmbôv thêlô ek ini nesak gwasilim. Iniŋ auk thethaŋak êŋ habuliŋ i aleba hamô leŋiŋkupik lôk dahôlônŋiŋ seson ba mi. ¹⁰Avanôn! Leŋiŋhaviŋ valuseleŋ ma kambom sapên anên vêk. Avômalô doho iniŋ auk hathak valuseleŋ habi thethaŋak ba hadum thêlô etak Wapômbên. Êŋ ma hatôm biŋ havatho thêlôda biŋ daluk lu ba malaiŋ bên.

Loŋôndê nasopa

¹¹Ma donŋtom o ma Wapômbên anên anyô. Ôsôv ba nu ek nômi kambom takên. Undum nômi takatu ba Wapômbên lamavi hathak. Ômô thêthôn. Osopa Wapômbên anên abô ba nêmiŋbiŋ yani. Lemimbiŋ avômalô. Ombatho o loŋ lôk ômô labali. Ma ondaŋviŋ emben abô nômbên êŋ yam. ¹²Ma vovak êvhaviŋ êntêk ma nômi mavi. Êŋ ma

^a 6:1 Ep 6:5 ^b 6:2 Plm 16 ^c 6:3 Gal 1:6-9 ^d 6:5 2Ti 3:8; 4:4; Tit 1:14 ^e 6:6 Plp 4:11-12; 1Ti 4:8; Hib 13:5 ^f 6:7 Jop 1:21 ^g 6:10 Ep 5:5 ^h 6:11 2Ti 2:22 ⁱ 6:12 1Ko 9:25-26; 2Ti 4:7

nunḡwik vovak endebe onja lôkmala atu ba Wapômbêḡ dalam o yôv hathak. Honan anêm hôêvhaviḡ ba avômalô bêḡ anôḡ bôk êyê o yôv. ¹³JTimoti, Wapômbêḡ atu ba hêv lôkmala hadêḡ nômkama nômbêḡ êntêk thai lôk Yisu Kilisi atu ba hadum abô ba hanaḡ avanôḡ hadêḡ Pontius Pailat ma lêk thai êyê o. Aêḡ ba yahananḡ abô lôklokwanḡ hadêḡ o nena ¹⁴osopa abô êḡ ma miḡ undum tomberḡ ek anyôla etatale o ami. Undum ku êḡ endebe Yisu Kilisi alalôaniḡ Anyô Bêḡ endelêm. ¹⁵^kWapômbêḡ hadum ba waklavôḡ atu ba Yisu endelêm tem imbitak. Yanida ma alaḡ ba yanida hamô mavi. Yani ma Kiḡ iniḡ Kiḡ ma ḡê bêḡbêḡ iniḡ Anyô Bêḡ. ¹⁶Yanida tem miḡ ema ami. Yani hamô deda atu ba miḡ hatôm anyô te ni ebobo ami. Anyô te miḡ bôk hayê yani ami. ḡê pik iniḡ lôklokwanḡ mi ba intu miḡ hatôm nêḡê Wapômbêḡ ami. Nêḡnêḡ athêḡ bêḡ êḡndêḡ yani iyom. Anêḡ lôklokwanḡ da hamô ba tem êḡmô aêḡ. Avanôḡ.

ḡê lôk valuseleḡ bêḡ iniḡ abô

¹⁷^lNonan êḡndêḡ ḡê valuseleḡ bêḡ takatu ba êḡmô pik nena, “Nônêḡ malemim êḡndêḡ Wapômbêḡ. Yani anyô wapôm mavi ba intu hêv nômkama nômbêḡ êntêk ek alalô leḡḡmavi. Ma miḡ nômbôam esak lôk miḡ nônêḡ malemim êḡndêḡ valuseleḡ lôk nômkama takatu ba tem nêḡ yak ami.” ¹⁸⁻¹⁹^mMa onan êḡndêḡ i ek nisup nômkama mavi lôkthô esak doḡtom. Lôk nindum mavi lomaloma bêḡ anôḡ ba nêḡ liḡ siḡ. Lôk nindum wapôm lôk nêpôpêk iniḡ nômkama ek nimbi sam. Nôm takêḡ ma lôkmala anêḡ ôdôḡ atu ba tem imbitak emberḡ yam ek neja lôkmala anôḡ.

Timoti eyabiḡ anêḡ ku

²⁰Timoti oyabiḡ o ek ku takatu ba êv hadêḡ o. Ômbôliḡ dôḡmim esak abô mayaliv lôk auk lokbanḡ takatu ba elam nena “auk thêthôḡ”. Êḡ ma abôyanḡ. ²¹ⁿMa avômalô doho esopa auk lokbanḡ êḡ ba evenḡ mayaliv aleba iniḡ êvhaviḡ mi.

Wapômbêḡ anêḡ wapôm êḡmô imbiḡ o.

^j 6:13 Jon 18:36-37 ^k 6:15 ALK 17:14 ^l 6:17 Luk 12:20-21 ^m 6:18-19 Mat 6:20
ⁿ 6:21 1Ti 1:6; 2Ti 2:18

Kapya yaŋ atu ba Pol hato hadêŋ Timoti

Abô môŋ

Pol hamô koladôŋ anêŋ Lom ma hato kapya êntêk hadêŋ Timoti. Pol lahabi nena tem yani ema. Ma anêŋ nê molo bêŋ anôŋ etak yani ba i. Luk iyom intu hamô haviŋ Pol ba intu yani kapô malaiŋ ba lahariŋ Timoti ni Lom ek thêlô nêmo. Ba intu hato kapya êntêk. Malaiŋ lomaloma hapôm nê êvhaviŋ ba intu hanaŋ abô ek embatho Timoti loŋ ek imiŋ lôklokwaŋ. Ma hanaŋ ek Timoti eyabiŋ Wapômbêŋ anêŋ Abô Mavi ba enaŋ abô êŋ thêthôŋ iyom.

Hato kapya êntêk hadêŋ 66 AD la.

1 ¹Ya Pol yahato kapya êntêk. Wapômbêŋ lahariŋ yambitak Yisu Kilisi anêŋ aposel ek yanaŋ abô êntêk bêŋ ek alalô nasopa Yisu Kilisi ba naja lôkmala atu ba Anyô Bêŋ bôk hakak abô hathak yôv.

²Hadêŋ o Timoti yenaŋ okna anôŋ. Wapôm lôk lahiki ma labali anêŋ Kamik Wapômbêŋ lo Yisu Kilisi alalôaniŋ Anyô Bêŋ.

Alalô miŋ mama ek Wapômbêŋ anêŋ abô ami

³Yahayala hêk yakapôlôŋ nena miŋ yahadum Wapômbêŋ anêŋ ku tombeŋ ami. Wapômbêŋ êŋ ma bumalô thêlô iniŋ Wapômbêŋ atu ba esopa. Bôlvônôŋ lo wak ma yahanaŋ yaleŋmavi lôk yahateŋ mek hadêŋ yani hathak o. ⁴Sêbôk ba yahatak o ma malem thôk hêv yak ba lêk yaleŋhabi malem thôk êŋ. Ma lêk yaleŋ hik ya kambom ek yaŋgê o ek itu auk êŋ vônô ek yaleŋmavi. ⁵Yaleŋhabi anêŋ hôêvhaviŋ anôŋ. Êvhaviŋ êŋ intu hamô haviŋ lemtambô Yunis lo libum Lois. Ba lêk yahayê êvhaviŋ êŋ intu hamô haviŋ o aêŋ iyom. ⁶Ba intu yahanaŋ hathak loŋbô ek undum wapôm takatu ba Wapômbêŋ hêv hadêŋ o êtôm huyuv atum ek esaŋ bêŋ. Sêbôk ba yahatak yabahaŋ hayô hêk o ma Wapômbêŋ hêv lôkliŋyak ek undum ku êŋ. ⁷Ma Wapômbêŋ hêv dahô lôkliŋyak lôk dahô

^a 1:2 Ap 16:1; 1Ti 1:2 ^b 1:3 Ap 23:1 ^c 1:5 Ap 16:1 ^d 1:6 1Ti 4:14 ^e 1:7 Lom 8:15

leŋiŋhaviŋ avômalô lôk dahô hapôviŋ anyô ek nindum mavi. Ma miŋ hêv dahô atu ba indum anyô ba nêkô ami.

⁸Yahanaŋ Anyô Bêŋ anêŋ abô bêŋ ba intu yahamô koladôŋ. Ma Wapômbêŋ bôk hik malaiŋ sam ba hêv anêm ek onja ma anêŋ lôklokwaŋ tem nêm o sa. Aêŋ ba miŋ o mama ek onaŋ Anyô Bêŋ anêŋ abô bêŋ ami. Lôk miŋ o mama ek ya ami. ⁹fYani ma anyô wapôm ba lahaviŋ nêm avômalô sa. Ma hêv alalô bulubiŋ ba halam nena matherŋ. Miŋ alalô adum nômlate mavi ami. Mi anôŋ. Anêŋ wapôm êŋ hamô haviŋ Yisu Kilisi hadêŋ sêbôk atu ba môŋ anôŋ ba hêv hadêŋ alalô. ¹⁰gMa lêk hik anêŋ wapôm êŋ thô hathak hêv Yisu Kilisi, ôpatu ba hêv alalô bulubiŋ. Ôpêŋ intu habuliŋ ŋama ma hatak deda hayô hamô Wapômbêŋ anêŋ Abô Mavi ek alalô naja lôkmala atu ba hamô wak nômbêŋ intu sapêŋ. ¹¹hMa habi baŋ hayô hêk ya ba hêv ya hatôm aposel ek yanaŋ Abô Mavi êntêk lôk yanêm auk esak Abô Mavi êŋ. ¹²Aêŋ ba yahawa malaiŋ takêntêk ma doŋtom ya miŋ mama ami ek malê nena yahayala ôpatu ba yahêvhaviŋ. Yahayala katô nena tem eyabiŋ ya lôk yenaŋ ku mavi endeba êyô waklavôŋ nindum abô.

¹³Abô takatu ba bôk holaŋô anêŋ ya ma osopa. Êŋ ma auk thêthôŋ. Ba hosopa abô êntêk ma Yisu Kilisi tem nêm o sa ek ônêmimbiŋ Wapômbêŋ lôk lemimbiŋ avômalô. ¹⁴iMa oyabiŋ nôm mavi takatu ba Wapômbêŋ hêv hadêŋ o hathak Lovak Matherŋ ôpatu ba hamô haviŋ alalô.

¹⁵Hoyala nena Pigelus lo Helmogenes lôk avômalô nômbêŋ atu ba êmô plovins Esia bôk êdô ya.

¹⁶⁻¹⁷Yahamô koladôŋ ma Onesipulus miŋ mama hathak yenaŋ malaiŋ êŋ ami. Yani hayô Lom ma habôlêm ya lôklokwaŋ havenŋ aleba hapôm ya ma hêv ya thêvô. Aêŋ ba Anyô Bêŋ nêm kapô ek Onesipulus lôk anêŋ thalaleŋ. ¹⁸Ma Anyô Bêŋ nêm lahiki êndêŋ yani êndêŋ waklavôŋ nindum abô. Hoyala loŋôndê mavi bêŋ anôŋ atu ba yani hêv ya sa hamô Epesus.

Timoti ma Yisu anêŋ anyô vovak

2 ¹Aêŋ ba Timoti yenaŋ okna umiŋ lôklokwaŋ esak wapôm takatu ba halêm anêŋ Yisu Kilisi. ²O lôk avômalô doho bôk olaŋô abô nômbêŋ atu ba bôk yahanaŋ yôv. Aêŋ ba nômbôlêm anyô mavi doho ek neyabiŋ abô êntêk lôk nêndôŋ anyô vi ek miŋ abô êntêk nêm yak ami. ³jMa umiŋ lôklokwaŋ imbiŋ yêlô êtôm Yisu Kilisi anêŋ anyô vovak mavi. ⁴Anyô vovak miŋ hatak anêŋ auk ek indum ku malaklêvôŋ ami. Yani hapesaŋ i ek injik vovak ek indum ŋê vovak laik môŋ leŋiŋmavi. ⁵kÔpatu ba hayabiŋ i mavi ba halaŋviŋ tem lovak ba enja anêŋ vuli êmôŋ aêŋ iyom. ⁶Ma ôpatu ba hadum ku kapô lôk vovanik tem êmôŋ ek enja anêŋ anôŋ. ⁷Aêŋ ba lemimbi abô takatu ek batu Anyô Bêŋ nêm auk êndêŋ o.

^f 1:9 Ep 2:8-9; Tit 3:5 ^g 1:10 Hib 2:14 ^h 1:11 1Ti 2:7 ⁱ 1:14 1Ti 6:20 ^j 2:3 2Ti 1:8
^k 2:5 2Ti 4:8

⁸ Lemimbi Yisu Kilisi Devit anêḡ lim atu ba bôk hik liḡ haviyô hathak loḡbô. Abô êḡ ma Wapômbêḡ anêḡ Abô Mavi atu ba yahanaj bêḡ. ⁹ Aêḡ ba intu yahawa malaiḡ. Avanôḡ! Ekak ya loḡ hatôm ḡê vani. Ma doḡtom anyô te hatôm ekak Wapômbêḡ anêḡ abô loḡ ami. ¹⁰ Ba intu yahamiḡ lôklokwaḡ ba yahawa malaiḡ lomaloma ek yanêm avômalô takatu ba Wapômbêḡ bôk habi baj hayô hêk i yôv sa ek Yisu Kilisi nêm alalô bulubiḡ ek naja lôkmala lôk namô Wapômbêḡ anêḡ lôkmaḡḡḡ kapô wak nômbêḡ intu sapêḡ.

¹¹ Êntêk ma abô avanôḡ.

Alalô bôk ama haviḡ yani ba tem alalô namô aêḡ iyom imbiḡ yani.

¹² Alalô awa malaiḡ lôk vovaḡ ba amiḡ lôklokwaḡ êḡ ma tem nayabiḡ ku imbiḡ yani.

Ma alalô athôḡ yani paliḡ ma tem êsôḡ alalô paliḡ aêḡ iyom.

¹³ Ma anêḡ abô miḡ hatôm yani etak ami. Ba intu alalô avak abô ek nasopa yani ma doḡtom aêv yak, êḡ ma yani tem esopa anêḡ abô takatu ba habutiḡ.

Timoti imbitak Wapômbêḡ anêḡ anyô ku anôḡ

¹⁴ Wapômbêḡ lêk hayê o ba onaḡ lôbôlôḡ ek avômalô miḡ nêkôki esak auk lomaloma ami. Dô. Tem imbuliḡ thêlô ma nêm i sa ami. ¹⁵ Undum ku lôklokwaḡ lôk ôndôḡ Wapômbêḡ anêḡ abô avanôḡ thêthôḡ. Ma Wapômbêḡ tem êḡḡ anêm ku êḡ ma enaḡ nena hudum ku mavi. Ba tem miḡ o mama ami. ¹⁶ Avômalô takatu ba esopa abô mayaliv even lokbaḡ aleba ibitak kambom anôḡ. Êḡ ma otak abô lôk auk mayaliv takatu ba miḡ hasopa Wapômbêḡ anêḡ abô ami. ¹⁷ Auk êḡ ma hatôm palê hatêto anyô liḡkupik sapêḡ. Nôḡḡô Himeneus lo Piletus. ¹⁸ Thai bôk even daim ek Wapômbêḡ anêḡ abô avanôḡ ma êdôḡ avômalô ba esau nena alalô leḡviḡkupik tem miḡ imbiyô esak loḡbô ami ba intu ibuliḡ avômalô doho iniḡ êvhaviḡ. ¹⁹ Ma doḡtom Wapômbêḡ anêḡ unyak landiḡ lôklokwaḡ kambom ba miḡ hatôm êḡḡli ami. Ma habutiḡ sêk nena, “Anyô Bêḡ hayala anêḡ avômalô” ma “Iḡê takatu ba elam Anyô Bêḡ anêḡ athêḡ ba esopa ma nêmbôliḡ dômiḡ esak kambom.”

²⁰ Ma unyak bêḡ te ma anêḡ uḡ gol doho lôk seleva doho lôk uḡ adaluk doho lôk uḡ anôḡ doho hamô unyak kapô. Doho ma etak nôḡ mavi halôk ma doho ma etak yavoyav halôk. ²¹ Aêḡ ba anyô te habi lelaik thô ba hathik i ba habitak mabuḡ ma hatôm uḡ mavi atu ba Wapômbêḡ hadum ba habitak matheḡ ba hamô ek Wapômbêḡ nêm ku mavi lomaloma êndêḡ yani.

¹ 2:8 Lom 1:3; 1Ko 15:4 ^m 2:9 Ep 3:1,13; Plp 1:12-14 ⁿ 2:11 2Ko 4:11 ^o 2:12 Mat 10:33

^p 2:13 Lom 3:3-4; Tit 1:2 ^q 2:14 1Ti 6:4; Tit 3:9 ^r 2:15 1Ti 4:6 ^s 2:16 1Ti 4:7

^t 2:17 1Ti 1:20 ^u 2:19 Nam 16:5; Ais 52:11; Jon 10:14; 1Ko 8:3

²² Ba intu ôsôv ênjêk ngôk anêj thethaŋak takatu ba hamô anyô muk kapôlôŋij. Ma ondanvij endom loŋôndê thêthôj lôk ônêmbimij Wapômbêj lôk lemimbij avômalô lôk osopa auk yôhók. Mólô takatu ba olam Anyô Bêj anêj athêj ba osopa yani ma yani bók hathik môlônim kapôlômim yôv ba nosopa kobom thêthôj takêntêk. ²³ Oyala nena abô mayaliv lomalomama hadum ba avômalô ik vovak ba ômbôlij dômiŋ ek abô thôjôthôj takêj. ²⁴ Anyô Bêj anêj anyô ku ma êmô labali imbij avômalô lôkthô lôk anêj auk ma thêthôj ek êndôj avômalô katô. Lôk êmô maliŋyaô ma miŋ injik vovak ami. ²⁵ Ma yani miŋ lamanij kethêj esak avômalô takatu ba miŋ elajô anêj abô ami ma êndôj thêlô esak abô labali. Injo Wapômbêj tem nêmi i sa ek nede kapôlôŋij lilij ek nesopa auk avanôj mena mi la. ²⁶ Ma ewa auk mavi hathak loŋbô ma tem nêsov ênjêk Sadaŋ anêj gwasilim, ôpatu ba havôv thêlô ek nindum anêj ku.

Pik lo lej anêj daŋ

3 ¹ Odaŋô! Waklavôj pik lo lej anêj daŋ ma tem malaiŋ lomalomama imbitak. ² Avômalô tem leŋijimbij thêlôda lôk leŋijimbij valuselej ma nêmbôli lôk nêgê i daŋ ma nenaŋ abôma lôk leŋijôndôj kôtôj êndêj taluvi lo lami. Ma tem miŋ leŋijmavi esak nômi takatu ba anyô vi êv hadêj i ami lôk êpôlik hathak kobom mathêj ³ ma leŋijhaviŋ mi lôk miŋ etak kapôlôŋij kambom ami. Ma tem nenaŋ abô kambom esak avômalô vi lôk nipuki loŋ ami ma nimitak jê maleŋij thêlêv lôk nêpôlik esak kobom mavi. ⁴ Ma tem thêlô nimbuliŋ iniŋ jê môlô ma nindum nômkama mayaliv ma thêlôda tem nênem iniŋ athêj liŋ ba nindum nômkama takatu ba indum thêlô leŋijmavi ma kobom leŋijhaviŋ Wapômbêj ma êdô. ⁵ Avômalô takêj tem nindum thêthôj êtôm jê esopa Wapômbêj ma doŋtom thêlô bók etak Wapômbêj anêj lôklokwaŋ ba intu nômbôlij dômiŋ êndêj i.

⁶ Ma anyô takêj ethak êyêyê hathak bôbôŋij ba êyô unyak ma êyê avi takatu ba iniŋ auk mayaliv ma ewa iniŋ auk. Avi takêj bók idum kambom bêj anôj ba êmô lôk kapôlôŋij malaiŋ. Ma thêlôniŋ thethaŋak lomalomama hayabiŋ i ba êbôlêmi auk lukmuk wak nômbêj intu sapêj. ⁷ Avi takêj elajô jê êj iniŋ abô lôbôlôj ba miŋ êpôm Wapômbêj anêj abô avanôj ek nêmi thêlô sa ami. ⁸ Jê êj bók êvôlij dômiŋ hathak Wapômbêj anêj abô avanôj hatôm Janes lo Jambles bók êvôlij dômiŋ hadêj Mose. Sadaŋ habuliŋ thêlô iniŋ auk aleba ibitak kambom anôj ba êvhaviŋ ami ba intu Wapômbêj hadô thêlô. ⁹ Ma jê êj iniŋ kambom takêj tem imbitak yayŋ ba avômalô tem nêgê êtôm bók êyê Janes lo Jambles iniŋ auk kambom. Ba intu auk êj tem miŋ imbitak bêj ami.

† 2:22 1Ti 6:11 † 2:23 1Ti 4:7 † 3:1 1Ti 4:1 † 3:5 Mat 7:15,21; Tit 1:16 † 3:8 Kis 7:11

Timoti ombaloŋ Wapômbêŋ anêŋ abô loŋ lôklokwaŋ

¹⁰Ma doŋtom o Timoti hoyala yenaŋ auk lôk yenaŋ bôk lo loŋ takatu ba yahadôŋ lôkthô katô ma auk takatu ba hamô haviŋ ya lôk yalenhaviŋ avômalô ma yahêvhaviŋ ba yahamiŋ lôklokwaŋ lôk miŋ yahasôv ami. ¹¹^aMa vovaŋ lomaloma lôk malaiŋ hapôm ya halôk Antiok lo Aikoniam ma Listla. Ma Anyô Bêŋ hêv ya bulubiŋ ek nôm kambom takêŋ. ¹²^bAvanôŋ! Avômalô lôkthô atu ba leŋiŋhaviŋ nênemimbiŋ Yisu Kilisi ba esopa Wapômbêŋ tem nêpôm vovaŋ takêŋ imbiŋ. ¹³Ma ŋê lôk ŋgôk lôk ŋê takatu ba esau avômalô tem nindum iniŋ auk kambom takêŋ endeba imbitak kambom anôŋ. Bôk esau thêlôda yôv ba tem nesau avômalô vi imbiŋ. ¹⁴⁻¹⁵Ma doŋtom Timoti hoyala kêdôŋwaga takatu ba bôk êv o auk ba hoyala nena o ma okna ba Wapômbêŋ anêŋ abô matheŋ hik auk thô hadêŋ o aleba lêk. Abô êŋ hik avômalô liŋ ek neja auk mavi ek nênemimbiŋ Yisu Kilisi ma tem yani nêm thêlô bulubiŋ. Bôk howa auk hathak nôm takêŋ ba intu hoyala katô nena abô avanôŋ. Ba ombaloŋ auk êŋ loŋ. ¹⁶^cWapômbêŋ anêŋ abô lôkthô ma hayuv halêm yaiŋ ba bôk eto halôk kapya ek êndôŋ avômalô lôk hêv avômalô sa hathak auk lokbaŋ. Ma hik loŋôndê nepesaŋ i thô ek nimitak thêthôŋ ¹⁷ek Wapômbêŋ anêŋ avômalô neja nômkama ek nindum ku mavi.

Timoti enaŋ Wapômbêŋ anêŋ abô

4 ¹Timoti, Wapômbêŋ lo Yisu Kilisi elanô yenaŋ abô. Yani tem indum abô esak avômalô lôkmala lôk ŋê ŋama. Yani tem êlêm ek eyabiŋ alalô. Aêŋ ba yahananŋ lôklokwaŋ hadêŋ o nena ²onaŋ Wapômbêŋ anêŋ abô. Miŋ oyabiŋ waklavôŋ mavi iyom ami. Onaŋ iyom. Nuŋgwik avômalô iniŋ kambom thô ma onaŋ ek netak. Osaŋ thêlô ek nesopa Wapômbêŋ anêŋ abô. Ombatho avômalô loŋ ma ômô maliŋyaô lôk ôndôŋ avômalô katô oyaŋ. ³^dYakô wak te ma avômalô tem nimbi leŋôndôŋ siŋ ek nedaŋô Wapômbêŋ anêŋ auk thêthôŋ. Thêlô tem veŋiŋ thethaŋak ba nêmbôlêm kêdôŋwaga vi ek nenaŋ abô takatu ba indum thêlô leŋiŋmavi. ⁴Thêlô tem nede dômiŋ liliŋ êndêŋ abô avanôŋ ma nemberŋ mayaliv ba nesopa kukuthiŋ oyaŋ. ⁵Ma doŋtom o Timoti ma onja auk katô esak ku nômbêŋ atu ba hudum. Tem malaiŋ lôk vovaŋ êpôm o. Êŋ ma umiŋ lôklokwaŋ. Onaŋ Wapômbêŋ anêŋ Abô Mavi lôk undum Wapômbêŋ anêŋ ku lôkthô atu ba hêv hadêŋ o.

Pol hadum ek ema

⁶Timoti, yenaŋ thalalenŋ lêk haŋgasô hatôm waiŋ atu ba haŋgasô halôk da. Ma wakma êŋ lêk hayô ek yana. Ba intu undum ku nômbêŋ

^a 3:11 Ap 13:14-52; 14:5,8-20 ^b 3:12 Mat 16:24; Jon 15:20; Ap 14:22 ^c 3:16 Lom 15:4

^d 4:3 1Ti 4:1 ^e 4:6 Plp 2:17

êṅ. ⁷Ľêk yahik vovak mavi yôv ba yahalaṅviṅ aleba hayô anêṅ daṅ. Ma yahavalon yenaṅ yahêvhaṅviṅ loṅ denaṅ. ⁸Ba intu Wapômbêṅ lêk havalon vuli mavi te loṅ ek ya aêntêk. Waklavôn nindum abô ma Anyô Bêṅ atu ba hanaṅ abô avanôn hathak avômalô tem enaṅ nena ya anyô thêthôn. Ba tem enaṅ êndêṅ ya iyom ami. Mi. Avômalô lôkthô atu ba êpôviṅ waklavôn yani endelêm ma tem enaṅ aêṅ êndêṅ i imbiṅ.

Timoti êlêm ketheṅ ek Pol

⁹⁻¹⁰^hDima lahaṅviṅ nômkama pik êntêk. Êṅ ma yani bôk hatak ya ba hi Tesalonaika. Ma Klesens bôk hi ploṅvins Galesia ma Titi bôk hi Dalmesia. Ba intu ôpôpêk o ba ôlêm ketheṅ êndêṅ ya. ¹¹Luk iyom hamô haṅviṅ ya. Ma Mak hathak hêv ya sa hathak yenaṅ ku ba intu ondom yani êlêm êndêṅ ya. ¹²Ma Tikikus ma yahêv yani hi Epesus. ¹³ⁱYahatak yenaṅ kwêv hamô Tloas ba hamô Kapus anêṅ unyak ba onja ba êlêm. Ma onja yenaṅ kapya lôkthô. Ma ya vovaṅ ek kapya ali atu ba epesaṅ hathak boksipsip kupik. ¹⁴^jAleksanda ma anyô hadum ku hapesaṅ nômkama hathak aêṅ thektheṅ ba bôk hadum kambom bêṅ hadêṅ ya. Anyô Bêṅ tem indum aêṅ êndêṅ yani esak nôm atu ba hadum. ¹⁵Yani hik vovak lôklokwaṅ hathak yêlôaniṅ abô. Ba intu oda oyabiṅ o mavi esak yani imbiṅ.

¹⁶Yahadum abô môṅ ma doho miṅ êv ya sa ami. Thêlô sapêṅ etak ya. Ma yaleṅhaṅviṅ nena thêlô miṅ nindum abô esak nôm êṅ ami. ¹⁷Ma doṅtom Anyô Bêṅ hamiṅ ya dômiṅ ba hêv ya lôklokwaṅ ek yanaṅ Wapômbêṅ anêṅ abô takêṅ bêṅ êndêṅ ṅê daluk ek thêlô nedaṅô. Yaleṅhabi nena ya lêk yahamô alim kambom te abôlêk. Ma doṅtom Anyô Bêṅ hêv ya sa. ¹⁸Anyô Bêṅ tem nêṅ ya bulubiṅ êṅjêk ṅgôk iniṅ vovak lomalama. Nômplate miṅ hatôm imbuliṅ ya ami endeba enja ya vê ni anêṅ loṅ lôkliṅyak atu ba hamô malak leṅ am. Nêṅnêṅ athêṅ lôkmaṅgiṅ êndêṅ yani iyom wak nômbêṅ intu sapêṅ. Avanôn.

¹⁹^kNêṅ yaṅsiṅ mavi lôk lôkbôk mavi êndêṅ Plisila lo Akwila ma Onesipulus lôk anêṅ avômalô. ²⁰^lElastus hamô Kolin. Tloṅpimas hapôm lijiṅ ma yahadô yani hêk Miletus. ²¹Ômbôlêm anêṅ loṅôndê ek ôlêm loṅ êntêk êmôn vêṅmam ka beṅ simbak. Yubulus, Pudens, Linus, Klodia lôk iviyaṅ sapêṅ enaṅ yaṅsiṅ mavi lôk lôkbôk mavi hadêṅ o.

²²Anyô Bêṅ eyabiṅ o dahôlôm lôk anêṅ wapôm êmô imbiṅ o.

^f 4:7 1Ti 6:12 ^g 4:8 1Ko 9:24-25 ^h 4:9-11 Ap 15:37-39; 2Ko 8:23; Kol 4:14

ⁱ 4:13 Ap 20:6 ^j 4:14 Lom 2:6 ^k 4:19 Ap 18:2; 2Ti 1:16-17 ^l 4:20 Ap 19:22; 20:4; Lom 16:23

Kapya atu ba Pol hato hadên

Titi

Abô môñ

Lom êv Pol vê hêk koladôn (Ap 28), êñ ma thai lôk Titi i ñgavithôm Klit lôbôlôbô ba enañ Wapômbên anên Abô Mavi bên hadên thêlô. Vêm ma Pol hanañ ek Titi indum ku êñ endeaba anên dañ lôk etak avaka êtôm malak lôkthô ma hatak Klit ba hi loñ buyañ. Titi hadum ku êñ denañ, ma Pol hato kapya êntêk hadên yani. Hato ek embatho Titi loñ esak anên ku lôk nêm auk ek êmbôv ñê takatu ba êvôliñ dômiñ hathak abô anôn ek nêbônêlêm ma nêm auk esak êvhaviñ lôk iniñ ku ma eyabiñ i esak kêdônwaga abôyañ.

Hato kapya êñ hadên 64 AD la.

Pol hêv lamavi

1 ¹ Ya Pol, Wapômbên anên anyô ku ma Yisu Kilisi anên aposel, yahato kapya êntêk. Yisu Kilisi hêv ya ek yanañ anên abô bên ma yambatho ñê takatu ba bôk habi bañ hayô hêk i iniñ êvhaviñ loñ. Lôk yanêm auk ek neyala abô avanôn atu ba halom avômalô ek nêmô êtôm Wapômbên anên lahaviñ ² ^aek nêñêm maleñiñ esak neja lôkmala atu ba tem nêmô êtôm wak nômbên intu sapên. Môñ anôn ma Wapômbên bôk havak abô yôv nena tem nêm êndên i ba miñ hatôm esau ami. ³ Alalôaniñ bulubiñ Wapômbên bôk hatak waklavôn te yôv ba hatak ku halôk yabaheñ lôk hanañ lôklokwañ ek yanañ anên Abô Mavi bên êndên avômalô ek batu Abô Mavi êñ êlêm yaiñ.

⁴ ^b Yahato hadên o Titi, yenañ okna anôn hathak alaianiñ aêvhaviñ.

Kamik Wapômbên lo alalôaniñ Bulubiñ Yisu Kilisi iniñ wapôm lôk labali êmô imbiñ o.

^a 1:2 Kol 1:27 ^b 1:4 Lom 1:7; 2Ko 8:23; Gal 2:3

Titi endam avaka ek neyabinj avômalô êvhavij lodôjlodôj

⁵Bôk yahatak o hamô Klit ek undum ku takatu ba hêk denaj lôk otak avaka doho anêj lomalak êtôm atu ba bôk yahanaj hadêj o. ^{6c}Otak i êtôm aëntêk. Anyô atu ba abô mi hêk avômalô malerij ma hamô tijij havij yanavi. Ma anêj nali êvhavij ba avômalô mij enaj abô hathak inij malerij thajô lôk lejôndôj kôtôj ami. ⁷Ijê takatu ba eyabinj avômalô êvhavij idum Wapômbêj da anêj ku ba intu thêlô abô mi ênjêk avômalô malerij. Ma mij thêlô nesoj nena thêlô ma jê bêj ek avômalô vi ami, lôk mij lejijmanij ketherj ami, ma mij ninum waij ba molo ami, lôk mij malerij thêlêv ami, ma mij netarjarji esak avômalô vi inij valuselaj ami. ⁸Mi. Neja avômalô thô lôk lejijimbij kobom atu ba mavi ma nipuk i loj lôk nêmo thêthôj lôk matherj ma neyabinj i mavi. ⁹Ma nebaloj abô avanôj bij atu ba bôk êdôj loj lôklokwarj ek nêndôj avômalô esak auk thêthôj ek nembatho inij êvhavij loj lôk nijik avômalô lejôndôj kôtôj inij auk lokbarj thô ek netak.

Ijê lejôndôj kôtôj bêj anôj êmô Klit

^{10d}Otak avaka anêj aêj ek neyabinj avômalô êvhavij ek nimij loj sij ek jê nômbêj atu ba ibi lejôndôj sij anêj Klit. Thêlô ma jê enaj abô mayaliv ba esau avômalô. Ijê Israel takatu ba evaloj kobom nenjgothe kupik vê ethak êmôj ek kobom êj. ^{11e}Ijê takêj ma onaj ek nêmo bônôj ba mij otak i ek nêndôj avômalô ami. Thêlô lejijhavij valuselaj ba intu êdôj avômalô hathak auk lokbarj ba ibulij jê êvhavij lodôjlodôj inij auk. ¹²Thêlô inij anyô lôk kauk te hanaj hathak thêlôda aëntêk, “Avômalô Klit sapêj ma jê abôyaj lôk êtôm bok ngalewarj ba êk ku mi ma eyaj nôm hatôm bok iyom.” ^{13f}Abô êj ma avanôj. Ba intu osaj i lôklokwarj ek inij êvhavij imbitak mavi ^{14g}ma netak Israel inij kukuthij oyaj oyaj lôk mij nesopa jê takatu ba êvôlij dômiij hathak abô avanôj inij abô majaj ami. ¹⁵Avômalô takatu ba inij kapôlôjij mabuj hêk Wapômbêj ma, ma nôm eyaj lôk nômkama lôkthô ma mabuj aêj iyom. Ma dojtom avômalô takatu ba mij êvhavij ami lôk inij kapôlôjij lelaik ma nômlate mij mabuj ami. Aêj ba inij auk lôk kapôlôjij lelaik kambom. ^{16h}Thêlô enaj nena eyala Wapômbêj, ma dojtom inij bôk lo loj hik thô nena êthôj yani palij. Thêlô lejijôndôj kôtôj ba mij hatôm nindum nômla mavi te ami lôk êtôm nôm ôvathek hêk Wapômbêj ma.

Ôndôj kobom mavi êndêj avômalô êvhavij lodôjlodôj

2 ¹Oda mij ôtôm thêlô ami. Ma ôndôj avômalô ek nesopa Wapômbêj anêj auk thêthôj. ²Ôndôj anyô bojnena ek nipuki loj esak auk

^c 1:6-9 1Ti 3:2-7; 2Ti 2:24-26 ^d 1:10 1Ti 4:7 ^e 1:11 2Ti 3:5-6; 1Pi 5:2 ^f 1:13 2Ti 4:2

^g 1:14 1Ti 4:7 ^h 1:16 1Jon 1:6; 2:4

mayaliv ma nêmo batôṅ oyaṅ lôk neyabiṅ i dedauṅ mavi. Ma iniṅ êvhaviṅ lôk leṅiṅhaviṅ avômalô embothoṅ mavi. Ma nimiṅ lôklokwaṅ esak malaiṅ.

³Ma aêṅ iyom ma ôndôṅ avôdôṅnena imbiṅ ek nêmo matheṅ êtôm Wapômbêṅ anêṅ lahaviṅ. Ma miṅ nenaṅ abôma esak avômalô vi ami ma miṅ netak waiṅ ek eyabiṅ iniṅ auk ami. Mi, ôndôṅ thêlô ek neja auk mavi ⁴ek nêndôṅ avi muk ek leṅiṅimbiṅ vêṅi lôk nali, ⁵ma nipuk i loṅ lôk nêmo mabuṅ, ma nindum iniṅ ku neyabiṅ iniṅ avômalô mavi lôk nênem leṅiṅhaviṅ êndêṅ avômalô ma nedovak vêṅi iniṅ abô vibiy. Idum aêṅ ma tem miṅ hatôm anyôla enaṅ abôma esak Wapômbêṅ anêṅ abô ami.

⁶Ma anyô muk ma osoṅ i lokwaṅ aêṅ iyom ek nipuki loṅ. ⁷Ma oda ôtôm lavôṅiṅ mavi esak nômkama sapêṅ ek apenena nêgê ba nesopa vemgwam. Ôndôṅ avômalô lôk malemdôṅ esak abô takatu ba halêm anêṅ o kapôlôm. ⁸Ma onaṅ abô thêthôṅ mavi iyom ek avômalô miṅ hatôm nêpôm anêm abô anêṅ kambom te ami. Undum aêṅ ek avômalô takatu ba êpôlik hathak anêm abô ma tem mama ba miṅ hatôm nenaṅ abô kambom te esak alalô ami.

⁹Ma ṅê takatu ba êmô alaṅsi vibiy" ma osoṅ i lokwaṅ ek nêmo iniṅ alaṅ vibiy esak nômkama sapêṅ ek nindum thêlô leṅiṅmavi. Ma miṅ nêwê abô viyaṅ ami. ¹⁰Lôk miṅ neja iniṅ nômla vani ami. Mi, nindum nômkama sapêṅ thêthôṅ ek injik thô nena iniṅ ku ma mavi ek iniṅ alaṅsi nênemimbiṅ thêlô. Idum aêṅ ma tem alalôaniṅ Wapômbêṅ atu ba hêv alalô bulubiṅ anêṅ abô imbitak lêlêyaṅ mavi ênjêk avômalô maleṅiṅ.

Wapômbêṅ anêṅ wapôm hik alalô liṅ ek nasopa anêṅ loṅôndê ek nayabiṅ Kilisi

¹¹Alalô nasopa kobom mavi takêṅ ek malê nena Wapômbêṅ anêṅ wapôm bôk halêm yaiṅ yôv ba hawa bulubiṅ halêm ek avômalô sapêṅ nênemimbiṅ. ¹²Ma wapôm êṅ hadôṅ alalô ek natak kobom avôliṅ dômiṅ ek Wapômbêṅ lôk pik anêṅ thethaṅak ma napuki loṅ lôk namô thêthôṅ ba nasopa Wapômbêṅ anêṅ lahaviṅ êndêṅ waklavôṅ êntêk. ¹³Ma alalô nasopa loṅôndê êṅ ba nanêm maleṅiṅ ek mek mavi atu ba tem êlêm. Mek mavi êṅ ma waklavôṅ atu ba Yisu Kilisi anêṅ deda lôkmaṅgiṅ êlêm yaiṅ. Yani ma Anyô Bêṅ Wapômbêṅ, alalôaniṅ bulubiṅ. ¹⁴Yani hêv yanida halêm ba hama hathak alalô ek nêmo alalô vê ênjêk kambom lomaloma lôk havôkwiṅ alalô ek nambitak yanida anêṅ avômalô takatu ba êk lêlê ek nandum ku mavi.

ⁱ 2:3 1Ti 3:11 ^j 2:5 Ep 5:22 ^k 2:7 1Ti 4:12 ^l 2:8 1Pi 2:15 ^m 2:9 1Ti 6:1 ⁿ 2:9 'ṅê takatu ba êmô alaṅsi vibiy' ma hathak abô Inglis ma 'slave'. Nôṅgô Epesus 6:5.

^o 2:12 1Jon 2:16 ^p 2:14 Kis 19:5; Lo 7:6; Ese 37:23; Gal 1:4; 1Pi 2:9

¹⁵ ʹBa intu onja abô takêntêk anêḡ ôdôḡ sa êndêḡ avômalô êvhaviḡ. Lôk osoḡ i lokwaḡ ek nesopa ma avômalô leḡḡḡndôḡ kôtôḡ ma osanḡ i. Onanḡ abô takêḡ esak Wapômbêḡ anêḡ lôklokwaḡ. Ma miḡ otak anyôla atu ba hoyabiḡ i ek enanḡ nena anêḡ abô ma nôḡ oyanḡ ami.

Nundum malêla takatu ba mavi

3 ¹ ʹNunḡwik avômalô iniḡ auk liḡ esak loḡbô ek nedovak gavman lôk iniḡ ḡê bêḡbêḡ ba nesopa iniḡ abô. Lôk nêpôpêk i ek nindum ku mavi lomaloma. ² Ma miḡ nenanḡ abô kambom esak anyô vi lôk miḡ nêkôki ami. Mi, netauviḡ i dedauḡ ba nêḡmô yôhokna imbiḡ avômalô sapêḡ.

³ ʹEk malê nena sêbôk ma alalô thôḡḡthôḡ hatôm thêlô. Alalô leḡḡndôḡ kôtôḡ lôk êvhaviḡ abôyanḡ ba atak Wapômbêḡ anêḡ loḡḡndê ma amô thethanak lôk alak lomaloma viḡ. Ma amô lôk leḡḡndanḡ ba awa auk kambom hathak anyô vi. Alalô apôlik ek i ma thêlô êpôlik ek alalô. ⁴ Ma doḡtom lêk ma Wapômbêḡ, ôpatu ba hêv alalô bulubiḡ, hik anêḡ kobom mavi lôk anêḡ lahaviḡ thô hadêḡ alalô. ⁵ ʹYani hêv alalô bulubiḡ hathak yanida anêḡ lahiki. Ma miḡ hathak alalôaniḡ ku thêthôḡ ami. Mi, havôkwiḡ alalôaniḡ kambom ma hadum ba alalô abitak lukmuk hathak Lovak Matheḡ ba hêv lôkmala lukmuk hadêḡ alalô. ⁶ ʹHathak ôpatu ba hêv alalô bulubiḡ, Yisu Kilisi, ma Wapômbêḡ haḡgasô anêḡ Lovak Matheḡ bêḡ anôḡ hayô hamô alalô. ⁷ Yani habi anêḡ wapôm sam ba halam alalô nena avômalô thêthôḡ. Ba intu alalô awa athêḡ ek naja lôkmala atu ba tem namô êtôm wak nômbêḡ intu sapêḡ. Ma lêk aêv maleḡḡ ek nôḡ êḡ.

⁸ Abô takêḡ ma avanôḡ biḡ. Ba intu yaleḡhaviḡ ombatho i loḡ lôklokwaḡ ek nesopa abô takêḡ sapêḡ ek vi atu ba bôk êvhaviḡ Wapômbêḡ yôv ma neyabiḡ i ek nindum ku mavi thêthô. Abô takêḡ ma mavi anôḡ ba tem nêḡ avômalô lôkthô sa.

⁹ ʹNômô daim ek auk molo takatu ba avômalô êkôki hathak lôk ekatuḡ Israeḡ iniḡ limi bôbô iniḡ athêḡ ma abô lôkthango ma ethanḡ i hathak Mose anêḡ balabuḡ. Nôm takêḡ ma nôḡ oyanḡ ba miḡ hatôm nêḡ anyôla sa ami. ¹⁰ ʹAnyôla havak avômalô vose hi lodôḡlodôḡ ma onanḡ bôlôḡ ju êndêḡ ôpêḡ nena etak auk êḡ. Ma mi ma otak yani ba nu. ¹¹ Alalô ayala nena avômalô anêḡ aêḡ iniḡ auk ma lokbaḡ ba idum kambom thêthô. Ba intu iniḡ bôk lo loḡ takêḡ da hik thêlô thô nena ḡê idum kambom.

^q 2:15 1Ti 4:12 ^r 3:1 Lom 13:1-7; 1Pi 2:13-14 ^s 3:3 1Ko 6:9-11; Ep 2:1-2; 5:8

^t 3:5 2Ti 1:9; Hib 10:22 ^u 3:6 Ap 2:17-18 ^v 3:9 2Ti 2:14,16 ^w 3:10 Mat 18:15-17

Abô anêḡ daḡ

¹²xTem yanêḡ Altema mena Tikikus la ba êsôk, êḡ ma o lôklokwaḡ ek nu Nikopolis ek ôpôm ya. Yenaḡ auk nena tem yana yamô Nikopolis êḡdêḡ waklavôḡ beleḡ simbak. ¹³ySena, anyô lôkauk hathak abô majaḡ, lo Apolo etak môlô ba i buyaḡ, ma noyabiḡ i esak nômkama takatu ba thai mi ek nêḡ thai sa. ¹⁴zÔḡdôḡ alaianiḡ avômalô ek nindum ku mavi ni thêthô lôk nêḡnêḡ avômalô vi atu ba êv yak hathak nômkama sa ek iniḡ êvhaviḡ injik anôḡ.

¹⁵Avômalô takatu ba êḡḡ haviḡ ya êv iniḡ leḡḡḡmavi hadêḡ o. Ma nêḡ yenaḡ aêḡ êḡdêḡ ḡê êvhaviḡ takatu ba leḡḡḡhaviḡ yêlô.

Wapômbêḡ anêḡ wapôm êḡḡ imbiḡ môlô lôkthô.

x 3:12 Ep 6:21-22; Kol 4:7-8 y 3:13 Ap 18:24; 1Ko 3:5-6 z 3:14 Ep 4:28

Kapya atu ba Pol hato hadêŋ

Pilemon

Abô môŋ

Pilemon ma anyô hêvhaviŋ te anêŋ Kolosi. Yani ma alaŋ ek nê doho atu ba êmô yani vihiŋ ba idum anêŋ ku. Ma anêŋ anyô ku êŋ te ma Onesimi. Yani hawa Pilemon anêŋ nômla doho vani ba hasôv ba hi. Lom iniŋ balabuŋ hanaŋ nena ôpatu ba hamô alaŋ vihiŋ hatak anêŋ ku ba hasôv ba hi, êŋ ma anêŋ alaŋ hatôm injik yani vônô. Haveŋ yam ma Onesimi hapôm Pol hamô koladôŋ ma halaŋô Abô Mavi ba hêvhaviŋ. Ba intu Pol hato abô hadêŋ Pilemon nena Onesimi ma lêk anyô hêvhaviŋ ba nêŋ anêŋ kambom vê.

Hatôm 60 AD la ma Pol hamô koladôŋ ba hato kapya ju êntêk, yaŋ ma Pilemon ma yaŋ hi Kolosi.

Pol hêv lamavi

¹Ya Pol, yahamô koladôŋ hathak Yisu Kilisi. Yai lôk alalôaniŋ aiyaŋ Timoti ato kapya êntêk hadêŋ o, Pilemon. O ma yaianiŋ aiyaŋ anôŋ atu ba alalô adum ku doŋtom êntêk haviŋ i. ²^aLôk ato hadêŋ livôŋ Apia lo Alkipus haviŋ. Yani ma Wapômbêŋ anêŋ anyô vovak te atu ba hamiŋ haviŋ yai. Ma yai ato hadêŋ avômalô êvhaviŋ takatu ba ethak êv yeŋ hamô anêŋ unyak kapô haviŋ.

³Alalôaniŋ Kamik Wapômbêŋ lôk Anyô Bêŋ Yisu Kilisi iniŋ wapôm lôk labali êmô imbiŋ môlô sapêŋ.

Pol hanaŋ lamavi hathak Pilemon anêŋ ku

⁴⁻⁵Yahalaŋô hathak anêŋ lemhaviŋ avômalô mathêŋ sapêŋ lôk anêŋ hôêvhaviŋ hathak Anyô Bêŋ Yisu. Ba intu mek sapêŋ atu ba yahateŋ ma yaleŋhabi o ba yahanaŋ yaleŋmavi hadêŋ yenaŋ Wapômbêŋ. ⁶Hôêvhaviŋ Wapômbêŋ ba intu o anyô wapôm. Ma yahateŋ mek ek anêŋ wapôm êŋ

^a 2 Kol 4:17; 2Ti 2:3

injik anôḡ ba Wapômbêḡ nêḡ auk mavi êḡḡḡ o ek oyala nôḡkama mavi lôḡkthô atu ba alalô awa halêḡ anêḡ Kilisi. ^{7b}Aiyaḡ, abô hathak hôḡthô avômalô mathêḡ iniḡ kapôlônḡ liḡ hayô ek ya. Ba intu anêḡ kobom lemhaviḡ êḡ hêḡ ya thêḡvô lôḡ yaleḡmavi bêḡ anôḡ.

Pol hanaḡ ek Pilemon êḡḡ Onesimi êḡḡm yaḡ anôḡ

⁸Aêḡ ba yahadum ek yanaḡ injik anêḡ lemhaviḡ liḡ ek undum nôḡmlate êḡḡm atu ba oda lemhaviḡ undum. Nôḡm êḡ ma thêḡthôḡ mavi ba intu ya hatôḡm yanaḡ lôḡklokwaḡ ek undum aêḡ esak Kilisi anêḡ athêḡ. ⁹Ma doḡḡtom hathak leḡhaviḡ êḡ iyom intu yahanaḡ hik o liḡ. Ya ma anyô boḡ Pol atu ba lêḡ yahamô koladôḡ hathak Yisu Kilisi, ^{10c}yahanaḡ hik o liḡ hathak yenaḡ okna Onesimi ek nuḡḡḡwik anêḡ lemhaviḡ thô êḡḡḡḡ yaḡ. Yahamô koladôḡ ma yaḡ hêḡhaviḡ ba intu habitak yenaḡ okna. ¹¹Sêḡbôḡ ma yaḡ miḡ hatôḡm nêḡm o sa ami. Ma doḡḡtom lêḡ habitak anyô mavi ek nêḡm alai luvi sa.^d

¹²Lêḡ yahêḡv yaḡ hatôḡm yabiḡḡdaluk anôḡ hathôḡk ek o hathak loḡḡbô. ¹³Yahamô koladôḡ hathak Abô Mavi ba intu yaleḡmavi ek yaḡ enja anêḡm loḡ ba êḡḡ imbiḡ ya ek nêḡm ya sa. ¹⁴Ma doḡḡtom yahadô yapôḡviḡ o ek undum malêḡla takatu ba mavi. Ba intu miḡ hatôḡm yandum nôḡmlate atu ba miḡ honaḡ ami ek undum ku mavi êḡḡm atu oda lemhaviḡ undum. ¹⁵Betha Onesimi hatak o vauna ek nêḡmimbiḡ Yisu Kilisi vêḡm ba havôhathôḡk hathak loḡḡbô ma tem êḡḡ imbiḡ o wak nôḡmbêḡ intu sapêḡ la. ^{16e}Yaḡ hatôḡk ek o ma onja yaḡ êḡḡm mamuyaḡ anôḡ ma miḡ êḡḡm o alaḡ ek yaḡ esak loḡḡbô ami. Yaleḡhaviḡ yaḡ bêḡ anôḡ. Ma doḡḡtom yaḡ ma anêḡm mamuyaḡ lôḡk o ma alaḡ ek yaḡ haviḡ ba intu tem lemimbiḡ yaḡ bêḡ anôḡ êḡḡm ek ya.

¹⁷Aêḡ ba lemhabi nena alai ma ḡêḡ ku te iyom, êḡ ma onja Onesimi thô êḡḡm intu howa ya thô. ¹⁸Yaḡ hadum nôḡmla kambom hadêḡ o mena hawa anêḡm nôḡmla, êḡ ma otak êḡḡḡḡk yabaheḡ. ¹⁹Ya Pol yada yahato hathak yabaheḡ nena tem yanêḡm vuli êḡḡ viyaḡ êḡḡḡḡ o. Ma doḡḡtom lemimbi nena bôḡ yahik loḡḡḡndê nêḡmô lôḡkmala thô hadêḡ o ba anêḡm vuli viyaḡ hêḡk haviḡ ya denaḡ.

²⁰Avanôḡ, aiyaḡ, yaleḡhaviḡ onja Onesimi thô esak Anyô Bêḡ anêḡ athêḡ. Êḡ ma hatôḡm hôḡthô yakapôlônḡ liḡ hathak Kilisi. ²¹Yahato kapya êḡḡḡk hadêḡ o ba yahêḡhaviḡ nena tem ondovak yenaḡ abô viḡbiḡ ma onja Onesimi lôḡk lemmavi bêḡ anôḡ êḡḡm ek abô nôḡmbêḡ atu ba lêḡ yahato.

^{22f}Nôḡmla yaḡ nena opesaḡ loḡ êḡḡ anêḡm unyak kapô ek ya. Yaleḡhabi nena tem Wapômbêḡ endanôḡ môlônim mek ma nêḡm ya vêḡ êḡḡḡk koladôḡ ba yambô yasôḡk esak loḡḡbô.

^b 7 2Ko 7:4 ^c 10 1Ko 4:15; Kol 4:9 ^d 11 Onesimi anêḡ athêḡ anêḡ ôḡḡḡ nena, “Hêḡv sa”
^e 16 1Ti 6:2 ^f 22 Plp 1:25; 2:24

Pol anêj kapy a anêj danj

²³Epaplas ôpatu ba hamô koladôj haviŋ ya hathak Yisu Kilisi, yani hêv anêj lamavi hadêj o. ²⁴^hMa Mak, Alistakas, Dima lo Luk, yêlô nê ku te iyom, thêlô êv iniŋ leŋiŋmavi haviŋ.

²⁵Anyô Bêj Yisu Kilisi anêj wapôm embalonj môlô sapêj kapôlômim loj.

§ 23 Kol 1:7 ^h 24 Kol 4:10-14

Kapya hi hadêḡ avômalô

Hiblu

Abô môḡ

Ôpatu ba hatu kapya êntêk miḡ hatu anêḡ athêḡ ami. Ma hadêḡ 200 AD ma avômalô ḡaḡ iniḡ avaka te anêḡ athêḡ nena Teetulian hatu nena Banabas hatu kapya êntêk. Ma lêk doho enaḡ nena Apolo hatu ma doho enaḡ nena Silas hatu. Ma thêlô lôkthô enaḡ nena ôpatu ba hatu kapya êntêk ma hatu hasopa Wapômbêḡ anêḡ lahavij.

Ôpatu ba hatu ma anyô Israeḡ te atu ba hêvhavij Yisu. Hatu hadêḡ avômalô Israeḡ takatu ba êvhavij Yisu. Kapya êntêk hik thô nena Yisu ma bêḡ ek Israeḡ iniḡ plopet lôk aḡela ma Mose lôk ḡê êbôk da. Ma hik thô havij nena Yisu ma anyô malêvôḡ ek Wapômbêḡ lôk alalô ma anêḡ athêḡ ma bêḡ ek Alon anêḡ lôk Israeḡ iniḡ ḡê êbôk da sapêḡ. Lôk hanaḡ ek ḡê bôk êvhavij nimir lôklokwaḡ ma miḡ nendeni nesopa Israeḡ iniḡ kobom bô ami. Yakô vovaḡ êpôm i êtôm sêbôk ba hapôm avômalô Israeḡ halôk loḡ thiliv.

Hatu kapya êntêk hadêḡ 68 AD la.

Wapômbêḡ Nakaduḡ hamôḡ ek aḡela

1 ¹Sêbôk bôlada ma Wapômbêḡ hanaḡ abô hadêḡ alalôaniḡ bumalô lôbôlôḡ hathak lavôḡij lomalomahale plopet veḡijbôlêk. ²Ma lêk êntêk ma pik lo leḡ anêḡ daḡ lêk habobo ba yani hawa Nakaduḡ abôlêk ba hanaḡ abô hadêḡ alalô. Wapômbêḡ habi baḡ hayô hêk yani ma hêv nômkama sapêḡ lôk hapesaḡ nômkama sapêḡ hathak yani iyom. ³Yani hik Lambô anêḡ deda lôkmaḡij thô ma alalô ayê yani hatôm ayê Lambô da. Ma yani havatho avômalô lôk nômkama sapêḡ loḡ aleba ilumbak mavi hathak anêḡ abô anêḡ lôklokwaḡ. Yani havôkwiḡ alalôaniḡ lelaik lôkthô vê ma halôk hamô Wapômbêḡ Lôkmaḡij anêḡ baḡ vianôḡ hamô malak leḡ. ⁴Aêḡ ba yani hamô vulij ek aḡela ma athêḡ atu ba êv hadêḡ yani ma bêḡ aêḡ iyom.

^a 1:2 Jon 1:3 ^b 1:3 Jon 14:9; Kol 1:20; Hib 8:1 ^c 1:4 Plp 2:9

- ⁵ ^dMa abô atu ba Anyô Bêṅ bôk hanaṅ hadêṅ Yisu ma miṅ hanaṅ hadêṅ aṅela te ami. Mi. Hanaṅ hadêṅ Yisu iyom nena,
 “O ma yenaṅ okna,
 ma lêk êntêk ma yahabitak lemambô.” *Kapya Yeṅ 2:7*
 Lôk hanaṅ nena,
 “Ya anêm lemambô,
 ma o ma yenaṅ okna.” *2 Samuel 7:14*
- ⁶ ^eMa Wapômbêṅ hêv namalô bôp halôk ba halêm pik ma hanaṅ abô bute haviṅ nena,
 “Wapômbêṅ anêṅ aṅela lôkthô nêṅem yeṅ êndêṅ yani.” *Lo 32:43*
- ⁷Ma hanaṅ hathak aṅela nena,
 “Anyô Bêṅ hapesaṅ anêṅ aṅela hatôm lovak
 ma anêṅ ṅê ku takêṅ ma hatôm atum dahalaṅ.” *Kapya Yeṅ 104:4*
- ⁸Ma doṅtom hanaṅ hathak Nakaduṅ nena,
 “Wapômbêṅ, oda tem ômô anêm loṅ lôkliṅyak wak nômbêṅ
 intu sapêṅ,
 ma tem oyabiṅ avômalô esak kobom thêthôṅ iyom.
⁹ Lemhaviṅ auk thêthôṅ ma hôpôlik ek auk lokbaṅ.
 Ba intu Wapômbêṅ anêm Anyô Bêṅ dalam o ba haṅgasô anêṅ
 nôṃ lêṅlêṅ hayô hamô o ek onja athêṅ bêṅ ek indum
 lemmavi.
 Ma aṅela lôk avômalô miṅ êmôṅ ek o ami.” *Kapya Yeṅ 45:6-7*
- ¹⁰Ma abô yaṅ hanaṅ nena,
 “Sêbôk ba môṅ anôṅ ma O Anyô Bêṅ da holav pik anêṅ
 landiṅ,
 ma leṅlêvôṅ ma oda anêm ku hopesaṅ hathak bahem.
¹¹ Lôkthô tem ititip êtôm sôp ba mi.
 Ma o iyom intu tem ômô thêthô.
¹² Tem unduṅunduṅ pik êtôm kwêv daim,
 ma tem ômbi sôp bô atu thô ma nuṅgwik lukmuk.
 Ma oda tem ômô aêṅ,
 ma anêm sondabêṅ anêṅ daṅ ma mi.” *Kapya Yeṅ 102:25-27*
- ¹³Ma Wapômbêṅ bôk hanaṅ hadêṅ Nakaduṅ nena,
 “Ômô yabaheṅ vianôṅ endeba yatak ṅê takatu ba ik vovak
 hadêṅ o nêṃ vemkapô vibiy am.” *Kapya Yeṅ 110:1*
 Ma miṅ bôk hanaṅ abô êṅ hadêṅ aṅela te ami ma mi.
¹⁴ ^fAṅela ma êtôm ṅgôk yôhok ek nindum Wapômbêṅ anêṅ ku ek
 nêṅem ṅê takatu ba tem neja bulubiṅ sa.

^d 1:5 1Sto 17:13; Ap 13:33 ^e 1:6 Lom 8:29 ^f 1:14 Sng 34:7; 91:11

Nodaŋô katô ba nosopa!

2 ¹Aêŋ ba alalô nadaŋô nôŋ takatu ba bôk alaŋô yôv êk miŋ natôm yeŋ atu ba lovak hayuv vôkê ami. ²Ma abô takatu ba hale anêŋ aŋela veŋiŋbôlêk ba enaŋ intu bôk hik anôŋ yôv. Sêbôk ma avômalô miŋ elanô abô êŋ ami ba leŋôndônŋ kôtônŋ ba bôk ewa iniŋ vuli kambom êŋ yôv. ³Ma lêk Anyô Bêŋ da halôk ba halêm pik ba hanaŋ bêŋ nena tem alalô naja bulubiŋ. Ma avômalô bôk elanô ba esopa ma alalô ayê nena abô avanônŋ. Aêŋ ba anyô te havôliŋ dôŋ hadêŋ alalôaniŋ bulubiŋ bêŋ atu ma ôpêŋ miŋ hatôm êsôv ênjêk vovaŋ êŋ ami ma mi. ⁴Ma Wapômbêŋ da hadum lavônŋŋ lo nômbithi ma ku lôkmaŋgiŋ lomaloma. Ma hêv Lovak Matheŋ ek injik nôŋ mavi lomaloma sam êndêŋ avômalô hatôm Anyô Bêŋ anêŋ lahaviŋ ek injik thô nena abô avanônŋ.

Yisu hatôm alalô ŋê pik

⁵Yêlô anaŋ hathak pik lukmuk atu ba tem êlêm. Ma Wapômbêŋ miŋ hatak aŋela ek neyabiŋ pik lukmuk êŋ ami. ⁶Bôk hanaŋ hêk kapyâ nena, “Yêlô avômalô pik ma nôŋ oyaŋ.

Ma doŋtom O Wapômbêŋ ma hothak lemhabi yêlô lôk lemhabiŋ ba hoyabiŋ anyô anêŋ nakaduŋ mavi.

⁷Ma hotak yani hamô aŋela vibiŋ vauna, ma hopesaŋ yani hatôm anyô bêŋ ba hôêv athêŋ bêŋ lôk deda lôkmaŋgiŋ hadêŋ yani,

⁸ ma hotak nômkama lôkthô hamô yani vakapô vibiŋ.”

Kapyâ Yeŋ 8:4-6

Wapômbêŋ hatak nômkama lôkthô hamô yani vakapô vibiŋ. Ba nômlate miŋ hamô vuliŋ ek yani ami. Ma doŋtom miŋ hayabiŋ nômkama sapêŋ ami denaŋ. ⁹Ma hadum ba Yisu intu yaôna lôk ek aŋela vauna ek Wapômbêŋ nêŋ anêŋ wapôm êndêŋ alalô esak yani anêŋ ŋama. Yani hawa vovaŋ ba hama ek nêŋ avômalô lôkthô sa. Ma lêk hawa athêŋ bêŋ lôk deda lôkmaŋgiŋ.

¹⁰Ma Wapômbêŋ hapesaŋ nômkama lôkthô ba hêv lôkmala hadêŋ sapêŋ. Yani hadum anêŋ ku thêthônŋ ba Yisu habitak anyô vovak laik môŋ anôŋ ek enja vovaŋ ek nêŋ avômalô lôkthô bulubiŋ ek endom avômalô ba ini ek neja lôkmala lôkmaŋgiŋ. Aêŋ ba Yisu anêŋ ku êŋ bôk hayô uŋlôv yôv. ¹¹Ma ba intu Yisu atu ba hadum ba avômalô ibitak matheŋ ma yani lôk avômalô takêŋ lêk ibitak ôdônŋ doŋtom. Aêŋ ba yani miŋ mama ek endam i nena iviyaŋ lo livi ami ¹²ma hanaŋ nena,

“Tem yandam anêŋ athêŋ êndêŋ yenaŋ aiyaŋ thêlô,

§ 2:2 Gal 3:19 ^h 2:3 Hib 10:29; 12:25 ⁱ 2:4 Mak 16:20; 1Ko 12:4,11 ^j 2:9 Plp 2:8-9

^k 2:11 Mat 25:40

ma tem yambô anêm athêj êmô avômalô êvhaviņ malêvôj.”

Kapya Yej 22:22

13 Ma abô yaņ hanaņ nena,

“Tem yanêmbiņ Wapômbêj.”

Aisaia 8:17

Ma abô te hanaņ nena,

“Yêlô lôk avômena takatu ba Wapômbêj bôk hêv yôv hadêj ya êntêk.”

Aisaia 8:18

14-15¹Avômena takêj ma iniņ leņviņkupik lôk thalaleņ hamô. Ba thêlô êkô ek nema ba êmô hatôm nê ekak veņij lo baherij lusu wak nômbêj intu sapêj. Aêj ba Yisu êntêk habitak hatôm thêlôda ek ema ek imbuliņ Sadaņ, ôpatu ba havalonņ ģama anêj lôklokwaņ lôk epole yak êj vê êņjêk avômalô. 16 Ma miņ hêv aņela sa ami. Mi. Hêv Ablaham anêj limi sa. 17 Ba intu Wapômbêj hapesaņ Yisu êntêk êj hatôm iviyaņ anôj ek imbitak êtôm avômalô iniņ anyô bêj habôk da. Yani lahiki ba havalonņ anêj ku loņ ek indum Wapômbêj anêj ku ek nê m avômalô iniņ kambom vê. 18 Ma Sadaņ êj bôk halôk yani la ba hawa vovaņ. Aêj ba tem nê m avômalô takatu ba Sadaņ halôk leņij sa aêj iyom.

Yisu ma bêj ek Mose

3 ^{1 m}Aêj ba aiyaņ thêlô, môlô ma avômalô takatu ba Wapômbêj bôk halam yôv ek nô mô imbiņ yani ê mô malak leņ ba intu môlô ma mathej. Ma môlô lemimimbi Yisu atu ba Wapômbêj hêv hatôm alalôaniņ aposel lôk anyô bêj habôk da, ôpatu ba alalô anaņ iniņ êvhaviņ bêj hathak. ^{2 n}Yani ma anyô ku anôj ba hadum ku takatu ba êv hadêj yani ek indum êtôm atu ba Mose bôk hadum ku hathak Wapômbêj anêj avômalô. ³⁻⁴Unyak atu ba anyô halav. Ma anyô ma bêj ek unyak êj. Ma Wapômbêj da hapesaņ nômkama sapêj. Aêj ba Wapômbêj ma bêj ek nômkama sapêj. Ma Yisu êntêk intu bêj ek Mose aêj iyom. ^{5 o}Mose thai lôk Yisu ma nê ku anôj. Ma Mose ma hatôm anyô ku ba hayabiņ Wapômbêj anêj avômalô ba hanaņ anêj abô atu ba tem imbitak embenj yam. ⁶Ma doņtom Yisu êntêk intu nakaduņ ba hayabiņ Wapômbêj anêj avômalô hatôm unyak alaņ. Aêj ba alalô nabalonņ iniņ aêvhaviņ loņ lôklokwaņ. Ma alalô namiņ êtôm anyô nê ba nanê m maleņij, êj ma tem nambitak êtôm Wapômbêj anêj avômalô.

Abô lôklokwaņ hathak nê takatu ba miņ êvhaviņ ami

^{7 p}Ba intu Lovak Mathej hanaņ,

“Lêk êntêk holaņô Wapômbêj abôlêk,

^{8 q}ma miņ ôpôlik êtôm

¹ 2:14-15 ¹Jon 3:8; ALK 12:10 ^m 3:1-2 Hib 4:14; 7:26 ⁿ 3:2 Nam 12:7; Hib 3:5

^o 3:5 Hib 3:2; Nam 12:7; Lo 18:15-19 ^p 3:7-11 Sng 95:7-11 ^q 3:8 Kis 17:7; Nam 20:2-5

- sêbôk ba libumi êmô loŋ thiliv ba êvôliŋ dômiŋ ek yani
 ma elaj mathalalen
 9 lôk ethaŋ yani aleba hanaŋ nena,
 ‘Sondabêŋ 40 ma bôk yahadum ku lomaloma ba thêlô êyê yôv.
 10 Ba intu yalenmaniŋ hathak thêlô ŋê bôlôn yaŋ sêbôk atu.
 Ba yahanaŋ, “Thêlô kapôlôn hi mayaliv wak nômbêŋ intu sapêŋ
 ba miŋ eyala yenaŋ loŋôndê ami.”
 11 Êŋ ma yalenmaniŋ ba yahavak balabuŋ nena,
 “Thêlô miŋ hatôm nimitak nêyô yenaŋ bamtu ami.” ’ ’

Kapya Yeŋ 95:7-11

- 12 Aiyaŋ thêlô, ôŋgô katô. Môlô miŋ nobaloŋ kambom loŋ ba notak
 unim ôêvhaviŋ ba nômbôliŋ dômim êndêŋ Wapômbêŋ lôkmala ami.
 13 Lovak Matheŋ bôk hanaŋ yôv nena “lêk êntêk”. Ma lêk êntêk ma lêk
 êntêk êŋ ba wak êŋ miŋ bôk hale ba hi ami denaŋ. Ba intu môlô nôsôam
 ba noya wak nômbêŋ intu ek kambom miŋ esau môlô ek lemimôndôn
 kôtôn ami. 14 Ma alalô nabalôŋ alalôaniŋ aêvhaviŋ môn loŋ endeba pik lo
 leŋ anêŋ daŋ, êŋ ma tem injik thô nena alalô abitak Kilisi anêŋ avômalô.
 15 Lêk yahanaŋ Lovak Matheŋ anêŋ abô atu,
 “Lêk êntêk holaŋô Wapômbêŋ abôlêk,
 ma miŋ ôpôlik êtôm sêbôk ba libumi êvôliŋ dômiŋ ek yani ami.”

Kapya Yeŋ 95:7-8

- 16 ‘Ŋê alêla takatu ba bôk elañô ba êvôliŋ dômiŋ? Ŋê takatu ba Mose
 hawa i vê hêk Ijip! 17 ‘Ŋê alêla takatu ba Wapômbêŋ lamaniŋ ek i hatôm
 sondabêŋ 40? Ŋê takatu ba idum kambom ba iniŋ kupik hêv yak hêk
 loŋ thiliv! 18 Ŋê alêla takatu ba Wapômbêŋ havak balabuŋ ek thêlô miŋ
 nimitak nêyô anêŋ bamtu ami? Ŋê takatu ba miŋ elañô abô ami! 19 Ba
 intu alalô ayê nena ŋê takêŋ ma thêlôniŋ êvhaviŋ mi. Êŋ ma miŋ hatôm
 nêyô Wapômbêŋ anêŋ bamtu ami.

Wapômbêŋ anêŋ bamtu

- 4** 1 Wapômbêŋ bôk habutiŋ abô ek avômalô nimitak nêyô anêŋ bamtu
 kapô ba ini. Ma miŋ bôk hapole vê ami. Aêŋ ba alalô nayabiŋ i ek
 Wapômbêŋ miŋ ênjê nena alalô te intu hamiŋ yaiŋ ami. 2 Ma avômalô
 doho bôk enaŋ Wapômbêŋ anêŋ Abô Mavi hadêŋ alalô hatôm atu ba bôk
 enaŋ hadêŋ avômalô bôsêbôk. Ma doŋtom thêlô miŋ êvhaviŋ ami. Ba
 intu abô takatu ba thêlô elañô ma miŋ hêv thêlô sa ami. 3-4 Wapômbêŋ
 hapesaŋ pik lo leŋ aleba anêŋ daŋ ma hawa lovak aleba lêk êntêk. Ma
 hêk Wapômbêŋ anêŋ kapy a bute ma hanaŋ hathak wak te baheŋvi ba
 lahavuju nena,

† 3:11 Nam 14:21-23 † 3:15 Hib 3:7-8 † 3:16 Nam 14:1-35 † 3:17 1Ko 10:10

‡ 4:3-4 Hib 3:11

“Wak te baheŋvi ba lahavuŋu êŋ ma Wapômbêŋ hawa lovak hathak anêŋ ku takatu ba hadum.”

Môŋ Anôŋ 2:2

Ba alalô takatu ba aêvhaviŋ lêk ayô bamtu êŋ haviŋ hatôm Wapômbêŋ bôk hanaŋ yôv nena,

“Yaleŋmaniŋ ba yahavak balabuŋ nena,

“Thêlô miŋ hatôm nimbitak nêyô yenaŋ bamtu ami.”

Kapya Yeŋ 95:11

⁵Avanôŋ! Wapômbêŋ bôk hanaŋ abô atu yôv nena,

“Thêlô miŋ hatôm nimbitak nêyô yenaŋ bamtu ami.”

⁶Avômalô takêŋ bôk elarô Abô Mavi ma doŋtom miŋ esopa ami. Ba intu miŋ bôk ibitak êyô bamtu êŋ ami. Ma doŋtom avômalô doho tem nimbitak nêyô loŋ lovak êŋ. ⁷Aêŋ ba Wapômbêŋ hatak wak yaŋ ba halam nena “Lêk êntêk”. Josua bôk hama bô ma Wapômbêŋ hêv abô hadêŋ Devit ba hanaŋ,

“Lêk Êntêk holaŋô Wapômbêŋ abôlêk,
ma miŋ ôpôlik ami.”

Kapya Yeŋ 95:7-8

⁸Josua miŋ bôk hêv lovak hadêŋ avômalô takêŋ ami ba intu

Wapômbêŋ hanaŋ hathak wak yaŋ ek nêv lovak êndêŋ alalô. ⁹Aêŋ ba sonda leŋiŋmavi lêk hayô yôv ek Wapômbêŋ anêŋ avômalô nêv anêŋ bamtu. ¹⁰Ma opalê atu ba habitak hayô Wapômbêŋ anêŋ bamtu êŋ ma yani hawa lovak hathak anêŋ ku hatôm atu ba Wapômbêŋ hadum aêŋ iyom. ¹¹Aêŋ ba alalô mathalaleŋ ek nambitak nayô bamtu êŋ ek miŋ anyôla esopa limi iniŋ veŋiŋgwam leŋôndôŋ kôtôŋ ba nêvêv yak ami.

¹²Wapômbêŋ anêŋ abô ma lôkmala ba lôklokwaŋ bomaŋ. Ba anêŋ ma, ma ma bomaŋ hamôŋ ek biŋ vovak atu ba ma hêk luvi ek edabêŋ dahô lôk lôkmala ma lokwaŋ lôk tabilôk kisi. Ma hatitiŋ anêv auk lôk kapôlôm ba hayala katô anôŋ. ¹³Nômlate hamô pik êntêk êŋ miŋ hatôm imbuŋ i êŋjêk Wapômbêŋ ma ami. Nôm takatu ba havuŋ i, lôkthô tem nimbitak yaŋ ba nimiŋ oyaŋ ek nindum abô esak yani.

Yisu ma anyô bêŋ habôk da

¹⁴Alalôaniŋ anyô bêŋ habôk da bôk hathak ba hi malak leŋ. Yani êŋ intu Yisu, Wapômbêŋ anêŋ namalô. Ba intu êvhaviŋ atu ba alalô anaŋ bêŋ ma nabalôŋ loŋ lôklokwaŋ. ¹⁵Alalôaniŋ anyô bêŋ habôk da bôk êlôk la lôbôlôŋ ek indum kambom lomaloma hatôm êntêk ba alalô. Yani ma kambom mi. Ma doŋtom lahiki hathak alalôaniŋ kambom. ¹⁶Ba intu alalô ana bidoŋ ek Wapômbêŋ ma miŋ nakô ami. Ma awa malaiŋ ma tem nêv kapô ek alalô ba napôm wapôm atu ba hêv ek nêv alalô sa.

5 ¹Sêbôk aleba lêk ma Wapômbêŋ da hathak halam anyô pik te ek imbitak anyô bêŋ habôk da. Hatak yani ek imiŋ malêvôŋ ek

^w 4:5 Sng 95:11 ^x 4:8 Lo 31:7; Jos 22:4 ^y 4:10 Hib 4:4 ^z 4:12 Ep 6:17; ALK 1:16; 19:13-15 ^a 4:14 Hib 3:1; 10:23 ^b 4:16 Hib 10:19

avômalô pik lôk Wapômbêj. Ba intu habôk avômalô iniņ da êv leņijmavi hadêj Wapômbêj lôk da êv iniņ kambom vê. ²Thêlô ma nê pik ba eyala nena alalô sapêj ma hatôm doņtom iyom ba vau hakalabu alalô siņ. Aêj ba intu thêlô leņijhiki hathak alalô atu ba auk mi lôk averj mayaliv. ³Yanida ma anyô hadum kambom hatôm alalô sapêj. Ba intu yani hathak habôk da ek yanida anêj kambom lôk habôk da hathak avômalô lôkthô iniņ kambom.

⁴Ma anyô te miņ hawa ku lôk athêj êj hatôm yanida anêj lahaviņ ami. Mi. Wapômbêj da endam êtôm atu ba halam Alon am. ⁵Ma Kilisi aêj iyom. Yani miņ hawa athêj anyô bêj habôk da hathak yanida anêj lahaviņ ami. Mi. Wapômbêj hanaņ hadêj yani nena,

“O ma yenaņ okna,

lêk êntêk ma yahabitaķ lemambô.”

Kapya Yej 2:7

⁶Ma hanaņ hêk buyaņ aêntêk,

“O ma anyô ômbôk da êtôm wak nômbêj intu sapêj êtôm Melkisedek.”

Kapya Yej 110:4

⁷Yisu hamô pik ma hateņ meķ hadêj Wapômbêj atu ba hatôm enja yani vê ênjêk ŋama ba hanaņ hik ôpêj liņ lôklala lôk mathôk bêj. Yani hamô Wapômbêj vibij ba intu halajaņ anêj abô. ⁸Ondaņô! Yani ma Wapômbêj nakaduņ. Ma doņtom hawa vovaņ ek êndôj yani ek esopa lambô. ⁹Ôpêj hadôj yani ba hadum anêj ku aleba hayô uņlôv ba intu hadum ba avômalô takatu ba esopa yani ewa bulubiņ. ¹⁰Ma Wapômbêj halam yani ek imbitak êtôm anyô bêj habôk da êtôm Melkisedek.

Miņ notak unim ôêvhaviņ ami

¹¹Abô bêj anôj hêk ek nanaņ. Ma doņtom môlô lêk vau ba unim auk ma thôņôthôj. Aêj ba malaiņ ek nanaņ abô êj anêj ôdôj bêj. ¹²Môlô bôk oyalôv yôv ma doņtom miņ ubitaķ kêdôjwaga ami denaņ! Ba anyô yaņ êlêm ek êndôj môlô esak loņbô êtôm nê daluk esak Wapômbêj anêj abô. Môlô unum sum denaņ ba miņ hatôm oņgwaņ nôm atu ba thektheķ ami. ¹³Ôpatu ba hanum sum denaņ, ôpêj hatôm amena ba hathôj nôm thêthôj paliņ. ¹⁴Ma doņtom nôm thektheķ êj ma avômalô bêj iniņ nôm. Wak nômbêj intu ma thêlôda nêndôj i ek neyala mavi lo kambom.

6 ¹⁻²Abô takêntêk hathak nênemimbiņ ma avômena iniņ auk ba môlô bôk oyala auk takêj yôv. Yahanaņ hathak nede kapôlôņij liliņ ek nôm takatu ba injik alalô vônô, nisik ŋaņ, lôk netak baheņ êyô ênjêk avômalô, ma nê ŋama tem nimbiyô lôk waklavôj nedaņô abô. Alalô natak auk avômena takêntêk ma naja avômalô bêj iniņ auk. ³Ma Wapômbêj hêv alalô sa ek nambitaķ avômalô bêj, êj ma tem nambitaķ aêj.

° 5:3 Wkp 9:7; 16:6 d 5:4 Kis 28:1 ° 5:6 Hib 6:20; 7:1 f 5:7 Mat 26:36-46

° 5:8 Plp 2:6-8 h 5:12 1Ko 3:1-3

4-6ⁱ Ba nê takatu ba bôk êyê deda lôk eyaŋ nôm mavi anêŋ malak leŋ ma ewa Lovak Matherŋ lôk ewa Wapômbêŋ anêŋ Abô Mavi lôk lôklokwaŋ atu ba tem êlêm êndêŋ waklavôŋ êŋ, thêlô êŋ te hawa nôm takêŋ lôkthô vêm ma hatak anêŋ hêvhaviŋ. Alikakna! Ôpêŋ habuliŋ yanida ba hamiŋ piklêvôŋ ma hanaŋ abôma hathak Yisu ek nijik yani vônô esak a esak loŋbô. Ba intu miŋ hatôm êmbôv yani ek ende kapô liliŋ esak loŋbô ami. Mi anôŋ!

7^j Ma pik takatu ba ôthôm hik halôk anêŋ nôm lôk ya ma halumbak mavi ek nê takatu ba idum ku êŋ, pik êŋ tem enja Wapômbêŋ anêŋ mek mavi. 8^k Ma doŋtom pik atu ba kapangik lôk sôkôsôk ibitak ma tem miŋ nêma avômalô sa ami. Ma pik êŋ ma Wapômbêŋ tem esaŋ ba embeŋ yam ma tem êmbôk esak atum.

9^l Aiyaŋ thêlô, yêlô athaŋ môlô. Ma doŋtom yêlô ayala nena nôm mavi lomaloma tem êpôm môlô. Avanôŋ! Tem noja nôm yaŋ atu ba mavi anôŋ, êŋ ma bulubiŋ. 10^k Ma môlô bôk ôêv anêŋ avômalô matherŋ sa ba ênték udum aêŋ ômô. Êŋ ma hik thô nena môlô lemimhaviŋ yani. Wapômbêŋ ma thêthôŋ ba tem miŋ lapaliŋ môlônim ku takêŋ ami. 11^m Ma yêlô leŋiŋhaviŋ môlô nundum ku lôklokwaŋ aêŋ endeba anêŋ daŋ ek lôkmala atu ba ôêv malemim êŋ ma tem noja. 12ⁿ Miŋ nôŋgwêk vau ami. Malemkilik esak avômalô vi atu ba êvhaviŋ ba imiŋ lôklokwaŋ. Thêlô tem neja nômkama takatu ba Wapômbêŋ habutiŋ abô hathak.

Abô atu ba havak ma miŋ hatôm epole vê ami

13° Ma Wapômbêŋ halam anêŋ athêŋ ba habutiŋ abô haviŋ Ablaham. Athêŋ la miŋ bêŋ ek yani ami. Aêŋ ba intu havak abô hathak 14^p ba hanaŋ, "Avanôŋ! Tem yanêm mek mavi êndêŋ o ek anêm libumi nimbital bêŋ anôŋ." *Môŋ Anôŋ 22:17*

15^q Ablaham hayabiŋ ba hamô maliŋyaô sawa daim vêm ka miŋ hapôm anêŋ abô atu ba habutiŋ anêŋ anôŋ.

16^r Anyô te havak abô hathak anyô yaŋ atu ba anêŋ athêŋ bêŋ ek yani ma injik abô êŋ loŋ lôklokwaŋ. Ma miŋ anyôla imbulav nena abô êŋ ma abôyaŋ ami. 17^s Wapômbêŋ bôk habutiŋ abô haviŋ anêŋ avômalô yôv. Ma lahaviŋ thêlô neyala katô nena tem miŋ injik anêŋ auk liliŋ ami. Ba intu havak abô ek injik abô êŋ anêŋ anôŋ thô. 18^t Ma bôk havak abô ba habutiŋ yôv ba tem miŋ enaŋ abôyaŋ ami. Ma nôm ju êŋ havatho alalô loŋ ba hik thô nena tem miŋ injik anêŋ auk liliŋ lôk epole abô êŋ vê ami ek alalô takatu ba alaŋviŋ hadêŋ yani ek naja bulubiŋ ma tem naja nôm takatu ba aêv maleŋiŋ hathak. 19^u Alalôaniŋ bulubiŋ êŋ hatôm yeŋ anêŋ aŋga ek alalô dahôlôŋ imiŋ lôklokwaŋ ba miŋ hatôm endowaliŋ ami. Ma

ⁱ 6:4-6 Mat 10:22; 12:31; Hib 10:26-27; 1Jon 5:16 ^j 6:8 Stt 3:17-18; Mat 13:7,22

^k 6:10 Hib 10:32-34 ^l 6:18 Nam 23:19 ^m 6:19-20 Wkp 16:2-3

bulubij êṅ iyom intu habitak hayô loṅ matheṅ atu ba sôp hamiṅ loṅ siṅ.
 20 Yisu intu ba hamôṅ ek alalô ba habitak hayô unyak kapô êṅ ba hi ek
 nêṃ alalô sa. Yani lêk habitak hatôm anyô bêṅ habôk da wak nômbêṅ
 intu sapêṅ hatôm Melkisedek.

Melkisedek ma bêṅ ek ṅê Livai

7 ¹ Melkisedek êṅ ma Selem iniṅ kiṅ ma Wapômbêṅ Lôkmaṅgiṅ anêṅ
 anyô habôk da. Ablaham hik vovak hadêṅ kiṅ doho ba hamô i lu ma
 havôhi. Ma Melkisedek hapôm ba hêv mek hadêṅ yani. ² Ablaham hawa
 nômkama vovak ba habi sam hi ôdôn laumiṅ ba hêv ôdôn te hadêṅ yani.
 Yani anêṅ athêṅ anêṅ ôdôn nena “Anyô Thêthôn”. Anêṅ athêṅ yaṅ nena
 “Selem iniṅ Kiṅ” ba anêṅ ôdôn nena “Kiṅ Yôhok”. ³ Yani anêṅ lambô
 lo talêbô mi ma miṅ ekatuṅ anêṅ limi ami. Miṅ eyala anêṅ waklavôn
 evathu lôk hama ami. Yani hatôm Wapômbêṅ nakaduṅ atu ba habôk da
 wak nômbêṅ intu sapêṅ.

⁴ Odaṅô! Melkisedek êṅ ma anyô lôk athêṅ bêṅ. Ablaham ma avômalô
 Israel iniṅ lim, anyô lôk athêṅ bêṅ aêṅ iyom. Ma havak nômkama
 takatu ba hik vovak ba hawa vose hi ôdôn laumiṅ ba hêv ôdôn te hadêṅ
 Melkisedek. ⁵ Ma abô balabuṅ hanaṅ nena avômalô Israel nêṅem iniṅ
 nômkama takatu ba evak vose hi ôdôn laumiṅ ba nêṅem ôdôn te êndêṅ
 ṅê êbôk da. ṅê êbôk da takêṅ ma Livai anêṅ limi. Thêlô lôkthô ma
 avômalô Israel ba ṅê lôk iviyaṅ. Thêlô ma Ablaham anêṅ limi. ⁶ Yani ma
 miṅ Livai anêṅ thalaleṅ te ami. Ma doṅtom hawa nômkama ôdôn laumiṅ
 takatu te ba hêv mek hadêṅ Ablaham atu ba Wapômbêṅ habutiṅ abô
 haviṅ yani. ⁷ Alalô lôkthô ayala nena anyô lôk athêṅ bêṅ hêv mek hadêṅ
 anyô lôk athêṅ yaô. ⁸ ṅê ôdôn ju atu ba ewa nômkama ôdôn laumiṅ anêṅ
 ôdôn te. ṅê êbôk da takêṅ ma ôdôn yaṅ êlêṃ anêṅ Livai anêṅ ba bôk
 ema. Ma yaṅ ma Melkisedek ba Wapômbêṅ anêṅ abô hanaṅ nena yani
 miṅ hama ami. ⁹⁻¹⁰ Auk yaṅ ma aêntêk. Yani hapôm Ablaham ma hayê
 nena Livai hamiṅ Ablaham kapô denaṅ. Ba intu Ablaham lo Livai êṅ ewa
 nôṃ ôdôn ali êṅ ba êv hadêṅ yani. Aêṅ ba ôpatu ba hathak hawa nôṃ
 ôdôn êṅ, lêk yani hêv hadêṅ anyô yaṅ.

Da lukmuk anêṅ lôklokwaṅ ma bêṅ ek da bô

¹¹ Wapômbêṅ hêv abô balabuṅ hadêṅ avômalô. Ma hanaṅ hadêṅ Livai
 anêṅ thalaleṅ nena thêlô nimitak ṅê êbôk da. Ma doṅtom thêlô miṅ
 idum Wapômbêṅ anêṅ ku ba êyô anêṅ uṅlôn ami. Aêṅ ba Wapômbêṅ
 hêv anyô habôk da lukmuk. Anyô lukmuk atu ba habôk da ma hatôm
 Melkisedek. Yani miṅ hatôm Alon lôk ṅê Livai ami. ¹² Ma ôpatu ba habôk
 da lukmuk ma yaṅda ek ṅê êbôk da vi. Ba intu abô balabuṅ lukmuk

ª 7:1-2 Stt 14:17-20 ° 7:5 Nam 18:21

habitak. ¹³Abô balabuŋ hanaŋ nena nê êbôk da takêŋ ibitak anêŋ ôdôn te iyom iniŋ thalaleŋ. Ma anyô habôk da lukmuk êntêk ma miŋ habitak anêŋ nê êbôk da bô takatu iniŋ thalaleŋ te ami. Mi. Ôpêŋ anêŋ thalaleŋ miŋ ethak idum ku êmô loŋ êbôk da êŋ ami. ^{14p}Alalô lôkthô ayala nena alalôaniŋ Anyô Bêŋ ma habitak anêŋ Juda anêŋ thalaleŋ. Ma Mose bôk hanaŋ nena Livai anêŋ thalaleŋ ma tem nimbital nê êbôk da ma Juda ma mi. ^{15-17q}Avanôn! Alalô ayê katô nena anyô êntêk êŋ habôk da ma yaŋda. Wapômbêŋ hanaŋ,

“O ma anyô hóbôk da hatôm wak nômbêŋ intu sapêŋ hatôm

Melkisedek.”

Kapya Yeŋ 110:4

Ôpêŋ habôk da hatôm Melkisedek ma doŋtom miŋ habitak anêŋ nê êbôk da iniŋ thalaleŋ hatôm abô balabuŋ hanaŋ ami. Mi. Anêŋ lôklokwan ma bêŋ ba anyôla miŋ hatôm imbuliŋ yani ami. Aêŋ ba ôpêŋ ma anyô lukmuk ek habôk da.

^{18-19r}Abô balabuŋ môŋ ma anêŋ lôkliŋyak mi ba miŋ hatôm injik ku anêŋ daŋ siŋ ami. Ba intu Wapômbêŋ hêv abô balabuŋ êŋ vê. Ma hêv nôm mavi anôn yaŋ ba hawa balabuŋ bô êŋ anêŋ loŋ. Ma alalô aêv maleŋiŋ hadêŋ nôm lukmuk êŋ ek ana bidon ek Wapômbêŋ.

²⁰Ma Wapômbêŋ hêv ku nêmbôk da hadêŋ Livai anêŋ thalaleŋ. Ma doŋtom havak abô hathak anyô yaŋ. ^{21s}Avanôn! Wapômbêŋ havak abô haviŋ ôpêŋ ek imbitak anyô habôk da ba hanaŋ,

“Anyô Bêŋ bôk havak abô ma miŋ hatôm injik anêŋ auk liliŋ ami,

“O ma anyô hóbôk da wak nômbêŋ intu sapêŋ.” *Kapya Yeŋ 110:4*

²²‘Ba intu Yisu ma hatôm Wapômbêŋ anêŋ tabô lukmuk atu ba mavi anôn ba hamôn ek tabô bô.

²³Sêbôk ma nê êbôk da ema ma yaŋ habitak hawa loŋ ek indum ku ba intu nê êbôk da bêŋ anôn. ^{24-25u}‘Ma doŋtom Yisu hamô hatôm wak nômbêŋ intu sapêŋ ek enaŋ injik Wapômbêŋ liŋ ek nê avômalô sa ba hik ku anêŋ daŋ siŋ. Aêŋ ba hêv bulubiŋ hadêŋ avômalô takatu ba êvhaviŋ yani ek ini êndêŋ Wapômbêŋ. Ma anêŋ ku êmbôk da intu anêŋ daŋ mi.

²⁶Avanôn. Anyô bêŋ habôk da atu tem nê alalô sa. Yani ma mathen ma kambom lo lelaik mi ma hamô seka ek nê kambom lôk hamô vuliŋ anôn ek nômkama nômbêŋ intu sapêŋ. ^{27v}Yisu hêv i hatôm da ek nê kambom vê. Da êŋ ma da lôkthô anêŋ daŋ. Ijê bêŋ êbôk da vi ma wak nômbêŋ intu ma êbôk da ek nê thêlôda iniŋ kambom vê vêm ka nêmbôk avômalô iniŋ da nê nê iniŋ kambom vê ember yaŋ. Ma Yisu êŋ ma miŋ hatôm nê êbôk da takêŋ ami. ²⁸Abô balabuŋ halam nê volon

p 7:14 Ais 11:1; Mat 2:6; ALK 5:5 q 7:15-17 Hib 5:6 r 7:18-19 Lom 3:30; 7:7-8;

8:3; Gal 3:21; Hib 10:1 s 7:21 Hib 5:6 t 7:22 Hib 8:6; 12:24 u 7:24-25 Lom 8:34

v 7:27 Hib 5:3

ek nimbitak nê bêtj êbôk da. Ma doŋtom abô atu ba havak havenj yam ma halam nakaduŋ ba hadum ku êŋ aleba hayô uŋlôv ek êmô êtôm wak nômbêtj intu sapêtj.

Yisu ma tabô lukmuk

8 ¹Abô takatu ba lêk yêlô anaŋ yôv anêtj ôdôŋ ma aêntêk. Alalôaniŋ anyô bêtj habôk da te hamô. Yani bôk hamô Wapômbêtj Lôkmaŋgiŋ anêtj loŋ yôv hamô baŋ vianôŋ anêtj malak leŋ. ²Yani hadum ku hamô unyak matheŋ, êŋ ma malak yeŋ anôŋ atu ba Anyô Bêtj da halav ma miŋ anyô elav ami.

³Anyô bêtj habôk da tomtom ma elam thêlô ek nênem da leŋiŋmavi lôk da atu ba ik alim ba êbôk. Ba intu yani hadum aêŋ iyom. ⁴Ijê êbôk da êmô pik ma êbôk hatôm balabuŋ hanaŋ. Ma Yisu êntêk atu ba hamô pik ma habitak anêtj nê ôdôŋ yaŋda ba intu miŋ hatôm indum ku êmbôk da êŋ ami. ⁵*Ma nê êbôk da takêtj idum iniŋ ku êmô malak yeŋ. Ma unyak êŋ hik malak leŋ anêtj dahô thô. Ba intu Mose halav malak yeŋ ma Anyô Bêtj hanaŋ abô lôkliŋyak hadêtj yani nena, “Ondav katô. Opeŋ nômkaŋma lôkthô êtôm dahô atu ba yahik thô hadêtj o halôk dumlolê.” ⁶*Ma doŋtom hêv ku hadêtj Yisu ek imbitak tabô lukmuk ba hamô vuliŋ ek nê êbôk da iniŋ ku. Ma havak tabô lukmuk êŋ ba anêtj abô hamô vuliŋ ek tabô bô. Aêŋ ba tabô bô anêtj lôklokwaŋ yaôna lôk ek tabô lukmuk ma Yisu êŋ anêtj ku anêtj lôklokwaŋ ma hamôŋ ek nê êbôk da iniŋ ku.

Tabô lukmuk ma bêtj ek tabô bô

⁷Abô tabô bô anêtj kambom mi, êŋ ma tem Wapômbêtj nêŋ tabô lukmuk ami. ⁸Ma Wapômbêtj hapôm kambom hêk tabô bô ba intu hanaŋ, “Anyô Bêtj hanaŋ, ‘Wak te tem êlêm ek yambak tabô lukmuk imbiŋ avômalô Israeŋ lo Juda.’”

⁹Sêbôk ma yahavak tabô haviŋ thêlôniŋ limi
ma yahavalôŋ thêlô baheniŋ ba yahadadi thêlô vê hêk Ijip.
Thêlô miŋ êwê yenaŋ abô tabô vibiŋ ami ba yahavôliŋ yadômiŋ
hadêtj thêlô.
Aêŋ ba intu tabô lukmuk êntêk ma tem miŋ êtôm tabô bô ami.
Ya Anyô Bêtj yahanaŋ aêŋ.

¹⁰Wak êŋ ma tem yambak tabô imbiŋ avômalô Israeŋ aêntêk.
Tem yato yenaŋ abô balabuŋ ênjêk thêlôniŋ auk
lôk yato ênjêk thêlô kapôlôŋiŋ.
Ma tem yambitak thêlôniŋ Wapômbêtj

* 8:5 Kis 25:40; Kol 2:17; Hib 9:23 * 8:6 Hib 7:22 † 8:8 Israeŋ lo Juda thai ma ôdôŋ te iyom. Ma doŋtom evak i vose hi ôdôŋ ju ba intu elam nena “Israeŋ lo Juda”.

ma thêlô tem nimbatak yenaŋ avômalô.

Ya Anyô Bêŋ yahanaŋ aêŋ.

11-12 Yahêv thêlônîŋ kambom vê

ma tem miŋ yalenjimbî thêlônîŋ kambom esak loŋbô ami.

Aêŋ ba ku mi ek anyô yaŋ êndôŋ yaŋ mena iviyaŋ la ba enaŋ,

“Oyala Anyô Bêŋ”

ek malê nena lôkthô tem neyala ya, ŋê athêŋ mi lôk ŋê athêŋ bêŋ.’ ”

Jelemaia 31:31-34

¹³Wapômbêŋ halam abô tabô êntêk êŋ nena “lukmuk”. Aêŋ ba tabô bô lêk pulusikna ba mi. Ma nôm atu ba lêk hayalôv ba hatak anêŋ lôklijyak, nôm êŋ tem nêŋ yak ba ni.

Malak yeŋ atu ba hamô pik

9 ¹Tabô bô atu lôk anêŋ abô majaŋ hathak nêŋem yeŋ lôk anêŋ unyak mathêŋ bôk hamô pik êntêk yôv. ²Ma elav malak yeŋ te. Anêŋ kapô môŋ ma êdô atum lam lôk balê polom mathêŋ hamô. Loŋ êŋ ma elam nena Loŋ Mathêŋ. ³Ma kapô yaŋ atu ba sôp hayaŋ kisi ma elam nena Loŋ Mathêŋ Anôŋ Biŋ. ⁴Ma kapô mathêŋ anôŋ êŋ ma alapa êmbôk kamuŋ ôv mavi lôk alapa evak tabô atu ba ik siŋ hathak gol êdô hamô loŋ êŋ. Ma alapa tabô êŋ anêŋ kapô ma êdô tase gol atu ba mana hamô kapô lôk Alon anêŋ kôm atu ba havuak ma valu abô tabô. ⁵Alapa anêŋ vôv ma aŋela ju imiŋ ba Wapômbêŋ anêŋ deda lôkmaŋŋiŋ habi hayô hêk i. Ma anêŋ ŋgabôm ma loŋ thalaleŋ hamô ek nêŋ avômalô iniŋ kambom vuli. Wakma lêk mi ba miŋ hatôm yanaŋ limamôk ami.

⁶Nôm kama sapêŋ lêk hapesaŋ i yôv, ma ŋê êbôk da ibitak êyô unyak kapô mathêŋ ek nindum iniŋ ku wak nômbêŋ intu sapêŋ. ⁷Ma Loŋ Mathêŋ Anôŋ Biŋ êŋ ma sonda bêŋ tomtom anêŋ wak te iyom ma anyô bêŋ habôk da hawa alim thalaleŋ ba hi hayô ma hêv da êŋ ek nêŋ avômalô takatu ba idum kambom ba leŋŋpaliŋ lôk yanida anêŋ kambom vê. Ma thalaleŋ mi ma ku êŋ mi. ⁸Ma Lovak Mathêŋ hadôŋ alalô nena kapô mathêŋ êŋ êntêk hamô denaŋ ba avômalô miŋ hatôm nimbatak nêyô Loŋ Mathêŋ Anôŋ Biŋ êŋ ba ini ami. ⁹Êntêk ma abô dahô ek êdôŋ avômalô bôlôŋ êntêk. ŋê êbôk da ethak êv da lôk nômkama leŋŋmavi. Ma da takêŋ miŋ hêv alalô thêvô hathak kambom takatu ba adum ami. ¹⁰Da takêntêk ma nôm leŋŋkupiŋ iyom, eyaŋ nôm mena inum ŋaŋ mena ithik i ek nêŋ lelaik vê. Ma doŋtom loŋôndê lukmuk tem êlêŋ ek êsô loŋôndê bô êŋ pôŋêŋ.

Kilisi anêŋ thalaleŋ hatôm da

¹¹Ma doŋtom Kilisi halêŋ ba hadum anyô bêŋ habôk da anêŋ ku ba hadum nôŋ mavi habitak. Yani habitak hayô malak yeŋ atu ba

^z 9:1-2 Kis 25:23-26:30 ^a 9:3 Kis 26:31-33 ^b 9:4 Kis 16:33; 25:10-16; 30:1-6;

Nam 17:8-11; Lo 10:3-5 ^c 9:5 Kis 25:18-22 ^d 9:6 Nam 18:2-6 ^e 9:7 Wkp 16:2-34

^f 9:9 Hib 10:1-2

thêthôn̄ anôn̄ ba hamô vuliŋ ek malak yeŋ takatu ba hamô pik êntêk lôkthô. Unyak êŋ miŋ nê pik elav lôk miŋ nôm pik ami. ¹²Yani miŋ hawa bokmeme lôk bokmaŋkao nakaduŋ iniŋ thalaleŋ ba habitak hayô Loŋ Matherŋ Anôn̄ Biŋ êŋ ami. Mi anôn̄. Yanida hawa anêŋ thalaleŋ ba habitak hayô Loŋ Matherŋ Anôn̄ Biŋ êŋ bôlôn̄ doŋtom iyom ek epole kambom takatu ba havalon̄ alalô loŋ vê ek miŋ embalon̄ alalô loŋ esak loŋbô wak nômbêŋ intu ami. ¹³Ma ewa bokmeme lôk bokmaŋkao malô iniŋ thalaleŋ ma bokmaŋkao tiŋ atu ba êbôk ba kabukla ma epaliv hayô hamô nê lôŋgôlôn̄ ek nimbitak matherŋ ek nêôm mabuŋ anôn̄. Ma doŋtom nôm êŋ ma hapesaŋ avômalô leŋviŋkupik iyom ek nênem yeŋ. ¹⁴Ma Kilisi anêŋ thalaleŋ ma hamôn̄ ek alim iniŋ thalaleŋ ba hik ku êŋ anêŋ daŋ siŋ. Lovak Matherŋ atu ba hamô hatôm wak nômbêŋ intu sapêŋ havatho yani loŋ ba intu hêv ida hatôm da atu ba kambom mi ek Wapômbêŋ. Yani havôkwiŋ alalôaniŋ kapôlôn̄iŋ ma hawa nôm takatu ba tem injik alalô vônô vê ek alalô nanêŋ yeŋ êndêŋ Wapômbêŋ atu ba hamô lôkmala.

Thalaleŋ havatho tabô lukmuk loŋ

¹⁵Tabô bô bôk hayabiŋ avômalô takatu ba idum kambom ma Kilisi hama ek hapole thêlôn̄iŋ kambom takêŋ vê. Aêŋ ba yani hatôm alalôaniŋ anyô môlô atu ba havak tabô lukmuk ek avômalô pik takatu ba Wapômbêŋ halam ma tem neja lôkmala atu ba tem nêôm êtôm wak nômbêŋ intu sapêŋ êtôm atu ba Wapômbêŋ bôk havak abô hathak. ¹⁶Avômalô ethak ik alim ek hik thô nena thêlô evak tabô ek miŋ nema ami. ¹⁷Alim hama êŋ ma tabô hamiŋ lôklokwaŋ. Ma alim hama ami, êŋ ma tabô êŋ anêŋ lôklokwaŋ mi. ¹⁸Aêŋ ba thalaleŋ haŋgasô ek nêôm lôklokwaŋ ek embatho tabô lukmuk lôk tabô bô loŋ. ¹⁹Mose hasam abô balabuŋ lôkthô hadêŋ avômalô vêŋ ma hawa bokmaŋkao map iniŋ thalaleŋ haviŋ ŋaŋ lôk boksipsip kasa anêŋ vuluk haviŋ alokwaŋ isop thaŋaŋ ma hasoŋ halôk thalaleŋ ma hapaliv hathak kapya tabô lôk avômalô. ²⁰Ma hanaŋ, “Wapômbêŋ havak tabô ba thalaleŋ êŋ hêv lôklokwaŋ ba hanaŋ nena nosopa.” ²¹Ma Mose hapaliv alim thalaleŋ hayô hamô malak yeŋ lôk anêŋ nômkama êv yeŋ sapêŋ. ²²Ma abô balabuŋ hanaŋ nena thalaleŋ tem isik nômkama sapêŋ ba nimbitak mabuŋ. Ma thalaleŋ mi, ma miŋ hatôm nênem kambom vê ami.

Kilisi hêv da bôlôn̄ te iyom

²³Nômkama pik hik nôm malak leŋ thô ba intu nê êbôk da êv da takêŋ ek nômkama malak yeŋ lôkthô imbitak mabuŋ. Ma nômkama malak

⁸ 9:13 Wkp 16:15-16; Nam 19:9,17-19; Hib 10:4 ^h 9:14 1Pi 1:18-19 ⁱ 9:19-20 Kis 24:6-8
^j 9:21 Wkp 8:15,19 ^k 9:22 Wkp 17:11 ^l 9:23 Hib 8:5; 10:1

leŋ ma nênem da ek imbitak mabuŋ aêŋ iyom. Da êŋ hamôŋ ek da yaŋ êntêk ek êmbôkwiŋ nômkama malak leŋ. ²⁴Aêŋ ba Kilisi habitak hayô malak leŋ ba hi hamiŋ Wapômbêŋ ma ek nêem alalô sa. Ma miŋ habitak hayô unyak mathêŋ atu ba epesaŋ hathak bahêŋiŋ atu ba loŋ anôŋ anêŋ dahô oyaŋ iyom ami. ²⁵Ma ôpêŋ miŋ hatôm anyô bêŋ habôk da ba habitak hayô Loŋ Mathêŋ Anôŋ Biŋ lôbôlôŋ hadêŋ sondabêŋ lôkthô haviŋ thalaleŋ atu ba miŋ yanida anêŋ ami. ²⁶“Mi! Sêbôk atu ba pik habitak aleba lêk ma Kilisi hawa vovaŋ lôbôlôŋ e? Ai! Mi! Wak lêk ma hatôm wak lôkthô anêŋ daŋ ma pik lo leŋ anêŋ daŋ ba yani halêm hêv yanida hatôm da ek imbuliŋ kambom lôkthô. ²⁷Alalô avômalô pik ama bôlôŋ doŋtom iyom vêm ma tem alalô nandum abô. ²⁸Ma Wapômbêŋ hêv Kilisi êntêk êŋ hatôm da bôlôŋ te aêŋ iyom ek nêem avômalô lôkthô iniŋ kambom vê. Ma avômalô takatu ba eyabiŋ yani ma tem endelêm esak loŋbô ek nêem i bulubiŋ. Ma hêv avômalô iniŋ kambom vê, ku êŋ bôk yôv ba ôpêŋ tem miŋ indum ku êŋ esak loŋbô ami.

Kilisi da hêv i hatôm da

10 ¹Aêŋ ba abô balabuŋ ma abô dahô hathak nôem mavi lomaloma takatu ba tem imbitak. Nômkama takatu ba tem imbitak embeŋ yam ma nôem anôŋ. Ma balabuŋ tem miŋ injik ku anêŋ daŋ siŋ ba isik avômalô takatu ba êlêm ek nênem yeŋ iniŋ kambom lôkthô vê ami. Avanôŋ. Da êv lôbôlôŋ hadêŋ sondabêŋ lôkthô miŋ hatôm indum ku êŋ ami. ²Ma da takêŋ hik ku daŋ siŋ, êŋ ma ŋê êbôk da tem netak iniŋ ku êv da. Ma hathik avômalô takatu ba êv yeŋ ba ibitak mabuŋ, êŋ ma tem thêlô leŋiŋmalaiŋ esak iniŋ kambom esak loŋbô ami. ³⁻⁴“Ma bokmaŋkao malô lôk bokmeme iniŋ thalaleŋ êntêk êŋ miŋ hathak hêv kambom vê ami. Mi anôŋ. Aêŋ ba sondabêŋ nômbêŋ intu ma ethak êv da takêŋ ek avômalô leŋimbi iniŋ kambom.

⁵Aêŋ ba Kilisi halôk ba halêm pik ma hanaŋ,

“Alim lôk ya lomaloma atu ba êbôk hatôm da ma miŋ hatôm anêm lemhaviŋ ami,
aêŋ ba bôk hopenaŋ yaleŋviŋkupik yôv.

⁶Da êbôk hathak atum lôk kambom anêŋ da miŋ lemmavi ami.

⁷Êŋ ma yahanaŋ, ‘Ya êntêk. Bôk eto hêk kapya hathak ya nena yahalêm ek yandum O Wapômbêŋ anêm lemhaviŋ.’”

Kapya Yeŋ 40:6-8

⁸Abô balabuŋ hanaŋ nena nênem da, ma doŋtom Yisu hanaŋ, “Alim lôk ya lomaloma takatu ba êbôk hatôm da lôk da êbôk hathak atum lôk kambom anêŋ da ma miŋ lemhaviŋ lôk lemmavi ami.” ⁹Vêm ma yani

^m 9:26 Hib 10:10 ⁿ 10:3-4 Hib 9:13

hanaŋ, “Ya êntêk. Yahalêm ek yandum anêm lemhaviŋ.” Yani hatak nômlukmuk ek enja yaŋ bô anêŋ loŋ. ¹⁰Ma hasopa Wapômbêŋ anêŋ lahaviniŋ ba hêv anêŋ liŋkupik hatôm da ek indum alalô nambitak matheŋ ba hik ku êŋ anêŋ daŋ siŋ.

¹¹Ųê êbôk da imiŋ wak nômbêŋ intu ek nindum iniŋ ku nêmbôk da. Thêlô êbôk da êŋ lôbôlôŋ. Ma doŋtom iniŋ da êŋ miŋ hathak hêv kambom vê ami. Mi anôŋ. ¹²Ma anyô yaŋ atu ba hadum anêŋ ku habôk da ma habôk bôlôŋ doŋtom iyom ma da êŋ hadum ku hamô hatôm wak nômbêŋ intu sapêŋ ek hêv kambom vê. Vêm ma hi hamô Wapômbêŋ baŋ vianôŋ ¹³Ma hayabiŋ waklavôŋ atu ba netak ŋê ik vovak hadêŋ yani nêmoŋ yani vakapô vibiniŋ am. ¹⁴Yani hêv da bôlôŋ doŋtom iyom. Ba intu hadum ba avômalô ibitak matheŋ ba lêk êyô uŋlôv atu ba nêmoŋ êtôm wak nômbêŋ intu sapêŋ.

¹⁵Ma Lovak Matheŋ hathak hanaŋ hadêŋ alalô hathak nômluŋ êŋ nena,

¹⁶ “Anyô Bêŋ hanaŋ nena,

“Wak êŋ ma tem yambak tabô imbiŋ thêlô nena,

“Tem yatak yenaŋ abô balabuŋ êndôk thêlô kapôlôŋiŋ lôk yato êŋjêk iniŋ auk.” ”

Jelemaia 31:33

¹⁷Êŋ ma hanaŋ,

“Thêlôniŋ kambom lôk ibuliŋ abô balabuŋ

ma tem miŋ yaleŋimbi esak loŋbô ami.”

Jelemaia 31:34

¹⁸Aêŋ ba nômluŋ takatu ba bôk êv vê, êŋ ma tem miŋ nêmbôk kambom anêŋ da esak loŋbô ami.

Alôana bidonŋ ek Wapômbêŋ

¹⁹Ma Aiyaniŋ thêlô, avanôŋ! Nômluŋ miŋ havalonŋ alalô loŋ ek nayô Loŋ Matheŋ Anôŋ Biŋ kapô ba ana ami. Ma Yisu anêŋ thalaleŋ ²⁰hadabêŋ sôp êŋ kisi ba habitak hatôm alalôaniŋ loŋôndê lôkmala lukmuk atu ba hêv liŋkupik hatôm da ek ku êŋ. ²¹Ba yani ma alalôaniŋ anyô habôk da mavi anôŋ atu ba hayabiŋ Wapômbêŋ anêŋ avômalô. ²²Ma yani hapaliv thalaleŋ halôk alalô kapôlôŋiŋ ba hêv alalôaniŋ leŋiŋmalaiŋ vê. Ma alalôaniŋ leŋviŋkupik ma bôk ithik hathak ŋaŋ mabuŋ. Aêŋ ba alalô nanêm kapôlôŋiŋ lôk nabalonŋ alalôaniŋ aêvhaviŋ loŋ lôklokwaŋ ek alalô ana bidonŋ ek Wapômbêŋ. ²³Ôpatu ba havak abô êŋ ma miŋ hanaŋ abôyaŋ ami. Ba intu bôk alalô aêv maleŋiŋ hadêŋ aêvhaviŋ atu ba anaŋ hi yaŋiŋ lôklokwaŋ. Ma alalô nabalonŋ aêvhaviŋ êŋ loŋ ma miŋ nande lelaliliŋ ami. ²⁴Lôk naŋgik alalôaniŋ auk liŋ ma nambatho i loŋ esak kobom leŋiŋimbiŋ i ma nandum mavi lomaloma. ²⁵Avômalô vi êdô anêŋ

° 10:10 Hib 9:12 Þ 10:11 Kis 29:38 ¤ 10:13 Sng 110:1 ¸ 10:16 Hib 8:10

¸ 10:19 Hib 4:16 ¸ 10:20 Mat 27:51 ¸ 10:22 Wkp 8:30; Ese 36:25; Ep 5:26

¸ 10:25 Hib 3:13

nesak doɲtom. Ma alalô ma miɲ nandum aêɲ ami ma nasôï ba naya ek malê nena waklavôɲ lêk habobo.

Alalô miɲ nandô Wapômbêɲ ami

²⁶Wôpatu ba hayala Wapômbêɲ anêɲ abô anôɲ ma doɲtom hêv anêɲ auk ek indum kambom lôbôlôɲ, êɲ ma kambom anêɲ da bôk hale ba hi yôv. ²⁷*Ba intu ôpêɲ hakô ba hayabiɲ ek indum abô lôk êndôk atum dahalaɲ atu ba tem imbuliɲ ɲê takatu ba leɲiɲmaniɲ hathak Wapômbêɲ. ²⁸†Sêbôk ba anyô te havôliɲ dôm ek Mose anêɲ abô balabuɲ ba anyô ju la êpôm ba enaɲ yani bêɲ, ôpêɲ ma ik vônô ba avômalô la miɲ kapôlôɲ malaiɲ hathak ôpêɲ ami. ²⁹⁻³⁰‡Aêɲ ba lemhabi aisê? Alalô bôk ayala yani atu ba hanaɲ,

“Niɲik anyô leɲkadôk liɲ, êɲ ma yenaɲ ku ba tem yandum.” *Lo 32:35*
Ma abô yaɲ hanaɲ nena,

“Anyô Bêɲ tem indum abô ek anêɲ avômalô.” *Lo 32:36*

Ba intu ôpatu ba havak Wapômbêɲ Nakaduɲ pesa ma hayê thalaleɲ tabô atu ba hadum yani habitak mathêɲ hatôm nôm oyaɲ ba hanaɲ abôma hathak Lovak Mathêɲ anêɲ wapôm, êɲ ma tem enja anêɲ vuli atu ba kambom anôɲ ek ɲê takatu ba evak Mose anêɲ balabuɲ pesa. ³¹‡Alikakna. Hôêv yak halôk Wapômbêɲ Lôkmala baɲ ba havalôɲ o, êɲ ma malaiɲ bomaɲ.

Alalôaniɲ êvhaviɲ imiɲ lôklokwaɲ

³²‡Lemimimbi sêbôk ba owa deda. Ma uik vovak bêɲ ba owa vovaɲ ma doɲtom umiɲ lôklokwaɲ. ³³‡Wak doho ma etak môlô umiɲ piklêvôɲ ba ethaɲ môlô ma ik môlô. Ma wak doho ma othak umiɲ yani loɲ siɲ ek hôêv yani thêvô. ³⁴‡Ma môlô lemimhikam hathak thêlô takatu ba êmô koladôɲ. O kambom mi ma sôp bidoɲ ewa anêm nômkama oyaɲ. Ma hoyala nena anêm nômkama mavi takatu ba anêɲ daɲ mi êntêk hovalôɲ loɲ denaɲ. Aêɲ ba lemimmavi.

³⁵‡Anêm payeɲ mavi tem êpôm o. Ba intu miɲ ôkô ba ômbi anêm hôêvhaviɲ ni ami. ³⁶‡Ma umiɲ lôklokwaɲ ba undum Wapômbêɲ anêɲ lahaviɲ ek onja nôm takatu ba yani bôk havak abô yôv haviɲ avômalô takatu ba êvhaviɲ. ³⁷‡Kasana iyom,

“Yani atu ba halêm ma tem êlêm ma tem miɲ esau ami.

³⁸‡Ma ɲê thêthôɲ ida êvhaviɲ wak nômbêɲ intu sapêɲ.

Ma ôpatu ba havôliɲ dôm

ma tem miɲ yaleɲmavi esak yani ami.”

Habakuk 2:3-4

³⁹†Yôv. Alalô miɲ hatôm ɲê takatu ba êdô Wapômbêɲ ba tem nêpôm malaiɲ ami. Mi. Alalô ma avômalô aêvhaviɲ ba tem Wapômbêɲ nêm alalô bulubiɲ.

* **10:26** Hib 6:4-8 † **10:27** Ais 26:11 ‡ **10:28** Lo 17:6; 19:15 † **10:29-30** Mat 12:30-32; 1Ko 11:27-29; Sng 135:14 ‡ **10:34** Mat 5:11-12; 6:20

Êvhaviŋ anêŋ vuli

11 ¹^bAnyô hêv ma ek nômlate ba miŋ hayê ami ma doŋtom hayala katô nena tem enja, ôpêŋ ma anyô hêvhaviŋ. ²Bumalô thêlô idum aêŋ ba intu Wapômbêŋ hanaŋ abô mavi hathak thêlô.

³^cAlalô êvhaviŋ ba intu ayala nena sêbôk ma Wapômbêŋ hanaŋ abô ba hapesaŋ nômkama lôkthô. Ma miŋ hawa nômla ba hapesaŋ nômkama hathak ami. Mi, hanaŋ hathak abôlêk iyom ma nômbêŋ êŋ habitak.

⁴^dAbel hêvhaviŋ ba hêv da mavi hadêŋ Wapômbêŋ ba hamôŋ ek Kain anêŋ da. Yani hêvhaviŋ ba Wapômbêŋ hanaŋ abô mavi hathak anêŋ da ba hanaŋ, “O anyô thêthôn anôn.” Yani hama ma doŋtom anêŋ hêvhaviŋ êntêk hanaŋ abô hadêŋ alalô denaŋ.

⁵^eMa Inok, yani hêvhaviŋ ba Wapômbêŋ hawa yani lôk liŋkupik ba miŋ hama ami. Ba intu miŋ êpôm yani ami ek malê nena Wapômbêŋ hawa yani vê. Avanônŋ. Enaŋ nena Anyô Bêŋ lamavi bêŋ anônŋ hathak yani ba intu hawa vê. ⁶^fÔpatu ba miŋ hêvhaviŋ ami tem miŋ nêŋ lamavi êndêŋ Wapômbêŋ ami. Ma opalê atu ba halêm ek yani ma nêŋmibiŋ nôŋ lokwanju êntêk. Wapômbêŋ da hamô aêŋ ma ôpatu ba habôlêm Wapômbêŋ tem êpôm vuli mavi anônŋ.

⁷^gMa Noa hêvhaviŋ. Ba Wapômbêŋ hanaŋ hathak nôŋ takatu ba miŋ bôk habitak ami denaŋ. Ma hakô ba halaŋô Wapômbêŋ ba hapesaŋ yeŋ te ek nêŋ anêŋ thalaleŋ sa. Ma anêŋ hêvhaviŋ hik avômalô iniŋ kambom thô ma hadum ba yani habitak thêthôn anônŋ.

⁸^hMa Ablaham hêvhaviŋ ba Wapômbêŋ halam yani, “Nu loŋ atu ba tem yanêŋ êndêŋ o ek oyabiŋ.” Ma halaŋô Wapômbêŋ anêŋ abô ba hi ma doŋtom miŋ hayala loŋ êŋ ami. ⁹⁻¹⁰ⁱAblaham hapôviŋ ek ni pik atu ba Wapômbêŋ halav unyak lôk landiŋ lôklokwan hatôm anêŋ auk. Ma Wapômbêŋ bôk havak abô nena Ablaham lôk limi takatu ba tem neja loŋ mavi êŋ. Ba intu ôpêŋ hêvhaviŋ ba hi hatôm anyô loŋ buyaŋ ma halav unyak kudum halôk hatôm bôk ba Aisak lo Jekop elav.

¹¹^jYani hêvhaviŋ ba Sala avi yamu atu ba bôk hayalôv. Ma doŋtom hayala nena Wapômbêŋ tem indum nôŋ atu ba yani havak. Aêŋ ba hawa lôklokwan ba hêv amena hadêŋ Sala. ¹²^kMa yani ma anyô doŋtom iyom ba bôk anyô boŋ lôk hatôm anyô ŋama. Ma doŋtom limi ibitak bêŋ anônŋ hatôm vuliŋ leŋsawa lôk thathe ŋgwêk daŋ.

¹³^lMa avômalô takêntêk êvhaviŋ ba êmô aleba ema. Ma miŋ thêlô êyê nôŋ takatu ba Wapômbêŋ bôk havak haviŋ i ami. Mi. Thêlô leŋŋmavi iyom ba eyabiŋ nôŋ takatu ba lêk êyê ma doŋtom hêk daimbô denaŋ.

^b 11:1 2Ko 5:7 ^c 11:3 Stt 1:1; Sng 33:6; Jon 1:3 ^d 11:4 Stt 4:3-10 ^e 11:5 Stt 5:21-24

^f 11:7 Stt 6:13-7:1 ^g 11:8 Stt 12:1-5 ^h 11:9-10 Stt 35:12 ⁱ 11:11 Stt 18:11-14; 21:2;

Lom 4:19 ^j 11:12 Stt 15:5; 22:17 ^k 11:13 Stt 23:4; 1Sto 29:15; Sng 39:12; 1Pi 2:11

Ma thêlô eyala katô nena thêlô hatôm rjê loŋ buyaŋ ba pik êntêk ma miŋ thêlôninŋ ami. ¹⁴Ma avômalô takatu ba enaŋ aêŋ hik thô nena êbôlêm pik buyaŋ ek êtôm thêlôda ininŋ loŋ. ¹⁵Ma avômalô takêntêk miŋ leŋinŋhiki hathak pik takatu ba thêlô etak lôk leŋinŋhiki ek nendeni esak loŋbô ami. Mi. ¹⁶Thêlô leŋinŋhiki hathak loŋ lukmuk mavi êŋ, malak leŋ atu ba Wapômbêŋ hapesaŋ malak lôŋ êŋ ek thêlô. Ba intu miŋ mama ek endam i nena anêŋ avômalô ami.

¹⁷⁻¹⁸ ¹Avanôŋ biŋ! Ablaham ma ôpatu ba Wapômbêŋ bôk habutinŋ abô haviŋ yani ba hanaŋ nena,

“Aisak nali iyom intu libumi lukmuk tem nimbitak.” *Môŋ Anôŋ 21:12*
Ma doŋtom saê hayô ma Ablaham hêvhaviŋ ba hadum ek nêŋ nakaduŋ doŋtom atu êtôm da. ¹⁹Yani anêŋ auk nena, “Wapômbêŋ hatôm injik yani liŋ imbiyô ênjêk ŋama.” Ba intu havayuŋinŋ nakaduŋ laselo hathak biŋ ba hatôm hama ma doŋtom Wapômbêŋ hik yani liŋ ba hêv hadêŋ lambô hathak loŋbô.

²⁰Ma Aisak hêvhaviŋ aêŋ iyom ba intu yani hêv mek hadêŋ Jekop lo Isau hathak nôŋ takatu tem imbitak embeŋ yam.

²¹Ma Jekop hêvhaviŋ ba hadum ek ema ma habi i loŋ hathak anêŋ kôm ba hamiŋ ma hêv mek hathak Josep nali lôk hêv yeŋ.

²²Ma Josep hêvhaviŋ ba habobo ema ma hanaŋ hadêŋ avômalô Isael ek waklavôŋ atu ba etak Ijip ma neja anêŋ lokwaŋ imbiŋ.

²³Ma Mose talêbô lo lambô êvhaviŋ ba talêbô havathu yani ma êyê nena okna vulinŋ biŋ ba ivuŋ yani hatôm ayôŋ lô ma miŋ êkô ek kiŋ anêŋ abô balabuŋ ami.

²⁴Yani halumbak ma hêvhaviŋ ba hadô nendam yani nena Pelo nalavi anêŋ nakaduŋ ba hanaŋ, ²⁵“Yaleŋhaviŋ yamô imbiŋ Wapômbêŋ anêŋ avômalô ek yanja malaiŋ. Ma yahapôlik hathak leŋmavi atu ba halêm anêŋ kambom anêŋ ba hamô wak doho iyom.” ²⁶Avanôŋ. Yani ma hadahaliŋ vuli mavi atu ba tem enja embeŋ yam. Ba anêŋ auk nena, “Ya ma Mesia anêŋ avômalô te ba avômalô enaŋ abô kambom hathak ya, êŋ ma nôŋ mavi anôŋ hamô vulinŋ ek Ijip ininŋ nômkama mavi lôkthô.” ²⁷Yani hêvhaviŋ ba hatak Ijip ma miŋ hakô ek kiŋ anêŋ laŋaŋa ami. Ma hawa malaiŋ ma doŋtom hayê ôpatu ba hamô loŋ kapô ba hamiŋ lôklokwaŋ. ²⁸Yani hêvhaviŋ ba hayabiŋ waklavôŋ Hale ba Hi ma hapaliv thalaleŋ ek aŋela atu ba hik amena môŋ vônô miŋ injik avômalô Isael ininŋ bôp vônô ami.

²⁹Ma avômalô êvhaviŋ ba ibup êyô ŋgwêk elam nena “Thalaleŋ” hatôm pik moma. Ma doŋtom Ijip êlêm ek nindum aêŋ, ma ŋgwêk hayô i vov ba halok i vônô.

¹ 11:17-18 Stt 22:1-14 ^m 11:19 Lom 4:17 ⁿ 11:20 Stt 27:27-29,39-40 ^o 11:21 Stt 47:31-48:20 ^p 11:22 Stt 50:24-25; Kis 13:19 ^q 11:23 Kis 1:22; 2:2 ^r 11:28 Kis 12:21-30
^s 11:29 Kis 14:21-31

30^tThêlô êvhaviņ ba êwê lawê malak lôņ Jeliko hatôm wak baherņvi ba lahavuju ma badêņ haņgôli.

31^uMa avi sek waliliņ Lahap hêvhaviņ ba hawa ñê êyê loņ vani thô ba intu miņ hama haviņ ñê leņôndôņ kôtôņ ami.

32^vBêņ anôņ hêk ek yanaņ ma doņtom wakma halarņviņ. Ba tem miņ yanaņ esak Gidion lo Balak ma Samson lo Jepta ma Devit lo Samuel ma plopet lôkthô ami. 33^wThêlô bôk êvhaviņ ba ik vovak ba ewa kiņ vi iniņ loņ lôk idum thêthôņ ba ewa nôm takatu ba bôk havak abô hathak yôv. Ma thêlô ik avuņ laion abôlêk siņ 34^xma ik atum dahalaņ vônô. Ma idum ek nembatho thêlô esak biņ vovak ma doņtom êv yak. Thêlô ma vaunena ma doņtom ibitak lôklokwaņ ma ik vovak lôklokwaņ ba ilupuniņ ñê loņ buyaņ ba i. 35^yMa avi vi atu ba nali ema ma iviyô hêk ñama ba êmô haviņ taluvi hathak loņbô. Ma avômalô vi ma ibuliņ i kambom anôņ ma doņtom evaloņ iniņ êvhaviņ loņ ek tem nijik i liņ esak loņbô ba nêmmô mavi. 36^zDoho ma enaņ abôma lôk ik hathak yak wabeņ maņgiņ. Ma vi ma ekak loņ ba êdô i hamô koladôņ. 37^aMa doho ma ik hathak valu ma doho ma eņgothe hathak sege hi buju ma doho ma ik vônô hathak biņ vovak. Ma thêlôniņ kwêv lo sôp ma boksipsip kupik lôk bokmeme kupik ba miņ mavi ek nipuk lo nijik ami. Thêlô unyak lo nômkama mi ma ewa vovaņ bêņ lôk idum kambom lomaloma hadêņ i. 38^bThêlô takêņ ewa athêņ bêņ ek avômalô pik. Thêlôniņ loņ nêmmô mi ba intu eveņ mayaliv haveņ loņ thiliv lo dumlolê ma valu abyaņ lo pik abyaņ.

39^cThêlô miņ bôk ewa nôm atu ba Wapômbêņ havak abô hathak ami. Ma doņtom avômalô takêņ êvhaviņ ba intu Wapômbêņ hanaņ abô mavi hathak iniņ ku. 40^dMa alalô avômalô bôlôņ êntêk ma Wapômbêņ bôk hêv nôm mavi êņ hadêņ alalô ek endom alalô lôk avômalô bôsêbôk lôkthô ba ana nayô loņ mavi atu.

Wapômbêņ hêv malaiņ ek êndôņ alalô

12 ¹^bMôlô olaņô e? Avômalô bôsêbôk takatu ma ekalabu alalô siņ ba evatho alalô loņ. Ba intu nambi nômkama kambom takatu ba hatôm gwasilim havaloņ alalô loņ ni. Ma nadaņviņ ni êyô anêņ daņ ma miņ natak ami. ²Alalô nagê Yisu iyom. Yani miņ makilik ek nôm mavi lôk hakô ek alovalaņaņsiņ ma miņ lahiki hathak mama ami. Ma yani hamôņ ek alalô ba intu hik anêņ ku lôkthô anêņ daņ siņ ek nanêmimbiņ. Ma hi hamô Wapômbêņ baņ vianôņ hamô anêņ loņ hayabiņ pik lo leņ. ³Ñê kambom ibuliņ yani bêņ anôņ. Aêņ ba alalô leņiņimbi yani ek miņ nambitak vau lôk kapôlôņiņ malaiņ ba natak yani ami.

^t 11:30 Jos 6:12-21 ^u 11:31 Jos 2:1-21; 6:21-25; Jem 2:25 ^v 11:32 Het 4:6-5:31; 6:11-8:32 ^w 11:33 Dan 6:1-27 ^x 11:34 Dan 3:23-27 ^y 11:35 1Kiņ 17:17-24; 2Kiņ 4:25-37
^z 11:36 1Kiņ 22:26-27; Jer 20:2; 37:15; 38:6 ^a 11:37 2Sto 24:21 ^b 12:1 1Ko 9:24-25

⁴Môlô uik vovak hathak nôm kambom, ma doŋtom môlônim thalalen miŋ hangasô ami. ⁵⁻⁶Wapômbêŋ havatho nali loŋ hathak abô êntêk nena,

“Yenaŋ okna, ya Wapômbêŋ yahêv malaiŋ hadêŋ avômalô takatu ba yalenhaviŋ

lôk yahavali avômalô takatu ba yahawa i hatôm yenaŋ avômena. Ma wakma atu ba hik o thô ba hêv malaiŋ, ma miŋ lemimbi nena nôm yaôna ami.

Ma hudum kambom ba yani hathaŋ o, ma miŋ lemmalaiŋ ami.”

Gutpela Sindaun 3:11-12

Bôk lempaliŋ abô êŋ e?

⁷Lami ethak êv malaiŋ hadêŋ nali ek êndôŋi. Ma Wapômbêŋ hadum aêŋ iyom hathak alalô hatôm nali ek namiŋ lôklokwaŋ esak auk thêthôŋ. ⁸Ma aêŋ iyom ma avômena neja malaiŋ ek nindumbak lôk auk. Malaiŋ êŋ miŋ hapôm o ami, êŋ ma o hatôm amena loŋ sawa. ⁹Alalôaniŋ wakamik pik hathak hêv malaiŋ ek êdôŋ alalô ba alaŋô anêŋ abô. Ma Wapômbêŋ ma dahôlôŋiŋ anêŋ alaŋ. Ba intu namô yani vibiiŋ ek naja lôkmala. ¹⁰Ma alalôaniŋ wakamik hêv malaiŋ lomalama ek êndôŋ alalô bidoŋna hatôm iniŋ auk takatu ba êyê nena mavi. Ma doŋtom Wapômbêŋ hêv malaiŋ ek imbi anêŋ matheŋ anôŋ sam êndêŋ alalô. ¹¹Howa malaiŋ lôk vovaŋ bêŋ ba intu miŋ lemmavi ami. Ma doŋtom malaiŋ takêŋ tem injik anêŋ anôŋ mavi êtôm aêntêk, thêthôŋ lôk maliŋyaô.

¹²^fAêŋ ba noto bahemim lo vemim takatu ba havuviŋ ba thotho.

¹³Ombeŋ loŋôndê thêthôŋ ek avômalô veŋvuviŋ nimbatak mavi ma miŋ nênem yak ami.

Alalô miŋ nambôliŋ dômiŋ ek Wapômbêŋ ami

¹⁴Môlô lôkthô nundum ku lôklokwaŋ ek numbitak yôhok lôk matheŋ. Matheŋ mi, ma miŋ hatôm anyôla ênjê Anyô Bêŋ ami. ¹⁵Noyabiŋ am ek anyôla miŋ êmbôliŋ dômi ek Wapômbêŋ anêŋ wapôm ami. Ma nôŋgô katô ek livuk maniŋ kambom te miŋ indumbak ek imbuliŋ avômalô ba nimbatak lelaik ami. ¹⁶^hNôŋgô ek anyôla miŋ indum sek waliliŋ ami mena lapaliŋ Wapômbêŋ êtôm Isau ami. Yani ma okna môŋ ek eyabiŋ lambô anêŋ nômkama lôkthô ma doŋtom hêv nômi takêŋ vuli hathak nômi belev te. ¹⁷ⁱHoyala nena malê habitak. Yani lahaviŋ lambô enaŋ abô mavi lôk nêmi anêŋ nômkama êndêŋ yani, ma doŋtom hadô ba hêv yani vê. Ma halaŋ ek enja nômi takêŋ ma doŋtom miŋ hatôm injik anêŋ kambom liliŋ ami.

^c 12:5-6 Jop 5:17; ALK 3:19 ^d 12:7 Lo 8:5 ^e 12:11 Jem 3:17-18 ^f 12:12 Ais 35:3

^g 12:13 Snd 4:26 ^h 12:16 Stt 25:29-34 ⁱ 12:17 Stt 27:30-40

18^jLemimimbi dum Sainai. Mólô ôlêm ek Wapômbên hatôm sêbôk ba mólô ôyô dum Sainai e? Mi. Sainai ma hamô pik ba avômalô bôsêbôk êyê dumlolê êñ hatôm atum hathañ ba momañiniñ hatôm bôlôvôn, maputup bomañ lôk kakalu lôk damak. 19-20^kThêlô elañô lavuak halañ lôk abô habitak. Ba êkô kambom ba enañ, “Ai! Sêbôk atu ba enañ nena, ‘Malêla takatu ba hasôm dumlolê êntêk, alim yaônena mena anyô, ma tem nitu vônô esak valu.’” Êñ ma enañ hadêñ Mose nena miñ enañ abô êndên i ami. 21^lThêlô êyê nôm takên ba êkô kambom ma Mose hanañ, “Ya lêk yahakô kambom ba yahalowaliñ haviñ.” Lêk ôlêm ek Wapômbên ma miñ hatôm aêsêbôk ami. Sêbôk ma yañda ma lêk ma yañda.

22Lêk mólô ôlêm ôyô dumlolê Saion ba ubitak ôyô Wapômbên lôkmala anên malak lôn, Jerusalem atu ba hamô malak leñ. Ma lêk mólô ôlêm ôyô haviñ añela lubuñlubuñ takatu ba ethak doñtom ba ekaksa lôk leñimavi. 23Ma mólô lêk ôyô ek avômalô êvhaviñ takatu ba ibitak hatôm avômalô ôdôn môn ba iniñ athên bôk eto yôn hêk malak leñ. Ma lêk ôyô ek Wapômbên atu ba avômalô idum abô hathak lôk ñê thêthôn iniñ dahô atu ba Wapômbên bôk hapesañ yôn aleba êyô uñlôv. 24^mMólô ôyô ek Yisu, anyô mólô atu ba hapesañ abô tabô lukmuk lôk mólô ôlêm ek thalaleñ atu ba epaliv ba hanañ abô mavi anôn ba hamô vuliñ ek Abel anên thalaleñ.

25ⁿNoyabiñ am! Miñ lemôndôn kôtôn ek nodañô Wapômbên atu ba hanañ abô ami. Sêbôk ma hanañ abô hamô pik. Ma avômalô êdô anên nedañô ba miñ hatôm nêsôn ami. Ma doñtom lêk ma hanañ abô hadên alalô hamô leñ, loñ mavi anôn atu ba hamô vuliñ ek pik êntêk. Ba intu alalô adô, êñ ma miñ hatôm nasôn ami. 26Sêbôk atu ma anên abô bôk hayôkwiñ pik yôn halôk dum Sainai. Ma lêk habutiñ abô ba hanañ nena,

“Tem êyôkwiñ pik esak loñbô lôk leñ imbiñ.” *Hagai 2:6*

27Ba hanañ, “Tem yayôkwiñ pik esak loñbô.” Abô êñ anên ôdôn nena tem nêm nômkama takatu ba yani hapesañ vé. Nôm takên tem êyôkwiñ lôkthô ek nômkama vi atu ba miñ hatôm yani êyôkwiñ ami, êñ ma tem nêmô.

28-29^oBa alalô tem naja loñ êñ, loñ atu ba miñ hatôm nêyôkwiñ ami. Ma alalôaniñ Wapômbên ma hatôm atum ek esañ nômkama sapên. Ba intu nanêm leñimavi êndên yani lôk nanêm yeñ ma nakô lôk nanêm i ni namô yani vibin.

^j 12:18 Kis 19:16-20; Lo 4:11-12 ^k 12:19-20 Kis 19:12-13; 20:18-21; Lo 5:22-27

^l 12:21 Lo 9:19 ^m 12:24 Stt 4:10; Hib 8:6 ⁿ 12:25 Hib 2:1-3; 10:26-29

^o 12:28-29 Lo 4:24; 9:3

Abô anêḡ daḡ

13 ¹Môlô nobaloḡ auk lemimimbiḡ môlôviyaḡ loḡ lôklokwaḡ. ²Ma noja avômalô loḡ buyaḡ thô. Avômalô doho bôk idum aêḡ ba ewa aḡela thô ma doḡtom êthôḡ paliḡ. ³Ma lemimimbi ḡê takatu ba êmô koladôḡ ba nôḡnêḡ i sa. Onja iniḡ malaiḡ êtôm atu ba oda hômô haviḡ i. Ma lemimimbi vi atu ba ewa vovaḡ. Onja iniḡ vovaḡ êtôm atu ba thêlô ewa.

⁴Avômalô takatu ba ewa i ma avômalô lôkthô miḡ nêḡê nena nôḡ oyaḡ ami. Ma Wapômbêḡ tem indum abô esak ḡê takatu ba idum sek haviḡ anyô yaḡ yanavi lôk ḡê takatu ba idum sek waliliḡ. Ba intu ḡê takatu ba ewa i miḡ nimbuliḡ iniḡ loḡ êk ami. ⁵Miḡ malemkilik limamôk esak valuseleḡ ami. Wapômbêḡ bôk hanaḡ,

“Tem miḡ yatak o
lôk yambi o ni ami.”

Lo 31:6

Ba intu onaḡ, “Yenaḡ nôḡkama sapêḡ ma hatôm ba yaleḡmavi”. ⁶Aêḡ ba alalô abitak avômalô ḡê ba anaḡ nena,

“Anyô Bêḡ hêv yêlô sa
ba tem miḡ nakô ami.

Ma opalê hatôm indum malê esak yêlô?”

Kapya Yeḡ 118:6-7

⁷Lemimimbi ḡê bêḡ takatu ba eyabiḡ môlô lôk enaḡ Wapômbêḡ anêḡ abô hadêḡ môlô. Ma ôḡḡô iniḡ bôk lo loḡ lôk iniḡ êvhaviḡ ba nosopa veḡḡḡwam. ⁸Yisu Kilisi da hatôm wakbôk ma lêk êntêk ma wak nôḡmbêḡ intu sapêḡ.

⁹Ba intu miḡ nosopa auk thôḡôthôḡ lomaloma ami. Iḡê doho enaḡ auk mavi nena Wapômbêḡ anêḡ wapôm tem embatho alalôaniḡ kapôlôḡniḡ loḡ. Ma doḡtom esau nena nôḡ takatu ba êbôk hatôm da ma hêv ḡê eyaḡ sa, ma doḡtom miḡ hêv thêlô sa dokte ami. ¹⁰Avômalô takatu ba idum ku êmô malak yeḡ bô iniḡ athêḡ mi ek nindum ku nêḡmô alalôaniḡ loḡ êbôk da.

¹¹Alim anêḡ thalaleḡ ma anyô bêḡ habôk da hawa ba habitak hayô Loḡ Matheḡ Anôḡ Biḡ hatôm kambom lomaloma iniḡ da. Ma doḡtom iniḡ leḡviḡkupik êbôk hêk malak lôḡ viyaiḡ atu. Ma miḡ eyaḡ ami. ¹²Aêḡ ba Yisu hawa vovaḡ hêk malak lôḡ viyaiḡ ek indum avômalô nimbatak matheḡ hathak yanida anêḡ thalaleḡ. ¹³Aêḡ ba alôana ek yani êndôk malak lôḡ êḡ viyaiḡ ek naja anêḡ mama atu ba bôk yani hawa. ¹⁴Pik êntêk ma tem êmô vauna. Ma doḡtom alalô ayabiḡ malak lôḡ atu ba tem êlêm ba êmô êtôm wak nôḡmbêḡ intu sapêḡ.

^p 13:2 Stt 18:1-8; 19:1-3; Lom 12:13 ^q 13:4 Ep 5:5 ^r 13:5 Lo 31:6,8; Jos 1:5

^s 13:7 1Ko 4:16 ^t 13:9 Lom 14:17 ^u 13:11 Wkp 16:27 ^v 13:12 Jon 19:17

^w 13:13 Hib 12:2 ^x 13:14 Hib 11:10,16; 12:22

¹⁵Yisu hêv i hatôm da. Ba intu alalô nandam anêj athêj ba nanêm yej êndêj Wapômbêj wak nômbêj intu sapêj. Ba alalôanij ku nanêm yej hêk alalô veñjibôlêk ek nanêm êtôm alalôanij da ni êndêj Wapômbêj. ¹⁶Ba alalô ma avômalô wapôm ba nandum mavi êndêj avômalô vi, êj ma Wapômbêj lamavi hathak da mavi êj. Ba intu alalô miñ leñjipaliñ wapôm êj ami.

¹⁷^aMôlônim jê bêjbêj idum ku eyabiñ môlô dahôlômim ma jê êj tem nenañ iniñ ku lavôj êndêj Wapômbêj. Ba intu nodañô iniñ abô ba nodovak vibiñ ek thêlô nindum iniñ ku lôk leñjmavi ma miñ leñjmalaiñ ami. Malaiñ êj tem miñ nêm môlô sa ami.

¹⁸^bYêlô kapôlôñij miñ hanañ yêlô bêj ami ba intu yêlô ayala nena yêlô leñjhaviñ namô batôj oyañ. ¹⁹Yahanañ lôklokwañ ek môlô notej mek ek yasôk kethej.

²⁰^cWapômbêj bôk hawa alalôaniñ Anyô Bêj Yisu, boksipsip anêj alañ anôj vê hêk ñama hathak thalalej tabô atu ba anêj dañ mi. Ma Wapômbêj labali anêj ôdôj ²¹nêm môlô auk mavi lôk lôklokwañ ek nundum malêla takatu ba yani lahaviñ ma indum ku êmô alalô esak Yisu Kilisi ek indum yani lamavi. Athêj lôkmañgij êndêj yani êtôm wak nômbêj intu sapêj. Avanôj.

²²Aiyañ thêlô, yahato kapya bidoña iyom. Aêj ba yahanañ lôklokwañ ek môlô nodañô yenañ abô katô ek yambatho môlô loj.

²³Odañô! Alalôaniñ aiyañ Timoti bôk hale yañ yôv. Ba yani hayô kethej ma tem yambiñ yani ba yasôk.

²⁴Nônêm yêlôaniñ leñjmavi êndêj môlônim jê bêjbêj lôk Wapômbêj anêj avômalô mathen sapêj. Avômalô Itali êv iniñ leñjmavi haviñ.

²⁵Wapômbêj anêj wapôm êmô imbiñ môlô lôkthô.

^y 13:15 Sng 50:14,23 ^z 13:16 Plp 4:18 ^a 13:17 1Te 5:12 ^b 13:18 Ap 24:16; 2Ko 1:12
^c 13:20 Jer 32:40; Ese 37:26; 1Pi 2:25

Jems

anêḡ kapya

Abô môḡ

Jems ma Yisu anêḡ yaḡ molok. Yani hatô hadêḡ avômalô Isael takatu ba êvhaviḡ Yisu ba êmô pik luvuluvu. Yani lahavij iniḡ êvhaviḡ imbitak lôklokwaḡ ba hadôḡ thêlô ek neyabiḡ i esak malêla takatu ba enaḡ. Ma hik thô nena êvhaviḡ anôḡ ma anêḡ ku hêk haviḡ. Ma hanaḡ nena miḡ onaḡ abôma esak avômalô vi ami. Ma hadôḡ i nena mek ma nôḡm lôklokwaḡ anôḡ.

Hato kapya êntêk hadêḡ 50 mena 61 AD la. Ma 62 AD ma ik yani vônô.

Jems anêḡ lamavi

1 ¹Ya Jems, Wapômbêḡ lo Anyô Bêḡ Yisu Kilisi iniḡ anyô ku. Yahato kapya êntêk hi ek avômalô Isael ôdôḡ laumiḡ ba lahavuju takatu ba êsôv mayaliv ba i êmô luvuluvu anêḡ pik bêḡ êntêk lôkthô. Wاكلêvôḡ mavi!

Malaiḡ havatho ôêvhaviḡ loḡ

²Aiyaḡ thêlô, malaiḡ lomaloma hapôm môlô, êḡ ma lemimimbi nena nôḡm takêḡ ma nôḡm leḡḡmavi iyom. ³Môlô oyala nena malaiḡ takêḡ hasôm môlônim ôêvhaviḡ ba hadum ek numiḡ lôklokwaḡ. ⁴Ma numiḡ lôklokwaḡ endeba ku êḡ injik anôḡ ba numbitak êtôm ḡê talaḡ ba nundum nôḡmkama sapêḡ thêthôḡ iyom ek nôḡmla yaḡ miḡ êḡḡêk ami. ⁵Môlô te hêv yak hathak auk, êḡ ma eteḡ Wapômbêḡ ma tem nêḡm. Yani hathak habi anêḡ wapôm sam hadêḡ avômalô lôkthô ma miḡ hatatale i ami. ⁶Yani atu ba hateḡ ma nêḡmimbiḡ iyom ma miḡ anêḡ auk mayaliv ami. Anyô auk mayaliv ma hatôm ḡḡwêk budum ba lovak hayuv hi ba halêḡm. ⁷Anyô anêḡ aêḡ miḡ laimbi nena tem enja nôḡmlate êlêḡm anêḡ

^a 1:1 Mat 13:55; Ap 15:13; Gal 1:19; 1Pi 1:1 ^b 1:2 Lom 5:3-5 ^c 1:3 1Pi 1:7

^d 1:5 Snd 2:3-6

Anyô Bêj anêj ami. ⁸Yani ma anyô auk ju ba hadum nômkama sapêj mayaliv.

Ŋê valu mi lôk Ŋê valu bêj

⁹Aiyaŋ mena livôŋ la atu ba athêj mi hathak nômkama pik ma êmô lôk lamavi. Wapômbêj hayê thêlô hatôm Ŋê lôk athêj bêj. ¹⁰Ma Ŋê lôk athêj bêj hathak nômkama pik ma nêôm lôk leŋiŋmavi. Wapômbêj hayê thêlô hatôm Ŋê athêj mi ba tem nênem yak êtôm kamuŋ anêj vuak hêv yak. ¹¹Wak hapup ba habi lôklokwaŋ ba habôk kamuŋ ba iniŋ vuak lôk lêlêyaŋ mavi hakapok. Ma aêj iyom Ŋê lôk valu bêj idum iniŋ ku denaŋ ba ema ma iniŋ nômkama tem egeleloj.

Wapômbêj miŋ halôk anyô leŋ ek nindum kambom ami

¹²Ŋê takatu ba imiŋ lôklokwaŋ hathak malaiŋ ma Wapômbêj lêk lamavi hathak i. Thêlô lovak ba tem neja lôkmala atu ba nêôm êtôm wak nômbêj intu sapêj êtôm iniŋ vuli. Wapômbêj bôk habutiŋ abô ek nêôm êndêj Ŋê takatu ba leŋiŋhaviŋ yani. ¹³Kambomlate miŋ hatôm êndôk Wapômbêj la ek indum kambom ami. Ma yani miŋ halôk anyôla la ek indum kambom ami. Ba intu nômlate halôk lem ek undum kambom ma miŋ onaŋ nena, “Wapômbêj halôk yaleŋ ami.” ¹⁴Mi. Alalôaniŋ thethaŋak ma hatôm etak alim halôk lôm ek nêbôv alim esak ba hakôk alalô leŋiŋ ek nandum kambom. ¹⁵Ma thethaŋak êj halumbak bêj ba anêj anôj ma kambom. Ma kambom êj anêj palumbak lôkthô ma ŋama.

¹⁶Yenaŋ aiyaŋ lôkma anôj, noyabiŋ am ek anyôla miŋ esau môlô ami. ¹⁷Wapôm lôk nôm mavi anôj sapêj ma halôk ba halêm anêj leŋ. Kamik Bêj atu ba hapesaŋ deda leŋ sapêj hêv wapôm mavi takêj. Wak lo bôlôvôŋ iniŋ deda hathak habitak yaŋda yaŋda, ma doŋtom Wapômbêj da hamô aêj iyom hatôm wak nômbêj intu sapêj. ¹⁸Yani anêj lahaviŋ ba intu alalô abitak anêj nali hathak abô avanôj. Hadum aêj ek alalô nambitak êtôm anêj nôm môj anôj ek nômkama vi atu ba hapesaŋ haviŋ.

Nodaŋô ba nosopa

¹⁹Yenaŋ aiyaŋ lôkma anôj, môlô nodaŋô katô. Anyôla hanaŋ nômla ma nômô tiŋiŋ ba nodaŋô bônôj ma miŋ lemimmaniŋ ba nonaŋ viyaŋ ketheŋ ami. ²⁰Avômalô iniŋ leŋiŋmaniŋ miŋ hatôm eto avômalô ba nimbatak thêthôŋ êtôm Wapômbêj anêj lahaviŋ ami. ²¹^hAêj ba notak nôm lôŋgôlôŋ lôk kambom nômbêj êj. Ma nômô yaô ba nobaloŋ Wapômbêj anêj abô atu ba havatho halôk môlô loj. Abô êj ma hatôm nêôm môlô bulubiŋ.

^e 1:10 Ais 40:6-7 ^f 1:18 Jon 1:13 ^g 1:20 Sav 7:9 ^h 1:21 Kol 3:8; 1Pi 2:1

²² ⁱMa môlô nodañô abô êḡ ba nundum anêḡ ku imbiḡ. Olanḡ oyaḡ, êḡ ma hatôm osau amda. ²³ Anyôla te halañô Wapômbêḡ anêḡ abô ba miḡ hasopa ami ma hatôm ôpatu ba hayê thohavloma halôk liyali. ²⁴ Ma hatak liyali ba hi ma kethêḡ oyaḡ ma lapaliḡ nena yanida ma aisê. ²⁵ ⁱMa doḡtom ôpatu ba hatitiḡ balabuḡ mabuḡ êḡ ma miḡ lapaliḡ ami ma indum êtôm atu ba hanaḡ, êḡ ma Wapômbêḡ tem nêḡ mek ek anêḡ ku sapêḡ. Balabuḡ mabuḡ êḡ hêḡv alalô vê hêk kambom anêḡ lôklokwaḡ.

²⁶ ^kAnyôla hanaḡ nena hasopa Wapômbêḡ ma doḡtom miḡ hayabiḡ abôlêk ami, êḡ ma hasau yanida ba nômkama sapêḡ atu ba hadum ek esopa Wapômbêḡ ma nôḡm oyaḡ. ²⁷ Lemhaviḡ osopa Kamik Wapômbêḡ ek êḡḡ môlô êtôm nôḡm mabuḡ thêthê mavi, êḡ ma nundum aêntêk. Noyabiḡ avômena bilak lôk avi tôp esak iniḡ malaiḡ. Ma noyabiḡ amda ek pik malim miḡ esak môlô ami.

Noyabiḡ avômalô sapêḡ esak auk doḡtom

2 ¹ ⁱYenaḡ aiyaḡ thêlô, alalô aêvhaviḡ alalôaniḡ Anyô Bêḡ Yisu Kilisi, yani ma deda lôkmaḡḡiḡ anôḡ. Ba intu noyabiḡ avômalô sapêḡ esak auk doḡtom ma miḡ nôḡnêḡ ḡê lôk athêḡ bêḡ liḡ ma nosale ḡê lôk athêḡ mi thô ami. ² Odaḡô. Anyôla halêḡm hêḡv yeḡ haviḡ môlô ba hik kwêḡv mabuḡ anôḡ lôk mote gol. Ma anyô siv lôk nômkama mabô habitak hayô haviḡ. ³ Êḡ ma môlô ôêḡv athêḡ bêḡ hadêḡ anyô lôk kwêḡv mabuḡ ba onaḡ, “Ôlêḡm ôḡmô loḡ mavi êntêk.” Ma onaḡ hadêḡ anyô siv nena, “Umiḡ loḡ intu” mena “Ôndôk ôḡmô biḡ.” ⁴ Môlô udum aêḡ ma hatôm ovak avômalô vose hi ôdôḡ ju ba udum abô lokbaḡ hathak i.

⁵ ^mYenaḡ aiyaḡ lôkma anôḡ, nodañô katô. Avômalô takatu ba avômalô pik êyê nena ḡê siv ma Wapômbêḡ bôk hatak i yôḡv ek nimbitak ḡê lôkmaḡḡiḡ hathak iniḡ êvhaviḡ ba tem nêḡm athêḡ bêḡ êḡndêḡ i ek nêḡmô anêḡ loḡ lôkliḡyak êtôm bôk habutiḡ abô ek nêḡm êḡndêḡ ḡê takatu ba leḡḡihaviḡ yani. Aêḡ e? ⁶ Ma doḡtom ôpôlik ek ḡê siv. Ma opalê hathak hêḡv malaiḡ hadêḡ môlô ba havôḡv môlô hi loḡ idum abô? ḡêḡ siv e? Mi, ḡê valu bêḡ iyom. ⁷ Ma thêlô êḡ iyom intu enaḡ abôḡma hathak unim alaḡ Kilisi ba ibuliḡ anêḡ athêḡ mavi.

⁸ ⁿMa alalôaniḡ kiḡ Wapômbêḡ anêḡ abô balabuḡ te hanaḡ hêk anêḡ kapyā nena, “Lemimbiḡ avômalô êtôm atu ba lemhaviḡ oda”. Udum aêḡ ma mavi. ⁹ ^oMa doḡtom ôêḡv ḡê lôk athêḡ bêḡ liḡ ma ôpôlik hathak ḡê athêḡ mi, êḡ ma udum kambom ba balabuḡ hik thô nena môlô ma ḡê ôḡmô abô balabuḡ lu. ¹⁰ ^pMa ôpatu ba hayabiḡ balabuḡ sapêḡ ma doḡtom hêḡv yak hathak bute, êḡ ma habuliḡ abô balabuḡ lôkthô. ¹¹ ^qÔpatu ba hanaḡ

ⁱ 1:22 Mat 7:26; Lom 2:13 ^j 1:25 Lom 8:2; Jem 2:12 ^k 1:26 Sng 141:3 ^l 2:1 Ap 10:34; Jem 2:9 ^m 2:5 1Ko 1:26-28 ⁿ 2:8 Mat 19:19; Gal 5:14 ^o 2:9 Lo 1:17 ^p 2:10 Wkp 19:37; Nam 20:7-12,24; Mat 5:19 ^q 2:11 Kis 20:13-14; Lom 13:9

nena, “Miņ undum sek imbiņ anyô yaņ yanavi ami” lôk hanaņ haviņ nena “Miņ nuņgwik anyô vônô ami.” Ba intu miņ hudum sek haviņ anyô yaņ yanavi ami ma doņtom huik anyô vônô, êņ ma hômô abô balabuņ lu.

¹² Aêņ ba malêla takatu ba udum lo onaņ ma lemimimbi nena Wapômbêņ tem indum abô esak balabuņ takatu ba hêv alalô vê hêk kambom anêņ lôklokwaņ. ¹³ Ma miņ hêv kapôlôm ek avômalô vi ami, êņ ma waklavôņ nindum abô ma Wapômbêņ tem miņ nê m kapô ek o ami. Ma doņtom hêv kapôlôm ek avômalô vi, êņ ma tem Wapômbêņ nê m kapô ba nê m môlô vê êņjek loņ nindum abô.

Êvhaviņ anêņ ku mi, êņ ma ŋama

¹⁴ Yenaņ aiyaņ thêlô, anyô te hanaņ nena yani ma anyô hêvhaviņ ma doņtom miņ hadum mavi ami, êņ ma mavi e? Mi. Êvhaviņ anêņ aêņ tem nê m yani bulubiņ e? Mi. ¹⁵ Aiyaņ te mena livôņ late nôm lôk sôp mi ba hêv i sêkêya. ¹⁶ Ma môlô te hanaņ hadêņ yani nena, “Nu lôk lemmavi, upuk sôp lôk noņgwaņ nôm.” Ma doņtom miņ hêv yani sa ami, êņ ma mavi aisê? ¹⁷ Ma aêņ iyom ma êvhaviņ atu ba hêk wavo ma ku mi, êņ ma ŋama.

¹⁸ “Ma doņtom anyô late hanaņ nena, “Avômalô vi idum ku ma vi êvhaviņ iyom, ma luvi ma hatôm.” Ma doņtom yahanāņ nena, “Ya miņ hatôm yaņgê êvhaviņ atu ba ku mi ami. Ba intu tem yaņgik yenaņ yahêvhaviņ thô esak yenaņ ku.”

¹⁹ Môlô ôêvhaviņ nena Wapômbêņ doņtom iyom hamô ba intu osoņ nena unim ôêvhaviņ ma anêņ ku mi ma hatôm e? Auk êņ ma auk mavi, ma doņtom miņ osoņ nena auk êņ intu mavi ek o ami. Mi, ŋgôk eyala auk êņ haviņ, ma doņtom thêlô ma Wapômbêņ anêņ ŋê kambom ba intu êkô ba elowaliņ.

²⁰ Môlô ŋê auk thônôthôn, lemimhaviņ noyala nena êvhaviņ atu ba hêk wavo ma anêņ ku mi, êņ ma nôm oyaņ e? ²¹ Lemimimbi alalôaniņ bumalô Ablaham. Yani bôk hêv nakaduņ Aisak hatôm da hayô hêk loņ êbôk da. Yani hadum ku êņ ba intu Wapômbêņ hanaņ nena yani ma anyô thêthôn, aêņ e? ²² Intu êņ, Ablaham anêņ hêvhaviņ lôk anêņ ku idum ku haviņ i. Ma anêņ ku hadum ba anêņ hêvhaviņ hik anôņ. ²³ Êņ ma habitak hatôm Wapômbêņ anêņ kapyā hanaņ, “Ablaham hêvhaviņ Wapômbêņ ba intu hayê yani nena anyô thêthôn.” Ma halam yani nena anêņ anyô môlô. ²⁴ Aêņ ba oyala nena ôpatu ba hêvhaviņ lôk hadum anêņ ku haviņ ma Wapômbêņ halam yani nena anyô thêthôn. Ma miņ hanaņ abô êņ hathak ôpatu ba hêvhaviņ iyom ma anêņ ku mi ami.

[†] 2:12 Gal 6:2; Jem 1:25; 1Pi 2:16 [‡] 2:13 Mat 5:7; 18:32-35 [†] 2:15 1Jon 3:17

[‡] 2:18 Gal 5:6 [‡] 2:21 Stt 22:9-12 [‡] 2:22 Hib 11:17-18 [‡] 2:23 Stt 15:6; 2Sto 20:7; Ais 41:8

²⁵Ma lemimimbi avi sek waliliŋ Lahap imbiŋ. Yani ma aêŋ iyom. Hawa Israel iniŋ ñê êyê loŋ vani ba hêv i sa ek elom buyaŋ ba i. Yani hadum ku êŋ ba intu Wapômbêŋ halam yani nena avi thêthôn. ²⁶Kupik atu ba auk lôkmala miŋ hamô ami, êŋ ma ŋama. Ma êvhaviŋ atu ba anêŋ ku mi ma ŋama aêŋ iyom.

Oyabiŋ vembôlêk mavi

3 ¹Aiyaŋ thêlô, alalô nayala nena Wapômbêŋ tem indum abô lôklokwaŋ ek yêlô atu ba adôŋ avômalô hathak êvhaviŋ. Ba intu miŋ môlô bêŋ anôŋ nundum ek numbitak ñê êdôŋ avômalô ami.

²Alalô lôkthô athak avak i silili ba adum kambom lomaloma. Anyôla miŋ havak i silili hathak anêŋ abô ami, êŋ ma yani mabuŋ anôŋ ba hatôm eyabiŋ liŋkupik sapêŋ. ³Odaŋô. Avômalô ethak etak nôŋm yaônate hapalaŋaniŋ hêk bokhos abôlêk ek êvôn hamô yak ma bok bêŋ êŋ hasopa iniŋ leŋiŋhaviŋ. ⁴Ma nômla yaŋ ma yeŋ ŋgwêk. Yeŋ ŋgwêk ma nômbêŋ ma lovak bêŋ hayuv ma hathak hasisuŋ yeŋ êŋ ba hi. Ma doŋtom nôŋm yaôna anôŋ te hêk dômlokwaŋ ek havusiŋ hi loŋ atu ba alaŋ lahaviŋ ni. ⁵Ma aêŋ iyom veŋbôlêk ma nôŋm yaôna ek leŋviŋkupik. Ma doŋtom hatôm indum ku bêŋ lomaloma.

Lemimimbi nena atum yaôna hatôm esaŋ ba êmbôk kamuŋ bêŋ anôŋ. ⁶Ma veŋbôlêk ma hatôm atum. Veŋbôlêk êŋ ma hayô siŋ hathak kambom lomaloma ba halumbak bêŋ ba hadum leŋviŋkupik sapêŋ habitak lelaik. Atum êŋ halêm anêŋ loŋ atum da hamô ba intu hatôm esaŋ alalôaniŋ lôkmala sapêŋ, lêk êntêk êŋ endeba êyô anêŋ daŋ.

⁷Avômalô ethak ewa menak lo umya ma alim ŋgwêk lôk alim lomaloma ba eyabiŋ ba êmô tiŋiŋ. ⁸Ma doŋtom anyô late miŋ hatôm eyabiŋ abôlêk ek êŋjêk tiŋiŋ ami. Mi, kambom hapiŋiyap hêk abôlêk ba hatôm siniŋ habôk avômalô vônô.

⁹Alalô êv yeŋ hathak veŋiŋbôlêk hadêŋ alalôaniŋ Kamik Anyô Bêŋ. Ma veŋiŋbôlêk doŋtom êŋ iyom intu hanaŋ ek Wapômbêŋ imbuliŋ avômalô takatu ba yani hapesaŋ i hatôm yanida. ¹⁰Veŋiŋbôlêk doŋtom êŋ iyom intu habô Wapômbêŋ lôk hanaŋ abôma haviŋ. Aiyaŋ thêlô, êŋ ma kambom anôŋ. ¹¹Ŋaŋ lôk ŋgwêk hatôm nede valu abyaŋ te e? Mi anôŋ. ¹²Aiyaŋ thêlô, ŋgwêk miŋ hatôm nêŋm ŋaŋ mavi êndêŋ alalô ami. Ma ŋgôbêŋ miŋ hatôm injik êtôm sabo ami. Ma yak te miŋ hatôm injik êtôm ŋgôbêŋ ami. Mi anôŋ.

Auk mavi halêm anêŋ Wapômbêŋ

¹³Môlô opalê atu ba lôkauk bêŋ ba hayala Wapômbêŋ anêŋ lahaviŋ? Injik anêŋ auk mavi êŋ thô esak anêŋ kobom thêthôn lôk ku takatu ba

† 2:25 Jos 2:1-21; Hib 11:31 ‡ 3:6 Mat 12:36-37; 15:11,18-19 § 3:8 Lom 3:13

hadum ba hamô maliŋyaô. ¹⁴Ma doŋtom lemday hathak athêŋ bêŋ hêk kapôlôm ba hudum ek osale anyô vi thô ba ômônŋ, êŋ ma miŋ ômbô o ba onay nena hosopa abô avanônŋ ami. Êŋ ma honay abôyaŋ ba hubuliŋ abô avanônŋ. ¹⁵Auk êŋ ma auk pik lôk kapôlônŋ bô ba halêm anêŋ Sadaŋ. Ma miŋ halêm anêŋ leŋ ami. ¹⁶Loŋ atu ba kobom ethale anyô vi thô lôk leŋday hathak athêŋ bêŋ hêk, êŋ ma tem ôpôm nena nômkama sapêŋ hamô mayaliv ma kambom lomaloma hêk haviŋ.

¹⁷Ma doŋtom auk atu ba halêm anêŋ leŋ ma mabuŋ anônŋ. Auk êŋ hadum ek avômalô nêmo yôhok imbiŋ i lôk netauviŋ i ma nêwê abô vibinŋ, ma nênem kapôlônŋŋ lôk nindum ku mavi lomaloma, ma nindum kobom doŋtom êndêŋ avômalô lôkthô ma nesopa thêlôda iniŋ abô sapêŋ. ¹⁸^bAvômalô yôhok takatu ba ethak idum ek avômalô nêmo yôhok imbiŋ i ma hatôm evatho iniŋ yayvêk ba hik anônŋ, êŋ ma kobom thêthônŋ mavi lomaloma.

Anyô lahaviŋ nômkama pik ma hatôm hik vovak hadêŋ Wapômbêŋ

4 ¹Malê te hadum ba môlô lemimŋaŋa ba uik vovak haviŋ am? Nôm takêŋ halêm anêŋ unim thethaŋak takatu ba ibisôk ek nundum kambom lomaloma e? Intu êŋ. ²Môlô lemimhaviŋ nômlate atu ba mi hêk môlô. Ba intu môlô malemimkilik hathak nôm êŋ ba uik anyô vônô ma doŋtom miŋ owa ami. Êŋ ma hadum môlô lemimŋaŋa ba uik vovak hathak. Môlô miŋ onay hik Wapômbêŋ liŋ ami ba intu miŋ owa ami. ³Ma onay hik yani liŋ hathak nômlate ma miŋ othak owa ami eka? Unim auk ma lokbaŋ ba lemimhaviŋ noja ek injik unim thethaŋak vônô iyom. Ba intu yani havasiŋ nôm êŋ ek môlô.

⁴Môlô ma hatôm avômalô takatu ba idum sek waliliŋ ba êpôlik ek Wapômbêŋ ma evaloŋ nômkama pik majaŋ. Odayô! Opalêla takatu ba leŋiŋhaviŋ nômkama pik ma pik anêŋ nê môlô ba hatôm ik vovak hadêŋ Wapômbêŋ. ⁵Wapômbêŋ anêŋ abô te bôk hanaŋ nena, “Wapômbêŋ madaluk ladaŋ hathak auk lôkmala atu ba hêv hadêŋ alalô.” Hosonŋ nena abô êŋ ma nôm oyaŋ e? Mi anônŋ! ⁶Ma Wapômbêŋ lahaviŋ nêmo alalô sa ba intu habi anêŋ wapôm sam bêŋ anônŋ hadêŋ alalô. Hatôm anêŋ kapy a hanaŋ nena,

“Wapômbêŋ havasiŋ ek nê êbôi ma hêv wapôm ek nê etauviŋ i.”

Gutpela Sindaun 3:34

⁷Aêŋ ba nodovak Wapômbêŋ. Ma nobasiŋ am ek Sadaŋ, êŋ ma tem yani etak môlô ba êsôv. ⁸Ma unu bidoŋ ek Wapômbêŋ ma tem yani êlêm bidoŋ ek môlô. Ma môlô nê takatu ba udum kambom, nusik bahemim ek nundum mavi. Ma môlô nê auk ju, notak auk yaŋ ek unim kapôlômim

^b 3:18 Mat 5:9; Hib 12:11 ^c 4:1 Lom 7:23 ^d 4:4 Lom 8:7; 1Jon 2:15 ^e 4:6 1Pi 5:5

^f 4:7 Ep 6:12 ^g 4:8 Ais 1:16; Sek 1:3; Mal 3:7

imbitak mabuŋ mavi. ⁹Ma lemimimbi mólônim kambom ba nodanŋ lók lemimmalaiŋ. Ma miŋ nomalik lók lemmavi ami. Mi, kapólómim malaiŋ ba nodanŋ asêŋ malêŋ. ¹⁰^hNotauviŋ am ênjêk Anyô Bêŋ ma, ma tem êsô mólô liŋ.

Miŋ nonanŋ abôma esak anyô vi ami

¹¹Aiyaŋ thêlô, miŋ nonanŋ abôma esak mólôviyaŋ ami. Mólô takatu ba onanŋ abôma hathak mólôviyaŋ mena otatale mólôviyaŋ, êŋ ma hatôm onanŋ abôma lo otatale abô balabuŋ. Ma otatale abô balabuŋ, êŋ ma miŋ osopa abô balabuŋ êŋ ami. Mi, ubitak hatôm abô balabuŋ anêŋ alaŋ. ¹²ⁱMa doŋtom abô balabuŋ anêŋ alaŋ ma doŋtom iyom. Yani êŋ iyom hatôm indum abô ek anêŋ mavi nêmo ma anêŋ kambom nêmbini. O opalê ba honanŋ avômalô iniŋ kambom bêŋ?

Miŋ nobam amda ami

¹³^jOdaŋô katô! Mólô takatu ba onanŋ, “Yaô mena yamuŋ la ma tem yêlô ana malak bêŋ te ek nandum ku valu êtôm sondabêŋ te êmô loŋ êŋ ek napôm valuseleŋ bêŋ.” ¹⁴^kAisê ka onanŋ aêŋ? Oyala nôm atu ba tem imbitak e? Mi, ôthônŋ nôm atu ba tem imbitak êndêŋ yamuŋ! Ma mólônim lókmala ma hatôm atum yova atu ba hamô dokte iyom ma tem mi. ¹⁵Aêŋ ba mavi ek mólô nonanŋ aêntêk, “Anyô Bêŋ anêŋ lahaviŋ, êŋ ma tem yêlô namô lókmala ba nandum nôm takatu ba leŋiŋhabi ek nandum.” ¹⁶Ma doŋtom mólô othak ôbôam ba obam am. Êŋ ma kambom. ¹⁷^lAêŋ ba opalê atu ba hayala kobom mavi ma doŋtom miŋ hadum ami, êŋ ma hadum kambom.

Ijê lók nômkama bêŋ nôkô ek am

5 ¹Mólô avômalô lók nômkama bêŋ, odaŋô katô! Malaiŋ lomalama tem êpôm mólô ba intu nodanŋ asêŋ malêŋ. ²^mMólônim nômkama sapêŋ lêk hapalê ma didu lêk edabêŋ unim kwêv lo sôp ba hatitip ³ma da lêk hathanŋ unim gol lo seleva. Ma da êŋ tem imbitak êtôm atum ek esaŋ mólô lemvmikupik lók injik mólônim kambom thô. Waklavônŋ pik lo leŋ anêŋ daŋ lêk habobo, ma doŋtom ôvôlô nômkama denaŋ. ⁴ⁿLemimimbi esak unim ŋê ku takatu ba idum ku êmô unim ku kapô. Miŋ ôêv i vuli hatôm iniŋ ku ami ba iniŋ asêŋ hi hapôm Anyô Bêŋ Lôklokwanŋ Lôkthô Anêŋ Ôdônŋ ba lêk halaŋô yôv. ⁵^oMólô ômô pik ma osopa unim lemimhaviŋ lók thethaŋak ba oanŋ nôm bêŋ hatôm etak bok halôk balam lukmuk ba êthônŋ iniŋ waklavônŋ nijik i vônô lêk habobo. ⁶Mólô othak udum abô ek nijik ŋê thêthônŋ vônô ma miŋ êwê kambom êŋ viyaŋ ami.

^h 4:10 Jop 5:11; 1Pi 5:6 ⁱ 4:12 Lom 2:1; 14:4 ^j 4:13 Luk 12:18-20 ^k 4:14 Sng 39:5,11; Snd 27:1 ^l 4:17 Luk 12:47 ^m 5:2 Mat 6:19 ⁿ 5:4 Lo 24:14-15 ^o 5:5 Luk 16:25

Ôpôm malaiŋ ma nômo maliŋyaô

^{7p}Aêŋ ba aiyay thêlô, nômo maliŋyaô ma noyabiŋ Anyô Bêŋ anêŋ endelêm. Lemimimbi ñê takatu ba evatho nômkama halôk ku kapô. Thêlô êmô maliŋyaô ba eyabiŋ ôthôm lo wak ek nindum iniŋ ku vêmam. Êŋ ma tem nôm indumbak ba injik anôŋ mavi. ⁸Ma nômo maliŋyaô aêŋ iyom ma nobatho kapôlômim loŋ. Anyô Bêŋ anêŋ waklavôŋ endelêm lêk habobo.

⁹Aiyay thêlô, miŋ kapôlôŋ diŋdiŋ esak am ami ek Anyô Bêŋ miŋ indum abô esak môlô ami. Odaŋô, balabuŋ anêŋ alaŋ lêk hamiŋ unyak abôlêk yôv ek nundum abô!

¹⁰Aiyay thêlô, lemimimbi plopet taksêbôk ba enaŋ abô hathak Anyô Bêŋ anêŋ athêŋ. Ewa vovaŋ ma doŋtom êmô maliŋyaô. ¹¹Ma avômalô takatu ba ewa malaiŋ ba imiŋ lôklokwaŋ ma ayala nena thêlô ewa Wapômbêŋ anêŋ mek mavi. Ma bôk olaŋô Jop anêŋ kukuthiŋ e? Hawa malaiŋ bêŋ ma doŋtom hamiŋ lôklokwaŋ. Anyô Bêŋ ma anyô lahiki lôk kapô malaiŋ hathak anêŋ avômalô ba intu haveŋ yam ma hadum mavi hadêŋ yani.

Miŋ alalô nanaŋ avanôŋ biŋ dake ami

¹²Aiyay thêlô, nômbêŋ ma aêntêk. Miŋ nonaŋ nena avanôŋ biŋ dake esak leŋ lo pik mena nômla ek embatho unim abô loŋ ami. Mi, hudum aêŋ, êŋ ma yakô osau ba tem Anyô Bêŋ nêŋ vovaŋ êndêŋ o. Ba intu honaŋ nena tem undum nômlate, êŋ ma undum êtôm atu ba honaŋ. Ma hôdô ek undum, êŋ ma onaŋ nena mi ek miŋ undum ami.

Ŋê êvhaviŋ iniŋ mek ma lôklokwaŋ

¹³Malaiŋ la hapôm môlô te, êŋ ma eteŋ mek. Ma môlô te lamavi, êŋ ma nêŋ yeŋ ek êmbô Wapômbêŋ. ¹⁴Ma môlô te hapôm lijiŋ, êŋ ma endam avômalô êvhaviŋ iniŋ avaka ek neteŋ mek êyô yani vôv lôk nisik esak nôm lêŋlêŋ esak Anyô Bêŋ anêŋ athêŋ. ¹⁵Ma iniŋ mek atu ba eteŋ lôk êvhaviŋ ma tem indum ôpêŋ mavi ma Anyô Bêŋ tem êsô yani liŋ. Ma bôk hadum kambom la, êŋ ma tem Anyô Bêŋ nêŋ anêŋ kambom êŋ vê. ¹⁶Ba intu môlô tomtom nonaŋ unim kambom bêŋ imbiŋ am ma noteŋ mek esak am ek numbitak mavi. Anyô thêthôŋ anêŋ mek ma lôklokwaŋ ba tem injik anôŋ.

¹⁷vLemimbi plopet Elia. Yani ma anyô hatôm alalô. Lavidonŋ ba hateŋ mek ek miŋ ôthôm injik ami, êŋ ma ôthôm miŋ hik ami hatôm sondabêŋ

^p 5:7 Lo 11:14; Jer 5:24 ^q 5:8 Lom 13:11-12; 1Pi 4:7 ^r 5:11 Kis 34:6; Jop 1:21-22; 2:10; Sng 103:8 ^s 5:12 Mat 5:34-37 ^t 5:14 Mak 6:13 ^u 5:15 Mat 17:18-20 ^v 5:17 1Kiŋ 17:1; 18:1

lô ma wata te. ¹⁸Wêem ma hateŋ mek hathak loŋbô ma ôthôm hik ba nômkama pik hik anôŋ mavi.

Ôpatu ba hêv yak ma noja yani esak loŋbô

¹⁹xYenaŋ aiyaŋ thêlô, môlô te hêv yak hathak abô avanôŋ ba môlô te hawa ôpêŋ hatup, ²⁰yêŋ ma lemimimbi nena, “Ôpatu ba hêv anyô hadum kambom te anêŋ auk sa ek hatak anêŋ kambom, êŋ ma hêv ôpêŋ vê hêk ŋama ma haluviŋ anêŋ kambom bêŋ anôŋ.”

^w 5:18 1Kin 18:42-45 ^x 5:19 Gal 6:1 ^y 5:20 Snd 10:12; 1Pi 4:8

Pita

anêḡ kapyā mōḡ

Abô mōḡ

Pita ma Yisu anêḡ aposel laumiḡ ba lahavuju takatu te. Hato kapyā êntêk ek embatho ḡê êvhaviḡ takatu ba avômalô vi êv malaiḡ lomalomā hadêḡ i loḡ. Ma hato ek injik loḡôndê atu ba Wapômbêḡ lahaviviḡ ḡê êvhaviḡ nesopa. Hato ek avômalô Israēl lôk avômalô loḡ buyaḡ haviḡ.

Hato kapyā êntêk hadêḡ 64 AD la.

Pita anêḡ lamavi

1 ¹Ya Pita, Yisu Kilisi anêḡ aposel, yahato kapyā êntêk hadêḡ Wapômbêḡ anêḡ avômalô takatu ba bôk halām i yôv ba êsôv mayaliv ba i êmô loḡ luvuluvu anêḡ Pontus lo Galesia ma Kapadosia lo Esia ma Bitinia. ²“Wakamik Wapômbêḡ bôk hayala môlô lôkthô ba bôk halām môlô yôv. Ma Lovak Matheḡ hadum ba ubitak matheḡ ma bôk hapaliv Yisu anêḡ thalaleḡ ek nosopa Wapômbêḡ. Ma wapôm lôk labali êmbôlô môlô kapôlômmim siḡ.

Alalô aêv maleḡiḡ ek naja bulubiḡ

³Nambô Wapômbêḡ alalôaniḡ Anyô Bêḡ Yisu Kilisi anêḡ Lambô Wapômbêḡ. Yani hêv kapô ek alalô bêḡ anôḡ ba hik Yisu Kilisi liḡ hêk ḡama ek embathu alalô esak loḡbô ek namiḡ lôklokwaḡ ba nanêm maleḡiḡ ⁴^bek naja lôkmala atu ba ḡama lôk lelaik mi ba miḡ hatôm ekapok ami. Ma yani hayabiḡ lôkmala êḡ hamô malak leḡ. ⁵^cAlalô aêvhaviḡ ba intu anêḡ lôklokwaḡ hakalabu alalô siḡ ek nêḡm alalô bulubiḡ endeba pik lo leḡ anêḡ daḡ ma avômalô sapêḡ tem nêḡê. ⁶⁻⁷^dAêḡ ba môlô lemimmavi anêḡ dôêḡ. Gol ma pulusikna ba tem mi. Ma atum hathaḡ gol êḡ ek injik anôḡ

^a 1:2 Lom 8:29; 2Te 2:13 ^b 1:4 Kol 1:12 ^c 1:5 Jon 10:28; 17:11 ^d 1:6-7 Snd 17:3; Sek 13:9; Mal 3:3; Jem 1:2-3; 1Pi 5:10

thô. Ba êvhaviŋ anêŋ mavi hamôŋ ek gol. Ba intu malaiŋ lomaloma hamô vauna ba hadum ek injik unim ôêvhaviŋ anêŋ anôŋ thô ek Yisu endelêm ma tem nê mômô athêŋ bêŋ lôk deda lôkmaŋgiŋ ma nê mômô liŋ. 8-9^eMômô lemimhaviŋ Yisu ba ôêvhaviŋ yani ma doŋtom miŋ bôk ôyê yani ami. Ma lêk owa êvhaviŋ anêŋ anôŋ ma bulubiŋ atu ba Wapômbêŋ tem nê mômô êndêŋ mômô. Ba intu lêk mômô lemimmavi anôŋ ba ôbôam.

10^fSêbôk ma plopet enaŋ abô hathak wapôm atu ba tem êlêm êndêŋ mômô. Ma bulubiŋ êŋ, ma thêlô leŋiŋhabi lôklokwaŋ lôk êbôlêm auk hathak. 11^gMa Kilisi anêŋ Lovak Matheŋ atu ba hamô thêlôniŋ kapôlôŋiŋ hik auk thô hadêŋ i ba hanaŋ hathak vovaŋ takatu ba tem Kilisi enja vêm ka enja athêŋ lôkmaŋgiŋ embeŋ yam. Ma plopet êbôlêm auk hathak wak alête intu nô mômô êŋ tem imbitak ba imbitak aisê? 12Ma hik abô takêŋ thô hadêŋ plopet nena ku taksêbôk bôlada idum ma miŋ idum ek nê mômô thêlôda iyom sa ami. Mi. Nê mômô alalô lôkthô sa. Ma doŋtom lêk hêv Lovak Matheŋ anêŋ leŋ ba halêm ek enaŋ Wapômbêŋ anêŋ Abô Mavi takêŋ lôkthô bêŋ êndêŋ mômô. Ma aŋela vovaŋ ek neja auk takêntêk imbiŋ.

Nômô matheŋ

13Ba intu nôpôpêk am lôk nupuk am loŋ ma malem endahaliŋ Yisu Kilisi anêŋ waklavôŋ atu ba tem endelêm ek noja wapôm atu ba tem nê mômô êndêŋ mômô. 14-16^hMômô nô mômô êtôm avômena takatu ba ethak esopa abô hatôm bôk eto nena,

“Ya matheŋ. Ba intu nô mômô matheŋ.”

Wok Plis 11:44-45

Yani ma matheŋ. Aêŋ ba mômô nô mômô matheŋ êtôm yani atu ba halam mômô. Ma miŋ nosopa thethaŋak êtôm sêbôk atu ba mômô ŋê auk mi ami.

17ⁱPik êntêk ma hatôm unyak kudum iyom ba unim unyak anôŋ ma hamô buyaŋ. Aêŋ ba ôpatu ba olam nena Wakamik intu nô mômô tiŋiŋ êmô yani vibii ek malê nena yani hathak hatitiŋ avômalô lôkthô iniŋ ku ba miŋ hathale ŋê loŋ buyaŋ thô ma hêv anêŋ avômalô liŋ ami. Mi. 18-19^jLibumi iniŋ bôk lo loŋ sêbôk ba esopa ma miŋ hik anôŋ mavi ami. Ma doŋtom lêk oyala nena Wapômbêŋ hapole mômô vê hathak Kilisi anêŋ thalaleŋ atu ba anêŋ vuli bêŋ ba hatôm boksipsip atu ba anêŋ kambom lo palê mi lôk miŋ hapole mômô hathak nô mômô pulusikna hatôm seleva lo gol ami. 20^kSêbôk atu ba epesaŋ pik ma Wapômbêŋ halam Kilisi. Ma doŋtom lêk pik lo leŋ anêŋ daŋ ba Wapômbêŋ bôk hik yani thô yôv ek nê mômô sa. 21^lYani iyom intu hik Kilisi liŋ hêk ŋama ba hêv athêŋ lôkmaŋgiŋ hadêŋ yani ek mômô nô nê mômô imbiŋ lôk nô nê mômô malemim êndêŋ Wapômbêŋ. Aêŋ ba Kilisi intu hadum ba mômô ôêvhaviŋ Wapômbêŋ.

^e 1:8-9 Jon 20:29; 2Ko 5:7 ^f 1:10 Mat 13:16-17 ^g 1:11 Sng 22; Ais 53; Luk 24:26-27

^h 1:14-16 Wkp 19:2; 20:7; Mat 5:48; Lom 12:2; Ep 2:3; 4:17-18 ⁱ 1:17 Lom 2:11; ALK 2:23

^j 1:18-19 Ap 20:28; Hib 9:12-14 ^k 1:20 Ep 1:4; 2Ti 1:9-10 ^l 1:21 Jon 14:6; Lom 5:1-2

22-25^mMôlô bôk osopa Wapômbêḡ anêḡ abô avanôḡ lôk ôvôkwiḡ am yôv. Ma lêk môlô lemimhaviḡ môlôviyaḡ katô anôḡ. Ma Wapômbêḡ anêḡ abô anêḡ lôkmala hamô ba tem êmô wak nômbêḡ intu sapêḡ. Ma hadum ku ba havathu môlô hathak loḡbô. Ma anêḡ vêk atu ba môlô upup habitak miḡ vêk ḡama ami ma mi anôḡ. Yaḡ vêk êḡ intu ida hamô lôkmala wak nômbêḡ intu sapêḡ hatôm bôk eto nena,

“Anyô lôkthô ma hatôm kavik dahô,
 ma iniḡ lôkmaḡḡiḡ ma hatôm thiliḡ vuak;
 kavik dahô hakapok
 ma thiliḡ vuak êv yak
 ma doḡtom Anyô Bêḡ anêḡ abô tem ida êmô aêḡ wak nômbêḡ intu sapêḡ.”

Aisaia 40:6-8

Aêḡ ba lemimimbiḡ am lôk nônêm kapôlômim êndêḡ am. Ma abô êḡ iyom intu bôk anaḡ hadêḡ môlô yôv.

2 ¹“Ba intu nônêm nôm lomaloma takêntêk vê. Siniḡ, abôyaḡ, iluviḡ auk kambom hathak auk thêthôḡ, leḡdaḡ, lôk etatale anyô yaḡ. ²⁻³°Môlô bôk osaê Anyô Bêḡ anêḡ va nena vasiḡ. Aêḡ ba nupipiyap ek nunum sum atu ba mabuḡ anôḡ halêm anêḡ Wapômbêḡ hatôm amena lukmuk atu ba evathu ek môlô nundumbak esak bulubiḡ.

Alalô ma hatôm valu lôkmala ek nedav unyak matheḡ

⁴⁻⁵°Yani ma valu lôkmala atu ba avômalô êpôlik hathak. Ma doḡtom yani ma Wapômbêḡ anêḡ payeḡ anôḡ atu ba halam. Ma môlô hatôm valu lôkmala êḡ haviḡ ba nôlêm êndêḡ yani ek endav anêḡ unyak matheḡ êḡ esak môlô. Ba lêk ubitak anêḡ ḡê êbôk da matheḡ ek nôbôk anêḡ da. Da takêḡ ma Yisu Kilisi anêḡ ku ba Wapômbêḡ hawa lôk lamavi. ⁶°Hatôm bôk eto halôk Wapômbêḡ anêḡ kapy aêntêk,

“Ôḡḡô. Bôk yahadô valu lôklokwaḡ te hamô Saion
 ba tem embaloḡ unyak loḡ.

Yada yahatak hatôm payeḡ anôḡ.

Ma ôpatu ba hêvhaviḡ yani

ma tem miḡ nêḡnêm mama êndêḡ yani ami. Mi anôḡ.” *Aisaia 28:16*

⁷°Aêḡ ba môlô vi lêk ôêvhaviḡ ba ôyê valu êḡ hatôm payeḡ anôḡ. Ma vi miḡ êvhaviḡ ami ba intu Wapômbêḡ anêḡ abô hanaḡ nena,

“Valu atu ba ḡê elav unyak êpôlik hathak,
 ma lêk habitak landiḡ anôḡ.”

Kapya Yeḡ 118:22

⁸°Ma abô yaḡ hanaḡ nena,

“Valu yaôna te ek ende anyô liliḡ ba imbi i pôḡḡêḡ
 lôk valu bêḡ te ek nembak sisilimbiḡ ba nêḡnêm yak.”

Aisaia 8:14

^m 1:22-25 Ais 40:6-8; Jon 13:34; Lom 12:10 ⁿ 2:1 Ep 4:22; Jem 1:21 ^o 2:2-3 Sng 34:8

^p 2:4-5 Ep 2:21-22; ALK 1:6 ^q 2:6 Ais 28:16; Ep 2:20 ^r 2:7 Sng 118:22 ^s 2:8 Ais 8:14

Ŋê takatu ba êdô Wapômbêŋ anêŋ abô ma tem indum ba thêlô nênem yak.

⁹Ma doŋtom môlô ma avômalô takatu ba bôk Wapômbêŋ halam yôv. Môlô ma kiŋ anêŋ ŋê êbôk da lôk avômalô ôdôŋ mathêŋ. Yani bôk halam môlô ba otak momaŋiniŋ ba ôlêm umiŋ anêŋ deda lôkmaŋgiŋ anôŋ kapô. Aêŋ ba môlô ma Wapômbêŋ anêŋ avômalô takatu ek nonaŋ anêŋ nômkama mavi takatu ba hadum lôkthô bêŋ. ¹⁰“Sêbôk ma môlô avômalô paliŋ. Ma doŋtom lêk ma môlô ma Wapômbêŋ anêŋ avômalô. Sêbôk ma miŋ hêv kapô hadêŋ môlô ami. Ma doŋtom lêk hêv kapô.

Alalô namô thêthônŋ

¹¹“Aiyaŋ thêlô, môlô ma hatôm ŋê loŋ buyaŋ lôk ŋê takatu ba etak iniŋ loŋ. Ba intu yahaŋaŋ ek notak thethaŋak takatu ba hik vovak hadêŋ dahôlômim. ¹²“Nômô batôŋ oyaŋ ek ŋê daluk esoŋ nena môlô ŋê lemimmaniŋ ba ethaŋ môlô, êŋ ma tem nêgê môlônim ku mavi atu ba udum ma nebam Wapômbêŋ anêŋ athêŋ êndêŋ anêŋ waklavôŋ endelêm.

Nômô ŋê bêŋbêŋ vibiŋ

¹³⁻¹⁵“Wapômbêŋ lahaŋiŋ môlô nundum mavi êndêŋ avômalô takatu ba miŋ ewa auk mavi ami ek thêlô nesaŋ veŋiŋbôlêk siŋ. Aêŋ ba nômô gavman iniŋ ŋê bêŋbêŋ sapêŋ vibiŋ êtôm atu ba Anyô Bêŋ anêŋ lahaŋiŋ. Nômô kiŋ vibiŋ. Yani hamôŋ ek eyabiŋ avômalô lôkthô. Ma nômô kiŋ anêŋ ŋê ku takatu ba hêv ek nênem malaiŋ êndêŋ avômalô takatu ba idum kambom ma nêmbô avômalô takatu ba idum mavi. ¹⁶Môlô ma hatôm avômalô takatu ba bôk epole yôv. Ma doŋtom môlô ma Wapômbêŋ anêŋ ŋê ku. Ba intu miŋ nunduiŋ am esak auk nundum kambom ami. ¹⁷“Nômô tiŋiŋ imbiŋ avômalô sapêŋ. Lemimbiŋ Wapômbêŋ anêŋ avômalô. Thêlô ma môlôviyaŋ. Ma nôkô ek Wapômbêŋ ba nônem athêŋ bêŋ êndêŋ kiŋ.

¹⁸“Ma môlô ŋê takatu ba udum ku hamô anyô yaŋ vibiŋ nosopa unim ŋê bêŋbêŋ iniŋ abô. Vi ma yôhôk ma vi ma leŋiŋŋaŋa ma doŋtom nômô thêlô vibiŋ. ¹⁹Ba intu ôyê nena êv vovaŋ oyaŋ hadêŋ môlô takatu ba osopa Wapômbêŋ, êŋ ma numiŋ lôklokwaŋ ma tem Wapômbêŋ lamavi esak môlô. ²⁰“Ma môlô udum kambom ba ik môlô ba umiŋ lôklokwaŋ ma tem nebam môlô e? Mi. Udum mavi ba owa vovaŋ oyaŋ, êŋ ma tem Wapômbêŋ lamavi êndêŋ môlô. ²¹“Kilisi hawa vovaŋ ek nênem môlô sa. Ma aêŋ iyom ma Wapômbêŋ halam môlô ba hapesaŋ loŋôndê ek nosopa Kilisi vaŋgwam.

^t 2:9 Lo 7:6; 14:2; Ais 9:2; Ap 26:18; Ep 5:8 ^u 2:10 Hos 2:23 ^v 2:11 Gal 5:17,24

^w 2:12 Mat 5:16 ^x 2:13-15 Tit 3:1; 1Pi 3:16 ^y 2:17 Lom 12:10 ^z 2:18 Ep 6:5

^a 2:20 1Pi 3:14,17 ^b 2:21 Mat 16:24; Jon 13:15

22 “Yani miŋ hadum kambom lôk miŋ hanaŋ abôyaŋ te ami.”

Aisaia 53:9

23 ^dMa thêlô enaŋ abôma hathak yani ma doŋtom yani miŋ hanaŋ viyaŋ ami. Êv vovaŋ hadêŋ yani ma doŋtom miŋ hadum nômla ek hawê kambom êŋ viyaŋ ami. Mi. Yani hêv ida hi hadêŋ ôpatu ba hadum abô thêthôn anôn iyom ek indum anêŋ abô. 24 ^eYanida liŋkupik hawa alalôaniŋ kambom hathak alovalaŋaŋsiŋ ek alalô nambôliŋ dômiŋ esak kambom ma namô thêthôn iyom. Ma anêŋ bêlêma hadum o mavi. 25 ^fSêbôk ma môlô hatôm boksipsip mathaŋô ma lêk ôvô ôlêm unim alaŋ lôk ôpatu ba hayaŋiŋ môlô.

Ŋê ewa i iniŋ abô

3 ¹⁻²Ma môlô avi nômô mayaô ba nômô unim anyô vibiŋ ek yani ênjê nena hosopa Wapômbêŋ ba hômô matheŋ. Ku êŋ tem êmbôv yamalô atu ba hapôlik hathak Wapômbêŋ endelêm esopa yani. ³ ^hMiŋ nubutiŋ lemkadôk ŋauŋ lôk notak mote gol lomaloma lôk noba sôp kêkêlô lomaloma ek numbitak êtôm vuliŋ biŋ ami. ⁴ Mi. Môlô kapôlômim indum môlô êtôm vuliŋ biŋ. Avi yôhok labalinena iniŋ sôp takêŋ tem miŋ nema ami ma Wapômbêŋ hayê hatôm nômlate anêŋ vuli bêŋ. ⁵ Sêbôk ma avi matheŋ takêŋ êv maleŋiŋ hadêŋ Wapômbêŋ ba êmô iniŋ anyô vibiŋ. Êŋ ma loŋôndê êŋ hadum thêlô ibitak vuliŋ biŋ ⁶ ⁱhatôm Sala. Yani halaŋô yamalô ba halam yani nena anyô bêŋ. Aêŋ ba nômô batôn oyaŋ lôk miŋ nôkô ek malaiŋ ami, êŋ ma tem numbitak Sala nali.

⁷Ma anyô aêŋ iyom. Avi iniŋ lôklokwaŋ ma vauna ek anêm ba intu onja auk mavi ba ômô mavi imbiŋ vônim ek Wapômbêŋ endanô anêm mek. Mamu luvi tem noja Wapômbêŋ anêŋ wapôm doŋtom atu ba nômô lôkmala. Ba intu undum mavi êndêŋ vônim.

Nômô yôhok imbiŋ am

⁸Yôv. Môlô lôkthô nômô esak auk doŋtom imbiŋ am. Ma môlô te hawa malaiŋ ma nônêm yani thêvô. Ma lemimimbiŋ am êtôm môlôvivaŋ. Lôk lemim iniŋ am esak ŋê takatu ba ewa malaiŋ ma nômô maliŋyaô. ⁹Wapômbêŋ bôk halam o. Ba intu anyôla habuliŋ o mena hanaŋ abôma hathak o ma miŋ nuŋgwik kambom êŋ liliŋ ami ek onja nôm mavi embenŋ yam. ¹⁰⁻¹² ^kWapômbêŋ hanaŋ,

“Anyô Bêŋ ma hayê ŋê thêthôn

ma lêndôn hakyav ek endanô thêlônini mek.

Ma doŋtom mathêlêv hathak ôpatu ba hadum kambom.

° 2:22 Ais 53:9 ^d 2:23 Ais 53:7; 1Pi 3:9 ° 2:24 Ais 53:5-6; Lom 6:11 ^f 2:25 Ese 34:5-6; Mat 9:36; Jon 10:14; Hib 13:20-21 * 3:1-2 Ep 5:22 ^h 3:3 1Ti 2:9 ⁱ 3:6 Stt 18:12
^j 3:7 Ep 5:25 ^k 3:10-12 Sng 34:12-16

Aêṅ ba opalê atu ba lahaviṅ anêṅ lôkmala êmô mavi,
 ma eyabiṅ dahalaṅ esak abô kambom
 ma abôlêk kupik esak abôyaṅ.
 Ma nêṃ i liliṅ esak kambom ma indum mavi.
 Ma endanṅviṅ esak êmbôlêṃ auk êmô yôhòk.”

Kapya Yeṅ 34:12-16

Avômalô mavi atu ba ewa vovaṅ

¹³Nôpôviṅ am ek nundum mavi, êṅ ma opalê hatôm imbuliṅ môlô?
 Mi. ¹⁴Ma doṅtom howa malaiṅ hathak mavi takatu ba hudum ma
 Wapômbêṅ tem lamavi esak o. Ba intu

“miṅ ôkô lôk lemmalaiṅ esak ṅê kambom takêṅ ami.” *Aisaia 8:12*

¹⁵Ma undum ek kapôlôm êmô Anyô Bêṅ Kilisi vibiy. Ma ôpôpêk oda
 wak nômbêṅ intu ek anyôla hanaṅ hik o liṅ ma onaṅ bêṅ esak nôṃ
 takatu ba hôêv malem hathak. ¹⁶Ma ômô malinṅyaô ba onaṅ abô êṅ ma
 miṅ otatale avômalô vi ami. Ma ôsô o ba oya ek anyôla hanaṅ abôṃa
 hathak o mena hathaṅ o hathak hosopa Kilisi, êṅ ma tem yanida mama.
¹⁷Wapômbêṅ lahaviṅ onṅa vovaṅ ba intu hudum mavi ba howa vovaṅ, êṅ
 ma mavi anôṅ. Ma doṅtom hudum kambom ba howa vovaṅ, êṅ ma miṅ
 mavi ami. ¹⁸Kilisi hawa vovaṅ bôlôṅ te iyom ek injik kambom anêṅ ku
 vônô. Anyô thêthôṅ hêv avômalô kambom sa ek endom i ba ini êndêṅ
 Wapômbêṅ. Ik yani vônô hamô pik ma Lovak Matheṅ hêv lôkmala hadêṅ
 yani. ¹⁹Vêṃ ma hi hanaṅ Wapômbêṅ anêṅ abô hadêṅ ṅgòk takatu ba
 êmô koladôṅ. ²⁰Sêbòk ma miṅ thêlô elanṅ Wapômbêṅ anêṅ abô ami.
 Yani hanaṅ hadêṅ Noa ek epesaṅ yeṅ. Ma hamô malinṅyaô ba hayabiṅ
 ek thêlô nedaṅṅ anêṅ abô. Ma doṅtom naju hatôm bahenṅvi ba lahavulô
 iyom elanṅ ba intu ṅaṅ hêv i bulubiṅ. ²¹Ma ṅaṅ êṅ ma hatôm lavôṅṅiṅ
 ek ôpatu hathik ṅaṅ tem enja bulubiṅ aêṅ iyom. Ma ṅaṅ êṅ miṅ hathik
 leṅviṅkupik anêṅ lelaik vê ami. Mi. Ôpêṅ hathô ida ba haya ek havak
 abô haviṅ Wapômbêṅ. Êṅ ma hatôm Yisu anêṅ haviyô hêv ôpêṅ bulubiṅ.
²²Yisu intu bôk hi malak leṅ ba hamô Wapômbêṅ baṅ vi anôṅ. Ma aṅela
 lôk nôṃ lôklokwaṅ ma iniṅ lôkliṅyak sapêṅ êmô yani vibiy.

Ôpôpêk o ek osopa Wapômbêṅ

4 ¹Kilisi hawa vovaṅ hamô pik. Ba intu ôpôpêk oda ma onṅa auk êṅ
 iyom. Ôpatu ba hawa vovaṅ bôk hatak kambom yôv ba ²hathak
 hasopa Wapômbêṅ anêṅ lahaviṅ iyom. Ma miṅ hathak hasopa avômalô
 pik iniṅ thethaṅak lomalomama aleba hama ami. ³Sêbòk ma osopa ṅê
 daluk iniṅ auk takêntêk, thethaṅak lomalomama lôk inum waiṅ ba molo
 ma sek waliliṅ lôk ibi anyô leṅṅiṅ hathak auk mayaliv ma kobom mama

¹ 3:14 Ais 8:12-13; Mat 5:10; 1Pi 2:20; 4:14 ^m 3:16 1Pi 2:12 ⁿ 3:20 Stt 6:1-7:24
^o 4:1 Lom 6:2,7 ^p 4:3 Ep 2:2-3

takatu ba êv yeŋ hadêŋ ŋgôkba. Bôk udum lôbôlôŋ ba hatôm. ⁴Ma miŋ hópôviŋ o ba hôsôv halôk lôv daim bomaŋ atu haviŋ thêlô ami ba intu thêlô esoŋ kambom ba etatale o. ⁵Ma doŋtom tem nindum abô esak yani atu ba lêk hapôpêk i yôv ek endanô ñê lôkmala lôk ñê ŋama iniŋ abô. ⁶Aêŋ ba intu bôk enaŋ Wapômbêŋ anêŋ abô hadêŋ ñê takatu ba bôk ema yôv. Thêlô bôk ema hatôm avômalô pik lôkthô ma doŋtom Lovak Matheŋ hatôm nêŋ lôkmala êndêŋ i ek thêlô nêŋ lôkmala imbiŋ Wapômbêŋ.

⁷Nômkaŋa lôkthô anêŋ daŋ lêk habobo. Aêŋ ba ôpôpêk o esak auk mavi lomaloma lôk upuk o loŋ ek oteŋ mek. ⁸Leŋŋhaviŋ i hathak havuliv kambom bêŋ anôŋ siŋ. Ba intu ôpôviŋ o esak kobom leŋhaviŋ i. Êŋ ma nômbêŋ. ⁹Ma noja avômalô êvhaviŋ thô ma miŋ nosa i ami. ¹⁰Wapômbêŋ habi anêŋ wapôm sam hadêŋ avômalô tomtom. Ba noyabiŋ wapôm takêŋ ek nundum ku esak ek nêŋ avômalô vi sa. ¹¹Ma anyôla hanaŋ Wapômbêŋ anêŋ abô ma enaŋ katô ma miŋ endela ami. Ma anyôla hêv avômalô sa ma indum esak Wapômbêŋ anêŋ lôklokwaŋ takatu ba hêv hadêŋ yani ek nebam Wapômbêŋ anêŋ athêŋ esak Yisu Kilisi anêŋ ku. Athêŋ bêŋ lôk lôkmaŋgiŋ ma yanida anêŋ wak nômbêŋ intu sapêŋ. Avanôŋ.

Avômalô êvhaviŋ takatu ba ewa vovaŋ

¹²Aiyaŋ thêlô miŋ nosôŋ kambom ba nonaŋ nena, “Aisê ba malaiŋ hapôm ya?” Môlô owa vovaŋ hatôm atum hathaŋ môlô ek injik am thô. ¹³“Howa vovaŋ hatôm Kilisi ma ômbô o ek waklavôŋ atu ba Wapômbêŋ hik anêŋ deda lôkmaŋgiŋ thô ma tem môlô nômbô am bêŋ anôŋ. ¹⁴“Môlô ma Kilisi anêŋ avômalô ba Wapômbêŋ anêŋ Lovak Matheŋ lôkmaŋgiŋ lêk hayô hamô môlô. Ba intu anyôla hatatale am, ma Wapômbêŋ lêk lamavi hathak môlô. ¹⁵Ma huik anyô vônô mena howa vani mena hudum kambom lomaloma mena howa ku anêŋ ôv oyaŋ hathak o ba howa vovaŋ bêŋ, êŋ ma miŋ mavi ami. ¹⁶Ma o anyô hôêvhaviŋ Kilisi ba howa vovaŋ miŋ o mama ami. Ômbô Wapômbêŋ esak athêŋ mavi atu ba howa. ¹⁷Ma lêk waklavôŋ hayô ek Wapômbêŋ anêŋ avômalô nindum abô. Alalô atu ba aêvhaviŋ tem ana êmôŋ ek nandum abô. Ma vi atu ba miŋ esopa Wapômbêŋ anêŋ Abô Mavi ami, kikaknena. Vulî alê intu tem neja?

¹⁸“Aêntu malaiŋ ek ñê thêthôŋ neja bulubiŋ,
ma malê te tem êpôm ñê daluk lôk ñê idum kambom?”

Gutpela Sindaun 11:31

¹⁹Ba intu Wapômbêŋ hadum ek anyôla hawa malaiŋ ma ôpêŋ nêŋ ida êndêŋ Wapômbêŋ ba indum mavi iyom. Yani hapesaŋ nômkama lôkthô ba intu tem eyabiŋ alalô dedauŋ mavi.

[¶] 4:7 Lom 13:11-12 [†] 4:8 1Pi 1:22 [§] 4:9 Hib 13:2 [‡] 4:10 Lom 12:6-8 [•] 4:13 Ap 5:41;
Jem 1:2; 1Pi 1:6-7 [∨] 4:14 1Pi 2:20

Abô ek avaka

5 ¹Ya Pita avaka hatôm mólô vi atu ba alalô anaŋ Kilisi anêŋ vovaŋ bêŋ. Kasana ma Wapômbêŋ tem injik anêŋ deda lôkmaŋgiŋ thô ma alalô lôkthô tem naja iniŋ sam wapôm tomtom. Ba intu yahaŋaŋ hadêŋ avaka takatu ba êmô haviŋ mólô ² *nena noyabiŋ Wapômbêŋ anêŋ avômalô takatu ba bôk êv hadêŋ mólô hatôm boksipsip anêŋ alaŋ hayabiŋ anêŋ bok. Wapômbêŋ lahaviŋ nena nônêm lêlê esak anêŋ ku takatu ba lahaviŋ nundum. Miŋ mólô popabuk ami. Ma nôpôviŋ am esak ku êŋ. Ma miŋ nôkôkam esak valuseleŋ ami. Mi. ³ *Ômô maliŋyaô ek avômalô nêgê ba nesopa vemgwam. Ma miŋ ombam o esak ŋê atu ba êmô o vibiiŋ ami. ⁴Ma Alaŋ Bêŋ hayô ma tem onja kuluŋ lôkmaŋgiŋ atu ba tem miŋ imbitak yaôna ami.

Noba kwêv nômô maliŋyaô

⁵ *Ma anyô muk nômô ŋê bêŋbêŋ vibiiŋ aêŋ iyom. Ma avômalô lôkthô neba kwêv nêmbô maliŋyaô.

“Wapômbêŋ havôliŋ dômbô ek ŋê ebam i,
ma doŋtom hêv anêŋ wapôm hadêŋ ŋê êmô maliŋyaô.”

Gutpela Sindaun 3:34

⁶ *Aêŋ ba nômô maliŋyaô êmô yani baŋ lôklokwaŋ vibiiŋ ek anêŋ waklavôŋ ma tem nêmbô mólô liŋ. ⁷ *Wapômbêŋ lahiki hathak mólô ba intu nônêm unim malaiŋ lôkthô ni êndêŋ yani.

Uŋgwik vovak lôklokwaŋ

⁸ ^bNupuk am loŋ ba nôŋgwêk lêlê. Ôpatu ba lamaniŋ ek mólô ma Sadaŋ atu ba kapôŋôŋô inaŋ avuŋ laion ba habôlêm mólô haveŋ ek esaŋ ba enjaŋ lêvôkê. ⁹ *Hoyala nena vovaŋ êŋ intu lêk hapôm mólôviyaŋ anêŋ pik êntêk ba intu nobaloŋ unim ôêvhaviŋ loŋ ma uŋgwik vovak lôklokwaŋ esak yani.

¹⁰Ma tem noja vovaŋ bidoŋ oyaŋ. Ma Wapômbêŋ ôpatu ba hêv mólô wapôm ba halam mólô hathak Kilisi ek nômbô anêŋ lôkmaŋgiŋ atu ba tem êmô wak nômbêŋ intu sapêŋ, yani tem epesaŋ mólô esak loŋbô ba nêmbô lôklokwaŋ ma embatho mólô loŋ lôk indum mólô numiŋ majaŋ êtôm landiŋ havalôŋ unyak loŋ. ¹¹Wapômbêŋ ma lôkmaŋgiŋ hatôm wak nômbêŋ intu êŋ sapêŋ. Avanôŋ.

* **5:2** Jon 21:15-17; Ap 20:28 * **5:3** 2Ko 1:24; Plp 3:17; Tit 2:7 * **5:5** Snd 3:34; Ep 5:21; Jem 4:6 * **5:6** Mat 23:12; Luk 14:11; Jem 4:10 * **5:7** Mat 6:25-30 * **5:8** 1Te 5:6
* **5:9** Ep 6:11-13; Jem 4:7

Abô anêḡ daḡ

¹² ^dSilas, ôpatu ba hêv ya sa bêḡ anôḡ ba yahayê hatôm yenaḡ aiyaḡ hato yenaḡ auk lôkthô halôk kapya bidoḡ êntêk. Yahanayaḡ lôklokwaḡ hadêḡ môlô nena auk nômbêḡ êntêk ma Wapômbêḡ anêḡ wapôm avanôḡ ek yambatho môlô loḡ. Ba intu numiḡ lôklokwaḡ. ¹³ ^eAvi atu ba hamô Babilon ma bôk elam yani yôv haviḡ môlô, yani lôk yenaḡ okna Mak êv iniḡ leḡiḡmavi hadêḡ môlô. ¹⁴ Nokam am tomtom esak kobom leḡhaviḡ i. Yôhôm êmô imbiḡ môlô atu ba ômô haviḡ Kilisi.

^d 5:12 Ap 12:2,25; 13:13; 15:22,37-40 ^e 5:13 Ap 12:2; 2Ti 4:11

Pita

anêṅ kapya yaṅ

Abô môṅ

Aposel Pita hato kapya êntêk. Yani havatho ṅê êvhaviṅ loṅ ek nêmo matheṅ. Ma hanaṅ ek nindum ku ek neyala Kilisi mavi. Hato ek neyabiṅ i esak kêdôṅwaga abôyaṅ takatu ba êmo avômalô êvhaviṅ kapô. Lôk hato nena Kilisi tem endelêm ba leṅijimbi nôṃ êṅ ba nêmo thêthôṅ.

Hato kapya êntêk hadêṅ 67 AD la.

Pita hêv lamavi

1 ¹Ya Saimon Pita, Yisu Kilisi anêṅ anyô ku ma aposel atu yahato kapya êntêk hadêṅ avômalô takatu ba bôk êvhaviṅ yôv. Ma alalôaniṅ Wapômbêṅ da lôk Yisu Kilisi atu ba êv môlô bulubiṅ intu thêthôṅ. Ba yêlôaniṅ êvhaviṅ ma anêṅ vuli bêṅ hatôm môlônim ôêvhaviṅ. ²Bôk oyala Wapômbêṅ lo alalôaniṅ Anyô Bêṅ Yisu Kilisi ba wapôm lo labali êmbôlô môlô kapôlômim siṅ.

Loṅôndê nindumbak mavi

³Yani ma lôkmaṅgiṅ anêṅ ôdôṅ ba hamô batôṅ oyaṅ ba halam alalô. Anêṅ lôklokwaṅ ma halêm anêṅ Wapômbêṅ ba hêv nômkama lôkthô hadêṅ alalô ek nasopa anêṅ lahaviṅ ba namô lôkmala. ⁴Ba intu habutiṅ abô ba abô êṅ ma lôkmaṅgiṅ ba anêṅ vuli ma bêṅ ek epole alalô vê ênjêk pik anêṅ palê ôvathek atu ba halêm anêṅ thethaṅak ek nambitak êtôm Wapômbêṅ da.

⁵Ba intu ôpôviṅ o esak êvhaviṅ ek ômbôlô nôṃ takêntêk, ômo batôṅ oyaṅ lôk onja auk katô ⁶“ma upuk o loṅ lôk umiṅ lôklokwaṅ lôk osopa Wapômbêṅ anêṅ lahaviṅ ⁷lôk undum mavi êndêṅ mamuyaṅ ma lemimbiṅ avômalô ⁸ek nôṃ takêntêk indumbak ni ba ni ek indum ku endeba injik

^a 1:6 Gal 5:22-23

anôṅ ek onja auk katô esak alalôaniṅ Anyô Bêṅ Yisu Kilisi. ⁹Anyôla hêv yak hathak nôṃ takêntêk ma hatôm anyô mabapu lôk mapusip ba bôk êvôkwij anêṅ kambom yôv ma doṅtom lapaliṅ.

¹⁰Aêṅ ba aiyaj thêlô nôpôviṅ am ek nundum nôṃ takêṅ ek injik thô nena Wapômbêṅ bôk halam môlô ba habi baṅ hayô hêk môlô ba tem miṅ nôṃem yak ami. Milôk. ¹¹Ma Anyô Bêṅ Yisu Kilisi alalôaniṅ bulubiṅ tem êmbôlô môlô esak anêṅ wapôm ba enja môlô thô ek numbitak nôyô anêṅ loṅ lôkliṅyak atu ba anêṅ daṅ mi.

Nodaṅô Wapômbêṅ anêṅ abô avanôṅ

¹²Môlô bôk oyala nôṃ takêṅ sapêṅ ba bôk olaṅô Wapômbêṅ anêṅ abô avanôṅ ba ôêv haviṅ lôklokwaṅ. Ma doṅtom yahavatho môlô loṅ lôbôlôṅ hathak abô êṅ ek miṅ môlô lemimpaliṅ ami. ¹³⁻¹⁴^bKasana ma yenaṅ unyak kudum tem neja vê hatôm alalôaniṅ Anyô Bêṅ Yisu Kilisi hik thô hadêṅ ya. Ba intu yahamô unyak kudum êntêk ek yandum yenaṅ ku katô ek yaṅgik môlônim auk liṅ iyom. ¹⁵Ma yaleṅvidoiṅ ek waklavôṅ atu ba yaha ma tem môlô lemimimbi esak abô nômbêṅ atu ba bôk yahanaṅ.

¹⁶^cYêlô bôk ayê anêṅ lôkmaṅgiṅ hathak yêlô maleṅiṅ ba intu anaṅ hadêṅ môlô nena alalôaniṅ Anyô Bêṅ Yisu anêṅ lôklokwaṅ ma bêṅ anôṅ ba tem endelêm esak loṅbô. Ba yêlô miṅ abi môlô lemim hathak kukuthiṅ êntêk ami. ¹⁷^dYani hawa deda lôk athêṅ lôkmaṅgiṅ halêm anêṅ Kamik Wapômbêṅ. Ma kaêk te halam yani hêk Deda Lôkmaṅgiṅ ba hanaṅ nena, “Ôpêntêk ma yenaṅ okna atu ba yaleṅhaviṅ videdauṅ. Ma ya kapôlôṅ mavi hathak yani.”

¹⁸Yêlô amô dumlolê matheṅ haviṅ yani ma alaṅô abô êṅ halêm anêṅ leṅ.

¹⁹Ma yêlô ayala nena plopet iniṅ abô ma avanôṅ ba intu nodaṅô abô êṅ katô ba nosopa endeba wak ipup lôk vuliṅ lôkbôk imbi êndôk môlô kapôlômim. Abô êṅ ma hatôm wak hapup ba habi deda halôk loṅ momaṅiniṅ ek nôṃô mavi. ²⁰⁻²¹^eBa auk bêṅ atu ba noyala ma aêntêk. Miṅ anyô da iniṅ auk ba enaṅ abô plopet ami. Mi. Lovak Matheṅ hadum ku ba hêv Wapômbêṅ anêṅ abô ba enaṅ bêṅ. Ba plopet iniṅ abô ma miṅ thêlôda iniṅ auk ami. Mi.

Wapômbêṅ tem imbuliṅ kêdôṅwaga abôyaṅ

2 ¹^fMa doṅtom kêdôṅwaga abôyaṅ doho tem nêṃô môlô malêvôṅ êtôm plopet abôyaṅ doho bôk êṃô avômalô bôsêbôk malêvôṅ. Ma tem nimbi môlô lemim liṅ esak auk lokbaṅ ba nimbuliṅ môlônim ôêvhaviṅ. Ma iniṅ auk êṅ tem indumbak endeba nêpôlik esak alaṅ atu ba bôk hêv i vuli yôv. Aêṅ ba kasana ma Wapômbêṅ tem imbuliṅ i.

^b 1:13-14 Jon 21:18-19; 2Ko 5:1 ^c 1:16 Mat 17:1-5 ^d 1:17 Mat 17:5; Mak 9:7; Luk 9:35
^e 1:20-21 2Ti 3:16; 1Pi 1:11-12 ^f 2:1 Mat 24:11; Jut 4

²Ma avômalô bêñ anôñ tem nesopa iniñ auk ba nindum sek lôk mama lomaloma endeba avômalô daluk nêgê ba nenañ abôma esak Wapômbêñ anêñ abô avanôñ. ³Thêlô maleñkilik ek neja nômkama bêñ anôñ. Ba tem nenañ abôyañ lôk nimbi môlô lemim ek neja môlônim valuselej. Sêbôk ma Wapômbêñ hanañ nena tem thêlô nema ba yani miñ hêk sôm ami. Ba intu tem imbuliñ thêlô. Avanôñ.

⁴Ma anêñ añela idum kambom ba hatak i halôk loñ atum ba havalon i loñ hamô lôv momañiniñ endeba nindum abô am. Ma miñ hêv thêlô vê ba i oyañ ami. ⁵Ma avômalô bôsêbôk takatu ba bôk êdô Wapômbêñ ma hêv ñañbô ba habuliñ i ma miñ hêv thêlô vê ba i oyañ ami. Mi. Hêv Noa ôpatu ba hanañ abô thêthônñ lôk avômalô bahenvi ba lahavulô iyom bulubiñ. ⁶Ma hanañ ba atum hathañ Sodom lo Gomola ba kabukla ba ema ek avômalô nêgê nena avômalô takatu ba miñ esopa Wapômbêñ ami tem neja malaiñ. ⁷⁻⁸Ma Lot anyô thêthônñ atu ba hamô haviñ avômalô takatu ba êvôliñ dômiñ ek Wapômbêñ anêñ abô ma hayê lôk halañô thêlôniniñ thethañak lo kambom lomaloma. Ba yani lamalaiñ lôk lahiki bêñ ba Wapômbêñ hêv yani iyom bulubiñ. ⁹Anyô Bêñ bôk hadum nôm takêñ yôv. Ba intu tem nêv avômalô takatu ba esopa yani bulubiñ esak malaiñ lomaloma. Ma embalonñ ñê leñôndônñ kôtônñ sapêñ loñ ba neja vovañ êmô endeba waklavônñ nindum abô. ¹⁰Ma Avanôñ biñ. Ñê êñ esopa leñviñkupik anêñ thethañak lelaik lomaloma ba êpôlik hathak ñê bêñbêñ iniñ abô ma tem neja vovañ bêñ ek avômalô vi. Ñê takêñ êv ida liñ lôk leñôndônñ kôtônñ. Ma miñ êkô ek nenañ abôma esak añela lôk athên takatu ba êmô malak leñ ami. ¹¹Añela ma iniñ lôklokwañ bêñ ba hamônñ. Ma doñtom miñ êmô Wapômbêñ anêñ loñ hadum abô ba etatale ñê lôkmañgiñ takêñ ami. Mi. ¹²Ma doñtom kêdônñwaga abôyañ takêñ ethak enañ abôma hathak auk takatu ba miñ eyala ami. Thêlô hatôm alim lomaloma takatu ba iniñ auk mi ba evalonñ i loñ ek nijik i vônô ma thêlô intu tem mi aêñ iyom.

¹³Thêlô êv vovañ hadêñ avômalô vi ma Anyô Bêñ tem injik vovañ êñ liliñ. Wاكلêvônñ biñ ma thêlô miñ mama ami ma leñiñmavi hathak nindum iniñ thethañak lomaloma. Thêlô eyañ nôm haviñ môlô ba leñiñmavi hathak iniñ kambom ma doñtom thêlô ma hatôm nôm palê lôk lelaik. ¹⁴Ma thêlô maleñkilik ba idum sek haviñ avi wak nômbêñ intu ma miñ etak ami. Ma êvôn avômalô takatu ba iniñ êvhaviñ pulusikna ek nesopa i. Thêlô bôk êdônñ i yôv hathak auk nêbônñ valuselej lôk nômkama mavi êñjêk avômalô vi. Wapômbêñ bôk hanañ yôv nena tem imbuliñ i. ¹⁵Ma thêlô bôk etak loñôndê thêthônñ ba evenñ mayaliv ba esopa Beo

⁸ 2:4 Jun 6 ^h 2:5 Stt 6:5–8:19; 2Pi 3:6; Hib 11:7; 1Pi 3:20 ⁱ 2:6 Stt 19:24; Jun 7
^j 2:7-8 Stt 19:1-16 ^k 2:10 Jun 7-8,16 ^l 2:11 Jun 9 ^m 2:12 Jun 10 ⁿ 2:15 Nam 22:7;
 Jun 11; ALK 2:14

nakadun Balam, ôpatu ba lahavin kambom anên vuli. ¹⁶°Ma bok donji abôlêk putup ma donjom hanaŋ abô hatôm anyô ba hayanda plopet Balam êŋ ek nêma anên auk molo atu vê.

¹⁷°Thêlô ma hatôm ŋaŋma, ma donjom hamoma. Wak hêk sawa daim ba thêlô ma hatôm buliv lelaik ba avômalô leŋŋmavi. Ma donjom lovak hayuv vôle. Aên ba Wapômbên bôk hapesaŋ loŋ momaŋiniŋ kambom anên ek thêlô. ¹⁸Thêlô ebam i hathak abô takatu ba anên anên mi. Ma avômalô êvhavin lukmuk takatu ba bôk etak ŋê daluk iniŋ auk ba ik kapôlôŋiŋ liliŋ, ma donjom ibi thêlô leŋŋ hathak pik anên thethaŋak lomaloma ba êvôv i hatup. ¹⁹Thêlô ibutiŋ abô ba enaŋ nena, “Yêlô tem napole môlônim yak vê.” Ma donjom bumalô bôbô bôk eto abô hathak ŋê takên nena, “Thêlôda iniŋ alaŋ hamô ba alaŋ êŋ ma kambom takatu ba havalon i loŋ ek imbuliŋ i.”

²⁰°Opalêla takatu ba bôk eyala Anyô Bêŋ Yisu Kilisi alalôaniŋ bulubiŋ ba êsôv hêk lelaik pik êntêk ba i vêm ma idum hathak loŋbô aleba evalon i, êŋ ma tem nêmo kambom anên ek bôsêbôk. ²¹°Avômalô takatu ba êthôn loŋôndê thêthôn paliŋ tem nêmo mavi ek avômalô takatu ba eyala Wapômbên anên abô mathaŋ takatu ba hêv hadên i ma donjom êvôliŋ dômiŋ. ²²Abô bute bôk hanaŋ avanên hathak i nena,

“Avuŋ te hamoteŋ ma havôhi hayaŋ anên moteŋ hathak loŋbô.”

Gutpela Sindaun 26:11

Ma buyaŋ hanaŋ nena,

“Bok te hathik i ba mabuŋ mavi

ma hathak havôhi hik tumutum hathak loŋbô.”

Kapya êntêk anên ôdôn

3 ¹Aiyaŋ thêlô, yenaŋ kapy ayaŋ sêbôk lôk yaŋ êntêk ma yahato luvi hathôk ek môlô ek yaŋgik môlônim auk liŋ esak auk mabuŋ. ²°Yaleŋhavin nena abô môŋ taksêbôk ba plopet mathaŋ enaŋ lôk abô majaŋ takatu ba Anyô Bêŋ Yisu Kilisi alalôaniŋ bulubiŋ bôk hêv ba yêlô môlônim aposel anaŋ hadên môlô ma nobaloŋ loŋ.

Anyô Bêŋ anên waklavôn

³°Odaŋô katô. Pik lo leŋ anên daŋ ma ŋê abôma tem nêlêm nêyô ek môlô ba nesopa ida iniŋ thethaŋak ba nenaŋ abôma lomaloma nena, ⁴° “Bôk ibutiŋ abô yôv nena Kilisi tem endelêm. Ma alalôaniŋ kamik aposel bôk ema yôv. Ma anên anên êsê? Ôŋgô. Môŋ anên sêbôk ba Wapômbên hapesaŋ pik êntêk aleba lêk ma nôm êŋ miŋ habitak ami.” ⁵°Thêlô bôk etak abô taksêbôk ba Wapômbên hanaŋ ba leŋ habitak. Ma hawa ŋaŋ ba

° 2:16 Nam 22:28-35 ° 2:17 Jut 12-13 ° 2:20 Mat 12:45 ° 2:21 Luk 12:47-48

* 3:2 Jut 17 ° 3:3 1Ti 4:1; Jut 18 ° 3:4 Mat 24:48 ° 3:5 Stt 1:6-9

hapesaŋ pik ma hasuŋ ŋaŋ ba pik moma habitak hêk. ⁶Wê m ma hawa ŋaŋ êŋ ba hasuŋ hayô pik vôn ba habuliŋ nômkama sapêŋ. ⁷Ma abô êŋ ma Wapômbêŋ da hanaŋ ba bôk hatak wak te yôv ek êmbôk pik lo leŋ êntêk. Ma hayabiŋ waklavôŋ nindum abô ek imbuliŋ avômalô takatu ba miŋ esopa yani ami.

⁸Aêŋ ba aiyar thêlô, miŋ lemimpaliŋ abô êntêk ba tem yanaŋ ami. Anyô Bêŋ hayê sondabêŋ 1,000 ma hatôm wak te iyom ma wak te iyom ma hatôm sondabêŋ 1,000. ⁹Ba intu Anyô Bêŋ hamô maliŋyaô ek alalô nande kapôlôŋiŋ liliŋ ek miŋ nanêm yak ami. Lôk miŋ hapôviŋ abô takatu ba habutiŋ ami haleba avômalô esoŋ nena yani hasau la.

¹⁰Ma waklavôŋ atu ba Yisu endelêm ma tem êtôm anyô vani. Ma diŋdiŋ bêŋ tem indili leŋ ba nômkama takatu ba hamô leŋ tem imbuliŋ ba atum esaŋ. Ma pik lôk anêŋ nômkama sapêŋ tem ende liliŋ ba êmô oyaŋ.

¹¹⁻¹²Ma nômkama lôkthô tem imbuliŋ aêŋ iyom. Aêŋ ba tem umbitak anyô aisê? Ba intu oyabiŋ Wapômbêŋ anêŋ waklavôŋ endelêm ba ômô matheŋ ma osopa Wapômbêŋ anêŋ abô ek waklavôŋ êŋ êlêm ketheŋ. Wak êŋ ma tem atum esaŋ leŋ ba nôm takêŋ tem vovaŋ indiy i ba nipulusik. ¹³Ma doŋtom Wapômbêŋ bôk habutiŋ abô yôv ba intu alalô nayabiŋ leŋ lo pik lukmuk atu ba tem imbitak êtôm ŋê thêthôŋ iniŋ loŋ.

Abô anêŋ daŋ

¹⁴Aiyar thêlô, mólô lêk oyabiŋ nôm takêŋ ba intu nôpôviŋ am ek Wapômbêŋ ênjê nena mólô ŋê mabuŋ lôk lelaik mi ek nômô labali imbiŋ yani. ¹⁵Lemimbi abô êntêk. Anyô Bêŋ hamô maliŋyaô ek avômalô nedaŋô anêŋ abô ek nê m i bulubiŋ. Wapômbêŋ bôk hêv auk êŋ hadêŋ alalôaniŋ aiyar anôŋ Pol ba intu hato abô hadêŋ alalô. ¹⁶Yani hato hathak nôm takêŋ lôkthô halôk anêŋ kapya. Vi ma auk lôkmaŋgiŋ ba malaiŋ ek avômalô neyala. Ma avômalô doho iniŋ auk ma pulusikna lôk mayaliv ba iluviŋ Pol anêŋ abô hatôm bôk iluviŋ Wapômbêŋ anêŋ abô takatu ba eto ba intu tem neja malaiŋ.

¹⁷Aiyar thêlô, mólôda bôk oyala auk takêntêk. Aêŋ ba noyabiŋ am ek ŋê kambom takatu ba iniŋ auk ma lokbaŋ ek miŋ nêbôv mólô vê ênjêk pik thekthe k êntêk ba lêk umiŋ ami. ¹⁸Ma nundumbak esak wapôm lôk auk mavi hathak Anyô Bêŋ Yisu Kilisi alalôaniŋ bulubiŋ. Nanêm yani liŋ êndêŋ êntêk ma wak nômbêŋ intu sapêŋ. Avanôŋ.

^w 3:6 Stt 7:11; 2Pi 2:5 ^x 3:8 Sng 90:4 ^y 3:9 Hab 2:3; 1Ti 2:4 ^z 3:10 Mat 24:29,35;
Luk 12:39; 1Te 5:2 ^a 3:13 Ais 65:17; 66:22; ALK 21:1,27 ^b 3:15 Lom 2:4
^c 3:17 Mak 13:33; 1Ko 10:12

Jon

anêḡ kapya môḡ

Abô môḡ

Sebedi namalô aposel Jon hato kapya êntêk hadêḡ avômalô êvhaviḡ. Kêdôḡwaga abôyaḡ bôk êlêm ba enaḡ nena dahôlôḡ ma nôḡ mavi ma kupik ma kambom ba thai ma nôḡ lokwaḡju. Ba enaḡ nena Kilisi anêḡ dahô iyom intu halêm anêḡ leḡ ma anêḡ kupik ma miḡ Kilisi ami. Ma enaḡ nena kupik hatôm idum kambom ma dahô ma mabuḡ mavi denaḡ. Jon halaḡô abôyaḡ êḡ ba intu hato kapya êntêk ek thêlô neyabiḡ i esak abôyaḡ takêḡ.

Hato kapya êntêk hadêḡ 85 lo 95 AD malêvôḡ doho la.

Abô lôkmala halêm yaḡ

1 ¹Yêlô ato hathak Abô atu ba hêv lôkmala ba hêk hadêḡ sêbôk atu ba môḡ anôḡ. Yêlô bôk alaḡô lôk ayê hathak maleḡḡ lôk atitiḡ ba bahenḡḡ hasôm haviḡ. ²Lôkmala êḡ bôk habitak yaḡḡ ba yêlô ayê ba ik loḡ ba intu anaḡ abô hathak lôkmala atu ba nêḡô wak nôḡmbêḡ intu sapêḡ bêḡ hadêḡ môlô. Bôk hamô haviḡ Lambô vêm ma hik i thô hadêḡ yêlô. ³Nôḡkama takatu ba yêlô bôk ayê lôk alaḡô yôv ma lêk anaḡ bêḡ hadêḡ môlô ek nôḡô esak doḡtom imbiḡ yêlô. Avanôḡ biḡ nena alalô lêk amô hathak doḡtom haviḡ Lambô lo Namalô Yisu Kilisi. ⁴Yêlô ato abô takêntêk ek alalô lôkthê leḡḡmavi bêḡ anôḡ êḡô kapôlôḡḡ siḡ.

Alalô nambenḡ Wapômbêḡ anêḡ deda kapô

⁵Abô takatu ba bôk alaḡô anêḡ yaḡ, êntêk yêlô anaḡ bêḡ hadêḡ môlô nena Wapômbêḡ ma deda ba momaḡḡniḡ la miḡ hamô haviḡ yaḡ ami. Mi. ⁶Alalô anaḡ nena amô hathak doḡtom haviḡ yaḡ ma doḡtom aveḡ momaḡḡniḡ denaḡ, êḡ ma anaḡ abôyaḡ ba miḡ asopa abô avanôḡ ami. ⁷Ma doḡtom alalô aveḡ deda kapô hatôm yaḡ hamô deda kapô, êḡ ma

^a 1:1 Jon 1:1 ^b 1:2 Jon 1:14 ^c 1:4 Jon 16:24 ^d 1:5 1Ti 6:16; Jem 1:17 ^e 1:6 1Jon 2:4

alalô amô hathak doŋtom haviŋ i. Ma Namalô Yisu anêŋ thalaleŋ hathak havôkwij alalôaniŋ kambom lôkthô vê.

^{8f}Alalô anaŋ nena kambom miŋ hamô alalô kapôlôŋiŋ ami, êŋ ma asau alalôda ba abô avanôŋ miŋ hamiŋ alalô kapôlôŋiŋ ami. ⁹Alalô anaŋ alalôaniŋ kambom bêŋ ma yani ma anyô thêthôn ba abô takatu ba hanaŋ ma tem indum ba injik anôŋ ba intu tem nêŋ kambom takêŋ vê ma êmbôkwij alalôaniŋ lelaik lôkthô. ¹⁰Aêŋ ba alalô anaŋ nena miŋ bôk adum kambom te ami, êŋ ma adum yani hatôm anyô abôyaŋ ba anêŋ abô miŋ hamiŋ alalô kapôlôŋiŋ ami.

Yisu, anyô hêv alalô thêvô

2 ^{1s}Yenaŋ avômena, yahato abô takêntêk hadêŋ môlô ek miŋ nundum kambom ami. Ma anyôla hadum kambom, êŋ ma alalôaniŋ anyô hêv alalô thêvô hamô ba hathak hanaŋ abô haviŋ Lambô ek hêv alalô bulubiŋ. Yani ma Yisu Kilisi ôpatu ba thêthôn anôŋ. ^{2h}Yani hêv i hatôm da ek alalôaniŋ kambom anêŋ malaiŋ miŋ êpôm alalô ami. Ma yani miŋ hadum ku êŋ ek nêŋ alalô iyom sa ami. Mi, hadum ek nêŋ avômalô pik sapêŋ sa.

³Alalô asopa anêŋ abô balabuŋ, êŋ ma hik thô nena ayala yani. ⁴Anyôla hanaŋ nena, “Yahayala Wapômbêŋ” ma doŋtom miŋ hasopa anêŋ abô balabuŋ ami, êŋ ma anyô abôyaŋ ba abô avanôŋ miŋ hamiŋ ôpêŋ kapô ami. ⁵ⁱMa doŋtom anyôla hasopa Wapômbêŋ anêŋ abô, êŋ ma avanôŋ biŋ nena Wapômbêŋ anêŋ lahaviŋ hik anôŋ hamiŋ yani kapô. Aêŋ ba intu ayala nena alalô amô haviŋ yani. ⁶Anyôla hanaŋ nena, “Yahamô haviŋ Wapômbêŋ”, êŋ ma esopa Yisu vaŋgwam.

Balabuŋ leŋimbiŋ iviyaŋ

^{7j}Aiyaŋ thêlô, balabuŋ atu ba yahato hadêŋ môlô ma miŋ balabuŋ lukmuk ami. Mi, balabuŋ bô ba bôk hamô haviŋ môlô môŋ anôŋ. Balabuŋ bô êŋ ma abô atu ba bôk olaŋô yôv. ^{8k}Ma doŋtom balabuŋ bô êŋ ma hatôm balabuŋ lukmuk haviŋ ek malê nena hik anôŋ hamiŋ yani lôk môlô ba momaŋiniŋ lêk hale ba hi ma deda anôŋ lêk habi hayô yôv.

^{9l}Opalê atu ba hanaŋ nena hamô deda kapô ma doŋtom hapôlik ek iviyaŋ, êŋ ma hamô momaŋiniŋ denaŋ. ^{10m}Ma opalê atu ba lahaviŋ iviyaŋ hamô deda kapô ba nômlate miŋ hamô yani kapô ek indum yani nêŋ yak ami. ¹¹ⁿMa doŋtom opalê atu ba hapôlik ek iviyaŋ ma yani hamô momaŋiniŋ kapô ba momaŋiniŋ habuliŋ yani madaluk ba intu hasimô havenŋ ba miŋ hayala loŋ atu ba hi ami.

^f 1:8-9 Sng 32:5; Snd 28:13 ^g 2:1 Hib 7:25-26 ^h 2:2 Jon 1:29; Kol 1:20; 1Jon 4:10

ⁱ 2:5-6 Jon 14:21,23 ^j 2:7 Jon 13:34; 2Jon 5-6 ^k 2:8 Jon 1:9; Lom 13:12

^l 2:9 1Jon 4:20 ^m 2:10 Lom 14:13 ⁿ 2:11 Jon 12:35

- 12 Avômena, hathak yani anêḡ athêḡ bôk hêv mólônim kambom vê yôv ba intu yahato hadêḡ mólô.
- 13 Kamik thêlô, bôk oyala ôpatu ba hamô hadêḡ môn anônḡ yôv ba intu yahato hadêḡ mólô.
Anyô muk, mólô bôk lovak ba ômô Sadaḡ atu lu yôv ba intu yahato hadêḡ mólô.
- Avômena, bôk oyala Lemambô yôv ba intu yahato hadêḡ mólô.
- 14 Kamik thêlô, bôk oyala ôpatu ba hamô hadêḡ môn anônḡ yôv ba intu yahato hadêḡ mólô.
Anyô muk, mólô othak umiḡ lôklokwaḡ lôk ovaloḡ Wapômbêḡ anêḡ abô loḡ ba intu lovak ba ômô Sadaḡ atu lu yôv. Aêḡ ba intu yahato hadêḡ mólô.

Miḡ lemimbiḡ nômkama pik ami

15^oMiḡ lemimbiḡ kobom pik lôk anêḡ nômkama ami. Ôpatu ba lahavij kobom pik ma miḡ lahavij Lambô ami. 16^pPik anêḡ nômkama sapêḡ lôk anêḡ alak lôk maleḡkilik lôk habôî hathak anêḡ nômkama miḡ halêm anêḡ Lambô ami. Mi, pik anêḡ. 17^qPik lôk anêḡ alak lêk hadum ek nêḡ yak, ma doḡtom ôpatu ba hasopa Wapômbêḡ anêḡ lahavij tem êḡmô wak nômbêḡ intu sapêḡ.

Anyô hapôlik ek Kilisi

18^rYenaḡ avômena, waklavônḡ pik lo leḡ anêḡ daḡ lêk habobo. Ma mólô bôk olaḡô nena anyô hapôlik ek Kilisi atu tem êlêm. Ma lêk bêḡ anônḡ êlêm yôv. Ba intu ayala nena waklavônḡ pik lo leḡ anêḡ daḡ lêk habobo. 19^sBôk thêlô êḡmô haviḡ alalô ma doḡtom lêk etak ba i. Thêlô miḡ alalôaniḡ te ami. Thêlô ma alalôaniḡ ma tem miḡ netak alalô ami. Ma doḡtom etak alalô ma hik thô nena thêlô ma miḡ alalôaniḡ te ami.

20^tMa doḡtom Anyô Matheḡ Yisu bôk hêv Lovak Matheḡ hadêḡ mólô yôv ba intu mólô lôkthô oyala abô avanônḡ. 21^uMiḡ yahakô nena mólô ôthônḡ abô avanônḡ paliḡ ba yahato abô takêntêk hadêḡ mólô ami. Mi, mólô bôk oyala yôv ma abôyaḡ miḡ hamô abô avanônḡ kapô ami. Ba intu yahato hadêḡ mólô. 22^vOpalê intu anyô abôyaḡ? Ôpatu ba hanaḡ nena Yisu ma miḡ Mesaya ami. Yani êḡ intu anyô hapôlik ek Kilisi ma havôliḡ dôḡm hadêḡ Lambô lo Nakaduḡ. 23^wÔpatu ba havôliḡ dôḡm hadêḡ Nakaduḡ miḡ hamô haviḡ Lambô ami. Ma doḡtom ôpatu ba hanaḡ anêḡ hêvhaviḡ Nakaduḡ bêḡ, êḡ ma hamô haviḡ Lambô aêḡ iyom.

24^xNoyabiḡ am ek abô takatu ba bôk olaḡô hadêḡ môn anônḡ ma nobaloḡ loḡ lôklokwaḡ. Abô êḡ hamô haviḡ mólô, êḡ ma tem nôḡmô imbiḡ

^o 2:15 Lom 8:7 ^p 2:16 Lom 13:14 ^q 2:17 Mat 7:21 ^r 2:18 Mat 24:5,24; 2Jon 7

^s 2:19 Ap 20:30 ^t 2:20 1Ko 2:15; 2Ko 1:21; 2Jon 2 ^u 2:22 1Jon 4:3; 2Jon 7

^v 2:23 Jon 5:23; 1Jon 4:15; 5:1

Nakaduŋ lo Lambô aêŋ iyom. ²⁵Ma yani bôk havak abô yôv haviŋ alalô nena tem nêŋ lôkmala atu ba nêŋ wak nômbêŋ intu sapêŋ êndêŋ alalô.

²⁶Yahato abô takêntêk hadêŋ môlô hathak ŋê takatu ba idum ek nesau môlô. ²⁷*Kilisi bôk hêv Lovak Matheŋ hadêŋ môlô ba hamô haviŋ môlô denaŋ. Ma Lovak Matheŋ êŋ hathak hadôŋ môlô hathak nômkama lôkthô ma anêŋ abô ma avanôŋ iyom ma abôyaŋ mi. Aêŋ ba miŋ notak anyôla ek êndôŋ môlô esak loŋbô ami. Mi, nosopa auk takatu ba Lovak Matheŋ hadôŋ môlô nena nôŋmô Yisu kapô.

²⁸Yenaŋ avômena, nôŋmô imbiŋ yani thêthô ek waklavôŋ yani hale halêm ma tem numiŋ lôklokwaŋ ma mama mi ênjêk yani ma. ²⁹*Môlô bôk oyala yôv nena yani ma anyô thêthôŋ lôk oyala haviŋ nena opalêla takatu ba êŋmô thêthôŋ ma bôk ibitak Wapômbêŋ nali yôv.

Alalô ma Wapômbêŋ nali

3 ¹Kamik Bêŋ lahaviŋ alalô bomaŋ anôŋ ba intu halam alalô nena anêŋ nali. Avanôŋ biŋ nena alalô ma anêŋ nali. Ma avômalô pik miŋ bôk eyala yani ami ba intu miŋ eyala alalô ami. ²*Aiyaŋ thêlô, alalô ma lêk Wapômbêŋ anêŋ nali. Ma embeŋ yam ka tem alalô nambitak aisê? Injo, Wapômbêŋ miŋ hik thô ami denaŋ ba intu athôŋ paliŋ. Ma doŋtom waklavôŋ yani endelêm ma tem alalô nagê anêŋ lôkmaŋgiŋ thô êtôm atu ba yani hamô. Ba intu nayala nena alalô tem nambitak êtôm yanida. ³Avômalô sapêŋ atu ba êv maleŋiŋ ek yani ethak epesaŋ kapôlôŋiŋ ek nimbatak mabuŋ mavi êtôm yani atu ba mabuŋ mavi.

⁴Îê takatu ba idum kambom thêthô ma êvôliŋ dômiŋ ek abô balabuŋ. Avanôŋ, kambom anêŋ ôdôŋ nena êvôliŋ dômiŋ hathak abô balabuŋ. ⁵*Môlô oyala nena Kilisi halêm pik ek nêŋ alalôaniŋ kambom vê, ma yanida ma kambom mi. ⁶Ôpatu ba hamô haviŋ yani miŋ hadum kambom thêthô ami. Ma ôpatu ba hadum kambom thêthô miŋ bôk hayê lo hayala yani ami.

⁷Yenaŋ avômena, noyabiŋ am ek anyôla miŋ esau môlô ami. Ôpatu ba hadum kobom thêthôŋ, yani ma thêthôŋ hatôm Kilisi atu ba thêthôŋ. ⁸^bSadaŋ bôk hadum kambom hadêŋ môŋ anôŋ ba halêm. Ba intu ôpatu ba hadum kambom thêthô, êŋ ma Sadaŋ anêŋ. Ba intu Wapômbêŋ Nakaduŋ halêm pik ek imbuliŋ Sadaŋ anêŋ ku. ⁹*Ôpatu ba bôk habitak Wapômbêŋ nakaduŋ yôv miŋ hadum kambom thêthô ami ek malê nena Wapômbêŋ anêŋ yanvêk hamiŋ yani kapô. Yani bôk habitak Wapômbêŋ nakaduŋ yôv ba intu miŋ hatôm indum kambom thêthô ami. ¹⁰Ba intu yêlô ayala nena Wapômbêŋ anêŋ nali ma opalêla ma Sadaŋ anêŋ ma opalêla. Îê takatu ba miŋ idum kobom thêthôŋ ami lôk miŋ lenjiŋhaviŋ iviyaŋ ami, thêlô ma miŋ Wapômbêŋ anêŋ nali ami.

* 2:27 Jon 16:13 x 2:29 1Jon 3:10 y 3:1 Jon 1:12-13; 16:3 z 3:2 2Ko 3:18

a 3:5 Jon 1:29; 1Pi 2:22-24; 1Jon 2:2 b 3:8 Jon 8:44 c 3:9 1Jon 5:18

Lemimbiņ mōlōviyaņ

11^d Abō atu ba bōk mōlō olaņō mōņ anōņ yōv nena mōlō lemimimbiņ mōlōviyaņ. 12^e Ma miņ nosopa Kain ami. Yani ma ŋgōk kambom atu anēņ ba hik yaņ molok vōnō. Ma hik eka? Ek malē nena hathak hadum kambom ma yaņ molok hathak hadum mavi. 13^f Aēņ ba aiyaņ thēlō, avōmalō pik ēpōlik ek mōlō ma miņ nosoņ ami. 14^g Alalō leņiņhaviņ iviyaņ, ēņ ma hik thō nena bōk atak ŋama ma lēk awa lōkmala yōv. Ma doņtom ōpatu ba miņ lahaviņ iviyaņ ami ma ŋama havaloņ yaņ loņ denaņ. 15^h Ņē takatu ba ēpōlik hathak iviyaņ ma hatōm ŋē ik anyō vōnō. Ma mōlō oyala nena ŋē ik anyō vōnō tem miņ nēmō lōkmala ētōm wak nōmbēņ intu sapēņ ami.

16ⁱ Yisu hēv anēņ lōkmala ek alalō ba intu ayala leņiņhaviņ anēņ ōdōņ. Ma natak alalōaniņ lōkmala aēņ iyom ek nanēm alalōaniņ iviyaņ sa. 17^j Ma opalēla takatu ba iniņ nōmkama hamō ba ēyē iviyaņ nōmkama mi ba ēv i sēkēya ma miņ leņhiki hathak i ami, ēņ ma Wapōmbēņ anēņ lahaviņ miņ hamō haviņ i ami. 18^k Yenaņ avōmena, miņ lemimbiņ avōmalō esak abō lōk veņbōlēk iyom ami. Mi, nuņgwik thō esak kobom avanōņ nena nōnēm i sa.

19-20^l Kobom ēņ hik thō nena abō avanōņ hamō haviņ alalō. Ma doņtom kapōlōņiņ malaiņ hathak alalōaniņ kambom, ēņ ma leņimbi nena Wapōmbēņ hayala nōmkama sapēņ ba anēņ lahiki hamōņ ek alalō kapōlōņiņ. Ba intu umiņ thohavloma ma kapōlōmim ēņjēk yaō. 21^m Aēņ ba aiyaņ thēlō, alalō kapōlōņiņ miņ hanaņ alalō bēņ ami, ēņ ma hatōm amiņ lōklokwaņ ma kō mi hēk Wapōmbēņ ma. 22ⁿ Ma malēla takatu ba alalō atēņ yaņ ek nēm, ma tem nēm iyom ek malē nena alalō asopa anēņ abō balabuņ lōk adum nōm takatu ba hadum yaņ lamavi. 23° Ma anēņ abō balabuņ hanaņ nena nōnēmimbiņ anēņ Nakaduņ Yisu Kilisi anēņ athēņ lōk lemimimbiņ mōlōviyaņ ētōm atu ba hanaņ. 24^p Ōpatu ba hasopa Wapōmbēņ anēņ abō balabuņ ma hamō haviņ yaņ ma yaņ hamō haviņ ōpēņ. Ma Lovak Matheņ atu ba Wapōmbēņ hēv hadēņ alalō intu hik thō nena Wapōmbēņ hamō haviņ alalō.

Noyawē ba ōņgō nena halēm anēņ ēsē

4 1^a Aiyaņ thēlō, ŋē plopet abōyaņ bēņ anōņ bōk i pik mayaliv. Ba intu miņ nōnēmimbiņ ŋē takatu ba enaņ nena Lovak Matheņ hēv abō hadēņ i ami. Mi, noyawē katō ba ōņgō nena iniņ abō halēm anēņ Wapōmbēņ anēņ Lovak Matheņ mena mi e? 2^b Ma tem noyala abō takatu

^d 3:11 Jon 13:34 ^e 3:12 Stt 4:8 ^f 3:13 Jon 5:18-19 ^g 3:14 Jon 5:24 ^h 3:15 ALK 21:8
ⁱ 3:16 Jon 13:1; Gal 1:4 ^j 3:17 Lo 15:7 ^k 3:18 Jem 2:15-16 ^l 3:21 Hib 4:16
^m 3:23 Jon 6:29; 13:34 ⁿ 3:24 1Jon 4:13 ^o 4:1 Mat 7:15; 1Te 5:21; 1Jon 2:18; 2Jon 7
^p 4:2 1Ko 12:3

ba halêm anêḡ Wapômbêḡ anêḡ Lovak Matheḡ ma aêntêk. Ôpatu ba hanaḡ anêḡ hêvhaviḡ bêḡ nena, “Yisu Kilisi bôk habitak anyô anôḡ” ma Lovak Matheḡ hêv abô êḡ hadêḡ ôpêḡ. ³Ma doḡtom ôpatu ba miḡ hanaḡ anêḡ hêvhaviḡ Yisu bêḡ aêḡ ami, ôpêḡ anêḡ abô miḡ halêm anêḡ Wapômbêḡ ami. Mi, halêm anêḡ ôpatu ba hapôlik hathak Kilisi atu. Môlô bôk olaḡô nena anyô hapôlik ek Kilisi êḡ tem êlêm ma lêk anêḡ auk hamô pik yôv.

⁴Ma doḡtom yenaḡ avômena, môlô ma Wapômbêḡ anêḡ ba ôpatu ba hamô haviḡ môlô ma bêḡ ek ôpatu ba hamô pik. Ba intu môlô bôk ômô ḡê takêḡ lu yôv. ⁵Thêlô ma pik anêḡ ba intu enaḡ pik anêḡ abô ba avômalô pik elañô. ⁶Ma doḡtom alalô ma Wapômbêḡ anêḡ ba avômalô takatu ba eyala Wapômbêḡ elañô alalôaniḡ abô. Ma doḡtom avômalô takatu ba miḡ Wapômbêḡ anêḡ ami miḡ elañô alalôaniḡ abô ami. Ma aêḡ iyom, alalô tem nayala Lovak Matheḡ anêḡ abô avanôḡ lôk auk pik anêḡ abôyaḡ.

Wapômbêḡ ma leḡhaviḡ anêḡ ôdôḡ

⁷Aiyaḡ thêlô, leḡhaviḡ halêm anêḡ Wapômbêḡ ba intu môlô lemimimbiḡ am. Avômalô takatu ba leḡḡhaviḡ hamô haviḡ i, thêlô ma Wapômbêḡ anêḡ nali ba eyala yani. ⁸Wapômbêḡ ma leḡḡhaviḡ anêḡ ôdôḡ ba intu opalêla takatu ba leḡḡhaviḡ mi hêk i ma miḡ eyala Wapômbêḡ ami. ⁹Wapômbêḡ anêḡ Nakaduḡ doḡtom iyom ba hêv halêm pik ek alalô namô lôkmala esak yani. Kobom êḡ hik thô nena yani lahaviḡ alalô bêḡ anôḡ. ¹⁰“Miḡ osoḡ nena leḡḡhaviḡ anôḡ ma alalôaniḡ leḡḡhaviḡ Wapômbêḡ. Mi, leḡḡhaviḡ anôḡ ma aêntêk. Wapômbêḡ lahaviḡ alalô ba hêv Nakaduḡ ba hama ek alalôaniḡ kambom anêḡ malaiḡ miḡ êpôm alalô ami.

¹¹Aêḡ ba aiyaḡ thêlô, Wapômbêḡ bôk lahaviḡ alalô bêḡ anôḡ ba intu mavi ek môlô lemimimbiḡ môlôviyaḡ aêḡ iyom. ¹²Anyô te miḡ bôk hayê Wapômbêḡ ami. Ma doḡtom alalô leḡḡhaviḡ i ma Wapômbêḡ hamô haviḡ alalô ma anêḡ lahaviḡ êḡ hik anôḡ hamiḡ alalô.

¹³Wapômbêḡ bôk hêv anêḡ Lovak Matheḡ yôv hadêḡ alalô ba intu nayala nena lêk amô haviḡ yani ma yani hamô haviḡ alalô. ¹⁴Ma yêlô bôk ayê hathak maleḡḡiḡ ba lêk anaḡ bêḡ nena Lambô bôk hêv Nakaduḡ halêm ek nêḡ avômalô pik bulubiḡ. ¹⁵Opalêla takatu ba enaḡ iniḡ êvhaviḡ bêḡ nena, “Yisu ma Wapômbêḡ anêḡ Nakaduḡ”, êḡ ma Wapômbêḡ hamô haviḡ thêlô ma thêlô êmô haviḡ Wapômbêḡ. ¹⁶Ba intu alalô ayala lôk aêvhaviḡ nena Wapômbêḡ lahaviḡ alalô.

Wapômbêḡ ma leḡḡhaviḡ anêḡ ôdôḡ ba intu opalêla takatu ba leḡḡhaviḡ hamô haviḡ i ma êmô haviḡ Wapômbêḡ ma Wapômbêḡ hamô

^q 4:3 1Jon 2:18 ^r 4:4 Mat 12:29; 1Jon 5:4-5 ^s 4:5-6 Jon 8:47; 15:19 ^t 4:9 Jon 3:16

^u 4:10 Lom 5:8-10; 1Jon 2:2 ^v 4:12 Jon 1:18 ^w 4:13 2Ko 1:22; 1Jon 3:24

haviņ i. ¹⁷Alalô amô aêņ, êņ ma leņiņhaviņ hik anôņ hamiņ alalô ba intu tem alalô namiņ lôklokwaņ ma kô mi êndêņ waklavôņ Wapômbêņ indum abô. Pik êntêk ma asopa loņôndê thêthôņ hatôm yani bôk hasopa yôv ba intu tem miņ nakô ami. ¹⁸Wapômbêņ lahaviņ alalô ba intu miņ nakô ami. Anêņ lahaviņ ma mabuņ anôņ ba intu hêv kô vê. Ma opalê atu hakô ek waklavôņ nindum abô hik thô nena leņiņhaviņ miņ hik anôņ hamiņ yani ami.

¹⁹Wapômbêņ lahaviņ alalô hamôņ ba intu leņiņhaviņ hamô haviņ alalô. ²⁰Anyôla atu ba miņ lahaviņ iviyaņ atu ba hayê i ami, êņ ma miņ hatôm laimbiņ Wapômbêņ atu ba miņ hayê ami. Ba intu anyôla hanaņ nena, “Yaleņhaviņ Wapômbêņ” ma doņtom hapôlik ek iviyaņ, ôpêņ ma anyô abôyaņ. ²¹*Wapômbêņ bôk hêv abô balabuņ yôv hadêņ alalô nena, “Opalêla takatu ba leņiņhaviņ Wapômbêņ ma leņiņimbiņ iviyaņ imbiņ.”

Êvhaviņ Wapômbêņ Nakaduņ

5 ¹Avômalô takatu ba êvhaviņ nena Yisu ma Mesaya bôk ibitak Wapômbêņ nali yôv. Ma avômalô takatu ba leņiņhaviņ Lambô ma ethak leņiņhaviņ anêņ nali aêņ iyom. ²Alalô leņiņhaviņ Wapômbêņ lôk asopa anêņ balabuņ, êņ ma hik thô nena alalô leņiņhaviņ Wapômbêņ nali haviņ. ³^zAlalô leņiņhaviņ Wapômbêņ, êņ ma athak asopa anêņ abô balabuņ. Ma anêņ balabuņ miņ malaiņ ek nasopa ami ⁴ek malê nena Wapômbêņ anêņ nali sapêņ ik vovak ba êmô pik anêņ lôklokwaņ lu hathak êvhaviņ. ⁵Ma avômalô takatu ba ik vovak haviņ pik anêņ lôklokwaņ ba êmô lu ma opalêla? Thêlô ma avômalô takatu ba êvhaviņ nena Yisu ma Wapômbêņ Nakaduņ.

Lavôņiņ atu ba hik Yisu thô

⁶“Ma Yisu Kilisi halêm pik ba anêņ hathik ņaņ lo anêņ thalaleņ hangasô hik yani thô. Miņ ņaņ iyom ami. Mi, ņaņ lo thalaleņ. Ma Lovak Matheņ atu ba hanaņ abô avanôņ iyom hik yani thô haviņ. ⁷Aêņ ba intu nôm lokwaņlô hik yani thô aêntêk, ⁸^bLovak Matheņ lo ņaņ ma thalaleņ. Ma thêlô lô êņ êlôk hathak auk doņtom iyom. ^c ⁹^dAlalô athak êvhaviņ ņê pik takatu ba ik nômla thô iniņ abô. Ma Wapômbêņ anêņ abô ma hamô vuliņ ek malê nena halêm anêņ Wapômbêņ da. Ma yani hik Nakaduņ thô hathak nôm lô êntêk. ¹⁰^eOpalêla takatu ba êvhaviņ Wapômbêņ Nakaduņ eyala hêk kapôlôņiņ nena abô takêņ ma avanôņ. Ma doņtom avômalô takatu ba miņ êvhaviņ Wapômbêņ ami ma idum ba yani habitak hatôm anyô abôyaņ ek malê nena miņ êvhaviņ abô takatu ba hanaņ hathak Nakaduņ ami.

* 4:21 Mak 12:29-31 ʻ 5:1 1Jon 4:15 z 5:3 Jon 14:15,23-24 a 5:6 Jon 1:29-34

b 5:8 Jon 15:26 c 5:8 Mose anêņ balabuņ hanaņ nena anyô ju mena lô la enaņ abô te ma avanôņ (Lo 19:15). d 5:9 Jon 5:32-37 e 5:10 Jon 5:36-40

¹¹Ma abô takatu ba Wapômbênj hêv hadênj alalô ma aêntêk. Hêv alalô lôkmala namô wak nômbênj intu sapênj. Ma lôkmala ênj anênj ôdônj ma Nakaduñ. ¹²^fÔpatu ba hamô haviñ Nakaduñ ma hawa lôkmala ênj. Ma doñtom opalêla takatu ba miñ êmô haviñ Wapômbênj Nakaduñ ami ma miñ ewa lôkmala ênj ami.

Lêk awa lôkmala yôv

¹³^gYahato abô takêntêk hadênj môlô takatu ba ôêvhaviñ Wapômbênj Nakaduñ anênj athênj ek noyala nena lêk owa lôkmala atu ba nômô wak nômbênj intu sapênj yôv. ¹⁴^hMa alalô atej yani hathak nômlate hatôm yani anênj lahaviñ, ênj ma tem endañô. Ba intu miñ nakô nena tem miñ endañô alalôaniñ abô ami. Mi, tem endañô. ¹⁵Alalô ayala nena yani hathak halañô alalôaniñ apetenak. Ba malêla takatu ba anañ hik yani liñ ma nayala katô nena yani tem nêv.

¹⁶⁻¹⁷Ma kobom lokbañ sapênj ma kambom iyom. Kambom vi tem miñ endom anyô ni loñ atum ami. Ba hâyê môlôviyañ idum kambom ênj, ma notej mek ma Wapômbênj tem nêv thêlô lôkmala. Ma doñtom kambom vi halom anyô hi loñ atum ba miñ yahanañ ek notej mek esak thêlô ênj ami.ⁱ

Abô anênj dañ

¹⁸^jAlalô ayala nena avômalô takatu ba bôk ibitak Wapômbênj nali miñ idum kambom thêthô ami. Mi, Wapômbênj Nakaduñ hayabiñ thêlô ba ñgôk kambom atu miñ hatôm êsôm thêlô ami. ¹⁹Alalô ayala nena alalô ma Wapômbênj anênj, ma doñtom pik sapênj ma êmô ñgôk kambom atu anênj lôkliñyak kapô. ²⁰Alalô ayala nena Wapômbênj Nakaduñ bôk halêm yôv ba hêv auk hadênj alalô ek alalô hatôm nayala Wapômbênj ôpatu ba avanônj. Ma alalô amô haviñ yani atu ba avanônj lôk Nakaduñ Yisu Kilisi. Yani ma Wapômbênj anônj biñ lôk lôkmala atu ba nêvô wak nômbênj intu sapênj.

²¹Yenañ avômena, nômô daim ek malêla takatu ba hawa Wapômbênj anênj loñ.

^f 5:12 Jon 3:36 ^g 5:13 Jon 20:31 ^h 5:14 Jon 14:13-14; 1Jon 3:21-22 ⁱ 5:16 Nôñgô Mak 3:29 ma Matyu 12:31 lôk Hiblu 6:4-6 lo 10:29-31. ^j 5:18 1Jon 3:9

Jon

anêḡ kapya yaḡ

Abô môḡ

Aposeḡ Jon hato kapya êntêk. ḡê lôkawk enaḡ nena hato hadêḡ avômalô êvhaviḡ anêḡ malak te. Waklavôḡ êḡ ma kêdôḡwaga ewa Yisu anêḡ Abô Mavi ba i luvuluvu ma avômalô êvhaviḡ eyabiḡ thêlô. Ma doḡtom kêdôḡwaga abôyaḡ evenḡ haviḡ ba intu Jon hato ek thêlô neyabiḡ ḡê takatu ba esopa Yisu anêḡ abô avanôḡ iyom.

Hato kapya êntêk hadêḡ 85 lo 95 AD malêvôḡ doho la.

Jon hêv lamavi

¹Ya Biḡsu Jon ba yahato abô êntêk hadêḡ o avi atu ba Wapômbêḡ bôk halam yôv lôk nalumi.^a Yalenḡhaviḡ môlô hathak abô avanôḡ ba miḡ ya iyom ami. Mi, avômalô takatu ba eyala abô avanôḡ êḡ haviḡ. ²Abô avanôḡ êḡ hamô alalô kapôlôḡḡ ba tem êmô êtôm wak nômbêḡ intu sapêḡ ba intu yêlô leḡḡhaviḡ môlô.

³Kamik Wapômbêḡ lo Namalô Yisu Kilisi iniḡ wapôm lôk leḡḡhiki ma labali êmô imbiḡ alalô takatu ba amô abô avanôḡ lôk leḡḡhaviḡ kapô.

Nobaloḡ abô avanôḡ loḡ

⁴^bYahapôm nalumi doho atu ba esopa abô avanôḡ hatôm atu ba Wakamik bôk havak haviḡ alalô ba intu yalenḡmavi anôḡ. ⁵^cLivôḡ, lêk yahathô o lokwaḡ nena alalô leḡḡjimbiḡ i. Balabuḡ êntêk ba yahato ma miḡ lukmuk ami. Mi, môḡ anôḡ ma bôk alalô awa yôv. ⁶Ma leḡḡhaviḡ anêḡ ôdôḡ ma aêntêk nena alalô nasopa Wapômbêḡ anêḡ abô balabuḡ. Ma abô balabuḡ êḡ ma môlô bôk olaḡô hadêḡ môḡ anôḡ nena nombeḡ imbiḡ leḡḡhaviḡ.

^a **1** ḡê lôkawk doho enaḡ nena, “Avi lôk nali êḡ ma abô lôk kup ma anêḡ ôdôḡ nena avômalô êvhaviḡ anêḡ unyak mathêḡ te. Ma yaḡ lôk nali (2 Jon 13) ma hatôm unyak mathêḡ yaḡ.” ^b **4** 3Jon 3 ^c **5** 1Jon 2:7

⁷ Kêdôḡwaga abôyaḡ bêḡ anôḡ bôk i pik mayaliv ek nesau avômalô. Thêlô miḡ êvhaviḡ nena Yisu bôk habitak anyô ba halêm pik ami. Anyô anêḡ aêḡ ma anyô abôyaḡ lôk anyô hapôlik ek Kilisi. ⁸ Noyabiḡ am ek miḡ nônêm yak esak vuli takatu ba alalô adum ku hathak ek naja ami. Êḡ ma tem noja unim vuli mavi lôkthô. ⁹ Ôpatu ba hawa auk yaḡda ba miḡ havalôḡ Kilisi anêḡ abô loḡ ami ma miḡ hamô haviḡ Lambô ami. Ma doḡtom ôpatu ba havalôḡ Kilisi anêḡ abô loḡ hamô haviḡ Lambô lo Namalô. ¹⁰ Anyôla hayô ek môlô ba miḡ hawa abô êḡ ami, êḡ ma miḡ nônêm lemimmavi lôk noja yani thô ba unu unim unyak ami. ¹¹ Hôêv lemmavi hadêḡ yani, êḡ ma hudum ku kambom êḡ haviḡ yani.

¹² Abô bêḡ anôḡ hêk ek yanaḡ êndêḡ môlô, ma doḡtom yahadô ek yato êndôk kapya. Yaleḡhabi yasôk ek alalô nanaḡ abô imbiḡ i ek alalô leḡiḡmavi bêḡ anôḡ.

¹³ Mamuyaḡ atu ba Wapômbêḡ bôk halam yôv anêḡ nali^e êv leḡiḡmavi hadêḡ môlô.

^d 7 1Jon 4:1-3 ^e 13 Hatôm unyak matheḡ yaḡ anêḡ avômalô êvhaviḡ. Nôḡḡô 2 Jon 1.

Jon

anêḡ kapya te lô

Abô môḡ

Aposeł Jon hato kapya êntêk hadêḡ Gaius. Diotlepes ma avômalô êvhaviḡ anêḡ malak te iniḡ avaka. Ma yani hadô ek enja kêdôḡwaga takatu ba Jon hêv i ba i loḡ êḡ thô. Ma doḡtom Gaius hawa i thô ba intu Jon hato hadêḡ yani ek indum yani lamavi.

Hato kapya êntêk hadêḡ 85 lo 95 AD malêvôḡ doho la.

Jon hêv lamavi hadêḡ Gaius

¹“Ya Biḡsu Jon ba yahato kapya êntêk hadêḡ o yenaḡ aiyaḡ Gaius. Yaleḡhaviḡ o hathak abô avanôḡ.

²Aiyaḡ, yahateḡ mek ek lemvimkupik lôk anêm ku lôkthô imbitak mavi êtôm anêm hôêvhaviḡ hamô mavi. ³^bAiyaḡ doho êvô êlêm ba enaḡ nena hosopa abô avanôḡ dedauḡ mavi hathak nômkama sapêḡ atu ba hudum ba intu yaleḡmavi anôḡ. ⁴Yahalaḡô nena yenaḡ avômena esopa abô avanôḡ atu, êḡ ma hadum yaleḡmavi anêḡ dôêḡ.

Gaius hadum kobom mavi

⁵Aiyaḡ, hoyabiḡ kêdôḡwaga abô avanôḡ takatu ba êlêm anêḡ loḡ buyaḡ ma thêlô ma ḡê masôm ek o, êḡ ma hudum nôm mavi anôḡ. ⁶^cThêlô bôk enaḡ hathak anêm lemhaviḡ atu bêḡ hadêḡ avômalô êvhaviḡ anêḡ loḡ êḡ yôv. Ba êthôk hathak loḡbô ma mavi ek undum aêḡ ba nêḡm thêlô sa êtôm Wapômbêḡ da anêḡ lahaviḡ ek ini buyaḡ. ⁷^dHathak athêḡ êḡ, ma thêlô i ma miḡ ewa nômlate anêḡ ḡê daluk ami. ⁸Ba intu mavi ek nanêm ḡê takêḡ sa ek alalô nambitak ḡê ku imbiḡ thêlô esak abô avanôḡ.

^a 1 Ap 19:29; Lom 16:23 ^b 3 2Jon 4 ^c 6 Tit 3:13 ^d 7 1Ko 9:11-12

Diotlepes hadum kambom

⁹Bók yahato kapya hi avômalô ôdôn êvhaviḡ yôv hathak nôm takatu, ma doḡtom Diotlepes miḡ hathak halanḡ yêlôaniḡ abô ami. Mi, lahaviḡ imbitak anyô bêḡ. ¹⁰Aêḡ ba yahathôk ma tem yanaḡ anêḡ kambom êḡ bêḡ. Yani hathak hanaḡ abô kambom takatu ba ôdôn mi hathak yêlô. Ma hadum kambom bêḡ yaḡ haviḡ nena hadô ek enja kêdônwaga abô avanônḡ takatu ba êlêm thô. Ma hamiḡ loḡ siḡ ek avômalô takatu ba leḡiḡhaviḡ neja i thô lôk hadum ek nêḡ i vê êḡjêk avômalô ôdôn êvhaviḡ.

Demitlius hadum mavi

¹¹^eAiyaḡ, miḡ undum ek osopa ḡê kambom veḡiḡgwam ami. Mi, osopa mavi iyom. Ôpatu ba hadum mavi ma Wapômbêḡ anêḡ. Ma ôpatu ba hadum kambom ma miḡ bók hayê Wapômbêḡ ami.

¹²Avômalô lôkthô enaḡ abô mavi hathak Demitlius ma abô avanônḡ hik loḡ haviḡ. Ma yêlô anaḡ aêḡ iyom ma hoyala nena yêlôaniḡ abô ma avanônḡ.

Abô anêḡ daḡ

¹³^fAbô bêḡ anônḡ hêk ek yato êndêḡ o, ma doḡtom yahadô ek yato.

¹⁴Yaleḡhaviḡ yasôk yaḡḡê o ketheḡ oyaḡ ek alai nanaḡ abô imbiḡ i.

¹⁵Yôhôk êmô imbiḡ o. Anêḡ avômalô môlô êv iniḡ leḡiḡmavi hathôk ek o. Ma nêḡ yaleḡmavi êndêḡ yenaḡ avômalô môlô tomtom atu ba êmô haviḡ o.

Jut

anêṅ kapya

Abô mông

Yisu yaṅ molok Jut hato kapya êntêk. Abô Glik ma elam nena Judas (Matyu 13:55; Mak 6:3). Hato ek ṅê êvhaviṅ neyabiṅ i esak kêdôṅwaga abôyaṅ takatu ba ekopak êmô thêlô malêvôṅ. Kêdôṅwaga abôyaṅ enaṅ nena avômalô êvhaviṅ hatôm nindum kambom ek malê nena Wapômbêṅ anêṅ lahiki ma bêṅ anôṅ ba intu avômalô êvhaviṅ idum kambom ma tem miṅ nêṅ vovaṅ êndêṅ i ami.

Hato kapya êṅ hadêṅ 65 AD la.

Jut hêv lamavi

1^aYa Jut, Yisu Kilisi anêṅ anyô ku ma Jems anêṅ yaṅ molok. Yahato kapya êntêk ek môlô takatu ba bôk halam yôv ek nôṃô Kamik Wapômbêṅ anêṅ lahaviṅ kapô lôk Kilisi eyabiṅ môlô.

2 Wapômbêṅ anêṅ kapô lôk labali ma lahaviṅ êmô imbiṅ môlô bêṅ anôṅ.

Noyabiṅ am ek kêdôṅwaga abôyaṅ

3 Aiyaṅ thêlô, ya vovaṅ ek yato abô esak Wapômbêṅ anêṅ bulubiṅ atu ba bôk hapôm alalô yôv. Ma doṅtom lêk malaiṅ bêṅ te habitak. Ba intu yahato ek yasoṅ môlô lokwaṅ ek numiṅ lôklokwaṅ ba nobaloṅ abô avanôṅ takatu ba alalô aêvhaviṅ loṅ. Wapômbêṅ bôk hêv abô avanôṅ êṅ yôv hadêṅ anêṅ avômalô matheṅ ek neyabiṅ katô. ⁴^bMalaiṅ êṅ ma aêntêk. ṅê abôyaṅ doho lêk eyenak ba ekopak êmô môlô kapô. Thêlô êpôlik ek alalôaniṅ Wapômbêṅ. Ma ethalamuniṅ anêṅ wapôm ek nindum sek waliliṅ lomaloma esak. Ma êvôliṅ dômiṅ ek alalôaniṅ Avaka atu Anyô Bêṅ, Yisu Kilisi. Bôsêbôk ma eto abô hathak vovaṅ takatu ba tem êpôm thêlô.

^a 1 Mat 13:55 ^b 4 Gal 2:4; 2Pi 2:1

⁵cAbô takêntêk ba tem yanaŋ ma bôk olaŋô yôv. Ma doŋtom tem yanaŋ esak loŋbô ek lemimimbi katô. Sêbôk ma Anyô Bêŋ hêv anêŋ avômalô bulubiŋ ba hawa i vê hêk Ijip. Ma doŋtom vêm ma hik takatu ba miŋ êvhaviŋ ami pôpônô. ⁶dMa lemimimbi aŋela taksêbôk atu ba etak iniŋ loŋ ba i mayaliv ma miŋ êmô iniŋ loŋ lôkliŋyak tiŋiŋ ami. Ba intu Wapômbêŋ bôk hakak i loŋ hathak yak atu ba miŋ hatôm itip ami. Ma hadô i hamô loŋ momaŋiniŋ bêŋ kapô ek neyabiŋ waklavôŋ bêŋ nindum abô. ⁷eMa aêŋ iyom, bôk Sodom lo Gomola ma malak vi takatu ba êmô habobo êv i ek idum sek waliliŋ lôk ethak i mayaliv. Êŋ ma Wapômbêŋ habôk malak takêŋ hathak atum ba hik vovaŋ atum atu ba tem êpôm ŋê kambom thô hadêŋ alalô ek miŋ nasopa veŋiŋgwam ami. Atum êŋ tem esaŋ êtôm wak nômbêŋ intu sapêŋ.

⁸fMa doŋtom lêk ma ŋê abôyaŋ takêŋ idum kambom takêŋ aêŋ iyom. Thêlô esopa iniŋ niaviŋ ba idum iniŋ leŋviŋkupik habitak lôŋgôlôŋ lôk êdô nêwê Anyô Bêŋ lôk ŋê bêŋbêŋ vibiiŋ ma esokwaŋ aŋela lôk athêŋ anêŋ leŋ. ⁹gMa doŋtom Maikel, aŋela lôk athêŋ bêŋ atu, miŋ hadum aêŋ ami. Mi, sêbôk ba thai lôk Sadaŋ êkôki hathak Mose liŋkupik ma Maikel miŋ hasokwaŋ Sadaŋ ba hanaŋ anêŋ kambom bêŋ ami. Mi. Yani hanaŋ nena, “Anyô Bêŋ da tem esaŋ o.” ¹⁰hMa doŋtom lêk ŋê abôyaŋ takêŋ esokwaŋ nômkama takatu ba miŋ eyala ami. Hatôm alim bomaŋ, thêlô eyala leŋviŋkupik anêŋ thethaŋak iyom ba nôm takêŋ habuliŋ thêlô.

¹¹iKikaknena, malaiŋ bêŋ tem êpôm i! Thêlô esopa Kain atu ba hik yaŋ molok vônô vaŋgwam lôk esopa Balam anêŋ kambom lahaviŋ vuli ba havôv avômalô ek nindum kambom. Lôk êtôm Kola atu ba kapô hagiap ek Wapômbêŋ ba intu tem nema êtôm yani.

¹²jMôlô othak doŋtom ek oŋgwaŋ nôm lemimhaviŋ am, êŋ ma ŋê takêŋ lêk êtôm nôm lelaik hamô môlô malêvôŋ. Esoŋ nena nôm êŋ ma nôm oyaŋ ba miŋ leŋiŋhabi Wapômbêŋ ami. Ma leŋiŋhabi thêlôda iyom ba eyaŋ ma leŋiŋpaliŋ avômalô vi. Thêlô miŋ ik anôŋ ami hatôm buliv atu ba lovak hayuv vôkê ba miŋ ôthôm hik ami. Thêlô êtôm alokwaŋ takatu ba miŋ hik anôŋ hadêŋ anêŋ waklavôŋ ami ba intu elav ôdôŋ thô, êŋ ma hatôm ŋama hapôm i bôlôŋ ju. ¹³kThêlô hatôm ŋgwêk beleŋ lokwaŋ ba iniŋ kambom hatôm ŋgwêk budum haŋgôli ba anêŋ wapôk thapuk hik iniŋ mama thô. Ma êtôm vuliŋ atu ba i mayaliv. Wapômbêŋ bôk hapesaŋ bôlôvôŋ momaŋiniŋ kambom bomaŋ bêŋ te ek thêlô nêmô aêŋ êtôm wak nômbêŋ intu sapêŋ.

¹⁴lInok ma Adam anêŋ lim ôdôŋ te baherŋvi ba lahavuju. Bôk hanaŋ abô plopet hathak ŋê abôyaŋ takatu ba lêk ibitak nena, “Odaŋô! Anyô

^c 5 Kis 12:51; Nam 14:29-30 ^d 6 2Pi 2:4 ^e 7 Stt 19:1-25; 2Pi 2:6,10 ^f 9 Dan 10:13,21; 12:1; Sek 3:2; 2Pi 2:11; ALK 12:7 ^g 10 2Pi 2:12 ^h 11 Stt 4:7-8; Nam 16:1-35; 2Pi 2:15; 1Jon 3:12 ⁱ 12 2Pi 2:13,17 ^j 14 Stt 5:18,21-24

Bêḡ tem êlêm imbiḡ anêḡ aḡela mathêḡ lubuḡlubuḡ ¹⁵ek endarḡô avômalô sapêḡ iniḡ abô. Ma avômalô takatu ba miḡ esopa Wapômbêḡ ami ma tem nêḡ iniḡ vuli viyaḡ êndêḡ i esak iniḡ kambom takatu ba idum lôk êpôlik hathak yani ba enaḡ abô lôklala.” ¹⁶Thêlô ethak kapôlôḡiḡ diḡdiḡ lôk etha avômalô vi. Ma esopa iniḡ auk thethaḡak. Ma êv ida liḡ lôk ebam avômalô vi ek thêlô leḡiḡmavi esak i ma nêḡnêḡ nômkama êndêḡ i.

Numiḡ lôklokwaḡ

¹⁷O aiyaḡ thêlô, lemimibi abô takatu ba alalôaniḡ Anyô Bêḡ Yisu Kilisi anêḡ aposel bôk enaḡ ¹⁸khadêḡ môlô nena, “Waklavôḡ lôkthô anêḡ daḡ ma tem avômalô vi nimbi Wapômbêḡ lôk anêḡ avômalô liliḡ lôk nesopa iniḡ thethaḡak ma nêpôlik ek Wapômbêḡ.” ¹⁹Abô êḡ hanaḡ hathak ḡê abôyaḡ takatu ba evak môlô vose hi lodôḡlodôḡ. Lovak Matheḡ miḡ hamô haviḡ i ami ba intu esopa auk pik iyom.

²⁰O aiyaḡ thêlô, nodav unim lôkmala esak unim ôêvhaviḡ atu ba mathêḡ anôḡ. Lôk notêḡ mek esak Lovak Matheḡ anêḡ lôklokwaḡ. ²¹Nômô Wapômbêḡ anêḡ lahaviḡ kapô lôk noyabiḡ alalôaniḡ Anyô Bêḡ Yisu Kilisi anêḡ lahiki atu ba tem nêḡ lôkmala atu ba tem êmô êtôm wak nômbêḡ intu sapêḡ êndêḡ môlô.

²²Lemim injik am esak avômalô vi atu kapôlôḡiḡ ju. ²³mMa vi atu ba ebobo loḡ atum ma nôbôv i vê ketheḡ ek nêḡ i bulubiḡ. Ma vi atu ba lelaik hathak iniḡ kambom, kapôlômim ek i lôk nôkô esak iniḡ lelaik ek miḡ esale môlô thô ami.

Alalô nambô Wapômbêḡ anêḡ athêḡ

²⁴⁻²⁵nHathak alalôaniḡ Anyô Bêḡ Yisu Kilisi ma nambô Wapômbêḡ doḡtom atu ba hêv alalô bulubiḡ. Yani hatôm eyabiḡ o mavi ek miḡ nêḡ yak ami. Ma tem enja môlô takatu ba kambom mi ba etak môlô numiḡ Wapômbêḡ thohavloma anêḡ deda lôkmaḡiḡ kapô lôk lemimmavi bêḡ anôḡ. Alalô nanêḡ deda lôkmaḡiḡ lôk athêḡ lôkmaḡiḡ ma lôklokwaḡ lôk lôkliḡyak ni êndêḡ yani. Yanida intu hamô aêḡ hadêḡ sêbôk ma lêk ma wak nômbêḡ intu sapêḡ! Avanôḡ.

^k 18 2Pi 3:3 ^l 20 Kol 2:7 ^m 23 Sek 3:2; ALK 3:4 ⁿ 24-25 Lom 16:27; 2Pi 3:18

Yisu hik

Auk Loŋ Kapô

thô hadêŋ Jon

Abô môŋ

Aposeł Jon hato kapyā êntêk hadêŋ avômalô êvhaviŋ takatu ba Lom iniŋ gavman lôk avômalô vi êv malaiŋ hadêŋ i. Hato hathak wêŋ takatu ba Wapômbêŋ hik thô hadêŋ yani ek injik malêla takatu ba tem imbitak ketheŋ thô. Kapyā êntêk ma auk loŋ kapô bêŋ anôŋ hêk kapô.

Hato ek embatho avômalô êvhaviŋ loŋ ek nimiŋ lôklokwaŋ endeba êyô waklavôŋ Yisu endelêm. Yisu halehalêm, êŋ ma Sadaŋ lôk anêŋ avômalô takatu ba esopa yani tem nêpôm malaiŋ bêŋ. Ma avômalô êvhaviŋ tem nê mô mavi imbiŋ Yisu êtôm wak nômbêŋ intu sapêŋ.

Hato kapyā êntêk hadêŋ 95 AD la.

Abô môŋ

1 ¹“Auk loŋ kapô êntêk ma Wapômbêŋ hêv hadêŋ Yisu Kilisi ek injik thô êndêŋ anêŋ avômalô ku esak nô m takatu ba tem imbitak ketheŋ. Yisu hêv anêŋ aŋela ba hi hanaŋ ba hik thô hadêŋ anêŋ anyô ku Jon. ²Ma Jon hayê Wapômbêŋ anêŋ abô lôk abô avanôŋ takatu ba Yisu hanaŋ ma hanaŋ lôkthô bêŋ. ³“Ma ôpatu ba hasam abô plopet êntêk ma ê mô lôk lamavi. Ma ôpatu ba halaŋô ba hasopa ma ê mô lôk lamavi ek malê nena waklavôŋ lêk habobo.

Jon hato abô hadêŋ avômalô êvhaviŋ ôdôŋ bahenŋvi ba lahavuŋu

⁴“Ya Jon yahato kapyā êntêk hi hadêŋ avômalô êvhaviŋ anêŋ malak bahenŋvi ba lahavuŋu takatu ba ê mô plovins Esia. Anyô Bêŋ atu ba lêk

^a 1:1 ALK 22:6 ^b 1:3 ALK 22:7,10 ^c 1:4 Kis 3:14-15; ALK 3:1; 4:5

hamô ma bôk hamô ba tem êlêm, yani anêŋ wapôm lôk labali êmô imbiŋ mômô. Ma lovak mathêŋ baheŋvi ba lahavuju atu ba êmô Anyô Bêŋ atu anêŋ loŋ hayabiŋ avômalo anêŋ wapôm lôk yôhok êmô imbiŋ mômô. ^{5 d}Ma Yisu Kilisi atu ba hamiŋ lôklokwaŋ hathak Wapômbêŋ anêŋ abô anêŋ wapôm lôk labali êmô imbiŋ mômô aêŋ iyom. Yani anyô haviyô môŋ hêk ŋama lôk hayabiŋ kiŋ pik sapêŋ.

Yani lahavij alalô ba anêŋ thalaleŋ hapole alalô vê hêk alalôaniŋ kambom. ^{6 e}Ma yani hatak alalô ek nambitak ŋê nambôk da êmô Kamik Wapômbêŋ anêŋ loŋ lôkliŋyak kapô. Nanêm athêŋ lôkmaŋgiŋ lôk lôklokwaŋ êndêŋ yani êtôm wak nômbêŋ intu sapêŋ. Avanôŋ.

^{7 f}Ôŋgô! Yani hamô buliv kapô ba halêm ba tem avômalo sapêŋ nêgê yani. Avômalo takatu ba bôk ibi yani lôk avômalo pik sapêŋ tem nêgê yani ba nedaŋ asêŋ malêŋ. Avanôŋ, tem imbitak aêŋ.

^{8 g}Anyô Bêŋ Wapômbêŋ hanaŋ nena, “Ya anyô môŋ anôŋ lôk haveŋ yam haviŋ. Bôk yahamô ma lêk yahamô ma tem yasôk. Lôkliŋyak sapêŋ ma ya iyom yenaŋ.”

Jon hayê Yisu

⁹Ya Jon mômônim aiaŋ. Wapômbêŋ hayabiŋ alalô sapêŋ hamô anêŋ loŋ lôkliŋyak kapô ba alalô athak awa malaiŋ lomaloma ba amiŋ lôklokwaŋ hathak Yisu. Yahamô ŋgavithôm anêŋ Patmos hathak yahanaŋ Wapômbêŋ anêŋ abô lôk yahanaŋ abô hathak Yisu. ¹⁰Hadêŋ Anyô Bêŋ anêŋ waklavôŋ ma Lovak Mathêŋ anêŋ lôklokwaŋ hawa ya. Ma yahalaŋô kaêk bêŋ hatôm lavuak halaŋ haveŋ ya yam ¹¹ba hanaŋ, “Oto nôm takatu ba hôyê êndôk kopya ba nêm êndêŋ avômalo êvhaviŋ ôdôŋ baheŋvi ba lahavuju takatu. Oto ni Epesus lo Smelna ma Pelgamum lo Taiataila ma Saldis lo Piladelpia ma Laodisia.”

¹²Ma yahik ya liliŋ ek yaŋgê kaêk atu ba elam hadêŋ ya, êŋ ma yahayê atum lam gol baheŋvi ba lahavuju hamiŋ. ^{13 h}Ma yahayê anyô hamô atum lam takêŋ malêvôŋ ba hatôm anyô te nakaduŋ. Yani hik kwêv daim ba hayô va luvi ma havaŋgiŋ sôp gol te hawê haveŋ bôm kabum. ^{14 i}Ma anêŋ wakadôk ŋauŋ ma thapuk anôŋ hatôm boksipsip vuluk lôk hatôm buliv thapuk anôŋ. Ma anêŋ madaluk ma hatôm atum dahalaŋ. ¹⁵Ma anêŋ vakapô ma hatôm aêŋ mayav mabuŋ mavi atu ba êbôk hamô atum ba habi kêdêkêdê. Ma anêŋ abô anêŋ pôk ma diŋdiŋ hatôm ŋaŋ bêŋ halaŋ. ^{16 j}Yani havalôŋ vuliŋ baheŋvi ba lahavuju hamô yani baŋ vianôŋ. Ma biŋ vovak daim te ba ma hêk luvi hale yani abôlêk. Ma yani thohavloma ma hatôm wak habi mathalaleŋ kambom.

^d 1:5 Sng 89:27; Kol 1:18 ^e 1:6 1Pi 2:9; ALK 5:10; 20:6 ^f 1:7 Dan 7:13; Sek 12:10; Mat 24:30; Jon 19:34-37; 1Te 4:17 ^g 1:8 ALK 21:6; 22:13 ^h 1:13 Dan 7:13; 10:5

ⁱ 1:14 Ese 43:2; Dan 7:9; 10:6; ALK 2:18; 19:12 ^j 1:16 Hib 4:12; ALK 2:12; 19:15

¹⁷kYahayê yani ma yahêv yak halôk hêk yani va hatôm anyô ŋama. Ma yani hatak baŋ vianôŋ hayô hêk ya ma hanaŋ, “Miŋ ôkô ami. Ya anyô môn ba haveŋ yam haviŋ. ¹⁸Ya ma ôpatu ba hamô lôkmala. Bôk yahama ma doŋtom lêk yahamô lôkmala hatôm wak nômbênj intu sapêŋ. Ma yahavalonŋ ŋama lôk anêŋ loŋ iniŋ vovaleŋ. ¹⁹Oto nôm takatu ba hôyê. Nôm takatu vi lêk hamô ma vi tem imbitak emberŋ yam. ²⁰Êntêk ma abô loŋ kapô hathak vuliŋ baheŋvi ba lahavuju takatu ba hôyê hamô yabaheŋ vianôŋ lôk atum lam gol baheŋvi ba lahavuju. Anêŋ ôdôn ma aêntêk: vuliŋ baheŋvi ba lahavuju takêŋ ma aŋela baheŋvi ba lahavuju takatu ba eyabiŋ avômalô êvhaviŋ ôdôn baheŋvi ba lahavuju takatu. Ma atum lam gol baheŋvi ba lahavuju takatu ma avômalô êvhaviŋ ôdôn baheŋvi ba lahavuju.”

Abô hi Epesus

2 ¹Ma ôpêŋ hanaŋ hadêŋ ya nena, “Oto abô ni êndêŋ aŋela atu ba hayabiŋ avômalô êvhaviŋ anêŋ Epesus aêntêk:

Abô êntêk halêm anêŋ ôpatu ba havalonŋ vuliŋ baheŋvi ba lahavuju hamô baŋ vianôŋ ma haveŋ atum lam gol baheŋvi ba lahavuju malêvônŋ. Ba hanaŋ nena: ²^mYahayala môle nim bôk lo loŋ lôk unim ku takatu ba udum ba umiŋ lôklokwaŋ. Ma ôpôlik hathak ŋê kambom. Ma bôk olaŋô ŋê takatu ba esau nena thêlô ma aposel ba oyala nena thêlô ma ŋê abôyaŋ. ³Ma ovalonŋ yenaŋ athêŋ loŋ ba malaiŋ lomaloma hapôm môle ma doŋtom umiŋ lôklokwaŋ lôk lemimvidonŋ ma miŋ vau ami.

⁴Ma doŋtom môle nim kambom te hamô ba yahadô. Môle miŋ lemimhaviŋ ya hatôm môn sêbôk ami. ⁵“Aêŋ ba lemimimbi kobom mavi sêbôk ma tem ôŋgô nena môle lêk ôêv yak bêŋ anônŋ. Aêŋ ba node kapôlômim liliŋ ek nosopa loŋôndê mavi sêbôk atu. Ma mi ma tem yasôk ek yanêm môle nim atum lam vê. ⁶Ma doŋtom môle othak udum nôm mavi te nena môle ôpôlik hathak avômalô takatu ba esopa Nikolas anêŋ kobom hatôm atu ba yahapôlik aêŋ iyom.

⁷Opalê atu ba lôk lêndônŋ ma endanô abô takatu ba Lovak Matheŋ hanaŋ hadêŋ avômalô ôdôn takatu ba êvhaviŋ. ŋê takatu ba leŋiŋvidonŋ ba miŋ êv yak ami ma tem yatak thêlô ek nejaŋ alokwaŋ va atu ba hêv lôkmala hamô Wapômbênj anêŋ loŋ mavi anônŋ kapô.”

Abô hi Smelna

⁸Ma ôpêŋ hanaŋ hathak loŋbô nena, “Oto abô ni êndêŋ aŋela atu ba hayabiŋ avômalô êvhaviŋ anêŋ Smelna aêntêk:

^k 1:17-18 Ais 44:6; 48:12; ALK 2:8; 22:13 ¹ 2:1 ALK 1:16 ^m 2:2 1Jon 4:1 ⁿ 2:5 ALK 3:3
^o 2:7 Stt 2:9; ALK 22:2,19

Abô êntêk halêm anêŋ ôpatu ba hamôŋ ba haveŋ yam ma bôk hama ba haviyô hathak loŋbô. Ma yani hanaŋ aêntêk: ⁹PYahayala malaiŋ lomalomama hapôm mômô ba ômô thavuthiŋ, ma doŋtom mômô ma ŋê lôk nômkama bêŋ hêk Wapômbêŋ ma. Ma yahayala abô kambom takatu ba avômalô vi enaŋ hathak mômô. Thêlô esau nena thêlô ma Wapômbêŋ anêŋ avômalô Israeŋ ma doŋtom mi. Thêlô ma Sadaŋ anêŋ avômalô. ¹⁰QMiŋ mômô nôkô esak malaiŋ takatu ba tem êpôm mômô ketheŋ ami. Odaŋô! Sadaŋ tem indum ek avômalô netak mômô doho êndôk koladôŋ ek nesaê mômô. Ma mômô noja malaiŋ êtôm wak laumiŋ. Numiŋ lôkklokwaŋ endeba noma ma tem yanêm lôkmalama atu ba nêmo êtôm wak nômbêŋ intu sapêŋ anêŋ kulunŋ gol êndêŋ mômô.

¹¹Opalê atu ba lôk lêndôŋ ma endanô abô takatu ba Lovak Mathêŋ hanaŋ hadêŋ avômalô ôdôŋ takatu ba êvhaviŋ. Ijê takatu ba leŋiŋvidonŋ ba miŋ êv yak ami ma tem miŋ neja malaiŋ esak ŋama atu ba haveŋ yam ami.”

Abô hi Pelgamum

¹²Ma ôpêŋ hanaŋ hathak loŋbô nena, “Oto abô ni êndêŋ aŋela atu ba hayabiŋ avômalô êvhaviŋ anêŋ Pelgamum aêntêk:

Abô êntêk halêm anêŋ ôpatu ba havalonŋ biŋ vovak ba ma hêk luvi. Hanaŋ aêntêk: ¹³Yahayala loŋ atu ba mômô ômô. Loŋ êŋ ma Sadaŋ da hamô ba hayabiŋ, ma doŋtom mômô ômô loŋ êŋ ba ovalonŋ yenaŋ athêŋ loŋ lôkklokwaŋ. Ma hadêŋ waklavôŋ atu ba ik Antipas vônô hêk mômônim malak ma mômô miŋ otak unim ôêvhaviŋ ya ami. Yani hêvhaviŋ ya bêŋ anôŋ ba hanaŋ yenaŋ abô bêŋ hêk Sadaŋ anêŋ loŋ.

¹⁴SMa doŋtom mômônim kambom doho hêk ba yahadô. Mômô doho osopa plopet bô Balam anêŋ abô. Sêbôk ma yani hêv auk hadêŋ Moap iniŋ kiŋ Balak ek êndôk avômalô Israeŋ leŋiŋ ek nindum kambom ba nejaŋ nôm takatu ba bôk hêv hadêŋ ŋgôk lôk nindum sek waliliŋ. ¹⁵Aêŋ iyom ma mômô doho osopa Nikolas anêŋ abô. ¹⁶Aêŋ ba node kapôlômim liliŋ. Mi ma tem yasôk ketheŋ oyaŋ ba yaŋgik vovak esak yenaŋ biŋ vovak atu ba hale yaveŋbôlêk êndêŋ mômô takatu ba miŋ ole am liliŋ ami.

¹⁷Opalê atu ba lôk lêndôŋ ma endanô abô takatu ba Lovak Mathêŋ hanaŋ hadêŋ avômalô ôdôŋ takatu ba êvhaviŋ. Ijê takatu ba leŋiŋvidonŋ ba miŋ êv yak ami ma tem yanêm nôm ‘mana’ êndêŋ thêlô hatôm bôk yahêv hadêŋ Israeŋ êmô loŋ thiliv. Mana êŋ ma lêk hamô loŋ kapô. Ma tem yanêm thêlô valu thapuk te lôk athêŋ

† 2:9 2Ko 11:14-15; ALK 3:9 † 2:10 2Ti 4:8; Jem 1:12 † 2:11 ALK 20:14; 21:8

* 2:14 Nam 22:1-25:2; 31:16; 2Pi 2:15 † 2:17 Kis 16:4,14-15,33-34; Ais 62:2; Jon 6:48-50

lukmuk atu ba eto hathak. Anyôla miŋ hayala athêŋ lukmuk êŋ ami ma ôpatu ba hawa iyom intu hayala.”

Abô hi Taiataila

¹⁸ “Ma ôpêŋ hanaŋ hathak loŋbô nena, “Oto abô ni êndêŋ aŋela atu ba hayabiŋ avômalô êvhaviŋ anêŋ Taiataila aêntêk:

Abô êntêk halêm anêŋ Wapômbêŋ anêŋ Nakaduŋ atu ba madaluk hatôm atum dahalaŋ ma vakapô hatôm aeŋ mayav atu ba habi kêdêkêdê. Hanaŋ aêntêk: ¹⁹Yahayala môle nim kobom. Yahayala môle nim lemimhaviŋ lôk ôêvhaviŋ ma ôêv avômalô sa ba umiŋ lôklokwaŋ iyom. Hadêŋ môŋ ma môle udum ku dokte, ma doŋtom lêk môle udum ku bêŋ.

²⁰ “Ma doŋtom môle nim kambom te hêk ba yahadô. Avi te hatôm Jesebel hamô haviŋ môle. Yani hasau nena yani ma avi plopet te, ma doŋtom yani anêŋ abô halom yenaŋ ŋê ku ek nindum sek waliliŋ lôk nejaŋ nô m takatu ba êv da hadêŋ ŋgôk. Yani hadum kambom takêŋ, ma doŋtom môle miŋ ôêv yani vê ami! ²¹ Yahêv waklavôŋ ek yani ende kapô liliŋ ba etak anêŋ sek waliliŋ, ma doŋtom mi. Yani hadô. ²² Odaŋô! Tem yanêm lijiŋ bêŋ êndêŋ yani lôk yanêm malaiŋ bêŋ êndêŋ ŋê takatu ba idum sek haviŋ yani ba miŋ ele kapôleŋiŋ liliŋ ami. ²³ “Ma tem yaŋgik yani anêŋ avômena pôpônô. Aêŋ ba avômalô ôdôŋ êvhaviŋ lôkthô tem neyala nena ya ôpatu ba yahayê avômalô kapôleŋiŋ lôk iniŋ auk. Ba tem yanêm vuli êndêŋ môle tomtom êtôm nô m takatu ba udum. ²⁴ Ma doŋtom lêk yahêv ku doŋtom iyom hadêŋ môle vi anêŋ Taiataila atu ba miŋ osopa yani anêŋ abô ami. Lôk miŋ oyala nô m atu ba elam nena, ‘Sadaŋ anêŋ auk loŋ kapô’ ami. Ku êŋ ma ²⁵ *nobaloŋ unim auk loŋ endeba yatup am.

²⁶ ŋê takatu ba leŋiŋvidoiŋ ba miŋ êv yak ami ma idum yenaŋ yaleŋhaviŋ aleba hayô anêŋ daŋ, ma tem yanêm athêŋ bêŋ êndêŋ thêlô ek neyabiŋ avômalô pik lôkthô. ²⁷ Thêlô tem neja kôm aeŋ ek neyabiŋ avômalô pik lôklokwaŋ ba nimbi thêlô ba nipup nenanena êtôm uŋ anôŋ. Wakamik bôk hêv athêŋ bêŋ hadêŋ ya ba tem yandum aêŋ iyom êndêŋ thêlô. ²⁸ “Ma tem yanêm vuliŋ lôkbôk êndêŋ thêlô imbiŋ. ²⁹ Opalê atu ba lôk lêndôŋ ma endanô abô takatu ba Lovak Matheŋ hanaŋ hadêŋ avômalô ôdôŋ takatu ba êvhaviŋ.”

Abô hi Saldis

3 ¹ “Ma ôpêŋ hanaŋ hathak loŋbô nena, “Oto abô ni êndêŋ aŋela atu ba hayabiŋ avômalô êvhaviŋ anêŋ Saldis aêntêk:

“ 2:18 ALK 1:14-15 † 2:20 1Kij 16:31; 2Kij 9:22 * 2:23 Sng 7:9; Jer 17:10;
ALK 20:12-13 † 2:25 ALK 3:11 † 2:27 Sng 2:9 † 2:28 ALK 22:16 † 3:1 ALK 1:4,16

Abô êntêk halêm anêŋ ôpatu ba hayabiŋ Wapômbêŋ anêŋ lovak matheŋ baherŋvi ba lahavuju ma havalonŋ vuliŋ baherŋvi ba lahavuju. Ma yani hanaŋ aêntêk: Yahayala môlônim kobom. Avômalô esonŋ nena môlô ômô lôkmala. Ma doŋtom mi, môlô bôk oma yôv. ²Numbiyô! Môlônim ôêvhaviŋ lêk habobo ema ba intu nobatho am loŋ ek malê nena môlônim ku ma volonŋ oyaŋ hêk yenaŋ Wapômbêŋ ma. ³^bLemimimbi abô takatu ba bôk olaŋô ba ovalonŋ. Ma node kapôlômim liliŋ ba nodovak abô êŋ vibiŋ. Môlô miŋ oviyô ami, ma tem yasôk êtôm anyô vani ba môlô noboloba.

⁴^cMa doŋtom môlô naju iyom anêŋ Saldis intu unim sôp mabuŋ denaŋ. Unim kobom ma mavi ba intu embeŋ yam ma hatôm noba sôp thapuk ba nombenŋ imbiŋ ya. ⁵^dŊê takatu ba leŋiŋvidonŋ ba miŋ êv yak ami tem nipuk sôp thapuk êtôm thêlô. Tem miŋ yanêm thêlôninŋ athêŋ vê ênjêk kapya lôkmala ami ma mi. Tem yanaŋ êndêŋ Wapômbêŋ lôk anêŋ aŋela nena, “Thêlô êŋ ma yenaŋ.” ⁶Opalê atu ba lôk lêndônŋ ma endanŋô abô takatu ba Lovak Matheŋ hanaŋ hadêŋ avômalô ôdônŋ takatu ba êvhaviŋ.”

Abô hi Piladelpia

⁷^eMa ôpêŋ hanaŋ hathak loŋbô nena, “Oto abô ni êndêŋ aŋela atu ba hayabiŋ avômalô êvhaviŋ anêŋ Piladelpia aêntêk:

Abô êntêk halêm anêŋ ôpatu ba matheŋ ma hanaŋ abô avanônŋ iyom. Yani hayabiŋ Jelusalem lukmuk anêŋ badêŋ abôlêk anêŋ vovaleŋ hatôm Devit bôk hayabiŋ Jelusalem bô anêŋ. Yani hik vê ma miŋ hatôm anyôla injik siŋ ami. Ma yani hik siŋ ma miŋ hatôm anyôla injik vê ami. Yani hanaŋ aêntêk: ⁸^fYahayala môlônim kobom. Odaŋô. Yahik unyak abôlêk te vê ek môlô ma miŋ hatôm anyôla injik siŋ ami. Yahayala nena anêm lôklokwaŋ ma yaôna, ma doŋtom môlô osopa yenaŋ abô ba miŋ ôvôliŋ dômim hathak yenaŋ athêŋ ami. ⁹^gSadaŋ anêŋ avômalô takatu ba enaŋ nena thêlô ma Wapômbêŋ anêŋ avômalô Isael, ma doŋtom mi, thêlô enaŋ abôyaŋ iyom. Tem yandom thêlô ba nêlêm ek nede veŋiŋdônŋ lêlô êndêŋ môlô ma neyala nena yaleŋhaviŋ môlô. ¹⁰^hMôlô othak osopa yenaŋ abô balabuŋ lôk umiŋ lôklokwaŋ. Ba intu tem yayabiŋ môlô mavi êndêŋ waklavônŋ malaiŋ atu ba tem esaê avômalô pik bêŋ êntêk lôkthô. ¹¹Tem yasôk ketheŋ. Nobalonŋ unim nômkama anônŋ loŋ lôklokwaŋ ek anyô yaŋ miŋ enja môlônim vuli ami.

^b 3:3 Mat 24:43-44; 1Te 5:2; ALK 2:5; 16:15 ^c 3:4 Jun 23 ^d 3:5 Kis 32:32-33; Mat 10:32; Luk 12:8 ^e 3:7 Ais 22:22 ^f 3:8 1Ko 16:9 ^g 3:9 Ais 45:14; 49:23; 60:14; ALK 2:9

^h 3:10 Luk 21:19; 2Ti 2:12

¹² ⁱŊê takatu ba leŋiŋvidonŋ ba miŋ êv yak ami tem yatak thêlô ek nimitak êtôm yenaŋ Wapômbêŋ anêŋ unyak matheŋ anêŋ landiŋ. Thêlô tem miŋ netak ami. Ma tem yato yenaŋ Wapômbêŋ anêŋ athêŋ lôk Wapômbêŋ anêŋ malak lôŋ anêŋ athêŋ nena Jelusalem lukmuk êyôŋgêk thêlô. Malak êŋ tem yenaŋ Wapômbêŋ nêŋ anêŋ leŋ ba êndôk ba êlêm. Ma tem yato yenaŋ athêŋ lukmuk êyôŋgêk thêlô imbiŋ. ¹³ Opalê atu ba lôk lêndônŋ ma endanŋô abô takatu ba Lovak Matheŋ hanaŋ hadêŋ avômalô ôdônŋ takatu ba êvhaviŋ.”

Abô hi Laodisia

¹⁴ Ma ôpêŋ hanaŋ hathak loŋbô nena, “Oto abô ni êndêŋ aŋela atu ba hayabiŋ avômalô êvhaviŋ anêŋ Laodisia aêntêk:

Abô êntêk ma halêm anêŋ ôpatu ba anêŋ athêŋ nena Avandôn Biŋ. Yani ma anyô hamiŋ lôklokwaŋ ek hik Wapômbêŋ anêŋ nôŋ avandôn thô. Ma yani pik lo leŋ sapêŋ anêŋ alaŋ. Ba hanaŋ nena: ¹⁵ ^jYahayala nôŋ takatu ba môlô othak udum ba môlô miŋ vovaŋ mena thilibuŋ la ami. Yalenhaviŋ môlô vovaŋ mena thilibuŋ la ma doŋtom mi. ¹⁶ Môlô vovaŋ dokte ma thilibuŋ dokte iyom ba yahadô. Ba intu tem yambululup môlô vê ende yaveŋbôlêk. ¹⁷ ^kMôlô othak onaŋ nena, ‘Ya anyô valuselenŋ bêŋ ma ya anyô lôkmaŋgiŋ ba yada hatôm.’ Ma doŋtom môlô ôthônŋ paliŋ nena môlô kapôlômim daluk kambom! Alikaknena, môlô avômalô thavuthiŋ ma malemim pusip ba ômô kôlôlônŋ. ¹⁸ ^lYahanaŋ ek môlô nôŋnêŋ vuli yenaŋ gol atu ba êbôk hamô atum ba mavi ek numbitak lôkmaŋgiŋ. Ma nôŋnêŋ vuli sôp thapuk ek nupuk ek miŋ mama esak lemvimpopam ami. Ma nôŋnêŋ vuli yak thôk ek êndôk malemim daluk ek ôŋgô tak. ¹⁹ ^mTakatu ba yalenhaviŋ i ma yahayanda thêlô ma yahêv vovaŋ hadêŋ i ek nedaŋô abô. Aêŋ ba môlô nôŋŋwêk lêlê ek node kapôlômim liliŋ.

²⁰ ⁿOdanŋô. Yahamiŋ unyak abôlêk ba yahapididiŋ. Ma ôpatu ba halaŋô ya ba hik unyak abôlêk vê, ma tem yayô kapô ba yana ek yanŋaŋ nôŋ imbiŋ yani ma enjaŋ nôŋ imbiŋ ya. ²¹ Ŋê takatu ba leŋiŋvidonŋ ba miŋ êv yak ami tem yatak i nêŋmô yenaŋ loŋ yahayabiŋ avômalô imbiŋ ya, hatôm ya bôk lovak yôv ma yahamô haviŋ Wakamik hamô anêŋ loŋ hayabiŋ avômalô. ²² Opalê atu ba lôk lêndônŋ ma endanŋô abô takatu ba Lovak Matheŋ hanaŋ hadêŋ avômalô ôdônŋ takatu ba êvhaviŋ.”

ⁱ 3:12 Ais 62:2; 65:15; ALK 14:1; 21:2 ^j 3:15 Lom 12:11 ^k 3:17 Luk 12:21; 1Ko 4:8

^l 3:18 Ais 55:1 ^m 3:19 1Ko 11:32; Hib 12:6; ALK 2:5 ⁿ 3:20 Jon 14:23

Anyô Bêŋ lôk anêŋ loŋ hayabiŋ avômalô

4 ¹Vêm ma yahayê hathak loŋbô ma unyak abôlêk anêŋ malak leŋ ida bôk hakyav ba hamiŋ. Ma veŋbôlêk atu ba bôk yahalaŋô hatôm lavuak hanaŋ hadêŋ ya, “Osak ba ôlêm ek yaŋgik nôŋ takatu ba tem imbitak embeŋ yam thô êndêŋ o.” ²Ketheŋ oyaŋ ma Lovak Matheŋ anêŋ lôklokwaŋ hawa ya ba yahayê Anyô Bêŋ anêŋ loŋ hayabiŋ avômalô hamô malak leŋ ba anyô te hayô hamô. ³Ma ôpêŋ anêŋ kupik habi kêdêkêdê hatôm valu te anêŋ athêŋ nena jaspâ lôk valu thalaleŋ te anêŋ athêŋ nena konilian. Ma oktheŋuliŋ te hawê haveŋ Anyô Bêŋ êŋ anêŋ loŋ hayabiŋ avômalô ba habi deda hatôm valu sanŋek atu ba elam nena emelal. ⁴Anyô Bêŋ anêŋ loŋ hayabiŋ avômalô hamô ma avaka hatôm 24 iniŋ loŋ êmô eyabiŋ avômalô hawê haveŋ ba hathaŋ siŋ. Ma iniŋ sôp ma thapuk ma kiŋ iniŋ kuluŋ epesaŋ hathak gol hamô leŋiŋkadôk. ⁵Damak hêv ma kakalu hik ba pôk lôklala halêm anêŋ Anyô Bêŋ anêŋ loŋ hayabiŋ avômalô. Ma Anyô Bêŋ anêŋ loŋ vima ma atum lam baheŋvi ba lahavuju hathaŋ hamô. Ma atum takêŋ ma Wapômbêŋ anêŋ lovak matheŋ baheŋvi ba lahavuju. ⁶Ma Anyô Bêŋ anêŋ loŋ êŋ vima ma nômlate hatôm ŋgwêk hêk ma mabuŋ mavi anôŋ hatôm liyali.

Ma yahayê nôŋ lôkmala ayova êmô malêvônŋ ba êwê evenŋ Anyô Bêŋ anêŋ loŋ. Nôm lôkmala ayova atu ba êmô ma maleŋdaluk hêk leŋviŋkupik lôkthô, hêk maleŋ ba dômiŋ haviŋ. ⁷Nôm lôkmala môŋ ma hatôm avuŋ laion, ma yaŋ haveŋ yam hatôm bokmaŋkao malô. Ma te lu thohavloma hatôm anyô. Ma te ayova hatôm menak jeŋ hayovak haveŋ. ⁸Nôm lôkmala ayova takêŋ tomtom iniŋ banik baheŋvi ba lahavute ma maleŋiŋ hêk leŋviŋkupik lôkthô viyaiŋ ba vikapô. Wak lo bôlôvônŋ sapêŋ ma enaŋ nena,

“Matheŋ, matheŋ, matheŋ.

Wapômbêŋ Lôklokwaŋ Anôŋ ma anyô matheŋ.

Yani bôk hamô, ma lêk hamô, ma tem êsôk.”

⁹Nôm lôkmala takêŋ ethak êv athêŋ lôkmaŋgiŋ hadêŋ yani lôk enaŋ nena yani ma Anyô Bêŋ lôk êv leŋiŋmavi hadêŋ ôpatu ba hamô Anyô Bêŋ anêŋ loŋ hayabiŋ avômalô ba hamô lôkmala hatôm wak nômbêŋ intu sapêŋ. Thêlô idum aêŋ, ¹⁰wêŋ ma avaka 24 takatu êv yak êlôk êk Anyô Bêŋ atu ba hamô anêŋ loŋ hayabiŋ avômalô ma, ma êv yeŋ hadêŋ ôpatu ba hamô hatôm wak nômbêŋ intu sapêŋ. Thêlô etak iniŋ kuluŋ gol halôk hamô Anyô Bêŋ anêŋ loŋ hayabiŋ avômalô ma enaŋ,

¹¹ “Anyô Bêŋ iyom intu yêlôaniŋ Wapômbêŋ.

° 4:1 ALK 1:1,10 P 4:2 Ais 6:1 ° 4:3 Ese 1:28 † 4:4 ALK 3:18 * 4:5 Ese 1:13;
 Sek 4:2; ALK 1:4; 8:5; 11:19; 16:18 † 4:6 Ese 1:5-10,22; 10:14 ° 4:7 Ese 1:10; 10:14
 ° 4:8 Ais 6:2,3; Ese 1:18; 10:12 ° 4:10 ALK 19:4

O iyom hatôm onja deda lôkmaŋgiŋ lôk athêŋ bêŋ ma lôklokwaŋ ek malê nena o iyom hopesaŋ nômkama lôkthô.
Ma nômkama lôkthô habitak ba hamô ek malê nena oda lemhaŋiŋ.”

Boksipsip Nakaduŋ hawa kapy

5 ¹Ma yahayê ôpatu ba hamô anêŋ loŋ hayabiŋ avômalô. Ma havalon kapy lôku bêŋ te hêk baŋ vianôŋ. Ba eto abô hêk vi ba vi. Ma ik siŋ hathak nôm tôktôk baheŋvi ba lahavuju. ²Ma yahayê aŋela lôklokwaŋ te halam kaêk bêŋ, “Opalê te hatôm nêŋ nôm tôktôk vê ba ekak kapy êntêk?” ³Ma doŋtom anyôla te anêŋ leŋ mena pik mena pik kapô la miŋ hatôm ekak kapy êŋ ba ênjê kapô ami. ⁴Ba intu yahalaŋ ba yahalaŋ ek malê nena miŋ êpôm anyô late ek ekak kapy êŋ ba ênjê kapô ami. ⁵Ma doŋtom avaka takatu te hanaŋ hadêŋ ya, “Asêŋ dô. Nôŋgô avuŋ laion atu ba habitak anêŋ ôdôŋ Juda. Êŋ ma su lukmuk atu ba habiluk anêŋ Devit. Bôk hik vovak ba hamô lu ba intu hatôm nêŋ nôm tôktôk baheŋvi ba lahavuju takêŋ vê ma ekak kapy êŋ.”

⁶Ma yahayê Boksipsip Nakaduŋ te hamiŋ ba anêŋ pôpô hêk inaŋ bôk ik vônô. Yani hamiŋ Anyô Bêŋ anêŋ loŋ hayabiŋ avômalô ba hamiŋ malêvôŋ ek nôŋm lôkmala ayova atu lôk avaka takatu. Anêŋ yakik baheŋvi ba lahavuju^a ma madaluk baheŋvi ba lahavuju. Madaluk takêŋ ma Wapômbêŋ anêŋ lovak matheŋ baheŋvi ba lahavuju atu ba bôk hêv hi pik lôkthô. ⁷Ma Boksipsip Nakaduŋ hi hawa kapy hêk ôpatu ba hamô anêŋ loŋ hayabiŋ avômalô baŋ vianôŋ. ⁸Yani hawa kapy yôv ma nôŋm lôkmala ayova atu lôk avaka 24 takatu êv yak halôk biŋ hêk Boksipsip Nakaduŋ ma. Tomtom ewa yeŋ gita ma uŋ gol yaôna lôk kamuŋ êbôk ba ôv mavi hamô kapô ba hayô abôlêk siŋ. Atum yova lôk ôv mavi êŋ ma avômalô matheŋ iniŋ mek. ⁹Ma thêlô êv yeŋ lukmuk te aêntêk,

“O iyom hatôm onja kapy ba okak ma nêŋ nôm tôktôk vê ek malê nena bôk ik o vônô ba hathak anêŋ thalaleŋ ma hôêv avômalô vuli.

Oda hôêv avômalô ôdôŋ lomaloma lôk abô lomaloma ma leŋviŋkupik lomaloma lôk pik lomaloma sapêŋ vuli ek hôêv hadêŋ Wapômbêŋ.

10 ^dHudum thêlô ibitak alalôaniŋ Wapômbêŋ anêŋ avômalô takatu ba nêŋmô anêŋ loŋ lôkliŋyak kapô lôk nindum anêŋ ku nêmbôk da. Ma tem nêŋtôm kiŋ ba neyabiŋ avômalô pik.”

^x 5:1 Ais 29:11; Ese 2:9-10 ^y 5:5 Stt 49:9; Ais 11:1,10; ALK 22:16 ^z 5:6 Sek 4:10; Jon 1:36; ALK 13:8 ^a 5:6 Yakik baheŋvi ba lahavuju êŋ hik thô nena yani ma anyô lôklokwaŋ kambom. ^b 5:8 Sng 141:2; ALK 8:3-4 ^c 5:9 Sng 33:3; 40:3; 96:1; 98:1
^d 5:10 Kis 19:6; Ais 61:6; ALK 1:6; 20:6

Thêlô êv yeŋ hadêŋ Boksipsip Nakaduŋ

¹¹Ma yahayê hathak loŋbô ma yahalaŋô aŋela lubuŋlubuŋ ba dumsêlê mi. Thêlô êwê lawê Anyô Bêŋ anêŋ loŋ hayabiŋ avômalô lôk nôŋm lôkmala ayova atu ma avaka takatu. ¹²Ma elam lôklala bêŋ aêntêk,

“Boksipsip Nakaduŋ atu ba ik vônô ma yani hatôm enja lôklokwaŋ bêŋ lôk nômkama bêŋ lôk auk bêŋ lôk lôkliŋyak bêŋ lôk athêŋ bêŋ lôk deda lôkmaŋgiŋ lôk leŋiŋmavi bêŋ.”

¹³Ma yahalaŋô nôŋm lôkmala lôkthô anêŋ malak leŋ lo leŋlêvôn ma pik lo pik kapô ma ŋgwêk lo ŋgwêk kapô sapêŋ êv yeŋ aêntêk,

“Anyô Bêŋ atu ba hamô anêŋ loŋ hayabiŋ avômalô lôk Boksipsip Nakaduŋ thai leŋiŋmavi bêŋ lôk athêŋ bêŋ lôk deda lôkmaŋgiŋ lôk lôklokwaŋ bêŋ êtôm wak nômbêŋ intu sapêŋ.”

¹⁴Ma nôŋm lôkmala ayova atu enaŋ, “Avanôŋ biŋ”. Ma avaka takatu êv yak halôk biŋ ma êv yeŋ.

Boksipsip Nakaduŋ hakyav kapya anêŋ nôŋm tôktôk vê

6 ¹Ma yahayê Boksipsip Nakaduŋ hakyav nôŋm tôktôk te môŋ vê. Ma yahalaŋô nôŋm lôkmala ayova takatu te halam kaêk hatôm kakalu ba hanaŋ, “Ôlêm yaiŋ ek nu pik.” ²Êŋ ma yahayê bokhos thapuk te ma anyô te hayô hamô ba havalon lunak lokwaŋ. Ma êv kiŋ iniŋ kuluŋ hadêŋ yani. Ma hawa anêŋ bok ma hi pik hatôm anyô vovak laik te ek injik vovak ba êmô vovak sapêŋ lu.

³Yôv ma Boksipsip Nakaduŋ hakyav nôŋm tôktôk te ju ma nôŋm lôkmala te ju hanaŋ, “Ôlêm yaiŋ ek nu pik.” ⁴Ma bokhos thalaleŋ te hale yaiŋ. Ma êv athêŋ hadêŋ ôpatu ba hayô hamô ek ni pik ba nêŋ avômalô pik sapêŋ iniŋ kapôlônŋiŋ mavi vê ek nijik i vônô mayaliv. Ma êv biŋ vovak bêŋ te hadêŋ yani.

⁵Vêm ma hakyav nôŋm tôktôk te lô vê ma yahalaŋô nôŋm lôkmala te lô hanaŋ, “Ôlêm yaiŋ ek nu pik.” Ma yahayê bokhos longavu te ma ôpatu ba hayô hamô ma havalon skel ek enja nôŋm anêŋ malaiŋ. ⁶Ma yahalaŋô abô te halêm anêŋ nôŋm lôkmala ayova atu malêvôn ba hanaŋ, “Nu undum ba bôm bêŋ imbitak pik. Anyô hadum ku wak daluk te ma anêŋ vuli dokte aêntêk: wit êtôm kilo doŋtom mena bali êtôm kilo lokwaŋlô. Ma doŋtom miŋ umbuliŋ alokwaŋ lêŋlêŋ lôk yak waiŋ ami.”

⁷Yani hakyav nôŋm tôktôk te ayova vê ma yahalaŋô nôŋm lôkmala te ayova hanaŋ, “Ôlêm yaiŋ ek nu pik.” ⁸Ma yahayê bokhos mayav hatôm ŋê ŋama iniŋ kupik. Ma ôpatu ba hayô hamô ma anêŋ athêŋ nena, “Ŋama” ma “Ŋê Ŋama Iniŋ Loŋ” haveŋ yani yam. Ma êv athêŋ hadêŋ

° 5:11 Dan 7:10; Hib 12:22 ƒ 6:1 ALK 4:6; 5:1 § 6:2-5 Sek 1:8; 6:1-6 ʰ 6:8 Jer 15:1-3; Ese 5:12,17; 14:21

thai ek ini pik ba nijik nê pik ôdôn te ayova vônô esak biŋ vovak lôk bôm bêŋ ma lijij bêŋ lôk alim kamuŋ kambom lomalama.

⁹Boksipsip hakyav nôm tôktôk te baherŋi vê ma yahayê nê ŋama dahôlônŋi hamô loŋ êbôk da vibij anêŋ malak leŋ. Thêlô ma nê takatu ba bôk êvhaviŋ Wapômbêŋ ba enaŋ anêŋ abô bêŋ ba ik i pôpônô. ¹⁰Ma elam lôklala nena, “Pik anêŋ alaŋ Wapômbêŋ, o ma anyô matherŋ ma honaŋ abô avanônŋ iyom. Anŋê am ka tem nêŋ vuli viyaŋ êndêŋ avômalô pik takatu ba ik yêlô vônô?” ¹¹Êŋ ma hêv sôp thapuk daim tomtom hadêŋ i ma hanaŋ nena, “Nômô yaô dokte vêmam endeba nijik môlôviyaŋ takatu ba idum yenaŋ ku vônô imbij am. Thêlô ik sapêŋ atu ba yahatak, êŋ ma tem yandum abô.”

¹²Ma yahayê ma Boksipsip Nakaduŋ hakyav nôm tôktôk te baherŋi ba lahavute vê. Ma duviaŋ bêŋ te hêv ma wak habitak loŋgavu hatôm sôp êkôk ek nê ŋama. Ma ayôn anêŋ lêlêyaŋ habitak thalaleŋ. ¹³Ma vuliŋ leŋ êv yak halôk pik hatôm yaviŋ hayuv ba alokwaŋ va hageleloŋ halôk pik. ¹⁴Ma leŋ havuvi i ketheŋ oyaŋ hatôm ivuvi yêŋ. Ma dumlolê lôk ŋgavithôm sapêŋ etak iniŋ loŋ.

¹⁵Ma pik iniŋ kiŋ lôk iniŋ nê bêŋbêŋ lôk nê vovak laik lôk nê lôk nômkama bêŋ lôk nê lôklokwaŋ lôk nê idum ku êmô alaŋsi vibij lôk nê takatu ba alaŋsi mi, thêlô sapêŋ ekopak êmô loŋ abyanaŋ lôk valu abyanaŋ anêŋ dumlolê. ¹⁶Ma thêlô enaŋ hadêŋ dumlolê lôk valu nena, “Nôsô êyômô yêlô ba nubun yêlô ênjêk Anyô Bêŋ atu ba hamô anêŋ loŋ hayabiŋ avômalô maleŋ lôk Boksipsip Nakaduŋ anêŋ lamanij. ¹⁷Thai iniŋ waklavônŋ leŋijmaniŋ bêŋ atu lêk halêm ba opalê te hatôm imij loŋ siŋ am? Milôk.”

Ekavu Wapômbêŋ anêŋ lêlêyaŋ hayô hêk Israeal hatôm 144,000

7 ¹Vêŋ ma yahayê aŋela ayova imij pik êntêk êŋ anêŋ saŋanêŋ ôdôn daŋ ayova. Thêlô imij pik ayova atu iniŋ lovak siŋ ek lovak miŋ iyuv embeŋ pik mena ŋgwêk mena alokwaŋ ami. ²Ma yahayê aŋela yaŋ haviyô anêŋ loŋ wak hathak ma hawa Wapômbêŋ Lôkmala anêŋ tinde nekavu lêlêyaŋ esak ba halêm. Ma halam kaêk lôklokwaŋ hi ek aŋela ayova atu ba ewa athêŋ ek nimbuliŋ pik lo ŋgwêk. Ba hanaŋ nena, ³“Miŋ numbulij pik lo ŋgwêk ma alokwaŋ ami endeba yêlô nakavu lêlêyaŋ êyôŋgêk alalôaniŋ Wapômbêŋ anêŋ nê ku luvônŋi am.” ⁴Ma yahalaŋô ekatuŋ nê takatu ba ekavu lêlêyaŋ hayôhêk i ma hatôm 144,000 anêŋ Israeal anêŋ ôdôn laumiŋ ba lahavuju takatu. ⁵Aêŋ ba Juda

ⁱ 6:11 ALK 7:9,13; 19:14 ^j 6:12 Mat 24:29; Ap 2:20; ALK 8:12; 11:13; 16:18

^k 6:13 Ais 34:4 ^l 6:14 ALK 16:20 ^m 6:15 Ais 2:10,19,21 ⁿ 6:16 Luk 23:30

^o 6:17 Jol 2:11; Mal 3:2 ^p 7:1 Jer 49:36; Dan 7:2 ^q 7:3 Ese 9:4,6; ALK 9:4

^r 7:4 ALK 14:1,3

anêŋ ôdôn hatôm 12,000. Ma Luben anêŋ 12,000. Ma Gat anêŋ 12,000. ⁶Ma Asel anêŋ 12,000. Ma Naptali anêŋ 12,000. Ma Manasa anêŋ 12,000. ⁷Ma Simeon anêŋ 12,000. Ma Livai anêŋ 12,000. Ma Isaka anêŋ 12,000. ⁸Ma Sebulun anêŋ 12,000. Ma Josep anêŋ 12,000. Ma Benjamin anêŋ 12,000. Thêlô lôkthô ma ekavu lêlêyanj êŋ iyom.

Avômalô lubuŋlubuŋ lôk kwêv thapuk

⁹Vêm ma yahayê hathak loŋbô ma avômalô lubuŋlubuŋ anêŋ pik lomaloma lôk ôdôn lomaloma lôk leŋviŋkupik lomaloma lôk abô lomaloma sapêŋ imiŋ Anyô Bêŋ anêŋ loŋ hayabiŋ avômalô lôk Boksipsip Nakaduŋ ma. Miŋ hatôm nekatuŋ i ami. Thêlô ik kwêv daim thapuk lôk evaloŋ nôkyalô thaŋaŋ hamô baheŋiŋ. ¹⁰“Ma elam kaêk lôklokwaŋ ba enaŋ, “Wapômbêŋ intu hamô Anyô Bêŋ anêŋ loŋ hayabiŋ avômalô lôk Boksipsip Nakaduŋ iyom intu êv avômalô bulubiŋ.”

¹¹Ma aŋela takêŋ lôkthô imiŋ êwê eveŋ Anyô Bêŋ anêŋ loŋ hayabiŋ avômalô lôk avaka takatu lôk nôm lôkmala ayova atu. Ma thêlô êv yak halôk maleŋiŋ hêk Anyô Bêŋ anêŋ loŋ hayabiŋ avômalô ma êv yeŋ hadêŋ Wapômbêŋ. ¹²“Ba enaŋ, “Avanôŋ. Leŋmavi bêŋ lôk deda lôkmaŋgiŋ lôk auk bêŋ lôk mavi anôŋ lôk athêŋ bêŋ lôk lôklokwaŋ lôk lôkliŋyak ni êndêŋ alalôaniŋ Wapômbêŋ êtôm wak nômbêŋ intu sapêŋ. Avanôŋ.”

¹³Ma avaka takatu te hanaŋ hik ya liŋ nena, “Ŋê lôk sôp thapuk takêntêk ma ŋê alêla ba êlêm anêŋ êsê?” ¹⁴“Ma yahanaj hadêŋ yani, “Yenaŋ anyô bêŋ, oda hoyala.” Ma yani hanaŋ hadêŋ ya, “Thêlô ma ŋê takatu ba bôk etak Malaiŋ Bêŋ ba ithik iniŋ kwêv halôk Boksipsip Nakaduŋ anêŋ thalaleŋ ba intu iniŋ kwêv ma habitak thapuk. ¹⁵Aêŋ ba thêlô imiŋ Anyô Bêŋ anêŋ loŋ hayabiŋ avômalô ba idum anêŋ ku wak ba bôlôvôn imiŋ anêŋ unyak matheŋ. Ma ôpatu ba hamô Anyô Bêŋ anêŋ loŋ êŋ tem imbi anêŋ unyak êyôŋgêk thêlô vôn ¹⁶“ek thêlô miŋ nema kisi ami ma miŋ nesakmuniŋ ami lôk wak miŋ esaŋ i ami ma vovaŋ la miŋ êmbôk i ami. ¹⁷“Boksipsip Nakaduŋ atu ba hamiŋ Anyô Bêŋ anêŋ loŋ malêvôn tem imbitak thêlônij alaŋ ma tem endom thêlô ba ni ŋaŋ lôkmala anêŋ loŋ. Ma tem Wapômbêŋ esav thêlô maleŋiŋ thôk vê.”

Nôm tôktôk bahenji ba lahavuju

8 ¹Yôv ma Boksipsip Nakaduŋ hakyav nôm tôktôk bahenji ba lahavuju takatu te vê ma malak leŋ lêk taktiŋ hatôm wakma te vi. ²Vêm ma yahayê aŋela bahenji ba lahavuju takatu ba imiŋ Wapômbêŋ ma. Ma êv lavuak bahenji ba lahavuju hadêŋ thêlô.

^s 7:10 ALK 5:6-7 ^t 7:12 ALK 5:12 ^u 7:14 Dan 12:1; Mat 24:21 ^v 7:16 Ais 49:10

^w 7:17 Sng 23:2; Ais 25:8; ALK 21:4

³Ma aŋela yaŋ halêm hamiŋ loŋ êbôk da ba havalonŋ uŋ yaônate atu ba epesaŋ hathak gol ek nêmbôk nôm ôv mavi êndôk. Ma nôm ôv mavi bêŋ anônŋ êv hadêŋ yani ek yani etak êyômô avômalô matheŋ iniŋ mek takatu ba hamô loŋ êbôk da epesaŋ hathak gol ba hamô habobo Anyô Bêŋ anêŋ loŋ hayabiŋ avômalô. ⁴Ma nôm ôv mavi takatu anêŋ yova haviŋ avômalô matheŋ iniŋ mek hatak aŋela êŋ baŋ ba hi daku ek Wapômbêŋ. ⁵Ma aŋela havalonŋ uŋ yaô êŋ ba hawa atum êbôk da halôk kapô ma habi halôk pik. Êŋ ma kakalu lôk damak bêŋ hik mayaliv ma duviaŋ bêŋ hayôkwiŋ.

Lavuak baheŋvi ba lahavuju

⁶Ma aŋela baheŋvi ba lahavuju takatu ewa iniŋ lavuak baheŋvi ba lahavuju ba epesaŋ i ek niyuv.

⁷Aŋela môŋ hayuv anêŋ ba halaŋ. Êŋ ma ôthôm valokwaŋ hatôm ais lôk atum hathak doŋtom haviŋ thalaleŋ ba ibi halôk pik ma atum hathaŋ pik ôdônŋ te lô ma alokwaŋ lôk kamuŋ buêŋ lôkthô.

⁸Ma aŋela te ju hayuv anêŋ ba halaŋ ma nômlate hatôm atum hathaŋ dumlolê bêŋ te ba ibi halôk ŋgwêk. Ma ŋgwêk ôdônŋ te lô habitak thalaleŋ. ⁹Ma nômkama lôkmala takatu ba êmô ŋgwêk buêŋ lôkthô ema, ma yeŋ loŋ êŋ lôkthô kambom.

¹⁰⁻¹¹Ma aŋela te lô hayuv anêŋ ba halaŋ ma vuliŋ bêŋ te hêv yak anêŋ leŋ ba hathaŋ inaŋ atum abiŋ. Ma hêv yak halôk ŋaŋ lôk kasukthôm ôdônŋ te lô. Vuliŋ êŋ anêŋ athêŋ nena ‘Maniŋ’ ba intu ŋaŋ sapêŋ anêŋ ôdônŋ te lô habitak maniŋ kambom anônŋ. Ma avômalô bêŋ anônŋ inum ŋaŋ êŋ ba ema ek malê nena ŋaŋ lêk habitak maniŋ kambom.

¹²Ma aŋela te ayova hayuv anêŋ ba halaŋ ma wak anêŋ deda ôdônŋ te lô lôk ayônŋ anêŋ deda ôdônŋ te lô lôk vuliŋ ôdônŋ te lô miŋ ibi deda ami. Wak lo bôlôvônŋ anêŋ ôdônŋ te lô momaŋiniŋ bêŋ hêk.

¹³Ma yahayê hamiŋ ma yahalaŋô menak jeŋ hayovak haveŋ leŋlêvônŋ ma halam kaêk, “Malaiŋ, malaiŋ, malaiŋ tem êpôm avômalô pik ek malê nena aŋela lokwaŋlô eyabiŋ denaŋ ba tem niyuv iniŋ lavuak ketheŋ.”

Aŋela te baheŋvi hayuv lavuak

9 ¹Ma aŋela te baheŋvi hayuv anêŋ lavuak. Ma yahayê vuliŋ te hêv yak anêŋ leŋ ba habup pik. Ma êv ku neyabiŋ Viv atu anêŋ abôlêk anêŋ vovaleŋ hadêŋ vuliŋ êŋ. ²Ma hakyav Viv abôlêk vê ma atum yova bêŋ habitak anêŋ Viv abyaŋ êŋ ba hatôm atum dahaya bêŋ te. Ma Viv anêŋ yova hava wak lo leŋ loŋ siŋ ba habitak momaŋiniŋ kambom. ³Ma

^x 8:3 Kis 30:1-3; ALK 5:8 ^y 8:5 Kis 19:16-19; Wkp 16:12; ALK 11:19; 16:18

^z 8:7 Kis 9:23-26; Ese 38:22; Jol 2:30 ^a 8:10-11 Jer 9:15 ^b 8:12 Ese 32:7; ALK 6:12-13

^c 8:13 ALK 9:12; 11:14 ^d 9:1 ALK 20:1 ^e 9:2-3 Stt 19:28; Kis 10:12-15; Jol 2:2,10

atum yova êŋ habitak lôk kôm sopek ba halôk pik. Ba êv lôklokwan hadêŋ thêlô hatôm daŋgaviŋ pik anêŋ lôklokwan. ^{4f}Ma enaŋ hadêŋ thêlô nena, “Miŋ numbuliŋ kamuŋ lomaloma lo alokwan ami. Ma numbuliŋ ŋê takatu ba Wapômbêŋ anêŋ lêlêyaŋ miŋ hayôhêk thêlô luvôŋiŋ ami.” ⁵Miŋ êv thêlô ek nijik anyô vônô ami, ma nênem vovaŋ bêŋ iyom êtôm ayôŋ baheŋvi. Ba iniŋ vovaŋ êŋ hatôm daŋgaviŋ layuk habi anyô ba vovaŋ kambom. ^{6g}Wak takêŋ ma avômalô idum ek nema ma doŋtom ŋama hêv i vê hêk thêlô. Ba miŋ ema ami.

^{7h}Ma kôm takêŋ êpôpêk i hatôm bokhos ba epesaŋ i ek nijik vovak. Thêlôniŋ maleŋiŋ hatôm anyô ma leŋiŋkadôk ma êkôk nômlate hatôm kuluŋ kiŋ ba epesaŋ hathak gol. ⁸ⁱMa thêlôniŋ leŋiŋkadôk ŋauŋ hatôm avi iniŋ ma veŋiŋbôlêk yakik hatôm avuŋ laion abôlêk yakik. ^{9j}Ma thêlôniŋ bôbôŋiŋ hatôm moko epesaŋ hathak aeŋ. Ma thêlôniŋ banik pôk ba diŋdiŋ bêŋ hatôm yeŋ vovak takatu ba bokhos êvôv. ¹⁰Ma iniŋ leŋyuk ma hatôm daŋgaviŋ ba iniŋ lôklokwan hamô leŋyuk takêŋ ba ibi anyô hathak ma tem nênem vovaŋ bêŋ êndêŋ i êtôm ayôŋ baheŋvi. ¹¹Ma iniŋ kiŋ te hayabiŋ thêlô ba yani ma Viv anêŋ aŋela. Anêŋ athêŋ hathak abô Hiblu nena, “Abadon” ma hathak abô Glik nena, “Apolon”. Ma athêŋ êŋ anêŋ ôdôŋ nena “Anyô Habuliŋ Nômkaŋma Sapêŋ”.

¹²Malaiŋ môŋ hale ba hi, ma doŋtom malaiŋ ju tem embeŋ yam.

Aŋela te baheŋvi ba lahavute hayuv lavuak

¹³Ma aŋela ali baheŋvi ba lahavute hayuv anêŋ lavuak ba halaŋ ma yahalaŋô abô te halêm anêŋ loŋ êbôk da anêŋ saŋanêŋ daŋ ayova. Loŋ êbôk da êŋ epesaŋ hathak gol ba hamiŋ Wapômbêŋ ma. ¹⁴Abô êŋ hanaŋ hadêŋ aŋela ali baheŋvi ba lahavute atu ba hawa lavuak nena, “Opole aŋela ayova takatu ba bôk ekak i loŋ ba êmô ŋaŋ bêŋ Yupletis vê ek ini.” ¹⁵Êŋ ma epole aŋela ayova êŋ ek nijik avômalô pik ôdôŋ te lô pôpônô. Wapômbêŋ bôk hakak i loŋ ek neyabiŋ sondabêŋ lôk ayôŋ ma wakma atu ba lêk habitak ek nindum iniŋ ku êŋ. ¹⁶Yahalaŋô ŋê vovak takatu ba êyô êmô bokhos ma lubuŋlubuŋ hatôm 200 milion.

¹⁷Êntêk ma nôm takatu ba yahatulak ba yahayê nena bokhos lôk ŋê takatu ba êyô êmô bokhos takêŋ. Thêlôniŋ moko bôbôŋiŋ anêŋ lêlêyaŋ hatôm atum ba bôsôk lôk mayav hatôm solpa. Ma bokhos takêŋ iniŋ leŋiŋkadôk hatôm avuŋ laion iniŋ leŋiŋkadôk. Ma atum lôk atum yova ma valu vovaŋ solpa hale veŋiŋbôlêk kapô ba hi. ¹⁸Nôm malaiŋ lô êŋ hale veŋiŋbôlêk ba hik avômalô ôdôŋ te lô lôkthô vônô. ¹⁹Bokhos iniŋ lôklokwan ma hamô veŋiŋbôlêk lôk leŋyuk. Thêlôniŋ leŋyuk ma hatôm umya ma umya takêŋ iniŋ leŋiŋkadôk ethak êv vovaŋ hadêŋ avômalô.

^f 9:4 ALK 7:3 ^g 9:6 Jop 3:21; Jer 8:3 ^h 9:7 Jol 2:4 ⁱ 9:8 Jol 1:6 ^j 9:9 Jol 2:5

²⁰Ma avômalô nômbêŋ atu ba malaiŋ lô êŋ miŋ hik i vônô ami ma evaloŋ iniŋ kambom lomalomatakatu loŋ. Thêlô év yeŋ hadêŋ ŋgôk takatu ba epesaŋ hathak gol lo seleva ma aeŋ mayav lôk valu ma alokwaŋ. Ŋgôk takêŋ ma miŋ hatôm nêgê tak lo nedaŋô abô ma nembenŋ ami. ²¹Lôk miŋ etak iniŋ kobom ik anyô vônô lôk êbôk siniŋ ma idum sek waliliŋ lôk iniŋ vani ami.

Aŋela lôk kapya yaônate

10 ¹Ma yahayê aŋela lôklokwaŋ yaŋ halôk ba halêm anêŋ leŋ. Ba havuliv i hathak buliv lôk oktheŋuliŋ hêk wakadôk. Ma thohavloma hatôm wak. Ma va luvi hatôm atum hathaŋ hamô alokwaŋ daim. ²Ma yani havalonŋ kapya yaônate ba hakak hêk baŋ. Ma havakselap ba va vianônŋ hayô hamiŋ ŋgwêk ma vikeŋ hamiŋ pik. ³Ma yani halam kaêk hatôm laion te halaŋ. Yani halam, êŋ ma kakalu baheŋvi ba lahavuju enaŋ abô. ⁴Yahalaŋô kakalu baheŋvi ba lahavuju enaŋ abô, êŋ ma yahadum ek yato. Ma doŋtom yahalaŋô abô halêm anêŋ leŋ nena, “Miŋ oto kakalu iniŋ abô êŋ ami ma ênjêk oda anêm auk iyom.”

⁵Êŋ ma aŋela atu ba hamiŋ ŋgwêk lo pik hêv baŋ vianônŋ hathak leŋ. ⁶Ma havak balabuŋ hathak ôpatu ba hamô lôkmala hatôm wak nômbêŋ intu sapêŋ ba hapesaŋ pik lo leŋ ma ŋgwêk lôk nômkama sapêŋ anêŋ athêŋ. Ba hanaŋ nena, “Wakma lêk habobo anêŋ daŋ. ⁷Aŋela te baheŋvi ba lahavuju hayuv anêŋ lavuak, êŋ ma Wapômbêŋ anêŋ abô lôk kup tem anêŋ daŋ êtôm bôk ba hanaŋ hadêŋ anêŋ ŋê ku plopet.”

⁸Ma yahalaŋô abô atu ba halêm anêŋ leŋ hathak loŋbô nena, “Nu ek aŋela atu ba hayô hamiŋ ŋgwêk lo pik ek onja kapya atu ba bôk ekak hêk baŋ.”

⁹Êŋ ma yaha hadêŋ aŋela êŋ ma yahananŋ ek nêm kapya yaôna êŋ êlêm. Ma hanaŋ hadêŋ ya nena, “Onja ba noŋgwaŋ. Tem vasiŋ mavi êtôm bio thôk êmô vembôlêk, ma doŋtom tem eyelaŋ lemsoam ba maniŋ kambom.” ¹⁰Êŋ ma yahawa kapya yaôna êŋ ba yahaŋ ba hamô yaveŋbôlêk ma vasiŋ mavi hatôm bio thôk. Ma doŋtom yahatôkwêŋ ma yaleŋsoam maniŋ kambom. ¹¹Vêm ma yani hanaŋ hadêŋ ya, “Nu onanŋ abô plopet esak nômkatu ba tem êpôm avômalô kupik lomalomatakatu loŋ pik lomalomatakatu loŋ iniŋ kiŋ sapêŋ esak loŋbô.”

Wapômbêŋ anêŋ anyô ju atu ba enaŋ anêŋ abô

11 ¹Ma aŋela te hêv kôm év dônŋ nômkama hathak hadêŋ ya. Ma hanaŋ, “Nu otak ênjêk Wapômbêŋ anêŋ unyak matheŋ lôk loŋ êbôk da lôk avômalô takatu ba êmô kapô ek nôŋgô nena anêŋ daim vithê.

^k 9:20 Sng 115:4-7; 135:15-18; Dan 5:23; ALK 16:9,11 ^l 10:4 Dan 12:4,9 ^m 10:5 Lo 32:40; Dan 12:7 ⁿ 10:7 Amo 3:7 ^o 10:9 Ese 2:8–3:3 ^p 11:1 Ese 40:3; Sek 2:1-2

2^qMa doŋtom miŋ otak ênjêk unyak matherŋ anêŋ piklêvôŋ ami ek malê nena loŋ êŋ ma Wapômbêŋ hêv hadêŋ ŋê loŋ buyaŋ. Thêlô tem nembak unyak matherŋ Jelusalem pesa êtôm ayôŋ 42. 3Ma tem yanêm yenaŋ anyô ju ba thai neba kwêv kapôlôŋiŋ malaiŋ ma neja yenaŋ abô ba ini nenaŋ bêŋ êtôm wak 1,260.”

4^rAnyô ju êŋ êtôm alokwaŋ oliv ju atu lôk atum lam ju atu ba imiŋ pik anêŋ alaŋ thohavloma. 5^sMa anyôla hadum ek injik thai, êŋ ma tem atum ende thaiveŋiŋbôlêk ba esaŋ ôpêŋ vônô. Avanoŋ biŋ, avômalô takatu ba idum ek nimbuliŋ thai tem nema aêŋ iyom. 6^tAnyô ju êŋ enaŋ Wapômbêŋ anêŋ abô, êŋ ma thai iniŋ lôklokwaŋ hêk ek nenaŋ ba ôthôm mi lôk ŋaŋ imbitak thalaleŋ ma malaiŋ lomaloma imbitak pik êtôm thai iniŋ leŋiŋhaviŋ.

7^uThai idum ku enaŋ Wapômbêŋ anêŋ abô yôv ma alim bomaŋ atu ba hathak halêm anêŋ Viv atu kapô tem êyô ba injik vovak êndêŋ thai ba embak thai pesa ba nema. 8^vMa thai iniŋ kupik tem ênjêk malak bêŋ anêŋ loŋôndê bêŋ. Malak lôŋ êŋ anêŋ athêŋ kapô ma Sodom lo Ijip, loŋ êŋ bôk ik iniŋ Anyô Bêŋ vônô hathak alovalaŋaŋsiŋ. 9Ma avômalô leŋviŋkupik lomaloma lôk ôdôŋ lomaloma lôk abô lomaloma lôk pik lomaloma sapêŋ tem nêlêm nêgê anyô ju êŋ iniŋ kupik hêk loŋôndê êtôm wak daluk lô ma wata te imbiŋ. Êtôm bôk enaŋ nena miŋ hatôm nedav i ami. 10Ma avômalô pik tem leŋiŋmavi lôk lêlô ma nênem nômkama êndêŋ i ek malê nena plopet ju atu ba êv malaiŋ hadêŋ thêlô lêk ema.

11^wMa doŋtom wak lô lôk wak te viyaŋ haviŋ hale ba hi, ma Wapômbêŋ hayuv auk lôkmala halôk thai ba thai iviyô imiŋ. Ma avômalô êyê thai ba êkô kambom. 12^xMa kaêk lôklokwaŋ anêŋ leŋ hanaŋ hadêŋ thai, “Nosak ba nôlêm.” Êŋ ma thai ethak ba i leŋ ma buliv hava thai siŋ ba ŋê takatu ba bôk ik vovak hadêŋ thai imiŋ ba êyê. 13^yKetheŋ oyaŋ ma duviaŋ bêŋ te hayô ba habuliŋ malak lôŋ ôdôŋ te laumiŋ ba hik avômalô hatôm 7,000 vônô. Ma avômalô vi atu ba êmô lôkmala êkô kambom ba êv athêŋ lôkmaŋgiŋ hadêŋ Wapômbêŋ anêŋ leŋ.

14^zMalaiŋ te ju hale ba hi yôv. Ma malaiŋ te lô tem êyô ketheŋ.

Aŋela te baheŋvi ba lahavuju hayuv lavuak

15^aMa aŋela te baheŋvi ba lahavuju hayuv anêŋ lavuak ba halaŋ ma kaêk bêŋ anôŋ halêm anêŋ leŋ ba elam aêntêk, “Pik lêk hamô Anyô Bêŋ lôk anêŋ Kilisi baheŋiŋ ma Anyô Bêŋ tem eyabiŋ wak nômbêŋ intu sapêŋ.”

^q 11:2 Luk 21:24; ALK 13:5 ^r 11:4 Sek 4:3,11-14 ^s 11:5 2Sml 22:9; Sng 97:3

^t 11:6 Kis 7:17-20; 1Sml 4:8; 1Kiŋ 17:1 ^u 11:7 Dan 7:21; ALK 12:17; 13:7; 17:8

^v 11:8 Luk 13:34 ^w 11:11 Ese 37:5,10 ^x 11:12 2Kiŋ 2:11 ^y 11:13 ALK 6:12; 16:18

^z 11:14 ALK 9:12 ^a 11:15 Kis 15:18; Sng 10:16; Dan 2:44; 7:14

¹⁶Ma avaka 24 takatu ba êmô iniŋ loŋ eyabiŋ avômalô hamô Wapômbêŋ thohavloma êkôm ba maleŋ halôk ma êv yeŋ hadêŋ Wapômbêŋ. ¹⁷Ma enaŋ,

“Anyô Bêŋ Wapômbêŋ Lôklokwaŋ Anôŋ,
lêk hômô ma sêbôk oda hômô aêŋ.

Mavi anôŋ ek lêk hoyabiŋ nômkama sapêŋ hathak anêm lôklokwaŋ.

¹⁸ ^bAvômalô daluk leŋiŋmaniŋ ek o,
ma doŋtom anêm lemmaniŋ lêk hayô.

Anêm waklavôŋ hayô ek undum abô ek avômalô ŋama.

Êŋ ma tem nêm iniŋ vuli mavi êndêŋ anêm ŋê ku plopet lôk anêm avômalô matheŋ takatu ba elanô anêm abô, avômalô bêŋ lôk avômalô yaô.

Wakma hayô ek nimbuliŋ avômalô takatu ba ibuliŋ pik.”

¹⁹ ^cMa Wapômbêŋ anêŋ unyak matheŋ atu ba hamô leŋ anêŋ abôlêk hakyav ba yahayê alapa tabô hamô unyak matheŋ êŋ kapô. Ma damak hêv lôk pôk lôk kakalu bêŋ lôk duviaŋ lôk ôthôm valokwaŋ hatôm ais hêv yak halôk.

Avi lo Wa bomaŋ

12 ¹Ma lavôŋiŋ bêŋ te havova hêk leŋ: avi te hamô ma wak hawê haveŋ yani hatôm sôp ma hatak vakapô luvi hayô hamiŋ ayôŋ. Ma vuliŋ laumiŋ ba lahavuju hamiŋ wakadôk hatôm kiŋ iniŋ kuluŋ.

² ^dYani hasabeŋ ba halaŋ ek embathu.

³ ^eMa lavôŋiŋ yaŋ habitak leŋ: Wa thalaleŋ bomaŋ bêŋ te ba anêŋ wakadôk baheŋvi ba lahavuju ma wakadôk lôkthô ma kiŋ iniŋ kuluŋ hamô. Ma wakadôk yakik hatôm laumiŋ hamô. ⁴ ^fMa layuk havalu vuliŋ ôdôŋ te lô ba havalonŋ ba habi halêm pik. Ma Wa bomaŋ bêŋ atu hamiŋ avi atu ba hapesaŋ i ek embathu anêŋ thohavloma ek havathu ma enjaŋ amena êŋ ketheŋ oyaŋ. ⁵ ^gÊŋ ma avi êŋ havathu namalô atu ba tem eyabiŋ avômalô pik sapêŋ lôklokwaŋ esak yani baŋ malaiŋ. Aêŋ ba ketheŋ oyaŋ ma ewa yani ba i daku Wapômbêŋ atu ba hamô anêŋ loŋ hayabiŋ avômalô. ⁶Ma avi êŋ hasôv ba hi loŋ thiliv atu ba Wapômbêŋ bôk hapesaŋ yôv ek eyabiŋ yani êtôm wak 1,260.

⁷ ^hMa vovak bêŋ hêk malak leŋ ba Maikel lôk anêŋ aŋela ik vovak hadêŋ Wa bomaŋ bêŋ atu. Ma Wa atu lôk anêŋ aŋela imiŋ viyaŋ ba ik vovak êŋ. ⁸Ma Wa anêŋ lôklokwaŋ miŋ hatôm ami. Ba intu miŋ hatôm êmô malak leŋ esak loŋbô ami. ⁹ ⁱAêŋ ba êv Wa bomaŋ bêŋ êŋ lôk anêŋ aŋela vê hêk malak leŋ ba ekaliv i êlêm pik. Yani ma umya bôsêbôk

^b 11:18 Sng 110:5; 115:13; Lom 2:5; ALK 20:11-13 ^c 11:19 Hib 9:4; ALK 8:5; 15:5; 16:21 ^d 12:2 Mai 4:10 ^e 12:3 Dan 7:7 ^f 12:4 Dan 8:10 ^g 12:5 Sng 2:9; Ais 7:14; 66:7; ALK 19:15 ^h 12:7 Jut 9 ⁱ 12:9 Stt 3:1,14; Luk 10:18; 22:31; ALK 20:2

ba elam nena Iŋgôk Bêŋ ma Sadaŋ. Yani hathak hasau avômalô pik sapêŋ. ^{10j}Ma yahalaŋô kaêk te anêŋ leŋ ba hanaŋ, “Lêk ma alalôaniŋ Wapômbêŋ hêv alalô bulubiŋ ma anêŋ lôklokwaŋ habitak yaiŋ ba yani hamô hatôm kiŋ. Ma anêŋ Kilisi hadum ku athêŋ bêŋ ek malê nena aŋela lêk ibi ôpatu ba hanaŋ aiyar thêlô bêŋ hamô Wapômbêŋ thohavloma bôlôvôn lo wak halôk pik. ¹¹Thêlô êmô yani lu hathak Boksipsip Nakaduŋ anêŋ thalaleŋ lôk Wapômbêŋ anêŋ abô takatu ba thêlô enaŋ. Thêlô imiŋ lôklokwaŋ ba miŋ êkô ek avômalô nijik thêlô vônô ami. ^{12k}Aêŋ ba môlô avômalô leŋ lemimmavi. Ma doŋtom malaiŋ ek pik lo ŋgwêk ek malê nena Sadaŋ lêk halôk ba hathôk ek môlô. Yani lamaniŋ kambom ek malê nena yani hayala nena anêŋ waklavôn lêk bidonŋ.”

¹³Wa bomaŋ bêŋ atu hayala nena lêk ibi yani halêm pik ba halupuniŋ avi atu ba havathu okna atu. ^{14l}Ma doŋtom Wapômbêŋ hêv menak jeŋ bok anêŋ banik luvi hadêŋ avi êŋ ek yani eyovak ba ni loŋ atu ba bôk epesaŋ yôv ek neyabiŋ yani êtôm sondabêŋ lô ma wata te imbiŋ ek miŋ Wa imbuliŋ yani ami. ¹⁵Ma Wa havululup ŋar ba hatôm ŋar bêŋ te habitak yani abôlêk ba haveŋ avi êŋ yam ek enja yani ba ni. ¹⁶Ma doŋtom pik hêv avi êŋ sa ba hakyav abôlêk ba hanum ŋar êŋ sapêŋ. ^{17m}Êŋ ma Wa lamaniŋ kambom hathak avi êŋ ba hi ek injik vovak êndêŋ avi êŋ anêŋ avômena vi. Thêlô ma ŋê takatu ba esopa Wapômbêŋ anêŋ abô balabuŋ lôk enaŋ iniŋ êvhaviŋ atu hathak Yisu bêŋ. ¹⁸Ma Wa hamiŋ ŋgwêk anêŋ thathe daŋ.

Alim bomaŋ anêŋ ŋgwêk

13 ¹ⁿMa yahayê alim bomaŋ te habitak ŋgwêk. Yani wakadôk bahenŋvi ba lahavuju ba anêŋ yakik laumiŋ hamiŋ wakadôk. Ma kiŋ iniŋ kuluŋ laumiŋ hamô anêŋ yakik. Ma wakadôk takatu ma eto abôma hathak Wapômbêŋ nena, “Yada ma Wapômbêŋ”. ^{2o}Ma alim bomaŋ atu ba yahayê hatôm avuŋ nyau bomaŋ bêŋ te ma va hatôm avuŋ bea va ma abôlêk ma hatôm avuŋ laion te abôlêk. Ma Wa bomaŋ bêŋ atu hêv anêŋ lôklokwaŋ lôk anêŋ loŋ hayabiŋ avômalô lôk athêŋ bêŋ hadêŋ alim bomaŋ êŋ. ^{3p}Ma yahayê wakadôk te inaŋ bôk ik vônô ba pôpô bêŋ te hêk ma doŋtom bôk hayôv. Ba intu avômalô pik sapêŋ esoŋ kambom ba esopa yani. ⁴Ma thêlô êv yeŋ hadêŋ Wa bomaŋ bêŋ atu ek malê nena yani hêv anêŋ athêŋ bêŋ hadêŋ alim bomaŋ êŋ. Ma thêlô êv yeŋ hadêŋ alim bomaŋ êŋ ba enaŋ, “Opalê hatôm alim bomaŋ êntêk ma hatôm injik vovak êndêŋ yani? Mi anônŋ.” ^{5q}Wapômbêŋ hatak alim bomaŋ êŋ ek êmbôi ba enaŋ abômapopak esak yani lôk eyabiŋ avômalô êtôm ayôn 42.^r

^j 12:10 Jop 1:9-11; Sek 3:1 ^k 12:12 Ais 44:23; 49:13 ^l 12:14 Dan 7:25; 12:7

^m 12:17 ALK 11:7 ⁿ 13:1 ALK 12:3; 17:3,7-12 ^o 13:2 Dan 7:4-6 ^p 13:3 ALK 17:8

^q 13:5 Dan 7:8,25; 11:36; ALK 11:2 ^r 13:5 Ayôn 42 ma hatôm wak 1,260 (12:6) ma hatôm sondabêŋ lô ma wata te (12:14).

⁶Ma alim bomaŋ êŋ hanaŋ abô kambom hathak Wapômbêŋ da lôk anêŋ athêŋ lôk anêŋ unyak matheŋ lôk nê takatu ba êmô malak leŋ. ⁷Ma Wapômbêŋ hatak yani ek injik vovak êndêŋ anêŋ avômalô matheŋ ba nênem yak. Ma enja athêŋ ek eyabiŋ avômalô ôdôŋ lomaloma lôk leŋviŋkupik lomaloma lôk abô lomaloma ma pik lomaloma sapêŋ. ⁸Ma avômalô pik lôkthô atu ba iniŋ athêŋ miŋ hêk kapya lôkmala ami hadêŋ sêbôk ba miŋ Wapômbêŋ hapesaŋ pik lo leŋ ami denaŋ ma tem nênem yeŋ êndêŋ alim bomaŋ êŋ. Kapya lôkmala êŋ ma Boksipsip Nakaduŋ atu ba bôk ik vônô anêŋ kapya.

⁹Opalê atu ba lôk lëndôŋ ma endanô abô êntêk. ¹⁰Wapômbêŋ hatak anyô te ek ni koladôŋ ma tem yani ni koladôŋ. Wapômbêŋ hatak anyô te ek nijik yani vônô esak biŋ vovak ma tem nijik yani vônô esak biŋ vovak. Ba nôm êŋ habitak ma avômalô matheŋ lôkthô nimiŋ lôklokwaŋ ma nebalon iniŋ êvhaviŋ loŋ majaŋ.

Alim bomaŋ anêŋ pik

¹¹Ma yahayê alim bomaŋ yaŋ habitak anêŋ pik kapô ba halêm yaŋ. Ma anêŋ yakik lokwaŋju hatôm boksipsip nakaduŋ. Ma doŋtom hanaŋ abô hatôm Wa bomaŋ bêŋ atu. ¹²Yani hawa alim bomaŋ môŋ anêŋ lôklokwaŋ ek indum anêŋ ku. Yani hadum ba avômalô pik sapêŋ êv yeŋ hadêŋ alim bomaŋ môŋ atu ba bôk ik vônô ma doŋtom anêŋ palê bôk hayôv. ¹³Ma yani hadum lavôŋiŋ lôkmaŋgiŋ lomaloma ba bêŋ te ma atum hathaŋ ba hêv yak anêŋ leŋ ba halêm pik ba avômalô sapêŋ êyê. ¹⁴Ma etak yani ek indum lavôŋiŋ takêŋ esak alim bomaŋ yaŋ môŋ anêŋ athêŋ ba esau avômalô pik. Yani hanaŋ ek avômalô nepesaŋ alim bomaŋ môŋ anêŋ dahô te ek nênem athêŋ bêŋ êndêŋ ôpatu ba bôk ik vônô hathak biŋ vovak ma doŋtom hamô lôkmala denaŋ. ¹⁵Ma etak yani ek iyuv auk êndôk alim bomaŋ môŋ anêŋ dahô ek dahô êŋ enaŋ abô. Ma avômalô takatu ba miŋ êv yeŋ hadêŋ dahô êŋ ami, ma tem nijik thêlô vônô. ¹⁶Ma yani hapôviŋ avômalô lôkthô ek neja lêlêyaŋ ênjêk baheniŋ vianôŋ mena ênjêk luvôŋiŋ. Avômalô athêŋ bêŋ lôk athêŋ mi ma nê valu bêŋ lôk nê valu mi ma nê takatu ba êmô alaŋsi vibiiŋ lôk nê takatu ba alaŋsi mi lôkthô neja lêlêyaŋ êŋ. ¹⁷Avômalô takatu ba lêlêyaŋ mi miŋ hatôm nênem vuli nômkama lôk nênem iniŋ nômkama ek anyô vi nênem vuli ami. Lêlêyaŋ êŋ ma alim bomaŋ anêŋ athêŋ ma anêŋ athêŋ anêŋ lavôŋ. ¹⁸Lêlêyaŋ êŋ anêŋ ôdôŋ ma hamô kapô anôŋ. O anyô lôk kauk bêŋ, êŋ ma undum ku ek oyala alim bomaŋ atu anêŋ lêlêyaŋ êŋ anêŋ ôdôŋ. Lêlêyaŋ êŋ ma anyô te anêŋ lêlêyaŋ. Ma ôpêŋ anêŋ lêlêyaŋ êŋ ma hatôm 666.

^s 13:7 ALK 11:7 ^t 13:8 Sng 69:28; ALK 17:8; 20:12,15; 21:27 ^u 13:10 Jer 15:2; 43:11; ALK 14:12 ^v 13:13-14 1Kiŋ 18:24-39; Mat 24:24; ALK 19:20 ^w 13:16-17 ALK 14:9-11; 16:2; 20:4

Boksipsip Nakaduŋ lôk anêŋ avômalô

14 ¹Ma yahayê hathak loŋbô ma Boksipsip Nakaduŋ atu hamiŋ dum Saion ma avômalô hatôm 144,000 imiŋ haviŋ yani. Ma anêŋ athêŋ lôk Lambô anêŋ athêŋ bôk eto yôv hêk thêlônîŋ luvôŋîŋ. ²Ma yahalaŋô thêlônîŋ kaêk halêm anêŋ leŋ hatôm ŋambô diŋdiŋ ma hatôm kakalu bêŋ hêv yak. Kaêk êŋ ma hatôm avômalô êv yeŋ gita. ³Thêlô êv yeŋ lukmuk te hêk Anyô Bêŋ anêŋ loŋ hayabiŋ avômalô lôk hêk nôŋm lôkmala ayova lôk avaka takatu maleŋîŋ. Anyôla miŋ hatôm eyala yeŋ êŋ ami, ma avômalô 144,000 takatu ba bôk Anyô Bêŋ hêv vuli i yôv hêk pik iyom intu eyala. ⁴Thêlô ma ŋê takatu ba miŋ bôk eyov avi ami ek malê nena thêlô itip majaŋ. Thêlô esopa Boksipsip Nakaduŋ haveŋ loŋ nômbêŋ atu ba yani hi. Wapômbêŋ hêv thêlô vuli hêk avômalô pik malêvôŋ ma thêlô ibitak hatôm da môŋ ek Wapômbêŋ lôk Boksipsip Nakaduŋ. ⁵Abôyaŋ te miŋ hale thêlô veŋjîbôlêk ami lôk kambom mi hêk Wapômbêŋ ma.

Aŋela lokwaŋlô iniŋ abô

⁶Ma yahayê aŋela yaŋ hayovak haveŋ leŋlêvôŋ. Yani havalonŋ Abô Mavi atu ba hamô hatôm wak nômbêŋ intu sapêŋ ek enaŋ êndêŋ avômalô anêŋ pik lomaloma lôk ôdôŋ lomaloma ma abô lomaloma lôk leŋviŋkupik lomaloma sapêŋ. ⁷Ma yani halam kaêk nena, “Nôkô Wapômbêŋ ma nônem athêŋ lôkmaŋgiŋ êndêŋ yani ek malê nena waklavôŋ nindum abô lêk hayô. Nônem yeŋ êndêŋ yani atu ba hapesaŋ pik lo leŋ ma ŋgwêk lo ŋaŋ sapêŋ.”

⁸Yôv ma aŋela te ju hayô ma hanaŋ, “Hêv yak, hêv yak. Malak lôk athêŋ bêŋ Babilon hêv yak. Yani bôk hadum ba avômalô pik lôkthô inum anêŋ waiŋ lôklokwaŋ ba elo molo ba idum sek lomaloma.”

⁹Ma aŋela te lô haveŋ thai yam hayô ma halam lôklala aêntêk, “Anyô late hêv yeŋ hathak alim bomaŋ atu lôk anêŋ dahô atu ba epesaŋ ma hawa anêŋ lêlêyaŋ hêk uvôv mena baŋ, ¹⁰bêŋ ma tem yani inum Wapômbêŋ anêŋ lamaniŋ êtôm waiŋ. Waiŋ êŋ ma daluk ba maniŋ bomaŋ. Ôpatu ba hanum ma tem enja vovaŋ bêŋ ênjêk aŋela lôk Boksipsip Nakaduŋ maleŋîŋ ba atum valu solpa tem esaŋ yani. ¹¹Ma atum atu ba hêv vovaŋ hadêŋ thêlô anêŋ yova tem esak ba ni wak nômbêŋ intu sapêŋ. Thêlô takatu ba êv yeŋ hadêŋ alim bomaŋ lôk anêŋ dahô atu ba epesaŋ ba ewa anêŋ athêŋ anêŋ lêlêyaŋ tem miŋ neja lovak dokte ami.” ¹²Aêŋ ba avômalô mathêŋ takatu ba esopa Wapômbêŋ anêŋ

^{*} 14:2 ALK 1:15; 19:6 [†] 14:3 Ais 42:10; ALK 5:9; 7:4 [‡] 14:8 Ais 21:9; Jer 51:7-8; ALK 17:2; 18:2,3 [§] 14:9 ALK 13:12-17 ^{||} 14:10 Stt 19:24; Sng 75:8; Ais 51:17,22; Jer 25:15-16; Ese 38:22; ALK 16:19; 20:10 [¶] 14:11 Ais 34:10 ^{¶¶} 14:12 ALK 13:10

abô balabuŋ lôk êvhaviŋ Yisu ma nebalon inij êvhaviŋ loŋ ba nimir lôklokwaŋ.

¹³Ma yahalaŋô abô te anêŋ leŋ hanaŋ, “Oto aêntêk, ‘Lêk ba hi ma ŋê takatu ba esopa Yisu ba ema tem nêmo mavi.’” Ma Lovak Matheŋ hik abô êŋ loŋ haviŋ nena, “Avanônŋ, thêlônij nobom mavi tem ni imbij thêlô ba intu tem neja lovak esak inij ku malaiŋ.”

Ewa pik anêŋ nômo anônŋ

¹⁴Yahamô ma yahayê anyô te hayô hamô buliv thapuk. Yani hatôm anyô te nakaduŋ. Yani hakôk kulonŋ gol ma havalonŋ bij kamuŋ te ba ma kambom. ¹⁵Ma aŋela yaŋ hale yaŋ anêŋ unyak matheŋ atu ma halam kaêk hadêŋ ôpatu ba hamô buliv ba hanaŋ, “Onja anêm bij kamuŋ ba onde nômo esak ek malê nena waklavônŋ neja nômo anêŋ anônŋ lêk hayô.” ¹⁶Êŋ ma ôpatu ba hamô buliv havalij anêŋ bij halôk pik ba hadabêŋ pik anêŋ nômo anônŋ lôkthô ba hasup hathak doŋtom ba hawa.

¹⁷Ma aŋela yaŋ hale unyak matheŋ atu ba hamô malak leŋ ba hawa bij kamuŋ ba ma kambom hatôm anyô hamônŋ hawa. ¹⁸Ma aŋela yaŋ atu ba hayabiŋ atum êbôk da hale yaŋ ba halam kaêk bêŋ hadêŋ aŋela havalonŋ bij lôk ma atu nena, “Onja anêm bij ba odabêŋ yak waŋ anêŋ maŋgayak takatu ba hamô pik ek malê nena anêŋ anônŋ bôk hayôk yôv ba usup esak doŋtom.” ¹⁹Êŋ ma yani havalij anêŋ bij hayô pik ma hasup yak waŋ anônŋ hathak doŋtom ba hatak halôk loŋ evak waŋ anônŋ pesa ek neja anêŋ thôk. Loŋ êŋ ma Wapômbêŋ anêŋ loŋ lamaniŋ. ²⁰Hamô malak bêŋ viyaiŋ ma evak yak waŋ anônŋ pesa hamô loŋ evak pesa ba halom ba hale abyanaŋ. Ma avômalô inij thalaleŋ haŋgasô halôk pik ba hasunŋ aleba hayô bokhos abôlêk ma anêŋ bêŋ ma hatôm 300 kilomita.

Malaiŋ anêŋ daŋ

15 ¹Ma yahayê nômbithi bêŋ yaŋ hêk leŋ ba yahasonŋ kambom. Nômo êŋ ma aêntêk: aŋela baheŋvi ba lahavuju evalonŋ nômo malaiŋ anêŋ daŋ baheŋvi ba lahavuju ek malê nena Wapômbêŋ anêŋ lamaniŋ lêk anêŋ daŋ. ²Ma yahayê nômlate hatôm ŋgwêk ba thêthê mavi hatôm liyali ba eyelaŋ haviŋ atum. Ma ŋê takatu ba leŋijvidonŋ ba miŋ etak inij êvhaviŋ ami ba intu êmô alim bomaŋ lôk anêŋ dahô atu ba epesaŋ lôk anêŋ athêŋ anêŋ lêlêyaŋ lu, thêlô imij ŋgwêk daŋ ba ewa yeŋ gita atu ba Wapômbêŋ hêv hadêŋ thêlô. ³Ma êv Wapômbêŋ anêŋ anyô ku Mose lôk Boksipsip Nakaduŋ inij yeŋ ba êv nena,

“Anyô Bêŋ Wapômbêŋ Lôklokwaŋ Lôkthô anêŋ Ôdônŋ,
hudum ku bêŋ ba intu yêlô asonŋ kambom.

^e 14:14 Dan 7:13 ^f 14:18 Jol 3:13 ^g 14:20 Ais 63:3; ALK 19:15 ^h 15:3 Kis 15:1; Sng 111:2; 139:14; 145:17

Anêm kobom ma thêthôn ma avanôn.

O ma kiŋ atu ba hoyabiŋ nômkama sapêŋ hadêŋ môŋ anôn ba hi hayô wak nômbêŋ intu sapêŋ.

⁴ ⁱO iyom ma mathêŋ, aêŋ ba avômalô lôkthô nêmbô anêm athêŋ ba nêkô ek o.

Avômalô sapêŋ êyê anêm ku ma thêthôn ba intu thêlô tem nêlêm ek nêlêm yeŋ êndêŋ o.”

⁵ ^jVêm ma yahayê hathak loŋbô ma malak yeŋ anêŋ loŋ mathêŋ anôn anêŋ leŋ hakyav. Wapômbêŋ anêŋ abô balabuŋ atu ba hêv hadêŋ Mose hêk loŋ êŋ. ⁶Ma aŋela baheŋvi ba lahavuju takatu ba ewa malaiŋ baheŋvi ba lahavuju takatu êlêm anêŋ unyak mathêŋ kapô ba ele yaiŋ. Thêlô iniŋ sôp ma thapuk ba mabuŋ mavi ba habi kêdêkêdê ma evaŋgiŋ bokŋgôp gol hawê lawê iniŋ bôm kabum. ⁷Ma nôm lôkmala ayova takatu te hêv kabum gol baheŋvi ba lahavuju hadêŋ aŋela baheŋvi ba lahavuju takatu. Kabum takêŋ ma Wapômbêŋ atu ba hamô lôkmala hatôm wak nômbêŋ intu sapêŋ anêŋ lamaniŋ halôk ba hayô abôlêk siŋ. ⁸ ^kMa Wapômbêŋ anêŋ lôkmaŋgiŋ lôk anêŋ lôklokwaŋ anêŋ yova hava unyak mathêŋ kapô siŋ ba anyô late miŋ hatôm imbitak êyô unyak mathêŋ êŋ kapô ami endeba aŋela baheŋvi ba lahavuju takatu iniŋ malaiŋ baheŋvi ba lahavuju takatu ende êndôk am.

Aŋela eŋgasô malaiŋ hatôm baheŋvi ba lahavuju halôk pik

16 ¹Ma yahalaŋô kaêk halêm anêŋ unyak mathêŋ ba hanaŋ hadêŋ aŋela baheŋvi ba lahavuju takatu aêntêk, “Unu noŋgasô Wapômbêŋ anêŋ lamaniŋ atu ba hamô kabum baheŋvi ba lahavuju êndôk pik.”

² ^lAŋela môŋ hi ma haŋgasô anêŋ kabum halôk pik ba habitak palê bêŋ ba vovaŋ kambom ba hatêtô avômalô takatu ba ewa alim bomaŋ anêŋ lêlêyaŋ lôk êv yeŋ hadêŋ anêŋ dahô atu ba epesaŋ.

³ ^mMa aŋela te ju hi haŋgasô anêŋ kabum halôk ŋgwêk ba habitak hatôm anyô ŋama iniŋ thôk mandaliŋ. Ma nômkama takatu ba êmô ŋgwêk lôkthô ema.

⁴Ma aŋela te lô haŋgasô anêŋ kabum halôk ŋaŋ bêŋbêŋ lôk ŋaŋ yaôna sapêŋ ba lôkthô ibitak thalaleŋ. ⁵Ma yahalaŋô aŋela atu ba hayabiŋ ŋaŋ sapêŋ hanaŋ,

“O Anyô Mathêŋ, lêk hômô ba bôk hômô. O ma anyô thêthôn ba intu anêm hudum abô ma thêthôn.

⁶Thêlô bôk eŋgasô avômalô mathêŋ lôk plopet iniŋ thalaleŋ, ba intu hêv thalaleŋ ek thêlô ninum êtôm iniŋ kambom anêŋ viyaŋ.”

ⁱ 15:4 Sng 86:9; Jer 10:6-7 ^j 15:5 Kis 38:21 ^k 15:8 1Kiŋ 8:10-11; 2Sto 5:13-14; Ais 6:4

^l 16:2 Kis 9:10; ALK 13:12-17 ^m 16:3-4 Kis 7:17-21

7ⁿMa yahalaŋô abô te halêm anêŋ loŋ êbôk da ba hanaŋ nena,
 “Intu êŋ, O Anyô Bêŋ Wapômbêŋ Lôklokwaŋ Lôkthô anêŋ Ôdôn,
 ba holaŋô abô ba hôêv vovaŋ viyaŋ, êŋ ma thêthôn anôn.”

8^mMa aŋela te ayova haŋgasô anêŋ kabum halôk wak ma Wapômbêŋ hatak wak ek imbi lôklokwaŋ ba êmbôk avômalô êtôm atum hathaŋ i.
 9^oÊŋ ma wak hathaŋ avômalô ba êyôk bubulik ba esokwaŋ Wapômbêŋ ek malê nena yani ma malaiŋ nômbêŋ êŋ anêŋ ôdôn. Ma doŋtom thêlô miŋ ele kapôlônŋiŋ liliŋ ba êv athêŋ lôkmaŋgiŋ hadêŋ yani ami.

10^pMa aŋela te baheŋvi haŋgasô anêŋ kabum halôk alim bomaŋ anêŋ loŋ hayabiŋ avômalô ba momaŋiniŋ bêŋ hayô anêŋ loŋ lôkliŋyak. Êŋ ma avômalô ethaŋ dahalaŋiŋ ek malê nena vovaŋ kambom. 11^rMa thêlô esokwaŋ Wapômbêŋ leŋ hathak vovaŋ lo palê, ma doŋtom miŋ ele kapôlônŋiŋ liliŋ ba esopa Wapômbêŋ ami.

12^qMa aŋela te baheŋvi ba lahavute haŋgasô anêŋ kabum halôk ŋaŋ bêŋ Yupletis ba ŋaŋ êŋ hamoma ek epesaŋ loŋôndê ek kiŋ takatu ba tem nêlêm anêŋ loŋ wak hathak. 13^rÊŋ ma yahayê ŋgôk lelaik lokwaŋlô hatôm kôkwêk êlêm ele Wa bomaŋ bêŋ atu abôlêk lôk alim bomaŋ atu abôlêk ma plopet abôyaŋ atu abôlêk. 14^sThêlô ma ŋgôk ba idum lavônŋiŋ lomaloma. Thêlô i ek nisup kiŋ sapêŋ esak doŋtom ek nijik vovak. Vovak êŋ tem imbitak êndêŋ Wapômbêŋ Lôklokwaŋ Anôn anêŋ waklavônŋiŋ bêŋ.

15^s“Odanô! Tem yasôk ketheŋ êtôm anyô vani. Ôpatu ba hêv lêlê ba anêŋ sôp hamô haviŋ yani ma tem êmô mavi ek malê nena tem yani miŋ embeŋ kôlôlônŋiŋ ba mama ami.”

16^tÊŋ ma ŋgôk lô atu isup kiŋ sapêŋ ethak doŋtom halôk loŋ te atu ba elam hathak abô Hiblu nena Amagedonŋ.

17^uMa aŋela te baheŋvi ba lahavuju haŋgasô anêŋ kabum halôk leŋlêvônŋiŋ ba kaêk bêŋ te halêm hale unyak matheŋ anêŋ loŋ hayabiŋ avômalô nena, “Lêk yôv!” 18^vÊŋ ma damak hêv ma kakalu hik ba pôk lôklala hayô hamô ba hayô hamô. Ma duviaŋ bêŋ te hayô ba miŋ bôk aêŋ habitak pik ami ek malê nena duviaŋ êŋ ma hayôkwiŋ lôklokwaŋ kambom anôn. 19^wMa malak bêŋ Babilon hapup hi ôdôn lô ma avômalô lodônŋiŋ iniŋ malak bêŋbêŋ êv yak. Wapômbêŋ lahabi malak bêŋ Babilon anêŋ sek ba intu hêv waiŋ laŋaŋa kambom hadêŋ yani. 20^xMa ŋgavithôm lôk dumlolê sapêŋ i ba mi. 21^yMa ôthôm valokwaŋ hatôm ais halôk anêŋ leŋ ba hik avômalô. Ôthôm ais êŋ anêŋ malaiŋ ma hatôm 50 kilo. Ba intu avômalô esokwaŋ Wapômbêŋ hathak nôm malaiŋ êŋ ek malê nena nôm êŋ ma malaiŋ bomaŋ.

ⁿ 16:7 Sng 19:9; ALK 15:3 ^o 16:9 ALK 9:20-21 ^p 16:10 Kis 10:22; Ais 8:21-22

^q 16:12 Ais 11:15 ^r 16:14 ALK 19:19 ^s 16:15 Mat 24:43-44; ALK 3:3 ^t 16:16 Sek 12:11

^u 16:18 ALK 4:5; 8:5 ^v 16:19 ALK 14:10 ^w 16:20 ALK 6:14 ^x 16:21 Kis 9:23-24;

ALK 11:19

Avi lôk athên hathak sek waliliŋ hawa vuli kambom

17 ¹Ma aŋela baheŋvi ba lahavuju takatu ba ewa kabum malaiŋ baheŋvi ba lahavuju te halêm hadên ya ma hanaŋ, “Ôlêm, tem yaŋgik avi lôk athên hathak sek waliliŋ anên vovaŋ atu ba tem enja anên vuli thô êndên o. Yani hayô hamô ŋaŋ bêŋ anôn vôn. ²Kiŋ pik ethak idum sek haviŋ yani ma avômalô pik inum anên yak waiŋ sek haviŋ ba ibitak molo.”

³Vêm ma Lovak Matheŋ hakôk ya liŋ ba aŋela êŋ hawa ya ba hi loŋ thiliv. Ma yahayê avi te hayô hamô alim bomaŋ thalaleŋ te. Abôma lomaloma hathak Wapômbên hatêtô alim êŋ liŋkupik sapên ma anên wakadôk ma baheŋvi ba lahavuju ma yakik laumiŋ. ⁴Ma avi êŋ hapuk sôp bôsôk lôk thalaleŋ hatôm ŋê valu bêŋ ma evaŋgiŋ nôm kêdêkêdê epesaŋ hathak gol lôk valu kêkêlô lôk kômôm. Yani havalon tase gol ma nôm ôvathek lomaloma lôk anên sek waliliŋ anên lônŋôlôn halôk ba hayô siŋ. ⁵Athên loŋ kapô te ma eto hêk uvôn nena,

“Malak lôk athên bêŋ Babilon,
avi sek waliliŋ iniŋ talêbô,
ma kobom ôvathek pik sapên iniŋ talêbô.”

⁶Ma yahayê avi êŋ hanum ŋê matheŋ lôk ŋê takatu ba enaŋ abô avanôn hathak Yisu iniŋ thalaleŋ ba intu halo molo hatôm hanum waiŋ bêŋ anôn.

Yahayê yani ba yahasoŋ kambom. ⁷Êŋ ma aŋela hanaŋ hadên ya aêntêk, “Aisê ka hoson kambom? Tem yanaŋ avi êŋ lôk alim bomaŋ lôk wakadôk baheŋvi ba lahavuju lôk yakik laumiŋ takatu ba hawa yani anên ôdôn bêŋ êndên o. ⁸Alim bomaŋ atu ba hâyê ma bôk hamô ma lêk miŋ hamô ami ma tem etak Viv atu ba ni ek nimbuliŋ yani. Avômalô pik takatu ba iniŋ athên miŋ hamô kapya lôkmala hadên sêbôk atu ba Wapômbên miŋ hapesaŋ pik ami denaŋ, thêlô tem nêgê alim bomaŋ êŋ ba neson kambom ek malê nena yani bôk hama yôv.

⁹“Ŋê lôkauk ma tem neyala nôm êŋ anên ôdôn ma aêntêk: Wakadôk baheŋvi ba lahavuju êŋ ma hatôm dum baheŋvi ba lahavuju atu ba avi êŋ hayô hamô loŋ. ¹⁰Ma anên ôdôn yaŋ nena kiŋ baheŋvi ba lahavuju, ba baheŋvi bôk êv yak yôv, ma te êntêk hamô, ma te ma miŋ habitak ami denaŋ. Yani habitak ma tem êmô bidonŋa iyom. ¹¹Ma alim bomaŋ atu ba bôk hamô ma lêk mi, yanida hatôm kiŋ te baheŋvi ba lahavulô. Yani habitak anên kiŋ baheŋvi ba lahavuju takatu iniŋ. Ba tem ni ek nimbuliŋ yani.

^y 17:1 Jer 51:12-13 ^z 17:2 Ais 23:17; Jer 51:7; ALK 14:8 ^a 17:3 ALK 13:1

^b 17:4 Jer 51:7; ALK 18:16 ^c 17:6 ALK 18:24; 19:2 ^d 17:7 ALK 13:1 ^e 17:8 Dan 12:1; ALK 11:7; 13:7

^{12f} “Yakik laumiŋ takatu ba hōyê ma kiŋ laumiŋ. Thêlô miŋ bôk ewa iniŋ athêŋ ami denaŋ, ma doŋtom thêlô tem neja athêŋ êtôm kiŋ imbiŋ alim bomaŋ êtôm wak te iyom. ¹³Thêlô tem iniŋ auk doŋtom ma nênem iniŋ lôklokwaŋ lôk iniŋ athêŋ êndêŋ alim bomaŋ. ¹⁴Thêlô tem nijik vovak êndêŋ Boksipsip Nakaduŋ, ma Boksipsip Nakaduŋ tem êmô thêlô lu ek malê nena yani ma ŋê bêŋbêŋ iniŋ Anyô Bêŋ ma kiŋ iniŋ Kiŋ. Ma ŋê takatu ba bôk halam lôk hatak i yôv ba êvhaviŋ yani dedauŋ tem nêôm imbiŋ yani.”

¹⁵Ma aŋela atu hanaŋ hadêŋ ya aêntêk, “Iŋaŋ atu ba hōyê ma avi sek waliliŋ hayô hamô ma hatôm avômalô lodôŋlodôŋ lôk avômalô lubuŋlubuŋ lôk pik sapêŋ lôk abô sapêŋ. ^{16g}Yakik laumiŋ lôk alim bomaŋ atu ba hōyê, thêlô tem leŋiŋŋaŋa esak avi sek atu ma tem nimbuliŋ yani ba imiŋ kôlôlôŋ. Thêlô tem nejaŋ anêŋ vathiap ma nêmbôk yani esak atum. ¹⁷Nôm êŋ habitak ek malê nena Wapômbêŋ da hatak anêŋ auk êŋ halôk thêlô kapôlôŋiŋ ek thêlô iniŋ auk doŋtom ba nênem iniŋ loŋ lôkliŋyak êndêŋ alim bomaŋ ek nindum anêŋ ku atu ba yani lahaviŋ endeba Wapômbêŋ anêŋ abô sapêŋ injik anôŋ am. ¹⁸Ma avi atu ba hōyê ma malak lôk athêŋ bêŋ atu ba hayabiŋ kiŋ pik lôkthô.”

Babilon hêv yak

18 ¹Yôv ma yahayê aŋela yaŋ halôk ba halêm anêŋ malak leŋ ba anêŋ lôklokwaŋ bêŋ anôŋ ma anêŋ deda habi hayôhêk pik lôkthô.

^{2h}Ma yani halam kaêk lôklala ba hanaŋ,

“Hêv yak, hêv yak, malak lôk athêŋ bêŋ Babilon hêv yak.

Loŋ êŋ lêk ŋgathiniŋ ba avômalô lêk mi ba ŋgôk lelaik lôk menak kambom lomalomoma iyom êmô loŋ êŋ.

³Ek malê nena Babilon ma hatôm avi sek te ba avômalô pik lôkthô inum anêŋ waiŋ lôklokwaŋ ba elo molo ba idum sek lomalomoma.

Ma kiŋ pik lôkthô ethak idum sek haviŋ yani.

Avi êŋ hathak hêv iniŋ nômkama mavi bêŋ anôŋ vuli wak nômbêŋ intu sapêŋ ba intu pik iniŋ ŋê eyabiŋ nômkama ibitak ŋê lôk athêŋ bêŋ hathak valuseleŋ.”

⁴ⁱMa yahalaŋô kaêk yaŋ halêm anêŋ leŋ ba hanaŋ,

“Yenaŋ avômalô, notak loŋ intu ma nôlêm yaiŋ

ek miŋ nosopa anêŋ kobom kambom lôk noja anêŋ malaiŋ ami.

^{5j}Ek malê nena anêŋ sek lêk hatôm dumlolê daim te ba hi leŋ ba Wapômbêŋ miŋ lapaliŋ anêŋ kambom êŋ ami.

^{6k}Nônêm malaiŋ êndêŋ yani êtôm atu ba bôk hêv hadêŋ avômalô vi,

^f 17:12 Dan 7:7,24 ^g 17:16 ALK 18:8 ^h 18:2-3 Ais 13:21; 34:11-14; Jer 50:39;

ALK 14:8 ⁱ 18:4 Ais 48:20; Jer 50:8; 51:6,45; 2Ko 6:17 ^j 18:5 Stt 18:20-21; Jer 51:9

^k 18:6 Sng 137:8; Jer 50:15,29; 2Te 1:6

lôk nokapo vi êyômô loŋ imbiŋ.

Ma waiŋ lôklokwaŋ atu ba bôk haŋgasô ek avômalo inum,
ma nokapo vi êyômô loŋ imbiŋ ek inum.

7¹Yani bôk habam i ba hamô lôk lamavi hathak anêŋ nômkama bêŋ
anôŋ,

êŋ ma nônem vovaŋ lôk malaiŋ êtôm sêbôk atu ba yani habam i.
Hatôm intu hanaŋ halôk yanida kapô nena,

‘Ya kwin ba yahamô loŋ neyabiŋ avômalo. Ya miŋ avi tôp ami ma
miŋ hatôm yandaŋ asêŋ malêŋ êtôm avi tôp ami ma mi.’

8^mAêŋ ba malaiŋ bêŋ lomaloma tem êpôm yani ketheŋ oyaŋ.

Anyô Bêŋ Wapômbêŋ atu ba hadum abô ek yani ma lôklokwaŋ.

Ba intu ŋama lôk asêŋ ma bôm bêŋ tem êpôm yani ma atum
tem esaŋ yani ba kabukla.”

9ⁿ “Ma kiŋ pik takatu ba bôk idum sek haviŋ yani lôk êyô êmô anêŋ
nômkama bêŋ anôŋ loŋ tem nêgê anêŋ atum yova ba nedaŋ asêŋ malêŋ
esak yani. 10 Thêlô êkô hathak yani anêŋ vovaŋ ba imiŋ daim ba elaŋ,

“Ai, ai, malak lôk athêŋ bêŋ Babilon, o ma malak lôklokwaŋ.

Ma ketheŋ oyaŋ ma anêm sek anêŋ vovaŋ lêk hapôm o.’

11° “Ma pik anêŋ ŋê eyabiŋ nômkama nênem vuli elaŋ asêŋ malêŋ
bêŋ hathak yani ek malê nena anyô late miŋ hêv vuli thêlôniŋ nômkama
hathak loŋbô ami. 12^pThêlôniŋ nômkama ma gol lo seleva ma valu vuli
bêŋ lôk gwasuŋ ŋgwêk ma sôp kêkêlô lôk sôp bôsôk ma sôp thalaleŋ
lôk sôp mavi anôŋ haviŋ lôk alokwaŋ ôv mavi lomaloma lôk nômkama
lomaloma epesaŋ hathak bok elepaŋ yakik lo alokwaŋ valuseleŋ bêŋ lôk
aer ma aer mayav lôk valu kêdêkêdê bêŋbêŋ atu ba ethak elav unyak
mavi hathak 13 lôk kamuŋ vasiŋ mavi ma nôm ôv mavi ma nôm êbôk
ba ôv mavi lôk nôm ôv mavi epesaŋ hathak alokwaŋ thôk lôk yak waiŋ
lôk nôm lêŋlêŋ lo plawa êbôk polom lôk wit eyaŋ ma bokmaŋkao ma
boksipsip ma bokhos lôk iniŋ yeŋ pik takatu ba êvôv lôk ŋê takatu ba êdô
hamô ek nênem i vuli, thêlô ma ŋê lôk dahôlôŋiŋ.

14 “Ma ŋê eyabiŋ nômkama nênem vuli takêŋ tem nenaŋ nena,
‘Babilon, nôm takatu ba lemhaviŋ lêk êv i vê hêk o. Anêm nômkama
mavi mavi lôk nômkama kêkêlô lôkthô lêk mi ba miŋ hatôm ôpôm i esak
loŋbô ami.’

15^q “Ma ŋê takatu ba ewa valu bêŋ hathak nômkama takatu ba Babilon
êv vuli ma tem nêkô ek anêŋ vovaŋ ba nimiŋ daim 16^rma nedaŋ asêŋ
malêŋ nena,

“Ai, ai, malak lôk athêŋ bêŋ,

bôk ik kwêv kêkêlô mavi, bôsôk lo thalaleŋ,

¹ 18:7 Ais 47:7-9 ^m 18:8 ALK 17:16 ⁿ 18:9-10 Ese 26:17; 27:30-35 ^o 18:11 Ese 27:36

^p 18:12 Ese 27:12-13,22 ^q 18:15 Ese 27:31,36 ^r 18:16 ALK 17:4

- ma ik lêlêyan gol lôk valu mavi ma kômkom hathak o,
 17 ^sma donjom nômkama kêkêlô bêŋ êŋ lêk mi ketheŋ oyan!
 “Ma nê bêŋ yeŋ ŋgwêk sapêŋ lôk nê ethak yeŋ lôk nê idum ku hamô yeŋ lôk nê sapêŋ atu ba idum ku valuseleŋ hamô ŋgwêk tem nimiŋ daim. 18 ‘Ma nêgê anêŋ atum yova ba nedaŋ nena, ‘Malak alê yan hatôm Babilon? Ma mi.’ 19 Thêlô ibi pik anêŋ vonŋovaŋ hayô hamô leŋiŋkadôk ba elan asêŋ malêŋ nena,
 “‘Ai, ai malak lôk athêŋ bêŋ. Yêlô atu ba awa yeŋ ŋgwêk bôk avôv valu bêŋ hêk yani hathak anêŋ nômkama.
 Ai, ketheŋ oyan ma lêk ŋgathiniŋ.’
 20 “Ŋê leŋ, lemimmavi esak malaiŋ atu ba hapôm yani!
 Avômalô matheŋ lôk aposel ma plopet, lemimmavi anôŋ.
 Yani bôk habuliŋ mólô ba intu
 Wapômbêŋ hêv vovaŋ êŋ viyan hadêŋ yani.”
 21 ^mMa aŋela lôklokwaŋ te hêv valu lôŋgôlôŋ bomaŋ te liŋ ba habi halôk ŋgwêk ba hanaŋ,
 “Malak lôk athêŋ bêŋ Babilon,
 tem nimbi o lôk leŋiŋmaniŋ aêŋ iyom ba miŋ hatôm nêpôm o esak loŋbô ami.
 22 ^wYeŋ beleŋ lôk yeŋ gita lo abiŋ ma lavuak tem miŋ hatôm nedaŋ esak loŋbô êmô o ami.
 Lôk nê takatu ba epesaŋ nômkama hatôm nêmo esak loŋbô ami.
 Ma valu êpôpêk nôm ma tem miŋ pôk esak loŋbô ami.
 23 ^xAtum lam te tem miŋ esaŋ deda esak loŋbô ami.
 Anyô lo avi tem miŋ neja i esak loŋbô ami.
 Anêŋ nê ewa nômkama ek êv vuli bôk ewa athêŋ bêŋ hêk avômalô pik maleŋiŋ.
 Oda hosau avômalô pik sapêŋ hathak anêŋ aloyak.
 24 ^yPlopet lôk avômalô matheŋ ma avômalô pik nômbêŋ atu ba bôk ik vônô,
 êŋ ma oda honŋasô iniŋ thalaleŋ. Ba intu malaiŋ êŋ hapôm o.”

Avômalô leŋ êbô Wapômbêŋ anêŋ athêŋ

- 19** ¹Yôv ma yahalaŋô kaêk te hatôm avômalô bêŋ anôŋ vonŋovaŋ anêŋ leŋ ba enaŋ,
 “Aleluya!
 Alalôaniŋ Wapômbêŋ iyom hatôm nêŋ avômalô bulubiŋ,
 ma yani ma lôklokwaŋ lôk athêŋ lôkmaŋgiŋ anêŋ alaŋ.

^s 18:17 Ais 23:14; Ese 27:27-29 ^t 18:18 Ese 27:32 ^u 18:20 Lo 32:43; Ais 44:23; Jer 51:48

^v 18:21 Jer 51:63-64; Ese 26:21 ^w 18:22 Ais 24:8; Ese 26:13 ^x 18:23 Jer 7:34; 16:9;

25:10 ^y 18:24 Jer 51:49; ALK 17:6

2 ^aEk malê nena yani halanŋ abô ba anêŋ abô ma avanônŋ ma thêthônŋ. Yani hêv vovanŋ hadêŋ avi sek waliliŋ atu ba hasau avômalô pik ek nindum kambom lomalama, ma hik anêŋ nê ku leŋkadôk liŋ.”

3 Hathak loŋbô ma thêlô enaŋ,
“Aleluya!

Anêŋ atum yova hathak ba hi wak nômbêŋ intu sapêŋ.”

4 Ma avaka 24 takatu lôk nôm lôkmala ayova atu êv yak halôk biŋ ma êv yeŋ hadêŋ Wapômbêŋ atu ba hamô anêŋ loŋ hayabiŋ avômalô. Ba enaŋ,

“Avanônŋ. Aleluya!”

5 Ma abô halêm anêŋ loŋ hayabiŋ avômalô ba hanaŋ,

“Môlô atu ba Wapômbêŋ anêŋ nê ku lôk nê takatu ba ôkô ek yani, ma nê athêŋ yaô lôk athêŋ bêŋ, môlô lôkthô nômbô alalôaniŋ Wapômbêŋ.”

6 ^aMa yahalanŋ voŋvoŋ bêŋ hatôm avômalô lubuŋlubuŋ hatôm ŋaŋ bêŋ halanŋ ba pôk ma hatôm kakalu lôklokwaŋ hik hamiŋ ba halam,

“Aleluya,
lêk alalôaniŋ Anyô Bêŋ Wapômbêŋ Lôklokwaŋ hayabiŋ nômkama lôkthô!

7 ^bBoksipsip Nakaduŋ anêŋ waklavônŋ enja avi lêk halêm ba yanavi lêk hapôpêk i yôv.

Ba intu alalô nambô i ba leŋiŋmavi ma nanêm athêŋ lôkmaŋgiŋ êndêŋ yani.

8 Sôp kêkêlô thapuk mabuŋ mavi bôk êv yôv hadêŋ avi êŋ ek ipuk.” Sôp kêkêlô thapuk anêŋ ôdônŋ nena avômalô matheŋ iniŋ ku mavi.

9 ^cMa aŋela hanaŋ hadêŋ ya nena, “Oto aêntêk: Ŋê takatu ba bôk elam i yôv ek nêyô nejaŋ Boksipsip Nakaduŋ anêŋ waklavônŋ enja avi anêŋ nôm nêmo lôk leŋiŋmavi.” Vêm ma hanaŋ hadêŋ ya nena, “Êntêk ma Wapômbêŋ anêŋ abô avanônŋ.”

10 ^dMa yahêv yak hêk yani valuvi ek yanêm yeŋ êndêŋ yani. Ma doŋtom yani hanaŋ hadêŋ ya, “Dô! Ya anyô ku hatôm o lôk môlôviyaŋ takatu ba ovaloŋ abô atu ba Yisu hanaŋ bêŋ. Wapômbêŋ hathak hêv abô hadêŋ plopet ek nenaŋ abô avanônŋ esak Yisu. Ba intu nêv yeŋ êndêŋ Wapômbêŋ iyom.”

^a 19:2 Lo 32:43; ALK 6:10 ^a 19:6 ALK 14:2 ^b 19:7-8 Ais 61:10; ALK 21:2

^c 19:9 Mat 22:2 ^d 19:10 Ap 10:25-26; ALK 22:8-9

Anyô hayô hamô bokhos thapuk

¹¹Ma yahayê leŋ hakyav ba bokhos thapuk te hamin. Ma ôpatu ba hayô hamô ba elam nena “Anyô Hasopa Anêŋ Abô” ma “Anyô Abô Avanôŋ”. Yani hathak hadum abô ba hik vovak thêthônŋ iyom. ¹²Yani madaluk hatôm atum dahalaŋ, ma anêŋ wakadôk ma kinŋ iniŋ kuluj bêŋ anôŋ hamô. Athêŋ te eto hêk yani ba anyô te miŋ hayala ami, ma yanida iyom hayala. ¹³Yani hik kwêv daim te atu ba eson halôk thalalenŋ. Yani anêŋ athêŋ nena, “Wapômbêŋ Anêŋ Abô”. ¹⁴Ma nê vovak anêŋ leŋ ipuk sôp thapuk mabuŋ mavi kêkêlô ba ethak bokhos thapuk ba esopa yani evenŋ yam. ¹⁵Ma biŋ vovak ma te hale yani abôlêk ek injik vovak êndêŋ avômalô pik. Yani tem eyabiŋ thêlô esak anêŋ lôklokwaŋ lôk anêŋ kôm aej. Yani tem embak avômalô êtôm evak waiŋ anôŋ pesa ek malê nena Wapômbêŋ Lôklokwaŋ laŋaŋa kambom. ¹⁶Ma anêŋ kwêv daim anêŋ vavuj ma eto athêŋ hayôhêk aêntêk, “Kinŋ iniŋ Kinŋ ma nê bêŋbêŋ iniŋ Anyô Bêŋ.”

¹⁷Ma yahayê aŋela te hamin wak ba halam kaêk lôklala ba hanaŋ hadêŋ menak nômbêŋ atu ba eyovak even leŋlêvônŋ nena, “Wapômbêŋ hapôpêk nômbêŋ ba nôlêm nosak doŋtom ¹⁸ek oŋgwaŋ kinŋ lôk nê vovak laik ma nê lôklokwaŋ lo bokhos lôk nê takatu ba êyômô lôk avômalô lôkthô iniŋ vathiap. Ma oŋgwaŋ nê takatu ba êmô alaŋsi vibinŋ lôk nê takatu ba alaŋsi mi ma nê bêŋbêŋ lôk nê yaônena iniŋ vathiap.”

¹⁹Ma yahayê alim bomaŋ atu lôk pik iniŋ kinŋ lôk iniŋ nê vovak ethak doŋtom ek nijik vovak êndêŋ bokhos anêŋ alaŋ lôk anêŋ nê vovak. ²⁰Ma evalonŋ alim bomaŋ lôk plopet abôyaŋ. Plopet abôyaŋ bôk hadum lavôŋiŋ hathak alim bomaŋ anêŋ lahaŋiŋ ba hasau avômalô takatu ba ewa alim bomaŋ anêŋ lêlêyaŋ ba êv yeŋ hathak anêŋ dahô atu ba epesaŋ. Êŋ ma ibi plopet abôyaŋ lôk alim bomaŋ halôk atum kasukthôm atu ba hathaŋ hathak atum valu solpa. ²¹Ma ik nê vovak vi atu ba êmô denaŋ vônô hathak biŋ vovak atu ba hale ôpatu ba hayô hamô bokhos abôlêk. Ma menak sapêŋ eyaŋ iniŋ vathiap ba leŋiŋviyak.

Sadaŋ hamô koladônŋ hatôm sondabêŋ 1,000

20 ¹Ma yahayê aŋela te halôk anêŋ malak leŋ ba halêm. Yani hawa Viv abôlêk atu anêŋ vovalenŋ lôk havalonŋ yak seŋ bêŋ te hêk yani baŋ. ²⁻³Ma havalonŋ Wa bomaŋ bêŋ atu loŋ. Wa êŋ ma umya bôsêbôk atu ba anêŋ athêŋ nena Sadaŋ, yani ma ŋgôk iniŋ anyô bêŋ. Ba hakak va

^e 19:11 Sng 96:13; Ais 11:4; ALK 1:5; 6:2 ^f 19:12 Dan 10:6; ALK 1:14; 2:17

^g 19:13 Ais 63:1-3; Jon 1:1,14 ^h 19:15 Sng 2:9; ALK 1:16; 14:20 ⁱ 19:16 ALK 17:14

^j 19:17 Ese 39:17-20 ^k 19:20 ALK 13:12-17; 20:10 ^l 20:1 ALK 9:1 ^m 20:2 Stt 3:1; ALK 12:9

lo baŋ loŋ ba habi halôk Viv atu ma hik abôlêk siŋ ma hakak loŋ ba hamô hatôm sondabêŋ 1,000 ek miŋ yani esau avômalô pik esak loŋbô ami endeba êtôm sondabêŋ 1,000 atu anêŋ daŋ am. Vêm ma Wapômbêŋ tem nêm yani ende yaŋŋ ba êmô bidorŋna iyom.

⁴Ma yahayê ŋê bêŋbêŋ iniŋ loŋ eyabiŋ avômalô lôk ŋê takatu ba êmô loŋ êŋ ba Wapômbêŋ hêv lôklokwaŋ hadêŋ thêlô ek nedaŋô abô. Ma yahayê avômalô dahôlôŋŋiŋ takatu bôk enaŋ abô hathak Yisu lôk evaloŋ Wapômbêŋ anêŋ abô loŋ ba intu edabêŋ leŋselo kisi. Thêlô miŋ êv yeŋ hathak alim bomaŋ lôk anêŋ dahô atu ba epeŋŋ lôk miŋ ewa anêŋ lêlêyaŋ hêk luvôŋŋiŋ lôk baheŋŋiŋ ami. Ma thêlô iviyô ba ewa lôkmala hathak loŋbô ba eyabiŋ pik haviŋ Kilisi hatôm sondabêŋ 1,000. ⁵Waklavôŋ êŋ ma avômalô iviyô ba ewa lôkmala anêŋ môŋ. Ma ŋê ŋama vi ma tem miŋ nimbiyô ami denaŋ endeba sondabêŋ 1,000 atu anêŋ daŋ am. ⁶Ŋê takatu ba iviyô ba ewa lôkmala hamôŋ tem nêmo mavi lôk nêmo mathêŋ. Ŋama haveŋ yam miŋ hatôm imbuliŋ thêlô dokte ami, milôk. Ma tem nimitak Wapômbêŋ lo Kilisi iniŋ ŋê êbôk da ba neyabiŋ pik imbiŋ Kilisi êtôm sondabêŋ 1,000.

Sadaŋ hêv yak

⁷Sondabêŋ 1,000 anêŋ daŋ, ma tem nedate koladôŋ abôlêk vê ek Sadaŋ ende yaŋŋ. ⁸Ma yani tem ni pik sapêŋ ek esau avômalô lodôŋlodôŋ ek isup i esak doŋtom ek nijik vovak. Thêlô hatôm thathe ŋgwêk ba thêlôniŋ athêŋ nena Gok lo Magok.

⁹Ma Sadaŋ lôk anêŋ ŋê vovak i pik sapêŋ ba ekalabu avômalô mathêŋ hêk malak atu ba Wapômbêŋ lahaviŋ siŋ. Ma doŋtom atum halôk anêŋ leŋ ba hathaŋ i thô. ¹⁰Êŋ ma ibi Sadaŋ atu ba bôk hasau avômalô halôk kasukthôm atu ba hathaŋ hathak atum valu solpa. Loŋ êŋ bôk ibi alim bomaŋ lôk plopet abôyaŋ halôk yôv. Thêlô tem neja vovaŋ êtôm wak lo bôlôvôŋ nômbêŋ intu sapêŋ.

Anyô Bêŋ hadum abô

¹¹Ma yahayê Anyô Bêŋ hayô hamô anêŋ balê kiŋ thapuk mavi atu ba hathak hamô ek hayabiŋ avômalô pik sapêŋ. Ma pik lo leŋ êsôv ek yani ba i. Ba iniŋ loŋ mi. ¹²Ma yahayê ŋê ŋama sapêŋ, ŋê lôk athêŋ bêŋ lôk ŋê athêŋ mi, imiŋ habobo Anyô Bêŋ anêŋ loŋ hayabiŋ avômalô. Ma ekyav kapya doho vê. Ma ewa kapya yaŋda ba ekyav haviŋ ba kapya êŋ ma kapya lôkmala. Ma Anyô Bêŋ hadum abô hathak ŋê ŋama hathak iniŋ kobom takatu ba bôk eto hêk kapya doho atu lêk ekyav hamôŋ.

ⁿ 20:4 Dan 7:9,22,27; 1Ko 6:2; ALK 13:17 ^o 20:6 ALK 1:6 ^p 20:8 Ese 38:2,9,15-16

^q 20:9 2Kiŋ 1:10 ^r 20:10 Sng 11:6; ALK 19:20; 21:8 ^s 20:12 Dan 7:9-10; Mat 25:31-46; Ap 17:31; 2Ko 5:10; ALK 13:8

13^aMa ŋgwêk hêv ŋê ŋama takatu ba êmô yani kapô ba i. Ma ŋama lôk ŋama iniŋ loŋ thai êv ŋê ŋama takatu ba êmô thai kapô ba i. Ma sapêŋ i ek Anyô Bêŋ indum abô esak thêlônŋ kobom takatu ba bôk idum. 14^aMa Wapômbêŋ habi kobom ŋama lôk ŋama iniŋ loŋ halôk atum atu ba hathaŋ hêk hatôm kasukthôm. Atum kasukthôm êŋ ma ŋama haveŋ yam. 15^aAvômalô takatu ba miŋ êpôm iniŋ athêŋ hêk kapya lôkmala atu ami ma ibi thêlô halôk atum kasukthôm êŋ.

Jelusalem lukmuk

21 1^aMa yahayê pik lo leŋ bô ele i liliŋ ma pik lo leŋ lukmuk ibitak êk. Ma ŋgwêk mi haviŋ. 2^aMa yahayê unyak mathêŋ Jelusalem lukmuk halêm anêŋ Wapômbêŋ anêŋ leŋ ba epesaŋ yani hatôm avi hik nômkama mavi ek enja anyô. 3^aMa yahalaŋô abô bêŋ halêm anêŋ Anyô Bêŋ anêŋ loŋ hayabiŋ avômalô ba hanaŋ nena, “Lêk Wapômbêŋ hamô haviŋ avômalô ba tem yani êmô imbiŋ thêlô. Tem thêlô nimitak yani anêŋ avômalô ma Wapômbêŋ da tem êmô imbiŋ thêlô ba imbitak thêlônŋ Wapômbêŋ. 4^aYani tem esav thêlô maleŋŋ thôk sapêŋ vê. Ba ŋama lo asêŋ malêŋ ma kapôlônŋ malaiŋ lôk vovaŋ tem miŋ êmô ami ma mi ek malê nena kobom bô takêŋ lêk hi ba mi.”

5^aMa ôpatu ba hamô loŋ hayabiŋ avômalô hanaŋ nena, “Ondaŋô! Yahapesaŋ nômkama sapêŋ habitak lukmuk!” Êŋ ma yani hanaŋ nena, “Abô êntêk ma abô avanôŋ ek avômalô nênemimbiŋ ba intu oto êndôk kapya.”

6^aMa yani hanaŋ hadêŋ ya, “Lêk yôv! Ya anyô môŋ lôk haveŋ yam haviŋ. Môŋ anôŋ ma yahamô ma nômkama sapêŋ anêŋ daŋ ma tem yamô aêŋ iyom. Avômalô lôkthô atu ba ethakmuniŋ ma tem yanêm ŋaŋ atu ba hêv lôkmala anêŋ onaŋ ek ninum ma anêŋ vuli mi. 7^aÔpatu ba lavidonŋ ba miŋ hêv yak ami ma tem enja nômkama takêntêk. Lôk tem yambitak anêŋ Wapômbêŋ ma yani imbitak yenaŋ okna. 8^aMa doŋtom ŋê êkô ba etak iniŋ êvhaviŋ lôk ŋê êvhaviŋ ami ma ŋê idum sek ôvathek anôŋ lôk ŋê ik anyô vônô lôk ŋê idum sek waliliŋ ma ŋê siniŋ ma ŋê êvhaviŋ ŋgôk lôk ŋê abôyaŋ, thêlô sapêŋ tem ini atum kasukthôm atu ba hathaŋ hathak valu vovaŋ solpa. Êŋ ma ŋama yaŋ haveŋ yam.”

9^aMa aŋela baheŋvi ba lahavuju takatu ba bôk ewa kabum malaiŋ bêŋ anêŋ daŋ baheŋvi ba lahavuju takatu te halêm hanaŋ hadêŋ ya nena, “Ôlêm ek yanggik avi lukmuk atu ba Boksipsip Nakaduŋ tem enja

¹ 20:13 Lom 2:6; 1Pi 1:17; ALK 2:23; 22:12 ² 21:1 Ais 65:17; 2Pi 3:13 ³ 21:2 Ais 52:1; 61:10; Hib 11:16; 12:22; ALK 3:12 ⁴ 21:3 Wkp 26:11-12; Ese 37:27; Sek 2:10; 2Ko 6:16
⁵ 21:4 Ais 35:10; 65:19; ALK 7:17 ⁶ 21:5 2Ko 5:17 ⁷ 21:6 Ais 55:1; Jer 2:13; Jon 7:37;
 ALK 1:8,17; 22:17 ⁸ 21:7 2Sml 7:14; 1Sto 17:13; Sng 89:26-27 ⁹ 21:8 Mat 25:41; ALK 20:15; 22:15

thô êndêŋ o.” ¹⁰ ^eÊŋ ma Lovak Matherŋ hakôk ya liŋ ba aŋela atu hawa ya ba hi dumlolê daim bêŋ te ma hik unyak matherŋ Jelusalem atu ba hamô haviŋ Wapômbêŋ halôk ba halêm thô hadêŋ ya. ¹¹ ^dMalak êŋ habi Wapômbêŋ anêŋ deda lôkmanŋiŋ loŋ. Ma habi kêdêkêdê hatôm valu mavi anôŋ te anêŋ athêŋ nena jasper ba mabuŋ anôŋ hatôm liyali. ¹² ^eMa anêŋ badêŋ ma lôklokwaŋ ba daim kambom lôk abôlêk laumiŋ ba lahavuju. Ma aŋela laumiŋ ba lahavuju eyabiŋ badêŋ abôlêk tomtom. Ma Israhel iniŋ ôdôŋ laumiŋ ba lahavuju iniŋ athêŋ eto hêk badêŋ abôlêk takêŋ tomtom. ¹³ Badêŋ abôlêk lokwaŋlô hêk loŋ wak hathak, ma lô hêk loŋ wak halôk ma lô hêk vi ba vi. ¹⁴ Ma badêŋ anêŋ landiŋ ma valu laumiŋ ba lahavuju hamiŋ ba Boksipsip Nakaduŋ anêŋ aposel laumiŋ ba lahavuju iniŋ athêŋ hayôhêk.

¹⁵ ^fMa aŋela atu ba hanan abô haviŋ ya hawa kôm êv dôn epesaŋ hathak gol ek nêŋ dôn ek malak anêŋ daim lôk anêŋ badêŋ lôk anêŋ abôlêk. ¹⁶ Ma malak êŋ anêŋ daim lôk bidon hatôm donŋtom iyom. Ma aŋela hawa anêŋ kôm ba hêv dôn hathak malak anêŋ daim ba bidon ba tibum sapêŋ ma lôkthô hatôm 12,000 stadia.^g ¹⁷ Ma aŋela hêv dôn hathak malak anêŋ badêŋ ba anêŋ valaluk ma hatôm 144 kubit. Dôn êŋ ma aŋela anêŋ ma donŋtom anyô iniŋ dôn ma aêŋ iyom.^h ¹⁸ ⁱMalak anêŋ badêŋ epesaŋ hathak valu anêŋ athêŋ jasper, ma malak lôkthô epesaŋ hathak gol atu ba mabuŋ anôŋ hatôm liyali. ¹⁹ Ma malak anêŋ badêŋ landiŋ ma valu bêŋbêŋ ba epesaŋ hathak valu lêlêyaŋ mavi mavi. Valu môŋ ma thalaleŋ mabômabô ba anêŋ athêŋ nena jasper, ma valu haven yam ma bôsôk ba anêŋ athêŋ nena sapaia, ma valu te lô ma lêlêyaŋ thapuk ba anêŋ athêŋ nena aget, ma valu te ayova ma sanŋek ba anêŋ athêŋ nena emelal, ²⁰ ma valu te bahenŋvi anêŋ lêlêyaŋ ma thalaleŋ ba anêŋ athêŋ nena sadonikis, ma valu bahenŋvi ba lahavute ma thalaleŋ ba anêŋ athêŋ nena konilian, ma valu bahenŋvi ba lahavuju ma mayav ba anêŋ athêŋ nena klisolait, ma valu bahenŋvi ba lahavulô ma bôsôk ba anêŋ athêŋ nena belil, ma valu bahenŋvi ba lahavuva ma thalaleŋ hayavônô ba anêŋ athêŋ nena topas, ma valu laumiŋ ma thapuk ba anêŋ athêŋ nena klisoples, ma valu laumiŋ ba lahavute ma bôsôk ba anêŋ athêŋ nena haiasin ma valu laumiŋ ba lahavuju ma bôsôk mabô ba anêŋ athêŋ nena ametis. Thêlô epesaŋ badêŋ anêŋ landiŋ hathak valu mavi takêŋ. ²¹ Ma badêŋ abôlêk laumiŋ ba lahavuju tomtom ma epesaŋ hathak gwasuŋ thapuk donŋdôn mavi te anêŋ ŋgwêk. Ma malak anêŋ loŋôndê ma epesaŋ hathak gol mabuŋ hatôm liyali thapuk anôŋ.

²² Ma Anyô Bêŋ Wapômbêŋ Lôklokwaŋ Lôkthô anêŋ Ôdôn lôk Boksipsip Nakaduŋ thaida intu loŋ êŋ anêŋ unyak matherŋ ba intu miŋ

^c 21:10 Ese 40:2 ^d 21:11 Ais 60:1-2,19 ^e 21:12-13 Ese 48:30-35 ^f 21:15 Ese 40:3; ALK 11:1 ^g 21:16 12,000 stadia ma hatôm 2,200 kilomita. ^h 21:17 144 kubit ma hatôm 65 mita. ⁱ 21:18-21 Ais 54:11-12

yahayê unyak mathêŋ yaŋ ami. ^{23j}Ma malak êŋ ma Wapômbêŋ anêŋ deda lôkmaŋgiŋ habi hayô hêk ma Boksipsip Nakaduŋ hatôm anêŋ atum lam. Aêŋ ba intu wak lo ayôŋ miŋ ibi ami. ^{24 k}Avômalô pik sapêŋ tem nemberŋ malak êŋ anêŋ deda. Ma pik iniŋ kiŋ lôkthô tem neja iniŋ athêŋ lôkmaŋgiŋ ba ini loŋ êŋ. ^{25 l}Bôlôvôŋ tem ênjêk loŋ êŋ ami ba intu badêŋ abôlêk tem abyaŋ iyom. ^{26 m}Ma avômalô sapêŋ iniŋ nômkama lôkmaŋgiŋ lomaloma lôk athêŋ bêŋ tem neja ba ini loŋ êŋ. ^{27 n}Ma donjom nôm lelaik lôk nê idum kobom ôvathek lôk nê enaŋ abôyaŋ miŋ hatôm nêyô malak êŋ kapô ami. Mi, nê takatu ba iniŋ athêŋ hêk Boksipsip Nakaduŋ anêŋ kapyâ lôkmala iyom hatôm nêyô malak êŋ.

Ŋaŋ lôk alokwaŋ atu êv lôkmala

22 ^{1 n}Êŋ ma aŋela hik ŋaŋ atu ba hêv lôkmala thô hadêŋ ya. Ŋaŋ êŋ ma mabuŋ hatôm liyali ma anêŋ onaŋ hêk Wapômbêŋ lo Boksipsip Nakaduŋ iniŋ loŋ eyabiŋ avômalô. ^{2 o}Ma ŋaŋ êŋ halaŋ hasopa malak êŋ anêŋ loŋôndê bêŋ malêvôŋ. Ŋaŋ êŋ anêŋ daŋ luvi ma alokwaŋ atu ba hêv lôkmala hamiŋ ba hik anêŋ va hatôm ayôŋ lôkthô. Sondabêŋ te ma hik anôŋ hatôm bôlôŋ laumiŋ ba lahavuju. Ma anêŋ ŋauŋ hathak hadum avômalô lodôŋlodôŋ sapêŋ iniŋ lijiŋ mavi. ^{3 p}Ma malaiŋ atu ba bôk hapôm pik sapêŋ hadêŋ bôsêbôk ba Adam lo Ewa idum kambom ba êv yak ma tem miŋ imbitak esak loŋbô ami.

Wapômbêŋ lôk Boksipsip Nakaduŋ iniŋ loŋ eyabiŋ avômalô hamô loŋ êŋ ba anêŋ nê ku tem nênem yey êndêŋ yani. ^{4 p}Tem thêlô nêgê yani thohavloma lôk anêŋ athêŋ ênjêk thêlô luvôŋiŋ. ^{5 q}Bôlôvôŋ mi hêk loŋ êŋ ek malê nena Anyô Bêŋ Wapômbêŋ da hamô hatôm thêlôniŋ deda. Aêŋ ba atum lam lôk wak iniŋ ku mi. Ma wak nômbêŋ intu sapêŋ ma avômalô loŋ êŋ tem nêmo êtôm kiŋ ba neyabiŋ loŋ êŋ.

Yisu tem êlêm kethêŋ

^{6 r}Ma aŋela hanaŋ hadêŋ ya, “Abô takêntêk ma abô avanôŋ ek nênemimbiŋ. Ma Anyô Bêŋ Wapômbêŋ atu ba hêv anêŋ Lovak Mathêŋ hadêŋ anêŋ plopet, yani hêv anêŋ aŋela ek injik nôm atu ba tem imbitak kethêŋ thô êndêŋ anêŋ avômalô ku.”

^{7 s}Ma Yisu hanaŋ nena, “Odaŋô! Tem yasôk kethêŋ. Ba ôpatu ba hêvhaviŋ abô plopet takatu ba hêk kapyâ êntêk êŋ, yani êŋ êmô mavi.”

^{8 t}Ya ma Jon atu ba yahalaŋô lôk yahayê nôm takêntêk. Ma yahalaŋô lôk yahayê yôv, ma yahêv yak halôk hêk aŋela atu ba hik nôm takêŋ thô

^j 21:23 Ais 60:19-20; ALK 22:5 ^k 21:24 Ais 60:3,5 ^l 21:25 Ais 60:11 ^m 21:27 Ais 52:1; Ese 44:9; 1Ko 6:9-10 ⁿ 22:1 Ese 47:1 ^o 22:2 Stt 2:9; Ese 47:12; Jol 3:18; Sek 14:8
^p 22:4 Mat 5:8; ALK 3:12 ^q 22:5 Dan 7:18,27; ALK 5:10; 20:6; 21:23,25 ^r 22:6 ALK 1:1
^s 22:7 ALK 1:3 ^t 22:8-9 ALK 19:10

hadêŋ ya valuvi ek yanêm yeŋ êndêŋ yani. ⁹Ma doŋtom yani hanaŋ hadêŋ ya, “Dô! Ya anyô ku haviŋ o lôk môlôviyaŋ plopet lôk avômalô lôkthô atu ba esopa kapyâ êntêk anêŋ abô. Nêm yeŋ êndêŋ Wapômbêŋ iyom.”

¹⁰Ma yani hanaŋ hadêŋ ya nena, “Waklavôŋ lêk habobo ba miŋ umbuŋ abô plopet takatu ba hêk kapyâ êntêk ênjêk loŋ kapô ami. ¹¹“Ôpatu ba hadum kambom, yani tem indum kambom thêthô. Ma ôpatu ba hadum kobom lelaik, yani tem indum kobom lelaik thêthô. Ma ôpatu ba hadum kobom thêthôŋ, yani tem indum kobom thêthôŋ thêthô. Ma ôpatu ba hamô matheŋ, yani tem êmô matheŋ thêthô.”

¹²Ma Yisu hanaŋ nena, “Odaŋô! Tem yasôk ketheŋ ba yanêm vuli viyaŋ êndêŋ avômalô sapêŋ êtôm nômk takatu ba idum. ¹³“Ya anyô môŋ ba anyô haveŋ yam haviŋ. Môŋ anôŋ ma yahamô ma nômkama sapêŋ anêŋ daŋ ma tem yamô aêŋ iyom. Ya ma nômkama sapêŋ anêŋ ôdôŋ lôk nômkama sapêŋ anêŋ daŋ. ¹⁴“Jê takatu ba ithik iniŋ sôp ma nêmo mavi ek malê nena thêlô hatôm nejaŋ alokwaŋ atu ba hêv lôkmala anêŋ va ma nimbatak nêyô malak anêŋ badêŋ abôlêk ba ini kapô. ¹⁵Ma doŋtom jê takatu ba iniŋ kobom hatôm avuŋ lôk jê siniŋ lôk jê sek lôk jê ik anyô vônô lôk jê êvhaviŋ ŋgôk lôk jê leŋiŋhaviŋ nenaŋ abôyaŋ ba idum hi thêthô, thêlô sapêŋ tem nêmo malak êŋ anêŋ badêŋ viyaiŋ.

¹⁶“Ya ma Yisu. Yahêv yenaŋ aŋela ek nêmo abô êntêk êndêŋ môlô ek avômalô ôdôŋ takatu ba êvhaviŋ. Ya ma Devit anêŋ ôdôŋ anêŋ su lukmuk lôk anêŋ lim. Ya ma vuliŋ damiŋ atu ba habi deda bêŋ.”

¹⁷“Ma Lovak Matheŋ lôk Boksipsip Nakaduŋ anêŋ avi lukmuk atu ba tem thai neja i enaŋ nena, “Ôlêm.”

Ma avômalô takatu ba elaŋô abô êntêk ma lôkthô enaŋ nena, “Ôlêm.”

Opalêla takatu ba ethakmuniŋ ma nêlêm. Ma thêlô leŋiŋhaviŋ ninum ŋaŋ atu ba hêv lôkmala ma nêlêm ninum ŋaŋ lôkmala atu ba anêŋ vuli mi.

Jon hanaŋ abô balabuŋ

¹⁸“Yahanaŋ lôklokwaŋ hadêŋ avômalô lôkthô atu ba elaŋô abô plopet takatu ba hêk kapyâ êntêk nena anyô te hatak abô yaŋda hayôhêk kapyâ êntêk loŋ, ma tem Wapômbêŋ nêmo malaiŋ atu ba hêk kapyâ êntêk viyaŋ êndêŋ yani. ¹⁹Ma aêŋ iyom ma anyôla hêv abô plopet bute vê hêk kapyâ êntêk, ma Wapômbêŋ tem nêmo yani vê ênjêk alokwaŋ atu ba hêv lôkmala anêŋ va lôk unyak matheŋ atu ba enaŋ hêk kapyâ êntêk.

²⁰Yisu da hik abô takêŋ loŋ nena, “Avanôŋ biŋ, tem yasôk ketheŋ.”

Anyô Bêŋ Yisu ôlêm! Avanôŋ.

²¹Anyô Bêŋ Yisu anêŋ wapôm êmô imbiŋ avômalô matheŋ lôkthô. Avanôŋ.

“ 22:11 Dan 12:10 v 22:12 Ais 40:10; Jer 17:10; ALK 2:23 w 22:13 Ais 44:6; ALK 1:8,17; 21:6 x 22:14 Stt 2:9; 3:22 y 22:16 Nam 24:17; Ais 11:1,10; Lom 1:3; ALK 2:28; 5:5

z 22:17 Ais 55:1; ALK 21:6 a 22:18-19 Lo 4:2; 12:32 b 22:20 Mat 24:30-31; 1Ko 16:22